THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM.

COMPLECTENS

SELECTISSIMA CLARISSIMORUM VIRORUM OPUSCULA,

IN QUIBUS,

VETERUM HEBRÆORUM MORES

LEGES, INSTITUTA, RITUS SACRI, ET CIVILES ILLUSTRANTUR:

OPUS

Ad illustrationem utriusque Testamenti, & ad Philologiam sacram, & profanam utilissimum, maximeque necessarium.

VOLUMEN DECIMUMQUINTUM.

AUTORE

BLASIO UGOLINO.

VENETIIS

MDCCLIII.

APUD JOANNEM GABRIELEM HERTHZ, ET SEBASTIANUM COLETTI.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO PATRI

FRANCISCO XAVERIO VASQUEZ

SACRÆ THEOLOGIÆ MAGISTRO

TOTIUS ORDINIS EREMITARUM D. AUGUSTINI

PERPETUO GENERALI.

BLASIUS UGOLINUS

FELICITATEM.

Nihil mihi Illustrius atque honorificentius contingere unquam potuit, REVERENDISSIME PATER, *quam ut Tibi* ANTIQUITATES SACRÆ, *quas edendas illustrandasque suscepi*, *commendarentur*, *qui omnium gentium laude*, *&*

præ-

prædicatione commendaris. Tanta enim in Academia Limana S. Idelfonsi Pontificia autoritate instituta, præ ceteris totius Americæ clarissima celeberrimaque, Philosophiæ, ac Theologiæ Professor, doctrinæ & sapientiæ fama claruisti, ut Tibi universæ Provinciæ Peruvianæ res gravissimæ difficillimæque procurandæ pertractandæque in Aula Regia & Pontificia commendarentur. Tanta Tibi ex tantarum rerum tractatione gloria parta & comparata est, ut ex Hispania, ubi jamdiu Anglicano bello detinebare, in Americam abiturus, præter spem atque expectationem Romam per literas accerserere, ut Adsistentis Hispanici, Procuratoris, & Vicarii Generalis ex interitu C.V. AUGUSTINI GIOJA, *qui universo Ordini tanta cum gloria ac dignitate præfuerat, amplissimis atque honorificentissimis præfecturis (quibus paucorum mensium intervallo, quod nemini contigisse meminimus, fuisti insignitus) summa cum laude fungerere. Tua in tantis perfungendis muneribus modestia atque humanitas a multis, liberalitas & munificentia a pluribus, pietas & integritas a plurimis, doctrina & sapientia ab omnibus tantopere celebrata est, ut in Comitiis Generalibus, post mortem tanti decessoris, cujus extant, extabuntque ad omnium hominum, & omnium seculorum memoriam sempiterna sapientiæ, pietatis, & magnificentiæ monumenta, præteritis iis, qui ætate, gratia, atque autoritate anteibant, in tan-*

ta

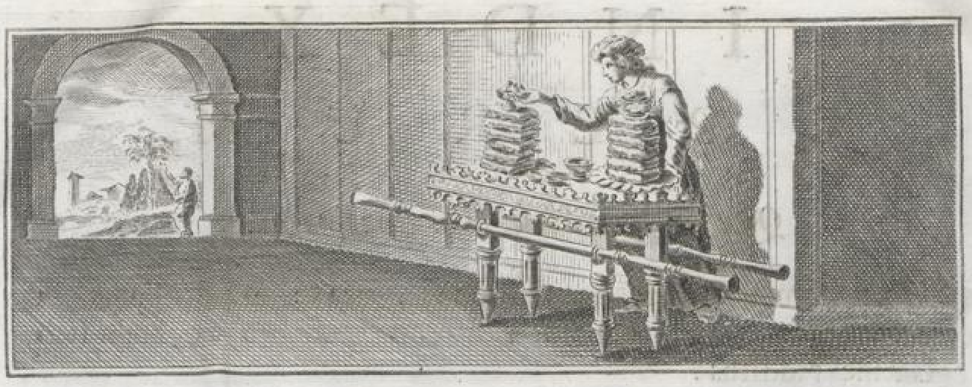
ta gentium, & partium varietate, incredibili animorum, & suffragiorum consensione, sed singulari Italorum studio, quorum præcipue maximi intererat, ne peregrino tanta præfectura demandaretur, nullo usus ambitu, ac prehensatione, sed una præeunte virtute, ac muniente viam, princeps de tua gente, universo Eremitarum Ordini, vetustate, doctrina, pietate, sanctitate, Apostolatu, Martyrio, Pontificatu, inprimis AUGUSTINO *Patre, & Doctore, clarissimo nobilissimoque, Generalis perpetuus, regendo procurandoque præficerere. Nihil Tibi præclarius, atque honorificentius contingere unquam potuit, quam ut tanta animorum consensione dignus haberere, qui tanto Ordini præesses, cujus maxima atque immortalia in Ecclesiam promerita celebrantur: Etenim si antiquitas repetatur ultima, Donatistis, Pelagianis, Manichæis, Arrianis, ceterisque, a quibus Christiana fides impetebatur, debellatis, ea sunt ab* AUGUSTINO *comparata Ecclesiæ præsidia, ut nihil sit, quod amplius sibi ab ullo hoste unquam pertimescat: Tanta enim est tanti Viri doctrina, ut a ceteris Patribus, qui ex tanto fonte rivulos suos derivarunt, difficillimis, & desperatis temporibus Christiana fides ejus autoritate & scientia muniretur: Si vero Americæ tuæ, si Africæ, si Persarum, si Sinensium, si Indorum annales consulueris, quamplurimi Tibi aderunt de tuo Ordine sanctissimi, ac doctissimi Viri, qui*

prin-

principes, nulla marium, itinerum, ſuppliciorum difficultate, periculis, ac metu deterriti, barbaras & remotiſſimas gentes adeundas inviſendaſque ſuſcepere, ut illæ, quibus ex vetuſto Abrahami fœdere, & novo Chriſti teſtamento tantæ hæreditatis obeundæ, adeundæque ſpes & facultas facta eſſet, ab Idololatriæ tenebris ad Evangelii lucem, ſuo ſanguine, martyrio, ac doctrina evocarentur. Quamobrem magnopere Tibi gratulor, REVERENDISSIME PATER, *mihique gaudeo, quod ex tua amplitudine, & dignitate* ANTIQUITATIBUS SACRIS, *quæ tuis auſpiciis muniantur, quamplurimum comparatum ſit præſidii, ac dignitatis; Atque illud in primis lætor, quod mihi ea facultas oblata ſit, qua tua in me promerita, & mea in Te pietas atque obſervantia non Europæ ſolum, ſed etiam Americæ tuæ paterunt univerſæ. Vale.*

BLA-

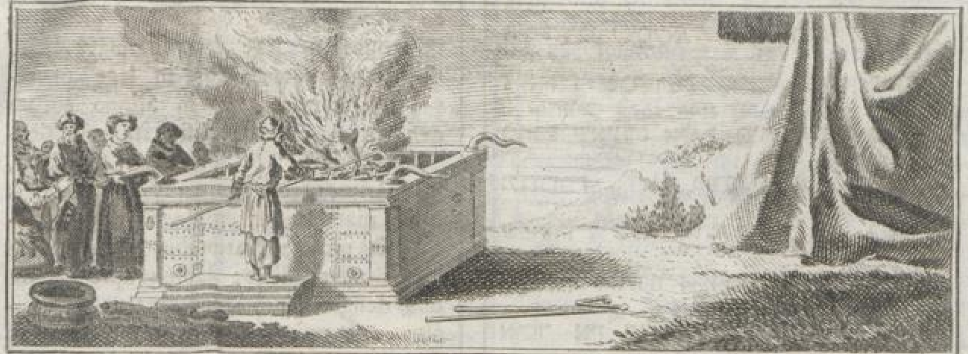

BLASIUS UGOLINUS
LECTORI.

CUM satis superque commentariis antiquissimis, atque eruditissimis *Mechilta*, & *Siphra* in superiori volumine *Exodus* & *Leviticus* illustrati sint, reliquum erat, ut ceteris Pentateuchi libris eadem opera impenderetur. Qua de causa Tibi dabimus in hoc volumine *Siphri* nunc primum ex Hebraico Latine redditum, commentarium antiquissimum & eruditissimum in *Numeros* & *Deuteronomium*, vetustate præstantia, atque utilitate cum *Mechilta*, & *Siphra* comparandum. De autore hujus commentarii dessentiunt inter se Judæi, a plerisque tamen creditur scriptus fuisse a R. *Simeone ben Jochai*, qui *Zohar* præstantissimo Opere magnopere celebratur, unde maxima & præclara adversus Judæos pro asserenda propugnandaque Christiana Fide præsidia & monumenta comparari possunt: Ne ullo modo Pentateucho illustrando defuisse videremur, פסיקתא זוטרתא, *Pesichta minus* commentarium eruditissimum in *Leviticum*, *Numeros*, & *Deuteronomium*, anno 1104. a R. *Tobia* fil. R. *Eliezer* conscriptum, nunc primum ex Hebraico Latine redditum, edendum quoque curavimus. In altero *Pesichta*, quod *majus* appellatur, priori antiquius, & R. *Cohana* attributum, sermones præstantissimi ex ore Tanaitarum, & Amorrhaitarum excerpti continentur; Quantum operæ impenderimus in emundandis hisce commentaris ab ea labe, & mendis, quibus miserandum in modum deturpati erant, facile patebit, si hæc nostra editio cum *Bombergiana*, quæ adhuc habita est præstantissima, conferatur.

INDEX
OPERUM,

Quæ in hoc volumine continentur.

SIPHRI

Commentarius antiquissimus, & eruditissimus in *Numeros*.

NUNC PRIMUM A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine redditus.

וידבר יהוה אל משה לאמר . צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה . למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר איש אשר יטמא ולא יתחטא . עונש שמענו אזהרה לא שמענו . תלמוד לומר צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה . הרי זה אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה . צו הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות . אתה אומר הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות . או אינו אלא לאחר זמן . תלמוד לומר צו את בני ישראל וישלחו . מזכר ועד נקבה תשלחו . ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה . הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות מנין תלמוד לומר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך . ומחוץ לפרוכת העדות . הא למדנו

ET *locutus est Dominus ad Mosen dicendo: Præcipe filiis Israel; ut emmittant de castris. Num.* v. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est Ibid. XIX. 20. *Vir autem qui pollutus fuerit, & non fuerit purificatus.* Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *Præcipe filiis Israel, ut emittant de castris.* Ecce præmonitio immundis, ne ingrediantur in sanctuarium in immunditie. *Præcipe.* Præceptum extemplo tempore actionis, & pro generationibus. Tu dicis, quod præceptum fuerit extemplo tempore actionis & pro generationibus; aut dicam fuisse in posterum? Idcirco dictum est: *Præcipe filiis Israel, ut emittant. A masculo usque ad foeminam emittetis: Et fecerunt sic filii Israel, & emiserunt eos extra castra.* Ecce docemur, præceptum fuisse extemplo tempore actionis; pro generationibus unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXIV. 2. *Præcipe filiis Israel, & sument tibi oleum olivæ purum; & extra velum testimo-*

שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות
מציווי הזה. מנין לכל הצוואות שבתורה
הירה רבי ישמעאל אומר הואיל ונאמרו
צוואות שבתורה סתם ופרט באחת
מהם שאינה אלא מיד בשעת מעשה.
ולדורות . אף פורטני בכל הצוואות
שבתורה שלא יהו אלא מיד בשעת
מעשה. ולדורות. רבי יהודה בן בתירה
אומר אין הציווי בכל מקום לא זירוז
שנאמר וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו.
לפי דרכינו למדנו שאין מחזקים אלא
המוחזקים ואין מזרזים אלא למזורזים.
רבי שמעון בן יוחאי אומר אין ציווי בכל
מקום אלא חיסרון כיס שנאמר צו את
בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך.
צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה.
צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלה.
צו את בני ישראל ואמרת להם את
קרבני לחמי לאישי . הא אין ציווי בכל
מקום אלא חסרון כיס חוץ מאחת
ואיזה זה צו את בני ישראל
ואמרת אליהם כי אתם באים אל
ארץ כנען תזרזם לענין חילוק הארץ.
ורבי אומר אין ציווי בכל מקום אלא
אזהרה שנאמר ויצו אלהים על האדם
ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו.
וישלחו מן המחנה מחנה שכינה. שומע
אני ממחנה לויה . תלמוד לומר אל
מחוץ למחנה תשלחום. הא עד שלא
יאמר יש לי בדין אם נדחו טמאים
ממחנה ארון הקל. קל וחומר ממחנה
שכינה רחמור . אלא אם אמרת כן
ענשת מן הדין . לכך נאמר וישלחו מן
המחנה ללמדך שאין עונשים מן הדין.
רבי אומר אין צריך קל וחומר . הא אם
נדחו טמאים ממחנה ארון הקל . קל

stimonii . Ecce docemur præceptum fuisse extemplo tempore actionis & pro generationibus ex hoc præcepto . Unde probatur de omnibus præceptis quæ sunt in lege ? R. Ismael dicit, Quoniam memorantur in lege præcepta simpliciter , & in aliquo eorum definit , non fuisse nisi extemplo tempore actionis , & pro generationibus, ita pariter ego definiam præcepta legis fuisse mandata extemplo tempore actionis , & pro generationibus . R. Jehuda ben Bethera dicit ; Ubique præceptum non designat nisi confirmationem ; dictum est enim *Deut.* III. vers. ult, *Præcipe ergo Jehosuæ , & fortifica eum , & validum rede eum* . Quia juxta nostram consuetudinem docemur , quod non confirmentur, nisi qui fuerint confirmati, neque fortificentur , nisi qui fuerint fortificati . R. Simeon ben Jochai ; Ubique non designat præceptum nisi defectum marsupii . Dictum est enim : *Præcipe filiis Israel ut sumant tibi oleum olivæ purum* . *Præcipe filiis Israel, ut emittant de castris* . *Præcipe filiis Israel, ut dent Levitis de hæreditate* . *Præcipe filiis Israel , & dices ad eos . Oblationem meam , panem meum pro ignitis meis* . Ecce ubique præceptum non defigat nisi defectum marsupii , excepto uno loco; & quinam ille est ? *Præcipe filiis Israel , & dices ad eos; quando veneritis in terram Chanaam*. Confirma & fortifica illos propter rationem dividendæ terræ . At Rabi dicit : Ubique præceptum non significat nisi præmonitionem . Dictum est enim *Genes.* II. *Et præcepit Deus Adam ; & de arbore scientiæ boni , & mali non comedes ex eo* . *Ut emittant de castris*. De castris Divinitatis. Crederem de castris Levitarum ? Idcirco dictum est : *Extra castra emittetis eos*. Ecce donec dicat , est mihi argumentum . Si expelluntur immundi de castris arcæ, quod est leve , multo magis de castris Divinitatis, quod est grave . At si ita dixeris , vi argumenti molctares : Idcirco dictum est ; *Ut emittant de castris* . Ut doceare , quod vi argumenti mulctari non possit . R. dicit ; Non est necesse argumento a minori ad majus; Si expelluntur immundi de castris arcæ, quod est leve, multo magis de castris Divinitatis , quod est grave; Si ita est , cur dictum est; *Ut emittant de castris omnem leprosum , & omnem seminifluum?* Nisi quod veniat textus ad assignanda illis sepimenta; *Ut emittant de castris omnem leprosum, & omnem seminifluum, & omnem* immun-

וחומר ממחנה שכינה חמור . אם כן
למה נאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע
וכל זב. אלא בא הכתוב ליתן להם את
המחיצות. וישלחו מן המחנה כל צרוע
וכל זב וכל טמא לנפש . שומעני
ששלשתן במקום אחד . תלמוד לומר
במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו,
מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל וליסד
על הכלל . מצורע שהוחמרה טומאתו
וחמור שילוחו משילוח חבירו . אף כל
שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו משילוח
חבירו . מיכאן מנו חכמים למחיצות .
כל שהזב מטמא מצורע מטמא . חמור
מצורע שמטמא בביאה . כל שטמא
מת מטמא הזב מטמא . חמור הזב
שהוא מטמא תחת אבן מסמא . כל
שטבול יום מטמא טמא מת מטמא
חמור טמא מת שהוא מטמא את
האדם . כל שמחוסר כיפורים פוסל .
טבול יום פוסל . חמור טבול יום
שהוא פוסל את התרומה . וישלחו
מן המחנה למה נאמר . אין לי אלא
אלו . שאר טמאים מנין . היה רבי
יאשיה אומר קל וחומר . אם נרחו
זבים ומצורעים טמאים ממחנה ארון
הקל. קל וחומר ממחנה שכינה חמור.
אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין
לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך
שאין עונשים מן הדין . בכל אדם
הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בלוים
נושאי ארון. תלמוד לומר מזכר ועד נקבה
תשלחו. בכל אדם הכתוב מדבר . אחד
גדולים ואחד קטנים במשמע . אתה
אומר אחד גדולים ואחד קטנים במשמע
או אינו אלא כענין שענש . מה מצאנו
בטמא מקדש שלא ענש אלא גדולים
שנאמר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא.
ונכרתה הנפש. אף כאן לא נאמר אלא
גדולים . תלמוד לומר מזכר ועד נקבה
תשלחו . אחד גדולים ואחד קטנים
במשמע. רבי יונתן אומר מזכר ועד נקבה
תשלחו למה נאמר . לפי שהוא אומר
וישלחו מן המחנה אין לי אלא אילו .
שאר טמאים מניז . אמרת קל וחומר.
ואם נרחו טמאים ממחנה ארון הקל:
קל וחומר ממחנה שכינה רחמור. אלא
אם כן אמרת ענשת מן הדין . לכן
נאמר מזכר ועד נקבה ללמדך שאין

immundum anima. Crederem, quod emitterentur in locum unum? Idcirco dictum est *Levit.* XIII. 45. *Solitarius habitabit, extra castra erit habitatio ejus*. Leprosus erat in genere, & exiit de genere, & docet de genere. In leproso, sicut ejus immundities erat gravior, gravior pariter erit ejus emissio præ emissione socii sui; ita parirer cujusque fuerit immundities gravior, gravior quoque erit ejus emissio præ emissione socii sui: Hinc numerarunt sapientes sepimenta. Quod seminifluus polluit, leprosus polluit; gravior est leprosus, eo quod polluat ingressu; quod immundus mortuo polluit, seminifluus polluit; gravior est seminifluus, eo quod sub lapide pavimentali polluat: Quod lotus diei polluit, immundus mortuo polluit; gravior est immundus mortuo, eo quod hominem polluat. Quod egens expiationis reprobat, lotus diei reprobat, gravior est lotus diei eo quod separationem reprobet: *Ut emittant de castris*. Cur dictum est? Non probo nisi de istis, de reliquis immundis unde probatur? Dicebat R. Josia. Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si expelluntur seminiflui, & leprosi immundi de castris arcæ, quod est leve, multo magis de castris Divinitatis, quod est grave. Si ita dicas, vi argumenti mulctabis: Idcirco dictum est: *Ut emittant de castris*. Ut doceare non esse mulctandum vi argumenti. De omnibus hominibus textus loquitur, aut non loquitur nisi de Levitis gestantibus arcam. Idcirco dictum est: *A masculo usque ad fœminam emittetis*. De omnibus hominibus textus loquitur; tam majorennes quam minorennes comprehenduntur. Tu dicis tam majorennes quam minorennes comprehendi; aut non est dicendum nisi juxta rationem pœnæ. Quid invenimus de eo qui polluat sanctuarium? Sc. quod non mulctentur nisi majorennes. Dictum est enim *Num.* XIX. 20. *Vir autem qui pollutus fuerit, & non fuerit purificatus, excidetur anima*. Ita pariter hoc loco, non dictum est nisi de majorennibus: Idcirco dictum est. *A masculo usque ad fœminam emittetis*. Tam majorennes, quam minorennes comprehenduntur. R. Jocnatham dicit. *A masculo usque ad fœminam emittetis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Ut emittant de castris*. Non probo nisi de istis, de reliquis immundis unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus: Si expelluntur immundi de castris arcæ, quod est leve, quanto magis

עונשים מן הדין . מזכר ועד נקבה תשלחו אין לי אלא זכר ונקבה . טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום . אין לי אלא שיכול להשתלח . שאין יכול להשתלח מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום . אין לי אלא אדם . כלים מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום . רבי עקיבא אומר מזכר ועד נקבה תשלחו אחד אדם ואחד כלים במשמע . רבי ישמעאל אומר הרי אתה דן . הואיל ואדם מטמא בנגעים . ובגדים מטמאים בנגעים . מה אדם טעון שילוח . אף כלים טעונים שילוח . לא אם אמרת באדם שמטמא על גבי משכב ומושב לפיכך טעון שילוח . תאמר בכלים שאין מטמאים על גבי משכב ומושב . לפיכך לא יטענו שילוח . הרי אבן המנוגעת תוכיח שאינה מטמא על גבי משכב ומושב וטעונה שילוח . ואל תתמה בכלים שאף על פי שאין מטמאים על גבי מושב לפיכך יטעננו שילוח . רבי יוסי הגלילי אומר מזכר ועד נקבה תשלחו . מה זכר ונקבה מיוחדים שהם ראויים לעשות אב הטומאה וטעונה שילוח אף כל שראוי ליעשות אב הטומאה בכל התורה . רבי יצחק אומר הרי הוא אומר ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת . אתה אומר על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת . או לא ענש לא על כיבוס בגדים אמרת מה טומאת מת חמור לא ענש בו על כיבוס בגדים . האוכל מנבלה קלה דין הוא שלא יענש בו על כיבוס בגדים . אל מחוץ למחנה תשלחום . למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה שומעני לא יגעו לא בארון ולא בנשיאים . אבל יקנו להם מקום מפני עצמם . תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם . מיכאן אמרו שלש מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה . מפתח ירושלם ועד הר הבית מחנה ישראל . מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לויה . מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה . אשר אני שוכן בתוכם . חביבים הם ישראל שאף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם . וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם ;

gis de castris Divinitatis, quod est grave. Si ita dicas, vi argumenti mulctabis: Idcirco dictum est. *A masculo usque ad fœminam*: Ut doceare, non esse mulctandum vi argumenti. *A masculo usque ad fœminam emittetis*; Non probo nisi de masculo & fœmina, de obstructo & androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Extra castra emittetis eos*. Non probo nisi de iis, qui emitti possunt, de iis qui emitti non possunt, unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Extra castra emittetis eos*. Non probo nisi de homine, de vasis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Extra castra emittetis eos*. R. Akiba dicit: *A masculo usque ad fœminam emittetis*. Tam homo quam vasa comprehenduntur. R. Ismael dicit: Ecce tibi argumentum. Quoniam homo polluitur plagis, & vestes polluuntur plagis; Sicut homo erat emittendus, ita pariter vasa erant emittenda. Minime; Si dixisti de homine, qui polluit stratum & sedile, ideoque erat emittendus, dices de vasis, quæ non polluebant stratum & sedile, ideoque non erant emittenda? Ecce lapis lepra affectus probet, qui licet non pollueret stratum & sedile, tamen erat emittendus. Ne mireris de vasis, quæ licet non polluerent stratum & sedile, tamen erant emittenda. R. Jose Galilæus dicit. *A masculo usque ad fœminam emittetis*. Sicut homo & fœmina sunt peculiares, qui possunt fieri pater immunditiei, & erant emittendi, ita pariter omnia quæ fieri poterant pater immunditiei in universa lege. R. Isaach dicit: Ecce dictum est: *Si vero non laverit, & carnem suam non laverit*: Propter lotionem corporis mulctat textus excidio; Tu dicis, quod propter lotionem corporis mulctet textus excidio, ant non mulctat nisi propter lotionem vestium. Dixisti? Si immunditiem mortui, quæ est gravis non mulctat textus excidio propter lotionem vestium, comedentem cadaver, quod est leve, erit æquum, ut non mulctet excidio propter lotionem vestium. *Extra castra emittetis eos*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Ut emittant dr castris*. Crederem, quod non possent attingere arcam, neque principes, sed possent sibi locum separatum comparare? Idcirco dictum est. *Extra castra emittetis eos, ut non polluant eorum castra*. Hinc dixerunt; Tria erant castra; Castra Israelis, castra Levitarum, & castra Divinitatis. A porta Hierololymæ usque ad montem domus erant castra Israelis.

ואומר ולא יטמאו את מחניהם. ואומר ולא תטמאו הארץ אשר אתם יושבים בה. רבי יוסי הגלילי אומר בוא וראה מה כח עבירה קשה שעד לא פשטו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים. ומשפשטו ידיהם בעבירה היו בהם זבים ומצורעים. לפי דרכינו למדנו ששלשה דברים אילו אירעו בו ביום. רבי שמעון בן יוחאי אומר בוא וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם ומראה כבוד יהוה כאש אוכלת. לא יראים ולא מזדעזעים. משפשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו. ויעשו כן בני ישראל להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו. מה תלמוד לומר כאשר דבר יהוה אל משה כן עשו בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עיכבו.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם. למה נאמרה פרשה זאת. לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה ביהוה. ואומר או מצא אבידה וכיחש בה ונשבע על שקר. אבל בגוזל הגר לא שמענו בכל התורה תלמוד לומר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם. בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. זו מידה בתורה כל פרשה

lis. A porta montis domus usque ad atrium erant castra Levitarum. A porta atrii ad spatium interius erant castra Divinitatis. *Quia ego habito inter eos*. Amabiles sunt Israelitæ, qui licet sint immundi, Divinitas tamen habitat inter eos. Et sic dictum est *Levit*. XVI. 16. *Quod habitat cum eis inter immunditiies eorum*. Et dictum est: *Ut non polluant castra eorum*. Et similiter dictum est *Num*. XXXV. vers. ult. *Et non polluetis terram, in qua habitatis*. R. Jose Galilæus dicit: Veni & vide, quanta sit vis peccati, quod priusquam extenderint manus suas ad peccatum, non fuerint inter eos seminiflui, & leprosi, at postquam extenderunt manus suas ad peccatum, fuerint inter eos seminiflui & leprosi. Juxta nostram consuetudinem docemur hæc tria eo die, accidisse. R. Simeon ben Jochai dicit; Veni & vide, quanta sit vis peccati. Etenim priusquam extenderunt manus suas ad peccatum, quid dictum est de illis: *Et apparitio gloriæ Domini sicut ignis comburens? Exod*. XXIV. 16. Non timebant, neque pavebant. Postquam extenderunt manus suas ad peccatum, quid dictum est de illis: *Et vidit Aharon, & omnes filii Israel Mosen, & ecce resplendebat cutis vultus ejus, & timuerunt accedere ad eum?* Ibid. XXXIV. *Et fecerunt sic filii Israel*? Ad ostendendum laudem Israelitarum, qui sicut dixerat illis Mose, sic fecerunt. Cur dictum est; *Sicut locutus est Dominus ad Mosen, sic fecerunt filii Israel*: Docemur quod vel ipsi immundi non impedierint.

Finis textus.

ET *locutus est Dominus ad Mosen, dicendo. Loquere ad filios Israel: Vir aut mulier, quum fecerint ex omnibus peccatis hominis*. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Levit*. VI. I. *Anima quando peccaverit, & prævaricata fuerit contra Dominum*. Et similiter dictum est ibid. *Aut invenerit amissum, & negaverit illud, & juraverit super mendacio*: At de eo, qui furatur proselyto, non audivimus in tota lege: Idcirco dictum est: *Loquere ad filios Israel. Vir aut fœmina, quum fecerint ex omnibus peccatis hominis*. Venit textus ad docendum de eo, qui furatus proselyto juraverit illi, debeat rependere sortem & quintam partem sacerdotibus, & offerre sacrificium pro delicto super altare. Hæc est proprietas in lege; In omni Parascha, quæ aliquo in

שנאמרה במקום אחר וחיסר בה דבר
אחר וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה
אלא על שחיסר בה דבר אחד . רבי
עקיבא אומר כל מקום שנאמר בה
לאמר צריך לידרש . רבי יאשיה אומר
איש או אשה למה נאמר לפי שהוא אומר
וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור.
אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר
איש או אשה להשוות אשה לאיש לכל
חטאות ונזקים שבתורה. רבי יונתן אומר
אינו צריך שכבר נאמר בעל הבור ישלם
ואומר שלם ישלם המבעיר את הבערה.
מה תלמוד לומר איש או אשה לתלמודו
הוא בא. כי יעשו מכל חטאות האדם
למה נאמר . לפי שנאמר נפש כי תחטא
ומעלה מעל או מצא אבידה אין לי לא
במשקר באילו במשקר במקום ובשאר כל
דבר מנין תלמוד לומר כי יעשו מכל
חטאות האדם . למעול מעל אין
מעילה בכל מקום אלא שיקור . וכן
הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם. ואומר
וימעלו בני ישראל מעל בחרם . ואומר
וימת שאול במעלו אשר מעל ביהוה.
ואומר בעוזיה צא מן המקדש כי מעלת
ואומר ומעלה בו מעל . הא אין מעילה
לא שיקור . ואשמה הנפש ההיא . למה
נאמר לפי שהוא אומר איש או אשה
אין לי לא איש או אשה . טומטום
ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר ואשמה
הנפש ההיא. הנפש ההיא הכל במשמע.
ואנשים והנשים והגרים במשמע. משמע
מביא את אילו ומביא את הקטן .
אמרת מה אם עבודה זרה חמורה פטר
בה את הקטן קל וחומר לכל מצות
שבתורה . ואשמה הנפש ההיא . מנין
לגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא

in loco dicta sit, & in ea aliquid desit, si in alio loco repetatur, non repetitur, nisi eo quod in ea aliquid desit. R. Akiba dicit; Ubicunque dicitur: *Dicendo*: Exponendum est. R. Josia dicit. *Vir aut fœmina*; Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXI. 33. *Et quum aperuerit vir puteum, aut quum foderit vir foveam*. Non probo nisi de viro, de fœmina unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vir, aut fœmina*. Ut æquiparetur fœmina viro in omnibus peccatis & damnis in lege memoratis. R. Jonathan dicit; Non est necesse; quia jam dictum est Ibid. *Dominus putei rependet*. Et similiter dictum est ibid. XXII. 6. *Rependendo rependet accendens combustionem*. Cur dictum est: *Vir aut fœmina?* Ad docendum venit. *Quum fecerint ex omnibus peccatis hominis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit* l. c. *Anima quum peccaverit, & prævaricata fuerit prævaricationem, aut invenerit amissum*. Non probo nisi de eo, qui in his mentiatur, qui mentiatur in Deum, & in reliqua omnia unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quum fecerint ex omnibus peccatis hominis, prævaricando prævaricationem*. Prævaricatio ubique non designat nisi mendacium. Et sic dictum est I. *Paral*. V. 24. *Et prævaricati sunt in Deum patrum suorum*. Et pariter dictum est. *Jos*. VII. 2. *Et prævaricati sunt filii Israel prævaricationem in anathemate*. Et similiter dictum est I. *Psal*. X. 13. *Et mortuus at Saul propter prævaricationem quam prævaricatus est in Dominum*. Et dictum est ibid. 2. XXVI. 18. de Usia: *Egredere de sanctuario, quia prævaricatus es*. Et pariter dictum est *Num*. V. 12. *Et prævaricata fuerit in eum prævaricationem*. Ecce prævaricatio non significat nisi mendacium. *Et rea fuerit anima illa*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Vir aut fœmina*. Non probo nisi de viro aut fœmina; de obstructo & androgyno unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et rea fuerit anima illa*. *Anima illa* comprehendit omnes; & viri & fœminæ, & proselyti comprehenduntur. Ex sensu literali comprehendam istos & comprehendam etiam puerum. Dixisti? Sicut Idololatria, quæ est gravis, excludit puerum, multo magis in omibus præceptis in lege memoratis: *Et rea fuerit anima illa*. Unde probatur, si furatus sit proselyto, & juraverit, & abiens, ut adducat argentum, & sacrificium pro delicto, si non habuerit satis temporis, ut adduceret, & moriatur, quod hæ-

את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים . תלמוד לומר ואשמה הנפש ההיא או כשם שפטורה מן האשם כך יהיו פטורים מן הקרן תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו . ואשמה הנפש ההיא למה נאמר . מנין אתה אומר המדליק גרישו של חבירו ביום כיפורים שאף על פי שאין בית דין נפרעים ממנו שיהיה נידון בנפשו תלמוד לומר ואשמה הנפש ההיא. והתודו למה נאמר לפי שנאמר והתודה אשר חטא עליה . אין לי אלא חטאת שטעונה וידוי . אשם מנין תלמוד לומר ואשמה הנפש ההיא . והתודו . רבי נתן אומר זה בנה אב לכל המתים . שטעונים וידוי.

סליק פיסקא

והתודו את חטאתם אשר עשו . ולא על מה שעשה אביו . שאם אמר לו תן לי פיקרון שהפקרתי אצל אביך . והוא אומר לא הפקרת . משביעך אני ואמר אמן . לאחר מיכאן נזכר . שומע אני שהוא חייב תלמוד לומר והתודה אשר חטא עליה . ולא על מה שעשה אביו . והשיב את אשמו בראשו . למה נאמר לפי שהוא אומר ושילם אותו בראשו . אין לי אלא עיקר דמים . חומש . מנין תלמוד לומר והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסיף עליו עד שיהיה חומש וחומשה משום רבי יאשיה אמרו חומשה שלם לעלם.

ונתן לאשר אשם לו . למה נאמר לפי שהוא אומר לאשר הוא לו יתנינו ביום אשמתו . אין לי אלא לו ושלוחו . מנין לרבות שליח בית דין והיורש . תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו . הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא בבית דין ולא הספיק ליתננו עד שבא בעל חוב של נגזל מנין שמוציאים מיד הגזלן ונותנים

hæredes sint liberi ? Ex eo quod dictum est : *Et rea fuerit anima illa*: Aut dicam ; Sicut absolvuntur a sacrificio pro delicto, ita pariter erunt absolvendi a rependenda sorte. Idcirco dictum est : *Et dabit sortem illi, in quem deliquerit* . *Et rea fuerit anima illa*. Cur dictum est ? Unde tu dicis, si quis comburat seem socii sui in die expiationum , licet de eo Synhedrium non ulciscatur quod judicetur in sua anima ? Ex eo quod dictum est : *Et rea fuerit anima illa*. *Tum confitebuntur peccatum suum* . Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* v. 5. *Et confessus fuerit id in quo peccaverit*. Non probo nisi de sacrificio pro peccato , quod requirat confessionem, de sacrificio pro delicto unde probatur ? Ex eo quod dictum est ; *Et rea fuerit anima illa*. *Tum confitebuntur*. R. Nathan dicit: Hæc est constitutio principii, quod omnes morituri obligentur ad confessionem.

Finis textus.

T*Um confitebuntur peccatum suum quod fecerunt*. Non illud, quod fecit ejus pater : Si quis enim illi dicat; Da mihi depositum , quod deposui apud patrem tuum; & ille respondeat ; non deposuisti . Ego te adjuro; & ille respondeat ; *Amen*; & posthæc recordatur , crederem teneri ? Idcirco dictum est : *Et confessus fuerit id in quo peccavit*. Non autem id, quod fecit ejus pater . *Et restituet delictum suum in summa sua*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* v I. 5. *Et rependet illud in summa sua* . Non probo nisi de fundamento nummorum, di quinta parte unde probatur ? Ex eo quod dictum est: *Et restituet delictum suum in summa sua* , *& quintam partem ejus*. Nomine R. Josia dixerunt ; Semper quintam ejus partem rependere debet. *Dabitque illi, in quem deliquerit* . Cur dictum est ? Quia dictum est *Levit.* ibid. *Ei cujus erat , dabit illud in die sacrificii pro delicto suo*. Non probo nisi de ipso, & ejus legato , unde probatur ad includendum legatum Synhedrii , & hæredem? Ex eo quod dictum est: *Dabitque illi, in quem deliquerit*. Ecce si quis debeat socio suo minam & veniat in Synhedrium , neque habeat satis temporis restituendi , priusquam veniat creditor rapinæ, unde probatur, quod eam educant de manu raptoris , & dent creditori rapinæ? Ex eo quod dictum

לבעל חוב של נגזל. תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו מכל מקום.

סליק פיסקא

ואם אין לאיש גואל. רבי ישמעאל אומר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל. ומה תלמוד לומר ואם אין לאיש גואל. בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. רבי נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש. אשה מנין תלמוד לומר להשיב האשם אליו. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר בנגזל הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בגוזל תלמוד לומר והשיב האשם אלא הא בנגזל הכתוב מדבר. האשם המושב ליהוה לכהן בכסף הכתוב מדבר. אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם. כשהוא אומר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור. הא מה תלמוד לומר האשם המושב ליהוה בכסף הכתוב מדבר ליהוה לכהן. קנאו השם ונתנו לכהנים באנשי משמר הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בכל כהן שירצה. תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו את שמכפרים בו עליו אילו הן אנשי משמר. הרי שגוזל כהן יזכה בו והדין נותן אם זכה בשל אחרים לא יזכה בשל עצמו. היה רבי נתן אומר בלשון אחרת אם דיבר שלא זכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי. משבא לתוך ידי הוא שלא יהא אחר זוכה ומוציאו מתחת ידי. אמרו לו לא אם אמרת בזה שאין לאחרים בו חלק. תאמר בזה שיש בו לאחרים חלק הואיל ויש בו לאחרים חלק דין הוא שיצא מתחת ידו. ויתחלק לאנשי משמר. מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו. מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא

ctum est. *Dabitque illi, in quem deliquerit.* Omnimode.

Finis textus.

Quod si non fuerit viro redemtor. R. Ismael dicit: Estne tibi vir in Israel, cui non sit redemtor? Cur dictum est: *Quod si non fuerit viro redemtor?* Venit textus ad docendum, de eo qui furatus proselyto, juraverit illi, quod debeat rependere sortem, & quintam partem sacerdotibus, & offerre sacrificium pro delicto super altare. R. Nathan dicit. *Quod si non fuerit viro redemtor.* Non probo nisi de viro, de fœmina unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Cui restituat delictum.* Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer. De rapina textus loquitur aut non loquitur nisi de raptore. Idcirco dictum est: *Et restituet delictum.* Ecce non loquitur nisi de rapina. *Delictum restitutum Domino, erit sacerdotis.* De argento textus loquitur; Tu dicis, quod de argento textus loquatur; at ego dicam, quod non loquatur nisi de sacrificio pro delicto. Quando vero dicit: *Præter arietem expiationum; quo expiabit pro eo.* Ecce dictum est sacrificium pro delicto. Cur igitur dictum est: *Delictum restitutum Domino?* De argento textus loquitur: *Domino, erit sacerdotis.* Acquirebat Deus, & dabatur sacerdotibus; de viris custodiæ textus loquitur; aut non loquitur nisi de quovis sacerdote. Idcirco dictum est. *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro eo.* Qui illum expiabant; erant viri custodiæ; Si quis rapuerit sacerdoti, ipse pro se acquirebat; & probari potest argumento; Si acquirebat, quod erat aliorum, non acquiret, quod suum erat? Dicebat R. Nathan alio modo; Si dicas; quod non acquisierim, nisi postquam venerit in manum meam, postquam pervenit in manum meam, non erit æquum, ne alius acquirat, & educat de manu mea? Dixerunt: Si dixisti de hoc, in quo aliis non est pars, dicis de illo, in quo aliis est pars? Quoniam in eo aliis est pars, æquum erit, ut educatur de manu sua, & dividatur viris custodiæ. *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro eo.* Unde tu dicis de eo, qui furatus proselyto, juraverit illi, & abiens ut adducat argentum, & sacrificium pro delicto, & non fuerit satis temporis adducendi, priusquam moriatur, quod hæredes sint liberi? Idcirco dictum est: *Præter arietem expiationum, quo expiabit pro eo.*

Sic

הספיק להביא עד שמרת שהיורשים פטורים תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו. כך היה רבי עקיבא שונה עד שלא בא לזפרונה אבל מי שבא מפוזרים אמר אפילו נתן את הכסף לאנשי משמר ואת היורשים פטורים אין מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. והכהן אומר לו הבא אשם והקרב. והוא אומר האשם המושב ליהוה לכהן. את שצריך כפרה יצא מת שכיפרה לו נפשו. מלבד איל הכיפורים. מיכן אתה אומר נתן הכסף ליהויריב. ואשם לידעיה יצא. וקורא אני עליו איש אשר יתן לו לכהן לו יהיה או אפילו נתן את האשם ליהויריב וכסף לידעיה יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לו לכהן לו יהיה. תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים יחזיר ויביא אשם אחר ויתננו לידעיה ויזכה יהויריב בשלו.

סליק פיסקא

וכל תרומה לכל קודשי בני ישרא׳. רבי ישמעא׳ אומר בא הכתוב ללמדך עלי מקדיש עריסתו עד שלא מירח שהוא פטור מן התרומה ומן המעשרות. או אף מי שמירח תלמוד לומר ראשית דגנך תירושך ויצהריך. רבי עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שאם בא לעשות כל גורנו תרומה רשאי ובלבד שישייר מקצת. וכל תרומה לכל קדשי בני ישרא׳. בא הכתוב ולימד על התרומה שתהא נוהגת בכל. איסי בן עקביא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל. דבר אחר אם מעשר הקל שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל. תרומה שהיא חמורה אינו דין שנוהגת בכל. דבר אחר איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא משום תלמוד ויראה הרי הוא נוהג בכל. אשר יקריבו לכהן לו יהיה. רבי ישמעא׳ אומר וכי תרומה מקריבים לכהן. מה תלמוד לומר אשר

Sic legebat R. Akiba; priusquam pervenisset ad Ziphrona, sed postquam venerit de Ziphurim; dicebat; vel si dedisset argentum viris custodiæ, & hæredes absoluti essent, tamen non educebant de manu sacerdotis. Et ego de lego. *Quisque quod dederit sacerdoti, ipsius erit*: & sacerdos ei dicit; Affer sacrificium pro delicto, & offer; at ille potest dicere. *Delictum restitutum Domino, sacerdoti erit*: Qui indiget expiatione, excluditur mortuus, cui ejus anima fuit expiatio. *Præter arietem expiationum*. Hinc tu dicis; Si dederit argentum Jehojaribo, & delictum Idajæ, satisfacit debito suo: Et ego de hoc lego. *Quisque quod dederit sacerdoti ipsius erit*. Aut dicam; Vel si dederit delictum Jehojaribo, & argentum Jedajæ, satisfaciet debito suo; & ego de hoc lego: *Quisque quod dederit sacerdoti, ipsius erit*. Idcirco dictum est: *Præter arietem expiationum*: Afferet aliud delictum, & dabit Jedajæ, & Jehojaribus acquiret, quod suum est.

Finis textus.

ET *omnis separatio ex omnibus sanctificationibus filiorum Israel*. R. Ismael dicit: Venit textus ad te docendum; si quis sanctificaverit acervum suum, priusquam æquaverit, quod absolvatur a separatione, & a decimis; Aut dicam; Vel si æquaverit. Idcirco dictum est *Deut.* XVIII. 4. *Principium tritici tui, musti tui, & olei tui*. R. Akiba dicit; Venit textus ad te docendum; quod si quis velit facere totam aream suam separationem, liceat, dummodo sibi pars aliqua reliqua sit. *Et omnis separatio ex omnibus sanctificationibus filiorum Israel*: Venit textus ad docendum; quod separatio in omnibus sit observanda. Hisi ben Akiba dicit; Si decima, quæ est levis, observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, non erit æquum ut in omnibus observetur? Alia expositio: Si decima quæ est levis, non observatur in primitiis tonsuræ, observatur tamen in omnibus, separatio quæ est gravis, non erit æquum, ut observetur in omnibus? Alia expositio: Hisi ben Menachem dicit: Si decima, quæ non affertur nisi propter studium, & timorem, tamen observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, æquum erit, ut observetur in omnibus. *Quam offerent sacerdoti, ejus erit*. R. Ismael dicit: Num separationem offerunt sacerdoti? Cur di-

יקריבו לכהן . לפי שהוא אומר ראשית ביכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך אבל לא שמענו מה יעשה בהם , תלמוד לומר אשר יקריבו לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הביכורים שיהו נתונים לכהנים,

סליק פיסקא

ואיש את קדשיו לו יהיו . כל הקדשים היו בכלל שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיה משך הכתוב בכל הקדשים ונתנן לכהנים ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים והפסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים. ואיש את קדשין לו יהיו . מיכן אתה אומר כהן שהקריב את הזבח אפילו במשמר אחד הרי הן שלו ועבודתו שלו. ואיש את קדשיו לו יהיו , למה נאמר לפי שהוא אומר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הילולים ליהוה . קוהש לבעלים או קודש לכהנים תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיה, בנטע רבעי הכתוב מדבר שיהא לבעלים דברי רבי מאיר . רבי ישמעאל אומר קודש לבעלים . אתה אומר קודש לבעלים או קודש לכהנים . הרי אתה דן מעשר שני קרוי קודש ונטע רבעי קרוי קדש אם למעשר שני למדתי שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיו אלא של בעלים. והרי תרומה תוכיח שקרוי קודש ואינה אלא של כהנים והיא תוכיח לנטע רבעי שאף על פי שקרוי קודש לא יהא אלא של כהנים . אמרת הפרש מעשר שני טעון הבאת מקום . ונטע רבעי טעון הבאת מקום . אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים . אף נטע רבעי לא יהיה אלא של בעלים, הרי ביכורים יוכיחו שטעונים הבאת מקום ואינן אלא של

ctum est; *Quam offerent sacerdotis?* Quia dictum est *Exod.* XXXIV. 25. *Principium primitivorum terrae tuae adduces ad domum Domini Dei tui*. At non audivimus, quid de illis erat faciendum. Idcirco dictum est: *Quam offerent sacerdoti, ejus erit*. Venit textus ad docendum, quod primitiva darentur sacerdotibus.

Finis textus.

ET *cujusque sanctificata, ipsius erunt*. Omnes sanctitates comprehendit, Dictum est enim, *Et cujusque sanctificata ipsius erunt*. Extrahit textus omnes sanctitates, & donat sacerdotibus, & ex iis nihil remanet, nisi sacrificium Eucharisticum, & pacifica, & sacrificium Paschale, & decima pecoris, & decima secunda, & planta anni quarti, quae sunt dominorum. *Et cujusque sanctificata ipsius erunt*. Hinc tu dicis. Si sacerdos offerat sacrificium vel in alia custodia, ecce suum erat, pariterque ministerium sui ipsius erat. *Et cujusque sanctificata, ipsius erunt*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XIX 24. *Et anno quarto erit omnis fructus ejus sanctitas laudum Domino*. Sanctitas dominis, aut sanctitas sacerdotum. Idcirco dictum est; *Et cujusque sanctificata ipsius erunt*. De planta anni quarti textus loquitur, quod cedat dominis. Verba R. Meir; R. Ismael dicit. Sanctitas dominis; Tu dicis: Sanctitas dominis; at ego dicam sanctitas sacerdotibus. Ecce tibi argumentum. Decima secunda vocatur sanctitas, & planta anni quarti vocatur sanctitas; Si percepi de decima, quod non sit nisi dominorum, ita pariter planta anni quarti non erit nisi dominorum. At ecce separatio probet, quae licet vocetur sanctitas, tamen non erat nisi sacerdotum. ipsa probet de planta anni quarti quae licet vocetur sanctitas, tamen non erat nisi sacerdotum. Dixisti? Distingue. Decima secunda adducenda erat ad locum, & planta anni quarti adducenda erat ad locum, si percepi de decima secunda, quod non esset nisi dominorum, ita pariter planta anni quarti non erit nisi dominorum. Ecce primitiva probent, quae licet adducenda essent ad locum, tamen non erant nisi sacerdotum. Et illa probent de planta anni quarti, quae licet adducenda esset ad locum, tamen non erat nisi sacerdotum. Dixisti? Distingue. Decima secunda vocabatur sanctitas, & erat

כהנים. והם יוכיחו לנטע רבעי שאף על
פי שטעון הבארת מקום לא יהיה אלא של
כהנים . אמרת הפרש . מעשר שני קרוי
קודש וטעון הבארת מקום . ופריון . ונטע
רבעי קרוי קודש וטעון הבארת מקום
ופריון. ואל תבוא תרומה ותוכיח שאף על
פי שקרויה קודש אינה טעונה הבארת
מקום. ולא ביכורים. שאף על פי שטעונים
הבארת מקום אבל אין להם פריון ולא
יהיו אלא של כהנים . אמרת הפרש.
אדין בשלשה לשונות כאחד מעשר שני
קרוי קודש וטעון הבארת מקום ופריון .
ונטע רבעי קרוי קודש וטעון הבארת מקום
ופריון. ואל תוכיח תרומה שאף על פי
שקרויה קודש אינה טעונה הבארת
מקום ולא ביכורים שאף על פי שטעונים
הבארת מקום אבל אין להם פריון. אלמוד
דבר מדבר וארון דבר מדבר . אלמוד דבר
ששוה בשלשה דרכים . מדבר ששוה
בשלשה דרכים . ואל אלמוד דבר השוה
בשלשה דרכים . מדבר שלא שוה בשלשה
דרכים . אלא בדרך אחד או בשנים . אם
למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים
אף נטע רבעי לא יהיה אלא של בעלים.
רבי יהושע אומר קודש של בעלים אתה
אומר קודש של בעלים או קודש לכהנים.
תלמוד לומר ובשנה החמישית תאכלו
את פריו להוסיף לכם תבואתו . למי
מוסיפים למי שכבר נתנו לו . ואיש את
קדשיו לו יהיה . למה נאמר לפי שהוא
אומר כל תרומת הקדשים אשר יקדישו
בני ישראל שומע אני יטלום בזרוע. תלמוד
לומר ואיש את קדשיו לו יהיה . מגיד
שטובת הנאת קדשים לבעליהם . ואיש
את קדשיו לו יהיו . הרי שמדד להם
בארץ וניתוספו אחרים עליהם . יכול קורא
אני עליו ואיש את קדשיו לו יהיה תלמוד
לומר ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה . או
אפילו מדד בקופה וניתוספו אחרים עליהם
קורני עליו ואיש את קדשיו לו יהיה
תלמוד לומר ואיש אשר יתן לכהן לו
יהיה. רבי יוסי אומר הרי שפדה את בנו
בתוך שלשים יום ומת קורא אני עליו
איש אשר יתן לכהן לו יהיה . תלמוד
לומר ואיש את קדשיו לו יהיה: לאחר
שלשים יום אין מוציאים מיד כהן

& erat adducenda ad locum, & redimenda, & planta anni quarti vocabatur ſanctitas, & erat adducenda ad locum, & redimenda; at non veniat ſeparatio, & probet, quæ licet vocaretur ſanctitas, tamen non erat adducenda ad locum; neque primitiva, quæ licet adducenda eſſent ad locum, tamen non erant redimenda, & non erant niſi ſacerdotum. Dixiſti? Diſtingue. Argumentabor his tribus rationibus conjunctis. Decima ſecunda vocabatur ſanctitas, & adducenda erat ad locum, & redimenda; & planta anni quarti vocabatur ſanctitas, & adducenda erat ad locum, & redimenda; at non probet ſeparatio, quæ licet vocaretur ſanctitas, tamen non erat adducenda ad locum; neque primitiva, quæ licet adducenda eſſent ad locum, tamen non erant redimenda. Docebo rem ex re, & demonſtrabo rem ex re. Docebo rem quæ ſit æqualis tribus rationibus, ab re, quæ ſit æqualis tribus rationibus; at non explicabo rem, quæ ſit æqualis tribus rationibus, ab re, quæ non ſit æqualis niſi duabus rationibus, aut una, aut duabus. Si docui de decima ſecunda, quod non ſit niſi dominorum. R. Jehoſua dicit: Sanctitas dominorum; tu dicis: Sanctitas dominorum; at ego dicam: ſanctitas ſacerdotum. Idcirco dictum eſt: *Et anno quinto comedetis fructum ejus, ad ad augendum vobis fructum ejus.* Cui augentur? illi, cui jam dati ſunt. *Et cujuſque ſanctificata, ipſius erunt.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Omnis ſeparatio ex omnibus ſanctificationibus filiorum Iſrael.* Crederem quod per vim poſſet auferre? Idcirco dictum eſt: *Et cujuſque ſanctificata, ipſius erunt.* Oſtendit, quod beneficentia in ſanctitatibus propria erat dominis. *Et cujuſque ſanctificata, ipſius erunt.* Ecce ſi menſuraverit eis in terra, eiſque alii adjuncti fuerint, crederem me poſſe de hoc legere: *Et cujuſque ſanctificata, ipſius erunt?* Idcirco dictum eſt: *Quiſque quod dederit ſacerdoti, illius erit.* Aut dicam; Vel ſi menſuraverit in ſporta, & iis alii adjuncti fuerint, de hoc legerem: *Et cujusque ſanctificata, ipſius erunt.* Idcirco dictum eſt: *Quiſque quod dederit ſacerdoti, illius erit.* R. Joſe dicit: Ecce ſi redemerit filium ſuum intra triginta dies, & moriatur: de hoc legerem: *Quiſque quod dederit ſacerdoti, illius erit?* Idcirco dictum eſt: *Et cujuſque ſanctificata, ipſius erunt.* Poſt trigeſimum diem, non educunt de manu ſacerdotis; Et de hoc ego le-

וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה.

סליק פיסקא

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו. למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר כי יקח איש אשה ובעלה לא שמענו אלא בזמן שיש לו עדים והזרו בה שיוצאה ממנו בגט, אבל ספק נבעלה ספק לא נבעלה לא שמענו מה יעשה לה. תלמוד לומר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו הרי הכתוב זוקקה שתהא שותה מים המרים. לכך נאמרה הפרשה איש איש לעשות אשה כאיש דברי רבי עקיבא. כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר להוציא אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. וכדברי רבי עקיבא בן מהללאל אף המשוחררת ואשת גר. אמרו לו והרי כרכמית שפחה משוחררת היתה בירושלם והשקוה שמעיה ואבטליון. בלשון הזה אמר להם דוגמה השקוה ונידוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו. ומעלה בו מעל על דבר ערוה או על דבר ממון. כשהוא אומר ושכב איש אותה שכבת זרע הרי מעילה על דבר ערוה ולא על דבר ממון. ומעלה בו מעל. אין מעילה בכל מקום אלא שיקור. וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותם ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם. ואומר וימת שאול במעלו אשר מעל. וכן הוא אומר בעוזיה מלך יהודה צא מן המקדש כי מעלת. ואומר ומעלה בו מעל. הא אין מעילה בכל מקום אלא שיקור. ושכב איש להוציא את הקטן שאינו איש. אותה ולא את אחותה שהיה בדין אם כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסרו. כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסרו. תלמוד לומר אותה ולא את אחותה. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר אומר אותה ולא את חמותו. אותה ולא את הערוה. שהיה בדין ומה במקום שאין האוסר אוסר כל ימיו. כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסריו. מקום שהאוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור

lego: *Quisque quod dederit sacerdoti, illius erit.*

Finis textus.

Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, vir, quum declinaverit uxor ejus. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Deut.* XXIV. 1. *Cum acceperit vir mulierem, & ingressus fuerit ad eam.* Non audivimus, nisi quando illi fuerint testes, & præmonuerint, quod ab eo per repudium egredietur; Sed si dubium fuerit, utrum cum ea fuerit congressus, necne non audivimus, quid erat faciendum. Idcirco dictum est: *Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, vir, quum declinaverit uxor ejus*: Ecce textus illam obligat ad bibendum aquas amaras. Idcirco dicta est Parascha: *Vir, vir*, ut consideretur fœmina sicut vir. Verba R. Akiba. *Quum declinaverit uxor ejus*. De ea quæ sit conveniens, ut possit nubere, textus loquitur; ad excludendum viduam pro summo sacerdote, repudiatam, & discalceantem, pro sacerdote vulgari; & juxta verba R. Akiba ben Mahalalel, ancillam libertate donatam, & uxorem proselyti. Dixerunt illi; Atqui Carchemit erat ancilla libertate donata Hierosolymæ, quam potarunt Semanja, & Atalion: Hoc modo illi respondit: exempli causa potarunt illam, & anathematizarunt illam, & mortua est in anathemate, & Synhedrium ejus arcam lapidavit. *Et prævaricata fuerit in eum prævaricationem.* Vel porpter adulterium, vel propter opes. Quando vero dicit: *Et concubuerit cum ea vir concubitu seminis*. Ecce prævaricatio respicit adulterium, non opes. *Et prævaricata fuerit in eum prævaricationem*. Ubique prævaricatio non significat nisi mendacium. Et sic dictum est 1. *Paral.* V. 24. *Et prævaricati sunt in Deum patrum suorum*. Et similiter dictum est *Jos.* VII. 2. *Et prævaricati sunt filii Israel prævaricationem in anathemate*. Et pariter dictum est 1. *Paral.* X. 13. *Et mortuus est Saul propter prævaricationem, quam prævaricatus est*. Et similiter dictum est de Usia rege Jehuda ibid. XXVI. 8. *Egredere de Sanctuario, quia prævaricatus es*. Et pariter dictum est: *Et prævaricata fuerit in eum prævaricationem*. Ecce prævaricatio ubique non significat nisi mendacium. *Et concubuerit vir*. Ad excludendum puerum, qui non est vir. *Cum ipsa*. Non cum ejus sorore; etenim

חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסריו . תלמוד לומר אותה ולא את חמותו . אותה ולא הערוה. ונעלם מעיני אישה. להוציא את הסומא ונעלם מעיני אישה ולא שיהא בעל רואה ומעמעם הא אם ידע בה בעלה. אין רשאי להערים עליה ולהשקותה. ונסתרה והיא נטמאה. אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה או אין עדים לטומאה ולא לסתירה . אם אמרת כן אף היא מותרת לבעלה. הא אין עליך לומר בלשון האחרון אלא בלשון הראשון ונסתרה . אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה . ונסתרה . לא שמענו שיעור סתירה תלמוד לומר ונסתרה והיא נטמאה. סתירה כדי טומאה . כדי להקיף דקל דברי רבי ישמעאל . רבי אליעזר אומר כדי מזיגת הכוס . רבי יהושע אומר כדי לשתותו . בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה . רבי עקיבא אומר כדי לגמעה. רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לגמוע שלשה בצים זו אחר זו . ועד אין בה בשני עדים הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעד אחד תלמוד לומר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת שאין תלמוד לומר אחד אלא זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי בכלל שנים. עד שיפרוט לך הכתוב אחד . והיא לא נתפשה . להוציא את האנוסה או בין בישראל או בין בכהונה . אמרת אם המטמאה טומאה קלה עשה בה אונס כרצון . סוטה חמורה דין הוא שנעשה אונס כרצון בכהונה . ועבר עליה רוח קנאה וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל . רבי אליעזר אומר חובה . רבי עקיבא אומר מות תלמוד לומר נטמאה

nim poterat adduci argumentum. Si quando venit interdictum [1] leve super interdictum leve, [2] interdicit suum interdicentem; quando venit interdictum grave super interdictum grave, non erit æquum, ut interdicat suum interdicentem? Idcirco dictum est: *Cum ipsa*. Non cum ejus sorore. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser: Dictum est: *Cum ipsa*. Non cum ejus socru. *Cum ipsa*. Non cum ejus fornicatione. Etenim erat argumentum; Si ubi interdicens 4 non interdicit cunctis diebus suis, quando venit inrerdictum leve super interdictum leve, interdicit omnes ejus interdicentes; Hic ubi interdicens interdicit cunctis diebus suis, quando venit interdictum grave super interdictum grave, non erit æquum ut interdicat omnes ejus interdicentes? Idcirco dictum est: *Cum ipsa*. Non cum ejus socru; *Cum ipsa*; Non cum ejus fornicatione. *Et occultum fuerit ab oculis mariti ejus*. Ad excludendum cœcum. *Et occultum fuerit ab oculis ejus*. Non quod videat maritus, & dissimulet. Hinc igitur si sciat maritus, non licet callide agere, & eam potare. *Et absconditum; & illa fuerit polluta*. Non sunt testes pro ejus immunditie; sed sunt testes pro ejus occultatione; aut non sunt testes pro ejus immunditie, & occultatione. Si ita dicas, erit permissa marito suo. Si non potes dicere juxta ultimam rationem dicere licebit juxta primam. *Et absconditum fuerit*. Non sunt testes pro ejus immunditie, ut sunt testes pro ejus occultatione. *Et absconditum fuerit*. Non audivimus spatium temporis occultationis. Idcirco dictum est: *Et absconditum fuerit, & illa fuerit polluta*. Tempus occultationis erit quamdiu pollui potuerit. Tantum ut palma circumagi possit. Verba R. Ismaelis. R. Eliеser dicit; tantum ut vini calix aqua diluatur. R. Jehosua dicit: tantum, ut potari possit. Ben Azai dici; tantum, ut ovum assari possit. R. Akiba dicit: tantum ut possit ipsum absorberi. R. Jehuda ben Bethera dicit: tantum ut tria ova alterum post alterum possint absorberi. *Testis vero non fuerit in eam*. De duobus

[1] *Interdictum leve* est uxor quam maritus toto vitæ suæ tempore non interdicit, cum possit illam repudiare.

[2] Si cum uxore alius concumbat, interdicta est marito.

[3] *Interdictum grave* est soror uxoris, quæ semper interdicta est marito, quamvis uxorem repudiaverit.

[4] *Non interdicit cunctis diebus suis*. e. g. si concumbat cum socru, non est illi uxor interdicta.

נטמאה שלשה פעמים לא טמאה לבעל. וטמאה לבועל. וטמאה לתרומה רבי ישמעאל אומר אינו צריך ומה אם גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה. סוטה חמורה דין הוא שתהיה פסולה מן הכהונה. מה תלמוד לומר היא נטמאה והיא לא נטמאה. אם היא טמאה למה אינו משקה. ואם טהורה היא למה הוא משקה. לא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקים לא על הספק. ומיכן אתה דן לשרץ. ומה אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כוודאי. כאן שעשה אונס ברצון דין הוא שנעשה ספק בוודאי. ומה כאן רשות היחיד אף להלן רשות היחיד. מה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף להלן דבר שיש בו דעת לישאל. מיכן אמרו ספק טומאה ברשות היחיד טמא. ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא. ואת שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור.

סליק פיסקא

והביא האיש את אשתו אל הכהן מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן אלא אמרו מוסרים לו שני תלמידי חכמים בדרך שלא יבא עליה. ורבי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה

bus testibus textus loquitur, aut non loquitur nisi de uno teste. Idcirco dictum est *Deut.* XIX. 5. *Non insurget testis unus in hominem in quocunque crimine, & in quocunque peccato.* Neque erat dicendum: *Unus.* Sed hæc est constitutio principii, quod ubicunque dicitur testis, comprehendat duos testes donec specificet tibi textus unum. *Et ipsa non fuerit deprehensa.* Ad excludendum coactam. Aut dicam tam pro Israelita, quam pro sacerdotio. Dixisti? Si ubi sit immundities levis, consideratur vis sicut voluntas; In muliere adulterii suspecta, quæ est gravis, non erit consideranda vis, sicut voluntas pro sacerdotio? *Et transierit super eum spiritus zelotypiæ, & fuerit zelotypus uxoris suæ.* Ex arbitrio. Verba R. Ismaelis. R. Eliefer dicit: Ex debito, R. Akiba dicit: Cur ter dictum est: *Fuerit polluta, fuerit polluta?* Nisi quod sit polluta marito, & polluta adultero, & polluta pro separatione. R. Ismael dicit. Non est necesse: Si repudiatæ, quæ est levis, licet redire ad eum, qui repudiavit, si fuerit Israelitis, interdicta est sacerdotio: Mulier adulterii suspecta, quæ est gravis non erit æquum ut sit interdicta sacerdotio? Idcirco dictum est: *Et polluta fuerit, & non fuerit polluta.* Si fuerit polluta, cur non bibet? Et si fuerit munda, cur bibet? Sed venit textus ad te docendum, quod nunquam potaverint nisi propter dubium. Et hinc potes argumentari de reptili. Si ubi non consideratur violentia sicut voluntas, consideratur dubium sicut certum; Hic ubi consideratur violentia, sicut voluntas, erit æquum ut consideretur dubium sicut certum. Sicut hic in loco privato, ita pariter ibi in loco privato. Sicut hic, in quo sit scientia, qua possit interrogari, ita pariter & illic. Hinc dixerunt: dubium immunditiei in loco privato est immundum, in loco publico est mundum. In quo sit scientia, qua possit interrogari, ejus dubium est immundum; Si non fuerit in eo scientia, qua possit interrogari; ejus dubium est mundum.

Finis textus.

Tunc adducet vir uxorem suam ad sacerdotem. Ex lege maritus adducere debebat uxorem suam ad sacerdotem. Sed dixerunt: Assignabantur illi duo discipuli sapientum in itinere, ne cum ea concumberet: At Rabi dicit: Marito in hoc fides habebatur; argumen-

שחייבים על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה. סוטה שאין חייבים על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה אמרו לו כל שכן הואיל ואין חייבים על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה. אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר אחר איסורה תאמר בסוטה שאין לה היתר אחר איסורה: דבר אחר נחשדו ישרא׳ על הסוטות ולא נחשדו על הנדות. והביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת הרי זו מביאה משלו. ואין מקיץ מכתובתה. וקרבן שאין מכשירה לו כגון שקיפחה נזירות בראשה או שחיללה את השבת הרי זו מביאה משלה ומקיץ מכתובתה. עשירית האיפה. אחד מעשירית באיפה. קמח שעורים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא וזו באה על חטא. אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא סולת. אף זו לא תבוא אלא סולת. תלמוד לומר קמח שעורים למה נאמר שהיה בדין הואיל למנחת חוטא באה על החטא. ומנחת זו באה על החטא. אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא חטים. אף זו לא תביא אלא חטים תלמוד לומר שעורים. אמר רבן שמעון בן גמליא׳ הניחו לי סופרים ואומר כמין חומר אבל נראה הוא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. לא ישים עליה שמן. מגיד שאם נתן עליה שמן ולבונה עובר בלא תעשה. או כשם שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו. אמרת על השמן יהוה עובר

mento a minori ad majus: Si in menstruata, cujus congressu tenebantur excidio, fides marito habebatur, in muliere adulterii suspecta, cujus congressu non tenebantur excidio, non erit æquum ut marito fides haberetur? Responderunt illi; Multo magis, quod propter ejus congressum non tenerentur excidio, marito non erat habenda fides. Dixerunt illi; Si dicas de menstruata, cui est permissio post interdictum, dices de muliere adulterii suspecta, cui non est permissio post interdictum? Alia expositio: Suspecti sunt Israelitæ cum mulieribus adulterii suspectis, at non sunt suspecti in menstruatis. *Et afferet oblationem pro ea*. Omne sacrificium, quod pro ea fuerit; Verba R. Jehuda; At sapientes dicunt; sacrificium quo illi fiat legitima. E. g. si fuerit seminiflua, & puerpera, ecce adducebat de suis bonis, neque parabat de ejus dote; At sacrificium, quo illi non fiat legitima; e. g. si violasset Nazyræatum in capite suo, si profanasset Sabbathum, tum adducebat de ejus bonis, & parabat de ejus dote: *Decimam partem Ephæ*. Unam ex decem partibus Ephæ. *Farinæ hordeaceæ*. Cur dictum est? Quia erat argumentum. Quoniam munus peccatoris adducebatur propter peccatum, & hoc adducebatur propter peccatum; Si percepi ex munere peccatoris, quod non adduceretur nisi de simila, ita pariter hoc non erit adducendum nisi de simila. Idcirco dictum est: *Farinæ hordeaceæ*. Cur dictum est? Quia erat argumentum. Quoniam munus peccatoris adducebatur propter peccatum, & hujus munus afferebatur propter peccatum. Si percepi ex munere peccatoris, quod non adduceretur nisi de tritico, ita pariter hoc adducendum erat de tritico. Idcirco dictum est: *Hordeaceæ*. Dicit Raban Simeon ben Gamaliel; permittite mihi, scribæ; & dicam sicut globulum balsami, sed erit probabile; sicut ejus opera erant bestiæ, ita pariter ejus oblatio erat cibus bestiæ. *Non ponet super eam oleum*. Ostendit, quod si daret super eam oleum & thus, transgrederetur præceptum negativum; Aut dicam; Sicut transgreditur propter ejus oleum, ita pariter transgreditur propter ejus thus. Dixisti? Propter oleum transgreditur, quia non poterat illud iterum colligere; At propter thus non transgreditur, quia poterat illud iterum colligere. Idcirco dictum est: *Non ponet super eam oleum; neque dabit super eam thus*. Ostendit, quod si dederit su-

שאין יכול לחזור וללקטה . על לבונה
לא יהיה עובר שיכול לחזור וללקטה.
תלמוד לומר לא ישים עליה שמן.
ולא יתן עליה לבונה מגיד שאם נתן
עליה שמן ולבונה עובר בלא תעשה
ומפני מה טעמו של דבר מגיד . מנחת
קנאות. הוא שתי קנאות. כשם שקנאה
לבעל כך קנאה לבועל . כשם שקנאה
למטה כך קנאה למעלה. מנחת זכרון
שומע אני זכות וחובה תלמוד לומר
מזכרת עון . כל הזכרונות שבתורה
לטובה. וזו לפורענות דברי רבי טרפון.
רבי עקיבא אומר אף זאת לטובה שנאמר
אם לא נטמאה האשה אין לי אלא
מזכרת עון . מזכרת זכות מנין תלמוד
לומר מנחת זכרון מכל מקום רבי
ישמעאל אומר מנחת זכרון כלל. מזכרת
עון פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה
שבפרט שהיה בדין לבעל דין לחלוק וכי
איזו מדה מרובה מידת טובה או מידת
פורענות הוי אומר מידת הטוב . אם
מידת פורענות ממעטת הרי היא
מזכרת עון . מידה טובה מרובה דין
הוא שתהא מזכרת זכות, זאת היא
מידה בתורה כל כלל ופרט שדרך
הדין לוקח בו נתקיימו זה וזה אל תלקה.
דרך הדין . כיצד יתקיימו זה וזה דרך
הדין . אם הייתה טמאה פורענות
פוקדה מיד . ואם יש לה זכות תולה
לה ששה חדשים מפני תיקון הוולד
דברי אבא יוסי בן חנן . רבי אליעזר בן
יצחק אומר איש הדרחו תשעה חדשים
שנאמר ונקתה ונזרעה זרע . מה זרע
בן תשעה חדשים אף זכות תשעה
חדשים . רבי ישמעאל אומר שנים עשר
חודש ואף על פי שאין ראייה לדבר
זכר לדבר. להן מלכא מלכי ישפק עלך.
כולא מטא על נבוכדנצר . לקצת ירחין
תרי עשר. רבי שמעון בן יוחי אומר אין
זכות תולה במים המרים אם אומר
אותה שהזכות תולה במים המרים
המאררים מרחה אתה את המים
בפני כל הנשים ושותות ומוציא אתה
שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו
טמאות היו אלא שתלתה להם זכות .
רבי אומר אני אכריע אם הייתה טהורה
סופה לטות כדרך בני אדם ואם הייתה

super eam oleum & thus, transgrediatur præceptum negativum. Qua de causa? Rationem ostendit: *Quia munus zelotypiarum est*. Duæ zelotypiæ; sicut facit zelotypum maritum, ita pariter facit zelotypum adulterum, sicut zelotypiam excitat in terra, ita pariter zelotypiam excitat iu cœlo. *Munus recordationis*. Crederem, quod memoraret merita, & reatum? Idcirco dictum est. *Commemorans peccatum*: Omnes memoriæ in lege sunt in bonum: & hæc in pœnam: verba R. Tarphon: R. Akiba dicit; Hæc quoque in bonum. Dictum est enim: *Si non fuerit polluta mulier*. Non probo nisi de memorante peccatum, de commemorante merita, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Munus recordationis*. Omnimode. R. Ismael dicit: *Munus recordationis*. Generale: *Commemorans peccatum*. Particulare. Generale, & particulare; Non est in generali nisi quod sit in particulari. At est argumentum opponendi, quod opponat. Quænam est proprietas multiplicior? proprietasne boni an proprietas mali? Dicendum est: prorietas boni: Si proprietas mali minor est; ecce de ea dicitur: *Commemorans peccatum*. Proprietas boni, quæ multiplicior est, non æquum erit, ut commemoret merita? Hæc est proprietas in lege. Omne generale, & particulare, quorum causa pars argumenti aboleretur, inter se confirmari possunt, non est abolendum argumentum; Quomodo inter se confirmantur, ne aboleatur argumentum? Si fuerit polluta, statim pœna illam visitabat; Si in ea fuerint merita, merita suspendebant sex menses propter dispositionem fœtus; Verba R. Jose ben Chanen. R. Elieser ben Isaach dicit: liberabat per novem menses; dictum est enim; *Tunc immunis erit, & producet prolem*. Sicut proles est filius novem mensium, ita pariter merita suspendunt novem menses. R. Ismael dicit. Duodecim menses; Licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Dan.* IV. 4. *Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi: Omnia hæc venerunt super Nebuchdnezarem regem in fine mensium duodecim*. R. Simeon ben Jochai dicit. Meritum non suspendebat aquas amaras; si dicas, quod meritum suspenderet aquas amaras, tu inefficaces reddis aquas apud omnes mulieres quæ bibunt, & educis malum nomen in puras, quæ biberunt; Et dicent; Immundæ fuerunt; sed meritum eorum suspen-

טמאה סופה למורת. וצבתה בטנה ונפלה ירכה. ורבי שמעון בן יוחי אומר וכי מי מודיע לכל העומדים שסוף זה למורת. וצבתה בטנה ונפלה ירכה אלא כיון שהיתה שותה פניה מוריקורת. ועיניה בולטורת. וכמין שרביטין מזורקין בה ואין אומרים מהרו והוציאוה שלא תטמא העזרה.

סליק פיסקא

והקריב אותה הכהן. מיכן אמרו אין משקים שתי סוטות כאחת. והעמידה. שלא יעמיד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהם. לפנ יהוה. בשערי ניקנור. מיכן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי ניקנור.

סליק פיסקא

ולקח הכהן מים קרושים בכלי חרס. אין מים קרושים אלא שקידשו בכלי ואילו הם אילו מי כיור בכלי חרם מניד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה. אם למדתי לפרה שעשה כל הכלים ככלי חרס. אף סוטה אינו דין שלא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס. תלמוד לומר בכלי חרס מניד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס. ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן. מניד הכתוב שאם לא היה שם עפר מביא עפר ממקום אחר ונותנו למקום מפני שהמקום מקדשו. איסי בן עקביא אומר להביא את קרקע בית עולמים. איסי בן מנחם אומר אם הטמאו טומאה קלה עשה בה בית המקדש כמשכן. סוטה חמורה דין הוא שנעשה בה בית המקדש כמשכן. ומה תלמוד

pendit. R. dicit: Ego decidam; Si erat munda, finis ejus erat, ut moreretur juxta consuetudinem generalem hominum; si immunda, finis ejus ut moreretur. *Et intumescet venter ejus, & cadet femur ejus*. At R. Simeon ben Jochai dicit; Quis poterat indicare adstantibus, quod finis erat, ut moreretur: *Et intumescet venter ejus, & cadet femur ejus?* Verum postquam biberat, facies ejus livorem contrahebat, & oculi protuberabant; & quasi virgæ in ea conspersæ erant, & illi dicebant. Properate; ejicite eam, ne polluat atrium.

Finis textus.

E*T admovebit illam sacerdos*. Hinc dixerunt; Non potabantur simul duæ mulieres adulterii suspectæ. *Et statuet*: Ne cum ea statuantur ejus servi, & ancillæ, quia cum ipsis confidebat. *Coram Domino*. In porta Nikanoris. Hinc dixerunt. Præfectus stationis statuebat immundos in porta Nikanoris.

Finis textus.

A*Ccipietque sacerdos aquas sanctitatis in vase testaceo*. Non erant aquæ sanctitatum, nisi in vase fuissent sanctificatæ; Et quænam erant? Erant aquæ labri. *In vase testaceo*. Ostendit quod omnia vasa in ea non erant consideranda sicut vas testaceum. Quia erat argumentum. Quoniam cinis, & aquæ sanctificabantur in vacca, & aquæ sanctificabantur in muliere adulterii suspecta; Si percepi, qood in vacca considerarentur omnia vasa sicut vas testaceum, ita pariter in muliere adulterii suspecta non erit æquum, ut sint consideranda omnia vasa sicut vas testaceum? Idcirco dictum est: *In vase testaceo*. Ostendit, quod in ea non sint consideranda omnia vasa, sicut vas testaceum. *Et de pulvere, qui fuerit in solo tabernaculi*. Ostendit textus, si ibi non fuerit pulvis, quod afferre debeat ex alio loco, & ponere in eo loco; quia locus ipsum sanctificabat. Hisi ben Akabia dicit: Ad includendum solum domus seculorum. Hisi ben Menachen dicit. Si in immundo immunditie levi consideratur domus sanctuarii sicut tabernaculum; in muliere adulterii suspecta, quæ est gravis, erit æquum ut consideretur domus sanctuarii sicut tabernaculum: Et cur dictum est: *Et de pulvere?* Quia dictum est *Num.* XIX. 17.

לומר ומן העפר. לפי שהוא אומר ולקחו לטמא. נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה עפר האמורה להלן עפר על פני המים אף כאן עפר על פני המים. מה להלן אם הקדים עפר למים יצא אף כאן אם הקדים עפר למים יצא. יקח הכהן ונתן ﭏ המים כדי שיראה. שלשה דברים בתורה כדי שייראו. אפר פרה. ועפר סוטה ורוק יבמה. רבי ישמעﭏ אומר אף דם הציפור.

סליק פיסקא

והעמיד הכהן את האשה לפני יהוה. מקום שמעמידה בתחילה מעמידה בסוף. ופרע את ראש האשה. כהן נפנה לאחריה. ופורעה. כדי לקיים בה מצות פריעה דברי רבי ישמעﭏ. דבר אחר לימד על בנות ישרﭏ שהם מכסות ראשיהם. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. ותקח תמר אפר על ראשה. רבי יהודה אומר אם היה בית חליצתה נאה לא היה מגלהו. ואם היה שערה נאה לא היה סותרו. היתה מכוסה לבנים מכסה שחורים היו שחורים נאים לה; מפשיטן ומלבישים אותה כעורים. היו עליה כלי זהב קטלאות נזמים וטבעות מסלקם הימנה כדי לנוולה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אין מנוולים בנות ישרﭏ יותר ממה שכתוב בתורה לא לפני יהוה. ופרע את ראש האשה סדין של בוץ היה פורס בינו לבין העם כהן פונה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה. אמר לו כשם שלא חסת על המקום. כך אין חסין על כבודך. כל הניוול הזה. היה מנוול אותה. כל הרוצה לראות בה רואה חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שליבה גס בהם. אחד האנשים ואחד הנשים אחד קרובים ואחד רחוקים מותרים לראותה שנאמר ונוסרו כל הנשים ולא תעשנה כזימתכנה. ונתן על כפיה. אבא חנין אומר משום רבי

Accipientque pro polluto. Memoratur hic pulvis, & memoratur l. c. pulvis, ſicut pulvis ibi memoratus debebat conſpici in aquarum ſuperficie, ita pariter hoc loco pulvis debebat conſpici in aquarum ſuperficie; Sicut ibi, ſi prævertat pulverem aquis, ſatisfacit officio ſuo, ita pariter & hoc loco. *Accipiet ſacerdos, dabitque in aquas*; ut conſpiciatur. Tria erant in lege, quæ conſpici debebant; Cinis vaccæ, & pulvis mulieris adulterii ſuſpectæ, & ſputum fratriæ. R. Iſmael dicit: Etiam ſanguis avis.

Finis textus.

ET *ſtatuet ſacerdos mulierem coram Domino*. In loco ubi a principio ſtatuebatur, in fine ſtatuebatur. *Et denudabit caput mulieris*. Sacerdos poſt eam ſe convertebat, & denudabat, ad obſervandum in ea præceptum denudationis. Verba R. Iſmaelis. Alia expoſitio: Docemur, quod filiæ Iſrael operirent capita ſua; & licet non ſit rei demonſtratio, eſt tamen rei monimentum; Dictum eſt enim 2. *Sam.* XIII. 19. *Et accepit Tamar pulverem ſuper caput ſuum*. R. Jehuda dicit; ſi ſinum venuſtum ipſa haberet, non denudabat, ſi pulchri eſſent capilli, non diſſolvebat; Si induta eſſet veſtibus albis, nigris operiebat, ſi nigræ decerent, exuebant, & induebant inquinatis. Si ornata eſſet ornamentis aureis, monilibus, inauribus, & annulis, detrahebantur ab ea, ut deturparetur. R. Jochanan ben Beroka dicit; non deturpabantur filiæ Iſrael magis quam ſcriptum eſt in lege: niſi *coram Domino, & denudabit caput mulieris*. Linteum byſſinum extendebant inter ipſam & populum; Sacerdos poſt eam ſe convertebat, & denudabat, ad obſervandum præceptum denudandi. Dicebat illi; ſicut non habuiſti rationem honoris Dei; ita pariter ratio non habebitur honoris tui; & hæ omnis erat turpitudo, qua deturpabatur. Omnis qui ſpectare volebat, veniebat ad ſpectandum, exceptis ejus ſervis, & ancillis, quia in illis confidebat; Tam viri, quam mulieres, tam proximi quam longinqui poterant illam ſpectare; Dictum eſt enim *Ezech.* XXIII. 48. *Ut erudiantur omnes fœminæ, ne faciant ſecundum ſcelus veſtrum. Et dabit ſuper ejus manus*. Aba Chanen dicit nomine R. Elieſer, ut defatigaretur, ut poſſet pœnitere. Hinc argumentum a minori ad majus. Si ita miſeretur Deus tran-

אליעזר כדי ליינעה כדי שתחזור בה והלא דברים קל וחומר אם כך חס המקום על עוברי רצונו על אחרת כמה וכמה יחוס על עושי רצונו . וביד הכהן יהיו מי המרים. מגיד הכתוב שאין המים נהפכים להיות מרים אלא ביד הכהן . דבר אחר נקראו מרים על שם סופן שממררין את הגוף ומרעדים את העין.

סליק פיסקא

והשביע אותה הכהן . הכהן משביעה ואין נשבעת מאיליה שהיה בדין . נאמר כאן שבועה ונאמר להלן שבועה. מה שבועה האמורה להלן היא נשבעת מאיליה אף שבועה האמורה כאן היא נשבעת מאיליה. תלמוד לומר והשביע אותה הכהן הכהן משביעה ואינה נשבעת מאיליה. ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת דברי רבי יאשיה שהיה בדין . ומה אם יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון קודש. סוטה חמורה אינו דין שלא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש תלמוד לומר ואמר אל האשה. בכל לשון שהיא שומעם דברי רבי יאשיה . רבי ישמעאל אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר ואמרה האשה אמן אמן . אם אינה שומעת כיצד אמרה אמן אמן או אינה אומרת אלה אלה כשהוא אומר יתן יהוה לאלה ולשבועה בתוך עמך הרי שבועה אמורה. הא מה תלמוד לומר ואמר הכהן לאשה לימדה כהן סדר שבועה . אם לא שכב איש אותך . מלמד שפותח לה בזכות אומר לה הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה. הרבה קידמוך ונשטפו אל תרגמי לשם הגדול הנכתב בקדושה שימחה על המים . אומר לפניה דברי הגדה מעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם . ואומר לפניה דברים שאינן כדיי לשומען היא וכל משפחות בית אביה כדיי בהם . רבי ישמעאל אומר בתחלה מודיעה כוחן של מים המרים אומר לה בתי אומר לך המים המרים האילו למה הם דומים לסם יבש הניתן על גבי בשר חי ואין

transgredientium ejus voluntatem; quanto magis miserebitur Deus facientium ejus voluntatem? *Et in manu sacerdotis erunt aquæ amaræ*. Ostendit textus quod aquæ non convertererentur ut essent amaræ, nisi in manu sacerdotis. Alia expositio. Vocabantur amaræ, quia eorum finis erat, ut amaritudinem afferrent corpori, ac tremorem oculo.

Finis textus.

ET *adjurabit illam sacerdos*. Sacerdos illam adjurabat; at non adjurabat seipsam. At erat argumentum. Memoratur hic juramentum, & dictum est ibi juramentum: Sicut in juramento ibi dicto, per seipsam jurabat, ita pariter in juramento hoc loco dicto per seipsam jurabit: Idcirco dictum est: *Et adjurabit illam sacerdos*. Sacerdos illam adjurabat; at non per seipsam adjurabat. *Et dicet mulieri*. Quavis lingua, quam intelligat. Verba R. Josia; Et est argumentum. Si in fratria, quæ est levis, non considerantur omnes linguæ sicut lingua sancta, in muliere adulterii suspecta, quæ est gravis, non erunt considerandæ omnes linguæ sicut lingua sancta? Idcirco dictum est. *Et dicet mulieri*. Quavis lingua, quam intelligat. Verba R. Josia. R. Ismael dicit; Non est necesse, quia jam dictum est: *Et dicet mulier; Amen, amen*. Si non intelligat, quomodo poterit dicere. *Amen, amen?* Aut non dicet nisi maledictionem. Quando vero dicit. *Det Deus te in maledictionem, & in juramentum in medio populi tui*. Ecce juramentum jam dictum est: cur dictum est: *Et dicet sacerdos ad mulierem?* Docebat sacerdos ordinem juramenti. *Si non concubuerit vir tecum*. Docemur, quod inciperet a justificatione: Dicebat illi: Vinum immodicum hoc effecit, risus, juventus: Quam multi ante te submersi sunt. Ne facias, ut nomem magnum scriptum cum sanctitate deleatur in aquis: Dicebat coram ea verba allegorica; quæ acciderunt, quæ memorantur in primis scripturis; sicuti dictum est *Job* xv. 18. *Quod sapientes retulerunt, & non negaverunt a patribus suis*. Hæc quoque coram illa dicebat, quæ audienda non erant, sed ipsa, & universa familia domus patris, idonea erat, quæ illa audiret. R. Ismael dicit; a principio significabat vim aquarum amararum; dicens; Mea filia, tibi dicam cui sint similes istæ aquæ amaræ. Sunt similes aro-

מזיקו כשהוא מוצא מכה מחלחל אף אם טהורה את שתי ולא תמנעי. ואם טמאה את הנקי ממים המרים המאררים האלה.

סליק פיסקא

ואת כי שטית אין לי אלא כדרכה שלא כדרכה מנין תלמוד לומר וכי נטמאת. ויתן איש בך את שכבתו להביא את הסריס. מבלעדי אישך. להביא את אשת הסריס על הכל היה מתנה עמה.

סליק פיסקא.

והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. מיכן אתה דן לכל השבועות שבתורה הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם. ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהו אלא באלה ובשבועה. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם. ופרט באחת מהם שאינן אלא ביוד הא אף פורטני בכל השבועות שבתורה שאינן אלא ביוד הא. יתן יהוה אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך. למה נאמר לפי שהוא אומר ושמעה קול אלה אין לי אלא אלה מנין לעשות שבועה כאלה. הרי אתה דן נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה. מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה. אף אלה האמורה להלן עשה שבועה כאלה. ומה אלה ביוד הא. אף שבועה ביוד הא הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינן אלא ביוד הא אף פורטני בכל שבועות שבתורה סתם אינן אלא ביוד הא. בתוך עמך ועמך שלום. בתוך עמך ולא בזמן הזה. הפרש

aromati sicco, quod si imponatur carni vivæ, non nocet; quando deprehendit vulnus, dolorem affert. Ita pariter si es pura, bibe, ne te cohibeas; si vero polluta, eris immunis ab aquis istis amarissimis maledictionis.

Finis textus.

SI non declinasti. Non probo nisi juxta usum communem, contra usum communem unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Quumque polluta es, deditque vir in te concubitum suum*. Ad includendum Eunuchum. *Præter maritum tuum*. Ad includendum uxorem Eunuchi: Istorum omnium habita est ratio.

Finis textus.

ET adjurabit sacerdos mulierem juramento maledictionis. Hinc tu argumentaris de omnibus juramentis in lege memoratis; Quoniam memorantur simpliciter in lege juramenta: & in aliquo eorum definitur, non faciendum fuisse nisi cum maledictione, & juramento; ita pariter ego definiam omnia juramenta in lege memorata, non fuisse facta sine maledictione & juramento. Quoniam dicta sunt simpliciter in lege juramenta, & definitur in eorum aliquo, non fuisse facta nisi cum nomine *Jod* & *He* sc. nomine ineffabili, ita pariter ego definiam omnia juramenta in lege memorata facienda fuisse cum nomine *Jod* & *He*. *Det Dominus te in maledictionem & juramentum in medio populi tui*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit*. v. 1. *Et audierit vocem maledictionis*. Non probo nisi de maledictione, unde probatur, ut sit considerandum juramentum sicut maledictio? Ecce tu argumentaris. Memoratur hic maledictio, & ibi memoratur maledictio; sicut in maledictione hoc loco dicta consideratur juramentum sicut maledictio, ita pariter in maledictione ibi dicta, considerandum erit juramentum sicut maledictio; sicut maledictio cum nomine *Jod* & *He*, ita pariter juramentum cum nomine *Jod* & *He*. Quoniam simpliciter in lege memorantur juramenta, & specificat in eorum aliquo textus, non factum fuisse nisi cum nomine *Jod* & *He*; ita pariter ego definiam omnia juramenta simpliciter in lege memorata, non facta fuisse nisi cum nomine *Jod* & *He*. *In medio populi tui*. Et populus tuus in pace. *In medio populi tui*.

בין אדם המתנוויל שמכירים אותו במקום לאדם המתנוויל למקום שאינו מכירים אותו.

סליק פיסקא

בתת יהוה את ירכך נופלת. ובאו המים המאררים האלה. רבי יוסי הגלילי אומר זה בטנו וירכו של בועל. אתה אומר זה בטנו וירכו של בועל. או אינו אלא בטנה וירכה של נבעלת. כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה הרי בטנה וירכה של נבעלת אמור. הא מה תלמוד לומר לצבות בטן ולנפיל ירך זה בטנו וירכו של בועל. הא מה תלמוד לומר לצבות מגיד הכתוב כשם שהפורענות פוקדתה כך הפורענות פוקדתו. והלא דברים קל וחומר. אם מידת פורענות ממועטת. המביא תקלה לחבירו הרי הוא כיוצא בו. קל וחומר למידת הטובה מרובה. ואמרה האשה אמן אמן. אמן שלא ניטמתי. אמן שלא אטמא דברי רבי מאיר. ואין חכמים מודים בדבר. אלא אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבואו בי. אמן עם איש זה עם איש אחר. אמן אם ארוסה אמן אם נשואה אמן אם שומרת יבם. אמן אם משנתייבמתי. זה הכלל כל שתיבעל ותהא אסורה לו על אותה השעה הוא מתנה עמה. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה. כך פורטני בכל שבועות שבתורה שלא יהא אלא באלה ובשבועה. הואיל ופרט באחת מהם שאינה אלא ביוד הא. אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן אלא ביוד הא. הואיל ונאמר שבועות סתם בתורה ופרט באחת מהם שאינה אלא באמן אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן

tui. Non hoc tempore. Discrimen est inter hominem qui vilipenditur in loco, ubi cognoscitur, & hominem, qui vilipendatur in loco, ubi non cognoscitur.

Finis textus.

Q*Uum dederit Dominus femur tuum cadens ; & ingredientur aquæ istæ maledictionis.* R. Jose Galilæus dicit: Hic est venter, & femur adulteri ; aut non erit nisi venter & femur adulteræ. Quando vero dicit; *Intumescet venter ejus & cadet femur ejus*. Ecce dictum est de ventre, & de femore adulteræ. Cur igitur dictum est: *Ut intumescere faciat ventrem, & cadere faciat femur?* Hic est venter, & femur adulteri. Cur igitur dictum est: *Ut intumescere faciat?* Ostendit textus, sicut pœna illam visitabat, ita quoque pœna illum visitabat. Atqui est argumentum a minori ad majus: Quum proprietas mali minor sit, qui corruere facit socium suum, fit ei similis, multo magis juxta proprietatem boni, quæ major est. *Et dicet mulier, amen, amen, amen. Amen*, quod non fuerim polluata; *Amen*, quod non polluar. Verba R. Meir: At sapientes in hoc non assentiuntur; sed dicunt; *Amen*; quod non fuerim polluta; & si polluta sim, ingrediantur in me aquæ. *Amen* (quod non sim scortata) cum viro isto; *Amen*; Cum viro alio. *Amen* (si sim scortata) desponsata; *amen*, si nupta *amen*, si expectans levirum; *amen*, si postquam leviro nupta sim; Hæc est regula generalis; Si qua concumbens cum alio, interdicta sibi sit pro eo tempore, cum ea paciscetur. Quoniam in lege simpliciter memoratur juramenta, & de eorum aliquo specificat textus non factum fuisse nisi cum maledictione & juramento, ita pariter ego definiam, omnia juramenta in lege memorata non facienda fuisse sine maledictione & juramento. Quoniam in eorum aliquo specificat, non factum fuisse nisi cum nomine *Jod* & *He*, ita pariter ego definiam omnia juramenta in lege memorata non facienda fuisse nisi cum nomine *Jod* & *He*. Quoniam simpliciter memorantur in lege juramenta, & in eorum aliquo specificat textus non factum fuisse nisi cum *Amen*, ita pariter ego definiam, omnia juramenta legis non fuisse facta nisi cum *Amen*. Aba Chanen dicit nomine R. Eliezer; ad includendum juramentum judicum, quod fieret cum *amen*;

Si

אל באמן. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר להביא את שבועת הדיינים שתהא באמן. שאם אין עונה אתה אחריו אמן אתה עושה שבועת שוא. ונאמר שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שמגלגלים עליה את הישן אף פורטני בכל שבועות שבתורה שיגלגלו עליה את הישן. והלא דברים קל וחומר. ומה סוטה שלא נתבעה מקודם מגלגלים עליה את הישן. גזילות שנתבעו מקודם אינו דין שיגלגלו עליה את הישן.

סליק פיסקא

וכתב את האלות הכהן. שומע אני כל אלות שבתורה תלמוד לומר האלה. הכהן. למה נאמר שהיה בדין נאמר כאן וכתב ונאמר להלן וכתב מה וכתב האמור להלן כשר בכל אדם. אף וכתב האמור כאן כשר בכל אדם תלמוד לומר הכהן. בספר ומחה. בדבר הנמחה. והלא דברים קל וחומר ומה להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים. ספרי מינים שמטילים איבה ושנאה וקנאה ועול דבבות על אחת כמה וכמה שימחו מן העולם. רבי ישמעאל אומר ספרי מינים כיצד הוא עושה קודר את האזכרות ושורף את השאר. רבי עקיבא אומר שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה. מיכן אמרו אין כותבים לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא במגילה שנאמר בספר ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום אלא בדיו שנאמר ומחה אל מי המרים. מגיד הכתוב עושה את המים מרים.

סליק פיסקא

ולקח הכהן מיד האשה. ולא מיד שלוחה. מיד האשה שאם פירסה נדה לא היתה שותה. והשקה את האשה

Si tu post illud non respondeas *Amen*, fit juramentum vanum. Quoniam in lege simpliciter memorantur juramenta, & specificat in eorum aliquo textus comprehendi juramentum in tempus præteritum, ita pariter ego definiam, in omnibus legis juramentis, comprehendi quoque juramentum in tempus præteritum. Hinc probatur argumento a minori ad majus. Si in muliere adulterii suspecta, de qua non inquiritur in tempus præteritum, comprehenditur juramentum in tempus præteritum; In rapinis, de quibus in tempus præteritum inquiritur, non erit æquum ut comprehendatur juramentum in tempus præteritum?

Finis textus.

ET *scribet maledictiones sacerdos*. Crederem omnes maledictiones in lege memoratas? Idcirco dictum est. *Maledictionem*. *Sacerdos*; cur dictum est? Quia erat argumentum: Dictum est hic: *Et scribet*; & dictum est ibi: *Et scribet*: Sicut *&* *scribet* eo loco dictum legitime fieri poterat a quovis homine; ita pariter *&* *scribet* hoc loco dictum legitime fieri poterat a quovis homine. Idcirco dictum est: *Sacerdos*; *&* *delebit*; re qua possit deleri. Atqui est argumentum a minori ad majus. Si ad statuendum pacem inter maritum & ejus uxorem dicit Deus; liber qui scriptus est in sanctitate, deleatur aquis; libri hæreticorum qui adducunt inimicitiam, & odium, & zelotypiam, & perversitatem simultatum, quanto magis delendi sunt de mundo? R. Ismael dicit: De libris hæreticorum quid faciendum est? Abscindet nomina Divina memorata, & reliquum comburet. R. Akiba dicit: Comburet totum, quia non est scriptum cum sanctitate. Hinc dixerunt, Non scribendum erat super tabula, neque super charta, neque super pelle non præparata; Sed in volumine; Dictum est enim: *In libro*. Neque erat scribendum gummi, neque chalchantho, sed atramento. Dictum est enim. *Et delebit in aquis amaris*. Scriptura, quæ possit deleri; Ostendit textus, quod faceret aquas amaras.

Finis textus.

ET *accipiet sacerdos de manu mulieris*. Non de manu sui legati. *De manu mulieris*. Si fieret menstruata, non bibebat. *Potabitque mulierem*. Cur di-

למה נאמר והרי כבר נאמר ואחר ישקה את האשה מה תלמוד לומר והשקה את האשה שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערים אותה ומשקים אותה בעל כרחה דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים ואחר ישקה את האשה למה נאמר והשקה את האשה ומה תלמוד לומר ואחר ישקה את האשה. שלשה דברים מעכבים בסוטה עד שלא נמחקה ממגילה ועד שלא קרב הקומץ. ועד שלא קיבלה עליה את השבועה׃ נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכים והמנחה מתפזרת בבית הדשן. ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת רבי אחי ברבי יאשיה אומר משקים בה סוטה אחרת. והניף את המנחה מוליך ומביא. מעלה ומוריד מנין. שנאמר אשר הונף ואשר הורם. מקיש הרמה לתנופה. מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה כן. ומה הרמה מעלה ומוריד. אף תנופה מעלה ומוריד. מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד. זה היא מצות תנופה. לפני יהוה במזרח. שבכל מקום שנאמר לפני יהוה הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב. והניף את המנחה לפני יהוה והקריב אותה אל המזבח. למד על מנחת סוטה שטעונה תנופה והגשה. וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה זו הקטרת הקומץ שקרויה אזכרה ואחר כך ישקה את האשה לענין שאמרנו.

סליק פיסקא

והשקה את המים. עד וצבתה בטנה ונפלה ירכה אין לי אלא בטנה וירכה. שאר איבריה מנין תלמוד לומר ובאו בה. אני אקרא ובאו בה. מה תלמוד לומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה. אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות. כיוצא בו אתה אומר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה. מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות. כיוצא בו אתה אומר ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנוורים.

dictum est? Quia dictum est. *Et postea potabit mulierem aquis*. Etenim si deletum esset volumen, & illa diceret; Nolo bibere; cogunt eam, & vel invitam potant. Verba R. Akiba. At sapientes dicunt; *Et postea potabit mulierem*. Cur dictum est: *Et postea potabit mulierem*? Tria impediebant mulierem adulterii suspectam, priusquam deletum esset volumen, & oblatus esset pugillus, & super se accepisset juramentum. Si deletum esset volumen, & diceret: Polluta ego sum: Aquæ effundebantur, & munus dispergebatur in domo cineris; Et volumen non erat legitimum, quo potaretur altera mulier adulterii suspecta. R. Achi bar R. Josia dicit; Cum eo potabant alteram mulierem adulterii suspectam. *Et ventilabit munus*. Adducebat, & reducebat; quod elevaret & demitteret, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod*. XXIX. 27. *Quod ventilatum, & elevatum est*. Æquiparat elevationem ventilationi; sicut in ventilatione adducebat, & reducebat, ita pariter in elevatione. Sicut in elevatione elevabat, & demittebat, ite pariter in ventilatione elevabat & demittebat. Hinc dixerunt; præceptum ventilationis hoc modo peragebatur, adducebat, & reducebat, elevabat, & demittebat: Hoc erat præceptum ventilationis. *Coram Domino*. In oriente; Ubicunque dicitur: *Coram Domino*; Ecce erit in oriente, donec tibi specificet textus. *Et ventilabit munus coram Domino, offeretque illud ad altare*. Docemur, quod munus mulieris adulterii suspectæ fuisset ventilandum, & admovendum. *Et pugillo capiet sacerdos de munere recordationis ejus, & adolebit ad altare*: Hæc adolitio pugilli vocatur memoria. *Et postea potabit mulierem*. Eo modo quo diximus.

Finis textus.

Et bibet aquas. Usque ad verba, *Intumescetque venter ejus, & cadet femur ejus*, Non probo nisi de ejus ventre, & femore; unde probatur de ceteris ejus membris? Ex eo quod dictum est: *Et ingredientur in eam:* Ego legam; *& ingredientur in eam*. Cur dictum est: *Intumescetque venter ejus, & cadet femur ejus?* A membro, quo incepit peccare, incipit pœna. Huic simile tu dicis *Genes*. VII. 23. *Et delevit omnem substantiam, quæ erat in superficie terræ ab homine usque ad jumentum*. A quo incepit peccatum, ab

eo

מה שהתחיל בעבירה ממנו היתה מתחיל בפורענות. כיוצא בדבר אתה אומר הכה תכה את כל יושבי העיר לפי חרב. מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות. אף כאן וצבתה בטנה ונפלה ירכה. אבר שהתחיל בעבירה ממנו הוא מתחיל הפורענות. והלא דברים קל וחומר אם מירת פורענות ממועטת. אבר שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות קל וחומר למדת הטוב מרובה. והיתה האשה לאלה. שהיו אלין בה יארעיך כשם שאירעה לפלונית לשבועה שיהו נשבעין בה שאירעך כשם שאירע לפלונית. וכן הוא אומר והנחתם את שמכם לשבועה לבחירי. נמצינו למידים שהרשעים שבועה לצדיקים. ומנין שהצדיקים ברכה לרשעים וכן הוא אומר והתברכו בו גוים ובו יתהללו. ואומר ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך. ואומר ויברכם ביום ההוא לאמר.

סליק פיסקא

ואם לא נטמאה האשה. רבי ישמעאל אומר וכי מי טמאה. שהכתוב מטהרה. ומה תלמוד לומר. ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא. אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעלה. רבי שמעון בן יוחאי אומר לא תעלה על דעתך שהזכות תולה במים המרים. אלא אם לא נטמאה האשה וטהורה היא למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר ינאף את אשת איש לא שמענו אלא בזמן שיש לה עדים והתרו בה שהיא במיתה. יש לה עדים ולא התרו בה פטורה מן המיתה. הואיל ופטורה מן המיתה היה מותרת לבעלה. אמורת ספק נבעלה ספק לא נבעלה אסורה לבעל. קל וחומר לשנבעלה וודאי. אלא הרי היא בכלל שנאמר כי יקח איש אשה ובעלה. ואם לא נטמאה היא וטהורה היא. טהורה

eo incepit pœna. Huic simile tu dicis *Genes.* XIX. 11. *Præterea viros, qui erant ad ostium domus, percusserunt cœcitate.* A quo incepit peccatum, ab eo incepit pœna: Huic simile tu dicis *Exod.* XIV. 4. *Et honorabor in Pharao. & in universo exercitu ejus.* Pharaon incepit in peccato, ab eo incepit pœna. Huic simile tu dicis *Deut.* XIII. 15. *Percutiendo percuties habitatores urbis illius acie gladii.* A quo incepit peccatum, ab eo incepit pœna. Ita pariter hoc loco. *Intumescetque venter ejus, & cadet femur ejus*: A membro, a quo incepit peccatum, incipiet pœna. Hinc argumentum a minori ad majus: Si in proprietate mali quæ minor est, a membro, a quo incepit peccatum, incipiet pœna, multo magis in proprietate boni. *Et erit mulier in maledictionem*: Sc. quod per eam maledicant; Accidat tibi, sicut tali accidit. *In juramentum.* Sc. quod per eam jurabunt; Accidat tibi sicut tali accidit. Et sic dictum est *Isai.* LXV. 15. *Et relinquetis nomen vestrum electis meis.* Et unde probatur, quod justi sint in benedictionem impiis? Ex eo quod dictum est *Jerem.* IV. 2. *Et benedicentur in eo gentes, & in eo laudabuntur.* Et similiter dictum est *Genes.* XII. 3. *Et benedicentur in te omnes familiæ terræ, & in semine tuo.* Et pariter dictum est ibid. XLVIII. 20. *Et benedixit eis in die illo, dicendo.*

Finis textus.

Quod si non polluta est mulier. R. Ismael dicit: Et quis est, qui illam polluit, quam textus puram facit? Verum ostendit textus, quod postquam adierit super eam nomen malum, interdicta sit marito suo. R. Simeon ben Jochai dicit: Ne putes meritum suspendisse aquas amaras: Verum; *quod si non polluta est mulier, sed munda est*; Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XX. 10. *Vir autem, qui adulterium commiserit cum uxore viri.* Non audivimus nisi quando illi fuerint testes, & præmonuerint, quod rea sit mortis; Si illi fuerint testes, at non præmonuerint, libera est a morte; Quoniam libera est a morte, erit permissa marito suo. Dixisti? Si dubium sit utrum concubuerit necne, interdicta est marito suo; argumento a minori ad majus, si certo concubuerit; sed includitur in eo quod dicitur *Deut.* XXIV. 1. *Quando acceperit vir mulierem, & concubuerit cum ea.* Quod si non pol-

לבעל וטהורה לבועל וטהורה לתרומות: ונקתה מן התורה. ואף מן השבועות ונזרעה זרע. שאם היתה עקרה נפקדת דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל אם כן ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו וזו שיש בה הפסידה. אלא מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדות זכרים אחד יולדת שנים שחורים יולדת לבנים. קצרים. יולדת ארוכים דבר אחר ונקתה ונזרעה זרע. להוציא את איילונית ושאינה ראויה לולד. דבר אחר ונזרעה זרע מפני שהיתה בכלל ויצתה לידון בדבר החדש החזירה הכתוב לכלל.

סליק פיסקא

זאת תורת הקנאות אין לי אלא לשעה לדורות מנין תלמוד לומר זאת תורת דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר כחותם הדברים. אשר תשטה אשה. להביא אשת חרש ואשת שיעמום שבית דין מקנים להם אף לפוסלם מכתובתם. או אף להשקותם תלמוד לומר והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה. ואין בית דין משקים. תחת אישה להוציא את הארוסה. משמע מוציא את הארוסה או מוציא את היבמה. תלמוד לומר איש איש כי תשטה אשתו להביא היבמה דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר איש איש כי תשטה אשתו להוציא היבמה משמע מוציא היבמה ומביא את הארוסה תלמוד לומר תחת אישה להוציא את הארוסה.

סליק פיסקא

או איש אשר תעבור עליו רוח קנאה. למה נאמר לפי שהוא אומר ועבר עליו רוח קנאה. או כשם שעד שלא קינא לה רשות אף כן משקינא לה רשות תלמוד לומר או איש אשר תעבור עליו. חובה ולא רשות. והעמיד הכהן את

polluta est illa, sed munda est: Munda marito, & munda adultero, & munda pro separatione: *Tunc immunis erit*. A maledictionibus, atque etiam a juramentis; *Et producet prolem*. Si fuisset sterilis, visitabatur; Verba R. Akiba. Dixit illi A. Ismael; si ita est; ibunt omnes steriles, & depravabuntur, ut visitentur; & in hoc erit corruptio. Verum cur dictum est: *Tunc immunis erit, & concipiet prolem?* Si cum dolore pariebat, facile pariet, si fœminas, pariet masculos, si unum, pariet duos, si nigros, pariet albos, si parvos, pariet proceres. Alia expositio: *Tunc immunis erit, & concipiet prolem*: Ad excludendum infœcundam, & ad pariendum ineptam. Alia expositio: *Et concipiet prolem*. Cur erat in genere, & exiit? Ad docendum de re nova, & textus reducit ad genus.

Finis textus.

HÆC *est lex zelotypiarum*. Non probo nisi pro eo tempore, pro generationibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Hæc est lex*: Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; Est quasi conclusio rerum. *Quum declinaverit mulier*. Ad includendum uxorem surdi, & uxorem illius qui dissimulet; etenim pro illis zelotypiam exercebat Synhedrium, & curabat etiam, ut ab dotibus suis excluderentur; Aut etiam in illis potandis? Idcirco dictum est: *Et adducet vir uxorem suam ad sacerdotem*. Maritus eam ad bibendum compellit, potabat at Synhedrium ad bibendum non conpellit potabat. *Sub marito suo*. Ad excludendum desponsatam; Ex sensu excludam desponsatam; at excludam etiam fratriam? Idcirco dictum est: *Vir, vir, quum declinaverit uxor ejus*. Ad includendum fratriam verba R. Josia. R. Jonathan dicit: *Vir, vir, quum declinverit vxor ejus*. Ad excludendum fratriam. Ex sensu excludam fratriam, & includam desponsatam. Idcirco dictum est: *Sub marito suo*. Ad excludendum desponsatam.

Finis textus.

AUT *viri super quem transierit spiritus zelotypiarum*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et transierit super eum spiritus zelotypiæ*. Aut dicam, sicut antequam excerceat zelotypiam, ex arbitrio, ita pariter, postquam zelotypiam exercuerit, ex arbitrio. Idcirco dictum est. *Aut viri, super*

האשה לפני יהוה ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות היא. אם עשה לה נקה ואם לא עשה לה לא נקה. ונקה האיש מעון. שלא יאמר לה אוי לי שהרגתי בת ישראל. אוי לי שנוולתי בת ישראל. אוי לי שהיתי משמש עם הטמאה לכך נאמר נקה. שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר. הואיל והביאה עצמה לידי דברים הללו אף היא לא תצא מידי פורענות לכך נאמר ונקה האיש מעון. ורבי עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שסוף זו למות. וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה. למה נאמר ונקה האיש מעון. כשהאיש מנוקה מעון האשה ההיא תשא את עונה. ולא כענין שנאמר לא אפקד על בנותיכם כי תזננה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט. אמר להם הואיל ואתם רודפים אחר זנות אף דמים לא יבדקו את נשיכם לכך נאמר ונקה האיש מעון את עון ההוא.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר ליהוה. למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר איש כי ידור נדר ליהוה או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו. שאם נדר יום אחד אסור יום אחד. שנים אסור שנים. מאותו המין שנדר מאותו המין אסור. שומעני אף בנזירות. תלמוד לומר דבר אל בני ישראל. שאם נדר יום אחד או שעה אחת אסור שלשים יום ואסור לשתות יין וליטמא למתים ואסור בתגלחת. לכך נאמרה פרשה זו איש או אשה לעשות נשים כאנשים. שהיה בדין מה אם במקום שעשה קטנים כגדולים לא עשה נשים כאנשים, כאן שלא עשה קטנים כגדולים אינו

per quem transierit spiritus zelotypiarum. Ex debito, non ex arbitrio. *Statueritque uxorem suam coram Domino, & denudaverit caput mulieris, & dederit super manus ejus munus memoriale: munus zelotypiarum illud;* Si hæc fecerit, immunis erit, si minus, non erit immunis; *Et immunis erit vir a peccato.* Ne dicat; Væ mihi, qui occidi filiam Israelis; Væ mihi, qui deturpavi filiam Israelis; Væ mihi, qui concubui cum immunda: Idcirco dictum est: *Immunis erit*. Simeon ben Azai dicit: De munda textus loquitur; Quoniam ad hunc stattum se adduxit, crederem quod ipse quoque non evadaret a pœna? Idcirco dictum est: *Et immunis erit vir a peccato*. Et R. Akiba dicit: Venit textus ad docendum quod ejus finis sit, ut moriatur: *Intumescetque venter ejus, & cadet femur ejus; & erit mulier in maledictionem in medio populi sui*. Cur dictum est: *Et erit immunis vir a peccato?* Quando vir immunis erit a peccato; Mulier ipsa portabit peccatum suum. Non autem sicut dictum est *Ose.* IV. 14. *Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ & super sponsas vestras cum adulteraverint, quoniam ipsi cum meretricibus separantur, & cum scortis sanctificant, & populus non intelligens consternabitur*. Dixit illis; Quoniam vos sequimini post meretrices, idcirco aquæ non perscrutabuntur uxores vestras. Idcirco dictum est. *Et erit immunis vir a peccato;* Ab hoc ipso peccato.

Finis textus.

Et locutus est Dominus ad Mosen, dicendo. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, aut mulier quum separaverit votum, vovendo votum Nazyræi, ad separandum Domino. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Num.* XXX. 2. *Vir qui voverit votum Domino, aut juraverit juramentum ad obligandum obligationem super animam suam*. Si vovisset uno die, uno die interdicitur, si duobus, duobus interdicitur; Ex qua specie voverit, eadem interdicitur: Crederem ita quoque fuisse faciendum in Nazyræatibus? Idcirco dictum est: *Loquere ad filios Israel*. Si voveat uno die, aut una tantum hora, interdictum est triginta diebus, & interdictum est bibere vinum, & se polluere mortuis, & interdictum est tondere comam. Idcirco dicta est hæc Parascha: *Vir, aut fœmina*. Ut considerentur fœminæ sicut viri. At

erat

דין שלא נעשה נשים כאנשים תלמוד
לומר איש או אשה לעשות נשים
כאנשים . איש ולא קטן שהיה בדין
ומה אם במקום שלא עשה נשים
כאנשים עשה קטנים כגדולים . כאן
שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה
קטנים כגדולים . תלמוד לומר איש או
אשה להוציא את הקטנים אם כן
למה נאמר כי יפליא להביא את מי
שיודע להפלות . מיכן אמרו בן שלש
עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים
כי יפליא . לרצונו ולא אנוס או אפילו
אנוס. הרי אתה דן. נאמר כאן הפלאה
ונאמר להלן הפלאה . מה הפלאה האמורה
להלן בנדר ובנדבה . מיכן אמרו מן שלש
עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים . כי
יפליא לנדור נדר . או אפילו נדר בקרבן
יהיה נזיר . תלמוד לומר לנדור עד שידור
בנדרו של נזיר יכול אפילו יזיר את
אחרים תלמוד לומר נזיר . את עצמו
מזיר ואין מזיר אחרים . אם כן למה
נאמר נדר נזיר להזיר לעשות כינוי
נזירות בנזירות. אף בנדרים כיוצא בהם.
מה בנדרים האב מפר נדרי בתו והאיש
מיפר נדרי אשתו אף בנזירות כיוצא
בהם . רבי יהושע בן קרחה אומר להזיר
אף את אחרים . להזיר ליהוה המצוה
להנזר לשם . אמר רבי שמעון הצדיק.
לא אכלתי אשם נזירות מעולם לא
אחד . כשבא אחד מן הדרום יפה
עינים וטוב רואי וקווצותיו תלתלים.
נמתי לו מה ראית להשחית שער נאה
ונם לי רועה הייתי בעירי והלכתי למלות
מים מן המעין . ונסתכלתי בבואה שלי
פחז ליבי עלי בקש להעבירני מן העולם.
נמתי לו רשע הרי אתה מתנאה בשאינו

erat argumentum; Si ubi considerantur minorennes sicut majorennes, non considerantur fœminæ sicut viri; hic ubi considerantur minorennes sicut majorennes, non erit æquum ut considerentur fœminæ sicut viri? Idcirco dictum est; *Vir aut fœmina*. Ut considerentur fœminæ sicut viri. *Vir*. Non puer. Atqui est argumentum. Si ubi non considerantur fœminæ sicut viri, considerantur minorennes sicut majorennes, hic ubi considerantur fœminæ, sicut viri, non erit æquum ut considerentur minorennes, sicut majorennes? Idcirco dictum est; *Vir aut fœmina*. Ad excludendum pueros. Si ita est, cur dictum est; *Quum separaverit?* Ad includendum illum, qui sciat separare. Hinc dixerunt: Si sit filius tredecim annorum, & unus diei, ejus vota confirmantur. *Quum separaverit*. Libens, non coactus; aut dicam; vel coactus. Ecce tu argumentaris. Memoratur hic *separatio*, & memoratur *Num.* XV. 3. *separatio*. Sicut separatio ibi dicta respicit votum, & spontaneum; ita pariter separatio hoc loco dicta respiciet votum, & spontaneum. Hinc dixerunt; Si sit filius tredecim annorum, & unius diei, ejus vota confirmantur. *Quum separaverit, vovendo votum*. Vel si voverit sacrificium, erit Nazyræus. Idcirco dictum est: *Ut separet se*. Donec voveat votum Nazyræi. Crederem, quod posset alios facere Nazyræos? Idcirco dictum est: *Nazyræi*. Seipsum potest facere Nazyræum, at alios, non potest facere Nazyræos. Si ita est, cur dictum est: *Votum Nazyræi, ad separandum?* Ut considerentur cognomina Nazyræatuum sicut ipsi Nazyræatus. Et his similia in votis: Sicut in votis pater dissolvit vota filiæ suæ, & maritus dissolvit vota uxoris suæ; Ita similiter in Nazyræatibus. R. Jehosua ben Chorka dicit: *Ad separandum*: Vel alios. *Ad separandum Domino*. Præceptum est, ut se separet Deo. Dicit R. Simeon justus. Nunquam comedi sacrificium pro delicto Nazyræorum, nisi semel. Venit ad me quidam ab oriente pulcher oculis, & formosus adspectu, cujus capilli crispati erant. Illi dixi: Quid vidisti ut corrumperes comam tam elegantem? Mihi respondit. Eram pastor in mea civitate, & profectus ad hauriendas aquas de fonte, aspexi meam effigiem, insiliit in cor meum super me, voluntas me expellendi de mundo; Illi dixi; Impie; Ecce tu superbis de eo, quod tuum non est; pulveris, & vermis est: Ecce

שלך של עפר ושל רימה ושל תולעת הוא. הריני מגלחך לשמים. מיד גלחתי את ראשי ונשקתיו על ראשו. נמתי לו כמותך ירבו בישראל עושים רצון המקום ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר ליהוה.

סליק פיסקא.

מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וגו'. לעשות יין מצוה כיין רשות. שהרי בדין הואיל ואונן אסור בשתיית יין. ונזיר אסור בשתיית יין. אם למדתי לאונן שלא עשה בו יין מצוה כיין רשות. קל וחומר ומה אם אונן שעשה בו אכילת מצוה כיין מצוה. לא עשה בו יין מצוה כיין רשות. נזיר שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה. אינו דין שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות. הרי העובר יוכיח שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה ועושה בו יין מצוה כיין רשות. והוא יוכיח לנזיר שאף על פי שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה נעשה בו יין מצוה כיין רשות. ועוד קל וחומר מה אם עובר שלא עשה בו פסולת האוכל כאוכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתיית יין אינו דין שנעשה בו יין מצוה כיין רשות. לא אם אמרת בעובר שנענש בו מיתה לפיכך עשה בו יין מצוה כיין רשות. תאמר בנזיר שלא ענש בו מיתה שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות. תלמוד לומר מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות. רבי יוסי הגלילי אומר מיין ושכר יזיר למה נאמר לפי שהוא אומר ואכלת לפני יהוה ﭏהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם אף הנזירות במשמע. ומה אני מקיים ואכלת לפני יהוה ﭏהיך בשאר כל היינין חוץ מיין מצוה. או אף ביין מצוה ומה אני מקיים ואכלת לפני יהוה ﭏהיך בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר. או אף בנזיר. תלמוד לומר מיין ושכר יזיר לעשות יין

te abradam Deo: Statim abrasi comam ejus, & osculatus sum ejus caput, eique dixi; Tui similes multiplicentur in Israel facientes voluntatem Dei, & de te confirmatur quod dictum est: *Vir aut fœmina quum separaverit votum, vovendo votum Nazyræi, ad separandum Domino.*

Finis textus.

A *Vino abstinebit; acetum vini, & acetum potus inebriantis non bibet,* &c. Ut consideretur vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium. Quia erat argumentum. Quoniam lugenti interdictum erat bibere vinum, & Nazyræo interdictum erat bibere vinum; Si percepi de lugente, quod in eo non consideretur vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium, ita pariter in Nazyræo non erit considerandum vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium. Et probari potest argumento a minori ad majus. Si in lugente, in quo consideratur cibus præcepti sicut cibus arbitrarius, non consideratur vinum præcepti sicut vinum arbitrarium; in Nazyræo in quo non consideratur cibus præcepti, sicut cibus arbitrarius, non erit æquum ut non consideretur vinum præcepti sicut vinum arbitrarium. Ecce sacerdos ministrans probet, in quo licet non consideretur cibus præcepti, sicut vinum præcepti, tamen consideratur in eo vinum præcepti sicut vinum arbitrarium; Ipse probet de Nazyræo, in quo licet non consideretur cibus præcepti, sicut vinum præcepti, tamen consideratur vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium. Et præterea probatur argumento a minori ad majus. Si in sacerdote ministrante, in quo licet non considerantur rejectanea cibi, sicut cibus, & cibus sicut potus, & comestio uvarum, sicut potus vini, tamen consideratur vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium, in Nazyræo, in quo considerantur rejectanea cibi sicut cibus, & cibus, sicut potus, & comestio uvarum sicut potus vini, non erit æquum, ut consideretur vinum præcepti, sicut vinum arbitratrium? Minime si dixisti de sacerdote ministrante, qui mulctatur morte, ideoque consideratur in eo vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium, dices de Nazyræo, qui non mulctatur morte, ideoque in eo non erit considerandum vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium? Idcirco dictum est. *A vino, & a potu inebriante abstinebit.* Ut in eo con-

מצות כיין רשות. אבא חנין אומר משום רבי אלעזר למה נאמר מיין ושכר יזיר שהירה בדין הואיל ואסור בטומאה אסור ביין. אם למרתי לטומאה שלא עשה בה מת מצוה כמת רשות. אף היין לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות. תלמוד לומר מיין ושכר יזיר. והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין. אלא שרברה תורה שתי לשונות. כיוצא בו אתה אומר שחיטה היא זביחה וזביחה היא שחיטה קמיצה היא הרמה הרמה היא קמיצה. עמוקה היא שפלה שפלה היא עמוקה. אות הוא מופת. ומופת הוא אות. אלא שדיברה תורה שתי לשונות. אף כאן אתה אומר מיין ושכר יזיר. והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין. אלא שתי לשונות דברה תורה. רבי אלעזר הקפר אומר יין זה מזוג שכר זה חי. אתה אומר יין זה מזוג שכר זה חי או אינו יין זה חי ושכר זה מזוג תלמוד לומר ונסכו יין רביעית ההין לכבש האחד בקודש הסך נסך שכר ליהוה. חי אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג. הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון. יין זה מזוג שכר זה חי. יזיר אין נזירה בכל מקום אלא פרישה. וכן הוא אומר וינזרו מקדשי בני ישראל ואומר ואת ספיח קצירך לא תקצור. ואת ענבי נזירך לא תבצור ואומר והמה באו בעל פעור וינזרו לבושת. ואומר האבכה בחורש החמישי הנזר הא אין נזירה בכל מקום אלא פרישה של יין. יזיר שומע אני מסחורתו ומרפואתו תלמוד לומר מיין ושכר יזיר מותר הוא כסחורתו וברפואתו. חומץ יין וחומץ שכר. מגיד שעשה בו יין כחומץ שהרי בדין

consideretur vinum præcepti, ficut vinum arbitrarium. R. Jose Galilæus dicit: *A vino & a potu inebriante abstinebit*. Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* XIV. 22. *Et comedes coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit Dominus, in quo habitet nomen suum*. Ego comprehenderem etiam Nazyræos. Quomodo ego explicabo: *Et comedes coram Domino Deo tuo?* Reliquis omnibus vinis, excepto vino præcepti; vel etiam cum vino præcepti. Quomodo ego explicabo: *Et comedes coram Domino Deo tuo?* Comprehendit omnes homines, excepto Nazyræo. Idcirco dictum est: *A vino, & a potu inebriante abstinebit*. Ut consideretur vinum præcepti, ficut vinum arbitrarium. Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer; Cur dictum est: *A vino, & a potu inebriante abstinebit*. Quia est argumentum; Cum interdicta sit pollutio, & interdictum sit vinum; Si percepi quod in pollutione non consideretur mortuus præcepti, ficut mortuus arbitrarius, ita pariter in vino non erit considerandum vinum præcepti, ficut vinum arbitrarium. Idcirco dictum est: *A vino, & potu inebriante abstinebit*. Atqui vinum erat potus inebrians, & potus inebrians erat vinum. Verum lex duobus synonimis locuta est. Et similiter tu dicis: זביחה est שחיטה; & שחיטה est זביחה. Et קמיצה est הרמה, הרמה est קמיצה. Et similiter עמוקה est שפלה, & שפלה est עמוקה. Et similiter אות est מופת, & מופת est אות; Sed lex locuta est duobus synonimis. Ita similiter hoc loco dicis: *A vino & a potu inebriante abstinebit*. Atqui יין est שכר, & שכר est יין. Sed lex duobus synonimis locuta est. R. Eleazar Kaphar dicit יין hoc est vinum dilutum, שכר hoc est merum: Tu dicis, יין esse vinum dilutum, & שכר esse merum; at ego dicam יין esse merum, & שכר esse vinum dilutum. Idcirco dictum est *Num.* XXVIII. 7. *Et libamen ejus vini sit quarta pars Hin pro agno uno, in sanctitate libabitur libamine* שכר *Domino*. Merum tu libabis, at non libabis vinum dilutum. Ecce tibi non est dicendum juxta ultimam, sed juxta primam rationem. יין hoc est vinum dilutum, שכר hoc est merum. *Abstinebit*. נזירה ubique non significat nisi separationem. Et sic dictum est *Levit.* XXII. 2. *Et separabunt se a sanctitatibus filiorum Israel*. Pariterque dictum est ibid. XXV. 5. *Sponte nascens messis tuæ non metes, & uvas separationis tuæ non vindemiabis*.

Et

הואיל ועובר אסור בשתיית יין . ונזיר אסור בשתיית יין . אם למדתי לעובר שלא עשה בו חומץ כיין אף נזיר לא עשה בו חומץ כיין . ועוד קל וחומר ומה אם עובר שנענש בו מיתה לא עשה בו חומץ כיין . נזיר שלא נענש בו מיתה אינו דין שלא נעשה בו חומץ כיין . תלמוד לומר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מגיד שעשה בו חומץ כיין וכשם שעשה בו יין מצוה כיין רשות. כך עשה בו חומץ מצוה כחומץ רשות. וכל משרת ענבים לא ישתה . וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו והרי כבר נאמר מיין ושכר יזיר . חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. ומה תלמוד לומר וכל משרת ענבים לא ישתה. מגיד שאם שרה ענבים במים שהם בנותן טעם. ומיכן אתה דן לכל איסורים שבתורה. ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסורו איסור עולם . ואין איסורו איסור הנאה. ויש לו היתר לאחר איסור עשה בו טעם בעיקר. שאר איסורו שבתורה שאיסורם איסור עולם ואיסורם איסור הנאה ואין היתר להם אחר איסורם אינו דין שנעשה בו טעם כעיקר . וענבים . למה נאמר יש לי בדין עד שלא יאמר אם חייב על היוצא מן הפרי לא נחייב על פרי עצמו לא אם אמרת כן ענשת מן הדין תלמוד לומר וענבים . ללמדך שאין עונשים מן הדין . לחים . להביא את הבוסר . אתה אומר לחים להביא את הבוסר או לחים להוציא את היבשים.

Et similiter dictum est *Ose.* IX. 10. *Et ipsi venerunt ad Baal-Pheor, & se separarunt Idolo.* Et pariter dictum est *Zacha.* VII. 3. *Num flebo in quinto mense, me separans?* Ecce ubique נזירה non significat nisi separationem. *A vino & a potu inebriante abstinebit:* Crederem ab ejus mercatura, & medicina? Idcirco dictum est: *A vino & a potu inebriante abstinebit:* Permissa igitur erit ejus mercatura, & medicina. *Acetum vini & acetum potus inebriantis.* Ostendit, quod in eo consideretur vinum sicut acetum. Quia erat argumentum. Quoniam sacerdoti ministranti interdictum erat vinum, & Nazyræo interdictum erat vinum; Si percepi, quod in sacerdote ministrante non consideretur acetum sicut vinum, ita pariter in Nazyræo non erit considerandum acetum sicut vinum. Et præterea probatur argumento a minori ad majus: Si in sacerdote ministrante, qui mulctatur morte, non consideratur acetum sicut vinum, in Nazyræo, qui non punitur morte, non erit æquum, ut non sit considerandum acetum sicut vinum? Idcirco dictum est: *Acetum vini, & acetum potus inebriantis non bibet.* Ostendit, quod in eo consideretur acetum sicut vinum. Et sicut in eo consideratur vinum præcepti, sicut vinum arbitrarium, ita pariter consideratur acetum præcepti, sicut acetum arbitrarium. *Et omnem infusionem uvarum non bibet.* Quid omiserat textus, quod non dixisset? At ecce jam dictum est: *A vino, & a potu inebriante abstinebit: Acetum vini, & acetum potus inebriantis non bibet.* Cur dictum est: *Et omnem infusionem uvarum non bibet?* Ostendit, si madefaciat uvas in aquis, interdictæ sunt, quando dent saporem. Et hinc tu argumentaris de omnibus interdictis in lege memoratis. Si in eo, quod emanat de vite, cujus interdictum non est interdictum perpetuum, neque ejus interdicto interdicitur ejus usus & utilitas, eique est permissio post interdictum, consideratur sapor sicut essentiale, in ceteris interdictis in lege memoratis, quorum interdictum est interdictum perpetuum, & interdicitur usus atque utilitas, & in quibus non est permissio post interdictum, non erit æquum ut sit considerandus sapor sicut essentiale? *Et uvas.* Cur dictum est? Quia est mihi argumentum priusquam dicat: Si damnat pro eo, quod emanat de fructu, non damnabimus pro ipso fructu? Verum si ita dicas, punies vi argumenti. Idcirco dictum est:

כשהוא אומר ויבישים הרי כל יבישים אמורים . הא מה תלמוד לומר לחים להביא את הבוסר שהיה בדין. הואיל וחייב ביין חייב בענבים מה יין פרי גמור אף ענבים פרי גמור . תלמוד לומר לחים להביא את הבוסר . איסי בן עקביא אומר אילו נאמר יבישים הרי כל יבישים במשמע . כשהוא אומר לחים ויבישים במה ענין מדבר ביוצא מן הגפן.

סליק פיסקא

כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין בא הכתוב ללמדך שאם כזית מכולם שהוא לוקה את הארבעים . ומיכן אתה דן לכל איסורים שבתורה ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסורם איסור עולם ואין איסורם איסור הנאה ויש היתר לאחר איסורו הרי הם מצטרפים זה עם זה בכזית שאר איסורים שבתורה שאיסורם איסור עולם ואיסורם איסור הנאה ואין להם היתר לאחר איסורם דין הוא שיצטרף זה עם זה בכזית . מכל אשר יעשה מגפן היין שומעני מן העלים והלולבים במשמע תלמוד לומר מחרצנים ועד זג. מה הפרט מפורש פרי ופסולת אף אין לי אלא פרי ופסולת . פרי. להביא את העלים ואת הלולבים . שאינו פרי ופסולת פרי. רבי אליעזר אומר כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין אף העלים והלולבים במשמע . אם כן למה נאמר מחרצנים ועד זג לא יאכל. מיעוט חרצנים שנים . וזוג אחד דברי רבי אליעזר בן עזריה . אילו הם החרצנים ואילו הם

est: *Et uvas*. Ut doceare, quod per argumentum non puniant. *Recentes*. Ad includendum uvam omphaciam. Tu dicis: *recentes*: ad includendum uvam omphaciam. At ego dicam: *recentes*: Ad excludendum ſiccas. Quando vero dicit: *Et ſiccas*. Ecce ſiccæ omnes memoratæ ſunt. Cur igitur dictum est: *Recentes*? Ad includendum uvam omphaciam. Quia erat argumentum. Quoniam reus eſt pro vino, & reus eſt pro uvis; ſicut vinum eſt fructus perfectus, ita pariter uvæ erunt fructus perfectus. Idcirco dictum eſt, *Recentes*. Ad includendum uvam omphaciam. Hiſi ben Akiba dicit: Cum dictum ſit: *Siccas*: Ecce comprehenduntur omnes ſiccæ. Quando vero dicit; *Recentes*, *& ſiccas*. De quo ſubjecto loquitur? De eo, quod emanat de vite.

Finis textus.

O*mnibus diebus ſeparationis ſuæ de omni quod fiet e vite vini*. Venit textus ad te docendum; Si comedat ex his omnibus, quanta eſt oliva, quod vapulet quadraginta plagis. Et hinc tu argumentaris de omnibus interdictis in lege memoratis: Si in eo, quod emanat de vite, cujus interdictum non eſt interdictum perpetuum, & cujus interdicto non interdicitur uſus & utilitas, atque illi eſt permiſſio poſt interdictum, inter ſe conjunguntur in quantitate olivæ; in ceteris interdictis in lege memoratis, quorum interdictum eſt interdictum perpetuum, & quorum interdicto interdicitur uſus & utilitas, atque iis non eſt permiſſio poſt interdictum, erit æquum ut inter ſe conjungantur in quantitate olivæ. *De omni, quod fiet e vite vini*. Crederem ex frondibus, & pampinis juxta ſenſum literalem? Idcirco dictum eſt. *A nucleis uſque ad vinaceum*. Sicut particulare ſpecificat fructum & rejectaneum, ita pariter ego non probo niſi de fructu & rejectaneo fructus. R. Elieſer dicit. *Omnibus diebus ſeparationis ſuæ de omni, quod fiet e vite vini*. Vel frondes, & pampini comprehenduntur juxta ſenſum literalem: Si ita eſt, cur dictum eſt: *A nucleis uſque ad vinaceum non comedet*. Ad minimum, nuclei ſunt duo, & vinaceus unus. Verba R. Elieſer ben Azaria. Quinam ſunt החרצנים, & quinam ſunt הזגים? החרצנים ſunt exteriores, & הזגים ſunt interiores. Verba R. Jehuda: R. Jonathan dicit: Ne erres in tintinnabulo jumenti. Exrerius dicitur זוג, & interius

הזנים . החרצנים אילו החיצונים . והזגים אילו הפנימים דברי רבי יהודה. רבי יוחנן אומר שלא תטעה בזונים של בהמה החיצון זוג הפנימי עינבל . מחרצנים ועד זג לא יאכל . מגיד שלא פטר אכילת צער שהיה בדין . ומה יום כיפורים חמור פטר בו אכילת צער. נזיר הקל אינו דין שיפטור בו אכילת צער . תלמוד לומר מחרצנים ועד זג לא יאכל , למה נאמר לפי שהוא אומר מכל אשר יעשה מגפן היין כלל . מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר פרט . כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי . להביא החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי . או מה הפרט מפורש פרי גמור אף אין לי אלא פרי גמור. אמרת וכי איזהו פרי גמור שלא אמרו הא אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון . מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא את החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי . אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זג לא יאכל. אלא ללמדך כלל שאתה מוסיף על הפרט אי אתה יכול לדונו כעין הפרט להוציאו מן הכלל . עד שיפרוש לך הכתוב כדרך שפירש לך בנזיר . כל ימי נזרו לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן שיכול לא יהיה חייב עד שישלם את נזירותו תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין אחר כל המעשים דברי רבי אליעזר.

סליק פיסקא

כל ימי נדר נדרו הרי הכתוב מוציאו מכלל היין ובא לו ללמד על התגלחת . כל ימי נדר נדרו . נדרו תלוי בנזירותו . ולא נזירותו תלויה בנדרו . תער לא יעבר על ראשו. לעשות המגלח כמתגלח. תער לא יעבר על ראשו . אין לי אלא תער . תלש סיפסף וסיפר מנין שהוא לוקה את הארבעים תלמוד לומר קדוש יהיה מכל

rius עינבל. *A nucleis usque ad vinaceum non comedet*. Ostendit, quod no absolvat comestionem doloris: Qia erat argumentum; Sicut dies expiationum, qui est gravis, absolvit comestionem doloris, Nazyræus, qui est levis, non erit æquum ut absolvat comestionem doloris? Idcirco dictum est. *A nucleis usque ad vinaceum non comedet*. Cur dictum est? Quia dictum est: *De omni quod fiet e vite vini*. Generale. *A vino & potu inebriante abstinebit*. *Acetum vini & acetum potus inebriantis*. Particulare. Non est in generali, nisi quod est in particulari. Quid specificat particulare? Fructum, & rejectaneum fructus, ita pariter ego non probo nisi de fructu, & de rejectaneo fructus; Ad includendum nucleos, & vinaceos, qui sunt fructus, & rejectaneum fructus. Aut sicut particulare specificat fructum perfectum, ita pariter ego non probo nisi de fructu perfecto. Dixisti? Quinam est fructus perfectus, de quo non dictum sit? Ecce tu non potes argumentari juxta ultimam, sed juxta primam rationem. Quid specificat particulare? fructum & rejectaneum fructus ita pariter ego non probo nisi de fructu & rejectaneo fructus. Ad includendum nucleos, & vinaceos, qui sunt fructus, & rejectaneum fructus. Si demonstravi argumento, cur dictum est: *A nucleis usque ad vinaceum non comedet?* Ad te docendum, quod generale, quod tu vis adjungere super particulare, non possis explicare juxta particulare, ut educas ab generali, donec tibi specificet textus, sicut tibi specificavit in Nazyræo. *Omnibus diebus separationis suæ*. Ut considerentur dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium. Etenim ego crederem non obligari nisi quando compleverit suum Nazyræatum. *Et postea bibet Nazyræus vinum*. Post omnes operationes. Verba R. Eliezer.

Finis textus.

Omnibus diebus voti. Ecce textus illum ab generali vini educit, & venit ad docendum de abrasione. *Omnibus diebus voti*. Votum pendet ab Nazyræatu; at Nazyræatus non pendet a voto. *Novacula non transibit super caput ejus*. Ut consideretur qui abradit, sicut ille qui abraditur: *Novacula non transibit super caput ejus*. Non probo nisi de novacula; Si evellat, si fricet unguibus, & tondeat, unde probatur, quod vapulet quadraginta plagis? Ex

eo

מקום דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר בתער הכתוב מדבר . הא אם תלש וסיפסף וסיפר אינו לוקה את הארבעים. עד מלאות הימים אשר יזיר ליהוה. מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר סתם מגלח יום שלשים ואחד . ואם גילח יום שלשים יצאת תלמוד לומר עד מלאת הימים אשר יזיר ליהוה וכבר מלאו ימי נזירותו . או אפילו אמר הריני נזיר מאה ימים אם גילח ביום שלשים ואחד יצא תלמוד לומר עד מלאת הימים . ועדין לא מלאה ימי נזירותו אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו . נזיר עולם מנין תלמוד לומר כל ימי נזרו קדוש הוא . להביא את נזיר עולם. קדוש יהיה. זו קדושת שער. אתה אומר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף . הא מה תלמוד לומר קדוש יהיה זו קדושת שער. קדוש יהיה למה נאמר לפי שהוא אומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד . אין לי אלא המגלח כמצוותו ששערו אסור ואוסר . גילחוהו ליסטים מנין תלמוד לומר קדוש יהיה מכל מקום . קדוש יהיה למה נאמר לפי שהוא אומר גדל פרע שער ראשו . אין לי אלא מי שיש לו שער שינהוג בו קדושת שער . מי שאין לו שער מנין . תלמוד לומר קדוש יהיה מכל מקום דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כי נזר אלהיו על ראשו בין שאין לו שער ובין שיש לו שער . הא מה תלמוד לומר קדוש יהיה לענין שאמרנו . סתם נזירות שלשים יום . שנאמר קדוש יהיה . יהיה בגימטריא שלשים יום . גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר והיה ביום

eo quod dictum est: *Sanctus erit*. Omnimode. Verba R. Josiæ. R. Jonathan dicit. De novacula textus loquitur. Idcirco si evellat, si fricet unguibus, si tondeat, non vapulabit quadraginta plagis. *Usque ad complementum dierum, quibus se separavit Domino*. Unde tu dicis: Si dicat; Ecce ego Nazyræus simpliciter, quod se abradere possit uno & tricesimo die, & si se tricesimo abraserit, quod satisfaciat debito suo? Ex eo quod dictum: *Usque ad complementum dierum, quibus se separaverit Domino*. Cum jam completi fuerint dies Nazyræatus. Aut dicam; vel si dicat; Ecce ego Nazyræus centum dierum, si se abraserit uno & tricesimo die, quod satisfecerit debito suo? Idcirco dictum est: *Usque ad complementum dierum, quibus se separavit Domino*. Cum nondum completi sint dies Nazyræatus sui. Non probo nisi de eo, cui sit terminus sui Nazyræatus, de Nazyræo perpetuo unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Omnibus diebus separationis suæ, sanctus ille*: Ad includendum Nazyræum perpetuum. *Sanctus erit*: Hæc est sanctitas comæ. Tu dicis, quod hæc sit sanctitas comæ, at ego dicam, quod non sit nisi sanctitas corporis; Quando vero dicit: *Sanctus ille Domino*. Ecce sanctitas corporis. Quomodo ego explicabo: *Sanctus erit*? Hæc est sanctitas comæ. *Sanctus erit*; Cur dictum est? Quia dictum est: *Tum se abradet Nazyræus ad ostium tentorii conventus*. Non probo nisi de eo, qui se abradat juxta suum præceptum, quia ejus coma est interdicta, & interdicit; si abradant latrones, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sanctus erit*. Omnimode. *Sanctus erit*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Nutriens cæsariem capilli capitis sui*. Non probo nisi de illo, in quo sit coma, quod in eo sit observanda sanctitas comæ, de eo, in quo non sit coma, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sanctus erit*. Omnimode. Verba R. Josia: R. Jochanan dicit: Non est necesse; Quia jam dictum est: *Quia corona Dei sui est super caput ejus*. Sive illi fuerit, sive non fuerit coma. Cur igitur dictum est. *Sanctus erit*? Ea ratione, qua diximus. Nazyræatus absolute triginta dierum. Dictum est enim: *Sanctus erit*. יהיה per gematriam designat triginta dies. *Nutriens cæsariem capilli capitis sui*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit*. XIV. 9. *Et erit in die septimo, abradet totum suum capillum*. Etiam Nazyræus comprehenditur. Quomodo ego explicabo: Nu-

השביעי יגלח את כל שערו . אף הנזיר
במשמע . ומה אני מקיים גדל פרע
שער ראשו בשאר כל הנזירים חוץ מן
המנוגע . או אף על פי מנוגע . ומה
אני מקיים יגלח את כל שערו בשאר
כל המנוגעים חוץ מן הנזיר או אף
הנזיר תלמוד לומר וגלח אף על פי נזיר.
גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי
שהוא אומר והצרוע אשר בו הנגע בגדיו
יהיו פרומים . וראשו יהיו פרוע . פרוע
יגדל פרע אתה אומר פרוע יגדל פרע
או אינו אלא פרוע כמשמעו הרי אתה דן
נאמר כאן פרוע ונאמר להלן פרוע. מה
פרוע האמור להלן גידול שער אף פרוע
האמור כאן גידול שער . כל ימי נזרו
לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים
שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן. או לא
יהיה חייב אלא עד שישלים נזירותו. הרי
אתה דן הואיל ואסור ביין ובשכר ואסור
בתגלחת. אם למדתי של היין שעשה
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן . אף תגלחת
נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים
שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל
וחומר . מה היין שאינו מותר עשה בו
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן . תגלחת
שמותרת אינו דין שנעשה בה ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות
עד הבאת קרבן . לא אם אמרת ביין
שלא הותר מכללו. לפיכך עשה בו ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות
עד הבאת קרבן . תאמר בתגלחת
שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן . הרי טומאה
תוכיח שהותרה מכללה ועשה בה ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד
הבאת קרבן. והיא תוכיח לתגלחת שאף
על פי שהותרה מכללה נעשה בה

Nutriens cæsariem capilli capitis sui. De ceteris omnibus Nazyræis, excepto leproso; Aut dicam vel de leproso? Quomodo ego explicabo : *Et abradet omnem capillum suum*. De ceteris omnibus leprosis, excepto Nazyræo : Aut dicam vel de Nazyræo? Idcirco dictum est: *Et abradet*. Vel Nazyræus. *Nutriens cæsariem capilli capitis sui*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XIII. 45. *Et leprosus in quo fuerit plaga, vestimenta ejus erunt scissa, & caput ejus erit nutriens comam*. פרוע significat *nutriens comam*; Tu dicis quod פרוע significet *nutriens comam*; aut non significat nisi retectum juxta sensum literalem. Ecce tu argumentaris; Dictum est hic פרוע, & dictum est ibi פרוע; sicut פרוע ibi dictum significat *nutriens comam*, ita pariter פרוע hoc loco dictum significat *nutriens comam*. *Omnibus diebus separationis suæ*. Ut considerentur dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyreatu, donec adducat sacrificium; Aut non tenetur nisi usque ad complementum sui Nazyræatus. Tu ita argumentaris. Quoniam interdictum est vinum, & interdictus est potus inebrians, & interdicta est tonsura. Si percepi, quod in vino considerentur dies post Nazyræatum sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium, ita pariter in tonsura considerandi erunt dies post Nazyræatum sicut dies in Nazyræatu donec adducat sacrificium. Et præterea probatur argumento a minori ad majus. Si in vino, quod non est permissum, considerantur dies post Nazyræatum sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium, in tonsione, quæ permissa est, non erit æquum, ut sint considerandi dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium? Minime; Si dixisti de vino, quod non permittitur ab suo genere, ideoque considerantur in eo dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium, dices de tonsura, quæ permissa est ab suo genere, ideoque in ea non considerandi erunt dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium? Ecce immundities probet, quæ licet permissa sit ab suo genere, tamen in ea considerantur dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium; ipsa probet pro tonsura, quæ licet permissa sit ab suo genere, tamen in ea erunt consideranda dies post Nazyræatum sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium. Minime;

ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן . לא אם אמרת בטומאה שהיא מתרת את הכל לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן . תאמר בתגלחת שאינה מתרת את הכל לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר הנזירות כימים שבתוך הנזירות עד הבאת קרבן . לא זכיתי מן הדין תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין . וכי הנזיר שותה יין . לא מופנה לדין להקיש גזרה שוה . נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שלפני נזירות עד הבאת קרבן . אף נזיר האמור כאן עשה ימים שלאחר נזירות כימים שלפני נזירות עד הבאת קרבן . גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר עד מלאות הימים שאם אמר הריני נזיר סתם קורא אני עליו עד מלאות הימים . שומע אני מיעוט ימים שנים תלמוד לומר גדל פרע שער ראשו . כמה הוא גדול פרע אין פחות משלשים יום . אבל מחודש ולמעלה . אי חודש ויום אחד אי חודש ושני ימים .

סליק פיסקא

כל ימי הזירו ליהוה על נפש מת לא יבוא . הרי הכתוב מוציאו מכלל תגלחת ובא לו ללמד על הטומאה . על נפש מת לא יבוא . שומע אני נפשות בהמה במשמע . תלמוד לומר לאביו ולאמו במה ענין מדבר בנפשות אדם . רבי ישמעאל אומר אינו צריך שכבר נאמר לא יבוא בנפשות המטמא הכתוב מדבר אילו הם אילו נפש אדם . תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה . הא עד שלא יאמר יש לי בדין . הואיל וכהן גדול בל יטמא לקרוביו . ונזיר בל יטמא לקרובים . אם למדתי לקרובים לכהן גדול שמטמא למת מצוה אף נזיר מטמא למת מצוה ועוד קל וחומר ומה כהן גדול שקדושתו קדושת עולם הרי הוא מטמא למת מצוה נזיר שקדושתו קדושת שעה אינו דין שיטמא למת מצוה . לא אם אמרת לכהן גדול שאינו מביא קרבן

me; Si dixisti de immunditie, quæ destruit omne, ideoque in ea considerandi erunt dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium; dices de tonsura, quæ non destruit omne, ideoque in ea considerantur dies post Nazyræatum sicut dies in Nazyræatu donec adducat sacrificium? Igitur non possum demonstrare argumento. Idcirco dictum est. *Et postea bibet Nazyræus vinum*. Num Nazyræus bibit vinum? Sed superfluum est, ut argumentetur a pari. Memoratur hic Nazyræus, & memoratur ibi Nazyræus; sicut in Nazyræo ibi dicto considerantur dies post Nazyræatum, sicut dies ante Nazyræatum, donec adducat sacrificium; Ita pariter in Nazyræo hoc loco dicto considerantur dies post Nazyræatum, sicur dies ante Nazyræatum donec adducat sacrificium. *Nutriens cæsariem capilli capitis sui*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Usque ad complementum dierum*. Etenim si dicat: Ecce ego Nazyræus absolute; ego legam de eo: *Usque ad complementum dierum*. Crederem ad minimum dies duos? Idcirco dictum est: *Nutriens cæsariem capilli capitis sui*. Non est minus triginta diebus. Sed erat a mense & ultra; aut mensis & dies unus, aut mensis & duo dies.

Finis textus.

O*mnibus diebus separationis suæ Domino ad animam mortui non veniet*. Ecce textus educit de genere tonsuræ, & venit ad docendum de immunditie. *Ad animam mortui non veniet*. Crederem animas jumenti comprehendi? Idcirco dictum est: *Pro patre suo, & pro matre sua*. De quo loquitur? De animabus hominum. R. Ismael dicit: Non est necesse; cum jam dictum sit: *Non veniet*. De animabus, quæ polluunt textus loquitur. Quænam sunt? Sunt animæ hominum. Et cur dictum est: *Pro patre suo, & pro matre sua non polluetur*? Pro patre suo, & pro matre sua non polluetur, at potest pollui mortuo præcepti: Priusquam dixisset, mihi erat argumentum. Quoniam summus sacerdos tenetur præcepto: Ne polluatur propinquis suis. Et Nazyræus tenetur præcepto; Ne polluatur propinquis suis. Si percepi de propinquis summi sacerdotis, quod possint pollui mortuo præcepti, ita pariter Nazyræus poterit pollui mortuo præcepti. Et præterea probatur argumento a minori ad majus; Si summus sacer-

על טומאתו לפיכך מטמא למת מצוה׳ תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו שלא יטמא למת מצוה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא . לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. או לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא לשאר מתים. אמרת קל וחומר ומה כהן הדיוט שמטמא הוא לקרובים אין מטמא לשאר מתים. נזיר שאין מטמא לקרובים אינו דין שלא יטמא לשאר מתים . הא מה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא . לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה , הא עד שלא יאמר יש לי בדין. נאמר כלל בכהן גדול ונאמר כלל בנזיר. מה כלל האמור בכהן גדול בל יטמא לקרובים . אף כלל האמור בנזיר בל יטמא לקרובים . אתה דן מכהן גדול ואני ארון מכהן הריוט. נאמר כלל בכהן הדיוט ונאמר כלל בנזיר. מה כלל האמור בכהן הדיוט הרי הוא מטמא לקרובים , אף כלל האמור בנזיר הרי הוא מטמא לקרובים . אתה דן מכהן הריוט ואני ארון מכהן גדול . תלמוד לומר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם . אם היה כהן גדול לאביו ולאמו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה . אם הלך לשחוט את פסחו לאחיו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה . אם היה כהן הדיוט לאחותו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטנים ניזורים . לא יטמא להם במותם במותם אינו מטמא אבל מטמא הוא בניגעם ובזיבתם . אין לי לא בנזיר

cerdos, cujus ſanctitas eſt ſanctitas perpetua, poteſt pollui mortuo præcepti, Nazyræus, cujus ſanctitas eſt ſanctitas remporanea, non erit æquum ut poſſit pollui mortuo præcepti? Minime; Si dixiſti de ſummo ſacerdote, qui non adducit ſacrificium propter ſuam immunditiem, ideoque poterit pollui mortuo præcepti, dices de Nazyræo, qui affert ſacrificium propter immunditiem ſuam, ideoque non debet pollui mortuo præcepti? Idcirco dictum eſt: *Pro patre ſuo, & pro matre ſua non polluetur*: Pro patre ſuo & matre ſua non debet pollui, ſed poteſt pollui mortuo præcepti. Aut dicam: *Pro patre ſuo, & pro matre ſua non polluetur*. At poteſt pollui pro reliquis mortuis. Dixiſti? At eſt argumentum a minori ad majus. Si ſacerdos vulgaris, qui pro propinquis polluitur, non poteſt pollui pro ceteris mortuis, Nazyræus qui non polluitur propinquis, poterit pollui pro ceteris mortuis? Cur igitur dictum eſt. *Pro patre ſuo, & pro matre ſua non polluetur*. Pro patre ſuo, & pro matre ſua non poteſt pollui, at poteſt pollui mortuo præcepti: Ecce priuſquam dixiſſet, mihi erat argumentum. Dictum eſt generale in ſummo ſacerdote, & dictum eſt generale in Nazyræo, ſicut generale dictum in ſummo ſacerdote comprehendit præceptum: Ne polluatur propinquis. Ita pariter generale dictum in Nazyræo comprehendit prçceptum: Ne polluatur propinquis. Tu probas a ſummo ſacerdote, & ego probabo a ſacerdote vulgari. Dictum eſt generale in ſacerdote vulgari, & dictum eſt generale in Nazyrço, ſicut generale dictum in ſacerdote vulgari eſt, ut poſſit pollui propinquis, ita pariter generale dictum in Nazyræo eſt, ut poſſit pollui propinquis. Tu probaſti ab ſacerdote vulgari, & ego probabo a ſummo ſacerdote. Idcirco dictum eſt: *Pro patre ſuo, & pro matre ſua, & pro fratre ſuo, & pro ſorore ſua non polluetur in eorum morte*. Si eſſet ſummus ſacerdos, pro patre ſuo, & pro matre ſua non polluetur, at poteſt pollui mortuo præcepti. Si iret ad mactandum ſacrificium ſuum Paſchale, pro fratre ſuo non polluetur, at poteſt pollui mortuo præcepti. Si eſſet ſacerdos vulgaris, pro ſorore ſua non polluetur, at poteſt pollui mortuo prçcepti. Verum pro filio ſuo, & pro filia ſua non dictum eſt, quia pueri non poſſunt fieri Nazyrçi: *Non polluetur pro illis in eorum morte*. In eorum morte non polluetur, at poteſt pollui in

בכהן גדול מנין תלמוד לומר לאמו בכהן
גדול שלא היתי צריך שכבר קל וחומר
הוא . ומה אם במקום שכהן הריוט
מטמא לאחיו מאביו אין כהן גדול
מטמא לאביו מקום שאין כהן הריוט
מטמא לאחיו מאמו דין הוא שלא יהא
כהן גדול מטמא לאמו אם זכיתי מן
הדין מה תלמוד לומר לאמו בכהן גדול
מופנה להקיש ולדון גזירה שוה. נאמר
כאן אמו ונאמר להלן אמו . מה אמו
האמור להלן מטמא בנגעם ובזיבתם .
אף אמו האמור כאן מטמא בניגעם
ובזיבתם . לא יטמא להם במותם
במותם אין מטמא אבל עומד הוא
בהספר ובשורה. כי נזר אלהיו על ראשו
בין שיש לו שער ובין שאין לו שער דברי
רבי נתן.

סליק פיסקא

כל ימי נזרו קדוש הוא ליהוה למה
נאמר לפי שהוא אומר עד מלאות הימים.
אין לי אלא שיש לו ספק לנזירותו . נזיר
עולם מנין תלמוד לומר כל ימי נזרו
להביא נזיר עולם . קדוש הוא ליהוה
זו קדושת הגוף . אתה אומר זו קדושת
הגוף . אתה אומר זו קדושת הגוף או
אינו אלא קדושת שיער כשהוא אומר
קדוש יהיה הרי קדושת שיער חמורה.
הא מה תלמוד לומר קדוש הוא ליהוה
זו קדושת הגוף.

סליק פיסקא

וכי ימות מת עליו בפתע פתאום.
להוציא את הספק שהיה בדין . ומה
אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה
ספק כוודאי . כאן שעשה אונס כרצון
אינו דין שנעשה ספק כוודאי . תלמוד
לומר וכי ימות מת עליו להוציא את
הספק. בפתע פתאום להביא את האונס
שהיה בדין. ומה אם במקום שעשה
ספק כוודאי לא עשה אונס כרצון . כאן

in eorum plagis, & fluxu. Non probo nisi de Nazyræo, de summo sacerdote unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pro matre sua*. In summo sacerdote; quod non erat necesse; quia probari potest argumento a minori ad majus. Si ubi sacerdos vulgaris polluitur pro fratre suo ex patre, summus sacerdos non polluitur pro patre suo, ubi sacerdos vulgaris non polluitur pro fratre suo ex matre, erit æquum ut non polluatur summus sacerdos pro matre sua. Si argumentum confirmari potest; cur dictum est: *Pro matre sua* in summo sacerdote? Est igitur superfluum, ut possit argumentari a pari. Dictum est hic: *Matre sua*. Et dictum est ibi, sc. in Nazyræo; *Matre sua*. Sicut in *matre sua* ibi dicta potes pollui eorum plagis, & fluxu, ita pariter in *matre sua* hoc loco dicta potest pollui eorum plagis, & fluxu. *Non polluetur pro illis in eorum morte*. In eorum morte non potest pollui; Sed potest consistere in lutum, & in serie; *Quia corona Dei sui super caput ejus*. Sive illi fuerit, sive non fuerit coma. Verba R. Nathan.

Finis textus.

Omnibus diebus separationis suæ sanctus ille Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Usque ad complementum dierum*. Non probo nisi de eo, cui fuerit terminus sui Nazyræatus, de Nazyræo perpetuo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omnibus diebus separationis suæ*. Ad includendum Nazyræum perpetuum. *Sanctus ille Domino*. Hæc est sanctitas corporis. Tu dicis quod sit sanctitas corporis; aut non erit nisi sanctitas comæ. Quando vero dicit. *Sanctus erit*. Ecce sanctitas comæ jam dicta est. Cur igitur dictum est: *Sanctus ille Domino?* Hæc est sanctitas corporis.

Finis textus.

Et quando mortuus fuerit mortuus illi subito inopinato. Ad excludendum dubium. Quia erat argumentum. Si ubi non consideratur coactus sicut libens, consideratur dubius, sicut certus, hic ubi consideratur coactus sicut libens, non erit æquum ut sit considerandus dubius sicut certus? Idcirco dictum est: *Et quando mortuus fuerit mortuus illi*. Ad excludendum dubium. *Subito inopinato*. Ad includendum coactum. Quia erat argumentum. Si ubi con-

שלא עשה ספק כודאי אינו דין שלא
נעשה אונס כרצון . תלמוד לומר בפתע
להביא את האונס . פתאום להביא את
השוגג והדין נותן ומה אם במקום שלא
חייב את המזיד חייב את השוגג . כאן
שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את
השוגג . ומנין שחייב את המזיד אמרת
קל וחומר ומה שבועת הפקדון שלא
חייב את השוגג חייב את המזיד כאן
שחייב את השוגג אינו דין שנתחייב את
המזיד . לא אם אמרת בשבועת הפקדון
שאינו לוקה תאמר כאן שלוקה . הואיל
ולוקה לא יביא קרבן תלמוד לומר וכפר
עליו מאשר חטא על הנפש דבר רבי
יאשיה. רבי יונתן אומר בפתע זה שוגג.
פתאום זה אונס . וטמא ראש נזרו במי
שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר הרי זה
חייב בעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור
את שנזר בבית הקברות שהיה בדין
מי שהיה טהור ונטמא הרי זה חייב
בהעברת שער ובהבאת קרבן . מי שהיה
טמא מתחלתו אינו דין שיהיה חייב
בעברת שיער ובהבאת קרבן . תלמוד
לומר וטמא ראש נזרו . במי שהיה טהור
ונטמא הכתוב מדבר הרי זה חייב בעברת
שיער ובהבאת קרבן ולפטור את שניזר
בקבר . וגלח ראשו . ראשו הוא מגלח
ואין מגלח כל שערו. שהיה בדין הואיל
ומצורע מגלח ומביא קרבן . ונזיר מגלח
ומביא קרבן. אם למרתי למצורע שמגלח
כל שערו. אף נזיר יגלח כל שערו . לא
אם אמרת במצורע שמגלח תגלחת
שנייה לפיכך יגלח כל שערו . תאמר
בנזיר שאין מגלח תגלחת שנייה לפיכך
לא יגלח כל שערו . לוים יוכיחו שאין
מגלחים תגלחת שנייה ומגלחים כל

consideratur dubius sicut certus, non consideratur coactus sicut libens, hic ubi non consideratur dubius sicuti certus, non erit æquum, ut non sit considerandus coactus sicut libens? Idcirco dictum est. *Subito*. Ad includendum coactum: *Inopinato*. Ad includendum errantem. Quia erat argumentum. Si ubi non tenetur, qui ex contumacia operatur, tenetur, qui operatur per errorem, hic ubi tenetur, qui ex contumacia operatur, non erit æquum ut teneatur, qui per errorem operatur? Et unde probatur quod teneatur, qui per contumaciam operatur? Argumento a minori ad majus. Si propter juramentum depositi non tenetur errans, tenetur qui ex contumacia operatur, hic ubi tenetur errans, non erit æquum, ut teneatur qui ex contumacia operatur? Minime: Si dixisti de juramento depositi, ubi non vapulat, dices de hoc, ubi vapulat? Quoniam vapulat, non adducet sacrificium. Idcirco dictum est: *Et expiabit pro ipso in eo quod peccavit propter animam*. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit: *Subito*. Hic est errans. *Inopinato*. Hic est coactus. *Polluetur caput separationis suæ*. De eo qui erat mundus & polluitur, textus loquitur; Ecce ille obligatur ad tonsuram comæ, atque ad oblationem; atque ut absolvatur qui voverit Nazyræatum in domo sepulcrorum. Quia erat argumentum. Qui erat mundus & polluitur ecce obligatur ad tonsuram comæ, atque ad oblationem sacrificii, qui fuerit a principio immundus, non erit æquum, ut obligetur ad tonsuram comæ, atque ad oblationem sacrificii? Idcirco dictum est. *Polluetur caput separationis suæ*. De eo, qui erat mundus, & polluitur, textus loquitur; Ecce iste tenetur ad tonsuram comæ, & ad oblationem sacrificii: atque ut absolvatur, qui voverit Nazyręatum in sepulchro. *Et radet caput suum*. Caput suum debet radere, at non debet radere totum capillum suum. Quia erat argumentum. Quoniam leprosus abraditur, & affert sacrificium, & Nazyręus abraditur, & affert sacrificium: Si percepi, quod leprosus debet radere totum capillum suum, ita pariter Nazyræus radet totum capillum suum; Minime; Si dixisti de leproso, qui secunda vice radebatur, ideoque radere debebat totum capillum suum, dices de Nazyręo, qui secunda vice non radebatur, ideoque non debebat radere totum capillum suum? Levitę probent, qui licet secunda vice non raderentur, tamen totum ca-

שערו והכם יוכיחו לנזיר אף על פי שאין מגלח תגלחת שנייה יגלח את כל שערו תלמוד לומר וגלח ראשו . ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו . ביום טהרתו. ביום הזייתו בשביעי . אתה אומר ביום הזייתו בשביעי . או בשמיני . תלמוד לומר בשביעי . אי בשביעי ואף על פי שלא הזה תלמוד לומר ביום טהרתו. ביום הזייתו בשביעי . אין לי אלא שביעי שמיני תשיעי ועשירי מנין תלמוד לומר יגלחנו . יגלחנו אין לי אלא ביום בלילה מנין תלמוד לומר יגלחנו. אין לי אלא תגלחת טומאה. תגלחת טהרה מנין. תלמוד לומר יגלחנו. מיכן אמרו תגלחת טומאה כיצד מגלח ואחר כך מביא. ואם הביא ואחר כך גלח לא יצא.

סליק פיסקא

וביום השמיני להוציא את השביעי. אתה אומר להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי אמרת קל וחומר הוא אם הסמוך לאסור מותר. הסמוך למותר אינו דין שיהיה מותר. והרי זמן אכילת פסח יוכיח שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר אסור . אף אתה לא תתמה על זה שאף על פי שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר יהיה אסור . לא זכינו אדונינו מן הקריבים קבע זמן לקריבים . וקבע זמן למקריבים מה זמן שנאמר לקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה . אף זמן שנאמר במקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. ועוד קל וחומר ומה זמן שנאמר בקריבים שריבה הכתוב את הפסולים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה זמן שנאמר במקריבים שמיעט הכתוב את הפסולים אינו דין שנכשיר בו משמיני והלאה . לא אם אמרת בזמן שנאמר בקריבים שנוהג בכל הקרבנות לפיכך

capillum suum abradebant, ipsi probent de Nazyræo, qui licet secunda vice non raderetur, tamen debebat radere totum capillum suum. Idcirco dictum est: *Et radet caput suum*. Caput suum debet radere, at non debet radere totum capillum suum. *In die purificationis suæ*. In die adspersionis suę in septimo: Tu dicis in die adspersionis suę, in septimo. At ego dicam; in octavo. Idcirco dictum est: *In septimo*. Si *in septimo*; Vel si peracta fuerit adspersio? Idcirco dictum est: *In die purificationis suæ*. In die adspersionis suę; *in septimo*. Non probo nisi de septimo, de octavo, de nono, de decimo, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Radet se*. *Radet se*. Non probo nisi de die, de nocte unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Radet se*. Non probo nisi de tonsura immunditiei, de tonsura munditiei, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Radet se*. Hinc dixerunt: Tonsura immunditiei quomodo fit? Abradet, & postea adducet (sacrificium.) Si adduxerit, & postea abraserit, non satisfacit officio suo.

Finis textus.

ET *in die octavo*. Ad excludendum septimum. Tu dicis; ad excludendum septimum & non erit nisi ad excludendum nonum. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus. Si dies proximus interdicto, licitus est, qui proximus est licito, non erit ęquum ut sit licitus? Ecce tempus comedendi Pascha probet, quod proximum interdicto sit licitum, & proximum licito sit interdictum. Tu quoque ne mireris de hoc, quod licet dies proximus interdicto sit licitus, tamen proximum licito sit interdictus. Si non possimus uti hoc argumento, probabimus a sacrificiis. Statuitur tempus sacrificiis, & statuitur tempus offerentibus; Sicut tempus, quod dictum est de sacrificiis facit legitimum octavum, & ab octavo & ultra, ita pariter tempus quod dictum est de offerentibus faciet legitimum octavum, & ab octavo & ultra. Et pręterea est argumentum a minori ad majus. Si tempus quod dictum est de sacrificiis, ubi multiplicat textus illegitima, facit legitimum octavum, & ab octavo & ultra, tempus, quod dictum est de offerentibus, in quibus textus diminuit illegitimos, non erit ęquum, ut faciat legitimum octavum, & ab octavo & ultra. Minime; Si dixisti. De tempore, quod dictum est de sacrificiis, quod observatur in omnibus sacrificiis, ideoque.

הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה תאמר במקריבים שאין נוהג בכל הקרבנות לפיכך לא הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה לא זכיתי מן הדין תלמוד לומר שמיני. נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני מה שמיני האמור להלן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. אף שמיני האמור כאן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה . שתי תורים או שני בני יונה . מיכן אמרו אין מביאים תורים כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים . אל הכהן אל פתח אהל מועד . מלמד שיהא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד.

סליק פיסקא

ועשה הכהן אחד לחטאת . שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה . אין לי אלא הפרשה בכהן . הפרשה בבעלים מנין אמרת קל וחומר הוא . אם מי שאין רשאי בהקדשתו רשאי בהפרשתו . מי שרשאי בקרושתו אינו דין שיהא רשאי בהפרשתו . וכן הוא אומר ביולדת ולקחה שתי תורים או שני בני יונה . נמצינו למידים הפרשה בכהן והפרשה בבעלים נמצינו למידים קן סתומה וקן מפורשה . וכפר עליו מאשר חטא על הנפש . וכי על איזו נפש חטא בה צריך כפרה על שציער נפשו מן היין והלא דברים קל וחומר . ומה אם המצער נפשו מן היין צריך כפרה קל וחומר למצער נפשו על כל דבר . רבי ישמעאל אומר בנזיר טמא הכתוב מרבר שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שמטמא למתים . וקרש את ראשו ביום ההוא והזיר ליהוה את ימי נזרו נמצינו למידים שמתחיל למנות מיום שגילח.

סליק פיסקא

que legitimum facit octavum & ab octavo & ultra, dices de offerentibus, quod non observatur in omnibus offerentibus, ideoque non erit legitimus octavus, & ab octavo & ultra. Non possum uti argumento; Idcirco dictum est: *Octavo*. Dictum est hic; *octavo*; & dictum est ibi: *octavo*: Sicut in *octavo* ibi dicto fit legitimus octavus & ab octavo & ultra, ita pariter in *octavo* hoc loco dicto fiet legitimus octavus & ab octavo & ultra. *Duos turtures, aut duos filios columbæ*. Hinc dixerunt: Non sunt adducendi turtures pro filiis columbæ, neque filii columbæ pro turturibus. *Ad sacerdotem, ad ostium tentorii conventus*. Docemur, quod operam dare deberet, ut afferret, denec adduxisset ad ostium tentorii conventus.

Finis textus.

Et *faciet sacerdos unum in sacrificium pro peccato*. Ut sacerdos debeat separare unum in sacrificium pro peccato, & alterum in holocaustum. Non probo nisi de separatione facta per sacerdotem, de separatione facta per dominos unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus; Si qui non habebat facultatem in sanctificatione, habebat facultatem in separatione, qui habebat facultatem in sanctificatione, non erit æquum ut haberet facultatem in separatione? Et sic dictum est puerpera *Levit*. XII. 8. *Et accipiet duos turtures, aut duos filios columbæ*. Deprehenditur, quod percipiamus separationem factam per sacerdotes, ex separatione facta per dominos; & deprehenditur, quod percipiamus nidum inexplicatum, & nidum expressum. *Et expiabit pro ipso in eo, quod peccavit propter animam*. Propterea quod animam peccavit, ut necessaria illi sit expiatio. Quia afflixit animam suam abstinentia a vino. Ecce argumentum a minori ad majus: Si qui affligit anima suam abstinentia a vino indiget expiatione, multo magis qui affligit animam suam in omnibus rebus. R. Ismael dicit: De Nazyræo immundo textus loquitur: Dictum est enim: *Et expiabit pro ipso in eo quod peccavit propter animam*. Quod polluerit se mortuis: *Et sanctificabit caput ipsius eo die; Et separabit Domino dies separationis suæ*. Deprehenditur, quod percipiamus quod inciperet numerare ab die tonsuræ.

Finis textus.

Et

והזיר ליהוה את ימי נזרו . כל
אשמות שבתורה מעכבים הכפרה חוץ
מזה . רבי ישמעאל אומר אף זה מעכב
שנאמר והזיר ליהוה אימתי והזיר בזמן
שהביא כבש בן שנתו לאשם . והימים
הראשונים יפלו . מי שיש לו אחרונים
סותר . מנין אם אמר הריני נזיר מאה
ימים נטמא יום מאה חסר אחד סותר
את הכל תלמוד לומר והימים הראשונים
יפלו. מי שיש לו אחרונים סותר . או
אפילו נטמא ביום מאה סותר את הכל
תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו:
מי שיש לו אחרונים סותר או אפילו
נטמא בתחלת מאה סותר את הכל.
תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו.
מי שיש לו ראשונים סותר . כי טמא
נזרו . הטמא סותר את הכל . ואין
תגלחת סותר את הכל שהיה בדין
הואיל ואסור בטומאה ואסור בתגלחת .
אם למדתי לטומאה שסותרת את הכל
אף התגלחת תסתור את הכל . ועוד
קל וחומר . אם טומאה שלא עשה
בה המטמא כמטמא הרי הוא סותר
את הכל. תגלחת שעשה בה המגלח
כמגלח אינו דין שתסתור את הכל
תלמוד לומר כי טמא נזרו . הטומאה
סותרת הכל. ואין התגלחת סותר את
הכל . אין לי לא ימי טומאתו שאין
עולים לו מן המניין . ימי חליטה מנין
ודין הוא הואיל וימי טומאתו טעון
תגלחת ומביא קרבן . וימי חלוטו טעון
תגלחת ומביא קרבן . אם למדתי לימי
טומאתו שאין עולים לו מן המניין אף
ימי חלוטו לא יעלו לו מן המניין . לא
אם אמרת טומאתו שמבטל בהם את
הקודמים לפיכך אין עולים לו מן המניין:

ET *separabit Domino dies separationis suæ*. Omnia sacrificia pro delicto in lege memorata impediunt expiationem excepto hoc. R. Ismael dicit: Vel hoc impedit. Dictum est enim. *Et separabit Domino*. Quando; *& separabit?* Quando adducat agnum anniculum in sacrificium pro delicto. *Et dies priores decident*. Cui sint posteriores, destruit. Unde probatur; si quis dicat; Ecce ego sum Nazyræus centum dies, & polluatur die centesimo, excepto uno, quod destruat omnes? Ex eo quod dictum est: *Et dies priores decident*. Qui habet dies posteriores, destruit. Aut dicam; Si polluatur die centesimo, quod destruat omnes? Idcirco dictum est: *Et dies priores decident*. Qui habet dies posteriores, destruit; Aut dicam; Vel si polluatur in principio centum dierum, quod destruat omnes? Idcirco dictum est: *Et dies priores decident*. Qui habet posteriores, destruit. *Quoniam polluta fuit separatio ejus*. Immundus destruit omnes, at tonsura non destruit omnes. At est argumentum. Interdicta est immunditiess, & interdicta est tonsura; Sicut immunditiess destruit omnes, ita pariter tonsura destruet omnes. Et præterea probatur argumento a minori ad majus. Si immunditiess, in qua non consideratur polluens sicut pollutus, destruit omnes, tonsura, in qua consideratur abradens, sicut abrasus, non erit æquum ut destruat omnes? Idcirco dictum est: *Quoniam polluta fuit separatio ejus*. Immunditiess destruit omnes, at tonsura non destruit omnes. Non probo nisi de diebus immunditiei, quod non annumerentur, de diebus definitionis unde probatur? Argumento. Quoniam dies suæ immunditiei requirunt tonsuram, & oblationem sacrificii, & dies suæ definitionis requirunt tonsuram, & oblationem sacrificii, si percepi, quod dies suæ immunditiei illi non annumerentur, ita pariter dies suæ definitionis, illi non erunt annumerandi. Minime; si dixisti de diebus suæ immunditiei, in quibus priores abolentur, ideoque non erunt annumerandi, dices de diebus suæ definitionis, in quibus priores non abolentur, ideoque illi erunt annumerandi? Dixisti? Est argumentum a minori ad majus. Si quis voverit Nazyræatum in sepulchro, & ejus coma conveniens sit, ut tondeatur dies Nazyræatus sui illi non annumerantur dies, dies suæ definitionis, in quibus non est conveniens, ut ejus coma tondeatur propter suum Nazyræatum non erit æquum, ut illi

תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את
הקודמים לפיכך יעלו לו מן המניין.
אמרת קל וחומר הוא אי מי שנזור
בקבר ושערו ראוי לתגלחת ימי נזירות
אין עולים לו מן המניין. ימי חלוטו
שאין שערו ראוי לתגלחת ימי נזירות
אינו דין שלא יעלו לו מן המניין הוא
הדין לימי ספרו. או כשם שאין ימי
חלוטו אין עולים לו מן המניין כך ימי
הסגירו לא יעלו לו מן המניין. והדין נותן
הואיל וימי חלוטו מטמא משכב ומושב
וימי הסגירו מטמא משכב ומושב. אם
למדתי לימי חלוטו שאין עולים לו מן
המניין אף ימי הסגירו לא יעלו לו מן
המניין. לא אם אמרת בימי חלוטו
שטעון הוא תגלחת ומביא קרבן לפיכך
אין עולים לו מן המניין. תאמר בימי
הסגירו שאין טעון תגלחת ומביא קרבן
לפיכך לא יעלו לו מן המניין. מיכן אמרו
ימי חלוטו של מצורע וימי ספרו כיוצא
בהם. אבל ימי הזב והזבה וימי הסגירו
של מצורע כיוצא בהם הרי אילו עולים
מן המניין. והזיר ליהוה את ימי נזרו.
לעשות ימים שלאחר נזירות כימים
שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ומנין
שיהיה חייב על הטומאה עד שישלים
את נזירותו. הרי אתה דן הואיל ואסור
ביין ואסור לטומאה. אם למדתי ליין
שעשה ימים שלאחר נזירותו כימים
שבתוך נזרותו עד הבאת קרבן. אף
טומאה נעשה בו ימים שלאחר נזירותו
כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן.
ועוד קל וחומר ומה היין שאינו סותר
עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים
שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. טומאה
שסותר את הכל דין הוא שנעשה בו
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת
ביין שלא הותר מכללו. לפיכך עשה
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך

non annumerentur? Idem argumentum erit pro diebus suæ enumerationis. Sicut dies suæ definitionis illi non annumerantur, ita pariter dies seclusionis suæ non erunt illi annumerandi. Et probari potest argumento. Diebus definitionis suæ polluit stratum & sedile, & diebus seclusionis suæ polluit stratum & sedile, si percepi, quod dies suæ definitionis illi non annumerentur, ita pariter dies suæ seclusionis illi non erunt annumerandi. Minime; Si dixisti de diebus suæ definitionis, in quibus se debet radere, & afferre sacrificium, ideoque non erant illi annumerandi, dices de diebus suæ seclusionis, in quibus non debet se radere, neque afferre sacrificium, ideoque non erant illi annumerandi? Hinc dixerunt: Dies definitionis leprosi, & dies suæ enumerationis sunt similes; Sed dies seminiflui, & seminifluæ, & dies seclusionis leprosi, sunt similes, & annumerantur. *Et separabit dies separationis suæ*. Ut considerentur dies post Nazyræatum, sicut dies in Nazyræatu, donec adducat sacrificium. Et unde probatur, quod teneatur propter immunditiem, donec absolverit suum Nazyræatum? Ecce tibi argumentum. Quoniam est interdictum vinum, & interdicta est immundities, si percepi, quod in vino considerentur dies post suum Nazyræatum, sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium, ita pariter in immunditie considerandi erunt dies post suum Nazyræatum, sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium. Et præterea probatur argumento a minori ad majus: Si in vino, ubi non destruit (dies priores) considerantur dies post suum Nazyræatum, sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium; in immunditie, in qua destruit omnes, erit æquum ut sint considerandi dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium. Minime; si dixisti de vino, quod non permittitur ab suo genere, ideoque in eo considerantur dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium, dices de immunditie, quæ permissa est ab suo genere, ideoque non erunt considerandi dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyræatu donec adducat sacrificium? Ecce tonsura probet, quæ permissa est ab suo genere & in ea considerantur dies post suum Nazyræatum sicut dies in suo Nazyræatu, donec adducat sacrificium, ipsa probet de immunditie, quæ li-

נזירות עד הבאת קרבן תאמר בטומאה
שהותר מכללו לפיכך לא נעשה בו ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזרות עד
הבאת קרבן. הרי תגלחת תוכיח שהותרה
מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות
כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן.
היא תוכיח לטומאה שאף על פי
שהותרה מכללה נעשה בה ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד
הבאת קרבן. ועוד קל וחומר. ומה
תגלחת שאינה סותרת את הכל
עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים
שבתוך נזירות. עד הבאת קרבן. טומאה
שסותרת את הכל. דין הוא שנעשה
בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. לא אם
אמרת בתגלחת שעשה בה המגלח
כמתגלח. לפיכך עשה בה ימים שלאחר
נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת
קרבן. תאמר בטומאה שלא עשה בה
המטמא כמטמא לפיכך לא עשה בה
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות
עד הבאת קרבן. והרי היין יוכיח שלא
עשה בו המשקה כשותה. ועשה בו
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר
והיא תוכיח לטומאה שאף על פי שלא
עשה המטמא כמטמא נעשה בו ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד
הבאת קרבן. ועוד קל וחומר ומה היין
שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר
נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת
קרבן. טומאה שסותרת אינו דין שנעשה
בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת
ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. תאמר בטומאה
שהותרה מכללה לפיכך נעשה בו ימים
שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד
הבאת קרבן. הואיל וחזר הדין חלילה.
תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין. וכי
נזיר שותה יין לא מופנה להקיש ולדון
גזירה שוה. נאמר כאן נזיר ונאמר להלן
נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו
ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך
נזירות עד הבאת קרבן. אף נזיר האמור

licet ſit permiſſa ab ſuo genere tamen in ea conſiderandi erunt dies poſt ſuum Nazyræatum ſicut dies in ſuo Nazyræatu donec adducat ſacrificium. Et præterea probatur argumento a minori ad majus. Si in tonſnra, quæ non deſtruit omnes dies, conſiderantur dies poſt ſuum Nazyræatum, ſicut dies in ſuo Nazyræatu, donec adducat ſacrificium, in immunditie, quæ deſtruit omnes, æquum erit ut ſint conſiderandi dies poſt ſuum Nazyræatum ſicut dies in ſuo Nazyræatu, donec adducat ſacrificium. Minime; Si dixiſti de tonſura, in qua conſideratur abradens ſicut abraſus, ideoque erunt conſiderandi dies poſt ſuum Nazyræatum, ſicut dies in ſuo Nazyræatu, donec adducat ſacrificium, dices de immunditie, in qua non conſideratur polluens ſicut pollutus, ideoque non erunt in ea conſiderandi dies poſt ſuum Nazyræatum, ſicut dies in ſuo Nazyræatu, donec adducat ſacrificium? Ecce vinum probet, in qua non conſideratur potans, ſicut bibens, tamen in eo conſiderantur dies poſt ſuum Nazyræatum, ſicut dies in ſuo Nazyręatu donec adducat ſacrificium, ipſum probet pro immunditie, in qua licet non conſideretur polluens ſicut pollutus, tamen in ea erunt conſiderandi dies poſt ſuum Nazyręatum ſicut dies in ſuo Nazyręatu, donec adducat ſacrificium. Et prȩterea eſt aliud argumentum a minori ad majus. Si in vino, quod non deſtruit, conſiderantur dies poſt ſuum Nazyręatum, ſicut dies in ſuo Nazyræatu, donec adducat ſacrificium; in immunditie, quȩ deſtruit, non erit ȩquum, ut ſint conſiderandi dies poſt ſuum Nazyręatum, ſicut dies in ſuo Nazyręatu, donec adducat ſacrificium? Minime; Si dixiſti de vino, quod non permittitur ab ſuo genere, ideoque in eo conſiderantur dies poſt ſuum Nazyræatum, ſicut dies in ſuo Nazyręatu, donec adducat ſacrificium, dices de immunditie, quȩ permiſſa eſt ab ſuo genere, ideoque in ea conſiderandi erunt dies poſt ſuum Nazyręatum ſicut dies in ſno Nazyręatu, donec adducat ſacrificium? Quandoquidem iterum convertitur argumentum; Idcirco dictum eſt. *Et poſtea bibet Nazyræus vinum*. Num Nazyręus poteſt bibere vinum? Sed eſt argumentum; quia argumentatur, & probatur a pari. Dictum eſt hic. *Nazyræus*; & dictum eſt ibi *Nazyræus*; Sicut in Nazyręo ibi dicto conſiderantur dies poſt ſuum Nazyręatum, ſicut dies in ſuo Nazyręatu donec adducat ſacrificium, ita

כאן עשרה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן,

סליק פיסקא

זאת תורת הנזיר אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם. זאת לקרבן טהרה או אף לקרבן טומאה תלמוד לומר ביום מלאות ימי נזרו לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזרו. יביא אותו. אחרים מביאים אותו. והלא הוא מביא את עצמו. זה אחת משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתורה. כיוצא בו אתה אומר והשיאו אותם עון אשמה. וכי אחרים משיאים אותם והלא הם משיאים את עצמם. כיוצא בו אתה אומר ויקבור אותו בגיא. וכי אחרים קברו אותו והלא הוא קבר עצמו. אף כאן אתה אומר יביא אותו הוא יביא את עצמו. ואין אחרים מביאים אותו.

סליק פיסקא

והקריב את קרבנו ליהוה כבש בן שנתו תמים להוציא את בעל מום. וכבשה אחת בת שנתה תמימה להוציא בעלת מום. ואיל אחד תמים לשלמים. לימד בנזיר שיטען בשלש בהמות.

סליק פיסקא

וסל מצות כלל. סולת חלות בלולות פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. שהיה ברין הואיל ותודה טעונה לחם ואיל נזיר טעון לחם. אם למדתי לתודה שטעונה ארבעת מינים. אף איל נזיר יטען ארבעת מינים תלמוד לומר וסל מצות כלל, סולת חלות בלולות בשמן פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ומנחתם ונסכיהם לעולה ולשלמים או אף לחטאת ולאשם והדין נותן הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן

ita pariter in Nazyręo hoc loco dicto considerandi erunt dies post suum Nazyręatum sicut dies in suo Nazyręatu donec adducat sacrificium.

Finis textus.

HÆC *est lex Nazyræi*. Tam Nazyręi dierum, quam Nazyręi perpetui. *Hæc*. Pro sacrificio immunditiei; Aut etiam pro sacrificio immunditiei? Idcirco dictum est. *In die, quo completi fuerint dies separationis suæ*. Non dixi, nisi de eo, cui sit terminus separationis suę. *Adducet illum*. Alii illum adducebant; Atqui ille seipsum adducebat: Hoc est unum ex ex tribus illis, quod R. Ismael exponebat in lege. Huic simile tu dicis *Levit* XXII. 15. *Et portabunt illi peccatum delicti*. Num alii illos portabant? Atqui illi seipsos portabant. Huic simile tu dicis *Deut*. XXXIV. 6. *Et sepelivit illum in valle*. Num alii illum sepelierunt? Atqui ille seipsum sepeliit. Ita pariter hoc loco tu dicis. *Adducet illum*. Ille seipsum adducebat; neque alii illum adducebant.

Finis textus.

E*T offeret sacrificium suum Domino agnum anniculum perfectum*. Ad excludendum vitiatum. *E agnam unam anniculam perfectam*. Ad excludendum vitiatam. *Et arietem unum perfectum in pacifica*. Docemur, quod Nazyræo requirantur tria animalia.

Finis textus.

E*T canistrum azymorum*. Generale. *Similæ, placentas mixtas oleo*. Particulare, generale, & particulare, non est in generali, nisi quod est in particulari. Quia erat argumentum; Quoniam sacrificium Eucharisticum requirit panem, & aries Nazyręi requirit panem; Si percepi, quod sacrificium Eucharisticum requirat quatuor species, ita quoque aries Nazyræi requiret quatuor species. Idcirco dictum est: *Et canistrum azymorum*. Generale. *Similæ placentas mixtas oleo*. Particulare. Generale & particulare, non est in generali, nisi quod est in particulari. *Et munera eorum, & libamina eorum pro holocausto, & pro pacificis*. Aut etiam pro sacrificio pro peccato, & sacrificio pro delicto: Et probari potest argumento, Quoniam leprosus tondetur, & adducit sacrificium, atque etiam Nazyræus ton-

אף הנזיר מגלח ומביא קרבן אם למדתי למצורע שחטאתו ואשמו טעונים נסכים אף בנזיר יהיה חטאתו ואשמו טעונים נסכים . תלמוד לומר ואת האיל יעשה זבח שלמים ליהוה על סל המצות . איל היה בכלל יצא מכלל . ולימד על הכלל מה איל מיוחד שהוא בא בנדר ובנדבה טעון נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים . יצאו חטאת ואשם שהם באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים מפני שהיה בכלל יצא לידון בלחם החזירו הכתוב לכללו.

סליק פיסקא

וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר שנאמר ושחטו פתח אהל מועד . אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר פתח אוהל מועד כמשמעו אם אמרת כן הרי דרך ביזיון . הא מה תלמוד לומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו . אמרת אמורה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי קל וחומר שלא יגלח הוא. מה תלמוד לומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר . רבי יצחק אומר בשלמים הכתוב מדבר. אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר. או אינו אלא פתח אהל מועד כמשמעו . תלמוד לומר ולקח את שער ראש נזרו מקום שהיה מבשל שם היה מגלח . אבא חנין אומר משום רבי אליעזר וגלח הנזיר פתח אהל מועד . הא אין שם פתח פתוח לא היה מגלח . ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש תחת זבח השלמים מכל מקום . אין לי אלא תחת

tondetur, & adducit sacrificium: Si percepi de leproso, quod ejus sacrificium pro peccato, & ejus sacrificium pro delicto requirerent libamina, ita pariter in Nazyræo ejus sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto requirent libamina. Idcirco dictum est: *Et arietem faciet sacrificium pacificorum Domino super canistro azymorum*. Aries erat in genere, & exiit ab genere, ad docendum de genere; Sicut aries erat peculiaris, & quia adducebatur pro voto & pro oblatione spontanea, requirebat libamina; ita pariter omne quod adducitur pro voto & oblatione spontanea requirit libamina. Excluduntur sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, quæ cum non adducantur pro voto, & pro oblatione spontanea, non requirunt libamina. Qua de causa, cum esset in genere, exiit? Ad differendum de pane, & textus reducit ad suum genus.

Finis textus.

T*unc radet Nazyræus ad ostium tentorii conventus*. De pacificis textus loquitur. Dictum est enim *Levit.* III. 2. *Et mactabit ipsum ad ostium tentorii conventus*. Tu dicis, quod textus de pacificis loquitur; At ego dicam: *Ad ostium tentorii conventus*. Juxta sensum literalem. Si ita dicas; Hic esset modus contemtus. Cur igitur dictum est. *Tunc radet Nazyræus ad ostium tentorii conventus?* De pacificis textus loquitur. Tu dicis quod de pacificis textus loquatur: Aut dicam: *Ad ostium tentorii conventus*. Juxta sensum literalem. Dixisti? Dicit lex *Exod.* XX. *Non adscendes gradibus super altare meum*. Multo magis ne radat. Cur igitur dictum est: *Tunc radet Nazyræus ad ostium tentorii conventus?* De pacificis textus loquitur. R. Isaach dicit: De pacificis textus loquatur; Tu dicis, quod de pacificis textus loquatur: Aut ego dicam: *Ad ostium tentorii conventus*. Juxta sensum literalem. Idcirco dictum est. *Et accipiet cæsariem capilli separationis suæ*. Ubi coquebat, ibi radebat. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser: *Tunt radet Nazyræus ad ostium tentorii conventus*. Si non fuerit ostium apertum, non poterit radere. *Et accipiet cæsariem capilli separationis suæ, & dabit super ignem, qui est sub sacrificio pacificorum*. Omnimode. Non probo nisi sub sacrificio pacificorum, sub sacrificio pro peccato, sub sacrificio pro delicto, un-

זבח השלמים . תחת חטאת תחת אשם
מנין תלמוד לומר תחת זבח מכל מקום.
אין לי ﭏ במקדש בגבולים מנין תלמוד
לומר ונתן על האש מכל מקום.

סליק פיסקא

ולקח הכהן את הזרוע בשלה אין
בשלה ﭏ שלימה. רבי שמעון בן יוחי
אומר אין בשלה ﭏ שנתבשלה עם
האיל . וחלת מצה אחת אם נפרסה או
נחסרה פסולה. ורקיק מצה אחת מן הסל
היה שאם נפרס או חסר פסול. ונתן על
כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו אין לי
ﭏ אחר התגלחו את נזרו ואין הבאת
קרבנות אחר התגלחו את נזרו.

סליק פיסקא

והניף אותם תנופה לפני יהוה . מוליך
ומביא מעלה ומוריד שנאמר אשר הונף
ואשר הורם מקיש הרמה לתנופה . מה
תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך
ומביא. ומה הרמה מעלה ומוריד . אף
תנופה מעלה ומוריד . מיכן אמרו מצות
תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד . זו
היא מצות תנופה לפני יהוה במזרח .
שבכל מקום שנאמר לפני יהוה הוי אומר
במזרח . עד שיפרוט לך הכתוב . קודש
הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק
התרומה . למה נאמר לפי שהוא אומר
כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה
לקחתי . אף שלמי נזיר במשמע הרי
הכתוב מוציאם מכללם . שמענו הפרשת
זרוע אין לי ﭏ הפרשת הזרוע. הפרשת
חזה ושוק מנין ודין הוא ומה אם
שלמי יחיד שאין טעונים הפרשת הזרוע
טעונים חזה ושוק. שלמי נזיר שטעונה
הפרשת הזרוע אינו דין שיהיה טעון
הפרשת חזה ושוק. אם זכיתי מן הדין
מה תלמוד לומר קודש הוא לכהן על
חזה התנופה ﭏ כל דבר שהיה
בכלל יצא לידון בדבר החדש אי אתה

unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sub sacrificio*. Omnimode. Non probo nisi de sanctuario, de provinciis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et dabit super ignem*. Omnimode.

Finis textus.

ET *accipiet sacerdos armum coctum*. Non erat coctum nisi integrum, R. Simeon ben Jochai dicit: Non erat coctum nisi quando fuisset coctum cum ariete. *Et placentam azymorum unam*: Si fracta, aut deficiens fuisset, erat illegitima. *Et laganum azymum unum de canistro illo*. Si fractum aut deficiens fuisset, erat illegitimum. *Et dabit super manus Nazyræi, postquam raserit separationem suam*. Non probo nisi postquam raserit separationem suam, neque afferebantur sacrificia postquam raserit separationem suam.

Finis textus.

ET *ventilabit ista ventilationem coram Domino*. Adducebat, & reducebat, elevabat & demittebat. Dictum est enim: *Quod ventilatum & elevatum est*. Æquiparatur elevatio ventilationi. Sicut in ventilatione adducebat & reducebat, ita pariter in elevatione adducebat & reducebat; Sicut in elevatione elevabat & demittebat, ita pariter in ventilatione ventilabat & demittebat. Hoc erat præceptum ventilationis: *Coram Domino*: In oriente. Ubicunque dictum est: *Coram Domino*; dicendum est in Oriente, donec tibi specificet textus. *Sanctitas illa sacerdoti cum pectore ventilationis, & cum femore elevationis*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* VII. 34. *Quia pectus ventilationis, & femur elevationis accepi*. Vel pacifica Nazyræi comprehenduntur. Ecce textus eduxit ab suo genere. Audivimus separationem armi; Non probo nisi de separatione armi; separatio pectoris, & femoris unde probatur? Argumento: Si pacifica privati, quæ non tenentur ad separationem armi, tenentur ad separationem pectoris & femoris, pacifica Nazyræi, quæ tenentur ad separationem armi, non erit æquum ut teneantur ad separationem pectoris, & femoris? Si possem uti argumento, cur dictum est: *Sanctitas illa sacerdoti cum pectore ventilationis?* Verum quod erat in genere, & exiit ad deducendum aliquid novum, tu non potes reducere ad suum genus, nisi

יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו דברי רבי אליעזר.

סליק פיסקא

זאת תורת אין לי אלא לשעה, לדורות מנין תלמוד לומר זאת תורת דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר כחותם הדברים . קרבנו ליהוה על נזרו ולא נזרו על קרבנו . קרבנו ליהוה על נזרו, ולא קרבן אחר על נזרו . מלבד אשר תשיג ידו . מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאת עולות ועל מאה שלמים . קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור תלמוד לומר כן יעשה על תורת נזרו או אפילו אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה חטאות ועל מאה אשמות קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור תלמוד לומר מלבד אשר תשיג ידו. לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה. או אמר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין ומטמא למתים קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור תלמוד לומר כן יעשה על תורת נזרו. או אפילו אמר הרי עלי חמש נזירות שאגלח תגלחת אחת ותעלה לכולם קורא אני עליו וכפי נדרו תלמוד לומר כן יעשה על תורת נדרו . שאלו רבי אליעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר את רבי שמעון בין יוחי . הרי שהיה נזיר ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו . אמר להם וכי איפשר אילו זה מגלח לגדל שיער וזה מגלח לגדל שיער יפה אתם אומרים . אלא שהמצורע מגלח לגדל שיער . ונזיר מגלח להעביר שיער היאך איפשר לו לגלח תגלחת אחת. ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו . אמרו לו אם כן לא עולה לו בטהור עולה לו בטמא אמר להם וכי היאך איפשר אילו זה

nisi reduxerit textus ad suum genus. Verba R. Eliéser.

Finis textus

HÆC *lex*. Non probo nisi pro eo, tempore, pro generationibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Hæc lex*. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit: Juxta conclusionem rerum. *Sacrificium suum Domino pro separatione sua*; Non autem separationem suam pro sacrificio suo. *Sacrificium suum Domino pro separatione sua*. Non autem sacrificium alterius pro separatione sua. *Præter illud, quod assequetur manus ejus*. Unde probatur; Si dicat; Ecce ego Nazyræus cum conditione, ut abradar super centum holocaustis, & centum pacificis, quod ego de eo legam: *Juxta votum suum, quod voverit*? Ex eo quod dictum est: *Sic faciet secundum legem separationis suæ*: Vel si dicat; Ecce ego Nazyræus cum conditione, ut abradar super centum sacrificiis pro peccato, & super centum sacrificiis pro delicto, quod ego de eo legam: *Juxta votum suum, quod voverit*? Idcirco dictum est: *Præter illud, quod assequetur manus ejus*. Non dixi nisi de sacrificiis, quæ adducuntur ex voto, & ex oblatione spontanea. Aut si dicat: Ecce ego Nazyræus cum conditione ut bibam vinum, & polluar mortuis, quod ego de eo legam: *Juxta votum suum, quod voverit*? Idcirco dictum est. *Sic faciet secundum legem separationis suæ*. Aut si dicat: Ecce super me quinque Nazyræatus cum conditione, ut semel abradar, mihique una tonsura pro omnibus inserviat, quod ego de eo legam: *Juxta votum suum*? Idcirco dictum est: *Sic faciet secundum legem separationis suæ*. Quæsierunt R. Eliéser ben Simeonis, & R. Jochanan calcearius a R. Simeone ben Jochai: Si fuerit simul Nazyræus, & leprosus: Quid? Radetne una abrasione, illique inserviet pro suo Nazyræatu & lepra? Respondit illis. Si fieri posset, ut uterque se raderet, ad nutriendum comam, recte diceretis; Verum leprosus raditur ad nutriendam comam, & Nazyræus raditur ad removendam comam, quomodo fieri potest, ut una abrasione se radat, atque illi inserviat pro suo Nazyræatu, & lepra? Dixerunt illi. Si non inserviet pro mundo, inserviet pro immundo. Respondit illis. Si fieri potest, ut iste se radat ante sanguines, & ille se radat ante sanguines, recte diceretis; sed leprosus raditur ante sangui-

מגלח לפני דמים. וזה מגלח לפני דמים. יפה אתם אומרים אלא שמצורע מגלח לפני דמים ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים. היאך איפשר שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו אמרו לו תקין הדבר לא עולה בימי סגרו. לא עולה בימי ספרו. לא עולה בטהור. לא עולה בטמא.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו. לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן והביא את בניו לכלל דיבור שזה כלל שכל זמן שדיבר לכהנים מעשה לכהנים. דבר בישראל כולו מעשה לישראל. דיבר לישראל מעשה בכל אדם צריך להביא מן הגרים. כה תברכו את בני ישראל בלשון הקודש שכל מקום שנאמר עניה ואמירה וככה בלשון הקודש. כה תברכו את בני ישראל בעמידה. אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה תלמוד לומר ואלה יעמדו לברך את העם. נאמר כאן ברכה ונאמר להלן ברכה מה ברכה האמורה להלן בעמידה. אף ברכה האמורה כאן בעמידה. רבי נתן אומר אינו צריך שכבר נאמר ונגשו הכהנים בני לוי לשירת ולברך בשם יהוה מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה. אף ברכה בעמידה. כה תברכו את בני ישראל בנשיאות כפים ושלא בנשיאות כפים. תלמוד לומר וישא אהרן את ידיו. מה אהרן בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים. רבי יונתן אומר מה להלן ראש חודש וקרבן ציבור וכהן גדול. אף כאן ראש חודש וקרבן ציבור וכהן גדול. תלמוד לומר כי בו בחר יהוה אלהיך לעמד

guines, & Nazyræus raditur post adspersionem sanguinum. Quomodo fieri porest, ut se abradat una tonsura, atque illi inserviat pro suo Nazyræatu, & lepra? Dixerunt illi. Igitur statutum erit, quod illi non inserviat neque diebus suæ seclusionis, neque diebus suæ enumerationis, neque inserviat, quando fuerit mundus, neque inserviat quando fuerit immundus.

Finis textus.

ET *locutus est Dominus ad Mosen: Loquere ad Aharon, & ad filios ejus, dicendo: Sic benedicetis.* Quia tota actio Paraschæ in Aharon comprehendit Aharon, & comprehendit filios ejus in genere allocutionis; Quia hæc est regula generalis. Etenim quando dicitur: Loquere ad sacerdotes; actio est pro sacerdotibus: Quando agit de Israel, tota actio est pro Israel Quando dicit: *Loquere ad Israel*: Actio est pro omnibus hominibus; Necesse est comprehendi proselytos. *Sic beneditetis filiis Israel.* Lingua sancta. Etenim ubicunque dicitur. Responsio, & dictio, & sic: dicendum est lingua sancta. *Sic benedicetis filiis Israel.* Stantes. Tu dicis; stantes. Aut ego dicam; Tam stantes, quam non stantes. Idcirco dictum est *Deut.* XVII. *Et isti stabunt ad benedicendum populo.* Memoratur hic benedictio, & memoratur illic benedictio. Sicut benedictio ibi memorata stando peragenda erat, ita pariter benedictio hoc loco dicta stando peragenda erat. R. Nathan dicit: Non est necesse. Dictum est enim *Deut.* XXI. 5. *Et accedent sacerdotes filii Levi ad ministrandum, & ad benedicendum in nomine Domini.* Æquiparat benedictionem ministerio, sicut ministerium stando, ita pariter benedictio stando fieri debuit. *Sic benedicetis filiis Israel.* Elevatione manuum. Tu dicis elevatione manuum. At ego dicam; tam elevatione manuum, quam sine elevatione manuum. Idcirco dictum est *Levit.* IX. 22. *Et elevavit Aharon manus suas.* Sicut Aharon benedixit elevatione manuum, ita pariter filii ejus benedicent elevatione manuum. R. Jonathan dicit: Sicut ibi fuit principium mensis, & sacrificium cœtus, & summus sacerdos, ita pariter hoc loco principium mensis, & sacrificium cœtus, & summus sacerdos. Idcirco dictum est. *Deut.* XVIII. 5. *Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus ex omnibus tribubus suis ad standum ad ministrandum nomini Domini ipsum & filios ejus* om-

ולשרת בשם יהוה הוא ובניו כל הימים. מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים. כה תברכו את בני ישראל. בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי תלמוד לומר ושמו את שמי על בני ישראל. בשם המפורש. ובמדינה בכינוי דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי. זה מקרא מסורס. בכל מקום שאני נגלה עליך שם תהיה מזכיר את שמי. אכין אני נגלה עליך בבית הבחירה. אף אתה לא תזכיר את שמי כי אם בבית הבחירה. מיכן אמרו שם המפורש אסור לומר בגבולים. כה תברכו את בני ישראל. אין לי אלא ברכה לישראל. ברכה לגרים מנין. ולעבדים ולנשים מנין תלמוד לומר ואני אברכם. ברכה לכהנים מנין תלמוד לומר ואני אברכם. כה תברכו את בני ישראל. פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או מול כנגד פנים. תלמוד לומר אמור להם. פנים כנגד פנים. כה תברכו את בני ישראל שהיה כל הקהל שומע או בינו לבין עצמו. תלמוד לומר אמור להם. שיהיה כל הקהל כולו שומע. ומנין שחזן צריך לומר להם אמורו תלמוד לומר אמור להם.

סליק פיסקא

יברכך יהוה בברכה המפורשת. וכן הוא אומר ברוך אתה בעיר ברוך אתה בשדה ברוך טנאך ומשארתך. ברוך אתה בבואך. ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך. אימתי כי תשמע בקול יהוה אלהיך. יברכך יהוה בנכסים. וישמרך בנכסים. רבי נתן אומר יברכך בנכסים וישמרך בגוף. רבי יצחק אומר וישמרך מיצר הרע. וכן הוא אומר כי יהיה יהוה בכסלך. ושמר רגלך מלכד. דבר אחר וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך וכן הוא אומר יומם השמש לא יככה וירח בלילה. ואומר הנה לא

omnibus diebus. Æquiparat ei suos filios, sicut ille elevatione manuum benedixit, ita pariter ejus filii elevatione manuum benedicent. *Sic benedicetis filiis Israel*; Nomine exposito, sc. ineffabili. Tu dicis nomine exposito; At ego dicam cognomine? Idcirco dictum est: *Ponentque nomen meum super filios Israel*. Nomine exposito, & in provincia cognomine: verba R. Josia: R. Jonathan dicit: Ecce dictum est *Exod.* xx. 24. *In omni loco, in quo memorare faciam nomen meum*. Hic textus est transpositus. In omni loco, ubi tibi manifestabor, ibi memorare facies nomen meum. Ubi ego tibi manifestabor? In domo electionis; Ita pariter tu non poteris memorare nomen meum nisi in domo electionis. Hinc dixerunt: Nomen expositum interdictum est exprimere in terminis. *Sic benedicetis filiis Israel*. Non probo nisi de benedictione Israelis, de benedictione proselytorum, unde probatur? Et de benedictione servorum & mulierum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et ego benedicam eis*. De benedictione sacerdotum unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Et ego benedicam eis*. *Sic benedicetis filiis Israel*. Facie ad faciem. Tu dicis facie ad faciem: at ego dicam tergo contra faciem. Idcirco dictum est: *Dicendo eis*. Facie ad faciem. *Sic benedicetis filiis Israel*. Ut audiat tota congregatio, aut inter se & ipsum. Idcirco dictum est: *Dicendo eis*. Ut audiat universa congregatio. Et unde probatur, quod minister Synagogæ debeat illi dictare verba? Ex eo quod dictum est: *Dicendo eis*.

Finis textus.

BEnedicat Dominus. Benedictione expressa. Et similiter dictum est *Deut.* XXXVIII. 2. *Benedictus eris in urbe, benedictus eris in agro, benedictus erit canistrum tuum, & massa tua. Benedictus eris in ingresso tuo. Et venient super te omnes benedictiones tuæ, contingentque tibi*. Quando? *Cum auscultaveris voci Domini Dei tui*: *Benedicat tibi Dominus*. In opibus. *Et custodiat te*. In opibus. R. Nathan dicit: *Benedicat tibi Dominus*. In opibus: *Et custodiat te*. In corpore. R. Isaach dicit. *Et custodiat te*. A tentatione mala. Et sic dictum est *Prov.* III. 26. *Quia Dominus erit in spem tuam, & custodiet pedem tuum ne capiaris*. Alia expositio. *Et custodiat te*. Ne tibi alii dominentur. Et similiter dictum est.

ינום ולא יישן שומר ישרﭏ. ואומר יהוה שומרך יהוה צילך על יד ימינך. ואומר יהוה ישמרך מכל רע, ואומר יהוה ישמר צאתך ובואך. דבר אחר וישמרך מן המזיקים. וכן הוא אומר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. דבר אחר וישמרך וישמר לך ברית אבותיך שנאמר ושמר יהוה ﭏהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך. דבר אחר וישמרך ישמר לך את הקץ. וכן הוא אומר משא דומה ﭏי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה. דבר אחר וישמרך ישמר את נפשך בשעת המיתה וכן הוא אומר והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. שומע אני בין הצדיקים בין הרשעים שנאמר ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע. דבר אחר וישמרך ישמור רגלך מגיהינם, וכן הוא אומר רגלי חסידיו ישמור. דבר אחר וישמרך ישמרך בעולם הזה. וכן הוא אומר וקווי יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים.

סליק פיסקא

יאר יהוה פניו ﭏיך. יתן לך מאור עינים. רבי נתן אומר זה מאור השכינה שנאמר קומי אורי כי בא אורך. כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים. ﭏהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה. ואומר ﭏ יהוה ויאר לנו. דבר אחר יאר זה מאור תורה. שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. ויחנך. במשﭏתך. וכן הוא אומר וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. דבר אחר יתן חנך בעיני הבריות וכן הוא אומר ויהי יהוה את יוסף ויט ﭏיו חסד ויתן חנו בעיני

Psal. CXXI. 6. *Per diem sol non percutiet te, neque luna per noctem.* Et dictum est ibid. *Ecce non dormit, neque dormiet, qui custodit Israel.* Et pariter dictum est ibid. *Dominus custos tuus, Dominus protectio tua super manum dextram tuam.* Et dictum est ibid. *Dominus custodiet te ab omni malo.* Et dictum est ibid. *Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum.* Alia expositio: *Dominus custodiat te.* A lædentibus. Et sic dictum est ibid. XCI. 11. *Quoniam Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Alia expositio: *Et custodiat te.* Et custodiat tibi fœdus patrum tuorum. Dictum est enim *Deut.* VII. 19. *Et custodiet tibi Dominus Deus tuus pactum, & misericordiam, quam juravit patribus tuis.* Alia expositio: *Et custodiat te.* Finem. Et sic dictum est *Isai.* XXI. 11. *Onus Duma clamat ad me ex Seir: Custos quid de nocte, custos quid de nocte? Dixit custos: Venit mane, & nox.* Alia expositio: *Custodiat te*: Custodiat animam tuam in hora mortis. Et sic dictum est 1. *Sam.* XXV. 29. *Et erit anima domini mei colligata fasciculo vitæ.* Crederem tam animam justorum, quam impiorum. Idcirco dictum est ibid. *Et animam inimicorum tuorum rotabit impetu fundæ.* Alia expositio: *Et custodiat te.* Custodiat pedem tuum ab inferno. Et sic dictum est ibid. II. 9. *Et pedes suorum justorum custodiet.* Alia expositio. *Et custodiat te.* In hoc mundo: Et sic dictum est *Isai.* XL. 31. *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, adscendent alæ sicut aquilæ.*

Finis textus.

I*Lluminet Dominus faciem suam tibi.* Det tibi lumen oculorum. R. Nathan dicit: Hoc est lumen Divinitatis. Dictum est enim *Isai.* LX. 1. *Surge, illuminare, quia venit lux tua: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo gentes. Deus gratificetur nobis, & benedicat nobis, illuminet faciem suam nobis semper.* *Psal.* LXVIII. 2. Et dictum est ibid. LXVIII. 27. *Deus Dominus, & illuminet nobis.* Alia expositio: *Illuminet.* Hoc est lumen legis. Dictum est enim *Prov.* VI. 23. *Quia lucerna præceptum, & lex lux.* *Et gratificetur tibi.* In tuis petitionibus. Et sic dictum est *Exod.* XXXIII. 19. *Et gratificabor cui gratificabor, & miserebor, cui miserebor.* Alia expositio: *Dabit gratiam tuam in oculis creaturarum.* Et

sic

שר בירת הסוהר ׃ ואומר ותהי אסתר נושארת חן בעיני כל רואיה. ואומר ויתן האﭏהים את דניאל לחן לחסד ולרחמים . ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני ﭏהים וארם. דבר אחר ויחונך בדעת ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה . דבר אחר ויחונך יחנך בתלמוד תורה . וכן הוא אומר תתן לראשך לוית חן ואומר לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך . דבר אחר ויחונך במתנת חנם . וכן הוא אומר הנה כעיני עבדים ﭏ יד ארוניהם וכעיני שפחה ﭏ יד גבורתה כן עינינו ﭏ יהוה ﭏהינו עד שיחונינו . ואומר חנינו יהוה חנינו כי רב שבענו בוז. ואומר יהוה חננו כי לך קוינו.

סליק פיסקא

ישא יהוה פניו ﭏיך וישם לך שלום׃ בשעה שאתה עומד ומתפלל שנאמר ויאמר ﭏיו הנה נשאתי פניך . והרי דברים קל וחומר ומה אם ללוט נשאתי פנים בשביל אברהם אוהבי . לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך . וזה הוא שאמר הכתוב ישא יהוה פני ﭏיך. כתוב אחד אומר ישא יהוה פניו ﭏיך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. כשישראל עושים רצונו של מקום ישא יהוה פניו ﭏיך. וכשאין עושים רצונו של מקום אשר לא ישא פנים . דבר אחר עד שלא נחתם גזר דין ישא יהוה פניו ﭏיך . ומשנחתם גזר דין אשר לא ישא פנים . כתוב אחד אומר שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו . וכתוב אחד אומר

ſic dictum eſt *Geneſ.* XXXIX. 21. *Et fuit Dominus cum Joſeph, & inclinavit ad eum miſericordiam, deditque gratiam ſuam in oculis principis domus carceris.* Et pariter dictum eſt *Eſther* II. 13. *Et fuit Eſther gratioſa in oculis omnium qui intuebantur eam* . Et dictum eſt *Dan.* I. 9. *Et dedit Deus Danielem in gratiam, & miſericordiam & pietatem.* Et dictum eſt *Prov.* III. 4. *Et invenit gratiam & miſericordiam in oculis Dei, & hominum* . Alia expoſitio: *Et gratificetur tibi*. In ſcientia, intellectu, intelligentia, traditione, & ſapientia. Alia expoſitio : *Et gratificetur tibi.* Gratificetur tibi in ſtudio legis. Et ſic dictum eſt *Prov.* IV. 9. *Dabit capiti tuo ſertum gratiæ* . Et ſimiliter dictum eſt ibid. *Quia ſertum gratiæ ſunt capiti tuo, & torques collo tuo* . Alia expoſitio*: Et gratificetur tibi:* Dono gratuito Et ſic dictum eſt *Pſal.* CXXIII. 2. *Ecce ſicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ , ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum , donec gratificetur nobis* . Et pariter dictum eſt *Iſai.* XXXIII. *Dominus gratificetur nobis, quia in te ſperavimus.*

Finis textus.

Elevet *Dominus faciem ſuam tibi, & ponat tibi pacem*. Quo tempore tu ſtans orabis . Dictum eſt enim *Geneſ.* XIX. 21. *Et dixit ad eum: Ecce ſuſcepi faciem tuam* . Hinc argumentum a minori ad majus. Si pro Lot ſuſcepi faciem , pro Abrahamo meo amico, tibi non ſuſcipiam faciem propter te , & propter patres tuos ? Et hac de cauſa dictum eſt. *Elevet Dominus faciem ſuam tibi* . Alter textus dicit : *Elevet Dominus faciem ſuam tibi*. Et alter dicit *Deut.* X. 17. *Qui non reverebitur faciem*. Quomodo confirmantur hi duo textus ? Quando Iſrael faciunt voluntatem Dei. *Elevet Dominus faciem ſuam tibi* . Quando non faciunt voluntatem Dei . *Quia non reverebitur faciem*. Alia expoſitio . Priuſquam obſignatum ſit decretum judicii . *Elevet Dominus faciem ſuam tibi* . Poſtquam obſignatum eſt decretum judicii . *Qui non reverebitur faciem*. Alter textus dicit *Pſal.* LXV. 3: *Qui audis orationem, ad te omnis caro veniet* . Et alter dicit *Thren.* III. 44. *Oppoſuiſti nubem tibi, ne tranſeat oratio*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Priuſquam obſignatum eſt decretum judicii . *Qui audis orationem*. Poſtquam obſignatum eſt de-

סכותה בענן לך מעבור תפילה . כיצד
יתקיימו שני מקראות הללו עד שלא
נחתם גזר דין שומע תפילה. משנחתם
גזר דין סכותה בענן לך . כתוב אחד
אומר קרוב יהוה לכל קוראיו לכל אשר
יקראוהו באמת. וכתוב אחד אומר למה
יהוה תעמוד ברחוק . כיצד יתקיימו שני
כתובים הללו עד שלא נחתם גזר דין
קרוב יהוה לכל קוראיו . משנחתם
גזר דין הוא ברחוק . כתוב אחד אומר
מפי עליון לא תצא הרעות והטוב וכתוב
אחד אומר וישקוד יהוה על הרעה
כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא
נחתם גזר דין מפי עליון לא תצא
הרעות והטוב משנחתם גזר דין וישקוד
יהוה על הרעה . כתוב אחד אומר
כבסי מרעה לבך ירושלם למען תיושעי,
וכתוב אחד אומר אם תכבסי בנתר ותרבי
לך בורית . כיצד יתקיימו שני כתובים
הללו עד שלא נחתם גזר דין כבסי
מרעה לבך ירושלם למען תיושעי ,
משנחתם גזר דין אם תכבסי בנתר
ותרבי לך בורית נכתם . כתוב אחד
אומר שובו בנים שובבים וכתוב אחד
אומר אם ישוב ולא ישוב. כיצד יתקיימו
שני מקראות הללו עד שלא נחתם גזר
דין שובו בנים שובבים משנחתם גזר
דין אם ישוב ולא ישוב . כתוב אחד
אומר דרשו יהוה בהמצאו וכתוב אחד
אומר חי יהוה אם אדרש לכם . כיצד
יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא
נחתם גזר דין דרשו יהוה בהמצאו.
משנחתם גזר דין חי יהוה אם אדרש
לכם . כתוב אחד אומר כי לא אחפוץ
במות המת. וכתוב אחד אומר כי חפץ
יהוה להמיתם . כיצד יתקיימו שני

cretum judicii. *Opposuisti nubem tibi*. Alter textus dicit *Psal*. CXLV. 18. *Proximus est Dominus omnibus invocantibus eum*. Et alter dicit ibid. X. 1. *Ut quid Domine recessisti longe?* Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam obsignatum est decretum judicii: *Proximus est Dominus omnibus invocantibus eum*. Postquam obsignatum est decretum judicii. *Ut quid Domine recessisti longe?* Alter textus dicit *Thren*. III. 38. *Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona*. Et alter dicit *Dan*. IX. 14. *Et vigilavit Dominus pro malo*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam obsignatum est decretum judicii: *Ex ore Altissimi non egredientur nec bona nec mala*. Postquam obsignatum est decretum judicii: *Et vigilavit Dominus pro malo, & adduxit illud*. Alter textus dicit *Jerem*. IV. 14. *Lava a malitia cor tuum Hierusalem, & salvaberis*. Et alter dicit ibid. 2. 22. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi saponem*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam obsignatum est decretum judicii. *Lava a malitia cor tuum, Hierusalem, & salvaberis*. Postquam obsignatum est decretum judicii. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi saponem*. Alter textus dicit *Jerem*. III. 13. *Convertimini filii rebelles*. Et alter textus dicit ibid. VIII. 4. *Sive convertaris, sive non convertaris*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam obsignatum est decretum judicii. *Convertimini filii rebelles*. Postquam obsignatum est decretum judicii: *Sive convertaris, sive non convertaris*. Alter textus dicit *Isai*. LV. 6. *Quærite Dominum, dum inveniri potest*. Et alter dicit *Ezech*. XX. 4. *Vivo ego, dicit Dominus; Si sinam a me quæri a vobis*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam obsignatum est decretum judicii: *Quærite Dominum, dum inveniri potest*. Postquam obsignatum est decretum judicii. *Vivo ego, dicit Dominus Si sinam me quæri a vobis*. Alter textus dicit ibid. XVIII. 32. *Non desiderabo mortem mortui*. Et alter dicit I. *Sam*. II. 25. *Quia desiderabat Dominus occidere eos*. Quomodo confirmantur hi duo textus? &c. Alter textus dicit: *Elevet Dominus faciem suam tibi*. Et alter dicit. *Qui non reverebitur faciem*. Quomodo confirmantur hi duo textus? *Elevet Dominus faciem suam tibi*. In hoc seculo. *Qui non reverebitur faciem*. In futuro seculo. Alia expositio: *Elevet Dominus faciem suam tibi*. Auferat iram suam abs te. *Et ponat tibi pacem*. In

tuo

מקראות הללו וגו'. כתוב אחד אומר ישא
יהוה פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר
לא ישא פנים כיצד יתקיימו שני
מקראות הללו ישא יהוה פניו בעולם
הזה. אשר לא ישא פנים לעולם
הבא. דבר אחר ישא יהוה פניו. יעביר
כעסו ממך. וישם לך שלום. בכניסתך
שלום וביציאתך שלום עם כל אדם.
רבי חנניה סגן הכהנים אומר וישם לך
שלום. בביתך. רבי נתן אומר זה שלום
מלכות בית דוד. שנאמר למרבה
המשרה ולשלום אין קץ. דבר אחר זה
שלום תורה שנאמר יהוה עז לעמו
יתן יהוה יברך את עמו בשלום. גדול
השלום ששינה מעשה שרה שנאמר ואני
זקנתי. גדול השלום ששינה מלאך מפני
שלום. גדול השלום ששם שנכתב
בקדושה נמחה על המים מפני שלום
בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.
רבי אליעזר אומר גדול השלום שלא
טענו הנביאים בפי כל הבריות אלא
שלום. רבי שמעון בן חלפתא אומר
גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא
שלום. שנאמר יהוה עז לעמו יתן. רבי
אליעזר הקפר אומר גדול השלום שאין
חותם כל הברכות אלא שלום שנאמר
יברכך יהוה וישמרך. יאר יהוה פניו אליך
ויחנך. ישא יהוה פניו אליך וישם לך
שלום. רבי אליעזר בנו של רבי אליעזר
הקפר אומר גדול השלום שאפילו עובדי
עבודה זרה ושלום ביניהם כביכול אין
השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים
אפרים הנח לו. אבל משנחלקו מה נאמר
חלק לבם עתה יאשמו. הא גדול השלום
ושנוי מחלוקת. גדול השלום שאפילו
בשעת מלחמה צריכים שלום שנאמר כי

tuo ingressu pacem, & in exitu tuo pacem cum omnibus hominibus. R. Chananja Segen sacerdotum dicit. *Et ponat tibi pacem*. In domo tua. R. Nathan dicit. Hæc est pax regni domui David. Dictum est enim *Isai*. IX. 7. *Magnificabitur principatus, & pacis non erit finis*. Alia expositio: Hæc est pax legis. Dictum est enim *Psal*. XXIX. *Dominus fortitudinem dabit populo suo, Dominus benedicat populo suo in pace*. Magna est pax, qua mutata est actio Saræ. Dictum est enim *Genes*. XVIII. 12. *Et ego consenui*. Magna est pax, quia mutatur sanctitas propter pacem. Magna est pax, quia transformatus est Angelus propter pacem. Magna est pax quia nomen quod scriptum est cum sanctitate, deletur in aquis propter pacem, ut statuatur pax inter virum & ejus uxorem. R. Eliefer dicit. Magna est pax, quia non prædicarunt prophetæ ore suo creaturis nisi pacem. R. Simeon ben Calaptha dicit: Magna est pax, quia nullum vas recipit benedictionem, nisi per pacem. Dictum est enim *Psal*. l. c. *Dominus fortitudinem dabit populo suo*. R. Eliefer Kafar dicit; Magna est pax, quia non est obsignata omnis benedictio nisi cum pace. Dictum est enim. *Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, & illuminet faciem suam tibi, & gratificetur tibi, elevet Dominus faciem suam tibi, & ponat tibi pacem*. R. Eliezer ben R. Eliefer Kafar dicit: Magna est pax, quod etiam Idolatras, quando sit pax inter eos, Satan non attingit. Dictum est enim *Ose*. IV. 17. *Conjunctus est Idolis Ephraim, dimitte eum*. Verum quando dissentiunt, dictum est ibid. X. 2. *Divisum est cor eorum, nunc interibunt*: Magna igitur est pax, & odio habentur discordia. Magna est pax, quod etiam belli tempore necessaria sit pax. Dictum est enim *Deut*. XX. 10. *Cum accesseris ad urbem, ad pugnandum contra eam, tunc vocabis eam pro pace*. Pariterque dictum est ibid. II. 26. *Et misi nuncios a Kedemot ad Sichon regem Chesbon verba pacis & veritatis*. Et dictum est *Judic*. XI4. 13. *Et misit Jephte nuncios*. Quid dicebat? *Et nunc restitue illas in pace*. Magna est pax, quia vel mortuis necessaria est pax. Dictum est enim *Genes*. XV. 15. *Et tu venies ad patres tuos in pace*. Pariterque dictum est *Jerem*. XXXIV. 15. *In pace morieris, & in rogis patrum tuorum* &c. Magna est pax, quæ datur facientibus pœnitentiam. Dictum est enim *Isai*. LVII. 19. *Creator verbi labio-*

תקרב אל עיר להלחם עליה לתפשה וקראת אליה לשלום . ואשלח מלאכים ממדבר קרימות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום ואמרת . וישלח יפתח מלאכים מהו אומר ועתה השיבה אתהן בשלום . גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום . ואומר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך . גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנאמר בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב . גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנאמר יבוא שלום ינוח על משכותם . גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שנאמר אין שלום אמר יהוה לרשעים . גדול השלום שניתן לאוהבי תורה שנאמר שלום רב לאוהבי תורתך . גדול השלום שניתן לענוים שנאמר וענוים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלום . גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנאמר וכל בניך למודי יהוה ורב שלום בניך. גדול השלום שניתן אל עושי צדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום . גדול השלום ששמו של הקדוש ברוך הוא קרוי שלום . שנאמר ויקרא לו יהוה שלום . רבי חנניה סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח עושה שלום ובורא רע. גדול השלום שהרי עליונים צריכים לו שנאמר המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו . והרי דברים קל וחומר ומה במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעל דבבא צריכים שלום קל וחומר למקום שיש בו כל המידות הללו . כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו . וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה וריבוא ריבבן קדמוהי . כיצד יתקיימו הפסוקים הללו עד שלא גלו מארצם ויש מספר לגדודיו, משגלו מארצם אלף אלפין ישמשוניה . כביכול נתמעטה פמליא של מעלה. רבי אומר משום אבא בן יוסי . כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו . וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה . כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלף אלפין ישמשוניה זה גדוד אחד וכמה הן גדודיו היש מספר לגדודיו . כתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים . וכתוב אחד אומר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם כשהקדוש ברוך

biorum ; pax pax longinquo & proximo. Magna est pax quæ datur in partem justi . Dictum est enim ibid. *Veniet pax , requiescet in cubili suo .* Magna est pax quæ non datur in partem impiis . Dictum est enim ibid. *Non est pax , dicit Dominus , impiis .* Magna est pax , quæ datur diligentibus legem. Dictum est enim *Psal.* CXIX. 165. *Pax multa diligentibus legem tuam .* Magna est pax, quæ datur humilibus. Dictum est enim ibid. XXXVII. 11. *Humiles autem bæreditabunt terram , & delectabuntur in multitudine pacis .* Magna est est pax , quæ datur addiscentibus legem. Dictum est enim *Isai.* LIV. 13. *Universos filios tuos doctos a Domino & multitudinem pacis filiis tuis .* Magna est pax, quæ datur facientibus justitiam. Dictum est enim ibid. XXXII. 17. *Et erit opus justitiæ pax .* Magna est pax quia nomen Dei S. B. vocatur pax . Dictum est enim *Judi.* VI. 23. *Et vocavit ipsum Deum pacis .* R. Chananja Segen sacerdotum dicit; magna est pax quæ æquiparatur omnibus operibus creationis. Dictum est enim *Isai.* XLV. 7. *Formans lucem , & creans tenebras , faciens pacem , & creans malum .* Magna est pax, quæ superioribus necessaria est. Dictum est enim *Job* XXV. 2. *Potestas & terror apud eum est : qui facit pacem in sublimibus suis .* Ecce argumentum a minori ad majus ; si ubi non est inimicitia, ira, odium, & hostilitas, necessaria est pax, quanto magis, ubi sunt hæc omnia? Alter textus dicit *Job* ibid. *Numquid est numerus excercituum ejus?* Et alter dicit *Dan.* VII. 10. *Millia millium ministrabunt ei , & decies centena millia decies centenorum millium in conspectu ejus .* Quomodo confirmantur hi duo textus? Priusquam abirent in captivitatem ex eorum terra : *Numquid est numerus exercituum ejus ?* Postquam abierunt in captivitatem ex eorum terra . *Millia millium ministrabunt ei .* Quasi diminuta sit familia cœlestis. Rabi dicit nomine Aba ben Jose: Alter textus dicit : *Numquid est numerus excercituum ejus .* Et alter dicit: *Millia millium ministrabunt ei .* Quomodo confirmantur hi duo textus ? *Millia millium* est unus exercitus. Et quot sunt ejus exercitus ? *Numquid est numerus exercituum ejus?* Alter textus dicit *Psal.* CXLVII. 4. *Qui numerat numerum stellarum.* Et alter dicit *Isai.* XL. 26. *Levate in excelsum oculos vestros , & videte quis creavit hæc , qui educit in numero exercitum eorum .* Quando Deus S. B. vocat , omnes respondent , quod

הוא קורא הכל' עונים מה שאי איפשר
לבשר ודם לקרוא שתי שמות כאחד
וכן הוא אומר וידבר ﭏהים את כל
הדברים הﭏה לאמר . ואומר אחת דבר
ﭏהים שתים זו שמענו . ואומר הלא כה
דברי כאש נאם יהוה . רבי אומר משום
אבא יוסף בן דוסתאי כתוב אחד אומר
המוציא במספר צבאם וכתוב אחד אומר
מונה מספר לכוכבים . כיצד יתקיימו שני
כתובים הללו . מגיד שאין אדם שם שינויי
לא השם הנקרא עכשיו נקרא לאחר
זמן . וכן הוא אומר ויאמר ﭏיו מלאך
יהוה למה זה תשﭏ לשמי והוא פליא .
איני יודע לאיזה שם אני מתחלף . כתוב
אחד אומר ויקן דוד את הגורן בכסף
שקלים חמשים וכתוב אחד אומר ויתן
דוד לארונה היבוסי במקום שקלי זהב
משקל שש מאות . כיצד יתקיימו שני
מקראות הללו . מקום הגורן בשש מאות
ומקום המזבח בחמשים . רבי אומר
משום אבא יוסף בן דוסתאי כתוב אחד
אומר ויקן דוד את הגורן וכתוב אחד
אומר ויתן דוד לארונה היבוסי במקום
שקלי זהב משקל שש מאות . כיצד
יתקיימו שני כתובים הללו הם שנים
עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל
חמשים שקל מכל שבט ושבט . נמצא
שש מאות שקלים מכל השבטים . רבי
ﭏעזר אומר ויקן דוד את הגורן ואת
הבקר כמפורש בענין . ומהו מפורש בענין .
ויתן דוד לארנן . אבל הבקר לעולה
והמורגים וכלי הבקר לעצים בחמשים
שקלים . כתוב אחד אומר ויהי לשלמה
ארבעים ﭏף אורות סוסים וכתוב אחד
אומר ארבעת ﭏפים אורות סוסים .
כיצד יתקיימו שני כתובים הללו ארבעת
ﭏפים טסבלאות של ארבעים ﭏף . כתוב
אחד מחזיק בתים שלשת ﭏפים יכיל .
וכתוב אחד ﭏפים בת יכיל . כיצד יתקיימו
שני כתובים הללו ﭏפים בלח שהם שלשת
ﭏפים ביבש . מיכן אמרו חכמים ארבעים
סאה בלח שהם כוריים ביבש . וכן הוא
אומר בושי צידון כי אמר ים מעוז הים
לאמר לא חלתי ולא ילדתי ולא גדלתי
בחורים רוממתי בתולות . אמר הים ומה
אני שאיני מתיירא שמא אוחיל ושמא
אוליד בנים ובנות ושמא אקבור חתנים
וכלות . מה אמור כי האותי לא תיראו

quod homo facere non potest, ut simul exprimat duo nomina. Et sic dictum est *Exod.* XXI. 1. *Et locutus est Dominus omnia verba hæc*. Et dictum est *Psal.* LXII. 12. *Unum loquutus est Deus, duo hæc audivimus*. Pariterque dictum est *Jerem.* XXIII. 29. *Numquid non verba mea sunt quasi ignis? dicit Dominus*. Rabi dicit nomine Aba Joseph ben Dostai. Alter textus dicit: *Qui educit in numero exercitum eorum*. Et alter dicit. *Qui numerat numerum stellarum*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Ostendit, quod homo non possit intelligere ejus mutationes; eo nomine, quo nunc appellatur, non apellatur alio tempore. Dictum est enim *Judic.* XIII. 18. *Et dixit ad eum Angelus Domini; cur quæris nomen meum, quod est cælatum?* Ego nescio, in quale nomen ego mutabor. Alter textus dicit 2. *Sam.* XXIV 24. *Et emit David aream argenti siclis quinquaginta*. Et alter dicit 1. *Paral.* XXI. 25. *Et dedit David Araunæ Jebusæo pro loco siclos auri ponderis sexcentos*. Quomodo conciliantur hi duo textus? Pro loco areæ sexcentos, pro loco altaris, quinquaginta. Rabi dicit nomine Aba Joseph ben Dostai. Alter textus dicit: *Et emit David aream* &c. Et alter dicit. *Et dedit David Araunæ Jebusæo pro loco siclos auri ponderis sexcentos*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Duodecim erant tribus, & ab singulis accepit quinquaginta siclos; Deprehenduntur sexcenti sicli ex omnibus tribubus. R. Eliefer dicit: *Et emit David aream, & boves*. Sicut explicatur in subjecto. *Et dedit David Araunæ*. Sed boves in holocaustum, & tribulas, & instrumenta bovum in ligna quinquaginta siclis. Alter textus dicit 3. *Reg.* IV. 26. *Et fuerunt Salomoni quadraginta millia stabula equorum*. Et alter dicit 2. *Paral.* IX. 25. *Quatuor millia stabula equorum*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Quatuor millia stabula, quæ continebant quadraginta millia. Alter dicit 2. *Paral.* IV. 5. *Capiebat tria millia batos*. Et alter dicit 1. *Reg.* VII. 26. *Duo millia batos capiebat*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Duo millia in liquido, & tria millia in arido. Hinc dixerunt sapientes: Quadraginta sata liquidi sunt duo cori in arido. Et sic dictum est *Isai.* XXIII. 4. *Erubesce Sidon; ait enim mare; fortitudo maris dicens. Non dolui, neque peperi, & non enutrivi juvenes, neque exaltavi virgines*. Et dixit mare; si ego timere non debeo; Num doleam,
num

נאם יהוה אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם לא יעברנהו. אמר הים ומה אני שאין בי כל המידות הללו הריני עושה רצון קוני על אחת כמה וכמה בושי צידון.

num pariam filios & filias, num fepeliam fponfos & fponfas? Quid dictum eft *Jerem.* v. 22. *Si me non timebitis, dicit Dominus, fi a facie mea non dolebitis, qui pofui arenam terminum mari, ftatutum æternum, quod non præteribit.* Dixit mare; fi has proprietates non habeo, ecce ego facio voluntatem mei creatoris, quanto magis erubefces Sidon.

סליק פיסקא

Finis textus.

ושמו את שמי למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי תלמוד לומר ושמו את שמי. במקדש בשם המפורש במדינה בכינוי. ואני אברכם למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו אין לי אלא ברכה לישראל. ברכה לגרים ולנשים ולעבדים מנין תלמוד לומר ואני אברכם. ואני אברכם שלא יהיו ישראל אומרים ברכותיהם תלויות בכהניהם תלמוד לומר ואני אברכם. שלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך ישראל. תלמוד לומר ואני אברכם. אני אברך את עמי ישראל שנאמר כי יהוה אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך כאשר דבר לך. ואומר ברוך תהיה מכל העמים ואומר יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב מן השמים. ואומר במרעה הטוב ארעה אתהן. ואומר אני ארעה את צאני.

ET *ponent nomen meum*. Cur dictum eft? Quia dictum eft. *Sic benedicetis filiis Ifrael*. Nomine expofito; Tu dicis nomine expofito: At ego non dicam nifi cognomine? Idcirco dictum eft: *Et ponent nomen meum*. In fanctuario cum nomine expofito, in provincia cum cognomine. *Et ego benedicam eis*. Cur dictum eft? Quia dictum eft: *Sic benedicetis*. Non probo nifi de benedictione Ifraelis, de benedictione profelytorum, mulierum, & fervorum unde probatur? Ex eo quod dictum eft: *Et ego benedicam eis*. Ne dicerent Ifraelitæ, quod eorum benedictiones penderent ab eorum facerdotibus. Idcirco dictum eft. *Et ego benedicam eis*. Ne dicerent facerdotes; Nos benedicemus Ifraeli: Idcirco dictum eft. *Et ego benedicam eis*. Ego benedicam populo meo Ifrael. Dictum eft enim *Deut.* II. 6. *Quia Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum, ficut tibi dixit*. Et dictum eft ibid. VII. 14. *Benedictus eris præ omnibus populis*. Pariterque dictum eft ibid. XXVIII. 12. *Aperiet Dominus thefaurum fuum bonum de cœlis*. Et dictum eft *Ezech.* XXXIV. 14. *In pafcuo bono pafcam vos*: Et dictum eft ibid. verf. 15. *Ego pafcam oves meas*.

סליק פיסקא

Finis textus.

מן רישא ועד כאן תשעים וחמשה ברייתא:

A principio ufque ad hunc locum octo & nonaginta Baraita.

ויהי ביום כלות משה מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו. ואותו היום העמידו משחו ולא פירקו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף בשמיני משחו ופרקו. שנאמר ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד

ET *fuit, quo die ceffavit Mofe*. Oftendit textus, quod integro feptiduo impletionum Mofe erigeret tabernaculum, & fingulo mane ungeret, & diffolveret; & hoc die erexit, & unxit, at non diffolvit. R. Jofe bar R. Jehuda dicit: Octavo quoque unxit, & diffolvit: Dictum eft enim *Exod.* XL. 17. *Et fuit in menfe primo in anno fecundo in primo menfis erexit tabernaculum*. De-

לחודש הוקם המשכן נמצינו למידים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח. בראש חודש הוקם המשכן. בשני נשרפה פרה. בשלישי הזידה ממנו תחת הזאה שנייה גילחו. בו ביום שרת שכינה בבית. שנאמר ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם שנאמר ויהי המקריב ביום הראשון שאין תלמוד לומר ראשון לא ראשון לכל ימות השנה. בו ביום ירדה אש מן השמים ואכלה את הקרבנות שנאמר ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם על המזבח את העולה ואת השלמים. בו ביום הקריבו בני אהרן אש זרה. שנאמר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא וימותו לפני יהוה. מיתתן לפני יהוה ונפילתן בחוץ. כיצד יצאו היה רבי יוסי אומר המלאך מרדן מתים עד שיצאו ונפלו בעזרה שנאמר ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקודש. רבי ישמעאל אומר דבר למד מענינו שנאמר וימותו לפני יהוה מיתתם לפנים ונפילתם לפנים. כיצד יצאו גררום בחכי ברזל. וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו. שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קרוש. תלמוד לומר וימשחם ויקדש אותם. מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם. וימשחם מבפנים ומבחוץ. רבי יאשיה אומר מידת הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ. מידת היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ. רבי יונתן אומר מידת הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ. ומידת היבש לא נמשחו לא מבפנים ולא מבחוץ. תדע לך שאין מקודשות שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים. הא אימתי הן ליהוה לאחר שנאפו. רבי אומר וימשחם ויקדש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשח אותו ויקדש אותו. ומה תלמוד לומר וימשחם ויקדש אותם מגיד

Deprehenditur, quod percipiamus, quod die tertia & vigesima Adar inceperint Aharon, & filii ejus, tabernaculum & omnia ejus vasa ungi. In principio mensis erectum est tabernaculum; in secundo combursta fuit vacca, in tertio ex ea fecit adspersionem, & pro secunda adspersione abrasit: Eo die habitavit Divinitas in domo. Dictum est enim *Exod.* l. c. 33. *Nec poterat Mose ingredi in tentorium conventus*. Eo die obtulerunt principes sacrificia sua. Dictum est enim: *Et fuit qui obtulit in die primo*. Neque erat dicendum; *primo*. Sed erat primus omnibus diebus anni. Eo die descendit ignis de cœlo, & consumsit sacrificia: Dictum est enim *Levit.* IX. 24. *Et egressus est ignis a conspectu Domini, & consumsit super altare holocaustum, & pacifica.* Eo die obtulerunt filii Aharon ignem alienum: Dictum est enim ibid. X. 1. *Et acceperunt duo filii Aharon Nadab & Abibu, & mortui sunt coram Domino.* Eorum mors in conspectu Domini, & eorum casus in loco exteriori. Quomodo educti sunt? R. Jose dicit. Angelus commovebat mortuos, donec educti sunt, & ceciderunt in atrio: Dictum est enim. *Et dixit eis: Accedite, & exportate fratres vestros a conspectu sancti*. Non dictum est; e conspectu Domini; sed *e conspectu sancti*. R. Ismael dicit: Res a subjecto suo explicetur. Dictum est enim: *Et mortui sunt in conspectu Domini*. Mors eorum fuit intus, & eorum casus intus. Quomodo educti sunt? Traxerunt uncis ferreis. *Unxit illud, & sanctificavit illud, & omnia vasa ejus*. Crederem, quod primum unctum esset, primum fuisse sanctificatum? Idcirco dictum est. *Et unxit ea, & sanctificavit ea*. Ostendit, quod nullum ex iis fuerit sanctificatum, nisi postquam uncta fuerunt omnia. *Et unxit ea*. Intus & foris. R. Josia dicit: Mensura liquidi uncta est intus & foris. Mensura sicci uncta est intus, at non est uncta foris. R. Jonathan dicit. Mensura liquidi uncta est intus, at non est uncta foris; & mensura sicci non est uncta neque foris neque intus: Scito, quod non fuerint sanctificatæ? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXIII. *Ex habitationibus vestris adducetis panem ventilationis duos, ex duabus decimis*. Quando erant Domino? Postquam cocti fuerint. R. dicit. Dictum est: *Et unxit ea, & sanctificavit ea*. Cur dictum est? Cum jam dictum sit: *Et unxit illud, & sanctificavit illud*. Et cur dictum est: *Et unxit ea, & san-*

שבמשיחתן של אילו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא,

סליק פיסקא

ויקריבו נשיאי ישראל שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו תלמוד לומר ראשי בית אבותם . ולא ראשי בית אבותם בלבד אלא אף נשיאי שבטים . נשיאים בני נשיאים הם נשיאי המטות הם . שהיו ממונים עליהם במצרים שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל. שש עגלות צב אין צב אלא מטוקסין, שלא היו מחוסרים כלום. רבי אומר אין צב אלא מחופים וכמנסקי פסקאות היו מחופים. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה חדשה ליהוה בסוסים ברכב בצבים ובפרדים ובכרכרות. שש עגלות צב . שומע אני עגלה על כל אחת ואחת תלמוד לומר עגלה על שני הנשיאים . שומע אני שור על שני הנשיאים תלמוד לומר ושור לאחד . באו ועמדו לפני המשכן ולא קיבל משה מהן עד שנאמר לו מפי הקודש קח מאתם הא הסכימה דעתו לדעת עליונה . רבי נתן אומר וכי מה ראו נשיאים להתנדב לכתחילה ובמלאכת המשכן לא נתנדבו בתחילה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ישראל מה שמתנדבים ומה שמחסרים , אנו משלימים כיון שראו נשיאים שהשלימו ציבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים . אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות והנשיאים הביאו את אבני השוהם לכך התנדבו בו תחילה,

סליק פיסקא

ויקח משה את העגלות צב ואת הבקר הרי משה נוטלם ומחלקם לפי דעתם את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון ואת ארבעת העגלות ואת שמונת הבקר נתן לבני מררי . לפי שהם ששה עשר לאלעזר. ושמנה לאיתמר שנאמר וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגבורים מבני איתמר ויחלקום מבני אלעזר ראשים לבית אבות

& sanctificavit ea. Ostendit, quod horum unctione sanctificata fuerint omnia vasa in posterum.

Finis textus.

ET *obtulerunt principes Israel*; Crederem fuisse plebejos, & fuisse ceteris præpositos? Idcirco dictum est. *Capita domus patrum suorum*, sed etiam principes tribuum; *principes*: filii principum; ipsi erant principes tribuum, quibus præfecti fuerunt in Ægypto; Dictum est enim *Exod*. v. 14. *Et percussi fuerunt ministri filiorum Israel*. *Sex plaustra tecta*. Non significet צב nisi diposita: Nihil in iis defuit. R. dicit צב non significat nisi tecta; ad instar curruum & lecticarum erant tecta; & licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum; Dictum est enim *Isai*. LXVI. 20. *Et educent omnes fratres vestros ex omnibus gentibus munus Domino in equis, in curru, in quadrigis, in mulis, & lecticis*. *Sex plaustra tecta*. Crederem unum plaustrum pro singulis? Idcirco dictum est. *Planstrum unum pro duobus principibus*. Crederem bovem pro duobus principibus? Idcirco dictum est: *Et bovem pro unoquoque*. Venerunt & constiterunt coram tabernaculo, & non accepit ab eis Mose, nisi postquam dictum est illi ex ore Dei S. B. *Accipe ab eis*. Hinc ejus mens innixa est menti superiori. R. Nathan dicit: Quid viderunt principes ut sponte offerrent a principio, cum a principio sponte non obulerint in opere tabernaculi? Verum sic dixerunt principes; sponte offerant Israelitæ, quod sponte volunt offerre; Si quid defuerit, nos supplebimus: Quando viderunt principes, quod coetus omne perfecisset; Dictum est enim *Exod*. XXXVI. 7. *Et opus fuit satis*. Dixerunt principes: Quid nobis faciendum est? Afferamus lapides onychini; Atque ea de causa in principio sponte obtulerunt.

Finis textus.

ET *accepit Mose plaustra tecta, & boves*. Ecce Mose illa accepit, & divisit juxta eorum voluntatem, duo plaustra, & quatuor boves dedit filiis Gherson, & quatuor plaustra & octo boves dedit filiis Merari; quia sexdecim erant filii Eleazaris, & octo filii Ithamar: Dictum est enim I. *Paral*. XXXIV. 4. *Et inventi sunt filii Eleazaris plures in principibus fortibus, quam filii Ithamar; & diviserunt de filiis Elea-*

ששה עשר. ומבני איתמר לבית אבותם
שמונה ויחלקום בגורלות אלה עם אלה
ויכתבם שמעיה הסופר בן נתנאל בן הלוים
לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך
בן אביתר ולבני קהת לא נתן וגו'. רבי
נתן אומר מיכן נתעלם מעיני דוד שלא
נשאו לוים את הארון אלא בעגלה
שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל
העגלה חדשה. ויחר אף יהוה בעוזא
ויכהו שם על השל. ויחר אף לדוד על
אשר פרץ יהוה פרץ בעוזא. אמר לו
אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה
רבך שלא נשאו הלוים הארון אלא בכתף
שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת
הקודש עליהם בכתף ישאו. הרי דוד
משלחו ומעלו בכתף שנאמר ויקרא דוד
לצדוק ולאביתר הכהנים והלוים לאוריאל
עשיה ויואל שמעיה אליאל ואבינדב.
ויאמר להם אתם ראשי האבות לכהנים
וללוים. התקדשו אתם ואחיכם והעליתם
את ארון אלהי ישראל. כי למבראשונה
לא אותם פרץ יהוה ויתקדשו הכהנים
והלוים ויעלו את ארון אלהי ישראל
אשר צוה משה עבד יהוה בכתף
ובמוטות עליהם. ואלה פקודתם לעבודתם
לבוא לבית יהוה כמשפטם ביד אהרן
אביהם כאשר ציוהו יהוה אלחי ישראל.
והיכן צוהו. ולבני קהת לא נתן. הא לא
חידשו לוים כלום אלא הכל מפי משה
ומשה מפי הגבורה.

סליק פיסקא

ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח
המזבח מגיד הכתוב שכשם שנתנדבו
הנשיאים למלאכת המשכן כך נתנדבו
לחנוכת המזבח. ויקריבו הנשיאים באו
ועמדו לפני המזבח ולא קיבל משה
מהם עד שנאמר לו מפי הקודש יקריבו
את קרבנם לחנוכת המזבח. ועדין לא
היה יודע משה כיצד יקריבו אם למסעות
אם לתולדות עד שנאמר לו מפי הקדוש
ברוך הוא יקריבו למסעות. ועדין לא

leazaris capita in domus patrum sexdecim : Et de filiis Ithamar in domus patrum octo . Et diviserunt eos sortibus istos & illos , & scripsit illos Semanja scriba filius Nathanel ex Levitis coram rege , & principibus , & Sadoch secerdote , & Achimelech filio Abiathbar . Et filiis Kehat non dedit &c. R. Nathan dicit : Hinc occultatum fuit ab oculis David , quod non portaverint arcam Levitæ nisi curru. Dictum est enim 2. *Sam.* VI. 3. *Et imposuerunt arcam Domini super plaustrum novum ; Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam , & percussit eum ibi propter errorem : Iratusque est indignatione David , eo quod ultus esset Dominus ultionem contra Ozam .* Dixit Akitophel ad David; Nonne poteras discere. a Mose magistro tuo , qui non permisit , ut Levitæ portarent arcam nisi humeris? Dictum est enim: *Et filiis Kehat non dedit , quia ministerium Sanctuarii impositum erat super eos ut humero portarent .* Ecce David, qui dimisit , & fecit adscendere eam humeris. Dictum est enim 1. *Paral.* XV. 11. *Et vocavit David Sadoch & Abiathbar sacerdotes , & Levitas , & Uriel , & Asaja , & Joel , Semanja , & Eliel , & Abinadab . Et dixit eis . Vos capita patrum sacerdotum , & Levitarum , sanctificamini vos & fratres vestri , & facite adscendere arcam Dei Israel ; quod priusquam essetis vos , percussit Dominus : & sanctificati sunt sacerdotes , & Levitæ , & fecerunt adscendere arcam Dei Israel , sicut præceperat Mose servus Domini ; humeris , & vectibus sibi impositis . Et hoc erat mandatum pro eorum ministerio , ut venirent in domum Domini juxta institutum per manum Aharon patris eorum , sicut præcepit illi Dominus Deus Israel .* Ibid. XXIV. 29. Et ubi præcepit? *Et filiis Kehat non dedit :* Ecce nihil innovarunt: Levitæ; sed omnia ex ore Mosis , & Mose ex ore Dei.

Finis textus.

ET *obtulerunt principes in initiamentum altaris .* Ostendit textus; quod sicut sponte obtulerunt principes in opus tabernaculi , ita pariter sponte obtulerunt in initiamentum altaris : *Et obtulerunt principes .* Venerunt & steterunt coram altare , & non accepit Mose ab iis, nisi postquam sibi dictum fuisset ab ore Dei S. B. ut offerrent sacrificium suum pro initiatione altaris . At nondum sciebat Mose quomodo offerrent, utrum secundum itinerum institutum , an secundum generationes , donec sibi di-

היה יודע משה כיצד יקריבו נשיאים אם כולם כאחד או כל אחד ואחד יומו עד שנאמר לו מפי הקודש יקריבו כל אחד ואחד יומו שנאמר נשיא אחד נשיא אחד ליום לפי שהיה נחשון מלך והוא הקריב תחלה לא יאמר הואיל והקרבתי תחלה אקריב עם כל אחד ואחד יומו· לכך נאמר נשיא אחד ליום.

סליק פיסקא

ויהי המקריב ביום הראשון שאין תלמוד לומר ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה נחשון בן עמינדב למטה יהודה . ייחסו הכתוב על שם שבטו. או שגבה משבטו והביא תלמוד לומר זה קרבן נחשון בן עמינדב משלו הביא. ולא שגבה משבטו והביא , הא מה תלמוד לומר נחשון בן עמינדב למטה יהודה יחסו הכתוב על שם שבטו,

סליק פיסקא

וקרבנו קערה כסף אחת מגיד שלא נעשו תחלה אלא על שם קרבנות . מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקודש . אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקודש . קערה מנין תלמוד לומר שניהם. מה זה בשקל הקודש אף זה בשקל הקודש . רבי חנניה בן אחי רבי יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקודש. ומה תלמוד לומר שניהם מלאים לפי שהוא אומר שלשים ומאה משקלה . שומע אני הואיל ולא שוה לו במשקל לא השוה לו במדה. ומה הפרש בין קערה למזרק . קערה נילדה עבה. מזרק נילדו רק . שניהם מלאים סולת. מן הנדבה . כף אחת שעושה מה שבתוכה אחת. עשרה זהב . היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב . תלמוד לומר כל זהב הכפורת עשרים ומאה . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . היא של זהב ומשקלה

dictum esset ex ore Dei S. B. ut offerrent juxta institutum itinerum: Et nondum sciebat Mose, quomodo deberent offerre principes, utrum simul omnes, an singuli die suo, donec dictum esset ex ore Dei S. B. ut offerrent singuli die suo. Dictum est enim. *Singuli principes*, *singulis diebus*. Quia Nachson erat rex, obtulit in principio; Ne diceret; quoniam obtuli in principio, offeram cum singulis di suo. Idcirco dictum est; *Singuli principes singulis diebus*.

Finis textus.

ET *fuit offerens die primo*. Neque erat dicendum: *primo*; Nisi quod esset primus cunctis diebus anni. *Nachson filius Aminadab de tribu Jehuda*. Facit genealogiam textus de nomine suæ tribus. Aut dicam quod exegisset nummos ab sua tribu & attulisset? Idcirco dictum est: *Hac est oblatio Nachson filii Aminadab*: De suis bonis attulit; & non exegit ab sua tribu, ut afferret. Cur igitur dictum est: *Nachson filius Aminadab de tribu Jehuda?* Facit genealogiam textus ex nomine suæ tribus.

Finis textus.

ET *oblatio ejus crater argenteus unus*. Ostendit textus, non factum fuisse a principio nisi titulo oblationum. *Et pelvis una argentea septuaginta siclorum in siclo sanctuarii*. Non probo nisi de de pelvi, de qua exprimitur, quod esset in siclo sanctuarii; crater unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ambo*. Sicut ista in siclo sanctuarii, ita pariter ille in siclo sanctuarii. R. Chananja ben fratris R. Jehosua dicit: Non est necesse; quia iam dictum est: *Totum argentum vasorum bis millia, & quadringenta in siclo sanctuarii*. Et cur dictum est: *Ambo ipsi pleni*? Quia dictum est: *Centum & triginta siclorum pondus ejus*. Crederem, quoniam non æquiparabat in pondere non æquiparasse in mensura? Quodnam discrimen erat inter craterem & pelvim? Crater constabat crusta spissa, & pelvis ex crusta tenui. *Ambo ipsi pleni simila*. Ex spontanea oblatione. *Cocbleare unum*; quod unum erat cum eo quod intra illud erat. *Decem siclorum auri*. Erat aureum, sed pondus erat argenti, aut erat argenteum, & pondus erat auri. Idcirco dictum est: *Et totum aurum cochlearium centum & vigin-*

של כסף. מליאה קטורת. זו קטורת נדבה.

סליק פיסקא

פר אחד בן בקר שלא היה בעדרו כמוהו. איל אחד שלא היה בעדרו כמוהו. כבש אחד בן שנתו לעולה. מגיד שכולם כשרים לעולה. או כבש שנתפרש בו כשר לעולה. ושאר כולם לא הוכשרו תלמוד לומר פר אחד ואיל אחד. מגיד שכולם כשרים לעולה.

סליק פיסקא

ושעיר עזים אחד לכפר על קבר התהום. ולזבח השלמים בקר שנים מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים. או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים. ושאר כולם לא הוכשרו לזבח השלמים תלמוד לומר לזבח השלמים. מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים. זה קרבן נחשון. משלו הביא ולא שגבה. משלו מן שבטו והביא. זה קרבן. זה מביא נדבה ואין היחיד מביא קרבן נדבה. זה קרבן זה מביא חטאת שלא חטא. ואין היחיד מביא חטאת שלא חטא. זה דוחה את השבת ואת הטומאה. ואין היחיד דוחה את השבת ואת הטומאה.

סליק פיסקא

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער. הקריב את קרבנו. מה תלמוד לומר לפי שבא ראובן ועירער אמר דיי שקדמני יהודה למסעות אקריב אני לתולדות. נזף בו משה ואמר לו מפי הקודש נאמר לי להקריב למסעות שנאמר הקריב אין הקריב אלא שנאמר לו מפי הקודש הקריב למסעות. נשיא יששכר. לפי שזכה נתנאל בבינה העלה עליו הכתוב כאילו

ginti. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, ſed juxta primam rationem: Erat aureum, & pondus erat argenti: *Plenum ſuffitus*. Hic erat ſuffitus ſpontaneus.

Finis textus.

J*Uvencus unus filius bovis*. Cui non erat ſimilis in grege. *Aries unus*; cui non erat ſimilis in grege. *Agnus unus anniculus in holocauſtum*. Oſtendit quod omnes eſſent legitimi pro holocauſto. Aut dicam, agnum, de quo dictum eſt, fuiſſe legitimum pro holocauſto, & ceteros omnes non fuiſſe legitimos pro holocauſto. Idcirco dictum eſt: *Juvencus unus*, & *aries unus*. Oſtendit omnes legitimos fuiſſe pro holocauſto.

Finis textus.

E*T hircus caprarum ad expiandum*. Immunditiem abyſſi: *Et ad ſacrificium pacificorum boves duo*. Oſtendit omnes fuiſſe legitimos pro ſacrificio pacificorum. Aut dicam, boves, de quibus dictum eſt, fuiſſe legitimos pro ſacrificio pacificorum, & reliquos omnes non fuiſſe legitimos pro ſacrificio pacificorum? Idcirco dictum eſt. *Ad ſacrificium pacificorum*. Oſtendit omnes fuiſſe legitimos pro ſacrificio pacificornm. *Hæc eſt oblatio Nachſon*. De ſuis bonis adduxit; & non exegit de bonis ſuæ tribus, & adduxit. *Hæc eſt oblatio*. Iſte adduxit oblationem ſpontaneam; ſed privatus non adducebat oblationem ſpontaneam. *Hæc eſt oblatio*. Hic adducebat ſacrificium pro peccato, licet non peccaverit; at privatus non afferebat ſacrificium pro peccato, ſi non peccaſſet. Iſte pellebat Sabbathum & immunditiam, at privatus non pellebat Sabbathum, & immunditiam.

Finis textus.

I*N die ſecundo obtulit Nethanel filius Tzuar; obtulit ſacrificium ſuum*. Cur dictum eſt? Quia venit Ruben, & ſe oppoſuit, dicens; Satis eſt ut me antecedat Jehuda in itineribus. Offeram ego ſecundum generationes. Exclamavit in eum Moſe dicens. Ex ore Dei S. B. dictum eſt mihi, offerendum eſſe juxta ordinem itinerum. Dictum eſt enim: *Obtulit*: Non obtulit: ſed dictum eſt illi ex ore Dei S. B.: obtulit juxta ordinem itinerum. *Princeps Iſſachar*. Quia dignus habitus eſt Nethanel propter prudentiam, imputat illi tex-

הקריב תחלה. אבא חנין משום רבי אליעזר לפי שזכה נתנאל בעצה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא הקריב תחלה וזכה שניתן בינה בחלקו שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים ואומר שרי בישכר עם דבורה. ויששכר כן ברק בעמק ובן הכתוב משבחו בבתי דינים במצרים שנאמר ליישוב משפחת היישובי ואין ישוב אלא בית דין שנאמר ויבואו אליך כמביא עם וישובו לפניך עמי. ואומר ויעקב איש תם יושב אהלים. ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך.

סליק פיסקא

זאת חנוכת המזבח ביום שנמשח בו ביום הקריב. אתה אומר ביום שנמשח בו ביום הקריב. או אינו אלא אחרי המשח אותו לאחר זמן היה הצווי כשהוא אומר כאשר צוה יהוה לתת להם ביום משחו אותם. הא למדנו שביום שנמשח היה הצווי. הא מה תלמוד לומר ביום המשח אותו בו ביום הקריב. מאת נשיאי ישראל. מגיד שכשם ששוו כולם בעצה כך השוו כולם בברכות. קערות כסף שתים עשרה הן הן שנתנדבו ולא אירע בהם פסול.

סליק פיסקא

שלשים ומאה הקערה האחת למה נאמר לפי שנאמר קרבנו קערת כסף אחת אין לי אלא מזרק אחד שנתפרש בו בשקל הקודש. קערה מנין תלמוד לומר כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקודש. ללמדך שלא בכלי בית עולמים כלי הדיוט שקלם אחד ואחד וחזר ושקלם

textus perinde ac obtulisset in principio. Aba Chanen dicit nomine R. Eliеser; quia dignus habitus Nathanel propter consilium, imputavit illi textus perinde ac obtulisset in principio; & meruit, ut ei in suam partem daretur intelligentia. Dictum est enim 1. *Paral.* XII. 32. *Et de filiis Issachar scientes intelligentiam temporibus*: Pariterque dictum est *Judic.* v. 15. *Et principes Issachar cum Debora. Et Issachar sic Barak in valle*. Et pariter textus eum laudat in Synhedriis in Ægypto. Dictum est enim *Num.* XXIV. 24. *Jasub de familia Jesubitarum*. At non significat ישוב nisi Synhedrium. Dictum est enim *Ezech.* XXXIII. 31. *Et venient ad te, quasi ingrediatur populus, & sedebunt coram te populus meus*. Et pariter dictum est *Genes.* XXV. 26. *Et Jacob vir perfectus sedebat in tabernaculis*. Et ad Zabulon dicit *Deut.* XXXIII. 17. *Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis suis*.

Finis textus.

Hæc est initiatio altaris in die ungendi illud. Eo ipso die oblatum est sacrificium. Tu dicis, quod eo die, quo unctum fuit, oblatum fuerit sacrificium; at ego dicam postquam unctum fuit, post multum tempus fuisse præceptum. Quando vero dicit *Levit.* VII. 36. *Sicut præcepit Dominus dare eis in die quo unxit eos*. Ecce docemur eo die, quo unctum fuit, fuisse præceptum. Cur igitur dictum est: *In die ungendi illud*? In eo die fuerunt oblata in eo sacrificio. *A principibus Israel*. Ostendit, sicut omnes fuerint æquales in consilio, ita quoque omnes fuerint æquales in benedictionibus. *Crateres argentei duodecim*. Isti sunt illi qui sponte oblati sunt, neque in illis contigit profanatio.

Finis textus.

Centum & triginta siclorum erat crater unus. Cur dictum est? Quia dictum est: *Oblatio ejus crater argenteus unus*: Non probo nisi de pelvi una, de qua dicitur *in pondere Sanctuarii*; de cratere unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Totum argentum vasorum bis mille & quadringenta in siclo Sanctuarii*: Ut doceare, non fuisse vasa domus seculorum sicut vasa privati, quæ sigillatim ponderat atque iterum sigillatim ponderat, eorum pondus

aut

אחד אחד או ריבה או מיעט אבל לו
לא ריבה ולא מיעט . רבי נתן אומר
כלי בית עולמים שקלם כולם חזר
ועשאם סימון חזר ועשאם כלים לא
ריבה ולא מיעט.

סליק פיסקא

כפורת זהב שתים עשרה למה נאמר
לפי שהוא אומר כף אחת עשרה זהב
היא של זהב ומשקלה של כסף. אתה
אומר היא של זהב ומשקלה של כסף.
או היא של כסף ומשקלה של זהב .
תלמוד לומר כל זהב הכפורת עשרים
ומאה. הא אין עליך לומר בלשון אחרון
לא בלשון ראשון היא של זהב ומשקלה
של כסף מעלים על כל אחד שהקריב.
כפורת זהב הן הן שנתנדבו ולא אירע
בהן פסול.

סליק פיסקא

כל הבקר לעולה שנים עשר פרים
למה נאמר לפי שהוא אומר פר אחד
בן בקר מלמד שכולם כשרו לעולה . או
כבש נתפרש בו כשר לעולה . וכולם לא
כשרו לעולה. תלמוד לומר פר אחד מגיד
שכולם כשרו לעולה . מעלים על כל
אחד ואחד שהקריב . שנים עשר פרים
אילים שנים עשר . הן הן שנתנדבו ולא
אירע בהם פסול. זאת חנוכת המזבח
אחרי המשח אותו לענין שאמרנו.

סליק פיסקא

וכל בקר זבח השלמים . למה נאמר
לפי שהוא אומר ולזבח השלמים בקר
שנים מלמד שכולם בשרו לזבח שלמים
או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים.
ושאר לא הוכשרו לזבח השלמים תלמוד
לומר ולזבח השלמים מגיד שכולם כשרו
לזבח השלמים. שמעלים על כל אחת
אחת שהקריב עשרים וארבעה פרים
הן הן שהתנדבו ולא אירע בהם פסול .

aut crescit aut decrescit ; At eorum pondus non crescit , neque decrescit. R. Nathan dicit: Si vasa domus seculorum ponderet omnia, & de iis faciat argentum signatum , atque iterum faciat vasa , non crescunt , neque decrescunt.

Finis textus.

Cochlearia aurea duodecim. Cur dictum est ? Quia dictum est: *Cochlare unum decem* siclorum *auri* . Illud erat aureum, & ejus pondus erat argenti. Tu dicis illud fuisse aureum; & ejus pondus fuisse argenti ; at ego dicam illud fuisse argenteum , & ejus pondus auri. Idcirco dictum est: *Totum aurum cochlearium centum & viginti*. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem. Illud erat aureum , & ejus pondus erat argenti: Hoc inserviat pro singulis offerentibus. *Cochlearia aurea:* Hæc sunt illa quæ sponte oblata sunt, & non contigit in illis profanatio.

Finis textus.

Omnes boves in holocaustum, *duodecim juvenci* . Cur dictum est ? Quia dictum est : *Juvencus unus filius bovis*. Docemur, omnes fuisse legitimos pro holocausto . Aut dicam agnum de quo dictum est, fuisse legitimum pro holocausto ; at omnes non fuisse legitimos pro holocausto. Idcirco dictum est: *Juvencus unus* . Ostendit omnes fuisse legitimos pro holocausto . Inserviebant singulis offerentibus . *Duodecim juvenci*, *arietes duodecim* : Isti sunt illi, qui sponte oblati sunt, & in illis non contigit profanatio. *Hæc est initiatio altaris post unctionem illius*. Ea ratione, quam diximus.

Finis textus.

Et omnes boves sacrificium pacificorum . Cur dictum est ? Quia dictum est : *Et in sacrificio pacificorum boves duo*. Docemur omnes fuisse legitimos pro sacrificio pacificorum; Aut dicam boves, de quibus dictum est, fuisse legitimos pro sacrificio pacificorum, & reliquos non fuisse legitimos pro sacrificio pacificorum. Idcirco dictum est: *Et in sacrificio pacificorum* . Ostendit omnes fuisse legitimos pro sacrificio pacificorum. Inserviebant singulis offerentibus. *Viginti & quatuor juvenci* . Isti sunt, qui sponte oblati sunt, neque in illis

זארת חנוכרת המזבח אחרי המשח אותו לענין שאמרנו.

סליק פיסקא

ובבוא משה ﭏ אהל מועד . למה נאמר לפי שהוא אומר וידבר יהוה ﭏיו מאוהל מועד לאמר . שומע אני מאוהל מועד ממש. תלמוד לומר ונודעתי לך שם. ודברתי אתך מעל הכפורת . אי איפשר לומר מאוהל מועד שכבר נאמר מעל הכפורת. ואי איפשר לומר מעל הכפורת שכבר נאמר מאהל מועד . כיצד יתקיימו שני כתובים זו מידה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והרי הם מותרים זה על זה יתקיימו במקומם עד שיבוא כתוב אחר ויכריע ביניהם . ומה תלמוד לומר ובבוא משה ﭏ אהל מועד מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באוהל מועד . והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הכל מדבר ﭏיו מבפנים. רבי יהודה בן בתירה אומר הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דיברות שבתורה . ובבא משה ﭏ אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר ﭏיו . וידבר ﭏיו . ונודעתי לך שם ודברתי אתך . אשר איועד לך שמה. לדבר ﭏיך שם ביום צוותו את אשר יצוה . את כל אשר אצוה ﭏיך . ואחת במצרים ואחת בסיני. ואחת באוהל מועד . הרי שלשה עשר מיעוטים. מיעט אהרן מכולם. וישמע את הקול . שומע אני קול נמוך תלמוד לומר את הדברים האלה דיבר יהוה ﭏ כל קהלכם. כתוב אחד אומר ויהי קולות וברקים . וכתוב אחד אומר קול דממה דקה . כיצד יתקיימו שני כתובים כשהקדוש ברוך הוא מדבר הכל שותקים שנאמר דומו יושבי אי סוחר צידון עובר מילאוך . ואומר וידום אהרן דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר כתוב אחד אומר קול גדול ולא יסף . וכתוב אחד אומר

illis contigit profanatio. *Hæc est initiatio altaris post unctionem illius*. Ea ratione, quam diximus.

Finis textus.

ET *cum ingrederetur Mose in tentorium conventus*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* I. c. *Et locutus est Dominus ad eum de tentorio conventus, dicendo*. Crederem de ipso tentorio conventus? Idcirco dictum est *Exod.* XXV. 22. *Et conveniam te illic, & loquar tecum desuper propitiatorio*. Non potest dici *de tentorio conventus*, quia jam dictum est *desuper propitiatorio*; neque potest dici *desuper propitiatorio*, quia jam dictum est, *de tentorio conventus*. Quomodo cofirmantur hi duo textus? Hic est usus in lege; Quando duo textus sibi mutuo opponuntur, & inter se repugnant, relinquuntur in loco suo, donec veniat alter textus, qui eos conciliet. Cur igitur dictum est: *Et cum ingrederetur Mose in tentorium conventus*? Ostendit textus, quod Mose ingrederetur, & consisteret in tentorio conventus, & vox descenderet de cœlis cœlorum inter duos Cherubim, & ipse audiret vocem, quæ secum loquebatur de loco interiori. R. Jehuda ben Bethera dicit: Tredecim exclusiones excluserunt Aharon ex omnibus allocutionibus in lege memoratis. *Et cum ingrederetur Mose in tentorium conventus ad loquendum cum eo, audivit vocem colloquentem secum; & loquebatur cum eo*. *Et conveniam te illic, & loquar tecum*. *Quia conveniam te illic ad loquendum tecum ibi; In die præcepiendi, quod præceptum erat*. *Omnia quæ præcepero tibi*; Et semel in Ægypto, & iterum in Sinai, & tertio in tentorio conventus; Ecce tredecim exclusiones, quibus exclusus fuit Aharon ab allocutionibus. *Et audivit vocem*. Crederem vocem submissam? Idcirco dictum est *Deut.* v. 22. *Verba hæc omnia locutus est Domiuus ad omnem congregationem vestram*. Alter textus dicit *Exod.* XIX. 16. *Et fuerunt voces & fulgura*. Et alter dicit I. *Reg.* XIX. 13. *Vox silentii tenuis*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Quando Deus S. B. loquitur, omnes silent. Dictum est enim *Isai.* XXIII. 2. *Silete habitatores insulæ, negotiatores Sidonis, transfretans mare impleverunt te*. Et similiter dictum est. *Et tacuit Aharon*. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit. Alter textus dicit *Deut.* v. 22. *Voce magna, & non addidit*. Et alter dicit,

I. *Reg.*

ואחר האש קול דממה דקה . כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשהקדוש ברוך הוא מדבר בקול גדול . ומלאכי השרת בקול נמוך שנאמר לא יחשו המזכירים את יהוה אל דומי לכם . ואומר ש' תתנו דומי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ.

סליק פיסקא

פרשת בהעלותך

למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר והעלה את נירותיה והאיר אל עבר פניה . שומע אני יהיו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה תלמוד לומר ש' מול פני המנורה יאירו שיהיו נרות מקבילים את המנורה . ומנורה את הנרות . הא כיצד שלשה כלפי מזרח. ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע נמצאו כולם מקבילים את האמצעי . מיכן היה רבי נתן אומר האמצעי מכובד. דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות ש' מול פני המנורה וגו' . לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דבור . ואמרת אליו . הרי אזהרה לאהרן . בהעלותך את הנרות . עשה לה מעלות . ש' מול פני המנורה. עשה לה מול פנים . יאירו שבעת הנרות, שומע אני שיהו דולקים לעולם. תלמוד לומר מערב ועד בוקר . אי מערב ועד בוקר. מה תלמוד לומר לפני יהוה תמיד. שיהיה נר מערבי תדיר . שממנו מדליק את המנורה בין הערבים.

סליק פיסקא

ויעש כן אהרן. להודיע שבחו של אהרן שכשם שאמר לו משה כן עשה את המנורה. עשה לה מול פנים . העלה את נרותיה . עשה לה מעלה . מיכן אמרו אבן הייתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליהן הכהן עומד ומטיב את הנרות . הניח את הכוז על מעלה שנייה ויצא . כאשר צוה יהוה את משה חצי לוג לכל נר ונר . אין לי אלא מנורה שעשה בה את הבנים כאב . הקטורת מנין הרי אתה דן . נאמר עבודה באהל מועד ובמנורה . ונאמר עבודה באהל מועד ובקטורת . אם למדתי

1. *Reg.* XIX. 13. *Et post ignem vox silentii tenuis* . Quomodo confirmantur hi duo textus? Quando Deus S. B. loquitur voce magna , Angeli ministerii loquuntur voce submissa. Dictum est enim *Isai.* LXII. 6. *Non tacebunt; qui reminiscimini Domini , ne taceatis,* Et dictum est ibid. *Et ne detis silentium ei , donec stabiliat , & donec ponat Hierusalem laudem in terra.*

Finis textus.

Paraſcha quæ inſcribitur:
Quando accendes.

CUR dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Exod.* XXV. 37. *Et accendet lucernas, ut luceant contra faciem ejus* . Crederem omnes lucernas fuisse accensas super faciem totius candelabri? Idcirco dictum est . *E regione faciei candelabri lucebunt* . Ut lucernæ essent e regione candelabri , & candelabrum e regione lucernarum. Quomodo? Tres ad orientem , & tres ad occidentem, & una in medio. Deprehenduntur omnes fuisse e regione mediæ . Hinc dicebat R. Nathan. Media erat præstantissima. *Loquere ad Aharon & dices ad eum* . *Quando accendes lucernas* , *e regione faciei candelabri* &c. Quia tota actio Paraschæ est in Aharon, includit Aharon in genere allocutionis. *E dices ad eum* . Ecce præmonitio Aharoni. *Quando accendes lucernas*. Fac illi gradus. *E regione faciei candelabri* . Fac illi quod sit e regione . *Lucebunt septem lucernæ*. Crederem , quod in perpetuum lucerent? Idcirco dictum est: *A vespera usque ad mane*. Si *a vespera usque ad mane*; cur dictum est: *Coram Domino jugiter*? quod lucerna occidentalis jugiter arderet , quod ex ea accenderet candelabrum inter vesperas.

Finis textus.

ET fecit sic Aharon . Ad indicandum laudem Aharon : Sicut illi dixit Mose , sic fecit candelabrum; fecit illud e regione faciei, accendit ejus lucernas , fecit illi gradum . Hinc dixerunt : Lapis erat coram candelabro, ubi erant tres gradus , in quibus insistebat sacerdos & concinnabat lucernas; deponebat vas super gradu secundo, & abibat: *Sicut præceperat Dominus Mosi?* Dimidius logus erat pro singulis lucernis . Non probo nisi de candelabro, ubi considerantur filii sicut pater , de suffitu unde probatur? Ecce tibi argumentum . Memoratur ministerium in tentorio conventus , & in cadelabro,

למנורה שעשה בה את הבנים כאב · אף הקטרת נעשה בה את הבנים כאב. הרי עבודת יום הכיפורים תוכיח שאף על פי שנאמר בה עבודה באהל מועד. עשה בה את הבנים כאב . היא תוכיח לקטורת שאף על פי שנאמר בה עבודה באהל לא נעשה בה את הבנים כאב . לא אם אמרת בעבודת יום הכיפורים שלא נאמר בו בגדי זהב. באהרן נילף דבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב מדבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב. אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטרת נעשה בה את הבנים כאב · והרי פר העלם דבר של משיח יוכיח שנאמר בה עבודה באהרן ובבגדי זהב . ולא עשה בה הבנים כאב היא תוכיח לקטורת שאף על פי שנאמר בה עבודה באהרן ובבגדי זהב לא עשה בה את הבנים כאב . אמרת הפרש אריך שלשה לשונות כאחד. נאמר עבודה באהל ובממרה ובבגדי זהב ונאמר בה תמיד . ונאמרה עבודה באהל מועד ובקטורת ובבגדי זהב ונאמרה בה תמיד. ואי תבוא עבודת יום הכיפורים ותוכיח שנאמר בה עבודה באהל אבל אינה בבגדי זהב . ולא פר העלם דבר של משיח שאף על פי שנאמר בו עבודה באהל ובבגדי זהב אבל לא נאמר בו תמיד . תלמוד דבר מדבר ששוה בשלשה דרכים מדבר ששוה בשלשה דרכים . ואי תלמוד דבר ששוה בשלשה דרכים אלא בדרך אחד או בשנים אם למדתי את המנורה שעשה בה את הבנים כאב . אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב.

סליק פיסקא

וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא כמראה וגו׳. רבי עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים

& memoratur ministerium in tentorio conventus, & in suffitu; Si percepi, quod in cadelabro considerentur filii sicut pater, ita pariter in suffitu considerandi erunt filii sicut pater. Ecce ministerium diei expiationum probet, de quo licet dictum sit ministerium in tentorio conventus, tamen in eo non considerantur filii sicut pater, ipsum probet de suffitu, de quo licet dictum sit ministerium in tentorio conventus, non erunt tamen considerandi filii sicut pater. Minime; Si dixisti de ministerio diei expiationum, in quo non comemorantur vestes aureæ in Aharon: explicetur res, ubi dictum sit ministerium in Aharon, & in vestibus aureis, ab re, ubi dictum sit ministerium in Aharon & in vestibus aureis. Si percepi, quod in candelabro considerentur filii sicut pater, ita pariter in suffitu considerandi erunt filii sicut pater. Ecce juvencus propter ignorantiam rei sacerdotis uncti probet, in quo licet memoretur ministerium in Aharon, & in vestibus aureis, tamen in eo non considerantur filii sicut pater, ipse probet de suffitu, in quo licet memoretur ministerium in Aharon, & in vestibus aureis, tamen in eo non considerantur filii sicut pater. Dixisti? Distinguo; Argumentabor simul tribus rationibus. Memoratur ministerium in tentorio conventus, & in candelabro, & in vestibus aureis, & in eo memoratur *jugiter*, & memoratur ministerium in tentorio conventus, & in suffitu, & in vestibus aureis, & in eo memoratur *jugiter*: Et non veniat ministerium diei expiationum, & probet, de quo dictum est ministerium in tentorio conventus, at non dictum est in vestibus aureis; & non probet juvencus propter ignorantiam rei sacerdotis uncti, in quo licet dictum sit ministerium in tentorio conventus, & in vestibus aureis, tamen in eo non dictum est; *jugiter*. Docebo rem quæ sit æqualis tribus rationibus, ab re quæ sit æqualis tribus rationibus; & non docebo rem, quæ sit æqualis tribus rationibus, ab re que non sit æqualis tribus rationibus, sed duabus, aut una duntaxat. Si percepi, quod in candelabro considerentur filii sicut pater, ita pariter in suffitu considerandi erunt filii sicut pater.

Finis textus.

E*T hoc est opus candelabri; Massa auri erit, usque ad flores ejus massa illa, juxta speciem quam ostenderat* &c. Rabi Aki-

שהקשה בהם משה והראה הקדוש ברוך הוא באצבע . כיוצא בו אתה אומר החדש הזה לכם ראש חדשים . כיוצא בו אתה אומר וזה לכם הטמא. מקשה. אין מקשה אלא מן קשה . מעשה אומן מעשה קורנס . עד ירכה ועד פרחה. אין לי אלא ירכה ופרחה . גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין. תלמוד לומר ועשית מנורת, או יעשה איברים תלמוד לומר ממנה יהיו. מקשה היא. עוד למה נאמר והלא כבר נאמר מקשה זהב. ומה תלמוד לומר מקשה היא . לפי שמצינו בכלי בית עולמים שאין להם מן קשה עושים מין גרוטי . שומע אני אף במנורה כן תלמוד לומר מקשה היא . שינה עליו הכתוב לפסול . מיכן אמרו אין של זהב עושים של כסף ושל ברזל ושל עופרת דברי רבי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף של עץ ושל חרס . אבל אין להם מין קשה . לא יעשו מין גרוטי . מה שאין כן בחצוצרות. אין של כסף לא יעשו של זהב אבל אין להם מין קשה עושים מין גרוטי . נמצא כשר במנורה פסול בחצוצרות. כשר בחצוצרות פסול במנורה אין לי אלא מנורה. נרות גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין . תלמוד לומר הככר . אלא בזמן שהוא מין הככר מין זהב מין קשה. כמראה אשר הראה יהוה את משה להודיע שבחו של משה שכשם שאמר לו המקום כן עשה . רבי נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וראה ועשה. מגיד הכתוב שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה כלים עשוים ומנורה עשויה ונעשית כמה שנאמר כמראה אשר הראה יהוה את משה כן עשה את המנורה.

סליק פיסקא

זאת אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין המול פוסל בלוים . שהיה בדין ומה במקום שלא פסלו שנים פסלו במומים . כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו במומים תלמוד לומר אשר ללוים

Akiba dicit: Hæc est una ex tribus rebus, quæ difficiles fuerunt Mosi, quas illi Deus S. B. digito ostendit. Huic simile tu dicis *Exod.* XII. 2. *Mensis iste vobis principium mensium*. Huic simile tu dicis *Levit.* XI. 29. *Et hoc vobis pollutum erit*. מקשה. Non significat מקשה nisi speciem duram. *Opus artificis*. Opus mallei. *Usque ad basim ejus usque ad florem ejus*. Non probo nisi de basi, & flore, de ejus scyphis, globulis & floribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et facies candelabrum*. Aut faciet membratim? Idcirco dictum est: *Ex ipso erunt*. *Massa illa*; cur præterea dicit, cum jam dictum sit: *Massa auri*? Et cur dictum est: *Massa illa?* Quia invenimus in vasis domus sanctuarii, si defuisset species solida, faciebant ex scrutis; Crederem in candelabro quoque ita fuisse faciendum? Idcirco dictum est: *Massa illa*. Repetit textus ad reprobandum. Hinc dixerunt; si non fuisset aurum, faciebant argenteum, & ferreum, & plumbeum; Verba R. Jose bar R. Jehuda; Vel ligneum, vel testaceum; sed si defuisset species solida, non faciebant ex scrutis. Quod non obtinebat in tubis; Si non esset argentum, non faciebant aureas; sed si non affuisset species solida, faciebant ex scrutis. Deprehenditur quod erat legitimum in candelabro, fuisse illegitimum in tubis, & quod erat legitimum in tubis, fuisse illegitimum in candelabro; Non probo nisi de candelabro, de lucernis, de scyphis, globulis, & floribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ex talento*. Quando fuerit ex talento, ex auro, & ex specie solida. *Juxta speciem quam ostenderat Dominus Mosi*. Ad indicandam laudem Mosis, qui sicut illi dixerat Deus, sic fecit. R. Nathan dicit: Non est necesse. Cum jam dictum sit: *Et vide, & fac*. Ostendit textus, quod monstraverit Deus S. B. Mosi vasa facta & candelabrum factum, & faciendum; sicuti dictum est: *Juxta speciem quam ostenderat Dominus Mosi, sic fecit candelabrum*.

Finis textus.

HOC est de Levitis. Anni reprobabant Levitas, at macula non reprobabat Levitas. Quia erat argumentum. Si ubi non reprobantur annis, reprobantur maculis, hic ubi reprobantur annis, non erit æquum ut reprobentur maculis? Idcirco dictum est. *Hoc est de Levitis*. Anni reproba-

שנים פוסלים בלוים . ואין מומים פוסלים בהם.

סליק פיסקא

ומבן חמשים שנה. כתוב אחד אומר ומבן חמש ועשרים שנה ולמעלה וכתוב אחד אומר מבן שלשים שנה . כיצד יתקיימו שני כתובים. מבן חמש ועשרים שנה לתלמוד ומבן שלשים לעבודה ומבן חמשים ישוב . שומע אני מכל עבודה במשמע תלמוד לומר ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו באהל מועד . מלמד שחוזר לנעילת שערים ולעבודת בני גרשום. רבי יהודה אומר הואיל ואמרה תורה מבן חמש ועשרים שנה ומבן שלשים שנה ואמרה לא יעבוד עוד אני למדתי שהעובד בשלשים אינו עובד בעשרים וחמשה תלמוד לומר ולא יעבד עוד . ושרת את אחיו באהל מועד ועבודה לא יעבוד שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהנים שהיה בדין . ומה במקום שלא פסל מומים פסל שנים. כאן שפסל מומים אינו דין שיפסול שנים תלמוד לומר ושרת את אחיו . שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהונה שעד שלא נכנסו לוים לארץ היו הלוים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה . והכהנים משיביאו שתי שערות עד עולם . אבל משנכנסו לארץ . אין הלוים נפסלים אלא בקול.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר. בגנות ישראל הכתוב מדבר שהיה להם אחד עשר חודש . שהיו חונים לפני הר סיני ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה . שבתחלת הספר הוא אומר וידבר יהוה אל משה במדבר סיני באהל מועד וכאן הוא אומר בחודש הראשון

babant Levitas, at maculæ non reprobabant Levitas.

Finis textus.

ET *ab ætate quinquaginta annorum*, Alter textus dicit : *Et ab ætate viginti quinque annorum & supra*. Et alter dicit: *Ab ætate triginta annorum*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Ab ætate viginti quinque annorum ad studium, & ab ætate triginta annorum ad ministerium; & ab ætate quinquaginta annorum quiescet; Crederem ab omni ministerio juxta sensum literalem? Idcirco dictum est; *Et non serviat amplius, sed ministret cum fratribus suis in tentorio conventus*. Docemur quod rediret ad claudendas portas & ad ministerium filiorum Gherson. R. Jehuda dicit: Quoniam dicit lex: *Ab ætate viginti quique annorum; & ab ætate triginta annorum*; Pariterque dicit: *Et non serviat amplius*; Ego percepi, quod qui ministrat anno trigesimo, non ministret vigesimo quinto, ita pariter sacerdos non ministrabit anno vigesimo quinto. Idcirco dictum est: *Et non serviat amplius, sed ministret cum fratribus suis in tentorio conventus. Non autem faciat ministerium ullum*. Anni reprobabant Levitas, at non reprobabant sacerdotes. Quia erat argumentum; Si ubi maculæ non reprobabant, reprobabant anni, hic ubi maculæ reprobabant, non erit æquum, ut anni reprobarent? Idcirco dictum est. *Sed ministret cum fratribus suis*. Anni reprobabant Levitas, at non reprobabant sacerdotium: Priusquam ingrederentur Levitæ in terram, Levitæ legitimi erant ab ætatæ triginta annorum usque ad ætatem quinquaginta annorum; & sacerdotes postquam eduxissent duos pilos in perpetuum. Sed postquam ingressi sunt in terram Levitæ, non reprobabantur nisi voce.

Finis textus.

ET *loquutus est Dominus ad Mosen in deserto Sinai anno secundo exitus eorum de terra Ægypti mense primo dicendo*. In dedecus Israel textus loquitur, qui undecim mensibus castrametati erant coram monte Sinai; ad te docendum, quod nihil sit præmissum, & postpositum in lege; quia a principio libri dictum est: *Et loquutus est Dominus ad Mosen in deserto Sinai in tentorio conventus*. Et hoc loco dicit: *Mense primo*. Ad te docendum nihil esse

ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה. רבי
אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ובני
ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד
בואם אל ארץ נושבת. ועדין לא אכלו
ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה
ללמדך שהיו מונים עם יציאתם ממצרים.
שנאמר בשנה השנית לצאתם מארץ
מצרים. באו לארץ התחילו מונים
לביאתם. שנאמר כי תבואו אל הארץ.
נבנה הבית התחילו מונים לבניינו שנאמר
ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה.
חרב הבית התחילו מונים לחורבנו שנאמר
אחרי אשר הוכתה העיר. תקף עליהם
עול השיעבוד התחילו מונים לשיעבודם
שנאמר בשנת שתים לדריוש המלך.
ובשנת שתים למלכות נבוכדנצר. וכשם
שמונים לשנים כך היו מונים לחדשים.

סליק פיסקא

ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו.
למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו
כל קהל עדת בני ישראל. שומע אני
בין בחול בין בשבת. ומה אני מקיים
מחלליה מות יומת בשאר כל המלאכות
חוץ משחיטת הפסח. או אף בשחיטת
הפסח. מה אני מקיים ושחטו אותו בשאר
כל הימים חוץ מן השבת. או אף בשבת
תלמוד לומר ויעשו דברי רבי יאשיה. אמר
לו רבי יונתן. ממשמע הזה עדין לא
שמענו. נם לו רבי יאשיה מפני שהוא
אומר צו את בני ישראל ואמרת אלהם
את קרבני לחמי. אם ללמד על התמיד
שדוחה השבת אינו צריך. שהרי כבר
נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה.
ומה תלמוד לומר במועדו. אלא מופנה
להקיש לדון ממנו גזרה שוה. נאמר כאן
במועדו ונאמר להלן במועדו מה מועדו

esse præmissum, & postpositum in lege. Rabi dicit: Non est necesse. Quia jam dictum est: *Et filii Israel comederunt Manna quadraginta annis, priusquam ingrederentur in terram habitatam.* At nondum comederant: Ad te docendum nihil esse præmissum & postpositum in lege. Ad te docendum, quod numerarent ab eorum exitu de Ægypto. Dictum est enim. *Anno secundo exitus eorum de terra Ægypti.* Quando venerunt in terram, inceperunt numerare ab eorum adventu. Dictum est enim. *Quum veneritis in terram.* Quando ædificata fuit domus, inceperunt numerare ab ejus ædificatione; Dictum est enim I. *Reg.* IX. 11. 2. *Et fuit in fine viginti annorum, postquam ædificaverat Salomo.* Postquam diruta est domus, inceperunt numerare ab ejus excidio; dictum est enim *Jerem.* XL. I. *Postquam percussa est civitas.* Postquam aggravatum est super illos jugum servitutis, inceperunt numerare ab eorum servitute. Dictum est enim *Hag.* I. I. *Anno secundo Darii regis.* Et *Jerem.* XXV. I. *Et anno secundo regni Nebuchdnezaris.* Et sicut numerarunt annos, ita pariter numerarunt menses.

Finis textus.

Et fecerunt filii Israel Pascha in tempore suo. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XII. 6. *Et mactarunt illud omnis congregatio cœtus filiorum Israel.* Crederem tam die profano, quam in Sabbatho? Quomodo ego explicabo: *Profanans illud interficiendo interficietur.* In reliquis omnibus operibus, excepta mactatione Paschatis. Aut etiam dicam, etiam propter mactationem Paschatis? Quomodo ego explicabo: *Et mactarunt illud?* In reliquis omnibus diebus, excepto Sabbatho; Aut etiam in Sabbatho. Idcirco dictum est: *Et fecerunt.* Verba R. Josia. Dixit illi R. Jonathan: Ex hoc sensu nondum intelleximus. Respondit illi Rabi Josia. Cur dictum est *Num.* XXVIII. 2. *Præcipe filiis Israel; oblationem meam panem meum.* Si ad docendum de sacrificio jugi quod pelleret Sabbathum, non est necesse; Quia jam dictum est ibid. vers. 7. *Et in die Sabbathi duos agnos anniculos.* Et cur dictum est: *In tempore suo?* Quod est superfluum; sed ut ab eo probetur a pari. Dictum est hic: *In tempore suo.* Et dictum est ibi: *In tempore suo.* Sicut *in tempore suo*, ibi dictum pellit Sabbathum, ita quoque *in tempore suo* hoc loco dictum pellet Sabbathum. *Quartadeci-*

האמור כאן דוחה את השבת אף מועדו האמור להלן דוחה את השבת. בארבעה עשר יום לחודש הזה למה נאמר. והלא כבר נאמר ויעשו מה תלמוד לומר במועדו ﭏא בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כן דוחה את הטומאה. הא עד שלא יאמר יש לי בדין. ומה פרה שאינה דוחה את השבת דוחה הטומאה. פסח ראשון שדוחה את השבת אינו דין שידחה את הטומאה: הרי פסח שני יוכיח שדוחה את השבת, ואינו דוחה את הטומאה. והוא יוכיח לפסח ראשון שאף על פי שדוחה את השבת לא ידחה את הטומאה. תלמוד לומר במועדו. בא הכתוב ולימד על פסח ראשון. שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה. ככל חוקותיו. אילו מצות. שבגופו. שה תמים זכר בן שנה. וככל משפטיו. אילו מצות שעל גופו לשבעה ולמצה ולביעור חמץ.

סליק פיסקא

וידבר משה ﭏ בני ישרﭏ לעשות את הפסח. למה נאמר לפי שהוא אומר וידבר משה את מועדי יהוה ומה תלמוד לומר וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח. אמר להם שמרו את הפסח בזמנו נמצאת מועדים בזמנם. דבר אחר מלמד ששמע פרשת מועדות מסיני ואמרה לישרﭏ וחזר ושנאה להם בשעת מעשה. דבר אחר הילכות פסח בפסח. הילכות עצרת בעצרת. הילכות החג בחג. מיכן אמרו משה תקן להם לישרﭏ להיות שואלים ודורשים בעניין.

סליק פיסקא

ויעשו את הפסח הראשון בארבעה עשר יום לחודש. בגנות ישרﭏ הכתוב מדבר שלא עשו ﭏא פסח זה בלבד וכן הוא אומר הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר. רבי שמעון בן יוחי אומר ישרﭏ לא היו מקריבים. ומי היה מקריב שבטו של לוי שנאמר ישימו קטורה באפך ואומר ויעמד

decima die menſis hujus : Cur dictum eſt ? Cum jam dictum eſt *: Et facient.* Cur dictum eſt *: In tempore ſuo ?* Sed venit textus ad docendum de Paſchate primo, quod ſicut pellebat Sabbathum, ita quoque pellebat immunditiem : Ecce ſi non dixiſſet, erat mihi argumentum. Si vacca, quæ non pellit Sabbathum, pellit immunditiem; Paſcha primum quod pellit Sabbathum non erit æquum, ut pellat immunditiem ? Ecce Paſcha ſecundum probet, quod licet pelleret Sabbathum, tamen non pellebat immunditiem, & ipſum probet de Paſchate primo, quod licet pelleret Sabbathum, tamen non pellebat immunditiem. Idcirco dictum eſt : *In tempore ſuo.* Venit textus ad docendum de Paſchate primo, quod ſicut pellebat Sabbathum, ita quoque pellebat immunditiem. *Juxa omnia ſtatuta ejus.* Hæc ſunt præcepta, quæ erant obſervanda in ejus corpore, ſc. *Agnum, perfectum, maſculum, anniculum : & juxa omnia judicia ejus.* Hæc ſunt præcepta, quæ ipſum reſpiciunt; ſc. *ſeptem dies, & azyma, & remotionem fermenti.*

Finis textus.

E*T locutus eſt Moſe ad filios Iſrael ad faciendum Paſcha.* Cur dictum eſt? Quia jam dictum eſt *Levit.* XXIII. *Et dixit Moſe ſolennitates Domini.* Et cur dictum eſt : *Et locutus eſt Moſe ad filios Iſrael ad faciendum Paſcha ?* Dixit eis. Cuſtodite Paſcha in tempore ſuo; deprehendentur ſolennitates in tempore ſuo. Alia expoſitio. Docemur; quod audivit Paraſcha ſolennitatum de Sinai, dixit eam Iſraelitis, & eam repetivit in tempore operis. Alia expoſitio : Dixit illis conſtitutiones Paſchatis in Paſchate, & conſtitutiones Pentecoſtis in Pentecoſte, & conſtitutiones feſti tabernaculorum in feſto tabernaculorum. Hinc dixerunt ; Moſe ſtatuit Iſraelitis, ut quærerent & differerent de ſubjecto.

Finis textus.

E*T fecerunt Paſcha in primo quartadecima die menſis.* In dedecus Iſraelitarum loquitur textus, quod non fecerint niſi hoc Paſcha duntaxat : Et ſic dictum eſt *Amos* V. 25. *Nunquid ſacrificia & munus obtuliſtis mihi in deſerto ?* Rabi Simeon ben Jochai dicit : Iſraelitæ non obtulerunt ; & quis obtulit ? Tribus Levi ; Dictum eſt enim *Deut.* XXX. 10. *Et ponent ſuffitum in naribus ſuis.* Et dictum eſt *Exod.* XXXII. 26.

משה בשער המחנה ויאמר מי ליהוה אלי . ישראל עבדו עבודה זרה ולוים לא עבדו עבודה זרה כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו . כי מולים היו כל העם היוצאים . ישראל לא היו מולים . ומי היה שבטו של לוי שנאמר ובריתך ינצורו . ככל אשר צוה יהוה את משה . להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו.

סליק פיסקא

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו לנדב ואביהוא . רבי יצחק אומר אין צריך אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולים ליטהר . ואם מישאל ואלצפן היו יכולים ליטהר . למי היו למת מצוה נטמאו . שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא . לא היו יכולים לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו . נמצינו למידים שחל שביעי שלהם להיות ערב הפסח . ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא . שאלו את משה לא היה יודע . אהרן היה יודע . אלא סרס המקרא ודרשהו דברי רבי יאשיה. דבר אחר רבי אבא אומר משום רבי אליעזר בבית המדרש באו ועמדו לפניהם. ויאמרו ההמה אליו . מגיד שהיו בני אדם כשרים והרידים על המצות. רבי אומר אין צריך הרי הוא אומר ויאמרו האנשים ההמה אליו . שאין תלמוד לומר ההמה אלא מגיד שאין נשאלים אלא לבעל המעשה . למה נגרעים אמר להם אין קרשים קריב . בטומאה . אמרו לו אם כן יזרק הדם על הטומאה . והבשר נאכל לטהורים והדין נותן . ומה חטאת שהיא קודשי קרשים דמה נזרק על הטומאה ובשרה נאכל לטהורים . פסח שהוא קרשים קלים דין הוא שיזרק הדם על הטמאים והבשר נאכל לטהורים אמר להם אין קרשים קרבים בטומאה . אמרו לו אם קרשים שיש להם אחריות יהיו קריבים . קרשים שאין להם אחריות לא יהו קריבים . אמר להם לא שמעתי. עמדו ואשמעה . כאדם שאומר אשמע

26. *Et ſtetit Moſe in porta caſtrorum, dixitque; Quicunque eſt pro Domino, ad me veniat.* Iſraelitæ ſerviebant Idololatriæ, at Levitæ non ſerviebant Idololatriæ. *Quia cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſervabunt. Deut.* XXXIII. 9. *Quia circumciſi ſunt omnis populus, qui exierunt. Joſ.* v. 5. Iſraelitæ non erant circumciſi. Et quinam erant circumciſi? Tribus Levi. Dictum eſt enim: *Et pactum meum ſervabunt. Omne quod præceperat Dominus Moſi.* Ad oſtendendum laudem Iſraelitarum; qui ſicut dixerat illis Moſe, ita fecerunt.

Finis textus.

Fuerunt autem viri, qui erant polluti pro anima hominis. Quinam erant? Erant qui portabant arcam Joſeph. Verba Rabi Iſmael; Rabi Akiba dicit: Erant Miſael, & Elzephan, qui ſe polluerunt pro Nadab & Abihu. Rabi Iſaach dicit: Non eſt neceſſe; Si portabant arcam Joſeph, poterant mundari; Si erant Miſael & Elzephan, poterant mundari. Quonam erant immundi? Se polluerant mortuo præcepti. Dictum eſt enim. *Et non potuerunt facere ipſo die.* At poterant facere die poſtero. Deprehenditur, quod percipiamus, quod eorum ſeptimus dies inciderit in veſperam Paſchatis. *Et acceſſerunt coram Moſe, & coram Aharon die illo.* Interrogarunt Moſen; & ignoravit; Aharon qui ſcire poterat? Sed convertendus eſt textus & explicandus. Verba R. Joſia. Alia expoſitio: Rabi Aba dicit nomine R. Elieſer; in academiam venerunt, & conſtiterunt coram eis; *Et dixerunt viri ad eum.* Oſtendit, fuiſſe rectos, & reverentes præcepta. Rabi dicit: Non eſt neceſſe; Ecce jam dictum eſt: *Et dixerunt viri illi ad eum.* Neque erat dicendum: *Illi;* ſed oſtendit, quod non ſint interrogati niſi ab eo, cui faciendum ſit opus. Quare *detrahemur?* Dixit illis: Sanctitates non ſunt offerendæ in immunditia. Reſponderunt ei: Adſpergatur ſanguis pro immunditie, & caro comedatur a mundis; & probari poteſt argumento; ſi in ſacrificio pro peccato, quod erat ſanctitates ſanctitatum, ſanguis ſpargitur pro immunditie, & caro comeditur a mundis, in ſacrifico Paſchali, quod eſt ſanctitas levis, adſpergatur ſanguis pro immunditie, & comedatur caro a mundis. Dixit illis. Sanctitates non ſunt offerendæ in immunditie. Reſponderunt ei; Si ſanctitates, quibus eſt obligatio, offeruntur, ſanctitates, quibus non eſt obli-

דבר מפי רבי . אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עמו . אמר רבי חידקא השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא ואמר יודע היה משה שאין טמא אוכל את הפסה , על מה נחלקו אם יזרק הדם עליהם אם לאו . ראויה היתה פרשת טמאים שתיאמר על ידיהם. לכך שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב.

סליק פיסקא

וידבר יהוה ﭏ משה דבר ﭏ בני ישרﭏ לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש , וזה דבר ששﭏ. או בדרך רחוקה . וזה דבר שלא שﭏ . כי יהיה טמא לנפש. אין לי ﭏא טמא מת . שאר טמאים מניז. תלמוד לומר או בדרך רחוקה. הרי אתה דן בניין אב מבין שניהם . לא ראי טמא מת. כראי דרך רחוקה. ולא ראי דרך רחוקה. כראי טמא מת. הצד השוה שבהם שלא עשה את הראשון ועשה את השני . בדרך רחוקה. איני יודע איזו דרך רחוקה . ושיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולפנים וכן לכל מידתה . רבי עקיבא אומר נאמר טמא מת ונאמר דרך רחוקה מה טמא מת רצה לעשות ואין יכול . אף דרך רחוקה . רצה לעשות ואין יכול . רבי ﭏיעזר אומר נאמר ריחוק מקום במעשר ונאמר ריחוק מקום בפסח . מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום אכילתו . אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אכילתו. איזהו מקום אכילתו אכילתו מפתח ירושלם ולפנים . רבי יהודה אומר נאמר ריחוק מקום בפסח. ונאמר ריחוק מקום במעשר

obligatio, non erant offerendæ? Dixit illis; Non intellexi: *State ut audiam*. Sicut ille, qui dicat: Audiam rem ab ore mei magistri. Beatus natus muliere, qui certus erat, quando vellet, ut cum eo (sc. Deo) loqueretur. Dicit Rabi Isaach Sikomoni; erat mihi socius ex discipulis R. Akiba, qui dicebat: Sciebat Mose, quod immundus non posset comedere Pascha: De quo dissensit? Utrum adspergeret sanguinem pro illis necne. Conveniens erat, ut Parascha immundorum eorum causa diceretur; Idcirco colligitur meritum per merentem, & demeritum per demerentem.

Finis textus.

ET *locutus est Dominus ad Mosen; Alloquere ad filios Israel dicendo; Vir vir qui fuerit immundus pro anima*. Et hoc fuit, quod postulavit: *Aut in via longinqua*. Et hoc fuit, quod non postulavit. *Qui fuerit immundus pro anima*. Non probo nisi de eo, qui fuerit immundus mortuo, de ceteris immundis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Aut in via longinqua*. Ecce tibi argumentum ex constitutione principii de ambobus. Non est similis immundus mortuo illi, qui sit in via longinqua, neque qui sit in via longinqua, est similis immundo pro mortuo; Paritas quæ inter eos intercedit, ea est, quod qui non faciat primum Pascha, faciat secundum; ita pariter, qui non fecerit primum, faciet secundum. *In via longinqua*. Ignoro quæ sit via longinqua. Metiti sunt sapientes quantuluncunque tempore mactationis sacrificii Paschalis a Modiim & interius, & sic in omni intervallo. R. Akiba dicit: memoratur immundus mortuo, & memoratur via longinqua; sicut immundus mortuo, si velit, non potest facere Pascha, ita pariter qui sit in via longinqua, si velit, non potest facere Pascha. R. Eliefer dicit: memoratur longinquitas loci in sacrificio Paschali, & memoratur longinquitas loci in decima; sicut longinquitas loci memorata in decima est extra locum, ubi comedebatur, ita pariter longinquitas loci memorata in sacrificio Paschali est extra locum, ubi comedebatur. Quinam erat locus, ubi comedebatur? A porta Hierosolymæ & interius. Rabi Jehuda dicit: Memoratur longinquitas loci in decima, & memoratur longinquitas loci in sacrificio Paschali; sicut longinquitas loci dicta in decima est extra locum, ubi sit legitima, ita pariter lon-

מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום הכשירו . אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום הכשירו . ואיזה מקום הכשירו מפתח עזרה ולחוץ . או בדרך רחוקה נקוד על ההׄא אפילו בדרך קרובה . והוא טמא . לא היה עושה עמהם את הפסח . כיוצא בו ישפוט יהוה ביני ובינך שלא אמרה לו אלא על הגר בלבד ויש אומרים על המטילים מריבה בינו לבינה . כיוצא בו ויאמרו אליו איה שרה אשתך שהיו יודעים היכן היא . כיוצא בו ולא ידע בשכבה ובקומה נקוד על בשכבה לומר בשכבה לא ידע ובקומה ידע . כיוצא בו וישקהו שלא נשקו בכל לבו . רבי שמעון בן יוחי אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו . כיוצא בו וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם . נקוד עליו שלא הלכו אלא לרעות את עצמם . כיוצא בהם ונשים עד נופח אשר עד מידבא נקוד עליו שאף מלהלן היה כן . כיוצא בו כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן נקוד עליו שלא היה אהרן מן המניין . כיוצא בו עשרון עשרון נקוד על עשרון שלא היה אלא על עשרון אחד בלבד . כיוצא בו הנסתרות ליהוה אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נקוד אמר להם עשיתם הגלוים אף אני אודיע לכם את הנסתרות . אף כאן אתה אומר בדרך רחוקה נקוד עליו שאפילו היה בדרך קרובה והיה טמא לא היה עושה עמהם את הפסח . דבר אחר בדרך רחוקה שינהוג הדבר לדורות . בחודש השני בארבעה עשר יום . הוסיף בו הכתוב שני מצות חוץ ממצוה האמורה

longinquitas loci memorata in sacrificio Paschali est extra locum, ubi sit legitimum. Et quinam est locus, ubi sit legitimum? A porta atrii & exterius. *Aut in via* רחוקׄה punctata est super ה vel in via proxima si esset immundus non faciebat cum illis Pascha. Huic simile dictum est *Genes.* XVI. 5. *Judicet Dominus inter te* ובׄינך *& me*; quod non dixit nisi solum propter Hagat; & sunt qui dicunt, quia excitabat dissensionem inter illum & illam: Huic simile dictum est ibid. XIX. 33. *Et dixerunt* אׄלׄיׄו *ad eum: ubi est Sara uxor tua?* Qui sciebant, ubi esset. Huic simile dictum est ibid. XIX. 34. *Neque cognovit* בשכבׄה *quum accumberet* ipsa, neque *quum assurgeret*. Punctatum est super בשכבׄה, dicendo; Quum accumberet ipsa, non cognovit, & quum surgeret, cognovit: Huic simile dictum est Ibid. XXXIII. 4. וישׄקׄהׄוׄ *& osculatus est eum*: sc. non osculatus est cum cum toto corde suo. R. Simeon ben Jochai dicit: Constat, quod Esau odio haberet Jacob, sed conversæ sunt ejus misericordiæ ea hora, & osculatus est eum cum toto corde suo. Huic simile dictum est XXXVII. 12. *Et abierunt fratres ejus ad pascendum oves patri sui in Sichem*. Punctatum est super hoc; quia non iverunt nisi ad pascendum seipsos. Huic simile dictum est *Num.* XXI. 30. *Vastavi eos usque ad Nophah, quæ est usque ad Medeba*. Punctatum est super hoc; eo quod & ultra hæc loca sic erat. Huic simile dictum est ibid. III. 39. *Omnes numerati Levitarum, quos numeravit Mose & Aharon*. Punctatum est super hoc, quia Aharon non fuit annumeratus. Huic simile dictum est ibid. XXIX. 15. decimam עשׄרון. Punctatum est super decimam, quia non erat nisi una tantum decima. Huic simile dictum est *Deuter.* XXIX. 29. *Abscondita Domino Deo nostro, & manifesta nobis*, ולבׄנׄיׄנׄו *& filiis nostris usque in æternum*. Punctatum est: Dixit illis: Vos fecistis manifesta, ita quoque ego revelabo vobis abscondita. Ita pariter hoc loco tibi dicendum est. *In via* רחוקׄה *longinqua*. Punctatum est: Vel si fuerit in via proxima, & fuerit immundus non faciet cum illis Pascha. Alia expositio: *In via longinqua*. Ut hoc observetur a generationibus. *In mense secundo quartadecima die:* Addit in eo textus duo præcepta, excepto præcepto memorato in ipso corpore sacrificii. Et quodnam est? *Et os non frangetis in eo*. De præcepto, quod est in ejus corpore, textus loquitur. Tu dicis, quod de præcepto, quod est

לגופו. ואיזה זה זה ועצם לא תשברו בו במצות שבגופו הכתוב מדבר. אתה אומר במצות שבגופו הכתוב מדבר או אינו מדבר ﭏ במצות שכל גופו כשהוא אומר ככל חוקותיו וככל משפטיו ועשו אותו הרי מצות שעל גופו אמור. והא מה תלמוד לומר ככל חוקותיו במצות שבגופו הכתוב מדבר. או אף לשבעה ולמצה ולביעור חמץ. תלמוד לומר ועצם לא תשברו בו. עצם היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל. מה עצם מצוה שבגופו הכתוב מדבר אף כשהוא אומר ככל חוקותיו במצוה שבגופו הכתוב מדבר. איסי בן עקביא אומר חוקה האמורה בפסח אינה ﭏ בגופו.

סליק פיסקא

והאיש אשר הוא טהור. שומע אני אחד יחיד ואחד ציבור עושה פסח שני תלמוד לומר ויהי אנשים. היחיד עושה פסח שני ואין הציבור עושה פסח שני. רבי נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר והאיש היחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושים פסח שני. וחדל מעשות הפסח. אין וחדל ﭏ כל שיכול לעשות ולא עשה שיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולפנים וכן לכל מידתה. ונכרתה. אין ונכרתה ﭏ הפסקה. הנפש ההיא מזידה דברי רבי עקיבא. מעמיה. ועמה שלום. כי קרבן יהוה לא הקריב במועדו. על פסח ראשון ענש כרת. אתה אומר על פסח ראשון שדוחה את השבת ידחה את הטומאה. או לא אמר ﭏ על פסח שני אמרת כל עצמו אינו בא ﭏ מפני הטומאה. חטאו ישא האיש ההוא אין לי ﭏ איש אשה מנין תלמוד לומר ונכרתה הנפש ההיא. להביא את האשה.

סליק פיסקא

in ejus corpore, textus loquatur, aut non loquitur nisi de præceptis, quæ sint ejus causa. Quando vero dicit: *Et juxta omnia statuta ejus, & omnia judicia ejus facient illud*. Ecce præcepta, quæ sunt ipsius causa, dicta sunt. Cur igitur dictum est. *Juxta omnia statuta ejus, & omnia judicia ejus?* De præceptis, quæ sunt in ejus corpore textus loquitur; aut etiam de septem diebus & de azymo, & de remotione fermenti. Idcirco dictum est: *Et os non frangetis in eo*. Os erat in genere, exiit ab genere, ad docendum de genere. Sicut os est præceptum, in quo de ejus corpore textus loquitur; Ita pariter quando dicit: *Juxta omnia statuta ejus, & omnia judicia ejus;* de præcepto, quod spectat ad ejus corpus, textus loquitur. Hisi ben Akiba dicit: Statutum quod dictum est in sacrificio Paschali, non respicit nisi ejus corpus.

Finis textus.

VIR *autem qui fuerit mundus*. Crederem quod tam privatus, quam cœtus faceret Pascha secundum? Idcirco dictum est: *Et fuerunt viri*. Privatus facit Pascha secundum, at cœtus non facit Pascha secundum. R. Nathan dicit: Non est necesse; Quia jam dictum est: *Vir autem*. Privatus facit Pascha secundum, at cœtus non facit Pascha secundum: *Et destiterit facere Pascha*. Non significat *& destiterit*, nisi quod omnis, qui potuerit facere non fecerit. Metiti sunt sapientes quantaluncunque tempore mactationis sacrificii Paschalis, a Modiim & interius, & similiter pro quovis simili intervallo. *Et excidetur*. Non significat ונכרתה nisi excisionem: *Anima illa*; quæ faciat ex contumacia. Verba R. Akiba: *De populis suis*. Et populus suus in pace. *Quia oblationem Dei non obtulit in tempore suo*. Pro Paschate primo punit excidio: Tu dicis, quod Pascha primum, quod pellit Sabbathum, pellat quoque immunditiem, aut non loquitur nisi de Paschate secundo; Dixisti? Omne hoc non venit nisi propter immunditiem: *Peccatum suum portabit vir ille*. Non probo nisi de viro, de fœmina unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et excidetur anima illa*. Ad includendum mulierem.

Finis textus.

וכי יגור אתך גר שומע אני כיון שנתנייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר כאזרח. מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר. רבי שמעון בן אלעזר אומר הרי שנתנייר בין שני פסחים שומע אני יעשה פסח שני תלמוד לומר כאזרח. מה אזרח שלא עשה את הראשון יעשה את השני. כל כן שלא עשה את הראשון יעשה את השני. כחוקת הפסח אין לי אלא הפסח שוה הגר לאזרח. בכל מצות שבתורה מנין תלמוד לומר חוקה אחת יהיה לכם. בא הכתוב והשוה את הגר לאזרח בכל מצות שבתורה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה לאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף. למה נאמרה פרשה זו. לפי שהוא אומר על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה יסעו. שומע אני הואיל ונוסעים על פי הדיבר יכול לא יהיו צריכים חצוצרות. תלמוד לומר עשה לך. מגיד הכתוב שאף על פי שנוסעים על פי יהוה וחונים על פי יהוה צריכים חצוצרות. עשה לך. משלך ויקחו אליך. משל ציבור דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אחד זה ואחד זה משל ציבור הכתוב מדבר. ומה תלמוד לומר עשה לך קח לך בשלך אני רוצה מבהם. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר בעת ההיא אמר יהוה אלי פסל לך לא היו אלא משל ציבור. הא מה תלמוד לומר קח לך עשה לך בשל ציבור הכתוב מדבר. חצוצרות. מיעוט חצוצרות שתים. או אם רצה להוסיף מוסיף. תלמוד לומר שתי חצוצרות. שלא להוסיף עליהם ולא לגרוע מהם. שתי חצוצרות שיהיו שוות במראה ובקומה ובנוי. מקשה. אין מקשה אלא מעשה אומן ומין קשה

Et cum peregrinatus fuerit apud te peregrinus. Crederem postquam factus esset proselytus, fecisse statim pascha? Idcirco dictum est: *Sicut indigena*. Sicut indigena quartadecima, ita pariter proselytus quartadecima. R. Simeon ben Elieser dicit: Ecce si proselytus factus sit inter duo Paschata, crederem fecisse Pascha secundum? Idcirco dictum est: *Sicut indigena*. Sicut indigena si non fecerit primum, faciebat secundum, ita pariter qui non fecerit primum, faciet secundum: *Juxta statuta Paschatis*: Non probo nisi de Paschate, quod sit æquale proselyto, & indigenæ, de reliquis omnibus præceptis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Statutum unum erit vobis*. Venit textus, & æquiparat proselytum indigenæ in omnibus præceptis in lege memoratis.

Finis textus.

Et *locutus est Dominus ad Mosen, dicendo: Fac tibi duas tubas argenteas*. Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Num.* IX. 23. *Quia juxta mandatum Domini castrametabantur, & juxta mandatum Domini proficiscebantur*. Ego crederem, quoniam mandato Domini proficiscebantur, & mandato Domini castrametabantur, non opus habuisse tubis? Idcirco dictum est: *Fac tibi*. Ostendit textus, licet proficiscerentur mandato Domini, & mandato Domini castrametarentur, opus habuisse tubis. *Fac tibi*. De tuis bonis, *Et sument tibi*. *Exod.* XXVII. De bonis cœtus. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit. In utroque de bonis cœtus textus loquitur. Et cur dictum est. *Fac tibi? Sume tibi?* De tuis bonis mihi erit acceptius, quam de eorum bonis. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser; Cur dicta est hæc Parascha? Quia dictum est *Deut.* X. I. *Tempore illo dixit mihi Dominus: Sculpe tibi*. Tamen non erant nisi de bonis cœtus. Cur igitur dictum est: *Sume tibi, fac tibi?* De bonis cœtus textus loquitur. *Tubas*. Ad minimum tubas duas; aut si velis addere, addere tibi licebit. Idcirco dictum est: *Duas tubas*: Ne augeas, neque diminuas de illis. *Duas tubas*. Ut sint pares adspectu, altitudine, & forma. *Ex massa*; Non significat מקשה nisi opus artificis, & de specie solida, & opus mallei: *Et erunt tibi ad convocandam congregationem*. Ut

ומעשה קורנס . והיו לך למקרא העדה. שתהא מזמן העדה ומסיע את המחנות.

סליק פיסקא .

ותקעו בהם ונועדו אליך כל העדה , ואם באחת יתקעו . אבל לא שמענו להיכן. הרי אני דן. נאמר תקיעה בעדה. ונאמרה תקיעה בנשיאים. מה תקיעה האמורה בעדה בפתח אהל מועד . אף תקיעה האמורה בנשיאים בפתח אהל מועד. יכול כל הקודם במקרא קודם במעשה תלמוד לומר וידבר משה אל ראשי המטות . הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם . ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים . אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהו נשיאים קודמים. רבי יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה . ואחרי כן נגשו בני אהרן . הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים. אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהו הנשיאים קודמים. אלא מה תלמוד לומר וידבר משה אל ראשי המטות. בא הכתוב ללמדך שאין התרת נדרים אלא מפי מומחים. ותקעתם תרועה. תרועה בפני עצמה . ותקיעה בפני עצמה אתה אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה. או תקיעה ותרועה כאחת. כשהוא אומר ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו. הרי תקיעה אמורה. הא מה תלמוד לומר ותקעתם תרועה. תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה. או אין לי אלא תקיעה לפני תרועה ותקיעה לאחר תרועה מנין תלמוד לומר תרועה יתקעו למסעיהם . נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה . מה תרועה האמורה להלן תקיעה לאחר תרועה . אף תרועה האמורה כאן תרועה לאחר תקיעה. ומה כאן תקיעה לפני תרועה . אף להלן תקיעה לפני תרועה. הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע. רבי יוחנן בן ברוקה אומר ותקעתם תרועה שאין תלמוד לומר אלא זה בנה אב לתקיעה שתהא שנייה לתרועה הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע . אין לי אלא במדבר . בראש השנה מנין נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה מה

cum iis invitetur congregatio , & fiat profectio castrorum.

Finis textus.

Quum clangent eis , tum congregabuntur ad te omnis congregatio ; Si vero cum una clanxerint .* At non intelleximus in quo loco. Ecce ego argumetabor . Memoratur clangor in congregatione , & memoratur clangor in principibus ; Sicut clangor memoratus in congregatione fiebat in ostio tentorii conventus , ita pariter clangor memoratus in principibus faciendus erat in ostio tentorii conventus . Crederem qui antecederet in textu, antecessisse in opere ? Idcirco dictum est : *Et locutus est Mose ad capita tribuum* . Quoniam memorantur allocutiones in lege simpliciter & in eorum aliqua definitur antecessisse principes , ita pariter ego definiam in omnibus allocutionibus in lege memoratis antecessisse principes . R. Jonathan dicit: Non est necesse , quia jam dictum est *Exod.* XXXIV. *Et vocavit eos Mose , & redierunt ad eum Aharon, & omnes principes congregationis. Et postea accesserunt filii Aharon*. Quoniam memorantur allocutiones in lege simpliciter , & in earum aliqua definitur principes antecessisse , ita pariter ego definiam in cunctis allocutionibus in lege memoratis principes antecessisse . At cur dictum est : *Et locutus est Mose ad capita tribuum ?* Venit textus ad te docendum non fuisse solvenda vota nisi ex ore peritorum. *Quod si clanxeritis jubilo tremulo*. Terua seorsim, & Tekia seorsim. Tu dicis Terua seorsim, & Tekia seorsim . At ego dicam Tekia , & Terua una simul. Quando vero dicit : *At in congreganda congregatione clangetis , & non jubilabitis*. Ecce Tekia jam memorata est ; Cur igitur dictum est ; *Et jubilabitis ?* Tekia seorsim , & Terua seorsim ; aut dicam ; non probo nisi de Tekia ante Terua , de Tekia post Terua unde probatur ? Ex eo quod dictum est : *Jubilo clangetis ad profectiones eorum* . Memoratur hic Terua , & memoratur ibi Terua ; sicut in Terua eo loco dicta Tekia post post Terua , ita pariter in Terua hoc loco dicta Tekia post Terua ; Et sicut hoc loco Tekia ante Terua, ita pariter ibi Tekia ante Terua . Ecce docemur, quod clangeret, & ederet sonum tremulum , & clangeret . Rabi Jochanan ben Beroka dicit : *Quod si clanxeritis jubilo*. Quod non erat dicendum; Sed hæc est constitutio principii , quod Tekia fue-

תרועה האמורה להלן תוקע ומריע ותוקע. אף תרועה האמורה כאן תוקע ומריע ותוקע. שלש תרועות נאמרו בראש השנה. שבתון זכרון תרועה. והעברת שופר תרועה. יום תרועה יהיה לכם. שתי תקיעות לכל אחד ואחד. נמצינו למידים לראש השנה שלש תרועות ושש תקיעות. שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה. והעברת שופר תרועה מן התורה. יום תרועה יהיה לכם. לתלמודו הוא בא. רבי שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי תורה. ושתים מדברי סופרים. שבתון זכרון תרועה מן התורה. והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם מדברי סופרים ולתלמודו הוא בא. ותקעתם תרועה. ונסעו המחנות החונים קדמה. ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים תימנה. או כשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע לצפון ולמערב. תלמוד לומר תרועה יתקעו למסעיהם. תקיעה אחת לשתיהם ויש אומרים שלש לכל רוח.

סליק פיסקא

ובהקהל את הקהל למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעו בהם ונועדו אליך. מה הקהל את העדה בשתים אף הקהל בשתים. אי מה הקהל את העדה תוקע ומריע ותוקע אף הקהל את הקהל תוקע ומריע ותוקע. תלמוד לומר ובהקהל את הקהל תתקעו ולא תריעו.

סליק פיסקא

ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות. למה נאמר לפי שהוא אומר אם באחת יתקעו. שומעני אף ישראל במשמע. תלמוד לומר ובני אהרן הכהנים בין תמימים בין בעלי מומים דברי רבי טרפון. רבי

fuerit secunda Teruæ; ecce docemur, quod clangeret, & ederet sonum tremulum, & clangeret. Non probo nisi in deserto, de principio anni unde probatur? Memoratur hoc loco Terua, & memoratur *Levit.* XXIII. 24. Terua, sicut in Terua ibi dicta clangebat, & edebat sonum tremulum, & clangebat, ita pariter in Terua hoc loco dicta clangebat, & edebat sonum tremulum, & clangebat. Tres Teruot memorantur in principio anni: *Sabbathum memoriale clangoris; & facies transire cornu clangoris; dies clangoris erit vobis.* Duæ Tekiot pro singulis; deprehenditur, quod doceamur, in principio anni tres fuisse Teruot, & sex Tekioth, duas ex verbis legis, & unam ex verbis scribarum: *Sabbathum memoriale clangoris; & facies transire cornu clangoris*; ex lege: *Dies clangoris erit vobis*. Ad docendum venit. Rabi Samuel bar Nachmani dicit: una ex verbis legis, & duæ ex verbis scribarum. *Sabbathum memoriale clangoris*; Ex lege: *Et facies transire cornu clangoris; Dies clangoris erit vobis*. Ex verbis scribarum, & ad docendum venit. *Quum vero clanxeritis jubilo, tum proficiscentur castra, quæ sunt ad orientem. Quum vero clanxeritis, proficiscentur castra, quæ sunt ad meridiem.* Aut dicam, quod sicut clangebatur ad orientem & austrum, ita quoque clangeretur ad aquilonem, & occidentem? Idcirco dictum est: *Jubilo clangetis ad profectiones eorum:* Clangor unus pro utroque; & alii dicunt: Tres ad singula latera.

Finis textus.

ET *in congreganda congregatione*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Quumque clangent eis, tum congregabuntur ad te*; Sicut congregatio congregabatur duabus tubis, ita pariter in congregando cœtu duabus tubis; Aut dicam; Sicut in congreganda congregatione clangebat, & edebat sonum tremulum, & clangebat; Ita pariter crederem, quod in congregando cœtu clangeret, & ederet sonum tremulum, & clangeret? Idcirco dictum est: *Et in congreganda congregatione clangetis, & non jubilabitis*.

Finis textus.

ET *filii Aharon sacerdotes clangent tubis*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Si cum una clanxerint*. Crederem vel Israelitas comprehendi? Idcirco dictum est: *Et filii Aharon sacerdotes*. Tam perfecti qua vitiati; Verba

R. Tar-

עקיבא אומר תמימים ולא בעלי מומים. נאמר כאן כהנים ונאמר להלן כהנים מה כהנים האמור להלן תמימים ולא בעלי מומים. אף כאן תמימים ולא בעלי מומים. אמר ליה רבי טרפון עד מתי אתה מגבב ומביא עלינו עקיבא אינו יכול לסבול אקפח את בניי אם לא ראיתי שמעון אחי אימא שהיה חגר ברגלו שהיה עומד ומריע בחצוצרות אמר לו הין שמא בראש חודש וביום הכיפרים וביובל. אמר לו העבודה שלא בדיתה. אשריך אברהם אבינו שיצא מחלציך עקיבא. טרפון ראה ושכח. עקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה. הא כל הפורש ממך כפורש מחייו. והיו לכם לחוקת עולם, למה נאמר לפי שהוא אומר עשה לך שתי חצוצרות כסף שומע אני הואיל ועשה אותם יהיו ירושה לבניו תלמוד לומר לכם לחוקת עולם לחוקה ניתנו ולא לדורות. מיכן אמרו כל הכלים שעשה משה במדבר כשרים היו לדורות חוץ מן החצוצרות.

סליק פיסקא

וכי תבאו מלחמה בארצכם בין שאתם יוצאים עליהם ובין שאין יוצאים עליכם במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או בכל המלחמות שבתורה תלמוד לומר ונושעתם מאויביכם. אמרת צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים בה ואין אחריה שעבוד אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג. וכן הוא אומר ויצא וילחם בגוים ההם מהו והיה יהוה למלך על כל הארץ. רבי עקיבא אומר אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג: מלחמת שרפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין תלמוד לומר על הצר הצורר אתכם. על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור. והרעותם בחצוצרות וגו'. רבי עקיבא אומר וכי חצוצרות מזכירות אלא שאין יכולים להריע ולא הריעו מעלה עליהם כאילו לא הוזכרו לפני המקום ונזכרתם ונושעתם

R. Tarphon. R. Akiba dicit: Perfecti, non vitiati: Dictum est hic *sacerdotes*, & dictum est *Levit.* XXI. *Sacerdotes*, sicut *sacerdotes* ibi dicti perfecti, non vitiati, ita pariter *sacerdotes* hoc loco dicti perfecti, non vitiati. Respondit illi R. Tarphon. Quousque conquiris, & adducis super suos textus Akiba, qui perferri non possunt? Possim incidere meum filium, si ego non vidi Simeonem fratrem meæ matris, qui erat pede claudus, quod stans clangeret tubis. Dixit illi; utique; Fortasse fuit in principio anni, & in die expiationum, & in Jubilæo, Respondit illi. Per ministerium, quod non mentiris. Beatus es tu Abraham pater noster, quod de lumbis tuis egressus sit Akiba; Tarphon vidit, & oblitus est; Akiba per se commentatur, & confirmat constitutionem; Ecce qui se abs te separat, quasi se separet a vita sua. *Et erunt vobis in statutum perpetuum.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Fac tibi duas tubas argenteas.* Crederem, quoniam fecerat, quod essent in hæreditatem suis filiis? Idcirco dictum est: *Vobis in statutum perpetuum.* In statutum datæ sunt, non in generationes. Hinc dixerunt omnia vasa quæ fecit Mose in deserto, fuisse legitima generationibus, exceptis tubis.

Finis textus.

E*T quando proficiscemini ad bellum in terra vestra;* Sive vos egrediamini contra illos, sive illi contra vos egrediantur; De bello Gog & Magog textus loquitur, aut non loquitur nisi de omnibus bellis, quæ memorantur in lege? Idcirco dictum est: *Et salvabimini ab hostibus vestris.* Dixisti? Exi, & vide; Quodnam est bellum, in quo Israel salvabitur, & post illud non erit servitus? Tu non deprehendis nisi bellum Gog & Magog. Et sic dictum est *Zachar.* XIV. 3. *Et egredietur Dominus, & præliabitur contra gentes illas.* Quid tum erit? *Et erit Dominus super omnem terram.* Dicit R. Akiba; Non probo nisi de bello Gog, & Magog, de bello uredinis, & rubiginis, & de muliere, quæ difficulter pariat, & de navi, quæ diripiatur in mare, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Contra afflictorem, qui affliget vos;* Contra omnem afflictionem, ne adducatur super cœtum. *Tum jubilabitis tubis &c.* Rabi Akiba dicit; Num tubæ faciebant recordari? Sed hoc significat; si clangere potuissent, & non clanxissent, imputatur perinde ac non fuissent memorati coram Deo: *Et memo-*

הא כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות.

סליק פיסקא

וביום שמחתכם ובמועדיכם . אילו שבתות . רבי נתן אומר אילו תמידים . ובמועדיכם . אילו שלש רגלים . ובראשי חדשיכם. כמשמעו. ותקעתם בחצוצרות בשל ציבור הכתוב מדבר , אתה אומר בשל ציבור הכתוב מדבר או אחד לציבור ואחד ליחיד אמרת במה עניין מדבר בשל ציבור . רבי שמעון בן עזאי אומר בשל ציבור הכתוב מדבר או אחד ציבור ואחד יחיד תלמוד לומר על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם. מה עולות קדשי קדשים אף שלמי קדשי קדשים. אי מה עולות אחד של ציבור ואחד של יחיד אף שלמים אחד של ציבור ואחד של יחיד תלמוד לומר על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה עולות משל ציבור אף שלמים משל ציבור. והיו לכם לזכרון לפני יהוה אלהיכם . למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעתם בחצוצרות. שומע אני קרבנות שתקעו עליהם יהיו כשרים ושלא תקעו עליהם לא יהיו כשרים . תלמוד לומר והיו לכם לזכרון. לזכרון נתנו ולא נתנו להכשר קרבן . אני יהוה אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בחודש השביעי אבל מלכות לא שמענו תלמוד לומר יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו. זה שופרות ומלכיות. רבי נתן אומר אינו צריך . שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות . הרי שופרות והיו לכם לזכרון. זה זכרונות. אני יהוה אלהיכם זה מלכיות . אם כן מה ראו חכמים לומר מלכות תחלה ואחר כך זכרונות ושופרות אלא המליכהו עליך תחלה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתיזכר לו ובמה בשופר של חירות ואין שופר אלא של חירות שנאמר והיה

morabimini, & *salvabimini*. Ecce quando memorabantur Israelitæ, non memorabantur nisi propter salvationem.

Finis textus.

ET *in die lætitiæ vestræ*, & *in solennitatibus vestris*. Hæc sunt Sabbata. R. Nathan dicit. Hæc sunt sacrificia jugia. *Et in solennitatibus vestris*. Hæc sunt tria festa solennia. *Et in principiis mensium vestrorum;* Juxta sensum literalem. *Et clangetis tubis*. De sacrificiis cœtus textus loquitur, tu dicis quod de sacrificiis cœtus textus loquatur, at ego dicam tam de sacrificiis cœtus, quam privati. Dixisti? De quo subjecto loquitur? De subjecto cœtus. Rabi Simeon ben Azai dicit: De sacrificiis cœtus textus loquitur, aut loquitur tam de sacrificiis cœtus, quam privati. Idcirco dictum est: *Super holocaustis vestris*, & *super sacrificiis pacificis vestris;* Sicut holocausta erant sanctitates sanctitatum, ita pariter pacifica erant santitates sanctiratum; aut dicam; Holocausta erant tam cœtus, quam privati, ita pariter pacifica erant tam cœtus quam privati. Idcirco dictum est: *Super holocaustis vestris*, & *super sacrificiis pacificis vestris;* Sicut holocausta erant cœtus, ita pariter pacifica erant cœtus: *Et erunt vobis in recordationem coram Domino Deo vestro*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et clangetis tubis;* Crederem sacrificia, super quibus clanxissent, fuisse legitima, si non clanxissent, fuisse illegitima? Idcirco dictum est: *Et erunt vobis in recordationem*. In recordationem datæ sunt, at non datæ sunt, ut legitimum facerent sacrificium. *Ego Dominus Deus vester?* Cur dictum est? Quia dictum est: *Alloquere ad filios Israel*, & *dices ad eos, in mense septimo*. At imperia non audivimus: Idcirco dictum est *Num.* XXIII. 21. *Dominus Deus ejus cum eo*, & *jubilatio regis cum eo:* Hæc sunt cornua, & imperia. Rabi Nathan dicit: Non est necesse, quia jam dictum est: *Et clangetis tubis:* Ecce cornua: *Et erunt vobis in recordationem*. Istæ sunt memoriæ: *Ego Dominus Deus vester:* Hæc sunt imperia. Si ita est; Quid viderunt sapientes, ut dicerent; Imperia in principio, & postea memoriæ, & cornua? Sed faciet regnare in principio super se; & postea quæret coram eo misericordiam, ut ejus recordetur: Quonam? cornu libertatis; etenim cornu non est nisi libertatis; Dictum est enim *Isai.* XXVII. 13. *Et erit in die illa clangetur cornu magno*.

At

ביום ההוא יתקע בשופר גדול . אבל איני יודע מי תוקעו תלמוד לומר ויהוה אלהים בשופר יתקע. ועדין אין אנו יודעים מהיכן התקיעה יוצאה זה שנאמר קול שאון מעיר וקול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאויביו.

סליק פיסקא

ויאמר משה לחובב. חובב היה שמו . רעוﭏ היה שמו . שנאמר ותבואנה אל רעוﭏ אביהם כשהוא אומר וחבר הקני נפרד מקין מבני חובב חותן משה . וכי חובב היה שמו והלא רעוﭏ היה שמו , ומה תלמוד לומר ותבואנה ﭏ רעוﭏ אביהם מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהם אבא . רבי שמעון בן מנסיא אומר רעוﭏ היה שמו . ריע של ﭏ שנאמר ויבוא אהרן וכל זקני ישרﭏ . רבי דוסתאי אומר קני היה שמו ולמה נקרא שמו קני שפירש מעשה קניי דבר שמקנאים בו שנאמר הם קנאוני בלא ﭏ ואומר אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה . רבי יוסי אומר קני היה שמו ולמה נקרא קני שקנה שמים וארץ . רבי ישמעﭏ ברבי יוסי אומר רעוﭏ היה שמו ולמה נקרא שמו רעוﭏ שריעה לאל שנאמר ריעך וריע אביך ﭏ תעזוב . רבי שמעון בן יוחי אומר שני שמות היו לו חובב ויתרו. יתרו על שם שייתר פרשה אחת בתורה שנאמר ואתה תחזה מכל העם . והלא אף בידי משה היו מסיני שנאמר ואתה תחזה מכל העם . והלא אף בידי משה היו מסיני שנאמר ואם את הדבר הזה תעשה . ולמה נתעלם מעיני משה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו . חובב על שחיבב את התורה שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו . וכשם שחיבב

At ignoro, quis clanget; Idcirco dictum est *Zacchar.* IX. 14. *Et Dominus Deus cornu clanget:* At nondum scimus unde hic clangor egrediatur. Idcirco dictum est *Isai.* LXVI. 6. *Vox strepitus de civitate, & vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.*

Finis textus.

ET *dixit Mose ad Hobab.* Hobab erat ejus nomen; Reuel erat ejus nomen; Dictum est enim *Exod.* II. 18. *Et venerunt ad Reuel patrem suum.* Quando vero dicit *Judic.* IV. 11. *Cheber Keni recessit ab Kain de filiis Hobab soceri Mosis.* Num Hobab erat ejus nomen? Atqui Reuel erat ejus nomen. Cur igitur dictum est: *Et venerunt ad Reuel patrem suum?* Docemur, quod pueri patrem sui patris vocent patrem. R. Simeon ben Menasia dicit: Reuel erat ejus nomen; socius Dei; Dictum est enim *Exod.* XVIII. 12. *Et venit Aharon, & omnes seniores Israel.* R. Dostai dicit: Keni erat ejus nomen. Et cur vocatum est nomen ejus Keni? Quia se separavit ab eo, qui zelotypiam excitat Deo; Dictum est enim *Deut.* XXXII. 21. *Ipsi zelotypiam injecerunt mihi per eum, qui non est Deus.* Et dictum est *Ezech.* VIII. 3. *Quia ibi erat sedes simulacri zeli, quod excitat zelotypiam.* R. Jose dicit: Keni erat ejus nomen; & cur appellatus est Keni? Quia acquisivit cœlum & terram. R. Ismael bar R. Jose dicit; Reuel erat ejus nomen; & cur appellatum est ejus nomen Reuel? Quia factus est socius Dei. Dictum est enim *Prov.* XXVII. 10. *Socium tuum, & socium patris tui non deseres.* R. Simeon ben Jochai dicit: Duo erant illi nomina, Hobab, & Jetro. Jetro, quia addidit unam Parascham in lege. Dictum est enim *Exod.* XVIII. 21. *Et tu eliges ex universo populo.* Atqui etiam hoc sciebat Mose a Sinai. Dictum est enim ibid. *Si autem hoc feceris?* Et cur absconditum fuit ab oculis Mosis? Ut appendatur meritum merenti, ut res attribueretur Jetro. Hobab, quia amavit legem; quia non invenimus in cunctis proselytis, quod amarent legem plusquam Jetro; & sicut Jetro amavit legem, ita quoque ejus filii amarunt legem. Dictum est enim *Jerem.* XXXV. 2. *Vade ad domum Rechabitarum, & loquere ad eos verba Domini.* Quoniam hæc domus diruenda erat, considerarunt, quasi tum esset diruta; Dictum est enim ibid. *Et domum non ædi-*

יתרו את התורה כן חיבבו בניו את
התורה. שנאמר הלוך את בית הרכבים
ודבר ﭏיהם דברי יהוה. הואיל ובית זה
עתיד ליחרב רואים אותו כאילו הוא
חרב עכשיו . ובית לא תבנו וזרע לא
תזרעו ונשמע לקול יונדב בן רכב ונשב
באהלים ונשמע ונעשה ככל אשר ציונו
יונדב אבינו . על ששמעו למצות יונדב
אביהם והעמיד מהם המקום סופרים
שנאמר וממשפחת סופרים יושבי יעבץ
תרעתים שמעתים סוכתים . תרעתים
על ששמעו תרועה מהר סיני . תרעתים
על שם שהיו מתריעים ומתענים .
תרעתים על שם שלא היו מגלחים .
תרעתים על שם שהיו יושבים בפתח
שערי ירושלם . שמעתים על שם
ששמע מצות אביהם . סוכתים על
שם שלא סכו את השמן . סוכתים על
שם שהיו יושבים בסוכות . יושבי יעבץ
שהניחו את יריחו . המה הקנים הבאים.
שהיו בארץ ישרﭏ והלכו להם אצל יעבץ
לערוד ללמד הימנו תורה שנאמר ויקרא
יעבץ לאלהי ישרﭏ ויבא לו ﭏהים את
אשר שאל . הם חסידים ממי ילמדו .
והוא חסיד למי ילמד באו חסידים ללמוד
אצל חסיד שנאמר ובני קני חותן משה
ומנין שבניו של יונדב בן רכב הן הן בניו
של יתרו . שנאמר המה הקנים הבאים
מחמת . מה שכר נטלו על כך ולבית
הרכבים . אמר ירמיה כה אמר יהוה
צבאות יען אשר שמרתם מצות אביכם
לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד
לפני כל הימים . רבי יהושע אומר גרים
נכנסים להיכל . והלא כל ישרﭏ לא
נכנסו להיכל ﭏא שהיו יושבים כסנהדרים
ומורים דברי תורה. ויש אומרים מבנותיהם
נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים
לגבי מזבח. והרי דברים קל וחומר ומה
אילו שקירבו את עצמם כך קירבם המקום
ישרﭏ שעושים את התורה על אחת
כמה וכמה. וכן אתה מוצא ברחב הזונה
מהו אומר וממשפחת בית עבודת הבוץ
לבית אשבוע. עבודת הבוץ שהטמינה את
המרגלים . עבודת הבוץ . שנשבעו לה
המרגלים. רבי ﭏיעזר אומר זו רחב הזונה
שמיתה עסוקה באכסנאים . שמנה כהנים
ושמונה נביאים עמדו מרחב הזונה ואילו
הם ירמיהו חלקיהו ושריה ומחסיה וברוך

ædificabitis , *&* *femen non feretis* , *&* *obedivimus voci Jonadab filii Rechab*, *&* *habitavimus in tabernaculis* , *&* *fecimus juxta omnia* , *quæ præcepit nobis Jonadab pater noſter*. Quoniam obedierunt præceptis Jonadab patris ſui, conſtituit ex eis Deus ſcribas; Dictum eſt enim 1. *Paral.* 11. 55. *Et de familia ſcribarum habitantium in Jabes*. תרעתים שמעתים סוכתים. Dicti ſunt תרעתים, quia audierunt jubilationem de monte Sinai. תרעתים, quia jubilabant, & jejunabant: תרעתים, quia ſe non radebant: תרעתים, quia ſedebant ad oſtium porarum Hieruſalem. שמעתים, quia auſcultarunt præceptis patris ſui. סכותים quia ſe oleo non ungebant: סוכתים, quia in tabernaculis habitabant: *Habitantium in Jabes*; quia deſeruerunt Jericho: *Iſti ſunt Kinei* , *qui venerunt* , Erant in terra Iſrael, & iverunt ad Jabes in Arod, ut ab eo legem docerentur, dictum eſt enim ibid. IV. 10. *Et invocavit Jabes Deum Iſrael*; *&* *præſtitit Deus* , *quæ poſtulavit*. Ipſi pii erant. A quo docendi erant? Ille erat pius; Quem docere debebat? Venerunt pii, ut a pio docerentur. Dictum eſt enim *Judic.* 1. 16. *Et filii Keni ſoceri Moſis*. Et unde probatur filios Jonadab filii Rechab fuiſſe filios Jetro? Ex eo quod dictum eſt 1. *Paral.* 11. 55. *Hi ſunt Kinei* , *qui venerunt de Chamat*. Quam mercedem acceperunt? *Domui Rechabitarum* , *dixit Jeremias* : *Sic dicit Dominus exercituum*; *quoniam obſervaſtis præcepta patris veſtri*; *Non deficiet vir de ſtirpe Jonadab filii Rechab* , *ut ſtet coram me omnibus diebus*. *Jerem.* ibid. 18. Rabi Jehoſua dicit: Proſelytine ingrediebantur in templum? Atqui cunctis Iſraelitis non licebat ingredi in templum; Sed conſidebant in Synhedriis, & docebant verba legis. Et alii dicunt; Earum filiæ nubebant ſacerdotibus, & de earum filiis naſcebantur filii, qui offerebant ſuper altare. Ecce argumentum a minori ad majus; Si iſtos, qui acceſſerunt, ita Deus ad ſe admovit, Iſraelitas, qui obſervant legem, quanto magis? Et ſic tu deprehendis in Rachab meretrice; Quid dictum eſt 1. *Paral.* IV. 21. *Et familia domus operantis linum domui Eſebon*? *Operantis linum*; quia abſcondit exploratores: *Operantis linum*; quia illi jurarunt exploratores. R. Elieſer; hæc eſt Rachab meretrix, quæ operam dabat, ut hoſpitio exciperet octo ſacerdotes, & octo prophetas, qui nati ſunt de Rachab meretrice; & hi ſunt Jeremias, Chilkia, & Seria, & Nehemia, & Baruch, & Ne-

ונריה וחנמאל ושלום . רבי יהודה אומר
אף חולדה הנביאה היתה מבני בניה של
רחב הזונה . שנאמר וילך חלקיהו הכהן
ואחיקם בן עכבור ושפן ועשיה . ואומר
הנה אנחנו באים בארץ את תקות חוט
השני הזה תקשרי . והרי דברים קל וחומר
ומה מי שהיתה מעם שנאמר בו לא
תחיה כל נשמה על שקירבה עצמה כך
קירבה המקום . ישראל שעושים את התורה
על אחת כמה וכמה . וכן אתה אומר
בגבעונים מהו אומר ויהויקים ואנשי
כוזיבא . ויהויקים שקיים להם יהושע ,
כוזיבא שכיזבו ליהושע ואמרו מארץ
רחוקה מאד באו עבדיך ולא באו מארץ
ישראל והרי דברים קל וחומר ומה אילו
שהם מעם שחייבים כליה על שקירבו
עצמם קירבם המקום . ישראל שעושים
את התורה על אחת כמה וכמה . וכן
אתה מוצא ברות המואביה מה אמרה
לחמותה עמך עמי ואלהיך אלהי באשר
תמותי אמות . אמר המקום לא הפסדת
כלום הרי המלוכה שלך היא בעולם
הזה ובעולם הבא . ויואש ושרף אשר
בעלו למואב . יואש ושרף . זה מחלון
וכליון. יואש שנתייאשו מן הגאולה. יואש
שנתייאשו מדברי תורה . שרף ששרפו
בניהם לעבודה זרה אשר בעלו למואב
שנשאו נשים מואביות . אשר בעלו
למואב. שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה
מואב . והדברים עתיקים כל אחד ואחד
מפורש במקומו. ויושבי נטעים זה שלמה
שהיה דומה לנטיעה במלכותו . וגדרה
זו סנהדרין שהיתה יושבת וגודרת
בדברי תורה . עם המלך במלאכתו ישבו
שם . נמצאת אומר שלא מתה רות
המואביה עד שראתה שלמה בן בנה יושב
ודן דינו של זונות שנאמר במלאכתו
ישבו שם. והרי דברים קל וחומר ומה
אם מי שהיתה מן העם שנאמר בו לא
תבואו בהם והם לא יבואו בכם. על
שקירבה את עצמה קירבה המקום.
ישראל שעושים רצונו של מקום על
אחת כמה וכמה . ואם תאמר בישראל
לא היתה כן והרי כבר נאמר ויאמר מלך
מצרים למילדות העבריות . שפרה זו
יוכבד . פועה זו מרים . שפרה . שפרה
ורבה . שפרה שמשפרת את הולד.
שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה . פועה

& Neria, & Chanamel, & Sellum; R. Jehuda dicit; etiam Chulda prophetissa erit de filiis filiorum Rachab meretricis; Dictum est enim 2. *Reg.* XXII. 13. *Et ivit Chalkia sacerdos, & Achikam, & Achbor, & Suphan, & Asaja ad Chuldam prophetissam uxorem Sallum filiæ Tekua*. Et dictum est *Jos.* II. 18. *Ecce nobis venientibus in terram funiculum fili coccinei ligabis*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si ista quæ erat de populo, de quo dictum est *Deuter.* XX. 16. *Non facies vivere omnem animam*. Quia per se accessit ad Deum, Deus ad se admovit; quanto magis Israelitæ, qui observant legem? Et sic tu dicis: de Gabaonitis quid dictum est 1. *Paral.* IV. 22. *Et Jochim, & viri Coreba?* ויהויקים, quia illis juravit Josue; כוזיבא, qui mentiti sunt Josuæ: & dixerunt; *A terra maxime longinqua venerunt servi tui*; Atqui non venerunt nisi de terra Israel. Ecce argumentum a minori ad majus; Si isti, qui erant de populo, qui exterminandus erat, quia per se accesserunt ad Deum, Deus ad se admovit, quanto magis Israelitæ, qui observant legem? Et sic tu deprehendis de Ruth Moabitide; Quid dixit socrui suæ? *Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus, ubi morieris, ego moriar? Ruth* I. 16. Dixit illi Deus; Nihil perdidisti; Ecce regnum tuum erit in hoc seculo, & in seculo futuro. *Et Joas & Saraph qui dominati sunt Moab*. 1. *Paral.* IV. 22. *Joas, & Seraph*; isti sunt Machlon, & Chilion. יואש, quia se removerunt a verbis legis. שרף, quia combusserunt filios suos Idololatriæ, *Qui* בעלו *Moab*, quia duxerunt uxores Moabitides. *Qui* בעלו *Moab*; qui relicta terra Israelis se converterunt ad agrum Moab. *Hæc autem verba vetera*. *Paral.* ibid. Omnia & singula explicata sunt in loco suo. *Et habitantes plantarum*. Ibid. Hic est Salomon, qui assimilatur plantæ in regno suo; *Et sepis*. Ibid. Hoc est Synedrium, quod consideus faciebat sepem verbis legis. *Cum rege in opere suo steterunt ibi*. Ibid. Deprehenditur, quod dicas, quod non sit mortua Ruth Moabitis, donec vidit Salomonem filium filii sui sedentem, & judicantem judicium meretricum. Dictum est enim: *In opere suo steterunt ibi*: Et ecce argumentum a minori ad majus; Si quæ erat de populo, de quo dictum est; quod non ingrederemur ad illos, neque illi ad nos ingrederentur, quia accessit ad Deum, ad se Deus illam admovit; Israelitas qui faciunt voluntatem Dei, quanto ma-

שהיתה פועה ובוכה על אחיה שנאמר
ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו
ויאמר בילדכן את העבריות . ותראן
המילדות את האלהים וגו׳ . בתים .
אילו איני יודע מה הם שנאמר מקצה
עשרים שנה אשר בנה שלמה . את
הבתים את בית יהוה. זו כהונה. ואת
בית המלך זו המלכות . זכתה יוכבד
לכהונה ומרים למלכות שנאמר וקוץ
הוליד את ענוב ואת הוכבה ומשפחות
אחרחל זו מרים שנאמר ותצאן כל
הנשים אחריה . בן הרום . זו יוכבד
שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה. נישאת
מרים לכלב שנאמר ותמת עזובה ויקח
לו כלב את אפרת ותלד לו את חור
ואלה היו בני כלב בן חור . ודוד בן איש
אפרתי היה מבית לחם יהודה . נמצא
דוד מבני בניה של מרים הא כל
המקרב עצמו מן השמים מקריבים אותו.
חותן משה . זו יפה לו יותר מכולם
שנקרא חותנו של מלך . נוסעים אנחנו
נוסעים אנחנו מיד לארץ ישראל לא כשם
שבראשונה נוסעים וחונים אלא מיד
לארץ ישראל . וחכמים אומרים מפני מה
שיתף משה עצמו עמהם נתעלם מעיני
משה וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל .
רבי שמעון בן יוחאי אומר אינו צריך שהרי
כבר נאמר כי אנכי מת בארץ הזאת
שאין תלמוד לומר אינני עובר את הירדן
אלא שאף עצמותיו אינן עוברות את
הירדן אלא מפני מה שיתף משה עצמו
עמהם אמר עכשיו ישראל אומרים אם מי
שהוציאנו ממצרים ועשה לנו ניסים וגבורות
אינו נכנס אף אנו אין נכנסים . דבר אחר
מפני מה שתף משה עמהם שלא יאמר
יתרו משה אינו נכנס אף אני איני בא ל

magis? Si dicas in Israel non ita fieri. Atqui jam dictum est *Exod.* I. 15. *Et dixit rex Ægypti obstetricibus Hebræis; Siphrah*; hæc est Jochebet; *Puah*; hæc est Mirjam. שפרה, quia auxit & multiplicavit; שפרה, quia pulchrum reddebat natum; שפרה, quia in diebus ejus aucti, & multiplicati sunt Israelitæ. פועה, quia flebat & gemebat pro fratre suo. Dictum est enim *Exod.* II. 4. *Et stetit soror ejus a longe, ut sciret quid de eo fieret. Et dixit obstetricibus Hebræis. Et timuerunt obstetrices Deum &c.* Istæ domus nescio quales sint. Dictum est enim I. *Reg.* IX. 10. *In fine viginti annorum, postquam ædificaverat Salomon duas domos, domum Dei*: Hoc est sacerdotium: *Et domum regis*. Hoc est regnum. Jochebed meruit sacerdotium, & Mirjam regnum; Dictum est enim I. *Paral.* IV. 8. *Et Koz genuit Anub, & Zobeba, & familias Acharchel*. Hæc est Mirjam. Dictum est enim Exod. XV. 20. *Et exierunt omnes mulieres post Mirjam: Filii Harum. Paral.* ibid. Hæc est Jochebed: Dictum est enim *Num.* XVIII. 14. *Omne* חרם *anathema in Israel tibi erit*. Nupsit Mirjam Calebo; Dictum est enim I. *Paral.* II. 19. *Et mortua est Azuba, & accepit sibi Caleb Ephrat, & peperit illi Hur. Et isti fuerunt filii Caleb filii Hur.* Ibid. vers. 50. *Et David filius viri Ephrati erat de Bethlem Juda.* I. *Sam.* XVII. 12. Deprehenditur, quod David esset de filiis filiorum Mirjam; Ergo qui accedit ad Deum Deus illum ad se admovet. *Socerum Mose:* Hoc erat illi illustrius, quam cetera omnia, quod vocaretur socer regis. *Proficiscimur nos*; Proficiscimur nos statim ad terram Israel; non sicuti antea; quod profiscebamur, & castrametabamur; sed statim proficiscemur ad terram Israel. Et sapientes dicunt; Cur associavit se Mose cum illis? Quia absconditum erat ab oculis Mose, & putabat ingredi cum illis in terram Israel. Rabi Simeon ben Jochai dicit: Non est necesse, quia jam dictum est *Deut.* IV. 22. *Quia ego morior in terra ista*. Quod non erat dicendum: *Ego non transibo Jordanem*; Quia ne ossa quidem sua transitura erant Jordanem; Sed quia se associavit Mose cum illis; nunc dicent Israelitæ; si ille qui eduxit nos de Ægypto, & fecit nobis miracula, & prodigia, non ingreditur, ne nos quidam ingrediemur. Alia expositio: Qui se associavit Mose cum illis; Ne diceret Jetro; Mose non ingreditur; Ego quoque non veniam *ad locum, de quo dixit Dominus*; Ego illum da-

המקום אשר אמר יהוה אותו אתן לכם ואין לגרים בו חלק. ומה אני מקיים והיה השבט אשר גר הגר אתו ﭏא אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לכפרה שאם היה בשבט יהודה מתכפר לו בשבט יהודה בשבט בנימין מתכפר לו בשבט בנימן. דבר אחר אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לקבורה. ניתן לגרים קבורה בארץ ישרﭏ. לכה אתנו והטבנו לך. וכי יש בן ביתו של אדם שאין מטיבים לו, והרי דברים קל וחומר אם לבן ביתו של אדם מטיבים לו קל וחומר לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם. כי יהוה דבר טוב על ישרﭏ. וכי עד עכשיו אין דבר טוב על ישרﭏ והרי מעולם יהוה דיבר טוב על ישרﭏ, פיקד המקום לישרﭏ להטיב לגרים ולנהוג בהם ענוה.

bo vobis. At proselytis non erit in eo pars. Quomodo ego explicabo *Ezech.* XLVII. 23. *Et erit tribui, in qua habitavit proselytus cum eo?* Si non potest explicari titulo hæreditatis, explicetur titulo expiationis: Si fuerit in tribu Jehuda, expietur cum tribu Jehuda, si in tribu Benjamin, expietur cum tribu Benjamin. Alia expositio: Si non potest explicari titulo hæreditatis, explicetur titulo sepulturæ; detur sepultura proselytis in terra Israel. *Veni nobiscum, & benefaciemus tibi.* Quid? num est filius domi hominis, cui non benefaciant? Et ecce argumentum a minori ad majus; Si filio domus hominis benefaciant, multo magis filio domus illius, qui dixit; & fuit mundus? *Quia Dominus locutus est bonum super Israel.* Quid? Num usque ad hoc tempus nunquam locutus erat bonum super Israel? Atqui semper locutus erat bonum super Israel. Præcepit Deus Israeli, ut benefaceret proselytis, & cum illis humiliter ageret.

סליק פיסקא

Finis textus.

ויאמר ﭏיו לא ﭏך. אמר להם אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא. יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים. יש לו נכסים ואין לו משפחה. אבל אני יש לי משפחה ויש לי ארץ ויש לי נכסים. ודינא היתי בארצי אם איני הולך מפני ארצי ﭏך מפני נכסי. ואם איני הולך מפני נכסי ﭏך מפני מולדתי.

ET *respondit ei: Non ibo.* Dixit illis, si propter opes, aut propter terram, ego non veniam; Est tibi cui est terra, & non sunt facultates; est cui sunt facultates, at non est familia; sed mihi est familia, & est terra, & sunt opes; & ego sum judex in mea terra; si non ibo propter meam terram, ibo propter meas opes, & si non ibo propter meas opes, ibo propter meam cognationem.

סליק פיסקא

Finis textus.

ויאמר ﭏ נא תעזוב אותנו. אין נא ﭏא לשון בקשה אמר ליה אם אין אתה מקבל עליך נזהר אני גזרה עליך עכשיו אומרים ישרﭏ לא נתגייר יתרו מחיבה. כסבור היה יתרו שיש חלק לגרים בארץ ישרﭏ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו. דבר אחר כסבור אתה שאתה מרבה כבוד, אין אתה ﭏא ממעט. כמה גרים ועברים עתידים להיכנס תחת כנפי השכינה. והיית לנו לעינים. שלא תנעול דלת מפני הגרים הבאים לומר אם יתרו חתנו של מלך לא קיבל עליו קל וחומר לשאר בני אדם: כי על כן ידעת חנותינו במדבר. אמר ליה אילו אחר שלא ראה

ET *dixit; Ne, quæso, deseras nos;* נא non significat nisi modum precandi. Dixit illi; Si non accipis super te decretum, ego super te decernam: Nunc dicent Israelitæ. Jetro non factus est proselytus ex amore. Putabat Jetro fuisse partem proselytis in terra Israel; nunc quando vidit illis partem non esse, deserit, & abit. Alia expositio; Putasne tibi augere honorem? At tu diminuis: Quam multi proselyti, & servi futuri sunt, qui ingrediantur sub alas Divinitatis? *Erisque nobis pro oculis.* Ne claudas januam coram proselytis, qui venturi sunt; qui poterunt dicere; si Jetro socer regis non suscepit super se, multo minus ceteri homines. *Propterea quod cognovisti castrametationem nostram in deserto.* Dixit illi; Si quis, qui non vidit miracula & prodigia in deserto, nos deserat, & abeat, conveniens

ניסים ונבורות במדבר והניך והלך כדיי הוא הדבר אתה שראית תניח ותלך . אל נא תעזוב אותנו . רבי יהודה אומר אתה הוא שראיתה חן שניתן לאבותינו במצרים שנאמר ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים תניח ותלך . דבר אחר והיית לנו לעינים . אפילו אין דיינים שלא שכל דבר ודבר שנתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו בו כעניין שנאמר ואתה תחזה מכל העם והלא אף ביד משה היה מסיני שנאמר וצוך אלהים ויכלת עמוד . ולמה נתעלם ממשה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו . דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל עונים שנאמר ואהבתם את הגר וגר לא תלחץ וגר לא תונה ולא תלחצנו.

סליק פיסקא.

והיה כי תלך עמנו. וכי מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה אמר ליה כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו נתנוהו ליונדב בן רכב חלק בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות שנה וארבעים שנה שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל ממצרים. צא מהם ארבעים שנה שהלכו במדבר נמצאו אוכלים אותו ארבעים שנה וארבע מאות שנה . וכיון ששרת שכינה בחלקו של בנימן באו בני בנימן ליטול חלקם באו ופינו אותו מפניהם . שנאמר ובני קני חותן משה.

סליק פיסקא

ויסעו מהר יהוה דרך . שלשת ימים. אין צריך לומר שהרי כבר נאמר אחד עשר יום מחורב . ומה תלמוד לומר ויסעו מהר יהוה מלמד שהילכה שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי שיכנסו לארץ . משלו משל למה הדבר דומה לבני אדם שיוצאים למלחמה בשעה שהם יוצאים הם שמחים. וכל זמן שהם מתייגעים ירוהם

niens est; tu qui vidisti, nos deseres, & abibis? *Ne, quæso, deseras nos*. Rabi Jehuda dicit: Tu qui vidisti gratiam, quæ data fuit patribus nostris in Ægypto; Dictum est enim *Exod.* XII. 36. *Et Dominus dedit gratiam populo in oculis Ægyptiorum:* Deseres, & abibis? Alia expositio: *Et eris nobis pro oculis*. Vel si non essent judices, quidquid esset absconditum ab oculis nostris, tu illuminares oculos nostros; Sicuti dictum est *Exod.* XVIII. 21. *Et tu eliges e populo*. Atque hoc invenit Mose a Sinai. Dictum est enim: *Et præcipiet tibi Deus, & poteris resistere*. At cur absconditum fuit Mosi? Ut attribueretur meritum merenti; ut res attribueretur Jetro. Alia expositio: Tu eris amabilis nobis, sicut pupilla oculi; Dictum est enim *Deut.* X. 19. *Et diligetis proselytum: Et proselyto molestiam non exhibebitis*. *Exod.* XXIII. 9. *Et proselytum non decipies, neque molestiam ei exhibebis*, Ibid. XXII. 21.

Finis textus.

ET *erit, cum iveris nobiscum*. Et quodnam fuit bonum, quo benefecit illi? Dixerunt, quando Israelitæ diviserunt terram, dereliquerant pinguedinem Jericho per quingentos cubitos undequaque; & dixerunt; Ille, in cujus parte ædificata fuerit domus, accipiet pinguedinem Jericho; & dederunt eam Jonadabo filio Rachab in partem in principio, & de ea comederunt 440. annis; Dictum est enim 1. *Reg.* VI. 1. *Et fuit quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de Ægypto;* Detrahe ex illis quadraginta annos, in quibus incesserunt in deserto, deprehenditur de ea comedisse quadringentis & quadraginta annis: & quando habitavit Divinitas in parte Benjamin, venerunt filii Benjamin ad accipiendum eorum partem; ipsi abierunt & deseruerunt locum. Dictum est enim *Judic.* 1. 16. *Et filii Keni soceri Mosis*.

Finis textus.

ET *profecti sunt a monte Dei via trium dierum*. Non est necesse; Quia dictum est *Deuter.* 1. 2. *Undecim dies ab Horeb*. Docemur, quod incessit Divinitas eo die tria & triginta milliaria, ut ingrederentur in terram. Cuinam hoc est simile? Simile hostibus egredientibus ad bellum; eo tempore quo egrediuntur, lætantur; at quando defatigantur, deficiunt animo. At Israelitis

מתרשלות אבל ישראל אינו כן לא כל
זמן שהם מייגעים הם שמחים ואומרים
נלך נירש את ארץ ישראל . וארון ברית
יהוה נוסע לפניהם . אמרו אבותינו חטאו
נגזרה עליהם גזירה במדבר הזה יפלו
פגריכם אבל אנו לא נחטא ונמות
ונלך ונירש את ארץ ישראל . וארון ברית
יהוה נוסע לפניהם . ארון זה שיצא עמהם
במחנה היו בו שברי לוחות שנאמר וארון
ברית יהוה ומשה לא משו מקרב המחנה
רבי שמעון בן יוחי אומר וארון ברית יהוה
נוסע לפניהם למה נאמר לא וארון ברית
יהוה משל לאנטיקוסר שהיה מקדים
חיילותיו מתקן להם מקום שישרו כך היתה
השכינה מקדמת לישראל ומתקנת להם
מקום שישרו . לתור להם מנוחה . מה
תלמוד לומר . לפי שנאמר וישמע הכנעני
מלך ערד . כיון ששמעו כנענים שמתו
מרגלים אמרו מתו מרגלים שלהם נלך
ונלחם בם רבי שמעון בן יוחי אומר כי
בא ישראל דרך האתרים . כיון שמת
אהרן אמרו מת כהן גדול שלהם הלך
התיר הגדול שלהם ועמוד הענן שהיה
עושה עמהם מלחמה הרי שעה שנלך
ונלחם בם. רבי שמעון בן יוחי אומר גנות
גדולה היתה בידו של ישראל בשעה שאמרו
נשלחה אנשים לפנינו . אמר להם המקום
אם לשהייתם בארץ ערבה ושוחה זנתי
ופרנסתי אתכם כשאתם נכנסים בארץ
טובה ורחבה בארץ זבת חלב ודבש על
אחת כמה וכמה שאזון ואפרנס אתכם .

סליק פיסקא

וענן יהוה עליהם יומם . מיכן אמרו
שבעה עננים הם . וענן יהוה להם יומם .
ועננך עומד עליהם . ובעמוד ענן אתה
הולך לפניהם יומם . ובהאריך הענן.
ובהעלות הענן . ואם לא יעלה הענן . כי
ענן יהוה על המשכן . שבעה עננים היו
ארבעה מארבעה רוחותם ואחת למעלה
ואחת למטה . ואחת מלפניהם הגבוה
מנמיכו והנמוך מגביהו ומכבר את הנחשים
ואת העקרבים ומכבד ומרבץ לפניהם . רבי

litis ita non contigit; sed quando defatigabantur, lætantes dicebant; Eamus ad hæreditandam terram. *Et arca fœderis Domini proficiscebatur ante eos*. Dixerunt: Patres nostri peccarunt, & de iis dictum fuit; *Et in deserto isto cadent cadavera vestra*. At nos qui non peccavimus, non moriemur, sed ibimus ad hæreditandam terram Israel. *Et arca fœderis Domini proficiscebatur ante eos*. In hac arca, quæ egrediebatur cum ipsis in castris, continebantur tabulæ fractæ. Dictum est enim *Num.* XIV. 44. *Et arca fœderis Domini, & Mose non recesserunt de medio castrorum*. R. Simeon ben Jochai dicit: *Et arca fœderis Domini proficiscebatur ante eos*. Cur dictum est? Verum arca fœderis Domini similis erat præfecto, qui antecedat exercitus suos, ut illis præparet locum accomodatum; Ita pariter Divinitas antecedebat Israelitas, ut illis præpararet locum accomodatum; *Ad præparandum illis quietem*. Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* XXI. 1. *Et audivit Chananæus rex Arad*. Postquam audierunt Chananæi mortuos fuisse exploratores; dixerunt; mortui sunt eorum exploratores, eamus, & pugnemus cum illis. R. Simeon ben Jochai dicit. *Quod venirent Israelitæ via exploratorum*. Ibid. Postquam mortuus est Aharon, dixerunt: Mortuus est eorum summus sacerdos; abiit eorum summus ductor, & columna nubis, quæ pro illis faciebat bellum; Ecce tempus, in quo eamus & pugnemus cum illis. Rabi Simeon ben Jochai dicit: Fuit maximum dedecus Israelitis quando dixerunt *Deuter.* I. 22. *Mittemus viros ante nos*. Dixit illis Deus; Quando fuistis in terra sicca & arida, vos alui & enutrivi, quando ingrediemini in terram bonam, & latam, in terram fluentem lacte & melle, quanto magis vos alam, & enutriam?

Finis textus.

E*T nubes Domini erat super eos interdiu*. Hinc dixerunt septem fuisse nubes; *Et nubes Domini erat super eos interdiu*: *Num.* XIV. 14. *Et nubes tua stans super eos*. Ibid. *Et in columna nubis ibas ante eos interdiu*: ibid. IX. 19. *Cum vero longum protraxerit nubes*. V. 17. *Quumque adscendebat nubes*. Exod. LX. 36. *Et si non adscendebat nubes*. Ibid. 37. *Quia nubes Domini super tabernaculum*. Ibid. 38. Septem erant nubes; Quatuor ad quatuor latera, & una desuper, & altera infra, & altera ante eos, & alta depri-

יהודה אומר שלשה עשר היו שנים מכל רוח ורוח . ושנים מלמעלה ושנים מלמטה ואחד מלפניהם . רבי יאשיה אומר ארבע רבי אומר שנים. וענן יהוה עליהם יומם . על החיגרים ועל הסומים ועל הזבים ועל המצורעים . וענן יהוה עליהם יומם . מנין אתה אומר שאם היה אחד מישראל נמשך מתחת כנפי הענן נמשך עמו לאחוריו עד שעה שחוזר תלמוד לומר וענן יהוה עליהם. או כשם שמגין עליהם ביום כך מגין עליהם בלילה תלמוד לומר יומם. ביום מגין ואין מגין בלילה . אמור מעתה עמוד ענן לא היה מגין עליהם בלילה . יכול עמוד האש יהיה מאיר עליהם ביום. תלמוד לומר ואש תהיה לילה בו . בלילה הוא מאיר ואין מאיר ביום . או כשם שמאיר לישראל כך מאיר לאומות העולם תלמוד לומר ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל . על ישראל הוא מאיר ואינו מאיר לאומות העולם . רבי שמעון בן אלעזר אומר מנין אתה אומר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרכו לנר . אלא אפילו נכנס אדם חדר לפנים מן החדר כמו פנס נכנס עמו עד שעה שחוזר תלמוד לומר לעיני כל ישראל בכל מסעיהם. הא אפילו אדם נכנס חדר לפנים מן החדר עמוד האש מאיר לפניו.

סליק פיסקא

ויהי בנסוע הארון נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו . רבי אומר מפני שהוא ספר בעצמו . מיכן אמרו ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות בפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים. רבי שמעון אומר נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו. ומה היה ראוי ליכתב ויהי העם כמתאוננים. משל למה הדבר דומה לבני אדם שאמרו למלך הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו. הגיע לעכו הלך לו לצור הגיע לצור הלך לו לצידון . הגיע לצידון

primebat, & depressa elevabat, & aggravabat sarpentes, & scorpiones, & everrebat & conspergebat aquis vias ante eos. At R. Jehuda dicit; tredecim erant: duæ ad singula latera, & duæ desuper, & duæ infra, & una ante eos; R. Josia dicit, quatuor; R. dicit: duæ. *Et nubes Domini erat super eos interdiu*; Super claudos, & super cœcos, & super seminifluos, & super leprosos. *Et nubes Domini erat super eos interdiu*; Unde tu dicis; Si quis de Israele recederet ex subter alas nubis quod post eam attraheretur, donec rediret? Ex eo quod dictum est. *Et nubes Domini erat super eos*. Aut dicam; sicut illos protegebat interdiu, ita pariter noctu protegeret? Idcirco dictum est. *Interdiu*. Interdiu protegebat, at noctu non protegebat. Dic igitur, quod columna nubis non protegeret eos noctu. Crederem, quod columna ignis eos interdiu illuminaret? Idcirco dictum est *Exod.* LX. vers. ult. *Et ignis erat noctu super illud*. Noctu illuminabat, at interdiu non illuminabat. Aut dicam, sicut illuminabat Israel, ita pariter illuminaret nationes mundi? Idcirco dictum est: *Et ignis erat noctu super illud in oculis universi Israel*. Israel illuminabat, at non illuminabat nationes mundi. R. Simeon ben Eliеser dicit. Unde tu dicis, quod cunctis quadraginta annis, quibus fuerunt Israelitæ in deserto, non opus habuerint lucerna; sed si quis ingrederetur in cubiculum altero cubiculo interius quasi lucerna cum eo ingrederetur, donec reverteretur? Ex eo quod dictum est: *In oculis universi Israel in cunctis profectionibus eorum*. Ecce vel si quis ingrederetur cubiculum altero cubiculo interius, columna ignis illuminabat coram eo.

Finis textus.

F*Uitque cum proficisceretur arca*. Punctatum est desuper, & infra, quia non erat hic ejus locus. Rabi dicit; quia erat liber seorsim; Hinc dixerunt; Si liber, in quo deletæ aut, aut relictæ sint quinque & octoginta literæ in Parascha: *Fuitque cum proficisceretur arca*; Polluit manus. R. Simeon dicit: Punctatum est desuper, & infra; quia hic non erat ejus locus. Quidnam scribendum erat? *Et fuit populus, quasi murmurantes*. Cuinam hoc simile est? Simile est viris dicentibus regi; Placeat tibi, ut pervenias nobiscum ad Aco; prevenit ad Aco, proficiscitur Ty-

הלך לו לאנטוכיה. הגיע לאנטוכיה התחילו
בני ארם מתרעמים על המלך שנתבלטו
על דרך זו. המלך צריך להתרעם עליהם
שבשבילם נתלבט על דרך זו. כך הלכה
שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי
שיכנסו ישראל לארץ. התחילו ישראל
מתרעמים לפני המקום שנתבלטו על
דרך זו. והמקום צריך להתרעם עליהם
שבשבילם הילכה שכינה שלשים וששה
מילים. כדי שיכנסו ישרא לארץ. ויאמר
משה קומה יהוה. וכתוב אחד אומר
על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה יסעו.
כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. משל
למלך בשר ודם שאמר לעבדו הנראה
שתעמידני בשביל שאני הולך ליתן ירושה
לבני. דבר אחר למה הדבר דומה למלך
בשר ודם שהיה מהלך בדרך ונהג אוהבו
עמו כשהוא נוסע אומר איני נוסע עד
שיבוא אוהבי. וכשהוא חונה אמר איני
חונה עד שיבוא אוהבי נמצית מקיים
על פי יהוה יחנו. ועל פי יהוה יסעו. קומה
יהוה ויפוצו אויביך. אילו המכונסים.
וינוסו משנאיך. אילו הרודפים. מפניך
הם נסים. ואין אנו נסים לפניהם.
וכשאין פניך אתנו אנו כלים לפניהם.
וכן הוא אומר אם אין פניך הולכים.
ובמה יודע איפוא. ואומר ויהי בנוסם
מפני בני ישרא והם במורד בית חורון.
ויהוה השליך עליהם אבנים גדולות.
אהי שיתימו כגלגל בקש לפני רוח כאש
תבער יער וכלהבה תלהט הרים. וינוסו
משנאיך. וכי יש אנו שונאים לפני מי
שאמר והיה העולם לא מגיד הכתוב
שכל מי ששונא את ישרא כמי ששונא
את המקום. כיוצא בו אתה אומר
וברב גאונך תהרוס קמיך. וכי יש קמים

Tyrum; perveniens Tyrum, proficiscitur Sidonem, perveniens Sidonem, proficiscitur Antiochiam; postquam pervenit Antiochiam, incipiunt viri illi murmurare contra regem, quod hoc modo defatigati essent; Cum rex queri deberet de iis, quod eorum causa ita sit defatigatus; Sic incessit eo die Divinitas tria & triginta milliaria, ut ingrederentur Israelitæ in terram. Inceperunt queri Israelitæ coram Deo, quod ita essent defatigati; Cum Deus deberet queri, quod eorum causa Divinitas incesserit tria & triginta milliaria, ut ingrederentur Israelitæ in terram. *Et dixit Mose. Surge Domine*. Et alter textus dicit: *Juxta verbum Domini castrametabantur, & juxta verbum Domini proficiscebantur*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Simile est regi terrestri, dicenti servo suo; Cura, ut me excites; quia ire volo ad dandam hæreditatem meo filio. Alia expositio. Cuinam simile est? Simile regi terrestri, qui incedens per viam ducebat secum amicum suum; quando proficiscebatut, dicebat non proficiscar, nisi veniat amicus meus & quando quiescebat, dicebat; non quiescam, nisi veniat amicus meus. Deprehenditur, quod confirmes: *Juxta verbum Domini castrametabantur, & juxta verbum Domini proficiscebantur*: *Surge Domine, & dispergantur inimici tui*, Isti erant, qui erant congregati: *Et fugiant osores tui*. Isti sunt, qui insequuntur. *A facie tua*. Isti sunt fugientes; *& nos non absumamur coram illis*. Et sic dictum est *Exod.* XXXIII. 15. *Si facies tuæ non incedant*. Et similiter dictum est ibid. *Et in quo cognoscetur?* Et pariter dictum est *Jos.* X. 11. *Et fuit, quum fugerent a facie filiorum Israel, & ipsi in declivitate Beth horon. Et Dominus projecit super eos lapides magnos*. Et pariter dictum est *Psal.* LXXXIII. 14. *Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti, sicut ignis, qui comburit silvam, & sicut flamma comburens montes, Et fugiant osores tui*. Num sunt osores coram eo, qui dixit: Et fuit mundus? Sed ostendit textus; Si quis odit Israel, imputatur illi perinde ac odio habeat Deum. Huic simile tu dicis *Exod.* XV. 7. *Et in multitudine magnificentiæ tuæ destruxisti eos, qui insurrexerunt contra te*. Quid? Num sunt, qui insurgant coram Deo? Sed ostendit textus. Si quis insurgat contra Israel, quasi insurgat contra Deum. Et similiter dictum est *Psal.* LXXXIII. 24. *Ne obliviscaris vocem affligentium te; superbia in-*

לפני המקום ﭏא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישרﭏ כאילו קם על המקום וכן הוא אומר אל תשכח קול צורריך שאון קמיך עולה תמיד . מפני מה כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש . מפני מה על עמך יערימו סוד. כי הנה רחקיך יאבדו. הלא משנאך יהוה אשנא ובתקוממיך אתקוטט . תכלית שנאה שנאתים היו לאויבים לי. וכן הוא אומר כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עינו. בבת עין לא נאמר ﭏא בבת עינו של מקום כביכול כלפי למעלה ﭏא שכינה הכתוב׳ כיוצא בו למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא. ﭏא שכינה הכתוב. כיוצא בו והנם שולחים ﭏ הזמורה ﭏ אפם ﭏא שכינה הכתוב. כיוצא בו הלא אתה מקדם יהוה אלהי קדושי ולא אמות ﭏא שכינה הכתוב . כיוצא בו וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב . ﭏא שכינה הכתוב. כיוצא בו ואם ככה את עושה לי הורגני נא הרוג ואם מצאתי חן בעיניך וﭏ אראה ברעתי. ﭏא שכינה הכתוב . כיוצא בו אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו. ﭏא שכינה הכתוב . וכל העוזר לישרﭏ כאילו עוזר למקום . שנאמר אורו מרוז אמר מלאך יהוה אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת יהוה לעזרת יהוה בגבורים . רבי שמעון בן ﭏעזר אומר אין לי חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישרﭏ ומה שאדם לוקה על ראשו אינו אומץ ﭏא עיניו הא אין לך חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישרﭏ וכן הוא אומר מה בטני ומה בר בטני ומה בר נדרי . ואומר כי בן הייתי לאבי רך ויחיד לבני אמי . רבי יוסי בן ﭏעזר אומר

insurgentium contra te adscendit semper. Qua de causa? *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput*. Qua de causa? *Quia super populum tuum malignaverunt consilium*. *Psal.* LXXXII. 2. 3. *Quia ecce, qui recedunt a te, perdentur*. *Psal.* LXXIII. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & insurgentibus contra te obsistebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*. *Psalm.* CXXXIX. 21. Et similiter dictum est *Zachar.* II. 8. *Qui enim tetigerit vos, quasi tangeret pupillam oculi sui*. Non dictum est; pupillam oculi; sed *pupillam oculi Dei*. Quasi posset dici versus excelsum; Ideo שכינה scriptum est. Huic simile dictum est *Job* VII. 20. *Quare posuisti me contrarium tibi, & sui super me in onus?* Ideo שכינה scriptum est. Huic simile dictum est *Habac.* I. 12. *Nunquid non tu a principio Domine Deus meus, sanctus meus, non moriemur?* Ideo שכינה scriptum est. Huic simile dictum est *Psal.* CVI. 20. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis comedentis herbam*. Ideo שכינה scriptum est. Huic simile dictum est *Num.* XI. 15. *Quod si ita tu facis mihi, occide me, quaeso, occidendo, & si inveni gratiam in oculis tuis, & ne videam malum meum*. Ideo שכינה scriptum est. Huic simile dictum est *Num.* XII. 12. *Quod dum egreditur de vulva matris suae, exesum est dimidium carnis ejus*. Ideo שכינה scriptum est. Qui auxiliatur Israeli, quasi auxilietur Deo. Dictum est enim *Judic.* V. 23. *Maledicite Meroz; dixit Angelus Domini, maledicite maledicendo, quia non venerunt in auxilium Domini in auxilium Domini cum fortibus*. Rabi Simeon ben Eliefer dicit; Nihil est amabilius oculo in toto corpore; & huic assimilatur Israel; Sicut si cui doleat caput, non claudit nisi oculos suos; Ecce tibi nihil est amabilius oculo in toto corpore, eique assimilatur Israel; Et sic dictum est *Prov.* XXXI. 2. *Quid fili mi, quid fili uteri mei, quid fili votorum meorum?* Et similiter dictum est ibid. IV. 3. *Quia filius fui patri meo tenellus, & unicus filius matris meae*. R. Jose ben Elai dicit; quasi homo, qui si immittat digitum suum intra oculum suum, effodiet. Pharaoni, qui tetigit, quid feci? *Currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare*. *Exod.* XV. 4. Sisarae, qui tetigit, quid feci? *De coelo pugnaverunt stellae, ab suis semitis pugnaverunt adversus Sisaram*. *Judic.* V. 20. Senacheribo, qui tetigit, quid feci? *Et egressus est Angelus Domini, & percussit contra Assy-*

rios.

כאדם שמושיט אצבעו לתוך עינו ומחטטה
פרעה שנגע מה עשיתי לו . מרכבות
פרעה וחילו ירה בים . סיסרא שנגע
מה עשיתי לו שנאמר מן שמים נלחמו
הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא.
סנחריב שנגע מה עשיתי לו ויצא מלאך
יהוה ויך במחנה אשור . נבוכדנצר שנגע
מה עשיתי לו . ועשבא כתורין יאכל .
המן שנגע מה עשיתי לו ואותו תלו על
העץ . וכן אתה מוצא כל זמן שישראל
משועבדים שכינה עמהם משועבדת .
שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו
כמעשה לבנת הספיר . וכן הוא אומר
בכל צרתם לו צר . אין לי אלא צרת
ציבור צרת יחיד מנין תלמוד לומר יקראני
ואענהו עמו אנכי בצרה . וכן הוא אומר
ויקח אדני יוסף אותו . ויהי יהוה את
יוסף . וכן הוא אומר מפני עמך אשר
פדית לך ממצרים גוי ואלהיו . רבי אליעזר
אומר עבודה זרה עברה בים עם
ישראל ואיזה זה זה פסלו של מיכה .
רבי עקיבא אומר אלמלא מקרא שכתוב
אי איפשר לאמרו אמרו ישראל לפני המקום
פדית את עצמך . את מוצא שכל
מקום שגלו שכינה עמהם שנאמר
הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם
במצרים בבית פרעה . גלו לבבל שכינה
עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה.
גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר מי
זה בא מאדום . וכשהם חוזרים
שכינה חוזרת עמהם שנאמר ושב יהוה
אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא
ושב יהוה . ואומר אתי מלבנון כלה אתי
מלבנון תבואי . רבי אומר כאן אתה אומר
קומה יהוה וכאן אתה אומר שובה
כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד
הכתוב כשהיו ישראל נוסעים היה עמוד
הענן מקופל ולא היה פורס . עד שהיה
אומר קומה יהוה נמצית מקיים קומה
יהוה ונמצית מקיים שובה יהוה .
ובנחה יאמר מגיד הכתוב כשהיו ישראל
נוסעים אלפים וחונים רבבות . אמר
משה איני מניח את השכינה עד
שתעשה לישראל רבבות ואלפים .
שמתשובה שאמר אתה יודע מה אמר
להם יהוה אלהי אבותיכם יוסף עליהם
ככם אלף פעמים . אמרו לו משה רבינו
הרי אנו מובטחים לברכות הרבה ואתה

rios. 2. *Reg.* XIX. Nebuchdnezari, qui tetigit, quid feci? *Et herbam sicut boves comedit*. *Dan.* IV. 30. Amano, qui tetigit, quid feci? *Et illum suspenderunt in ligno*. *Esther* VII. 10. Et similiter tu deprehendis; quando Israel subjectus fuit, שכינה cum iis fuit subjecta. Dictum est enim *Exod.* XXIV. 10. *Et sub pedibus ejus sicut opus albedinis Sapphiri*. Et sic dictum est *Isai.* LXIII. 9. *In omni tribulatione eorum fuit illi tribulatio*. Non probo nisi de tribulatione cœtus, de tribulatione privati unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal.* XCI. 15. *Vocabit me, & ego exaudiam eum, & cum ipso ero in tribulatione*. Et similiter dictum est *Genes.* XXXIX. 2. *Et accepit Dominus Joseph ipsum, & fuit Dominus cum Joseph*. Et pariter dictum est: *Propter populum tuum, quem redemisti tibi de Ægypto, gentem, & Deum suum*. R. Eliezer dicit: Idololatria transivit mare cum Israel; & quænam fuit? Simulacrum Michæ. Rabi Akiba dicit; Si non scriptus esset textus, dici non posset; dixerunt Israelitæ coram Deo; Te ipsum redemisti, Tu deprehendis, quod ubicumque exulaverint, Divinitas fuit cum iis; Dictum est enim I. *Sam.* II. 27. *Nonne manifestando manifestatus sum domui patris tui, quando eratis in Ægypto in domo Pharaonis*? Abierunt in captivitatem Babylonem, Divinitas fuit cum eis. Dictum est enim *Isai.* XLIII. 14. *Propter amorem vestri missus fui Babylonem*. Abierunt in captivitatem in Edom. Dictum est enim ibid. LXIII. 1. *Quis est iste qui venit de Edom*? Et quando revertentur, Divinitas revertetur cum illis. Dictum est enim *Deut.* XXX. 3. *Et redibit Dominus Deus tuus reditum tuum*. Et redire faciet; non dicit; sed; *redibit Dominus*. Et dictum est *Cantic.* IV. 8. *Mecum de Libano sponsa, mecum de Libano veniens*. Rabi dicit: Hic tu dicis: *Surge Domine*; & hic tu dicis. *Revertere Domine*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Ostendit textus; Quando Israelitæ proficiscebantur, columna nubis componebatur, & non expandebatur. Donec dicat; *Surge Domine*; deprehenditur confirmatum; *Surge Domine*; & deprehenditur confirmatum. *Revertere Domine*. *Quando vero resideret, dicebat*. Ostendit textus, quando Israelitæ proficiscebantur, mille, quando castrametabantur, decem millia; Dicebat Mose; Ego non relinquo divinitatem, donec fiant Israeli decem millia, & millia; etenim a verbis, quæ dicit, tu cognoscis quid dicebat

נותן קצבה לברכותינו : אמר להם אני בשר ודם יש קצבה לברכותי זו משלי . אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם כחול ימים וכצמחי אדמה וכדגי הים וככוכבי השמים אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם לרוב . ובנחה יאמר . מגיד הכתוב שאין שכינה שורה למעלה אלא באלפים ורבבות שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן. וכשם שאין שכינה שורה למעלה אלא באלפים ורבבות כך אין שכינה שורה למטה אלא באלפים ורבבות.

סליק פיסקא

ויהי העם כמתאוננים . אין ויהי אלא שהיה להם דבר מתחלה מלמד שהיו מקולקלים וחזרו לקילקולם הראשון . ויהי העם. אין העם אלא הרשעים שנאמר מה אעשה לעם הזה עד אנה ינאצוני העם הזה . העם המאנים לשמוע וכשהוא קוראן עמי. אין עמי אלא כשרים שנאמר שלח עמי ויעבדני . עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי . עמי זכור נא. כמתאוננים. אין מתאוננים אלא מתרעמים מבקשים עלילה לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביורם בן אחאב דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי . וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש מפלשתים . רבי אליעזר אומר אין כמתאוננים אלא כמתלהמים . וכן הוא אומר דברי נרגן כמתלהמים . וכן הוא אומר ותרגנו באהליכם . מהו כמתלהמים . סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסו שנאמר והם ירדו חדרי בטן . רבי יהודה אומר אין כמתלהמים אלא במרוים את עצמם שנאמר לא אכלתי באוני ממנו . רבי אומר כמתאוננים רע . אין רע אלא עבודה זרה שנאמר כי תעשו הרע בעיני

bat illis, *Deut.* I. II. *Dominus Deus patrum vestrorum addat super vos, sicut vos millies*. Dixerunt illi: Mose magister noster; nos certi sumus de multis benedictionibus, at tu statuis terminum benedictionibus nostris. Respondit illis; Ego sum caro, & sanguis; si sit terminus benedictionibus meis, de meo sunt; Sed ipse benedicat vobis, sicut dixit vobis; sicut arena maris, sicut flores agri, sicut pisces maris, sicut stellæ cœli; sed ipse benedicet vobis, sicut locutus est multitudini. *Quando vero resideret, dicebat;* Ostendit textus, quod Divinitas non habitet in excelso, nisi in millibus, & myriadibus. Dictum est enim *Psal.* LXVIII. 18. *Currus Dei myriades, mille Angelorum*. Et sicut Divinitas non habitat in excelsis nisi in millibus, & myriadibus, ita pariter non habitat in terra nisi in millibus, & myriadibus.

Finis textus.

E*T fuit populus, quasi murmurantes*. Non significat, ויהי *& fuit;* nisi quod hoc fuerit illis a principio. Docemur, quod fuerint depravati, atque iterum reverterentur ad pristinam depravationem: *Et fuit populus*. Non est populus nisi impii. Dictum est enim *Exod.* XVII. 4. *Quid faciam populo isti? Usquequo me ad iram provocabunt populus iste; Num.* XIV. II. *Populus iste, populus rebellium*. *Jerem.* XIV. 10. Quando vocat illos; *populus meus*. Non designat *populus meus* nisi bonos. Dictum est enim *Exod.* X. 3. *Dimitte populum meum, ut serviat mihi. Popule meus, quid feci tibi, aut in quo molestus fui tibi? Responde mihi*: *Mich.* VI. 3. *Popule meus memento, quæso*. Ibid. 5. *Quasi murmurantes*. Non significat מתאוננים nisi murmurantes, quærentes occasionem se separandi a Deo. Ita enim dictum est de Joram filio Achab 2. *Reg.* V. 7. *Scitote & videte, quod occasionem quærat adversum me*. Et sic dictum est de Samsone *Judic.* XIV. 4. *Quia occasionem ipse quærebat a Philistæis*. R. Elieser dicit. Non significat כמתאוננים nisi tanquam percussos. Et sic dictum est. *Prov.* 22. *Verba murmurantis quasi percussorum*. Et similiter dictum est *Deut.* I. 27. *Et murmurastis in tabernaculis vestris*. Quid significat כמתלהמים? Gladius descendit de cœlo, & discidit eorum ventrem. Dictum est enim *Prov.* l. c. *Et ipsa perveniunt ad intima ventris*. Rabi Jehuda dicit: Non significat כמתלהמים nisi qui se dolore afficiunt: Dictum est enim *Deut.* XXVI. 14. *Non comedi in luctu meo* ex eo.

יהוה. באזני יהוה. מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום. היה רבי שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקלל את המלך היה המלך עובר אמרו לו שתוק שלא ישמע המלך אמר להם מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו אף ישראל מתכוונים להשמיעו למקום. וישמע יהוה. שמע המקום ונתמלא עליהם חימה. ותבער בם אש יהוה. ירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהם מתחתיה עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים. אבל אי אתה יודע במי נגעה האש תחלה והרי הוא אומר ותאכל בקצה המחנה יש אומר אילו הגרים הנתונים בקצה המחנה. רבי שמעון בן מנסיא אומר ותאכל בקצה המחנה. במוקצים שבהם. בגדולים שבהם וכן הוא אומר וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין.

סליק פיסקא

ויצעק העם אל משה. וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל יהוה ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה היה רבי שמעון אומר משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך. אמר לו צא ובקש לי מאבא. כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום. יכול שעיכב משה בידו תלמוד לומר ויצעק משה אל יהוה. יכול שעיכב בידו המקום תלמוד לומר ותשקע האש ששקעה האש במקומה. אילו חזרה לה לשמים סופן היו חוזרים לקילקולם. ואילו הזרה לאחת מכל הרוחות היתה קופלת את כל הרוח. והולכה אלא ותשקע האש ששקעה

ex eo. Rabi dicit: *Quasi murmurantes malum;* non significat רע nisi Idololatriam. Dictum est enim Ibid. xxxi. 29. *Quando feceritis malum in oculis Domini. In auribus Domini.* Docemur, quod Israelitæ haberent intentionem, ut Deus audiret. R. Simeon dicit: Cuinam hoc simile est? Simile viro, qui maledicebat regi; Cum rex pertransiret; dixerunt illi; tace, ne te audiat rex; Respondit illis; Quis vobis dixit, quod mea intentio non sit, ut me audiat? Ita pariter Israelitæ habebant intentionem, ut audiret Deus. *Et audivit Dominus.* Audivit Deus, & exarsit ira adversus illos; *Et exarsit in eos ignis Domini.* Descendit ignis de cœlo, & se circumvolvit subter eos, ut ipsi non consisterent inter vivos, & mortuos, neque inter mortuos & vivos; At tu ignoras, quem invaserit a principio ignis; Quando vero dicit: *Combussitque in ora castrorum:* Dicendum est, quod isti fuerint proselyti, qui collocati erant in ora castrorum. R. Simeon ben Menasia dicit: *Combussitque in ora castrorum.* Sc. illos, qui inter eos erant separari; eorum præstantissimos. Et sic dictum est *Judic.* xi. 11. *Et posuerunt omnis populus ipsum super se in ducem, & in principem.*

Finis textus.

Et *clamavit populus ad Mosen.* Cui præsidio poterat illis esse Mose? Atqui non erat dicendum nisi: Et clamavit populus ad Deum. Cur igitur dictum est: *Et clamavit populus ad Mosen?* Rabi Simeon dicit: Cuinam hoc simile est? Simile regi terrestri, qui indignatur adversus filium suum; Et filius adit amicum regis, eique dicit; Egredere, & ora pro me patrem meum. Similiter Israelitæ adierunt Mosen, dicentes. Ora pro nobis coram Deo. Crederem quod Mose negaverit? Idcirco dictum est. *Et clamavit Mose ad Dominum.* Crederem, quod Deus negaverit gratiam? Idcirco dictum est: *Et demersus est ignis:* Sc. quod demersus sit ignis in locum suum; Si in cœlum reversus esset, finis fuisset, ut reversi essent ad eorum perversitatem; Si se extendis ad aliquod ex omnibus lateribus, involuisset totum latus, & crevisset; Idcirco dictum est: *Et demersus est ignis:* Sc. demersus est in locum suum. *Et vocavit nomen loci illius. Incendium:* Non significat תבערה, nisi quasi homo dicat; ardeat ignis N. in loco suo. Ita pariter dixit Mose Israelitis: Si fecistis pœniten-

במקומה . ויקרא שם המקום ההוא תבערה. אין תבערה אלא באדם שהוא אומר תבער אש פלוני במקומו כך אמר להם משה לישראל עשיתם תשובה ותשקע האש. ואם לאו עדין היא במקומה כי בערה בם אש יהוה. על מה שאירע נקרא. ולא כך היה שמו מקודם. כיוצא בו ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה . ולא כך היה שמו מקודם תלמוד לומר על ריב בני ישראל . על מה שאירע נקרא שמו. כיוצא בו ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה. יכול כך היה שמו מקודם תלמוד לומר כי שם קברו את העם המתאוים על מה שאירע נקרא. אבל עדין אי אתה יודע מי היו אותם המרגילים את ישראל לדבר עבירה . הרי הוא אומר והאספסוף אשר בקרבו. אילו הגרים המוסיפים מכל מקום. רבי שמעון בן מנסיא אומר אילו הזקנים שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אם כך היו הזקנים קל וחומר לשאר בני אדם. כיוצא בו ויראו בני האלהים את בנות האדם. מה היו בני הדיינים עושים היו אוחזים נשים מן השוק ומענים אותם. אם כך היו בני הדיינים עושים קל וחומר לשאר הטדיוטין. התאוו תאוה. יכול שהיו מתרעמים על דבר שלא טעמו מימיהם תלמוד לומר התאוו תאוה היו מתרעמים על המן שהיה יורד בכל יום ולא היו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם שנאמר וישובו ויבכו גם בני ישראל מלמד שאף הראשונים היו בני ישראל . ויאמרו מי יאכלינו בשר . וכי מפני שלא היה להם בשר מתרעמים . והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם צאן ובקר. יכול אכלום במדבר והלא בכניסתם לארץ הוא אומר ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מן המקום.

סליק פיסקא

זכרנו את הדגה . וכי יש בעניין שהיו המצריים נותנים להם דגים בחנם והלא כבר נאמר ואתם לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם. אם תבן לא היו נותנים להם בחנם ודגים היו נותנים להם בחנם . ומה אני אומר חנם מן המצות . ואת

nitentiam: *Et demersus est ignis*. Si minus, erit in loco suo. *Quia exarserat in eos ignis Domini*. Ex eo quod contigit, ita appellatus est; At hoc non erat antea illi nomen. Huic simile dictum est *Exod.* XVII. 7. *Et vocavit nomen loci illius Masah, & Meribah*. At non erat antea illi hoc nomen. Idcirco dictum est. *Propter contentionem filiorum Israel*. Propter id quod contigit, ita appellatus est. Huic simile dictum est *Num.* XVIII. 34. *Et vocavit nomen loci illius Kibrot athaava*. Crederem hoc fuisse antea loci nomen? Idcirco dictum est: *Quia ibi sepelierunt populum concupiscentium*. Propter id, quod contigit, sic appellatus est. At nondum cognoscitur, quinam essent, qui assuefacerent Israelitas ad peccatum: Ecce dictum est: *Et additi, qui erant inter eos*. Hi sunt proselyti, qui se undique illis adjunxerunt. R. Simeon ben Menasia dicit: Isti sunt seniores. Dictum est enim *Num.* XI. 16. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel*. Si hujusmodi erant senes, quanto magis ceteri homines? Huic simile dictum est *Genes.* VI. 3. *Et viderunt filii judicum filias hominum*. Quid faciebant filii judicum? Apprehendebant mulieres de foro, & affligebant; si ita faciebant filii judicum, multo magis ceteri privati. *Concupierunt concupiscentiam*. Crederem murmurasse pro rebus nondum gustatis in diebus suis? Idcirco dictum est: *Concupierunt concupiscentiam*. Ipsi murmurabant propter manna, quæ singulis diebus descendebat, at non murmurabant propter res, quas nondum gustassent in diebus suis. Dictum est enim; *Et reversi sunt, & fleverunt etiam filii Israel*. Docemur, quod etiam primi essent filii Israel; *Dixeruntque: Quis cibabit nos carne*? Quid? Quod non haberent carnem, murmurabant? Atqui dictum est *Exod.* XII. 38. *Et etiam mistio multa adscendit cum eis, oves, & boves*. Crederem, quod comedissent in deserto? Atqui, dum ingrederentur in terram, dictum est *Num.* XXXII. 1. *Et armentum multum erat filiis Gad, & filiis Ruben*. Sed quærebant causam, ut se a Deo separarent.

Finis textus.

R*Ecordati sumus piscium*. Quid? Num in subjecto deprehenditur, quod Ægyptii gratis illis darent pisces? Imo dictum est *Exod.* V. 18. *Nunc ergo ite, & operamini, & palea non dabitur vobis*; Si palea gratis non dabatur, piscesne gratis dati sunt? Cur igitur

הקישואים . רבי שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו . משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפידגוג והיה יושב ומפקדו ואומר לו הנראה שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם על אביו לומר שלא מפני שאוהבני אלא שאי אפשר לו שאוכל . וחכמים אומרים מן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים אלא שלא היו רואים בעיניהם שנאמר אין כל בלתי אל המן עינינו . אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב.

סליק פיסקא

ועתה נפשנו יבשה אין כל . אמרו עתיד ליתפח בתוך כריסנו להורגנו יש לך ילוד אשה שאין מוציא מה שאוכל . אמרו לו לרבי שמעון ומה אתה מקיים ויתר תהיה לך אזנך . אמר להם מה שתגרי אומות העולם מוכרים להם יוצא מהם אבל המן אין יוצא מהם לעולם . שנאמר לחם אבירים אכל איש במבולע באיברים . אין כל בלתי אל המן עינינו . את סבור כל מה שאמר זה אמר זה אלא מה שלא אמר זה לא אמר זה . יש אומרים בלתי אל המן עינינו והמקום מפייס את כל באי העולם ואומר להם בואו וראו על מה אלו מתרעמים עלי והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדולח . כענין שנאמר וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדולח . כיוצא בו אתה אומר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני . והמקום הסכים על ידו ולא יסף עוד לדעתה . כיון שידע שכלתו היא לא יסף עוד לדעתה . כיוצא בו אתה אומר ואתה עיף ויגע . על ישראל הוא אומר ואתה עיף ויגע . ועל עמלק הוא אומר ולא ירא אלהים . כיוצא בו מדוע בושש רכבו לבוא אמרה אמו של סיסרא . חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה . אמרה אשתו הלא ימצאו יחלקו שלל . נתגלו דברים שאמרה אמו של סיסרא לדבורה ברוח הקודש אמר לה אל תצפי לבנך סיסרא מעתה . כן יאבדו כל אויביך יהוה . כיוצא בו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה עד כאן אמרו צדיקים . אבל רשעים אמרו

tur dictum est: *Gratis*, *gratis*? R. Simeon dicit. Quia manna illis mutabatur in res omnes, quas vellent, exceptis his quinque speciebus. Simile est est regi terrestri, qui tradidit filium suum pedagogo, qui illum invisens dicebat; Vide ne comedat cibum malum, neque bibat potum malum: tamen filius querebatur de patre, dicens; Hoc non agit, eo quod me amat, sed quia ferre non potest, quod ea comedam. Et sapientes dicunt; Manna mutabatur Israelitis in omnes species quas vellent; sed quia non videbant oculis suis, dictum est: *Non est quicquam præter Manna oculis nostris*. Non est nobis nisi manna mane, & manna vesperi.

Finis textus.

At *nunc anima nostra est arida*; *non est*; Dixerunt; futurum est, ut infletur in ventre nostro, ut occidamur. Estne tibi natus mulieris, qui non evacuet, quod comedit? Dixerunt Rabi Simeoni; quomodo tu explicas, quod dictum est *Deut.* XXIII. 13. *Clavus item erit tibi super arma tua?* Respondit illis: Quod mercatores nationum mundi iis vendebant, erat, quod ex iis evacuabatur, sed ab iis manna nunquam evacuabatur: Dictum est enim: *Panem fortium comedit homo:* In membris absorbebatur. *Non est quicquam præter manna oculis nostris*. Tu putas, quod iste dixerit, ille dixerit; sed quod iste non dixerit, ille non dixerit: Alii dicebant: *Non est quicquam præter manna oculis nostris*. Deus satisfaciebat omnibus venientibus in mundum, & dicebat illis; venite & videte, in quo isti conqueruntur de me; *Et manna sicut semen coriandri erat*, *& color ejus sicut color crystalli*. Sicuti dictum est *Genes.* II. 12. *Et aurum terræ illius erat bonum*, *& ibi crystallum*. Huic simile dictum est ibid. XXXVIII. 26. *Agnoscensque Juda*, *dixit: Rectior est ipsa quam ego*; Et textus pergit: *Et non adjecit ultra cognoscere eam*. Postquam cognovit Juda eam esse suam nurum. *Non adjecit ultra cognoscere eam*. Huic simile dictum est *Deut.* XXV. 18. *Cum esses lassus & æger*. De Israel dictum est: *Cum esses lassus & eger*; Et de Amalech dictum est: *Et non timuit Deum*. Huic simile dictum est *Judic.* V. 28. *Cur moratur regredi currus ejus?* Dixit mater Sisaræ. Sapientes principes ejus respondebant, ipsa quoque repetebat dicta. Dicebat uxor ejus; *Forsitan invenient*, *divident spolia*; Manifestata sunt verba quæ dixe-

אלה הם האלהים המכים את המצרים בכל מכה במדבר . אמרו לו עשר מכות היו לו והביאם על המצריים שוב אין לו מכה מעתה. אמר להם המקום אתם אומרים שאין לי מכה . מכה אביא עליכם שלא נהייתה מעולם והיה אחד מהם יושב בטבור ועכבר יוצא מן התהום ושומט את בני מעיו וחוזר לתהום וכן הוא אומר ותכבד יד יהוה על האשדודים . כיוצא בו ויאמרו כל השרים וכל העם אל הכהנים אין לאיש הזה משפט מות. ויקומו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם . מיכה המורשתי היה נביא ההמת המיתו חזקיה מלך יהודה עד כאן אמרו צדיקים אבל רשעים מהן אומרים גם איש מתנבא בשם יהוה אוריהו בן שמעיהו. וישמע המלך יהויקים ויבקש המלך להרוג וישלח המלך יהויקים אנשים על מצרים ויוציאו את אוריה. אמרו כשם שאוריה נהרג כך ירמיהו חייב ליהרג אך יד אחיקם בן שפן היה את ירמיה לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו . כיוצא בו אתה יהוה שכבי עד הבוקר לפי שהיה יצר הרע יושב ומצערו כל הלילה ואומר אתה פנוי ומבקשת אשה. והיא פנויה ומבקשת איש מלמד שהאשה נקנית בבעליה. עמוד ובוא אליה ותהי לך לאשה נשבע ליצרו הרע חי יהוה אם אנענה. ולאשה אמר שכבי עד הבוקר אף כאן אתה אומר. אין כל בלתי אל המן עינינו את סבור שעל מה שאמר זה לא אמר זה ועל זה שאמר זה לא אמר זה. ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והמקום מפייס ואומר להם בואו וראו כולם. כדכתיב לעיל עד שם הבדולח ואבן השוהם.

סליק פיסקא

xerat mater Sisaræ, Deboræ, per Spiritum Sanctum, dixit illi; Ne expectes in posterum filium tuum Sisaram. *Sic perdantur omnes inimici tui, Domine*. Huic simile dictum est 1. *Sam.* IV. 8. *Væ nobis, quis salvabit nos de manu Deorum fortium istorum*? Hactenus dixerunt justi. Sed impii dicebant: Isti sunt dii, qui percusserunt Ægyptios omni plaga in deserto. Dixerunt: Decem habuit plagas, easque adduxit super Ægyptios; Non est amplius illi plaga; Dixit illis Deus; Vos dicitis, mihi non esse plagam; plagam adducam super vos, quæ nunquam fuit; Siquis ex iis sederet ad evacuandum, mus egrediens ex abysso excidebat ejus viscera, & revertebatur in abyssum. Et sic dictum est ibid. v. 6. *Et aggravata est manus Domini super Asdodios*. Huic simile dictum est *Jer.* XXVI. 16. *Et dixerunt omnes principes, & omnis populus ad sacerdotes; Non est viro huic judicium mortis. Et surrexerunt viri de senioribus terræ, & dixerunt ad omnem congregationem populi: Micheas Morasti prophetabat, nunquid interficiendo interfecit eum Ezechias rex Juda?* Hactenus dixerunt justi. Sed impii, qui erant inter eos, dixerunt: *Etiam vir prophetabat in nomine Domini, Hurias filius Semaja; & audivit rex Jebojakim, & quæsivit rex occidere, & misit rex Jebojakim viros in Ægyptum, & eduxerunt Huriam*. Dixerunt; Sicut Hurias occisus fuit, ita pariter Jeremias occidendus est. *Sed manus Achikam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, & interficeretur*. Huic simile dictum est *Ruth* III. 12. *Vivit Dominus: dormi usque mane*; Quia mala tentatio eum affligebat tota nocte, dicens; Tu es liber, & quæris uxorem, & ipsa est libera, & quærit maritum; docemur, quod mulier concubitu acquiratur; Surge, & congredere cum ea, & erit tibi uxor; Juravit tentationi malæ; *Vivit Dominus*; si illam tangam; & mulieri dixit: *Dormi usque mane*. Ita pariter hoc loco dictum est: *Non est quicquam præter manna oculis nostris*. Tu putas, quod ille dixerit, iste non dixerit, & quod iste dixerit, ille non dixerit. Israelitæ dixerunt: *Non est quicquam præter manna oculis nostris*. At Deus satisfaciebat, dicens illis. Venite & videte omnes; sicut scriptum est supra *Genes.* II. 12. *Ibi est crystallum, & lapis onychinus*.

Finis textus.

Va-

שטו העם ולקטו. יכול מפני שמצטערים עליו בשערת לקיטתו היו מתרעמים תלמוד לומר שטו העם. לפתח ביתו היה יושב ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו ואחר כך וחם השמש ונמס. וטחנו בריחים. והלא לא ירד לריחים לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל הניטחנים שבריחים. או דכו במדוכה. והלא לא דכו במדוכה לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל הדוכים במדוכה. יכול לא היה משתנה להם אלא לאילו בלבד. מנין אתה אומר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא צרכה אשה למיני בשמים אלא מן המן היתה מתקשטת. תלמוד לומר דכו או דכו. ואומר זה ארבעים שנה והוה אלהיך עמך לא חסרת דבר. ובשלו בפרור. והוא לא ירד לקדירה לעולם. אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתבשלים בקדירה ועשו אותם עוגות. והוא לא ירד לתנור לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתאפים בתנור יכול לא היה משתנה אלא לאילו בלבד. מנין לשאר המלקטים שבשדה תלמוד לומר לקטו ולקטו. משל לאדם שאמר רוצה אני שאוכל ענבים רוצה אני שאוכל תאנים. והיה טעמו כטעם לשד השמן. זהו לשון טורקוס. דבר אחר משמש לשלשה לשונות. הלייש והשמן והדבש כלייש זה שערוך בשמן ומקוטף בדבש: כך היה ברייתו של מן. וכך היו ישראל כשרים אוכלים אותו. דבר אחר והיה טעמו כטעם לשד השמן. מה הדר הזה לתינוק עיקר והכל טפילה לו כך היה המן עיקר לישראל והכל טפילה להם: דבר אחר מה הדר הזה אפילו תינוק יונק המינו כל היום כולו אינו מזיקו כך המן אפילו ישראל אוכלים מהם כל היום כולו אינו מזיקן. דבר אחר מה הדר הזה שהוא מין אחד ומשתנה למינים הרבה:

V*Agabantur populus*, & *colligebant*. Crederem eo quod affligerentur tempore collectionis, ea de causa quererentur? Idcirco dictum est: *Vagabantur populus*. Ad ostium domus suæ stans colligebat alimentum suum, & alimentum domus suæ; & postea: *Et incalescebat sol*, & *liquescebat*: *Exod.* XVI. 21. *Et moluerunt molis*; Atqui nunquam descendebat in molas; sed docemur, quod iis mutaretur in gustum omnium rerum, quæ molebantur; *Aut tutuderunt in mortario*. Atqui nunquam tutuderunt in mortario; sed docemur, quod iis mutaretur in gustum omnium rerum, quæ contundebantur in mortario. Crederem, quod non mutaretur nisi in hos sapores duntaxat? Unde tu dicis, cunctis quadraginta annis, quibus fuerunt Israelitæ in deserto, quod mulieri non opus fuerit nulla specie aromatum, nisi manna, qua ornaretur? Ex eo quod dictum est. *Tutuderunt*, *aut tutuderunt*. Et similiter dictum est *Deut.* 11. 2. *His quadraginta annis: Dominus Deus tuus fuit tecum*, *non defuit quicquam*. *Et coxerunt in olla*. Atqui nunquam decidit in ollam; Sed docemur, quod iis mutaretur in gustum omnium rerum, quæ coquebantur in olla. *Et fecerunt ex ea placentas*. Atqui nunquam decidit in furnum; sed docemur quod mutaretur in gustum omnium rerum, quæ coquebantur in furno; Crederem, quod non mutaretur nisi in hos sapores duntaxat? Unde probatur vel in gustum rerum omnium, quæ colligebantur in agro? Ex eo quod dictum est: *Colligebant*, & *colligebant*. Si e. g. quis diceret: Volo ego comedere uvas; comedebat uvas; volo ego comedere ficus; comedebat ficus: *Eratque sapor ejus sicut sapor uberis olei*. Hæc est nota compendiaria; unum verbum tribus dictionibus inservit, sc. לייש & שמן, & דבש; sicut pasta, quæ præparata sit oleo, & conjuncta melle; sic erat sapor mannæ, & hoc modo pii Israelitæ comedebant. Alia expositio: *Eratque sapor ejus sicut sapor uberis olei*. Sicut uber istud est essentiale lactanti, & cetera accessoria, ita pariter manna erat essentialis Israelitis, & cetera erant accessoria. Alia expositio: sicut uber istud, vel si lactans de eo lactet toto die, non lædit, ita pariter manna, si de ea comederent Israelitæ toto die, non lædebat. Alia expositio: Sicut uber istud, licet sit una species, mutabatur in multas species; ita pariter manna mutabatur Israelitis in omnes gustus, quos vellent. Siquis ex. gr. dicat mulieri; ne comedas

al-

כך היה המן משתנה להם לישראל לכל דבר שהם רוצים . משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק . דבר אחר מה הדר הזה תינוק מצטער בשעה שפורש ממנו כך היו ישראל מצטערים בשעת שפירשו מן המן שנאמר וישבות המן ממחרת . משל אומרים לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורים מפני שאין לי פת חיטים . מפני מה אתה אוכל חרוב מפני שאין לי דבילה . כל אילו היו בידן של ישראל . אותה קמיצה שקמצו ביום שמת בו משה שאכלו ממנו כל ארבעים שנה לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען . וברדת הטל . מלמד שהיה יורד על האיסקופים ועל המזוזות יכול יהיו אוכלים מטונף ומלוכלך תלמוד לומר והנה על פני המדבר דק מחוספס . כגליד היה יורד תחלה ונעשה לארץ כמין סק בקוטלא והמן יורד עליו ומשם היו ישראל מלקטים ואוכלים הרי למטה . אבל למעלה יכול יהיו השקצים והזבובים שוכבים עליו . תלמוד לומר ותעל שכבת הטל . מלמד שהיה מונה כמין דלוסקמא והם קורים קרית שמע ומתפללים ואדם יוצא לפתח ביתו ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו ואחר כך וחם השמש ונמס . כיוצא בדבר רבי שמעון אומר מפני מה לא יהיה יורד בפעם אחד בשנה כדי שיהפכו את לבן לאביהם שבשמים . משל למה הדבר דומה למלך שגזר על בנו להיות מפרנסתו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא בשעת פרנסתו : פעם אחת חזר וגזר עליו להיות מפרנסתו בבל יום אמר הבן אפילו איני מקבל פני אביו אלא בשעת פרנסתי דיי לי כך ישראל היו בביתו של אדם חמש זכרים או חמש נקבות היה יושב ומצפה ואומר שמא לא ירד המן למחר ונמצינו מתים ברעב . יהי רצון מלפניך שירד . ומצאו הופכים את לבם לשמים . כיוצא בדבר רבי דוסתאי ברבי יוסי אומר מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלם כחמי טבריא כדי שלא יאמר אדם לחבירו נלך ונעלה לירושלם הא אם אין אנו

allium neque cæpam propter lactantem. Alia expositio: Sicut quando lactans ab hoc ubere separatur, affligitur, ita pariter Israelitæ mærebant, quando separabantur a manna. Dictum est enim *Jos.* v. 12. *Et cessavit manna postridie:* Sicut dicant; cur comedis panes hordeaceos? Quia non habeo panes triticeos. Cur comedis siliquas? Quia non habeo massam ficuum. Quandiu Israelitæ habuerunt in manibus suis de illo pugillo, quem collegerunt eo die quo mortuus est Mose, de eo comederunt, quod cunctis quadraginta annis comederunt, & noluerunt comedere de proventu terræ Chanaan. *Et cum descendebat ros*. Docemur, quod descenderet super limina, & super stipites; Crederem, quod comederent de fœdato, & de inquinato? Idcirco dictum est *Exod.* XVI. 14. *Et ecce super faciem deserti erat tenue quid cute inclusum;* Sicut glacies in principio descendebat, & fiebat terræ sicut saccus in arca, & super illum descendebat manna, & ex ea colligentes Israelitæ comedebant; Hoc dictum est de inferiori; de superiori crederem, quod illi abominationes, & muscæ inciderent? Idcirco dictum est: *Cumque adscendisset diffusio roris*. Ibid. Docemur, quod posita esset quasi in arca; Et ipsi legebant lectionem *Audi*, & orabant; & quisque egrediebatur ad ostium domus suæ, & colligebat alimentum suum, & alimentum domui suæ, & postea, *Et incalescebat sol, & liquescebat*. Ibid. Huic simile dicebat R. Simeon; Qua de causa non descendebat semel in anno? Ut converterent cor suum ad eorum patrem, qui est in cœlis: Cuinam hoc est simile? Simile regi, qui decrevit de filio suo, ut semel in anno ei alimentum præberetur. Et ipse non invisebat patrem nisi tempore alimenti sui; aliquando decrevit, ut singulis diebus ei præberetur alimentum suum; dixit filius; licet non invisam patrem nisi tempore mei alimenti, satis est mihi; Ita pariter inter Israelitas, si in alicujus domui essent quinque mares, aut quinque fœminæ, sedebat expectans, dicens; Fortasse cras non descendet manna, & deprehendemur fame mortui; Sit beneplacitum in conspectu tuo ut descendat; & deprehenditur, quod converterent cor suum ad Deum. Huic simile dicebat R. Dosthai bar R. Jose; Cur non creavit Deus aquas calidas in Hierosolyma, sicut aquas calidas Tiberiadis? Ne quis diceret socio suo; Eamus, & adscendamus Hierusalem; si enim non eamus, nisi propter lotionem

unam,

עולים לא בשביל רחיצה אחת דיינו ונמצית עלייה שלא לשמה.

סליק פיסקא

וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו היה רבי נהוראי אומר מנין שהיו ישראל מצטערים בשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות. תלמוד לומר בוכה למשפחותיו מלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואחות אביו ואחות אמו. ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות היו מצטערים. בוכה למשפחותיו. לפי שגבה לבן בחט נזדווגו משפחות משפחות והוא אומר את הדבר ברבבים. איש לפתח אהלו. מלמד שהיו ממתינים למשה עד שיוצא מפתח בית המדרש. והם יושבים ומתרעמים. ויחר אף יהוה מאד ובעיני משה רע. כאן הקדוש ברוך הוא ממיך ומשה מגביה. אבל במעשה העגל הקדוש ברוך הוא מגביה ומשה ממיך.

סליק פיסקא

ויאמר משה אל יהוה למה הרעות לעבדך. האנכי הריתי את כל העם הזה ואם אנכי ילדתיהו. והיכן דבר לו כן בשעה שאמר לו לך נחה את העם אל אשר דברתי לך לפיכך הדבר תלוי בך או לא תלוי בך תלמוד לומר וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל אמר להם היו יודעים שסרבנין וטרחנין הם לא על מנת שתקבלו עליכם שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים. מאין לי בשר. וכי אחד הוא או שנים לסובלם. לא אוכל אנכי לבדי שאת. אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג. לפי שהראה הקדוש ברוך הוא למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהם היה רבי שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחר שיצא ליהרג הוא ובניו. אמר לספקלטור הרגני עד שלא תהרוג את בניו. לא כשם שנאמר בצדקיהו. וישחט את בני צדקיהו לעיניו ואחר כן ואת עיני צדקיהו עיור. כך אמר משה לפני המקום אם ככה את עושה לי הרגני נא

unam, satis erit nobis; & deprehendetur adscensio sine suo nomine.

Finis textus.

ET *audivit Mose populum flentem per per familias suas*. R. Nehorai dicit: Unde probatur, quod Israelitæ doluerint, quando Mose iis dixit, ut se separarent ab scortationibus? Ex eo quod dictum est: *Flentem per familias suas*. Docemur, quod vir duceret sororem suam, & sororem patris sui, & sororem matris suæ; & quando Mose iis dixit, ut se separarent a scortationibus, doluerunt. *Flentem per familias suas*. Quia corroboratum fuit cor eorum in peccato, consociabantur inter se familiæ, & ipse palam loquebatur. *Quenque ad ostium tabernaculi sui*. Docemur expectasse Mosen, donec egrederetur de ostio academiæ; & illi sedentes murmurabant. *Et exarsit ira Domini valde, & in oculis Mose malum fuit*. Hoc loco Deus deprimebat, & Mose elevabat; at in opere vituli, Deus elevabat, & Mose deprimebat.

Finis textus.

ET *dixit Mose ad Dominum: Quare malefecisti servo tuo? An ego concepi universum populum istum? an ego genui illum?* At ubi ita cum eo locutus est? Quando illi dixit *Exod.* XXXII. 34. *Nunc ergo vade, duc populum illuc, quo locutus sum tecum*. Idcirco res abs te pendet; aut dices, quod abs te non pendeat? Idcirco dictum est ibid. VI. 13. *Et locutus est Dominus ad Mosen, & Aharon, & præcepit eis pro filiis Israel*. Dixit illis; scitote hos esse contumaces, sed cum hac conditione debetis illos recipere, vel si vobis maledicant, vel si vos lapident: *Unde mihi caro?* Num unus, aut duo sunt, quos feram? *Non possum ego solus per me ipsum ferre. Quod si ita facis, occide me quæso nunc occidendo*. Quia ostendit Deus S. B. pœnam, quæ ventura erat super illos. R. Simeon dicebat. Cuinam hoc simile est? Simile cuidam, qui egreditur, ut occidatur ipse, & ejus filius; dicit carnifici; occide me, priusquam occidas meum filium; Non sicut dictum est de Zedechia 2. *Reg.* XXV. 7. *Et jugulavit filios Zedechiæ in oculis ejus*. Et postea. *Et oculos Zedechiæ excæcavit*: Sic dixit Mose coram Deo: *Quod si ita facis, occide me quæso, nunc occidendo*. Melius est mihi, ut in principio occidar, ne videam

הרוג. הוא יפה לי להורגני תחלה ואל
אראה בפורענות העתידה לבוא עליהם.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה אל משה אספה לי שבעים
איש. למה נאמר לפי שהוא אומר לא
אוכל אנכי לבדי. אמר ליה המקום מה
שביקשת נתתי לך אספה לי שתהא
סנהדרים לשמי שבכל מקום שנאמר לי
קיים לעלם ולעולמי עולמים. בכהנים הוא
אומר וכהנו לי. בלוים הוא אומר והיו לי
הלוים. בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל
עבדים. בבכורות הוא אומר כי לי כל
בכור בבני ישראל. במקדש הוא אומר
ועשו לי מקדש. במזבח הוא אומר מזבח
ארמה תעשה לי. בשמן המשחה הוא
אומר שמן משחת קודש יהיה זה לי.
במלכות הוא אומר כי ראיתי בבניו לי
מלך. בקורבנות הוא אומר להקריב לי
במועדו. הא בכל מקום שנאמר לי קיים
לעלם ולעולמי עולמים. שבעים איש שתהא
סנהדרים של שבעים. שבעים איש. שיהו
בעלי חכמה ובעלי גבורה וותיקים ופסיפים
מזקני ישראל. לא במקום אחד ולא בשנים
המקום חולק כבוד לזקנים. ובכל מקום
שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד
לזקנים. ביוצא בו אתה אומר לך ואספת
את זקני ישראל. ואל משה אמר עלה אל
יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים
מזקני ישראל. ואל הזקנים אמר שבו לנו
בזה עד אשר נשוב אליכם. ויהי ביום
השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני
ישראל. הא בכל מקום שאתה מוצא
זקנים המקום חולק כבוד לזקנים שנאמר
וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך
יהוה צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד
זקניו כבוד. והרי דברים קל וחומר ומה

deam supplicium, quod venturum est super illos.

Finis textus.

ET dixit Deus ad Mosen: *Congrega mihi septuaginta viros*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Non possum ego solus*. Dixit illi Deus, quod quæsisti, tibi dabo. *Congrega mihi*; Ut sint Synhedria meo nomini; Quia ubicunque dicitur: *Mihi*. Firmum est in omnia secula seculorum: De sacerdotibus dictum est *Exod.* XXVIII. 41. *Et erunt sacerdotes mihi*. De Levitis dictum est *Num.* VIII. 14. *Et erunt mihi Levitæ*. De Israelitis dictum est *Levit.* XXV. 55. *Quia mihi filii Israel servi*. De primogenitis dictum est *Num.* VIII. 17. *Quia mihi omne primogenitum in filiis Israel*. De sanctuario dictum est *Exod.* XXVIII. 8. *Et facient mihi sanctuarium*. De altari dictum est ibid. XX. 24. *Altare terreum facies mihi*. De oleo unctionis dictum est ibid. XXX. 31. *Oleum unctionis sanctum erit mihi*. De regno dictum est 1. *Sam.* XVI. 1. *Quia providi in filiis ejus mihi regem*. De sacrificiis dictum est *Num.* XXVIII. 2. *Ad offerendum mihi in tempore suo*. Hinc ubicunque dicitur: *Mihi*; firmum est in omnia secula seculorum. *Septuaginta viros*. Ut Synhedria constent septuaginta viris. *Septuaginta viros*. Ut sint sapientes, fortes, recti, & humiles. *De senioribus Israel*. Non uno, neque in duobus tantum locis impartitur honorem senioribus; sed ubicunque deprehenduntur seniores, Deus impartitur honorem senioribus. Huic simile tu dicis *Exod.* III. 16. *Vade, & congrega seniores Israel*. *Mosi quoque dixit: Adscende ad Dominum, tu & Aharon, Nadab, & Abihu, & septuaginta de senioribus Israel*. Ibid. XXIV. 1. Et senioribus dixit: *Expectate hic, donec revertamur ad vos*. Ibid. vers. 14. *Et fuit in die octavo; vocavit Mose Aharon, & filios ejus, & seniores Israel*. *Levit.* IX. 1. Ecce ubicunque tu deprehendis seniores, Deus impartitur honorem senioribus. R. Simeon ben Jochai dicit: Unde probatur, quod tempore venturo Deus impartietur honorem senioribus? Ex eo quod dictum est *Isai.* XXIV. 23. *Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senum suorum erit honor*. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si qui dixit: Et fuit mundus; futurum est, ut impartiatur honorem senioribus, multo magis caro & sanguis impartie-

אם מי שאמר והיה העולם עתיד לחלוק כבוד לזקנים קל וחומר בשר ודם עתיד לחלוק כבוד לזקנים . וכן אתה מוצא שהמקום מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל שנאמר קצפתי על עמי חיללתי נחלתי כביכול מחוללים על הכל אבל על זקן הכבדת עולך מאד . אשר ידעת כי הם זקני העם . אתה צריך לידע אם ברורים הם לפני כי הם זקני העם ושוטריו . מלמד שאין אדם יושב בישיבה שלמטה אלא אם כן יושב בישיבה של מעלה עד שהבריות מרננות עליו ואומרים איש פלוני כשר וחסיד ונאה להיות חכם ושוטר כמה שנאמר ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר ואמרת הואיל וראו עצמם בצער ההוא של מצריים יבואו ויראו בריות עמהם. ולקחתם אותם אל אהל מועד . אמר לו קחם בדברים תחלה. אמור להם דברי שבח אשריכם שנתמניתם . וחוזר ואומר להם דברי פנם היו יודעים שסורחנים וסורבנים הם על מנת כן תהו מקבלים עליכם שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים מה שהתניתי עמך התנה עמהם. והתיצבו שם עמך . הכניסם עמך אל אהל מועד . ויהיו כל ישראל נוהגים בהם אימה ויראה וכבוד כמו שנוהגים בך . ויהיו אומרים חביבים אילו שנכנסו עם משה לשמוע דיבור מפי הקדוש ברוך הוא.

סליק פיסקא

וירדתי זו אחת מעשר ירידות שכתובות בתורה. וירדתי עמך ולא עמהם. ואצלתי מן הרוח . למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה . ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום . כך לא היתה חכמתו של משה חסירה כלום . ונשאו אתך . למה נאמר לפי שהוא אומר איכה אשא לבדי טורחכם ומשאכם וריבכם . לכך נאמר ונשאו אתך במשא העם.

סליק פיסקא

ואל העם תאמר התקדשו למחר . אין התקדשו אלא התקינו עצמיכם לפורענות כשהוא אומר הקדישם ליום הריגה .

tur honorem senioribus: & sic tu deprehendis, quod Deus doleat pro uno sene contra omnes Israelitas; Dictum est enim ibid. XLVII. 6. *Iratus sum super populum meum, profanavi hæreditatem meam.* Dici posset, quod omne profanatum sit: *Sed super senem aggravasti jugum tuum valde. Quos nosti, illi seniores populi.* At tu debes scire, utrum sint optimi coram te. *Quod illi sint seniores populi, & præfecti.* Docemur, quod nemo sedeat in academia terrestri, nisi possit sedere in academia cœlesti, donec creaturæ decantent de illo, & dicant; Vir N. rectus & pius & dignus est, ut sit sapiens & præfectus; sicuti dictum est *Exod.* V. 19. *Et viderunt præfecti filiorum Israel ipsos in malo, dicendo.* Et dices: Quoniam viderunt seipsos in dolore illo Ægyptiorum, veniant & videant in dilatatione cum eis. *Capiesque eos ad tentorium conventus.* Dixit illi; Capies eos verbis in principio; Dices illis verba laudis: Beati vos, qui præfecti estis; Et deinde dices illis verba deturpationis: Scitote, quod illi contumaces & rebelles sunt; Cum hac conditione eos recipietis, vel si vobis maledicant, & lapident: Quod tecum pactus sum, paciscere cum illis. *Et stabunt ibi tecum.* Fac ut ingrediantur tecum in tentorium conventus; & omnes Israelitæ respiciant illos cum terrore, timore, & honore, uti facere consueverunt tecum, & dicant; beati illi, qui ingrediuntur cum Mose ad audiendum allocutionem ex ore Dei S. B.

Finis textus.

ET *descendam.* Hic est unus, ex decem descensibus, qui in lege describuntur. *Et descendam tecum.* Non autem cum illis. *Et elevabo de spiritu.* Cuinam tum Mose assimilatus est? Lucernæ impositæ candelabro, & ex ea multæ lucernæ accenduntur, & ejus lux nihil diminuitur; ita pariter de sapientia Mosis nihil diminutum est. *Et portabunt tecum.* Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* I. 12. *Quomodo feram solus ego molestiam vestram, & onus vestrum, & litem vestram?* Idcirco dictum est: *Et portabunt tecum onus populi.*

Finis textus.

AD *populum autem dices: Sanctificamini in crastinum.* Non significat: התקדשו: Nisi præparamini ad pœnam. Dictum est enim *Jerem.* XII.

3. Et

ואומר קדשו צום קראו עצרה. ואומר
וקידשתי עליך משחיתים כי בכיתם באזני
יהוה לאמר. לא יום אחד תאכלו. עד
חודש ימים. כשמתמצים ומתמטים על
מיטותיהם ואחר כך היתה נשמתם
יוצאה. כרשעים הוא אומר הבשר
עודנו בין שיניהם כיון שהיה נותנו לתוך
שיניו היתה נשמתו יוצאה. והיה לכם
לזרא שתהו מרחיקים אותו יותר ממה
שהייתם מקרבים אותו. יען כי מאסתם
את יהוה. שאילו סלקתי שכינתי מביניכם
לא נכנסתם אמר להם המקום מי
גרם לכם לומר דברים הללו שנתתי
שכינתי ביניכם שאילו סקלתי שכינתי
מביניכם לא נכנסתם לתוך דברים הללו
לכך נאמר יען כי מאסתם את יהוה.

סליק פיסקא

ויאמר משה שש מאות אלף רגלים.
רבי שמעון בן יוחאי אומר רבי עקיבא
היה דורש בו דבר אחד ואני דורש בו
שני דברים ודבריו נראים משל רבן הרי
הוא אומר הצאן והבקר ישחט להם
ומצא להם אפילו אתה מכניס להם כל
צאן ובקר ספיקין הן להן. ואני אומר וכי
מפני שאין להם בשר הם מתרעמים
והלא כבר נאמר ביציאתם ממצרים וגם
ערב רב עלה אתם וצאן ובקר יכול
שאכלום במדבר. תלמוד לומר ומקנה רב
היה לבני גד ולבני ראובן אלא שמבקשים
עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום. את
כל דגי הים יאסף להם אפילו אתה
מכניס להם דגים לאכול היו מתרעמים.
והלא הלכה עמהם באר במדבר והיתה
מעלה להם דגים שמנים יותר מצרכם
אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש
מאחרי המקום. דבר אחר לפי שהראהו

3. *Et præpara eos in diem occisionis.* Et similiter dictum est: *Joel* II. 15. *Præparate jejunium, convocate convocationem.* Pariterque dictum est: *Et præparabo contra te exterminatores. Quia flevistis in auribus Domini, dicendo. Non die uno comedetis ; usque ad mensem dierum.* De rectis dictum est ; *usque ad mensem dierum.* Quando deprehendebantur, & commovebantur super lectis suis, & postea eorum anima egrediebatur. De impiis dictum est: *Caro adhuc erat inter dentes eorum.* Quando ponebat inter dentes suos, ejus anima egrediebatur. *Et erit vobis in fastidium*; ut removeamini ab ea plusquam ad eam accessistis : *Eo quod fastidieritis Dominum* . Si enim removissem Divina meam præsentiam a medio vestri, non huc progressi essetis. Dixit eis Deus; Quæ causa fuit vobis ut hæc diceretis ? Meam Divina præsentia, quam collocavi in medio vestri, si removissem meam Divinam præsentiam de medio vestri, non huc progressi essetis: Idcirco dictum est. *Eo quod fastidieritis Dominum.*

Finis textus.

E*T dixit Mose: Sexcentorum millium peditum.* R. Simeon ben Jochai dicit : R. Akiba unum exponebat & ego duo commentabor; Mea verba probabiliora sunt, quam verba illius: Ille dixit. *Num oves & boves mactabuntur illis, & sat erit eis?* Vel si illis congregares omnes oves, & boves, satis erunt illis? At ego dico ; Num murmurabant, eo quod non haberent carnem ? Atqui dictum est de egredientibus ex Ægypto *Exod.* XII. 38. *Et etiam mistio multa adscendit cum eis, & oves, & boves.* Crederem quod comedissent in deserto ? Idcirco dictum est *Num.* XXXII. I. *Et armentum multum erat filiis Gad, & filiis Ruben.* Sed quærebant occasionem, ut se a Deo separarent. *Si omnes pisces maris congregabuntur eis.* Vel si congregaveris eis pisces ad comedendum, tamen murmurabunt. Atqui gradiebatur cum iis puteus in deserto, & subministrabat pisces pringues plusquam eorum necessitas requirerent; sed quærebant occasionem, ut se ab Deo separarent : Alia expositio: Quia Deus ostendit Mosi ordinem supliciorum, quæ adducenda erant super eos. Dixit Mose coram Deo: Domine omnium rerum; Conveniensne est, ut des illis, & occidas? Num dicitur asino; tolle eorum tritici

& præ-

המקום למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהן . אמר משה לפני המקום ארני כלום הנון להם שתתן להם ותהרגם. אומרים לאדם טול כור של חיטים ונחתוך ראשך . אומרים לאדם טול ככר ורד לשאול. אמר לו אם לאו מה אתה אומר . אמר לו הריני הולך ומפייסם . אמר לו עד שאתה כאן אני אומר לך שאין שומעים לך . כיון שהלך משה אצלם אמר להם היד יהוה תקצר, הן הכה צור ויזובו מימיו ונחלים ישטופו. הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו . אמרו פשרה היא זו אין בו כח לתת לנו שאילתינו , ויצא משה וידבר אל העם. וירד יהוה בעמוד ענן . וישארו שני אנשים במחנה . יש אומר בקלפי נשתיירו לפי שאמר לו הקדוש ברוך הוא לבור לו שבעים זקנים אמר משה מה אני עושה הרי הם נופלים ששה וששה לכל שבט ושבט. וחמשה חמשה לשני שבטים. איזה שבט מקבל עליו לבור ממנו חמשה עשה משה תקנה נטל פיתקים וכתב עליהם זקן ונטל שני פיתקים חלקים ובללן והטילם לתוך קלפי. אמר להם בואו וטלו פיתקיכם כל מי שנטל פיתק וכתוב עליו זקן היה אומר לו משה כבר קידשך המקום. וכל מי שהיה נוטל פיתק שלא היה כתוב בתוכו זקן היה משה אומר לו מן השמים הוא מה אני יכול לעשות לך. כיוצא בו אתה אומר ואת פדויי השלשה אמר משה מה אני אעשה עכשיו כל אחד ואחד אמר פראני לוי. עשה משה תקנה ונטל פיתקים וכתב עליהם לוי ונטל פיתקים וכתב עליהם כסף חמשת שקלים ובללם והטילם בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקיכם כל מי שנטל פיתקו וכתוב היה עליו בן לוי אומר לו כבר אתה פדוי ומי שנטל פתקו וכתוב עליו חמשת שקלים היה משה אומר לו צא ותן פריונך. רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו. לפי שראו את משה שמברר לו הזקנים אמרו אין אנו כדיי לגדולה זו הלכו והטמינו את עצמם . אמר להם המקום אתם מיעטתם עצמיכם אני אגדל אתכם יותר מכולם בשבעים זקנים אומר ויתנבאו ולא יספו נתנבאו לפי שעה. באלדד ומידד הוא אומר ויתנבאו במחנה שהיו מתנבאים

& præcidam caput tuum? Num dicitur homini : Tolle talentum & deſcende in ſepulchrum . Dixit illi ; ſi minus, quid tu dicis? Reſpondit ei: Vadam, & conciliabo eos; Dixit illi; priuſquam vadas, ego tibi dico, quod te non audient: Quando Moſe illos audivit, eis dixit: *Num manus Domini abbreviata eſt? Ecce ille percuſſit petram, diſtillarunt aquæ & torrentes inundarunt: Si potuit dare panem , præparabit etiam carnem populo ſuo.* Dixerunt; Reconciliatio hæc eſt; Non eſt in eo vis , ut det nobis, quæ poſtulamus. *Et egreſſus Moſe locutus eſt ad populum; Et deſcendit Dominus in columna nubis: & remanſerunt duo viri in caſtris.* Sunt qui dicunt, quod in urna remanſerint, quia Deus S. B. dixerat Moſi, ut ſeligeret ſibi ſeptuaginta ſeniores. Dixit Moſe; quid faciam? Ecce cedunt ſex ſingulis tribubus, & quinque duabus tribubus. Quænam erit illa tribus, quæ velit, ut ex ea tantum quinque ſeligantur. Fecit Moſe ſeparationem, ſumens ſchedas, quibus inſcriptum erat: *Senex*; Et ſumſit duas ſchedas non ſcriptas , quas commixtas projecit in urnam, dicens illis; Venite, & tollite ſchedas veſtras; Qui ſumebat ſchedam , cui inſcriptum erat : *Senex*; Dicebat illi Moſe : Jam te ſanctificavit Deus . Qui ſumebat ſchedam, in qua non erat ſcriptum : *Senex*; dicebat illi Moſe; De cœlo hoc eſt; Quid poſſum tibi facere? Huic ſimile tu dicis *Num.* III. 56. *Et redemti ducenti , & ſeptuaginta tres .* Dixit Moſe: Quid faciam? Nunc quiſque dicit: Me redemit Levita: Reparationem fecit Moſe, ſumens ſchedas, quibus inſcriptum erat: *Levita.* Et alias ſumſit ſchedas , quibus inſcriptum erat : *Argentum quinque ſiclorum* ; Quas commixtas projecit in urnam , dicens illis: Venite , & tollite ſchedas veſtras: Qui tollebat ſchedam , in qua inſcriptum eſt : *Filius Levitæ* : Dicebat illi : Tu redemtus es: Qui tollebat ſchedam, in qua ſcriptum erat : *Argentum qninque ſiclorum*: Dicebat illi Moſe : Egredere & da redemtionem tuam . R. Simeon dicit : *In caſtris remanſerunt* . Quia viderunt Moſen relegentem ſenes ; dixerunt : Nos non digni ſumus hac magnificentia . Abeuntes ſe abſconderunt; Dixit illis Deus; Vos humiliaſtis voſmetipſos , at ego vos magnificabo præ omnibus . De ſeptuaginta ſenioribus dictum eſt : *Et prophetarunt , & non addiderunt* : Illi vice tantum ea prophetarunt . At de Elad, & Medad quid dictum eſt ? *Et prophetarunt in caſtris .*

Sc.

עד יום מותם. ומה היו אומרים משה מת ויהושע מכניס את ישרא׳ לארץ.

סליק פיסקא

וירץ הנער ויגד למשה. יש אומרים זה יהושע בענין שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער. רבי שמעון אומר הרי הוא אומר ויען יהושע בן נון משרת משה לא היה ראשון יהושע. ארני משה כלאם. אמר רבוני כלאם מן העולם. בני אדם שמבשרים בשורה זו רעה. רבי אומר אוסרם בזיקים ובקולרות כמה שנאמר ונתתם אותו בית הכלא. ויאמר לו משה אתה המקנא אתה לי אמר לו יהושע בך אני מקנא לואי אתה כיוצא בו ולואי כל ישראל כיוצא בך. מי יתן את כל עם יהוה נביאים. ויאסף משה אל המחנה. מלמד שלא הביא עליהם הפורענות עד שנכנסו כל הצדיקים במחנה.

סליק פיסקא

ורוח נסע מאת יהוה. מלמד שהיתה פורחת כגיזים האילו של צמר. ויגז שלוים מן הים. יש אומרים הרגה בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה. ויטוש על המחנה כדרך יום כה. כלפי צפון. וכדרך יום כה. כלפי דרום. רבי שמעון אומר כדרך יום כה מלמעלן וכדרך יום כה מלמטן. וכאמתים על פני כל הארץ. מלמד שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות. כדי שלא יהיו מצטערים עליהם בשעת לקיטתה.

סליק פיסקא

ויקם העם כל היום ההוא. אל תהי קורא הממעיט. אלא הממעט. העצלים והחיגרים שבהם כנסו להם מאה כור. וישטחו להם שטוח. רבי יהודה אומר אל תהי קורא וישטחו אלא וישחטו מלמד שטעונים שחיטה. רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וימטר עליהם כעפר שאר מלמד שטעונים שחיטה. ומה תלמוד לומר וישטחו להם שטוח מלמד שהיתה עשויה

Sc. quod prophetarint usque ad eorum mortem: Et quid dicebant? Mose morietur, & Josue introducet Israel in terram.

Finis textus.

ET *cucurrit puer, & significavit Mosi*: Sunt qui dicunt, istum fuisse Josue sicuti dictum est *Exod.* XXXIII. 11. *Servus ejus Josue filius Nun puer*. R. Simeon dicit; Ecce dictum est: *Et respondit Josue filius Nun servus Mose*. Ecce primus non erat Josue. *Domine mi, Mose probibe eos*: Dixit: Domine mundi prohibe a mundo: Quia viri sunt, qui vaticinantur vaticinium malum. R. dicit: Vinciendi a te sunt catenis, & vinculis colli; sicuti dictum est *Jerem.* XXXVII. *Quia posuisti me in domum carceris? Qui respondit Mose. Quid tu æmularis pro me?* Dixit illi Josue: Pro te ego sum zelotypus: Utinam tu esses illi similis! Atque utinam omnes Israelitæ essent tibi similes! *Quis dabit, ut universus populus Dei essent prophetæ? Et collectus est Mose in castra*. Docemur, quod non adduxerit super eos pœnas, nisi postquam ingressi sunt omnes justi in castra.

Finis textus.

ET *ventus profectus est a Domino*; Docemur, quod volare faceret sicut ista vellera lanæ. *Et fecit volare coturnices de mari*. Sunt qui dicunt, quod plures occiderit in eorum descensu, quam occiderit in comedendo: *Et descenderunt super castra quasi itinere diei hinc*; Ad septentrionem. *Et quasi itinere diei illinc*. Ad meridiem. R. Simeon dicit. *Quasi itinere diei hinc*. Supra; *Et quasi itinere diei illinc*. Infra. *Et quasi duobus cubitis super faciem terræ*. Docemur, quod volare faceret, & elevare in altitudine ab terra duorum cubitorum: Ne molestiam haberent, quando erant collecturi.

Finis textus.

ET *surrexit populus universus illo die*: Ne legas הממעיט nisi qui potuit colligere minus: Inertes & claudi, qui erant inter eos, collegerunt sibi centum Cor. *Et expanderunt sibi expandentes*. R. Jehuda dicit: Ne legas וישטחו sed וישחטו, docemur, fuisse mactandas. Rabi dicit: Non est necesse; quia jam dictum est *Psal.* LXXVIII. 27. *Et pluere fecit super eos quasi pulverem carnis*. Docemur fuisse mactandas. Et cur dictum

משטיחים משטיחים , סביבות המחנה . יכול כדרך שנכנסו המינו הרבה כך אכלו ממנו הרבה תלמוד לומר הבשר עודינו בין שיניהם . כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מתחיל לפוסקו עד שנשמתו יוצאה . כענין שנאמר לא זרו מתאותם. עוד אכלם בפיהם ואף אלהים עלה בהם ויהרג במשמניהם . ואף יהוה חרה בעם. מלמד ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בו מיום שיצאו ממצרים ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה. יכול שהיה שמו מקודם תלמוד לומר כי שם קברו את העם המתאוים . על מה שאירע נקרא . ולא היה שמו מקודם . מקברות התאוה נסעו העם חצירות הרי זו היתה בשעת שנצטרעה מרים.

סליק פיסקא

ותדבר מרים ואהרן במשה אין דיבר בכל מקום אלא לשון קשה . וכן הוא אומר דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות. וידבר העם באלהים ובמשה. הא אין דיבר בכל מקום אלא לשון קשה ואין אמירה בכל מקום אלא תחנונים. וכן הוא אומר ויאמר אל נא אחי תרעו. ויאמר שמעו נא דבר יהוה. ותדבר מרים ואהרן במשה . מלמד ששניהם דברו בו אלא שמרים פתחה בדיבר שלא היתה מרים יכולה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה. כיוצא בו אתה אומר ובאתה אתה וקראת את המגילה אשר כתבת אתה מפי ירמיהו ולא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה אלא מפני צורך. ותדבר מרים ואהרן במשה . מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורביה אלא שראת צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים . אמר לה מה לך שאין מתקשטת בתכשיטי נשים אמר לה אין אחיך מקפיד בדבר לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה . ושניהם דברו

ctum est: *Et expanderunt sibi expandentes?* Docemur, quod fecerit expansiones expansiones. *In circuitu castrorum.* Crederem, quod sicut plurimæ ingressæ sunt, ita pariter plurimas de iis comederint? Idcirco dictum est: *Caro adhuc erat inter dentes eorum.* Quando ponebat in ore, nondum inceperat eam abscindere, anima ejus egrediebatur. Sicuti dictum est *Psal.* ibid. vers. 30. *Non abalienarunt se ab eorum desiderio; Adhuc cibus eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei adscendit in eos, & occidit pingues eorum. Et ira Domini excandefacta est in populum.* Docemur, quod immiserit in eos Deus plagam tam gravem, ut illi nulla fuerit similis ab die, quo egressi sunt de Ægypto. *Et vocavit nomen loci illius: Sepulchrum desiderii.* Crederem antea ita fuisse appellatum? Idcirco dictum est: *Quia ibi sepelierunt populum desiderantium.* Ex eo quod ipsis contigit, ita fuit appellatus; at non fuit antea illi hoc nomen. *De sepulcris desiderii profecti sunt populus.* Hoc fuit, quando Mirjam lepra affecta fuit.

Finis textus.

ET *locuta est Mirjam & Aharon adversus Mosen.* Non significat דיבר sc. *locutus est* ubicunque deprehenditur, nisi locutionem molestam. Et sic dictum est *Genes.* XLII. 30. *Locutus est dominus terræ nobiscum duriter.* Et similiter dictum est *Num.* XXI. 8. *Et locutus est populus adversus Deum, & Mosen;* Ecce דיבר non significat ubicunque deprehenditur, nisi allocutionem molestam. At ubicunque deprehenditur אמירה dixit, non significat nisi locutionem supplicem. Et sic dictum est *Genes. Et dixit: Ne quæso; fratres mei malefaciatis.* Et similiter dictum est *Num.* XII. 6. *Et dixit; audite, quæso, verba mea. Et locuta est Mirjam, & Aharon adversus Mosen:* Docemur, quod ambo in eam locuti fuerint contra illum; sed Mirjam incepit loqui, quia Mirjam non poterat loqui coram Mose nisi propter necessitatem temporis: Huic simile tu dicis *Jerem.* XXXIV. 6. *Et venies tu, & leges volumen, quod scripsisti tu ex ore Jeremiæ.* Non erat assuetus Baruch loqui coram Jeremia nisi causa necessitatis. *Et locuta est Mirjam, & Aharon adversus Mosen.* Et unde probatur, quod Mose se ab uxore separasset? Ex eo quod vidit, quod Zipora se non ornaret ornamentis muliebribus; dixit illi; quid tibi est, quod te non exornes or-

בו. והרי דברים קל וחומר : ומה מרים
שלא נתכוונה לדבר באחיה לגניי אלא
לשבח ולא למעט מפריה ורביה אלא לרבות
בינה לבין עצמה כך נענשה. המתכוין
לדבר בחבירו לגניי ולא לשבח ולמעט
מפריה ורביה אלא לרבות בינה לבין אחרים
ולא בינו לבין עצמו על אחת כמה ובמה
ודברים קל וחומר עוזיה המלך שלא נתכוין
ליטול לו גדולה ולא בשביל כבוד לעצמו
אלא בשביל קונו. כך נענש המתכון ליטול
לו גדולה בשביל כבוד עצמו ולא בשביל
קונו על אחת כמה וכמה. על אודות
האשה הכושית. מגיד הכתוב שכל מי
שהוא רואה אותה היה מודה בנוייה. וכן
הוא אומר אבי מלכה ואבי יסכה אלא
שהכל סוכים ביופיה שנאמר ויראו אותה
שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה. רבי
אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר
צפורה צפו וראו מה נאה האשה הכושית
וכי כושית היתה אלא מדיינית היתה
שנאמר ולכהן מדין שבע בנות. ומה
תלמוד לומר כושית. מה כושי משונה
בעורו כך צפורה משונה בנויה יותר מכל
הנשים. כיוצא בו אתה אומר שגיון לדוד
אשר שר ליהוה על דברי כוש בן ימיני.
כושי היה אלא מה כושי משונה בעורו אף
שאול משונה במראיו שנאמר משכמו
ומעלה גבוה מכל העם. כיוצא בו
אתה הלא כבני כושים אתם לי בני
ישראל. וכי כושים היו אלא מה כושי משונה
בעורו אף ישראל משונים במצוות יותר
מכל אומות העולם. כיוצא בו אתה
אומר וישמע עבד מלך הכושי. איש סריס
וכי כושי היה אלא מה כושי משונה
בעורו כך היה ברוך בן נריה משונה
במעשיו יותר מכל בני פלטין של מלך.
כי אשה כושית לקח. למה נאמר לפי

ornamentis muliebribus? Respondit illi: Frater tuus hæc non æstimat? Idcirco Mirjam cognovit & dixit fratri suo, & ambo locuti sunt adversus illum. Ecce argumentum a minori ad majus. Si Mirjam, quæ non intendit loqui contra fratrem suum in vituperationem, sed in laudem, neque ad minuendam fructificationem & propagationem, sed ad multiplicandum, & inter se & ipsam solam locuta est, sic factum est; Qui intendit loqui in socium suum in dedecus, & non in laudem, & ad minuendam non ad multiplicandam propagationem, non inter se & ipsum solum, quanto magis punietur? Et similiter est argumentum a minori ad majus; Si Huriæ regi, qui non intendit comparare sibi dignitatem propter honorem sui ipsius, sed propter honorem sui creatoris, sic factum est; Qui intendit sibi comparare dignitatem propter honorem sui ipsius, non propter honorem sui creatoris, quanto magis? *Ob causam mulieris Æthiopissæ*. Ostendit textus, quod quicumque eam intueretur, fateretur ejus pulchritudinem. Et sic dictum est *Genes.* XI. *Pater Milca, & pater Isca*; Quia omnes intuebantur ejus pulchritudinem. Dictum est enim ibid. XII. 15. *Et viderunt eam principes Pharaonis, & laudaverunt eam Pharaoni*. *R.* Eliezer ben R. Jose Galilæi dicit: צפורה Aspicite & videte quam pulchra sit: *Mulieris Æthiopissæ*. Num Æthiopissa erat? Atqui Midianitis erat. Dictum est enim *Exod.* II. 16. *Et principi Midian septem filiæ*. At cur dictum est: *Æthiopissæ*? Sicut Æthiops differens est ob ejus cutem, ita pariter ejus pulchritudo differebat præ cunctis mulieribus. Huic simile tu dicis *Psal.* VII. I. *Psalmus David, quem cecinit Domino super verba Cusc Benjamini*. Num Æthiops ille erat? Verum sicut Æthiops cute differt, ita pariter Saul suo adspectu differebat. Dictum est enim I. *Sam.* IX. 2. *Ab humero & supra erat procerior universo populo*. Huic simile tu dicis *Amos* IX. 7. *Nonne sicut filii Æthiopum vos estis mihi filii Israel?* Num Æthiopes erant? Verum sicut Æthiops cute differt, ita parirer Israelitæ differebant præceptis ab ceteris omnibus nationibus mundi. Huic simile tu dicis *Jerem.* XXXVIII. 7. *Et audivit servus regis Æthiopis, vir eunuchus*. Num erat Æthiops? Verum sicut Æthiops cute differt, ita pariter Baruch filius Neria suis operibus differebat. *Quia mulierem Æthiopissam acceperat*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Ob causam mulieris* Æthio-

שהוא אומר על אודות הכושית. אלא מה תלמוד לומר כושית לקח. יש לך נוחה ביופיה ולא במעשיה. במעשיה ולא ביופיה כמה נאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. זאת נאה נוחה בנויה ונוחה במעשיה לכך נאמר אשה כושית לקח.

סליק פיסקא

ויאמרו הרק אך במשה. והלא אף עם אבותינו דבר הקדוש ולא פירשו מפריה ורביה. הלא גם בנו דיבר. ולא פירשנו מפריה ורביה. וישמע יהוה. מלמד שלא היתה שם בריה אלא בינו לבין עצמו דברו בו. וישמע יהוה. רבי נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע יהוה. והאיש משה. אלא שכבש משה על הדיבר.

סליק פיסקא

והאיש משה עניו מאד. עניו ברעתו. אתה אומר עניו ברעתו או עניו בגופו. תלמוד לומר ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן. ירד על סיחון והרגו על עוג והרגו. דבר דבר אחר עניו מאד עניו ברעתו. אתה אומר עניו ברעתו או עניו בממונו תלמוד לומר והאיש משה עניו מאד. מצינו שהספיר של לוחות של משה היה שנאמר בעת ההיא אמר יהוה אלי פסול לך שני לוחות אבנים. והלא מעשה אלהים היה שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. מקיש מעשה למעשה מה מעשה האמור להלן של ספיר אף מעשה האמור כאן של ספיר. מכל אדם אשר על פני האדמה. ולא מאבות. רבי יוסי אומר אף מאבות. מכל האדם ולא ממלאכי השרת.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה פתאום. רבי שמעון בן מנסיא פתאום נתירא משה. בפתאום וידבר עמו. צאו שלשתכם אל אהל מועד. מלמד ששלשתם נקראו בדיבור אחד מה

Æthiopissæ. Verum cur dictum est: *Æthiopissam acceperat?* Quia est tibi mulier quæ placet forma at non placet operibus; sicuti dictum est *Prov.* XI. 22. *Circulus aureus in naribus porci, & mulier pulchra, & carens ratione*: At hæc pulchra erat, & placebat forma, & placebat operibus: Idcirco dictum est: *Mulierem Æthiopissam acceperat*.

Finis textus.

ET *dixerunt; Si tantum cum Mose*. Atqui etiam cum patribus nostris locutus est Deus S. B. tamen se non separarunt a fructificatione, & propagatione. *Nonne etiam nobiscum locutus est?* Tamen non separavimus nos a fructificatione & propagatione. *Et audivit Dominus*. Docemur, quod ibi nulla adesset creatura, sed inter se & ipsos in illum locuti sunt. *Et audivit Dominus*. R. Nathan dicit: Etiam in conspectu Mosis locuti sunt: Dictum est enim: *Et audivit Dominus, & vir Mose*. Sed dissimulavit Mose allocutionem.

Finis textus.

ET *vir Mose erat humilis valde*. Humilis mente. Tu dicis: humilis mente; aut humilis corpore: Idcirco dictum est *Num.* XXI. 24. *Et facies ei, sicut fecisti Sichon regi Amorræorum, & Ogh regi Bassan*. Projecit se super Sichon, & occidit, super Ogh, & occidit. Alia expositio: *Humilis valde*. Humilis mente; Tu dicis: Humilis mente, aut humilis opibus. Idcirco dictum est: *Et vir Mose humilis valde*. Deprehendimus sapphirum tabularum fuisse Mosis. Dictum est enim *Deut.* X. I. *Tempore illo dixit Dominns mihi. Incide tibi duas tabulas lapideas*. Atqui erat opus Dei. Dictum est enim *Exod.* XXIV. 10. *Et viderunt Deum Israel, & sub pedibus ejus sicut opus albedinis sapphiri*. Æquiparat opus operi; sicut opus ibi dictum erat sapphiri, ita pariter opus hoc loco dictum erat sapphiri. *Ex omnibus hominibus, qui erant super facie terræ*. Non autem ex patribus. R. Jose dicit: Vel ex patribus. *Ex omnibus*. Non autem ex Angelis ministerii.

Finis textus.

ET *locutus est Dominus de improviso*. R. Simeon ben Menasia; de improviso timuit Mose; De improviso locutus est cum eo. *Egredimini vos tres ad*

שאין הפה יכולה לדבר ומה שאי
איפשר אוזן לשמוע . וכן הוא אומר
וידבר ﭏהים את כל הדברים האלה
לאמר . אחת דבר ﭏהים שתים זו
שמענו. הלא כה דברי כאש נאם יהוה.
וירד יהוה בעמוד ענן שלא כמדת
בשר ודם . מדת בשר ודם כשהוא
יוצא למלחמה יוצא בבני אדם מרובים
וכשהוא יוצא לשלום אינו יוצא ﭏא
בבני אדם מועטים . אבל הקדוש ברוך
הוא כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא
ﭏא יחידי שנאמר יהוה איש מלחמה.
וכשהוא בא בשלום בﭏפים וברבבות
הוא בא . שנאמר רכב ﭏהים ריבותים
ﭏפי שנאן . ויקרא אהרן ומרים ויצאו
שניהם. מפני מה לא יצא משה עמהם
שלא יהו ישרﭏ אומרים אף משה היה
עמהם בכלל הכעס . דבר אחר בא
הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם
רוצה לדבר לחבירו לא יאמר לו קרב
ﭏיך ﭏא מושכו במה שרוצה ומדבר עמו.
דבר אחר שלא ישמע גנותו של אהרן.
דבר אחר שאין אומרים שבחו של אדם
בפניו. רבי ﭏעזר בן עזריה אומר מצינו
שאומר מקצת שבחו של אדם בפניו
שכן מצינו בנח כי אותך ראיתי צדיק לפני
בדור הזה. ושלא בפניו הוא אומר ﭏה
תולדות נח נח איש צדיק תמים היה
בדורותיו . רבי ﭏעזר בנו של רבי יוסי
הגלילי אומר מצינו שאומרים מקצת
שבחו של מי שאמר והיה העולם
שנאמר אמרו לﭏהים מה נורא מעשיך
אם אומר מקצת שבחו של מי שאמר
והיה העולם. קל וחומר לבשר ודם,

סליק פיסקא

ויאמר שמעו נא דברי . אין לי ﭏא
לשון בקשה והרי דברים קל וחומר ומה
אם מי שאמר והיה העולם דבר בתחנונים.
קל וחומר לבשר ודם . רבי שמעון בן
יוחי אומר מה תלמוד לומר שמעו נא

ad tentorium conventus. Docemur, quod tres illi una allocutione vocati fuerint; Quod os non potest loqui, neque auris audire. Et sic dictum est *Exod.* XIX. 1. *Et locutus est Deus omnia verba ista, dicendo. Unum locutus est Deus, duo non audivimus. Psal.* LXII. *Nonne est verbum meum sicut ignis; dicit Dominus? Jerem.* XXIII. 29. *Et descendit Dominus in columna nubis*. Contra consuetudinem hominum; Etenim hominis consuetudo est, quando egreditur ad bellum, egreditur cum multis, quando egreditur ad pacem, non egreditur nisi cum paucis. Sed Deus S. B. quando egreditur ad bellum, non egreditur nisi solus; Dictum est enim *Exod.* XV. 3. *Dominus vir bellator:* Quando venit ad pacem, venit cum millibus & myriadibus. Dictum est enim *Psal.* LXVIII. 18. *Currus Domini myriades, & millia Angelorum. Et vocavit Aharon & Mirjam, & egressi sunt ambo*. Cur non exiit Mose cum eis? Ne Israelitæ dicerent: Vel Mose cum ipsis comprehensus est in ira. Alia expositio: Venit textus ad te docendum juxta consuetudinem humanam; Etenim quando quis vult loqui cum socio suo, non dicet illi; Accede ad me; sed attrahet ad se quem vult, & loquetur cum eo. Alia expositio; Quia non audivit vituperationem Aharon. Alia expositio: Quia non memorant laudem hominis in ejus conspectu. Rabi Elieser ben Azaria dicit: Deprehendimus, quod pars laudis hominis in ejus conspectu memoretur; Sic enim deprehendimus in Noacho *Genes.* VII. 1. *Quia te vidi justum coram me in generatione ista*. At in ejus conspectu non dictum est: *Istæ sunt generationes Noe; Noe vir justus, perfectus erat in sua generatione*. Ibid. VI. 10. Rabi Eliéser ben Rabi Jose Galilæi dicit: Deprehendimus quod memoretur pars laudis illius qui dixit: Et fuit mundus: Dictum est enim *Psalm.* LXVI. 3. *Dicite Domino; quam venerabilia sunt opera tua*. Si memoratur pars illius, qui dicit: Et fuit mundus: Multo magis pro homine.

Finis textus.

ET *dixit: Audite, quæso, verba mea*. Non significat נא nisi modum rogandi. Et ecce argumentum a minori ad majus: Si qui dixit: Et fuit mundus; suppliciter loquitur; multo magis creatura. R. Simeon ben Jochai dicit: Cur dictum est: *Audite, quæso, verba mea?* Quia quæsierunt introire in verba Dei; Dixit illis Deus; Expectate, do-

את דברי ﭏ שביקשו ליכנס לתוך דברי
המקום. אמר להם המקום המתינו לי עד
שאדרוש. קל וחומר שלא יהיה אדם
נכנס לתוך דברי חבירו. אם יהיה נביאכם
יהוה במראה ﭏיו אתודע. או כשם שאני
בחלום ובחיזיון כך היה מדבר עם משה
תלמוד לומר לא כן עבדי משה בכל
ביתי נאמן הוא. חוץ ממלאכי השרת.
רבי יוסי אומר אף ממלאכי השרת. פה
ﭏ פה אדבר בו במראה ולא בחידות.
אמרתי לו לפרוש מן האשה. במראה
זו מראה דיבור. אתה אומר מראה
דיבור או אינו ﭏ מראה שכינה תלמוד
לומר ויאמר לא תוכל לראות פני. כי
לא יראני האדם וחי. רבי עקיבא אומר
האדם כשמועו וחי. אילו מלאכי השרת
אמר רבי שמעון התימני איני כמבטל דברי
רבי עקיבא ﭏ כמוסיף על דבריו. אדם
כשמועו. וחי. אילו חיות הקודש ומלאכי
השרת. רבי ﭏעזר ברבי יוסי אומר לא
שאינן רואים ﭏ אף שאינן שומעים
שנאמר ותשאני רוח ואשמע אחרי קול.
ומה תלמוד לומר כי לא יראני האדם
וחי כשהוא חי אינו רואה. אבל רואה
הוא בשעת מיתה, וכן הוא אומר לפניו
יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה.
ולא בחידות. למה נאמר לפי שהוא
אומר בן אדם חוד חידה; או כשם
שאני מדבר עם הנביאים בחידות כך
אני מדבר עם משה בחידות תלמוד
לומר ותמונת יהוה יביט. זה מראה
אחורים. אתה אומר זה מראה אחורים
או אינו ﭏ זה מראה פנים תלמוד
לומר והסירותי את כפי וראית את
אחורי. ויפרוש אותה לפני והיא כתובה
פנים ואחור. והלא אף קלי הדעת
וההדיוטות עושים כן כותבים. ומה
תלמוד לומר פנים ואחור. פנים בעולם
הזה ואחור לעולם הבא. פנים בשלוותם
של רשעים. וייסורים של צדיקים
בעולם הזה. ואחור מתן שכרן של
צדיקים ופורענותם של רשעים לעולם
הבא. וכתוב אליה קינים הגה והי

donec disseram; Multo magis homo non debet ingredi in verba socii sui, *Si erit propheta vester Domino, in visione illi innotescam.* Aut sicut ego appareo in somnio & visione, ita pariter loquar cum Mose? Idcirco dictum est: *Non ita servus meus Mose; præ omnibus domus meæ fidelis ille.* Exceptis Angelis ministerii. R. Jose dicit; Etiam præ Angelis ministerii: *Ore ad os loquar cum eo, in visione, non in ænigmate.* Illi dixi, ut se separaret ab uxore. *In visione.* Hæc est visio verborum; tu dicis visionem verborum; at ego dicam visionem Divinitatis: Idcirco dictum est *Exod.* XXXIII. 20. *Et dixit: non poteris videre faciem meam; Quia non me videbit homo, & vivens.* Rabi Akiba dicit: *Homo.* Juxta sensum literalem; *& vivens:* Isti sunt Angeli ministerii. Dicit Rabi Simeon Temani; Non venio quasi ad abolenda verba R. Akiba, sed quasi ad addendum ejus verbis. *Homo:* Juxta sensum literalem: *& vivens.* Ista sunt animalia sancta, & Angeli ministerii. R. Eliesser bar R. Jose dicit: Non solum quod non videant, sed etiam ne audiant: Dictum est enim *Ezech.* III. 12. *Et elevavit me spiritus, & audivi post me vocem.* Cur igitur dictum est: *Quia non videbit me homo, & vivens?* Quandiu vivens est, non potest videre, sed videt tempore mortis: Et sic dictum est *Psal.* XXII. *Coram eo genuflexerunt omnes descendentes in pulverem, & animam ejus non fecit vivere. Et non in ænigmate.* Cur dictum est? Quia dictum est *Ezech.* XVII. 2. *Fili hominis propone ænigma.* Aut sicut ego loquebar cum prophetis in ænigmate, ita pariter locutus sum cum Mose: Idcirco dictum est: *Et figuram Domini videbis:* Hæc est visio tergi, tu dicis hanc esse visionem tergi; aut non est nisi visio faciei. Idcirco dictum est *Exod.* XXXIII. 23. *Et videbis tergum meum, & facies mea non videbitur. Et expandit illum coram me, & ecce scriptus erat in facie, & in tergo. Ezech.* II. 9. Nonne vel mente mediocres, & vulgares ita scribunt? At cur dictum est: *In facie, & in tergo? In facie* in hoc seculo; & in tergo in seculo futuro. *In facie* propter prosperitates impiorum, & castigationes justorum in hoc seculo; *Et in tergo* merces justorum, & supplicia impiorum in seculo futuro. *Et scriptæ sunt in eo lamentationes, sermo, & væ; Ezech.* ibid. *Lamentationes* impiorum. Dictum est enim ibid. XXXII. 16. *Planctus est & plangite eam. Et sermo* justorum; Dictum est enim

קינים של רשעים שנאמר קינים היא וקננוה. והגה של צדיקים שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכינור. והי של רשעים שנאמר הוה על הוה באה. ומדוע לא יראתם אין תלמוד לומר בעבדי במשה אלא שדברתם בי דברתם בעבדי במשה. משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אפוטרופוס במדינה. והיו בני המדינה מדברים בפניו אמר להם המלך לא בעבדי דברתם אלא בי דברתם ואם תאמר אין מכיר במעשיו זה קשה מן הראשונה.

סליק פיסקא

ויחר אף יהוה בם וילך. מאחר שהודיעם סירחונם אחר כך גזר עליהם נידוי. והרי דברים קל וחומר ומה את מי שאמר והיה העולם לא כעס על בשר ודם עד שהודיעם סירחונם קל וחומר על בשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סירחונו. רבי נתן אומר הודיעם סירחונם ואחר כך גזר עליהם נידוי שלא יאמרו כדרך שאמר איוב. הודיעני על מה תריבני.

סליק פיסקא

והענן סר מעל האהל. משל למלך בשר ודם שאמר לפידגוג רדה את בני אבל משאלך לי רדהו מפני שרחמי האב על הבן. והרי דברים קל וחומר אם חס המקום על הצדיקים בשעת כעס. קל וחומר בשעת רצון שנאמר כה אמר יהוה בעת רצון עניתיך. והנה מרים מצורעת כשלג. מלמד שנצטרעה כעזה ללמדך שנקיי בשר היו. ויפן אהרן. שנפנה מצרעתו. רבי יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את החשבון על מי שאמר נתנגע אהרן אם מי שאמר והיה העולם בסה עליו ואת מגלה עליו. ועתיד ליתן את החשבון על מי שאומר צלפחד מקושש היה. את מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה עליו ועתיד ליתן את הדין מי שאמר עקביא בן מהללאל נתנדה. ויפן אהרן אל מרים. מגיד הכתוב שכל זמן שהיה רואה אותה היתה פורחת בה. ויאמר אהרן אל משה בי אדוני. אמר לו אם

enim *Psal.* XXII. 4. *In decachordo psalterio cum cantico in cithara*. Et *Væ* impiis. Dictum est enim *Ezech.* VII. 26. *Afflictio afflictionem superveniet*. *Quare non timuistis?* Non dictum est *in servum meum* Mosen, sed quod locuti estis in me, locuti estis in servum meum Mosen. Cuinam hoc simile est? Simile regi terrestri; cui erat procurator in provincia; Et cives provinciæ loquebantur coram eo: Dicebat eis rex; Non contra servum meum loquimini, sed contra me loquimini. Et si dicetis. Non cognoscitur in operibus suis, Hoc erit molestius priori.

Finis textus.

E*T excandefacta est ira Domini in eos, & abiit:* Postquam cognovit, tum decrevit in eos excommunicationem. Ecce argumentum a minori ad majus; Si ille qui dixit: Et fuit mundus; Non indignatur contra creaturam, nisi postquam cognovit ejus iniquitatem, multo magis non indignabitur creatura in socium suum, nisi postquam cognovit ejus iniquitatem. R. Nathan dicit: Prius cognovit ejus iniquitatem, & postea in eos decrevit excommunicationem; Ne dicerent, sicut dixit *Job.* III. *Indica mihi, cur contendas mecum?*

Finis textus.

E*T nubes recessit desuper tentorio:* Simile est regi terrestri dicenti pedagogo; castiga meum filium; sed te obsecro, ut castiges procul a meo conspectu, quia pater miseretur filio. Ecce argumentum a minori ad majus; Si Deus miseretur justis tempore iracundiæ, multo magis tempore beneplaciti: Dictum est enim *Isai.* XLIX. 8. *Sic dicit Dominus: In tempore beneplaciti respondi tibi. Et ecce Mirjam leprosa, sicut nix.* Docemur quod lepra forti affecta fuerit, ut doceare, quod essent carne mundi. Et similiter dictum est *Exod.* IV. 6. *Et dixit Dominus ad eum: Præterea immitte, quæso, manum tuam in sinum tuum.* Ut doceare, fuisse carne mundos. *Et respexit Aharon*. Sc. quod respexit propter suam lepram. R. Jehuda ben Bethera dicit. Debebit reddere rationem, si quis dicat leprosum fuisse Aharon; Si ille, qui dixit: Et fuit mundus, abscondit tu, manifestabis? Debebit etiam reddere rationem, siquis dicat, Zelophchad fuisse, qui collegerit ligna in Sabbatho; Si ille qui dixit: Et fuit mundus: abscondit, tu manifestabis? Et simi-

שוגגים היינו מחול לנו כמזידים . אל
נא תהי כמת. מה המת מטמא באהל
אף מצורע מטמא בביאה . אמר אהרן
נמציתי מפסיד לאחותי שאיני יכול לא
לסוגרה ולא לטמאה ולא לטהרה ;
לפי דרכינו למדנו שהיה אהרן דורש אין
אדם רואה בנגעי קרוביו . אשר בצאתו
מרחם אמו . מרחם אימינו אלא שכינה
הכתוב מדבר , ויאכל חצי בשרו . חצי
בשרנו היה צריך לומר כענין שנאמר כי
אחינו בשרנו הוא . ויצעק משה אל
יהוה , כענין שנאמר אל נא רפא נא
לה, בא הכתוב אל נא רפא נא לה
בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן
שאדם רוצה לבקש שאילותיו צריך
שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים
ואחר יבקש שאילותיו שנאמר אל נא רפא
נא לה בא הכתוב ללמדך דרך ארץ .
ומה תלמוד לומר לאמר אלא שאמר לו
השיבני אם מרפא אתה אם לאו . עד
שהשיבו הקדוש ברוך הוא . ויאמר יהוה
אל משה ואביה ירק ירק בפניה . רבי
אלעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות
ביקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא
והשיבו לו על שאילותיו. כיוצא בו אתה
אומר וידבר משה לפני יהוה לאמר הן
בני ישראל לא שמעו אלי אין תלמוד לומר
לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אתה
גואלם אם לאו עד שהשיבו הקדוש ברוך
הוא עתה תראה את אשר אעשה
לפרעה , כיוצא בו אתה אומר ויאמר
משה לפני יהוה לאמר . יפקוד יהוה
אלהי הרוחות לכל בשר שאין תלמוד
לומר לאמר אלא שאמר לו השיבני אם
אתה ממנה פרנסים אם לאו עד שהשיבו
המקום שנאמר ויאמר יהוה אל משה קח

ſimiliter debebit reddere rationem ſiquis dixerit Akabia ben Mahalhalel fuiſſe excommunicatam. *Et reſpexit Aharon ad Mirjam.* Oſtendit textus, quando illam intuebatur, floruiſſe lepram. *Et dixit Aharon ad Moſen. Obſecro, domine mi.* Si per errorem peccavimus, ignoſce nobis, quaſi per contumaciam peccaſſemus. *Ne ſit, quæſo, ſicut mortuus.* Sicut mortuus polluit in tentorio, ita pariter leproſus congreſſu polluit. Dixit Aharon: ego deprehendo damnum meæ ſororis quam non poſſum includere, neque immundare, neque purificare. Quia juxta noſtram conſuetudinem docemur, quod Aharon differeret, quod nemo poſſit inſpicere plagas ſuorum propinquorum; *Qui dum egreditur de vulva matris ſuæ.* De vulva matris noſtræ dicendum erat, ſed textus occultat: *Et conſumtum eſt dimidium carnis ſuæ.* Dimidium carnis noſtræ dicendum erat, ſicuti dictum eſt *Geneſ.* XXXVII. 27. *Quia frater noſter caro noſtra ille eſt. Et clamavit Moſe ad Dominum.* Sicuti dictum eſt: *Deus, quæſo, ſana quæſo illam.* Venit textus ad te docendum juxta conſuetudinem humanam, quod ſi quis velit rogare rogationes ſuas, debeat bis aut ter dicere verba ſupplicatoria, & poſtea rogare rogationes ſuas. Dictum eſt enim. *Deus, quæſo, ſana, quæſo, illam.* Venit textus ad te docendum juxta humanam conſuetudinem. Et cur dictum eſt: *Dicendo?* Niſi quod dicat; Reſponde mihi; utrum illam ſanes, an non; Donec reſponderit Deus: *Et dixit Dominus ad Moſen; Si pater ejus conſpuendo conſpuiſſet faciem ejus.* R. Elieſer ben Azaria dicit in quatuor locis quæſivit Moſe ab Deo S. B. & reſpondit ei in petitionibus ſuis. Huic ſimile tu dicis *Exod.* VI. 12. *Et locutus eſt Moſe coram Domino, dicendo; Ecce filii Iſrael non auſcultarunt mihi.* Neque dicendum erat: *dicendo;* Sed dixit illi; reſponde mihi; utrum redimes an non, donec reſpondit ei Deus S. B. ibid. verſ. 1. *Nunc videbis quid faciam Pharaoni.* Huic ſimile tu dicis *Num.* XXVII. 16. *Et dixit Moſe coram Domino dicendo: Præficiat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis.* Neque enim dicendum erat: *Dicendo.* Sed dixit; Reſponde mihi; utrum præficias præfectos, an non; donec reſpondit Deus S. B. Dictum eſt enim *Num.* XXVII. 18. *Accipe tibi Joſue filium.* Huic ſimile tu dicis *Deut.* III. 23. *Et ſupplicavi Domino, tempore illo; dicendo.* Neque enim dicendum erat: *Dicendo:* Sed dixit: Reſponde mihi; Utrum ingrediar in

לך את יהושע בן נון . כיוצא בו אתה אומר ואתחנן ײ יהוה בעת ההיא לאמר אין תלמוד לומר לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אכנס לארץ אם לאו עד שהשיבו המקום רב לך אף כאן אני אומר אין תלמוד לומר לאמר אמר לו השיבני אם מרפא אתה אם לאו עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא ואביה ירוק ירק בפניה . ײ נא רפא נא לה . מפני מה לא האריך משה בתפילה . שלא יהיו ישראל אומרים אחותו היא נתונה בצרה. והיא עומד ומרבה בתפלה . דבר אחר לא זהו שמשה מתפלל והמקום שומע תפילתו כמה שנאמר ותגזר אומר ויקם לך . ואומר אז תקרא ויהוה יענה . שאלו תלמידיו את רבי אליעזר עד כמה יאריך אדם בתפילה אמר להם אל יאריך יותר ממשה שנאמר ואתנפל לפני יהוה כראשונה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה . ועד יקצר בתפילה אמר להם ײ יקצר יותר ממשה שנאמר ײ נא רפא נא לה . יש שעה לקצר ויש שעה להאריך .

סליק פיסקא

ויאמר יהוה ײ משה ואביה ירוק ירק בפניה . רבי אחי ברבי יאשיה אמר שתי נזיפות נזפה . אילו אביה בשר ודם נזף עד שתהא מוכלמת שבעה . או מה אביה בשר ודם שבעה . מי שאמר והיה העולם ארבעה עשר . דיו לבא מן הדין להיות כנדון . מה אביה בשר ודם שבעה אף מי שאמר והיה העולם שבעה . תסגר . הקדוש ברוך הוא הסגירה והקדוש ברוך הוא טימאה והקדוש ברוך הוא טיהרה . שבעת ימים ללמדך שבמידה שאדם מודד בה מודדים לו . מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לפיכך עיכבה לה שכינה וארון כהנים ולוים וישראל ושבעה ענני כבוד שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים . יוסף זכה בעצמות אביו ואין באחיו גדול הימנו שנאמר ויעל

in terram, an non; donec respondit Deus S. B. *Satis est tibi*. Ita pariter hoc loco: Ego dico; Non erat dicendum: *Dicendo:* Sed dixit; responde mihi utrum sanes an non; Donec respondit Deus S. B. *Si pater ejus conspuendo conspuisset faciem ejus. Deus, quæso, sana, quæso, illam*. Qua de causa non produxit Mose orationem suam? Ne dicerent Israelitæ; quia soror ejus est in tribulatione, idcirco stans producit orationem suam. Alia expositio: Non est hoc, quod Mose oravit, & Deus audivit orationem suam; sicuti dictum est *Job.* XXII. 28. *Et decernes verbum, & confirmabit tibi*. Et dictum est *Isai.* LVIII. 9. *Tum invocabis, & Dominus respondebit*. Interrogarunt discipuli Rabi Elieser; Quantum producet homo orationem suam? Respondit illis. Non producet plusquam Mose; Dictum est enim *Deuter.* IX. 18. *Et procidi coram Domino, sicut prius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus:* Et quantum abbreviabit in sua oratione? Respondit illis. Non abbreviabit plusquam Mose. Dictum est enim. *Deus, quæso, sana, quæso, illam*. Est tempus abbreviandi, & tempus producendi.

Finis textus.

Et dixit Dominus ad Mosen: *Si pater ejus conspuendo conspuisset faciem ejus*. R. Akiba ben R. Josia dicit: Duas increpationes increpavit: Si pater ejus qui est caro & sanguis increpasset, includebatur septem diebus: Aut si propter patrem qui est caro & sanguis septem diebus, propter illum, qui dixit: Et fuit mundus: quatuordecim diebus: Satis est ut deductum sit sicut deducens; Sicut propter patrem, qui est caro & sanguis, septem diebus; ita pariter propter illum qui dixit; & fuit mundus: septem diebus: *Includatur*. Deus S. B. inclusit; Deus S. B. immundavit; Deus S. B. purificavit: *Septem diebus*. Ut doceare, quod ea mensura, qua metitur homo, metiantur illi. Mirjam expectavit Mosen una hora; Dictum est enim *Exod.* II. 4. *Et stabat soror ejus a longe*. Idcirco morata est propter eam Divinitas, & arca, sacerdotes, & Levitæ, & Israel, & septem nubes gloriæ: Dictum est enim. *Et populus non est profectus, donec recolligeretur Mirjam*. Joseph meruit in ossibus patris sui; & inter fratres suos nemo fuit illo major: Dictum est enim *Genes.* L. 7. *Et adscendit Joseph ad sepeliendum patrem suum, & adscenderunt* cum

יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב
גם פרשים. מי לנו גדול מיוסף שלא
נתעסק בו ﭏא הקדוש ברוך הוא שנאמר
ויקבור אותו בגיא בארץ נבו. רבי יהודה
אומר אילמלא מקרא שכתוב אי איפשר
עלה ﭏ העברים הזה הר נבו . זה
נחלת בני ראובן שנאמר ובני ראובן בנו
את חשבון ואת ﭏעלה ואת קירת
ואת נבו ולא נקבר ﭏא בתוך נחלתו של
גד שנאמר ולגד אמר ברוך מרחיב גד .
וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק
ספון ﭏא מלמד שהיה משה נתון על
ידו של הקדוש ברוך הוא ארבעת מילים
מחלקו של ראובן לחלקו של גד ומלאכי
השרת מקלסים אותו ואומר צדקת יהוה
עשה ומשפטיו עם ישרﭏ . ולא משה
בלבד ﭏא כל הצדיקים אוספם שנאמר
והלך לפניך צדקך וכבוד יהוה יאספך .
ואחר נסעו העם מחצרות . וכי שתי
חצרות היו שנסעו מזו וחנו בזו. ﭏא כיון
שנסעו ישרﭏ לא הספיקו להלוך עד
ששמעו שנצטרעה מרים וחזרו וחנו
לאחוריהם. לכך נאמר ואחר נסעו העם
מחצרות.

סליק פיסקא

פרשת שלח לך אנשים

דבר ﭏ בני ישראל כי תבואו אל ארץ
מושבותיכם . בא הכתוב ללמדך שלא
נתחייבו ישרﭏ בנסכים ﭏא מביאתן לארץ
ואילך. אחר ירושה הכתוב מדבר . אתה
אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר
או אינו מדבר ﭏא בכניסתם לארץ מיד
תלמוד לומר כי תבואו ﭏ הארץ אשר אני
נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה
הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם
ופרט באחת מהם שאינו ﭏא לאחר

cum eo etiam currus, etiam equites: Quis est nobis major Josepho, in quo non fuit occupatus nisi ipse Mose? Quis est nobis major Mose, in quo non fuit occupatus nisi Deus S. B.? Dictum est enim *Deut.* XXXIV. 6. *Et sepelivit eum in valle, in terra Nebo*. R. Jehuda dicit: Si non scriptus esset hic textus, dici non posset, quod dictum est ibid. XXXII. 49. *Adscende in monte Abarim istum, montem Nebo*. Hæc erat hæreditas filiorum Ruben. Dictum est enim *Num.* XXXII. 37. *Et filii Ruben ædificarunt Chelbon & Chaleb, & Kirjathaim, & Nebo*. Et non fuit sepultus nisi in hæreditate Gad: Dictum est enim *Deut.* XXXIII. 20. *Et ad Gad dixit: Benedictus, qui facit dilatare Gad. Et vidit principium sibi, quod ibi esset portio scribæ abscondita*. Docemur quod Mose traditus esset in manu Dei S. B. quatuor milliariis a portione Ruben ad portionem Gad, & Angeli ministerii collaudabant illum, dicentes: *Justitiam Domini fecit, & judicia ejus cum Israel*; Non solum Mosen, sed omnes justos ipse colligit: Dictum est enim *Isai.* LVIIII. 8. *Et anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te. Postea autem profecti sunt populus ex Haseroth*. Num duæ erant Haseroth; ut ex altera fuerint profecti, & in altera castrametati fuerint? Verum postquam profecti sunt Israelitæ, non habuerunt tempus ulterius procedendi, donec audierunt leprosam factam esse Mirjam, & redeuntes post se castrametati sunt: Idcirco dictum est: *Postea autem profecti sunt populus ex Haseroth*.

Finis textus.

Parascha, quæ inscribitur:
Mitte tibi viros.

Loquere ad filios Israel: Quum veneritis ad terram habitationum vestrarum. *Num.* XV. Venit textus ad te docendum, quod Israelitæ non fuerint obligati ad libamina, nisi postquam ingressi fuerunt in terram & in posterum. Post hæreditatem textus loquitur, aut non loquitur, nisi statim post eorum ingressum. Idcirco dictum est: *Quum veneritis ad terram, quam ego do vobis; & hæreditaveris eam, & habitaveris in ea*. Quoniam memorantur adventus in lege simpliciter, & in eorum aliquo definitur, non fuisse nisi post hæreditatem & habitationem, venit ad te docendum, quod ubicunque dicitur: *Habitationes vestræ*. De terra

tex-

ירושה וישיבה . בא ללמדך שבכל
מקום שנאמר מושבותיכם הכתוב מדבר.
אמר ליה רבי עקיבא לפי שהוא אומר
שבת הוא ליהוה. שומע אני בין בארץ
בין בחוצה לארץ. אמר לו רבי ישמעאל
אין צריך מה מצות קלות נוהגות
בחוצה לארץ ובארץ . שבת חמורה אינו
דין שתהא נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.
אמר אחד מתלמידי רבי ישמעאל בא
הכתוב ללמדך שלא נתחייב היחיד בנסכים
אלא מביאתן לארץ רבי שמעון בן יוחי
אומר בא הכתוב ללמדך על נסכים
שיהו קריבים בבמה . אבא חנין אומר
משום רבי אליעזר למה נאמר לפי שהיה
בדין הואיל ומצינו שריבה כלי בית
עולמים מכלי אהל מועד . כך ריבה
נסכי בית עולמים מנסכי אהל מועד .
תלמוד לומר ועשיתם אשה ליהוה עולה
או זבח מגיד הכתוב שאף על פי שריבה
כלי בית עולמים מכלי אהל מועד לא
ריבה בנסכים . ועשיתם אשה ליהוה
שומע אני שכל הקרב לאישים יטעון
נסכים. תלמוד לומר עולה. אין לי אלא
עולה . מנין לרבות השלמים . תלמוד
לומר זבח . משמע מביא אילו ומביא
חטאת ואשם תלמוד לומר לפלא נדר
או נדבה. לא אמרתי אלא קדשי הבאים
בנדר ובנדבה משמע מוציא אני את
אילו ומוציא את עולה חובה הבאים
ברגלים כשהוא אומר במועדיכם להביא
את עולה חובה הבאים ברגלים מביא
את עולה חובה הבאה ברגלים ומביא
את חטאת חובה הבאה ברגלים .
תלמוד לומר כי תעשה בן בקר עולה או
זבח . בן בקר היה בכלל . ויצא מוצא
מן הכלל ללמד על הכלל מה בן בקר

textus loquatur. Dixit illi R. Akiba; Quia dictum est *Exod.* xxxv. 2. *Sabbathum illud Domino*. Crederem tam in terra, quam extra terram? Dixit illi R. Ismael: Non est necesse. Si præcepta levia observantur tam in terra quam extra terram, Sabbathum, quod est grave, non erit æquum ut observetur tam in terra, quam extra terram? Dixit unus ex discipulis Rabi Ismael: Venit textus ad te docendum; quod privatus non obligetur ad libamina, nisi post adventum in terram. R. Simeon ben Jochai dicit; Venit textus ad te docendum, quod libamina cum animali offerrentur. Aba Chanen dicit nomine R. Eliesar; Cur dictum est? Quia est argumentum; Quoniam deprehendimus multiplicata fuisse vasa domus seculorum præ vasis tentorii conventus, ita pariter multiplicata fuerunt libamina domus seculorum præ libaminibus tentorii conventus. Idcirco dictum est: *Et facietis ignitum Domino holocaustum, aut sacrificium*: Ostendit textus, quod licet multiplicata sint vasa domus seculorum præ vasis tentorii conventus, tamen non sunt multiplicata libamina: *Et facietis ignitum Domino*. Crederem omnia, quæ ignita offerebantur, requisisse libamina? Idcirco dictum est: *Holocaustum*. Non probo nisi de holocausto; Unde probatur ad includendum pacifica? Ex eo quod dictum est: *Sacrificium*. Ex sensu literali includam hæc, & includam sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto. Idcirco dictum est: *Ad separandum votum, aut oblationem spontaneam*. Non dixi nisi de sanctitatibus, quæ adducuntur propter votum, & propter oblationem spontaneam. Ex sensu literali excludam hæc, & excludam holocaustum ex debito, quod affertur in solennitatibus: Quando vero dicit: *In solennitatibus vestris*. Ad includendum holocaustum ex debito, quod affertur in solennitatibus; & includam sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto ex debito, quod affertur in solennitatibus. Idcirco dictum est: *Quum feceris filium bovis holocaustum, aut sacrificium*: Filius bovis erat in genere, & exiit ex genere ad docendum de genere; sicut filius bovis qui affertur propter votum & propter oblationem spontaneam, requirit libamina, ita pariter omnia quæ afferuntur propter votum & propter oblationem spontaneam, requirunt libamina; Excluduntur sacrificium pro peccato & sacrificium pro delicto, quæ non afferuntur propter votum, & propter obla-

שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך
כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים ·
יצאו חטאת ואשם שאין באים בנדר
ובנדבה. שלא יטענו נסכים . לעשות אשה
ריח ניחוח ליהוה מן הבקר או מן הצאן·
למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם
אשה ליהוה עולה או זבח שומע אני אף
עולת העוף יטעון נסכים תלמוד לומר
מן הבקר או מן הצאן . יצאת עולת
העוף שלא תטעון נסכים דברי רבי יאשיה
רבי יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר
או זבח . מה זבח מין בהמה . אף עולה
מין בהמה. ומה תלמוד לומר לעשות אשה
ריח ניחוח ליהוה מן הבקר או מן הצאן
לפי שהוא אומר ועשיתם אשה ליהוה
עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה
ושלמים שומע אני יביא משניהם כאחת
תלמוד לומר מן הבקר או מן הצאן, מגיד
שמביא מזה בפני עצמו . ומזה בפני עצמו
או יביא משניהם כאחת . תלמוד לומר
ואם מן הצאן קרבנו . והרי דברים קל
וחומר ומה עולה חמורה כשרה לבוא מין
אחד . פסח הקל דין הוא שיכשר לבוא
מין אחד . הא מה תלמוד לומר מן
הכבשים ומן העזים תקחו . מזה בפני
עצמו ומזה בפני עצמו . איסי בן עקביא
אומר לעשות אשה ריח ניחוח ליהוה
מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו . אתה
אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו
או יביא משניהם כאחד . אמרת קל
וחומר ומה כבשי עצרת שהם זקוקים
לבוא שנים כשרו לבוא מין אחד . עולה
שאינה זקוקה לבוא שנים אינו דין
שתיכשר לבוא מין אחד. לא אם אמרת
בכבש ועצרת שמעט הכתוב בהבאתה
לפיכך לא כשרו לבוא מין אחד. תאמר
בעולה שריבה הכתוב על הבאתה. לפיכך
לא תכשר לבוא לא מין שנים . והרי
שעירי יום הכיפורים יוכיחו שריבה הכתוב
על הבאתה. תכשר לבוא מין אחד . לא
אם אמרת בשעירי יום הכיפורים שומע
אני שמיעט הכתוב בהבאתה ואין באים
בכל השנה לפיכך כשרו לבוא מין אחד,
תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה,
וכשרה לבוא בכל השנה. חטאת נסכים
שבאה בכל ימות השנה וכשרה לבוא
מין אחד. והיא תוכיח לעולה שאף על
פי שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בכל

oblationem spontaneam, quod non requirant libamina: *Ad faciendum ignitum, odorem acceptabilem Domino de bobus, aut de ovibus*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et facietis ignitum Domino holocaustum, aut sacrificium*. Crederem, quod etiam holocaustum volucris requireret libamina? Idcirco dictum est: *De bobus, aut de ovibus*. Excluditur holocaustum volucris, quod non requirat libamina. Verba Rabi Josia. Rabi Jonathan dicit: Non est necesse; quia jam dictum est: *Aut sacrificium*. Sicut sacrificium ex jumento; ita pariter holocaustum ex jumento. Et cur dictum est: *Ad faciendum ignitum, odorem acceptabilem Domino, de bobus aut de ovibus*? Quia dictum est: *Et facietis ignitum Domino, holocaustum, aut sacrificium*. Etenim siquis dicat; Ecce super me holocaustum, & pacifica; Crederem quod simul pro ambobus afferret? Idcirco dictum est: *De bobus, aut de ovibus*. Ostendit, quod afferret de hoc seorsim, & de illo seorsim: Aut dicam, quod simul de ambobus afferat? Idcirco dictum est: *Si autem de ovibus sacrificium ejus*. *Levit.* I. 10. Ecce argumentum a minori ad majus: Si holocaustum, quod est grave, legitimum est, ut afferatur ex una specie, sacrificium Paschale, quod est leve, non est æquum, ut legitime possit afferri ex una specie? Cur igitur dictum est *Exod.* XII. 15. *De agnis & de capris sumetis*. De hoc seorsim, & de illo seorsim. Hisi ben Akiba dicit: *Ad faciendum ignitum, odorem acceptabilem Domino*: De hoc seorsim, & de illo seorsim. Tu dicis de hoc seorsim, & de illo seorsim; aut adducet ambo simul; Dixisti? Est argumentum a minori ad majus: Si agni Pentecostis, qui duo erant adducendi, legitimi erant, ut adducerentur de una specie, holocaustum, quod non erat necesse, ut cum duobus adduceretur, non erit æquum, ut adducatur de una specie? Minime; si dixisti de agnis Pentecostis, quorum adductionem minuit textus, ideoque legitimi erant, ut de una specie adducerentur, dices de holocausto, cujus adductionem multiplicat textus, ideoque non erit legitimum, si non adducatur de duabus speciebus? At ecce hirci diei expiationum probent, quorum adductionem multiplicat textus, & sunt legitimi ut adducantur de una specie. Minime: Si dixisti de hircis diei expiationum, ego intelligo, quod eorum adductionem minuat textus, & non adducuntur toto anno, ideoque legitimi sunt ut afferantur de una specie, dices de

ימורת השנה שתכשר לבוא מין אחד. לא אם אמורת בחטארת שמיעט הכתוב על הבאתה ואינה באה בנדר ובנדבה לפיכך לא תכשר לבא מין אחד. תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בנדר ובנדבה לפיכך לא תכשר לבוא אלא מין שנים, הא מה תלמוד לומר לעשות אשה ריח ניחוח ליהוה מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. והקריב המקריב. אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר והקריב המקריב מכל מקום. והקריב המקריב. רבי נתן אומר זה בנה אב לכל המתנדב במנחה שלא יפחות מעשרון ולוג שמן. והקריב המקריב קרבן ליהוה. ויין לנסך רביעית ההין. שמן לבילה ויין לנסך. תעשה על העולה או לזבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשית אשה ליהוה עולה או זבח. שאם אמר הרי עלי עולה הרי עלי מנחה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשנים. תלמוד לומר תעשה על העולה או לזבח. מגיד שמביא לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין וסה אם במקום ששוה מעשה שור עולה למעשה כבש עולה לא שוה לו בנסכים. מקום שלא שוה לו מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים. אינו דין שלא ישוה לו בנסכים תלמוד לומר תעשה על העולה או לזבח מגיד הכתוב שאף על פי כן שלא שוה מעשה עולה למעשה כבש שלמים שישוה לו בנסכים. רבי נתן אומר תעשה על העולה. זו עולת מצורע. לזבח זו חטאתו. או לזבח זו אשמו. רבי יונתן אומר לכבש האחד להביא עולת יולדת שתטעון נסכים. שלא שמענו בכל התורה כולה. או אינו מדבר אלא באיל. כשהוא אומר או לאיל תעשה מנחה הרי איל אמור ומה תלמוד לומר לכבש האחד להביא את עולת יולדת שתטעון נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה. דבר אחר לכבש האחד להביא את אחד עשר במעשר. או לאיל תעשה מנחה. בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל שהיה בדין בן בקר טעון נסכים. ובן הצאן טעון נסכים אם למרתי שלא חלקה תורה בין נסכי עגל

de holocausto, cujus adductionem multiplicat textus, ideoque legitimum est, ut afferatur toto anno? Sacrificium pro peccato probet, quod afferebatur cunctis anni diebus, & legitimum erat, ut adduceretur de una specie, ipsum probet de holocausto, quod licet textus ejus adductionem multiplicet, & afferatur cunctis anni diebus, tamen legitimum est, ut adducatur de una specie. Minime: Si dixisti de sacrificio pro peccato, cujus adductionem minuit textus, & non adducitur propter votum, & propter oblationem spontaneam, ideoque non erat legitimum ut adduceretur de una specie, dices de holocausto, cujus adductionem multiplicat textus, & adducebatur propter votum, & propter oblationem spontaneam, ideoque non erat legitimum, si non adduceretur de duabus speciebus? Cur igitur dictum est: *Ad faciendum ignitum, odorem acceptabilem Domino*? De hoc seorsim, & de illo seorsim. *Tunc offeret offerens*. Non probo nisi de viro, de fœmina unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Tunc offeret offerens*. Omnimode; *Tunc offeret offerens*. R. Nathan dicit: Hæc est constitutio principii de omnibus, qui offerunt munus spontaneum, quod non possent minuere de decima, & logo olei. *Tunc offeret offerens oblationem Domino*. *Et vini pro libamine quartam partem Hin*. Oleum ad commiscendum, & vinum ad libandum. *Facies super holocaustum, aut in sacrificium*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et facies ignitum Domino holocaustum, aut sacrificium*. Si dicat: Ecce super me holocaustum, ecce super me munus, ecce super me pacifica, crederem quod posset adducere libamen unum pro duobus? Idcirco dictum est: *Faciet super holocaustum, aut in sacrificium*. Ostendit, quod adducere debeat pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser: Cur dictum est? Quia est argumentum: Si ubi æqualis est operatio bovis holocausti operationi agni holocausti, non est illi æqualis in libaminibus, ubi non est æqualis operatio agni holocausti operationi agni pacificorum, non erit æquum, ut non sit æqualis in libaminibus? Idcirco dictum est: *Facies super holocaustum aut in sacrificium*. Ostendit textus, quod licet non sit æqualis operatio agni holocausti operationi agni pacificorum, tamen est illi æqualis in libaminibus. R. Nathan dicit: *Facies super holocaustum*. Hoc est holocaustum leprosi. *In sacrificium*: Hoc est ejus sacrificium

לנסכי שור כך לא תחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל. תלמוד לומר או לאיל תעשה מנחה בא הכתוב לחלוק בן נסכי כבש לנסכי איל. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור מקום שמיעט בנסכים אינו דין שלא נרבה בין כבש לאיל תלמוד לומר או לאיל תעשה מנחה. מגיד הכתוב שאף על פי שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל. דבר אחר או לאיל תעשה להביא איל עולה כו'. תעשה מנחה סולת שני עשרונים למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל וכבש העומר טעון שני עשרונות, אם למדתי לכבש העומר שאף על פי שכפל עשרונותיו לא כפל נסכיו. כן לאיל שאף על פי שכפל עשרונותיו לא כפל נסכיו. תלמוד לומר לאיל תעשה מנחה. ויין תקריב לנסך שלישית ההין. שמן לבילה ויין לניסוך. תקריב ריח ניחוח ליהוה. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. וכי תעשה בן בקר. בן בקר היה בכלל. ויצא מן הכלל ללמד על הכלל. מה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים. כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים. יצאו חטאת ואשם שאין באין בנדר ובנדבה שלא יטעננו נסכים. עולה או זבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה ליהוה עולה או זבח. שאם אמר הרי עולה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשניהם תלמוד לומר עולה או זבח. מגיד הכתוב שמביא לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו או אפילו אמר הרי עלי חמשה שוורים לשלמים שומע אני יביא נסך אחד לכולם תלמוד לומר עולה או זבח. מגיד שמביא

pro peccato: *Aut in ſacrificium*. Hoc eſt ejus ſacrificium pro delicto. R. Jonathan dicit: *Pro agno uno*. Ad includendum holocauſtum puerperæ, quod requirat libamina. Quod non audivimus in tota lege. Aut non loquitur niſi de ariete, Quando vero dicit: *Aut pro ariete facies munus*. Ecce de ariete dictum eſt; Cur igitur dictum eſt: *Pro agno uno*? Ad includendum holocauſtum puerperæ, quod requirat libamina; quod non audivimus in tota lege. Alia expoſitio: *Pro agno uno*. Ad includendum undecimum decimæ. Aut dicam: *Pro ariete facies munus*. Venit textus ad diſtinguendum inter libamina agni & libamina arietis. Quia erat argumentum: Filius bovis requirit libamina, & filius ovis requirit libamina; ſi percepi, quod non diſtinguat lex inter libamina vituli & libamina bovis, ita pariter non diſtinguet inter libamina agni & libamina arietis. Idcirco dictum eſt: *Aut pro ariete facies munus*. Venit textus ad diſtinguendum inter libamina agni & libamina arietis. Aba Chanen dicit nomine R. Elieſer: Cur dictum eſt? Quia eſt argumentum: Si ubi multiplicat libamina, non multiplicat inter bovem & vitulum, hic ubi minuit libamina, non erit æquum ut non ſit multiplicandum inter agnum & arietem? Idcirco dictum eſt: *Aut pro ariete facies munus*. Oſtendit textus, quod licet minuat in libaminibus, tamen multiplicat inter agnum & arietem. Alia expoſitio: *Aut pro ariete facies*. Ad includendum arietem holocauſti &c. *Facies munus ſimilæ duas decimas partes*. Cur dictum eſt? Quia eſt argumentum. Quoniam agnus manipuli requirit duas decimas, & aries requirit duas decimas; Si percepi, de agno manipuli, quod licet duplicet ejus decimas, tamen non duplicat ejus libamina, ita pariter in ariete licet duplicet ejus decimas tamen non duplicat ejus libamina. Idcirco dictum eſt: *Pro ariete facies munus*. *Et vini offeres pro libamine tertiam partem Hin*. Oleum ad commiſcendum, & vinum ad libandum: *Offeres in odorem acceptabilem Domino*. In odorem acceptabilem coram me, qui dixi: Et facta eſt mea voluntas. *Si autem facies filium bovis*. Filius bovis erat in genere, & exiit de genere ad docendum de genere: Sicut filius bovis, qui afferebatur propter votum & propter oblationem ſpontaneam, requirebat libamina, ita pariter omnia, quæ afferebantur propter votum & propter oblationem ſpontaneam, requirebant libamina: Excluduntur ſacrificium pro

לכל אחד ואחד בפני עצמו . אבא חנין
אומר משום רבי אליעזר למה נאמר שהיה
בדין ומה אם במקום ששוה מעשה כבש
עולה למעשה שור עולה לא שוה לו
בנסכים קל וחומר שלא ישוה מעשה
שור עולה למעשה שור שלמים בנסכים
תלמוד לומר עולה או זבח מגיד הכתוב
שאף על פי כן שלא שוה מעשה שור
עולה למעשה שור שלמים שוה לו בנסכים
וכי תעשה בן בקר. והקריב על בן הבקר.
ויין תקריב לנסך. שמן לבילה ויין לניסוך.
אשה ריח ניחוח ליהוה. על גבי ספלים
אתה אומר על גבי ספלים או אינו אלא
על גבי האישים. אם אמרת כן נמצאת
מכבה את האש והתורה אמרה אש תמיד
תוקד הא מה תלמוד לומר אשה ליהוה
ריח ניחוח ליהוה. נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני . ככה יעשה לשור האחד .
מגיד הכתוב שלא חלקה תורה בין נסכי
ענל לנסכי שור . שהיה בדין בן צאן
טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים. אם
למדתי שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי
שור תלמוד לומר ככה יעשה לשור האחד.
מגיד שלא חלקה תורה בין נסכי ענל
לנסכי שור . אבא חנין אומר משום רבי
אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם
במקום שמיעט בנסכים ריבה בין כבש
לאיל מקום שריבה בנסכים אינו דין
שריבה בין ענל לשור . תלמוד לומר ככה
יעשה לשור האחד מגיד הכתוב שאף על
פי שריבה הכתוב לא ריבה בין ענל
לשור . או לאיל האחד. למה נאמר שהיה
בדין האיל ומצינו ומה במקום שמיעט
בנסכים שחלקה תורה בין נסכי בני שנה
לנסכי בני שתים כך תחלוק לנסכי בני
שתים לנסכי בני שלש . תלמוד לומר או
לאיל תעשה מנחה . מגיד הכתוב שאף
על פי שחלקה תורה בין נסכי בני שנה
לנסכי בני שתים לא תחלוק בין נסכי
בני שתים לנסכי בני שלש או לשה

pro peccato, & sacrificium pro delicto, quæ, cum non adducerentur propter votum & propter oblationem spontaneam, non requirebant libamina: *Holocaustum, aut sacrificium*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et facietis ignitum Domino holocaustum, aut sacrificium*. Si quis dicat: Ecce super me holocaustum; Ecce super me pacifica; crederem, quod adduceret libamen unum pro ambobus? Idcirco dictum est: *Holocaustum, aut sacrificium*. Ostendit textus, quod adducere debeat pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. Aut etiam si dicat: Ecce super me quinque boves in pacifica, crederem, quod pro omnibus posset adducere unum libamen? Idcirco dictum est: *Holocaustum, aut sacrificium;* Ostendit, quod debeat adducere seorsim pro singulis. Aba Chanen dicit nomine Rabi Elieser: Cur dictum est? Quia est argumentum: Si ubi æqualis est operatio agni holocausti operationi bovis holocausti, tamen non est illi æqualis in libaminibus, multo magis non erit æqualis operatio bovis holocausti operationi bovis pacificorum in libaminibus. Idcirco dictum est: *Holocaustum aut sacrificium*. Ostendit textus, quod licet non sit æqualis operatio bovis holocausti operationi bovis pacificorum, tamen erit illi æqualis in libaminibus. *Si autem facies filium bovis; & offeres super filium bovis. Et vinum offeres pro libamine*. Oleum ad commiscendum, & vinum ad libandum. *Ignitum odorem acceptabilem Domino*. Super pelves; Tu dicis super pelves; at ego dicam super ignita. Si ita dicas, deprehenditur quod extinguas ignem. At lex dicit. *Levit.* VI. 6. *Et ignis perpetuus accendetur*. Cur igitur dictum est: *Ignitum Domino, odorem acceptabilem Domino?* Odorem acceptabilem coram me, qui dixi: Et facta est voluntas mea. *Sic fiet bovi uni*. Ostendit textus, quod lex non distinguit inter libamina vituli, & libamina bovis. Quia erat argumentum. Filius ovis requirit libamina, & filius bovis requirit libamina; Si percepi, quod lex distinguat inter libamina agni & libamina arietis, ita pariter distinguet inter libamina vituli & libamina bovis. Idcirco dictum est: *Sic fiet bovi uni*. Ostendit, quod lex non distinguat inter libamina vituli, & libamina bovis. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser: Cur dictum est? Quia erat argumentum. Si ubi minuit in libaminibus, multiplicat inter agnum & arietem, hic ubi multiplicat in libaminibus, non erit æquum ut multiplicet inter vitulum & bovem? Id-

בכשבים או בעזים למה נאמר שהיה
בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי
כבש לנסכי איל . כך תחלוק בין נסכי
כבשה לנסכי רחל. תלמוד לומר או לשה
בכשבים או בעזים . או לשה בכשבים
או בעזים למה נאמר שהיה בדין הואיל
ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבשים
לנסכי איל . כך תחלוק לנסכי גדי או
לנסכי תייש . תלמוד לומר או בעזים .
מקיש גדול שבעזים לקטן שבכשבים .
מה זה שלשה לונים אף זה שלשת לונים
כמספר אשר תעשו אין לי אלא אילו .
תמורותיהם מנין שנאמר כמספר אשר
תעשו שלא ימעיט . או אם רצה לרבות
ירבה . תלמוד לומר ככה תעשו לאחד
כמספרם דברי רבי יאשיה . רבי יונתן
אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כל
האזרח יעשה ככה את זה שלא ימעיט.
ולא ירבה . ומה תלמוד לומר כמספר
אשר תעשו יכול אם רצה לכפול יכפול.
תלמוד לומר ככה תעשה לאחד כמספרם.
מיכן אמרו מערבים נסכי פרים בנסכי
פרים . נסכי אילים בנסכי אילים . נסכי
כבשים בנסכי כבשים . של יחיד בשל
ציבור . של יום בשל אמש . אבל אין
מערבים נסכי כבש בנסכי פרים
ואילים . מיכן אמרו האומר הרי עלי יין
דמשמע לוג אחד יביאו שנים . שנים
יביא שלשה. שלשה יביא ארבעה. ארבע
יביא חמשה . חמשה יביא ששה . מיכן
ואילך יביא כשם שהציבור מביא חובה.
כך יחיד מתנדב . דבר אחר ככה תעשו
לאחד כמספרם להביא את אחד עשר
שבמעשר . כל האזרח יעשה ככה . למה

Idcirco dictum est: *Sic fiet bovi uni:* Ostendit textus, quod licet multiplicet textus libamina, tamen non multiplicat inter vitulum & bovem. *Aut arieti uni.* Cur dictum est? Quia erat argumentum. Quoniam deprehendimus; ubi minuit in libaminibus, distinguit lex inter libamina anniculorum & libamina biennium, ita pariter distinguet inter libamina biennium & libamina triennium. Idcirco dictum est: *Aut arieti facies munus.* Ostendit textus, quod licet distinguat lex inter libamina anniculorum & libamina biennium, tamen non distinguit inter libamina biennium, & libamina triennium. *Aut agno de agnis, aut de capris.* Cur dictum est? Quia erat argumentum. Quoniam deprehendimus, quod distinguat lex inter libamina agni & libamina arietis, ita pariter distinguet inter libamina agni & libamina ovis. Idcirco dictum est. *Aut agno de agnis, aut de capris. Aut agno de agnis, aut de capris.* Cur dictum est? Quia erat argumentum. Quoniam deprehendimus, quod distinguat lex inter libamina agni & libamina arietis, ita pariter distinguet inter libamina hœdi & libamina hirci. Idcirco dictum est: *Aut de capris.* Æquiparat maximum de capris minimo qui est in agnis: Sicut iste requirit tres logos, ita pariter ille requirit tres logos. *Juxta numerum quem facietis.* Non probo nisi de istis; de eorum commutatis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Juxta numerum quem facietis.* Ne minuat: aut si crederem si velit augere, augere licuisse? Idcirco dictum est: *Sic facietis unicuique juxta numerum illorum.* Verba R. Josia; R. Jonathan dicit: Non est necesse; Quia jam dictum est. *Omnis indigena faciet sic ista.* Ne minuat nec augeat. Et cur dictum est. *Juxta numerum, quem facietis?* Crederem si duplicare vellet, duplicare licuisse? Idcirco dictum est: *Sic facietis unicuique juxta numerum eorum.* Hinc dixerunt: Possunt commisceri libamina juvenci cum libaminibus juvenci, libamina arietum cum libaminibus arietum, libamina agnorum cum libaminibus agnorum, libamina privati cum libaminibus cœtus, libamina hodierna cum hesternis; at non commiscentur libamina agnorum cum libaminibus juvencorum, & arietum. Hinc dixerunt; Siquis dicat: Ecce super me vinum; Potest intelligi logus unus; afferet duos; Si duos afferet tres; si tres, afferet quatuor; si quatuor, afferet quinque; si quinque; afferet sex: Hinc & ulterius afferet; sicut

נאמר לפי שהוא אומר ומעוך וכתות ונתוק וכרות אלה אי אתה מקבל אבל אתה מקבל מהם תמידים. אחר שלמדנו שהגוי מביא עולה זכיתי לדין כבתחלה ישראל מביא עולה והגוי מביא עולה אי מה ישראל מביא נסכים אף גוי מביא נסכים . תלמוד לומר כל האזרח יעשה ככה את אלה . ישראל מביא נסכים ואין גוי מביא נסכים מיכן אמרו גוי ששלח עולותיו במדינת הים ולא שילח עמה נסכים. יקרבו משל ציבור.

סליק פיסקא

וכי יגור אין לי אלא גר המתגייר . גר שנתגייר מנין תלמוד לומר או אשר בתוככם לדורותיכם ועשיתם אשה . מן הדמים. אתה אומר מן הדמים או אינו אלא מן המנחה . תלמוד לומר ככם. מה אתם מין דמים אף הגרים מין דמים. אי מה ישראל בדם בהמה אף הגרים בדם בהמה. תלמוד לומר לכם הקדשתים ולא הגרים הקדשתים בדם בהמה . רבי אומר מה ישראל שלא באו לברית אלא בשלשה דברים במילה ובטבילה ובהרציית קרבן. אף הגרים כיוצא בהם. אי מה ישראל בדם מילה ובזבחי שלמים. אף הגרים בדם מילה ובזבחי שלמים תלמוד לומר ועשה אשה ריח ניחוח ליהוה אמורת צא וראה איזהו מין דמים שכולו עולה לאישים ואין לך המינו היתר אי אתה מוצא אלא בעולת העוף . אמר להביא פרידה אחת . אין יכול שלא מצינו פרידה אחת קריבה בכל התורה כולה . מיכן אמרו כל הקנין שבתורה חציים לעולה חציים לחטאת חוץ מן

sicut affert cœtus ex debito, ita pariter privatus affert ex oblatione spontanea. Alia expositio: *Sic facietis unicuique juxta numerum eorum*. Ad includendum undecimum decimæ. *Omnis indigena faciet sic*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XXII. 24. *Et pertritum, & contusum, & evulsum, & excisum:* Hæc nox potes accipere, sed potes accipere ex his sacrificia jugia; Postquam percepimus, quod gentilis possit afferre holocausta, possum uti argumento sicut in principio; Israelita affert holocaustum, & gentilis affert holocaustum; sicut Israelita affert libamina, ita pariter gentilis afferet libamina. Idcirco dictum est: *Omnis indigena faciet sic ista*. Israelita affert libamina, at gentilis non affert libamina. Hinc dixerunt: Si gentilis mittat holocaustum suum de provincia maritima, & non mittat cum eo libamina, offeruntur de bonis cœtus.

Finis textus.

ET *quum peregrinatus fuerit*. Non probo nisi de peregrino, qui proselytus fiat, de peregrino, qui jam proselytus factus sit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Aut qui est in medio vestri in generationibus vestris: Et facietis ignitum*. De sanguinibus; Tu dicis de sanguinibus; Aut non nisi de munere. Idcirco dictum est: *Sicut vos*. Sicut vos de sanguinibus, ita pariter proselyti de sanguinibus; Aut sicut Israelita in sanguine jumenti, ita pariter proselyti in sanguine jumenti. Idcirco dictum est: *Pro vobis sanctificavi illa*; At non pro proselytis sanctificavi illa in sanguine jumenti. Rabi dicit: Sicut Israelitæ non ingrediuntur in fœdus nisi tribus rebus, sc. circumcisione, baptismo, & acceptatione sacrificii; ita pariter proselyti his similibus: Aut sicut Israelitæ sanguine circumcisionis, & sacrificiis pacificis, ita pariter proselyti sanguine circumcisionis, & sacrificiis pacificis. Idcirco dictum est *Exod.* XXIV. 5. *Et faciet ignitum, odorem acceptabilem Domino*. Dixisti? Exi & vide, quænam sit species sanguinis, quæ tota adscendebat in ignem, & nihil ex ea tibi erat reliquum: Tu non deprehendis nisi in holocausto volucris. Si diceret, quod vellet adducere volucrem unum, non potest; Quia non invenimus volucrem unum oblatum fuisse in tota lege. Hinc dixerunt: De omnibus nidis in lege memoratis, dimidium in holocaustum, & dimidium in sacrificium pro pec-

הגר. מפני שכולו לאישים. כאשר תעשו כן יעשה. למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנות כך תחלוק את נסכיו. תלמוד לומר כאשר תעשו כן יעשה. מה אתם ששה לפר וארבעה לאיל ושלשה לכבש. אף הגרים כיוצא בהם.

סליק פיסקא

הקהל אין לי אלא אנשים נשים מנין תלמוד לומר חוקה אחת יהיה לכם ולגר הגר. להביא שבמעשה בישראל צריך להביא את הגרים. חוקת עולם לדורותיכם. שינהוג הדבר לדורות. כגר יהיה לפני יהוה. למה נאמר לפי שנאמר והיה על מצח אהרן תמיד לרצון לפני יהוה. אין לי אלא הציץ מרצה לישראל לגרים מנין תלמוד לומר ככם כגר יהיה לפני יהוה. תורה אחת ומשפט אחד. בא הכתוב והשוה הגר לאזרח בכל מצות שבתורה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה בבאם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. רבי ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה. שבכל ביאות שבתורה הוא אומר והיה כי תבואו אל הארץ. והיה כי יביאך יהוה. וכאן הוא אומר בבואכם ללמדך שכיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה. אשר אני מביא אתכם שמה. מיכן אתה אומר פירות חוצה לארץ שנכנסו בארץ חייבים בחלה ובמעשר. יצאו מיכן לשם רבי אליעזר מחייב ורבי עקיבא פוטר רבי יהודה אומר אפילו פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ רבי אליעזר פוטר שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם. שומע אני אף שאר

peccato, excepto nido proselyti, quia totus offerebatur in ignem. *Sicut facietis, sic faciet*: Cur dictum est? Quia est argumentum. Quoniam invenimus, quod distinguat lex ejus sacrificium, ita pariter distinguet ejus libamina. Idcirco dictum est: *Sicut facietis, sic faciet*. Sicut vos offertis sex logos pro juvenco, & quatuor pro ariete, & tres pro agno; Ita pariter proselyti his similia offerent.

Finis textus.

CONgregatio. Non probo nisi de viris, de mulieribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Statutum unum erit vobis, & peregrino qui peregrinatur*: Ad includendum quod in opere Israelitæ comprehendendi sint etiam proselyti: *Statutum perpetuum generationibus vestris*. Ut res observetur in generationibus: *Sicut peregrinus erit coram Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXVIII. 38. *Et erit super frontem Aharon jugiter in beneplacitum coram Domino*. Non probo quod lamina non conciliaret nisi Israelitas, de proselytis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sicut vos, sic peregrinus erit coram Domino. Lex una, judicium unum*. Venit textus, & æquiparat proselytum indigenæ in omnibus præceptis in lege memoratis.

Finis textus.

ET *locutus est Dominus ad Mosen: Cum veneritis in terram, ad quam ego adduco vos*. R. Ismael dicit: Distinguit textus hunc ingressum ab ceteris omnibus ingressibus, qui in lege memorantur. Quia in cunctis ingressibus in lege memoratis dictum est: *Et erit, quum adduxerit te Dominus*. Et hoc loco dictum est: *Cum veneritis*. Ut doceare, quod postquam ingressi sunt in terram, statim obligati sint ad placentam. *Ad quam ego adduco vos*. Hinc tu dicis: Fructus extra terram, qui introducantur in terram, obligantur ad placentam, & ad decimam: Si hinc illuc adducantur, R. Eliezer obligat, & R. Akiba absolvit. R. Jehuda dicit: Vel fructus extra terram si introducantur in terram, R. Eliezer absolvit. Dictum est enim: *Et erit, quum comederitis de pane terræ*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Principium pastarum vestrarum*. Crederem vel ceteros fructus comprehendi? Ecce tu argumentaris: Memoratur hic *panis*, & memoratur

פירות במשמע. הרי אתה דן נאמר כאן לחם ונאמר לחלן לחם מה לחם האמור להלן חמשת המינים אף לחם האמור כאן חמשת המינים . ואילו הם חיטים ושעורים וכוסמים ושיבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והפרגים והשומשמים שאינן באים לידי מצה וחמץ לא לידי סירחון תרימו תרומה . בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו לא בתרומת חלה. כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי חלה אמורה . הא מה אני מקיים תרימו תרומת ליהוה בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר לפי שהוא אומר והיה באכלכם מלחם הארץ . שומע אני אף הקמחים במשמע תלמוד לומר מראשית עריסותיכם משיתערס. מיכן אמרו אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטים ותיטמטם בשעורים . בילבלה בחיטים וטימטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה כאן שנותנת מים מגבהת חלתה. ובלבד שתהא שם חמשת רבעים קמח ועוד כדי שיהיה כשיעור שאין מפרישים החלה מן קמח. איזו הוא גמר מלאכתה קרימתה בתנור דברי רבי עקיבא . רבי יוחנן בן נורי אומר עד שיתגלגל בחיטים ומטמטם בשעורים . הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש חלה מן הלחם . תלמוד לומר והיה באכלכם מלחם הארץ . בתרומת גורן . כן תרימו אותה. מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת . מה תרומת גורן מדמעת. עולה באחד ומאה אף זו אם נפלה לתוך מאה מדמעת וחייבים בחומש . אף תרומת חלה כיוצא בה דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אתה מקישו לתרומת גורן סתומה אני אקישנו לתרומת מעשר המפורשת . אמר לו ותינטל אחד מעשרה. אמר לו תינטל

tur *Deut.* XVI. 3. *panis*; Sicut panis ibi dictus ex quinque ſpeciebus, ita pariter panis hoc loco dictus ex quinſpeciebus; quæ ſunt triticum, hordea, ſpelta, avena, & ſecale; excluduntur oryza, millium, papaver, & ſeſamum, quæ non fiunt azyma neque fermentant niſi per corruptionem. *Separabit ſeparationem*. De ſeparatione magna textus loquitur, aut non loquitur niſi de ſeparatione placentæ. Quando vero dicit: *Placentam ſeparabit ſeparationem*. Ecce placenta jam memorata eſt. Quomodo ego explicabo: *Separabit ſeparationem Domino?* De ſeparatione magna textus loquitur; Verba R. Joſia. R. Jonathan dicit: Quia dictum eſt: *Et erit, quum comederitis, de pane terræ*. Crederem vel farinas comprehendi? Idcirco dictum eſt: *De principio paſtarum veſtrarum*. Poſtquam commiſtæ ſint. Hinc dixerunt, Poteſt comedi accidentaliter de paſta, donec convoluta ſit in triticis, & donec obturata ſit in hordeis; ſi convoluta ſit in triticis, & obturata in hordeis, qui de ea comedat, reus eſt mortis; Quando indiderit aquam, ſeparabit placentam ſuam, dummodo in ea ſit quinquies quarta pars farinæ; & præterea ut in ea ſit menſura, quia non poteſt ſeparari placenta de farina. Quænam eſt perfectio ſuæ operationis? Quando cruſtam obduxerit in furno: Verba R. Akiba: R. Jonathan dicit; Donec convoluta ſit in triticis, & obturata in hordeis. Si non ſeparaſſet placentam de paſta, crederem non debuiſſe ſeparare de pane? Idcirco dictum eſt: *Et erit, quum comederitis de pane terræ. Juxta ſeparationem areæ ſic ſeparabitis eam;* Sicut ſeparatio areæ eſt una, ita pariter placenta eſt una; Sicut ſeparatio areæ, quæ ſeparata ſit, adſcendit in una & centum, ita pariter hæc ſi cadat intra centum, commiſcetur, & obligatur ad quintam partem; Similiter ſeparatio placentæ erit huic ſimilis: Verba R. Joſia. R. Jonathan dicit; Tu æquiparas ſeparationi areæ, quæ inexplicata eſt; at ego æquiparabo ſeparationi decimæ, quæ expreſſa eſt. Reſpondit illi; ut tollatur una pars ex decem. Dixit illi: Tollatur: Reſpondit illi; Ecce dictum eſt: *Juxta ſeparationem areæ, ſic ſeparabitis eam*. Separationi areæ æquiparat, at non æquiparat ſeparationi decimæ. *De principio paſtarum veſtrarum:* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Principium paſtarum veſtrarum*. Partem, non totam. *De principio paſtarum veſtrarum*. Ad includendum ſpicilegium, manipulum obli-

אמר לו הרי הוא אומר כתרומת גורן כן תרימו אותה. לתרומת גורן הקשתה ולא הקשתה לתרומת מעשר. מראשית עריסותיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם שומע אני את הראשונה שבעיסות תלמוד לומר מראשית עריסותיכם מקצתה ולא כולה. מראשית עריסותיכם. להביא לקט שכחה ופיאה שחייבים בחלה. שהיה בדין ומה שאר הפירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה לקט שכחה ופיאה שפטורים מן המעשר אינו דין שיהו פטורים מן החלה. תלמוד לומר מראשית עריסותיכם להביא לקט שכחה ופיאה שחייבים בחלה. ראשית עריסותיכם להביא שאר פירות שפטורים מן החלה שהיה בדין ומה לקט שכחה ופיאה שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה שאר פירות שחייבים במעשר אינו דין שיהו חייבים בחלה תלמוד לומר לחם. מה לחם האמור להלן מחמשת המינים. אף לחם האמור כאן מחמשת המינים. מראשית עריסותיכם שומע אני אף עיסת תרומה ועיסת מעשר שני במשמע תלמוד לומר חלה תרימו תרומה. את שמורם קודש והשאר חולין ולא שוה וזה קודש. אבל אמרו עיסת מעשר שני בירושלם חייבת בחלה. תתנו ליהוה תרומה. למה נאמר לפי שהוא אומר חלה תרימו תרומה. אבל לא שמענו שיעור חלה תתנו ליהוה תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן. מיכן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבעה ושל נחתום אחד מארבעים ושמונה. לפי שהאיש עינו יפה והאשה עינו רעה. וכשתפחות לא תפחות מארבעים ושמונה לכך נאמר תתנו ליהוה תרומה עד שיהא בה כדי תרומה לכהן ובזה כדי מתנה לכהן. מיכן אמרו בעל הבית שעושה משתה לבניו אחד מעשרים וארבעה והאשה שהיא עושה ומוכרת בשוק אחד מארבעים ושמנה. ניטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד מארבעים ושמונה. ניטמאת מן ידה נוטלת אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהיה חוטא נשכר. רבי שמעון בן יוחי אומר אפילו לא עלת לא אחד מששים יצא

vione relictum, & angulum, quod obligentur ad placentam: Atqui erat argumentum; Si reliqui fructus, qui obligantur ad decimam, absolvuntur a placenta; Spicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus, qui liberi sunt a decima, non erit æquum, ut absolvantur a placenta? Idcirco dictum est: *De principio pastarum vestrarum*, Ad includendum spicilegium, & manipulum oblivione relictum, & angulum, quod obligentur ad placentam. *Principium pastarum vestrarum*. Ad includendum reliquos fructus, quod absolvantur a placenta. Atqui erat argumentum. Si spicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus, qui absolvuntur a decima, obligantur ad placentam, reliqui fructus, qui obligantur ad decimam, non erit æquum ut obligentur ad placentam? Idcirco dictum est: *Pane*. Sicut panis ibi dictus ex quinque speciebus, ita pariter panis hoc loco dictus ex quinque speciebus. *De principio pastarum vestrarum*. Crederem vel pastam separationis, & pastam decimæ secundæ comprehendi? Idcirco dictum est: *Placentam separabitis separationem*: Quod separatum est, est sanctum, & reliquum est profanum, at utrunque non est sanctum: Verum dixerunt, Pasta decimæ secundæ Hierosolymæ obligatur ad placentam. *Dabitis Domino separationem*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Placentam separabitis separationem*. At non audivimus mensuram placentæ. Idcirco dictum est: *Dabitis separationem Domino*; Ut satis sit, quod donari possit sacerdoti: Hinc tu dicis: Mensura placentæ patrisfamilias una ex quatuor & viginti partibus: Mensura placentæ pistoris una ex octo & quadraginta partibus, quia viri est oculus bonus, & mulieris est oculus malus; & quando minuit, non minuet de octo & quadraginta partibus: Idcirco dictum est: *Dabitis Domino separationem*. Donec in illa sit satis separationis sacerdoti, & in hac sit satis, quod donari possit sacerdoti. Hinc dixerunt; Si paterfamilias faciat convivium filio suo, dabit unam ex quatuor & viginti partibus; & mulier, quæ faciat ad vendendum in foro, dabit unam ex octo & quadraginta partibus: Si immunda esset ejus pasta per errorem aut per vim, dabit unam ex octo & quadraginta partibus; si ejus causa immundata esset, tollet unam ex quatuor & viginti partibus, ne peccator lucretur. R. Simeon ben Jochai dicit; vel si non elevaverit unam ex sexaginta partibus, sa-

ובלבד שלא יתכוין. לדורותיכם. להביא את עיסת שביעית שהיא חייבת בחלה שהיה בדין מה שאר פירות שהייבים במעשר ופטורים מן החלה. עיסת שביעית שפוטרה מן המעשר אינו דין שתהא פטורה בחלה. והרי לקט שכחה ופיאה יוכיחו שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה. והן יוכיחו לעיסת שביעית שאף על פי שפטורה מן המעשר שתהיה חייבת בחלה. לא אם אמרת בלקט שכחה ופיאה שמינם חייבת במעשרות לפיכך חייבים בחלה תאמר בעיסת שביעית שמינם פטורים מן המעשרות לפיכך תהיה פטורה מן החלה. תלמוד לומר לדורותיכם. להביא את עיסת שביעית שתהא חייבת בחלה. מיכן אמרו האוכל מעיסת שביעית. עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה.

סליק פיסקא

וכי תשגו ולא תעשו. עבודה זרה היתה בכלל כל המצות שהציבור מביאים עליה פר והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולידון בקבועה. שיהא ציבור מביא עליה פר לעולה ושעיר לחטאת. לכך נאמרה פרשה זו. וכי תשגו ולא תעשו בעבודה זרה הכתוב מדבר. אתה אומר בעבודה זרה או אינו אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה תלמוד לומר והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. יחד הכתוב מצוה זו בפני עצמה. ואיזו זו זו עבודה זרה. אתה אומר עבודה זרה או אינו אלא אחת מכל מצות האמורות בתורה תלמוד לומר וכי תשגו ולא תעשו. באו כל המצות ללמד על מצוה אחת. מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה. ואיזו זו זו עבודה זרה שפורק עול ומפר ברית. אף העובר על מצוה אחת פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שנאמר לעבור בריתו ואין ברית אלא תורה שנאמר אלה דברי הברית. רבי אומר נאמר כאן כל ונאמר להלן

satisfacit debito; dummodo in eo non habeat intentionem. *In generationibus vestris:* Ad includendum pastam septimi anni, quod obligetur ad placentam: Atqui erat argumentum. Si reliqui fructus, qui obligantur ad decimam, liberi sunt a placenta, pasta septimi anni, quæ libera est a decima, non erit æquum ut sit libera a placenta? Atqui spicilegium, & manipulus oblivione relictus & angulus probent, qui licet absolvantur a decima, tamen obligantur ad placentam; ipsi probent de pasta anni septimi, quæ licet absolvatur a decima, tamen erit obliganda ad placentam. Minime; si dixisti de spicilegio, & manipulo oblivione relicto, & angulo, in quibus est species quæ obligatur ad decimam, ideoque obligati sunt ad placentam, dices de pasta anni septimi, cujus species absolvitur a placenta, ideoque absolvetur a placenta? Idcirco dictum est: *In generationibus vestris:* Ad includendum pastam anni septimi, quod obligetur ad placentam: Hinc dixerunt; Siquis comedat de pasta anni septimi, priusquam separata sit ejus placenta, reus est mortis.

Finis textus.

Quum erraveritis, & non feceritis. Idololatria erat in genere omnium præceptum, quorum causa cœtus afferebat juvencum, & ecce textus educit illam ex genere, ad aggravandum super eam, & ad judicandum in sacrificio stabili; ita ut ejus causa cœtus afferat juvencum in holocaustum, & hircum in sacrificium pro peccato. Idcirco dicta est hæc Parascha: *Quum erraveritis, & non feceritis;* De Idololatria textus loquitur; Tu dicis quod de Idololatria textus loquatur, aut non loquitur nisi de aliquo ex omnibus præceptis in lege memoratis. Idcirco dictum est: *Et erit, si ab oculis congregationis factum fuerit per errorem.* Specificat textus præceptum seorsim. Et quodnam illud est? Idololatria: Tu dicis Idololatriam; aut non est nisi aliquod ex omnibus præceptis in lege memoratis. Idcirco dictum est: *Quum erraveritis, & non feceritis.* Veniunt omnia præcepta ad docendum de uno præcepto. Sicut violans omnia præcepta, abrumpit, & abjurat pactum, & agit impudenter contra legem; & quinam hic est? Qui abrumpit jugum, & abjurat pactum; Ita pariter, qui transgreditur præceptum unum, abrumpit jugum; & abjurat pactum, & impuden-

כל. מה כל האמור להלן בעבודה זרה מדבר אף כל האמור כאן בעבודה זרה מדבר. אשר צוה יהוה ב׳ משה. מנין אתה אומר שכל המודה בעבודה זרה כופר בעשרת הדיברות תלמוד לומר אשר דבר יהוה ב׳ משה. ולהלן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. אחת דבר אלהים. הלא כה דברי כאש נאום יהוה. מנין אף במה שנצטוה משה שנאמר את כל אשר צוה יהוה אלהים ביד משה מנין אף במה שנצטוו נביאים שנאמר מן היום אשר צוה יהוה ומנין אף במה שנצטוו אבות. תלמוד לומר והלאה לדורותיכם. ומהיכן שהתחיל הקדוש ברוך הוא לצוות את האדם שנאמר ויצו יהוה אלהים על האדם מגיד הכתוב שכל המודה בעבודה זרה כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוה משה ובמה שנצטוו הנביאים. ובמה שנצטוו אבות. וכל הכופר בעבודה זרה מודה בכל התורה כולה. והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה יחד הכתוב מצוה זו אמורה בפני עצמה. ואיזו זו עבודה זרה. ועשו כל העדה פר בן בקר. למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שאין הציבור מביא פר לעולה מביא פר לחטאת כאן שהציבור מביא פר לעולה אינו דין שמביא פר לחטאת תלמוד לומר ועשו כל העדה פר. ומנחתו ונסכו לעולה. או אף לחטאת תלמוד לומר כמשפט. כסדר האמור. ושעיר עזים אחד. למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שאין הציבור מביא פר לעולה מביא שני שעירים לחטאת. כאן שהציבור מביא פר לעולה אינו דין

ter agit contra legem: Dictum est enim *Deut.* XVII. 2. *Ad violandum pactum ejus*. Et pactum non est nisi lex: Dictum est enim ibid. XXVIII. 69. *Ista sunt verba fœderis*: Rabi dicit: Dictum est hic: *Omnia*: Et dictum est *Exod.* XX. 4. *Omnia*: Sicut ibi loquitur de Idololatria, ita pariter hoc loco loquitur de Idololatria: *Quæ præcepit Dominus Mosi*: Hinc tu dicis; Si quis confitetur Idololatriam, negat decalogum. Idcirco dictum est. *Quæ locutus est Dominus Mosi*. Et *Exod.* XX. 1. dictum est: *Et locutus est Dominus omnia verba ista dicendo: Unum locutus est Dominus. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis? Dicit Dominus. Jerem.* XXIII. 29. Unde probatur vel de omnibus, de quibus jussus est Mose? Dictum est enim. *Omnia quæ præcepit Dominus Deus per manum Mosis*. Unde probatur vel de iis, quæ præcepta sunt prophetis? Ex eo quod dictum est: *A die quo præcepit Dominus*. Unde probatur, quæ præcepta sunt patribus? Ex eo quod dictum est: *Per generationes vestras*. Et unde probatur de eo, quod a principio præcepit Deus S. B. Adamo? Ex eo quod dictum est *Genes.* II. 16. *Et præcepit Dominus Deus Adam*. Ostendit textus, quod qui confitetur Idololatriam, neget decalogum, & quæ præcepta sunt Mosi, & quæ præcepta sunt prophetis & quæ præcepta sunt patribus; & qui negat Idololatriam, confitetur totam legem: *Et erit si ab oculis congregationis factum fuerit per errorem*. Specificat textus hoc præceptum, seorsim commemoratum. Et quodnam hoc est? Idololatria. *Et facient omnis congregatio juvencum filium bovis*. Cur dictum est? Quia erat argumentum; Si ubi cœtus non afferebat juvencum in holocaustum, afferebat juvencum in sacrificium pro peccato, hic ubi cœtus afferebat juvencum in holocaustum, non erit æquum ut afferret juvencum in sacrificium pro peccato? Idcirco dictum est: *Et facient omnis congregatio juvencum. Et munus ejus & libamen ejus in holocaustum*. Aut etiam in sacrificium pro peccato. Idcirco dictum est: *Juxta institutum*. Juxta ordinem dictum. *Et hircum caprarum unum*. Cur dictum est? Quia erat argumentum; Si ubi cœtus non afferebat juvencum in holocaustum, afferebat duos hircos in sacrificium pro peccato, hic ubi cœtus afferebat juvencum in holocaustum, non erit æquum, ut afferret duos hircos in sacrificium pro peccato? Idcirco dictum est: *Et hircum caprarum unum in sacrificium pro peccato: Et expia-*

שיביא שני שעירים לחטאת תלמוד לומר ושעיר עזים אחד לחטאת . וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל . מנין אתה אומר שאם עיכב אחד מן השבטים ולא הביא שהיה מעכב את הכפרה . תלמוד לומר וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם . שומע אני בין שוגג בין מזיד תלמוד לומר כי שגגה היא. רבי אליעזר אומר בא הכתוב לעשות זדון הציבור כשגגה לכך נאמר כי שגגה היא . רבי אומר מנין אתה אומר שאם היו מקצת ציבור שוגגים ומקצת מזידים שיהיו לפני יהוה כשגגה תלמוד לומר כי שגגה היא. והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה . רבי יאשיה אומר שבט שעשה על הוראת בית דין ועשו שאר שבטים מנין שיהו מביאים על ידיו תלמוד לומר והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה . רבי יונתן אומר אין לי אלא שבט שעשה על הוראת בית דין אותו שבט חייב שהוא מביא עשה על הוראת בית דין הגדול . מנין ששאר שבטים מביאים על ידו שנאמר והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה . רבי יהודה אומר שבט שעשה על הוריית בית דינו אותו שבט חייב ושאר כל השבטים פטורים . עשה על הורית בית דין הגדול אותו שבט מביא פר ושאר כל השבטים מביאים על ידיו . ומה הם מביאים על ידו שנים עשר פרים. רבי שמעון בן יוחי אומר פר אחד לבית דין. במה דברים אמורים בשאר מצות אבל בעבודה זרה מתחייב פר ומתחייב שעיר לעולה ושעיר לחטאת לכך נאמרה פרשה זו . רוב השבט ככל השבט . רוב הציבור ככל הציבור . והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה . זו עולה. וחטאתם זו חטאת. על שגגתם. זו חטאתם כשגגתם . ומה שגגתם בכל המעשים . אף חטאתם בכל המעשים.

piabit ſacerdos pro tota congregatione filiorum Iſrael. Unde tu dicis, quod ſi morata eſſet una ex tribubus, & non adduxiſſet, impediret expiationem? Idcirco dictum eſt: *Et expiabit ſacerdos pro tota congregatione filiorum Iſrael; & condonabitur eis*. Crederem ſive per errorem ſive per contumaciam? Idcirco dictum eſt: *Quia error ille*. R. Elieſer dicit: Venit textus ad æquiparandum peccatum factum per contumaciam ab cœtu peccato facto per errorem. Idcirco dictum eſt: *Quia error ille*. Rabi dicit: Unde tu dicis: Si pars cœtus operaretur per errorem, & pars per contumaciam, quod conſiderentur coram Domino quaſi per errorem feciſſe? Ex eo quod dictum eſt: *Quia error ille*. *Et ipſi adducent eorum ſacrificium ignitum Domino*. R. Joſia dicit: Si una tribus operetur ex doctrina Synhedrii, & reliquæ tribus operentur, unde probatur, quod ejus cauſa afferre debeant? Ex eo quod dictum eſt: *Et ipſi adducent eorum ſacrificium ignitum Domino*. R. Jonathan dicit: Non probo niſi de tribu quæ operetur ex doctrina ſui Synhedrii, quod afferre debeat; ſi operetur ex doctrina Synhedrii magni, unde probatur, quod ceteræ tribus ejus cauſa afferrent? Ex eo quod dictum eſt: *Et ipſi adducent eorum ſacrificium ignitum Domino*. R. Jehuda dicit: Si tribus operetur ex doctrina ſui Synhedrii, obligatur, & reliquæ omnes tribus abſolvuntur. Si operetur ex doctrina Synhedrii magni, tribus affert juvencum, & reliquæ omnes tribus ejus cauſa adducunt: Et quid ejus cauſa afferunt? Duodecim juvencos. R. Simeon ben Jochai dicit: Juvencus unus pro Synhedrio. De quo hæc dicta ſunt? De reliquis præceptis; at pro Idololatria obligatur ad juvencum, & obligatur ad hircum in holocauſtum, & ad hircum in ſacrificium pro peccato; Idcirco dicta eſt hæc Paraſcha; Major pars tribuum conſideratur ſicut omnes tribus; Major pars cœtus conſideratur ſicut univerſus cœtus; *Et ipſi adducent eorum ſacrificium ignitum Domino:* Hoc eſt holocauſtum: *Et ſacrificium pro peccato eorum:* Hoc eſt ſacrificium pro peccato. *Propter errorem ipſorum*. Eorum peccatum conſideratur ſicut eorum error; Sicut eorum error in omnibus operationibus, ita pariter eorum peccatum in omnibus operationibus: *Et condonabitur*. Non probo niſi de viris, de mulieribus unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et condonabitur univerſæ congregationi filiorum Iſrael*. *Per errorem: & peregrino* pe-

ונסלח. אין לי אלא אנשים נשים מנין תלמוד לומר ונסלח לכל עדת בני ישר׳ בשגגה ולגר הגר בתוכם. לפי שמעשה בישר׳ צריך להביא את הגרים. כי לכל העם בשגגה. להוציא את המשיח שהיה בדין הואיל וציבור מביאים קרבן על כל המצות ומביא קרבן על עבודה זרה ומשיח מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על עבודה זרה אם למדתי לציבור כשם שמביא קרבן על כל המצות אף משיח הואיל ומביא קרבן על כל המצות. יביא קרבן על עבודת זרה ועוד קל וחומר ומה אם במקום שאין הציבור מביא פר משיח מביא פר. כאן שהציבור מביא פר אינו דין שמשיח מביא פר תלמוד לומר כי לכל העם בשגגה. להוציא את המשיח.

סליק פיסקא

ואם נפש אחת תחטא בשגגה: עבודת זרה היתה בכלל כל המצות שהיחיד מביא עליהם כשבה או שעירה. נשיא שעיר. משיח ובית דין מביאים פר הרי הכתוב מוציאם מכללם להחמיר עליה ולידון בקבועה שיהו יחיד ונשיא ומשיח מביאים עליה עז בת שנתה לחטאת לכך נאמרה פרשה זו. בעבודה זרה הכתוב מדבר או אינו באחת מכל מצות האמורות בתורה. אמרת במה ענין מדבר בעבודה זרה. רבי יצחק אומר בעבודה זרה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה הרי אתה דן. ציבור בכלל היתה והוציאו הכתוב מכללו ושינה את קרבנותיו ויחיד היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו ושינה את קורבנותיו מה להלן בעבודה זרה הכתוב מדבר. אף כאן בעבודה זרה הכתוב מדבר. ואם נפש אחת תחטא בשגגה להוציא את המזידה. והקריבה עז בת שנתה. זה בנה אב כל מקום שנאמר עז צריך שתהא בת שנתה. וכפר הכהן על הנפש השוגגת. חטאים שבידו הם גרמו לו שיבוא לידי החטאת. בחטאה בשגגה. להוציא את דיקדוקי עבודה זרה. שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על דיקדוקיהם. עבודה זרה חמורה אינו דין שיהיה חייב בדיקדוקיה. תלמוד לומר וחטאה בשגגה

peregrinanti in medio eorum; Quia in opere, quod contigit in Israel, includendi sunt proselyti: *Quia universo populo per errorem;* Ad excludendum unctum. Quia erat argumentum: Quoniam cœtus afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, & afferebat sacrificium pro Idololatria, & unctus afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, & afferebat sacrificium pro Idololatria; Si percepi, quod sicut cœtus afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, ita pariter unctus quoniam afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, afferet quoque pro Idololatria: & præterea est argumentum a minori ad majus; Si ubi cœtus non afferebat juvencum, unctus afferebat juvencum, hic ubi cœtus afferebat juvencum, non erit æquum ut unctus afferat juvencum? Idcirco dictum est: *Quia universo populo per errorem.* Ad includendum unctum.

Finis textus.

Et si anima una peccaverit per errorem. Idololatria erat in genere omnium præceptorum, pro quibus privatus offerebat agnam, aut capellam, princeps hircum unctus, & Synhedrium afferrebat juvencum, ecce textus educit illos ex eorum genere ad aggravandum super illam, & ad statuendum sacrificium stabile, ut privatus, & princeps & unctus afferre debeant ejus causa capram anniculam in sacrificium pro peccato. Idcirco dicta est hæc Paraſcha. De Idololatria textus loquitur; tu dicis quod de Idololatria textus loquatur, aut non loquitur nisi de uno ex omnibus præceptis in lege memoratis; Dixisti? de quo subjecto loquitur de Idololatria. R. Isaach dicit; de Idololatria textus loquitur; aut non loquitur nisi de uno ex omnibus præceptis in lege memoratis; ecce tu argumentaris: Cœtus erat in genere & educit illum textus ex ejus genere, & distinguit ejus sacrificia; & privatus erat in genere, & eduxit illum textus ex ejus genere, & distinguit ejus sacrificia; Sicut ibi de Idololatria textus loquitur, ita pariter hoc loco de Idololatria textus loquitur: *Et si anima una peccaverit per errorem:* Ad excludendum qui peccaverit per contumaciam. *Et offeret capram anniculam.* Hæc est constitutio principii; ubicumque dicitur *capra*, necesse est, ut sit annicula: *Et expiabit sacerdos pro anima errante.* Ejus peccata efficiebant, ut eo deveniret, ut peccaret: *In ejus peccato per errorem:* Ad excludendum

להוציא את דיקדוקי עבודה זרה . לכפר
עליו להוציא את הספק שהיה בדין ומה
אם מצות קלות הרי הוא חייב על
ספיקם. עבודה זרה חמורה אינו דין שיהא
חייב על ספיקם תלמוד לומר לכפר.
להוציא את הספק . ונסלח לו . צבור
ומשיח אין מביאים אשם תלוי סליחה
חמורה ככל סליחות שבתורה . האזרח
בבני ישראל . למה נאמר לפי שהוא אומר
כל האזרח בישראל ישבו בסוכות . שומע
אני אף הנשים במשמע תלמוד לומר בבני
ישראל . זה בנה אב בכל מקום שנאמר
אזרח זכרים הכתוב מדבר . דבר אחר
האזרח בבני ישראל למה נאמר שהיה בדין
ישראל נצטוו על עבודה זרה . וגוים נצטוו
על עבודה זרה . אם למדתי לישראל
שמביא על שגגת עבודה זרה . אף
הגוים מביאים על שגגת עבודה זרה .
תלמוד לומר האזרח בבני ישראל . ישראל
מביא על שגגת עבודה זרה . ואין הגוים
מביאים על שגגת עבודה זרה . תורה
אחת יהיה לכם . ליחיד ולנשיא ולמשיח
שהיה בדין הואיל וציבור מביא קרבן על
כל המצות ומביא קרבן על עבודה
זרה אם למדתי שמשם שמביא קרבן על
כל המצות מביא על עבודה זרה . אף
כן משיח שמשם שמביא קרבן על כל
המצות מביא על עבודה זרה . ועוד קל
וחומר ומה אם במקום שאין הציבור מביא
פר אינו דין שיהא המשיח מביא פר
תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם .
ליחיד ולנשיא ולמשיח ולעושה בשגגה .
רבי יהודה בן בתירה אומר הרי כל
העושה בשגגה בעבודה זרה כעושה בזדון
מה עבודה זרה מיוחדת מעשה שחייבים
על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת . אף

dum subtilitates Idololatriæ. Quia erat argumentum ; Si in præceptis levibus obligatur propter subtilitates , propter Idololatriam, quæ est gravis, non erit æquum ut obligetur propter ejus subtilitates ? Idcirco dictum est : *Et peccaverit per errorem*. Ad excludendum subtilitates Idololatriæ : *Ad expiandum pro illa*. Ad excludendum dubium . Quia erat argumentum ; Si in præceptis levibus obligatur propter eorum dubium, in Idololatria, quæ est gravis, non erit æquum, ut propter ejus dubium teneatur? Idcirco dictum est: *Ad expiandum*. Ad excludendum dubium : *Et condonabitur ei* : Cœtus & unctus non afferebant sacrificium pto delicto dubio. Remissio gravis sicut omnes remissiones in lege memoratæ . *Indigena inter filios Israel*. Cur dictum est ? Quia dictum est *Levit*. XXIII. 42. *Omnes indigenæ in Israel habitabunt in tabernaculis*. Crederem vel fœminas comprehendi ? Idcirco dictum est : *Inter filios Israel:* Hæc est constitutio principii; ubicunque dicitur *indigena*, de masculis textus loquitur. Alia expositio : *Indigena inter filios Israel* : Cur dictum est? Quia erat argumentum: Israelitis præceptum fuit de Idololatria , & gentilibus præceptum fuit de Idololatria ; Si percepi , quod Israelitæ afferrent propter errorem Idololatriæ , ita pariter gentiles afferent propter errorem Idololatriæ . Idcirco dictum est *: Indigena inter filios Israel* . Israelitæ afferunt propter errorem Idololatriæ, at gentiles non afferunt propter errorem Idololatriæ. *Lex una erit vobis*. Privato, & principi, & uncto: Sed erat argumentum . Quoniam & cœtus afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, & afferebat sacrificium propter Idololatriam: Si percepi, quod cœtus , unde afferebat sacrificium pro omnibus præceptis, inde afferret propter Idololatriam . Ita pariter unctus unde afferebat sacrificium pro omnibus præceptis , inde afferebat sacrificium propter Idololatriam. Et præterea probari potest argumento a minori ad majus : Si ubi cœtus non afferebat juvencum , non erit æquum ut unctus non afferret juvencum? Idcirco dictum est. *Lex una erit vobis*. Privato, & principi, & uncto. *Facienti per errorem*. R. Jehuda ben Bethera dicit ; Ecce qui operatur per errorem in Idololatria consideratur quasi operatus sit per contumaciam. Sicut Idololatria est peculiaris operatio , cujus causa per contumaciam tenetur excidio , & per errorem sacrificio pro pec-

כל העושה מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת . והנפש אשר תעשה ביד רמה. זה המגלה פנים בתורה במנשה בן חזקיה. את יהוה הוא מגדף, שהיה יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום אמר לא היה לו לכתוב בתורה , וילך ראובן בימי קציר חיטים . ולא היה לו לכתוב ואחות לוטן תמנע. עליו מפורש בקבלה תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי , דמיתי היות אהיה כמוך הסבר אתה שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום אוכיחך ואערכה לעיניך, בא ישעיה ופירש בקבלה הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבותות העגלה חטאה. תחלתו של חטא הוא דומה לחוט של כוביא . אבל סופו הוית כעבותות העגלה חטאה . רבי אומר העושה מצוה אחת לשמה. אל ישמח על אותה מצוה שלסוף גוררת מצות הרבה . והעובר עבירה אחת אל ידאג עליה לסוף שגוררת עבירות הרבה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירות. את יהוה הוא מגדף . רבי אלעזר בן עזריה כאדם שאומר לחבירו גררתה מן הקערה וחיסרתה. איסי בן עקביא אומר כאדם שאומר לחבירו גררתה את כל הקערה כולה ולא שיירתה ממנה כלום ונכרתה. אין הכרתה אלא הפסקה . והנפש ההיא מזידה דברי רבי עקיבא. מעמיה ועמה שלום. כי את דבר יהוה בזה . זה צדוקי . ואת מצותו הפר . זה אפיקורוס . דבר אחר כי את דבר יהוה בזה. זה המגלה פנים בתורה . ואת מצותו הפר . זה המיפר ברית בשר. מיכן אמר רבי אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו אף על

peccato ; ita pariter qui faciat opus cujus causa per contumaciam tenetur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato : *Et anima quæ fecerit manu excelsa*. Iste est, qui agit impudenter contra legem, sicut Manasse filius Ezechiæ. *Dominum ipse blasphemat*. Quod sedens exponat allegorias infames coram Deo; dicens; non erat scribendum in lege : *Et ivit Ruben in diebus messis triticeæ*: Genes. XXX. 14. Neque erat scribendum : *Et soror Lotan erat Timna*. Ibid. XXXVI. 22. De hoc exponitur in traditione *Psal.* 20. *Sedens contra fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum; hæc fecisti; tacui; putasti me esse similem tui*. Putasne fortasse consuetudinem sanguinis & carnis esse juxta consuetudinem Dei? *Corrigam te, & disponam in oculis tuis*. *Isai*. 32. 7. Venit Isaia & explicavit in sua traditione; Væ illis, qui trahunt delictum funibus vanitatis, & sicut funes currus peccatum : In principio peccatum simile est filo telæ araneæ, sed in fine sicut funes currus est peccatum. Rabi dicit : Qui facit præceptum unum suo nomine, ne lætetur de hoc præcepto, quia finis erit, ut attrahat multa præcepta; Et qui transgreditur transgressionem unam, non erit anxius de eo sed finis erit, ut attrahat multas transgressiones; quia præceptum producit præceptum, & transgressio transgressionem. *Dominum ipse blasphemat*. Rabi Eliеser ben Azaria dicit: Sicut homo, qui dicit socio suo, abrasisti de scutella, & diminuisti. Hisi ben Akabia dicit : Sicut homo qui dicit socio suo, abrasisti scutellam: Et nihil reliquum fuit. *Et excidetur* : הכרתה non designat nisi excisionem : *Et anima illa*. Quæ per contumaciam operatur. Verba R. Akiba. *De populis suis*. Et populus suus in pace. *Quia verbum Domini sprevit*. Hic est Sadducæus. *Et præceptum ejus fregit*. Hic est Epicuræus. Alia expositio. *Quia verbum Domini sprevit*. Hic est, qui operatur impudenter contra legem. *Et præceptum ejus fregit*: Hic est, qui frangit pactum carnis. Hinc dicit Rabi Eliеser Mudaita; Qui profanat sanctitates, & qui spernit solennitates, & qui frangit pactum Abraham patris nostri, quamvis observet multa præcepta, conveniens est, ut expellatur de mundo: Si quis dicat : Universam legem ego recipiam, excepta hac re, de hoc dicitur: *Quia verbum Domini sprevit*. Si quis dicat : Universa lex dicta est ex ore Dei S. B. sed hoc dixit Mose ex ingenio

פי שיש בידו מצוות הרבה כדיי הוא
לרחותו מן העולם. אמר כל התורה כולה
אני מקבל חוץ מדבר זה . כי את דבר
יהוה בזה . אמר כל התורה אמר מפי
הקודש ודבר זה משה בפני עצמו אמרו .
כי דבר יהוה בזה . רבי מאיר אומר זה
הלמד ואינו שונה לאחרים. רבי נתן אומר
זה היכול ללמוד ואינו לומד. רבי נהוראי
אמר זה שלא השגיח על דברי תורה כל
עיקר . רבי ישמעאל אומר בעבודה זרה
הכתוב מדבר שנאמר כי את דבר יהוה
בזה . שביזה על דיבור הראשון שנאמר
למשה מפי הגבורה. אנכי יהוה אלהיך לא
יהיה לך אלהים אחרים על פני . הכרת
תכרת. הכרת בעולם הזה תכרת לעולם
הבא דברי רבי עקיבא . אמר ליה רבי
ישמעאל לפי שהוא אומר הכרת תכרת
הנפש ההיא דברה תורה כלשון בני אדם
עונה בה. כל המתים במיתה מתכפרים .
אבל זו עונה בה . בענין שנאמר ותהי
עוונותם על עצמותם . או אפילו עשה
תשובה . תלמוד לומר עונה בה . ולא
כל זמן שעשה תשובה וכן הוא אומר
שחת לו לא בניו מומם . כשמומם בם
אינו בניו . וכשאין מומם בם הם בניו .
רבי ישמעאל אומר עונה בה למה נאמר
לפי שהוא אומר פוקד עון אבות על בנים
יכול אף עבודה זרה נפקדת על בנים
על שלשים ועל ריבעים תלמוד לומר
עונה בה . בה עון תלוי ואין נפקדת על
בנים ולא על שלשים ולא על רבעים.
רבי נתן אומר סימן טוב לאדם שנפרעים
ממנו לאחר מיתתו מת לא נספד ולא
נקבר אכלתו חיה או שירדו עליו גשמים
הרי זה סימן טוב שנפרעים ממנו לאחר
מיתתו . ואף על פי שאין ראיה לדבר
זכר לדבר שנאמר בעת ההיא נאם יהוה
יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות
שריו . ושטחום לשמש ולירח . אמר רבי
שמעון בן אלעזר מיכן זייפתי ספרי כותיים.
כותיים שהיו אומרים אין מתים חיים
אמרתי להם הרי הוא אומר הכרת תכרת
הנפש ההיא עונה בה. שאין תלמוד לומר
עונה בה אלא שעתיד ליתן את החשבון
ליום הדין.

סליק פיסקא

nio suo, de hoc dicitur; *Quia verbum Domini sprevit*. R. Meir dicit: Hic est qui discit, & non vult alios docere. R. Nathan dicit; Hic est qui potest discere, & non discit. R. Nehorai dicit; Hic est qui nullo modo æstimat verba legis. R. Ismael dicit: De Idololatria textus loquitur; Dictum est enim: *Quia verbum Domini sprevit*: Qui spernit primam allocutionem, quam dixit Mosi Deus. *Ego sum Dominus Deus tuus; non erunt tibi dii alii coram me. Excidendo excidetur. Excidendo.* Ex hoc seculo; *Excidetur:* De seculo futuro. Verba R. Akiba. Dixit illi Rabi Ismael. Quia dictum est: *Excidendo excidetur anima illa*. Loquitur lex juxta consuetudinem hominum. *Delictum ejus in ea:* Occidendi morte expiantur; Sed de hoc dictum est: *Delictum ejus in ea:* Sicuti dictum est *Ezech.* XXXII. 27. *Et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum*. Crederem, vel si faceret pœnitentiam? Idcirco dictum est: *Delictum ejus in ea*. Non vero quando faciat pœnitentiam; Et sic dictum est *Deut.* XXXII. 5. *Corrupte egerunt in se ipsos, non vero in eum, filii ejus, vitio suo*. Quando macula est in illis, non sunt ejus filii; quando in illis non sit macula, sunt ejus filii: R. Ismael dicit: *Delictum ejus in ea*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XX. 5. *Visitans delictum patrum super filios*. Crederem, quod vel Idololatriam visitaret super filios in terra, & in quarta generatione? Idcirco dictum est: *Delictum ejus in ea*. In ea delictum pendet, at non visitatur super filios in tertia & in quarta generatione. R. Nathan dicit; Signum bonum est homini. R. Nathan dicit; Bonum est signum homini, si de eo ulciscantur post ejus mortem, si moriatur, quod non lugeatur, neque sepeliatur, si devoret eum fera, aut descendant super eum pluviæ; Hoc est bonum signum, quod de eo ulciscantur post ejus mortem. Licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Jerem.* VIII. 1. *In illo tempore, dicit Dominus: Educent ossa regis Juda, & ossa principum ejus; & expandent ea ad solem, & ad lunam*. Dicit R. Simeon ben Elieser; Hinc mendacii arguuntur libri Cuthæorum, qui dicunt; mortui non resurgent; Dixi illis; *Ecce*, dictum est: *Excidendo excidetur anima illa; delictum ejus in ea*. Neque enim erat dicendum. *Delictum ejus in ea*; Sed dicit; quod rationem debeat reddere in die judicii.

Finis textus.

ויהיו בני ישרﭏ במדבר. בגנות ישראל הכתוב מדבר. שלא שמרו ﭏא שבת ראשונה ושניה חיללו. וימצאו איש מקושש עצים. תולש מן הקרקע אתה אומר תולש מן הקרקע. או איש עצמו ושמו מקושש, תלמוד לומר ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים. הﭏ מה תלמוד לומר וימצאו איש מקושש עצים תולש מן הקרקע ומי היה צלפחד דברי רבי עקיבﭏ. נאמר כאן מדבר. נאמר להלן מדבר. מה מדבר האמור להלן צלפחד. אף מדבר האמור כאן צלפחד. רבי יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את הדין כל האומר צלפחד מקושש היה. אם מי שאמר והיה העולם כיסה עליו ואתה מגלה עליו. ﭏא מאין היה מן המעפילים היה. שנאמר ויעפילו לעלות ﭏ ראש ההר. וימצאו איש מקושש עצים. מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש. ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש. עוד למה נאמר והלﭏ כבר נאמר וימצאו איש. ומה תלמוד לומר ויקריבו אותו מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו. מיכן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתן רבי יצחק אומר אינו צריך מה עבורה זרה חמורה אינו חייב עד שיתרו בו קל וחומר לכל מצות שבתורה ומה תלמוד לומר ויקריבו מלמד שהתרו בו ואחר כך הביאוהו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישרﭏ אם משה לﭏ היה יודע אהרן היה יודע. ﭏא סרס המקרﭏ ודורשיהו דברי רבי יאשיה. רבי חנין אומר משום רבי ﭏעזר בבית המדרש היו ובאו ועמדו לפניהם.

סליק פיסקא

ויניחו אותו במשמר. מגיד שכל חייבי כריתות נחבשים. כי לﭏ פורש מה יעשה לו. והלﭏ כתוב מחלליה מות יומת. ומה תלמוד לומר כי לﭏ פורש. אלﭏ לﭏ היה יודע באיזו מיתה ימות עד שנאמר לו מפי הקודש. ויאמר יהוה ﭏ משה מות

ET *erant filii Israel in deserto :* In dedecus Israel textus loquitur, qui non observarunt Sabbathum primum, & secundum profanarunt : *Et deprehenderunt virum colligentem ligna*. Qui evellebat de terra. Tu dicis, quod evelleret de terra. At ego dicam, quod vir ipse vocaretur מקושש *Mekoscies*. Idcirco dictum est: *Et admoverunt eum qui deprehenderunt colligentem ligna*. Cur igitur dictum est. *Et deprehenderunt virum colligentem ligna?* Evellentem de terra. Et quinam erat? Zolophcad; verba R. Akiba. Memoratur hic *desertum*, & memoratur *Num.* XXVII. 3. *Desertum*; sicut in deserto ibi dicto memoratur Zolophcad, ita pariter in deserto hoc loco dicto memoratur Zolophcad. R. Jehuda ben Bethera dicit: Debet reddere rationem, qui dicit, quod Zolophcad colligeret ligna; Si ille qui dixit: & fuit mundus: occultat, cur tu manifestas? Ex quibus ille fuit? Ex iis qui adscendere voluerunt montem, fuit. Dictum est enim *Numer.* XIV. 44. *Et ausi sunt adscendere verticem montis*. *Et deprehenderunt virum colligentem ligna*. Ostendit, quod præfecerit Mose custodes, qui deprehenderint illum colligentem. Præterea: Cur dictum est? cum jam dictum sit: *Et deprehenderunt virum*? Et cur dictum est: *Et admoverunt eum*? Ostendit, quod præmonuerint de specie ipsius operis. Hinc in omnibus patribus operum in lege memoratis præmonendi sunt de specie eorum operis. R. Isaach dicit: Non est necesse: Sicut propter Idololatriam, quæ est gravis, non tenetur, nisi præmoneatur, ita pariter in omnibus præceptis legis: Et cur dictum est: *Et admoverunt*? Docemur, quod præmonuerint, & postea adduxerint ad Mosen, & Aharon, & ad universam congregationem filiorum Israel; Si Mose non cognovit, Aharonne cognovit? Sed convertendus est textus, & exponendus; verba R. Josia. R. Chanen dicit nomine R. Eliezer: In academia erant, & euntes constiterunt in eorum conspectu.

Finis textus.

ET *posuerunt eum in custodia*. Ostendit, quod omnes rei mortis ligarentur. *Quia non erat expositum, quid faciendum esset de eo*. Ignorabat, quo supplicio esset occidendus, priusquam dictum esset ex ore Dei S. B. *Et dixit Dominus ad Mosen; Interficiendo interficietur vir*. In generationibus: *Lapida-*

יומת האיש לדורות . רגום אותו באבנים לשעה. כל העדה. במעמד כל העדה. אתה אומר במעמד כל העדה או כל העדה בשמועו . תלמוד לומר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו . הא מה תלמוד לומר כל העדה במעמד כל העדה. ויוציאו אותו . סלמד שכל חייבי מיתות נהרגים חוץ לבית דין . וירגמו אותו באבנים. כתוב אחד אומר באבנים וכתוב אחד אומר אבן. כיצד יתקיימו שני כתובים בית הסקילה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו . הופכו על מתניו . ואם מת יצא העד נוטל את האבן ונותנה על לבו . ואם מת בה יצא . ואם לאו העד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת יצא . ואם לאו רוגמים אותו כל ישראל שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה . נמצאת מקיים רגום אותו באבנים ונמצית מקיים וירגמו אותו אבן כאשר צוה יהוה את משה. אמר להם סיקלוהו וסקלו תלו ותלו. אבל לא שמענו שיתלו שנאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ דברי רבי אליעזר . אמר רבי חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא ואמר יודע היה משה שמקושש במיתה אבל לא היה יודע באיזו מיתה יומת. ראויה היתה פרשת מקושש שתיכתב אלא שנתחייב מקושש שתיאמר על ידיו לכן מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה אל משה ועשו להם ציצית אף הנשים במשמע . רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות . שזה הכלל אמר רבי שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות ונוהג באנשים ולא בנשים . בכשרים ולא בפסולים . רבי יהודה בן בבא אומר בייחוד פטרן חכמים את

dabunt eum lapidibus. Eo tempore: *Universa congregatio*. Adstante universa congregatione. Tu dicis: Adstante universa congregatione; aut *universa congregatio* juxta sensum literalem. Idcirco dictum est *Deuter.* XVII. 7. *Et manus testium erit in eum in principio ad interficiendum eum*. Cur igitur dictum est: *Universa congregatio?* Adstante universa congregatione. *Et eduxerunt eum?* Docemur, quod omnes rei mortis extra Synhedrium interficerentur. *Et lapidarunt eum lapidibus*. Alter textus dicit: *Lapidibus:* Et alter dicit *Jos.* V. 26. *Lapide*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Domus lapidationis eminebat duas staturas; Alter testium impellebat super lumbos, si convertebatur super cor suum, convertebat super lumbos suos; si moriebatur, satisfaciebat officio suo; testis sumtum lapidem injiciebat super ejus cor, si moriebatur, satisfecerat officio suo; si minus, illum lapidabant omnis Israel; Dictum est enim. *Manus testium erit in principio ad interficiendum eum. Et manus universi populi in fine*. Deprehenditur confirmatum; *Lapidabunt eum lapidibus*. Et deprehenditur confirmatum; *Et lapidarunt eum lapide: Sicut præceperat Dominus Mosi*. Dixit illis: Lapidate eum. Et lapidarunt; Suspendite; & suspenderunt. Et non audivimus, quod esset suspendendus: Idcirco dictum est *Deut.* XXI. 22. *Quando erit in viro peccatum judicii mortis, & occidetur, & suspendes ipsum in ligno*. Verba R. Eliezer. Dixit R. Chidka Simeon Sikmoni; erat mihi socius ex discipulis R. Akiba, qui dicebat; sciebat Mose, quod ligna colligens esset interficiendus, at ignorabat, quo supplicio esset interficiendus: Conveniens erat, ut hæc Parascha de colligente ligna scriberetur, sed propter suum peccatum colligens ligna effecit, ut ejus causa memoraretur: Idcirco colligitur meritum per merentem, & demeritum per demerentem.

Finis textus.

ET *dixit Dominus ad Mosen. Et facient sibi fimbriam*. Vel fœminæ comprehenduntur. R. Simeon absolvit fœminas a fimbria; quia a præcepto affirmativo, cui causam præbet tempus, fœminæ absolvuntur; Quia hæc est regula generalis. Dicit Rabi Simeon; ab omni præcepto affirmativo, cui causam præbet tempus, fœminæ absolvuntur, & observatur a viris, non autem a fœminis, a legitimis, non autem ab illegitimis.

הרדדור של אשה מן הציצית ולא חייבן בטלית ﭏא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בו . ועשו להם ציצית . אין ציצית ﭏא דבר היוצא ודבר כל שהוא וכבר נכנסו זקני בית שמאי וזקני בית הילל לעליית יונתן בן בתירה . ואמרו ציצית אין לה שיעור . כיוצא בו אמרו לולב אין לו שיעור . ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט בפני עצמו תלמוד לומר גדילים . מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית שמאי. ובית הילל אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי . במה דברים אמורים בתחלתו אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא. ועשו להם ציצית . שומע אני יעשה כולה גדילים תלמוד לומר ציצית . הא כיצד שתהא גדילה יוצא מן הכנף וציצית מן הגדילים . על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע תלמוד לומר על ארבע כנפות כסותך יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ושבע ושמנה מן המשמע . משמע מוציא את אילו . ומביא כרים וכסתות תלמוד לומר אשר תכסה בה . שומע אני כסות לילה במשמע. תלמוד לומר וראיתם אותו ביום ולא בלילה. ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית . משמע מוציא את אילו ומביא את כסות סומא תלמוד לומר והיה לכם לציצית מכל מקום . ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת טווי ושזור . אין לי ﭏא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן . מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור. ונתנו על מקום האריג ולא על מקום הפתיל. נתנה על מקום הפתיל כשרה רבי יהודה פוסל על הקרן ועל הגדיל. רבי ﭏיעזר בן יעקב אומר פוסל שאמרה תורה על ארבע כנפות כסותך ולא על שמונה . ונתנו על ציצית הכנף למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית. שומע אני יארגנה עמה תלמוד לומר ועשו . הא כיצד תופרה עמה שארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת הן. רבי ישמעאל אומר ארבע מצות הם. רבי ﭏעזר ברבי שמעון אומר

mis. R. Jehuda ben Baba; præcipue abſolvunt ſapientes linteum mulieris a fimbria, & non obligant ejus pallium, niſi quod aliquando ſe eo tegat maritus. *Et facient ſibi fimbriam*: Non ſignificat ציצית niſi quod promineat vel quantuluncunque: Jam ingreſſi ſeniores ſcholæ Schammai, & ſeniores ſcholæ Hillel in cœnaculum Jonathan ben Bethera dixerunt; Fimbriæ non eſt menſura; Sicut dixerunt; Palmæ non eſt menſura. *Et facient ſibi fimbriam*; Crederem licuiſſe fieri filum ſeorſim? Idcirco dictum eſt *Deuter.* XXII. 12. *Implexos*: Ex quot filis facies? Non paucioribus tribus: Verba ſcholæ Schammai; At ſchola Hillel dicit; tria ex lana, & quartum hyacinthinum; & conſtitutio eſt juxta ſententiam ſcholæ Schammai. De quo hæc dicta ſunt? In principio; at ejus extremitates & complementa quantalacunque. *Et facient ſibi fimbriam*. Crederem totum ex opere implexo fuiſſe faciendum? Idcirco dictum eſt: *Fimbriam*. Quomodo? ut implexum promineat ex ala, & fimbria ex opere implexo. *Super angulos veſtium ſuarum*. Crederem vel veſtes trium, & quinque, & ſex, & ſeptem, & octo angulorum comprehendi? Idcirco dictum eſt: *Super quatuor angulos operimenti tui*; Excluduntur veſtes trium, & quinque, & ſex, & ſeptem, & octo angulorum ex ſenſu literali. Crederem has poſſe excludere, & includere pulvillos, & operimenta? Idcirco dictum eſt; *Quo te teges*. Crederem poſſe comprehendi operimenta nocturna juxta ſenſum literalem? Idcirco dictum eſt: *Et videbitis ipſum*. Diurna, non nocturna; ſi vero fuerit veſtis deſtinata diei, & nocti, obligatur ad fimbriam. Crederem hæc poſſe excludere, & includere indumentum cœci? Idcirco dictum eſt: *Et erit vobis in fimbriam*. Omnimode. *Et dabunt ſuper fimbriam anguli funiculum hyacinthinum*; Ut ſit netus & contortus. Non probo niſi de funiculo hyacinthino, quod debeat eſſe netus & contortus, de albo unde probatur? Ecce tibi eſt argumentum; Quoniam dicit lex: Pone funiculum hyacinthinum, & pone album; ſicut funiculus hyacinthinus erat nendus & contorquendus, ita pariter albus erat nendus & contorquendus: *Et dabunt*: Super ſpatium texturæ, non autem ſuper ſpatium funiculi; Si autem dederit ſuper ſpatium funiculi, eſt legitimus; R. Jehuda reprobat ſuper angulum, & ſuper opus implexum; R. Elieſer ben Jacob dicit; eſt illegitimus; quia dicit lex: *Super qua-*

למה נקרא שמה תכלת על שם
שנתכלו המצרים בבכורות שנאמר ויהי
בחצי הלילה ויהוה הכה כל בכור.
דבר אחר על שם שכלו המצריים בים.
דבר אחר למה נקרא שמה ציצית על
שם שחניץ המקום על בתי אבותינו
במצרים שנאמר קול דודי הנה זה בא
ואומר דומה דודי לצבי. ואומר הנה זה
עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות
מציץ מן החרכים. רבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר כל המקיים מצות ציצית
מהו אומר בימים ההמה יחזיקו עשרה
אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו
בכנף איש יהודי. וכל המבטל מצות
כנף מהו אומר לאחוז בכנפות הארץ וינערו
רשעים ממנה. רבי מאיר אומר וראיתם
אותם לא נאמר. ﭏ וראיתם אותו.
מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית
מעלים עליו כאילו הקביל פני שכינה
שהתכלת דומה לים. וים דומה לרקיע.
והרקיע דומה לכסא הכבוד. שנאמר
וממעל לרקיע אשר על ראשיהם.
וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות
יהוה ועשיתם אותם. זו פרשת שמע.
אתה אומר פרשת שמע או אינו ﭏ
פרשת והיה אם שמוע. אמרת צא
וראה איזו היא פרשה שיש בה מלכות
שמים ומיעט בה עבודה זרה אין אתה
מוצא ﭏ פרשת שמע. ותקדום פרשת
והיה אם שמוע תשמע לפרשת שמע.
אמרת תקדום פרשה שיש בה קיבול
מלכות שמים ומיעט בה עבודה זרה
לפרשת והיה אם שמוע שאינה ﭏ
ללמד. תקדום פרשת ציצית לפרשת והיה
אם שמוע. אמרת תקדום פרשה שהיא
נוהגת ביום ובלילה לפרשת ציצית שאינה

quatuor angulos operimenti tui; Non autem super octo. *Et dabunt super fimbriam anguli:* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et facient sibi fimbriam*. Crederem fuisse cum ipsa sc. veste texendam? Idcirco dictum est: *Et facient*. Quomodo? Ut cum ea consuat; etenim quatuor fimbriæ inter se impediunt, quia omnes quatuor sunt unum præceptum. R. Ismael dicit: Sunt quatuor præcepta. R. Eliefer bar R. Simeon dicit: Cur ejus nomen vocatur תכלת? Quia orbati sunt Ægyptii primogenitis: Dictum est enim *Exod.* XII. 29. *Et fuit in media nocte, Dominus percussit omne primogenitum*. Alia expositio: Quia eo die absumti sunt Ægyptii. Alia expositio: Cur ejus nomen dictum fuit ציצית. Quia respexit Deus super domos patrum nostrorum in Ægypto; dictum est enim *Cantic.* II. 7. *Vox dilecti mei, ecce iste venit:* Et similiter dictum est ibid. *Similis est dilectus meus capreæ:* Pariterque ibid. dictum est: *Ecce iste stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*. R. Chanina ben Antigoni dicit; Qui observat præceptum fimbriæ, quid dictum est *Zachar* VIII. *In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Judæi?* Et qui abolet præceptum anguli, quid dictum est *Job* XXXVIII. 13. *Ad apprehendendum in angulis terræ, & ad excutiendum impios ex ea?* R. Meir dicit: Et videbitis ipsos; non dictum est: Sed dictum est: *Et videbitis ipsum*. Ostendit textus: Si quis observet præceptum fimbriæ, imputatur illi æque ac conspiciat faciem Divinitatis; Quia color hyacinthinus assimilatur mari, & mare simile est firmamento, & firmamentum assimilatur throno gloriæ; Dictum est enim *Ezech.* I. 26. *Et ex desuper firmamentum super capita eorum. Et videbitis ipsum, & recordabimini omnia præcepta Domini, & facietis illa*. Hæc est Parascha: *Audi*. Tu dicis, quod hæc sit Parascha: *Audi:* Aut non erit, nisi Parascha: *Et erit si audiendo*. Dixisti? Egredere & vide; Quænam est Parascha, a qua sit regnum cœlorum, & diminuatur Idololatria? Tu aliam non deprehendes nisi Parascham: *Audi*. Et antecedat Parascha: *Et erit si audiendo audieris*. Parascham: *Audi*. Dixisti? Antecedat Parascha, in qua sit acceptio regni cœlorum: Et diminuatur Idololatria Parascham: *Et erit, si audiendo*. In qua non præcipitur nisi ad discendum. Antecedat Parascha fimbriæ Parascham; *& erit*

נוהגת לא ביום. או יהא קורא שלשה
בערב כדרך שקורא שלש בשחר. תלמוד
לומר וראיתם אותו ביום ולא בלילה.
רבי שמעון בן יוחי אומר תקדום פרשת
שמע שהיא ללמוד לפרשת והיה אם
שמוע שאינה לא ללמד ותקדום ללמוד
וללמד לשמור ולעשות. לפרשת ציצית
שאינה לא לעשות שעל כן ניתנה תורה
ללמוד וללמד ולשמור ולעשות. וראיתם
אותו וזכרתם. מגיד שכל המקיים מצות
ציצית מעלים עליו כאילו קיים כל
המצות והרי דברים קל וחומר ומה
מקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו
מקיים כל המצות קל וחומר לכל מצות
שבתורה. ולא תתורו אחרי לבבכם זו
מינות. כענין שנאמר ומוצא אני מר
ממות את האשה אשר היא מצודים
וחרמים לבה אסורים ידיה. והמלך ישמח
באלהים. ואחרי עיניכם. זו זנות שנאמר
אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אשר
אתם זונים אחריהם. זו עבודה זרה.
כענין שנאמר ויזנו אחרי הבעלים. רבי
נתן אומר שלא יהיה שותה בכוסו.
ומשמש בכוסו של חבירו. דבר אחר ולא
תתורו אחרי לבבכם. מגיד שהעינים
הולכים אחר הלב. או הלב אחר העינים.
אמרת. וכי יש סומא שעושה כל תועבות
שבעולם. הא מה תלמוד לומר ולא
תתורו אחרי לבבכם מגיד שעינים הולכים
אחר הלב. רבי ישמעאל אומר ולא תתורו אחרי
לבבכם למה נאמר לפי שהוא אומר
שמח בחור בילדותיך. בדרך ישר או בדרך
שתרצה תלמוד ולא תתורו אחרי לבבכם
למען תזכרו ועשיתם. לעשות זכרון
כמעשה. והייתם קדושים לאלהיכם. זו
קדושת כל המצות. אתה אומר זו קדושת

erit si audiendo. Dixisti? Antecedat Parascha, quæ observatur tam interdiu quam noctu, Paraſcham fimbriæ, quæ non observatur nisi interdiu; Aut legit tres ſectiones noctu; ſicut legit tres mane. Idcirco dictum eſt; *& videbitis ipſum:* Interdiu non noctu. R. Simeon ben Jochai dicit: Antecedat Paraſcha: *Audi*: In qua præcipitur ad diſcendum, Paraſcham; *Et erit ſi audiendo;* in qua non præcipitur niſi ad docendum; & antecedat perceptio & doctrina, & obſervatione & operatione, Paraſcham fimbriæ, in qua non præcipitur niſi operatio; Etenim hac de cauſa data eſt lex, ſc. ad diſcendum, & ad docendum, & ad obſervandum, & ad faciendum; *Et videbitis ipſum, & ipſum recordabimini*. Oſtendit: Siquis obſervet præceptum fimbriæ, imputatur illi æque ac obſervet omnia præcepta: & ecce argumentum a minori ad majus: Siquis obſervat præceptum fimbriæ imputatur illi perinde ac obſervet omnia præcepta, multo magis pro omnibus præceptis in lege memoratis. *Et non explorabitis poſt cor veſtrum*. Hæc eſt hæreſis: Sicuti dictum eſt *Eccleſ.* VII. 27. *Et inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, & ſagena cor ejus, vincula ſunt manus illius, & bonus ſavabitur in Deo. Et poſt oculos veſtros*. Hæc eſt laſcivia. Dictum eſt enim *Judic.* XIV. 3. *Hanc mihi accipe, quin placuit oculis meis. Qui ſcortamini poſt eos*. Hæc eſt Idololatria; Sicuti dictum eſt ibid. VIII. 33. *Et fornicati ſunt poſt Baalim*. Rabi Nathan dicit; Nequis bibat in ſuo calice, & utatur calice ſocii ſui. Altera expoſitio: *Et non explorabitis poſt oculos veſtros*. Oſtendit, quod oculi incedant poſt cor, aut cor poſt oculos: Dixiſti? Quid? Num cœcus non poteſt facere omnes abominationes quæ ſunt in mundo? Cur igitur dictum eſt? *Et non explorabitis poſt cor veſtrum?* Oſtendit, quod oculi ſequantur cor: R. Iſmael dicit; *Et non explorabitis poſt cor veſtrum:* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Eccleſ.* XI. 9. *Lætare adoleſcens in pueritia tua:* In via recta, an in via quæ ſibi placeat? Idcirco dictum eſt: *Et non explorabitis poſt cor veſtrum: Ut recordemini, & faciatis;* Ut conſideretur memoria ſicut operatio. *Et eritis ſancti Deo veſtro*. Hæc eſt ſanctitas omnium præceptorum; Tu dicis hanc eſſe ſanctitatem omnium præceptorum; aut non eſt niſi ſanctitas fimbriæ; Dixiſti? De quo loquitur? De ſanctitate omnium præceptorum. Rabi dicit: Hæc eſt ſanctitas fimbriæ. Tu dicis hanc eſſe ſancti-

מצות. או אינו אלא קדושת ציצית. אמרת
במה ענין מדבר בקדושת כל המצות. רבי
אומר זו קדושת ציצית . אתה אומר זו
קדושת ציצית או אינו אלא קדושת הגוף.
כשהוא אומר קדושים תהיו . הרי כל
המצות אמורות . הא מה תלמוד לומר
והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת
ציצית . מגיד שהציצית מוספת קדושה
לישראל . אני יהוה אלהיכם . וכי מה ענין
יציאת מצרים בכאן אלא שלא יאמר הרי
אני נותן צבעונים וקלא אילן והם דומים
לתכלת . ומי מודיע עלי בגלוי . אני יהוה
אלהיכם . דעו מה עשיתי למצריים שהיו
מעשיהם בסתר ופירסמתים בגלוי והרי
דברים קל וחומר ומה אם מידת
פורענות מועטת העושה בסתר המקום
מפרסמו בגלוי . קל וחומר למידת הטוב
מרובה. דבר אחר למה מזכירים יציאת
מצרים על כל מצוה ומצוה. למה הדבר
דומה למלך שנשבה בן אוהבו ומשפדאו
לא פדאו לשום בן אלא לשום עבד
שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו אמר
ליה עבדי אתה. כיון שנכנס למדינה אמר
ליה נעול לי סנדליי וטול לפניי כלים
להוליך לבית המרחץ התחיל הבן ההוא
מנתק . הוציא עלי שטר ואמר לו עבדי
אתה כך כשפדאו הקדוש ברוך הוא את
זרע אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא
לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים
עליהם אמר להם עבדיי אתם . כיון
שיצאו למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת
מצות קלות ומקצת חמורות כגון שבת
ועריות ציצית ותפילין . התחיל ישראל
להיות מנתקים . אמר להם עבדיי אתם
על מנת פדיתי אתכם על מנת תנאי
שאהיה גוזר ואתם מקיימים . אני יהוה
אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
ומה תלמוד לומר אני יהוה אלהיכם עוד
כדי שלא יהו ישראל אומרים מפני מה
צונו המקום ,לא שנעשה וניטול שכר

ctitatem fimbriæ, aut non est nisi sanctitas corporis; Quando vero dicit *Levit.* XIX. 2. *Sancti eritis;* Ecce omnia præcepta memorata sunt; Quomodo ego explicabo: *Et eritis sancti Deo vestro?* Hæc est sanctitas fimbriæ. Ostendit, quod fimbria augeat sanctitatem Israeli; *Ego Dominus Deus vester:* Qua de causa hic memoratur exitus Ægypti? Ne quis dicat: Ecce ego ponam alios colores, & colorem cæruleum, & erunt similes hyacintho; & quis hoc manifestabit de me? *Ego Dominus Deus vester.* Scitote quid fecerim Ægyptiis, quorum opera occulta erant, & palam manifestavi; Ecce argumentum a minori ad majus: Si in proprietate pœnæ, quæ minor est, Deus quæ occulto facta sunt, manifestat, multo magis in proprietate boni, quæ major est. Alia expositio: Cur memoratur exitus Ægypti in omnibus & singulis præceptis? Cuinam hoc est simile? Simile regi, qui filium amici sui, qui captivus factus est, redimit, non redimit titulo filii, sed titulo servi; ut si quid decernat, & ille non pareat, possit illi dicere; servus meus tu es; Quando ingreditur in provinciam; illi dicit; Indue mihi sandalium meum, remove a meo conspectu vasa, fac ut adducas ad locum balnei; Incipit ille filius renuere; tum educit contra eum scripturam, eique dicit; servus meus es tu. Ita pariter quando redemit Deus S. B. semen amici sui, non redemit titulo filiorum, sed titulo servorum; ut si quid decerneret illis, & parere nollent, posset illis dicere; Servi mei vos estis; Quando egressi sunt in desertum, incepit illis decernere partem præceptorum levium, & partem præceptorum gravium, e. g. Sabbathum, & scortationes, & fimbriam, & Thephilin; Incepit Israel renuere; dixit illis; servi mei vos estis; cum hac conditione vos redemi; cum hac conditione ut ego decernerem, & vos observaretis. *Ego Dominus Deus vester.* Cur iterum dictum est? Cum jam dictum sit: *Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti:* Et cur iterum dictum est: *Ego Dominus Deus vester?* Ne Israelitæ dicerent: Qua de causa nobis præcepit Deus? Nonne si faceremus, ut acciperemus mercedem, si non faceremus, ne acciperemus mercedem? Sicuti dixerunt Israelitæ *Ezechiel.* XX. I. *Egressi sunt ad me viri de senioribus Israel, & sederunt coram me.* Dixerunt illi; Si servum vendiderit dominus suus, nonne egreditur de potestate sua? Respondit illis: Utique; Dixerunt illi; quo-

לא עושים ולא נוטלים שכר כענין שאמרו ישראל ליחזקאל שנאמר יצאו אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני . אמרו לו עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו אמר להם הין אמרו לו הואיל שמכרנו המקום יצאנו מרשותו לאומות העולם אמר להם הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא חוץ לרשותו . והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים אשר סביבותינו וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן . חי אני נאום יהוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם . ביד חזקה זו דבר שנאמר הנה יד יהוה הויה. בזרוע נטויה זו חרב שנאמ׳ וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם . ובחימה שפוכה זו רעב . אחר שאני מביא עליכם שלשה פורעניות הללו זו אחר זו. ואחר כך אמלוך עליכם על כורחכם . רבי נתן אומר אין כל מצוה ומצוה שאין מתן שכרה בצדה. צא ולמד ממצות ציצית . מעשה באדם אחד שהיהזהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים והיתה נוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה . שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן . כיון שהגיע זמנו בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו האיש שקבעתי לו זמן הרי הוא יושב על פתח הבית אמרה לה יכנס. כיון שנכנס הציעה לו שבע מיטות ואחת של כסף ואחת של זהב . והיא היתה בעליונה. ובין כל אחת ואחת ספסליו של כסף ועליון של זהב. כיון שהגיע לאותו מעשה באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו נדמו לו כארבעה אנשים. מיד נשמט וישב לו על גבי קרקע אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע . אמרה לו גפה של רומי איני מנחתך עד שתאמר . מה ראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי בך מום שאין כיופייך בכל העולם . אלא מצוה קלה ציונו יהוה אלהינו וכתוב בה אני יהוה אלהיכם אני יהוה אלהיכם שני פעמים . אני יהוה אלהיכם . אני עתיד לשלם שכר. אני יהוה אלהיכם עתיד ליפרע . אמרה לו העבודה איני מניחתך עד שתכתוב לי שמך ושם עירך ושם מדרשך שאתה למד בו תורה . וכתב לה שמו ושם עירו ושם רבו ושם מדרשו שלמד בו תורה . עמדה וביזבזה את כל ממונה שליש למלכות

quoniam nos vendidit Deus, egressi sumus de ejus potestate ad gentes mundi. Respondit illis; si servum vendiderit dominus cum ea conditione, ut recuperet, egrediturne de ejus potestate? *Et quod adscendit in spiritum vestrum, non erit; quod dicatis; Erimus sicut gentes, quæ sunt in circuitu nostro, & sicut familiæ terræ, ut colamus lignum & lapidem. Vivo ego; dicit Dominus; Si non in manu forti, & brachio extenso, & in furore effuso regnabo super vos.* Ibid. vers. 32. 33. *In manu excelsa.* Hæc est pestilentia. Dictum est enim *Exod.* IX. 3. *Ecce manus Domini est. In brachio extenso;* Hic est gladius. Dictum est enim. *Et gladius ejus evaginatus in manu ejus extensa super Hierusalem. Et in furore effuso.* Hæc est fames. Postquam adduxero super vos tres pœnas istas, alteram post alteram, posthæc *regnabo super vos* vel invitos. Rabi Nathan dicit: Omnia & singula præcepta ad suum latus habent mercedem: Egredere & disce ex præcepto fimbriæ. Narratur de viro quodam, qui cautus erat in præcepto fimbriæ, qui audiens esse meretricem in civitate munita maritima, quæ pro mercede accipiebat quadringentos numos aureos, misit ad eam quadringentos numos aureos, & cum ea constituit tempus; quando venit tempus, adveniens sedit ad ostium domus suæ, ingressa ejus ancilla dixit ei; Vir, cui statuisti tempus, sedet ad ostium domus; dixit illi; quod ingrederetur; Postquam ingressus est; stravit illi septem lectos, alterum argenteum, & alterum aureum, & ipsa erat in superiori, & inter singulos erant sellæ argenteæ, & in superiori aureæ; Quando advenit ad ipsum opus, quatuor ejus fimbriæ percusserunt ejus faciem, eique apparuerunt tanquam quatuor viri; Confestim exiliens consedit super solo, ipsa pariter exiliens super solo consedit; illi dicens: Per idolum Romæ te non dimittam, nisi mihi dicas; quid in me videris: Respondit; Per ministerium; In te maculam non vidi; Non est sicut forma tua in universo mundo; Sed præceptum leve præcepit nobis Dominus Deus noster, in quo bis scriptum est: *Ego Dominus Deus vester; Ego Dominus Deus vester. Ego Dominus Deus vester;* Ego rependam vobis mercedem; *Ego Dominus Deus vester;* Ego ulciscar. Dixit illi. Per ministerium; Ego te non dimittam, nisi mihi scribas nomen tuum, & nomen urbis tuæ, & nomen scholæ tuæ, ubi percepisti legem; & scripsit ei nomen suum,

שליש לעניים ושליש נטלה עמה ובאתה
ועמדה בבית מדרשו של' רבי חייא .
אמרה לו רבי גיירני אמר לה שמא עינך
נתת באחד מן התלמידים הוציאה לו כתב
שבידה אמרה לו זכי במקחך . אותן
המצעות שהציעה לך באיסור תציע לך
בהיתר. זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם
הבא איני יודע כמה.

סליק פיסקא

פרשה ויקח קרח

ויאמר יהוה אל אהרן אתה ובניך ובית
אביך אתך תשאו את עון המקדש . רבי
ישמעאל אומר למי הדבר מסור . מסור
לאותו שמזהירים . רבי יאשיה אומר מנין
אתה אומר שאם זרק את הדם כראוי ואין
ידוע לשם מי זרקו . והקטיר את החלב
כראוי ואינו יודע לשם מי הקטירו שהכהנים
נושאים עון על' כך . תלמוד לומר ואתה
ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון
המקדש. רבי יונתן אומר מנין אתה אומר
שאם זכה בבשר קודם זריקת דמים. בחזה
ושוק קודם הקטר חלבים . שהכהנים
נושאים עון על' כך תלמוד לומר ואתה
ובניך אתך תשאו עון כהונתכם . וכן מצינו
שלא נתחתם גזר דינו של' עלי אלא על
שנהגו בזיון בקדשים וכן הוא אומר גם
בטרם יקטירון את החלב. ויאמר אליו האיש
קטר יקטירון ביום החלב . ותהי חטאת
הנערים גדולה מאד . וכן מצינו שלא
נתחתם גזר דינו של' אנשי ירושלם אלא
על' שנהגו מנהג ביזיון בקדשים . שנאמר
קדשי בזית . ואתה ובניך אתך תשאו את
עון כהונתכם . את עון המקדש . זה עון

suum, & nomen urbis suæ, & nomen magistri sui, & nomen scholæ suæ, ubi percepit legem. Surgens divisit opes suas, tertiam partem regno, tertiam pauperibus, & tertiam secum sumens abiit, & constitit in schola R. Chjah, cui dixit; Rabi; fac me proselytam; Respondit illi; Num injecisti oculos tuos in aliquem ex discipulis? Tum eduxit scripturam, quam in sua manu tenebat; Dixit illi; Sis dignus emtione tua; eas stragulas, quas tibi in interdicto stravit, sternat tibi cum permissione; Hoc est donum mercedis in hoc seculo, at in seculo futuro, ignoratur quanta sit.

Finis textus.

Parascha, quæ inscribitur:
Et sumsit Chore.

ET *dixit Dominus ad Aharon: Tu, & filii tui, & domus patris tui, tecum portabitis delictum sanctuarii*. Rabi Ismael dicit: Cui traditum est præceptum? Illis, qui præmonentur. Rabi Josia dicit: Unde tu dicis; Si adspergat sanguinem sicut convenit, & ignoret, cujus nomine adspergat, & adoleat adipem, sicut convenit, & ignoret, cujus nomine adoleat, quod sacerdotes debeant portare hac de causa delictum? Ex eo quod dictum est: *Et tu, & filii tui, & domus patris tui tecum portabitis delictum sanctuarii*. R. Jonathan dicit; Unde tu dicis; Si sumat carnem ante adspersionem sanguinum, & pectus & femur ante adolitionem adipum, quod sacerdotes portent hac de causa delictum? Ex eo quod dictum est: *Et tu & filii tui tecum portabitis delictum sacerdotii vestri*. Et sic invenimus, non fuisse obsignatum decretum judicii Eli, nisi quod soliti fuerint contemnere sanctitates; & sic dictum est 1. *Sam.* II. 15. *Etiam antequam adolerent adipem; dicebatque illi vir; Adolendo adoleatur hodie adeps; Erat ergo peccatum puerorum grande valde*. Et sic invenimus non fuisse obsignatum decretum judicii civium Hierosolymæ, nisi quod soliti fuerint contemnere sanctitates; Dictum est enim *Ezech.* XXII. 8. *Sanctitates meas sprevisti*. *Et tu, & filii tui tecum portabitis delictum sacerdotii vestri*. Delictum sanctuarii. Hoc est delictum rei, quæ tradita fuit sacerdotibus; Tu dicis, quod hoc sit delictum rei, quæ tradita sit sacerdotibus; aut hoc erit delictum rei, quæ tradita sit Synhedrio. Quando vero dicit: *Tu & filii tui tecum portabitis de-*

המסור לכהנים אתה אומר זה עון דבר
המסור לכהנים . או זה עון דבר המסור
לבית דין. כשהוא אומר אתה ובניך אתך
תשאו את עון כהונתכם לכל דבר המזבח,
הרי עון המסור לבית דין אמור . הא מה
תלמוד לומר תשאו את עון כהונתכם , זה
עון דבר המסור לכהונה . אמרת ישרﭏ לא
ישאו עון כהנים . אבל לוים ישאו עון
כהנים. תלמוד לומר והם ישאו את עוונם,
וגם את אחיך . שומע אני אף ישראל
במשמע . תלמוד לומר מטה לוי , שומע
אני אף הנשים במשמע תלמוד לומר את
אחיך להוציא את הנשים . הקרב אתך ,
רבי עקיבא אומר נאמר כאן אתך ונאמר
להלן אתך מה אתך האמור בלוים הכתוב
מדבר אף אתה האמור בלוים הכתוב מדבר
להזהיר את הלוים בשיר על דוכנם. וילוו
עליך וישרתוך. בעבודתך ימנו מהם גזברים
ואמרכלים . אתה אומר ישרתוך בעבודתם
ימנו מהם גזברים ואמרכלים . או ישרתוך
בעבודתם תלמוד לומר ושמרו את משמרתי
ומשמרת כל האוהל . עדין אני אומר
ישרתוך בעבודתך. ישרתוך בעבודתם תלמוד
לומר ואני לקחתי את אחיכם הלוים מתוך
בני ישרﭏ לכם מתנה נתונים ליהוה
הם מסורים . ולא לכהנים . הא אין
עליך לומר כלשון אחרון ﭏא כלשון ראשון
ומנה מהם גזברים ואמרכלים ואתה
ובניך אתך לפני אהל מועד . הכהנים
מבפנים והלוים מבחוץ אתה אומר
כהנים מבפנים ולוים מבחוץ . או אילו
ואילו מבפנים תלמוד לומר ונלוו עליך
ושמרו את משמרת אהל מועד , הא
מה תלמוד לומר ואתה ובניך אתך לפני
אהל העדות . כהנים מבפנים ולוים
מבחוץ , ושמרו משמרתך ומשמרת כל
האהל. זו היא שאמרנו ישרתוך בעבודתך
ומנה מהם גזברים ואמרכלים. אך אל
כלי הקודש , זה הארון . וכן הוא' אומר
ולא יבואו לראות כבלע את הקודש .
רבי נתן אומר מיכן רמז לשיר מן התורה
ﭏא שנתפרש על ידי עזרא . רבי חנניה
בן אחי רבי יהושע אומר אין צריך שהרי
כבר נאמר משה ידבר והﭏהים יעננו
בקול. מיכן רמז לשיר מן התורה , אך
אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו .
אזהרה . ולא ימותו עונש . אין לי ﭏא
לוים שענושים ומוזהרים על עבודת

lictum sacerdotii vestri ad omnia , quæ spectant altare. Ecce delictum traditum Synhedrio memoratum est : Quomodo ego explicabo: *Portabitis delictum sacerdotii vestri*? Hoc est delictum rei, quæ tradita sit sacerdotio. Dixisti? Israelitæ non portant delictum sacerdotum ; sed Levitæ portabunt delictum sacerdotum. Idcirco dictum est : *Et ipsi portabunt delictum eorum. Atque etiam fratres tui*. Crederem vel Israelitas comprehendi ? Idcirco dictum est: *Tribus Levi*. Crederem vel fœminas comprehendi ? Idcirco dictum est : *Fratres tui*. Ad excludendum fœminas . *Admove tecum* . R. Akiba dicit : Dictum est hic : *Tecum*. Et dictum est vers. 7. *Tecum*. Sicut hoc loco , ubi dicitur *tecum*, de Levitis textus loquitur; ita pariter ibi, ubi dicitur *tecum*, de Levitis textus loquitur . Ad præmonendum Levitas de cantu super suggestu. *Et adhærebunt tibi, & ministrabunt tibi*. In ministerio præficientur quæstores , & camerarii . Tu dicis: *Ministrabunt tibi:* In suo ministerio præficientur quæstores , & camerarii ; Aut dicendum est : *Ministrabunt tibi*. In eorum ministerio : Idcirco dictum est : *Et custodient custodiam tuam & custodiam totius tentorii:* Ego possem dicere : *Ministrent tibi in ministerio tuo ;* Ministrent tibi in suo ministerio. Idcirco dictum est ; *Et ego accepi fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel vobis dono dati sunt ;* Domino traditi sunt, non autem sacerdotibus ; Ecce tu non potes explicare juxta ultimam , sed juxta primam rationem : Et præfice ex iis quæstores , & camerarios; *Et tu & filii tui tecum coram tentorio conventus*. Sacerdotes intus, & Levitæ foris ; Tu dicis : Sacerdotes intus , & Levitæ foris ; aut tam illi quam isti intus? Idcirco dictum est: *Et excubabunt tecum , & custodient custodiam tentorii conventus*. Quomodo ego explicabo: *Et tu, & filii tui tecum coram tentorio congregationis* ? Sacerdotes intus, & Levitæ foris. *Et custodient custodiam tuam, & custodiam totius tentorii*. Hoc est , quod diximus : Ministrabunt tibi in ministerio suo; & præficies ex iis quæstores , & camerarios. *Tantummodo ad vasa sanctuarii*. Hæc est arca. Et sic dictum est *Num.* IV. 20. *Et non venient ad videndum inter operiendum sanctuarium*. Rabi Nathan dicit : Hinc indicatur cantus ex lege , sed hoc expositum fuit per Ezram . R. Chananja ben fratris R. Jehosua dicit ; Non est necesse, quia jam dictum est *Exod.* XIX. 19. *Mose loquebatur , & Deus respondebat*

כהנים . כהנים על עבודת לוים מנין
תלמוד לומר גם הם . גם אתם .
מעבודה לחבירתה מנין . תלמוד לומר
גם אתם . וכבר בקש רבי יהושע בן
חנניה לסייע את רבי יוחנן בן גודגדה
אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מתחייב
בנפשך שאני מן השוערים . ואתה מן
המשוררים . רבי אומר אין צריך שהרי
כבר נאמר אל תכריתו את שבט הקהתי
זאת עשו להם וחיו . אין לי אלא קהת
בני גרשון ובני מררי מנין תלמוד לומר צו
את אהרן ואת בניו אין לי שלוים
שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים .
וכהנים על עבודת לוים מנין תלמוד
לומר ובנסוע אהל יורידו אותו הלוים .
מעבודה לחברתה מנין תלמוד לומר
והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל
מועד . ומה תלמוד לומר גם הם גם
אתם . לפי שבא קרח ועירער כנגד אהרן
הזהיר עליו הכתוב את כלי הענין . וילוו
עליך . זה שאמרנו הכהנים מבפנים
והלוים מבחוץ . וזר לא יקרב אליכם למה
נאמר לפי שנאמר והזר הקרב יומת .
עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר
וזר לא יקרב אליכם . ושמרו את משמרת
הקודש ואת משמרת המזבח . הרי זו
אזהרה לבית דין של ישראל להזהיר את
הכהנים שתהא העבודה נעשית כתיקנה
שכשעבודה נעשית כתיקנה הם כלים
את הפורענות . מלבוא לעולם . ולא
יהיה עוד קצף . שאין תלמוד לומר אלא
שכבר קצף . כיוצא בו אתה אומר ולא
יהיה עוד מבול שאין תלמוד לומר עוד
ומה תלמוד לומר עוד אלא שכבר היה .
כיוצא בו ולא יזבחו עוד את זבחיהם
לשעירים שאין תלמוד לומר עוד ומה
תלמוד לומר עוד אלא שכבר היה . כיוצא
בו אתה אומר ולא יקרבו עוד בני ישראל
אין תלמוד לומר עוד אלא שכבר קרבו .
אף כאן אתה אומר ולא יהיה עוד קצף
שאין תלמוד לומר עוד אלא שכבר קצף .
שנאמר כי יצא הקצף . ואני נתתי את
אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם
מתנה נתתים ליהוה . לשם הם מסורים
ואין מסורים לכהנים . ואתה ובניך אתך
תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח
מיכן היה רבי אלעזר הקפר ברבי אומר כל
דבר המזבח אל יהיה אלא בך ובבניך . אל

bat voce : Hinc indicatur cantus ex lege. *Tantummodo ad vasa sanctuarii, & ad altare non accedent:* Hæc est præmonitio; *Ne moriantur.* Hæc est pœna: Non probo nisi de Levitis, quod puniantur, & præmoneantur de ministerio sacerdotum, de sacerdotibus propter ministerium Levitarum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Etiam illi, etiam vos.* De altero ad alterum ministerium unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Etiam vos.* Et jam volebat R. Jehosua ben Chananja opem præstare R. Jochanani ben Gudgoda; dixit illi; remove te; jam reus es in anima tua; quia ego sum ex ostiariis, & tu ex cantoribus; Rabi dicit: Non est necesse, quia jam dictum est *Num.* IV. 18. *Non excidetis tribum Kehat. Hoc facite pro eis, & vivent.* Non probo nisi de filiis Kehat, de filiis Gherson, & de filiis Merari unde probatur? Ex eo quod dictum est ibid. III. 10. *Præcepe Aharon & filiis ejus.* Non probo nisi de Levitis, quod puniantur, & præmoneantur de ministerio sacerdotum, de sacerdotibus propter ministerium Levitarum unde probatur? Ex eo quod dictum est ibid. I. 51. *Cum proficiscetur tentorium, deponent illud Levitæ.* De altero ad alterum ministerium unde probatur? Ex eo quod dictum est III. 37. *Et castrametabuntur coram tabernaculo ad orientem coram tentorio conventus.* Cur dictum est: *Etiam illi, etiam vos?* Quia venit Kore, & contendit cum Aharon; Præmonet de eo textus de toto subjecto. *Et adhærebunt tibi:* Hoc est quod diximus. Sacerdotes intus, & foris Levitæ: *Et alienus non accedet ad vos.* Cur dictum est? Quia dictum est ibid. III. 37. *Et alienus qui accedet, interficietur.* Pœnam audivimus, præmonitio unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et alienus non accedet ad vos. Et custodient custodiam sanctuarii, & custodiam altaris.* Ecce hæc est præmonitio Synhedrio Israelis, ut præmoneant sacerdotes, ut ministerium fiat juxta institutum; quia quando ministerium fit juxta institutum, ipsi efficiunt, ut supplicium non veniat in mundum; *Et non erit amplius indignatio.* Neque erat dicendum; nisi quod jam fuerit indignatus. Huic simile tu dicis *Genes.* IX. 11. *Neque erit amplius diluvium.* Neque erat dicendum: *Amplius.* At cur dictum est; *amplius?* Nisi quod jam fuerat. Huic simile dictum est *Levit.* XVII. 7. *Et non sacrificabunt amplius sacrificia sua dæmonibus.* Neque erat dicendum: *amplius.* At cur dictum est: *Amplius?* Nisi quod

מבית לפרוכת. מיכן אמרו מקום היה
אחורי בית לפרוכת ששם בודקים יחוסי
כהונה. ועבדתם. שומע אני מעורבבים
תלמוד לומר עבודת מתנה. מה מתנה
בפייס אף עבודה בפייס. עבודת מתנה
אתן את כהונתכם לעשות אכילת
קדשים בגבולים. בעבודת מקדש במקדש
מה עבודת מקדש במקדש. מקדש ידיו
ואחר כך עובד. אף אכילת קודש בגבולים
מקדש ידיו ואחר כך אוכל. וכבר נשתהא
רבי טרפון לבוא לבית המדרש. אמר לו
רבן גמליאל מה ראית להשתהות אמר
לו הלא כל דבריך תימה וכי יש עבודה
עכשיו אמר לו הרי הוא אומר עבודת
מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת
קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש
רבי אומר לעשות אכילת קדשים בגבולים
כעבודת מקדש. מה עבודת מקדש
במקדש מקדש ידיו ורגליו ואחר כך אוכל
כך אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו
ורגליו ואחר כך עובד. אי מה להלן ידיו
ורגליו. אף כאן ידיו ורגליו. אמרת מקום
שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו.
מקום שאין צריך אלא ידיו אינו מקדש
אלא ידיו נמצינו למידים נטילת ידים
מן התורה. והזר הקרב יומת לעבודה,
אתה אומר לעבודה. או לעבודה ושלא
לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא
ענש בו מיתה. לא ענש בו אלא לעבודה
זר שענש בו מיתה דין הוא שיענוש בה
לעבודה ושלא לעבודה. הא מה
תלמוד לומר והזר הקרב יומת לעבודה,
והזר הקרב יומת אפילו עובד בטהרה או
אפילו עובד בטומאה אמרת. אם הנכנס
בטומאה שלא לעבודה חייב קל וחומר
לעבודה. ומה תלמוד לומר והזר הקרב

jam fuerat. Huic simile tu dicis *Num.* XVIII. 22. *Et non accedent amplius filii Israel.* Neque erat dicendum *amplius*, Nisi quod jam accesserint. Ita pariter hoc loco tu dicis: *Et non erit amplius indignatio:* Neque dicendum erat: *Amplius:* Nisi quod jam fuerit indignatus: Dictum est enim ibid. XVII. 13. *Et exiit indignatio. Et ego dedi fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel vobis dono dati Domino.* Domino traditi sunt, at non traditi sunt sacerdotibus. *Et tu & filii tui tecum custodietis sacerdotium vestrum ad omnia, quæ spectant altare.* Hinc R. Eleasar Kaphar bar Rabi dicebat: *Omnia, quæ spectant altare*, non erunt nisi in te & in filiis tuis. *Et intra velum.* Hinc dixerunt fuisse locum post velum, ubi perscrutabantur genealogias sacerdotii: *Et ministrabitis.* Crederem promiscue? Idcirco dictum est: *Ministerium doni*; Sicut donum erat per sortem, ita pariter ministerium per sortem. *Ministerium doni dabo sacerdotium vestrum.* Ut consideretur comestio sanctitatum in provinciis sicut ministerium sanctuarii in sanctuario: Si in ministerio sanctuarii in sanctuario sanctificabat manus suas, & postea ministrabat, ita pariter in comedenda sanctitate in provinciis debebat sanctificare manus suas, & postea comedere. Et jam tardavit R. Tarphon ut veniret in Academiam; Dixit illi Raban Gamaliel; Quid vidisti, ut tardares? Respondit; Quia ministravi; Tua verba admirationem excitant: Estne ministerium hoc tempore? Respondit; Ecce dictum est: *Ministerium doni dabo sacerdotium vestrum.* Ut consideretur comestio sanctitatum in provinciis, sicut ministerium sanctuarii in sanctuario. Rabi dicit: Ut consideretur comestio sanctitatum in provinciis sicut ministerium sanctuarii in sanctuario; Sicut in ministerio sanctuarii in sanctuario sanctificabat manus suas & pedes suos, & postea ministrabat; ita pariter in comedendis sanctitatibus provinciæ debebat sanctificare manus & pedes, & postea comedere. Aut dicam sicut ibi sanctificabat manus & pedes, ita pariter hoc loco. Dixisti? Ubi erat necessaria sanctificatio manuum & pedum, sanctificabat manus & pedes, ubi non erat necessaria nisi sanctificatio manuum, non sanctificabat nisi manus; Deprehenditur, quod percipiamus, quod lotio manuum ex lege probetur. *Et alienus qui accedet, interficietur:* Propter ministerium: Tu dicis propter ministerium; at ego dicam tam propter ministerium, quam præter ministerium. Dixisti? Si vitiatus,

יומת . אפילו עובד בטהרה יומת . רבי ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן סקילה. אף יומת האמור כאן סקילה. רבי יוחנן בן נורי אמר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת . מה יומת האמור להלן בחנק. אף יומת האמור כאן בחנק. והזר הקרב יומת . עונש שמענו . אזהרה לא שמענו . תלמוד לומר וזר לא יקרב אליכם.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל אהרן . שומע אני שהיה הדבר לאהרן . תלמוד לומר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב . הא למדנו שהדיבור למשה שיאמר לאהרן . ואני ברצון. הנני בשמחה דברי רבי ישמעאל . אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שהוא אומר ואני הנני מביא את מים המבול. שומע אני שיש שמחה לפני המקום . אמר להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסים מן העולם . וכן הוא אומר בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רינה . ואומר שיני רשעים שיברת . ואומר ליהוה הישועה על עמך ברכתך סלה . ואומר יהוה מלך לעולם ועד אבדו גוים מארצו . ואומר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יהוה הללויה. רבי נתן אומר אני מוסיף על עבודתם . הנה בשמחה . וכן הוא אומר הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו . לכל קודשי בני ישראל . כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים לגזור דין לכרות להם ברית . לפי שבא קרח כנגד אהרן ועירער על הכהונה . משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית

tus, qui non punitur morte, non punitur nisi propter ministerium, alienus, qui punitur morte, non erit æquum ut puniatur tam propter ministerium, quam præter ministerium? Idcirco dictum est: *Et alienus qui accedet, interficietur*. Propter ministerium. *Et alienus qui accedet, interficietur*. Vel si ministret in puritate, morietur. R. Ismael dicit: Dictum est hic: *Interficietur*. Et dictum est *Num.* xv. 35. *Interficietur*; Sicut ibi lapidatione; ita pariter hoc loco lapidatione. R. Jochanan ben Nuri dicit: Dictum est hic: *Interficietur*. Et dictum est *Exod.* xxi. 15. *Interficietur*: Sicut ibi strangulatione, ita pariter hoc loco strangulatione: *Et alienus qui accedet, interficietur*. Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus: Idcirco dictum est: *Et alienus non accedet ad vos*.

Finis textus.

Et *locutus est Dominus ad Aharon*. Crederem allocutionem fuisse ad Aharon? Idcirco dictum est *Num.* xvii. 5. *Memoriale filiis Israel ne accedat*. Ecce docemur allocutionem factam fuisse Mosi, quæ ab eo dicta fuit Aharoni. *Et ego*; libens: *Ecce ego*; lætanter; Verba R. Ismael; Dixerunt ei sui discipuli; Præceptor noster; cur dictum est *Genes.* vi. 18: *Et ego ecce ego adduco aquas diluvii*? Crederem fuisse lætitiam coram Deo? Respondit illis: Est lætitia coram Deo; quando perduntur ex mundo, qui ejus indignationem excitant: Et sic dictum est *Prov.* xxviii. 12. *In bono justorum exultat civitas, & in perditione impiorum canticum*. Pariterque dictum est *Psal.* iii. 8. *Dentes impiorum contrivisti*. Et similiter dictum est ibid. *Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua*. Et dictum est ibid. x. 15. *Dominus rex in æternum & ultra, excisæ sint gentes de terra sua*. Et dictum est ibid. civ. 35. *Deficient peccatores a terra, & impii non erunt amplius: Benedic anima mea, Domino; Alleluja*. R. Nathan dicit: *Ego*; addo ad ejus ministerium; *Ecce*; in lætitia: Et sic dictum est *Exod.* iv. 14. *Ecce ipse egreditur contra te, & videbit te, & lætabitur in corde suo*. *Pro omnibus sanctitatibus filiorum Israel*. Paciscitur textus pactum cum Aharon de sanctitatibus sanctitatum ad statuendum jus, ut illis confirmetur pactum; Quia venit Kore contra Aharon, & contendit de sacerdotio. Cuinam hoc est simile? Simile regi terrestri habenti domesticum, cui de-

ונתן לו שדה אחוזה במתנה . ולא כתב ולא חתם ולא העלה לו בערבים . בא אחד ועירער כנגדו על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבוא ויערער כנגדך על השדה . בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה בערבים . בא קרח ועירער על הכהונה כנגדו . אמר לו המקום כל מי שירצה יערער כנגדך על הכהונה ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערבים לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקורח. זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים. לך נתתים. בזכותיך . למשחה . אין משיחה אלא גדולה . שנאמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו. רבי יצחק אומר אין משחה אלא שמן המשחה שנאמר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן . ולבניך . בזכות בניו . לחוק עולם . עד שינהוג הדבר לדורות . מה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש . אמרת צא וראה איזהו מקודש הקדשים . שכולו עולה לאישים . ויש לך המינו התר . אין אתה מוצא אלא עולת בהמה . לכל קרבנם שתי הלחם . ולחם הפנים . לכל מנחתם. זו מנחת חוטא ומנחת נדבה ולכל חטאתם . זו חטאת יחיד וחטאת ציבור וחטאת העוף וחטאת בהמה . ולכל אשמם . זו אשם ודאי ואשם תלוי ואשם נזיר ואשם מצורע. אשר ישיבו לי. זה גזל הגר . קודש קדשים . זה לוג שמן של מצורע. לך הוא ולבניך. בזכותך ובזכות בניך . בקודש הקדשים תאכלנו . כרת הכתוב ברית עם אהרן בקודש הקדשים . שלא יהיו נאכלים אלא במקום קדוש. רבי יהודה בן בתירה אומר הרי הגוים שהקיפו את העזרה מנין לקדשי

dedit in donum agrum poſſeſſionis. At non ſcripſit neque obſignavit ; neque tradidit fidejuſſiones ; Venit alius , & contendit cum eo de agro ; Dicit ei rex; Qui velit, veniat, & contendat tecum de agro; Veni , & ego ſcribam & obſignabo, & tradam fidejuſſiones; Venit Kore & contendit contra illum de ſacerdotio; Dixit ei Deus; Qui velit , contendat de ſacerdotio , & ego ſcribam, & obſignabo, & tradam fidejuſſiones: Idcirco dicta eſt hæc Paraſcha pro Kore. *Memoriale filiis Iſrael:* Ecce docemur Kore fuiſſe ex abſorptis, & combuſtis : *Tibi ecce dedi* . Propter merita tua. *Ad ungendum* . Non eſt unctio niſi præſtantia. Dictum eſt enim *Levit.* VII. 35. *Hæc eſt unctio Aharon, & filiorum ejus*. R. Nathan dicit: Non eſt unctio niſi oleum unctionis; Dictum eſt enim *Pſal,* CXXXIII. 2. *Sicut oleum bonum deſcendens ſuper caput, deſcendens ſuper barbam barbam Aharon. Et filiis tuis* . Propter merita filiorum ejus . *In ſtatutum perpetuum* . Ut res obſervetur in generationibus . *Et hoc erit tibi de ſanctitate ſanctitatum de igne* . Dixiſti ? Exi & vide , quænam erat ſanctitas ſanctitatum , quæ tota adſcendebat in ignem , ex qua ſit tibi pars aliqua permiſſa ? Tu non deprehendis niſi holocauſtum jumenti : *Pro omnibus ſacrificiis eorum :* Iſti ſunt duo panes , & panis facierum . *Pro cunctis muneribus eorum* . Hoc eſt munus peccatoris, & munus ſpontaneum . *Et pro omnibus ſacrificiis pro peccato eorum*. Hoc eſt ſacrificium pro peccato privati, & ſacrificium pro peccato cœtus, & ſacrificium pro peccato volucris , & ſacrificium pro peccato jumenti. *Et pro omnibus ſacrificiis pro delicto eorum* . Hoc eſt ſacrificium pro delicto certo , & ſacrificium pro delicto dubio , & ſacrificium pro delicto Nazyræi , & ſacrificium pro delicto leproſi *: Quæ reddent mihi*. Hec eſt rapina proſelyti: *Sanctitas ſanctitatum* . Hic eſt logus olei leproſi: *Tibi illud, & filiis tuis*. Propter merita tua, & merita filiorum tuorum. *In ſancto ſanctorum comedes illud* . Paciſcitur textus pactum cum Aharon in ſanctitate ſanctitatum; ſc. ne comedantur niſi in loco ſancto. R. Jehuda ben Bethera dicit; Ecce ſi gentiles circumirent atrium , unde probatur potuiſſe comedi ſanctitates ſanctitatum , vel in templo ? Ex eo quod dictum eſt : *In ſancto ſanctorum comedes illud* . *Omnis maſculus comedet illud* . Paciſcitur textus pactum cum Aharon de ſanctitatibus ſanctitatum , quod non eſſent come-

קדשים שנאכלים אפילו בהיכל תלמוד לומר בקודש הקדשים תאכלנו . כל זכר יאכל אותו . כרת הכתוב ברית עם אהרן על קודשי הקדשים שלא יהיו נאכלים לא לזכרי כהונה . קודש יהיה לך מה תלמוד לומר שיכול אין לי לא דבר הראוי לאכילה שיתנהג בקדושה . שאין ראוי לאכילה מנין תלמוד לומר קודש יהיה לך מכל מקום . וזה לך תרומת מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קודשי קדשים לגזור דין ולכרות להם ברית . כך כלל את קדשים קלים לגזור דין ולכרות להם ברית . לכל תנופות בני ישראל להביא את הדבר שיטעון תנופה . לך נתתים לבניך ולבנותיך אתך לחוק עולם . עד שינהוג הדבר לדורות . כל טהור בביתך יאכל אותו . הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם אהרן על קדשים קלים שלא יהיו נאכלים לא לטהורים . כל חלב יצהר כל חלב תירוש ודגן . מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קודשי מקדש לגזור דין ולכרות להם ברית. כך כלל הכתוב את קדשי גבול לגזור דין ולכרות להם ברית. כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן . זו תרומת מעשר ראשיתם . זו ראשית הגז . אשר יתנו. זה הזרוע והלחיים והקיבה . ליהוה . זו חלה , ביכורי כל אשר בארצם . בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קרושה חלה עליהם במחובר לקרקע . שהיה בדין הואיל וקדושה חלה על הביכורים וקדושה חלה על התרומה. אם למדתי על התרומה שאין קדושה חלה עליו במחובר לקרקע , אף ביכורים לא תהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע , תלמוד לומר ביכורי כל אשר בארצם. בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע , שיהו נתוני לכהן . כל טהור בביתך יאכל . למה נאמר והלא כבר נאמר כל טהור בביתך יאכל אותו. ומה תלמוד לומר כל טהור בביתך יאכלנו. להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה . משמע מביא את הארוסה . או אינו מדבר לא בנשואה. כשהוא אומר כל טהור בביתך יאכלנו . להביא את בת ישראל המאורסת

medendæ nisi a maribus sacerdotii. *Sanctum erit tibi*. Cur dictum est? Crederem non posse probare nisi de re, quæ conveniens sit ut comedatur, quod observanda esset cum sanctitate, quæ non esset conveniens ut ederetur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sanctum erit tibi*, Omnimode. *Et hæc tibi separatio*. Ostendit textus, quod sicut comprehenderit sanctitates sanctitatum in decernendo judicio, & in faciendo fœdere, ita pariter comprehendat sanctitates leves in decernendo judicio, & in faciendo fœdere. *Pro cunctis ventilationibus filiorum Israel*. Ad includendum id, quod erat ventilandum. *Tibi dedi ea, filiis tuis, & filiabus tuis tecum in statutum perpetuum*. Ut res observetur in generationibus. *Omnis mundus in domo tua comedet illud*. Deus S. B. pactus est fœdus cum Aharon de sanctitatibus levibus, quod non essent comedendæ nisi a mundis. *Omne optimum olei, omne optimum musti, & tritici*. Ostendit textus, quod sicut comprehenderit sanctitates sanctuarii in decernendo judicio, & in feriendo fœdere, ita quoque comprehendat sanctitates provinciæ in decernendo judicio, & in feriendo fœdere: *Omne optimum olei, & omne optimum musti, & tritici*. Hæc est separatio decimæ. *Principium eorum:* Hoc est principium tonsuræ. *Quod dabunt*. Hic est armus, & maxillæ, & ventriculus: *Domino*. Hæc est placenta. *Primitiva omnium, quæ sunt in terra eorum*. Venit textus, & docet de primitivis, quod sanctitas in ea cadat, quando adhærent terræ. Quia erat argumentum: Quoniam sanctitas cadit in primitiva, & sanctitas cadit in separationem; Si percepi de separatione, quod sanctitas in eam non cadat, quando terræ adhæreat, ita pariter in primitivis, sanctitas in ea non cadet, quando terræ adhæreant. Idcirco dictum est: *Primitiva omnium, quæ sunt in terra eorum*. Venit textus & docet, quod in primitiva cadat sanctitas, quando terræ adhæreant, & tum dentur sacerdoti. *Omnis mundus in domo tua comedet*. Cur dictum est? Cum jam dictum sit: *Omnis mundus in domo tua comedet illud*. Et cur dictum est: *Omnis mundus in domo tua comedet illud?* Ad includendum filiam Israelitæ, quæ desponsata esset sacerdoti, quod posset comedere de separatione. Ex sensu literali includam desponsatam; aut non loquitur nisi de nupta? Quando vero dicit: *Omnis mundus in domo tua comedet illud*. Ecce nupta

לכהן שתהא אוכלת בתרומה. משמע מביא את הארוסה. ומביא את תושב ושכיר. ומה אני מקיים מקרא תושב ושכיר לא יאכל בו. תושב שאינו ברשותך אבל שכיר שהוא ברשותך יאכל בו. ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכל אותו. חוץ מתושב ושכיר. או אף תושב ושכיר. תלמוד לומר עו׳ במקום אחר תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש. בין ברשותך. בין שאין ברשותך. וכבר שלח רבי יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בנציבים אמר לו שמעתי עליך שהיתה אומר על בת ישראל המאורסת לכהן שהיא אוכלת בתרומה. שלח לו ואתה הוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה ולידון בקל וחומר אי אתה יודע. ומה שפחה כנענית שאין קונה אותה לאכול בתרומה כספה מאכילה בתרומה. בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול בתרומה אינו דין שיהא כסף קונה אותה שתהא אוכלת בתרומה, אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה. נכנסה לחופה. אף על פי שלא נבעלה אוכלת בתרומה. ואם מתה בעלה יורשה. כל חרם בישראל לך יהיה אין לי אלא חרמי ישראל. חרמי גוים נשים ועבדים מנין. תלמוד לומר כל חרם בישראל. רבי יוסי הגלילי אומר סתם חרמים לכהנים. שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו. או אפילו פירש לבדק הבית תלמוד לומר אך כל חרם. אך. חלק. רבי יהודה בן בתירה אומר. סתם חרמים לבדק הבית. שנאמר כל חרם קודש קדשים הואליהוה. או אפילו פירש לכהנים תלמוד לומר בשדה החרם

pta memorata est. Cur igitur dictum est: *Omnis mundus in domo tua comedet illud?* Ad includendum filiam Israelitæ desponsatam sacerdoti, quod possit comedere de separatione: Ex sensu literali includam desponsatam, & includam inquilinum, & mercenarium; & quomodo ego explicabo textum: *Inquilinus, & mercenarius non comedet de eo?* Inquilinus, qui non sit in potestate tua; sed mercenarius, qui fuerit in potestate tua, poterit de eo comedere. Et quomodo ego explicabo: *Omnis mundus in domo tua comedet illud?* Excepto inquilino & mercenario. Aut etiam includam inquilinum & mercenarium? Idcirco dictum est præterea alio in loco, sc. *Levit.* XXII. 10. *Inquilinus sacerdoti, & mercenarius non comedet sanctum.* Sive fuerit, sive non fuerit sub tua potestate. Et jam misit R. Jochanan ben Bagbag ad R. Jehuda in Nezibim, dicens illi; Audivi de te, quod dicas, quod filia Israelitæ desponsata sacerdoti possit comedere de separatione; Misit ad eum; certus sum, quod peritus sis in mysteriis legis, & doctus in probando argumento a minori ad majus; Num ignoras? Si ancilla Chananæa, quam non acquirit, ut possit comedere de separatione, ejus argentum acquirit, ut possit comedere de separatione, filia Israelitæ, quam congressu acquirit, ut faciat eam comedere de separatione, non erit æquum, ut suo argento acquirat, ut faciat eam comedere de separatione? Sed quid faciam? Quoniam sapientes dicunt, quod filia Israelitæ desponsata non possit comedere de separatione, nisi postquam in thalamum ingressa sit; Postquam ingressa est in thalamum, quamvis cum ea non congrediatur, potest comedere de separatione; & si moriatur, maritus ejus erit hæres. *Omne anathema in Israel tibi erit.* Non probo nisi de anathematis Israelitarum; de anathematis gentilium, mulierum, & servorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne anathema in Israel.* R. Jose Galilæus dicit: Anathemata simpliciter cedunt sacerdotibus: Dictum est enim *Levit.* XXVII. 21. *Sicut ager anathematis sacerdoti erit possessio ejus.* Crederem, vel si exprimeret pro instauratione domus? Idcirco dictum est ibid. *Tantummodo omne anathema. Tantummodo.* Divide. R. Jehuda ben Bethera dicit: Simpliciter anathemata cedunt instaurationi domus: Dictum est enim ibid. *Omne anathema sanctum sanctorum illud Domino:* Crederem vel si expressit pro sacerdotibus? Idcirco dictum est; Si-

לכהן . רבי יהודה בן בבא אומר סתם
חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם לכהן
תהיה אחוזתו . או אפילו פירש לשם
תלמוד לומר כל חרם קודש קדשים הוא
ליהוה . רבי שמעון אומר סתם חרמים
לשמים שנאמר קודש קדשים הוא ליהוה.
או אפילו פירש לכהן תלמוד לומר כל חרם
בישראל לך יהיה.

סליק פיסקא

כל פטר רחם לכל בשר . שומע אני
אף חיה במשמע תלמוד לומר אשר
יקריבו ליהוה להוציא את החיה.
משמע מוציא את החיה ומוציא את
בעל מום . תלמוד לומר באדם ובבהמה
להביא את בעל מום . באדם ובבהמה
את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה.
יצאו לוים שאין לך בהם. באדם לא יהיה
לך בהם בבהמה. מקיש בכור אדם לבכור
בהמה. מה בכור בהמה נפל פטור מן
הבכורה . אף בכורי אדם נפל פטור מן
הבכורה. מה בכור אדם נותנו לכהן בכל
מקום שירצה . אף בכורי בהמה נותנו
לכהן בכל מקום שירצה . לפי שהוא
אומר והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם
שומע אני אף ברחוק מקום יהיה חובה
עליו ליטפל בו ולהביאו בבית הבחירה.
תלמוד לומר באדם ובבהמה . מה בכור
אדם רשאי ליתנו בכל מקום שירצה.
אף בכור בהמה רשאי ליתנו בכל מקום
שירצה . ומה בכור אדם מיטפל בו
שלשים יום אף בכור בהמה מיטפל בו
שלשים יום . אך פדה תפדה. זהו שנשאלה
בכרם ביבנה לפני חכמים . בכור שמת
מהו שיהיו הבעלים חייבים לפדותו ולהאכילו
לכלבים. דרש רבי טרפון אך פדה תפדה
אותו. אותו אתה פודה אי אתה פודה
את החיה. ואת המתה. פודה אתה
את הטמאה . ואי אתה פודה את

Sicut ager anathematis, *sacerdoti*. Rabi Jehuda ben Baba dicit: Simpliciter anathemata cedunt sacerdotibus: Dictum est enim ibid. *Sicut ager anathematis*, *sacerdoti erit possessio ejus*. Crederem vel si expresserit pro Domino? Idcirco dictum est: *Omne anathema sanctum sanctorum illud Domino*. R. Simeon dicit: Simpliciter anathemata cedunt Deo. Dictum est enim: *Sanctum sanctorum illud Domino*. Crederem vel si expresserit pro sacerdote? Idcirco dictum est: *Omne anathema in Israel tibi erit*.

Finis textus.

O*Mne aperiens vulvam in omni carne*. Crederem vel feram comprehendi? Idcirco dictum est: *Quod offerent Domino*. Ad excludendam feram. Ex sensu literali excludam feram, & excludam vitiatum. Idcirco dictum est. *In homine*, & *in jumento*. Ad includendum vitiatum. *In homine*, & *in jumento*; Qui habet in homine, habet quoque in jumento; excluduntur Levitæ, ex quibus cum non habeas in homine, non habebis quoque in jumento Æquiparat primogenitum hominis primogenito jumenti; sicut in primogenito jumenti abortus liber est a primogenitura, ita pariter abortus in homine liber est a primogenitura; Sicut primogenitum hominis datur sacerdoti in quovis loco libuerit, ita pariter primogenitum jumenti datur sacerdoti in quovis loco libuerit; Quia dictum est *Deut.* XII. 6. *Et adducetis illuc holocausta vestra*, & *sacrificia vestra*. Crederem vel in loco longinquo deberet illi se consociare, & adducere ad locum electam? Idcirco dictum est: *In homine*, & *in jumento*: Sicut primogenitum hominis licet dare sacerdoti in quo loco libuerit, ita pariter primogenitum jumenti licebit dare in quo loco libuerit: Sicut primogenito hominis se consociat triginta diebus, ita pariter primogenito jumenti si associabit triginta diebus. *Tantummodo redimendo redimes*: Hoc est quod quæsitum fuit in Jabne coram sapientibus. Si primogenitum moriatur, quid? Num domini debent illud redimere, & cibare canes? Exposuit R. Tarphon: *Tantummodo redimendo redimes*. Illud redimes, sed non redimes feram, & mortuum; immundum redimes, at non redimes mundum. *Tantummodo redimendo redimes*. Crederem vel cetera jumenta comprehendi? Idcirco dictum est *Exod.* XIII. 13. *Et aperituram asini redimes agno*. Asinum tu redimes, at non redi-

הטהורה. אך פדה תפדה. שומע אני
אף שאר בהמה במשמע. תלמוד לומר
ופטר חמור תפדה בשה. חמור אתה
פודה ואי אתה פודה בכור כל שאר
בהמה טמאה. ופטר חמור תפדה בשה
ושאר כל בהמה טמאה בכסות וכלים
תלמוד לומר עוד במקום אחר ופטר חמור
תפדה בשה. בשה אתה פודה. אבל
אי אתה פודה בכסות וכלים. אם כן
מה תלמוד לומר אך פדה תפדה. אם
אינו ענין שפודים בהמה טמאה תניהו
ענין שמקדישים בהמה טמאה לבדק הבית
וחוזרים ופודים אותו מהקדש בדק הבית
תפדה. מיד. אתה אומר תפדה מיד. או
אינו אלא לאחר זמן. תלמוד לומר ופדויו
מבן חדש תפדה. האדם נפדה בחמש
סלעים. ונפדה לאחר זמן. הא מה תלמוד
לומר תפדה. תפדה מיד. ופדויו מבן חודש
תפדה כלל. כסף חמשת שקלים פרט.
כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט.
וכל בכור אדם בבניך תפדה חזר וכלל,
או כלל בכלל ראשון. אמרת לאו. אלא
כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין
הפרט. לומר לך מה הפרט מפורש נכסין
המטלטלין שאין להם אחריות. אף הכלל
אין לי אלא נכסין המטלטלין שאין להם
אחריות. מיכן אמרו בכל פודים בכור
אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות,
רבי אומר בכל פודים בכור אדם. עשרים
גרה הוא. למה נאמר לפי שהוא אומר
ופדויו אין לי אלא כסף. שוה כסף מנין
תלמוד לומר עשרים גרה הוא. אך בכור
שור. שור שור גמור. כבש כבש גמור,
עז עז גמור. להוציא את הכלאים. לא
תפדה. יכול אם פדאו יהיה פדוי. תלמוד
תלמוד לומר קודש. רבי יאשיה אומר
קודש הם. למה נאמר להביא את
המעשר ואת הפסח שיטען שפיכה אחת.
שלא שמענו להם בכל התורה. רבי
יצחק אומר אינו צריך. שהרי כבר נאמר

mes primogenitum reliquorum omnium animalium immundorum. *Et aperituram asini redimes agno*. Et cetera omnia animalia immundorum. *Et aperituram asini redimes agno*; Et cetera omnia animalia vestibus, & vasis. Idcirco dictum est præterea alio in loco, sc. *Exod*. XXXIV. 20. *Et aperituram asini redimes agno*. Agno tu redimes, at non redimes vestibus, & vasis: Si ita est, cur dictum est: *Tantummodo redimendo redimes?* Si non potest explicari, quod redimatur jumentum immundum, explicetur, quod possit sanctificari jumentum immundum instaurationi domus, atque iterum redimi de sanctitate instaurationis domus. *Redimes:* statim: Tu dicis: *Redimes;* statim; At ego dicam post aliquod tempus? Idcirco dictum est: *Et redemtos ejus a filio mensis redimes*. Homo redimitur quinque siclis, & redimitur post aliquod tempus. Cur igitur dictum est: *Redimes?* Redimes statim. *Et redemtos ejus a filio mensis redimes: Generale: Argento quinque siclorum*. Particulare: Generale & particulare, non est in generali, nisi quod sit in particulari: *Et omne primogenitum hominis in filiis tuis redimes*. Iterum generale, aut generale in primo generali. Dixisti? Minime; Sed generale, & particulare, & generale, tu non potes explicare nisi juxta particulare; ut dicas; Sicut particulare specificat facultates mobiles, quæ cautione futuri damni non tenentur, ita pariter in generali non habes nisi facultates mobiles, quæ cautione futuri damni non teneantur; Hinc dixerunt quavis re possunt redimere primogenitum hominis exceptis servis, & chirographis, & agris. Rabi dicit: Quavis re possunt redimere primogenitum hominis. *Viginti obulorum ille*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et redemtos ejus*. Non probo nisi de argento; de eo quod æquivaleat argento, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Viginti obulorum ille*. *Tantummodo primogenitum bovis: bovis;* Ut sit bos perfectus. *Agni;* ut sit agnus perfectus; *Capræ;* ut sit capra perfecta. Ad excludendum heterogenea. *Non redimes*. Crederem si redemisset, fuisse redemtum? Idcirco dictum est: *Sanctitas illa*. R. Josia dicit: *Sanctitas illa*. Cur dictum est: Ad includendum decimum, & sacrificium Paschale, quod requirant unam adspersionem; quod de iis in universa lege non audivimus. Rabi Isaach dicit: Non est necesse; quia jam dictum est: *Et sanguinem sacrificii tui fundas*. Ad includendum decimum, & sa-

ודם זבחיך ישפך . להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת . ומה תלמוד לומר קודש הם להביא את המעשר שיטען הקטר חלבים שלא שמענו בכל התורה כולה . אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין ומה שאר קדשים שלא שוו מתן דמם שוו הקטר חלבם . מעשר ופסח ששוו מתן דמים אינו דין שישוו הקטר חלבם . הא מה תלמוד לומר קודש הם לענין שאמרנו . ואת דמם תזרוק על המזבח . מתנה אחת . אתה אומר מתנה אחת או שתי מתנות של ארבע . אמרת קל וחומר ומה אם במקום שרבה בחלבים מיעט בדמים . כאן שמיעט בחלבים אינו דין שמיעט בדמים או חלוף ומה במקום שמעט בחלבים ריבה בדמים . כאן שרבה בחלבים אינו דין שרבה בדמים תלמוד לומר וזרקו הכהנים שתי מתנות שהם ארבע . ואת חלבם תקטיר . חלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר . אשה אף על פי שאתה נותן לאישים אינו נרצה עד שישרף באש . ריח ניחוח ליהוה . נחת רוח לפני המקום . שאמרתי ונעשה רצוני . ובשרם יהיה לך כחזה התנופה . בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים . מה שוק וחזה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד . אף הבכור יהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד . אמרו לו תלמידיו רבינו למדינו אמר להם בכור קדשים קלים ושלמים קדשים קלים . מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד . אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד . היה רבי יוסי הגלילי אומר כשבא תחלה לשמש את חכמים . אמר לו רבי חטאת מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן . מה חטאת נאכלת ליום ולילה . אף בכור נאכל ליום ולילה . אמר לו בני אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר . אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשים קלים . ואל אלמוד דבר שהוא מקדשים קלים מדבר שהוא קודשי קדשים . אמר לו רבי אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שמתנה לכהן . מדבר שמתנה לכהן . ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שאין מתנה לכהן . ואל אלמוד דבר שמתנה

sacrificium Paschale, quod unam adspersionem requirant : Et cur dictum est *Sanctitas illa ?* Ad includendum decimum, & sacrificium Paschale, quod requirant adolitionem adipum , quod in universa lege non audivimus. Aba Chanen dicit nomine R. Eliefer : Cur dictum est*?* Quia est argumentum*?* Si reliqua sacrificia , quæ non sunt æqualia in adspersione sanguinis , sunt æqualia in adolitione adipum, decimum , & sacrificium Paschale, quæ sunt æqualia in adspersione sanguinum , non erit æquum ut sint æqualia in adolitione adipum ? Cur igitur dictum est : *Sanctitas illa ?* Ea ratione qua diximus. *Et sanguinem eorum sparget super altare*. Una adspersione, tu dicis una adspersione, aut duabus adspersionibus, quæ sunt quatuor *?* Dixisti*?* est argumentum a minori ad majus ; Si ubi multiplicat in adipibus , diminuit in sanguinibus , hic ubi diminuit in adipibus , non erit æquum ut diminuat in sanguinibus ? Aut contra . Si ubi diminuit in adipibus , multiplicat in sanguinibus , hic ubi multiplicat in adipibus, non erit æquum ut multiplicet in sanguinibus ? Idcirco dictum est *Levit.* 1. *Et adspergent sacerdotes :* Duas adspersiones , quæ sunt quatuor . *Et adipem eorum adolebis* . De adipe , qui extenditur, qui obducitur, & decorticatur, textus loquitur . *Ignitum ;* Vel si igni imponas, non acceptabitur , nisi postquam igne comburatur . *Odorem acceptabilem Domino*. Odorem acceptabilem coram me , qui dixi ; & facta est voluntas mea . *Et eorum caro erit tibi sicut pectus ventilationis* . Venit textus , & æquiparat primogenitum pectori , & femori pacificorum ; sicut femur & pectus pacificorum comedenda erant duobus diebus , & una nocte , ita pariter primogenitum comedendum erat duobus diebus, & una nocte. Dixerunt illi ejus discipuli . Præceptor noster , doce nos ; Respondit illis ; Primogenitum est de sanctitatibus levibus , & pacifica sunt sanctitates leves , sicut pacifica comedebantur duobus diebus , & una nocte , ita pariter primogenitum comedebatur duobus diebus & una nocte. Sic dicebat R. Jose Galilæus , cum primum venit ad ministrandum sapientibus . Dixit illi Rabi ; Sacrificium pro peccato est donum sacerdoti , & primogenitum est donum sacerdoti ; Sicut sacrificium pro peccato comedebatur uno die , & una nocte , ita pariter primogenitum comedendum erat uno die , & una nocte . Respondit illi ; Fili mi , demonstretur res ab re , & probetur res ab re ; demon-

לכהן מדבר שאין מתנה לכהן שמתנה לכל אדם. שתק רבי טרפון וקפץ רבי עקיבא אמר לו בני כך אני דורש. ובשרם יהיה לך כחזה התנופה. בא הכתוב והקיש בכור לחזה ושוק של שלמים. נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר לו אתה מקישו לחזה ושוק של שלמים. ואני מקישו לחזה ושוק של תודה. כשם שאילו נאכלים ליום ולילה כך הבכור נאכל ליום ולילה. אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך כחזה התנופה. אין צריך לומר יהיה. אלא ריבה בו הכתוב הויה אחת שיהיה נאכל לשני ימים ולילה אחרת. אמר רבי שמעון וכי תודה מאין למידה לא משלמים. ודבר הלמד ממקום אחד אתה בא ללמד הימנו למד מן הלמד. הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ובשרם יהיה לך בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים. מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. דבר אחר אין תלמוד לומר יהיה. אלא להביא את הבכור בעל מום שמתנה לכהן. שלא שמענו בו בכל התורה כולה. רבי אלעזר אומר לשני ימים ולילה אחד. אתה אומר לשני ימים ולילה אחד או אינו אלא ליום ולילות. תלמוד לומר לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה. מלמד שנאכלים לשני ימים ולילה אחד. כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל. יש פרשיות שכולל בתחילה ופורט בסוף פורט בתחלה ופורט בסוף וזו כוללה בתחלה וכוללה בסוף ופורט באמצעו.

monstretur res, quæ sit de sanctitatibus levibus, ab re, quæ sit de sanctitatibus levibus, & non demonstretur res, quæ sit de sanctitatibus levibus, ab re, quæ sit de sanctitatibus sanctitatum. Dixit illi; Rabi; demonstrabo rem ab re, & probabo rem ab re; demonstrabo rem, quæ sit donum sacerdoti ab re, quæ sit donum sacerdoti, & non demonstrabo rem, quæ sit donum sacerdoti, ab re, quæ non sit donum sacerdoti, sed sit donum omnibus hominibus. Tacuit R. Tarphon, & exsiliit R. Akiba, dicens; Fili mi, sic ego exponam; *Et eorum caro erit tibi, sicut pectus ventilationis*. Venit textus, & æquiparat primogenitum pectori, & femori pacificorum; Sicut pectus & femur pacificorum comedebantur duobus diebus, & una nocte, ita pariter primogenitum comedebatur duabus diebus & una nocte. Respondit illi; Tu æquiparas illud pectori, & femori pacificorum, at ego æquiparabo pectori & femori sacrificii Eucharistici; sicut illa comedebantur uno die, & una nocte, ita pariter primogenitum comedebatur uno die & una nocte; Dixit illi; Fili mi, sic ego expono; *Et eorum caro erit tibi sicut pectus ventilationis*. Neque erat dicendum: *Erit*. Nisi quod includat in eo textus essentiam unam, quod comedatur duobus diebus, & una nocte. Dicit Rabi Simeon: Undenam demonstratur sacrificium Eucharisticum? Non aliunde, quam a pacificis; & rem, quæ probatur ex uno loco, tu venies ad probandum ex eo, ut doceatur ex eo, ex quo docetur? Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem; *Et eorum caro erit tibi*. Venit textus, & æquiparat primogenitum pectori & femori pacificorum; Sicut pectus & femur pacificorum comedebantur duobus diebus, & una nocte, ita pariter primogenitum comedebatur duobus diebus diebus, & una nocte. Alia expositio: Non erat dicendum: *Erit*. Nisi ad includendum primogenitum vitiatum, quod esset donum sacerdoti; quod non audivimus in universa lege: R. Elieser dicit: Duobus diebus, & una nocte. Tu dicis duobus diebus, & una nocte, aut non nisi uno die, & una nocte: Idcirco dictum est: *Coram Domino Deo tuo comedes illud de anno in annum*, *Deut.* xv. 20. Docemur, quod comederentur duobus diebus & una nocte. *Omnem separationem sanctitatum, quam separabant filii Israel*. Sunt Paraschæ, in quibus generale est in principio, & particulare in fine: & particulare in prin-

ci-

נתתי לך ולבניך ולבנותיך לחוק עולם. עד שינהג הדבר לדורות. ברית מלח עולם היא לפני יהוה. כרת הכתוב ברית עם אהרן לך ולזרעך אתך. אהרן בדבר הברית ולא עוד אלא שמביא את אחרים.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה ﭏ אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישרﭏ. למה נאמר לפי שהוא אומר לﭏה תחלק הארץ, הכל במשמע כהנים לוים וישרﭏים וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע. ויאמר יהוה ﭏ אהרן בארצם לא תנחל. יצאו כהנים. ובתוך בני ישרﭏ לא ינחלו נחלה. יצאו לוים, לשמות מטות אבותם ינחלו. יצאו גרים ועבדים. איש לפי פיקודיו יצאו טומטום ואנדרוגינוס. ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא תנחל. בשעת חילוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בביזה. אני חלקך ונחלתך. על שולחני אתה אוכל. ועל שולחני אתה שותה, משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות. ולבנו אחד לא נתן שום מתנה. אמר לו בני אף על פי שלא נתתי לך מתנה על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. וכן הוא אומר חלקם נתתי לך מאישי. אשי יהוה ונחלתו יאכלו. אני חלקך ונחלתך. עשרים וארבע מתנות כהונה נתנו להם לכהנים. שתים עשרה במקדש חטאת ואשם. וזבחי שלמי ציבור. ועור העולה. ומותר לוג שמן של מצורע. ומותר העומר ושתי הלחם. ולחם הפנים. ושירי מנחות. ותרומת תודה. ותרומות חזה ושוק. וזרוע. ואיל נזיר. ומה אילו שתים עשרה שבגבולים. תרומה. ותרומת מעשר. וחלה. וביכורים. וראשית הגז. והמתנות. בכור אדם. ובכור בהמה טהורה. ופטר חמור. והחרמים. ושדה אחוזה. וגזל הגר. כל אילו עשרים וארבעה מתנות כהונה נתנו לכהנים חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה. שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנברתה

cipio, & particulare in fine; at in hac est generale in principio, & generale in fine, & particulare in medio. *Dedi tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis in statutum perpetuum*. Ut res observetur a generationibus. *Pactum salis perpetuum coram Domino*. Paciscitur coetus pactum cum Aharon. *Tibi & semini tuo tecum*; Aharon propter pactum; at praeterea includit alios.

Finis textus.

Et dixit Dominus ad Aharon: In terra eorum non haereditabis, & pars non erit tibi in medio eorum, ego pars tua, & haereditas tua in medio filiorum Israel. Cur dictum est? Quia dictum est *Num*. XXXIV. 53. *Istis dividetur terra*. Omnes comprehenduntur, sacerdotes, Levitae, Israelitae, & proselyti, & mulieres, & servi, & obstructi, & androgyni. *Et dixit Dominus ad Aharon: In terra eorum non haereditabis*: Excluduntur sacerdotes. *Et in medio filiorum Israel non haereditabunt haereditatem*. Excluduntur Levitae. *Juxta nomina tribuum suorum patrum haereditabunt*. Excluduntur proselyti, & servi *Quisque juxta suos enumeratos*. Excluduntur obstructi, & androgyni. *Et dixit Dominus ad Aharon: In terra eorum non haereditabis*. Tempore divisionis terrae. *Et pars non erit tibi in medio eorum*. In praeda. *Ego pars tua, & haereditas tua*. Super mensam meam tu comedes, & super mensam meam tu bibes. Cuinam hoc simile est? Simile regi terrestri, qui dedit dona filiis suis, & uni filio nullum dedit donum. Dicit illi: fili mi, licet tibi nullum dederim donum, super mensam meam tu comedes, & super mensam meam tu bibes; Et sic dictum est *Levit*. VI: 10. *Partem eorum dedi tibi de ignitis meis; de ignitis Domini, & haereditatem ejus comedent*. *Ego pars tua, & haereditas tua*: Quatuor & viginti dona sacerdotii data sunt sacerdotibus, duodecim in sanctuario, & duodecim in provinciis; & quaenam sunt duodecim in sanctuario? Sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, & sacrificia pacifica coetus & pellis holocausti, & residuum logi olei leprosi, & residuum manipuli, & duo panes, & panis facierum, & reliquiae munerum, & separatio sacrificii Eucharistici, & separatio pectoris, & femoris, & armi, & aries Nazyraei; Et quaenam sunt duodecim in provinciis? Separatio, & separatio decimae, & placenta, & primitiva, & principium ton-

לו ברית במתנות . רבי ישמעאל אומר
משל הדיוט אומר לטובתי נשברה רגל
פרתי . לטובתו של אהרן בא קרח ועירער
על הכהונה כנגדו . משל למה הדבר
דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בירת.
ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב
ולא חתם ולא העלה בערכים כתיבה.
כך פרשה זו נאמרה סמוך לקרח . זכרון
לבני ישראל . הא למדנו שהיה קרח מן
הבלועים ומן השרופים. רבי אליעזר הקפר
אומר מנין אתה אומר שהראה הקדוש
ברוך הוא ליעקב אבינו בית המקדש בנוי
וקורבנו מוקרבים . וכהנים משרתים .
ושכינה מסתלקת . שנאמר ויחלום והנה
סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה
והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו .
אין חלום אלא שיש לו פתרון . ויחלום
והנה סולם מוצב ארצה. זה בית המקדש
וראשו מגיע השמימה , אילו הקורבנות
קריבים שריחם עולה לשמים . והנה
מלאכי אלהים . אילו כהנים המשרתים
שעולים ויורדים בכבש . והנה יהוה נצב
עליו. ראיתי את יהוה נצב על המזבח.
חביבים ישראל כשהם מכנן אין מכנן
אלא בכהנים שנאמר ואתם כהני יהוה
תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל
גוים תאכלו ובכבודם תתימרו . וכשהוא
מכנן אין מכנן אלא במלאכי השרת
שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה
יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות הוא.
בזמן שהתורה יוצאה מפיו הרי הוא
כמלאכי השרת . ואם לאו הרי הם
כחיה וכבהמה שאינה מכרת את קונה,
חביבה תורה כששאל דוד מלך ישראל לא
שאל אלא תורה . שנאמר טוב אתה ומטיב
למדני חקיך . טובך עדיף עלי ועל כל

tonsuræ, & dona, primogenitum hominis, & primogenitum jumenti mundi, & aperitura asini, & anathemata, & ager possessionis, & rapina proselyti; Hæc omnia sunt quatuor & viginti dona sacerdotii data sacerdotibus, excepta re, cui sit obligatio separationis; Lætitia magna fuit Aharoni die, quo percussum secum fuit fœdus in donis. R. Ismael dicit; Simile est privato, qui dicat; Mei boni causa fractus est pes meæ vaccæ; Propter bonum Aharon venit Kore, & contendit contra eum pro sacerdotio. Cuinam hoc est simile? Simile regi terrestri, qui habeat domesticum, cui dederit agrum unum in donum; at non scripsit, neque obsignavit, neque tradidit fidejussiones. Ita pariter hæc Parascha dicta est prope Kore. *Memoriale filiis Israel*. Ecce docemur Kore fuisse ex absorptis, & ex combustis. R. Eliefer Kaphar dicit: Unde tu dicis, quod Deus S. B. ostenderit Jacobo patri nostro domum sanctuarii ædificatam, & sacrificia oblata, & sacerdotes ministrantes, & Divinitatem adstantem? Dictum est enim *Genes.* XXVIII. 12. *Et somniavit, & ecce scala sita in terra, & ejus summitas pertingebat cœlos, & ecce Angeli Dei adscendebant per eam*. Non est somnium, cui non sit interpretatio. *Et somniavit, & ecce scala sita in terra*. Hcc est domus sanctuarii. *Et summitas ejus pertingebat cœlos*. Hæc sunt sacrificia oblata, quorum odor adscendit in cœlum. *Et ecce Angeli Dei*. Isti sunt sacerdotes ministrantes, qui adscendunt & descendunt per collem. *Et ecce Dominus stans super eam*; Vidi *Dominum sedentem super altare*. Amabiles sunt Israelitæ, qui quando cognominantur, non cognominatur nisi sacerdotes: Dictum est enim *Isai.* LXI. 6. *Et vos sacerdotes Domini vocabimini, ministrantes Deo vestro, dicatur vobis; Opes gentium comedetis, & in honorem earum superbietis*. Et quando cognominantur, non cognominantur nisi Angeli; Dictum est enim *Malach.* II. 7. *Quia labia sacerdotis custodient scientiam & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*: Quando lex egreditur de ore ejus, ecce consideratur sicut Angeli ministerii. Si minus, est sicut fera, & sicut jumentum, quod non agnoscit creatorem suum. Amabilis est lex; Etenim quando petivit David, non petivit nisi legem: Dictum est enim *Psal.* CXIX. 68. *Bonus es tu, & in bonitate doce me statuta tua*. Bonitas tua abundet super me;

באי העולם יעדיף טובך עלי ולמדני חוקיך ואומר סעדני ואושעה שלא אהיה לומד תורה ושוכח. שלא אהי לומר ויצר הרע אינו מניח לי לשונות. או שמא אטמא את הטהור. ואטהר את הטמא. ונמצאתי בוש לעולם הבא. או שמא ישאלוני מנויי הארץ וממשפחות הארץ. ואיני יודע להשיבו ונמצאתי בוש לעיניהם וכן הוא אומר ואדברה בעדותיך נגד מלכים לא אבוש. ואומר זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי. שומע אני בשלום. תלמוד לומר במערות ובמצודות בברחו מפני שאול במערה. וכן הוא אומר ונפשי בכפי תמיד. אבל משלמד דוד תורה ונתרגל. מהו אומר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. שזהב וכסף מוציאים את האדם מן העולם הזה ומן העולם הבא. אבל תורה מביאה את האדם לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם. זאת תורת האדם. נמצאת אומר שלשה כתרים הם כתר תורה. וכתר כהונה. וכתר מלכות. כתר כהונה. זכה אהרן ונטלו. כתר מלכות זכה דוד ונטלו. הרי כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם לומר אילו היה כתר מלכות וכתר כהונה מונחים הייתי זוכה בהן ונוטלן הרי כתר תורה מונח לכל באי העולם שכל שזוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים וזוכה בכולם. וכל מי שאין זוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים ולא זכה באחת מהם. ואם תאמר מי גדול משניהם היה רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול הממליך או המלך. הממליך העושה שרים. או העושה הוי אומר העושה שררה כל עצמן של שני כתרים אין באים אלא מסודה של תורה וכן הוא אומר בי מלכים ימלוכו ובי שרים ישורו. גדולה ברית שנכרתה לו לאהרן מברית שנכרתה לו לדוד. אהרן זיכה לבנים צדיקים ורשעים. ודוד זכה לצדיקים ולא לרשעים. וכן הוא אומר אם ישמרו בניך את בריתי וגו׳. ואומר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ברית מלח עולם היא. ולבני לוי מגיד הכתוב שכשם שהברית כרותה לכהונה כך ברית כרותה ללוים. כל מצות כהונה

me; & præ omnibus venientibus in mundum abundet bonitas tua super me, & doce me statuta tua. Et dictum est ibid. v. 117. *Adjuva me, & salvus ero;* Ne addiscam legem, & obliviscar; Ne, cum discam, tentatio mala non permittat me studere; Aut fortasse polluam mundum, & purificem immundum, & erubescam in seculo futuro; aut me interrogent gentes terræ, & familiæ terræ, & ego nesciam respondere, & deprehendar pudore suffusus coram illis. Et sic dictum est ibid. vers. 46. *Et loquar in testimoniis tuis coram regibus, & non erubescam.* Et similiter dictum est ibid. vers. 54. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* Crederem in pace? Idcirco dictum est ibid. LVI. 1. *Cum fugeret a facie Saul in speluncas;* Quando erat in speluncis, & in cavernis. Et sic dictum est ibid. CXIX. 109. *Anima mea in manibus meis semper.* Verum postquam percepit David legem, & peritus factus est; quid dictum est? *Melior est mihi lex oris tui super millia auri, & argenti:* Quia aurum & argentum educunt hominem de hoc seculo, & de seculo futuro; at lex adducit hominem ad vitam seculi futuri. Et sic dictum est ibid. CXXXIX. 17. *Mihi quantum honorificati sunt amici tui, Deus, quantum confortatus est principatus eorum:* Hæc est lex hominis. Deprehenditur, quod dicas tres esse coronas, coronam legis, & coronam sacerdotii, & coronam regni; Coronam sacerdotii meruit Aharon, & accepit; coronam regni meruit David, & accepit; ecce corona legis præparata est, ne daretur facultas venientibus in mundum obloquendi, dicendo; Si corona regni & corona sacerdotii præpositæ essent, ego mihi acquirerem; Ecce corona legis præposita est omnibus venientibus in mundum; siquis enim eam mereat, imputatur illi perinde ac meruisset tres istas coronas, quæ sibi præpositæ essent; Qui autem illam non meret, imputatur illi perinde ac nullam mereat, cum omnes sibi præpositæ sint. Si dicas, quænam sit ex illis præstantior. R. Simeon ben Eliefer dicit; Qui nam est major? Qui facit regnare, an rex? Qui facit regnare: faciens principes, an qui faciat principatum? Dicendum est: Qui facit principatum; Omnis essentia duarum coronarum non venit nisi propter legem: Et sic dictum est *Prov.* VIII. 15: *Per me reges regnant, & per me principes dominantur.* Majus est fœdus, quod sancitum est cum Aharon, fœdere, quod san-

נאמרה בשמחה מהר סיני . וזו בתחלה
נאמר לו דברי רבי נחמיה . רבי יונתן
אומר אף זו בשמחה נאמרה . שנאמר
ולבני הנה נתתי אין הנה אלא שמחה.
שנאמר והנה גם הוא יוצא לקראתך
וראך ושמח בלבו . כל מצות כהונה
קנאו לשם ונתנו לכהונה . חלף עבודתם.
דברי רבי יאשיה . רבי יונתן אומר אף זו
קנאת השם ונתנה ללוים שנאמר וכל
מעשר הארץ ואומר ולבני לוי הנה נתתי
את מעשר בישראל לנחלה . מה נחלה אין
משתנה ממקומה . אף מעשר ראשון אין
משתנה ממקומו . חלף עבודתם
שהם עובדים . אם עבד יטול ואם
לא עבד לא יטול ולא יקריבו עוד בני
ישראל . אזהרה . לשאת חטא למות .
עונש . ועבד הלוי הוא . למה נאמר לפי
שהוא אומר חלף עבודתם שומע אני רצה
יעבוד לא רצה לא יעבוד . תלמוד לומר
ועבד הלוי הוא בעל כורחו . ועוד למה
נאמר לפי שהוא אומר . ולבני לוי הנה
נתתי אין לי אלא שנים שהמעשרות
נוהגות בהם . שמיטים ויובלות מנין
תלמוד לומר ועבד הלוי הוא . רבי נתן
אומר הרי שלא היה שם לוי . שומע אני
יעבוד כהן והדין נותן ומה אם במקום
שלא כשרו לוים כשרו כהנים . כאן
שכשרו לוים אינו דין שיכשרו כהנים
תלמוד לומר ועבד הלוי . אמרת ישראל
לא ישאו עון לוים תלמוד לומר והם
ישאו את עונם . חוקת עולם לדורותיכם
שינהוג הדבר לדורות . ובתוך בני ישראל
לא ינחלו נחלה . למה נאמר לפי שהוא
אומר באלה תחלק הארץ . שומע אני אף

ſancitum eſt cum David. Aharon merere fecit filiis juſtis & impiis, at David merere fecit juſtis, non impiis. Sic enim dictum eſt 2. *Paral.* VI. 16. *Si cuſtodiverint filii tui pactum meum.* Pariterque dictum eſt *Eccleſiaſt.* XII. 13. *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata ejus obſerva; hoc eſt enim omnis homo. Pactum ſalis perpetuum, & filiis Levi.* Oſtendit textus, quod ſicut ſancitum eſt fœdus pro ſacerdotio, ita pariter ſancitum fuerit fœdus cum Levitis. Omne præceptum ſacerdotii memoratum eſt cum lætitia a monte Sinai; & hoc a principio illi dictum eſt. Verba R. Nehemia. R. Jonathan dicit. Hoc quoque cum lætitia dictum eſt. Dictum eſt enim: *Atque etiam filiis Levi ecce dedi:* Non ſignificat *ecce* niſi lætitiam. Dictum eſt enim *Exod.* IV. 14. *Atque etiam ecce ille egreditur in occurſum tuum, & te videbit, & gaudebit in corde ſuo.* Omnia præcepta ſacerdotii acquiſita ſunt Deo, & data ſacerdotio: *Pro miniſterio eorum.* Verba Rabi Joſia. Rabi Jonathan dicit: Hoc quoque acquiſivit Deus, & dedit Levitis; Dictum eſt enim: *Et omnem decimam terræ.* Pariterque dictum eſt: *Et filiis Levi ecce dedi decimam in Iſrael hæreditatem.* Sicut hæreditas non mutatur a loco ſuo, ita pariter decima prima non mutatur a loco ſuo. *Pro miniſterio eorum;* Ut ipſi miniſtrent; ſi miniſtret, accipiet, ſi non miniſtret, non accipiet. *Et non offerent amplius filii Iſrael.* Hæc eſt præmonitio: *Ad portandum peccatum, ut moriantur.* Hæc eſt pœna. *Et miniſtrabit Levita ipſe.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Pro miniſterio eorum.* Crederem; ſi velit, miniſtrabit, ſi nolit, non miniſtrabit? Idcirco dictum eſt: *Et miniſtrabit Levita ipſe.* Vel invitus. *Et amplius.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et filiis Levi ecce dedi.* Non probo niſi de annis, in quibus obſervantur decimæ, de annis Sabbathicis & Jubilæis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et miniſtrabit Levita ipſe.* R. Nathan dicit; Si contingeret, ut non adeſſet Levita, crederem, quod miniſtrare deberet ſacerdos? Et probari poteſt argumento. Si ubi ſunt legitimi Levitæ, ſunt legitimi ſacerdotes, hic ubi ſunt legitimi Levitæ, non erit æquum ut ſint legitimi ſacerdotes? Idcirco dictum eſt: *Et miniſtrabit Levita.* Dixiſti? Iſraelitæ non portabunt delictum Levitarum, ſed ſacerdotes portabunt delictum Levitarum. Idcirco dictum eſt: *Et ipſi portabunt delictum eorum. Sta-*

tu-

הלוים במשמע : תלמוד לומר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה מאת מעשר בני ישראל אשר ירימו תרומה ליהוה . קראו המקום תרומה עד שיוצא ממנו תרומה מעשר. דבר אחר בא הכתוב ללמדך שאם רצה לעשותו תרומה על מקום אחר רשאי מיכן אתה דן לתרומה מה אם מעשר הקל והרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. דבר אחר ומה אם מעשר שאינו נוהג בראשית הגז. הרי הוא נוהג בכל . תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח תלמוד לומר ומכח יראה הרי הוא נוהג בכל . תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל . נתתי ללוים לנחלה . למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי . אין לי אלא בפני הבית . שלא בפני הבית מנין. תלמוד לומר לנחלה. מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית. על כן אמרתי להם . למה נאמר לפי שהוא אומר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה מה תלמוד לומר על כן אמרתי. שיכול אין לי אלא בשעת חילוק הארץ אבל משיחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפני עצמו תלמוד לומר על כן אמרתי . דבר אחר על כן אמרתי. למה נאמר לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך אבל קני וקניזי וקדמוני לא שמענו . תלמוד לומר על כן אמרתי. להזהיר בית דין על כן.

סליק פיסקא

ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם . למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בפירות הכתוב מדבר. אתה אומר

tutum perpetuum in generationibus vestris. Ut res observetur in generationibus . *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem* . Cur dictum est ? Quia dictum est : *Istis dividetur terra* . Crederem vel Levitas comprehendi ? Idcirco dictum est : *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem. Ex decima filiorum Israel , cum separabunt separationem Domino* . Vocat illam Deus separationem; donec ex ipsa educatur separatio decimæ. Alia expositio. Venit textus ad te docendum, quod si velit facere separationem ex alio loco liceat: Hinc tu argumentaris pro separatione; Si decima, quæ est levis, observatur in omnibus , separatio quæ est gravis, æquum erit ut in omnibus observetur . Alia expositio; Si decima , quæ non observatur in principio tonsuræ, observatur in omnibus, separatio quæ est gravis, æquum erit , ut observetur in omnibus: Hissi ben Menachem dicit: Si decima, quæ non venit nisi propter doctrinam & timorem , observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, æquum erit ut observetur in omnibus . *Dedi Levitis in hæreditatem* . Cur dictum est? Quia dictum est : *Et filiis Levi ecce dedi* . Non probo nisi stante domo; si non sit domus unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In hæreditatem*: Sicut hæreditas observatur tam stante domo, quam non stante domo; ita pariter decima prima observatur tam stante, quam non stante domo : *Idcirco dixi eis* . Cur dictum est? Quia dictum est : Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem . Cur dictum est: *Idcirco dixi eis*? Crederem non posse probare nisi tempore divisionis terræ , post ejus divisionem , crederem ab singulis tribubus fuisse seorsim illis assignandam partem? Ideo dictum est. *Idcirco dixi eis*. Alia expositio: *Idcirco dixi eis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Deuter.* VII. I. *Et expellet gentes multas a facie tua , Keni, & Kenisi , & Kadmoni*. Non audivimus: Ideo dictum est : *Idcirco dixi* . Ad præmonendum de hoc Synhedrium.

Finis textus.

E*T ad Levitas loqueris ; & dices ad eos ; Quando accipietis a filiis Israel decimam, quam dedi vobis.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et filiis Levi ecce dedi omnem decimam* . De fructibus textus loquitur ; tu dicis de fructibus ; aut non loquitur nisi de una ex decem partibus terræ ; Idcirco dictum est : *Et*

בפירות. או אינו אלא באחד מעשרה בארץ תלמוד לומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם. מגיד שבפירות הכתוב מדבר. לפי שלא ניתן להם חלק בארץ ניתן להם אחד מעשר בפירות. והרמותם ממנו ממין על מינו. ולא ממין על שאינו מינו. והרמותם ממנו. מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה. והרמותם ממנו. שלא יתרום מן המחובר על התלוש. ולא מן התלוש על המחובר. ולא מן החדש על הישן. ולא מן הישן על החדש. והרמותם ממנו. שלא יתרום מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ. ולא מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ. תלמוד לומר וכל מעשר הארץ. שלא יתרום מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ. ולא מחוצה לארץ על פירות הארץ. והרמותם ממנו תרומת יהוה. וכי מה למדנו לתרומת מעשר מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מה תרומה מעשר חובה אף מעשר ראשון חובה:

סליק פיסקא

ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגור וכמלאה מן היקב. רבי ישמעאל אומר אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם אותה כראוי. לא הפרשתם אותה כראוי לא נחשב לכם תרומה. אבא אלעזר בן גמליאל אומר בא הכתוב ללמדך שכשם שהתרומה עולה במדה. כך עולה באומד ובמחשבה. כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב. למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו שומע אני יתרום שבלים של חיטים וענבים מן היין וזתים מן השמן תלמוד לומר כדגן מן הגורן. מן הגמור. מיכן אמרו התבואה משתמרח והיין משתקפה. והשמן משירד לעוקה. כן תרימו גם אתם תרומת יהוה. למה נאמר לפי שהוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם ישראל נותנים תרומה ללוים. אבל כהנים אין נותנים מעשר ללוים. הואיל ואין נותנים מעשר ללוים שומע אני יהיו אוכלים אותו בטיבולו תלמוד לומר כן תרימו גם אתם תרומת יהוה. רבי ישמעאל אומר אין צריך מה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות נוהגת בפירות כהנים. מעשר

ad Levitas loqueris, & dices ad eos? Ostendit, quod textus de fructibus loquatur; Quoniam ipsis non data fuit pars in terra, data est una ex decem partibus fructuum. *Et separabitis ex ea*: De specie in speciem; non autem de specie in eam, quæ non sit ejus species; *Et separabitis ex ea.* Superfluum est, ut demonstretur, & probetur ex ea a pari: *Et separabitis ex ea;* Ne separet de terræ adhærente pro avulso, neque de avulso pro terræ adhærente; neque de novo pro veteri, neque de veteri pro novo; *Et separabitis ex ea.* Ne separet de fructibus terræ pro fructibus extra terram, neque de fructibus extra terram pro fructibus terræ. Idcirco dictum est: *Et omnem decimam terræ;* Ne separet de fructibus terræ pro fructibus extra terram, neque de fructibus extra terram pro fructibus terræ; *Et separabitis ex ea separationem Domino.* Quid? Num modo percipimus de separatione decimæ? Sed venit ad docendum, & deprehenditur, quod addiscat; Sicut separatio decimæ ex debito, ita pariter decima prima ex debito.

Finis textus.

ET æstimabitur vobis separatio vestrum, sicut triticum ex area, & sicut plenitudo ex torculari. Rabi Ismael dicit: Quando æstimatur vobis separatio? Quando separata fuerit juxta institutum: Si non separabitis juxta institutum, non æstimabitur vobis separatio. Aba Eleasar ben Gamaliel dicit: Venit textus ad te docendum: Sicut separatio inservit, si facta sit in mensura, ita pariter inservit, si facta sit in meditatione, & æstimatione. *Sicut triticum ex area. & sicut plenitudo ex torculari.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et separabitis ex ea.* Crederem, quod separaret spicas tritici, & uvas ex vino, & olivas ex oleo? Idcirco dictum est: *Sicut triticum ex area.* Ex perfecto. Hinc dixerunt; proventus, postquam fuerit ventilatus, vinum postquam factum sit vehemens & oleum, postquam descenderit in foveam. *Sic separabitis etiam vos separationem Domino.* Cur dictum est? Quia dictum est. *Et ad Levitas loqueris, & dices ad eos.* Israelitæ dabunt separationem Levitis; at sacerdotes non dabunt decimam Levitis; Quoniam non dant decimam Levitis, crederem quod comederent indecimatum? Idcirco dictum est: *Sic separabitis etiam vos decimam Domino.* R. Ismael dicit: Non est ne-

שנוהגת בכל הפירות אינו דין שינהוג בכל פירות כהנים. ומה תלמוד לומר כן תרימו גם אתם. מכל מעשרותיכם בא הכתוב ולימד על מעשר שהוא נוהג בכל. איסי בן עקביא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין שתהא נוהגת בכל. דבר אחר אם מעשר שאינו נוהגת בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל. איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא לא מכח יראה ומכח תלמוד הרי הוא נוהג בכל. תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. ונתתם ממנו תרומת יהוה לאהרן הכהן. מה אהרן חבר. אף כהנים חברים. מיכן אמרו אין נותנים מתנות לא לחבר. מכל מתנותיכם תרימו את תרומת יהוה מכל חלבו את מקדשו ממנו. בתרומה גדולה הכתוב מדבר. או אינו מדבר לא בתרומת מעשר כשהוא אומר מכל מעשרותיכם הרי תרומת מעשר אמור. הא מה תלמוד לומר תרימו את תרומת יהוה בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהריך חובה אתה אומר חובה או אינו לא רשות תלמוד לומר תרימו את כל תרומת יהוה חובה ולא רשות. מכל חלבו את מקדשו ממנו. שאם כפל לתוכו הרי הוא מקדשו מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה. אין לי לא תרומה טהורה טמאה מנין. אמרת קל וחומר הוא אם יעלה היתר את האיסור קל וחומר את האיסור להיתר. רבי אומר אין צריך קל וחומר הוא אם עלה איסור מן המותר להיתר קל וחומר מן המותר למותר להתיר. אין לי לא תרומה שהיא עולה. ערלה וכלאי הכרם מנין. נאמר כאן מליאה ונאמר להלן מליאה. מה להלן שהיא עולה אף כאן שהיא עולה

necesse; Si placenta, quæ non observatur in omnibus fructibus, observatur in fructibus sacerdotum; decima, quæ observatur in omnibus fructibus, non erit æquum ut observetur in omnibus fructibus sacerdotum? Cur igitur dictum est: *Sic separabitis etiam vos ex omnibus decimis vestris?* Venit textus & docet, quod decima observetur in omnibus: Hissi ben Akiba dicit: Si decima, quæ est levis, observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, æquum erit ut observetur in omnibus. Alia expositio; Si decima, quæ non observatur in principio tonsuræ, observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, non erit æquum ut observetur in omnibus? Hissi ben Menachem dicit: Si decima, quæ non venit nisi propter doctrinam & timorem, observatur in omnibus, separatio, quæ est gravis, æquum erit ut observetur in omnibus. *Et dabitis ex ea separationem Domini Aharoni sacerdoti:* Sicut Aharon erat sapiens, ita pariter sacerdotes erunt sapientes: Hinc dixerunt; Non dabunt dona nisi sapienti. *Ex omnibus donis vestris, separabitis separationem Domini. De omni optimo sanctitatem ejus ex eo.* De separatione magna textus loquitur; aut non loquitur nisi de separatione decimæ? Quando vero dicit: *Ex omnibus decimis vestris;* Ecce separatio decimæ jam dicta est. Cur igitur dictum est: *Separabitis separationem Domini?* De separatione magna textus loquitur; Verba R. Josia. Rabi Jonathan dicit: Quia dictum est *Deut.* XVIII. 4. *Principium tritici tui, musti tui, & olei tui.* Ex debito. Tu dicis ex debito; aut non nisi ex arbitrio. Idcirco dictum est: *Separabitis omnem separationem Domini.* Ex debito, non ex arbitrio. *Ex omni optimo sanctitatem ejus ex eo.* Si in illud cadat, sanctificabat; Hinc dixerunt: Separatio adscendebat in uno & centum: Non probo nisi de separatione munda, de immunda unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si facit adscendere per licitum illicitum, multo magis illicitum ad permittendum. Rabi dicit: Non est necesse: Argumentum a minori ad majus hoc est: Si adscendit illicitum ex illicito ad permittendum, multo magis illicitum ex licito ad permittendum; Non probo nisi de separatione, de præputio arborum, & de heterogeneis vineæ unde probatur? Dictum est hic: *Plenitudo;* & dictum est *Deut.* XXII. 9. *Plenitudo:* Sicut illic adscendit, ita pariter hoc loco adscendit; sicut illi in centum & uno, ita pariter

אי מה להלן במאה ואחד . אף כאן במאה ואחד . אמר מקום שכפל את האיסור כפל את העלאה מקום שלא כפל את האיסור לא כפל העלאה מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים .

סליק פיסקא

ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב . הרי זה אזהרה לבית דין שלא יהיו תורמים אותו אלא מן המחובר . ונחשב ללוים . למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת יהוה . שומע אני הואיל וקראו הכתוב תרומה תהא בקדושת עולמית תלמוד לומר ונחשב ללוים . מה תרומת גורן מפריש תרומה ושאר חולים אף מעשר ראשון מפריש תרומה ושאר חולים . ואכלתם אותו בכל מקום . אפילו בקבר שהיה בדין הואיל ותרומה קרויה תרומה . ומעשר ראשון קרוי תרומה. אם למדתי לתרומה שאין נאכלת אלא במקום אחד טהור. אף מעשר ראשון לא יהיה נאכל אלא במקום טהור . תלמוד לומר ואכלתם אותו בכל מקום אף בקבר. אתם ובתיכם. להביא את בת ישראל המאורסת ללוי. שנותנת רשות. כי שכר הוא לכם. אם עבד יטול אם לא עבד לא יטול. מיכן אמרו בן לוי שקיבל עליו כל עבודת לויה חוץ מדבר אחד אין לו חלק בלויה. ולא תשאו עליו חטא . מנין אתה אומר שאם הפרשת אותו שלא מן המחובר שאתם בנשיאות עון. תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא . אין לי אלא בן לוי. ישראל שנטל רשות מלוי מנין תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא . בהרימכם את חלבו למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת יהוה מעשר מן המעשר אין לי אלא תרומה טהורה. תרומה טמאה מנין תלמוד לומר בהרימכם את חלבו ממנו. הרי זו אזהרה לכהנים וללוים דברי רבי יונתן רבי יאשיה אומר

hoc loco in centum & uno. Dixisti? Ubi duplicavit interdictum, duplicavit adscensionem, ubi non duplicavit interdictum, non duplicavit adscensionem. Hinc dixerunt: Separatio adscendit in uno & centum, præputium, & heterogenea vineæ in uno & ducentum.

Finis textus.

Et dices ad eos: Cum separabitis optimum ex eo, & æstimabitur Levitis sicut proventus areæ, & sicut proventus torcularis. Ecce præmonitio Synhedrio; ne separarent nisi ex optimo. *Et æstimabitur Levitis*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et separabitis separationem Domini*. Crederem, quoniam textus appellat separationem, quod esset in sanctitate perpetua? Idcirco dictum est. *Et æstimabitur Levitis*. Sicut separatio areæ separat separationem, & reliquum est profanum, ita pariter decima prima separat separationem, & reliquum erit profanum. *Et comedetis eam in omni loco*. Vel in sepulcro. Quia erat argumentum; Quoniam separatio vocatur separatio, & decima prima vocatur separatio; Si percepi, quod separatio non comedatur nisi in loco puro, ita pariter decima prima non comedetur nisi in loco puro. Idcirco dictum est: *Et comedetis in omni loco*. Vel in sepulcro. *Vos, & domus vestræ*: Ad includendum filiam Israelitæ, quæ desponsata sit Levitæ, quod permissionem dare possit: *Quia merces illa vobis*: Si ministret, accipiet, si non ministret, non accipiet: Hinc dixerunt: Si filius Levitæ accipiat super se omnia ministeria Levitarum, excepto uno, non est illi pars in ordine Levitico. *Et non portabitis per eam peccatum*: Unde tu dicis, si non separata esset ex optimo, quod portarent peccatum? Ex eo quod dictum est: *Et non portabitis per eam peccatum*. Non probo nisi de filio Levitæ, de Israelita, qui accipiat permissionem a Levita, unde probatur? Ex eo quod dictum: *Et non portabitis per eam peccatum*. *Quando separabitis optimum*. Cur dictum est: Quia dictum est: *Et separabitis ex ea separationem Domini decimam ex decima*. Non probo nisi de separatione munda, de separatione immunda unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quando separabitis optimum ex ea*. Ecce præmonitio sacerdotibus, & Levitis: Verba R. Jonathan. R. Josia dicit. *Sanctitates filio-*

את קרשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו.

סליק פיסקא

סליק ספר וידבר והן שלש מאות ושמנה עשר ברייתות;

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן זאת חוקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה ארומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול . יש פרשיות שכולל בתחלה ופורט בסוף . ופורט בתחלה וכולל בסוף . וזו כללה בתחלה וכללה בסוף . ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קרוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל פרט. אלה הדברים כלל. זאת חוקת הפסח כלל . כל בן נכר לא יאכל בו פרט. זאת חוקת התורה כלל . ויקחו אליך פרה ארומה תמימה פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. זאת חוקת התורה. רבי אליעזר אומר נאמר כאן חוקה ונאמר להלן חוקה מה חוקה האמורה להלן בבגדי לבן הכתוב מדבר אף חוקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר. שאלו תלמריו את רבן יוחנן בן זכאי באיזו כלים פרה נעשית אמר להם בבגדי זהב . אמרו לו והלא למדתנו רבינו בבגדי לבן . אמר להם אם מה שראו עיני ומה ששרתו ידי שכחתי כך קל וחומר למה שלמדתי. וכל כך למה כדי לחדד את התלמידים . ויש אומרים הילל הזקן היה אלא שלא היה יכול לומר מה ששרתו ידי , ויקחו. מתרומת הלשכה ; אליך ; שתהא גיזבר לדבר, וכשם שהיה משה גיזבר לדבר. כך היה אהרן גיזבר לדבר . כיוצא בו אתה אומר בשמן המשחה , פרה ארומה . רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים , וחכמים אומרים עגלה בת שתים ופרה בת שלש ובת ארבע . רבי אומר אף בת חמש כשרה זקינה כשרה . אלא שלא ממתינים לה שמא תשחיר שלא תיפסל. פרה. שומע אני שחורה או לבנה תלמוד לומר תמימה . תמימה לארמות או תמימה למומים. כשהוא אומר אשר אין בה מום. אשר לא עלה עליה עול . הרי מומים אמורים . הא מה תלמוד לומר תמימה שתהא תמימה לארמות. אשר אין בה מום . למה נאמר הא עד

liorum Iſrael non profanabitis , & non moriemini.

Finis textus.

Finis Paraſchæ. *Et locutus eſt:* Ubi ſunt 318. Baraitoth.

ET locutus eſt Dominus ad Moſen, & ad Aharon: Hoc eſt ſtatutum legis, quod præcepit Dominus dicendo. Loquere ad filios Iſrael: Et ſument tibi vaccam ruffam perfectam, in qua non ſit macula, & ſuper quam non adſcenderit jugum. Sunt Paraſchæ, in quibus eſt generale in principio, & generale in fine, & particulare in principio, & generale in fine. Et in hac generale in principio, & generale in fine: *Et vos eritis mihi in regnum ſacerdotum, & gens ſancta: Exod.* XIX. 6. *Hæc ſunt verba, quæ loqueris ad filios Iſrael.* Ibid. verſ. 7. Particalare; *Hæc ſunt verba.* Generale. *Hoc eſt ſtatutum Paſchatis.* Generale. *Omnis filius alienigenæ non comedet de eo:* Particulare. Ibid. XII. *Hoc eſt ſtatutum legis.* Generale: *Et ſument tibi vaccam ruffam, perfectam.* Particulare; Generale & particulare; non eſt in generali, niſi quod eſt in particulari. *Hoc eſt ſtatutum legis.* R. Elieſer dicit: Dictum eſt hic. *Statutum*: Et dictum eſt *Levit.* XIV. 34. *Statutum.* Sicut ibi in veſtibus albis, ita pariter hoc loco in veſtibus albis. Poſtularunt diſcipuli Raban Jochanan ben Zachai. Quibus veſtibus vacca ſacrificabatur? Reſpondit illis. Veſtibus aureis. Dixerunt illi. Nonne nos docuiſti, magiſter noſter, veſtibs albis? Reſpondit eis: Si quod viderunt oculi mei, & quod miniſtrarunt manus meæ, oblitus ſum, quanto magis quod didici? Et hæc omnia qua de cauſa? Ad acuendum diſcipulos. At alii dicunt Hillel ſeniorem fuiſſe, ſed ille dicere non poterat: uuod miniſtrarunt manus meæ. *Et ſument.* De ſeparatione conclavis. *Tibi*; Ut ſit rei theſaurarius; & ſicut erat rei theſaurarius Moſe, ita pariter Aharon erat rei theſaurarius: Huic ſimile tu dicis de oleo unctionis. *Vaccam ruffam.* R. Elieſer dicit: Vitula erat annicula, & vacca erat biennis; At ſapientes dicunt: Vitula erat biennis, & vacca erat triennis. & quadriennis, R. Meir dicit: Vel quinquennis erat legitima, vel vetula erat legitima. At non expectabat, dum ſeneſceret; quia fortaſſe poterat nigreſcere, & fieri illegitima: *Vaccam.* Crederem nigram, aut albam? Idcirco dictum

שלא נאמר יש לי בדין מה מוקדשים שאין מלאכה פוסלת בהם. מום פוסל בהם. פרה שמלאכה פוסלת בה אינו דין שיהא מום פוסל בה. לא אם אמרת במוקדשים שעשייתן בטהרה לפיכך מום פוסל בהם. תאמר בפרה שעשייתה בטומאה לפיכך לא יהיה מום פוסל בה. הרי פסח יוכיח. שעשייתו בטומאה ומום פוסל בו. והוא יוכיח לפרה אף על פי שעשייתו בטומאה שיהא מום פוסל בה. לא אם אמרת בפסח שיש לו זמן קבוע. לפיכך מום פוסל בו. תאמר בפרה שאין לה זמן קבוע לפיכך לא יהיה מום פוסל בה. תלמוד לומר אשר אין בה מום. איסי בן עקביא אומר אשר אין בה מום למה נאמר. הא עד שלא יאמר יש לי בדין. ומה מוקדשים שאין נפסלים בשחור ולבן מום פוסל בהם. פרה שנפסלת בשחור ובלבן אינו דין שיהיה מום פוסל בה. אם זכיתי מן הדין. מה תלמוד לומר אשר אין בה מום שהיה בדין לעגלה ערופה שתיפסל במומים. ומה מוקדשים שאין מלאכה פוסלת בהם מום פוסל בהם. עגלה שמלאכה פוסלת בה אינו דין שיהיה מום פוסל בה תלמוד לומר אשר אין בה מום. בה אין מום. הא אם יש מום בעגלה הרי זו כשרה. ורבי יהודה בן בתירה אומר. ומה חטאת העוף שמקריביה טהורים אין מום פוסל בה. פרה שמקריביה טמאים אינו דין שאין מום פוסל בה תלמוד לומר אשר אין בה מום בה אין מום הא אם יש בעובדיה הרי זו כשרה. אמר רבי יאשיה נמתי לפני רבי יהודה בן בתירה כיצד המום בעובדיה. והראני בין שתי אצבעותיו יוצא ולו שתי זנבות. אשר לא עלה עליה עול. בעול

ctum est: *Perfectam*. Perfectam rubedine, an perfectam maculis? Quando vero dicit: *In qua non sit macula. Et super quam non adscenderit jugum*. Ecce maculæ memoratæ sunt. Cur igitur dictum est: *Perfectam*? Ut sit perfecta rubedine. *In quo non sit macula*. Cur dictum est? Si non dixisset, poterat probari argumento. Si sanctitates, quas opus non reprobat, reprobat macula, vaccam, quam opus reprobat, non erit æquum ut macula reprobet? Minime; Si dixisti de sanctitatibus, quæ offeruntur in puritate, ideoque macula reprobabit, dices de vacca, quæ offertur in immunditie, ideoque macula non reprobabit? Ecce Pascha probet, quod licet offeratur in immunditie, tamen macula reprobat; Ipsum probet de vacca, quæ licet offeratur in immunditie, tamen macula reprobabitur. Minime; si dixisti de Paschate, cui statutum est tempus, ideoque macula reprobabit, dices de vacca, cui non est statutum tempus, ideoque macula non reprobabit? Idcirco dictum est: *In qua non sit macula*. Hisi ben Akiba dicit. *In qua non sit macula*. Cur dictum est? Si non dixisset, poterat probari argumento; Si sanctitates, quæ non reprobantur neque nigredine neque albedine, macula reprobantur, vacca, quæ reprobatur nigredine & albedine, non erit æquum, ut macula reprobetur? Si uti poteram argumento, cur dictum est: *In qua non sit macula*? Quia erat argumentum pro vitula decollanda, quod maculis reprobetur. Si sanctitates, quæ opere non reprobantur, macula reprobantur, vitula, quæ opere reprobatur, non erit æquum, ut macula reprobetur? Idcirco dictum est: *In qua non sit macula*; In ea non debet esse macula; Verum si fuerit macula in vitula, erit legitima. Et R. Jehuda ben Bethera dicit. Si sacrificium pro peccato volucris, cujus offerentes sunt mundi, macula non reprobatur; Vacca, cujus offerentes sunt immundi, non erit æquum, ut macula non reprobetur? Idcirco dictum est: *In qua non sit macula*. In ea non debet esse macula, sed si erit in ejus offerentibus, erit legitima. Dicit R. Josia; Dixi coram R. Jehuda ben Bethera; Quomodo macula in ejus offerentibus? Vidi inter duos ejus digitos exeuntes veluti duas caudas. *Super quam non adscenderit jugum*. De jugo sine opere textus loquitur; Si dicas de jugo cum opere. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus; Si vitula, quæ macula non reprobatur, jugo reprobatur, vacca-

שלא לעובדה הכתוב מדבר . ואם תאמר
בעול של עבודה אמרת קל וחומר הוא
ומה ענלה שאין המום פוסל בה עול
פוסל בה . פרה שהמום פוסל בה אינו
דין שיהא העול פוסל בה. הרי מוקדשים
יוכיחו שהמום פוסל בהם ואין עול פוסל
בהם . והם יוכיחו לפרה שאף על פי
שהמום פוסל בה לא יהיה עול פוסל בה.
לא אם אמרת במוקדשים שאין נפסלים
בשחור ובלבן לפיכך אין העול פוסל בהם
תאמר בפרה שנפסלת בשחור ובלבן לפיכך
יהי עול פוסל בה . תלמוד לומר אשר
לא עלה עליה עול בעול שאינו שלעבודה
הכתוב מדבר . מנין לעשות שאר עבודה
בעול אמרת קל וחומר הוא. ומה ענלה
שאין המום פוסל בה עשה בה שאר
מלאכה כעול. פרה שהמום פוסל בה
אינו דין שנעשה שאר מלאכה כעול.
חילוף הם הדברים. ומה פרה שהמום
פוסל בה אינו דין שלא נעשה בה
שאר מלאכה כעול . תלמוד לומר אשר
לא עובר בה . דנתי וחילפתי בטל או
חילוף זכיתי כבתחלה. ומה ענלה שאין
המום פוסל בה עשה בה שאר מלאכה
בעול . פרה שהמום פוסל בה דין
הוא שנעשה בה שאר מלאכה כעול
ונתתם אותה לאלעזר הכהן בא הכתוב
ולימד על הפרה שנעשית בסגן . תדע
שכן הוא שהרי אהרן קיים . ואלעזר
שורף את הפרה . ונתתם אותה זו
נעשית באלעזר . ושאר הפרות נעשות
בכהן גדול דברי רבי מאיר. רבי יוסי ברבי
יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב
אומר. זו נעשית באלעזר ושאר הפרות בין
בכהן גדול ובין בכהן הדיוט . והוציא
אותה. ולא שיוציא אחרת עמה. מכן
אמרו שאם לא היתה פרה רוצה

ca, quæ macula reprobatur, non erit æquum, ut jugo reprobetur? Ecce sanctitates probent, quæ licet macula reprobentur, tamen jugo non reprobantur; & ipsæ probent de vacca, quæ licet macula reprobetur, tamen jugo non erit reprobanda. Minime: Si dixisti de sanctitatibus, quæ non reprobantur nigredine, & albedine, ideoque jugo non reprobantur, dices de vacca, quæ nigredine & albedine reprobatur, ideoque jugo reprobabitur? Idcirco dictum est: *Super quam non adscenderit jugum*. De jugo, quod non sit causa operis, textus loquitur; Unde probatur fuisse consideranda reliqua opera sicut jugum? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si in vitula, quæ macula non reprobatur, considerantur reliqua opera sicut jugum; In vacca, quæ macula reprobatur, non erit æquum, ut sint consideranda reliqua opera sicut jugum? Mutanda sunt verba. Si in vacca, quæ macula reprobatur, non considerantur reliqua opera sicut jugum, in vitula, quæ macula non reprobatur, non erit æquum, ut non sint consideranda reliqua opera sicut jugum? Idcirco dictum est; *Cum qua non factum sit opus*. Disserui, & contra disserui, & argumentum contrarium abolitum est; igitur disseram sicut in principio. Si in vitula, quæ macula non reprobatur, considerantur reliqua opera, sicut jugum, in vacca, quæ macula reprobatur, non erit æquum ut sint consideranda reliqua opera sicut jugum? *Et dabitis illam Eleazaro sacerdoti*. Venit textus, & docet, quod per Segen vacca immolaretur; Scito ita esse, quia Aharon vivebat, & Eleazar combussit vaccam. *Et dabitis illam*. Hæc immolata est ab Eleazaro; at ceteræ vaccæ immolatæ sunt a summo sacerdote: Verba R. Meir. R. Jose bar R. Jehuda, & R. Simeon, & R. Eliefer ben Jacob dicunt; Hæc immolata fuit ab Eleazaro, at ceteræ vaccæ poterant immolari tam a summo sacerdote, quam a sacerdote vulgari. *Et educet illam*. Non autem educet aliam cum ea. Hinc dixerunt; Si nolit vacca egredi, non educebant cum ea nigram; ne dicerent, nigram, non rufam immolarunt; & ne dicerent: Duas immolarunt. Rabi dicit; Non hac de causa, sed ex eo quod dictum est: *Et educet illam*: Unam. *Extra castra*: Ad montem unctionis; *Et mactabit illam*. Venit textus, & docet de vacca, quod opus mactatione reprobaret. *Et mactabit illam*; Ostendit, si facta esset cadaver inter mactandum, quod fieret illegiti-

לצארת אין מוציאים עמה שחורה שלא
יאמרו שחורה שחטו ולא ארומה ושלא
יאמרו שתים שחטו . רבי אומר לא מן
השם הוא זה אלא משנאמר והוציא
אותה לבדה . אל מחוץ למחנה . להר
המשחה. ושחט אותה . בא הכתוב ולימד
על הפרה שתהא מלאכה פוסלת
בשחיטתה . ושחט אותה . מגיד שלא
נתנבלה בשחיטתה פסולה. ושחט אותה
מיכן אמרו אין עושים שתי פרות כאחת.
ושחט אותה לפניו . שיהיה אחר שוחט
ואלעזר רואה . ולקח אותה אלעזר הכהן
עוד למה נאמר והלא כבר נאמר ונתתם
אותה אל אלעזר הכהן . ומה תלמוד לומר
ולקח אותה אלעזר הכהן . בכיהונו . מדמה
באצבעו. מצוותה מצורת יד ולא מצורת
כלי שהיה בדין הואיל ולוג שמן מכשיר
ודם פרה מכשיר . אם למדתי ללוג
שמן שאין כשר אלא ביד . אף דם פרה
לא יהיה כשר אלא ביד. אתה דן מלוג
שמן ואני ארון מדם האשם . אמרת
הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר :
אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא
ביד אף דם פרה לא יהיה כשר אלא
ביד . וממקום שבארת . אי מה להלן
מכלי ליד . אף כאן מכלי ליד . תלמוד
לומר מדמה באצבעו. מצוותה מצות ולא
מצורת כלי. אצבעו ימנית שבידו . אתה
אומר ימנית או כל אצבעות . תלמוד
לומר וטבל הכהן את אצבעו הימנית .
הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם
ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינה
אלא ימנית אף פורטני כל אצבעות
שבתורה שלא יהו אלא ימנית המיומנת
שבימין הרגילה שבאצבעות . והזה אל
נכח פני אהל מועד. שיהא מתבוין ורואה
פתחו של היכל בשעת הזאת הדם.
והזה אל נכח פני אהל מועד שאם לא
הוקם המשכן או אם קיפלה הרוח את
היריעה לא היתה פרה נעשית חטאת.
והזה אל נכח פני אהל מועד למה נאמר
והלא כבר נאמר מדמה באצבעו . ומה
תלמוד לומר מדמה . לפי שהוא אומר
שבע פעמים שומע אני שבע הזיות .
וטבילה אחת. תלמוד לומר מדמה שבע
פעמים מגיד שחוזר לדם שבע פעמים.
שיהו מעכבות זו את זו . שהיה בדין
הואיל ונאמרו הזיות בפנים ונאמרו הזיות
בחוץ . אם למדתי לפנימיות שהם

gitima. *Et mactabit illam*. Hinc dixerunt: Non mactant una simul duas vaccas. *Et mactabit illam coram ipso*; Ut aliquis mactaret, & Eleazar inspiceret. *Et accipiet illam Eleazar sacerdos*. Cur præterea dictum est? Cum jam dictum sit; *Et dabitis illam Eleazaro sacerdoti*. Et cur dictum est: *Et accipiet illam Eleazar sacerdos?* Quando fuerit in suo sacerdotio. *De sanguine ejus digito suo*; Præceptum ejus erat, ut fieret manu, non vase: Quia erat argumentum. Quoniam logus olei rectificabat, & sanguis vaccæ rectificabat; Si percepi de logo olei, quod non esset legitimus nisi manu; ita pariter sanguis vaccæ non erat legitimus nisi manu. Tu demonstrasti ex logo olei, at ego demonstrabo ex sanguine sacrificii pro delicto. Dixisti? Distinguendum est: Logus olei est legitimus, & est idoneus ad rectificandum; Si percepi quod logus olei non esset legitimus nisi manu, ita pariter sanguis vaccæ non erit idoneus nisi manu; & probatur a loco, quem adducis. Si ibi de vase in manum, ita pariter hoc loco de vase in manum. Idcirco dictum est: *De sanguine ejus digito suo*. Præceptum ejus erat, ut fieret manu, non vase: *Digito suo*. Aptissimo dextræ suæ. Tu dicis aptissimo, at ego dicam quovis digito. Idcirco dictum est: *Et intinget sacerdos digitum suum dexterum. Levit.* XIV. 16. Quoniam simpliciter memorantur digiti in lege, si tibi specificet textus in aliquo eorum non fuisse nisi dexterum, ego quoque definiam omnem digitum in lege memoratum non fuisse nisi dexterum, aptissimum manus dextræ; & promtissimum inter digitos. *Et adsperget contra faciem tentorii conventus*. Ut intendens inspiciat ostium templi, quando adspergit sanguinem. *Et adsperget contra faciem tentorii conventus*: Si non fuisset erectum tabernaculum, aut si complicasset ventus aulæum, vacca non fiebat expiatio. *Et adsperget contra faciem tentorii conventus*. Cur dictum est? Cum jam dictum sit: *De sanguine ejus digito suo*. Et cur dictum est: *De sanguine ejus?* Quia dictum est: *Septies*. Crederem septem adspersiones, & unam immersionem? Idcirco dictum est: *De sanguine ejus septies*. Ostendit, quod intingeret in sanguinem septies. *Septies*. Quia inter se impediebant. Est enim argumentum. Quoniam memorantur adspersiones interiores, & memorantur adspersiones exteriores; Si percepi, quod interiores inter se impedirent; ita pariter exteriores inter se impedient: Mini-

מעכבות זו את זו: אף החיצונות יהיו מעכבות זו את זו. לא אם אמרת בפנימיות שהם מכפרות לפיכך מעכבות זו את זו. תאמר בחיצונות שאין מכפרות לפיכך לא יעכבו זו את זו. תלמוד לומר שבע פעמים לפני יהוה. שיהו מעכבות זו את זו.

סליק פיסקא

ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה. הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם פוסלת בשחיטתה לא תפסול בשריפתה. אם זכיתי מן הדין. מה תלמוד לומר ושרף את הפרה לעיניו. אלא בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בה בשעת שחיטתה עד שתיעשה אפר. ושרף את הפרה לעיניו לא פרים הנשרפים. שהיה בדין ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשריפתה. פרים הנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה. לא אם אמרת בפרה שהמלאכה פוסל בשחיטתה לפיכך פוסלת בשריפתה. תאמר בפרים הנשרפים שאין מלאכה פוסל בשחיטתם לפיכך לא תפסול בשריפתם. ותפסול בשחיטתה והדין נותן. ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשחיטתה. תלמוד לומר ושרף את הפרה ושחט את הפרה. ולא פרים הנשרפים: ושרף את הפרה לעיניו. שיהיה אחר שורף ואלעזר רואה. את עורה ואת פרשה מה פרשה במקומו אף כולם במקומו. מיכן אמרו אדם כל שהוא לא יחזיר ואם החזיר פסל. ורבי נתן אומר מקנח ידו בגופה של פרה. ושרף את הפרה. להביא את הפקיעים. מיכן אמרו הבשר כל שהוא יחזיר ואם לא החזיר פסל עצם כל שהוא יחזיר. לא החזיר לא פסל. בכזית כל שהוא יחזיר ואם לא החזיר פסל. ושרף את הפרה ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט דבר'.

nime; si dixisti de interioribus, quæ expiabant, idcirco inter se impediebant, dices de exterioribus, quæ non expiabant, ideoque non impedient. Idcirco dictum est: *Septies coram Domino:* Ut inter se impediant.

Finis textus.

E*T comburet vaccam in ejus conspectu. Pellem ejus, & carnem ejus, & sanguinem ejus super fimo ejus comburet.* Venit textus, & docet de vacca, quod opus inter comburendum reprobaret: Ecce si non dixisset, mihi erat argumentum: Si reprobatur mactatione, non reprobabitur combustione? Si poteram uti hoc argumento, cur dictum est: *Et comburet vaccam in ejus conspectu?* Nisi quod venit textus & docet, quod vaccam opus reprobaret tempore mactationis, donec fieret cinis: *Et comburet vaccam in conspectu ejus;* Non autem juvencos comburendos. Quia erat argumentum; Si vaccam, quæ non sacrificabatur intus, reprobabat opus inter comburendum, juvencos comburendos, qui intus sacrificabantur, non erit æquum, ut opus reprobaret inter comburendum? Minime; si dixisti de vacca, quam opus reprobabat inter mactandum, ideoque reprobabat inter comburendum, dices de juvencis comburendis, quos opus inter mactandum non reprobabat, ideoque inter comburendum non reprobabat? Idcirco dictum est: *Et comburet vaccam, & mactabit vaccam:* Non autem juvencos comburendos. *Et comburet vaccam in conspectu ejus.* Ut alius comburat, & Eleazar inspiciat: *Pellem ejus, & fimum ejus:* Sicut ejus fimus in suo loco, ita pariter omnia in suo loco. Hinc dixerunt: Sanguinem quantuluncunque non restituet, si restituat, reprobatur. At Rabi Nathan dicit; Debet detergere manum in corpore vaccæ. *Et comburet vaccam.* Ad includendum fragmenta: Hinc dixerunt: Carnem quantalancunque restituet, si non restituat, reprobatur. Os quantuluncunque restituet, si non restituat, reprobatur: De quantitate olivæ quantuluncunque restituat, si non restituat, reprobatur: *Et comburet vaccam.* Inclusio post inclusionem; non est inclusio post inclusionem nisi ad excludendum; verba R. Ismael. R. Akiba dicit: Donec invadat ignis majorem ejus partem. At R. Jehuda dicit: *comburet.* Ne diminuat ligna: Multiplicabit fasciculos hyssopi, & fasciculos hyssopi Græci, ut multiplicetur cinis. *Et accipiet*

Thes. Antiq. Sac. Tom. XIV. X

רבי ישמעאל . רבי עקיבא אומר עד שיצת האור ברובו . ורבי יהודה אומר ישרף שלא ימעיט את העצים . מרבה הוא לה חבילי אזוב וחבילי איזוב יון בשביל לרבות את העפר . ולקח הכהן . נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה מה לקיחה האמורה להלן שלשה אף לקיחה האמורה כאן שלשה. עץ. שומע אני כל עץ במשמע, תלמוד לומר ארז . אי ארז שומע אני אפילו ענף תלמוד לומר עץ . הא כיצד זו בקעת של ארז. אזוב. ולא אזוב יון. ולא אזוב כוחלית. ולא אזוב מדברית, ולא אזוב רומית. ולא אזוב שיש לו שם לווי. ותולעת שני . ששינתו תולעת ולא ששינתו דבר אחר. והשליך אל תוך שריפת הפרה . שומע אני משתיעשה אפר תלמוד לומר הפרה . אי הפרה יכול יקרענה ויתננה לתוכה תלמוד לומר והשליך אל תוך שריפת הפרה . הא כיצד משתיבקע . וכבס בגדיו הכהן ורחץ את בשרו במים. בא הכתוב ולימד על המשליך את האזוב שמטמא בגדים . ואחר יבוא אל המחנה . מה כאן אסור לבוא אל המחנה אף להלן אסור לבוא אל המחנה . וטמא הכהן עד הערב. מה להלן עד הערב אף כאן עד הערב. והשורף אותה יכבס בגדיו. בא הכתוב ולימד על השורף את הפרה שמטמא בגדים הא עד שלא יאמר יש לי בדין. אם המשליך האזוב מטמא את בגדיו . השורף את הפרה לא יטמא את בגדיו . אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר והשורף אותה. בא הכתוב ולימד על העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף שיהו טעונים תכבוסת בגדים ורחיצת גוף והערב שמש . והשורף אותה יכבס בגדיו . ולא

piet sacerdos. Memoratur hic acceptio, & memoratur vers. 18. acceptio; Sicut ibi tria accipiebat, ita pariter hoc loco. *Lignum*. Crederem omne lignum comprehendi? Idcirco dictum est: *Lignum cedrinum;* Si *cedrinum*, crederem vel ramum? Idcirco dictum est: *Lignum*. Quomodo? Fragmentum cedri. *Hyssopum;* Non hyssopum Græcum, neque hyssopum Kochalit, neque hyssopum sylvestrem, neque hyssopum Romanum, neque hyssopum, cui sit cognomen. *Coccumque bis tinctum;* Ut mutetur color coccineus, non autem res alia mutetur: *Immittetque intra combustionem vaccæ*. Crederem postquam facta sit cinis? Idcirco dictum est: *Vaccæ:* Si *vaccæ*. Crederem findendam fuisse, & intra illam immittendum? Idcirco dictum est: *Immittetque intra combustionem vaccæ*. Quomodo? Postquam fissa esset. *Et lavabit vestes suas sacerdos, & lavabit carnem suam aquis*. Venit textus, & docet, quod immittens hyssopum polluat vestes: *Et postea veniet in castra*. Sicut hic vetitum est ingredi in castra, ita pariter *Levit.* XVI. interdictum est ingredi in castra. *Et pollutus erit sacerdos usque ad vesperam*. Sicut ibi usque ad vesperam, ita pariter hoc loco usque ad vesperam; *Et comburens illam lavabit vestes suas*. Venit textus & docet, quod comburens vaccam polluat vestes. Ecce si non dixisset, probari poterat argumento. Si immittens hyssopum polluebat vestes, comburens vaccam non polluet vestes? Si uti poteram argumento cur dictum est: *Et comburens illam*? Venit textus & docet, quod ii, qui præstabant operam in vacca a principio usque ad finem, tenerentur ad lotionem vestium, & corporis & ad occasum solis: *Et comburens ipsam lavabit vestes suas;* Non autem vestes lepra affectas. Quia erat argumentum. Si vacca, quæ tactu non polluit, comburens illam, polluit vestes, vestes lepra affectæ polluunt tactu, non erit æquum, ut illam comburens polluat vestes? Idcirco dictum est; *Et comburens illam lavabit vestes suas*. Non autem vestes lepra affectas. *Et lavabit vestes suas aquis*. Non autem carnem suam aquis. *Aquis, aquis* bis cur dictum est? Quia erat argumentum: Quoniam sanguis obligatur ad lotionem, & vestes obligantur ad lotionem; sicut homo debebat se lavare eo, quod esset conveniens, ita pariter vestes lavandæ erant eo, quod esset conveniens. Idcirco dictum est: *Aquis, aquis* bis. Ubi homo debebat lavare manus suas, ve-

stes

בגדים המנוגעים שהיה בדין . ומה
פרה שאינה מטמאה במגע . השורפה
מטמא בגדים . בגדים המנוגעים
שמטמאים במגע אינו דין ששורפם
מטמא בגדים תלמוד לומר והשורף אותה
יכבס בגדיו . ולא המנוגעים . וכבס בגדיו
במים . ולא בשרו במים . במים במים
שני פעמים מה תלמוד לומר שהיה
בדין הואיל ואדם טעון טבילה . וכלים
טעונים טבילה . מה אדם טובל כראוי
לו אף כלים טובלים כראוי להם .
תלמוד לומר במים במים שני פעמים
מקום שאדם טובל שם ידים וכלים
מטבילים כראוי להם . ואסף איש טהור ,
לפי שמצינו שכל מעשה פרה בכהן
שומע אני אף אסיפת האפר תהיה בכהן
תלמוד לומר ואסף איש טהור . מגיד
שאסיפת האפר כשרה בכל אדם .
ואסף איש טהור . להוציא את הקטן
משמע . מוציא את הקטן ומוציא את
האשה , תלמוד לומר טהור . להביא את
האשה דברי רבי ישמﭏ . רבי עקיבא
אומר ואסף איש טהור . להוציא את
האשה ומביא את הקטן תלמוד לומר
והניח מחוץ למחנה . לא אמרתי ﭏא
במי שיש בו דעת להניח . טהור שרבי
ישמﭏ אומר טהור למה נאמר עד שלא
יאמר יש לי בדין אם המזה טהור
האוסף לא יהיה טהור . הא מה תלמוד
לומר טהור . טהור מכל טומאה . ואיזהו
זה טבול יום . רבי נתן אומר נאמר
כאן טהור ונאמר להלן טהור מה טהור
האמור להלן טמא לתרומה וטהור לחטאת
אף טהור האמור כאן טמא לתרומה
וטהור לחטאת . את אפר הפרה . ולא
האודים . מיכן אמרו חולקים אותו לשלשה
חלקים ; אחד נותן בחיל . ואחד נותן
בהר המשחה . ואחד מתחלק לכל
המשמרות . ﭏ מחוץ למחנה . חוץ להר
המשחה . ﭏ מקום טהור . שיהיה מקומו
טהור . מיכן היה רבי ﭏעזר דלי של מי
חטאת שמוקף צמיד פתיל ונתון באהל
המת טמא שנאמר ﭏ מקום טהור .
ואין זה מקום טהור . והיתה לעדת
בני ישרﭏ למשמרת . למה נאמר שיכול
אין לי ﭏא שמלאכה פוסלת בפרה .
במים מנין תלמוד לומר והיתה לעדת
בני ישרﭏ למשמרת למי נדה . או אפילו

stes lavandæ erant eo ; quod esset conveniens : *Et colliget vir mundus* , Quia deprehendimus omnem operationem vaccæ factam fuisse per sacerdotem , crederem vel cinerem fuisse colligendum a sacerdote ? Idcirco dictum est . *Et colliget vir mundus* . Ostendit cinerem a quovis homine licite colligi potuisse . *Et colliget vir mundus* . Ad excludendum puerum ex sensu literali . Excludam puerum , & excludam etiam mulierem. Idcirco dictum est: *mundus* : Ad includendum fœminam : Verba Rabi Ismael. R. Akiba dicit ; *Et colliget vir mundus* . Ad excludendum fœminam, & ad includendum puerum. Idcirco dictum est : *Et reponet extra castra* . Non dixi nisi de eo , qui sciat recondere. *Mundus*. Quia R. Ismael dicebat ; *Mundus :* Cur dictum est ? Si non dixisset ; erat mihi argumentum : Si qui spargit , debebat esset mundus , qui colligit, non erit mundus? Cur igitur dictum est : *Mundus ?* Mundus ab omni immunditie : & quinam est ? Lotus diei: R. Nathan dicit: Dictum est hic : *Mundus* ; & dictum est ibi : *mundus* ; Sicut ibi est immundus pro separatione , & mundus pro expiatione, ita pariter hoc loco erit immundus pro separatione , & mundus pro expiatione ; *Cinerem vaccæ* . Non autem titiones : Hinc dixerunt : Dividebant illum in tres partes; alteram reponebant in Hel , & alteram in monte unctionis , & altera dividebatur omnibus custodiis . *Extra castra*. Extra montem unctionis . *In loco mundo* : Ut ejus locus sit mundus : Hinc dicebat R. Eliéser: Si situla aquarum expiationis circumdata fuerit cum funiculo conjunctorio , & reposita fuerit in tentorio mortui , est immunda; Dictum est enim : *In loco mundo*: At hic non erat locus mundus: *Et erit congregationi filiorum Israel in custodiam*. Cur dictum est ? Crederem vaccam non reprobari nisi opere ; de aquis unde probatur? Ex eo quod dictum est : *Et erit congregationi filiorum Israel in custodiam* . *In aquas effusionis:* Crederem vel si sanctificasset? Idcirco dictum est: *In aquas effusionis* . *Et erit congregationi filiorum Israel:* Hinc dixerunt: Si vacca bibisset aquas expiationis , ejus caro erat immunda de tempore in tempus . Rabi Jehuda dicit : Abolebantur in ejus visceribus : *Et erit congregationi filiorum Israel* . Et jam de hac constitutione quæsitum fuit coram octo & triginta senibus in vinea Jabne , & purificarunt ejus carnem. *Et erit congregationi filiorum Israel*. Hoc est unum de iis , de qui-

קידשו תלמוד לומר למי נדה . והיתה
לעדת בני ישראל. מיכן אמרו פרה ששתת
מי חטאת בשרה טמא מעת לעת .
רבי יהודה אומר בטלו כמעיה . והיתה
לעדת בני ישראל. וכבר הלכה זו נשאלה
לפני שלשים ושמונה זקנים בכרם
ביבנה וטיהרו את בשרה. והיתה לעדת
בני ישראל . זה אחד מן הדברים שהיה
רבי יוסי הגלילי דן לפני רבי עקיבא וחילקו
לפני רבי עקיבא ואחרים מצאו לו
תשובה אמר לו מה אני לחזור אמר לו
לכל אדם אחזור ולא לך שאתה יוסי
הגלילי . אמר לו הרי הוא אומר והיתה
לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה .
כשהם שמורים הרי הם מי נדה . אמר
רבי טרפון ראיתי האיל מנגח ימה וצפונה
ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין
מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל זה
רבי עקיבא. ואני הייתי מבין והנה צפיר
העזים בא מן המערב על פני כל הארץ
ואין נוגע בארץ . והצפיר קרן חזות בין
עיניו ויבוא עד האיל בעל הקרנים אשר
ראיתי היתי עומד לפני האובל וירץ אליו
בחמת כוחו וראיתי מגיע אצל האיל
ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר שתי
קרניו . ולא היה כח לאיל לעמוד לפניו
וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל
לאיל מידו . זה רבי יוסי הגלילי . חטאת
היא . מגיד שמועלים בה . חטאת היא.
מגיד שאם שינה אחר מכל מעשיה
פסולה. חטאת היא. מגיד שאם נשחטה
שלא לשמה פסולה . חטאת היא . מגיד
שנשרפת בלילה כביום . אי חטאת היא
יכול שתהא נפסלת בלינה תלמוד לומר
והיתה לעדת בני ישראל למשמרת ימים
על ימים ושנים על שנים . וכבס
האוסף את אפר הפרה. בא הכתוב ולימד
על האוסף את אפר הפרה שמטמא
בגדים. הא עד שלא יאמר יש לי בדין .
אם המשליך את האזוב מטמא בגדים
האוסף את אפר הפרה לא יטמא בגדים
לא אם אמרת כך ענשת מן הדין לכך
נאמר וכבס האוסף את אפר הפרה ללמדך
שאין עונשים מן הדין לכך נאמר וכבס
האוסף את אפר הפרה ללמדך שאין
עונשים מן הדין . דבר אחר בא הכתוב
ולימד על האוסף את האפר שמטמא
בהיסט . והיתה לבני ישראל ולגר הגר לפי
שמצות עשה בישראל צריך להביא את
הגרים . לחוקת עולם . שינהוג הדבר
לדורות.

סליק פיסקא

quibus R. Jose Galilæus disseruit coram R. Akiba, & disputavit coram R. Akiba, & alii invenerunt illi responsum; Dixit; Quid tibi respondebo? Cunctis hominibus respondebo, non tibi, qui es Jose Galilæus. Respondit illi: Ecce dictum est: *Et erit congregationi filiorum Israel in custodiam in aquas effusionis*. Quando custodiuntur, sunt aquæ effusionis. Dicit R. Tarphon: *Vidi arietem cornupetentem ad occidentem, & aquilonem, & austrum, & omnes bestiæ non poterant consistere in conspectu ejus, & nemo poterat salvari de manu ejus, faciebatque juxta voluntatem suam, & magnificabatur*. *Dan.* VIII. 4. Hic est Rabi Akiba: *Et ego considerabam, & ecce hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem universæ terræ, & non attingebat terram; & hircus habebat cornu insigne inter oculos suos, & venit usque ad arietem cornutum, quem videram stantem prope flumen, & cucurrit contra illum in furore roboris sui; & vidi, quod accederet prope arietem, & exaltaretur, & percuteret arietem, & frangeret duo cornua ejus, neque erat robur arieti, ut posset consistere in ejus conspectu; Cumque misisset in terram, conculcavit eum, nec erat, qui salvaret arietem de manu ejus*. *Dan.* ibid. Hic est R. Jose Galilæus. *Expiatio illa*. Ostendit, quod in ea prævaricarentur. *Expiatio illa*. Ostendit, quod si unum ex ejus operibus mutaverit, sit illegitima. *Expiatio illa*. Ostendit, si non fuisse suo nomine mactata fuisse illegitimam: *Expiatio illa*. Ostendit licuisse comburi nocte, sicut interdiu. Si erat חטאת crederem pernoctatione reprobari? Idcirco dictum est: *Et erit congregationi filiorum Israel in custodiam*. De diebus in dies, de annis in annos. *Et lavabit, qui collegerit cinerem vaccæ*. Venit textus & docet, quod colligens cinerem vaccæ polluat vestes: Si non dixisset, erat mihi argumentum. Si immittens hyssopum polluit vestes, colligens cinerem vaccæ, non polluet vestes? Si ita diceres, punires argumento: Idcirco dictum est: *Et lavabit qui collegerit cinerem vaccæ:* Ut doceare, argumento non posse puniri. Alia expositio. Venit textus, & docet, quod colligens cinerem motione polluat. *Et erit congregationi filiorum Israel, & peregrino, qui peregrinatur*. Quia in præcepto operis in Israelitis comprehendendi erant proselyti. *In statutum perpetuum*. Ut res observatur in generationibus.

Finis textus.

Qui

הנוגע במת לכל אדם וטמא שבעת ימים . בא הכתוב ולימד על המת שמטמא במגע. הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם מטמא באהל לא יטמא במגע. אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר הנוגע במת ללמדך שאין עונשים מן הדין. לכל נפש אדם. להביא את בן שמונה ימים . משמע מביא את בן שמנה ומביא את דמו. תלמוד לומר בנפש אדם. להוציא את דמו . דברי רבי ישמעא . רבי עקיבא אומר נפש אדם להביא את דמו. וטמא שבעת ימים . בא הכתוב ולימד על המת שמטמא טומאת שבעה. הוא יתחטא בו . אין תלמוד לומר בו . אלא בו באפר שנעשית כתיקנו . ביום השלישי וביום השביעי . בא הכתוב ולימד על המטמא במת שטעון הזייה שלישי ושביעי אתה אומר לכך הוא בא . או לא בא אלא אם הזה בשלישי יטהר ביום השביעי . או אם לא הזה בשלישי לא יטהר בשביעי. תלמוד לומר אם לא יתחטא . ועדין אני אומר מפני מה לא טהר בשביעי מפני שלא הזה בשלישי . אבל אם הזה בשלישי יטהר בשביעי תלמוד לומר וחטאו ביום השביעי. שינה עליו הכתוב לפסול . ואם לא יתחטא ביום השלישי . למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב ענש כרת . או לא ענש כרת אלא על הזייה. תלמוד לומר ואם לא יתחטא . ביום השלישי ביום השביעי לא יטהר . עונשו לא יטהר . ואין עונשו כרת . כל הנוגע במת בנפש . זהו שאמרנו להביא את בן שמנה ימים . אשר ימות . מגיד הכתוב שאין מטמא עד שעה שימות . מיכן אתה דן לשרץ מת. מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות . שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות. או חלוף מה שרץ הקל הרי הוא מטמא כשהוא מפרפר . מת החמור אינו דין שיטמא אפילו מפרפר. תלמוד לומר כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות שאין תלמוד לומר אשר ימות. ומה תלמוד לומר אשר ימות . מגיד שאין מטמא עד שעה שימות . דנתי

QUI *tetigerit omnem animam hominis, polluetur ſeptem diebus*. Venit textus, & docet de mortuo, quod tactu polluat. Si non dixiſſet, erat mihi argumentum: Si polluit in tentorio, non polluet tactu? At ſi diceres, punires argumento; Idcirco dictum eſt: *Qui tetigerit mortuum*. Ut doceare, non poſſe argumento puniri, *Omnem animam hominis*. Ad includendum filium octo menſium. Ex ſenſu literali includam filium octo menſium, & includam ejus ſanguinem. Idcirco dictum eſt: *Animam hominis:* Ad excludendum ejus ſanguinem. Verba R. Samuel. R. Akiba dicit: *Animam hominis:* Ad includendum ejus ſanguinem: *Polluetur ſeptem diebus*. Venit textus, & docet, quod mortuus polluat ſeptem diebus: *Ille expiabitur ipſa*. Non erat dicendum: *Ipſa;* ſed *ipſa* deſignat cum cinere, qui juxta inſtitutum factus ſit: *In die tertio, & in die ſeptimo*. Venit textus & docet, quod pollutus mortuo obligetur ad adſperſionem tertii, & ſeptimi diei: Tu dicis, quod ea de cauſa veniat, aut non venit niſi hac de cauſa, quod ſi ſe adſperſerit in tertio, ſit mundus in ſeptimo; Aut ſi ſe in tertio non adſperſerit, non ſit mundus in ſeptimo. Idcirco dictum eſt: *Si ſe non expiaverit:* At ego etiam dicere potero; Cur non eſt mundus in ſeptimo? Quia ſe non adſperſit in tertio; Verum ſi ſe adſpergat in tertio, erit mundus in ſeptimo. Idcirco dictum eſt: *Et expiabit illum in die ſeptimo*. Repetit textus, ut reprobetur. *Si autem ſe non expiaverit in die tertio*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt; *Et vir, qui fuerit pollutus, & non expiabitur;* Propter pollutionem ſanctuarii, & ejus ſanctitatum textus mulctat excidio; aut non mulctat excidio niſi propter adſperſionem. Idcirco dictum eſt: *Et non fuerit expiatus in die tertio, & in die ſeptimo non fuerit mundus;* Pœna ejus eſt, quod non ſit mundus; at ejus pœna non eſt excidium. *Omnis qui tetigerit mortuum in anima*. Hoc eſt quod diximus ad includendum filium octo menſium. *Qui mortuus fuerit*. Oſtendit textus, quod non polluat niſi in hora mortis. Hinc potes argumentari de reptili mortuo: Mortuus, qui eſt gravis, non polluit niſi in hora mortis, reptile quod eſt leve, non erit æquum, ut non polluat niſi prius moriatur? Aut contra: Si reptile, quod eſt leve, polluit, quando palpitat, mortuus, qui eſt gravis, non erit æquum, ut polluat vel palpitans? Idcirco dictum eſt: *Omnis qui tetige-*

והילפתי. בטל החילוף. זכיתי לדין כבתחלה מה מת חמור אין מטמא עד שעת שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שעה שימות . ולא יתחטא . רבי אומר לא יתחטא בדמים או לא יתחטא אלא במים כשהוא אומר מי נדה לא זורק עליו הרי מים אמורים . הא מה תלמוד לומר ולא יתחטא לא יתחטא בדמים. להביא את מחוסר כפרה. את משכן יהוה טמא , למה נאמר לפי שהוא אומר את מקדש יהוה טמא אין לי אלא מקדש . משכן מנין תלמוד לומר את משכן יהוה טמא ונכרתה, מפני מה ענש להלן מיתה וכאן כרת ללמוד שמיתה היא כרת וכרת היא מיתה. טמא יהיה לרבות שאר טמאים דברי רבי יאשיה , רבי יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם. טמא מת היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן . אין לי אלא טמא מת. שאר טמאים מנין אמרת אם טמא מת היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו . וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן אף שאר הטמאים דין הוא שנענש עליהם מיתה ונחייב עליהם קרבן. מה תלמוד לומר טמא לפי שהוא אומר מי נדה לא זורק עליו . אין לי אלא שלא הזה כל עיקר . הזה ולא שינה מנין תלמוד לומר טמא יהיה . הזה ושינה ולא טבל מנין תלמוד לומר טומאתו בו . הזה וטבל ולא העריב שמשו מנין תלמוד לומר עוד טומאתו בו,

סליק פוסקא,

tigerit mortuum in anima hominis, qui moriatur. Neque erat dicendum; *qui moriatur*. Cur igitur dictum est: *Qui moriatur?* Ostendit, quod non polluat nisi in hora mortis: Disserui, & disserui in contrarium, & abolitum est argumentum in contrarium; utar argumento sicut a principio. Si mortuus, qui est gravis non polluit nisi in hora mortis, reptile, quod est leve, non erit æquum, ut non polluat nisi in hora mortis? *Et non fuerit expiatus*. Rabi Meir dicit: *Et non fuerit expiatus*: Sanguinibus. Tu dicis: *Non fuerit expiatus*: Sanguinibus; At ego dicam: *Non fuerit expiatus*. Aquis. Quando vero dicit: *Quod aquæ effusionis non fuerint adspersæ super eum*. Ecce aquæ memoratæ sunt? Cur igitur dictum est. *Non fuerit expiatus?* Non fuerit expiatus sanguinibus: Ad includendum indigentem expiatione. *Tabernaculum Domini polluit*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Sanctuarium Domini polluit*. Non probo nisi de sanctuario, de tabernaculo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Tabernaculum Domini polluit*. *Et excidetur*. Cur *Levit*. xv. 31. mulctat morte, & hoc loco excidio? Ad docendum, quod mors sit excidium, & excidium mors. *Immundus erit*. Ad includendum reliquos immundos. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit: Non est necesse, quia jam dictum est *Levit*. ibid. *Et monebitis filios Israel de immunditie eorum, ut non moriantur, quum polluerint tabernaculum meum, quod est in medio eorum*. Immundus mortuo erat in genere, & eduxit textus ex genere, & mulctat morte, & obligat ad sacrificium; Non probo nisi de immundo propter mortuum; de ceteris immundis unde probatur? Dixisti? Si immundus mortuo erat in genere, & eduxit textus ex genere, & mulctat morte, & obligat ad sacrificium, reliquos etiam immundos æquum erit, ut mulctet morte, & obliget ad sacrificium. Cur dictum est: *Immundus?* Quia dictum est: *Quod aquæ effusionis non fuerint adspersæ super eum*. Non probo nisi de eo, qui nullo modo fuerit adspersus, de eo, qui fuerit adspersus, & non fuerit iterum adspersus, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Immundus erit*. Si fuerit adspersus, atque iterum adspersus, & non laverit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Immundities ejus in ipso*: Si fuerit adspersus, & lotus, & non occiderit sol, unde probatur? Ex eo quod præterea dictum est: *Immundities ejus in ipso*.

Finis textus,

Hæc

זאת התורה אדם כי ימות באהל
כל הבא אל האהל וכל אשר באהל
יטמא שבעת ימים . בא הכתוב ולימד
על המת טומאה חדשה שמטמא
באהל . חוץ לאהל מנין תלמוד לומר
זאת התורה אדם כי ימות דברי איסי
בן עקיבא. רבי ישמעאל אומר אינו צריך
אם עד שלא נזקק לטומאה הרי הוא
מטמא משנזקק לטומאה דין הוא שיטמא
מנין לעשות כל המאהילים באהל.
היה רבי יצחק אומר מה מצורע הקל
עשה בו כל המאהילים כאהל . מת
חמור אינו דין שנעשה בו כל המאהילים
כאוהל . כל הבא אל האוהל . זה הבא
מקצתו . וכל אשר באהל זה הבא
כולו . הא עד שלא יאמר יש לי בדין .
אם הבא מקצתו טמא הבא כולו לא
יהיה טמא . אלא אם כן ענשת מן
הדין . לכך נאמר כל הבא אל האהל
ללמדך שאין עונשים מן הדין . רבי אחי
ברבי יאשיה אמר כל הבא אל האהל
למה נאמר לפי שהוא אומר וכל אשר
באהל הא עד שלא יאמר יש לי בדין
אם הבא לאהל טמא אשר באהל לא
יהיה טמא מה תלמוד לומר כל הבא
אל האהל לעשות קרקעו של בית עד
התהום כמוהו. כל הבא אל האהל. דרך
פיתחו הוא טמא . ואין מטמא בכל צדדיו
כשהוא פתוח . מיכן אתה דן לקבר מה
אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא
בכל צדדיו כשהוא פתוח . קבר שאין
מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא בכל
צדדיו כשהוא פתוח . או חילוף מה קבר
שאינו מקבל טומאה מטמא בכל צדדיו
כשהוא פתוח. אהל שהוא מקבל טומאה
אינו דין שיטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח

HÆC *est lex; Homo si moriatur in tentorio, omnis qui veniat in tentorium, & omnis qui sit in tentorio, polluatur septem diebus*. Venit textus, & docet de mortuo immunditiem novam, quod polluat in tentorio. Extra tentorium unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Hæc est lex. Homo si moriatur*. Verba R. Akiba: R. Ismael dicit: Non est necesse; Si priusquam obligetur ad immunditiem, polluit, postquam fuerit obligatas ad immunditiem, æquum erit ut polluat. Unde probatur, ut sint consideranda omnia quæ faciunt tentorium sicut tentorium? R. Isaac dicebat; Sicut in leproso, qui est levis, considerantur omnia quæ faciunt tentorium sicut tentorium, in mortuo, qui est gravis, non erit æquum ut sint consideranda omnia quæ faciunt tentorium, sicut tentorium? *Omnis qui veniat in tentorium*; Iste est, qui venit in ejus partem: *Et omnis qui sit in tentorio*. Iste est, qui venit in totum: Si non dixisset, erat mihi argumentum; Si qui venit in ejus partem, est immundus, qui venit in totum, non erit immundus? Si ita diceres, punires argumento: Idcirco dictum est: *Omnis qui veniat in tentorium*: Ut doceare non posse puniri argumento. R. Achi bar R. Josia dicit; *Omnis qui veniat in tentorium*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et omnis qui sit in tentorio*. Si non dixisset, erat mihi argumentum: Si qui venit in tentorium, est immundus, qui est in tentorio, non erit immundus? Cur igitur dictum est, *Omnis qui veniat in tentorium*; Ut consideretur solum domus usque ad abyssum sicut ipsum. *Omnis qui veniat in tentorium*. Propter apertionem suam polluitur, at non polluitur omnibus ejus lateribus, quando fuerit apertum: Hinc tu argumentaris ex sepulcro, si tentorium, quod recipit immunditiem, non recipit immunditiem ab omnibus suis lateribus, quando fuerit apertum, sepulcrum, quod non recipit immunditiem, non erit æquum ut non recipiat ab omnibus suis lateribus, quando fuerit apertum? Aut contra. Si sepulcrum, quod non recipit immunditiem, polluit in omnibus suis lateribus, quando sit apertum, tentorium, quod recipit immunditiem, non erit æquum ut polluat in omnibus suis lateribus, quando sit apertum? Idcirco dictum est: *Omne vas apertum*: propter suam apertionem polluit, at non polluit ex omnibus suis lateribus, quando est apertum. Disservi, & in contra-

תלמוד לומר כל כלי פתוח . דרך פתחו
הוא מטמא ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא
פתוח. דנתי וחילפתי בכלל . או חילוף.
זכיתי לדון כבתחלה . מה אהל שהוא
מקבל טומאה אין מטמא בכל צדדיו
כשהוא פתוח . קבר שאין מקבל טומאה
דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא
פתוח תלמוד לומר וכל כלי פתוח . דרך
פיתוחו הוא מטמא ואין מטמא בכל
צדדיו כשהוא פתוח . או לא יטמא
טומאת ערב . אמרת קל וחומר אם
שלישי במת טמא . השני דין הוא שהוא
טמא. וכל אשר באהל . שומע אני אף
הקש והחריות והעצים והאבנים והאדמה
במשמע . תלמוד לומר ולקח אזוב וטבל
במים איש טהור . ועדין כלי אבנים כלי
גללים וכלי אדמה ונפשות בהמה
במשמע. תלמוד לומר וכל בגד וכל עור
וכל מעשה עזים וכל כלי עץ . הא
למדנו לארבעה כלים . לכלי מתכות
מנין תלמוד לומר אך את הזהב ואת
הכסף. הא למדנו לארבעה כלים. לכלי
מתכות לכלי אדמה מנין תלמוד לומר
וכל כלי פתוח . הא למדנו לארבעה
כלים ולכלי מתכות ולכלי חרס. ולאדם
מנין תלמוד לומר ואתם חנו מחוץ למחנה
או אילו לכלל חטוי ואילו לכלל טומאה
תלמוד לומר הוא יתחטא בו. את שבא
חיטוי בא לכלל טומאה. לא בא לכלל
חטוי לא בא לכלל טומאה . כל כלי
פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו . בכלי
חרס הכתוב מדבר או אינו מדבר ﭏא
בכל הכלים . הרי אתה דן . נאמרו
ארבעה כלים בשרץ והוציא כלי אחד
להקל ולהחמיר עליו . ונאמר ארבעה
כלים במת והוציא כלי אחד להקל
ולהחמיר עליו . מה להלן בכלי חרס
הכתוב מדבר אף כאן בכלי חרס הכתוב
מדבר . או אינו מדבר ﭏא בכל הכלים
תלמוד לומר כל כלי פתוח כלי שנטמא
אין לי טהרה מטומאתו ואיזה זה
כלי חרס. מה תלמוד לומר פתוח ואפילו
כל שהו . רבי ﭏיעזר אומר בכלי חרס
הכתוב מדבר או אינו מדבר ﭏא בכל
הכלים תלמוד לומר כל כלי פתוח . כלי
שמקבל טומאה דרך פיתוחו ואיזהו זה
כלי חרש מה תלמוד לומר טמא טמא
לעולם . אבא חנין אומר משום רבי

trarium differvi, & abolitum est argumentum: utar argumento sicut in principio. Si tentorium quod recipit immunditiem, non polluit ab omnibus suis lateribus, quando est apertum, sepulcrum, quod non recipit immunditiem, erit æquum ut non polluat ab omnibus suis lateribus, quando sit apertum. Aut non polluet immunditie usque ad vesperam. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus; si tertius gradus in mortuo est immundus, secundus æquum erit, ut sit immundus: *Et omne quod fuerit in tentorio*. Crederem vel paleam, & palmas dactylorum, & ligna, & lapides, & terram comprehendi? Idcirco dictum est: *Et sumet hyssopum, & immerget in aquis vir mundus*. Crederem etiam vasa lapidea, & vasa stercorea, & vasa terrea, & animam jumenti posse comprehendi? Idcirco dictum est: *Num.* XXXI. 20: *Et omnem vestem, & omnem pellem, & omne opus caprarum, & omnia vasa lignea*; Ecce docemur de quatuor vasis. De vasis æneis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Tantummodo aurum & argentum*. Ecce docemur de quatuor vasis. De vasis æneis, & de vasis terreis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et omne vas apertum*: Ecce docemur de quatuor vasis, de vasis æneis, de vasis testaceis, & de homine unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Et vos castrametamini extra castra*. Ibid. Crederem hæc comprehendi in expiatione, & illa in immunditie? Idcirco dictum est. *Ille expiabitur in ea*. Quod comprehenditur in genere expiationis, comprehenditur in genere immuditiei. *Omne vas apertum, cui non fuerit operculum conjunctum*. De vase testaceo textus loquitur, aut non loquitur nisi de omnibus vasis. Ecce tibi argumentum. Memorantur quatuor vasa in reptili, & educit vas unum ad allevandum, & ad aggravandum; & memorantur quatuor vasa in mortuo, & educit vas unum ad allevandum, & ad aggravandum; sicut ibi de vase testaceo textus loquitur, ita pariter hoc loco de vase testaceo textus loquitur, aut non loquitur nisi de omnibus vasis? Idcirco dictum est: *Omne vas apertum*. Vas, quod quando polluitur, non purificatur ab sua immunditie. Et quodnam est? Vas testaceum: Cur dictum est: *Apertum?* Vel quantulucumque. R. Eliezer de vase testaceo textus loquitur, aut non loquitur nisi de omnibus vasis? Idcirco dictum est: *Omne vas apertum*: Vas, quod recipit immunditiem per

אליעזר כלי כלי פתוח . שומע אני אפילו
כולו תלמוד לומר פתוח . על פיתוחו
אמרתי ולא על כולו . וכל כלי פתוח.
פתיל זה העורף. צמיד זה הרופק . ואף
על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר.
שנאמר ויצמד ישראל לבעל פעור. וכל כלי
טמא הוא מיכן אמרו כלים מצילים
צמיד פתיל באהל המת אוהלים בכסוי.
וכל כלי פתוח. מיכן אמרו חבית שכפאה
על פיה ממרחה בטיט מן הצדדים
טמאה שנאמר צמיד פתיל עליו ולא
צמיד פתיל על גביו . וכל כלי פתוח.
אין לי אלא כלי חרס כלי גללים וכלי
אבנים מנין וכלי אדמה. ודין הוא ומה
כלי חרש שהם עלולים לקבל טומאה
הרי הם מצילים. צמיד פתיל . באהל
המת . כלי גללים כלים אבנים כלי
אדמה שאין עלולים לקבל טומאה
אינו דין שיצילו . צמיד פתיל באהל
המת. תלמוד לומר וכל כלי פתוח טמא
הוא . מה תלמוד לומר טמא הוא . אלא
הוא שיציל את עצמו . צמיד פתיל
באהל המת יציל על עצמו במגע
השרץ.

סליק פיסקא

וכל אשר יגע על פני השדה . להביא
את העובר במעי אשה דברי רבי ישמעאל
רבי עקיבא אומר להביא את גולל ודופק.
בחלל חרב . בא הכתוב ולימד על החרב
שטמאה טומאת שבעה והנוגע בה
טמא טומאת שבעה. הא למדנו לכלים
ולאדם. כלים ואדם וכלים מנין תלמוד
לומר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי
וטהרתם. הא למדנו לכלים ואדם וכלים.
בחלל חרב או במת . אף המת בכלל
חרב . והרי הכתוב מוציאו מכללו לעשות
את שפירש הימנו כמוהו דברי רבי יאשיה.
רבי יונתן אומר אין המת בכלל חלל.
לפי שמצינו שלימד על המת בפני עצמו.

per suam aspersionem: Et quodnam est? Vas testaceum. Cur dictum est: *Immundum*? Immundum in perpetuum. Aba Chanen dicit nomine R. Eliezer: *Omne vas apertum*. Crederem vel totum? Idcirco dictum est: *Apertum*. De ejus aspersione dixi; non de toto. *Et omne vas apertum*, פתיל: hoc est quod supererat: צמיר hoc est quod copulatur; Et licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum. Dictum est enim *Psalm.* cvi. 28. *Et copulatus est Israel Bel-Pebor*. *Et omne vas immundum illud*. Hinc dixerunt: Vasa liberant operculum annexum in tentorio mortui, & faciunt tentorium tegumento: *Et omne vas apertum*. Hinc dixerunt: Si dolium inversum fuisset super os suum, & in lateribus calce illitum fuisset, erit immundum. Dictum est enim. *Et omne vas apertum, cui non est operculum conjunctum desuper*. *Et omne vas apertum*; Non probo nisi de vasis testaceis, de vasis stercoreis, & de vasis lapideis unde probatur? Argumento. Si vasa testacea, quæ disposita sunt ad recipiendam immunditiem, liberant propter operculum annexum in tentorio mortui, vasa stercorea, & vasa lapidea, & vasa terrea, quæ non sunt disposita ad recipiendam immunditiem, non erit æquum ut liberent propter operculum annexum in tentorio mortui? Idcirco dictum est: *Et omne vos apertum immundum illud*; Cur dictum est: *Immundum illud*? Sc. quod liberat seipsum propter operculum annexum in tentorio mortui, liberet etiam seipsum in tactu reptilis.

Finis textus.

E*T omnis qui tetigerit in superficie agri*. Ad includendum fœtum in utero mulieris; Verba R. Ismael. Rabi Akiba dicit: Ad includendum operculum, & latera. *Occisum gladio*. Venit textus & docet de gladio, quod polluat immunditie septem dierum. Ecce docemur de vasis, & de homine; de vasis & de homine, & de vasis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Num.* l. c. *Et lavabitis vestes vestras in die septimo, & mundabimini*. Ecce docemur de vasis, & de homine, & de vasis. *Occisum gladio, aut mortuum*. Etiam mortuus comprehenditur in occiso; at ecce textus illum educit de genere, ut consideretur, quod ab ipso separatur, sicut ipse. Verba R. Josia. R. Jonathan dicit: Mortuus non comprehenditur in occiso; Quia invenimus, quod doceat de mortuo seorsim, & de occiso seorsim.

ועל החלל בפני עצמו . מנין אף הפורש ממנו לעשות כמוהו . אמרת קל וחומר ומה נבלה קלה עשה בה הפורש ממנה כמוה . המת חמור אינו דין שתעשה הפורש ממנו לעשותו כמוהו . לא אם אמרת בנבלה שנטמאה טומאת ערב מרובה תאמר במת שמטמאה טומאת שבעה מועטת . אמרת וכי היכן ריבה והלא במת ריבה , שהמת מטמא טומאת שבעה . ונבלה מטמאה טומאת ערב . מנין שמטמאה בהיסט אמרת קל וחומר מה נבילה קלה הרי מטמאה בהיסט . המת חמור דין הוא שמטמא בהיסט. אי מה להלן טומאת ערב אף כאן טומאת ערב . אמרת מקום שמגעו טומאת שבעה הסיטו טומאת שבעה. מקום שמגעו טומאת ערב היסטו טומאת ערב . רבי מאיר אומר בהרגו בדבר שמקבל טומאה הכתוב מדבר שמטמאה בהסט או אפילו זרק בו החץ והרגו תלמוד לומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל . מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חיבורו. אף הורג על ידי חיבורו או בעצם אדם . זה אבר מן החי . או אינו אלא עצם כשעורה. כשהוא אומר וכל הנוגע בעצם כשעורה . אמור הא מה תלמוד לומר או בעצם אדם זה אבר מן החי , ושני עצמות נאמרו או בעצם אדם זה אבר מן החי. וכל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה . דבר אחר מה המת בשר וגידים ועצמות . אף אבר מן החי בשר ועצמות וגידים כבירייתו. או בקבר. זה קבר סתום . אתה אומר זה קבר סתום. או אינו אלא קבר פתוח , אמרת קל וחומר . ומה אוהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא בכל צדדיו כשהוא

sim. Unde probatur, quod sit considerandum quod ab ipso separatur, sicut ipse? Dixisti? argumento a minori ad majus. Si in cadavere quod est leve consideratur, quod ab ipso separatur, sicut ipsum; in mortuo, qui est gravis, non erit æquum ut sit considerandum quod ab ipso separatur, sicut ipse? Minime; si dixisti de cadavere, quod polluit immunditie usque ad vesperam, quod est frequentius, dices de mortuo, qui polluit immunditie septem dierum, quod raro contigit? Dixisti? Quænam immundities est frequentior? Immundities mortui est frequentior; Etenim mortuus polluit immunditie septem dierum, & cadaver polluit immunditie usque ad vesperam. Unde probatur, quod motione polluat? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si cadaver, quod est leve, motione polluit, mortuus qui est gravis, æquum erit, ut motione polluat. Aut dicam; sicut ibi immunditie usque ad vesperam, ita pariter hoc loco immunditie usque ad vesperam. Dixisti? Si ubi tactu polluitur septem diebus, motione polluitur septem diebus, ubi tactu polluitur usque ad vesperam, motione polluetur usque ad vesperam. R. Meir dicit: De eo qui occiderit re, quæ recipiat immunditiem, textus loquitur, quod motione polluat, aut dicam, vel si in illum projiciat sagittam, & occidat? Idcirco dictum est ibid. *Omnis qui occiderit animam, & omnis qui tetigerit occisum.* Æquiparatur occidens tangenti, sicut tangens per ejus conjunctionem, ita pariter occidens per ejus conjunctionem. *Aut os hominis.* Hoc est membrum ex vivo. Aut non est os nisi os sicut granum hordeaceum. Quando vero dicit: *Et omnis qui tetigerit os.* Agit de osse, quod sit sicut granum hordeaceum: Dic igitur, cur dictum est: *Aut os hominis?* Hoc est membrum ex vivo: Et duo ossa memorantur. *Aut os hominis.* Hoc est membrum ex vivo. *Et omnis qui tetigerit os.* Hoc est os sicut granum hordeaceum. Alia expositio, Sicut in mortuo est caro, nervi, & ossa, ita pariter in membro erunt caro, nervi, & ossa sicut in sua creatione. *Aut sepulcrum.* Hoc est sepulcrum conclusum. Tu dicis hoc esse sepulcrum conclusum, aut non erit nisi sepulcrum apertum. Dixisti? Probatur argumento a minori ad majus. Si tentorium, quod recipit immunditiem, non polluit in omnibus suis lateribus, quando sit apertum, sepulcrum, quod non recipit immunditiem, non erit æquum ut non polluat in omnibus suis la-

פתוח: קבר שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח. או מה להלן טמא בטומאת ערב. אף כאן טמא טומאת ערב. אמרת וכי אהל מהיכן למדנו לא מן הדין ודבר הלמד ממקום אחר. אתה בא ללמד הימנו הלמד מן המלמד. ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וכי עפר הוא והלא אפר הוא. מפני מה שינה הכתוב כמשמעו מפני שמקישו לדבר אחר. דבר אחר נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה עפר האמור להלן על פני המים. ומה להלן אם הקדים עפר למים יצא. אף כאן אם הקדים עפר למים יצא. דבר אחר שאם נשתנו מראיו כשר.

סליק פיסקא

ונתן עליו מים חיים אל כלי. במי מעיין הכתוב מדבר. אתה אומר במים מעיין או אינו מדבר אלא במים שהם חיים לעולם. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו באר מים חיים. הא מה תלמוד לומר ונתן עליו מים חיים אל כלי. מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרש. שהיה בדין הואיל ומים ועפר מקדשים בסוטה. ומים ועפר מקדשים בפרה. אם למדתי לסוטה שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס. אף פרה לא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס. תלמוד לומר אל כלי חרס. ולקח. נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה. מה לקיחה האמורה להלן שלשה. אף לקיחה האמורה כאן שלשה. אזוב. ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלית ולא אזוב רומית ולא אזוב מדברית ולא אזוב שיש לו שם לווי.

סליק פיסקא

lateribus, quando fit apertum? Aut dicam; Sicut ibi polluitur immunditie usque ad vesperam, ita pariter hoc loco polluetur immunditie usque ad vesperam. Dixisti? De tentorio unde percepimus? Nonne ex argumento? Et quod percipitur ab alio loco, tu inde venis ad docendum quod docet ex eo quod docetur? *Et sument pro immundo de pulvere combustionis expiationis:* Eratne pulvis? Atqui erat cinis. Cur invertit textus ejus sensum? Quia rei alteri æquiparat. Alia expositio. Memoratur hic pulvis, & memoratur ibi, *sc. in muliere adulterii suspecta* pulvis; sicut pulvis ibi memoratus conspiciendus erat in superficie aquarum, ita pariter hoc loco in superficie aquarum; Sicut ibi, si antecedat pulvis aquas, satisfacit officio suo, ita pariter hoc loco, si antecedat pulvis aquas, satisfaciet officio suo. Alia expositio; si aspectus ejus fuerit mutatus, legitimus est.

Finis textus.

E*T dabit super illum aquas vivas in vase*. De aqua fontana textus loquitur. Tu dicis de aqua fontana, aut non loquitur nisi de aquis, quæ sint semper perennes; & licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum: Dictum est enim *Genes.* XXVI. 19. *Et effoderunt servi Isaach in valle, & invenerunt ibi puteum aquarum vivarum*. Cur igitur dictum est: *Et dabit super illum aquas vivas in vase*? Ostendit, quod considerentur in eo omnia vasa sicut vas testaceum. Quia erat argumentum: Quoniam aquæ & pulvis sanctificabant in muliere adulterii suspecta, & aquæ & pulvis sanctificabant in vacca; si percepi, quod in muliere adulterii suspecta non considerarentur omnia vasa sicut vas testaceum, ita pariter in vacca non erunt consideranda omnia vasa sicut vas testaceum: Idcirco dictum est*: In vase testaceo*. Ostendit, quod in eo sint consideranda omnia vasa sicut vas testaceum*: Et sumet*. Memoratur hic acceptio, & memoratur ibi sc. in hoc cap. vers. 6. acceptio; sicut acceptio ibi dicta comprehendit tria, ita pariter acceptio hoc loco dicta comprehendet tria: *Hyssopum*. Non hyssopum Græcum, neque hyssopum Cohalit, neque hyssopum Romanum, neque hyssopum sylvestrem, neque hyssopum, cui sit epitheton.

Finis textus.

וטבל במים איש טהור . שיהא במים
כדי טבילה . איש להוציא את משמע ,
מוציא את הקטן ומוציא את האשה
תלמוד לומר טהור . להביא את האשה
דברי רבי ישמעאל . רבי עקיבא אומר
טהור למה נאמר הא עד שלא יאמר
יש לי בדין . אם האוסף טהור המזה לא
יהיה טהור . הא מה תלמוד לומר טהור
טהור מכל טומאה . ואיזה זה זה
טבול יום . רבי עקיבא אומר נאמר כאן
טהור ונאמר להלן טהור מה טהור
האמור כאן טמא לתרומה וטהור
לחטאת . אף טהור האמור להלן טמא
לתרומה וטהור לחטאת . והזה על
האהל . בא הכתוב ולימד על האהל
שהוא מקבל טומאה . דבר אחר בא
הכתוב ולימד בשעת קיבול טומאה .
והזה על האהל ועל כל הכלים ועל
הנוגע בעצם . זו עצם כשעורה . אתה
אומר זו עצם כשעורה . או אינו אלא
אבר מן החי ; כשהוא אומר או בעצם
אדם : הרי אבר מן החי אמור הא מה
תלמוד לומר ועל הנוגע בעצם מגיד
הכתוב שכשם שהביא כולם לענין
טומאה . כך הביא כולם לענין הזאה .
והזה הטהור על הטמא . טהור על
הטמא טהור . טהור על הטהור טמא
דברי רבי עקיבא . ביום השלישי וביום
השביעי . בא הכתוב ולימד על טומאת
מה שטעון הזייה שלישי ושביעי . אתה
אומר לכך בא . או היזה בשלישי יטהר
בשביעי . תלמוד לומר וחטאו ביום
השביעי . שינה עליו לפסול . אין לי אלא
שביעי שמיני תשיעי עשירי מנין . תלמוד
לומר וחטאו ביום השביעי . ואחר כך יכבס
בגדיו ורחץ במים וטהר בערב . ואיש

ET *immerget in aquas vir nudus?* Ut satis sit in aquis, quibus immergi possit. *Vir*. Ad excludendum puerum ex sensu literali: Excludam puerum, & includam fœminam; Idcirco dictum est: *Mundus:* Ad includendum fœminam. Verba Rabi Ismael: Rabi Akiba dicit; *Mundus*. Cur dictum est? Si non dixisset, erat mihi argumentum. Si colligens debebat esse mundus, adspergens non erit mundus? Cur igitur dictum est: *Mundus?* mundus ab omni immunditie. Et quinam est? Lotus diei. R. Akiba dicit: Dictum est hic; *Mundus;* & dictum est ibi *mundus;* Sicut mundus hic dictus est immundus pro separatione, & mundus pro expiatione, ita pariter mundus ibi dictus est immundus pro separatione, & mundus pro expiatione: *Et adsperget super tentorium:* Venit textus, & docet de tentorio, quod recipiat immunditiem. Alia expositio: Venit textus & docet de tempore, quo recipit immunditiem: *Et adsperget super tentorium, & super omnia vasa, & super illum, qui tetigerit os.* Hoc est os sicut granum hordeaceum. Tu dicis hoc esse os sicut granum hordeaceum; aut non est nisi membrum ex vivo, Quando vero dicit: *Aut os hominis*. Ecce membrum ex vivo jam dictum est; Cur igitur dictum est: *Et super illum, qui tetigerit os?* Hoc est os sicut granum hordeaceum: *Et super illum, qui tetigerit os*. Ostendit textus, quod sicut includit omnia in subjecto immunditiei, ita pariter includat omnia in subjecto adspersionis. *Et adsperget mundus super immundum*. Mundus super immundum est mundus, mundus super mundum est immundus: Verba R. Akiba. *In die tertio, & in die septimo*. Venit textus & docet de immunditie mortui, quod requirat adspersionem tertio & septimo die: Tu dicis quod hac de causa veniat: At ego dicam; Si adsperserit tertio die, erit mundus in septimo; & si non adsperserit in tertio die, non erit mundus in septimo: Idcirco dictum est: *Et expiabit illum in die septimo*. Repetit textus, ut reprobet. Non probo nisi de septimo; de octavo nono & decimo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et expiabit illum in die septimo. Et postea lavabit vestes suas, & lavabit carnem suam aquis, & mundus erit in vespera. Et vir, qui fuerit immundus, & non fuerit expiatus*. De immunditie sanctuarii, & ejus sanctitatum textus loquitur, & mulctat excidio, aut non mulctat excidio nisi propter adspersionem.

אשר יטמא ולא יתחטא. על טומאת
מקדש וקדשיו הכתוב מדבר וענש כרת.
או לא ענש כרת אלא על הזייה
תלמוד לומר ואם לא יתחטא ביום
השלישי וביום השביעי לא יטהר. עונשו
לא יטהר ואין עונשו כרת. והיתה לכם
לחוקת עולם. שינהג הדבר לדורות.
ומזה מי הנדה יכבס בגדיו. בין מים
למים הכתוב מדבר. וחילק הכתוב בין
מים שיש בהם כדי הזייה. ובין מים
שאין בהם כדי הזייה. שהמים שיש
בהם כדי הזייה מטמא אדם לטמא
בגדים. ומים שאין בהם כדי הזייה
מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים.
אתה אומר לכך בא או לא בא אלא
לחלוק בין מזה לנוגע. שהמזה שלא
נגע מטמא בגדים. והמזה ונוגע דין
הוא שיטמא בגדים והרי דברים קל
וחומר ומה אם המזה שאין נוגע
מטמא בגדים. המזה ונוגע דין הוא
שיטמא בגדים אין לי אלא טהורים
טמאים מנין אמרת קל וחומר הוא.
אם טהורים מטמאים. קל וחומר
לטמאים. אין לי אלא כשרים פסולים
מנין אמרת קל וחומר הוא. אם כשרים
מטמאים קל וחומר לפסולים. הא אין
עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון
הראשון בין מים למים הכתוב חילק בין
מים שיש בה כדי הזייה ובין מים
שאין בהם כדי הזייה. שמים שיש בהם
כדי הזייה מטמא אדם לטמא בגדים
ומים שאין בהם כדי הזייה מטמא
אדם לטמא אוכלים ומשקים.

סליק פיסקא

וכל אשר יגע בהם הטמא יטמא.
למה נאמר לפי שהוא אומר בחלל חרב
בא הכתוב ולימד על החרב שהיא טמאה
טומאת שבעה הנוגע בה טמא טומאת
שבעה הא למדנו לכלים ואדם.
ואדם וכלים מנין תלמוד לומר וכבסתם
בגדיכם הא למדנו לכלים ואדם וכלים
כלים וכלים מנין אמרת קל וחומר הוא
ומה כלים הנוגעים בכלים הנוגעים במת
הרי הם טמאים. כלים הנוגעים בכלים

nem. Idcirco dictum est: *Et si non fuerit expiatus in die tertio, & ita die septimo non fuerit mundus*. Ejus pœna est, quod non sit mundus, at ejus pœna non est excidium. *Et erit vobis in statutum perpetuum*. Ut res observetur in generationibus: *Et qui adsperserit aquas effusionis, lavabit vestes suas*. Inter aquas & aquas textus loquitur, & distinguit textus inter aquas, in quibus sit satis ad spargendum, & inter aquas in quibus non sit satis ad spargendum: Quia aquæ, in quibus sit satis ad spargendum, polluunt hominem ut polluat vestes; & aquæ in quibus non sit satis ad spargendum, polluunt hominem, ut polluat cibos, & liquores. Tu dicis, quod hac de causa textus veniat, aut non venit, nisi ad distinguendam inter adspergentem & tangentem; quod adspergens & non tangens, polluat vestes, adspergens & tangens æquum erit ut polluat vestes. Et ecce argumentum a minori ad majus; si adspergens & non tangens polluit vestes, adspergens & tangens æquum erit, ut polluat vestes. Non probo nisi de mundis, de immundis unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus: Si mundæ polluunt, multo magis immundæ. Non probo nisi de legitimis, de illegitimis unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si legitimæ polluunt, multo magis illegitimæ. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem. Inter aquas & aquas distinguit textus, inter aquas in quibus sit satis ad spargendum, & aquas in quibus non sit satis ad spargendum; Quia aquæ in quibus satis sit ad spargendum, polluunt hominem, ut polluat vestes, & aquæ in quibus non satis sit ad spargendum, polluunt hominem, ut polluat cibos & liquores.

Finis textus.

ET *omne, quod attigerit eas immundum polluetur*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Occisum gladio*. Venit textus & docet de gladio, quod polluat immunditie septem dierum, & qui illum attigerit, polluat immunditie septem dierum: Ecce docemur de vasis, & de homine; de vasis & homine, & vasis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et lavabitis vestes vestras*. Ecce docemur de vasis, & homine, & vasis unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus: Si vasa, quæ tangunt hominem, qui tangat vasa, quæ tangant mortuum, sunt immun-

וכלים הנוגעים במת דין הוא שיהיו טמאים . כלים באדם מנין אמרת קל וחומר הוא ומה אם כלים הנוגעים בכלים טמאים. כלים הנוגעים באדם הנוגע במת דין הוא שיהו טמאים או יהיה אדם מקבל טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת שבעה אמרת קל וחומר הוא ומה אם כלים שאין טמאים על גבי משכב ומושב הרי הם מקבלים טומאת מן המת לטמא אדם טומאת שבעה. אדם שמטמא משכב ומושב אינו דין שיהו מקבלים טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת שבעה . תלמוד לומר והנפש הנוגעת תטמא עד הערב טומאת ערב מטמא ואין מקבל טומאה מן המת מלטמא את חבירו טומאת שבעה. או שמטמא בהיסט אמרת קל וחומר. ומה נבלה קלה הרי מטמאה בהיסט מת חמור אינו דין שמטמא בהיסט תלמוד לומר וכל אשר יגע . במגע הוא מטמא ואין מטמא בהיסט.

סליק פיסקא

פרשת בלק

וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות. אין ישיבה בכל מקום כי אם קלקלה שנאמר וישב העם לאכל ושתה . ואומר וישבו לאכול לחם. רבי עקיבא אומר כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למידת הימנה. רבי אומר הרבה פרשיות סמוכות זו לזו . ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב . כיוצא בו אתה אומר הן בני ישראל לא שמעו אלי . אמר לו המקום ושמעו לקולך. כיוצא בו אתה אומר ובת איש כהן כי תחל לזנות . והכהן הגדול מאחיו . וכי מה ענין זה לזה . אף הוא נשרף . משל למה הדבר דומה לקיטרון שהשלים שניו ולא שימש פלומופילון שלו. ולא ברח והלך לו . שלח המלך והביאו וחייבו לקטוע את ראשו. עד שלא יצא ליהרג אמר המלך מילאו לו מידה של דינרים זהב והוציאו לפניו אמרו לו אילו עשית כדרך שעשו חבריך היית נוטל מידה של דינרי זהב ונפשך

munda, vasa quæ tangant vasa, & vasa quæ tangant mortuum, erit æquum, ut sint immunda; De vasis quæ tangant hominem, unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus: Si vasa, quæ tangunt vasa, sunt immunda, vasa quæ tangunt hominem, qui tangit mortuum, erit æquum ut sint immunda. Aut dicam; Homo, qui recipit immunditiem a mortuo, polluet socium suum immunditie septem dierum. Dixisti? Argumento a minori ad majus; Si vasa quæ non polluuntur strato & sedili, recipiunt immunditiem a mortuo, ut polluant hominem immunditie septem dierum; homo, qui polluitur strato & sedili, non erit æquum ut recipiat immunditiem a mortuo, ut polluat socium suum immunditie septem dierum? Idcirco dictum est: *Et anima, quæ tetigerit, polluetur usque ad vesperam*. Immunditie usque ad vesperam polluitur, at non recipiunt immunditiem a mortuo, ut polluat socium suum immunditie septem dierum; Aut polluetur motione? Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si cadaver, quod est leve, polluit motione, mortuus qui est gravis, non erit æquum, ut motione polluat? Idcirco dictum est. *Et omne quod tetigerit:* Tactu polluitur, at non polluitur motione.

Finis textus.

Parascha quæ inscribitur: Balac.

ET stetit Israel in Scitim, & incepit populus fornicari; Non significat ubique statio nisi peccatum. Dictum est enim *Exod.* XXXII. 6. *Et sedit populus ad edendum & bibendum*. Et dictum est *Genes.* XXXVII. 25. *Et sederunt ad edendum panem*. R. Akiba dicit: Omnis Parascha, quæ alteri proxima sit, ex ea explicatur: Multæ Paraschæ sunt inter se proximæ, & inter se remotæ, sicut remotus est oriens ab occidente. Simile huic tu dicis *Exod.* VI. 12. *Ecce filii Israel non auscultarunt mihi*. Dixit illi Deus. *Et audient vocem tuam*. Ibid. III. 18. Huic simile tu dicis *Levit.* XXI. 9. *Et filia viri sacerdotis quæ se profanaverit ad scortandum*. *Et sacerdos maximus ex fratribus suis*. Ibid. vers. 10. Quam relationem habet hoc cum illo? Cuinam hoc est simile? simile est præfecto, qui completis annis suis non ministravit res suas sed fugiens abiit; Rex insequi facit, & adducit, eumque damnat capitis; Priusquam egrediatur ad occidendum, dicit rex; ut imple-

שלך . עכשיו איבדת את נפשך ואיבדת את ממונך . כן בת כהן שזינתה יוצא כהן גדול לפניה ואומר לה אילו עשית כדרך שעשו אימותיך זכית שיוצא ממך כהן גדול כיוצא בזה , ועכשיו איבדת את עצמך ואבדת את ממונך ואת כבודך , לכך נאמר ובת איש כהן . כהן הגדול מאחיו . כיוצא בו אתה אומר אתם לא עמי . ואומר והיה מספר בני ישרﭏ כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם . וכי מה ענין זה לזה משל למלך שכעס על אשתו שלח סופר אחד לכתוב לה גט . ועד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו . אמר המלך איפשר שיצה סופר זה מיכן חלוק . ﭏ אמור לו בוא כתוב שאני כופל לה כתובתה לכך נאמר כי אתם לא עמי . ואומר והית מספר בני ישרﭏ כחול הים . כיוצא בו אתה אומר תאשם שומרון כי מרתה בﭏהיה , ואומר שובה ישרﭏ עד יהוה ﭏהיך . וכי מה ענין זה לזה למה הדבר דומה למדינה שמרדה על המלך שלח המלך פולימרכוס , ואמר להחריבה היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכם מים ואם לאו הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינת פלונית ולחברותיה ולהפרכיא פלונית ולחברותיה . לכך נאמר תאשם שומרון כי מרתה בﭏהיה ואומר שובה ישרﭏ , דבר אחר וישב ישרﭏ בשיטים במקום השטות . לפי שהיו ישרﭏ במדבר לא מקום זרע ותאינה וגפן ורימון באו ועשו מלחמה עם סיחון ועוג ונפלו בידו ונטלו כל מה שלהם . מלכות זו מתגאה ומשתחצת אין לה ﭏ ארבע מדינות שראויות למלכות . ואילו הם

pleatur mensura denariis aureis, & adducatur ad ejus conspectum; Eique dicunt; si fecisses, sicut fecerunt socii tui, accepisses mensuram denariorum aureorum, & anima tua salva fuisset; Nunc peribit anima tua, & peribunt opes tuæ. Similiter: Si filia sacerdotis scortetur, egreditur summus sacerdos ad ejus conspectum, dicens: Si fecisses, sicut fecerunt matres tuæ, digna facta esses, ut ex te nasceretur summus sacerdos huic similis; Nunc te perdidisti, & perdidisti opes tuas. Idcirco dictum est: *Et filia viri sacerdotis, & sacerdos maximus ex fratribus suis*. Huic simile tu dicis *Ose.* I. *Vos non populus meus*. Pariterque dictum est ibid. II. I. *Et erit numerus filiorum Israel sicut arena maris, quæ non poterit mensurari, neque numerari; & erit in loco, ubi dicetur illis non populus meus vos*. Quam relationem habet hoc cum illo? Simile est regi, qui indignatus uxori suæ, mittit scribam, ut ei scribat libellum repudii, & priusquam veniat scriba, placatur rex uxori suæ; dicens rex; fieri non potest ut hinc egrediatur scriba cum nihil fecerit: sed illi dicit: Veni & scribe a me illi dotem duplicari. Idcirco dictum est: *Quia vos non populus meus*: Et dictum est: *Et erit numerus filiorum Israel sicut arena maris*. Huic simile tu dicis ibid. XIV. I. *Desolabitur Samaria, quia rebellavit contra Deum tuum*. Et dictum est ibid. *Convertere Israel ad Dominum Deum tuum*. Quam relationem habet hoc cum illo? Cuinam hoc est simile? Simile provinciæ quæ rebellavit contra regem, contra quam mittit rex imperatorem, præcipiens, ut ea desoletur. Imperator qui erat peritus dignitate præstans dicit illis: Tollite vobis aquas si minus, faciam vobis, sicut feci tali provinciæ, & ejus similibus, tali civitati, & ejus similibus. Idcirco dictum est: *Desolabitur Samaria, quia rebellavit contra Deum suum*. Et dictum est: *Convertere Israel*. Alia expositio: *Et stetit Israel in Scitim in loco* השטות *stultitiæ*. Quia Israelitæ erant in deserto non in loco sementis, & ficus, & vitis, & mali punici, venerunt & fecerunt bellum cum Sichon, & Gog, & ceciderunt in manum eorum, & apprehenderunt cuncta eorum bona; Regnum hoc superbit & est arrogans. Non sunt nisi quatuor provinciæ, quæ sint dignæ regno. sc. Abia, & Alexandria, & Carthago, & Antiochia, quibus erant sexaginta urbes, & omnes dignæ imperio. Dictum est enim *Deuter.* III. 16. *Sexaginta urbes omnes in regione Argob*

ex

אביא ואלכסנדריא . וקרטינני ואנטוכיא ואילו היו להם ששים עיר וכולם ראויות למלכות שנאמר ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן . ובאו ישראל ועשו מלחמה עמהם ונפלו בידם . ונטלו כל מה שלהם . אבל משנתמלאו ישראל מן הביזה , התחילו מבזים את הביזה מקרעים כסות ומשליכים ומקרעים בהמה ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב שנאמר וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו. באו וישבו להם בשיטים במקום השטות . באותה השעה עמדו עמונים ומואבים ובנו להם מקולי' . מבית הישימות ועד הר השלג . והושיבו שם נשים ומוכרים כל מיני בשמים. והיו ישראל אוכלים ושותים באותה שעה אדם יוצא לטייל ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה. והיתה מוכרת לו בשוויו . וקטנה קוראה לו מבפנים בוא וקח לך בפחות . והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני וביום השלישי אמרה לו היכנס לפנים וברור לך לעצמך אי אתה בן בית והיה נכנס אצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני שעדין לא נאסר יינן של גוים לישראל . אמרה לו רצונך שתשתה יין והוא היה שותה . והיה היין בוער בו ואומר לה השמעי לי והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה ואומרת לו רבי רצונך שאשמע לך השתחוה לזה ואומר לה וכי לעבודה זרה אני משתחוה. אמרה לו וכי מה אכפת לך אינו אלא שתגלה עצמך לו . מיכן אמרו המפער עצמו לבעל פעור הרי זו עבודה . והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי ואומרת לו רצונך שאשמע לך הינזר מתורתו של משה והוא ניזור שנאמר וינזרו לבושת ויהיו שיקוצים כאהבם . באחרונה חזרו לעשות להם מרזיהים והיו קוראים להם ואוכלים שנאמר ותקראן לעם לזבחי אלהיהם . רבי אלעזר בן שמוע אומר

ex regno Gog in Bascian. Et venerunt Israelitæ, & fecerunt bellum cum eis, & ceciderunt in manus eorum, & apprehenderunt omnia eorum bona; Sed postquam referti sunt Israelitæ præda, inceperunt contemnere prædam, lacerabant vestes, & jumenta, & projiciebant, quia non quærebant nisi vasa argentea, & vasa aurea. Dictum est enim Ibid. III. 7. *Et omnia jumenta, & spolia civitatis prædavimus nobis. Venerunt, & steterunt in Scitim in loco stultitiæ*. Tum surgentes Ammonitæ & Moabitæ ædificarunt illis officinas a Bet-Aiscimot usque ad Ar-Ascaleg, in quibus considentes mulieres vendebant omnes species aromatum; & Israelitæ comedebant & bibebant; Tum quisque egrediebatur ad deambulandum, & quærebat emere ex vetula quæ cupiebat; eaque justo pretio vendebat; at puella vocabat, eique ex interiori loco dicebat; veni, & eme tibi minoris; & ipse ab ea emebat in die primo, & secundo; In tertio dicebat; Ingredere, & selige tibi; Tu es filius domus, & ipse ad eam ingrediebatur, & vas vini plenum erat apud eam ex vino Ammonitico, quia nondum interdictum erat vinum gentilium Israelitis: Dicebat ei; Placeat tibi bibere vinum; & ille bibebat; & vinum ardebat in eo; & ipse ei dicebat; Ausculta mihi; At illa educebat imaginem Pehor de sinu suo, dicens; Domine mi; Si vis, ut tibi auscultem, adora hoc. At illi dicebat: Idololatriamne ego adorabo? At illa respondebat. Quid tua interest? Nihil aliud requiritur, nisi ut te illi detegas: Hinc dixerunt: Qui se nudat coram Baal-Pehor, hic est ejus cultus: Cum vinum ardebat in eo, dicebat; Ausculta mihi; si vis ut tibi auscultem; Separa te ab lege Mosis; & ipse se separabat. Dictum est enim *Ose.* IX. 9. *Et se separarunt Idolo, & fuerunt abominationes juxta eorum amorem*. Demum iterarunt convivia, & vocabant, & comedebant: Dictum est enim: *Et vocarunt populum ad sacrificia Deorum suorum*. R. Eliezer ben Scamnang dicit: Sicut fieri non potest, ut clavus separetur a tabula sine ligno, ita pariter est impossibile, ut Israelitæ separarentur a Pehor sine animabus. Narratur historia de Pinchas ben Gebata qui circumibat dolia, & venit super eum principium Pehor, & excidit super eum veru & fugiens abiit. Et venit ad eum nocte secunda, dicens; Tu quoque mihi maledicis? Respondit: Tibi non maledicam amplius. Præterea narratur historia de Sabathia de

כשם שאי אפשר למסמר לפרוש מן הדלת
בלא עץ . כן אי איפשר לישראל לפרוש
מן הפעור בלא נפשות . מעשה בפינחס
בן גובתא דאריה שהיה מעגיל בחביות
ובא עליו שרו של פעור ושמט עליו את
השפוד וברח והלך לו . ובא עליו בלילה
שני . אמר לו אף אתה מקללני . אמר לו
שוב איני מקללך מעתה . שוב מעשה
בספטיא מאולם שהשכיר את חמורו
לאשה נויה . כיון שיצתה לפתחה של
מדינה . אמרה לו המתן עד שתכנס
לבית עבודה זרה שלה . לאחר שיצתה
אמר לה המתיני לי עד שאכנס ואעשה
כדרך שעשיתה אמרה לו איפשר אתה
יהודי נכנס וקינה עצמו בחוטמו של פעור .
והיו כל הגוים משחקים לו ואומרים
לא עשה אדם אחד כיוצא בזה . שוב
מעשה בשלטון אחד שבא ממדינת הים
להשתחוות לפעור . אמר להם הביאו פר
אחד שאנו מקריבים לו או איל אחד
שאנו מקריבים לו . אמרו לו אין אנו
נזקקים לו בכך אלא שתגלה עצמך לו .
גירה בהם סנגוורים והיו מפצעים את
ראשיהם . אמר להם אוי לכם ולטעותיכם
ויצמד ישראל באותה שעה ויחר אף יהוה
בישראל . ויאמר יהוה אל משה קח את
כל ראשי העם . דיינים . והיו צולבים
את חטאים כנגד השמש . ויאמר משה
אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים
לבעל פעור . בא לו שבטו של שמעון
אצל זמרי הרי אתה יושב בשלום ואנו
נדונים בהריגה . עמד וכינס עשרים
וארבעה אלף משבטו ובא לו אצל כזבי
אמר לה השמעי לי אמרה לו איני
נשמעת אלא לגדול שבכם כיוצא במשה
רבך אמר לה אף אני רב השבט כמו כן .
ונשמעה לו . ולא עוד אלא שאני גדול
משבטו שאני לשני והוא לשלישי . אחזה
בידו והעמידה באמצע כל ישראל שנאמר
והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו
את המדינית לעיני משה ולעיני כל
עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל
מועד . נענה פינחס באותה שעה ואמר
אין אדם כאן שיהרג ויהרג . היכן הם
אריות גור אריה יהודה . דן גור אריה .
התחיל שות כיון שראה שהיו הכל
שותקים . עמד מתוך סנהדריו שלו ושמט
את הרומח והניחו בפונדתו . והיה

de Aolam, qui locavit asinum mulieri gentili; Postquam egressa est ad portam civitatis, dixit; Expecta dum ingrediar in domum hujus Idololatriæ; Postquam egressa est, dixit illi: Expecta me, dum ingrediar, & faciam, sicut tu fecisti. Respondit: Impossibile est tibi Judæo, ut ingrediente abstergas naribus Pehor. Et omnes gentiles contundebant illum dicentes; Non fecit huic similia. Præterea narratur historia de quodam principe, qui venit de provincia maritima ad adorandum Pehor; Dixit illis; Adducite unum juvencum, quem illi sacrificemus, aut unum arietem, quem illi sacrificemus: Responderunt illi; Non ita nos consuevimus, sed tantum te illi deteges. Incitavit in eos qui contuderunt eorum capita. Dixit illis; Væ vobis, & Idolis vestris: *Consociavit se Israel, & eo tempore iratus est furor Domini in Israel: Et dixit Dominus ad Mosen: Cape omnia capita populi;* Judices: Et illi suspendebant peccatores contra solem. *Et dixit Mose ad judices Israel; occidite unusquisque viros suos conjunctos Baal-Pehor.* Venit tribus Simeon prope Zimri; Ecce tu sedes in pace, & nos judicati sumus, ut occidamur. Tum surgens; congregavit quatuor & viginti millia de sua tribu, & venit contra Cozbi dicens; Ausculta mihi; Cui respondit; Non auscultabo nisi maximo inter vos, qui sit similis Mosi principi tuo; Dixit ei: Ego quoque sum princeps tribus, tamen illi ausculto; & præterea ego sum major præ ejus tribu, quia ego sum princeps secundæ tribus, & ille tertiæ. Tum manu sua apprehendit, & statuit in medio universi Israelis; Dictum est enim: *Et ecce vir de filiis Israel venit, & admovit ad fratres suos Midianitidem in conspectu Mosis, & in conspectu universæ congregationis filiorum Israel; & ipsi lugebant ad ostium tentorii conventus.* Exclamavit Pinchas eo tempore dicens; Nemo est qui occidat, & occidatur? Ubi sunt leones? Leo vocatur Juda, Dan vocatur leo: Incepit exclamare; & quando vidit, quod omnes tacerent, surgens de medio sui Synhedrii, abripiens lanceam appendit cingulo suo, & innixus baculo suo abiit: Dixerunt ei: Pinchas quo vadis? Respondit: Levi non est omnino major Simeone? Dixerunt: Sinite ut ingrediatur: Permiserunt rem Pharisæi. Postquam ingressus est, fecit illi Deus sex miracula; Miraculum primum, quod ex consuetudine debebant inter separari, at Angelus eos simul conjunxit; Miraculum secundum,

מיסתמך במקלו והולך . אמרו לו פנחס
להיכן אתה הולך . אמר להם אין לוי
גדול משמעון בכל מקום . אמרו לו
הניחו לו ויכנס התירו פרושים את הדבר.
כיון שנכנס עשה לו המקום נסים ששה
נס ראשון שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן
המלאך זה בזה. נס שני שסתם פיהם
המלאך ולא היו יכולים לדבר . נס
שלישי שכיון הרומח לתוך זכרות שלו
ולתוך נקבות שלה . והיו הכל רואים
את זכרות שלו בקיבה שלה בשביל
התירקנים . שלא יהו אומרים לא
היתה שם טומאה אף הוא נכנס
לעשות צרכיו . נס רביעי שלא נשמטו
מן הרומח לא עמדו במקומם. נס חמישי
שהגביה המלאך פתח שקוף כדי שיראו
על כתיפו. נס ששי שהיה המלאך מחבל
לפניו ויוצא כיון שיצא וראה פינחס
את המלאך שהיה מחבל יותר מדיי
השליכן לארץ ועמד ופילל שנאמר ויעמד
פינחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו
לצדקה . ועוד ששה ניסים אחרים
נעשו לו . נס שביעי שנארך חנית של
רומח עד שנכנס בשני גולמים ויצא
למעלה . נס שמיני שנתחזק זרועו של
פינחס. תשיעי שלא נשבר הרומח. עשירי
שלא ירד מדמם על פינחס שלא יטמא
אחד עשר שדרך העליון להמית התחתון
על הרומח . ונעשה נס ונהפך זמרי על
כזבי בשעת מעשה וחייבים מיתה. באו
שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי.
וכי בן בתו של פוטי היה מבקש לעקור
שבט אחד מישראל . וכי אין אנו יודעים
בן מי הוא . כיון שראה המקום שהכל
מזלזלים בו . התחיל מייחסו בשבח
שנאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל . כהן
בן כהן קנאי בן קנאי משיב חימה בן
משיב חימה . השיב את חמתי מעל בני
ישראל . לכך אמור הנני נותן לו בריתי
שלום. מלמד שעמדו ממנו בבניין ראשון
שמונה עשר כהנים גדולים ובשביל
שהיו מוכרים אותו ברמים התחילו
שנותיהם מתקצרות. מעשה באחד ששלח
ביד בנו שתי מידות של כסף מליאות
כסף ומחוקיהם זהב . שוב מעשה באחד
ששילח ביד בנו שתי מידות של זהב
ומחוקיהם זהב . אמרו כפה סייח את

quod Angelus eorum os clausit, & loqui non potuerunt; Miraculum tertium, quod lancea immissa sit in pudenda virilia & muliebria utriusque, ut omnes videre possent membrum ipsius virile intra pudenda muliebria illius, & omnes videbans eorum connubium ne dicerent: non fuit in iis immundities, sed necessitatis causa ingressus est. Miraculum quartum, quod non exciderint ex lancea, sed steterint in loco suo. Miraculum quintum, quod Angelus extulerit apertionem superliminaris, ut ejus humeri conspici possent. Miraculum sextum, quod Angelus devastaret coram eo, & exiret; Postquam egressus vidit Pinchas, quod Angelus devastaret, magis quam esset conveniens; Se projecit in terram, & stans oravit; Dictum est enim *Psal.* CVI. 30. *Et stetit Pinchas & oravit, & cessavit cædes, & reputatum est ei in justitiam.* Et præterea sex alia miracula facta sunt ei: Septimum miraculum, quod producta fuerit acies lanceæ, ut ingressa sit in duo corpora, & supra exierit. Miraculum octavum; quod roboratum fuerit brachium Pinchas. Nonum; quod non fracta sit lancea; Decimum, quod non effluxerit de eorum sanguine super Pinchas, ne pollueretur. Undecimum, quod descenderit superior ad occidendum inferiorem super lanceam. Et factum est miraculum, quod se converterit Zimri super Cozbi tempore operis, ut rei fierent mortis. Venit tribus Simeon ad tribum Levi. Quid? Filiusne filiæ Puti quærit eradicare unam tribum de Israel? Nonne cognoscimus, quis ille sit? Quando vidit Deus ab omnibus contemni, incepit laudare ejus genealogiam; Dictum est enim. *Pinchas filius Eleazari, filii Aharon sacerdotis sedavit iram meam desuper filios Israel.* Sacerdos filius sacerdotis, zelotypus filius zelotypi, sedans iram filius sedantis iram. *Qui sedavit iram meam desuper filios Israel; Idcirco dic; Ecce ego do illi pactum meum pacis.* Docemur; quod ex ejus filiis ministraverint in domo prima octodecim sacerdotes; Et propterea quod illud vendebant, inceperunt eorum anni abbreviari. Narratur de quodam, qui misit per filium suum duas mensuras argenteas, plenas argento, & earum hostoria erant aurea. Præterea narratur de quodam, qui misit per filium suum duas mensuras aureas, & earum hostoria erant aurea. Dixerunt: Inclinavit pullus candelabrum. *Et erit ei & semini ejus post eum, fœdus sacerdotii perpetuum.* Hæc sunt quatuor & viginti dona sacerdotii, quæ data sunt sacerdotibus. *Quia zelo-*

המנורה . והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם . אילו עשרים וארבע מתנות כהונה שניתנו לכהנים . תחת אשר קינא לאלהיו ויכפר על בני ישראל תחת אשר הערה למות נפשו. לכפר על בני ישראל לא נאמר כאן אלא ויכפר על בני ישראל שעד עכשיו לא זז אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים׃

סליק פיסקא

פרשת פנחס

פנחס בן אלעזר . לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות . הכל במשמע ישראל . כהנים . ולוים . גרים . נשים . ועבדים . וטומטום . ואנדרונינוס במשמע ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא תנחל יצאו כהנים . ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. יצאו לוים . לשמות מטות אבותם תתנחלו . יצאו גרים ועבדים . איש לפי פקודיו . יצאו נשים וטומטום ואנדרונינוס. רבי יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ . שנאמר לשמות מטות אבותם תתנחלו . מה תלמוד לומר לאלה תחלק הארץ ומה תלמוד לומר לשמות מטות אבותם. שינה המקום נחלה זו מכל נחלות שבתורה שבכל נחלות שבתורה חיים יורשים את המתים . וכאן מתים יורשים את החיים . רבי אומר משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר לזה בן אחד ולזה שלשה בנים . יצאו לגורן זה נטל סאה ואילו נטלו שלשה סאים והורישו את אבותיהם וחזרו וחלקו בשוה וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה רבי שמעון בן אלעזר אומר זה נטל חלקו וחלק אביו . וזה נטל חלקו וחלק אביו. נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלה. ונמצאת מקיים לשמות מטות אבותם תתנחלו. לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו הרי שהיו לו בשעת יציאת מצרים חמשה בנים ובכניסתו לארץ עשרה קורא אני למעט תמעיט נחלתו הרי שיצאו עמן עשרה בנים ממצרים ובכניסתם לארץ נמצאו חמשה קוראני עליהם לרב תרבו נחלתו. איש. יצאו עבדים ונשים וטומטום ואנדרוגינוס . לפי פיקודיו מלמד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא . וכן הוא אומר וידברו בני יוסף את יהושע ואומר אני עם רב עד אשר כה ברכני יהוה ואומר ויאמר

typus fuit Deo suo, & expiavit pro filiis Israel; Quia adivit periculum mortis, ut expiaret pro filiis Israel: Non dictum est hic, nisi; *Et expiavit pro filiis Israel*. Quia ad hoc tempus nondum recessit, sed adhuc stans expiat, donec resurgant mortui.

Finis textus.

Parascha, qui inscribitur: *Pinchas*.

P*Inchas filius Eleazari*. *Istis dividetur terra in hæreditatem juxta numerum nominium*. Omnes comprehenduntur, Israelitæ, sacerdotes, & Levitæ, proselyti, mulieres, & servi, & obstructi, & androgyni. *Et dixit Dominus ad Aharon: In terra eorum non hæreditabis*. Excluduntur sacerdotes: *Et in medio filiorum Israel non hæreditabunt hæreditatem*. Excluduntur Levitæ. *Juxta nomina tribuum patrum suorum*. Excluduntur proselyti & servi. *Vir juxta suos enumeratos*. Excluduntur fœminæ, obstructus, & androgynus. R. Josia dicit: Illis, qui egressi sunt de Ægypto, divisa fuit terra: Dictum est enim. *Juxta nomina tribuum patrum suorum facietis hæreditare*. Cur dictum est: *Istis dividetur terra*? Propter mulieres & pueros. R. Jonathan dicit; Illis qui venerunt in terram, divisa est terra; Dictum est enim: *Istis dividetur terra*. Cur igitur dictum est: *Juxta nomina tribuum patrum suorum*? Distinguit Deus hanc hæreditatem ab omnibus hæreditatibus, quæ in lege memorantur, quia in cunctis hæreditatibus in lege memoratis viventes hæreditant a mortuis; at hoc loco mortui hæreditant a viventibus. Rabi dicit: Cuinam hoc simile est? Simile duobus fratribus sacerdotibus, qui sint in civitate; quorum alteri sit unus filius, & alteri tres filii; qui egredientes in aream, iste accipit satum, & illi accipiunt tria sata, & faciunt hæreditare eorum patres, atque iterum æqualiter dividunt. Rabi Eliesar dicit: Iste accipit partem suam & partem patris sui; & iste accipit partem suam, & partem patris sui. Deprehenditur confirmari. *Istis dividetur terra in hæreditatem*. Et deprehenditur confirmari. *Juxta nomina tribuum suorum patrum facietis hæreditare*. *Multo multiplicabitis hæreditatem, & pauco diminuetis hæreditatem*. Ecce si fuerint in exitu Ægypti quinque filii, & in ingressu in terram decem, legam: *Pauco diminuetis hæreditatem*. Ecce si fuerint

להם יהושע אם עם רב אתם עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפריזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים. יותן נחלתו. שומע אני מעורבבים תלמוד לומר בגורל. אי בגורל יכול שומע אני בינו לבין עצמו. תלמוד לומר על פי נחלתו, שומע אני בינו לבין עצמם תלמוד לומר על פי יהוה, מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא ברוח הקודש. אך. יצאו כלב ויהושע וכן הוא אומר ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ואומר ויתנו בני ישראל נחלתם ליהושע בן נון בתוכם. על פי יהוה נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח. לשמות מטות אבותם יצאו גרים ועבדים. על פי הגורל תחלק נחלתו. מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא בישימין. בית כור כנגד בית סאה ובית סאה כנגד בית כור.

סליק פיסקא

ותקרבנה בנות צלפחד. כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה. אמרו לא ברחמי בשר ודם רחמי המקום בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות. אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו. בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה. מגיד הכתוב שכשם שהיה צלפחד בכור. כך היו כולן בכורות. וללמדך שהיו

cum eo egressi de Ægypto decem filii, & in ingressu in terram deprehensa fuerint quinque, legam: *Multo multiplicabitis hæreditatem*. *Vir*. Excluduntur servi, & mulieres, & obstructus, & androgynus. *Juxta suos enumeratos*. Docemur non fuisse divisam terram Israel nisi singulis tribubus juxta id quod erat. Et sic dictum est *Jos.* XVII. 14. *Et locuti sunt filii Joseph ad Josua, & dixerunt: Ego populus multus; sic enim mihi benedixit Dominus*. Et dictum est ibid. *Et dixit eis Josue. Si populus multus vos, adscende tibi ad silvam; & tibi elige ibi in terra Perizi, & Rephaim, quia angustus est tibi mons Ephraim. Dabitur hæreditas ejus*. Crederem promiscue? Idcirco dictum est: *Sorte*. Si *sorte*; crederem inter se & ipsum solum? Idcirco dictum est: *Juxta hæreditatem suam*. Crederem inter se & ipsos? Idcirco dictum est: *Juxta dictum Domini*. Ostendit non fuisse divisam terram Israel nisi per Spiritum sanctum. *Tantummodo*. Excluduntur Caleb, & Josue: Et sic dictum est *Jos.* XIV. 15. *Et dederunt Caleb filii Ebron, sicut dixit Mose*. Et dictum est ibid. XIX. *Et dederunt filii Israel hæreditatem Josuæ filio Nun in medio ipsorum, juxta dictum Domini dederunt illi civitatem, quam petiit Tamnath Seraib. Juxta nomina tribuum patrum suorum*. Excluduntur proselyti, & servi: *Juxta sortem dividetur hæreditas sua*. Ostendit non fuisse divisam terram Israel nisi juxta æstimationem; Spatium Cor contra spatium Cor, & spatium sati contra spatium Cor.

Finis textus.

ET *accesserunt filiæ Zelophchad*. Quando audierunt filiæ Zelopchad terram fuisse divisam tribubus, non autem fœminis, convenerunt omnes inter se ad consulendum, dicentes; Non sunt sicut misericordiæ carnis & sanguinis misericordiæ Dei; caro & sanguis magis miseretur masculorum, quam fœminarum; sed qui dixit: Et fuit mundus; non ita facit; sed miseretur tam masculorum quam fœminarum: Dictum est enim *Psal.* CXLV. 9. *Bonus Dominus universis, & misericordiæ ejus. Filii Chephar, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse*. Ostendit textus, quod sicut Zelopchad fuit primogenitus, ita pariter omnes fuerint primogeniti; ut doceare, quod essent innocentes filiæ innocentis; Et cujus opera sunt occulta, & patrum suorum opera sunt oc-

זכאות בנות זכאי . וכל מי שמעשיו
סתומים והכתוב מייחסו לשבח . הרי זה
צדיק בן צדיק . וכל מי שמעשיו סתומים
ומעשה אבותיו סתומים הכתוב מייחסו
לגנאי הרי זה רשע בן רשע . רבי נתן
אומר בא הכתוב ללמדך שכל צדיק
וצדיק שגדל בחיק רשע ולא עשה
כמעשיו להודיע כמה צדיק גדול שגדל
בחיק רשע ולא עשה כמעשיו . וכל רשע
שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו
להודיע כמה רשע גדול שגדל בחיק
צדיק ולא עשה כמעשיו . עשו גדל בין
שני צדיקים בין יצחק ובין רבקה ולא
עשה כמעשיהם. עובדיה גדל בין שני
רשעים בין אחאב ואיזבל ולא עשה
כמעשיהם ונתנבא על עשו שגדל בין
שני צדיקים בין יצחק לרבקה ולא עשה
כמעשיהם שנאמר חזון עובדיה כה אמר
,הוה אלהים לאדום . למשפחות מנשה
בן יוסף . כשם שחיבב יוסף את ארץ
ישראל כך חיבבו את בנות צלפחד . ואלה
בנות צלפחד מחלה נועה חגלה ומלכה
ותרצה . או כל הקודם במקרא קודם
במעשה תלמוד לומר ותהיינה מחלה
תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד
מלמד שכולם שקולות זו בזו . ותעמדנה
לפני משה . מגיד הכתוב שלא עמדו אלא
בשנת הארבעים . בשנה שמת בה
אהרן שנאמר ויעל אהרן הכהן על הר
ההר על פי יהוה וימת שם בשנת
הארבעים לפני משה ולפני אלעזר הכהן.
אם משה לא היה יודע אלעזר היה
יודע אלא סרס המקרא ודורשיהו דברי
רבי יאשיה . אבא חנין אומר משום רבי
אליעזר בבית המדרש היו ובאו ועמדו
לפניהם. אבינו מת במדבר . רבי עקיבא
אומר נאמר כאן מדבר . ונאמר להלן
מדבר . מה מדבר האמור כאן צלפחד
אף מדבר האמור כאן צלפחד. והוא לא
היה בתוך העדה . זו עדת מלינים .
הנועדים על יהוה . זו עדת מרגלים
בעדת קרח . זו עדה של קרח . כי
בחטאו מת . שלא החטיא את אחרים
עמו . ובנים לא היו לו . שאם היתה
לו בן לא היינו תובעות . למה יגרע
שם אבינו מתוך משפחתו . רבי יהודה
אומר נאמר כאן שם ונאמר להלן שם.
מה שם האמור להלן נחלה . אף שם

occulta, & textus faciat genealogiam in laudem, ecce iste justus filius justi; & cujus opera sunt occulta, & suorum patrum opera sunt occulta, & textus faciat genealogiam in dedecus; iste est impius filius impii. R. Nathan dicit. Venit textus ad te docendum, de omni justo, qui nutritus sit in sinu impii, & non faciat juxta ejus opera, ad ostendendum quantum sit hic justus, qui nutritus sit in sinu impii, & non faciat juxta opera ejus: Et de impio, qui nutritus sit in sinu justi, & non faciat juxta opera ejus, ad ostendendum quantum sit iste impius, qui nutritus sit in sinu justi, & non faciat juxta opera ejus. Esau nutritus est inter duos justos, inter Isaac, & Rebecham, & non fecit juxta opera eorum. Obadia nutritus est inter duos impios, inter Achabum, & Jezabelem, & non fecit juxta opera eorum, & prophetavit contra Esau, qui nutritus est inter duos justos, inter Isaach & Rebecham, & non fecit juxta opera eorum; Dictum est enim *Obad.* I. I. *Visio Obadiæ: Sic dixit Dominus de Edom. De familiis Manasse filii Joseph.* Sicut amavit Joseph terram Israel, ita pariter eam amarunt filiæ Zolophchad. *Et istæ filiæ Zolophchad, Machla, Noa, Chogla, Milca, & Tirsa.* Aut qui præcedit in textu, præcedat quoque in opere. Idcirco dictum est *Num.* XXXVI. II. *Et fuerunt Machla, Tirsa, & Milca, & Noa filiæ Zolophchad.* Docemur quod omnes inter se essent pares: *Et steterunt coram Mose.* Ostendit textus quod non steterunt nisi anno quadragesimo, sc. anno, quo mortuos est Aharon; Dictum est enim ibid. XXXIII. 38. *Et adscendit Aharon sacerdos super montem Hor juxta dictum Domini, & mortuus est ibi anno quadragesimo. Coram Mose, & coram Eleasaro sacerdote.* Si Mose ignoravit, Eleasar cognovit? Sed inversus est textus, & exponendus est. Verba R. Josia. Aba Chanen dicit nomine R. Elieser; In academia erant, & venientes steterunt coram eis. *Pater noster mortuus est in deserto.* R. Akiba dicit; Dictum est hic *in deserto*, & dictum est ibi *in deserto.* Sicut hic agitur de Zolophchad, ita pariter ibi. *Et ipse non fuit in medio congregationis.* Hæc fuit congregatio murmurantium: *Congregatorum contra Dominum.* Hæc fuit congregatio exploratorum. *In congregatione Kore.* Hæc est congregatio Kore. *Qui in peccatum suum mortuus est.* Quia secum alios peccare non fecit: *Et filii non fuerunt ei.*

האמור כאן נחלה . ומה שם האמור
להלן זרע. אף שם האמור כאן זרע . כי
אין לו בן. למה נאמר והלא כבר נאמר
ובנים לא היו לו . מה תלמוד לומר כי
אין לו בן שהיו חכמות ודורשות הא אם
היה לו בת בן לא היינו תובעות . תנה
לנו אחוזה בתוך אחי אבינו . רבי נתן
אומר יפה כח נשים מכח אנשים.
אנשים אומרים נתנה ראש ונשובה
מצרימה . ונשים אומרים תנו לנו אחוזה
בתוך אחי אבינו . ויקרב משה את
משפטן לפני יהוה . אמר רבי חידקא
שמעון השיקמוני היה לי חבר מתלמידי
רבי עקיבא ואמר יודע היה משה
שהבנות נוחלות . על מה נחלקו אם
ירשו כראוי כבמחוזק ואם לאו ראויה
היתה פרשת גאלות שתאמר על ידי
משה אלא שזכו בנות צלפחד שנאמרה
על ידן לכך מגלגלים זכות על ידי
זכאי. וחובה על ידי חייב.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה אל משה כן בנות צלפחד
דוברות . יפה תבעו בנות צלפחד שכך
כתובה פרשה לפני במרום אשרי אדם
שהמקום מודה לדבריו . כיוצא בו אתה
אומר כן בני יוסף דוברים . כיוצא בו
אתה אומר ויאמר יהוה סלחתי כדבריך.
או עתידות אומות העולם לומר אשרי
אדם שהמקום הודה לדבריו . נתון תתן
להם אחוזה נחלה . זו נחלת אביהם.
בתוך אחי אביהם. זו נחלת אחי אביהם.
והעברת את נחלת אביהם להם .
מגיד שבנות צלפחד נטלו שלשה חלקים
בנחלה . חלק אביהם וחלק אבי אביהם
וחלק אביהם שהיה בכור . רבי אליעזר בן
עקיבא אומר אף חלק אחי אביהם נטלו

ei. Si filius ei fuisset, nos non peteremus: *Quare deerit nomen patris nostri a medio familiæ suæ?* R. Jehuda dicit. Dictum est hic *nomen*, & dictum est cap. XXVI. *nomen*, sicut nomen ibi dictum designat hæreditatem, ita pariter & hoc loco; sicut nomen ibi dictum designat prolem, ita pariter & hoc loco. *Quia non fuit ei filius.* Cur dictum est; Atqui jam dictam est: *Et filii non fuerunt ei*. Cur igitur dictum est: *Quia non fuit ei filius?* Quia erant sapientes, & doctæ; si illi fuisset filia filii, nos non peteremus. *Da nobis possessionem in medio fratrum patris nostri.* R. Nathan dicit: Melius est jus mulierum præ jure virorum; Quia viri dixerunt; *Demus nobis ducem & revertamur in Ægyptum*. At mulieres dixerunt: *Date nobis possessionem in medio fratrum patris nostri. Et admovit Mose judicium eorum coram Domino*. Dixit R. Chidka Simehoni Sikmoni; erat mihi socius ex discipulis R. Akiba, qui dicebat; Sciebat Mose, quod filiæ hæreditare deberent; De quo contenderunt? Utrum hæreditarent tam juxta convenientiam, quam juxta consuetudinem; Si minus conveniens erat ut parascha hæreditatis diceretur per Mosen; Verum dignæ habitæ sunt filiæ Zolophchad, ut per eas diceretur; Idcirco colligitur meritum per merentem, & demeritum per demerentem.

Finis textus.

Et dixit Dominus ad Mosen: *Recte filiæ Zolophchad loquuntur*. Recte petunt filiæ Zolophchad; Etenim sic scripta est hæc sectio coram me in cœlo; Beatus vir, cujus verbis Deus assentitur, Huic simile tu dicis *Num.* XXXIV. 5. *Recte filii Joseph loquuntur*. Huic simile tu dicis ibid. XIV. 20. *Et dixit Dominus; Remisi secundum verba tua.* Aut dicturæ sunt nationes mundi; Beatus vir, cujus verbis Deus assentitur. *Dando dabis illis possessionem hæreditatis*. Hæc est hæreditas sui patris. *In medio fratrum sui patris*. Hæc est hæreditas fratrum sui patris. *Et facies transire hæreditatem patris sui ad eas*. Ostendit, quod filiæ Zolopchad acceperint tres partes in hæreditatem, sc. partem sui patris, & partem patris sui patris, & partem sui patris, qui erat primogenitus. R. Eliescr ben Akiba dicit; Etiam partem fratrum sui patris acceperunt. *Et ad filios Israel loqueris dicendo. Vir*. Non probo nisi de eo tempore, de generationibus unde probatur

ואל בני ישראל תדבר לאמר . איש אין לי
אלא לשעה לדורות מנין . תלמוד לומר
ואל בני ישראל תדבר לאמר בכולם הוא
אומר ונתתם וכאן הוא אומר והעברתם
רבי אומר אין לך מעביר בנחלה אלא בת
מפני שבנה ובעלה יורשים אותם .
מנין שהאב קודם לאחיו בנחלה היה
רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר הרי הוא
אומר והעברתם את נחלתו לבתו מפני
הבת מעביר אתה את האב ואי אתה
מעביר מפני האחים . ומנין שהאב יורש.
אמרת קל וחומר ומה אחים מן האב
שאינן באים אלא מכח אב . הרי הם
יורשים את האב . ודין הוא שיורש
ומנין לעשות את בת הבן כבן אמרת
קל וחומר הוא ומה בנות צלפחד שלא
היו אלא לשעה עשה את בת הבן כבן
קל וחומר לדורות. מנין לעשות נקבות
כזכרים . הרי אתה דן הואיל והבנים
יורשים ואחי האב יורשים . מה בנים
עשה נקבות כזכרים אף בכל היורשים
עשה נקבות כזכרים. ומה בנים הקדים
זכרים לנקבות . אף בכל היורשים
הקדים זכרים לנקבות . ומה בגואלים
עשה בנים כאבותם . אף בכל היורשים
בנים כאבותם . ומנין שהבת יורשת
הרי הוא אומר וכל בת יורשת נחלה
ממטות בני ישראל אין לי אלא בת . בת
הבן מנין אמרת קל וחומר ומה בת
שהורע כוחה במקום הבן הרי היא יורשת
בת הבן . בין שיפה כוחו במקום הבן
דין הוא שתירש . ומנין שהאיש יורש את
אשתו . תלמוד לומר ממשפחתו וירש
אותה דברי רבי עקיבא . רבי ישמעאל
אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר וכל בת
יורשת נחלה ממטות בני ישראל . ואומר

tur? Ex eo quod dictum est: *Et ad filios Israel loqueris, dicendo;* De omnibus loquitur: *Et dabitis*. Et hic dictum est: *Et facietis transire*. Rabi dicit. Non est tibi, qui faciat transire hæreditatem, nisi filia, quia ex ea filius & maritus hæreditant. Unde probatur, quod pater antecedat fratres in hæreditate? R. Ismael bar R. Jose dicebat: Ecce dictum est: *Et facietis transire hæreditatem ejus ad filiam ejus*. Propter filiam tu facis transire hæreditatem ad patrem, at non facis transire propter fratres. Et unde probatur, quod pater hæreditet? Dixisti? Argumento a minori ad majus; Si fratres ex patre, qui non veniunt nisi ex jure patris, hæreditant, pater, ipse æquum erit ut hæreditet. Et unde probatur, ut cosideretur filia filii, sicut filius? Argumento a minori ad majus: Si in filiabus Zolophchad, quæ non fuerunt nisi eo tempore tantum, considerata fuit filia filii, sicut filius, multo magis in generationibus: Unde probatur, ut considerentur mares sicut fœminæ? Ecce tibi argumentum. Quoniam & filii hæreditant, & fratres patris hæreditant; Si in filiis considerantur fœminæ sicut mares, ita pariter in reliquis omnibus hæredibus considerandi erunt fœminæ sicut mares: Et sicut in filiis mares antecedunt fœminas, ita pariter in omnibus hæredibus mares antecedent fœminas; Et sicut in redemtoribus considerantur filii sicut patres, ita pariter in omnibus hæredibus considerandi erunt filii sicut patres: Et unde probatur, quod filia hæreditet? Ex eo qood dictum est *Num.* XXXIV. *Et omnis filia, quæ hæreditat hæreditatem ex tribubus filiorum Israel*. Non probo nisi de filia, de filia filii unde probatur? Dixisti? Argumento a minori ad majus: Si filia cujus conditio est mala, ubi sit filius, hæreditat, filia filii filia filiæ filii, cujus conditio est bona, ubi sit filius, æquum erit ut hæreditet. Et unde probatur, quod maritus ab uxore hæreditet? Ex eo quod dictum est; *Et familia ipsius, & hæreditabit illam*. Verba R. Akiba. R. Ismael dicit: Non est necesse; Quia jam dictum est: *Ex omnis filia quæ hæreditat hæreditatem ex tribubus filiorum Israel*. Et pariter dictum est *Num.* XXXIV. 7. *Ut non devolvatur hæreditas filiorum Israel de tribu in tribum aliam*. Et pariter dictum est *Jos.* IXIV. 33. *Et Eleazar filius Aharon mortuus est*: Num erat Pinchaso possessio in monte Ephraim? Verum, quia accepit uxorem de filiis Ephraim, ex qua mortua hæreditavit: Huic

לא תיסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה
אחר ואומר ואלעזר בן אהרן מת .
וכי מנין היה לפינחס בהר אפרים אלא
שנשא אשה מבני אפרים ומתה וירשה
כיוצא בו ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו
עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד שנשא
אשה מבני מנשה ומתה וירשה. ואם אין
אחים לאביו ממשפחתו ממשפחת אביו .
או אינו אלא ממשפחת אמו תלמוד לומר
למשפחותם לבית אבותם. מגיד שמשפחות
הולכות אחרי אבות . וירש אותה לעניין
שאמרנו . והיתה לבני ישראל לחוקת משפט
נתנה תורה דעת לחכמים לדרוש ולומר.
כל הקרוב בשאר בשר הוא בנחלה.
ויאמר יהוה אל משה עלה אל הר העברים
הזה הר נבו זו נחלה בני ראובן ובני גד
בשעה שנכנס משה לנחלת בני ראובן ובני
גד שמח ואמר דומה אני שהותר לי נדרי
התחיל שופך תנחומים לפני המלך . משל
למה הדבר דומה למלך בשר ודם שגזר
על בנו שלא יכנס לפתח פלטריז שלו,
נכנס לשער והוא אחריו לטרקלים הוא
אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו
בני מיכן ואילך אתה אסור . כך בשעה
שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן
שמח ואמר דומה אני שהותר לי נדרי
התחיל שופך תחנונים לפני המקום
והלא דברים קל וחומר ומה אם משה
חכם גדול אב החכמים ואב הנביאים אף
על פי שיורע שנגזרה עליו גזירה לא
מנע עצמו מן הרחמים קל וחומר לשאר
בני אדם . ואתחנן אל יהוה במיני תחנונים
בעת ההיא לאמר שאין תלמוד לומר אלא
אמר ליה הודיעני אם אני נכנס לארץ
ואם לאו ארוני ארון לכל באי העולם .
אלהים ברין בראת את העולם . אתה

Huic simile dictum est 1. *Paral.* 11. 22. *Et Scegub genuit Jabir, & fuerunt ipsi viginti & tres civitates in terra Galaad*. Quia duxit uxorem de filiis Manasse, ex qua mortua hæreditavit: *Et si non fuerint fratres patri suo de familia sua;* de familia patris: aut non nisi de familia matris? Idcirco dictum est *Num.* 1. 1. *Juxta familias ipsorum, juxta domos patrum suorum*. Ostendit, quod familiæ sequantur patres. *Et hæreditabit illam*. Eo modo quo diximus. *Et erit filiis Israel in statutum judicii*. Dedit lex scientiam sapientibus ad exponendum, & dicendum, quod proximus affinitate sit legitimus ad hæreditatem. *Et dixit Dominus ad Mosen: Adscende ad montem Abarim*. Iste est mons Nebo; Hæc est hæreditas filiorum Ruben, & filiorum Gad; quum ingressus est Mose in hæreditatem filiorum Ruben, & filiorum Gad, lætatus est dicens; Videtur solutum mihi esse meum votum; incepit effundere consolationes coram Deo. Cuinam hoc simile est? Simile regi terrestri, qui decrevit de filio suo, ne ingrederetur ostium palatii sui; Ingreditur portam, & ipse eum sequitur; Ingreditur in triclinium, & ipse eum sequitur, quando incedit, ut ingrediatur in cubiculum; dicit ei; fili mi; Hinc & ulterius tibi interdictum est; Ita pariter quando ingressus est Mose in hæreditatem filiorum Gad, & filiorum Ruben, lætatus est dicens: Videtur solutum mihi esse meum votum; incepit effundere consolationes coram Domino. Ecce argumentum a minori ad majus; Si Mose, qui erat sapientissimus & pater prophetarum, licet cognosceret, de se statutum esse decretum, tamen non cessavit a precibus, multo magis de ceteris hominibus. *Et supplicavi Domino*. *Deuter.* 111. 23. Omnibus supplicationibus. *Tempore illo, dicendo*. Neque erat dicendum. *Dicendo*. Sed dixit; Indica mihi; Utrum ego ingrediar in terram, an non; *Domine:* Dominus omnibus venientibus in mundum: *Deus;* qui in justitia creasti mundum. Tu *incepisti* aperire ostium servo tuo, quando ingressus sum in hæreditatem filiorum Ruben, & filiorum Gad: Alia expositio: *Tu incepisti* solvere juramentum scriptum in lege; *Qui immolaverit Diis, excidetur*. *Exod.* XXII. 19. Et filii tui servierunt Idololatriæ, & quæsivi misericordias, & condonasti. *Tu incepisti* solvere juramentum: *Ostendere servo tuo* miracula & portenta; Dictum est enim *Exod.* 111. 3. *Et dixit Mose: Convertam*

החילות. אתה החילות לפתוח פתח לעבדך בשעה שנכנסתי לנחלת בני ראובן ובני גד. דבר אחר אתה החילות את השבועה כתבת בתורה זובח לאלהים יחרם ובניך עבדו עבודה זרה ובקשתי רחמים ממך וסלחת. אתה החילות את השבועה. להראות את עבדך ניסים וגבורות שנאמר ויאמר משה אסורה נא ואראה את גודלך זו מידת טובך. שנאמר ועתה יגדל נא כח יהוה. ואת ידך. זו ימינך שפשוטה לכל באי העולם. שנאמר ימינך יהוה נאדרי בכח ואומר ימינך וזרועך ואור פניך. ואומר בי נשבעתי. שאתה כובש ברחמים את מידת הדין שנאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע. ואומר ישוב ירחמינו יכבוש עונותינו תתן אמת ליעקב. אשר מי אל בשמים ובארץ שלא כמידת הקדוש ברוך הוא מידת בשר ודם. מידת בשר הגדול מחברו מבטל גזירת חבירו. אבל אתה יכול למחות על ידך וכן הוא אומר והוא באחד ומי ישיבנו. רבי יהודה בן בבא אומר משל באדם שנתון בקונטריסים של מלכות אפילו נותן ממון הרבה אי אפשר ליעקר. אבל אתה אומר עשו תשובה ואני מקבל שנאמר ומחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך. רבי אומר אשר מי אל בשמים ובארץ חוץ מיכן ישראל אומר וידעת היום והשבות אל לבבך אין עוד לא אף באומות העולם. אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך. כמעשיך במצרים. וכגבורותיך על הים. דבר אחר כמעשיך וכגבורותיך. על נחלי ארנון. אעברה נא ואראה אין נא לא לשון בקשה. הארץ הטובה אשר בעבר הירדן. וזו היא שרבי יהודה אומר ארץ כנען היא טובה. ולא נחלת בני ראובן ובני גד. ההר הטוב. זו ירושלם. והלבנון זה בית המקדש. וכן הוא אומר פתח לבנון דלתיך ואומר והלבנון באדיר יפול ויש אומרים לבנון מינה עליהם את מלכיהם.

סליק פיסקא

tam me nunc, & videbo. Magnitudinem tuam: Hæc eſt proprietas bonitatis tuæ. Dictum eſt enim *Num.* XIV. 17. *Nunc ergo jam magnificetur fortitudo Domini. Et manum tuam:* Hæc eſt dextra tua, quæ porrecta eſt omnibus venientibus in mundum. Dictum eſt enim *Exod.* XV. 6. *Dextra tua, Domine, formidabilis eſt in virtute tua.* Et dictum eſt *Pſal.* XLIV. 5. *Sed dextra tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui.* Et dictum eſt *Geneſ.* XXII. 16. *In me juravi.* Quia obducis miſericordiis proprietatem judicii; Dictum eſt enim *Mich.* VII. 18. *Quis Deus ſimilis tui, qui portas iniquitatem, & tranſis peccatum ſuper rebellem?* Et ſimiliter ibid. dictum eſt ibid. *Revertetur, & miſerebitur noſtri, obducet iniquitates noſtras: Dabis veritatem Jacob. Quis eſt enim Deus in cœlo & in terra?* Non eſt proprietas Dei S. B. ſicut proprietas carnis & ſanguinis eſt, ut præſtantior aboleat decretum ſocii ſui; Verum quis eſt; qui poſſit cohibere manum tuam? Dictum eſt enim *Job* XXIII. 13. *Ipſe enim ſolus eſt, & quis convertet illum?* R. Jehuda ben Baba dicit: Simile eſt homini, qui ſit in ſententia mortis ex decreto regni, vel ſi det multos numos, impoſſibile eſt illam evertere; Sed tu dicis; Facite pœnitentiam, & ego recipiam; Dictum eſt enim *Iſai.* XLIV. 22. *Delevi quaſi nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua.* Rabi dicit: *Quis eſt enim Deus in cœlo, & in terra?* Hinc Iſraelitæ dicunt: *Et ſcias hodie, & revertere ad cor tuum. Deut.* IV. 39. Nihil eſt præterea; verum etiam dictum eſt de nationibus mundi: *Qui faciat juxta opera tua, & juxta fortitudines tuas? Juxta opera tua:* In Ægypto; *Et juxta fortitudines tuas.* Super mare. Alia expoſitio: *Juxta opera tua, & juxta fortitudines tua.* Super torrentes Arnon. *Tranſibo, quæſo, & videam.* Non ſignificat נא niſi modum ſupplicandi. *Terram bonam, quæ eſt trans Jordanem.* Hoc dicebat R. Jehuda; Terra Chanaan erat bona, non autem hæreditas filiorum Ruben, & filiorum Gad: *Et montem bonum:* Hæc eſt Hieruſalem: *Et Lebanon.* Hæc eſt domus ſanctuarii: Et ſic dictum eſt *Zachar.* XI. 1. *Aperi Lebanon portas tuas:* Pariterque dictum eſt *Iſai.* X. 33. *Et Lebanon cum excelſis cadet.* Et alii dicunt: Lebanon erat locus, ubi ſibi præficiebant ſuos reges.

Finis textus.

ויתעבר יהוה בי . כאדם שאומר נתעבר
בי פלוני ונתמלא עלי חימה , למענכם
שאתם גרמתם , וכן הוא אומר ויקציפו
על מי מריבה וירע למשה בעבורם. ולא
שמע אלי ולא קיבל תפילתי . רבי נתן
אומר הרי הוא אומר הן אל כביר לא
ימאס תם. אין הקדוש ברוך הוא מואס
תפילתם של רבים אבל כאן לא קיבל
תפילתי. ויאמר יהוה אלי. אמר לו למשה
בדבר הזה רב לך שאין מניחים את
הצדיקים לבוא לידי עבירה חמורה . מיכן
היה רבי ישמעל אומר משל להדיוט
לפום גמלא שיחנא. דבר אחר אם משה
חכם חכמים גדולים אבי נביאים לא נשא
לו פנים קל וחומר לשאר כל אדם
המענים את הדין והמעותין את הדין. על
אחת כמה וכמה. רב לך. אמר לו הרבה
שמור לך. הרבה צפון לך שנאמר מה רב
טובך אשר צפנת ליראיך , ואומר ומעולם
לא שמעו ולא האזינו ולא ראתה אלהים
זולתיך יעשה למחכה לו . דבר אחר רב
לך . אמר לו הרבה יגעת הרבה עמלת
צא משה ונח שנאמר לך לקץ הימין
ותנוח . אמר לו אם לאו אכנס כהדיוט.
אמר ליה אין המלך נכנס כהדיוט. אמר
לו. אם לאו אעשה תלמיד ליהושע. אמר
לו רב לך , הרב נעשה תלמיד לתלמידו
אמר לו אם לאו אכנס דרך אויר או דרך
חלל אמר לו ושמה לא תבוא אמר לו
אם לאו עצמותי יעברו את הירדן , אמר
לו כי לא תעבור את הירדן הזה . וכי
המת יכול לעבור . אלא אמר לו משה
אף עצמותיך לא יעברו את הירדן . אל
תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה . אמר לו
בדבר הזה אל תבקש ממני . אבל בדבר
אחר גזור עלי ואני אעשה . משל למה
הדבר דומה למלך שגזר על בנו גזרה
שוה והיה הבן ההוא מבקש מאביו אמר
לו בדבר הזה אל תבקש ממני. אבל בדבר
אחר גזור עלי ואני אעשה. ותגזר אומר ויקם
לך אמר לו אם לאו הראיני . אמר לו
בדבר הזה אני עושה, עלה ראש הפסגה.
מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את

ET *indignatus est Dominus mihi*; Sicut qui dicit; Iratus est mihi N. & impletus est contra me indignatione: *Propter vos*; Vos enim causa fuistis: Et dictum est *Psalm.* CVI. 32. *Et irritaverunt ad aquas Meriba*, *&* *vexatus est Mose propter eos*. *Et non auscultavit mihi*. Non accepit orationem meam. R. Nathan dicit; Ecce dictum est *Job* VIII. 20. *Deus non projiciet simplicem*. Deus non abhorret preces multorum; sed hoc loco non accepit orationem meam. *Et dixit Dominus ad me*. Dixit Mosi; In hoc satis est tibi. Ne permittatur, ut justi eo deveniant, ut committant peccatum grave. Hinc dicebat Rabi Ismael juxta proverbium vulgare; Juxta camelum est onus. Alia expositio. Si Mosen, qui erat sapientissimus omnium, & pater prophetarum, non respexit, multo minus ceteros homines, qui impediunt judicium, & qui pervertunt judicium: *Sat tibi*: Dixit illi: Multo amplius expecta tibi; Multum tibi reservatum est: Dictum est enim *Psal.* XXI. 20. *Quam magnum bonum tuum, quod reposuisti timentibus te*. Pariterque dictum est *Isai.* LXIV. 3. *A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus absque te, quæ faciet sperantibus in eo*. Alia expositio: *Sat tibi*. Dixit illi. Multum laborasti, multum operatus es, egredere Mose, & requiesce; Dictum est enim *Dan.* XII. 13. *Vade ad finem dierum, & quiesce*. Dixit illi; si minus, ingrediar sicut privatus. Respondit ei: Rex non ingredietur sicut privatus; Dixit ei: Si minus, fiam discipulus Josuæ. Respondit ei: *Sat tibi*. Num magister fiet discipulus discipuli sui? Dixit illi; Si minus, per aerem, & per spatium inane. Respondit ei: *Et illuc non venies*. Dixit ei; Si minus, ossa mea transeant Jordanem. Respondit ei; *Quia non transibis Jordanem istum*. Dixit ei; Mose, ne tua quidam ossa transibunt Jordanem. *Ne addas loqui mecum loqui amplius de verbo hoc*. Dixit ei. De hoc noli amplius me rogare, sed de re alia decerne, & ego faciam. Cuinam hoc simile est? Simile regi, qui statuit decretum molestum, & filius rogabat patrem; Respondit ei: De hoc noli me rogare; sed de re alia decerne, & ego faciam. Et decernes, & confirmabitur tibi; Si minus; *Ostende mihi*; Respondit ei; Hoc ego faciam. *Adscende verticem Phasga*: Ostendit textus, quod monstraverit Deus Mosi remotum sicut proximum, & quod non erat manifestum, sicut manifestum, & omne spatium,

הרחוק בקרוב את שאין גלוי כגלוי את כל
הקרוי ארץ ישראל שנאמר ויראהו יהוה את
הארץ ואת נפתלי ואת הנגב ואת הככר.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה אליו זאת הארץ. רבי עקיבא
אומר מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה
את כל חדרי ארץ ישראל בשולחן ערוך
שנאמר ויראהו יהוה את הארץ. רבי אליעזר
אומר נתן כח בעיניו של משה וראה
מסוף העולם ועד סופו . וכן אתה מוצא
בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד
סופו. שנאמר מלך ביופיו תחזינה. עיניך.
נמצאת אתה אומר שתי ראיות הם
אחת ראייה של נחת ואחת ראייה
של צער . באברהם הוא אומר שא נא
עיניך וראה מן המקום אשר אתם שם,
זו היא ראייה של צער. נמצאת אתה
אומר שתי קריבות הם אחת קריבה
שהיא לשום שמים ואחת קריבה
ואחת שאינה לשום שמים . ותקרבון
ותעמדון תחת ההר . זו קריבה לשום
שמים. ותקרבון אלי כלכם זו קריבה שאינה
לשום שמים . וצו את יהושע וחזקהו
ואמצהו . צוהו על דברי תלמוד . רבי
יהודה אומר צוהו על הגבעונים צוהו
על המשאות ועל הטרחות ועל הריבות.
כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא
ינחיל אותם . מגיד שאין יהושע נפטר
מן העולם עד שהנחיל לישראל את
הארץ . את הארץ אשר תראה . מגיד
שראה משה בעיניו מה שלא הלך
יהושע ברגליו . ונשב בגיא מול בית
פעור. אמר להם ראו איזו עברה עברתם
ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני
מקבל ואני כמה בקשות בקשתי ולא
נסלח לי . רבי יהודה בן בבא אומר
משלש מקומות שבאו ישראל לידי עברה
חמורה. ואמר להם המקום עשו תשובה
ואני מקבל . כיוצא בו אתה אומר
ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה
על ריב בני ישראל. מהו אומר ויאמר אם
שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך והישר
בעיניו תעשה. ובתבערה ובמסה ובקברות

tium, quod vocatur terra Israel; Dictum est enim *Deut.* XXXIV. 2. *Et ostendit ei Dominus terram, & Nephtali, & meridiem, & planitiem.*

Finis textus.

ET *dixit Dominus ei: Hæc est terra.* R. Akiba dicit: Ostendit textus, quod ostenderit Deus Mosi loca omnia vetustiora terræ Israel, sicut mensam præparatam; Dictum est enim: *Et ostendit ei Deus terram.* R. Eliefer dicit; dedit virtutem oculis Mosis, & vidit a fine usque ad finem mundi; Et sic tu deprehendis de justis, qui videbunt a fine usque ad finem mundi; Dictum est enim *Isai.* XXXIII. 17. *Regem in decore suo videbunt oculi tui.* Deprehenditur quod dicas duas esse visiones, alteram quietis, & alteram afflictionis; De Abraham dictum est *Genes.* XIII. 14. *Attolle oculos tuos, & vide ab eo loco, in quo tu es.* Hæc est visio quietis. De Mose dictum est: *Adscende in montem Abarim. Adscende verticem Phasga:* Hæc est visio afflictionis. Deprehenditur quod dicas duas esse accessiones, alteram propter Deum, & alteram, quæ non sit propter Deum: *Et accessistis, & stetistis sub monte. Deut.* V. 23. Hæc est accessio nomine Dei: *Et accessistis ad me omnes vos.* Ibid. I. 22. Hæc est accessio, quæ non est propter Deum. *Præcipe Josua, & fortifica eum, & corrobora eum.* Præcipe de verbis doctrinæ. R. Jehuda dicit: Præcipe de Gabaonitis, præcipe de oneribus, de molestiis & de contentionibus, *Quia ipse transibit ante populum istum, & ipse possidendam dabit illis terram.* Ostendit, quod Josue non discederet de hoc mundo, donec possidendam daret Israelitis terram. *Terram quam videbis;* Ostendit, quod viderit Mose, quod non incesserit Josue pedibus suis. *Et stetimus in valle contra Beth-Pehor.* Dixit illis; Videte quale peccatum peccastis, & dixi vobis; facite pœnitentiam, & ego vos recipiam; at ego quot supplicationes supplicavi, at non fuit mihi condonatum. R. Jehuda ben Baba dicit; In tribus locis ceciderunt Israelitæ in peccatum grave, & dixit eis Deus; facite pœnitentiam, & ego vos recipiam: Huic simile tu dicis *Exod.* XVII. 7. *Et vocavit nomen loci illius Masa, & Meriva propter contentionem filiorum Israel.* Quid postea dictum est? Et dixit: *Si audiendo audieris vocem Domini Dei tui, & quod placueris oculis ejus, feceris. In incendio quoque, & in tenta-*

התאורה, ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שואל מעמך . וכאן הוא אומר ונשב בגיא מול בית פעור . ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים וראית אותה ונאספת אל עמיך . גם אתה , מגיד שנתאוה משה למיתתו של אהרן שנאמר כאשר נאסף אהרן אחיך.

סליק פיסקא

על אשר מריתם פי , במדבר מריבה במדבר סין. רבי שמעון בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בהיכרת מתו שנאמר על אשר לא קדשתם הא אם קדשתם אותי עדין לא הגיע זמנכם ליפטר שני פרנסים עמדו אחד אמר אל יכתב סורחני ואחד אומר יכתב סורחני . דוד אמר אל יכתב סורחני שנאמר לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה . משה אמר יכתב סורחני. על אשר מריתם פי במדבר סין במריבת העדה להקדישני . משל למה הדבר דומה לשני נשים שהיו לוקות בבית דין אחת לוקה על שקילקלה ואחת לוקה על שגנבה פגי שביעית. זו שגנבה פגי שביעית אומרת בבקשה מכם הודיעו סורחני שלא יהו העומדים סבורים לאמר כשם שזו קילקלה אף זו קילקלה . תלו לה הפגים בצוארה והיו מכריזין לפניה על הפגים זו לוקה . רבי אלעזר המודעי אומר בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקדוש ברוך הוא שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סורחנם. וכל כך למה לפי שלא יהיה להם פתחון פה לבאי העולם לומר מעשים מקולקלים היו בהם בסתר לפיכך מתו. וכן בארבע מקומות מזכיר מיתתם של בני אהרן ובכל מקום שהוא מזכיר מיתתם סירחונם להודיע שלא היה בהם אלא זו בלבד . והרי דברים קל וחומר. ומה אם כך חס המקום בשעת הכעס קל וחומר בשעת רצון שנאמר

tatione , & in sepulcris concupiscentiæ . Deuter. IX. 22. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit a te?* Ibid. X. 12. Et hoc loco dictum est: *Et stetimus in valle contra Beth-Pehor : Et nunc Israel audi statuta & judicia. Et videbis eam , & aggregaberis ad populos tuos , etiam tu.* Ostendit , quod desideraverit mortem , qua mortuus est Aharon ; Dictum est enim : *Sicut aggregatus est Aharon frater tuus.*

Finis textus,

Q*Uia rebelles fuistis mandato meo in deserto contentionis , & in deserto Sin.* Rabi Simeon ben Eleazar dicit; Etiam Mose & Aharon obligati fuerunt ad excidium. Dictum est enim : *Quia non sanctificastis* : Si me sanctificassetis ; non advenisset vestrum tempus quo moreremini . Duo præfecti constiterunt; Alter dixit : Ne scribatur iniquitas mea; & alter dixit; Scribatur iniquitas mea. David dixit: Ne scribatur iniquitas mea : Dictum est enim *Psal.* XXXII. I. *David intellectus : Beatus , cujus remissa sit rebellio , & cujus tectum sit peccatum .* Mose dixit : Scribatur iniquitas mea *: Quia rebelles fuistis mandato meo in deserto contentionis , in deserto Sin in jurgio congregationis ad sanctificandum me* . Cuinam hoc simile est? Simile duabus mulieribus, quæ vapulant in Synhedrio , altera vapulat , quia depravata fuit, & altera vapulat, quod furata sit ficus anni septimi; Quæ furata est ficus anni septimi , dicit: Rogo vos , ut innotescat iniquitas mea , ne adstantes putent dicendo ; Sicut ista corrupta est , ita pariter illa est corrupta ; Appendunt ejus collo ficus , proclamantes in ejus conspectu : Propter ficus ista vapulat. R. Elieser Mudaitha dicit: Veni, & vide, quam sint amabiles justi coram Deo S. B. quod ubicunque memoratur eorum mors , memoretur etiam eorum iniquitas; At hæc omnia qua de causa ? Ne daretur causa venientibus in mundum obloquendi, dicendo : Propter opera depravata , quæ clam patrarunt , mortui sunt : Sic in quatuor locis memoratur mors filiorum Aharon, & ubi memoratur eorum mors, memoratur etiam eorum iniquitas , ad ostendendum, nihil aliud præter hoc in iis fuisse ; & ecce argumentum a minori ad majus : Si ita miseretur Deus tempore iracundiæ, quanto magis tempore beneplaciti? Dictum est enim *Isai.* XLIX. 8. *Sic dicit Dominus : In tempore be-*

כה אמר יהוה בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך.

סליק פיסקא

וידבר משה אל יהוה לאמר . להודיע שבחן צדיקים שכשהם נפטרים מניחים עצמן ועוסקין בצורך ציבור . לאמר . אין תלמוד לומר לאמר . מה תלמוד לומר לאמר . אלא אמר לו הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו עד שהשיבו הקדוש ברוך הוא ואמר לו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח אלהים בו וסמכת את ידך עליו . רבי אלעזר בן עזריה אומר בארבע מקומות בקש משה הקדוש ברוך הוא והשיבו את שאילותיו . כיוצא בו אתה אומר וידבר משה לפני יהוה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים שאין תלמוד לומר לאמר . מה תלמוד לומר לאמר אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה גואלם ואם לאו עד שהשיבו המקום על שאילותיו . שנאמר ויאמר יהוה אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו . כיוצא בו אתה אומר ויצעק משה אל יהוה לאמר אל נא רפא נא לה שאין תלמוד לומר לאמר . ומה תלמוד לומר לאמר . אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו עד שהשיבו הקדוש ברוך הוא על שאילתו שנאמר ויאמר יהוה אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים . כיוצא בו אתה אומר ואתחנן אל יהוה בעת ההיא לאמר אין תלמוד לומר לאמר. אלא אמר לו הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו . עד שהשיבו המקום ויאמר יהוה אליו רב לך אף כאן אין תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם ממנה אתה עליה פרנסה ואם לאו עד שהשיבו המקום קח לך את יהושע בן נון.

סליק פיסקא

יפקוד יהוה אלהי הרוחות לכל בשר מגיד הכתוב שכל הרוחות אין יוצאות אלא מלפניו . רבי אליעזר בנו של רבי יוסי

beneplaciti exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tibi.

Finis textus.

E*T locutus est Mose ad Dominum, dicendo*. Ad demonstrandam laudem justorum, qui morientes deserunt seipsos, & occupantur in operibus cœtus; *Dicendo*. Neque dicendum erat: *Dicendo*. Cur igitur dictum est: *Dicendo?* Sed dixit ei. Significa mihi quæso, utrum illis præficias præfectos, an non; donec responderit ei Deus S. B. dicens: *Accipe tibi Josua filium Nun virum, in quo inest spiritus Dei, & impones manum tuam super illum*. R. Elieser ben Azaria dicit; Quatuor in locis rogavit Mose coram Deo S. B. & respondit ad ejus postulata: Huic simile tu dicis. *Et locutus est Mose coram Domino: Ecce filii Israel non auscultarunt mihi, quomodo mihi auscultabit Pharao, & ego gravis sum labiis? Exod.* VI. 12. Neque dicendum erat: *Dicendo?* Cur igitur dictum est: *Dicendo?* Sed dixit coram eo: Significa mihi, utrum redimas, an non: donec responderit Deus ad ejus postulata. Dictum est enim: *Et dixit Dominus ad Mosen: Nunc videbis, quid faciam Pharaoni, quia in manu forti dimittet eos, & in manu forti ejiciet eos de terra sua*. Ibid. VI. 1. Huic simile tu dicis: *Et clamavit Mose ad Dominum, dicendo; Deus, quæso, sana, quæso, illam. Num.* XII. 13. Neque dicendum erat: *Dicendo:* Cur dictum est: *Dicendo?* Sed dixit coram eo: Significa mihi, utrum sanes illam, an non; donec responderit Deus S. B. ad ejus postulata. *Et dixit Dominus ad Mosen: Si pater ejus conspuendo conspuisset in faciem ejus, excluderetur septem diebus*. Huic simile tu dicis: *Et supplicavi Domino tempore illo, dicendo*. Neque dicendum erat: *Dicendo*. Cur igitur dictum est: *Dicendo?* Sed dixit: Significa mihi, utrum ingrediar in terram, an non; Donec responderit Deus: *Et dixit Dominus ad eum: Sat tibi:* Ita pariter hoc loco non erat dicendum: *Dicendo*. Sed dixit illi: Significa mihi quæso, utrum præficias illi præfectum, an non; donec responderit Deus: *Accipe tibi Josua filium Nun*.

Finis textus.

P*Ræficiat Deus spirituum omnis carnis*. Ostendit textus, quod omnes spiritus non egrediantur nisi ex ejus con-

ביד קונה . שנאמר אשר בידו נפש כל
הגלילי אומר סימן זה יהיה בידך שכל
זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה
חי . מה נתונה באוצר שנאמר והיתה
נפש אדוני צרורה בצרור החיים . שומע
אני בין צדיקים בין רשעים תלמוד לומר
ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע.
איש על העדה . זה יהושע שנאמר
לחם אבירים אכל איש . ולמה פירש
הכתוב שלא להטיל מחלוקת בין בניו
ובין אחיו . אשר יצא לפניהם , אשר
יוציאם . ואשר יביאם . לא כדרך
שאחרים עושים שהם משלחים חיילות
והם באים לסוף . אלא כשם שעשה
משה שנאמר ויאמר יהוה אליו אל
תירא אותו ; וכשם שעשה יהושע
שנאמר וירץ יהושע ויאמר לו הלנו אתה
אם לצרינו . וכשם שעשה פינחס
שנאמר וישלח אותם משה אלף למטה
לצבא: אשר יצא לפניהם בראש. ואשר
יבוא לפניהם בראש שנאמר ויעל
בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש.
אשר יצא לפניהם . בגדוד . ואשר יבא
לפניהם בגדוד. אשר יצא לפניהם בכרך
ואשר יבוא לפניהם בכרך . אשר יוציאם
בזכיותיו . ואשר יביאם בזכיותיו . אשר
יוציאם במנין. ואשר יביאם במנין שנאמר
וידבר אל משה עבדיך נשאו את ראש
וגו׳ . ולמה הוצרכו כפרה לפי שזנו
עיניהם מן הערוה . ולא תהיה עדת
יהוה כצאן אשר אין להם רועה. ועליו
מפורש בקבלה הגידה לי שאהבה נפשי
כענין שנאמר ועטה את ארץ מצרים
כאשר יעטה הרועה את בגדו . שלמה
אהיה כעוטיה על עדרי אברהם יצחק
ויעקב. צא וראה מה הקדוש ברוך הוא
השיבו אם לא תדעי לך היפה בנשים .
מעולה שבנביאים . צאי לך בעקבי הצאן
בעקיבים אני עושה עמהם . ורעי את
גדיותיך. מנין אתה אומר שהראהו המקום
למשה כל הפרנסים העתידים לשמש את

conspectu. R. Eliéser ben R. Jose Galilæi dicit: Hoc sit signum in manu tua, quod homo quandiu vivat, ejus anima reposita sit in manu creatoris. Dictum est enim *Job* XII. 10. *Quod in ejus manu anima omnis viventis*. Si moriatur, reposita est in thesauro; Dictum est enim I. *Sam.* XXV. 29. *Et erit anima domini mei colligata fasciculo vitæ*. Crederem animas tam justorum quam impiorum? Idcirco dictum est ibid. *Et animam inimicorum tuorum rotabit funda. Virum super congregationem:* Hic est Josue: Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 25. *Panem fortium manducavit homo*. Cur textus eum definit? Ne orirentur dissensiones inter suos filios, & ejus fratres: *Qui egredietur ante eos; Et qui educat eos, & introducat eos*. Non eo modo quo alii faciunt, qui præmittunt exercitus, & ipsi in fine incedunt; sed sicut fecit Mose; Dictum est enim *Num.* XXI. 34. *Et dixit Dominus ad Mosen: Ne timeas eum*. Et sicut fecit Josue. Dictum est enim *Jos.* V. 13. *Et cucurrit Josue, & dixit ei; De nostris es tu, an de inimicis nostris?* Et sicut fecit Pinchas; Dictum est enim *Num.* XXXI. 6. *Et misit eos Mose mille per tribus ad exercitum, eos, & Pinchas. Qui egrediatur ante eos;* In capite; *& qui incedat ante eos:* In capite: Dictum est enim I. *Paral.* XI. 6. *Et adscendit in principio Joab filius Zeruja, & fuit in caput: Qui egrediatur ante eos:* Ad exercitum: *Qui incedat ante eos:* Ad exercitum: *Qui egrediatur ante eos*. Ex civitate; *Qui incedat ante eos:* In civitatem: *Et qui educat eos:* Suis meritis. *Qui introducat eos:* Suis meritis. *Qui educat eos*. In numero. *Et qui introducat eos*. In numero. Dictum est enim *Num.* XXXI. 49. *Et dixerunt ad Mosen: Servi tui computarunt summam &c. Et cur indigni sunt expiatione?* Quia nutriti sunt oculi eorum scortationibus: *Ne sit congregatio Domini sicut oves, quibus non sit pastor:* Et de eo explicatur in traditione *Cantic.* V. 6. *Indica mihi, quem diligit anima mea*. Sicuti dictum est *Jerem.* XLIII. 12. *Et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: Eo quod ero quasi amicta super gregibus;* Abraham, Isaach, & Jacob. *Cantic.* ibid. Exi & vide quid responderit Deus S. B. *Si ignoras te, o pulcherrima mulierum:* Præstans inter prophetas. *Abi post vestigia gregum*. In fine ego operabor pro eis: *Et pasce hœdos meos*. Unde tu dicis, quod ostenderit Deus Mosi omnes rectores, qui ministraturi erant Israeli ab die, quo egressi sunt ex deser-

ישראל מיום שיצאו מן המדבר עד שיחיו המתים שנאמר צאי לך בעקבי הצאן.

סליק פיסקא

ויאמר יהוה אל משה קח לך את יהושע בן נון את שבלבך . קח לך מה שבדוק לך ועליך מפורש נוצר תאינה יאכל פריה. ואיש אשר רוח בו. שיכול כנגד רוחות של כל אחד ואחד . וסמכת את ידך עליו . אמר ליה תן תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחייך. כשתיפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה . מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל . רבי נתן אומר כיון שהיה יהושע נכנס לארץ היה משתיק את התורגמן עד שנכנס ויצא וישב במקומו . ונתתה מהודך עליו ולא כל הודך. נמצינו למידים פני משה כפני חמה. ופני יהושע כפני לבנה.

סליק פיסקא

ולפני אלעזר הכהן יעמוד , שהיה יהושע צריך לאלעזר , ואלעזר ליהושע. ושאל לו , שומע אני בינו לבין עצמו . תלמוד לומר במשפט האורים . שומע אני בקול גדול. תלמוד לומר ושאל לו. הא כיצד עומד ומדבר בשפתותיו וכהן גדול משיבו על שאילותיו . ויעש משה כאשר צוה יהוה אותו . הלך ועשה בשמחה ולא הירע בעיניו בין בנו לבין בן אחיו . ויקח את יהושע . לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא. ויסמוך את ידיו עליו. ככלי מלא וגדוש וכן הוא אומר ומשרתו יהושע בן נון נער . כיוצא בו אתה אומר לא ימוש ספר התורה הזה . והלא דברים קל וחומר מה יהושע שנאמר לו ומלא אותו רוח חכמה נאמר בו לא ימוש שאר בני אדם על אחת כמה וכמה . ויצוהו כאשר צוה יהוה את משה . מה צוה הקדוש ברוך הוא את משה בשמחה. כך צוה משה ליהושע בשמחה . שומע

serto, usque ad resurrectionem mortuorum? Ex eo quod dictum est: *Abi post vestigia gregum*,

Finis textus.

Et dixit Dominus ad Mosen: Accipe tibi Josue filium Nun; Quam habes in corde: *Accipe tibi*; Quem tibi perscrutatus es, & de te explicatur *Prov.* XXVII. 18. *Qui custodit ficum, comedet fructus ejus. Virum, in quo inest spiritus*. Qui possit incedere contra omnium spiritus. *Et impones manum tuam super illum*. Assigna interpretem Josuæ, ut consulat, & exponat, & doceat documenta te vivente; Quando morieris, ne dicant Israelitæ; Vivente suo magistro non docuit, at nunc docet: Confestim elevavit ex terra, & fecit eum assidere in sella. Rabi Nathan dicit; Quando Josue ingressus est terram, fecit silere interpretem; priusquam ingressus esset, exiit, & consedit in loco suo. *Et dabis de decore tuo super illum*: Non autem totum tuum decorem: Deprehenditur, quod doceamur: Facies Mosis sicut facies solis; & facies Josue, sicut facies lunæ.

Finis textus.

Et coram Eleazaro sacerdote stabit; Sc. quod Josue opus habuerit Eleazaro, & Eleazar Josua; *Et interrogabit pro eo*. Crederem inter se & ipsum solum? Idcirco dictum est: *In judicio Urim*. Crederem elata voce? Idcirco dictum est: *Et interrogabit pro eo*. Quomodo? Stans loquebatur labiis suis, & summus sacerdos respondebat ad ejus postulata. *Et fecit Mose, sicut præceperat Dominus illi*. Abiens fecit lætanter; Non displicuit in oculis ejus inter filium suum & filium fratris sui. *Et cepit Josua*: Cepit verbis; & ostendit mercedem rectorum Israelis in seculo futuro. *Et imposuit manus suas super illum*. Sicut vas plenum & accumulatum; Et sic dictum est *Exod.* XXXIII. 11. *Et minister ejus Josue filius Nun, juvenis*. Huic simile tu dicis *Jos.* I. 5. *Non recedet liber legis hujus*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si de Josua, de quo dictum est: *Erat plenus spiritu & sapientia*; dictum est: *Non recedet*. De ceteris hominibus quanto magis? *Et præcepit, sicut præceperat Dominus Mosi*. Sicut præcepit Deus S. B. Mosi lætanter; ita pariter lætanter præcepit Mo-

אני שחסר משה תלמוד לומר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שנאמר לא כהתה עינו. בין טמא לטהור. בין איסור להיתר ולא נס ליחה. בעומלו בתורה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה לאמר. צו את בני ישראל את קרבני לחמי. למה נאמר לפי שהוא אומר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם. משל למה הדבר דומה למלך שהיתה אשתו נפטרת מן העולם היתה מפקדתו על בניה אמרה לו בבקשה עמך היזהר לי בבניי. אמר לה עד שאתה מפקדתני על בניי פקדי בניי עלי שלא ימרדו בי ושלא ינהגו בי מנהג ביזיון ושלא ימירו את כבודי באלהי הנכר. מהו אומר כי אביאם אל האדמה עד שאתה מפקדני על בניי פקוד בניי עלי לכך נאמר צו את בני ישראל. צו ציווי מיד בשעת מעשה ולדורות כדאית בריש וידבר. קרבני. זה הדם. לחמי אלו אימורים. אתה אומר קרבני זה הדם לחמי אילו אימורים או קרבני לחמי זה הדם תלמוד לומר והקטיר הכהן המזבחה. לחם אשה לריח ניחוח. הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון. קרבני זה הדם לחמי זו אימורים. לאישי אילו קומצים ולבונה. ריח ניחוחי אילו בזיכי לחם הפנים. תשמרו שלא יביא אליו אלא מתרומת הלשכה. תשמרו. שיהו כהנים ולוים וישראלים עומדים עליהם. תשמרו. נאמרה כאן שמירה ונאמרה להלן שמירה. מה שמירה האמורה להלן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו אף שמירה האמורה כאן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו. תשמרו להקריב לי במועדו. למה

Mose Josuæ. Crederem, quod deficeret Mose? Idcirco dictum est *Deut.* XXXIV. 7. *Filius centum & viginti annorum ego sum hodie:* Dictum est enim ibid. *Non caligavit oculus ejus.* Inter mundum, & immundum, inter illicitum & licitum; neque ejus humor defecerat propter operam, quam impenderat legi.

Finis textus.

ET dixit Dominus ad Mosen, dicendo. *Præcipe filiis Israel, oblationem meam, panem meum.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Qui egrediatur ante eos, & qui ingrediatur ante eos.* Cuinam hoc est simile? Simile regi, cui uxor moritura commendabat suos filios dicens; Rogo te, ut monearis de meis filiis: Respondit uxori suæ, priusquam mihi commendes meos filios, commenda me meis filiis, ne rebellent contra me, & ne assuescant me contemnere: Sic dixit ei Deus S. B. Priusquam tu mihi commendes meos filios, commenda me meis filiis, ne me contemnant, ne commutent gloriam meam in deos alienos; Quid dicis? Adducamne eos in terram? Priusquam tu mihi commendes meos filios, commenda me meis filiis. Idcirco dictum est: *Præcipe filiis Israel. Præcipe.* Ut præceptum sit statim tempore operis, & pro generationibus, sicut dictum est in principio: *Et dixit. Oblationem meam: Hic est sanguis. Panem meum.* Isti sunt adipes. Tu dicis: *oblationem meam;* hic est sanguis; *Panem meum.* Isti sunt adipes: Aut *oblationem meam, panem meum;* Iste est sanguis: Idcirco dictum est: *Et adolebit sacerdos super altare panem ignitum in odorem acceptabilem. Levit.* I. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem: *Oblationem meam.* Hic est sanguis. *Panem meum.* Isti sunt adipes. *Pro ignitis meis.* Isti sunt pugilli, & thus. *In odorem acceptabilem mihi.* Istæ sunt acerræ panis facierum. *Custodietis.* Ne adducat nisi de separatione conclavis. *Custodietis.* Ut sacerdotes, & Levitæ & Israelitæ iis præficiantur. *Custodietis.* Memoratur hic custodia, & memoratur *Exod.* XII. 6. *Custodia.* Sicut ibi scrutandus erat quatriduo ante ejus mactationem, ita pariter hoc loco perscrutandus erat quatriduo ante ejus mactationem. *Custodietis ad offerendum mihi in tempore suo.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et mactabunt illum. Exod.* ibid. Crederem tam in die profano, quam in Sabbatho? Quomodo ego explicabo: *Profanans illud interficiendo inter-*

נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו. שומע אני בין בחול בין בשבת. ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח. או אף בשחיטת הפסח. ומה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת. או אף בשבת. תלמוד לומר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. במועדו ואפילו בשבת דברי רבי יאשיה. נם לו רבי יונתן כמשמע זה עדין לא שמענו. נם לו רבי יאשיה לפי שהוא אומר צו את בני ישראל, למה נאמר אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת אין צריך שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה ומה תלמוד לומר במועדו. מופנה להקיש לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו. מה מועדו האמור להלן דוחה את השבת. אף מועדו האמור כאן דוחה את השבת. אמרת אליהם הרי זו אזהרה לבית דין. זה האשה אשר תקריבו ליהוה, שנים ליום. כנגד יום. שמעון בן עזאי אומר שנים ליום. כנגד יום אתה אומר שנים ליום כנגד יום. או כשומעו שנים ליום תלמוד לומר ואת הכבש אחד תעשה בבקר. ומה תלמוד לומר שנים ליום כנגד יום. מיכן אמרו של שחר היה נשחט על קרן צפונית מזרחית ונתון על טבעת שנייה. ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית דרומית ונתון על טבעת שנייה שאמרה תורה שנים ליום כנגד יום. את הכבש האחד. למה נאמר לפי שהוא אומר ואמרת להם זה האשה וזה אשר תעשה על המזבח. שומע אני יקריב ארבעה. תלמוד לומר את הכבש האחד שלא להוסיף ושלא לגרוע. ועשירית האיפה. אחד מעשרה באיפה. סולת מן החיטים. אתה אומר סולת מן החטים או אינו אלא מן השעורים וכוסמים ושיבולת שועל ושיפון. תלמוד לומר סולת חיטים תעשה אותו. הואיל ונאמרו סלתות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהם שאינה אלא מן החיטים. אף פורטני כל סלתות שבתורה שלא יהו אלא מן החיטים למנחה בלולה בשמן. בלולה בשמן להוציא את השלוק אין לי אלא למנחות. למנורה מנין. תלמוד לומר צו את בני ישראל ויקחו

terficietur. In ceteris operibus, excepta mactatione sacrificii Paschalis; Aut etiam propter mactationem sacrificii Paschalis? Quomodo ego explicabo; *Et mactabunt illum*? Ceteris diebus, excepto Sabbatho. Aut etiam in Sabbatho? Idcirco dictum est *Num.* v. 2. *Et facient filii Israel Pascha in tempore suo*. *In tempore suo*, vel in Sabbatho; Verba R. Josia; Respondit ei R. Jonathan; Ab hoc textu nondum intelleximus. Dixit illi R. Josia; Quia dictum est: *Præcipe filiis Israel*. Cur dictum? Si ad docendum, quod sacrificium juge pelleret Sabbathum, non erat necesse; quia jam dictum est: *Et in die Sabbathi duos agnos anniculos*. Et cur dictum est: *In tempore suo*? Quod est superfluum; Verum ut ex eo differatur a pari. Dictum est hic; *In tempore suo*; Et dictum est ibi, *sc. in agno Paschali*: *In tempore suo*; Sicut ibi pellit Sabbathum, ita pariter hoc loco pellet Sabbathum: *Et dices ad eos*. Ecce præmonitio Synhedrio: *Hoc est ignitum, quod offeretis Domino agnos duos in diem*. Contra diem: Simeon ben Azai dicit: *Duos in diem*. Contra diem: Tu dicis: *Duos in diem*: Contra diem; Aut juxta sensum ejus literalem: *Duos in diem*: Idcirco dictum est. *Et agnum unum facies mane*. Et cur dictum est: *Duos in diem*? Contra diem. Hinc dixerunt: Sacrificium juge matutinum mactabatur ad angulum aquilonarem orientalem, & ponebatur in annulo secundo, & sacrificium juge vespertinum mactabatur ad angulum occidentalem australem, & ponebatur in annulo secundo; quia dicit lex: *Duos in diem*: Contra diem: *Agnum unum*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et dices ad illos*: *Hoc est ignitum*: *Et hoc est quod facies super altare*. *Exod.* xxix. 38. Crederem quatuor fuisse offerendos? Idcirco dictum est: *Agnum unum*. Ne addatur, neque minuatur: *Et decimam Ephæ*. Unam ex decem partibus Ephæ: *Similæ*; ex tritico. Tu dicis: *Similæ* ex tritico; aut non erit nisi ex hordeis & leguminibus, & secali, & spelta. Idcirco dictum est *Exod.* xxix. 2. *Ex simila triticea facies ea*. Quoniam memorantur similæ in lege simpliciter, & specificat tibi textus in earum aliqua, quod non sit nisi ex tritico, ita pariter ego definiam omnes similas in lege memoratas non esse nisi triticeas. *In munus commixtam oleo*: *Commixtam oleo*. Ad excludendum elixum: Non probo nisi pro munere, pro candelabro unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Præcipe filiis Israel*; *& sument*

אליך שמן זית זך להוציא את השלוק.

סליק פיסקא

עולת תמיד העשויה בהר סיני. מקיש עולת תמיד לעולת הר סיני. מה עולת הר סיני טעונה נסכים אף עולת התמיד יטעון נסכים. רבי יוסי הגלילי אומר לריח ניחוח. לריח ניחוח הקשתיה. ולא הקשתיה לנסכים. ונסכו רביעית ההין לכבש האחד. מרת אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג. בקודש הסך נסך שכר ליהוה שכר שיתכנסו בקודש. ובקודש יבלעו. רבי נתן אומר הסך נסך שכר. למה נאמר להביא ניסוך המים. ואת הכבש השני תעשה בין הערבים למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש האחד הרי שלא הקריב של שחר. שומע אני לא יקריב בין הערבים. תלמוד לומר השני תעשה בין הערבים. מגיד שאם לא הקריב בתמיד של שחר מקריב בתמיד של בין הערבים. רבי שמעון אומר אימתי בזמן שבית דין שוגגים או אנוסים. אבל אם היו מזידים לא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים. לא הקטירו קטרת בבוקר יקטירו בין הערבים. וכן בחנוכת הבית לא יביא. שאין מחנכים מזבח הזהב אלא בקטרת סמים. ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר. ולא את שלחן אלא בלחם הפנים בשבת. ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה. בין הערבים אמר רבי שמעון. אף על פי שנגמרו כלים שלא בזמנם אין מחנכים אותם אלא בזמנם. וכן הוא אומר וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה יהוה כן עשו. ויברך אותם משה מה ברכה

ment tibi oleum olivæ purum. Ad excludendum elixum.

Finis textus.

Holocaustum juge factum in monte Sinai. Æquiparat holocaustum juge holocausto montis Sinai; Sicut holocaustum montis Sinai requisivit libamina, ita pariter holocaustum juge requiret libamina. R. Jose Galilæus dicit. *In odorem acceptabilem*. Pro odore acceptabili æquiparavi, at non æquiparavi in libaminibus: *Et libamen ejus quarta pars Hin pro agno uno:* Merum tu debes libare, at non debes libare aqua dilutum. *In sanctitate libans libamen siceram Domino*: שכר, ut libamen fiat in sanctitate, & in sanctitate absorbeatur. R. Nathan dicit: *Libans libamen siceram*. Cur dictum est? Ad includendum libamen aquarum. *Et agnum secundum facies inter vesperas*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Agnum unum*. Ecce si non obtulerit sacrificium juge matutinum, crederem non fuisse offerendum vespertinum? Idcirco dictum est: *Secundum facies inter vesperas*. Ostendit, quod si non obtulerit sacrificium juge matutinum, debeat offerre vespertinum. R. Simeon dicit: Quando? Quando Synhedrium erret, aut cogatur. Si vero ex industria fecerit; si non obtulerint agnum mane, non offerent inter vesperas: Si non adoleant mane suffitum, adolebunt inter vesperas; Et similiter in dedicatione domus non adducebat; Quia non initiabatur altare aureum nisi suffitu aromatum, neque altare holocausti nisi sacrificio jugi matutino, neque mensa nisi pane facierum in Sabbatho, neque candelabrum, nisi septem ejus lucernis. *Inter vesperas*. Dicit R. Simeon: Licet perfecta fuerint vasa extra tempus suum, tamen non fuerunt initiata nisi suo tempore. Dictum est enim *Exod*. XXXIX. 43. *Et vidit Mose omne opus, & ecce fecerunt illud, sicut Dominus præceperat, sic fecerunt. Et benedixit eis Mose*. Qua benedictione benedixit? Dixit illis: Sit beneplacitum, ut habitet Divinitas in opere manuum vestrarum. Et ipsi respondebant: *Et sit jucunditas Domini Dei nostri, opera manuum nostrarum statuat super nos, & opus manuum nostrarum statuat illud*. *Psal*. LXXXVIII. 17. Et licet non sit scriptum in lege, tamen explicatur in Hagiographis; Dictum est enim ibid. *Videbuntur in servis tuis opera tua, & decor tuus super filiis eorum. Et agnum se-*

ברכם אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם . והם אומרים ויהי נועם יהוה אלהינו עלינו מעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ואף על פי שאין כתוב בתורה מפורש בכתובים שנאמר יראה אל עבדיך פעליך והדרך על בניהם . ואת הכבש השני למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו כל קהל עדת בני ישראל. בין הערבים. איני יודע אי זה יקדים אם תמיד אם פסחים . תלמוד לומר שני . שני לתמיד ולא שני לפסחים. מיכן אמרו אין מוקדם לתמיד של שחר אלא קטורת . ואין מאוחר אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ופסח בערבי פסחים ומחוסרי כפרה בשביל להביא כפרתם. כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה . למה נאמר לפי שהוא אומר ואת הכבש השני . שומע אני יקריב תמידים ואחר כך נסכיהם תלמוד לומר כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה. מגיד כשהזבח קרב נסכים קריבים עמו . אשה . אף על פי שאתה נותן לאישים לא ורצה עד שיהו כאישים. אשה ריח ניחוח ליהוה. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני . שמעון בן עזאי אומר בוא וראה בכל הקורבנות שבתורה לא נאמר בהם לא אלהים ולא אלהיך ולא שדי וצבאות אלא יוד והא שם מיוחד שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות ללמדך שאחד מרבה ואחד ממעיט לפני הקדוש ברוך הוא . וכשם שנאמר ריח ניחוח בשור כך נאמר בבן הצאן. וכך נאמר בבן העוף. ללמדך שאין לפניו אכילה ושתייה. אלא שאמר ונעשה רצונו . וכן הוא אומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה ידעתי כי עוף הרים וזיז שדי עמדי . שומע אני שאין לפניו אכילה ושתייה . שנאמר האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה . אלא מפני מה אמרתי לך זבח לי בשביל לעשות רצוני. וכן הוא אומר וכי תזבחו זבח תודה ליהוה לרצונכם תזבחו.

סליק פיסקא

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש האחד תעשה בבוקר והיתה בו שבת בכלל שנאמר את הכבש האחד

secundum. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XII. 6. *Et mactabunt illum universa congregatio filiorum Israel inter vesperas*: Ignoro quidnam sit præferendum, sacrificium juge, an sacrificia Paschalia. Idcirco dictum est: *secundum*: Secuudum sacrificio jugi, non autem secundum sacrificiis Paschalibus: Hinc dixerunt nihil antecedebat sacrificium juge matutinum nisi suffitus; Et nihil postponebatur sacrificio jugi vespertino nisi suffitus, & sacrificium Paschale in vespera Paschatis, & deficientes expiationis, ut possent adducere eorum expiationem: *Juxta munus matutinum, & juxta ejus libamina facies*. Cur dictum est? Quia dictum est *Et agnum secundum*. Crederem licuisse offerri sacrificia jugia, & postea eorum libamina? Idcirco dictum est: *Juxta munus matutiuum, & juxta ejus libamina facies*. Ostendit, quando offerebatur sacrificium, cum eo oblata fuisse libamina. *Ignitum*. Vel si imposueris igni, non acceptabitur, donec fiant sicut ignita. *Ignitum, odorem acceptabilem Domino*: Odorem acceptabilem coram me, qui dixi: & fiat voluntas mea. Simeon ben Azai dicit: Veni & vide, in cunctis legis sacrificiis non memorari Deum, neque Deum tuum, nec Sciadai, nec Zebahot, sed Jod & He nomen peculiare; ne daretur occasio hæreticis obloquendi: Ut doceare, quod æqualiter consideretur tam qui multum, quam qui parum adduceret coram Domino. Et sicut dicitur *odorem acceptabilem* in bove, ita pariter dicitur in filio ovis, & in filio volucris: Ut doceare non esse coram eo cibum & potum; sed tantum quod dixit: & fiat voluntas ejus: Et sic dictum est *Psal.* L. 12. *Si esuriero, non dicam tibi, quia mihi est orbis terræ, & plenitudo ejus: Cognovi omnia volatalia cœli, & pulchritudo agri mecum est?* Intelligo non esse coram eo cibum & potum; Dictum est enim ibid. *Numquid manducabo carnem fortium, & sanguinem hircorum potabo?* Cur igitur dixi tibi: Sacrifica mihi? Ut fiat voluntas mea: Et sic dictum est *Levit.* XXII. 29. *Si immolaveritis sacrificium Eucharisticum Domino, juxta beneplacitum vestrum immolabitis*.

Finis textus.

ET *in die Sabbathi duos agnos anniculos perfectos*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Agnum unum facies mane*. Sabbathum inclusum erat in genere; Dictum est enim: *Agnum unum*. Et

והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר . ולידון בקבועה . וביום השבת שני כבשים . למה נאמר לפי שהוא אומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת אתה אומר שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת או שתהא שבת דוחה את העבודה תלמוד לומר וביום השבת שני כבשים . הא מה תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש רוחה את השבת . או אחת של יחיד ואחת של ציבור אמרת במה ענין מדבר בשל ציבור . עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת בערב שבת . עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת זו בעולת שבת אחרת . הרי שלא הקריב לשבת זו . שומע אני יקריב לשבת הבאה תלמוד לומר עולת שבת בשבתו . מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו . על עולת התמיד ונסכו . מגיד שאין מקריבים מוספים ﭏא בינתים .

סליק פיסקא

וּבראשי חרשיכם תקריבו עולה ליהוה . למה נאמר לפי שהוא אומר ואת הכבש השני . שומע אני אף ראשי חדשים בכלל היו שנאמר ואת הכבש האחד . הרי הכתוב מוציאו מכללם להחמיר עליהם ולידון במוספים וילמדו משבת . והדין נותן או מה בשבת שני כבשים אף בראשי חדשים שני כבשים תלמוד לומר ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליהוה . במניין אחד הכתוב מדבר . ונסכיהם חצי ההין יהיה . רבי ﭏעזר ברבי צדוק אומר הין היה במקדש וכמין שבתות היו בו עד כאן לפר ועד כאן לאיל ועד כאן לכבש . רבי ישמעﭏ אומר לא היה שם הין ﭏא מידה יתירה של לוג ומחצה היה שבו היה חולק מנחת כהן גדול לוג ומחצה בערב ולוג ומחצה בבקר . זאת עולת חודש בחודשו

Et textus eduxit de genere ad aggravandum, & ad judicandum stabile. *Et in die Sabbathi duos agnos.* Cur dictum est? Quia dictum est *Levit.* XXIV. 2. *Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis.* Quod ministerium sanctuarii pellat Sabbathum; Tu dicis, quod ministerium sanctuarii pellat Sabbathum; aut Sabbathum pellet ministerium? Idcirco dictum est: *Et in die Sabbathi duos agnos.* Cur igitur dictum est: *Sabbatha mea custodietis, & sanctuarium meum timebitis?* Quod ministerium sanctuarii pellat Sabbathum; Crederem tam ministerium privati, quam cœtus? Dixisti? De quo loquitur textus? De cœtu. *Holocaustum Sabbathi in Sabbatho suo.* Non autem holocaustum Sabbathi in vespera Sabbathi. *Holocaustum Sabbathi in Sabbatho suo.* Non autem holocaustum hujus Sabbathi in holocaustum alterius Sabbathi: Ecce si non obtulerit in hoc Sabbatho, crederem offerendum fuisse in Sabbatho futuro? Idcirco dictum est: *Holocaustum Sabbathi in Sabbatho suo.* Ostendit si præterierit ejus dies, aboleri ejus sacrificium; *Præter holocaustum sacrificii jugis, & libamen ejus.* Ostendit non fuisse oblata sacrificia addititia nisi inter ea.

Finis textus.

Et in noviluniis vestris offeretis holocaustum Domino. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et agnum secundum.* Crederem vel novilunia comprehendi, sicut dictum est: *Et agnum unum?* Ecce textus eduxit illa ex genere, ad aggravandum de illis, & ad differendum de sacrificiis additiis, ut explicentur a Sabbatho: Et probatur argumento; Sicut in Sabbatho duo agni ita pariter in noviluniis duo agni. Idcirco dictum est: *Et in noviluniis vestris offeretis holocaustum Domino.* De numero uno textus loquitur: *Et libamina eorum dimidium Hin erit.* R. Eliefer bar R. Zadoch dicit; Hin erat in sanctuario, cui erant quasi signa: Usque ad hoc spatium pro juvenco; usque ad hoc spatium pro ariete; usque ad hoc spatium pro agno. R. Ismeel dicit: Non erat ibi Hin; sed mensura redundans erat logi cum dimidio, qua summus sacerdos dividebat logum cum dimidio in vespera, & logum cum dimidio mane. *Hoc est holocaustum novilunii hujus in novilunio suo.* Non autem holocaustum novilunii hujus in alio novilunio. Ecce si non obtulerit in hoc novilunio, cre-

ולא עולת חודש זה בחודש אחר . הרי
שלא הקריב בחודש זה . שומעני יקריב
בחודש אחר . תלמוד לומר זאת עולת
חודש בחודשו. מגיד שאם עבר היום בטל
קרבנו . לחודשי השנה . למה נאמר לפי
שהוא אומר ובראשי חדשיכם תקריבו
עולה ליהוה. שומעני מיעוט חדשים שנים
תלמוד לומר לחדשי השנה . ושעיר עזים
אחד לחטאת ליהוה לכפר על קבר
התהום . על עולת התמיד יעשה ונסכו.
מגיד שאין מוספים קריבים ﭏ בנתיים.

סליק פיסקא

ובחודש הראשון בארבעה עשר יום .
קבעו הכתוב חובה שבעת ימים מצות
יאכל למה נאמר לפי שהוא אומר שבעת
ימים מצות תאכלו . שומעני כל מצה
במשמע . תלמוד לומר לא תאכל עליו
חמץ . לא אמרתי ﭏ הבא לידי מצה
וחמץ אילו חמשת המינים ואילו הם
החיטים והשעורים והכוסמים ושיבולת
שועל ושיפון. יצאו אורז ודוחן והשומשמים
והפרגים שאינם באים לידי מצה וחמץ
ﭏ לידי סירחון.

סליק פיסקא

וביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם.
אירעו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה .
כל מלאכת עבודה לא תעשו . מגיד
שאסור בעשיית מלאכה. ומניין להתיר בו
אוכל נפשות . נאמר כאן מקרא קודש
ונאמר להלן מקרא קודש . מה קודש
האמור להלן להתיר בו אוכל נפש . אף
מקרא קודש האמור כאן להתיר בו אוכל
נפש. והקרבתם אשה עולה ליהוה פרים בני
בקר. הרי שמצא פרים ולא מצא אילים
אילים לא מצא כבשים. שומע אני לא
יקריב עד שיקריב כולם . תלמוד לומר
שבעת ימים תקריבו אשה . אפילו אחד
או אפילו כולם מצויים . תלמוד לומר
פרים בני בקר שנים ואיל אחד מלבד
עולת הבוקר . כזה תעשו ליום שבעת

crederem offerendum fuiſſe in alio novilunio? Idcirco dictum eſt: *Hoc eſt holocauſtum novilunii in novilunio ſuo*. Oſtendit, ſi præterierit ejus dies, aboleri ejus ſacrificium. *Pro noviluniis anni*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et in noviluniis veſtris offeretis holocauſtum Domino*. Crederem ad minimum comprehendi duo novilunia? Idcirco dictum eſt: *Pro noviluniis anni*. *Et hircus caprarum unus in ſacrificium pro peccato Domino*. Ad expiandum immunditiem abyſſi: *Ultra holocauſtum juge fiet, & libamen ejus*. Oſtendit ſacrificia addititia non fuiſſe oblata inter ea.

Finis textus.

E*T in menſe primo quartadecima die:* Statuit textus ex debito: *Septem diebus azymum comedetur*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Exod.* XII. 15. *Septem diebus azyma comedetis*. Crederem omne azymum comprehendi? Idcirco dictum eſt *Deut.* XVI. 3. *Non comedes ſuper illo fermentatum*. Non dixi niſi de eo, quod poſſit fieri azymum & fermentatum, & ſunt quinque ſpecies, ſc. triticum, & hordea, & ſpelta, & avena, & ſecale; Excluditur oryza, & millium, & ſeſamum, & papaver, quæ non fiunt azymum, & fermentatum, ſed eo deveniunt, ut corrumpantur.

Finis textus.

E*T in die primo convocatio ſancta erit vobis*. Inſigniendus erat cibo, & potu, & veſtimento mundo: *Omne opus ſervile non facietis*: Oſtendit interdictum eſſe opus. Et unde probatur fuiſſe in eo permiſſum cibum animarum? Memoratur hic *convocatio ſancta*, & memoratur *Exod.* XII. 14. *convocatio ſancta*: Sicut ibi permittitur cibus animæ, ita pariter hoc loco permittitur cibus animæ. *Et offeretis ignitum holocauſtum Domino juvencos filios bovis*. Ecce ſi invenerit juvencos, & non invenerit arietes, ſi arietes, & non invenerit agnos, crederem non fuiſſe offerendos, donec omnes offerrentur? Idcirco dictum eſt. *Septem diebus offeretis ignitum*. Vel unum ex illis; Vel ſi omnes invenerit? Idcirco dictum eſt: *Juvencos filios bovis duos, & arietem unum præter holocauſtum matutinum: Sicut iſta facietis per diem ſeptem diebus*. Cur dictum eſt? Quia erat argumentum. Quoniam & feſtum tabernaculorum

rum

ימים. למה נאמר שהיה בדין הואיל וחג
טעון חגיגה. והפסח טעון חגיגה. מה החג
פוחרת והולך אף פסח פוחרת והולך
תלמוד לומר כאלה תעשו ליום . שלא
להוסיף ושלא לגרוע. על עולת התמיד
יעשה ונסכו . מגיד שאין מוספים קריבים
אלא בנתיים.

סליק פיסקא

וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה
ליהוה למה נאמר לפי שהוא אומר עד
ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים
יום . יכול מנה חמשים והקריב מנחה
בחמשים ואחד תלמוד לומר וביום הביכורים
בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה. ועדין אני
אומר עשה יום טוב בחמשים ואחד והקריב
מנחה בחמשים תלמוד לומר בשבועותיכם
מקרא קודש הא אין עליך לומר כלשון
אחרון אלא כלשון ראשון . מנה חמשים
והקריב מנחה בחמשים . מנחה חדשה
ליהוה . שתהא חדשה לכל המנחות
שלא תקדמנה מנחה אחרת . מכאן
אמרו אין מביא מנחת ביכורים ומנחת
בהמה קודם לעומר . ואם הביא פסול
קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא
כשר . מה הפרש בין עומר לשתי הלחם
הקודם לעומר אסור לגבוה ואסור להדיוט.
לפיכך אם קרבו לא יעלו . הקודם לשתי
הלחם אסור לגבוה ומותר להדיוט. לפיכך
אם קרבו יעלו. רבי טרפון אומר הואיל
ועומר מתיר . ושתי הלחם מתירות אם
למדתי למנחות הבאות קודם לעומר
שהם פסולות . אף מנחות הבאות
קודם לשתי הלחם יהיו פסולות . אמר
לו רבי יהודה בן נחמן לא אם אמרת
במנחות הבאות קודם לעומר שלא
כשרו לא לגבוה ולא להדיוט . תאמר
בשתי חלחם שהם פסולות שאף על
פי שלא הוכשרו לגבוה הוכשרו להדיוט.
נסתכל בו רבי עקיבא וצהבו פניו אמר
לו יהודה בן נחמן צהבו פניך שהשבת
את הזקן . תמיה אני עליך אם תאריך
ימים בעולם. אמר רבי אלעזר ברבי יהודה

rum requirebat sacrificium solenne, & Pascha requirebat sacrificium solenne; Sicut in festo tabernaculorum procedendo minuebat (sacrificia) ita pariter Pascha procedendo diminuet sacrificia. Idcirco dictum est: *Sicut ista facietis per diem:* Ne augeat, neque diminuat. *Ultra holocaustum juge fiet, & libamen ejus*. Ostendit non fuisse oblata sacrificia addititia nisi inter ea.

Finis textus.

ET *in die primitivorum, quando offeretis munus novum Domino*. Cur dictum est? Quia dictum est *Levit:* XXIII. 16. *Usque ad alterum diem septimanæ septimæ numerabitis quinquaginta dies*. Crederem numerasse quinquagesimum, & obtulisse munus in quinquagesimum? Idcirco dictum est: *Et in die primitivorum, quando offeretis munus novum Domino*. Et adhuc ego dicam, fecisse diem festum in quinquagesimo primo, & obtulisse munus in quinquagesimo? Idcirco dictum est: *In septimanis vestris convocatio sancta*. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem. Numerabit quinquagesimo, & offeret munus in quinquagesimo. *Munus novum Domino*. Ut sit novum cunctis muneribus, ne aliud munus antecedat: Hinc dixerunt: Non adducet munus primitivorum, & munus jumenti ante manipulum, & si adduxerit, est illegitimum; ante duos panes non adducet, & si adduxerit, est legitimum. Quod discrimen est inter manipulum, & duos panes? Quod antecedebat manipulum, interdictum erat Deo, & interdictum privato; ideoque, si offeratur, non adscendet. Quod antecedit duos panes, interdictum est Deo, & permissum privato; ideoque si offerat, adscendet. Rabi Tarphon dicit: Quoniam manipulus permittit, & duo panes permittunt; Si percepi munera, quæ afferuntur ante manipulum, fuisse illegitima, ita pariter munera, quæ afferebantur ante duos panes, erunt illegitima. Respondit ei Rabi Jehuda ben Nachman: Minime: Si dixisti de muneribus, quod afferrentur ante manipulum, quæ non erant legitima neque Deo neque privato, dices de duobus panibus, quod essent illegitimi, qui si non erant legitimi Deo, erant legitimi privato? Respexit eum R. Akiba, quod coruscaret ejus facies; dixit illi: Jehuda ben Nakman; coruscavit facies tua, quod seni contradixisti: Miror, si producantur dies tui in hoc mundo. Dicit Ra-

בפסח היה מדבר וכשבאתי לעצרת אמרתי היכן יהודה בן נחמן אמרו לי הלך לו.

סליק פיסקא

והקרבתם עולה לריח ניחוח ליהוה. אילו אתה מקריב. חוץ מן האמור בתורת כהנים , אתה אומר אילו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים . וכי שוים הן. אין עליך לומר כלשון אחרון כי אם כלשון ראשון . אילו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים. פרים בני בקר שנים ואיל אחד הרי שמצא פרים ולא מצא אילים . אילים ולא מצא כבשים. שומע אני לא יקריב עד שימצא כולם תלמוד לומר שבעת ימים תקריבו אשה ליהות אפילו אחד מהם . או אפילו כולם מצויים. תלמוד לומר פרים בני בקר שנים עשר אילים שנים. מלבד עולת התמיד ומנחתו תמימים יהיה לכם ונסכיהם . מקיש נסכים לבהמה מה בהמה נפסלת במומים בחסר ויתר אף נסכים נפסלים במומים וחסר ויתר.

סליק פיסקא

ובחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם . קבעו הכתוב חובה , והקרבתם אשה עולה לריח ניחוח. הרי שמצא פרים ולא מצא אילים. אילים ולא מצא כבשים שומע אני לא יקריב עד שימצא את כולם . תלמוד לומר שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה אפילו אחד מהם . או אפילו כולם מצוים תלמוד לומר פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים . מנין לניסוך המים בחג רבי עקיבא אומר נאמר הביאו עומר בפסח שתתברך לכם את התבואה. והביאו ביכורים בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן . אף לניסוך המים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה. רבי יהודה בן בתירה אומר בשני ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם מם יוד מם הרי מים נמצינו למידים לניסוך המים מן התורה . רבי נתן אומר בקודש הסך

Rabi Eliesér bar Rabi Jehuda: In Pascha locutus est, & quando perveni ad Pentecosten, dixi; Ubi est Jehuda ben Nachman? Dixerunt mihi: Abiit.

Finis textus.

ET *offeretis holocaustum in odorem acceptabilem Domino*. Hæc tu offeres præter id quod dicitur in lege sacerdotum: Tu dicis: Hæc tu offeres præter id, quod dicitur in lege sacerdotum. Num sunt æqualia? Tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem: Ista tu offeres præter id, quod dicitur in lege sacerdotum. *Juvencos filios bovis duos, & arictem unum*. Ecce si invenerit juvencos, & non invenerit arietes, si arietes, & non invenerit agnos, crederem non obtulisse, donec omnes invenerit? Idcirco dictum est: *Septem diebus offeretis ignitum Domino*. Vel unum ex illis: vel si omnes invenerit? Idcirco dictum est: *Juvencos filios bovis duodecim, arietes duos: præter holocaustum juge, & munus ejus; perfecti erunt vobis; & libamina eorum*. Æquiparat libamina jumento, sicut jumentum profanatur vitiis, defectu, & superfluo, ita pariter libamina reprobantur vitiis, & defectu, & superfluo.

Finis textus.

ET *in quintadecima die mensis septimi hujus convocatio sancta erit vobis*. Statuit textus ex debito. *Et offeretis ignitum holocaustum in odorem acceptabilem:* Ecce si invenerit juvencos, & non invenerit arietes, si arietes, & non invenerit agnos, crederem non licuisse offerre, donec invenerit omnes? Idcirco dictum est: *Septem diebus offeretis ignitum Domino:* Vel unum ex illis; aut crederem vel si invenerit omnes? Idcirco dictum est: *Juvencos filios bovis tredecim, arietes duos:* Unde probatur libatio aquarum in festo tabernaculorum? R. Akiba dicit: Adducite manipulum in Paschate, ut vobis benedicatur proventus; & adducite primitiva in Pentecoste, ut vobis benedicantur fructus arboris; ita pariter libanda est aqua in festo tabernaculorum, ut vobis anni pluviæ benedicantur. R. Jehuda ben Bethera dicit: Dictum est in die secundo: *Et libamina eorum*; & dictum est in sexto: *Et libamina ejus*; Et dictum est in septimo: *Juxta institutum eorum*: מים מם יוד מם ecce, deprehenditur, ut doceamur libationem aquæ ex lege.

R. Na-

נסך שכר ליהוה למה נאמר להביא את המים.

סליק פיסקא

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. עצרו הכתוב מלצארת. הרי שהביא קדשיו מבית פגי לירושלם שומע אני יאכלם בירושלם. וילן בבית פגי. תלמוד לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם עצרו הכתוב מלצארת. אין עצירה אלא כניסה שנאמר ואני עצור לא אוכל לבוא בית יהוה. ויהי דבר יהוה אל ירמיהו שנית והוא עודנו עצור. אין לי אלא יום טוב האחרון שאסור מלצארת יום טוב הראשון מנא לן ודין הוא הואיל וזה קרוי מקרא קודש. מה זה עצור מלצארת אף זה עצור מלצארת. והקרבתם עולה הרי שמצא פרים ולא מצא אילים. אילים ולא מצא כבשים. שומע אני שלא יקריב עד שימצא את כולם. תלמוד לומר שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה אפילו אחד מהם או אפילו כולם מצוים. תלמוד לומר פר אחד ואיל אחד.

סליק פיסקא

אלה תעשו ליהוה במועדיכם. אילו נדרים ונדבות. שנודר ברגל שיביאם ברגל. אתה אומר אילו נדרים ונדבות שנודר ברגל שיביאם ברגל. או לאחר הרגל. כשהוא אומר כי תדור נדר ליהוה הרי נדרים ונדבות שנידורו קודם לרגל. הא מה תלמוד לומר אילו תעשו ליהוה במועדיכם אילו נדרים ונדבות שנדר ברגל שמביאם ברגל. לבד מנדריכם אילו קיני זבים וזבות שנתנה תורה שיביאם ברגל. לבד מנדריכם. ויאמר משה אל בני ישראל להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל שאם קורא אני לבד מנדריכם איני יודע במה ענין מדבר תלמוד לומר לבד מנדריכם דברי רבי ישמעאל.

סליק סידרא

R. Nathan dicit: *In sanctitate libans libamen siceram Domino*. Ad includendum aquas.

Finis textus.

In die *octavo festum erit vobis*. Detinet textus, ne exeat: Ecce si adduxerit sanctitates suas ex Bet-Phagi Hierosolymam, crederem debuisse comedere Hierosolymæ, & pernoctare in Bet-Phage? Idcirco dictum est: *In die octavo festum erit vobis*. Retinet textus, ne exeat: Non significat עצירה nisi impedimentum; dictum est enim *Jerem.* XXXVI. 5. *Et ego detentus eram, nec poteram ingredi domum Domini; & fuit verbum Domini ad Jeremiam secundo, & ipse adhuc detentus erat*. Non probo nisi de novissimo die festo interdictum esse exitum, de primo unde probatur, Argumento. Quoniam iste vocatur convocatio sancta, & ille dicitur convocatio sancta; sicut iste retinet ne exeat? ita pariter ille retinet, ne exeat: *Et offeretis holocaustum:* Ecce si invenerit juvencos, & non invenerit arietes, si arietes, & non invenerit agnos, crederem non licuisse offerri, donec invenerit omnes? Idcirco dictum est: *Septem diebus offeretis ignitum Domino*. Vel unum ex illis; Vel si omnes invenerit? Idcirco dictum est: *Juvencum unum, & arietem unum*.

Finis textus.

Ista *facietis Domino in solennitatibus vestris:* Ista sunt vota, & spontanea, quæ si voverit in festo, in festo adducet: Tu dicis hæc esse vota, & sacrificia quæ voverit in festo, in festo fuisse adducenda; Aut dicam etiam post festum? Quando vero dicit *Deut.* XXIII. 22. *Quando voveris votum Domino*. Ecce vota & sacrificia spontanea, quæ vota fuerint ante festum: Cur igitur dictum est: *Ista facietis in solennitatibus vestris?* Hæc sunt vota, & sacrificia spontanea, quæ voverit in festo, quod in festo adducere debeat: *Præter vota vestra*. Isti sunt nidi seminifluorum, & seminifluarum, quos lex permittit adduci in festo. *Præter vota vestra; & dixit Mose ad filios Israel*. Ad finiendum subjectum: Verba Rabi Ismaelis. Si enim dictum non fuisset: *Præter vota vestra*. Ego nescirem de quo loqueretur: Idcirco dictum est: *Præter vota vestra*. Verba R. Ismaelis.

Finis ordinis.

Ca-

ראשי המטות

וידבר משה אל ראשי המטות . למה
נאמר לפי שהוא אומר ותקעו בהם
ונועדו אליך כל העדה ואם באחת יתקעו
ונועדו אליך הנשיאים . לא שמענו להיכן.
הריני דן נאמר כאן תקיעה בעדה
ונאמרה תקיעה בנשיאים . מה תקיעה
האמורה בעדה פתח אהל מועד אף
תקיעה האמורה בנשיאים פתח אהל
מועד . או כל מקודם במקרא קודם
במעשה תלמוד לומר אל ראשי המטות .
הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם
ופרט באחד מהם שהנשיאים קודמים
לעדה. אף פורטני בכל הדיברות שיהו
הנשיאים קודמים לעדה . ומה תלמוד
לומר אל ראשי המטות מגיד שאין היתר
נדרים אלא מפי מומחים . זה הדבר.
מגיד שכשם שנתנבא משה בכה אמר.
כך נתנבאו נביאים בכה אמר . ומוסיף
עליהם זה הדבר . דבר אחר זה הדבר
אשר צוה יהוה הבעל מפר ואין חכם
מפר . חכם מתיר ואין בעל מתיר . הרי
דברים קל וחומר ומה אם מי שאינו
מפר מתיר . מי שהוא מפר אינו דין
שיהא מתיר . והרי דברים קל וחומר
אם מי שאין מתיר מפר מי שהוא מתיר
אינו דין מיפר תלמוד לומר זה הדבר
אשר צוה יהוה הבעל מיפר ואין חכם
מיפר חכם מתיר ואין הבעל מתיר. איש
להוציא את הקטן . משמע מוציא את
הקטן ואת בן שלש עשרה ויום אחד.
הרי אתה דן . נאמר כאן נדר . ונאמר
להלן נדר . מה נדר האמור להלן נדר
ונדבה עמו . אף נדר האמור כאן נדר
ונדבה עמו . מיכן אמרו בן שלש עשרה

Capita Tribuum.

ET *locutus est Mose ad capita tribuum*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et clangent cum illis, & convenient ad te principes*. Non audivimus, in quem locum: Ecce argumentum: Memoratur hic clangor in congregatione, & memoratur clangor in principibus; sicut clangor memoratus in congregatione erat ad ostium tentorii conventus, ita pariter clangor memoratus in principibus erit ad ostium tentorii conventus: Aut quod antecedit in textu, antecedet quoque in opere: Idcirco dictum est: *Ad capita tribuum*. Quoniam memorantur allocutiones in lege simpliciter, & definitur in earum aliqua, quod principes antecederent congregationem, ita pariter ego definiam, quod in omnibus allocutionibus principes antecedant congregationem: Et cur dictum est: *Ad capita tribuum*? Ostendit, non fuisse soluta vota nisi ex ore peritorum: *Hæc est res:* Ostendit, quod sicut Mose ita prophetavit: *Sic dixit*: Ita pariter sic prophetæ prophetaverint: *Sic dixit*: Et præterea addidit Mose: *Hæc est res*. Alia expositio: *Hæc est res, quam præcepit Dominus*. Maritus abrogat, at sapiens non abrogat. Sapiens permittit, at maritus non permittit. Ecce argumentum a minori ad majus: Si qui non abrogat, solvit, qui abrogat, non erit æquum ut solvat? Ecce argumentum a minori ad majus; qui non solvit, abrogat, qui solvit non erit æquum, ut abroget? Idcirco dictum est: *Hæc est res, quam præcepit Dominus*. Maritus abrogat vota, at sapiens non abrogat vota, sapiens solvit, at maritus non solvit. *Vir*. Ad excludendum puerum. Ex sensu literali excludam puerum, & filium tredecim annorum, & diei unius: Ecce tibi argumentum. Memoratur hic votum, & memoratur in *Nazyræo* votum; sicut in voto ibi dicto votum & oblatio spontanea cum eo; ita pariter hoc loco; Hinc dixerunt; Si fuerit filius tredecim annorum, & diei unius, verba ejus sunt firma. *Quando voverit votum Domino*; Qui statuat votum suum super re, quæ sit possibilis, est votum, si minus, non est votum; aut non erit, nisi quando memoraverit nomen Divinum. Idcirco dictum est. *Adstringendo obligatione animam suam*. Omnimode. Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam, sed juxta primam rationem: Si quis statuat votum suum super re, quæ sit possibilis,

ויום אחד דבריו קיימים . כי ידור נדר ליהוה. את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר. או אינו עד שיזכיר לשם תלמוד לומר לאסר אסר על נפשו מכל מקום . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . את שהסמיך את נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר. ואם לאו אינו נדר. או כשם שהנדרים שוים . את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר כך אף בשבועה תלמוד לומר לאסר אסר מכל מקום . מה הפרש בין נדרים לשבועה. בנדרים כנודר בחיי המלך . בשבועה כנשבע במלך עצמו אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר . חי יהוה וחי נפשך אם אעזבך . לאסר אסר על נפשו . על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים . שהיה בדין ומה אם במקום שאין מפר דברי עצמו משנודר הרי מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור. מקום שמפר נדרי אשתו עד משנדרה. אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור . תלמוד לומר לאסר אסר על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים דבר אחר לאסר אסר על נפשו למה נאמר לפי שהוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה. אין לי אלא שהוציא מפיו. קיבל עליו בנדר ובשבועה מנין תלמוד לומר לאסור אסר על נפשו יכול אפילו נשבע לאכול נבלות וטרפות ושקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה תלמוד לומר לאסור אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור ; לא יחל דברו לא יעשה דברו חולים. הרי שהיה חכם לא יפר לו לעצמו . והדין נותן אם מיפר לאחרים לא יפר לעצמו

ecce hoc eſt votum, ſi minus, non eſt votum. Aut ſicut vota ſunt æqualia, ſi ſtatuat votum ſuum ſuper re, quæ ſit poſſibilis, ecce hoc eſt votum, ſi minus, non eſt votum; ita pariter in juramento. Idcirco dictum eſt. *Adſtringendo obligatione*. Omnimode. Quod diſcrimen eſt inter vota & juramentum? In votis, ſicut qui vovet per vitam regis; In juramento, ſicut qui jurat per regem ipſum; licet non ſit rei demonſtratio, eſt tamen rei monimentum: *Vivat Dominus, & vivat anima tua, ſi te deſeram*. 2. *Sam.* IV. *Adſtringendo obligatione animam ſuam*. Animam ſuam obligat, at non obligat alios. Quia erat argumentum; Si ubi non abrogat ſua ipſius verba, poſtquam voverit, ecce abrogat ſua ipſius vota, priuſquam voverit, hic ubi abrogat vota uxoris ſuæ, poſtquam voverit, non erit æquum, ut poſſit abrogare vota uxoris ſuæ priuſquam voverit? Idcirco dictum eſt: *Adſtringendo obligatione animam ſuam*. Animam ſuam obligat, at non obligat alios. Alia expoſitio. *Adſtringendo obligatione animam ſuam*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Juxta omne, quod exierit ex ore ejus faciet*. Non probo niſi de eo, quod ore ſuo pronunciaverit, ſi accipiat ſuper ſe votum, & juramentum, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt. *Adſtringendo obligatione animam ſuam*. Crederem, vel ſi juraverit comedere cadavera & diſcerpta, & abominabilia, & reptilia, quod poſſem de eo legere: *Juxta omne quod exierit ex ore ejus, faciet*? Idcirco dictum eſt: *Adſtringendo obligatione*. Ad prohibendum permiſſum, non autem ad permittendum interdictum. *Non profanabit verbum ſuum*. Non faciet ſua verba profana: Ecce ſi fuerit ſapiens, non abſolvet ſemetipſum. At probari poſſet argumento. Si abſolvit alios, non poterit ſeipſum abſolvere? Idcirco dictum eſt. *Et non profanabit verbum ſuum*. Non faciet ſua verba profana. *Non profanabit verbum ſuum*. Oſtendit, quod tranſgrediatur præceptum: *Non profanabit*: Quod tranſgrediatur præceptum: *Non tardabit*: Unde probatur? Ex eo quod dictum eſt *Deut.* XXIII. 22. *Quando voverit votum Domino &c.* Oſtendit, quod tranſgrediatur præceptum: *Non tardabit*. Et præceptum: *Non profanabit*. *Et non profanabit verbum ſuum*. R. Elieſer dicit: Ut conſideretur pronunciatio ſicut juramentum. Rabi Akiba dicit: *Juxta omne, quod exierit ex ore ejus, faciet*. *Et mulier*. Æquiparat mulierem viro; ſicut vir tranſgreditur præceptum: *Non profana-*

תלמוד לומר ולא יחל דברו. ולא יעשה
דבריו חולים. לא יחל דברו מניר שעובר
על בל יחל. ועל בל תאחר. מנין
תלמוד לומר כי ידור נדר ליהוה וגומר.
מניר שעובר על בל תאחר ועל בל
יחל. ולא יחל דברו. רבי אליעזר אומר
לעשות הבטאה כשבועה. רבי עקיבא
אומר ככל היוצא מפיו יעשה. ואשה
מקיש אשה לאיש. מה איש עובר על
בל יחל ועל בל תאחר. אף אשה
עוברת על בל יחל ועל בל תאחר.
ואשה שומע אני משתבגור תלמוד לומר
בנעוריה בית אביה. אי בנעוריה שומע
אני אפילו קטנה תלמוד לומר אשה. הא
כיצד יצתה מכלל קטנה ולכלל בגרות
לא באת. מיכן אמרו חכמים בת שתים
עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימים.
את שתסמוך דבריה לדבר שאיפשר לה
להינדר הרי זה נדר. ואם לאו אינו נדר,
אתה אומר את שתסמוך נדריה לדבר
שאיפשר לה להינדר הרי זה נדר או עד
שתדור לשם. תלמוד לומר ואסרה אסר
מכל מקום. הא אין עליך לומר כלשון
אחרון אלא כלשון ראשון. את שתסמוך
נדריה לדבר שאיפשר לה הרי זה נדר
ואם לאו אינו נדר. ואסרה אסר. אין
אסר אלא שבועה וכן הוא אומר ואסרה
אסר על נפשה בשבועה. בית אביה
ברשות אביה. או בית אביה כמשמעו.
תלמוד לומר בנעוריה בית אביה שכל
נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה
בבית הבעל. להוציא את שנתארמלה
או נתגרשה מן האירוסין. אתה אומר
מן האירוסין או אינו אלא מן הנישואין
תלמוד לומר בנעוריה בית אביה. שכלו
נעוריה בבית אביה יצאת שנתארמלה
או שנתגרשה מן הנישואים שאין כל
נעוריה בבית אביה. ושמע אביה להוציא
את החרש. ושמע אביה אין לי אלא
ששמע אביה. השמיעוהו אחרים מנין
תלמוד לומר וקמו כל נדריה. והחריש.
שהוא מתכוין לה. שאם נדרה בתו.
ואמר סבור הייתי שאשתי הרי זה יחזור
ויפר שנאמר והחריש לה. שיהיה מתכוין
לה. וקמו כל נדריה וכל אסר. שאם
נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה
מיפר. ומה אני מקיים וקמו כל נדריה
עד שלא יפר אף משיפר. ומה אני מקיים

sanabit: Et præceptum; *Non tardabit:* Ita pariter mulier transgreditur præceptum: *Non profanabit:* Et præceptum: *Non tardabit. Et mulier.* Crederem, postquam adoleverit? Idcirco dictum est: *In pueritiis suis in domo patris sui.* Crederem vel minorennem? Idcirco dictum est: *Mulier:* Quomodo? Ut sit egressa ex genere pueritiæ, & ad genus adolescentiæ nondum pervenerit. Hinc dixerunt sapientes: Puellæ duodecim annorum & diei unius vota sunt firma. Si statuat verba sua super re, quæ voveri possit, ecce hoc est votum, si minus, non est votum. Tu dicis: Si statuat vota sua super re, quæ voveri possit, ecce hoc est votum, si minus, non est votum; Aut dicam; Donec voveat Deo? Idcirco dictum est: *Et se obstrinxerit obligatione.* Omnimode: Ecce tibi non licet dicere juxta ultimam sed juxta primam rationem: Si statuat verba sua super re quæ voveri possit, ecce hoc est votum, si minus non est votum; *Et se obstrinxerit obligatione.* Non est obligatio nisi juramentum. Et sic dictum est: *Et obstrinxerit obligatione animam suam cum juramento in domo patris sui.* Ut sit sub potestate patris sui. Tu dicis: *In domo patris sui;* In potestate patris sui; At ego dicam: *In domo patris sui.* Juxta sensum literalem. Idcirco dictum est: *In pueritiis suis in domo patris sui;* Ut tota ejus pueritia sit in domo patris sui, dixi; non autem tota ejus pueritia in domo mariti: Ad excludendam eam, quæ vidua facta sit, aut quæ fuerit repudiata post sponsalia. Tu dicis: Post sponsalia; at ego dicam post nuptias. Idcirco dictum est: *In pueritiis suis in domo patris sui:* Cujus tota pueritia sit in domo patris sui; Excluditur quæ vidua facta sit, aut quæ fuerit repudiata post nuptias, quia tota ejus pueritia non est in domo patris sui. *Et audierit pater ejus.* Ad excludendum surdum. *Et audierit pater ejus.* Non probo nisi quando audierit pater ejus, si alii dixerint, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et confirmabuntur omnia vota ejus. Et tacuerit.* Ut ad eam animadvertat. Etenim si voverit ejus filia, & ille dicat: Putabam esse meam uxorem; Iterum poterit abrogare vota: Dictum est enim: *Et tacuerit ei.* Ut animam ad eam advertat. *Et confirmabuntur omnia vota ejus, & omnis obligatio;* si illa voverit, & ipse confirmaverit, atque iterum abrogaverit, crederem fuisse abrogatum? Quomodo ego explicabo: *Et confirmabuntur omnia vota ejus?* Priusquam abrogaverit, crederem,

וקמו כל נדריה עד שלא קיים. או אף משקיים. תלמוד לומר יקום. מגיד הכתוב שכל נדר אם קיים שעה אחת אין רשאי להפר. ואם הניא אביה אותה. איני יודע הנאה זו מה היא. כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה בבעל הוי אומר הנאה זו הפרה. לימד בבעל שהנאה היא הפרה. ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה כיום נדר להקם מנין הרי אתה דן הואיל ורשאי להקם ורשאי להפר אם למדתי לענין הפרה שעשה הנאה כהפרה. חרישה ושמיעה כיום נדר. אף להקם נעשה כהפרה וחרישה ושמיעה כיום נדר. לא אם אמרת בהפר שחלק מכללו. לפיכך עשה בה חרישה ושמיעה כיום נדר. תאמר בהקם שלא חלק מכללו לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. לא זכיתי ארונינו מן הבעל הואיל והבעל מיפר. והאב מיפר מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. ועוד קל וחומר הוא. ומה הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. האב שהיא לו הרשות מתרוקנת לו אינו דין שנעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. לא אם אמרת בבעל שמפר בבגר. לפיכך עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. תאמר באב שאין מפר בבגר לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. לא זכיתי מן הדין תלמוד לומר אלה החוקים אשר צוה יהוה את משה. על כורחיך אתה מקיש את האב כבעל. מה בעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. ויהוה יסלח לה. הרי שנדרה ובטלה בליבה והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה סליחה תלמוד לומר ויהוה יסלח לה. והרי דברים קל וחומר ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה. קל וחומר לנדרים שאינן מופרים. והרי דברים קל וחומר למה הדבר דומה למתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך סליחה. קל וחומר למתכוין לאכול ואכל. כי הניא אביה אותה. ואם הפר האב מופר ואם לאו אין מופר. אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה אבא שומע אני יהיה מופר תלמוד לומר כי הניא אביה אותה. ואם הפר האב מיפר; ואם לאו אין מופר. אמר

vel postquam abrogaverit? Idcirco dictum est: *Confirmabitur*. Ostendit textus: Si quis voveat, illudque una hora confirmaverit, abrogare non licuisse. *Si autem contradixerit pater ejus illi*. Ignoro, quænam sit hæc contradictio. Quando vero dicit: *Si autem die, quo audierit maritus ejus, contradixerit illi*. Quando de marito dicitur, hæc contradictio est abrogatio, & docet de marito, quod contradictio sit abrogatio, & docet quod in marito consideretur silentium, & auditio sicut dies voti; Ad confirmandum unde probatur? Ecce tibi argumentum. Quoniam facultatem habet confirmandi, pariterque facultatem habet abrogandi; si percepi, quod respectu abrogandi consideretur contradictio sicut abrogatio & silentium & auditio, sicut dies voti; Ita pariter ad confirmandum consideranda erit contradictio sicut abrogatio, & silentium & auditio sicut dies voti: Minime: Si dixisti de abrogatione, quæ differt ab suo genere, ideoque in ea consideratur silentium & auditio sicut dies voti, dices de confirmatione, quæ non differt ab suo genere, ideoque non erit in ea considerandum silentium & auditio sicut dies voti? Non possum uti hoc argumento, demonstrabo ex marito; Quoniam & maritus abrogat, & pater abrogat; sicut in marito consideratur silentium & auditio sicut dies voti, ita pariter in patre erit considerandum silentium & auditio sicut dies voti. Est præterea argumentum a minori ad majus. Si in marito, cui non est omnimoda facultas, consideratur silentium & auditio sicut dies voti, in patre, cui est omnimoda potestas non erit æquum ut consideretur silentium & auditio sicut dies voti? Minime: Si dixisti de marito, qui abrogat in adulta, ideoque in eo consideratur silentium & auditio sicut dies voti, dices de patre, qui non abrogat in adulta, ideoque non erit considerandum silentium & auditio sicut dies voti? Quoniam uti non possum argumento, idcirco dictum est: *Hæc sunt statuta, quæ præcepit Dominus Mosi inter maritum & uxorem, & patrem & filiam*. Vel invitus æquiparare debes patrem marito. Sicut in marito consideratur silentium & auditio sicut dies voti, ita pariter in patre considerandum erit silentium & auditio sicut dies voti. *Et Dominus ignoscet ei*. Ecce si vovisset, & abrogasset in corde suo, & abiens ex industria fecisset, unde probatur, quod venia opus haberet? Ex eo quod dictum est. *Et Dominus ignoscet ei*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si vota, quæ sint abro-

לאפוטרופוס כל נדרים שתהא בתי נודרת
מיכן ועד שאבוא ממקום פלוני היפר לה
והיפר לה שומע אני יהיה מופר תלמוד
לומר ואם הניא אביה. ואם היפר אביה.
מיפר ואם לאו אינו מופר דברי רבי
יאשיה. רבי יונתן אומר מצינו בכל מקום
ששלוחו של אדם כמותו. ואם היו תהיה
לאיש ונדריה עליה. זו ארוסה. אתה אומר
זו ארוסה או אינו מדבר אלא בנשואה.
כשהוא אומר ואם בית אשה נדרה הרי
נשואה אמורה. הא מה תלמוד לומר ואם
היו תהיה לאיש ונדריה עליה זו ארוסה
דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אחת
זו ואחת זו לא בא הכתוב לחלוק אלא
רשותו שכל זמן שהיא בבית אביה אביה
ובעלה מפירים נדריה. נישת אין האב
מיפר את נדריה. ונדריה עליה. נדריה
שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה. או
אינו אלא נדריה שנדרה ברשותו. אמרת
קל וחומר הוא אם נדר שנדרה שלא
ברשותו הרי הוא מיפר קל וחומר לנדר
שנדרה ברשותו. דבר אחר ונדריה עליה
נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו או אינו
אלא נדרים שהוקמו ושהופרו הרי אתה דן
הואיל והבעל מיפר והאב מיפר. מה
האב אין מפר אלא נדרים שלא הוקמו
ושלא הופרו כך הבעל. ועוד קל וחומר
ומה האב שהרשות מתרוקנת לו אין מיפר
אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו הבעל
שאין הרשות מתרוקנת לו אינו דין שלא
יפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו.
לא אם אמרת באב שאין מפר בבגר.
לפיכך אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו
ושלא הופרו. תאמר בבעל שהוא מיפר
בבגר. לפיכך יפר כל נדר. לא זכיתי מן
הדין תלמוד לומר אלה החוקים אשר צוה

abrogata, opus habet venia, multo magis vota, quæ non sunt abrogata; Ecce argumentum a minori ad majus: Cuinam hoc simile est? Simile est illi, qui statuerit comedere de carne suis, & comedat de carne agni; Si qui statuit comedere de carne suis & comedat de carne agni, opus habet venia, multo magis qui statuat comedere, & comedat. *Quia contradixit pater ejus illi:* Si abroget pater, abrogatum est, si minus, non erit abrogatum. Si illa dicat; Scio, quod omnia vota, quæ audierit pater meus, abroget, crederem fuisse abrogatum? Idcirco dictum est: *Quia contradixit pater ejus illi.* Si abroget pater, abrogatum est, si minus, non erit abrogatum: Si dicat tutori; Omnia vota, quæ mea filia voveat, usque dum veniam ex loco N. N. abroga; & abrogasset, crederem fuisse abrogatum? Idcirco dictum est: *Si autem contradixerit pater ejus*; Si abrogaverit pater ejus, abrogatum est; Si minus, non erit abrogatum: Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; Deprehendimus ubique, quod hominis legatus sit sicut ipse. *Quod si existendo fuerit viro, & vota ejus super eam fuerint:* Hæc est desponsata. Tu dicis hanc esse desponsatam, aut non loquitur nisi de nupta. Quando vero dicit: *Si autem in domo mariti sui vovit.* Ecce nupta memorata est: Cur igitur dictum est: *Quod si existendo fuerit viro, & vota ejus super eam fuerint?* Hæc est desponsata; Verba R. Josia. R. Jonathan dicit; Tam hic quam illic textus non venit ad distinguendum nisi potestatem; Etenim quando sit in domo patris, pater & maritus abrogant ejus vota; Quando sit nupta, pater non abrogat ejus vota. *Et vota ejus super eam fuerint.* Vota, quæ attulit de domo patris in domum mariti. Tu dicis vota, quæ attulit de domo patris in domum mariti, aut non loquitur nisi de votis, quæ vovit in ejus potestate. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus; Si votum, quod vovit extra potestatem suam, potest abrogare, tanto magis votum, quod vovit in ejus potestate. Alia expositio: *Et vota ejus super eam fuerint:* sc. vota, quæ non fuerint confirmata, & quæ non fuerint abrogata, aut non sunt nisi vota, quæ fuerint confirmata, & quæ fuerint abrogata: Ecce tibi argumentum: Quoniam maritus abrogat, & pater abrogat, sicut pater non abrogat nisi vota, quæ non fuerint confirmata, neque fuerint abrogata, ita pariter & maritus. Et præterea est argumentum a minori ad

יהודה את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו. על כורחיך אתה מקיש את הבעל לאב. מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו. אף האב אין מיפר אלא שלא הוקמו ושלא הופרו. או מבטא שפתיה. אין ביטוי אלא שבועה כענין שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. ושמע אישה להוציא את החרש. ושמע אישה. אין לי אלא ששמע הוא. השמיעוהו אחרים מנין תלמוד לומר וקמו כל נדריה. והחריש לה. עד שיהיה מתכוין לה. שאם נדרה אשתו ואמר סבור הייתי שהיא בתי הרי זו יחזור ויפר שנאמר והחריש לה עד שיהא מתכוין לה. וקמו כל נדריה. שאם נדרה וקיים. וחזר והפר. שומע אני יהיה מופר. ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים והפר את נדריה עד שלא קיים, או אף משקיים תלמוד לומר יקומו. מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה אחת אין יכול להפר. ואם ביום שמוע אשה יניא אותה. לימד בבעל שהנאה היא הפרה ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה כיום נדר. והיפר את נדרה. נדריה שעליה מיפר ולא נדרים שאין עליה. שרבי אליעזר אומר יפר. והדין נותן ומה אם במקום שאין מיפר נדרי עצמו משנדר הרי זה מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור. מקום שמיפר נדרי אשתו משנדרה. אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור. אמר לו לא אמרה תורה אלא והפר את נדרה אשר עליה נדרים שעליה מיפר

ad majus: Si pater cui est omnimoda potestas, non abrogat nisi vota, quæ non fuerint confirmata, & quæ non fuerint abrogata, maritus, cui non est omnimoda potestas, non erit æquum, ut non abroget nisi vota, quæ non fuerint confirmata, & quæ non fuerint abrogata? Minime: si dixisti de patre, quæ non abrogat in adulta, ideoque non abrogabit nisi vota, quæ non fuerint confirmata, & quæ non fuerint abrogata, dices de marito, qui abrogat in adulta, ideoque abrogabit omne votum? Non possum uti argumento; idcirco dictum est: *Hæc sunt statuta, quæ præcepit Dominus Mosi inter maritum & uxorem, & inter patrem & filiam.* Vel invitus debes æquiparare maritum patri; Sicut maritus non abrogat nisi vota, quæ non fuerint confirmata, neque fuerint abrogata, ita pariter pater non abrogabit nisi vota quæ non fuerint confirmata, neque fuerint abrogata: *Aut prolatum labiorum ejus*. Non est ביטוי nisi juramentum; sicuti dictum est *Levit.* v. 4. *Aut anima, quæ juraverit exprimendo labiis. Et audierit vir ejus.* Ad excludendum surdum. *Et audierit vir ejus*. Non probo nisi quando ipse audierit, quando fecerint eum audire alii, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et confirmabuntur omnia vota ejus. Et tacuerit ei:* Donec in eam animum advertat; Si enim voveat ejus uxor, & dicat: Putabam esse meam filiam; Ecce iterum abrogabit. Dictum est enim: *Et tacuerit ei*. Donec animum in eam advertat. *Et confirmabuntur omnia vota ejus:* Si vovisset, & confirmasset, atque iterum abrogasset, crederem fuisse abrogatum? Quomodo ego explicabo: *Et abrogabit omnia vota ejus?* Priusquam confirmaverit, aut postquam abrogaverit? Idcirco dictum est: *Confirmabuntur*. Ostendit textus, si omne votum una hora fuerit confirmatum, non posse abrogari. *Si autem die quo audierit maritus, contradixerit ei.* Docet de marito, quod contradictio sit abrogatio, & docet de marito, quod in eo consideretur silentium & auditio sicut dies voti: *Et abrogaverit votum ejus:* Vota quæ sunt super eam, potest abrogare, non autem vota, quæ non sint super eam; Quia R. Elieser dicebat; quod posset abrogare; & probari potest argumento; Si ubi non potest abrogare sua ipsius vota, postquam voverit, potest abrogare sua ipsius vota, priusquam voverit, hic ubi potest abrogare vota uxoris suæ postquam voverit, non erit æquum ut possit abrogare vota uxoris suæ prius-

ולא נדרים שאין עליה. דבר אחר אישה יקימנו ואישה יפירנו את שבא לכלל הקם. בא לכלל הפר. לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר. ויהוה יסלח לה. הרי שנדרה וביטלה.

סליק פיסקא

ונדר אלמנה וגרושה מן הנישואין. אתה אומר מן הנישואין או אינו אלא מן האירוסין הרי אתה דן הואיל ובעלה אין אביה מיפר נדריה ואלמנה אין אביה מיפר נדריה. מה בעולה שיצאת מרשות אביה. אף אלמנה וגרושה שיצאת מרשות אביה. או אפילו נתארמלה או נתגרשה וניסת לזה. קורא אני עליה ונדר אלמנה וגרושה. כאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. תלמוד לומר ואם בית אישה נדרה מכל מקום. ואם בית אישה נדרה זו נשואה. או אינו אלא ארוסה. כשהוא אומר ואם היו תהיה לאיש הא ארוסה אמורה. ומה תלמוד לומר ואם בית אישה נדרה זו נשואה דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר יתומה בחיי האב. ושמע אישה להוציא את החרש. ושמע אישה אין לי אלא ששמע הוא השמיעוהו אחרים מנין תלמוד לומר וקמו כל נדריה והחריש לה. זו חרישה לקיים אתה אומר זו חרישה לקיים. או אינו אלא חרישה למקט. כשהוא אומר אם החרש יחריש לה אישה הרי חרישה למקט אמורה. ומה תלמוד לומר והחריש לה זו חרישה לקיים. וקמו כל נדריה. שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר. ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר. אף משיפר. ומה אני מקיים והפר את נדריה עד שלא קיים. או אינו אלא אף משקיים. תלמוד לומר

priusquam voverit? Respondit illi; Non dicit lex nisi hoc: *Et abrogaverit votum ejus, quod est super eam:* Vota, quæ sunt super eam, potest abrogare, non autem vota, quæ non sunt super eam: Alia expositio: *Vir ejus confirmabit illud, & vir ejus abrogabit illud.* Quod est in genere confirmandi, est quoque in genere abrogandi; quod non est in genere confirmandi, non est in genere abrogandi: *Et Dominus ignoscet ei.* Ecce illa quæ vovisset, & abrogasset.

Finis textus.

Votum *viduæ & repudiatæ.* Tu dicis post nuptias, aut dicam non nisi post sponsalia. Ecce tibi argumentum: Quoniam nuptæ pater non abrogat vota, neque viduæ pater abrogat vota; sicut nupta, quæ exiit de potestate patris, ita pariter vidua, & repudiata quæ exiit de potestate patris. Aut etiam quæ vidua facta sit, & repudiata esset, & alteri nupta esset, crederem de ea posse legi: *Et votum viduæ & repudiatæ?* Aut dicam de vidua nupta summo sacerdoti, de repudiata, & de discalceante nupta sacerdoti vulgari? Idcirco dictum est: *Si autem in domo viri sui voverit.* Omnimode: *Si autem in domo viri sui voverit:* Hæc est nupta; aut non est nisi desponsata. Quando vero dicit: *Quod si existendo fuerit viro.* Ecce desponsata memorata est. Cur igitur dictum est: *Si autem in domo viri sui voverit?* Hæc est nupta: Verba R. Ismael; R. Akiba dicit: Hæc est orphana vivente patre. *Et audivit vir ejus.* Ad excludendum surdum. *Et audivit vir ejus.* Non probo nisi quando ipse audierit, quando dixerint alii unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et confirmabuntur omnia vota ejus: & tacuerit ei.* Hoc est silentium ad confirmandum. Tu dicis hoc esse silentium ad confirmandum, aut non est silentium nisi ad excitandum iram. Quando vero dicit: *Si tacendo tacuerit vir ejus:* Ecce silentium ad excitandum iram jam dictum est. Cur igitur dictum est: *Et tacuerit ei?* Hoc est silentium ad confirmandum. *Et confirmabuntur omnia vota ejus.* Si vovisset, & confirmasset, atque iterum abrogasset, crederem fuisse abrogatum? Et quomodo ego explicabo: *Et confirmabuntur omnia vota ejus?* Priusquam abrogaverit aut etiam postquam abrogaverit? Quomodo ego explicabo; *Et abrogavit vota sua?* Priusquam confirmaverit aut non nisi postquam confirma-

יקום. מגיד הכתוב שנתנה רשות להפר כל היום . כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה לא יקום להוציא את אפוטרופוס. אישה הפרם ויהוה יסלח לה. אם הבעל מיפר מיפר . ואם לאו אינו מיפר . אמרת יודע אני שכל נדרים שהיה בעלי שומע היה מפר שומע אני יהיה מופר תלמוד לומר אישה הפירם. אם יפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר אמר לאפוטרופוס כל נדרים שהיא נודרת אשתי מיכן עד שאבוא ממקום פלוני היפר לה והיפר לה שומע אני יהיה מופר תלמוד לומר אישה הפרם אם הפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר דברי רבי יושיה . רבי יונתן אומר מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם ויהוה יסלח לה.

סליק פיסקא

וכל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה אשר עליה שומע אני בין שיש בהם ענוי נפש תלמוד לומר וכל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו . לא אמרתי אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש . נדרים שהם בינו לבינה מנין תלמוד לומר אלה החוקים אשר צוה יהוה את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו. שומע אני בין שיש בהם עינוי נפש ובין שאין בהם עינוי נפש תלמוד לומר כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש ומה זה נדר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים הוא מפר כן כל נדר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים הוא מיפר דברי רבי יאשיה . רבי יונתן אומר מצינו נדר שאינו מתחלל על ידי אחרים אלא בו הרי הוא מפר באיזה זו אמר קונם פירות העולם עלי הרי זה יפר . קונם פירות מדינה זו עלי יביא לה מן מדינה אחרת . פירות חנווני זה עלי אין יכול להפר אלא מה זה נדר שאין מתחלל על ידי אחרים אלא בו הוא מפר. אין לי אלא

maverit? Idcirco dictum est: *Confirmabitur*. Ostendit textus datam esse facultatem abrogandi toto die. *Omne prolatum labiorum ejus in votis ejus, & in obliganda anima sua non confirmabitur.* Ad excludendum ejus procuratorem. *Vir ejus abrogavit, & Dominus ignoscet ei.* Si maritus abroget, abrogatur, si minus, non abrogatur. Si dicat legato: Abrogat vota, quæ voverit uxor mea, donec veniam de loco N. N. & abrogaverit, crederem fuisse abrogata? Idcirco dictum est: *Vir ejus abrogavit ea.* Si maritus, abroget, abrogantur, si minus, non abrogantur. Verba R. Josia: R. Jonathan dicit: Deprehenditur, quod procurator hominis sit sicut ipse: *Et Dominus ignoscet ei.* Ecce quæ vovit, & ejus vota abrogata sunt,

Finis textus.

ET *omne votum, & omne juramentum obligationis ad affligendam animam.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et abrogaverit votum ejus, quod est super ea.* Crederem sive in iis fuerit, sive non fuerit afflicto animæ? Idcirco dictum est: *Et omne votum, & omne juramentum obligationis ad affligendam animam. Vir ejus confirmabit illud, & vir ejus abrogabit illud.* Non dixi nisi de votis, in quibus sit afflictio animæ. Vota quæ fuerint inter ipsum & ipsam unde probantur? Ex eo quod dictum est: *Hæc sunt statuta, quæ præcepit Dominus Mosi inter maritum & uxorem & inter patrem & filiam.* Crederem sive in iis fuerit sive non fuerit afflictio animæ? Idcirco dictum est: *Omne votum, & omne juramentum obligationis ad affligendam animam.* Sicut votum, quod non profanatur nisi per alios, ipse potest abrogare, ita pariter omne votum, quod non profanatur nisi per alios, ipse poterit abrogare: Verba R. Josia: R. Jonathan dicit: Deprehendimus, quod votum, quod non profanatur per alios, sed per eum, ipse potest abrogare: Quomodo? Si dicat: Prohibiti mihi sint fructus mundi, ipse abrogat: Prohibiti mihi sint fructus hujus provinciæ, adducet illi ex alia provincia. Interdicti mihi sint fructus hujus tabernarii; non potest abrogare: Sed votum, quod non profanatur per alios, sed per eum, ipse potest abrogare. Non probo nisi de marito, qui non possit abrogare votum nisi quod fecerit inter ipsum & ipsam, & in quo fuerit afflictio animæ; de patre unde probatur? Ecce tibi argumentum.

בעל שאינו מפר אלא נדר שיש בינו לבינה ונדר שיש בהם עינוי נפש . האב מנין הרי אתה דן הואיל והאב מפר והבעל מיפר . מה הבעל אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש . או חילוף הואיל והאב מיפר והבעל מיפר , מה האב מיפר כל נדר אף הבעל מיפר כל נדר . הא מה אני מקיים כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש בימי בימי הבגר . אבל בימי הנעורים יפר כל נדריה. תלמוד לומר בנעוריה בית אביה. נעורים בבית אביה אמרתי ולא נעורים בבית הבעל. דנתי וחילפתי בטל זכיתי לדין כבתחלה הואיל והבעל מיפר והאב מיפר . מה הבעל אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש . ועוד קל וחומר מה הבעל שמפר בבגר אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש . האב שאין מפר בבגר אינו דין שלא מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש . לא אם אמרת בבעל שאין הרשות מתרוקנת לו לפיכך אין מיפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם עינוי נפש . תאמר באב שהרשות מתרוקנת לו . לפיכך יפר כל נדר לא זכיתי מן הדין תלמוד לומר אלה החוקים על כורחיך אתה מקיש את האב לבעל. מה הבעל אין מפר אלא נדר שיש בהם עינוי נפש . אף האב אין מפר אלא נדר שיש בו עינוי נפש . אישה יקימנו ואשה יפירנו . נדרה מן התאינים ומן הענבים קיים בתאינים כולו קיים . היפר לתאינים אין מופר עד שיפר אף לענבים דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר קיים לתאינים ולא קיים לענבים שנאמר אישה יקימנו ואישה יפירנו . נדרה מן התאינים

tum. Quoniam pater abrogat, & maritus abrogat; Sicut maritus non abrogat nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & in quibus sit afflictio animæ, ita pariter non abrogabit nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & in quibus sit afflictio animæ: Aut mutandum est: Quoniam pater abrogat, & maritus abrogat; Sicut pater abrogat omne votum, ita pariter maritus abrogabit omne votum. Quomodo ego explicabo: *Omne votum & omne juramentum obligationis ad affligendam animam?* In tempore adolescentiæ; sed in rempore pueritiæ dicam posse abrogare omnia ejus vota? Idcirco dictum est: *In pueritii suis in domo patris sui.* De pueritiis in domo patris suis dixi, at non dixi de pueritiis in domo mariti. Disservi, argumentatus sum in contrarium, & abolitum est argumentum in contrarium, atque uti possum primo argumento. Quoniam maritus abrogat, & pater abrogat; Sicut maritus non abrogat nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & vota, in quibus sit afflictio animæ, ita pariter pater non abrogabit nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & vota, in quibus sit afflictio animæ, Et præterea est argumentum a minori ad majus: Si maritus, qui abrogat in adolescentia, non abrogat nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & vota in quibus sit afflictio animæ, pater, qui non abrogat in adolescentia, non erit æquum, ut non abroget nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & vota in quibus sit afflictio animæ? Minime: Si dixisti de marito, cui non est omnimoda potestas, ideoque non poterit abrogare nisi vota, quæ sint inter ipsum & ipsam, & vota, in quibus sit afflictio animæ, dices de patre, cui est omnimoda potestas, ideoque poterit abrogare omnia vota? Non possum uti argumento? Idcirco dictum est: *Ista sunt statuta*. Vel invitus debes æquiparare patrem marito; Sicut maritus non potest abrogare nisi votum, in quo sit afflictio animæ, ita pariter pater non poterit abrogare nisi votum in quo sit afflictio animæ. *Vir ejus confirmabit illud, & vir ejus abrogabit illud*. Si vovisset a ficubus, & ab uvis, si confirmasset pro ficubus, omne confirmatum est: Si abrogasset pro ficubus, non est abrogatum, nisi quoque abrogaverit pro uvis: Verba R. Ismael: R. Akiba dicit: Confirmatur pro ficubus, & non confirmatur pro uvis. Dictum est enim: *Vir ejus confirmabit illud, & vir ejus abrogabit illud*. Si voverit a ficubus,

ומן הענבים ונשא לחכם והתיר לה לתאינים ולא לענבים. לענבים ולא לתאינים כולו מותר אסר לה לתאינים ולא לענבים. לענבים ולא לתאינים אסור. הפר לה בעלה לתאינים ולא לענבים לענבים ולא לתאינים כולו מופר. קיים לה לתאינים ולא לענבים לענבים ולא לתאינים כולו קיים. אימתי בזמן שהוא נדר אחד אבל אם אמר תאינים שאני טועם ועוד ענבים שאני טועם ונשא לחכם והתיר לו לתאינים ולא לענבים. לענבים ולא לתאינים. היפר לה בעלה לתאינים ולא לענבים. לענבים ולא לתאינים. קיים לתאינים ולא לענבים לענבים ולא לתאינים. הקיום בקיומו. וההפר בהפירו.

סליק פיסקא

ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום. זה חרישה למקט. אתה אומר חרישה למקט או אינו אלא חרישה לקיום. כשהוא אומר והחריש לה הרי חרישה לקיום אמור ומה תלמוד לומר ואם החרש יחריש לה זה חרישה למקט. מיום אל יום. שומע אני מעת לעת תלמוד לומר אשר הקים אותה כי החריש לה ביום שומעו. רבי שמעון בן יוחי אומר מעת לעת הרי אמרה תורה מיום אל יום. ואם הפר יפר אותם אחרי שומעו. אחרי קיום הנדר. אתה אומר אחרי קיום הנדר או אחרי שמעו כמשמעו כשהוא אומר כי החריש לה ביום שומעו הרי שומע אמור. ומה תלמוד לומר ואם הפר יפר אותם אישה אחרי שומעו אחר קיום הנדר. ונשא עונה מגיד הכתוב שהוא מוכנס תחתיה לעון והרי דברים קל וחומר ומה אם מידת פורענות מועטת הגורם תקלה לחבירו הרי הוא מוכנס תחתיה. קל וחומר למידת הטובה שהיא מרובה. אלה החוקים אשר צוה יהוה את משה

bus, & ab uvis, & consuluerit sapientem, & absolverit pro ficubus, non autem pro uvis; pro uvis, non autem pro ficubus; omne est permissum; Si illi prohibuerit ficus, non autem uvas, si uvas non autem ficus, est interdictum. Si abrogaverit maritus pro ficubus, non autem pro uvis, aut pro uvis, non autem pro ficubus, omne est abrogatum: Si confirmaverit illi pro ficubus, non autem pro uvis, aut pro uvis, non autem pro ficubus, omne est confirmatum. Quando? Quando unum fuerit votum. Verum si dixerit Ficus nolo gustare; & præterea: Uvas nolo gustare; & consuluerit sapientem, & permiserit illi ficus, non autem uvas; uvas non autem ficus, & abrogaverit illi votum maritus pro ficubus, non autem pro uvis; pro uvis non autem pro ficubus; confirmaverit illi pro ficubus, non autem pro uvis; pro uvis non autem pro ficubus; confirmatio est in sua confirmatione, & abrogatio in sua abrogatione.

Finis textus.

SI autem tacendo tacuerit ei de die in diem. Hoc est silentium ad excitandam iram: Tu dicis hoc esse silentium ad excitandam iram, aut non est silentium nisi ad confirmandum. Quando vero dicit: *Et tacuerit ei*. Ecce silentium ad confirmandum jam dictum est: Cur igitur dictum est. *Si autem tacendo tacuerit ei*? Hoc est silentium ad excitandam iram. *De die in diem*. Crederem de tempore in tempus? Idcirco dictum est: *Qui confirmavit illa, quando tacuerit ei in die, qua audivit*. R. Simeon ben Jochai dicit: De tempore in tempus: ecce dicit lex: *De die in diem*. *Si autem abrogando abrogaverit ea, postquam audivit*. Post confirmationem voti; tu dicis post confirmationem voti; *Aut postquam audivit*. Juxta sensum literalem. Quando vero dicit: *Quando tacuerit illi in die qua audivit*. Ecce auditio jam dicta est: Et cur dictum est: *Si autem abrogando abrogaverit ea vir ejus, postquam audivit*? Post confirmationem voti: *Et portabit iniquitatem suam*. Ostendit textus, quod ipse in ejus locum intret ob delictum. Ecce argumentum a minori ad majus; Si in proprietate poenæ, quæ minor est, qui causat peccatum socio suo, intrat ejus locum, multo magis in proprietate boni, quæ major est: *Ista sunt statuta, quæ præcepit Dominus Mosi inter maritum & uxorem, inter patrem & filiam*.

Vel

בין איש לאשתו בין אב לבתו. על כורחיך אתה מקיש את האב לבעל ואת הבעל לאב בכל מידות שאמרנו. בנעוריה בית אביה. נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה בבית הבעל. רבי ישמעאל אומר בנעוריה בבית אביה בנערה המאורסה הכתוב מדבר שיהיו אביה ובעלה מפירים נדריה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה נקום נקמת. להודיע שבחן של ישראל שאין נפטרים מן העולם עד שהם מקנמים נקמה שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם. מאת המדינים. והרי מואבים היו תחלה לדבר שנאמר וילכו זקני מואב וזקני מדין. מימיהם לא עשו שלום זה עם זה. וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. משל למה הדבר דומה לשני כלבים שהיו בעדר והיו צווחים זה עם זה. בא זאב ליטול טלה מן העדר והיה אחד מהם מתגרה כנגדו אמר חבירו אם איני הולך ומסייעו עכשיו הורגו ותוקף עלי והורגני. עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם הזאב. כך מואב ומדין מימיהם לא עשו שלום זה עם זה שנאמר אשר הכה את מדין. וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. מאת המדינים שהיו מדיינים עם ישראל. מאת המדיינים שהיו מתייעצים על ישראל. ואחר תאסף אל עמיך. מגיד שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין. ואף על פי כן הלך וישב ועשה בשמחה שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו. אין החלצו אלא איזדרזו שנאמר חלוצים תעברו. ויהיו על מדין. אמר להם לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר והיה העולם שנאמר אל קנוא ונוקם יהוה. אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא ארבעה ועשרים אלף דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אלף למטה אלף למטה. שנים עשר אלף מה תלמוד לומר לכל מטות ישראל תשלחו לצבא להביא את שבטו של לוי. וימסרו מאלפי בני ישראל. מגיד הכתוב שהיו בני אדם צדיקים וכשרים ומסרו נפשם על הדבר.

Vel invitus debes æquiparare patrem marito, & maritum patri in omnibus rationibus, quas diximus: *In pueritiis ſuis in domo patris ſui*: Pueritia ſua in domo patris ſui dixi, non de pueritia in domo mariti. R. Iſmael dicit: *In pueritiis ſuis in domo patris ſui*. De pueritia deſponſatæ textus loquitur, quod pater & marito abrogat ejus votum.

Finis textus.

ET *locutus eſt Dominus ad Moſen: Ulciſcere ultionem*. Ad oſtendendam laudem Iſrael, quod non diſcedant de mundo, donec ulciſcantur ultionem illius qui dixit; & fuit mundus. *De Midianitis*. Atqui Moabitæ in hoc fuerunt principes: Dictum eſt enim: *Et profecti ſunt ſeniores Moab & ſeniores Midian*. Nunquam inter ſe fecerint pacem; at quando venerunt ad pugnandum cum Iſrael, fecerunt inter ſe pacem, & pugnarunt cum Iſrael. Cuinam hoc ſimile eſt? Simile duobus canibus, qui erant in grege inter ſe clamantes; adveniente lupo ad capiendum agnum ex grege, eorum alter cum eo rixatur; dicit ejus ſocius; ſi non adiero ad opem illi ferendam, nunc hic illum occidit, & contra me ſe convertet, & me interficiet; Faciunt pacem & pugnant cum lupo. Ita pariter Moab & Midian nunquam fecerunt inter ſe pacem; Dictum eſt enim *Geneſ.* XXXVI. 35. *Qui percuſſit Midian*. Quando venerunt ad pugnandum cum Iſrael, inter ſe fecerunt pacem, & pugnarunt cum Iſrael. *De Midianitis*: Qui contendebant cum Iſrael. *De Midianitis*: Qui conſulebant contra Iſrael. *Et poſtea aggregaberis ad populos tuos*. Oſtendit quod mors Moſis impediret bellum Midian; Tamen abiit, & ſtetit, & cum gaudio fecit: Dictum eſt enim: *Et locutus eſt Moſe ad populum: Expedimini*. Non ſignificat החלצו niſi armamini: Dictum eſt enim *Deut.* III. 18. *Armati tranſibitis: Et erunt contra Midian*. Dixit illis: Non ultionem carnis & ſanguinis vos ulciſcimini, ſed ultionem illius qui dixit; Et fuit mundus: Dictum eſt enim *Nahum* I. 2. *Deus æmulator & ulciſcens Dominus: Mille per tribus, mille per tribus, ex omnibus tribubus Iſrael mittetis in exercitum*. Quatuor & viginti millia: Verba R. Iſmael: R. Akiba dicit: *Mille per tribus, mille per tribus*. Duodecim millia. Cur dictum eſt: *Ex omnibus tribubus Iſrael mittetis in exercitum?* Ad includendum tribum Levi. *Et traditi ſunt* ex

רבי נתן אומר אחרים מסרום . איש פלוני כשר . יצא איש פלוני צדיק יצא למלחמה . רבי אלעזר המודעי אומר בוא וראה כמה חיבתן של רועי ישראל שעד שמעו שמיתתו של משה מעכברת למלחמת מדין מה כתיב בהם עוד מעט וסקלוני . משמשמעו שמיתתו של משה מעכברת מלחמת מדין התחילו מתחבאים אף על פי כן נמסרו על כורחם שנאמר וימסרו מאלפי ישראל . וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס . מגיד שהם שקולים כפנחס . ופנחס היה שקול כנגד כולם . מפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר . לפי שהלך פנחס לנקום נקמת אבי אמו שנאמר והמדנים מכרו אותו למצרים . וכלי הקודש . זה ארון שנאמר ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ולא ימותו . וחצוצרות התרועה בידו . אין ידו אלא רשותו שנאמר ויקח ארצו מידו ואומר וכל טוב אדוניו בידו : ויצבאו על מדין . הקיפוה מארבעה רוחותיה . רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו . ואת מלכי מדין למה נאמר . והלא כבר נאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע . ומה תלמוד לומר ואת חמשת מלכי מדין . מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת כך שוו כולם בפורענות ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב . נתנו לו ישראל שכרו משלם ולא קפחוהו לפי שבא ליתן להם עצה אמר להם לכשהייתם ששים ריבוא לא יכלתם בהם . ועכשיו אתם יכולים בהם . לכך נתנו לו שכרו משלם ולא קיפחוהו . רבי נתן אומר בבית דין הרגוהו שנאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב . וישבו

ex millibus filiorum Israel. Ostendit textus fuisse justos, & rectos, & pro hoc tradidisse animas suas. R. Nathan dicit. Alii eos tradiderunt: Vir N. est rectus, egrediatur; Vir N. est justus egrediatur ad bellum. R. Elieser Mundaita dicit: Veni & vide, quantus erat amor pastorum Israel! Priusquam audierint, quod mors Mosis impediret bellum Midian, quid scriptum est de illis *Exod.* xv. 4.? *Parum absuit, quin me lapidarent*. Ex sensu literali eruitur, quod mors Mosis impediret bellum Midian. Et principio se absconderunt, tamen vel inviti traditi sunt. Dictum est: *Et traditi sunt ex millibus Israel, & misit eos Mose mille per tribus in exercitum, ipsos, & Pinchas:* Ostendit, quod illi æquipararentur Pinchaso, & Pinchas illis æquipararetur. Qua de causa ivit Pinchas, & non ivit Eleazar? Quia ivit Pinchas ad ulciscendam ultionem patris suæ matris: Dictum est enim *Genes.* xxxvii. 36. *Et Midian ita vendiderunt ipsum Ægyptiis*. *Et vasa sanctitatis*. Hæc est arca: Dictum est enim *Num.* iv. 20. *Nec veniant ad videndum inter operiendum sanctuarium, ne moriantur*. *Et tubas clangoris in manu ejus:* Non significat ידו nisi ejus potestatem. Dictum est enim *Num.* xxi. 27. *Et cæpit terram ejus de potestate ejus*. Et similiter dictum est *Genes.* xxiv. 10. *Et omne bonum Domini sui in potestate ejus*. *Et convenerunt contra Midian*. Circumdederunt illum a quatuor ejus lateribus. R. Nathan dicit: Dedit illis latus quartum, ut possent fugere. *Et reges Midian*. Cur dictum est? Atqui jam dictum est: *Hevi, Rekem, & Zur, & Reba*. Quid dicendum erat: *Et quinque reges Midian*? Ostendit textus: Sicut fuerunt æquales omnes in uno consilio, ita pariter omnes fuerunt æquales in pœna. *Et Balaam filium Beor occiderunt gladio*. Dederunt illi Israelitæ mercedem integram, neque præciderunt, quia venit ad dandum illis consilium; Quando fuistis sexaginta myriades, non valuistis contra illos, nunc valebitis? Idcirco dederunt illi mercedem integram, & non præciderunt. R. Nathan dicit: In Synhedrio interfecerunt: Dictum est enim *Jos.* xiii. 22. *Et Balaam divinum interfecerunt gladio*. *Et captivas duxerunt filii Israel: Et omnes urbes eorum cum habitationibus eorum:* Hæc est eorum Idololatria. *Et omnia palatia eorum:* Locum, ubi erant domus principum. Alia expositio: בטירתם: Locum, ubi erant eorum custodiæ. *Et cæperunt omnia spolia, & attulerunt ad Mosen*. Osten-

בני ישראל ואת כל עריהם במושבותם.
זו עבודה זרה שלהם. ואת כל טירותם
מקום שהיו בטיריון. דבר אחר בטירתם
מקום שהיו נוטרים שלהם. ויקחו את
כל השלל. ויביאו אל משה. מגיד הכתוב
שהיו בני אדם כשרים וצדיקים. ולא
נחשדו על הגזל לא כענין שנאמר
וימעלו בני ישראל מעל בחרם. אבל
כאן ויקחו את כל השלל. ויביאו אל
משה. וילכו משה ואלעזר הכהן. אבא
חנין אומר משום רבי אליעזר לפי שיצאו
נערי ישראל לחטוף את הביזה ויקצוף
משה על פקודי החיל. מגיד שאין
הסירחון תלוי אלא בגדולים. ויאמר להם
משה החייתם כל נקבה אמר לו פינחס
רבינו כשם שהפקדתנו כך עשינו. הן תנה
היו לבני ישראל בדבר בלעם. מה היה
דבר בלעם אמר להם אפילו אתם
מכניסים כל המונות שבעולם לא אתם
יוכלים להם. שמא מרובים אתם מן
המצרים שנאמר ויקח שש מאות רכב
בחור אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה
תעשו אלהיהם של אילו שונא זימה.
העמידו לכם נשיכם ובנותיכם בזימה
והם שטופים בזימה ואלהיהם שולט בהם
שזה כלל שכל זמן שישראל עושים
רצונו הוא נלחם להם שנאמר יהוה
ילחם לכם. ובזמן שאין עושים רצונו
כביכול הוא נלחם בם שנאמר ויהפך
להם לאויב. ולא עוד אלא שעושה את
הרחמן אכזרי שנאמר היה יהוה כאויב
בלע ישראל. ועתה הרגו כל זכר בטף. זו
בעולה והראויה ליבעל. או אף על פי
שלא נבעלה או שאינה ראויה ליבעל
כשהוא אומר כל הטף בנשים הרי
שאינה ראויה ליבעל אמור. הא מה
אני מקיים ועתה הרגו כל זכר בטף זו
בעולה והראויה ליבעל אף על פי שלא
נבעלה. הרגו. למה נאמר להפסיק את
הענין דברי רבי ישמעאל. דבר אחר הרגו
למה נאמר שראויה ליבעל אמר ליהרג
בעולה על אחת כמה וכמה. אם
אמרת בו ענשת מן הדין לכך נאמר
הרגו ללמדך שאין עונשים מן הדין. וכל
הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר
החיו לכם. מיכן היה רבי שמעון בן יוחי
אומר גיורת עצמה שנתגיירה פחותה
מבת שלש שנים ויום אחד כשרה

Ostendit textus fuisse viros rectos & justos, neque fuisse suspectos de rapina, non sicuti dictum est *Jos.* VII. 1. *Et prævaricati sunt filii Israel prævaricationem in anathemate*. Sed hoc loco dictum est: *Et cæperunt omnia spolia, & attulerunt ad Mosen: Et exierunt Mose & Eleazar sacerdos*. Aba Chanen dicit nomine R. Eliescr; Quia egressi erant juvenes Israelis ad rapiendam prædam: *Et iratus est Mose contra præfectos exercitus*. Ostendit, quod peccatum non pendeat nisi a principibus. *Et dixit ad eos Mose; Num vivas reliquistis omnes fœminas?* Respondit Pinchas: Magister noster, sicut præcepisti, sic fecimus: *Ecce illæ fuerunt filiis Israel propter verbum Balaam:* Quid dixit Balaam? Dixit eis: Vel si congregatis omnes nationes mundi, non valebitis contra illos. Num vos estis plures Ægyptiis? Dictum est enim *Exod.* XIV. 7. *Et accepit sexcentos currus electos:* Sed venite, & ego dabo vobis consilium de eo quod vobis faciendum sit: Deus eorum odit scortationem. Statuite uxores vestras, & filias vestras in scortatione, & illi immergentur in scortatione, & Deus eorum irruet contra illos. Quia hæc est regula generalis; quando Israelitæ faciunt ejus voluntatem, ipse pugnat pro illis: Dictum est enim ibid. XIV. 14. *Dominus pugnabit pro vobis*. Quando vero non faciunt ejus voluntatem, tum quasi pugnat contra illos: Dictum est enim *Isai.* LXIII. 10. *Et conversus est eis in inimicum*. Neque hoc satis est; Sed ex misericordi fit crudelis: Dictum est enim *Tren.* II. 5. *Factus est Dominus velut inimicus, demersit Israel*. *Et nunc occidite omnem masculum in pube*. Hæc est quæ concubuerat, & quæ apta erat, quæ concumberet; Aut dicam; Vel si non fuerit inita concubitu, aut quæ non fuerit apta, quæ concubitu iniretur: Quando vero dicit: *Et omnem pubem in fœminis;* Ecce memorata est, quæ non erat apta, quæ concubitu iniretur. Quomodo ego explicabo: *Et nunc occidite omnem masculum in pube?* Hæc est, quæ concubuerat, & quæ apta erat, quæ concumberet; quamvis nondum concubitu fuisset inita: *Occidite:* Cur dictum est? Ad finiendum subjectum: Verba R. Ismael: Alia expositio: *Occidite:* Cur dictum est? Quia apta erat, quæ concumberet, dictum est, ut occideretur, quanto magis occidenda erat quæ concubuerat? Si ita diceres, argumento punires: Idcirco dictum est: *Occidite*. Ut doceare ex argumento non fuisse puniendum. *Et omnem pubem in fœminis,*

quæ

לכהונה. ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת
ימים למה נאמר לפי שהוא אומר וכל
אשר באהל יטמא שבעת ימים. שומעני
אף הקש והחריות. בזאת התורה לא
בא לכלל טומאה. אתם ושביכם. מה
אתם בני ברית אף שביכם בני ברית.
וכל בגד וכל כלי עור. למה נאמר לפי
שהוא אומר או עור או שק אין לי אלא
שק מנין לעשות כל מעשה עזים כשק
אמרת קל וחומר. ומה המת חמור
עשה בו כל מעשה עזים כשק. שרץ
הקל אינו דין שנעשה בו כל מעשה
עזים כשק. אמרת דנין מן החמור להקל
ולהחמיר עליו. אלא מה תלמוד לומר
בגד במת אלא שכבר קל וחומר הוא.
מה שרץ הקל עשה בו את הבגד כשק
המת חמור דין הוא שנעשה בו את
הבגד כשק. מה תלמוד לומר בגד במת
מופנה להקיש ולדון גזירה שוה נאמר
נאמר כאן בגד ונאמר להלן בגד מה בגד
האמור להלן עשה בו כל מעשה עזים
כשק. אף בגד האמור כאן עשה בו
מעשה עזים כשק. ומה כאן טווי וארוג.
להביא את פסיקיא ופונדא וחבק של
חמור שהם טווי וארוג. יצאו פתילות
וחבלים שאינו טווי וארוג. ויאמר אלעזר
הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה
זה הדבר אשר צוה יהוה לאמר. משה
רבינו לפי שהיה בכלל כעס בא לכלל
טעות. רבי אלעזר אומר בשלשה מקומות
בא לכלל כעס ובא לכלל טעות כיוצא
בו אתה אומר ויקצף על אלעזר ועל
איתמר בני אהרן הנותרים לאמר קודש
הוא לכם. מהו אומר מדוע לא אכלתם
את החטאת ונומר. כיוצא בו אתה
אומר ויאמר אליהם שמעו נא המורים
המן הסלע הזה נוציא לכם מים מהו
אומר וירם משה את ידו ויך את הסלע
במטהו פעמים. אף כאן אתה אומר
ויקצף משה על פקודי החיל שרי
האלפים ושרי המאות הבאים מצבא

quæ non cognoverunt concubitum masculi, vivam relinquite vobis. Hinc R. Simeon ben Jochai dicebat: Proselyta ipsa, quæ facta esset proselyta minus triennio & uno die, legitima est sacerdotio. *Et vos castrametamini extra castra septem diebus*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et omne quod fuerit in tentorio, polluetur septem diebus:* Crederem vel paleam, & palmas dactylorum hac lege non comprehendi in genere immunditiei? *Vos & captivitas vestra:* Sicut vos filii fœderis, ita pariter captivitas vestra filii fœderis. *Et omne vestimentum, & omne vas pelliceum*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Aut pellem aut saccum*. Non probo nisi de sacco, unde probatur esse considerandum omne opus caprarum, sicut saccum. Dixisti? Argumento a minori ad majus. Si in mortuo, qui est gravis, consideratur omne opus caprarum sicut saccus, in reptili, quod est leve, non erit æquum, ut consideretur omne opus caprarum sicut saccus. Dixisti? Probetur a gravi ad allevandum & ad aggravandum super illo: Cur igitur dictum est vestimentum in mortuo? Cum jam esset argumentum a minori ad majus: Sicut in reptili, quod est leve, consideratur vestimentum sicut saccus, in mortuo, qui est gravis, æquum erit ut consideretur vestimentum sicut saccus: Cur igitur dictum est vestimentum in mortuo? Quod est superfluum, nisi ut differatur & probetur a pari: Dictum est hic vestimentum, & dictum est ibi vestimentum; sicut in vestimento ibi dicto consideratur omne opus caprarum sicut saccus, ita pariter in vestimento hoc loco dicto, considerandum erit omne opus caprarum sicut saccus; Sicut in hoc loco netum & textum, ita pariter ibi netum & textum. Ad includendum fasciam cruralem, & cingulum, & operimentum asini, quæ sunt neta & texta. Excluduntur funiculi, & funes, qui non sunt neti, neque texti. *Et dixit Eleazar sacerdos ad viros exercitus venientes de bello. Hoc est verbum, quod locutus est Dominus, dicendo*. Mose magister noster, quia indignatus est, eo devenit ut erraret: Huic simile tu dicis *Levit.* x. 16. *Et iratus est contra Eleazarum, atque Ithamar filios Aharon, qui residui erant; dicendo: Sanctitas illa vobis*. Quid dixit? *Cur non comedistis de sacrificio pro peccato? &c.* Huic simile tu dicis *Num.* xx. 10. *Et dixit ad eos: Audite nunc rebelles: Num ex petra hac educemus vobis aquas?* Quid dictum est? *Et elevavit Mose manum suam, & percussit petram virga duabus vicibus*. Ita

המלחמה . מהו אומר ויאמר אלעזר אל אנשי הצבא הבאים למלחמה . משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות. ויש אומרים משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר כשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו בחיי משה רבך לא היתה מדבר עכשיו מה אתה מדבר. רבי יאשיה אמר שהיה אומר דבר בשם אומרו שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

סליק פיסקא

אך את הזהב ואת הכסף אתה אומר כלים או אינו אומר אלא גלומים הרי אתה דן הואיל ומתי ישראל מטמאים הרוגי מדין מטמאים מה מתי ישראל כלים ולא גלומים אף מתי מדין כלים ולא גלומים. רבי יוסי הגלילי אומר כלים אתה אומר כלים או אינו אלא גלומים תלמוד לומר אך חלק . כל דבר אשר יבוא באש כגון הלבוסין והסכינים והקדירות והשפודים והאסכלות מפני גיעולי גוים. וכל אשר לא יבוא באש כגון הכרדוכאות והכוסות והקיתונות והקומקמסים והיורות מפני גיעולי גוים. והרי דברים קל וחומר ומה אם מי שאין טעון טבילה טעון הזייה מי שטעון הזייה אינו דין שיטעון טבילה. והרי דברים קל וחומר מי שאין טעון הזייה דין הוא שיטעון טבילה , וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם. למה נאמר לפי שהוא אומר בחלל חרב בא הכתוב ולימד על החרב שהוא טמא והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ואדם. כלים ואדם וכלים מנין תלמוד לומר וכבסו בגדיהם הא למדנו לכלים ואדם וכלים ואחר תבוא אל המחנה. מה כאן אסור לבוא אל המחנה אף להלן אסור לבוא אל המחנה . ומה להלן עד הערב אף כאן עד הערב.

סליק פיסקא: וסליק סידרא:

Ita pariter hoc loco tu dicis: *Et iratus Mose est contra præfectos exercitus, principes millium, & principes centum venientes de bello.* Mose præceptor noster, quia iratus est, eo devenit, ut erraret: Et alii dicunt: Mose dedit potestatem Eleazaro sacerdoti loquendi, ne dicerent, quando abiisset ex hoc mundo Mose; Vivente Mose magistro tuo non loquebare; Nunc quid loqueris? R. Josia dicit: Ut diceret rem nomine ejus, qui dixerat: Dictum est enim *Esther* II. *Et dixit Esther regi nomine Mardochæi.*

Finis textus.

T*Antummodo aurum & argentum.* Tu dicis de vase, aut non dicitur nisi de massa rudi: Ecce tibi argumentum: Et mortui Israelis polluunt, & interfecti ex Midian polluunt, sicut in mortuis Israelis considerantur vasa, non autem massa rudis, ita pariter in mortuis Midian considerantur vasa, non autem massa rudis. Rabi Jose Galilæus dicit vasa: tu dicis vasa; aut nisi massa rudis. Idcirco dictum est; *Tantummodo*. Debes distinguere. *Omne quod veniet in ignem*. Sc. cucumæ, & gladii, ollæ, verua, & craticulæ, propter inquinamenta gentilium. *Et omne quod non veniet in ignem*: sc. scutellæ, calices, & urcei, & cucumæ propter inquinamenta gentilium. Ecce argumentum a minori ad majus. Quod non requirit ablutionem, requirit adspersionem, quod requirit adspersionem, non erit æquum ut requirat ablutionem? Et ecce argumentum a minori ad majus: Quod non requirit adspersionem, æquum est, ut requirat ablutionem. *Et lavabitis vestimenta vestra die septimo, & mundabimini.* Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* XIX. 16. *Ad occisum gladio*. Venit textus & docet de gladio, quod pollutus sit, & qui illum attingat, pollutus sit immunditie septem dierum: Hinc percepimus de vasis & de homine, de vasis & homine, & de vasis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et lavabunt vestimenta sua*: Ecce percepimus de vasis, de homine, & de vasis. *Et postea veniet in castra:* Sicut hoc loco vetitum est ingredi in castra, ita pariter ibi vetitum est ingredi in castra: Sicut ibi usque ad vesperam, ita pariter hoc loco usque ad vesperam.

Finis textus, & finis ordinis.

Pa-

פרשת אלה מסעי.

וידבר יהוה אל משה לאמר דבר אל בני ישראל כי אתם עוברים את הירדן. למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר אז יבדיל משה. אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן. מניין שציוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט. תלמוד לומר והקריתם לכם ערים. אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ תלמוד לומר כי יכרית יהוה אלהיך את הגוים האלה אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען. מיכן היה רבי יונתן אומר אין הירדן מארץ כנען. רבי שמעון בן יוחי אומר אשר על ירדן יריחו. מה יריחו מארץ כנען אף הירדן מארץ כנען. והקריתם אין הקרייה אלא הזמנת ערים. שומע אני אף כרכים תלמוד לומר ערי. אי ערי שומע אני אפילו כפרים. תלמוד לומר ערים. הא כיצד מגיד שלא היו שם אלא שווקים ובית המחיה. ונס שמה הרוצח שומע אני כל הרוצח במשמע תלמוד לומר רוצח. מכה נפש בשגגה. אי מכה נפש שומע אני אף מכה אביו ואמו במשמע תלמוד לומר רוצח הוא. מכה נפש לא אמרתי לא רוצח מכה נפש יצא המכה אביו ואמו שאינו גולה.

סליק פיסקא

והיו לכם הערים למקלט מגואל. למה נאמר לפי שהוא אומר ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם. שומע אני בינו לבין עצמו יהרגנו תלמוד לומר ולא ימות הרוצח עד עומדו לפני הכהן הגדול ולפני העדה למשפט. והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה. עם הראשונות אתה אומר עם הראשונות או אינו לא חוץ מן הראשונות כשהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען אילו הם בצר במדבר בארץ המישור

Parascha quæ inscribitur:
Istæ sunt profectiones.

ET *locutus est Dominus ad Mosen, dicendo: Loquere ad filios Israel: Quando vos transieritis Jordanem.* Cur dicta est hæc Paraſcha? Quia dictum est *Deut.* IV. 41. *Tunc separavit Mose.* Non probo nisi de urbibus, quas separavit Mose trans Jordanem, unde probatur, quod præceperit Mose Josuæ, ut separaret urbes refugii? Ex eo quod dictum est: *Et præparabitis vobis urbes*: Post hæreditatem & habitationem textus loquitur, aut non loquitur nisi de ingressu in terram. Idcirco dictum est *Deut.* XIX. I. *Quando exciderit Dominus Deus tuus gentes istas.* Post hæreditatem, & habitationem textus loquitur. *Quando vos transieritis Jordanem in terram Chanaan.* Hinc R. Jonathan dicebat. Jordanes non est de terra Israel. R. Simeon ben Jochai dicit: *Juxta Jordanem Jericho. Num.* XXXV. I. Sicut Jericho est de terra Chanaan, ita pariter Jordanes de terra Chanaan. *Et præparabitis vobis.* Non significat קרייה nisi præparationem: *Urbes*: Crederem urbes munitas? Idcirco dictum est: *Urbes*: Si urbes, crederem vel pagos? Idcirco dictum est: *Urbes.* Quomodo? Ostendit ibi non fuisse nisi plateas, & diversoria. *Et fugiet illuc homicida*: Crederem omnes homicidas comprehendi? Idcirco dictum est: *Qui percusserit animam per errorem.* Si qui percusserit animam, crederem vel ejus patrem & matrem comprehendi? Idcirco dictum est: *Homicida ille; Qui percusserit animam.* Non dixi nisi de homicida, qui percusserit animam: Excluditur qui percusserit patrem & matrem, qui non exulat.

Finis textus.

ET *erunt vobis urbes in refugium ab redemtore.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et occidet redemptor sanguinis homicidam.* Non est illi pœna. Crederem debuisse interficere inter se & ipsum? Idcirco dictum est: *Et non interficietur homicida, nisi steterit coram summo sacerdote, & coram congregatione in judicio. Et urbes, quas dabitis, sex urbes refugii erunt*: Cum primis; tu dicis cum primis; at ego dicam præter primas. Quando vero dicit: *Tres urbes dabitis trans Jordanem, & tres urbes dabitis in terra Chanaan*: Istæ sunt Betzer in deserto, in terra planitiei tribus

Ru-

לראובני ואת ראמות בגלעדי לגדי ואת
גולן בבשן למנשי . וכנגדן שלש בארץ
כנען שנאמר ויקדישו את קדש בגליל
בהר ואת שכם בהר אפרים ואת קרית
הארבע היא חברון בארץ כנען . נמצינו
למדים ששוו שני שבטים ומחצה שבעבר
הירדן לתשעת השבטים ומחצה שבארץ
כנען. לפי דרכינו למדנו שרוב שופכי דמים
בארץ גלעד . ערי מקלט תהיינה לכם .
אין לי אלא שקולטות בארץ בחוצה לארץ
מנין תלמוד לומר תהיינה . אין לי אלא
לבני ישראל לגרים מנין תלמוד לומר ולגר
ותושב בתוכם. או אינו אלא כשם שהגר
הוא גולה על ידי ישראל כך ישראל גולה
על ידו של גר . אמרת אם שהרגו
ישראל פטור קל וחומר שלא יגלה אלא
אם כן הרג ישראל הרוג אם הרוג ישראל
נהרג. תהיינה שש הערים האלה למקלט
למה הוא אומר לפי שהוא אומר ואת
שלש הערים תתנו מעבר לירדן . שומע
אני הראשונה שמפרישים תהיה קולטת
תלמוד לומר תהיינה שש הערים האלה
למקלט. מגיד הכתוב שלא קלטה אחת
מהם עד שהופרשו כולם . ואם בכלי
ברזל הכהו וימת רוצח הוא . למה
נאמר לפי שהוא אומר או באבן יד או
בכלי עץ אין לי אלא שהרגו כאילו שיהיה
חייב. בברזל מנין תלמוד לומר ואם בכלי
ברזל הכהו וימת רוצח הוא. עד שלא
יאמר יש לי בדין אם כשהרגו באבן או
בעץ חייב קל וחומר בברזל אלא אם כן
ענשת מן הדין. לכך נאמר אם בכלי ברזל
הכהו וימת רוצח הוא מות יומת
הרוצח ללמדך שאין עונשים מן הדין .
או מה אבן מלוא יד אף ברזל מלוא

Ruben; & Ramot in Galaad pro tribu Gad, & Golan in Bassan pro tribu Manasse; & e regione istarum tres in terra Chanaan; Dictum est enim *Jos.* XI. 7. *Et præpararunt Kedesc in Galilæa, in monte, & Sechem in monte Ephraim, & Kirjat-arba, i. e. Hebron in terra Chanaan*. Deprehendimus fuisse æquales duas tribus cum dimidia, quæ erant trans Jordanem, novem tribubus cum dimidia, quæ erant in terra Chanaan; Quia juxta vestrum institutum deprehendimus maximam effusionem sanguinis factum fuisse in terra Galaad. *Urbes refugii erunt vobis*. Non probo nisi quod fuerint urbe refugii habitantibus in terra, de iis qui habitarent extra terram, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Erunt*. Non probo nisi de filiis Israel, de proselytis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et peregrino, & inquilino inter eos*. Aut dicam: Sicut Proselytus exulabat propter Israelitam, ita pariter Israelita exularet propter proselytum? Dixisti? Si eum occiderit Israelita, absolvitur, multo magis non exulabit; sed solum si eum occiderit Israelita, absolvebatur, si occisus erit Israelita, occidebatur. *Erunt sex urbes istæ in refugium*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et tres urbes dabitis trans Jordanem*. Crederem primam, quæ fuisset separata, statim exules recepisse? idcirco dictum est: *Erunt sex urbes in refugium*. Ostendit textus, quod nulla ex iis reciperet exules, nisi quando omnes fuissent separatæ. *Et si instrumento ferri percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Aut lapide manus, aut instrumento ligni*. Non probo nisi quando his percusserit, quod sit reus; Si ferro, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et si instrumento ferri percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille*. Si non dixisset, erat mihi argumentum; Si quando percusserit lapide, aut ligno, reus erat, multo magis ferro. Verum si ita esset, punires argumento. Idcirco dictum est. *Si instrumento ferri percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille, interficiendo interficietur homicida:* Ut doceare non fuisse puniendum argumento. Aut dicam: Sicut lapis debet esse plenitudo manus, ita pariter ferrum: Manifestum est coram Deo S. B. quod ferrum quantuluncunque interficiat; ideoque in eo non dictum est: *manus*. Sed si fuerit vel acus vel verticillus. Non probo nisi quando occiderit Israelitam ferro, quod sit reus, unde proba-

יד . גלוי היה לפני הקדוש ברוך הוא
שהברזל ממית במשהוא לפיכך לא נאמר
בו יד אלא אפילו מחט ואפילו בצינורא
אין לי אלא שהרגו ישראל בברזל שיהא
חייב השליך עליו עשתות וגולמים מנין
תלמוד לומר רוצח הוא מות יומת
הרוצח מכל מקום . ואם באבן יד אשר
ימות בה הכהו וימות רוצח הוא מות
יומת הרוצח למה נאמר לפי שהוא
אומר וכי יריבון אנשים והכה איש את
רעהו . שומע אני שאם יכנו בין בדבר
שהוא כדי להמיתו ובין בדבר שאינו כדי
להמיתו יהא חייב תלמוד לומר ואם באבן
יד אשר ימות בה הכהו , מגיד הכתוב
שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי
להמיתו. שומע אני אף על מקום שאינו
כדי להמיתו תלמוד לומר וכי יהיה איש
שונא לרעהו . מגיד הכתוב שאינו חייב
שיכנו בדבר שיש בו להמיתו ועל מקום
שהוא כדי להמיתו . אין לי אלא שהרגו
באבן שיהא חייב גילגל עליו סלעים
ועמודים מנין תלמוד לומר רוצח הוא
מות יומת הרוצח מכל מקום . ואם
בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וימות
רוצח הוא למה נאמר לפי שהוא אומר
וכי יכה איש את עבדו או את אמתו
בשבט ומת תחת ידו נקום ינקם . שומע
אני בין שיש בו כדי להמיתו ובין שאין
בו כדי להמיתו תלמוד לומר או בכלי עץ
יד אשר ימות בה הכהו וימות רוצח
הוא מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו
לדבר שיש בו כדי להמית . שומע אני
אף על מקום שאינו כדי להמית תלמוד
לומר וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב
לו וקם עליו והכהו נפש . מגיד הכתוב
שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי

batur, vel si projecerit super eum laminas, & massas rudes? Ex eo quod dictum est: *Homicida ille, interficiendo interficietur*. Omnimode. *Si vero lapide manus, quo moriatur, percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille, interficiendo interficietur homicida*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXI. 18. *Quando vero contenderint homines, & percusserit vir proximum suum*. Crederem si percusserit sive re qua mori possit, sive re, qua mori non possit, quod sit reus? Idcirco dictum est: *Si vero lapide manus, quo moriatur, percusserit eum*. Ostendit textus, quod non teneatur, nisi quando percusserit re, qua mori possit: Crederem vel si percusserit in loco, quo mori non possit? Idcirco dictum est *Deut.* XIX. 11. *Quando fuerit vir, qui odio habuerit proximum suum*, Ostendit textus, quod non sit reus, nisi percusserit re, qua mori possit, & in loco, quo mori possit. Non probo nisi quando occiderit lapide, quod sit reus; Si devolvat super eum petras & columnas, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Homicida ille, interficiendo interficietur homicida*. Omnimode. *Si vero instrumento ligni manus, quo moriatur, percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXI. 2. *Quando vero percusserit vir servum suum aut ancillam suam virga, & mortuus fuerit sub manu ejus, vindicando vindicabitur*. Crederem, sive in eo fuerit, ut mori possit, sive non fuerit ut mori non possit? Idcirco dictum est: *Aut instrumento ligni manus, percusserit eum, & mortuus fuerit, homicida ille*. Ostendit textus, quod non sit reus, nisi quando percusserit re, qua possit mori; crederem vel in loco, quo non possit mori? Idcirco dictum est; *Quando fuerit vir, qui odio haberet proximum suum, eique insidiaretur, & insurgeret contra eum, & percuteret animam*. *Deut.* XIX. 11. Ostendit textus, quod non sit reus, nisi quando percusserit re, qua possit mori. Non probo nisi de eo, qui interfecerit ligno, quod sit reus, qui projecerit super eum tigna, & vectes, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Homicida ille, interficiendo interficietur homicida*: Omnimode. *Redemtor sanguinis ipse occidet homicidam*. Cur dictum est? Quia dictum est; *Si vero lapide manus, aut instrumento ligni*. Non probo nisi quando his occiderit, de reliquis omnibus unde probatur? Ecce tibi argumentum ex constitutione principii ex his tri-

להמית. אין לי אלא שהרגו בעץ שהוא
חייב השליך עליו קורות וכגלוסקות מנין
תלמוד לומר רוצח הוא מות יומת
הרוצח מכל מקום. גואל הדם הוא
ימית את הרוצח למה נאמר לפי שהוא
אומר אם באבן יד או בכלי עץ אין לי
אלא שהרגו באלו שהוא חייב. מנין
בשאר כל דבר. הרי אתה דן בנין אב
מבין שלשתם לא ראי אבן כראי העץ
ולא ראי העץ כראי אבן. ולא ראי זה
וזה כראי כלי ברזל. ולא ראי ברזל.
כראי שניהם. הצד השוה לשלשתם שהוא
כדי להמית. ואם המית מצוה ביד גואל
הדם להמיתו אף כל שהוא כדי להמית
והמית מצוה ביד גואל הדם להמית
תלמוד לומר ביד גואל הדם. ואם בשנאה
יהדפנו. למה נאמר לפי שהוא אומר ואם
בכלי ברזל הכהו או באבן יד או בכלי
עץ. יד אין לי אלא שהרגו באילו שהוא
חייב. דחפו מראש הגג ונפל ומת מנין
תלמוד לומר ואם בשנאה יהדפנו מכל
מקום. או אפילו דחפו לתוך המים או
לתוך האור או שיסה בו את הכלב או
את הנחש הרי אתה דן בנין אב מבין
שלשתם. לא ראי אבן כראי עץ ולא
ראי עץ כראי אבן. ולא ראי זה כראי
ברזל. ולא ראי ברזל כראי שלשתם.
הצד השוה שבשלשתם שהוא מחמת
הממיתים והמית הרי זה חייב. יצא
את שדחפו לתוך האור או לתוך המים
ושיסה בו את הנחש שדינו מסור לשמים
או השליך עליו בצדייה. שצידה לו
שמתכוין לו. ואם באבן הכהו למה נאמר
לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל. ואם
באבן יד. ואם בכלי עץ אין לי אלא
שהרגו באילו שהוא חייב. דחפו דחקו
חנקו בחטו דעכו מנין תלמוד לומר בידו
מכל מקום. גואל הדם הוא ימית את
הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל
הדם הוא ימיתנו. ומה תלמוד לומר גואל
הדם הוא ימית את הרוצח. שיכול איל
לי אלא שיש לו גואל. מי שאין לו גואל
מנין תלמוד לומר גואל הדם מכל מקום
ואם בפתע בלא איבה הדפו להוציא את
השוגג. או השליך עליו כל כלי שלא
צודה לו ושלא מתכוין לו או בכל אבן
אשר ימות בה בלא ראות. להביא את

tribus: Non est lapis sicut lignum, neque lignum sicut lapis, neque iste neque illud sicut ferrum, neque ferrum est simile horum utrique. Paritas, quæ inter hæc tria intercedit, hæc est, ut possint interficere; & si interfecerit, præceptum erit redemtori sanguinis, ut illum interficiat; ita pariter in omnibus, quæ possint interficere, & interfecerit, præceptum erit redemtori sanguinis, ut illum interficiat. Idcirco dictum est: *Manu redemtoris sanguinis. Sin autem odio impulerit.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Quando vero instrumento ferri, aut lapide manus, aut instrumento ligni manus.* Non probo nisi quando his interfecerit, quod sit reus, si impulerit de vertice tecti, & cadens moriatur, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sin autem odio impulerit.* Omnimode. Aut crederem, vel si impulerit in aquas, aut in ignem, aut contra illum incitaverit canem aut serpentem? Ecce tibi argumentum ex constitutione principii ex his tribus: Non est lapis sicut lignum, neque lignum sicut lapis, neque est simile ferro, neque ferrum simile his tribus: Paritas quæ inter hæc tria intercedit, hæc est, quod si fuerint causa mortis, & interficiant, sit reus; Excluditur qui impulerit in ignem, aut in aquas, aut in illum incitaverit canem aut serpentem, quorum judicium traditum est Deo. *Aut projecerit super eum cum insidia:* Quod ei cum consilio insidiaretur. *Quando vero lapide percusserit.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Quando vero instrumento ferri. Quando vero lapide manus; & quando instrumento ligni.* Non probo nisi quando his interfecerit, quod sit reus; si impulerit, si depresserit, si strangulaverit, si conculcaverit, si contriverit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Manu sua.* Omnimode. *Redemptor sanguinis ipse occidet homicidam.* Cur dictum est? Cum jam dictum sit: *Redemtor sanguinis ipse occidet illum.* Et cur dictum est: *Redemtor sanguinis ipse occidet homicidam?* Crederem non posse probare nisi de eo, cui sit redemtor, de eo cui non sit redemtor, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Redemtor sanguinis.* Omnimode. *Si autem subito sine inimicitia impulerit eum.* Ad excludendum errantem. *Aut projecerit super eum omne instrumentum sine insidia, & sine intentione, aut omni lapide, quo moriatur, non videndo.* Excludit cœcum, & spargentem in nocte. R. Jehuda dicit: *Non videndo.* Ad exclu-

הסומא ואת הזורק בלילה. רבי יהודה אומר בלא ראות להוציא את הסומא. והוא לא אויב לו. איסי בן עקביא אומר נמצא חומרו קולו. וקולו חומרו. לחייבו מיתה אי אתה יכול שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול שמא מזיד הרגו. והוא לא אויב לו. לפסול את השונאים מלישב בדין. אין לי אלא שונאים קרובים מנין תלמוד לומר בין המכה ובין גואל הדם. אין לי אלא דיינים שפוסל בהם שונאים וקרובים. עדים מנין הרי אתה דן היאיל ואמרה תורה הרוג על פי דיינים. הרוג על פי עדים. מה דיינים פוסל בהם שונאים וקרובים אף העדים יפסול בהם שונאים וקרובים. ועוד קל וחומר. ומה דיינים שאין הדברים נגמרים על פיהם פוסל בהם שונאים וקרובים. עדים שהדברים נגמרים על פיהם אינו דין שיפסול בהם שונאים וקרובים. אין לי אלא רוצח שאר חייבי מיתות תלמוד לומר על המשפטים האלה אין לי אלא לישראל לגרים מנין תלמוד לומר על המשפטים האלה. אין לי אלא דיני נפשות דיני ממונות מנין תלמוד לומר על המשפטים האלה. או כשם שדיני נפשות בעשרים ושלשה כך דיני ממונות בעשרים ושלשה תלמוד לומר על המשפטים האלה. אלה בעשרים ושלשה ואין דיני ממונות בעשרים ושלשה הרי הוא אומר עד האלהים יבוא דבר שניהם. ומנין שדיני נפשות בעשרים ושלשה תלמוד לומר ושפטו העדה. הרי הם עשרה. והצילו העדה הרי עשרה. שלשה מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה הרוג על פי עדים. הרוג על פי מטי דינים. מה עדים שנים אף דיינים שנים. אין בית דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד הרי שלשה. דורשי רשומות אמרו שלשה עדיות הכתובים בפרשה ללמדך שדיני נפשות בשלשים. והצילו. מיכן אתה דן הרג נפש אחרת בין בשוגג בין במזיד הכל מקדימים לערי מקלט בית דין שולחים ומביאים אותם משם. מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו. מי שנתחייב גלות מחזירים אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה. רבי מאיר אומר רוצח מקצר ימיו של אדם. רבי אומר רוצח מטמא

cludendum cœcum: *Et ei non fuerit inimicus*. Hisi ben Akiba dicit: Deprehenditur ejus gravitas esse ejus levitas, & ejus levitas ejus gravitas. Damnare eum mortis non potes; fortasse per errorem interfecit; exilio damnare non potes; fortasse de industria illum interfecit. *Et ei non fuerit inimicus*. Ad reprobandos ejus inimicos, ut considere non possint in judicio. Non probo nisi de ejus inimicis, de propinquis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Inter percussorem, & redemtorem sanguinis*. Non probo nisi de judicibus, quid in iis reprobentur inimici, & propinqui, de testibus unde probatur? Ecce tibi argumentum. Quoniam dixit lex: Interfice ex ore judicum, & interfice ex ore testium; Sicut in judicibus reprobantur inimici, & propinqui, ita pariter in testibus reprobantur inimici & propinqui. Si in judicibus, quorum ex ore res non absolvebantur, reprobantur inimici, & propinqui, in testibus, quorum ex ore res absolvebantur, non erit æquum ut reprobarentur inimici & propinqui? Non probo nisi de homicida, de reliquis reis mortis unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Pro judiciis istis*. Non probo nisi de Israelitis, de proselytis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pro judiciis istis*. Non probo nisi de judiciis animarum, de judiciis pecuniariis, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pro judiciis istis*. Aut dicam: Sicut judicia animarum perficiebantur a tribus & viginti, ita pariter judicia pecuniaria a tribus & viginti? Idcirco dictum est: *Pro judiciis istis*. Ista perficiebantur a tribus & viginti, at judicia pecuniaria non perficiebantur a tribus & viginti. Etenim dictum est *Exod.* XXII. 8. *Usque ad judices veniet causa amborum*. Et unde probatur quod judicia animarum perficerentur a tribus & viginti? Ex eo quod dictum est: *Et judicabunt cœtus*: Ecce decem: *Et salvabunt cœtus*: Ecce decem. Ecce tibi argumentum: Quoniam dixit lex: Interfice ex ore testium; interfice ex ore judicum, qui inclinant ad mortem; sicut testes duo, ita pariter judices duo: Synhedrium non est æquilibratum; Addunt his præterea unum; ecce tres. Qui exponunt signata dixerunt: Tres congregationes memorantur in Parascha, ut doceare, quod judicia animarum perficiantur a tribus: *Et salvabunt*. Hinc tibi est argumentum: Occisorem animæ sive per errorem sive de industria omnes præcedebant ad urbes refugii; Synhedrium mitte-

את הארץ ומסלק את השכינה . וכהן
גדול מאריך ימיו של אדם . רבי אומר
רוצח מטמא את הארץ ומסלק את
השכינה . וכהן גדול גורם לשכינה
שתשרה על האדם בארץ . אין בדין
שיהא מי שמטה את הארץ לפני מי
שגורם להשרות את השכינה על
אדם בארץ. ואם יצא יצא . אמר רבי
אלעזר בן עזריה ומה אם מידת פורענות
מועטה הפוסע פסיעה אחת הרי הוא
מתחייב בנפשו קל וחומר למידת הטוב
שמרובה . ומצא אותו גואל הדם . בכל
אדם כי בעיר מקלטו ישב . מיכן אתה
אומר הרג באותה העיר גולה משכונה
לשכונה . וכן לוי גולה מעיר לעיר .
ואחרו מות הכהן הגדול ישוב . ולא
לסררותו דברי רבי יהודה . רבי מאיר
אומר ישוב לסררותו .

סליק פיסקא

והיו לכם לחוקת משפט . שינהוג
הדבר לדורות . בכל מושבותיכם . בארץ
ובחוצה לארץ . כל מכה נפש לפי עדים
ירצח את הרוצח ונומר . למה נאמר
לפי שהוא אומר ולא יומת הרוצח גואל
הדם הוא ימיתנו . שומע אני יהרגנו בינו
לבין עצמו תלמוד לומר כל מכה נפש
לפי עדים . מגיד שאין הורגים אלא
בעדים דברי רבי יאשיה . רבי יונתן
אומר כל מכה נפש למה נאמר לפי
שהוא אומר ולא יומות הרוצח . שומע
אני יהרגנו בבית דין ושלא בעדים .
תלמוד לומר כל מכה נפש לפי עדים .
מגיד שאין הורגו אלא בבית דין ובעדים .
ועד אחד לא יענה בנפש למות עונה
הוא בו לזכות . ועד אחד . עונה הוא

tebant, & eum inde reducebant; Qui reus erat mortis, interficiebatur; qui non erat reus mortis, absolvebatur; Qui reus erat exilii, restituebant in locum suum: Dictum est enim: *Et reducent illum cœtus*. R. Meir dicit: Homicida abbreviabat dies hominis, & summus sacerdos producebat dies hominis. Rabi dicit: Homicida polluebat terram, & removebat Divinitatem, at summus sacerdos faciebat, ut Divinitas habitaret super homine in terra, non est æquum, ut qui polluit terram sit coram eo, qui facit, ut habitet Divinitas super hominem in terra. *Si autem exeundo exierit*. Dicit Rabi Elieser ben Azaria: Si in proprietate mali, quæ minor est, qui gressum unum gradiebatur, reus erat sua anima, multo magis in proprietate boni, quæ major est: *Et invenerit eum redemtor sanguinis*. De quovis loquitur. *Quia in urbe refugii sui stabit*. Hinc tu dicis: Si interficiat in ipsa urbe, exulabit de vicinia in viciniam, & filius Levitæ exulabit de civitate in civitatem. *Et post mortem sacerdotis revertetur*. Non autem ad dignitatem suam: Verba Rabi Jehuda: Rabi Meir dicit: Revertetur ad dignitatem suam.

Finis textus.

Et erunt vobis in statutum judicii: Ut hoc observetur in generationibus. *In cunctis habitationibus vestris*. In terra, & extra terram: *Omnis qui percusserit animam ex ore testium homicida &c*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Et non interficietur homicida, redemtor sanguinis ipse occidet illum*. Crederem, quod interficeret inter se & ipsum? Idcirco dictum est: *Omnis qui percusserit animam, ex ore testium*. Ostendit, quod non interficeret nisi adstantibus testibus. Verba R. Josia: R. Jonathan dicit: *Omnis qui percusserit animam*. Cur dictum est? Quia dictum est. *Et non interficietur homicida*. Crederem, quod interficeret in Synhedrio non astantibus testibus? Idcirco dictum est: *Omnis qui percusserit animam ex ore testium*. Ostendit, quod non interficeret nisi in Synhedrio & adstantibus testibus: *Et testis unus non testificabitur in animam ad interficiendum*. Et potest testificari ad justificandum. *Et testis unus*; poterit testificari in juramento. *Et testis unus*. Hæc est constitutio principii; Ubicunque dicitur testis,

בשבועה. ועד אחד. זה בנה אב בכל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב עד אחד. ולא תקחו כופר לנפש רוצח. למה נאמר לפי שהוא אומר אם כופר יושת עליו. או כשם שנותנים פריון למומתים בידי שמים כך יהיו נותנים למומתים בידי אדם תלמוד לומר ולא תקחו כופר. רבי יאשיה אומר הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים חייב. חבלו בו אחרים פטורים בגופו ולא בממונו. או עד שלא נגמר דינו תלמוד לומר אשר הוא רשע למות. עד שלא נגמר דינו חייב. משנגמר דינו פטור. רבי יונתן אומר הרי שיצא ליהרג וקדם אחר והרגו פטור. או עד שלא נגמר דינו תלמוד לומר אשר הוא רשע למות. עד שלא נגמר דינו חייב. משנגמר דינו פטור. ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו. הרי שהרג את הנפש במזיד. שומע אני אם יתן ממון ויגלה תלמוד לומר ולא תקחו כופר לנוס שמה. ולא תחניפו הארץ. הרי זו אזהרה לחניפים. דבר אחר ולא תחניפו אל תגרמו את הארץ שתהא מחנפת לכם. כי הדם הוא יחניף רבי יאשיה היה אומר לשון נוטריקון. כי הדם יחון אף בארץ. ולארץ לא יכופר. למה נאמר לפי שהוא אומר וערפו שם את העגלה הרי שנתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג שומע אני יתכפר להם תלמוד לומר לארץ לא יכופר. ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים בה. מגיד ששפיכות דמים מטמא הארץ ומסלקת את השכינה ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש. מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם לחבירו ברחוק ארבע אמות נטל סכין ותקע לו בלבו. בא רבי צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר שמעוני אחינו

ſtis, comprehendit duos, donec definiat tibi textus teſtem unum. *Et non accipietis expiationem pro anima homicidæ.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Exod.* XXI. 30. *Et ſi expiamentum impoſitum fuerit ei.* Aut dicam; Sicut dabatur pretium pro interficiendis manu Dei, ita pariter dandum erit pro interficiendis manu hominis? Idcirco dictum eſt: *Non accipietis expiationem.* R. Joſia dicit: Ecce ſi quis egrediatur ad mortem, & lædat alios, reus eſt, ſi alii illum læſerint, liberi ſunt a pœna corporali, non autem a pœna pecuniaria; Aut dicam; Priuſquam abſolvatur ejus judicium? Idcirco dictum eſt; *Quia debet interfici.* Priuſqum abſolvatur ejus judicium, tenetur; poſt abſolutum ejus judicium, abſolvitur. R. Jonathan dicit: Ecce ſi egrediatur ad mortem, & aliquis præveniens eum occiderit, abſolvitur. Aut dicam: Priuſquam abſolvatur ejus judicium? Idcirco dictum eſt: *Quia debet interfici.* Priuſquam abſolvatur ejus judicium tenetur; poſt abſolutum ejus judicium, abſolvitur. *Et non accipietis expiationem pro fugiente ad urbem refugii ſui.* Ecce ſi quis occidat animam de induſtria, crederem ſi det pecuniam, quod exularet? Idcirco dictum eſt: *Non accipietis expiationem pro eo qui fugiat illuc. Et non contaminabitis terram.* Hæc eſt præmonitio hypocritis; Alia expoſitio: *Et non contaminabitis*: Nolite efficere, ut terra vobis adueltur. *Quia ſanguis contaminat.* R. Joſia dicit eſſe modum notaricum; quia ſanguis facit quieſcere furorem in terra. *Et terræ non expiabitur.* Cur dictum eſt? Quia dictum eſt *Deut.* XXI. 2. *Et decollabunt ibi vitulam.* Ecce ſi vitula fuerit decollata, & poſtea inveniatur homicida, crederem fuiſſe illis expiatum? Idcirco dictum eſt. *Terræ non expiabitur. Et non contaminabitur terra, in qua vos habitatis.* Oſtendit, quod effuſio ſanguinum polluat terram & removeat Divinitatem, quia propter effuſſionem ſanguinum diruta eſt domus ſanctuarii: Narratur de duobus ſacerdotibus, qui pari gradu currentes adſcendebant ſuper collem, alter eorum anteceſſit alterum intervallo quatuor cubitorum, ſumtu gladium infixit in ejus cor. Venit R. Zadoch, & ſtans ſuper gradibus Ulam, dixit: *Audite me fratres mei, domus Iſrael;* Ecce dictum eſt *Deut.* XXI. 1. *Quando inventus fuerit occiſus in terra.* Venite, & metiamur, cui conveniat adducere vitulam pro templone an pro atrio: Eru-

בית ישראל הרי הוא אומר כי ימצא
חלל באדמה. בואו ונמדוד על מי ראוי
להביא את העגלה על ההיכל או על
העזרה. געו כל ישרא׳ בבכייה ואחר כך
בא אביו של תינוק אמר להם אחינו
הריני כפרתכם עדין בני מפרפר ולא
נטמאת הסכין ללמדך שטומאת סכינים
חביבה להם יותר משפיכות דמים. וכן
הוא אומר וגם דם נקי שפך מנשה
הרבה מאד עד כי מלא את ירושלם
פה לפה. מיכן אמרו בעון שפיכות דמים
שכינה מסתלקת ומקדש מטמא. אשר
אני שוכן בתוכה. חביבים ישרא׳ שאף
על פי שהם טמאים שכינה בניהם
שנאמר כי אני שוכן בתוכה. ואומר ולא
יטמאו עוד את מחניהם. ולא תטמא
הארץ רבי נתן אומר חביבים ישרא׳ שבכל
מקום שגלו שכינה עמהם. גלו למצרים
שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגלתי ל
בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה.
גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם
שולחה בבלה. גלו עילם שכינה עמהם
שנאמר ושמתי כסאי בעילם והאבדתי
משם מלך ושרים. גלו לאדום שכינה
עמהם שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ
בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה
עמהם שנאמר ושב יהוה אלהיך. ואומר
אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי
תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון
ממעונות אריות מהררי נמרים. רבי
אומר משל למה הדבר דומה למלך
שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל
בני כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל
בני. וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך
טמואותם. ואומר בטמאם את משכני
אשר בתוכם. ואומר ולא יטמאו את

Eruperunt in luctum omnes Israelitæ; & posthæc venit pater pueri dicens illis; Fratres mei; ecce ego sum expiatio vestra: Adhuc meus filius palpitat, & non est immundatus gladius; Ut doceare immunditiam gladiorum chariorem iis fuisse præ effussione sanguinum. Et sic dictum est 2. *Reg.* XXI. 16. *Atque etiam sanguinem innocentem effudit Manasse plurimum, donec impleretur Hierusalem de uno ad alterum latus.* Hinc dixerunt: Ob delictum effusionis sanguinum Divinitas recessit, & sanctuarium pollutum fuit. *Quia ego habito in ea.* Amabiles sunt Israelitæ, qui licet sint immundi, tamen Divinitas habitat inter eos: Dictum est enim. *Quia ego habito in ea.* Et similiter dictum est *Num.* V. 3. *Et non polluent amplius castra eorum, ne polluatur terra.* R. Nathan dicit: Amabiles sunt Israelitæ, quod ubicunque exulaverint, Divinitas fuerit cum eis: Exulatum abierunt in Ægytum, Divinitas fuit cum eis; Dictum est enim 1. *Sam.* II. 27. *Manifestando manifestatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis*: Exulatum abierunt Babylonem, Divinitas fuit cum eis: Dictum est enim *Isai.* XLIII. 14. *Propter vos missus fui Babylonem.* Exulatum abierunt Elam, Divinitas fuit cum eis: Dictum est enim *Jerem.* XLIX. 38. *Et ponam thronum meum in Elam, & perdam illinc regem, & principes.* Exulatum abierunt Edom, & Divinitas fuit cum eis: Dictum est enim *Isai.* LXIII. 1. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Et quando redierunt, Divinitas fuit cum eis. Dictum est enim *Deut.* XXX. 3. *Et reducet Dominus reditum tuum, & commiserabitur tibi:* Non scriptum est והשיב & faciet redire, sed dictum est ושב *Et reducet Dominus Deus tuus*: Et dictum est *Cantic.* IV. 8. *Mecum de Libano sponsa, mecum de Libano venies, redibis de capite Amana, de capite Scenir, & Hermon, de speluncis leonum, & de montibus draconum.* Rabi dicit: Cuinam hoc simile est? Simile regi dicenti servo suo: Si me quæras, ecce sum apud meos filios. Quotiescunque me quæsieris; Ecce ego sum apud meos filios. Et sic dictum est *Levit.* XIV. 16. *Quod habitat cum eis inter immundities eorum.* Pariterque dictum est ibid. XV 31. *Dum polluerint tabernaculum meum, quod in medio eorum.* Et similiter dictum est *Num.* V. 3. *Et non polluent amplius castra eorum, in* quo-

מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. ואומר ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני יהוה שוכן בתוך בני ישראל.

סליק להו ספר במדבר סיני.
והן מאה ושלשים וששה
ברייתות:

quorum medio ego habito. Et dictum est: *Et non contaminabitur terra, in qua vos habitatis, in cujus medio ego habito; quia ego Dominus habito in medio filiorum Israel.*

Finis hujus libri quæ inscribitur:
In deserto Sinai & sunt
136. Baraitoth.

SIPHRI

Commentarius antiquissimus, & eruditissimus in *Deuteronomium*.

NUNC PRIMUM A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine redditus.

אלה הדברים אשר דיבר משה וגו'.
וכי לא נתנבא משה ﭏא זה בלבד
והלא הוא כתב את כל התורה
כולה שנאמר ויכתוב משה את כל
התורה הזאת מה תלמוד לומר ﭏה
הדברים מלמד שהיו דברי תוכחות
שנאמר וישמן ישורון ויבעט כיוצא בו
אתה אומר דברי עמוס אשר היה ברועים
מתקוע אשר חזה על ירושלם. וכי לא
נתנבא עמוס ﭏא אילו בלבד. והלא מכל
חביריו נתנבא. ומה תלמוד לומר דברי
עמוס שהיו דברי תוכחות. שנאמר שמעו
הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון
אילו בתי דינים שלהם. כיוצא בו אתה
אומר וﭏה הדברים אשר דבר ירמיה
על ישרﭏ ועל יהודה. וכי לא נתנבא ירמיה
ﭏא אילו בלבד. והלא שני ספרים כתב

HÆC *sunt verba, quæ locutus est Mose &c.* Num hoc unum duntaxat prophetavit Mose? Nonne scripsit totam legem? Dictum est enim *Deut.* XXXI. 19. *Et scripsit Mose omnem legem istam.* Cur igitur dictum est: *Hæc sunt verba?* Docemur, quod essent verba increpationum: Dictum est enim ibid. XXXII. 15. *Et impinguatus est Israel & recalcitravit.* Huic simile tu dicis: *Verba Amos, qui fuit in pastoribus de Thecue quæ vidit super Hierusalem. Amos* I. I. Num hæc duntaxat prophetavit Amos? Nonne præ cunctis sociis suis prophetavit? Et cur dictum est: *Verba Amos?* Quia erant verba increpationum. Dictum est enim ibid. IV. I. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ.* Hæc sunt eorum Synhedria. Huic simile tu dicis: *Et hæc sunt verba, quæ locutus est Jeremias super Israel & super Jehuda.* Num hæc duntaxat prophetavit Jeremias? Nonne duos libros scripsit Jeremias? Dictum est enim ibid. LI. 64.

ירמיהו שנאמר עד הנה דברי ירמיהו. ומה תלמוד לומר אלה הדברים אלא מלמד שהיו דברי תוכחות. שנאמר קול חרדה שמענו פחד ואין שלום. שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה. הוי כי היום ההוא עת צרה ליעקב וממנה יושע. כיוצא בו אתה אומר ואלה דברי דוד האחרונים מלמד שהם דברי תוכחת. וכי לא נתנבא אלא אילו בלבד והלא כבר נאמר רוח יהוה דבר בי ומלתו על לשוני. ומה תלמוד לומר ואלה דברי דוד האחרונים מלמד שהם דברי תוכחות. ומנין שהיו דברי תוכחות שנאמר ובליעל כקוץ מונד כולהם. כיוצא בו אתה אומר דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם. וכי לא נתנבא שלמה אלא אילו בלבד והלא כבר נאמר וזרח השמש ובא השמש. הולך אל דרום וסובב אל צפון. זהו מזרח ומערב ואומר כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא. כינה הרשעים בחמה ולבנה ובים שאין להם מתן שכר. אל ישראל. אילו הוכיח מקצתם הרי אילו שבשוק היו אומרים כך הייתם שומעים מבן עמרם ולא הייתם משיבים לו דבר. כך וכך. אם היינו יושבים שם היינו משיבים לו ארבעה וחמש פעמים על כל דבר ודבר. דבר אחר מגיד שכינסן משה מגדולם ועד קטנם ואמר להם כל מי שיש לו תשובה יבוא ויאמר. דבר אחר אל כל בני ישראל. מלמד שהיו כולם בעלי תוכחה ויכולים לעמוד בתוכחות. אמר רבי טרפון העבודה אם יש בדור הזה מי שיכול לקבל תוכחה. אמר רבי עקיבא העבודה אם יש בדור הזה יודע היאך מוכיחים. אמר רבי יוחנן מעידני עלי שמים וארץ שיותר מחמשה פעמים נתקנתר עלי רבי עקיבא לפני רבן גמליאל ביבנה שהייתי קובלני עליו והיה מקנתרו ויודע אני בו שהיה מוסיף בי

Huc usque verba Jeremiæ. Et cur dictum est: *Hæc sunt verba?* Sed hinc docemur fuisse verba increpationum. Dictum est enim ibid. xxx. 5. *Vocem terroris audivimus: formido & non pax: Interrogate quæso, & videte, si pariat masculus: quare ego vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis? Væ quia magna dies illa: tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipsa salvabitur.* Huic simile tu dicis 2. Sam. XXXIII. 1. *Hæc autem sunt verba David novissima.* Docemur, quia erat verba increpationum: Num hæc duntaxat prophetavit? Nonne dictum est ibid. *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam?* Et cur dictum est: *Hæc sunt verba David novissima.* Docemur fuisse verba increpationum. Et unde probatur fuisse verba increpationum? Ex eo quod dictum est ibid. vers. 6. *Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi.* Huic simile tu dicis *Eccles.* 1. 1. *Verba Ecclesiaste filii David regis in Hierusalem:* Quid? Num hæc duntaxat prophetavit Salomo? Atqui dictum est ibid. vers. 5. *Oritur sol, & occidit. Gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem.* Hic est oriens, & occidens. Et Et dictum est ibid. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Sic erunt impii in sole & luna, & in mare ubi non erit illis merces: *Ad omnes filios Israel:* Eorum partem increpavit. Ecce isti qui erant in foro, dicebant; sic audivimus ex filio Amram, & non respondimus illi verbum, sic & sic; Si ibi fuissemus, respondissemus quater & quinquies ad omnia & singula verba. Alia expositio: Ostendit, quod introduxerit Mose a majoribus usque ad minores, eisque dixerit: Cui erit oppositio, veniat & dicat: *Ad omnes filios Israel.* Docemur omnes fuisse reprehensores, & potuisse consistere in reprehensionibus. Dicit R. Tarphon; Per ministerium; si quis sit in hoc seculo, qui possit recipere reprehensionem: Respondit R. Akiba: Per ministerium, si quis sciat, quomodo sit reprehendendum. Dicit R. Jochanan; Testificor super me cœlum & terram, quod plus quinque vicibus irritaverim contra me R. Akiba coram Raban Gamaliele in Jabne, quod in eum inclamaverim, ut irasceretur, & cognovi, quod magis ejus amor in me cresceret ad confirmandum quod dictum est *Prov.* IX. 8. *Noli arguere derisorem, ne oderit te, argue sapientem, & diliget te. Trans Jordanem:* Docemur, quod eos increpue-

אהבה לקיים מה שנאמר ׳ תוכח לץ פן
ישנאך הוכח לחכם ויאהבך . בעבר הירדן
מלמד שהוכיחם על מה שעשו בעבר
הירדן . במדבר . מלמד שהוכיחם על מה
שעשו במדבר . מלמד שהיו נוטלים בניהם
ובנותיהם קטנים וזורקים לתוך חיקו של
משה ואומרים לו בן עמרם . מה אגונא
התקנת להם לאילו מה פרנסה התקנת
להם . רבי יהודה אומר הרי הוא אומר
ויאמרו להם בני ישרא׳ מי יתן מותינו
ביד יהוה בארץ מצרים . דבר אחר
במדבר מלמד שהוכיח על מה שעשו
במדבר . בערבה . מלמד שהוכיח על מה
שעשו בערבות מואב שנאמר וישב ישרא׳
בשיטים . מול סוף . מלמד שהוכיחן על
מה שעשו בים סוף . והימרו בתוך הים .
והפכו עורף בלפי משה שלש מסעות .
רבי יהודה אומר הימרו בתוך הים והימרו
על הים וכן הוא אומר וימרו על ים
בים סוף . יכול שלא הוכיחם אלא
בתחילת מסע . בין מסע למסע מנין
תלמוד לומר בין פארן ובין תופל . דברי
תפלות שתפלו על המן . וכן הוא אומר
ונפשינו קצה בלחם הקלוקל . אמר להם
שוטים כל עצמם של מלכים אין
בוררים להם אלא לחם קל שלא ירא
דולריא אוחזתו . אבל אותה טובה
שהיטבתי לכם בה אתם מתוכחים
ומתרעמים לפניי הוי כטובה שהיטבתי
לאדם הראשון . שאמרתי לו אעשה לו
עזר כנגדו . בטובה שהיטבתי לו בה
מתרעם לפני ויאמר האדם האשה אשר
נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל
וחצירות . אמר להם לא היה לכם
ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות
אם למרים הצדקת לא נשאתי לה
פנים בדין . קל וחומר לשאר בני אדם .
דבר אחר וחצירות . ומה מרים שלא
דברה אלא באחיה הקטן כן נענשה
במדבר . המדבר . במי שגדול הימנו על
אחת כמה וכמה . דבר אחר וחצירות . ומה
מרים כשדברה הדבר לא שמעה כל
בריה אלא הקדוש ברוך הוא בלבד
שנאמר וישמע יהוה כן נענשה . המדבר
בגנותו של חבירו ברבים על אחת כמה
וכמה . ודי זהב אמר להם הדבר הזה .
האי יתרה לכם לכל מה שעשיתם
במעשה העגל קשה עלי מן הכל . היה

puerit de iis, quæ fecerunt trans Jordanem: *In deserto.* Docemur, quod eos increpuerit de iis, quæ fecerunt in deserto. Docemur quod acceperint suos filios & filios, & projecerint in sinum Mosis, dicentes: Fili Amram; Quem victum præparasti his? Quem cibum præparasti his? R. Jehuda dicit: Ecce dictum est *Exod.* XVI. 3. *Quibus dixerunt filii Israel: Quis dabit? Utinam mortui fuissemus per manum Domini in terra Ægypti*: Alia expositio: *In deserto.* Hoc est generale: Docemur, quod increpuerit de iis, quæ fecerunt in deserto; *In Arabah.* Docemur quod increpuerit de iis, quæ fecerunt in campestribus Moab; dictum est enim: *Et stetit Israel in Scithim; E regione Suph.* Docemur quod eos increpuerit de iis, quæ fecerunt in mari Suph. Et rebellarunt in medio maris, & converterunt cervicem contra Mosen tribus itineribus. R. Jehuda dicit: Rebellarunt in medio maris, & rebellarunt super mare; Et sic dictum est *Psal.* CVI. 7. *Et rebellarunt super mare in mari Suph.* Crederem, quod non increpuerit nisi in principio profectionis; A profectione ad profectionem unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Inter Pharan & Thophel.* Verba transgressionis, quibus murmurarunt super Manna: Et sic dictum est *Num.* XXI. 6. *Et anima nostra pertæsa est panis istius levis.* Dixit illis stultis: Ipsi reges non eligunt nisi panem levem, ne dolor corripiat. Verum de bono, quo vobis benefeci, increpuistis, & murmurastis coram me; fuit sicut bonum, quo primo homini benefeci, cui dixi: *Faciam illi auxilium e regione ipsius. Genes.* II. 18. De bono, quo illi benefeci, murmuravit coram me: *Et dixit Adam: Mulier, quam dedisti mecum, illa dedit mihi de arbore, & comedi.* Ibid. III. 12. *Et Haseroth:* Dixit illis: Non erit vobis ut doceamini ex eo quod feci Mirjam in Haseroth; Si Mirjam, quæ justa erat, non respexi in judicio, multo minus ceteros homines. Alia expositio: *In Haseroth.* Si Mirjam, quæ non locuta est nisi in fratrem minorem, sic factum est in deserto, qui in majorem loquatur, quanto magis? Alia expositio: *In Haseroth.* Si Mirjam, quando locuta est, nulla audivit creatura, sed tantum Deus S. B. Dictum est enim: *Et audivit Dominus:* sic factum est: qui palam loquatur in dedecus socii sui, quanto magis? *Et Di-zahab.* Dixit illis; Hoc fuit vobis maximum ex omnibus: Quod fecistis in opere vituli, præ omnibus mihi est mo-

רבי אומר משל למה הדבר דומה לאחד שעשה לחבירו צרות הרבה באחרונה הוסיף לו צרה אחרת . אמר לו האי יתירה לכל מה שעשית לי זו קשה עלי יותר מן הכל כן אמר הקדוש ברוך לישראל זו יתירה לכל מה שעשיתם רבי שמעון בן יוחי אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקבל חכמים ותלמידים והיו הכל מאשרים אותו באו גוים וקיבלם והיו הבריות אומרים כך היא ווסתן של פלוני לקבל את הכל כך אמר משה לישראל . ודי זהב למשכן ודי זהב לעגל . רבי בנאה אומר עבדו ישראל לעבודה זרה הרי הם חייבים כלייה יבוא זהב משכן ויכפר על זהב העגל . רבי יוסי ברבי חנינא אומר הרי אומר במדבר בערבה . אילו עשר נסיונות שניסו אבותינו הקדוש ברוך הוא במדבר ואילו הם . שתים בים שתים במים . שתים במן . שתים בשליו . ואחד במעשה העגל . ואחד במדבר פארן . ואחד במרגלים אמר לו רבי יוסי בן דומסקית לרבי יהודה ברבי למה אתה מעוות עלינו הכתובים . מעידני עלי שמים וארץ שחזרנו על כל המקומות שבתורה ואין מקום שנקרא לא על שם המאורע כיוצא בו אתה אומר ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו . ואומר ויקרא אותה שבעה . כיוצא בו אתה אומר דרש רבי יהודה , משא דבר יהוה בארץ חדרך ודמשק מנוחתו כי ליהוה עין אדם וכל שבטי ישראל . זה משיח שחר לאומות העולם ורך לישראל . אמר לו רבי יוסי בן דומסקית לרבי יהודה ברבי למה אתה מעוות עלינו את הכתובים מעידני עלי שמים וארץ שאני מדמשק ויש שם מקום ושמו חדרך אמר לו מה אתה מקיים ודמשק מנוחתו מנין שעתידה ירושלם להיות מגעת עד דמשק שנאמר ודמשק מנוחתו . ואין מנוחתו לא ירושלם שנאמר זאת מנוחתי עדי עד . אמר לו מה אתה מקיים ונבנתה העיר על תילה . אמר לו מה אני מקיים ורחבה ונסבה למעלה סביב לבית על כן רוחב הבית למעלה שעתידה ארץ ישראל להיות מרחבת ועולה מכל צדדיה כתאינה זו שקצרה מלמטה ושערי ירושלם עתידים

lestius . Dicebat Rabi : Cuinam hoc simile est ? Simile cuidam , qui fecerit socio suo multas angustias , in fine addit illi angustiam unam : Dicit ei : Quod residuum ex omnibus, quæ fecisti mihi, præ omnibus mihi est molestius: Sic dixit Deus S. B. Israelitis: Hoc maximum est ex omnibus quæ fecistis. R. Simeon ben Jochai dicit : Cuinam hoc simile est ? Simile cuidam , qui excipiebat sapientes , & discipulos ; & omnes illum beatum prædicabant ; Advenientes gentiles cæperunt illos : Tum creaturæ dicebant: Sic erat consuetudo N. excipiendi omnes: Ita pariter dixit Mose Israelitis : Et satis est aurum tabernaculo ; & satis aurum vitulo. R. Benaa dicit : Servierunt Israelitæ Idololatriæ , & rei fuerunt exterminationis : Veniat aurum tabernaculi, & expiet pro auro vituli . R. Jose bar R. Chanina dicit : *In deserto & in Arabah :* Istæ sunt decem tentationes , quibus patres nostri tentarunt Deum S. B. in deserto ; Et istæ sunt; sc. duæ in mari , duæ in aquis , duæ in manna, duæ in coturnicibus; & una in opere vituli , & una in deserto Pharan , & una in exploratoribus . Dixit R. Jose ben Dromaschit R. Jehudæ bar Rabi ; Cur adducis super nos textus ? Testificor super me cœlum & terram , quod revolvimus omnes scripturæ locos ; & nullus est locus , qui vocetur nisi nomine eventus. Huic simile tu dicis *Genes.* XXVI. 20. *Et vocavit nomen putei Esbec , quod contendissent cum eo .* Pariterque dictum est ibid. 23. *Vocavitque eum Shibeah.* Huic simile tu dicis , quod exponit R. Jehuda *Zachar.* IX. I. *Onus verbi Domini in terra Hadrach , & Damasci requiei ejus , quia Domini est oculus hominis , & omnium tribuum Israel.* Hic est Messias, qui acutus est nationibus mundi , & mollis Israelitis, Respondit R. Jose ben Dromaschit R. Jehudæ bar Rabi: Cur adducis super nos textus? Testificor super me cœlum & terram, qui sum ex Damasco, quod ibi sit locus , qui vocatur Hadrach . Respondit ei ; Quomodo explicabis: *Et Damasci requiei ejus?* Unde probatur fore ut Hierosolyma pertingat usque ad Damascum ? Ex eo quod dictum est : *Et Damasci requei ejus.* Et מנוחתו non significat nisi Hierusalem : Dictum est enim *Psal.* CXXXII. 14. *Hæc est requies mea in seculum seculi.* Dixit illi : Quomodo tu explicabis *: Et ædificabitur civitas in excelso suo? Jerem.* XXX. 18. Respondit illi ; Quomodo ego explicabo ? *Et platea erat in rotundum adscendens sursum per cochleam , & in cœnaculum* tem-

להיות מגיעים עד דמשק . וכן הוא אומר הפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק וגליות באות וחונות בתוכה שנאמר ודמשק מנוחתו ואומר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים . ואומר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר יהוה מירושלם . כיוצא בדבר אתה אומר דרש רבי יהודה וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו זה יוסף שהיה אב בחכמה ורך בשנים . אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית יהודה ברבי למה אתה מעוות עלינו את הכתובים מעידני עלי שמים וארץ שאין אברך אלא לברכים שהיו הכל נכנסים ויוצאים תחת ידו כענין שנאמר ונתון אותו על כל ארץ מצרים.

סליק פיסקא

אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע. וכי מהלך אחד עשר יום לקברות התאוה ומקברות התאוה לחצרות והרי אינו מהלך אלא שלשה ימים שנאמר ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים . רבי יהודה אומר וכי לשלשה ימים הלכו ישראל מהלך אחד עשר מסעות והלא אינו מהלך אלא ארבעים יום כענין שנאמר באליהו ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה אחר שאמר אי אפשר חזור לך לענין הראשון. דבר אחר אחד עשר יום מחורב. אילו זכו ישראל לאחר עשר יום היו נכנסים לארץ. אלא מתוך שקילקלו מעשיהם גילגל המקום עליהם ארבעים שנה שנאמר כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים

templi defendebat per gyrum, idcirco latius erat templum in superioribus. Ezech. XLI. 7. Quia futurum est ut terra Israel dilatetur, & adscendat ex cunctis suis lateribus, sicut ficus ista, quæ inferius contracta est: Et futurum est ut portæ Hierusalem pertingant usque ad Damascum: Et sic dictum est *Cantic.* VII. 4. *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.* Et captivitates venientes habitabunt in medio ejus: Dictum est enim: *Et Damasci requei ejus.* Pariterque dictum est *Isai.* II. 3. *Et erit in novissimo dierum erit mons Domini præparatus in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.* Et similiter dictum est ibid. *Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, & adscendamus ad montem Domini, & domum Dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* Huic simile tu dicis, quod exposuit R. Jehuda *Genes.* XLI. 43. *Equitare fecit eum in curru secundo, quem habebat.* Hic est Joseph, qui erat pater in sapientia, & tener annis. Dixit illi R. Jose ben Dromaschit; Jehuda bar Rabi; Cur adducis super nos textus? Testificor super me cœlum & terram, quod non significet אברך nisi genuflexiones, quod omnes per eum ingrederentur, & egrederentur: Sicuti dictum est ibid. *Et præfecit illum super omnem terram Ægypti.*

Finis textus.

Undecim dies ab Horeb via montis Sheir usque ad Cadesh Barnea. Quid? Num iter erat undecim dierum ad sepulcra concupiscentiæ, & a sepulcris concupiscentiæ ad Haseroth? Atqui non erat iter nisi trium dierum. Dictum est enim. *Et profecti sunt a monte Domini itinere trium dierum.* R. Jehuda dicit: Num tribus diebus Israelitæ incesserunt viam undecim profectionum? Atqui non erat via nisi quadraginta dierum: Sicuti dictum est de Elia I. *Reg.* XIX. 8. *Qui cum surrexisset, comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus.* Postquam dixit non est tibi possibile repetere juxta subjectum primum. Alia expositio. *Undecim dies ab Horeb.* Digni fuissent Israelitæ undecim diebus ingredi in terram, sed quoniam corrupta fuerunt eorum opera, devolvit super illos Deus quadraginta annos; Dictum est enim *Num.* XIV. 34. *Juxta numerum dierum, quibus explorastis terram,* qua-

יום יום לשנה יום לשנה. רבי יהודה אומר אילו זכו ישראל לשלשה ימים היו נכנסים לארץ שנאמר וארון ברית יהוה נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה ואין מנוחה אלא ארץ ישראל. שנאמר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר יהוה אלהיך נותן לך. רבי בנאה אומר אילו זכו ישראל ליום אחד היו נכנסים לארץ שנאמר היום אתם יוצאים בחודש האביב. והיה כי יביאך יהוה אלהיך אל ארץ הכנעני מיד. אבא יוסי בן חנין אומר משום אבא כהן אילו זכו ישראל כיון שעלו פרסות רגליהם מן הים היו נכנסים לארץ. שנאמר עלה רש כאשר דבר אלהי אבותיך לך. ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דיבר משה אל כל ישראל. מלמד שהשנה שנים עשר חודש והרי כבר נאמר בשלשה עשר יום לחודש אדר. וכן הוא אומר ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל ואומר ונציב אחד אשר בארץ. ואיזה זה חודש העיבור. רבי בנאה אומר וכי עד שלא עמד שלמה לא היינו יודעים שהשנה שנים עשר חודש והלא כבר נאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין תלמוד לומר היום ומה תלמוד לומר היום. היום מלאו ימי ושנותי מעת לעת רבי אומר היום מלאו שבאותו היום שלמו לו מעת לעת. ואומר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון ויחנו בגלגל בקצה הוצא ומנה שלשים ושלשה למפרע ואתה מוצא שהשנה שנים עשר חודש. דבר אחר ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש. מלמד שלא הוכיחם אלא סמוך למיתה ממי למד מיעקב שלא הוכיח לבניו אלא סמוך למיתה שנאמר ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. אמר לו ראובן בכורי אתה אמר לו בני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך

quadraginta diebus, *singulis diebus pro singulis annis*. R. Jehuda dicit: Digni fuissent Israelitæ tribus diebus ingredi in terram; Dictum est enim *Num.* x. 33. *Et arca fœderis Domini præcedebat eos via trium dierum ad præparandum illis quietem*. At quies non est nisi terra Israel: Dictum est enim *Deut.* XII. 9. *Non enim venistis usque nunc ad locum quietis, & ad possessionem, quam Dominus Deus tuus dat tibi*. R. Benaa dicit: Digni fuissent Israelitæ uno die ingredi in terram: Dictum est enim *Exod.* XIII. 4. *Hodie vos egredimini in mense Abib; Et erit cum introduxerit te Dominus in terram Chananæi*. Extemplo. Aba Jose ben Chanen dicit nomine Aba Choen Bardila; Digni fuissent Israelitæ, postquam extulerunt plantas pedum suorum ex mari, ingredi in terram; Dictum est enim *Deut.* I. 21. *Adscende, hæreditario cape eam, sicut dixit Deus patrum tuorum tibi. Et fuit quadragesimo anno, undecimo mense, una mensis; locutus est Mose ad universum Israel*. Docemur annum fuisse duodecim mensium. Atqui jam dictum est: *Tertia decima die mensis Adar:* Et sic dictum est I. *Reg.* IV. 7. *Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel*. Pariterque dictum est ibid. vers. 19. *Et præfectus unus, qui erat super terram*. Et quinam est? Mensis intercalaris. R. Benaa dicit: Num, donec constituit Salomon, ignorarunt annum fuisse duodecim mensium? Atqui dictum est *Deut.* XXXI. 2. *Et dixit eis: Ætatis centum & viginti annorum sum ego hodie*. Neque dicendum erat *hodie*. Cur igitur dictum est: *Hodie*? Hodie complentur dies mei, & anni mei de tempore in tempus. Rabi dicit: Hodie complentur, quia eo ipso die perfecti sunt de tempore in tempus. Et dictum est *Jos.* IV. 19. *Populus autem adscendit de Jordane decimo die mensis primi & castrametati sunt in Galgal contra orientalem plagam*. Detrahe & numera tres & triginta inverso ordine, & invenies annum fuisse duodecim mensium. Docemur, quod non increpuerit nisi prope mortem. Ex quo percepit? Ex Jacob, qui non reprehendit filios suos nisi prope mortem: Dictum est enim *Genes.* XLIX. I. Et dixit: *Congregamini ut annuntiem, quæ eventura sunt vobis in diebus novissimis*. Dixit: Ruben, filius meus primogenitus es tu; Fili mi, dicam tibi, quare te non reprehenderim his cunctis annis; ne me desereres, & abiens adhæreres Esau fratri meo: Et quatuor rerum causa non reprehendunt hominem nisi prope mortem; sc. ne repre-

כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך
ותדבק בעשו אחי . ומפני ארבעה דברים
אין מוכיחם את האדם אלא סמוך למיתה
כדי שלא יהו מוכיחו וחוזר ומוכיחו. כדי
שלא יהיה חבירו רואיהו ומתבייש המינו.
ושלא יהא בליבך עליו. שהתוכחה מביאו
לידי שלום . ובן אתה מוצא באברהם
שנאמר והוכיח אברהם את אבימלך על
אודות. ומהו אומר ויכרתו ברית שניהם
וכן הוא אומר ביצחק ויאמר אליהם יצחק
מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי
ותשלחוני מאתכם . ואומר וישלחם יצחק
וילכו מאתו לשלום . וכן אתה מוצא
ביהושע שלא הוכיח את ישראל אלא סמוך
למיתה שנאמר אם רע בעיניכם לעבוד
יהוה בחרו לכם היום את מי תעבורו אם
אל אלהים אשר עברו אבותיכם ואם את
אלהי הנכר אשר אתם יושבים בארצם .
ויענו כל העם אל יהושע לא כי יהוה
נעבוד . וכן אתה מוצא בשמואל שלא
והוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה
שנאמר הנני ענו בי נגד יהוה ונגד משיחו
ויאמרו לא. ויאמר אליהם עד יהוה בכם
היום ויאמר עד . וכן אתה מוצא בדוד
שלא הוכיח את ישראל אלא סמוך
למיתה שנאמר ויקרבו ימי דוד למות .
דיבר משה אל כל ישראל וכי לא
נתנבא משה אלא עשר דיברות מנין לכל
הדיברות שבתורה הקלות והחמורות
הדונות והשננות והכללות והפרטות הנופים
והדקדוקים תלמוד לומר ככל אשר צוה
יהוה אותו אליהם.

סליק פיסקא

אחרי הכותו את סיחון מלך חשבון.
משל למה הדבר דומה למלך שיצא הוא
וחיילותיו למדבר אמרו לו חיילותיו תן לנו
את גלוסקאות חמות אמר להם אני נותן
לכם שוב אמרו לו תן לנו גלוסקאות
חמות אמר להם האיפרכוס שלו בשביל
שהמלך בשר אם לאו . מאין לו ריחים
מאין תנורים לו במדבר . כך אמר משה
מוכיחני את ישראל תחילה עכשיו יאמרו

prehendant atque iterum reprehendant ne cum socius eum inspiciat, de eo erubescat, & ne sit in corde tuo contra illum, quia reprehensio adducit pacem. Et sic tu invenis in Abraham; Dictum est enim *Genes.* XXI. 25. *Reprehendit autem Abraham Abimelech causa putei aquæ*. Et quid dictum est? *Et percusserunt fœdus ambo*. Ibid. Et sic dictum est de Isaach ibid. XXVI. 27. *Dicitque iis Isaach: Qua intentione venistis ad me, cum vos odio habuistis me, & emisistis me a vobis?* Et dictum est: *Dimisitque eos Isaach abeuntes ab eo in pace*. Et similiter deprehendis in Josua quod non reprehenderit Israelitas nisi prope mortem: Dictum est enim *Jos.* XXIV. 15. *Si malum est in oculis vestris ut serviatis Domino, eligite vobis hodie, cui servire debeatis, utrum diis, quibus servierunt patres vestri, an diis extraneorum, in quorum terra vos habitatis: & responderunt universus populus Josuæ: Nequaquam erit, sed Domino serviemus*. Et sic deprehendis in Samuele, quod non reprehenderit Israelitas nisi prope mortem: Dictum est enim I. *Sam.* XII. 3. *Respondete mihi coram Domino, & coram uncto ejus: & dixerunt: non: Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos hodie: Et dixerunt: testis*. Et sic tu deprehendis in David, quod non reprehenderit Israel nisi prope mortem: Dictum est enim I. *Reg.* II. *Appropinquarunt autem dies David, ut moreretur. Locutus est Mose ad universum Israel*. Num non prophetavit, nisi decalogum? Unde probatur de omnibus allocutionibus legis, levibus, & gravibus, de operibus de industria, & per errorem patratis, de generalibus, & peculiaribns, de substantialibus, & de subtilitatibus? Ex eo quod dictum est. *Juxta omne quod præceperat Dominus ei ad illos*.

Finis textus.

Postquam percusserat Sibon regem *Kesbon*. Cuinam hoc simile est? Simile regi, qui egreditur cum militibus suis in desertum, cui dicunt milites: Da nobis placentas calidas? Respondit eis: Ego dabo vobis. Iterum illi dicunt: Da nobis placentas calidas: Respondit illis ejus præfectus, eo quod sit rex rectus; Si minus, unde erunt illi molæ, unde erunt illi furni in deserto? Sic dixit Mose. Si reprehendissem Israelitas in principio, nunc dicerent contra me: Quia non habet virtutem, qua nos introducat in terram

עלי בשביל שאין בו כח להכניסנו לארץ ולהפיל סיחון לפנינו הוא מוכיחנו הוא אל עשה כן אלא לאחר שנכנסו לארץ והפיל סיחון ועוג לפניהם אחר כך הוכיחם לכך נאמר אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי היושב בחשבון אילו לא היה סיחון קשה ושרוי בחשבון קשה היה שהרי המדינה קשה. ואילו לא היתה המדינה קשה וסיחון שרוי בתוכה קשה היה שהמלך קשה. על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה. ואת עוג מלך הבשן. ואילו לא היה עוג קשה ושרוי בעשתרות קשה היה. ואילו לא היתה מדינה קשה ועוג שרוי בתוכה קשה היתה שהמלך קשה. על אחת כמה וכמה שהמלך קשה ומדינה קשה. בעשתרות שהיה קשה בעשתרות. ואדרעי זה מקום המלכות.

סליק פיסקא

בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר. אין הואלה אלא התחלה שנאמר הואל נא ולין וייטב לבך ואומר עתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך. וחכמים אומרים אין הואלה אלא שבועה שנאמר ויואל משה לשבת את האיש. ואומר ויואל שאול את העם לאמר ארור העם אשר יאכל עד הערב ונקמתי מאויבי. באר את התורה הזאת לאמר אמר להם כבר אני סמוך למיתה מי ששמע פסוק אחד ושכחו יבוא וישננו. מי ששמע פרשה אחת ושכחה יבוא וישננה וישמענה לכך נאמר באר היטב.

סליק פיסקא

יהוה אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר. אמר להם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקדוש ברוך הוא אני אומר לכם רב לכם שבת בהר הזה שכר הוא לכם ישיבתכם בהר הזה קבלתם עליכם בו את התורה מניתי עליכם

ram & excidat Sihon in conspectu nostro, nos reprehendit: Ipse non ita fecit; sed postquam introduxit in terram, & excidit Sihon & Gog coram illis postea eos reprehendit: Dictum est enim: *Postquam percusserat Sihon regem Kesbon regem Amoræi, qui sedebat in Kesbon:* Si non erat Sihon molestus, at habitans in Kesbon molestus erat, quia provincia molesta erat; si non erat provincia molesta, & Sihon, habitans in ea molestus erat, quia rex molestus erat. Quanto magis, si erat rex molestus, & provincia molesta? *Et Gog regem Bassan.* Si non erat Gog molestus, at habitans in Astheroth molestus erat: & si non erat provincia molesta, & Gog, habitans in ea molestus erat, quia rex molestus erat: quanto magis, quando rex erat molestus, & provincia molesta. *In Astheroth*; Quia erat molestus in Astheroth. *Et Edrei.* Hic est locus regni.

Finis textus.

TRans *Jordanem in terra Moab, voluit Mose explanare:* Non significat הואלה nisi principium: Dictum est enim *Judic.* XIX. 6. *Quæso te, ut pernoctes, & erit bonum cordi tuo.* Pariterque dictum est 2. *Sam.* VII. 29. *Incipe nunc, & benedic domui servi tui, ut sit in perpetuum coram te.* At sapientes dicunt: Non est הואלה nisi juramentum: Dictum est enim *Exod.* II. 21. *Et juravit Mose habitare cum viro.* Pariterque dictum est 1. *Sam.* XIV. 24. *Adjuravit autem Saul populum: dicens: maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Explanavit legem hanc dicendo.* Dixit illis, jam ego sum proximus morti; qui audierit versum unum, veniat, & iterum discat; Qui audierit sectionem unam, & oblitus fuerit, veniat atque iterum discat, & audiat: Idcirco dictum est: *Explanavit optime.*

Finis textus.

DOminus *Deus noster locutus est nobis in Horeb dicendo.* Dixit illis. Non ex memetipso locutus sum vobis, sed ex ore Dei S. B. locutus sum vobis: *Sat vobis sedisse in monte isto.* Merces data est vobis, qui stetistis in monte isto, ubi accepistis super vos legem, ubi præfeci vobis septuaginta seniores, & principes millium, & prin-

שבעים זקנים ושרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות . עשיתם לכם המשכן וכלים הא הנאה גדולה היא לכם ישיבתכם בהר הזה.

סליק פיסקא

פנו וסעו לכם . זה דרך ערד וחרמה ובואו אל הר האמורי ואל כל שכניו . זה עמון ומואב והר שעיר . בערבה . זה מישור של יער . בהר . זה הר המלך. בשפלה . זה שפילות דרום . ובנגב ובחוף הים . זה אשקלון ועזה וקיסרין . ארץ הכנעני זה גבול כנען שנאמר ויהי גבול הכנעני מצידון. עד לשע . זו קלדה והלבנון אמר להם כשאתם נכנסים לארץ צריכים אתם להעמיד עליכם מלך ולבנות לכם בית הבחירה. ומנין שאין לבנון אלא מלך שנאמר בוא אל הלבנון ויקח את צמרת הארז ואומר החוח אשר בלבנון שלח אל הארז אשר בלבנון לאמר תנה לנו את בתך לבני לאשה ותעבור את חית השדה אשר בלבנון ותרמוס את החוח. ואין לבנון אלא בית המקדש שנאמר גלעד אתה לי ראש הלבנון ואומר והלבנון באדיר יפול . דבר אחר למה קורים אותו לבנון שהוא מלבין עוונותיהם של ישראל שנאמר אם יהיו חטאיכם כשני כשלג ילבינו . עד הנהר הגדול נהר פרת . שרובו ותוקפו כנגד ארץ ישראל משל ההדיוט אומר עבד מלך מלך . הדבק לשחוור וישתחוו לך . דבר אחר נהר פרת שמפרה והולך עד שכולה מגריפה לגרפו . דבר אחר נהר פרת שפרה ורבה עד שעוברים אותו בספינות . הרי כל הנהרות אומרים לפרת מפני מה אין אתה משמיע קולך כדרך שקולינו הולך למרחוק אמר להם מעשי מוכיחים עלי זורעים עלי זריעה עולה לשלשה ימים נוטעים בי נטיעה עולה לשלשה ימים . הרי הכתוב משבחני . עד הנהר הגדול נהר פרת .

principes centum, & principes quinquaginta, & principes decem; fecistis vobis tabernaculum, & vasa; ecce decus magnum fuit vobis, quod stetistis in monte isto.

Finis textus.

R*Espicite, & proficiscimini:* Hæc est Harad, & Churma: *Et pergite ad montem Emoræi, & ad omnes vicinos ejus:* Hic est Ammon, & Moab, & mons Sheir: *In Arabah*. Hæc sunt campestria silvæ. *In montem*. Hic est mons regis. *In planitiem*. Hæ sunt planities austri. *Et meridiem, & litus maris*. Hæc est Askalon, & Gaza, & Cæsarea. *Terram Chananæi:* Hic est terminus Chanaan; Dictum est enim *Genes.* x. 19. *Fuitque terminus Chananæi a Sidon usque ad Lassa*. Hæc est Kaldohi. *Et Lebanon*. Dixit illis; Quando intraveritis terram, vos debetis vobis præficere regem, & ædificare vobis domum electam; Et unde probatur, quod Lebanon non sit nisi rex? Ex eo quod dictum est *Ezech.* XVII. 3. *Venit ad Libanon, & tulit medullam cedri*. Pariterque dictum est 2. *Paral.* XXV. 18. *Carduus qui est in Lebanon, misit ad cedrum Lebanon dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem, & ecce bestiæ, quæ erant in silva Lebanon, transierunt, & conculcaverunt carduum*. Et Lebanon non est nisi domus sanctuarii: Dictum est enim *Jerem.* XXII. 2. *Galaad tu mihi caput Lebanon*. Pariterque dictum est *Isai.* X. 33. *Et Lebanon cum excelsis cadet*. Alia expositio: Cur vocant Lebanon? Quia dealbat delicta Israel: Dictum est enim *Isai.* I. 18. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur*. *Usque ad flumen magnum, flumen Perath*. Cujus major pars & robur respiciat terram Israel; Simile est idiotæ, qui servum regis dicit regem. Adhære principi, & adorabunt te. Alia expositio: *Flumen Perath*. Quod adeo crescat eundo, ut totum everriculo suo everratur. Alia expositio: *Flumen Perath*. Quod crescat & augeatur, ut cogantur illum ratibus transire: Ecce omnia flumina dicunt Perath; Quare non auditur vox tua, sicut vox nostra longe procedit? Respondit illis; Mea opera de me probant; Si serant super me, semen adscendit tribus diebus, si plantent in me, planta adscendit tribus diebus: Ecce textus me laudat. *Usque ad flumen magnum, flumen Perath*. Docemur, quod adeo crescat & au-

מלמד שפרה ורבה עד שעוברים אותו בספינות.

סליק פיסקא

ראה נתתי לפניכם את הארץ אמר להם איני אומר לכם לא מאומד ולא משמועה אלא כשם שאתם נכנסים לארץ אין אתם צריכים כלי זיין אלא קובע דיופטין ומחלק.

סליק פיסקא

אשר נשבע יהוה לאבותינו . שאין תלמוד לומר לאברהם ליצחק וליעקב כדיי אני לעניין שבועות אבות הרי כבר נאמר עריה תעור קשתך שבועות מטות אומר סלה. ומה תלמוד לומר לאברהם ליצחק וליעקב . כדיי אברהם בעצמו, כדיי יצחק בעצמו. כדיי יעקב בעצמו. משל למלך שנתן לעבדו שדה אחת במתנה ולא נתנה לו אלא כמות שהיא. עמד העבד והשביחה ואמר מה בידי לא נתנה לי אלא כמות שהיא . חזר ונטעה כרם אמר מה בידי לא נתנה לי אלא כמות שהיא . כך כשנתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו את הארץ לא נתנה לו אלא כמות שהיא שנאמר קום לך בארץ לאורכה ולרחבה כי לך אתננה. עמד אברהם והשביחה שנאמר ויטע אשל בבאר שבע , עמד יצחק והשביחה שנאמר ויזרע יצחק בשנה ההיא מאה שערים. עמד יעקב והשביחה שנאמר ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו לתת להם . אילו באי הארץ. ולזרעם. אילו בניהם. אחריהם. אילו שכיבשו דוד וירבעם וכן הוא אומר השיב את גבול ארץ ישראל מלבוא חמת עד נחל מצרים. דבר אחר לתת להם אילו עולי בבל . ולזרעם אילו בניהם . אחריהם . אילו ימות המשיח.

סליק פיסקא

ואומר אליכם בעת ההיא לאמר. אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הגבורה אני אומר. לא אוכל לבדי שאת אתכם איפשר שלא היה

& augeatur , ut ratibus transire cogantur ,

Finis textus.

V*ide: Dedi coram vobis terram.* Dixit illis: Non locutus sum vobis ex dicto, & auditu, sed quando vos ingressi fueritis terram, non opus habebitis instrumentis armorum , sed tantum pileo pastorum, & indusio.

Finis textus.

Q*uam juravit Dominus patribus nostris* . Neque erat dicendum ; *Abraham*, *Isaach* , *& Jacob* . Satis erant pro subjecto juramenta patrum; Ecce jam dictum est *Habac.* III. 9. *Suscitans suscitabis arcum tuum , juramenta tribubus quæ locutus es*, Satis erat Abraham per se ipsum, satis erat Isaach per seipsum, satis erat Jacob per seipsum. Simile est regi, qui dono dedit servo suo agrum , at non dedit, nisi qualis erat : Consurgens servus illum laudavit : dicens: Qua de causa non dedit mihi nisi qualis erat ? Iterum plantans vineam dicit : Qua de causa non dedit mihi , nisi qualis erat ? Ita pariter, quando dedit Deus S. B. Abrahamo patri nostro terram non dedit nisi qualis erat : Dictum est enim *Genes.* XIII. 17. *Surge*, *& ambula terram in longitudine* , *& in latitudine* , *quia tibi dabo eam* . Surgens Abraham illam laudavit . Dictum est enim ibid. XXI. 33. *Et plantavit arborum hortum in Beer-sheba* . Surgens Isaach , & laudavit eam : Dictum est enim ibid. XXVI. 12. *Et seminans Isaach, invenit in anno illo centuplicia*. Surgens Jacob & laudavit eam: Dictum est enim ibid. XXXIII. 19. *Emitque portionem agri, quo tetenderat tabernaculum suum* . *Dare eis*. Isti sunt, qui venerunt in terram . *Et semini eorum*: Isti sunt eorum filii . *Post eos*. Isti sunt, quos subjecit David & Jeroboam: Et sic dictum est 2. *Reg.* XIV. 25. *Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emat usque ad fluvium Ægypti*: Alia expositio : *Dare eis*. Isti sunt qui adscenderunt de Babylone . *Et semini eorum* . Isti sunt eorum filii , *Post eos*. Isti sunt dies Messiæ.

Finis textus.

E*T dixi vobis in tempore illo , dicendo* . Dixit illis Mose ; Non ex meo ingenio locutus sum vobis, sed ex ore Dei ego locutus sum . *Non possum solus ego ferre vos*. Impossibile erat, ut Mo-

יכול משה לדון את ישראל אדם שהוציאם
ממצרים וקרע להם את הים והוריד
להם את המן והגיז להם את השליו
ועשה להם נסים וגבורות ולא היה
יכול לדונן. אלא כך אמר להם. יהוה
אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם
וכן שלמה אמר ונתת לעבדך לב שומע
לשפוט את עמך. ואומר כי מי יוכל
לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר שלמה
לא היה יכול לדון את ישראל שנאמר
בו ותרב חכמת שלמה מחכמת כל
בני קדם ומכל חכמת מצרים ויחכם
מכל האדם מאיתן האזרחי והימן
וכלכל ודרדע בני מחול. ויהי
שמו בכל הגוים סביב ולא היה יכול
לדונן. אלא כך אמר להם איני כשאר
כל הדיינים. מלך בשר ודם יושב על
בימה שלו דן להריגה ולחניקה ולשריפה
ולסקילה ואין בכך כלום. ואם חייב
ליטול סלע נוטל שתים. ואם חייב
ליטול שתים. נוטל שלשה. ואם חייב
ליטול דינר נוטל מנה אתה אינו כך
אלא חייבתי ממון נפשות אתה תובע
וכן הוא אומר אל תגזל דל כי דל
הוא ואל תדכא עני בשער כי יהוה
יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש.

Mose posset judicare Israel, vir, qui eduxit eos de Ægypto, & induravit eis mare, & demisit eis manna, & abripuit eis coturnices, & fecit miracula & prodigia, non poterat illos judicare? Sed ita illis dixit: *Dominus Deus multiplicavit vos super judices vestros:* Et sic Salomon dixit I. *Reg.* III. 9. *Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit.* Et similiter dictum est ibid. *Quis enim poterit judicare populum istum, populum multum?* Num hoc erat impossibile Salomoni, ut non posset judicare Israel? Dictum est enim de eo I. *Reg.* IV. 30. *Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium, & Ægyptiorum: Et erat sapientior cunctis hominibus, sapientior Ethan Ezrabita, & Dorda, filiis Mahol, & erat nominatus in universis gentibus per circuitum.* Et non possit eos judicare: Dixit illis: Non sum ego sicut ceteri judices; Rex caro & sanguis sedens in solio suo, judicat ad occidendum, ad strangulandum, ad comburendum, & ad lapidandum; & nihil in hoc est; Si damnat ad auferendam selam, aufert duas, si damnat ad duas, aufert tres; si damnat ad tollendum denarium, tollit minam; Tu vero non ita facies, sed ab iis, quos damnavi pecunia, animas reposces. Et sic dictum est *Prov.* XXII. 22. *Non rapies pauperi, quia pauper est, neque conteras egenum in porta, Quia judicabit Dominus causam ejus, & configet eos, qui confixerunt animam.*

סליק פיסקא

Finis textus.

והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. אתם
קיימים כיום. מיכן אמרו שבע כיתות של
צדיקים בגן עדן זו למעלה מזו. כת
ראשונה אך צדיקים יודו לשמך ישבו
ישרים את פניך. כת שניה אשרי
תבחר ותקרב לשכון חציריך בחרתי הסתופף
בבית אלהי מדור באהלי רשע. כת שלישית
אשרי יושבי ביתך. כת רביעית מי יגור
באהליך. כת חמישית מי ישכון בהר
קדשך. כת ששית מי יעלה בהר יהוה
כת שביעית מי יקום במקום קדשו.
שמעון בן יוחי אומר לשבע שמחות
פניהם של צדיקים ראויים לעתיד לבוא.

NAM *estis hodie sicut stellæ cœli in multitudine:* Vos confirmati estis sicut dies. Hinc dixerunt: Septem classes justorum sunt in horto Eden, altera superior altera: Prima classis: *Veruntamen justi confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. Psal.* CXXXVIII. 14. Classis secunda. *Beatus quem elegisti, & assumsisti, inhabitabit in atriis tuis;* Ibid. LXIII. 5. *Elegi abjectus esse in domo Dei magis quam habitare in tabernaculis impii.* Ibid. LXXXII. 11. Classis tertia: *Beati, qui habitant in domo tua.* Ibid. Classis quarta. *Quis habitabit in tabernaculo tuo?* Ibid. XIV. 1. Classis quinta: *Quis requiescet in monte sanctitatis tuæ?* Ibid. Classis sexta: *Quis adscendet in montem Domini?* Ibid. XXIV. 3. Classis septima: *Quis stabit in loco sancto ejus?* Ibid. Rabi Simeon ben Jochai dicit: Septem lætitiis facies justorum sunt dignæ in seculo fu-

לחמה וללבנה לרקיע לכוכבים ולברקים
ולשושנים. ולמנורת בית המקדש. לחמה
וללבנה מנין. יפה כלבנה ברה כחמה.
לרקיע מנין שנאמר והמשכילים יזהירו כזוהר
הרקיע. לברקים מנין שנאמר וברקים ירוצצו.
לשושנים מנין שנאמר למנצח על שושנים
לבני קרח. למנורת בית המקדש מנין
שנאמר ושנים זיתים עליה אחד מימין
הגולה ואחר על שמאלה.

סליק פיסקא

יהוה אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם
אלף פעמים. אמרו לו רבינו משה אי
איפשר לנו שתברכנו. הקדוש ברוך הוא
הבטיח את אברהם אבינו, אמר והרבתי
את זרעך ככוכבי השמים ושמתי את זרעך
כעפר הארץ ואתה נותן קצבה לברכותינו,
משל למלך שהיו לו נכסים הרבה והיה
לו בן קטן והיה צריך לצאת למדינת הים
אמר אם אני מניח את נכסי ביד בני הוא
עומד ומבזבז אותם אלא הריני ממנה
אפיטרופא עד שיגדל משה גדיל הבן
ההוא אמר לו לאפוטרופא תן לי הכסף
וזהב שהניח לי אבא בידך עמד ונתן לו
משלו כדי פרנסתו. אמר לו כל מה
שנתתי לך לא נתתי לך אלא משלי
אבל מה שהניח לך אביך הרי הוא שמור
לך כך אמר להם משה לישראל יהוה
אלהיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים זו
משלי יש לכם. ויברך אתכם כאשר דבר
לכם. כחול ימים. וכצמחי ארמה וכדגי
הים וככוכבי השמים לרוב.

סליק פיסקא

איכה אשא לבדי אמר להם לא מעצמי
אני אומר לכם טורחכם מלמד שהיו
טורחנים היה אחד מהם רואה שנוצח
חבירו בדין אמר יש לי עדים להביא יש
לי ראיות למחר אני דן. מוסיף אני עליכם
דינים, לכך נאמר טרחכם ומשאכם

turo, sc. sole, & luna, firmamento, & stellis, & fulguribus, & liliis, & candelabro domus sanctuarii. De sole & luna unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pulchra ut luna, electa ut sol*. De firmamento unde probatur? Ex eo quod dictum est *Dan*. XII. 3. *Qui autem docti fuerunt, fulgebant quasi splendor firmamenti*. De fulguribus unde probatur? Ex eo quod dictum est *Nahum* II. 4. *Quasi fulgura discurrentia*. De liliis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal. Victori pro liliis filiis Core*. De candelabro domus sanctuarii unde probatur? Ex eo quod dictum est *Zachar*. IV. 3. *Et duæ olivæ super illud, una a dextris lampadis, & una a sinistris ejus*.

Finis textus.

Dominus Deus patrum vestrorum addat super vos, sicut vos, millies. Dixerunt: Præceptor noster Mose: Non est voluntas nostra, ut benedicas nobis: Deus S. B. ipse promisit Abraham patri nostro, dicens: *Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœlo, & ponam semen tuum sicut pulverem terræ*. *Genes*. XIII. Et tu assignabis determinationem benedictionibus nostris? Parabola de rege, qui multas habebat facultates, eique erat filius parvus, cum debuisset proficisci in provinciam maritimam, dixit; Si relinquam facultates meas in potestate filii mei, ipse consurgens illas deprædabitur; Ecce ego præficiam procuratorem, donec adolescat; postquam adolevit iste filius, dicit procuratori; da mihi argentum & aurum, quod reliquit mihi pater meus in manu tua; Surgens dat illi de suis bonis, ut alatur; dicens illi; Omne quod dedi tibi, non dedi nisi de meis bonis; sed quod tibi reliquit pater tuus, ecce tibi asservatur: Sic dixit Mose Israelitis: *Dominus Deus vester addat super vos, sicut vos, millies*, Quod de meo est, sit vobis. Et benedicat vobis, sicut dixit vobis, sicut arena maris, & sicut germina terræ, & sicut pisces maris, & sicut stellæ cœli in multitudine.

Finis textus.

Quomodo feram solus? Dixit eis: Non ex memetipso locutus sum vobis, *Molestiam vestram*. Docemur, quod molestiam ei exhiberent: Aliquis videns, quod vicerit ejus socius in judicio; dicebat; Sunt mihi testes, quos possim adducere, sunt mihi proba-

וריבכם. טרחכם מלמד שהיו סורחנים. משאכם מלמד שהיו אפיקורוסים הקדים משה לצאת. אמרו מה רא בן עמרם הלצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו. איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות ומחשב עליכם מחשבות קל וחומר משל בית און בעניין שנאמר ואון בן פלת בני ראובן. בידוע שאשתו יועצתו לכך נאמר ומשאכם וריבכם מלמד שהיו אפיקורוסים והיו רגזנים. וריבכם. היה אחד מוציא סלע בשביל ליטול שתים שתים בשביל ליטול שלש לכך נאמר וריבכם מלמד שהיו רוננים.

סליק פיסקא

הבו לכם אין הבו אלא עיצה שנאמר הבו לכם דבר עצה. הבה נתחכמה לו׳ אנשים. וכי עלתה על דעתינו נשים ומה תלמוד לומר אנשים וותיקים כסופים. חכמים ונבונים. זה ששאל אריוס את רבי יוסי אמר לו איזהו חכם אמר לו המקיים תלמודו. אתה אומר תלמוד או אינו אלא נבון. אמר ליה הרי כבר נאמר נבונים מה בין נבונים לחכמים. חכמים דומים לשולחני עשיר שמביאים לראות רואה כשאין מביאים יושב ותוהה. נבון. דומה לשלחני תגר כשאין מביאים לו לראות מביא משלו ורואה. וידועים לשבטיכם. שהיו ידועים לכם שמתעטף בטליתו ובא וישב לפני. איני יודע מאיזה מקום הוא ומאיזה שבט הוא. אבל אתם מכירים אותו שאתם גידלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם שהיו ידועים לכם. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל ישיבה וישיבה יושבת עד שיהיו הבריות מרננות אחריו. ואומרים מה ראה איש פלוני לישב. ומה ראה איש פלוני שלא לישב. לכך נאמר וידועים לשבטיכם שיהיו ידועים לכם. ואשימם בראשיכם. יכול אם מניתם אתם אותם הם ממונים. ואם לאו אינן ממונים תלמוד לומר ואשימם בראשיכם. אם אני ממנה אותם הרי הם ממונים אם לאו

bationes: Cras ego judicabo. Adjunxi super vos judices: Idcirco dictum est: *Molestiam vestram, & onus vestrum, & litem vestram. Molestiam vestram.* Docemur, quod molestiam exhiberent: *Onus vestrum:* Docemur, quod Epicuræi, si maturaret Mose egredi, dicerent: Quid vidit filius Amram, ut egrederetur? Fortasse non est quies in domo sua: Si tardaret egredi; dicebant: Quid vidit filius Amram, ut non egrederetur? Quid vos putatis? Sedet & consultat de vobis consilia, & cogitat de vobis cogitationes: Sicuti dictum est *Num.* XVI. I. *Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben.* Certum est, quod ejus uxor ipsum consultaret; Idcirco dictum est: *Et onus vestrum, & litem vestram.* Docemur, quod Epicuræi essent, & iracundi. *Et litem vestram.* Erat qui educeret selam, ut acciperet duas; duas, ut acciperet tres: Idcirco dictum est: *Et litem vestram.* Docemur quod essent murmurantes.

Finis textus.

A*Dbibete vobis.* Non significat הבו nisi consilium 2. *Sam.* XV. 20. *Inite consilium. Venite, versute agemus cum illo. Exod.* I. 9. *Viros.* Quid? Num putandæ sunt fuisse fœminæ? Cur igitur dictum est; *Viros?* Justos, & verecundos: *Sapientes, & intelligentes.* Hoc est, de quo interrogavit Arius R. Jose, dicens: Quisnam est sapiens? Respondit; qui confirmat doctrinam suam; Tu dicis doctrinam; at ego dicam intelligentiam, Dixit: Ecce jam dictum est: *Intelligentes.* Quod est discrimen inter intelligentes, & sapientes? Sapientes assimilantur mensis divitis; quando adducunt ad inspiciendum, inspicit, quando non adducunt, sedet, & moratur. Intelligens assimilatur mensis negotiatoris, quando non adducunt ad inspiciendum, adducit de suo, & inspicit. *Et notos tribubus vestris:* Ut sint cogniti vobis: Ecce si operiatur pallio suo, & adveniens sedeat coram me, nescio, ex quo sit loco, & ex qua tribu sit. Sed vos cognoscetis ipsum, quia ipsum magnificastis: Idcirco dictum est: *Et notos tribubus vestris.* Ut sint vobis cogniti. Raban Simeon ben Gamaliel: Omnes & singuli consessus considebunt, donec sint creaturæ murmurantes post eas; Et dicunt; Quid vidit vir N. ut assideret? Quid vidit vir N. ut non assideret? Idcirco dictum est: *Notos tribubus vestris.* Ut sint cogniti vobis: *Et ponam eos in capitibus vestris.* Crederem si vos

אינם ממונים יכול אם גדלתם אותם הרי הם גדולים ואם לאו אינם גדולים תלמוד לומר בראשיכם . דבר אחר ואשימם בראשיכם אם שימרתם את דבריכם הרי ראשיכם שמורים. ואם לא שימרתם את עצמיכם אין ראשיכם שמורים מלמד שאשמותיהם של ישרﭏ תלויים בראשי דייניהם . וכן הוא אומר בן אדם צופה נתתיך לבית ישרﭏ ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני.

סליק פיסקא

ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות . היה לכם לומר רבינו משה ממי נאה ללמוד תורה ממך או מתלמידך או מתלמידי תלמידך. ולא ממך שנצטערת עליהם כעניין שנאמר ויהי שם עם יהוה ארבעים יום וארבעים לילה ﭏ יודע אני מה שתחת עקבי רגליכם הייתם אומרים עכשיו הוא ממנה עלינו דיינים שהם מונים אלף חסר פרוטרוט. אם אינו שומע אנו מביאים לו דורון והוא נושא לנו פנים בדין לכך נאמר ותענו אותי כשהייתי מתעצל הייתם אומרים יעשה מהרה:

סליק פיסקא

ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים ואצוה את שופטיכם. משכתים בדברים אמרתי להם אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב בני אדם שנקראו אחים וריעים חבל נחלתו צאן מרעיתו וכל לשון חיבה. אנשים חכמים וידועים זה אחד משבעה מדות שאמר לו יתרו למשה הלך ולא מצא ﭏ שלשה אנשים חכמים וידועים שיהיו מכובדים עליכם ראשיכם במקח ראשיכם בממכר ראשיכם במשא ובמתן ראשיכם בכניסה ויציאה נכנס ראשון ויוצא אחרון לכך נאמר ואתן אותם

si vos eos præfeceritis, fuisse præfectos, si minus, non fuisse præfectos? Idcirco dictum est: *Et ponam eos in capitibus vestris*. Si ego præfecero, erunt præfecti, si minus, non erunt præfecti. Crederem, si vos magnificabitis, fuisse magnificatos, si minus, non fuisse magnificatos? Idcirco dictum est: *In capitibus vestris*. Alia expositio: *In capitibus vestris*. Si custodieritis verba vestra, capita vestra erunt custodita, si non custodieritis vosmetipsos, capita vestra non erunt custodita. Docemur, quod delicta Israelis dependeant a capitibus suorum Judicum. Et sic dictum est *Ezech.* III. 17. *Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me.*

Finis textus.

ET respondistis mihi, & dixistis: Bonum est verbum, quod locutus es ad faciendum. Vobis erat dicendum: Magister noster Mose; A quonam melius est discere legem, abs te, an ab tuo discipulo, & discipulis discipuli tui? Non abs te: Quia mœrore affectus fuisti pro illis; sicuti dictum est *Exod.* XXIV. 18. *Et fuit ibi cum Domino quadraginta diebus & quadraginta noctibus*. Scio ego, quid sit sub planta pedum vestrorum: Vos dixistis: Nunc ipse præficiet nobis judices, qui numerabunt mille exceptis minutiis: Si non auscultaverit, non afferemus illi donum, & ipse nos respiciet in judicio. Idcirco dictum est: *Et respondistis mihi*. Quando cunctabar; dixistis: Fiat festinanter.

Finis textus.

TUlique capita tribuum vestrarum viros sapientes, & præcepi judicibus vestris; Attraxi eos verbis. Dixi illis; O vos beati, qui venistis, ut præficiamini filiis Abraham, Isaach, & Jacob, filiis hominum, qui vocantur fratres, & sors hæreditatis suæ, grex pascui sui, omni lingua amoris. *Viros sapientes, & notos*; Hæc est una ex decem proprietatibus, qua locutus est Jethro Mosi; Abiens non invenit nisi tres viros sapientes, & notos qui essent honore digni super vos; *Capita vestra* in emptione, *capita vestra* in venditione, *capita vestra*, in onere & donatione; *Capita vestra* in ingressu, & exitu; Ingreditur primus, & egreditur primus; Idcirco dictum est: *Et dedi eos capitaneos super vos*; Ut sint honore digni super vos: *Principes millium*; Si fuerint noningenti

ראשים עליכם שיהיו מכובדים עליכם: שרי אלפים שאם היו אלא תשע מאות ותשעים ותשעה חסר אחד נתפס שר משרי מאות. וכמו כן שרי חמשים ושרי עשרות. ושוטרים. אילו המכים ברצועה כענין שנאמר ושוטרי הלוים לפניכם. ואומר והלוים מחשים לכל העם.

סליק פיסקא

ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק. אמרתי להם הוו מתונים בדין. שאם בא לפניך פעם אחת שתים ושלש לא תאמר כבר בא דין לפני ושניתיו ושילשתיו אלא הוו מתונין בדין. וכך היו כנסת הגדולה אומרים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה. בעת ההיא לאמר. לשעבר הייתם עומדים ברשות עצמיכם עכשיו הרי אתם משועבדים לציבור מעשה ברבי יוחנן בן נורי ורבי אליעזר בן חסמא שהושיבו רבן גמליאל בישיבה ולא הרגישו בהם התלמידים. לעת ערב. הלכו וישבו אצל התלמידים. כך היתה מידתו של רבן גמליאל כשהיה נכנס ואומר שאלו בידוע שאין שם קנתור כשהיה נכנס ולא היה אומר שאלו בידוע שיש שם קנתור נכנס ומצא את רבי יוחנן בן נורי ואת רבי אליעזר בן חסמא שישבו להם אצל התלמידים אמר להם רבי יוחנן בן נורי ורבי אליעזר בן חסמא הודעתם לציבור שאתם מבקשים לעשות שררות על הציבור. לשעבר הייתם ברשות עצמיכם. מיכן ואילך הרי אתם עבדים ומשועבדים לציבור. שמוע בין אחיכם. כך היה מידתו של רבי ישמעאל כשהיו שנים באים אצלו לדון אחד גוי ואחד ישראל אם בא לדון בדיני ישראל היה דן בדיני ישראל. ואם בדיני אומות העולם היה דן בדיני אומות העולם היה דן בדיני אומות העולם. ושפטתם צדק. צדק בצדקו תובע ומביא

ti nonaginta novem deficiente uno, comprehenditur princeps ex principibus centum. Et similiter principes quinquaginta, & principes decem. *Et exactores:* Isti sunt judices cum corrigia; Sicuti dictum est 2. *Paral.* XIX. I. *Et exactores Levitæ coram vobis.* Pariterque dictum est *Nehem.* VIII. 12. *Levitæ autem silentium faciebant in omni populo.*

Finis textus.

ET *præcepi judicibus vestris tempore illo; dicendo: Audite inter fratres vestros, & judicate rectum:* Dixi illis: Expectate in judicio: Si quis veniat in judicium coram te semel, bis, & ter; ne dicas; Venit ad judicium coram me, atque iterum & tertio venit: Sed expectate in judicio: Et sic dicebat congregatio magna: Expectate in judicio, & constituite discipulos & facite sepem legi. *Tempore illo, dicendo.* Olim vos eratis in vestra potestate; nunc subjecti estis cætui. Narratur historia de Rabi Jochanan ben Nuri, & Rabi Elieser ben Chasma, qui fecerunt considere Raban Gamalielem in academia, & illis non perstreperunt discipuli; tempore vespertino venientes consederunt prope discipulos: Sic erat consuetudo Raban Gamalielis, quando ingrediebatur, & dicebat: Interrogate: Certum erat, quod ibi non esset rixosus; Quando ingrediebatur, & non dicebat: Interrogate: Certum erat, quod ibi non esset rixosus. Ingressus invenit R. Jochanan ben Nuri, & Rabi Elieser ben Chasma consedisse prope discipulos; Dixit Rabi Jochanan ben Nuri, & Rabi Elieser ben Chasma; Notum fecistis cœtui, quod quæratis facere principatus super cœtum. Olim eratis in vestra potestate; Hinc & ulterius ecce vos servi estis & subjecti cœtui. *Audite inter fratres vestros:* Hæc erat consuetudo R. Ismael; quando duo ad eum veniebant, ut judicarentur, alter gentilis, & alter Israelita, si veniebat, ut judicaretur in judiciis Israelitæ, judicabat in judiciis Israelitæ, si in judiciis nationum mundi, judicabat in judiciis nationum mundi. *Et judicate rectum.* Justus in justitia sua petet, & adducet probationes: Hic opertus est pallio suo; Ille dicit; meum est; & iste dicit: meum est. Et iste arat vacca sua: Ille dicit: mea est; Et iste dicit: mea est: Et iste sedet in domo sua: Et ille dicit: mea est: Iste possidet agrum suum: Et ille dicit meus est; & iste dicit: meus est: Idcirco dictum est: *Et judicate rectum:* In-

ראיות זה עוטף בטליתו זה אומר שלי היא וזה אומר שלי היא . וזה חורש כפרתו זה אומר שלי היא וזה יושב בתוך ביתו . וזה אומר שלי הוא . זה מחזיק בשרהו וזה אומר שלי היא לכך נאמר ושפטתם צדק . צדיק בצדקו תובע ומביא ראיות . בין איש . להוציא את הקטן . מיכן אמרו אין דנים יתומים . בין איש ובין אחיו ובין גרו . אין לי אלא בין איש לאשתו בין אשה לאיש בין אומה למשפחה בין משפחה לחבירתה מנין תלמוד לומר בין איש ובין אחיו מכל מקום . ובין גרו זה שאונר עליו דברים . אמר לו חרשת בתוך שלי והוא אומר לא חרשתי הוא אומר המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית לכך נאמר בין גרו שאונר עליו דברים. דבר אחר ובין גרו זה שכנו דבר אחר ובין גרו זה שושבינו . דבר אחר ובין גרו זה חותנו.

סליק פיסקא

לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להושיב דיינים . שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דיין . איש פלוני גבור אושיבנו דיין . איש פלוני קרובי אושיבנו דיין. איש פלוני הלווני ממון אושיבנו דיין איש פלוני יודע בכל לשון אושיבנו דיין. נמצית מזכה את החייב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע ולא מפני שאינו יודע. מעלה עליו כאילו הכיר פנים בדין. כקטן כגדול תשמעון. שמא תאמר הואיל וזה עני וזה עשיר וזה מצוה לפרנסו אזכינו ונמצא מתפרנס בנקיות תלמוד לומר כקטן כגדול תשמעון . דבר אחר כקטן כגדול תשמעון שמא תאמר היאך אני פונם כבודו של עשיר . זה בשביל דינר. אזכינו ולכשיצא חוץ אומר ליתן לו שאתה חייב לו תלמוד לומר כקטן כגדול תשמעון . לא תגורו מפני איש . שאם באים שנים לדין לפניך עד שלא תשמע את דבריהם אתה רשאי לשתוק משיתגלה לך הדין אי אתה רשאי לשתוק . שמעת את הדין ואין אתה יודע להיכן לזכות הזכאי ולחייב את החייב

In justitia sua petat, & adducat probationes. *Inter virum*. Ad excludendum puerum. Hinc dixerunt: Non judicant pupillos. *Inter virum & fratrem suum, & peregrinum ejus*. Non probo nisi inter virum & ejus uxorem, inter fœminam & virum, inter nationem & familiam, inter familiam & ejus sociam, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Inter virum & fratrem suum*. Omnimode. *Et inter peregrinum ejus*. Iste est qui mercede conducit verbis; Dicit ei: Arasti in meo; & ille dicit: non aravi: Ille dicit: Interfecisti meum bovem. Et ipse respondet: non interfeci: Idcirco dictum est: *Inter peregrinum ejus*. Quod mercede conducat super eum verba. Alia expositio: *Et inter peregrinum ejus*. Iste est ejus vicinus: Alia expositio: *Et inter peregrinum ejus:* Hic est ejus affinis: Alia expositio: *Et inter peregrinum ejus*; Hic est ejus gener.

Finis textus.

NON *reveremini faciem in judicio*. Hic est præfectus, qui facit considere judices. Fortasse dices: Vir N. est pulcher; Convertam illi judicium: Vir N. est fortis, convertam illi judicium: Vir N. est meus affinis: convertam illi judicium: Vir N. mutuas mihi dedit pecunias; convertam illi judicium: Vir N. callet omnes linguas; convertam illi judicium; deprehenditur, quod justifices reum, & damnes innocentem; non quia sit impius, neque eo quod imputetur illi perinde ac revereatur facies in judicio: *Sicut parvum sic magnum audietis*. Fortasse dices: Quoniam iste est pauper, & ille dives, eique præceptum est, ut illum alat, justificabo illum, & deprehendetur, innocenter illum alat. Idcirco dictum est: *Sicut parvum sic magnum audietis*. Fortasse dices: Quomodo ego deturpabo honorem divitis? Hoc propter denarium; Justifiabo illum & postquam egressus est, dicit ut illi det, quod tu illi debes: Idcirco dictum est: *Sicut parvum sic magnum audietis. Non timebitis a præsentia hominis*. Si duo veniant coram te in judicium: priusquam audieris eorum verba, tibi licet silere; Postquam susceperis judicium, tibi non licet silere; Si audisti judicium, & ignores, unde possis justificare innocentem, & damnare reum, tibi licet tacere. Dictum est enim *Zachar.* VIII. *Hæc sunt ergo verba quæ facietis: Loquimini veritatem unusquisque* cum

אתה רשאי לשתוק שנאמר ואלה הדברים אשר תעשו . דברו אמת איש לרעהו . אמת ומשפט. שלום שיש בו משפט אמת הוי אומר ביצוע . רבן שמעון בן גמליאל אומר המעלה את הקטן למקום גדול וגדול למקום קטן זהו ביצוע . וחכמים אומרים כל המבצע הרי זה מנאץ שנאמר ובוצע ברך נאץ יהוה . נמצא זה משבח את הדיינים ומנאץ את יוצרו. דבר אחר לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתייראה אני מפני איש פלוני שמא יהרוג את בני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ את נטיעותי תלמוד לומר לא תגורו מפני איש . וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר לשופטים ראו מה אתם עשיתם כי לא לאדם תשפטו כי אם ליהוה . כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם אמר לו הקדוש ברוך למשה אתה דן דין קשה חייך שאני מודיעך שאין אתה דן דין קשה שאני מביא עליך דין קשה שתלמיד תלמידך יכול לשמוע . ואין אתה יכול לשומעו ואיזה זה זה דינן של בנות צלפחד. וכן הוא אומר ויקרב משה את משפטן לפני יהוה . וכן הוא אומר ויגש שאול אל שמואל בתוך השער ויאמר שאול איזה בית הרואה. ויען שמואל אל שאול ויאמר אנכי הרואה. אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה רואה . חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיע לו בשעה שאמר לו מלא קרנך שמן ולך ואשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך מהו אומר ויהי בבואן וירא אליאב ויאמר אך נגד יהוה משיחו . אמר לו הקדוש ברוך הוא לא אמרת שאני הרואה אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תביט אל מראיהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו כי האדם יראה לעינים ויהוה יראה ללבב.

סליק פיסקא

ואצוה אתכם בעת ההיא לאמר את כל הדברים אשר תעשו . אילו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות. ונסע מחורב ונלך אל המדבר הגדול והנורא ההוא . בני אדם שראו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות סרוחים

cum proximo suo, veritatem & judicium pacis. Est qui dicit: Hoc est arbitrium. R. Simeon ben Gamaliel dicit: Qui efferat parvum in locum magni, & magnum in loco parvi, hoc est arbitrium. Et sapientes dicunt; Qui odio habet, iste est qui respuit: Dictum est enim: *Et odio habens benedictionem, respuit Dominum.* Deprehenditur, quod laudet judices, & respuat ejus creatorem. Alia expositio: *Non timebitis a facie hominis.* Fortasse dicet: Timebo ego a facie viri N. fortasse occidet meos filios, fortasse incendet meos acervos, aut fortasse succidet meas plantas. Idcirco dictum est: *Non timebitis a facie viri.* Et sic de Josaphat dictum est 2. *Paral.* XIX. 6. *Et dixit judicibus: Videte, quid faciatis, non enim hominis exercetis judicium, sed Domini. Quia judicium Dei est. Rem, quæ difficilior fuerit vobis.* Dixit Deus S. B. Mosi. Tu judicabis judicium difficile: Per vitam tuam, quod ego tibi demonstrabo, quod tu non poteris judicare judicium difficile; quia ego adducam super te judicium difficile, ut possit discipulus discipuli tui audire: Et quodnam illud fuit? Judicium filiarum Zelophchad: Et sic dictum est. *Et admovit Mose judicium coram Domino.* Pariterque dictum est 1. *Sam.* IX. 18. *Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi; ubi est domus videntis? Et respondit Samuel Sauli dicens; ego sum videns.* Dixit illi Deus S. B. Tu es videns? per vitam tuam, ego demonstrabo, quod tu non sis videns. Et quando demonstravit? Quando illi dixit: *Imple cornu tuum oleo, & veni, ut emittam te ad Isai Bethlehemitem; providi enim in filiis ejus mihi regem.* Ibid. XIV. 6. Et quid dictum est? *Cumque ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est unctus ejus?* Ibid. Dixit illi Deus S. B. Nonne dixisti: *Ego sum videns?* Dixit illi Deus S. B. *Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum: Quia homo videt in oculis, Dominus autem intuetur in cor.*

Finis textus.

PRæcepique vobis tempore illo, dicendo omnia, quæ facietis. Hic est decalogus, qui est inter judicia pecuniaria, & judicia animarum: *Et profecti de Horeb peragravimus desertum magnum, & terribile istud.* Homines videbant serpentes sicut tigna, & scorpiones

ומושלכים לפניהם. עליהם הוא אומר את
כל המדבר הגדול והנורא ההוא.
והלא כבר נאמר דברים קל וחומר. ומה
דברים שהם חמורים כבשתים לפניהם.
דברים שאינן חמורים על אחת כמה
וכמה לכך נאמר ונסע מחורב.

סליק פיסקא

ואומר אליכם אמר להם משה לא
מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקדוש
ברוך הוא אני אומר לכם. באתם עד
הר האמורי אשר יהוה אלהינו נותן לנו.
משל למלך שמסר את בנו לפידגוג אחד
והיה מחזירו ומראה אותו ואומר לו כל
הגפנים הללו שלך הם וכל הכרמים
וכל הזיתים הללו שלך הם משיגיע
להראותם אמר לו כל מה שאתה
רואה שלך הוא כך ישראל בזמן שהיו
במדבר ארבעים שנה היה משה אומר
להם כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה
ורחבה ארץ נחלי מים עיינות ותהומות
יוצאים בבקעה ובהר כיון שבאו לארץ
אומר להם באתם אל הר האמורי אשר
יהוה אלהיך נותן לך. ואם תאמרו ועדין לא
הגיע זמן ראה נתן לך יהוה אלהיך את
הארץ. אני אומר לא מאומר ולא
משמועה אלא מה שאתם רואים
בעיניכם. עלה רש. מיד כאשר דיבר
יהוה אלהי אבותיך לך.

סליק פיסקא

ותקרבון אלי כולכם. בעירבוביא. ולהלן
הוא אומר ותקרבון אלי. כל ראשי
שבטיכם ילדים מכבדים את הזקנים
זקנים מכבדים את הראשים וכאן הוא
אומר והקרבון אלי כולכם. ותאמרו
בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים
וזקנים דוחפים את הראשים. ותאמרו
נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את
הארץ. אמר רבי שמעון עלובים בני אדם
שכך בקשו להם מרגלים. אמר להם
אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה לא
בקשתם לכם מרגלים. עכשיו שאתם
נכנסתם לארץ טובה ורחבה ארץ זבת
חלב ודבש ביקשתם לכם מרגלים.
וישיבו אותנו דבר. באיזה לשון הם

nes ſicut jacula fœtentes, & projectos ante oculos ſuos: De his dictum eſt: *Totum deſertum magnum, & terribile iſtud*; Et jam dictum eſt argumentum a minori ad majus: Si res, quæ ſunt graves, ſubjugatæ fuerunt ante oculos eorum, res, quæ non erant graves, quanto magis? Idcirco dictum eſt: *Et profecti de Horeb*.

Finis textus.

E*T dixi vobis*. Dixit eis Moſe: Non ex memetipſo locutus ſum, ſed ex ore Dei S. B. locutus ſum vobis. *Pervenimus uſque ad montem Emoræi, quem Dominus Deus noſter daturus eſt nobis*. Parabola de rege, qui tradidit filium ſuum pædagogo, qui circumducens illum, oſtendebat, dicens; Omnes vites iſtæ tuæ erunt, & omnes vineæ, & oliveta iſta tua erunt, ſi pervenias ad illa videnda. Dicit illi, omnia, quæ vides, tua ſunt: Sic Iſraelitis, quando fuerunt quadraginta annis in deſerto, Moſe dicebat: *Nam Dominus Deus tuus introduxit te in terram bonam terram torrentium aquarum, fontium, & abyſſorum erumpentium in vallibus*. *Deut.* VIII. 7. Quando venerunt in terram, dixit eis: *Pervenimus uſque ad montem Emoræi, quem Dominus Deus noſter daturus eſt nobis*. Si autem dicetis: Nondum advenit tempus: *Vide; dedit Dominus Deus patrum tuorum tibi terram*. Ego locutus ſum non ex dicto, neque auditu, ſed quod vos videtis oculis veſtris. *Adſcende & hæreditat eam*. Statim. *Sicut locutus eſt Dominus Deus patrum tuorum tibi*.

Finis textus.

E*T accedentes ad me omnes*. Cum confuſione: Et *Deut.* V. 23. *Et acceſſerunt ad me omnia capita tribuum veſtrarum*. Pueri honorabant ſenes, & ſenes honorabant capita: At hoc loco dictum eſt: *Et accedentes ad me omnes dixiſtis*: cum confuſione: Pueri depellebant ſenes, & ſenes depellebant capita. *Dixiſtis: Mittamus ante nos viros, qui explorent nobis terram*. Dicit R. Simeon: Contumelioſi fuerunt homines, qui quæſierunt exploratores: Dixit illis: ſi quando eratis in terra deſerta & deſolata, non quæſiſtis vobis exploratores, nunc qui ingredimini in terram bonam, & latam, & terram fluentem lacte & melle, requiritis vobis exploratores? *Referantque nobis verbum*. Quo vocabulo locuti ſunt? *Viam per*

quam

מדברים . את הדרך אשר נעלה בה.
אין לך דרך שאין בה עקמומיות ואין
לך דרך שאין בה מקומות ואין לך דרך
שאין בה פרשות . ואת הערים אשר
נבוא אליהם. לידע באיזה דרך אנו באים
עליהם.

סליק פיסקא

וייטב בעיני הדבר ולא בעיני הקדוש
ברוך הוא . ואם בעיניו היה טוב למה
נכתב על דברי תוכחות . משל לאדם
שאמר לחבירו מכור לי חמורך זה . אמר
ליה הין. נותן אתה לי לנסיון אמר לוהן
בוא אתה ואני אראך כמה הוא נושא
בהר וכמה הוא נושא בבקעה כיון
שראה שאין מעכבות כלום אמר לא
בשביל לצאת מעותיו לכך נאמר וייטב
בעיני הדבר . ואקח מכם שנים עשר
אנשים מן הברורים שבכם מן המסולתים
שבכם . איש אחד לשבט מה אני צריך
לומר ואקח מכם שנים עשר אנשים
מגיד הכתוב שלא היה שבט לוי
עמהם.

סליק פיסקא

ויפנו ויעלו ההרה ויבואו . מגיד הכתוב
שדרך מרגלים לעלות בהר . וכן רחב
אמרה לשלוחי יהושע ההרה לכו פן
יפגעו בכם הרודפים מלמד ששרת עליה
רוח הקודש מנין היתה יודעת שעתידים
לחזור לאחר שלשה ימים אלא מלמד
ששרת עליה רוח הקודש . ויבואו עד
נחל אשכול . מלמד שנקרא על שם
סופו . כיוצא בו אתה אומר ויבואו עד
הר האלהים חורבה . מגיד שנקרא על
שם סופו . וירגלו אותה מלמד שהלכו
בה ארבעה אוונים שתי וערב.

סליק פיסקא

ויקחו בידם מפרי הארץ . אמר רבי
שמעון עלובים בני אדם שכן נטלו בידם
כאדם שנוטל כאיסר תאינים כאיסר
ענבים כך נטלו בידם . ויורידו אלינו.
מגיד הכתוב שארץ ישראל גבוהה מכל

quam adſcendamus: Non eſt tibi via, in qua non ſint convexitates, neque tibi eſt via, in qua non ſint loca, neque tibi eſt via, in qua non ſint diviſiones: *Et urbes ad quas veniamus.* Ad demonſtrandum qua via ad illas veniamus.

Finis textus.

E*T placuit in oculis meis verbum;* Non autem in oculis Dei S. B. Si placuit in oculis ejus, cur ſcripum eſt per verba increpationis? Parabola de homine, qui dicit ſocio ſuo; Vende mihi aſinum tuum iſtum: Reſpondit ei; maxime; Dabis mihi in ſignum; Reſpondit: maxime: Veni, & ego oſtendam, quantum portet in monte, & quantum portet in valle; poſtquam vidit, quod nihil impediat, dicit; non eo quod ferat numos ſuos: Idcirco dictum eſt: *Et placuit in oculis meis verbum. Accepique ex vobis duodecim viros.* Ex ſelectioribus, qui erant in vobis, & præſtantioribus, qui erant in vobis. *Virum unum per tribum.* Quid mihi dicendum erat: *Accepique ex vobis duodecim viros?* Oſtendit textus, quod tribus Levi cum iis non fuerit.

Finis textus.

Q*uia facie converſa adſcenderunt montem, & venerunt:* Oſtendit textus, quod couſuetudo exploratorum ſit, ut adſcendant montem: Et ſic Rachab dixit legatis Joſuæ. *Et ad montem adſcendite, ne occurrant vobis inſequentes.* Docemur, quod in ea habitavit Spiritus ſanctus: Unde probatur, quod ipſa ſciret eos reverſuros poſt tres dies? Verum hinc docemur, quod in ea habitaret Spiritus ſanctus. *Et venerunt uſque ad flumen Eſchol.* Docemur, quod appellatum fuerit nomine finis ſui. Huic ſimile tu dicis *Exod.* III. I: *Et venit ad montem Dei ad Horeb.* Oſtendit, quod fuerit appellatus nomine finis ſui. *Et exploraverunt eam.* Oſtendit quod quatuor hoſpitiis eam peragaverint tranſverſim.

Finis textus.

E*T acceperunt in manibus ſuis de fructu terræ.* Dixit R. Simeon: Contumelioſi homines fuerunt, qui acceperunt manibus ſuis, ſicut homo qui accipit aſſarium ficuum aſſario uvarum ita pugillum pugillo acceperunt manibus ſuis. *Et detulerunt ad nos:* Oſtendit tex-

הארצות כענין שנאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה. ואומר ויעלו ויתורו את הארץ ואומר ויעלו ממצרים ויבואו ארצה כנען, וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר יהוה אלהינו נותן לנו. וכי לטובתה אמרו והלא לא אמרו אלא לרעתה. מי אמר טובתה יהושע וכלב אף ועל פי כן ולא אביתם לעלות ותמרו את פי יהוה אלהיכם.

סליק פיסקא

ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת מלמד שהיו יושבים בתוך משכנותיהם ואומרים דברים כמתלהמים. ומתרגנים כמתלהמים. שנאמר נרגן כמתלהמים. אבל סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסן שנאמר והם ירדו הדרי בטן. דבר אחר ותרגנו באהליכם מלמד שהיו יושבים בתוך משכנותיהם ובוכים כמתלהמים ונוטלים את בניהם ואומרים להם אי לכם דווים אי לכם סנופים למחר יהיו הורגים מהם ושובין מהם ומעמידים אותם בקלון. בשנאת יהוה אותנו איפשר שהקדוש ברוך הוא שונא את ישראל והרי כבר נאמר אהבתי אתכם אמר יהוה אלא הם שונאים את הקדוש ברוך הוא משל הדיוט הוא מה דבליבך על רחמך מה דבליביה עלך. לתת אותנו ביד האמורי להשמדנו. כענין שנאמר וישמעו הכנענים וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשו לשמך הגדול.

סליק פיסקא

אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבינו לאמר אמרו לו משה רבינו אילו מבני אדם אחרים היינו שומעים דברים הללו לא היינו מאמינים אלא מבני אדם שבנינו בניהם ובנותינו בנותיהם. עם גדול מלמד שהיו גבוהים בקומה ורב. מלמד

textus, quod terra Israel fuerit eminentior omnibus terris: Dictum est enim *Num.* XIII. 13. *Adscendendo adscendemus, & hæreditabimus eam, nam valendo valebimus in eam.* Pariterque dictum est ibid. vers. 22. *Adscenderunt ergo & exploraverunt terram.* Et similiter dictum *Genes.* XLV. 25. *Adscendentes ex Ægypto venerunt in terram Chanaan. Retuleruntque nobis verbum, & dixerunt; Bona est terra, quam Dominus Deus noster dat nobis.* Quid? Num de ejus bonitate locutus sunt? Nonne locuti sunt de ejus pravitate? Quis appellavit bonam? Josue, & Caleb. Licet ita esset: *Noluistis tamen adscendere, imo rebellastis mandato Domini Dei vestri.*

Finis textus.

ET *obmurmurastis in tentoriis vestris, & dixistis: Quoniam odio habuit.* Ostendit, quod confidentes in habitationibus suis dicerent verba quasi percussi & murmurarent quasi percussi. Dictum est enim *Prov.* XVIII. 8. *Verba susurronis quasi simplicia.* Verum gladius descendit de cœlo, & discidit eorum ventrem: Dictum est enim ibid. *Et ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.* Alia expositio: *Et obmurmurastis in tentoriis vestris.* Docemur, quod confidentes in habitationibus suis lugerent quasi percussi, & accipientes filios suos dicerent illis; Væ vobis miseris; Væ vobis afflictis. Postero die occidebant ex illis, & reportabant ex illis, & constituebant in ignominia. *Quoniam odio habuit Dominus vos.* Impossibile est, quod Deus odio habeat Israel; Ecce jam dictum est *Malach.* I. 2. *Dilexi vos; dicit Dominus.* Sed illi odio habent Deum S. B. Proverbium vulgare illud est: Quod est in corde tuo in Deum tuum, illud erit in ejus corde erga te. *Ut daret vos in manum Emoræi, ut perderet vos.* Sicuti dictum est *Jos.* VII. 9. *Audient Chananæi, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra; & quid facies nomini magno tuo?*

Finis textus.

QUO *nos adscendemus? Fratres nostri liquefecerunt cor nostrum, dicendo.* Dixerunt: Mose magister noster: Si de hominibus aliis audissemus verba hæc, non credidissemus, sed de hominibus, quod filii nostri sunt filii eorum, & filiæ nostræ filiæ eorum. *Populus ma-*

שהיו מרובים באוכלוסיהם . ערים גדולות ובצורות בשמים . רבן שמעון בן גמליﭏ אומר דברה תורה בלשון הבאי שנאמר שמע ישרﭏ אתה עובר היום את הירדן אבל מה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו והרבתי את זרעך ככוכבי השמים. ושמתי את זרעך כעפר הארץ. אשר אם: יוכל למנות את הארץ וגם זרעך ימנה . אינו דבר הבאי , וגם בני ענקים ראינו שם מלמד שראו שם ענקים על גבי ענקים כענין שנאמר לכן ענתקמו גאוה . ואומר ﭏיכם אמר להם לא מעצמי אני אומר לכם ﭏא מפי הקדוש ברוך הוא אני אומר לכם. לא תערצון ולא תיראון מהם . מפני מה כי אני יהוה ﭏהיכם ההולך לפניכם אמר להם מי עשה לכם נסים במצרים וכל הניסים האילו עתיד לעשות לכם ניסים כשאתם נכנסים לארץ . ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם . אם אין אתם מאמינים להבא האמינו לשעבר.

סליק פיסקא

פרשת ואתחנן

ואתחנן ﭏ יהוה בעת ההיא לאמר . זהו שאמר הכתוב תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות . שני פרנסים טובים עמדו להם לישרﭏ משה ודוד מלך ישרﭏ משה אמר להקדוש ברוך הוא רבונו של עולם עבירה עברתי תיכתב אחרי שלא יהיו הבריות אומרות דומה שזייף משה בתורה או שאמר דבר שלא נצטוה. משל למלך שגזר ואמר על מי שיאכל פני שביעית יהו מחזירים אותו בעקיפים. הלכה אשה אחת בת טובים ליקטה ואכלה פני שביעית. והיו מחזירים אותה בעקיפים אמרה בבקשה ממך המלך הודיע סורחני שלא יהיו בני המלך אומרים דומה שנמצא בה דבר ניאוף. או שנמצא בה דבר כישוף. כשהם רואים פני שביעית תלוים בצואר יודעים שבשביל כך אני מחזרת כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא עבירה שעברתי תכתב אחרי. אמר לו הקדוש ברוך הוא הריני כותבה שלא היתה ﭏא על המים

major. Docemur, quod ſtatura magni eſſent: *Et procerior*. Docemur, quod multi eſſent in eorum exercitibus: *Urbes magnæ, & arces uſque ad cœlum*. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Loquitur lex hiperbolice: Dictum eſt enim: *Audi Iſrael: Tranſibis hodie Jordanem*. Sed quod dixit Deus S. B. Abrahamo patri noſtro: *Et multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli, & ponam ſemen tuum, ſicut pulverem terræ, ſiquis poteſt numerare terram, numerabit quoque ſemen tuum*. Geneſ. XIII. 16. Hic non loquitur hiperbolice. *Atque etiam filios Anacim vidimus ibi*. Docemur, quod ibi viderint Anacim ſuper Anacim; ſicuti dictum eſt *Pſalm.* LXXIII. 6. *Ideo tenuit eos ſuperbia*. *Et dixi vobis*. Non ex memetipſo locutus ſum vobis, ſed ex ore Dei S. B. locutus ſum vobis. *Ne frangamini, neque timeatis ab eis*. Qua de cauſa? *Quia Dominus Deus veſter incedit ante vos*. Dixit illis; Qui fecit vobis miracula in Ægypto, facturus eſt ipſe vobis miracula, quando ingrediemini in terram. Juxta omne quod fecit vobiſcum in Ægypto in oculis veſtris: Si non creditis pro tempore futuro, credite in præteritum.

Finis ordinis.

Paraſcha, quæ inſcribitur:
Et deprecatis ſum.

ET *deprecatus ſum Dominum tempore illo*. Hoc dicit textus; Deprecationes recitabit pauper & dives reſpondebit impudenter. Duos præfectos bonos conſtituerunt ſibi Iſraelitæ, Moſen, & David regem; Moſe dixit Deo S. B. Domine mundi; peccatum, quod peccavi, ſcribatur poſt me; ne creaturæ dicant; videtur fuiſſe mendax Moſe in lege, aut dixit rem, quæ non fuerit præcepta. Parabola de rege, qui decernens dicit; ſi quis comedat ficus anni ſeptimi, catenis reducatur; Veniens mulier filia bonorum colligit, & comedit ficus anni ſeptimi; & illi eam catenis reducunt; Dicit illa: te oro rex; manifeſtetur peccatum meum, ne filii regis dicant; Videtur, quod in ea deprehenſa ſit mœchatio, aut præſtigiæ. Quando videbunt ficus anni ſeptimi collo appenſos, cognoſcent, quod hujus rei cauſa reducta fuerim. Sic dixit Moſe coram Deo S. B. Peccatum, quod peccavi, ſcribatur poſt me: Dicit illi Deus S. B. Ecce ſcribatur, ut non ſit, niſi ſuper aquas. Dictum eſt *Num.* XXVII. 14. *Quemadmodum rebelles fuiſtis mandato*

שנאמר על אשר מריתם פי במי מריבה
במדבר סין במריבת העדה . רבי שמעון
אומר משל למלך שהמלך ובנו עמו בדרך
ומהלכים בקרונים עד שהגיע למקום צר
ונהפכה קרון שלו על בנו . ניסמית עינו
נקטעה רגלו נשברה ידו . כשהיה מגיע
לאותו מקום , מזכיר שלשה פעמים או
שנים ואומר כאן ניזוק בני ניסמית עינו
נקטעה רגלו נשברה ידו אף כך המקום
מזכיר שלשה פעמים מי מריבה מי מריבה
מי מריבה לומר כך הרגתי את אהרן כך
הרגתי את משה וכן הוא אומר נשמטו
בידי סלע שופטיהם. דוד המלך אמר לפני
הקדוש ברוך הוא עבירה שעברתי לפניך
לא תכתב אחרי אמר לו המקום לא
שוה לך כלום שיהו הבריות אומרות
בשביל שאהבו מחל לו . משל לאחד
שלוה מן המלך אלף כורים חיטה בשנה .
היו הכל אומר אפשר שזה יכול לעמוד
באלף כורים אילו . אלא משכנו המלך וכתב
לו אפרכי פעם אחת שיבר ולא שייר לו
כלום נכנס המלך לביתו ונטל בניו ובנותיו
והעמידן על אבן המכר . באותה שעה
ידעו שאין בידו כלום. אף כל פורעניות
שהיו באות על דוד היו מוכפלות
שנאמר ואת הכבשה ישלם ארבעתים .
רבי חנניה אמר ארבעתים ששה עשר אף
נתן הנביא בא והוכיחו על אותו מעשה
שעשה דוד אמר חטאתי ליהוה ונתן אמר
לו גם יהוה העביר חטאתיך ולא תמות,
ואמר לך לבדך חטאתי והרע בעיניך
עשיתי . שני פרנסים טובים עמדו להם
לישראל משה ודוד מלך ישראל והיו יכולים
לתלות את העבירות במעשיהם הטובים
ולא בקשו מן המקום שיתן להם אלא
חנם. והרי הדבר קל וחומר ומה אילו
שיכולים לתלות את העבירה במעשיהם
הטובים ולא ביקשו מן המקום שיתן
להם אלא חנם מי שאינו אחד מאלף אלפי
אלפים וריבי רבבות מתלמידיהם על

dato meo in aquis contradictionis in deserto Sin in jurgio congregationis. R. Simeon dicit. Parabola de rege, qui incedit cum filio per viam, & iter faciunt in curribus, donec perveniunt ad locum angustum, evertitur ejus currus super filium suum; excæcatur ejus oculus, abscinditur ejus pes, & frangitur ejus manus; Quando pervenit ad eum locum; Recordatur ter aut bis, dicens: Hoc in loco læsus fuit meus filius; excæcatur ejus oculus, abscissus fuit ejus pes, & fracta fuit ejus manus: Sic Deus ter memoravit aquas contradictionis, aquas contradictionis, aquas contradictionis: dicens; Sic occidi Aharon, sic occidi Mosen: Et sic dictum est *Psalm.* CXLI. 6. *Absorpti sunt juncti petræ judices eorum*. David rex dixit coram Deo S. B. Peccatum, quod peccavi coram te, ne scribatur post me: Respondit ei Deus: Non eris omnibus æqualis? Quia creaturæ dicerent: Propterea quod eum amavit, condonavit illi. Parabola de quodam, qui mutuo acceperat ab rege mille coros tritici in anno. Omnes dicebant: Impossibile est, ut iste possit subsistere in his mille coris. Sed oppigneratus est rex, eique scripsit chirographum obligationis, una vice immisit, nihilque reliquum fuit; ingrediens rex in ejus domum accepit ejus filios, & filias, & constituit super lapidem venditionis: Eo tempore cognoverunt nihil esse in ejus manu. Ita pariter pœnæ, quæ advenerunt Davidi, duplicatæ sunt: Dictum est enim 2. *Sam.* XII. 6. *Ovem reddet in quadruplum*. R. Chanina dicit: *In quadruplum*: Sexies & decies. Nathan quoque propheta venit & increpuit de illo opere, quod fecit David, dicens: *Peccavi Domino*. Cui dixit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*: Ibid. Et dictum est: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci*. Duos præfectos bonos sibi constituerunt Israelitæ Mosen, & David regem, qui poterant suspendere sua peccata operibus suis bonis, tamen non quæsierunt a Deo, ut sibi daret, nisi misericordiam. Hoc est argumentum a minori ad majus: Si isti, qui poterant operibus suis bonis suspendere peccatum, non quæsierunt a Deo, ut sibi daret, nisi misericordiam; Qui non est unus ex millibus millium, & ex myriadibus myriadum discipulorum eorum, quanto magis non requiret coram Deo, ut sibi det, nisi misericordiam? *Et deprecatus sum Dominum*. Decem nominibus appellatur oratio; sc. זעקה שועה נאקה צרה רינה פגיעה ניפול פלול עתירה

עמידה

אחרת כמה וכמה שלא יבקש מלפני המקום שיתן לו ﭏא חנם . דבר אחר ואתחנן ﭏ יהוה. עשרה לשונות נקראת תפילה זעקה שועה נאקה צרה רינה ופניעה ניפול ופילול עתירה עמידה חילול חינון . זעקה במצרים שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויזעקו בני ישרﭏ מן העבודה ויזעקו . שועה מנין שנאמר ותעל שועתם. נאקה מנין וישמע ﭏהים את נאקתם צרה מנין בצר לי אקרא יהוה . רינה מנין שנאמר ואתה ﭏ תשא בערם רינה: פניעה מנין . ﭏ תפגע בי . ניפול מנין שנאמר ואתנפל לפני יהוה כראשונה פילול מנין ואתפלל ﭏ יהוה . עתירה מנין שנאמר ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו. עמידה מנין ויעמד פנחס ויפלל . חילול מנין ויחל משה . חינון מנין ואתחנן ﭏ יהוה בעת ההיא לאמר . משל לבני מדינה שמבקשים מאת המלך שיעשה מדינה קלניא . פעם אחת היו לו שני אוהבים ויפלו לפניו אמר הרי שעה שביקשנו מלפני המלך שיעשה מדינתינו קלניא . כך משה מבקש מלפני הקדוש ברוך שיכנס לארץ כיון שראה שנפלו סיחון ועוג לפניו אמר הרי שעה שאבקש שאכנס לארץ . לכך נאמר בעת ההיא. זה אחד מן הדברים שאמר משה לפני המקום הודיעני אם אתה עושה לי או אין אתה עושה לי אמר לו אני עושה. וידבר יהוה ﭏ משה לאמר מה אעשה לעם הזה שאין תלמוד לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר אמר לו הודיעני אם אפול בירם ואם לאו . כיוצא בו אתה אומר וידבר משה לפני יהוה שאין תלמוד לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר . אמר לו הודיעני אם אתה נוﭏם אם לאו כיוצא בו אתה אומר ויצעק משה ﭏ יהוה לאמר הודיעני אם אתה מרפא אם לאו . כיוצא בו

עמידה חילול חינון. De זעקה in Ægypto dictum est *Exod.* II. 23. *Fuit post multos dies illos moriente rege Ægypti, anxiabundi facti sunt filii Israel ex opere, & clamaverunt:* שועה unde probatur? Ex eo quod dictum est ibid. *Et adscendit supplicatio eorum ad Deum.* נאקה unde probatur? Ex eo quod dictum est ibid. vers. 25. *Et audivit Deus gemitum eorum.* צרה unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal.* XVIII. 7. *In tribulatione ad te clamavi Domine.* רינה unde probatur? Ex eo quod dictum est *Jer.* VII. 16. *Tu ne assumas pro eis orationem.* פניעה unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deut.* IX. 18. *Et procidi coram Domino sicut prius.* פילול unde probatur? Ex eo quod dictum est Ibid. vers. 26. *Et oravi ad Dominum.* עתירה unde probatur? Ex eo quod dictum est *Genes.* XXVI. 21. *Et oravit Isaacb pro uxore sua.* עמידה unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psalm.* CVI. 30. *Et stans Pinchas oravit.* חילול unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et oravit Mose.* חינון unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et deprecatus sum Dominum tempore illo dicendo.* Parabola de filiis provinciæ, qui quærunt a rege, ut faciat provinciam coloniam. Aliquando erant ei duo amici, qui prociderunt in facies suas, dicentes, ecce tempus, quo quæremus coram rege, ut faciat provincias nostras coloniam. Similiter Mose quæsivit coram Deo S. B. ut introduceret in terram, ut videret, utrum cecidissent Sihon & Gog; dixit coram eo; Ecce tempus, quo obsecrabo, ut ingrediar in terram. Idcirco dictum est: *Tempore illo.* Hoc est unum ex iis, quæ dixit Mose coram Deo: Significa mihi, utrum facias mihi, an non facias: Cui respondit: Ego faciam: *Et locutus est Dominus ad Mosen, dicendo: Quid faciam populo isti?* Neque dicendum erat: *Dicendo*; Cur igitur dictum est: *Dicendo*? Dixit illi. Significa mihi, utrum cadam in eorum manus, an non. Huic simile tu dicis: *Et locutus est Mose coram Domino, dicendo.* Neque dicendum erat: *Dicendo.* Cur igitur dictum est: *Dicendo*? Dixit illi: Significa mihi, utrum eos redimas, an non: Huic simile tu dicis *Num.* XII. 13. *Et clamavit Mose ad Dominum, dicendo.* Neque dicendum erat; *Dicendo:* Cur igitur dictum est: *Dicendo?* Dixit illi: Significa mihi, utrum sanes illam, an non. Huic simile tu dicis: *Et locutus est Mose coram Domino dicendo.* Dixit illi: Significa mihi, utrum illis præficias præfectos, an non: Similiter tu di-

אתה אומר וידבר משה לפני יהוה לאמר. אמר לו הודיעני אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו . כך אתה אומר בעת ההיא לאמר . שאין תלמוד לומר לאמר מה תלמוד לומר הודיעני אם אכנס לארץ , אם לאו . כל מקום שנאמר יהוה זו מידת רחמים שנאמר יהוה אל רחום וחנון . כל מקום שנאמר אלהים זו מידת הדין . שנאמר עד האלהים יבוא דבר שניהם ואומר אלהים לא תקלל.

סליק פיסקא

יהוה אלהים אתה החלות. אתה התרת לי נדרי בשעה שאמרת לי לך הוצא את בני ישראל מארץ מצרים . אמרתי לפניך איני יכול שכבר נשבעתי ליתרו שאיני זז מאצלו שנאמר ויואל משה לשבת את האיש . ואין הואלה אלא שבועה שנאמר ויואל שאול את העם . דבר אחר אתה החילות . אתה פתחת לי פתח שאעמוד ומתפלל לפניך על בניך בשעה שסרחו במעשה העגל . שנאמר הרף ממני ואשמידם . וכי משה תופס היה בהקדוש ברוך הוא צא כך אמר לפניו רבונו של עולם אתה פתחת לי פתח שאעמוד ואתפלל על בניך עמדתי והתפללתי עליהם ושמעת תפילתי וסלחת לעוונם הייתי סבור שאני עמהם בתפילה . והם לא התפללו עלי . והלא דברים קל וחומר אם תפילת יחיד על הרבים כך נשמעת תפילת הרבים על היחיד על אחת כמה וכמה. להראות את עבדך. ישראל נקראו עצמם עבדים והקדוש ברוך הוא קראם עבדים . ויש שקראו עצמם עבדים והקדוש ברוך הוא לא קראם עבדים . ויש שלא קראו עצמם עבדים והקדוש ברוך הוא קראם עבדים. אברהם קרא עצמו עבד שנאמר אל נא תעבר מעל עבדך . והקדוש ברוך הוא קראו עבד. שנאמר בעבור אברהם עבדי . יעקב קרא עצמו עבד . שנאמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את

dicis: *Tempore illo dicendo*; Neque dicendum erat: *Dicendo*. Cur igitur dictum est: *Dicendo?* Significa mihi, utrum ingrediar in terram, an non: Ubicunque dicitur: *Dominus*; hæc est proprietas misericordiæ; Dictum est enim *Num.* XIV. 18. *Dominus misericors, & gratificans*. Ubicunque dicitur; *Deus*, hæc est proprietas judicii: Dictum est enim: *Usque ad judices veniet verbum amborum*: Pariterque dictum est *Exod.* XXII. 28. *Judicibus non maledices*.

Finis textus.

Domine Deus tu cæpisti. Tu solvisti mihi vota mea, quando mihi dixisti; Vade, educ filios meos de terra Ægypti. Dixi coram te; non possum; quia jam juravi Jethro, quod ab eo non recedam. Dictum est enim *Exod.* II. 21. *Juravit ergo Mose, quod habitaret cum viro*. At הואלה non est nisi juramentum: Dictum est enim: *Et adjuravit Saul populum*. Alia expositio. *Tu cæpisti*. Tu mihi aperuisti portam; quando stans oravi coram te pro filiis tuis, quando peccarunt in opere vituli: Dictum est enim *Deut.* IX. 14. *Apage a me ut perdam eos*. Quid? Num Mose comprehensus fuit cum Deo S. B.? Sed ita dixit coram eo: Domine mundi; tu mihi aperuisti portam, ut stans orarem pro filiis tuis; Steti & oravi pro illis, & exaudisti orationem meam, & condonasti eorum delicta, putavi, quod ego quoque cum illis comprehenderer in oratione; at illi non deprecati sunt pro me. Ecce argumentum a minori ad majus; si oratio privati pro multis sic exaudita fuit, oratio multorum pro privato quanto magis? *Ostendere servo tuo*. Israelitæ vocarunt semetipsos servos, & Deus S. B. vocavit illos servos: Sunt qui se vocarunt servos, & Deus S. B. vocavit eos servos. Abraham se vocavit servum; Dictum est enim *Genes.* XVIII. 3. *Ne transeas nunc a desuper servum tuum*. Et Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim ibid. XXVI. 24. *Propter Abraham servum meum*. Jacob se vocavit servum: Dictum est enim ibid. XXXII. 10. *Minor sum omnibus beneficiis, & omni veritate, quam egisti cum servo tuo*. Et Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim: *Et tu serve meus Jacob*. Mose se vocavit servum: Dictum est enim: *Ostendere servo tuo*: Et Deus S. B. vocavit eum servum *Jos.* I. 2. *Mose servus meus mortuus est*. David se vocavit servum; Dictum est enim *Psal.* CXVIII. 16. *Ego ser-*

עבדך והקדוש ברוך הוא קראו עבד
שנאמר ואתה עבדי יעקב . משה קרא
עצמו עבד להראות את עבדך . והקדוש
ברוך הוא קראו עבד שנאמר משה עבדי
מת . דוד קרא עצמו עבד שנאמר אני
עבדך בן אמתך והקדוש ברוך הוא קראו
עבד שנאמר למעז דוד עבדי . ישעיה
קרא עצמו עבד שנאמר יוצרי מבטן
לעבד לו והקדוש ברוך הוא קראו עבד
שנאמר עבדי ישעיהו . שמואל קרא
עצמו עבד . שמשון קרא עצמו עבד שנאמר
אתה נתתה ביד עבדך . והקדוש ברוך
הוא לא קראו עבד . שלמה קרא עצמו
עבד שנאמר ונהתה לעבדך לב לשמוע .
והקדוש ברוך הוא לא קראו עבד ﭏא
תלאו ברוד אביו שנאמר למעז דוד עבדי.
איוב לא קראו עצמו עבד והקדוש ברוך
הוא קראו עבד שנאמר השמת לבך ﭏ
עבדי איוב . יהושע לא קרא עצמו עבד
והקדוש ברוך הוא קראו עבד . וימת
יהושע בן נון עבד יהוה . כלב לא קרא
עצמו עבד והקדוש ברוך הוא קראו עבד.
שנאמר ועבדי כלב . ﭏיקים לא קרא
עצמו עבד והקדוש ברוך הוא קראו עבד
שנאמר לעבדי לﭏיקים. זרובבל לא קרא
עצמו עבד והקדוש ברוך הוא קראו עבד
שנאמר זרובבל בן שלתיﭏ עבדי . דניﭏ
לא קרא עצמו עבד והמקום קראו עבד
שנאמר שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי
דﭏהא חייא נביאים הראשונים לא קראו
עצמם עבדים והקדוש ברוך הוא קראם
עבדים שנאמר כי אם גלה סודו ﭏ עבדיו
הנביאים . את גודלך . זה בניין אב לכל
גדלך שבתורה . ואת ידך החזקה . אילו
עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא
על המצרים במצרים שנאמר נטה ידך .
אשר מי ﭏ בשמים ובארץ שלא כמידת
בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא. מידת
בשר ודם אפרכוס יושב על הפרכיא שלו
מתיירא הוא מן סקנתדורים שלו שלא
יחזירנו . אתה שאין לך סקנתודרים מפני
מה אי אתה מוחל לי . מלך בשר ודם
יושב על בימה שלו מתיירא הוא מפני
ריתיכים שלו שלא יחזירינו . אתה שאין
לך ריתיכים מפני מה אי אתה מוחל
לי. אשר יעשה כמעשיך . במצרים.

servus tuus, & *filius ancillæ tuæ*. Et Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim 1. *Reg.* XI. 34. *Propter David servum meum*. Isaias se vocavit servum; Dictum est enim *Isai.* XLIX. 5. *Formans me ex utero servum sibi*. Et Deus S. B. vocavit eum servum. Dictum est enim *Isai.* XX. 3. *Servus meus Isaias*. Samuel se vocavit servum, Samson vocavit se servum. Dictum est enim *Jud.* XV. 18. *Tu dedisti in manu servi tui*. Et Deus non vocavit eum servum. Salomon se vocavit servum: Dictum est enim 1. *Reg.* III. 9. *Dabis ergo servo tuo cor docile*. Et Deus S. B. vocavit eum servum. Sed hoc eruitur ex David patre suo. Dictum est enim. *Propter David servum meum*. Job se non vocavit servum, at Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim *Job* I. 8. *Numquid considerasti servum meum Job?* Josue se non vocavit servum, at Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim *Judic.* II. 8. *Et mortuus est Josue filius Nun servus Domini*. Caleb se non vocavit servum, at Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim *Num.* XIV. 24. *Servum meum Caleb*. Eliakim se non vocavit servum, at Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est enim: *Ad servum meum Eliakim:* Zorobabel se non vocavit servum, at Deus S. B. vocavit eum servum: Dictum est *Hag.* II. 24. *Zorobabel, fili Salathiel, serve meus*. Daniel se non vocavit servum, at Deus S. B. eum vocavit servum: Dictum est enim *Dan.* III. *Sidrach, Misach, & Aldenago servi Dei viventis*. Prophetæ priores se non vocarunt servos, at Deus S. B. vocavit eos servos: Dictum est enim *Amos* III. 7. *Nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas*. *Magnitudinem tuam*: Hæc est constitutio principii, quando memoratur *magnitudo tua* in lege; *Et manus tua fortis*; designantur decem plagæ, quas adduxit Deus S. B. super Ægyptios in Ægypto: Dictum est enim *Exod.* XIV. 16. *Inclina manum tuam*. Quis enim est in cœlo, & in terra? Non est hujusmodi consuetudo carnis & sanguinis. Juxta consuetudinem carnis & sanguinis præfectus sedet in sua præfectura, timet ab iis, qui autoritate præstant, ne eum evertant: sed tu cui nemo est, qui autoritate præstet; qua de causa non condonas mihi? Rex terrestris sedens in solio suo timet propter suos currus, ne eum evertant tu, cui non sunt currus qua de causa mihi non condonas? *Qui faciat secundum opera tua?* In Ægypto. *Et secundum fortitudines tuas?* Super mare. Alia expositio:

וכגבורותיך . על הים דבר אחר כמעשיך במצרים וכגבורותיך על הירדן,

סליק פיסקא

אעברה נא ואראה איפשר שהיה משה מבקש מלפני המקום שיכנס לארץ והלא כבר נאמר כי לא תעבור את הירדן הזה . משל למלך שהיו לו שני עבדים וגזר על אחד מהם שלא לשתות יין שלשים יום אמר מה גזר עלי שלא אשתה יין עד שלשים יום איני טועמו אפילו שנה אחת אפילו שתי שנים וכל כך למה כדי לפוג את דברי רבו חזר וגזר על השני שלא לשתות יין שלשים יום . אמר איפשר אני לחיות בלא יין . אפילו שעה אחת . וכל כך כדי לחבב את רבו . כך משה היה מחבב המקום ומבקש מלפניו שיכנס לארץ . לכך נאמר אעברה נא ואראה ההר הטוב הזה והלבנון הכל קראו אותו הר . אברהם קראו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר יהוה יראה . ישעיה קראו הר , והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה . גוים קראו אותו הר שנאמר והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה ﭏ הר יהוה . והלבנון . זה בית המקדש . גלעד אמר לי ראש הלבנון . ואומר והלבנון באדיר יפול . ולמה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהם של ישרﭏ שנאמר אם יהיו חטאיכם כשני כשלג ילבינו,

סליק פיסקא

ויתעבר יהוה בי למענכם ולא שמע ﭏי . רבי ﭏיעזר אומר נתמלא עלי חימה . רבי יהושע אומר כאשה שאינה יכולה לשות מפני עוברה . למענכם . בשביל נעשה לי כך . ולא שמע ﭏי , ולא קיבל תפילתי . ויאמר יהוה ﭏי רב לך ﭏ תוסף דבר ﭏי עוד בדבר הזה . משל לאדם נודר לאיז הולך לו אצל רבו שיתיר לו נדרו . מה עליך לשמוע דברי רבך , רבך

tio: Secundum opera tua? In Ægypto' *Et secundum fortitudines tuas?* In Jordane.

Finis textus,

TRanseam *quæso*, & *videam*. Impossibile est, quod Mose quæsierit coram Deo, ut posset ingredi in terram; quia jam dictum est: *Non enim transibis Jordanem istum*. Parabola de rege, qui habeat duos servos, de quorum altero decernit, ne bibat vinum triginta dies; Dicit, quid de me decrevit, ne bibam vinum usque ad trigesimum diem? Non gustabo vel per annum unum, vel per annos duos; Et hæc omnia qua de causa? Ne debilitet verba domini sui. Iterum decernit de altero, ne bibat vinum triginta dies; Dicit; Impossibile est mihi, ut possim vivere sine vino vel per horam unam? Et hæc omnia qua de causa? Ut diligat dominum suum. Sic Mose dilexit verba Dei, & quæsivit coram eo, ut ingrederetur in terram: Idcirco dictum est. *Transeam, quæso, & videam montem bonum istum, & Lebanon*. Omnes illum vocarunt montem. Abraham eum vocavit montem. Dictum est enim *Genes.* XXII. 14. *Quod dicitur hodie: In monte Dominus apparebit*. Isaias eum appellavit montem: Dictum est enim *Isai.* II. 2. *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini*. Gentes eum appellarunt montem: Dictum est enim ibid. *Et ibunt populi multi & dicent: Venite & adscendamus ad montem Domini*. *Et Lebanon*. Hæc est domus sanctuarii; Dictum est enim *Jerem.* XXII. 6. *Galaad tu mihi caput Lebanon*. Pariterque dictum est *Isai.* X. 33. *Et Lebanon cum excelsis cadet*. Et cur dictum est nomen ejus *Lebanon*? Quia dealbabat peccata Israelitarum: Dictum est enim *Isai.* I. 18. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum quasi nix dealbabuntur*.

Finis textus,

IRatus *fuerat Dominus causa vestri, propterea non exaudivit me*. R. Eliesser dicit; Impletus fuit contra eum ira. R. Jehosua dicit; Sicut mulier, quæ non possit se inclinare propter ejus fœtum. *Causa vestri*. Propter vos sic mihi factum est. *Propterea non exaudivit me*. Non accepit orationem meam *Sed dixit Dominus, mihi sat tibi, ne addas loqui mecum amplius de verbo hoc*. Parabola de quodam, qui voveat nolle ire

אחר ויאמר יהוה ײ רב לך . אמר לו
דוגמא אתה עושה לדיינים שיאמרו מה
משה חכם גדול לא נשא לו פנים
על ידי שאמר שמעו נא המורים נגזר
גזירה שלא יכנס לארץ המנעין את הדין
והמעותין את הדין על אחת כמה וכמה
ומה משה שנאמר לו רב לך ﭏ תוסף לא
נמנע מלבקש רחמים מלפני המקום .
שאר בני אדם על אחת כמה וכמה .
ומה חזקיה שנאמר צו לביתך כי מת
אתה ולא תחיה לא נמנע מלבקש רחמים
מלפני המקום שהיה דורש אפילו חרב
חדה על צוארו של אדם לא ימנע
עצמו מן הרחמים שנאמר ויסב חזקיהו
פניו ﭏ הקיר ויתפלל . שאר בני אדם
על אחת כמה וכמה . דבר אחר ויאמר
יהוה ײ רב לך אמר ליה משה הרבה
לך בידי ﭏ תביישני . דבר אחר ויאמר
יהוה ײ רב לך כאדם שאומר לחבירו
עובר פלוני על דרך פלוני . ﭏ תוסף .
מיכן אמר רבי ﭏעזר בן יעקב יפה שעה
אחת בתפילה יותר ממעשים טובים .
שבשביל כל מעשיו של משה לא
נאמר לו עלה וכאן נאמר לו עלה . מיכן
אמרו העומדים בחוצה לארץ הופכים
פניהם כנגד ארץ ישראל ומתפללים
שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם .
העומדים בארץ ישראל הופכים פניהם
כנגד בית המקדש ומתפללים שנאמר
והתפללו דרך ארצם . העומדים בארץ
ישראל הופכים פניהם כנגד ירושלם
שנאמר והתפללו אל העיר הזאת .
העומדים בירושלם הופכים פניהם כנגד
בית המקדש שנאמר ויתפלל את הבית
הזה . העומדים בבית המקדש מכוונים
לכם כנגד בית קדשי הקדשים ומתפללים
שנאמר ויתפלל אל המקום הזה נמצאו
עומדים בצפון פניהם לדרום בדרום פניהם
לצפון במזרח פניהם במערב במערב פניהם
למזרח נמצאו כל ישראל מתפללים אל

ire ad magiſtrum ſuum, ut diſſolvat votum ſuum. Quid tibi, ut audias verba magiſtri tui? Alia expoſitio: *Sed dixit Dominus mihi; ſat tibi*: Dixit: Tu exemplar fies judicibus, qui dicent; Sicut Moſen, qui fuit ſapiens, non reſpexit, propterea quod dixit: *Audite nunc rebelles. Num.* xx. 19; decrevit decretum, ne ingrederetur in terram; qui cohibet judicium, & qui pervertit judicium, quanto magis? Si Moſe, de quo dictum eſt: *Sat tibi, ne addas*; Non ceſſavit ut quæreret miſericordiam coram Deo, ceteri homines quanto magis? Si Ezechia de quo dictum eſt 2. *Reg.* xx. 1. *Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non vives*. Non ceſſavit implorare miſericordim coram Deo, exponens; vel gladius acutus fuerit ſuper alicujus guttur; non ceſſabit ab oratione: Dictum eſt enim ibid. *Et convertit Ezechias faciem ſuam ad parietem & oravit*. Ceteri homines quanto magis? Alia expoſitio: *Sed dixit Dominus mihi; ſat tibi*: Dixit Moſi: Sat erit tibi in manu tua in ſeculo futuro; ſicut homo, qui dicit ſocio ſuo; ſat erit in manu mea, ne mihi ſis moleſtus. Alia expoſitio: *Sed dixit Dominus mihi: ſat tibi*. Sicut homo qui dicit ſocio ſuo: Tranſit N. per viam N. *Ne addas*. Hinc dicit R. Elieſer ben Jacob. Melior eſt hora una in oratione, quam opera bona; quia propter opera bona Moſis, non dictum eſt illi; *Adſcende*. At hoc loco dictum eſt: *Adſcende*. Hinc dixerunt: Qui ſtant extra terram, orantes convertunt facies ſuas contra terram Iſrael, & orant; Dictum eſt enim 1. *Reg.* VIII. 48. *Et oraverit te contra viam terræ ſuæ*. Qui ſtant in terra, orantes convertunt facies ſuas contra Hieruſalem. Dictum eſt enim ibid. *Et oraverint ad civitatem iſtam*. Qui ſtant in Hieruſalem, orantes convertunt facies ſuas contra domum ſanctuarii. Dictum eſt enim ibid.: *Et oraverit ad domum iſtam*. Qui ſtant in domo ſanctuarii, orantes convertunt facies ſuas contra domum ſancti ſanctorum: Dictum eſt ibid. *Et oraverit ad domum iſtam*. Deprehenditur, quod ſtantes in aquilone convertant facies ſuas ad auſtrum, qui in auſtro, convertant facies ſuas ad aquilonem, qui in oriente, convertant facies ſuas ad occidentem, qui in occidente convertant facies ſuas ad orientem; *Deprehenduntur* Iſraelitæ orare ad locum unum. *Et vide oculis tuis*. Parabola de rege, qui decrevit de filio ſuo, ne ingredia-

מקום אחר . וראה בעיניך משל למלך
שגזר על בנו שלא יכנס לבירת לינה
שלו נכנס לפתח פלטורין שלו משכו
ומדבר עמו . נכנס לטרקלין שלו משכו
ומדבר עמו . כיון שבא ליכנס לקיטון
אומר לו מיכן ואילך ארת אסור. כך משה
אמר לפני המקום רבונו של עולם כל
עצמי איני משוך מארץ ישראל אלא
מלא הירדן הזה מלא חבל של חמשים
אמה . אמר ליה וראה בעיניך כי לא
תעבור . וצו את יהושע . אין צווי אלא
זירוז שנאמר ויקרא משה להושע בן נון
ויאמר אליו לעיני כל ישראל. חזק ואמץ
חזק בתורה ואמץ במעשים טובים . כי
הוא יעבור לפני העם הזה . אם אתה
עובר לפניהם עוברים ואם לאו אין עוברים
והוא ינחיל אותם . אם מנחילם נוחלין
ואם לאו אין נוחלים . וכן אתה מוצא
כשהלכו לעשות מלחמה בעי נפלו מהם
כשלשים וששה איש צדיקים שנאמר ויכו
מהם אנשי העי כשלשים וששה וגו׳ ויקרע
יהושע שמלותיו ויפל על פניו ארצה
לפני ארון יהוה עד הערב ויאמר יהושע
אתה יהוה אלהים למה העברת העביר
בי אדני מה אומר אחרי אשר הפך .
ויאמר יהוה אל יהושע קום לך למה זה
אתה נופל על פניך לא כך אמרתי
למשה רבך מתחלה אם עובר לפניהם
עוברים . ואם לאו אין עוברים המנחילם
נוחלים ואם לאו אין נוחלים ואתה שלחתם
והלכת אחריהם,

סליק פיסקא

ונשב בגיא אמר להם מי גרם לנו
שנשב בגיא מעשים רעים שעשינו בפעור.
דבר אחר אמר להם ונשב בגיא מול
בית פעור . ראו כמה בינכם לביני
הרבה. כמה תפילות בקשתי ונגזר עלי
גזירות שלא איכנס לארץ אבל אתם
הכעסתם לפני ארבעים שנה שנאמר
ארבעים שנה אקוט בדור. ולא עוד לא
שגדולים שבכם משתחוים לפעור. וימין
שלו פשוטה לקבל שבים. ועתה ישרא

tur in domum suam pernoctationis, ingreditur portam palatii sui, attrahit illum, & secum loquitur, ingreditur in triclinium, attrahit illum, & secum loquitur; quando venit, ut ingrediatur in cubiculum, dicit illi. hinc & ulterius tibi interdictum est: Sic Mose dixit coram Deo: Domine mundi. Omnia ossa mea non attrahentur a terra Israel, sed plenitudo Jordanis, hujus funis quinquaginta cubitorum. Respondit ei. *Vide oculis tuis, quia non transibis. Et præcipe Josua*; Non significat præceptum nisi alacritatem: Dictum est enim: *Et vocavit Mose Josua filium Nun; & dixit ei in oculis universi Israel. Fortifica, & corrobora:* Fortifica, & corrobora in operibus bonis. *Ipse enim transibit ante populum istum*: Si tu transibis ante eos, transibunt, si minus non transibunt: *Ipseque hæreditare faciet illos*. Si faciet eos hæreditare, hæreditabunt, si minus non hæreditabunt: Et sic tu deprehendis; Quando profecti sunt ad gerendum bellum in Hai ceciderunt ex iis quasi sex triginta viri justi: Dictum est enim *Jos.* VII. 5. *Et percussi sunt a viris urbis Hai quasi triginta sex &c. Et scidit Josue vestimenta sua, & cecidit in facies suas in terram coram arca Domini usque ad vesperam: Et dixit Josue; Domine Deus quid voluisti traducendo traducere per me Domine?* Quid dictum est*: Hostibus suis terga vertentem? Et dixit Dominus ad Josue: Surge, cur cecidisti in facies tuas?* Non ita dixi Mosi magistro tuo a principio; Si transibis ante illos, transibunt; si minus, non transibunt: Si facies eos hæreditare, hæreditabunt, si minus, non hæreditabunt; Et tu, qui misisti, & profectus es post eos?

Finis textus.

Et mansimus in valle, Dixit eis: Quid effecit, ut nos staremus in valle? Opera mala, quæ fecimus in Pehor. Alia expositio: Dixit illis: *Et stetimus in valle e regione beth Pehor*. Videte, quam multa inter vos & me multiplicavit: Quam multas preces rogavi, tamen decrevit de me decretum ne ingrediar in terram; sed vos illum præ me irritastis: Dictum est enim *Psal.* xcv. 10. *Quadraginta annis offensus fui generationi*. Neque hoc satis fuit, sed majores inter vos adorarunt Pehor; & ejus dextra extensa fuit ad recipiendum captivos. *Nunc ergo Israel, audi statuta*. Ecce vos inno-

שמע אל החוקים . הרי אתם חדשים .
כבר מחול לשעבר.

סליק פיסקא

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד .
למה נאמר לפי שנאמר דבר אל בני ישראל
דבר אל בני אברהם יצחק ויעקב לא
נאמר אלא דבר אל בני ישראל . זכה יעקב
אבינו שיאמר דיבור לבניו לפי שהיה
יעקב מפחד כל ימיו ואומר אוי לי שמא
תצא ממני פסולת כדרך שיצא מאבותי
אברהם יצא ממנו ישמעאל . יצחק יצא
ממנו עשו אחי. ישמעאל עבד עבודה זרה
שנאמר ותרא שרה בן הגר המצרית
שעבד עבודה זרה דברי רבי עקיבא .
רבי שמעון בן יוחי אומר ארבעה דברים
היה רבי עקיבא דורשם ואין אני דורשן
כמותו ודברי נראים מדבריו . הרי הוא
אומר ותרא שרה את בן הגר המצרית
שעבד עבודה זרה. ואני אומר לא לענין
הזו צריך אלא לענין שררות וכשבאו
לחלק היה ישמעאל אומר לא אני נוטל
שני הלקים שאני בכור. לכן שרה אמרה
גרש את בן האמה הזאת ואת בנה.
ודברי אני רואה מדבריו. כיוצא בו את
אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם
אם את כל דגי הים יאסף להם
דברי רבי עקיבא . ואני אומר אפילו
מכניס להם כל צאן ובקר שבעולם
סופם לרון אחריך . השיבתו רוח הקודש
עתה תראה היקרך דברי אם לא .
ודברי אני רואה מדבריו. כיוצא בו אתה
אומר בן אדם יושבי החרבות האלה על
אדמת ישראל לאמר אחד היה אברהם
ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו ניתנה
הארץ למורשה והלא דברים קל וחומר
ומה אברהם שלא עבד אלא אלה אחד
ירש את הארץ אנו עובדים אלהות
הרבה אינו דין שנירש את הארץ. ואני
אומר ומה אברהם שלא נצטוה אלא
מצוה אחת ירש את הארץ אנו
שנצטוינו מצות הרבה אינו דין שנירש
את הארץ . ומה נביא משיבם על
כן כה אמר יהוה על הדם תאכלו
ועיניכם תשאו אל גלוליכם והדם
תשפכו עמדתם על חרבכם ועשיתם
תועבה ואיש את רעהו טמא . ורואה
אני את דברי מדברי רבי עקיבא. כיוצא

novati estis ; jam præteritum vobis condanavit.

Finis textus.

Audi Israel : *Dominus Deus noster Deus unus*. Cur dictum est? Quia dictum est : *Loquere ad filios Israel*. Loquere ad filios Abraham, Isaach, & Jacob ; non dictum est: *Loquere ad filios Israel*. Meruit Jacob pater noster, ut diceret allocutionem filiis suis; Quia Jacob omnibus diebus suis pavidus dicebat: Væ mihi; fortasse egressa est ex me profanatio, sicut egressa est ex patribus meis; ex Abrahamo egressus est Ismael ; ex Isaach egressus est Esau frater meus. Ismael servivit Idololatriæ. Dictum est enim *Genes.* XXI. 9. *Et videns Sara filium Agar Ægyptiæ*; quod serviret Idololatriæ. Verba R. Akiba. R. Simeon ben Jochai dicit. Quatuor exposuit R. Akiba, at ea juxta ejus sententiam non expono ; & verba mea præ ejus verbis sunt probabiliora. Ecce dictum est : *Et videns Sara filium Agar Ægyptiæ*; quod serviret Idololatriæ; At ego dicam; non hac ratione necesse est, sed respectu principatus : Et quando venerunt ad dividendum, Ismael dixit; Nonne ego accipiam duas partes, cum sim primogenitus? Idcirco Sara dixit: *Ejice ancillam hanc, & filium ejus*. Et verba mea præ ejus verbis sunt probabiliora. Huic simile tu dicis *Num.* XI. 22. *Num oves & boves jugulabuntur eis, & sat erit eis? Si omnes pisces maris congregabuntur eis, & sat erit eis?* Verba R. Akiba. At ego dicam; Si congreges illis omnes oves & boves, qui sunt in mundo, finis eorum erit, ut contendant post te. Respondit Spiritus sanctus: *Jam videbis utrum superveneri verbum meum, an non. Num.* XI. 23. Et verba mea præ ejus verbis sunt probabiliora. Huic simile tu dicis *Ezech.* XXXIII. 24. *Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super terram Israel, dicendo: Unus erat Abraham, & hæreditavit terram, & nos multi sumus, nobis data est terra in hæreditatem*. Ecce argumentum a minori ad majus : Si Abraham, qui non serviit nisi Deo uni; hæreditavit terram, nos qui serviimus multis diis, non erit æquum, ut hæreditemus terram? At ego dicam : Si Abraham, cui non est madatum nisi unum præceptum, hæreditavit terram; nos, quibus mandata sunt multa præcepta, non erit æquum ut hæreditemus terram? Et quid propheta illis respondit? *Sic dicit Dominus Deus. Qui*

in

בו אתה אומר כה אמר יהוה צום
הרביעי וצום החמישי וצום העשירי יהיו
לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים
טובים . צום הרביעי זה שבעה עשר
בתמוז שבו הובקע העיר ולמה נקרא
שמו רביעי שהוא חודש רביעי . צום
החמישי זה תשעה באב שבו חרב בית
המקדש בראשונה ובשנייה. ולמה נקרא
שמו חמישי שהוא חודש חמישי . צום
השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג
גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן
נתניה ללמדך שקשה מיתתם של צדיקים
לפני הקדוש ברוך הוא כחורבן בית
המקדש צום העשירי זה עשרה בטבת
שבו סמך מלך בבל על ירושלם שנאמר
ויהי דבר יהוה אלי בשנה התשיעית
בחודש העשירי בעשור לחודש בן אדם
כתב לך את שם היום ואת עצם היום
הזה סמך מלך בבל על ירושלם . ואני
אומר צום העשירי הוא צום החמישי
אלא שביהודה מתענים על המעשה
ובגליל על השמועה שנאמר ויהי בשתים
עשרה שנה בעשירי בחמשה לחודש
לגלותינו בא אלי הפליט וגו'. ושמעו ועשו
יום שמועה כיום שריפה . ודבריי אני
רואה מדבריו . אברהם יצא ממנו ישמעאל
יצחק יצא ממנו עשו . אבל אני לא
תצא ממני פסולת כדרך שיצאו מאבותי
וכן הוא אומר וידר יעקב נדר לאמר.
עלת על לב שהיה יעקב אבינו אומר
אם יהיה אלהים עמדי וגו' . ונתן לי
לחם לאכול ובגד ללבוש . ושבתי בשלום
אל בית אבי והיה יהוה לי לאלהים . מכל
מקום מה תלמוד לומר והיה יהוה לי
לאלהים שיחול שמו עלי שלא תצא
ממני פסולת מתחלה עד סוף .

in sanguine comeditis, *& oculos vestros levatis ad immunditias vestras*, *& sanguinem effunditis*, *& statis in viis vestris*, *& fecistis abominationem*, *& unusquisque proximum suum polluit*. Ibid. Et mea verba præ ejus verbis sunt probabiliora. Huic simile tu dicis *Zachar.* XIII. *Sic dicit Dominus: Jejunium quarti*, *& jejunium quinti*, *& jejunium septimi*, *& jejunium decimi erunt domui Juda in gaudium & lætitiam*, *& in dies festos solennes*. *Jejunium quarti:* Hic est dies decimus septimus Tamuz, in quo diruta est urbs; & cur vocatur nomen ejus quartum? Quia mensis erat quartus. *Jejunium quinti*; hic est dies nonus Ab, in quo diruta fuit domus sanctuarii primi, & secundi, & cur vocatur quintum? Quia erat mensis quintus. *Jejunium septimi*; Hic est dies tertius Tisri, in quo occisus fuit Gedolia filius Achikam; Et quis occidit? Ismael filius Nethania; Ut doceare, esse molestam mortem justorum coram Deo S. B. sicut excidium domus sanctuarii. *Jejunium decimi*: Hic est dies decimus Tebeth, in quo accessit rex Babel ad Hierosolymam; Dictum est enim *Ezech.* XXIV. I. *Et fuit verbum Domini ad me in anno nono*, *in mense decimo*, *decima die mensis*, *dicens. Fili hominis*; *scribe tibi nomen diei hujus*, *in qua accessit rex Babel ad Hierusalem*. At ego dicam, jejunium decimi esse jejunium quinti; Sed in Judæa jejunant ob factum & in Galilæa ob famam; Dictum est enim ibid. XXXIII. 21. *Et fuit in duodecimo anno*, *in decimo mense*, *in quinto mensis transmigrationis nostræ*, *venit ad me qui fugerat de Hierusalem &c.* Quando audierunt, fecerunt diem famæ, sicut diem conbustionis: Et verba mea præ ejus verbis sunt probabiliora: Ex Abraham exiit Ismael, ex Isaach exiit Esau; sed ex me non exibit profanatio, sicut exiit ex patribus meis: Et sic dictum est *Genes.* XXIIII. 20. *Vovitque Jacob votum dicendo:* Putasne, quod Jacob pater noster dixerit: *Si fuerit Deus mecum*, *& custodierit me in via ista*, *qua ego incedo*, *dederitque mihi panem ad comedendum & vestimentum ad induendum*, *reversusque fuero in pace ad domum patris mei*, *tum erit Dominus mihi in Deum*. Omnimode. Cur dictum est: *Tum erit Dominus mihi in Deum?* Ut resideat nomen ejus super me. Fortasse egredietur ex me profanatio a principio usque ad finem. Et sic dictum est *Genes.* XXXV. 22. *Et fuit cum habitaret Israel &c.* Quando audivit Jacob sic timuit dicens;

væ

וכן הוא אומר ויהי בשכן ישראל וגו' כיון
ששמע יעקב כן נזדעזע ואומר אוי לי
שאירע לי פסולת בבני עד שנתבשר מפי
המקום שחזר ראובן בתשובה שנאמר
ויהיו בני יעקב שנים עשר. והלא בידוע
ששנים עשר הם אלא שנתבשר מפי
הקדוש ברוך הוא שעשה ראובן תשובה.
ללמדך שהיה ראובן מתענה כל ימיו
על אותו מעשה עד שבא משה וקיבלו
בתשובה שנאמר יחי ראובן ואל ימות.
וכן אתה משה כשנפטר יעקב אבינו מן
העולם קרא להם לבניו והוכיחן כל
אחד ואחד בפני עצמו. וחזר וקרא אותם
כולם כאחד. אמר להם שמא יש לכם
בלבכם מחלוקת על מי שאמר והיה
העולם אמרו לו שמענו כשם שאין בליבך
מחלוקת כך אין בלבנו מחלוקת על מי
שאמר והיה העולם אלא יהוה אלהינו
יהוה אחד על זה הוא אומר וישתחו
ישראל על ראש המיטה וכי על ראש
המטה השתחוה אלא שהודה ושיבח
שלא יצא ממנו פסולת. ויש אומר
וישתחו ישראל על ראש המטה שעשה
ראובן תשובה. דבר אחר שאמר ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמר לו
הקדוש ברוך הוא ליעקב. הרי שהיית
מתאוה כל ימיך שהיו בניך משכימים
ומעריבים וקורים קריאת שמע מיכן
הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו
יצא. יהוה אלהינו למה נאמר והלא כבר
נאמר יהוה אחד ומה תלמוד לומר
אלהינו עלינו הוחל שמו ביותר. כיוצא
בו אתה אומר שלש פעמים בשנה
יראה כל זכורך את פני הארון יהוה
אלהי ישראל ומה אני צריך והלא כבר
נאמר את פני הארון יהוה. אלהי
ישראל. על ישראל הוחל שמו ביותר.
כיוצא בדבר אתה אומר שמעה עמי
ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים
אלהיך אנכי. הוחל שמי עליך ביותר.
דבר אחר יהוה אלהינו יהוה אחד על
כל באי העולם. יהוה אלהינו בעולם
הזה. יהוה אחד לעולם הבא. וכן
הוא אומר והיה יהוה למלך על כל
הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד
ושמו אחד.

סליק פיסקא

væ mihi, cui contigit profanatio in filiis meis, donec nunciatum est ex ore Dei S. B. Ruben fecisse pœnitentiam; Dictum est enim ibid. *Et fuerunt filii Israel duodecim.* Atqui certum erat fuisse duodecim: Sed dictum est, quia nunciatum fuit ex ore Dei S. B. Ruben fecisse pœnitentiam; Ut doceare, quod Ruben se afflixerit cunctis diebus suis de hoc opere, donec venit Mose, & accepit eum in pœnitentiam: Dictum est enim *Deut.* XXXIII. 6. *Vivat Ruben, & non moriatur.* Et sic tu deprehendis; quando recessit Jacob pater noster ex hoc mundo, vocavit filios suos, & singulos seorsim increpavit; atque iterum omnes simul vocavit, dicens: Fortasse vobis est in corde vestro dissensio in eum, qui dixit, & fuit mundus: Responderunt; Audivimus sicut non est dissensio in corde tuo, ita pariter non est dissensio in corde nostro in eum qui dixit: & fuit mundus; sed *Dominus Deus noster Deus unus:* Idcirco dictum est *Genes.* XLVII. 31. *Et adoravit Israel super caput lecti:* Quid? Num super caput lecti adoravit? Sed gratias egit, & laudavit, quod non fuerit ex se egressa profanatio. Et alii dicunt: *Et adoravit Israel super caput lecti;* Quod fecerit Ruben pœnitentiam. Alia expositio: Quod dixerit: *Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi.* Dixit Deus S. B. Jacobo; Ecce desiderasti cunctis diebus, quod filii tui mane & vespera legerent lectionem: *Audi*: Hinc dixerunt: Si quis legat *Audi*, & & non audiat auribus suis, satisfacit officio suo. *Dominus Deus noster.* Cur dictum est? Atqui jam dictum est: *Deus unus*: Et cur dictum est: *Deus noster?* Ut in nobis per excellantiam resideat. Huic simile tu dicis *Exod.* XXIII. 17. *Tribus vicibus in anno apparebit omnis masculus tuus coram Dominatore Domino Deo Israel.* Quod in Israel ejus nomen per excellentiam resideat. Huic simile tu dicis *Psal.* L. 7. *Audi popule meus, & loquar, Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.* Ut per excellentiam resideat nomen meum super te. Alia expositio. *Dominus Deus noster Deus unus* super omnibus venientibus in mundum: *Dominus Deus noster* in hoc seculo; *Deus unus* in seculo futuro. Et sic dictum est. *Et erit Dominus in regem, in die illa erit Dominus unus, & nomen ejus unum.*

Finis textus.

Di-

ואהבת את יהוה אלהיך . עשה מאהבה . הפריש הכתוב בין העושה מאהבה לעושה מיראה . מאהבה שכרו כפול ומכופל לפי שהוא אומר את יהוה אלהיך תירא ואותו תעבוד . יש לך אדם כשהוא מתיירא מחברו כשהוא מטריחו מניחו והולך לו . אלא אתה עושה מאהבה שאין לך אהבה במקום יראה . ויראה במקום אהבה . אלא במידת הקדוש ברוך הוא בלבד . דבר אחר ואהבת את יהוה אלהיך אהבתו על כל הבריות כאברהם אביך כענין שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. והלא אם מתכנשים כל באי העולם לבראות יתוש אחד ולהכניס בו נשמה אינם יכולים לבראותו . ומה תלמוד לומר ואת הנפש אשר עשו בחרן. אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מגיירם ומכניסן תחת כנפי השכינה. בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב ויצר רע. דבר אחר בכל לבבך שלא יהיה ליבך חלוק על המקום . ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך . וכן הוא אומר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן לטבחה. רבי שמעון בן מנסיא אומר וכי אפשר לו לאדם ליהרג בכל יום . שמעון בן עזאי אומר נפשך אוהבתו עד מיצוי הנפש רבי אליעזר בן יעקב אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך. ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך. יש לך שגופו חביב עליו ממנונו לכך נאמר בכל נפשך ויש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך. רבי יעקב אומר אם נאמר בכל נפשך קל וחומר בכל מאודך. בכל מדה ומדה שהוא מודד לך בין במדת הטוב בין

Diliges Dominum Deum tuum. Fac ex amore. Distinguit textus inter operantem ex amore & inter operantem ex timore: Amantis duplicata, atque iterum duplicata erit merces: Quia dictum est *Deut.* VI. 13. *Dominum tuum timebis, & illi servies*. Si quis fuerit, qui timeat a socio suo, sibique molestiam exibehat, deserit eum, & abit: Sed tu facies ex amore, ne sit tibi amor pro timore, & timor pro amore; Sed juxta consuetudinem Dei S. B. duntaxat. Alia expositio: *Diliges ergo Dominum Deum tuum*; Dilige eum super omnes creaturas, sicut Abraham pater tuus. Dictum est enim *Genes.* XII. 5. *Et animas quas fecerant in Haran*. Si conveniant omnes venientes in mundum ad creandum culicem, & ad introducendum in illum animam, creare non poterunt: Cur igitur dictum est: *Et animas quas fecerant in Haran*? Sed docemur, quod Abraham pater noster eos fecerit proselytos, & introduxerit sub alas Divinitatis. *Toto corde tuo*: Duobus tuis desideriis, desiderio bono, & desiderio malo. Alia expositio. *Toto corde tuo*. Ne sit cor tuum divisum in Deo. *Et tota anima tua*. Vel si eripuerit animam tuam. Et sic dictum est *Psal.* XLIV. 23. *Quoniam propter te occidimus tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis*. R. Simeon ben Menasia dicit: Num possibile est homini occidi toto die? Simeon ben Azai dicit. *Tota anima tua*: Dilige eum usque ad exitum animæ. R. Eliefer ben Jacob dicit: Si dictum est: *Tota anima tua*: Cur dicendum erat: *Tota facultate tua*? Si dictum est: *Tota facultate tua*: Cur dicendum erat: *Tota anima tua*? Est qui amat corpus suum præ facultatibus suis: Idcirco dictum est: *Tota anima tua*. Et est, qui amat facultates suas præ corpore suo: Idcirco dictum est: *Tota facultate tua*. R. Jacob dicit. Si dictum est: *Tota anima tua*: Multo magis: *Tota facultate tua*. Quavis mensura qua tibi metiatur, sive mensura boni, sive mensura pœnæ. Et sic David dixit *Psal.* CXVI. 13. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*. Et sic Job dixit I. 21. *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*: Multo magis in conditione pœnæ. Quid illi dixit ejus uxor? *Adhuc tu obfirmaris in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere*. *Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es; si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Vi-

במדת הפורענות . וכן דוד הוא אומר
כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא
וכן איוב הוא אומר יהוה נתן ויהוה
לקח יהי שם יהוה מבורך קל וחומר על
מידת הפורענות מה אשתו אומרת לו
עודך מחזיק בתומתך ברך אלהים ומת.
אמר לה כדבר אחת הנבלות תדברי גם
את הטוב נקבל מאת האלהים ואת
הרע לא נקבל . אנשי דור המבול היו
כעורים בטובה. וכשבאתה עליהם פורענות
קיבלוה בעל כורחם. והלא דברים קל
וחומר . אנשי סדום ועמורה היו כעורים
בטובה וכשבאתה עליהם פורענות
קבלוה אותם בעל כרחם והרי דברים
קל וחומר . ומה אם מי שהוא כעור
בטובה נאה בפורענות . כל שכן מי
שהוא נאה בטובה נאה בפורענות
כדבר אחת הנבלות תדברי את הטוב
נקבל מאת האלהים ואת הרע לא
נקבל . ועוד יהא אדם שמח בייסורים
יותר מן הטובה שאילו אדם בטובה כל
ימיו. אין נמחל לו עון שבידו . ובמה
נמחל לו בייסורים נמחל לו . רבי
אליעזר בן יעקב אומר הרי הוא אומר
את אשר יאהב יהוה יוכיח וכאב את בן
ירצה . מי גרם לבן שירצה לאב הוי
אומר אילו ייסורים . רבי מאיר אומר
הרי הוא אומר וידעת עם לבבך כי
כאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך
מייסרך . אתה ולבך יודעים המעשים
שעשית. והייסורים שהבאתי עליך שלא
כנגד מעשיך שעשית . הבאתי לך . רבי
יוסי ברבי יהודה אומר חביבים ייסורים
לפני המקום שכבודו של מקום חל על
מי שייסורים באים עליו שנאמר יהוה
אלהיך מייסרך. רבי נתן ברבי יוסף אומר
כשם שהברית כרותה לארץ כך ברית
כרותה לייסורים שנאמר יהוה אלהיך
מייסרך. ואומר כי יהוה אלהיך מביאך אל
ארץ טובה ורחבה . רבי שמעון בן יוחי
אומר חביבים יסורים ששלש מתנות נתן
הקדוש ברוך הוא להם לישראל. שאומות
העולם מתאוים להם ולא נתנוהו לישראל
אלא על ידי ייסורים ואילו הם . תורה
וארץ ישראל. והעולם הבא. תורה מנין
שנאמר לדעת חכמה ומוסר ואומר אשרי
הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו.
ארץ ישראל מנין יהוה אלהיך מייסרך.

Viri generationis diluvii inquinati sunt bonis, & quando venit super eos pœna, inviti acceperunt: Ecce argumentum a minori ad majus: Viri Sodoma & Gomora erant inquinati in bono, & quando venit super eos pœna, inviti acceperunt: Ecce argumentum a minori ad majus; Sicut si qui inquinatus est bono, conveniens est pœna, multo magis, cui conveniens fuit bonum, conveniens erit pœna; *Quasi una de stultis mulieribus locuta es, si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suspiciamus?* Præterea homo magis lætabitur castigationibus, quam bono; quoniam si homo fuerit cunctis diebus suis in bono, non remittetur ei delictum suum: Et quonam condonatur illi? Castigationibus condonatur. R. Elieser ben Jacob dicit: Ecce dictum est *Prov. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi*. Quid efficit, ut filius acceptus sit patri? Dictum est: Istæ sunt castigationes. R. Meir dicit: Ecce dictum est *Deut.* VIII. 5. *Consciusque eris cum corde tuo, quod quemadmodum castigat homo filium suum, Dominus Deus tuus castigat te*. Tu, & cor tuum cognoscitis opera, quæ fecisti; Et castigationes, quas adduxi super te, & non æquivalent operibus tuis, quæ fecisti adduxi super te. R. Jose bar R. Jehuda dicit: Amabiles sunt castigationes coram Deo, quia honor Dei cadit super eum, cui superveniant castigationes: Dictum est enim: *Dominus Deus tuus castigat te*. R. Nathan bar R. Joseph dicit: Sicut fœdus percussum fuit cum terra, ita pariter fœdus percussum est cum castigationibus. Dictum est enim: *Dominus Deus tuus castigat te*. Paríterque dictum est ibid. *Quia Dominus Deus tuus adducet te in terram bonam & spatiosam*. R. Simeon ben Jochai dicit: Amabiles sunt castigationes quia cum data sint tria dona Israeli, quæ desiderarunt nationes mundi, tamen non data sunt nisi per castigationes; quæ sunt lex, & terra Israel, & seculum futurum. De lege unde probatur? Ex eo quod dictum est *Prov.* I. 2. *Ad sciendam sapientiam, & disciplinam*. Pariterque dictum est *Psal.* XLIV. 12. *Beatus homo, quem tu castigaveris Domine, & de lege tua docueris eum*. De terra Israel unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Dominus Deus tuus qui castigat te*. Pariterque dictum est ibid. *Quia Dominus Deus tuus adducet te in terram bonam, terram torrentium aquarum, fontium, & abys-*

ואומר יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר , העולם הבא מנין שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר . איזהו דרך שמביא אור לעולם הבא . הוי אומר זה ייסורים , רבי נחמיה אומר חביבים יסורים שכשם שקרבנות מרצים . כך ייסורים מרצים . בקרבנות הוא אומר ונרצה לו לכפר עליו. בייסורים הוא אומר והם ירצו את עונם . ועוד שהיסורים מרצים יותר מהקרבנות . שהקרבנות בממונו וייסורים בגוף . וכן הוא אומר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו . וכבר היה רבי אליעזר חולה ונכנסו רבי טרפון ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא לבקרו . נענה רבי טרפון ואמר רבי חביב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה מאיר בעולם הזה ואתה מאיר לעולם הזה ולעולם הבא . נענה רבי יהושע ואמר רבי חביב אתה לישראל כמתן גשמים שהגשמים נותנים חיים בעולם הזה. ואתה נתתה להם חיים בעולם הזה ובעולם הבא אמר ליה רבי אלעזר בן עזריה לרבי חביב אתה לישראל מאב ואם שאב ואם מביאים את האדם לעולם הזה ואתה מביא אותנו לעולם הזה ולעולם הבא , נענה רבי עקיבא ואמר רבי חביבים יסורים ואמר להם רבי אליעזר לתלמידו סמכוני . ישב לו . רבי אליעזר . אמר לו אמור עקיבא . אמר לו הרי הוא אומר בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו . וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ואומר גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה. וכי עלתה על דעתך שחזקיהו לימד תורה לישראל ולמנשה בנו לא למד תורה . אלא כל תלמוד שלימדו וכל עמל שעמל בו לא הועיל לו אלא ייסורים . שנאמר וידבר יהוה אל מנשה ואל עמו ולא

abyssorum erumpentium in vallibus & in montibus. De seculo futuro unde probatur ? Ex eo quod dictum est *Prov.* VI. 23. *Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ*. Quænam est via , quæ adducit lucem in seculo futuro? Ecce dictum est : *Istæ sunt castigationes*. R. Nehemia dicit: Amabiles sunt castigationes ; quia sicut sacrificia expiant , ita pariter castigationes expiant : De sacrificiis dictum est *Levit.* I. 4. *Et acceptabile sit pro eo, ut faciat expiationem pro eo*. De castigationibus dictum est ibid. XXVI. 43. *Ipsi quoque placabunt pro peccatis suis*. Præterea castigationes expiant plusquam sacrificia; quia sacrificia in pecunia, & castigationes in corpore: Et sic dictum est *Job.* II. 4. *Pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo, dabit pro anima sua*. Cum ægrotaret R. Elieser, ingressi sunt R. Tarphon , & R. Jehosua , & R. Elieser ben Azaria , & R. Akiba ad illum visitandum: Respondit R. Tarphon dixit: Rabi; Tu amabilior es Israeli orbe solis, quia orbis solis illuminat hunc mundum , at tu illuminas mundum futurum . Afflictus R. Jehosua dixit: Rabi: Tu es amabilis Israeli sicut donum pluviarum , etenim pluviæ dant vitam in hoc seculo , at tu das vitam illis in hoc seculo, & in seculo futuro. Dixit R. Elieser ben Azaria : Rabi tu es amabilior Israeli patre & matre, quia pater & mater adducunt hominem in hunc mundum , at tu adducis nos in hunc mundum , & in mundum futurum: Afflictus R. Akiba dixit: Rabi ; Amabiles sunt castigationes. Et dixit R. Elieser discipulo suo : Innitere: Et ipse sedit: Respondit ei ; R. Elieser dixit: Dic Akiba; Respondit: Ecce dictum est 2. *Reg.* XXI. I. *Duodecim annorum erat Manasse cum regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem*. Pariterque dictum est *Prov.* XXV. I. *Hæ quoque parabolæ Salomonis , quas transtulerunt viri Ezechiæ regis Juda*. Quid ? Num putas quod Ezechias docuerit legem Israelem , & eam filium suum non docuerit? Sed omnis doctrina , quam didicerat , & omnis labor, quem laboraverat nihil sibi profuerit, sed tantum castigationes: Dictum est enim 2. *Paral.* XXXIII. 10. *Locutusque est Dominus ad eum , & ad populum illius , & attendere noluerunt. Idcirco induxit Dominus super eos principes exercitus regis Assyriorum , ceperuntque Manassen , & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem*;

הקשיבו . ויבא יהוה עליהם את שרי
הצבא אשר למלך אשור וילכוד את
מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחושתים
ויוליכוהו בבלה . וכהצר לו חילה את
פני יהוה אלהיו ויכנע מאד מלפני אלהי
אבותיו . ויפן אליו ויעתר לו וישיבהו
לירושלם למלכותו . חביבים ייסורים
רבי מאיר אומר הרי הוא אומר ואהבת
את יהוה אלהיך בכל לבבך אוהביהו בכל
לבבך כאברהם אבינו . כענין שנאמר כי
ידעתיו למעז אשר יצוה את בניו ואת
ביתו אחריו . לכך נאמר ואהבת את
יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך .
כיצחק שעקד עצמו על גבי המזבח . ובכל
מאודך . הוי מודה לו . כיעקב בענין
שנאמר קטנתי מכל החסדים ומכל
האמת אשר עשית את עבדך כי
במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה
הייתי לשני מחנות .

סליק פיסקא

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך
היום על לבבך למה נאמר לפי שהוא
אומר ואהבת את יהוה אלהיך בכל
לבבך איני יודע באיזה צד אוהבים את
הקדוש ברוך הוא תלמוד לומר והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על
לבבך והיו הדברים האלה על לבבך שמתוך
כך אתה מכיר את הקדוש ברוך הוא
ומדבק בדרכיו . אשר אנכי מצוך היום
שלא יהו בעיניך דביוטנמא ישנה שאין
אדם סופנה בחדשה שהכל רצים
לקראתה . על לבבך . מיכן היה רבי
יאשיה אומר צריך להשביע את יצרו
שכן אתה מוצא בכל הצדיקים
שישביעו את יצרם . כאברהם הוא
אומר הרימותי ידי אל עליון קונה שמים
וארץ . אם מחוט ועד שרוך נעל אם
אקח מכל אשר לך . בבועז הוא אומר
ונאלתיך אנכי חי יהוה שכבי עד הבוקר .
בדוד הוא אומר ויאמר חי יהוה כי אם
יהוה ינפנו או יומו יבוא ומת או
במלחמה ירד ונספה . באלישע הוא אומר
חי יהוה כי אם רצתי אחריו ולקחתי
מאתו מאומה .

סליק פיסקא

nem; Qui postquam angustatus est, oravit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum: Deprecatusque est eum, & exaudivit orationem ejus, & reduxit eum Hierusalem in regnum suum. Amabiles sunt castigationes. R. Meir dicit: Ecce dictum est: *Diliges ergo Dominum Deum tuum toto corde tuo.* Diliges illum toto corde tuo, sicut Abraham pater noster, sicuti dictum est *Genes.* XVIII. 19. *Novi enim eum, propterea præcipiet filiis tuis, natis domi suæ post se.* Idcirco dictum est: *Diliges ergo Dominum Deum tuum, toto corde tuo, & tota anima tua*; sicut Isaac qui statuit seipsum super altare. *Et tota facultate tua*: Lauda illum. Sicut Jacob; quemadmodum dictum est ibid. XXXII. 11. *Minor sum præ omnibus beneficiis, & omni veritate, quam egisti cum servo tuo; quia cum baculo meo transivi Jordanem istum, & jam sum in duo castra.*

Finis textus.

Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo. Cur dictum est? Quia dictum est: *Diliges ergo Dominum Deum tuum toto corde tuo.* Ignoramus quomodo debeamus diligere Deum S. B. Idcirco dictum est: *Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo; eruntque verba hæc super cor tuum.* Sc. intra cor. Sic tu cognosces Deum S. B. & adhærebis viis ejus. *Quæ ego præcipio tibi hodie.* Ne sint in oculis tuis sicut exemplar vetus, quod homo testa tegit, quia finis hominis non est nisi in novo, quia omnes currunt in occursum ejus. *In corde tuo.* Hinc R. Josia dicebat: Oportet adjurare figmentum suum; Quia sic deprehendis in omnibus justis, qui adjurarunt figmentum suum. De Abraham dictum est *Genes.* XIV. 22. *Extuli manum meam ad Deum altissimum creatorem cœli, & terræ; si a filo usque ad vinculum calcei, accepero ex omni, quod tibi est.* De Boaz dictum est *Ruth* III. 13. *Et redimam te, vivit Dominus; dormi usque mane.* De David. dictum est I. *Sam.* XXVI. 10. *Et dixit: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit, ut moriatur, aut in prælium descendens perierit.* De Elisæo dictum est 2. *Reg.* V. 20. *Vivit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.*

Finis textus.

ושננתם לבניך . שיהו מסודרים לתוך
פיך שכשאדם שואל שואל דבר. אל תגמגם
בם אלא אמור לו מיד וכן הוא אומר
אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה
תקרא ואומר קשרם על אצבעותיך
ענדם על לוח לבך. ואומר חיציך שנינים
מה שכר יש לך לזה . עמים תחתיך
יפלו בלב אויבי המלך . ואומר כחיצים
ביד גבור כן בני הנעורים. ואומר אשרי
הגבר אשר מילא אשפתו מהם לא
יבושו כי ידברו את אויבים בשער. דבר
אחר ושננתם לבניך אילו בשינון ואין
קדש לי כל בכור. והיה כי יביאך בשינון
שהיה בדין . ומה אם ויאמר שאינו
בקשירה הרי הוא בשינון שאינו בקשירה
קדש לי כל בכור והיה כי יביאך שישנן
בקשירה . אינו דין שישנן בשינון תלמוד
לומר ושננתם לבניך אילו בשינון ואין
קדש לי כל בכור. והיה כי יביאך בשינון
ועדין אני אומר ויאמר שקדמוה מצות
אחרות הרי הם בשינון עשרת הדיברות
שלא קידמום מצות אחרות אינו דין
שיהו בשינון . אמרת קל וחומר . ומה
אם קדש לי כל בכור והיה כי יביאך
שהם בקשירה אינן בשינון . עשרת
הדיברות שאינם בקשירה אינו דין
שלא יהו בשינון תלמוד לומר ושננתם
לבניך . הרי ויאמר יוכיח לעשרת הדברות
שאף על פי שאין בקשירה שיהו בשינון
תלמוד לומר ושננתם לבניך אלו בשינון
ואין עשרת הדברות בשינון . לבניך .
אילו תלמידך . וכן אתה מוצא בכל
מקום שהתלמידים קרוים בנים שנאמר
בנים אתם ליהוה אלהיכם. ואומר ויצאו
בני הנביאים וכי בני הנביאים היו והלא
תלמידים היו. אלא מיכן לתלמידים שהם

Et expones ea filiis tuis. Ut sint ordinata in ore tuo; & quando homo quærit quæstionem, loquere. Ne babutias in illis, sed dic illi statim; Et sic dictum est *Prov.* VII. 4. *Dic sapientiæ, soror mea es, & prudentiam voca amicam tuam.* Pariterque dictum est ibid. *Liga ea in digitis tuis, & alliga ea in tabula cordis tui.* Pariterque dictum est *Psal.* LXV. 6. *Sagittæ tuæ acutæ.* Quid hinc est tibi merces? *Populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* Ibid. Pariterque dictum est ibid. CXXVII. 4. *Sicut sagittæ in manu potentis ita filii excussorum.* Et similiter dictum est ibid. *Beatus vir qui impleverit desiderium suum ex ipsis, non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* Alia expositio. *Et expones ea filiis tuis*: Ista erant exponenda. Non autem: *Sanctifica mihi omne primogenitum. Et erit, quando adduxerit te*: Erat exponendum: Quia erat argumentum. Si: *Et dixit*; Non erat alligandum, sed exponendum; Quod non erat alligandum. *Sanctifica mihi omne primogenitum; & erit, quando adduxerit te*; Quod erat exponendum in alligatione, non erit æquum, ut expositio sit in expositione? Idcirco dictum est: *Et expones ea filiis tuis.* Hæc in expositione. Non autem: *Santifica mihi omne primogenitum*: *Et erit quando adduxerit te.* In expositione: At ego dicam; *Et dixit*: Quod antecedit reliqua præcepta: Ecce in expositione: Decalogus, qui non antecedit reliqua præcepta non erit æquum ut sit in expositione? Dixisti? Est argumentum a minori ad majus, si: *Sanctifica mihi omne primogenitum*: *Et erit, quando adduxerit te*; quæ erant alliganda, non exponenda, decalogus, qui non erat alliganda, non erit æquum, ut non esset exponendus? Idcirco dictum est: *Et expones ea filiis tuis.* Ecce: *Et dixit*: probet de decalogo, quod licet non sit in alligatione, tamen est in expositione: Idcirco dictum est: *Et expones ea filiis tuis.* Hæc sunt in expositione, at decalogus non erit in expositione. *Filiis tuis.* Isti sunt discipuli tui. Et sic tu deprehendis, quod ubique discipuli vocentur filii: Dictum est enim. *Filii vos Domino Deo vestro.* Pariterque dictum est 2. *Reg.* II. 3. *Et egressi sunt filii prophetarum.* Num erant filii prophetarum? Atqui erant discipuli. Sed hinc probatur, discipulos fuisse vocatos filios: Et sic tu deprehendis in Ezechia rege Juda; quia docuit Israelitas totam legem, vocavit eos filios: Dictum est

קרוים בנים וכן אתה מוצא בחזקיהו
מלך יהודה שלימד כל התורה כולה
לישראל וקראם בנים שנאמר בני עתה אל
תשולו וכשם שהתלמידים קרוים בנים כך
הרב קרוי אב שנאמר ואלישע רואה והוא
מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא
ראהו עוד . ואומר ואלישע חלה את
חוליו אשר ימות בו ויבוא אליו מלך ישראל
ויבך ויפל על פניו ויאמר אבי אבי .
ודברת בם. עשם עיקר ואל תעשם טפילה
שלא יהיה משאך ומתנך אלא עליהם
שלא תערב בהם דברים שלא תאמר
למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת
אומות העולם . תלמוד לומר ושמרתם
את מצות יהוה ללכת בהם ולא
ליפטר מתוכם . וכן הוא אומר יהיו לך
לבדך ואין לזרים אתך . בשבתך בביתך
ובלכתך בדרך . בהתהלכך תנחה אותך.
ובשכבך תשמור עליך . והקיצות היא
תשיחך . בהתהלכך תנחה אותך בעולם
הזה. בשכבך תשמור עליך. בשעת מיתה.
והקיצות. לימות המשיח . היא תשיחך
לעולם הבא. ובשכבך יכול אפילו שכב
בחצי היום תלמוד לומר בשבתך בביתך
ובלכתך בדרך . דרך ארץ דברה תורה
כלשון בני אדם. וכבר היה רבי ישמעאל
דורש ורבי אלעזר בן עזריה זוקף הגיע זמן
קרית שמע ניזקף רבי ישמעאל והטה רבי
אלעזר בן עזריה ואמר לו רבי ישמעאל מה
זה אלעזר אמר לו ישמעאל אחי משל לאחד
שאומרים לו מפני מה זקנך מגודל
והוא אומר להם יהיה כנגד המשחיתים
אמר לו אתה היטית כדברי בית שמאי
ואני נזקפתי כדברי בית הילל . דבר
אחר שלא יקבע הדבר חובה שבית
שמאי אומרים בערב כל אדם יטו
ויקרו ובבוקר יעמודו שנאמר ובשכבך
ובקומך. ובית הילל אומרים כל אדם
קורים כדרכם שנאמר ובלכתך בדרך אם
כן למה נאמר בשכבך ובקומך אלא בשעה
שבני אדם שוכבים ובשעה שדרך בני
אדם עומדים.

סליק פיסקא

2. *Paral.* XXIX. 11. *Filii mei nolite negligere*. Et ficut difcipuli vocantur filii, ita pariter magifter vocatur pater. Dictum eft enim 2. *Reg.* II. 12. *Elifæus autem videbat, & clamabat: Pater mi, currus Ifrael, & eques ejus: & non vidit eum amplius*. Pariterque dictum eft ibid. XIII. 14. *Elifeus autem ægrotabat infirmitate, qua mortuus eft, defcenditque ad eum Joas rex Ifrael, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi pater mi*. *Et loqueris de eis*. Fac ea principale, non acceflorium; ne fint onus tuum, & donum tuum nifi in illis; ne cum illis verba mifceas neque dicas: Didici fapientiam Ifraelis, vadam & addifcam fapientiam nationum mundi: Idcirco dictum eft *Levit.* XXII. 30. *Et cuftodietis mandata mea, ut in cedatis in illis*. Non ut recedatis ab illis. Et fic dictum eft: *Et erunt tibi*. Tibi folum, non autem peregrinis tecum: *In feffione tua in domo tua, & in itinere tuo, in via*. In itinere tuo ducet te: *Et in accubito tuo*; Cuftodiet te. *Et in furrectione tua*. Loquetur tecum. Ducet te in hoc mundo: *In accubitu tuo*. Cuftodiet te. In hora mortis. *Et in furrectione tua*. In diebus Meffiæ. Loquetur tecum in feculo futuro. *Et in accubito tuo*. Crederem vel fi accumbat in meridie? Idcirco dictum eft: *In feffione tua in domo tua, & in itinere tuo in via*. Juxta confuetudinem terræ loquitur textus. Jam R. Ifmael exponebat, & R. Eliefer ben Azaria furgebat; Quando advenit tempus lectionis *Audi*. Surrexit R. Ifmael, & fe inclinavit R. Eliefer ben Azaria; Dixit illi R. Ifmael; Quid hoc eft Eliefer? Refpondit; Ifmael; frater meus: Parabola de quodam, cui dicunt; qua de caufa crevit barba tua? Ille refpondit: Erit contra deftructores. Dixit illi: Tu te inclinas juxta verba Scholæ Schamai, & ego furgo juxta verba Scholæ Hillel. Alia expofitio: Ne ftatuat rem ex debito. Quia Schola Schamai dicit. Vefpera unufquifque fe inclinabit, poftea legat, & mane ftabit. Dictum eft enim: *Et in accubitu tuo, & in furrectione tua*. At Schola Hillel dicis. Unufquifque legat juxta confuetudinem fuam: Dictum eft enim: *Et in itinere tuo in via*. Si ita eft, cur dictum eft: *In accubitu tuo, & in furrectionem tua*. Nifi quando folent homines accumbere ex quando folent homines furgere.

Finis textus.

Li-

וקשרתם אילו בקשירה. ואין ויאמר
בקשירה, שהיה בדין ומה אם קדש
לי והיה כי יבאך שאינו בשינון הרי הם
בקשירה. ויאמר שהם בשינון אינו דין
שיהא בקשירה תלמוד לומר וקשרתם
אילו בקשירה ואין ויאמר בקשירה ועדין
אני אומר והרי קדש לי והיה כי יביאך
שקידמו מצות אחרות הרי הם בקשירה
עשרת הדיברות שלא קידמום מצות
אחרות אינו דין שיהו בקשירה. אמרת
קל וחומר אם ויאמר שהוא בשינון אינו
בקשירה עשרת הדיברות שאינן בשינון
אינו דין שלא יהיו בקשירה. והרי קדש
לי והיה כי יביאך יוכיח שאינן בשינון
והרי הם בקשירה. יכול עשרת הדברות
שאף על פי שאינן בשינון יהו בקשירה
תלמוד לומר וקשרתם אילו בקשירה ואין
עשרת הדיברות בקשירה. וקשרתם
לאות על ידך כרך אחד של ארבע
טוטפות שהיה בדין הואיל ואמרה
תורה תן תפילין ביד ותן תפילין בראש.
מה בראש ארבע טוטפות, אף ביד
ארבע טוטפות. תלמוד לומר וקשרתם
לאות על ידך כרך אחד של ארבע
טוטפות. טוטפות הרי ארבע. או נעשה
ארבעה כיסים של ארבע טוטפות תלמוד
לומר וקשרתם לאות על ידך. כיס אחד
של ארבע טוטפות. על ידך בגובה
שביד. אתה אומר בגובה של יד או
אינו אלא על ידך כמשמעו. והדין נותן
הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד
ותן תפילין בראש מה תפילין שבראש
בגובה של ראש אף תפילין שביד בגובה
של יד. רבי אליעזר אומר על ידך בגובה
של יד. אתה אומר בגובה של יד או
אינו אלא על יד ממש תלמוד לומר והיה

L*igabisque ea*. Hæc erant liganda: At: *Et dixit:* Non erat ligandum. Quia erat argumentum. Si: *Sanctifica mibi: Et erit, quando adduxerit te*. Non erant exponenda, sed erant liganda; *Et dixit*; quod erat exponendum, non erit æquum, ut esset ligandum? Idcirco dictum est: *Ligabisque ea*: Hæc erant liganda; At non erat ligandum: *Et dixit*. At ego etiam dicam: Ecce: *Sanctifica mibi, & erit quando adduxerit te*, quia antecedunt reliqua præcepta, liganda erant, decalogus qui non antecedit reliqua præcepta, non erit æquum, ut esset ligandus? Dixisti? Multo magis si *Et dixit* quod erat exponendum; non ligandum; decalogus qui non erat exponendus; non erit æquum, ut essent adligandus? At ecce: *Sanctifica mibi; & erit quando adduxerit te*, probent, quæ licet non essent exponenda, tamen erant liganda. Crederem decalogum, licet non fuisset exponendus, fuisse tamen ligandum? Idcirco dictum est: *Ligabisque ea*. Ista sunt liganda, at decalogus non est ligandus. *Ligabisque ea in signum super manum tuam:* ligatione una quæ contineat quatuor Totaphoth. Quia erat argumentum: Quoniam dicit lex: Pone Thephilin in manu, & pone Thephilin in capite, sicut in capite quatuor Totaphoth, ita pariter in manu quatuor Totaphoth: Idcirco dictum est: *Ligabisque ea super manum tuam*. Ligatura una, quæ contineat quatuor Totaphoth: Totaphoth: Ecce quatuor: Aut faciemus quatuor loculos quatuor Totaphot: Idcirco dictum est: *Ligabisque ea in signum super manum tuam*. Ut sit loculus unus, qui contineat quatuor Totaphoth. *Super manum tuam*. In summitate manus. Tu dicis in summitate manus, aut dicam: *Super manum tuam*: Juxta sensum literalem. Et probari potest argumento. Quoniam dicit lex: Pone Thephilin in manu, & pone Thephilin in capite, sicut Thephilin capitis ponebantur in summitate capitis, ita pariter Thephilin manus in summitate manus. R. Eliesér dicit: *Super manum tuam*: In summitate manus; Tu dicis in summitate manus; at ego dicam super manum simpliciter. Idcirco dictum est: *Et erit tibi in signum super manum tuam*; *Tibi* in signum, non autem ceteris in signum. R. Isaac dicit: *Super manum tuam*. In summitate manus; tu dicis in summitate manus: at ego dicam super manum juxta sensum literalem: Idcirco dictum est: *Et erunt verba ista super*

cor

לך לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים לאות . רבי יצחק אמר על ידך בגובה של יד אתה אומר בגובה של יד או אינו אלא על יד כמשמעו תלמוד לומר והיו הדברים האלה על לבבך דבר שכנגד לבך . ואיזה זה גובה שביד . דבר אחר אחר על ידך זה שמאל . אתה אומר זה שמאל . או אינו אלא ימין . אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו הא למדת שאין יד האמורה בכל מקום אלא שמאל . רבי נתן אומר וקשרתם וכתבתם . מה כתיבה בימין אף קשירה בימין . רבי יוסי אומר מצינו שאף ימין קרויה יד שנאמר וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה . אם כן למה נאמר ידך להביא הגדם שיהא נותן בימין . וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן של יד ביד תן של ראש בראש. מיכן אמרו בשנותן תפילין נותן של יד תחלה ואחר כך של ראש . וכשהוא חולץ חולץ את של ראש תחלה. ואחר כך חולץ של יד . בין עיניך. בגבה של ראש או אינו אלא בין עיניך. כמשמעו והרין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד ותן תפילין בראש. מה ביד מקום שהוא ראוי ליטמא בנגע אחר. אף בראש מקום שהוא ראוי ליטמא בנגע אחר.

סליק פיסקא

וכתבתם כתב שלם . מיכן אמרו כתב לאלפים עיינים ולעיינים אלפים לביתים כפים ולכפים ביתים לגמלים צדקים ולצדקים גמלים לדלתים רישים ולרישים דלתים להיהין חיחים ולחיחין היהין לווים יודין וליודים ווין לזיינין נונים ולנונים זיינים לטיתים פיפים ולפיפים טיתים לכפופים פשוטים ולפשוטים כפופים למימים סמכים ולסמכים מימים לסתומים פתוחים ולפתוחים סתומים פרשה סתומה פתוחה פתוחה סתומה . כתבה שלא כדין או שכתבה בשורה או שירה שכתבה כיוצא בה אל

cor tuum. Sc. e regione cordis tui. Et quodnam eſt? Hæc eſt ſummitas manus. Alia expoſitio: *Super manum tuam*. Hæc eſt ſiniſtra. Tu dicis, quod hæc ſit ſiniſtra, aut non erit niſi dextra. Licet non ſit rei demonſtratio, eſt tamen rei monimentum. *Siniſtram manuum miſit ad clavum, & dextram ad fabrorum malleos, percuſſitque Siſaram, quærens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans. Judic.* v. 26. Ecce docetur, quod ubi que manus non ſit niſi ſiniſtra. R. Nathan dicit: *Ligabiſque ea, & ſcribes ea*. Sicut ſcriptio ſit dextra, ita pariter ligatio in dextra. R. Joſe dicit: Deprehendimus, quod etiam dextra vocetur manus: Dictum eſt enim *Geneſ.* XLVII. 17. *Videns autem Joſeph, quod poſuiſſet pater ſuus manum dextram ſuam ſuper caput Ephraim, diſplicuit in oculis ejus, prehenditque manum patris ſui ad levandum eam de ſuper caput Ephraim, ad caput Manaſſe*. Si ita eſt, cur dictum eſt: *Manum tuam?* Ad includendum mutilum quod dextræ imponatur. *Ligabiſque ea ſuper manum tuam, eruntque in Totaphoth inter oculos tuos*. Quando induis Thephilin manus, indue quoque Thephilin capitis; Hinc dixerunt, Quando induit Thephilin, induit in principio Thephilin manus, & poſtea Thephilin capitis; & quando exuit, exuit in priucipio Thephilin capitis, & poſtea Thephilin manus. *Inter oculos tuos*. In ſummitate capitis; Aut dicam: *Inter oculos tuos*. Juxta ſenſum literalem. Et probari poteſt argumento: Quoniam dicit lex: Indue Thephilin manus, & indue Thephilin capitis; Sicut in manu in loco, qui conveniens eſt, ut una plaga immundetur, ita pariter in capite, in loco, qui ſit conveniens, ut una plaga immundetur.

Finis textus.

E*T ſcribes ea:* Hinc dixerunt: Si pro Alef ſcribat Ngain, ſi pro Ngain Aleph, ſi pro Bet caf, ſi pro Caf Bet, ſi pro Ghimel Tzade, ſi pro Tzade Ghimel, ſi pro Dalet Res, ſi pro Res Dalet, ſi pro He Chet, ſi pro Chet He, ſi pro Vau Jod, ſi pro Jod Vau, ſi pro Zain Nun, ſi pro Nun Zain, ſi pro Tet Pe, ſi pro Pe Tet, ſi pro literis curvis ſcribat extenſas, ſi pro extenſis curvas, ſi pro Mem Samech, ſi pro Samech Mem, ſi pro literis apertis clauſas, ſi pro clauſas apertas, ſi pro ſectione clauſa apertam, ſi pro aperta clauſam; Si non ſcri-

שכתבה בה את האזכרות בזהב הרי אלו יגניזו. וכתבתם. שומע אני על גבי אבנים. הרי אתה דן נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב. מה להלן על גבי אבנים. אף כאן על גבי אבנים. או כלך לדרך זו נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב מה להלן על הספר ובדיו. אף כאן בספר ובדיו. אף אתה דן בלשון הזה ואני ארון בלשון שבית דין חולק. נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב מה כתב האמור להלן על גבי אבנים אף כאן על גבי אבנים. אמרת הפרש. תלמוד דבר מדבר וארון דבר מדבר. תלמוד דבר שהוא נוהג לדורות מדבר שהוא נוהג לדורות ואין דנים דבר שהוא נוהג לדורות מדבר שהוא נוהג לא לשעה. נאמר כאן כתב ונאמר להלן כתב. מה כתב האמור להלן על הספר ובדיו אף כתב האמור כאן על הספר ובדיו ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו. על מזוזות ביתך ובשעריך. שומע אני שתי מזוזות ביתך תלמוד לומר בשנייה. מזוזות. ריבוי אחר ריבוי למעט דברי רבי ישמעאל. ורבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף זה בנה אב בכל מקום שנאמר מזוזות הרי אין בכלל שתים עד שיפרוט לך הכתוב שתי מזוזות. מזוזות ביתך על ימין ובכניסה או אינו אלא על ימין ביציאה תלמוד לומר על מזוזות ביתך על ביאתך של ימין ככניסה. ובשעריך. שומע אני שערי בתים והלולים והרפת ומתבן ובית התבן ובית הבקר ובית האוצרות ובית העצים ואוצרות

ſcripta ſint juxta inſtitutum, aut ſi ſcripta fuerit, ut vulgo fit ſi canticum hoc modo ſcriptum fuerit, aut ſi in auro ſcriptæ fuerint memoriæ; iſtæ reconduntur. *Et ſcribes ea*. Crederem ſuper lapidibus? Ecce tibi argumentum. Dictum eſt hic כתב, pariterque ibi dictum eſt כתב. Sicut ibi ſuper lapidibus, ita pariter hoc loco ſuper lapidibus. Aut hoc modo: Dictum eſt hic כתב, pariterque ibi dictum eſt כתב, ſicut ibi ſuper libro cum atramento, ita pariter hoc loco ſuper libro cum atramento. Tu pariter diſſeres hoc modo at ego diſſeram eo modo, quo Synhedrium diſſenſit. Dictum eſt hic כתב, & dictum eſt ibi כתב. Sicut כתב ibi dictum ſuper lapidibus, ita pariter hoc loco ſuper lapidibus. Dixiſti? Divide: Docebo rem ex re, & demonſtrabo ex re; Docebo rem, quæ obſervatur in generationibus, at non explicetur res, quæ obſervatur in generationibus, ab re quæ non fuit obſervata niſi eo tempore: Dictum eſt hic כתב, & dictum eſt ibi כתב, ſicut כתב ibi dictum ſuper libro cum atramento, ita pariter כתב hoc loco dictum ſuper libro cum atramento. Licet non ſit rei demonſtratio, eſt tamen rei monimentum: *Dixit autem eis Baruch: Ex ore ſuo loquebatur quaſi legens ad me omnes ſermones iſtos, & ego ſcribebam in volumine atramento. Jerem.* XXXIV. 18. *In poſtibus domus tuæ, & in portis tuis.* Crederem duos poſtes domus tuæ? Idcirco dictum eſt in ſecunda. Iucluſio poſt incluſionem excludit. Verba R. Iſmael. Et R. Iſaach dicit: Non eſt neceſſe; Ecce dictum eſt *Exod.* XII. 7. *Accipientque de ſanguine, & dabunt ſuper ambos poſtes*, & *ſubterliminare*: Hæc eſt conſtitutio principii. Ubicunque dicitur מזוזות non conprehendit duos poſtes, donec tibi definiat textus duos poſtes. *In poſtibus domus tuæ*. Ad dextram introitus, aut ad dextram exitus. Idcirco dictum eſt: *In poſtibus domus tuæ*. Super ingreſſum tuum dextræ in introitu. *Et in portis tuis*. Crederem portas domorum, & gallinariorum, & bovilis, & ſtraminarii, & palearii, & bovilis, & domus cellarum, & lignilis, & cellarum vini, & cellarum olei, & cellarum proventus comprehendi? Idcirco dictum eſt: *Domus tuæ*: Sicut domus tua eſt locus honorabilis, & domus habitationis, ita pariter portæ erunt domus honorabilis, & domus habitationis. Crederem vel portas pagorum, theatrorum, & balneorum comprehendi? Idcirco dictum

יין ואוצרות שמן ואוצרות תבואה במשמע תלמוד לומר ביתך מה ביתך מקום כבוד ובית דירה. אף שערי בית מקום כבוד ובית דירה במשמע. שומע אני אפילו שערי בילקאות ובימסיאות ומרחצאות במשמע תלמוד לומר ביתך. מה בתיך מקום כבוד ובית דירה אף שערי בית כבוד ובית דירה. שומע אני אפילו שערי בית המקדש במשמע תלמוד לומר ביתך; מה ביתך חול אף שעריך חול. מיכן אמרו הלשכות שהם פתוחות לקודש תוכן קדש פתוחות לחול תוכן חול. חביבים ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות. תפילין בראש. ותפילין בזרוע. מזוזה בפיתחהם. ציצית על ארבע כנפות כסותך. ועליה אמר דוד שבע ביום הללתיך. נכנס למרחץ וראה את עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות נסתכל דוד במילה והתחיל עליה סודר שבח שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד. משל למלך בשר ודם שאמר לאשתו הוי מתקשטי בכל תכשיטיך כדי שתהא רצויה לי. כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל הוו מצויינים במצוות כדי שתהיו רצויים לי. וכן הוא אומר יפה את רעייתי כתרצה יפה את שאת רצויה לי.

סליק פיסקא

פרשת עקב

והיה עקב תשמעון את המשפטים. כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה הרי פרשה זו נאמרה לישראל בשעה שיצאו ישראל ממצרים שהיו אומרים שמא לא נכנס לארץ יפה כזו אמר להם הקדוש ברוך הוא כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה. מגיד הכתוב שארץ ישראל משובחת הימנה אתה אומר בשבח ארץ ישראל הכתוב מדבר או אינו אלא בשבח ארץ מצרים תלמוד לומר וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים. מפני מה שהיתה מקום מלכות שכך הוא אומר כי היו בצוען שריו. וחברון מה היתה פסולת של ארץ ישראל. שנאמר קרית ארבע היא חברון והרי דברים קל וחומר אם חברון פסולת ארץ ישראל. הרי היא משובחת ממשובחת של ארץ מצרים שהיא

ctum est : *Domus tuæ* : Sicut domus tua est locus honorabilis, & domus habitationis, ita pariter portæ erunt domus honorabilis, & domus habitationis. Crederem vel portas domus sanctuarii comprehendi? Idcirco dictum dictum est : *Domus tuæ*. Sicut domus tua est profana, ita pariter porta domus tuæ erit profana. Hinc dixerunt : Si conclavia aperta essent in sanctum, spatium eorum interius erat sanctum, si in profanum, eorum spatium interius erat profanum. Amabiles sunt Israelitæ, quos Deus S. B. circumdedit præceptis ; Thephilin in brachio ; Mezuza in eorum portis ; Fimbria in quatuor angulis vestimenti tui : Et hoc dixit David *Psal.* CXVIII. 164. *Septies in die laudavi te*. Ingressus in balneum, cum vidit se nudum dixit ; Væ mihi, quod nudus sim a præceptis ; respiciens circumcisionem, incepit de ea ordinare canticum : Dictum est enim *Psalm.* XII. I. *Victori pro octava Psalmus David*. Parabola de rege, qui dixit uxori suæ. Ecce te ornavi omnibus ornamentis, ut placeres mihi. Sic dixit Deus S. B. Israelitis ; Mandata sunt illis præcepta, ut placerent mihi : Et sic dictum est *Cantic.* VI. 3. *Pulchra es amica mea, suavis, & decora* ; Quia placuisti mihi.

Finis textus.

Parascha, quæ inscribitur:
Propterea quod.

ET *erit, propterea quod audieritis judicia. Terra autem ad quam ingrederis ad hæreditandum*. Ecce hæc Parascha dicta est Israelitis quando egressi sunt de Ægypto, dicentes ; Fortasse non introducat in terram pulchram sicut ista est. Dixit illis Deus S. B. *Terra autem, ad quam ingrederis ad hæreditandum:* Ostendit textus, quod terra Israel fuit illa laudabilior. Tu dicis, quod textus loquatur in laudem terræ Israel, aut non loquitur, nisi in laudem terræ Ægypti. Idcirco dictum est *Num.* XIII. 23. *Hebron autem septem annis ædificata est ante Soan Ægypti*. At Hebron quid erat? Rejectitium terræ Israel. Dictum enim : *Et Keriat-Arba est Hebron*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si Hebron, quæ erat rejectitium terræ Israel, laudatur præ omni præstantia terræ Ægypti, quæ præ omnibus terris laudatur, multo magis in laudem terræ Israel: Si autem dicas; Qui ædificavit

מְשׁוּבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת קַל וָחוֹמֶר
לְשֶׁבַח שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . וְאִם תֹּאמַר לֹא
מִי שֶׁבָּנָה זוֹ לֹא בָּנָה זוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר
וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן . חָם
לְפִי שֶׁבָּנָה זוֹ בָּנָה זוֹ , אִיפְשַׁר שֶׁבָּנָה
אֶת הַכָּעוּר וְאַחַר כָּךְ בָּנָה אֶת הַנָּאֶה
לֹא בָּנָה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בָּנָה
הַכִּיעוּר . שֶׁפְּסוּלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן חָבִיב בְּשֵׁנִי .
הָא לְפִי שֶׁחֶבְרוֹן מְשׁוּבַּחַת מִמִּצְרַיִם
לְפִיכָךְ נִבְנֵית תְּחִלָּה . וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא
בְּדַרְכֵי הַמָּקוֹם שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא חָבִיב הוּא
קוֹדֵם אֶת חֲבֵירוֹ . תּוֹרָה לְפִי שֶׁהִיא
חֲבִיבָה מִכָּל נִבְרָאוֹת קוֹדֶם לַכֹּל .
שֶׁנֶּאֱמַר יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם
מִפְעָלָיו מֵאָז . וְאוֹמֵר מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ
מִקַּדְמֵי אָרֶץ . זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְפִי שֶׁהָיָה
חָבִיב מִכָּל נִבְרָא לִפְנֵי כֹּל שֶׁנֶּאֱמַר כִּסֵּא
כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ . אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה מִכָּל נִבְרָאוֹת
קוֹדֶם לַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ
וְחוּצוֹת . אֶרֶץ . אֵילּוּ שְׁאָר אֲרָצוֹת .
וְחוּצוֹת . אֵילּוּ מִדְבָּרוֹת . וְרֹאשׁ עַפְרוֹת
תֵּבֵל . זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי
אוֹמֵר תֵּבֵל זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר מְשַׂחֶקֶת
בְּתֵבֵל אַרְצוֹ . לָמָּה נִקְרָא תֵּבֵל שְׁמָהּ
שֶׁהִיא מְתוּבֶּלֶת בַּכֹּל שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת
יֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ . וְיֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין
בָּזוֹ . אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ חֲסֵירָה כְּלוּם
שֶׁנֶּאֱמַר אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל
בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ . דָּבָר
אַחֵר אֶרֶץ אֵילּוּ שְׁאָר אֲרָצוֹת וְחוּצוֹת
אֵילּוּ מִדְבָּרוֹת . תֵּבֵל . זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ תֵּבֵל עַל שֵׁם
תַּבְלִין שֶׁבְּתוֹכָהּ . אֵיזֶהוּ תַּבְלִין שֶׁבְּתוֹכָהּ
זוֹ תוֹרָה . שֶׁנֶּאֱמַר בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה .
מִיכָּן שֶׁהַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . וְכֵן אַתָּה

vit hanc, non ædificavit illam. Idcirco dictum est *Genes*. x. 6. *Filii autem Cham, Chus, & Mitzraim, & Phuth, & Chanaan. Cham*; quia qui hanc ædificavit, illam quoque ædificavit; Non est possibile, ut hanc turpem ædificaverit, & postea pulchram ædificaverit; sed pulchram ædificavit, & postea ædificavit turpem; Quia rejectitium primæ est amabilius secunda. Ecce quia Hebron laudata fuit ab Ægyptiis, idcirco prius ædificata fuit: Et sic tu deprehendis in institutis Dei, quod eum, quem diligit, præferat alteri: Lex, quia amabilior est omnibus rebus creatis præfertur omnibus. Dictum est *Prov.* VIII. 22. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio*. Pariterque dictum est ibid. *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret*. Hæc est domus sanctuarii, quia fuit amabilior omni creatione coram omnibus. Dictum est enim *Jerem.* XVII. 12. *Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ*. Terra Israel, quia fuit amabilior præ omnibus terris, prælata est omnibus: Dictum est enim *Prov.* l. c. *Adhuc terram non fecerat*. Istæ sunt ceteræ terræ: *Et* חוצות. Ista sunt deserta: *Et cardines orbis terræ*. Hæc est terra Israel. R. Simeon ben Jochai dicit: תבל hæc est terra Israel. Dictum est enim ibid. vers. 31. *Ludens in orbe terræ suæ*. Cur vocatur תבל nomen ejus? Quia condit omnia; Quia in omnibus terris quod est in altera, non est in altera, & quod est in altera, non est in altera; At in terra Israel nihil deest; Dictum est enim *Deut.* VIII. 9. *Terram in qua in paupertate non comedes panem, neque indigens eris quopiam*. Alia expositio: *Terram*. Istæ sunt ceteræ terræ: *Et* חוצות. Ista sunt deserta. תבל. Ista est terra Israel. Et cur vocatur nomen ejus תבל? Propter condimenta, quæ sunt in ea. Quænam sunt condimenta, quæ in ea sunt? Ista est lex. Dictum est enim: *In gentibus non est lex*. Hinc probatur, legem fuisse in terra Israel. Et sic tu deprehendis; quando venit Senacherib ad adulandum Israel quid dixit? *Donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ* 2. *Reg.* XVIII. 32. Quæ sit pulchrior terra vestra, non scriptum est: sed: *In terram, quæ similis est terræ vestræ*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si postquam venit ad referendam laudem terræ suæ, non locutus est in ignominiam terræ Israel, multo magis in laudem ter-

מוצא בסנחריב כשבא לפתות את ישראל מה אמר להם עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ יפה מארצכם אין כתוב כאן אלא אל ארץ כארצכם . והלא דברים קל וחומר אם משיבא לומר שבחה של ארצו לא אמר גנותו של ארץ ישראל. קל וחומר לשבחה של ארץ ישראל. רבי שמעון בן יוחי אומר שוטה היה זה שלא היה יודע לפתות . משל למלך שהלך לישא אשה אמר לה אביך מלך. ואני מלך . אביך עשיר ואני עשיר . אביך מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן ואני מאכילך בשר ודגים ואשקך יין ואין זה פיתוי. כיצד פיתוי אומר לה אביך הדיוט ואני מלך אביך עני ואני עשיר אביך מאכילך ירק וקיטנית ואני מאכילך בשר ודגים אביך מוליכך למרחץ ברגל ואני מוליכך בגלגוטיקא . ומה אם מי שבא לומר שבחה של ארצו לא אמר גנותה של שרץ ישראל . קל וחומר לשבחה של ארץ ישראל. כיוצא בו אומר צידונים יקראו לחרמון שריון ובמקום אחר הוא אומר עד הר שיאון הוא חרמון נמצא קרוי ארבע שמות. וכי מה צורך לבאי העולם בכך . אלא שהיו ארבע מלכיות מתכחשות זו אומרת יקרא על שמי וזה אומרת יקרא על שמי . והלא דברים קל וחומר פסולת ארץ ישראל ארבע מלכיות מתכחשות עליה קל וחומר לשבחה של ארץ ישראל. כיוצא בדבר אתה אומר ודנה וקרית סנה הוא דביר ובמקום אחר הוא אומר ושם דביר לפנים קרית ספר נמצארת קרויה ארבע שמות וכי מה צורך לבאי עולם בכך אלא שהיו ארבע מלכיות מתכחשות עליה זו אומרת תקרא על שמי וזו אומרת תקרא על שמי והלא דברים קל וחומר ומה אם פסולת ערי ישראל ארבע מלכיות מתכחשת עליה קל וחומר לשבחה של ארץ ישראל. כיוצא בו אתה אומר עלה אל הר העברים הזה הר נבו . ובמקום אחר הוא אומר עלה ראש הפסגה נמצא קרוי שתי שמות . וכי מה צורך לבאי העולם בכך . אלא שהיו שלש מלכיות מתכחשות עליו . קל וחומר לשבחה של ארץ ישראל. הרי הוא אומר ואתן

terræ Iſrael. R. Simeon ben Jochai dicit: Stultus iſte fuit, qui neſcivit adulari. Parabola de quodam, qui abit ad deſponſandam fœminam dicens: Pater tuus eſt rex, & ego ſum rex: Pater tuus eſt dives; & ego ſum dives: Pater tuus comedit carnem, & piſces, & bibit vinum vetus; Ego quoque comedo carnem, & piſces, & bibo vinum vetus: At iſte non adulatur. Qualis eſt adulans? Si ei dicat. Pater tuus eſt plebejus, & ego ſum rex; pater tuus eſt pauper, & ego ſum dives; pater tuus comedit olus, & legumina; at ego comedo carnem & piſces; pater tuus pedibus te adducit ad balneum, at ego te lectica adducam. Si qui venit ad referendam laudem terræ ſuæ non locutus eſt in ignominiam terræ Iſrael, multo magis in laudem terræ Iſrael; Huic ſimile tu dicis *Deut.* III. 9. *Sidonii vocant Hermon, Shirion, & Emoræi vocant eum Shenir*. Et dictum eſt ibid. 48. *Uſque ad montem Sion, ipſe eſt Hermon*. Deprehenditur quod quatuor nominibus vocaretur: Quid hoc opus fuit venientibus in mundum? Sed hac de cauſa fuit, quod quatuor regna inter ſe contenderint: Hoc dicebat; meo nomine appelletur; & illud dicebat: meo nomine appelletur. Ecce argumentum a minori ad majus: Si pro rejectaneo terræ Iſrael quatuor regna inter ſe contenderint, multo magis in laudem Iſrael. Huic ſimile tu dicis. *Et Dena, & Keriat Sene ipſe eſt Debir*. Et dictum eſt *Joſ.* XV. 15. *Et nomen Debir, & antea Keriath Sepher*. Deprehenditur, quod appellaretur quatuor nominibus. Quid hoc opus fuit venientibus in mundum? Sed ea de cauſa fuit, quod de hoc quatuor regna inter ſe contenderint. Hoc dicebat: Meo nomine appelletur; & illud dicebat: Meo nomine appelletur: Ecce argumentum a minori ad majus: Si pro rejectaneo urbium Iſrael, quatuor regna contenderunt, multo magis in laudem terræ Iſrael. Huic ſimile tu dicis *Num.* XXVII. 12. *Adſcende ad montem Abarim, iſte eſt mons Nebo*. Et III. 17. dictum eſt. *Adſcende verticem jugi*. Deprehenditur, vocati duobus nominibus: Quid hoc opus fuit venientibus in mundum? Sed ea de cauſa fuit, quod de eo tria regna contenderint: Multo magis in laudem terræ Iſrael. Ecce dictum eſt *Jerem.* III. 19. *Et tribuam tibi terram deſiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium. Terram deſiderabilem*, quæ facta eſt juriſdictione regibus, & dominatoribus; quia omnis rex & domi-

לך ארץ חמדה ארץ שעשויה חולאות חולאות למלכים ושולטונים שכל מלך ושולטן שלא קנה בארץ ישראל חולאות אומר לא עשיתי כלום . רבי יהודה אומר וכי אחד ושלשים מלך שהיו לשעבר כולם חוץ בארץ ישראל אלא כדרך שעושים ברומי עכשיו שכל מלך ושולטון שלא קנה פלטיאות וחולאות ברומי אומר לא עשיתי כלום כל מלך ושולטן שלא קנה פלטורית וחוילאות בארץ ישראל אומר לא עשיתי כלום . נחלת צבי . מה צבי זה קל ברגליו מכל בהמה וחיה כך פירות ארץ ישראל קלים לבוא מכל פירות של שאר ארצות . דבר אחר מה צבי זה כשאתה מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו כך ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה בשעה שישראל עושים את התורה , ומה צבי זה קל לאכל מכל בהמה וחיה כך פירות ארץ ישראל קלים לאכול מכל הארצות או קלים לא יהיו שמינים תלמוד לומר ארץ זבת חלב ודבש , שמינים כחלב . ומתוקים כדבש. כך הוא אומר אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו . כרם היה לידידי בקרן בן שמן. מה שור זה אין בו גבוה מקרניו כך ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות או מה שור זה פסול מכל קרניו כך ארץ ישראל פסולה מכל הארצות . תלמוד לומר בקרן בן שמן . שמינה היא ארץ ישראל לפי שגבוה מכל משובחת מכל שנאמר עלה נעלה וירשנו אותה. ויעלו ויתורו את הארץ . ויעלו בנגב. ויעלו ממצרים. בית המקדש שגבוה מכל משובח מכל שנאמר וקמת ועלית . והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר בית יהוה. ואומר כי יש יום קראו נוצרים בהר אפרים קומו נעלה ציון אל יהוה אלהינו.

סליק פיסקא

לא כארץ מצרים היא . ארץ מצרים שותה מן הנמוך . ארץ ישראל שותה מן הגבוה. ארץ ישראל שותה נמוך וגבוה. ארץ מצרים נמוך שותה גבוה אינו

minator, qui non acquisierit in terra Israel jurisdictiones, dicebat, nihil feci. R. Jehuda dicit. Num unus & triginta reges fuerunt omnes extra Israeli; Verum sicut faciunt nunc Romæ; si quis rex, & dominator, non acquirat palatia, & jurisdictiones Romæ, dicit; Nihil feci; ita pariter si aliquis rex & dominator non acquisisset palatia, & jurisdictiones in terra Israel, dicebat: Nihil feci: נחלת צבי: sicut capreolus est levior pedibus suis præ cunctis animalibus, & feris, ita pariter fructus terræ Israel sunt leviores præ cunctis fructibus reliquarum regionum. Alia expositio: Sicut quando excorias capreolum, ejus pellis non lædit suam carnem, ita pariter terra Israel non lædit suos fructus, quando Israelitæ observant legem: Sicut caro capreoli levis est quando comeditur præ cunctis animalibus, & feris, ita pariter fructus terræ Israel comedentibus sunt leviores præ cunctis terris; Aut sunt leves, sed non pingues. Idcirco dictum est: *Terram fluentem lacte & melle*. Pingues sicut lac, & dulces sicut mel. Sic dictum est *Isai. v. 1. Cantabo dilecto canticum dilecti vineæ meæ; Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei*. Sicut in bove nihil est procerius cornibus suis, ita pariter terra Israel præ omnibus terris est eminentior. Aut dicam sicut bos est profanus ex cornu, ita pariter præ cunctis regionibus terra Israel est profana. Idcirco dictum est. *In cornu filio olei*. Pinguis est terra Israel, quia præ cunctis omni laude est eminentior. Dictum est enim *Num.* XIII. 31. *Adscendendo adscendemus & hæreditabimus eam*. Et dictum est ibid. vers. 22. *Et adscenderunt, & exploraverunt terram*: Et dictum est ibid. *Et adscenderunt per meridiem. Et adscenderunt de Ægypto*. Domus sanctuarii est omni laude eminentior: Dictum est enim: *Et surges, & adscendes*. Et dictum est *Mich.* IV. 2. *Et venient gentes multæ & dicent: Venite adscendemus ad montem Domini*: Et dictum est *Jerem.* XXXI. 6. *Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim: Surgite, & adscendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum*.

Finis textus.

NON *sicut terra Ægypti est ipsa*. Terra Ægypti ex loco depresso bibit; Terra Israel ex eminenti bibit; Terra Israel ex loco depresso & eminenti bibit; Terra Ægypti ex loco depres-

שותה . ארץ מצרים גלוי שותה שאין גלוי אין שותה . ארץ ישראל גלוי ושאין גלוי שותה . ארץ מצרים שותה ואחר כן נזרעת. ארץ ישראל שותה ונזרעת . נזרעת ושותה . שותה בכל יום ארץ ישראל ונזרעת ארץ מצרים אם אינו עמל בה בפסל ובקורדום ונודד שנת עיניו עליה אין לו בה כלום . אבל ארץ ישראל אינה כן אלא הם ישנים על מיטותיהם והמקום מוריד להם גשמים משל למלך שהיה מהלך בדרך ראה בן טובים אחד ומסר לו עבד אחד לשמשו. שוב ראה בן טובים אחר מעודן ומפונק ועוסק בפעולה ומכירים את אבותיו אמר גזרה שאני עושה בידי ומאכילך כך כל הארצות נתנו להם שמשים לשמשן. מצרים שותה מן הנילוס . ובבל שותה מן הנהר יובל. ארץ ישראל אינה כן אלא הם ישנים על מיטותיהם והקדוש ברוך הוא מוריד להם גשמים. וללמדך שלא כדרכי בשר ודם דרכי המקום . בשר ודם קונה לו עבדים שיהיו זנים ומפרנסים אותו אבל מי שאמר והיה העולם קונה לו עבדים שיהיה הוא זן ומפרנס אותם וכבר היה רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק מסובים בבית משתה בנו של רבן גמליאל מזג רבן גמליאל כוס לרבי אליעזר ולא רצה לקבל . קיבלו רבי יהושע . אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע. שאנו מסובים. ורבן גמליאל עומד ומשמש אמר לו רבי יהושע הנח לו וישמש אברהם גדול העולם שימש מלאכי השרת וכסבור שהם ערביים עובדי עבודה זרה שנאמר וישא עיניו וירא . והלא דברים קל וחומר אברהם גדול העולם שימש למלאכי השרת וכסבור שהם ערביים עובדי עבודה זרה . רבן גמליאל ברבי לא ישמשנו . אמר להם רבי יצחק הנחתם כבוד המקום ואתם עסוקים בכבוד בשר ודם מי שאמר והיה העולם משיב רוחות ומעלה נשיאים ועננים ומוריד גשמים ומגדל צמחים ועורך שלחן לכל אחד ואחד גמליאל ברבי לא ישמשני אתה אתה אומר לכך הוא אומר לפי שארץ מצרים פסולת כל הארצות היקישה הכתוב לארץ ישראל תלמוד לומר כגן יהוה כארץ מצרים . כגן יהוה לאילנות כארץ מצרים לזרעים . או אינו מקישה

presso bibit, at est loco eminenti non bibit; Terra Ægypti ex loco aperto bibit, si non sit apertus, non bibit; Terra Israel ex loco tam aperto quam non aperto bibit. Terra Ægypti bibit, & postea seritur; Terra Israel bibit & seritur, seritur, & bibit: Quotidie terra Israel bibit, & seritur; Terram Ægypti si non colat falce, & securi, recedit somnus ab ejus oculis. Sed in terra Israel non ita se habet: Sed illi dormiunt in lectis suis, & Deus demittit eis pluvias. Parabola de rege, qui per viam incedens videt quendam filium bonorum tenerum, & delicatum, & occupatum in suo opere, cujus noti sunt ejus parentes; Decretum sit, ut ego faciam mea manu, & te cibem. Ita pariter omnes terræ dederunt ministros ad inserviendum. Ægyptus bibit ex Nilo. Babel bibit ex flumine Jubal. At in terra Israel non ita se habet: Sed ipsi dormiunt in lectis suis, & Deus S. B. demittit eis pluvias; Ut doceare diversas esse vias carnis & sanguinis a viis Dei: Caro & sanguis acquirit sibi servos, ut se alant, & nutriant; sed qui dixit: Et fuit mundus; acquirit sibi servos, quos ipse alat, & nutriat. Aliquando R. Elieser, & R. Jehosua, & R. Zadoch accumbebant in domo convivii filii Raban Gamalielis: Raban Gamaliel miscebat calicem R. Eleazaro; & noluit accipere; at accepit R. Jehosua; cui dixit R. Eleazar; Quid est hoc Jehosua? Quia nobis accumbentibus Raban Gamaliel stans ministret? Dixit illi R. Jehosua; permitte, ut ministret. Abraham qui fuit præstantissimus in mundo, ministravit Angelis ministerii, quos putabat esset Arabes servientes Idololatriæ: Dictum est enim *Genes. Et elevavit oculos suos, & vidit*: Ecce argumentum a minori ad majus: Si Abraham, qui fuit præstantissimus in mundo ministravit Angelis ministerii quos putavit esse Arabes servientes Idololatriæ; Raban Gamaliel ben Rabi nobis non ministrabit? Dixit illis R. Isaach; deseritis honorem Dei, & occupati estis in honore carnis & sanguinis; Qui dixit: Et fuit mundus: Sedat ventus, & extollit nubes, & nebulas, & demittit pluvias, & facit crescere flores, & præparat mensam omnibus, Gamaliel bar Rabi nobis non ministrabit? Tu ita dicis, quod dictum sit, quod terra Ægypti, quæ est rejectaneum omnium regionum, æquiparetur terræ Israel; Idcirco dictum est *Genes.* XIII. 10. *Sicut hortus Domini, & sicut terra Ægypti*

אלא למנונה ולמשובח שבח . תלמוד
לומר אשר ישבתם בה . מקום שישבתם
בו שנאמר במיטב הארץ הושב את אביך.
או אינו מקישה אלא לשעת גנותה תלמוד
לומר אשר יצאתם משם . כשהייתם
שם היתה בשבילכם מתברכת ולא
עכשיו שאין ברכה עליה כרוך שהייתם
אתם שם. וכן אתה מוצא בכל מקום
שהצדיקים הולכים באה ברכה לרגלם .
יצחק ירד לגרר באה ברכה לגרר שנאמר
ויזרע יצחק בארץ . ירד יעקב אצל לבן
ברכה ירדה לרגלו שנאמר נחשתי ויברכני
יהוה בגללך . ירד יוסף אצל פוטיפרע
ברכה באה לרגליו שנאמר ויברך יהוה את
בית המצרי בגלל יוסף . ירד יעקב אצל
פרעה ירדה ברכה לרגלו שנאמר ויברך
יעקב את פרעה. במה ברכו שנמנע ממנו
שני רעב. שנאמר ועתה אל תיראו אנכי
אכלכל אתכם ואת טפכם וגו׳ ואומר
וכלכלתי אותך שם . מה כלכול האמור
להלן בשני רעבון הכתוב מדבר . אף כלכול
האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר .
רבי שמעון בן יוחי אומר אין זה קידוש
השם שדברי צדיקים קיימים בחייהם
ובטלים לאחר מיתתן אמר רבי אלעזר
ברבי שמעון רואה אני את דברי רבי יוסי
מדברי אבא שזה קדוש השם שבכל זמן
שצדיקים בעולם ברכה בעולם . נסתלקו
צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן
העולם . וכן אתה מוצא בארון האלהים
שירד לבית עובד אדום הגתי ונתברך
בשבילו שנאמר ויגד לדוד לאמר ברך
יהוה את בית עובד אדום ואת כל אשר
לו בעבור ארון האלהים . והלא דברים
קל וחומר ומה ארון שלא נעשה לא
לשכר ולא להפסד אלא לשברי לוחות

pti. *Sicut hortus Domini* in arboribus; *ſicut terra Ægypti* in ſeminibus. Aut non æquiparat niſi propter, dedecus & propter laudem, quod ibi fuerit? Idcirco dictum eſt: *In qua ſtetiſtis*; Locus in quo ſtetiſtis; Dictum eſt enim ibid. XLVXI. 6. *In optimo terræ colloca patrem tuum*. Aut non æquiparat niſi tempore ejus ignominiæ. Idcirco dictum eſt *Deut.* XI. 10. *Unde egreſſi eſtis*. Quando ibi fuiſtis, cauſa veſtri benedixi, nunc non eſt illi benedictio ſicut quando ibi fuiſtis. Et ſic tu deprehendis, quod quocumque eant juſti, eorum pedes ſequatur benedictio. Iſaach deſcendit in Gerar, venit benedictio in Gerar; Dictum eſt enim ibid. XXIV. 12. *Et ſeminavit Iſaach in terra*. Deſcendit Jacob prope Laban, benedictio ſecuta eſt eum. Dictum eſt enim ibid. XXX. 16. *Ominatus ſum, benedixiſſe mihi Deum cauſa tua*. Deſcendit Joſeph prope Putiphar, benedictio ſecuta eſt eum; Dictum eſt enim ibid. XXXIX. 5. *Et benedixit Deus domui Ægypti cauſa Joſeph*. Deſcendit Jacob prope Pharaonem, deſcendit cum eo benedictio: Dictum eſt enim ibid. XLVII. 7. *Et benedixit Jacob Pharaoni*. Qualis fuit ejus benedictio? Quanab eo cohibuit annos famis: Dictum eſt enim ibid L. 21. *Nunc ergo ne timeatis, ego alam vos, & parvulos veſtros*. Pariterque dictum eſt ibid. XLV. 11. *Et nutriam te ibi*. Sicut in nutritione ibi dicta de annis famis textus loquitur, ita pariter hoc loco. R. Simenn ben Jochai dicit; Non eſt hæc benedictio nominis Divini; quia verba juſtorum conſervantur dum vivunt, & abolentur poſt eorum mortem. Dicit R. Elieſer bar R. Simeonis; mihi videntur probabiliora verba R. Joſe præ verbis patris mei, quod hæc ſit benedictio nomini Divini; quia quo tempore juſti ſunt in mundo, benedictio eſt in mundo, ſi removeantur juſti de mundo, removetur, benedictio de mundo & ſic tu deprehendis de arca Dei, quæ deſcendit in domum Obed Edom Githæi & benedictus fuit illius cauſa: Dictum eſt enim 2. *Sam.* VI. 12. *Nunciatumque eſt regi David, quod benedixiſſet Dominus Obed-Edom, & omnia ejus propter arcam Dei*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si propter arcam, quæ non facta fuit neque ad mercedem, neque ad damnum, ſed tantum propter tabulas, quæ in ea continebantur, benedictus fuit, multo magis propter juſtos, quorum cauſa creatus eſt mundus? Patres noſtri iverunt in terram, be-

שבו נתברך בשבילו קל וחומר ל צדיקים שבעבורם נברא העולם. אבותינו באו לארץ באה ברכה לרגלם. שנאמר ובתים מליאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות חצובים אשר לא חצבת. רבי שמעון בן יוחי אומר והרי בורות חצובים אשר לא חצבת. והלא בור אשר לא חצבת כרמים אשר לא נטעת שעכשיו באת בארץ. מה תלמוד לומר מלאת חצבת נטעת זכותך היא שנרמה. וכן אתה מוצא. שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במרבר היו אנשי ארץ ישראל בונים בתים וחופרים בורות ושיחים ומערות נוטעים שדות וכרמים. וכל עץ מאכל כדי שיבואו אבותינו לארץ וימצאו אותה מלאה ברכה או לפי שברכה זו עליהם יכול היו אוכלים ושביעים תלמוד לומר ואכלת ושבעת אתה אוכל ושובע והם מונעים מעצמם מבניהם מנשיהם ומבנותיהם כדי שיבואו אבותינו לארץ וימצאו אותה מלאה ברכה. זו היא שאמרנו אשר יצאתם משם בשהייתם שם הייתה מתברכת בשבילכם ולא מעכשיו שאין ברכה עליה כדרך שהייתם אתם שם אתה אומר לכך בא הכתוב להקיש ביאתה של זו לביאתה של זה. מה ארץ מצרים לא הייתם מונים עליה שמיטים ויובלות. יכול אף ביאת ארץ כנען כן תלמוד לומר לרשתה לרשת אותה באים ולהיות מונים עליה שמיטים ויובלות אלא הפריש בין ביאתה של זו לביאת של זו. ביאת ארץ מצרים רשות ביאת ארץ ישראל חובה. ארץ מצרים בין עושים רצונו של מקום בין שאין עושים רצונו של מקום הרי לכם ארץ מצרים. ארץ ישראל אינו כן אם אתם עושים רצונו של מקום הרי לכם ארץ כנען ואם לאו הרי אתם גולים מעליה. וכן הוא אומר ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה.

סליק פיסקא

והארץ אשר אתם עוברים בה לרשתה. ארץ הרים ונבעות. או בגנות ארץ ישראל הוא מדבר שמזכיר בה הרים תלמוד לומר ובקעות. מה בקעות לשבח אף הרים לשבח. ועוד שנותן טעם בהר טעם

benedictio secuta est eos. Dictum est enim *Deut.* VI. II. *Et domos plenas omni bono, quos non replesti, & puteos, effossos, quos non effodisti.* R. Simeon ben Jochai dicit; *Puteos effossos, quos non effodisti:* Ecce puteus, quem non effodisti. *Vineas, quas non plantasti.* Quia nunc venisti in terram. Cur dictum est: *Implesti, effodisti, plantasti?* Meritum tuum hoc effecit. Et sic tu deprehendis; Cunctis quadraginta annis, quibus fuerunt Israelitæ in deserto, incolæ terræ Israel ædificarunt domos, & effoderunt puteos, fossas, & cavernas, plantaverunt agros, & vineas, & omnem arborem fructiferam, ut venientes patres nostri in terram, invenirent illam plenam benedictione; aut dicam; quia fuit super eos hæc benedictio, quod comederent, & saturarentur. Idcirco dictum est *Deut.* VIII. 10. *Comedes, & saturaberis*; Tu comedes, & saturaberis; & illi cohibebant a se & a filiis suis ab uxoribus suis, & a filiabus suis, ut venientes patres nostri in terram, invenirent illam plenam benedictione. Hoc est quod diximus l. c. *Ex qua egressi estis*. Quando ibi fuistis, benedicta fuit causa vestri. Nunc non ita est; quia non est benedictio, sicut fuit, quando ibi fuistis: Tu dicis, quod hac de causa veniat textus ad æquiparandum huic ingressui illum ingressum: Sicut in terra Ægypti non numerabant annos Sabbathicos & Jubilæos; Crederem etiam in ingressu terræ Chanaam ita factum fuisse? Idcirco dictum est: *Ad hæreditandum eam*. Ad hæreditandam eam venerunt, & eo die numerarunt annos Sabbathicos & Jubilæos: Sed distinguit inter hunc & illum adventum: Adventus in terram Ægypti fuit ex arbitrio, adventus in terram Israel fuit ex debito; Terra Ægypti, sive feceritis, sive non feceritis voluntatem Dei, erit vobis terra Ægypti; At terra Israel ita non erit: Si feceritis voluntatem Dei, erit vobis terra Chanaam, si minus, vos ex ea exulabitis. Et sit dictem est *Levit.* XVIII. 28. *Et non evomet vos terra, quod polluatis eam.*

Finis textus.

DT *terra, ad quam vos transitis ad hæreditandum, est terra montium, & vallium*. Aut loquitur in ignominiam terræ Israel, quando commemorat in ea montes? Idcirco dictum est: *Et vallium*. Sicut valles in laudem, ita pariter montes in laudem; & præ-

בבקעה שפירות ההר הם קלים . ופירות הבקעה שמינים . רבי שמעון בן יוחי אומר כשהיא בקעה הרי היא עושה בית כור . כשהוא הר הרי היא עושה בית כור. בצפון בית כור. בדרום בית כור. במזרח בית כור . במערב בית כור מלמעלה בית כור . מלמטה נמצא חמשה מכופלות . שנאמר כה אמר יהוה זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות. ובמקום אחר קורא אותה ארץ . כיצד יתקיימו שני כתובים ארץ שיש בה מיני ארצות הרבה. בית ארצות בית החולות בית העפר. דבר אחר הרים ובקעות מגיד שלא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה ולא טעם פירות בקעה לטעם פירות הר. אין לי אלא שלא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה ולא טעם פירות בקעה לטעם פירות הר . ומנין שלא שוו טעם פירות הר זו לטעם פירות הר זו וטעם פירות בקעה זה לטעם פירות בקעה זה לטעם פירות בקעה וטעם פירות בקעה לטעם פירות הר תלמוד לומר ארץ הרים ובקעות. הרים. הרים הרבה . בקעות. בקעות הרבה. רבי שמעון בן יוחי אומר שנים עשר ארצות ניתנו כנגד שנים עשר שבטי ישראל ולא שוו טעם פירות ארצו של זה כטעם פירות ארצו של זה ולא טעם פירות של זה לטעם פירות של זה ואילו הם כי ארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה . ארץ הרים ובקעות. ארץ אשר יהוה אלהיך דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית השנה. כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה. ארץ נחלי מים . ארץ חטה ושעורה . ארץ זית שמן ודבש , ארץ אשר לא במסכנות. ארץ אשר אבניה ברזל . על הארץ

& præterea qui præbet ſaporem in monti, præbet etiam ſaporem in valle, quia fructus montis ſunt leviores , & fructus vallis pinguiores ; R. Simeon ben Jochai dicit ; Quando eſt vallis, ecce facit ſpatium cor , quando eſt mons, ecce facit ſpatium cor; In aquilone ſpatium cor , in auſtro ſpatium cor, in oriente ſpatium cor , in occidente ſpatium cor; ſupra ſpatinm cor, infra deprehendutur quinque partes duplicatæ. Dictum eſt enim *Ezech.* v. 5. *Sic dixit Dominus Deus: Iſta eſt Hieruſalem in medio gentium poſui eam, & in circuitu ejus terras*. Et alibi vocat eam *terram*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Si terra, in qua ſit multæ ſpecies terrarum, ſpatium terrarum, ſpatium arenarum, & ſpatium pulveris. Alia expoſitio : *Montium , & vallium*: Oſtendit non fuiſſe ſimilem ſaporem fructuum montis ſapori fructuum vallis, & contra : Non probo niſi quod non fuerit ſimilis ſapor fructuum montis ſapori fructuum vallis, & contra . Et unde probatur non fuiſſe ſimilem ſaporem fructuum illius montis ſapori fructuum illius montis, & ſaporem fructuum hujus vallis ſapori fructuum illius vallis? Ex eo quod dictum eſt : *Terra montium, & vallium. Montium*. Montes multi. *Vallium*. Valles multæ. R. Simeon ben Jochai dicit: Duodecim terræ datæ ſunt contra duodecim tribus Iſrael, neque erat ſimilis ſapor fructuum hujus rerræ ſapori fructuum illius terræ, & contra. Et illi ſunt. *At terra, ad quam vos tranſitis, ad hæreditandum eam, eſt terra montium & vallium; eſt terra, quam Dominus Deus tuus requirit a principio anni uſque ad finem anni: Qnia Dominus Deus tuus adducet te in terram bonam , & ſpatioſam , terram torrentium aquarum , terram tritici, & hordei , terram olivæ olei , & mellis; terram, in qua non in paupertate ; terram, cujus lapides ſunt ferrum ; In terram bonam ; Terram fluentem lacte & melle*. Ecce duodecim terræ datæ ſunt duodecim tribubus ; Neque ſimilis erat ſapor fructuum hujus tribus ſapori fructuum illius tribus. Idcirco dictum eſt: *Trrra montium & vallium* . Ecce montes multi, & valles multæ. R. Joſe Meſulam dicit: Unde tu dicis, ſicut dedit ſapores terræ, ita dediſſe ſapores mari ? Ex eo quod dictum eſt *Geneſ.* I. 10. *Et congregationem aquarum vocavit maria*. At ecce unum eſt mare; Dictum eſt enim ibid. *Congregentur aquæ , quæ ſunt ſub cœlo , in locum unum*. Cur igitur dictum eſt : *Et congre-*

הטובה. ארץ זבת חלב ודבש. הרי שנים
עשר ארצות נתנו כנגד שנים עשר שבטים
ולא שוו טעם פירות שבטו של זה.
לטעם פירות שבטו של זה. תלמוד לומר
ארץ הרים ובקעות. הרים. הרים הרבה.
בקעות. בקעות הרבה. רבי יוסי המשולם
אומר מנין אתה אומר שכשם שנותן
מטעמים בארץ. כך נותן מטעמים בים.
תלמוד לומר ולמקוה המים קרא ימים
והרי ים אחד הוא שנאמר יקוו המים
מתחת השמים ﭏ מקום אחד. מה תלמוד
לומר ולמקוה המים קרא ימים. מגיד שלא
טוו טעם דג העולה מעכו לטעם. דג
העולה מצור ולא העולה מצור. לעולה
מאספמיא. או לפי שעפרו של הר קל
ושל בקעה שמן. יכול יהיו מים נורשים
את העפר ממקום בקעה ותהיה בקעה
מחוסרת מים תלמוד לומר ארץ הרים
ובקעות. הר לפי משהו. בקעה לפי
משהו. כן הוא אומר שלו מיהוה מטר
בעת מלקוש או לפי שארץ ישראל מכופלת
בהרים יהיה גלוי שותה שאין גלוי אין
שותה תלמוד לומר למטר השמים תשתה
מים. גלוי ושאין גלוי שותה וכן הוא
אומר אף ברי יטריח יפיץ ענן אורו והוא
מסיבות מתהפך. שיהו ענבים מקיפות
אותה ומשקות אותה מכל רוח או לפי
ששותה מי גשמים אבל אינה שותה מי
שלחים. תלמוד לומר כי יהוה ﭏהיך
מביאך ﭏ ארץ טובה ארץ נחלי מים.
או לפי ששותה מי שלחים אבל אינה
שותה מי שלגים. תלמוד לומר למטר
השמים תשתה מים. כשהוא אומר
מים אף מי שלגים. וכן הוא אומר כי
כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים
ואומר כי לשלג יאמר הוי ארץ או לפי
ששותה מי שלגים. אבל אינה שותה
מי טללים. תלמוד לומר למטר השמים
תשתה מים אף מי טללים תשתה.
דבר אחר מה מי גשמים לברכה אף
טללים לברכה. וכן הוא אומר ויתן לך
האלהים מטל השמים. ואומר יערוף
כמטר לקחי. ואומר אהיה כטל לישראל
ואומר והיה שארית יעקב בגוים בקרב
עמים רבים כטל מאת יהוה וכרביבים
עלי עשב.

סליק פיסקא

ארץ אשר יהוה ﭏהיך דורש אותה.
רבי אומר וכי אותה בלבד הוא דורש
והלא כל הארצות הוא דורש שנאמר
להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא
אדם בו. ומה תלמוד לומר ארץ אשר
יהוה ﭏהיך דורש אותה כביכול אין

gregationem aquarum vocavit maria? Ostendit, non esse similem saporem piscis, qui adscendit ab Aco sapori piscis qui adscendit a Tyro, neque similem saporem ejus, qui adscendit a Tyro, sapori illius qui adscendit ab Hispania; quia terra montis est levis, & terra vallis est pinguis. Crederem, quod aquæ expellerent terram ex loco vallis, & esset vallis deficiens aquis? Idcirco dictum est: *Terra montium & vallium*. Mons quantulacunque sit; Vallis quantalacunque sit: Sic dictum est Zachar. x. 1. *Petite a Domino pluviam tempore serotino*. Aut quia terra Israel cum esset duplicata montibus, quæ erat aperta, irrigabatur, si non esset aperta, non irrigabatur. Idcirco dictum est *Deut. De pluvia cœli bibit aquam*. Sive fuerit sive non fuerit aperta irrigabatur. Et sic dictum est *Job* xxxvii. 11. *Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum, quæ lustrant per circuitum:* Sc. quod nubes condensabunt eam, & irrigabunt ab omni latere; Aut quia irrigatur aquis pluviarum, at non irrigatur aquis rivorum. Idcirco dictum est: *Quia Dominus Deus tuus adducet te ad terram bonam, terram torrentium aquarum*. Aut quia irrigatur aquis rivorum, at non irrigatur aquis nivium. Idcirco dictum est. *De pluvia cœli bibit aquam*. Quando dicit *aquam*, includit etiam aquam nivium. Et sic dictum est *Isai.* lv. 10. *Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo*. Pariterque dictum est *Job* xxxvii. 6. *Quia nivi dicet, ut descendat in terram:* Aut quia irrigatur aquis nivium, non irrigatur aquis roris. Idcirco dictum est *De pluvia cœli bibit aquam*. Etiam aquam roris bibet. Alia expositio: Aquæ pluviarum in benedictionem, ita pariter rores in benedictionem. Et dictum est *Et dabit tibi Deus rorem cœli*. Pariterque dictum est *Deut.* xxxii. 2. *Emolumentum dabit sicut pluvia monitum meum*. Pariterque dictum est *Ose.* xiv. 6. *Ero quasi ros Israel*. Et similiter dictum est *Mich.* v. 7. *Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quasi ros a Domino, & quasi stillæ super herbam.*

Finis textus.

T*Erra quam Dominus Deus tuus requirit*. Rabi dicit: Num eam duntaxat requirit? Atqui omnes terras ipse requirit: Dictum est enim *Job* xxxviii. 25. *Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus homo commoratur*. Et cur dictum est: *Terra, quam Dominus Deus tuus requirit?* Quasi di-

דורש ﭏא אותה . ובשכר דרישה שהוא
דורשה דורש כל הארצות עמה. כיוצא
בו אתה אומר הנה לא ינום ולא ישן
שומר ישרﭏ . וכי ישרﭏ בלבד הוא שומר
והלא הוא שומר את הכל שנאמר
אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר
איש . ומה תלמוד לומר שומר ישראל
כביכול שאינו שומר ﭏא ישרﭏ ובשכר
שמירה שהוא שומרם שומר את הכל
עמהם . כיוצא בדבר אתה אומר והיו
עיני המה ולבי שם כל הימים וכי שם
בלבד הם והלא כבר נאמר עיני יהוה
משוטטים בכל הארץ. ואומר כל מקום
עיני יהוה צופות רעים וטובים ﭏא
מה תלמוד לומר והיו עיני וליבי שם כל
הימים כביכול שאינן ﭏא שם ובשכר
שהם שם הם בכל מקום . כיוצא
בדבר אתה אומר קול יהוה יחיל מדבר
יחיל יהוה מדבר קדש . דורש אותה.
ניתנה לדרישה להפריש ממנה חלה
תרומה ומעשרות או יכול אף שאר
ארצות נתנו לדרוש. תלמוד לומר אותה
אותה ניתנה לדרישה ולא שאר ארצות
ניתנו לדרישה. דבר אחר ארץ אשר יהוה
ﭏהיך דורש אותה. מגיד הכתוב שנדרשת
בשכר דרישה שנאמר ולמדתם אותם
את בניכם לדבר בם. ואומר למען ירבו
ימיכם וימי בניכם ואומר ויתן להם
ארצות גוים ועמל לאמים ירשום ,
בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. תמיד
עיני יהוה ﭏהיך בה . וכתוב אחד אומר
המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו.
כיצר יתקיימו שני כתובים הללו . כשישרﭏ
עושים רצונו של מקום תמיד עיני יהוה
בה ואינן נזוקים וכשאין ישרﭏ עושים
רצונו של מקום המביט לארץ ותרעד
יגע בהרים ויעשנו. וכן לענין מדה טובה
כיצד היו ישרﭏ רשעים בראש השנה
ונגזרו עליהם גשמים מועטים וחזרו
בהם להוסיף עליהם אי איפשר . שכבר
נגזרה גזרה . ﭏא הקדוש ברוך הוא
מורידן בזמנם על הארץ בשעה שהיא
צריכה להם . לענין רעה כיצד הרי
שהיו ישרﭏ צדיקים גמורים בראש השנה
ונגזרו עליהם גשמים מרובים וחזרו
בהם . לסוף לפחות מהם אי איפשר.
שכבר נגזרה גזירה . ﭏא הקדוש ברוך
הוא מורידם על הארץ שלא בזמנם

si dicat; non inquirit nisi illam: Et propter mercedem inquisitionis, qua inquirit eam, inquirit cum ea omnes terras: Huic simile tu dicis *Psal.* CXXI. 4. *Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel*. Num Israel duntaxat custodit? Atqui omnes custodit: Dictum est enim *Job* XII. 10. *In cujus manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis*. Et cur dictum est: *Qui custodit Israel*? Quasi dicat; Non custodit nisi Israelitas, & propter mercedem custodiæ, qua illos custodit, cum iis omnes custodit. Huic simile tu dicis 1. *Reg.* IX. 3. *Et erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus*? Num ibi tantum sunt? Atqui dictum est 2. *Paral.* XVI. *Oculi Domini contemplantur universam terram*. Pariterque dictum est *Prov.* XV. 3. *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos*. Sed cur dictum est: *Et erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus*? Quasi dicat; non erunt nisi ibi; & propter mercedem quod ibi sint, erunt in omni loco. Huic simile tu dicis *Psal.* XXVIII. 8. *Vox Domini concutientis desertum, & commovebit Dominus desertum Cades*. *Requirit ipsam*. Ad inquirendam eam: Ad separandum ex ea placentam, separationem, & decimas; Aut crederem reliquas terras datas esse ad inquirendum? Idcirco dictum est: *Ipsam*. Ipsa data est ad inquisitionem; At reliquæ terræ non datæ sunt ad inquisitionem. Alia expositio: *Quam Dominus Deus tuus inquirit*: Ostendit textus, quod inquiratur propter mercedem inquisitionis: Dictum est enim *Deut.* XI. 19. *Et docebitis illa filios vestros loquendo de eis*. Et similiter dictum est ibid. *Ut prorogentur dies vestri, & dies filiorum vestrorum*. Pariterque dictum est *Psal.* CV. 44. *Et dedit illis regiones gentium, & labores nationum possederunt; Ut custodiant statuta ejus, & leges ejus requirant*. *Semper sunt oculi Domini Dei tui in ea*. Et alter textus dicit *Psal.* CIV. 32. *Qui respicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei: *semper sunt oculi Domini Dei tui in ea*. Et non læduntur. Quando Israelitæ non faciunt volutatem Dei: *Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant*. Et si respectu boni. Quomodo? Si fuerint Israelitæ impii in principio anni, & de iis decretæ fuerint pluviæ paucæ, si convertantur, ut augeantur, non

est

בשעה שאינם צריכה להם למדברות ולימים שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו . מעשים שעשיתם עמדי בימות החמה שלא הפרשתם תרומות ומעשרות מכם את הגשמים מראשית השנה ועד אחרית השנה . מגיד הכתוב שמראשית השנה נגזרו עליהם . כמה גשמים כמה טללים כמה חמה יתירה. כמה רוחות נושבים עליה . דבר אחר מראשית השנה אני אברך אתכם במשא ובמתן בבניין ובנטיעה באירוסים ובנישואים ובכל מה שאתם שולחים ידיכם אני אברך אתכם . דבר אחר מראשית השנה ועד אחרית השנה וכי יש פירות בשדה מתחילת השנה עד סוף השנה לא ברשותי הוא ליתן בהם ברכה בבית כשם שאני נותן בשדה שנאמר יצו יהוה אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך . ואומר העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרימון ועץ הזית לא נשא מן היום הזה ואברך . ומנין אף באוצרות שנאמר ברוך אתה בעיר ברוך אתה בשדה . ומנין אף בעיסה שנאמר ברוך טנאך ומשארתך . ומנין אף בכניסה וביציאה שנאמר ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך . ומנין אף באכילה תלמוד לומר ואכלת ושבעת וברכת . ומנין אף כשירד בתוך מעיו תלמוד לומר והסירותי מחלה מקרבך הם ברשותי ליתן בהם ברכה כשם שאני נותן להם ברכה בשדה ולא כנימה ולא רקבובית תיכנס בפירות ולא יין מחמיץ ולא שמן מבאיש ולא דבש מדביש או אינו לא לפי שמידה טובה מרובה ממידת פורענות . יכול לא יהיה ברשותי ליתן בהם מאירה

est possibile; quia jam decretum statutum est; Sed Deus S. B. demittet eas tempore suo super terram, quando erunt illis necessariæ. Respectu mali quomodo? Si Israelitæ fuerint perfecte justi in principio anni, & decretæ fuerint super eos pluviæ multæ, & convertantur, ut in fine diminuantur, non est possibile; quia jam decretum statutum est; Sed Deus S. B. demittet eas præter tempus suum, quando non fuerint necessariæ desertis & aquis. Dictum est enim *Job* XXIV. 19. *Ad nimium calorem transeat ad aquas nivium, & usque ad inferos peccatum illius.* Propter opera quæ fecistis coram me diebus caloris, eo quod non separastis separationes, & decimas ex vobis, cohibebo pluvias a principio anni usque ad finem anni. Ostendit textus, quod in principio anni de iis decernatur, quantum pluviæ, quantum rores, & quantum calor abudet, & quantum venti perflent super illam. Alia expositio: *A principio anni usque ad finem anni* vobis benedicam in onere, & donis, & ædificiis & plantatione, sponsalibus, nuptiis, & in omnibus in quæ immittetis manus vestras, ego benedicam vobis. Alia expositio. *A principio anni usque ad finem anni.* Num sunt fructus in agro a principio anni usque ad finem anni? Sed in mea potestate erit, ut impartiam illis benedictionem in domo, sicut impartio in agro. Dictum est enim *Deut.* XXXVIII. 8. *Mandabit tecum Dominus benedictionem in apothecis tuis, & in omni, in quod immiseris manum tuam.* Pariterque dictum est *Hag.* II. 20. *Numquid jam semen in germine est, & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? Et die ista benedicam.* Unde probatur vel apothecis? Ex eo quod dictum est *Deut.* l. c. *Benedictus tu in civitate, benedictus tu in agro.* Et unde probatur vel de massa subacta? Ex eo quod dictum est ibid. *Benedictum canistrum tuum, & matera tua.* Unde probatur de ingressu, & exitu? Ex eo quod dictum est ibid. *Benedictus tu in ingressu tuo, & benedictus tu in exitu tuo.* Unde probatur etiam de cibo? Ex eo quod dictum est: *Et comedes & saturaberis.* Unde probatur, vel quando descenderit in ventrem? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIII. 25. *Removeboque ægritudinem e medio tui.* Erit in mea potestate, ut illis impartiam benedictionem, quia ego illis impartio benedictionem in agro, ut vermiculus, & putredo non ingrediatur in

בבירת כשם שאני נותן בהם מאירה
בשרה תלמוד לומר והבאתם אל הבירת
והיפחתם אותו . ואומר ישלח יהוה בך
את המאירה ואת המהומה. ומנין אף
באוצר תלמוד לומר ארור אתה בעיר.
ומנין אף בעיסה תלמוד לומר ארור טאנך
ומשארתך . ומנין אף בכניסה וביציאה
תלמוד לומר ארור אתה בבואך וארור
אתה בצאתך . ומנין אף באכילה ואכלתם
ולא תשבעו . ומנין לכשירדו לתוך מעיו
תלמוד לומר וישחך מקרבך . הם ברשותי
ליתן בהם מאירה בבירת כשם שאני נותן
בשרה ורקבובית בפירות ויין מחמיץ
ושמן מבאיש ודבש מדביש , רבי שמעון
בן יוחי אומר משל למלך שהיו לו בנים
ועבדים הרבה והיו ניזונים ומתפרנסים
מתחת ידו , ומפתח של אוצר בידו
כשהם עושים רצונו הוא פותח את
האוצר והם אוכלים ושביעים וכשאין עושים
רצונו של מקום נועל האוצר והם מתים
ברעב. כך ישראל כשהם עושים רצונו של
מקום יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב
את השמים , וכשאין עושים רצונו של
מקום וחרה אף יהוה בך ועצר את
השמים ולא יהיה מטר , רבי שמעון בן
יוחי אומר ככר ומקל ירדו כרוכים מן
השמים אמר להם הקדוש ברוך הוא
לישראל אם תעשו את התורה הרי ככר
לאכול. ואם לאו הרי מקל ללקות בו
והיכן פירושו של דבר הרי הוא אומר
אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו .
ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי
יהוה דיבר, רבי אליעזר אומר ספר וסייף
ירדו כרוכים מן השמים , אמר להם אם
עשיתם את התורה הכתובה בזה אתם
ניצולים מזה ואם לאו הרי אתם לוקים
בו והיכן פירושו של דבר הרי הוא

in fructus, & vinum acescat, & oleum non fœteat & mel non acescat; Aut crederem, sicut proprietas boni est major proprietate mali, crederem inquam quod non sit in mea potestate ut illis impartiam maledictionem in agro? Idcirco dictum est *Malach. Et adducetis ad domum, & relinquetis illum*. Paritérque dictum dictum est *Deut.* XXVIII. 20. *Mittet Dominus in te maledictionem & perturbationem*. Et unde probatur vel de apotheca? Ex eo quod dictum est ibid. *Maledictus tu in civitate*. Et unde probatur vel de massa subacta? Ex eo quod dictum est ibid. *Maledictum canistrum tuum, & matera tua*. Et unde probatur vel de ingressu, & de exitu? Ex eo quod dictum est ibid. *Maledictus tu in ingressu, & maledictus tu in exitu*. Et unde probatur vel de cibo? Ex eo quod dictum est. *Et comedetis, & non saturabimini*. Et unde probatur vel quando descendit in ventrem? Ex eo quod dictum est *Mich.* VI. 14. *Et humiliatio tua in medio tui*. Erit mihi potestas, ut immittam maledictionem in domum, sicut immitto in agrum, & putredinem in fructus; & vinum acescet, & oleum fœtebit, & mel pariter acescat. R. Simeon ben Jochai dicit: Parabola de rege, cui sunt filii & servi multi, qui sub ejus potestate aluntur, & nutriuntur, & clavis thesauri sui sunt sub ejus potestate, quando faciunt voluntatem, aperit apothecam, & illi comedunt, & saturantur; quando vero non faciunt ejus voluntatem claudit apothecam, & illi fame moriuntur; Ita pariter Israelitæ, qnando faciunt voluntatem Dei. *Aperiet tibi Dominus thesaurum suum bonum cœlum, Deut.* l. c. Quando vero non faciunt voluntatem Dei: *Et excandesiet ira Domini in te, & claudet cœlum, & non erit pluvia*. Ibid. XI. 17. R. Simeon ben Jochai dicit: Panis, & baculus descenderunt colligati de cœlo: dixit Deus S. B. Israelitis; si observabitis legem; ecce panis ad comedendum; si minus, ecce baculus, quo vapulabitis; & ubi est rei interpretatio? In eo loco ubi dictum est: *Si incesseritis, & audieritis, de bono terræ comedetis: Quod si nolueritis, & me ad iracundiam pcovocaveritis, gladius devorabit vos. Isai.* I. 19. R. Elieser dicit: Liber & gladius descenderunt colligati de cœlo; Dixit illis; Si observabitis legem, quæ scripta est in hoc, ab illo liberabimini, si minus, hoc percutiemini; & ubi est ejus interpretatio? In eo loco ubi dictum est: *Et expulit Adam*,

אומר ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים.

סליק פיסקא

והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי למה נאמר לפי שהוא אומר ולימדתם אותם ושמרתם לעשותם. שומע אני שלא נתחייבו בתלמוד עד שנתחייבו במעשה תלמוד לומר והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי מגיד הכתוב שמיד נתחייבו בתלמוד אין לי אלא מצות שנוהגות עד שלא נכנסו לארץ כגון בכורות וקרבנות ומעשרות בהמה. מצות נוהגות משנכנסו לארץ כגון העומר והחלה ושתי הלחם ולחם הפנים מנין תלמוד לומר והיה אם שמוע תשמעו אל מצות יהוה לרבות שאר מצות. אין לי אלא שאר מצות עד שלא כיבשו משכיבשו וישבו כגון לקט שכחה ופיאה תרומה ומעשרות שמיטה ויובלות מנין תלמוד לומר והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי. אין לי להוסיף עליו מצות אחרות. ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם מגיד הכתוב שהמעשה תלוי בתלמוד. ואין תלמוד תלוי במעשה, וכן מצינו שענש על התלמוד יותר מן המעשה שנאמר שמעו דבר יהוה בית יעקב כי ריב ליהוה עם יעקב ועם ישראל יתוכח כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ. אין אמת אין דברי אמת. נאמר כאן אמת ונאמר להלן אמת שנאמר אמת קנה ואל תמכור שנאמר חסד יהוה מלאה הארץ. ואין חסד. אין דברי חסד נאמרים. ואין דעת. אין דברי דעת שנאמר נדמו עמי מבלי הדעת כי אתה הדעת מאסת. ואומר לכן כאכול קש לשון אש וחשש להבה ירפה. וכי יש לך קש שהוא אוכל אש אלא קש זה הוא עשו שכל זמן שישראל מרפים את ידיהם מן המצוות הוא שולט בהם. ואומר מי חכם ויבן

Adam, & collocavit anterius in horto paradisi cherubinos, & flamman gladii versatilem ad custodiendum viam arboris vitæ. Genes. III. 24.

Finis textus.

E*T erit, si audiendo audieritis præcepta mea.* Cur dictum est? Quia dictum est *Deut.* V. I. *Et docebitis ea, & custodietis ut faciatis.* Crederem non fuisse obligatos ad docendum, priusquam fuissent obligati ad faciendum? Idcirco dictum est: *Et erit, si audiendo audieritis præcepta mea.* Ostendit textus, quod statim obligati fuerint ad docendum. Non probo nisi de præceptis, quæ observata fuerunt, priusquam ingressi essent in terram, sicuti sunt primogenita, & sacrificia, & decimæ animantium; de præceptis quæ observata fuerunt, postquam ingressi sunt in terram, uti sunt manipulus, & placenta, & duo panes, & panis facierum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et erit si audiendo audieritis præcepta mea*, Ad includendum reliqua præcepta. Non probo nisi de reliquis præceptis, priusquam subegissent terram, & habitassent, postquam subegerunt, & habitarunt, uti sunt spicilegium, manipulus obvilione relictus, separatio, & decimæ, annus Sabbathicus, & Jubilæi, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et erit, si audiendo audieritis præcepta mea.* Non probo nisi quod his non fuerint addenda alia præcepta: *Et docebitis ea, & custodietis ut faciatis.* Ostendit textus, quod opus dependeat a doctrina, non autem doctrina ab opere. Et sic deprehendimus, quod puniat magis pro doctrina, quam pro opere: Dictum est enim *Ose.* IV. I. *Audite verbum Domini domus Jacob, quia contentio est Domino cum Jacob, & cum Israel increpatio, quia non est veritas, neque pietas, nequa scientia Dei in terra. Non est veritas.* Non sunt verba veritatis. Dictum est eic אמת & dictum est ibi אמת; Dictum est enim *Prov.* XXIII. 23. *Veritatem eme, & noli vendere:* Dictum est enim *Psal.* XXIII. 5. *Misericordia Domini plena est terra.* At misericordia non designat nisi verba misericordiæ, quæ dicta sunt. *Neque scientia*: Non sunt verba scientiæ: Dictum est enim *Ose.* IV. 6. *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam, quia tu scientiam respuisti.* Pariterque dictum est *Isai.* V. 24. *Propter hoc, sicut devorat stipula linguam ignis, & calor flammæ exurit.* Num stipula

est,

זארת ואשר דבר פי יהוה אליו ויגידה על
מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר
ויאמר יהוה על עזבם ארת תורתי אשר
נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו
בה . ואומר כה אמר יהוה על שלשה
פשעי יהודה ועל ארבעה לא אשיבנו
על מאסם ארת תורת יהוה וחוקיו לא
שמרו . וכבר היה רבי טרפון ורבי יוסי
הגלילי ורבי עקיבא מסובים בבירת ערוד
נשאלו מי גדול תלמוד גדול או מעשה
נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד
קודם לחלה ארבעים שנה ולמעשרות
חמשים וארבע שנה וליובלות מאה
ושלשים וכשענש ענש מן התלמוד יותר
מן המעשה שנאמר ולמדתם אותם את
בניכם לדבר בם . ואומר למען ירבו ימיכם
וימי בניכם ואומר ויתן להם ארצות גוים
ועמל לאומים יירשו וגו׳ . אשר אנכי
מצוה אתכם היום. ומנין אתה אומר שאם
שמע דבר מפי קטן כשומע מפי חכם
שנאמר דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות
נטועים בעלי אסופות . כולם נתנו מרועה
אחד . מה דרבן זה מכוין את הפרה
לתלמיה להביא חיים לעולם כך דברי תורה
מכוונים דעתו של אדם מדרכי מיתה
לדרכי חיים ועוד השומע מפי חכם כשומע
מפי סנהדרים שנאמר בעלי אסופות ואין
אסופות אלא סנהדרים שנאמר אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל . והשומע מפי
סנהדרים כשומע מפי משה שנאמר נתנו
מרועה אחד. ואומר ויזכור ימי עולם משה
עמו איה המעלם מים ארת רועה
צאנו ואיה השם בקרבו ארת רוח קדשו
ולא עוד השומע מפי משה כשומע מפי
הקדוש ברוך הוא שנאמר ניתנו מרועה
אחד . ואומר רועה ישראל האזינה נוהג
כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה. שמע
ישראל. ועוד הרי הוא אומר עיניך בריכות
בחשבון על שער בת רבים. עיניך אילו
הזקנים המתמנים על הציבור וכן הוא

est, quæ devoret ignem? Sed hæc stipula est Esau & quando Israelitæ remittunt manus suas a præceptis, ipse illis dominatur. Pariterque dictum est *Jerem.* IX. 12. *Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat, ut annunciet istud, quare perierit terra, & exusta sit, quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat? Et dixit Dominus; quia dereliquerunt legem meam, quam dedi coram eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea.* Pariterque dictum est est *Amos* II. 4. *Sic dicit Dominus: Super tribus sceleribus Juda, & super quatuor non convertam eum, eo quod abjecerit legem Domini, & statuta ejus non custodierit.* Aliquando R. Tarphon & R. Jose Galilæus & R. Akiba accubuerunt in domo Arvad, interrogarunt quid esset præstantius, doctrinane, an opus. Responderunt omnes dicentes; Doctrina est præstantior; quia doctrina antecessit placentam quadraginta annis, decimas quatuor & quinquaginta annis, & Jubilæos centum & triginta annis: Et quando punitur, punitur magis pro doctrina, quam pro opere; sic datur major merces doctrinæ, quam operi. Dictum est enim: *Et docebitis ea filios vestros ad loquendum in eis.* Et dictum est: *Ut porogentur dies vestri, & dies filiorum vestrorum.* Pariterque dictum est *Psal.* CV. 4. *Et dedit illis regiones gentium, & labores nationum possederunt &c. Quæ ego præcepi vobis hodie.* Unde tu dicis: Si audiat rem ex ore pueri, quasi audiat ex ore sapientis: Dictum est enim *Eccles.* XII. 11. *Verba sapientum sicut stimuli & quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.* Sicut gubernator disponit vaccam ad sulcum, ut adducat vitam mundo, ita pariter verba legis præparant mentem hominis a viis mortis ad vias vitæ. Et præterea, qui audit ex ore sapientis, quasi audiat ex ore Synhedrii; Dictum est enim בעלי אסופות. At אסופות non designat nisi Synhedrium; Dictum est enim *Num.* XI. 16. *Collige mihi septuaginta viros de senioribus Israel.* Et qui audit ex ore Synhedrii, quasi audiat ex ore Mosis; Dictum est enim: *Quæ data sunt a pastore uno.* Pariterque dictum est *Isai.* LXVII. 11. *Et recordatus est dierum seculi Mosis, & populi sui: Ubi est, qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? Ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui?* Qui audit ex ore Mosis, quasi audiat ex ore Dei S. B. Di-

אומר כי נסך יהוה עליהם רוח תרדמה ויעצם עיניהם מראות . בריכות. מה בריכה זאת אין אדם יודע מה בתוכה כך אין אדם עומד על דברי חכמים. בחשבון . בחשבונות שנומרים בעצה ובמחשבה והם נגמרים בבתי מדרשות. על שער בת רבים . וכן הוא אומר אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק אם עשיתה את התורה . קווה לאליהו שאמרתי לו לך שוב לדרכך מדברה דמשק ואומר זכרו תורת משה עבדי אשר ציויתי אותו בחורב. על כל ישראל חוקים ומשפטים הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום יהוה והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם . לאהבה את יהוה אלהיכם . שמא תאמר הרי למדתי תורה בשביל שאהיה עשיר ובשביל שאקרא רבי ובשביל שאקבל שכר תלמוד לומר לאהבה את יהוה אלהיכם . כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ולעבדו . זה תלמוד . אתה אומר זה תלמוד . או אינו אלא עבודה ממש כשהוא אומר ויקח יהוה אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. וכי מה עבודה לשעבר ומה שמירה לשעבר הא למדת לעבודה זה תלמוד ולשמרה אילו מצוות . וכשם שעבודת מזבח קרויה עבודה . כך תלמוד קרויה עבודה . דבר אחר לעובדו זו תפילה. או אינו אלא עבודה תלמוד לומר בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך . וכי יש לך עבודה בלב הא מה תלמוד לומר ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה. וכן בדוד הוא אומר תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב . ואומר ודניאל

B. Dictum est enim : *Quæ data sunt a pastore uno*. Et similiter dictum est *Psal.* LXXX. 2. *Qui regis Israel intende qui deducis velut ovem Joseph; qui sedes super Cherubim, manifestare ; Audi Israel*. Et præterea dictum est *Cantic.* VII. 4. *Oculi tui sicut piscinæ in Hesbon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis: Oculi tui*: Isti sunt seniores, qui præfecti erant cœtui: Et sit dictum est *Isai.* XXIX. 10. *Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros a videndo*. *Piscinæ* : Sicut de hac piscina nemo est, qui sciat, quid in ea contineatur, sic homo non insistet verbis sapientum. *In Hesbon*; In rogitationibus, quæ perficiuntur consilio, & ratione, & illæ perficiuntur in academiis : *In porta filiæ multitudinis*: Et sit dictum est *Cantic.* l. c. *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum*. Si observes legem, expecta Eliam; cui dixi: Venies iterum in viam tuam deserti Damasci. Et dictum est *Malach.* IV. 4. *Mementote legis Mosis servi mei, quam præcepi ei in Horeb ad omnem Israel præcepta & judicia : Ecce mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini; & convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum*. *Ad amandum Dominum Deum vestrum*.. Ne dicas: Ecce percipiam legem, ut sit dives, ut vocem Rabi, atque ut recipiam mercedem. Idcirco dictum est : *Ad amandum Dominum Deum vestrum*. Omne quod facitis, nolite facere nisi ex amore; *Et ad serviendum ei*. Hæc est doctrina. Tu dicis hanc esse doctrinam; aut non erit nisi servitus simpliciter. Quando vero dicit *Genes.* II. 17. *Accepitque Dominus Deus Adam, posuit eum in horto paradisi ad elaborandum eum, & ad custodiendum eum*. Num est ministerium in tempus præteritum, & custodia in tempus præteritum? Ecce doceris; *Ad elaborandum eum*. Hoc significat doctrinam: *Ad custodiendum eum*. Hoc significat præcepta; & sicut ministerium altaris vocatur ministerium, ita pariter doctrina vocatur ministerium Alia expositio: *Ad serviendum ei*. Hæc est oratio. Aut non est nisi ministerium : Idcirco dictum est: *Toto corde tuo, tota anima tua, & tota facultate tua*. Num est ministerium in corde? Igitur dictum est : *Toto corde vestro* : Hæc est oratio : Et sic de David dictum est *Psal.* CXLI. 2. *Præparetur oratio mea sicut suffitus in conspectu tuo; elevatio manuum mearum munus vespertinum*. Et dictum est *Dan.* VI. 10. *Quod*

cum

כד ידיע די רשים כתבא על לביתיה וכוין פתיחין ליה בעיליתיה נגד ירושלם וזימנין תלתה ביומא הוה בריך על ברכוהי ומודי קדם אלהיא כל קבל דהות עבידי מקדמת דנא. ואומר ובמיקרביה לגובא לדני׳ בקל עציב זעיק ענא מלכא ואמר לדני׳ דני׳ עבד אלהא חייא אלהך די אנת פלח ליה בתדירא היכל לשיזבותך מן אריותא. וכי יש פולחן בבבל הא מה תלמוד לומר ולעובדו זו תפילה כשם שעבודת מזבח קרויה עבודה כך תפילה קרויה עבודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם הרי זו אזהרה לכהנים שלא יהיה לבם מהרהר בשעת עבודה דבר אחר מה תלמוד לומר בכל לבבכם ובכל נפשכם והלא כבר נאמר בכל לבבך ובכל נפשך כאן ליחיד כאן לציבור. כאן לתלמוד כאן למעשה הואיל ושמעת עשוה עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי. ונתתי מטר ארצכם.

סליק פיסקא

ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש. ונתתי. אני לא על ידי מלאך ולא על ידי השליח. מטר ארצכם. ולא מטר ארצות. וכן הוא אומר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות. רבי נתן אומר בעתו מלילי שבת ללילי שבת. כדרך שירדו בימי הילני המלכה וכל כך למה כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר הרי שברכל המצות אלא אם בחוקותי תלכו ואם את משפטי תשמורו ועשיתם אותם. ונתתי גשמיכם בעתם. והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש. ומנין שניתנה ברכה אחת לישר׳ שבכל הכללות כלולות בה תלמוד לומר אוהב כסף לא ישבע כסף ומי אוהב בהמון לא תבואה. ואומר יתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד. מלך זה שולט באוצרות של כסף

cum Daniel comperisset, *id est constitutam legem*, *ingressus est domum suam*, *& fenestris apertis in cœnacalo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua*, *& adorabat*, *confitebaturque coram Deo suo*, *sicut & ante facere consueverat*. Pariterque dictum est ibid. *Appropinquansque lacui*, *Danielem voce lacrymabili inclamavit*, *affatus est eum: Daniel*, *serve Dei viventis*, *Deus tuus*, *cui servis semper*, *putasne valuit te liberare a leonibus*. Num est ministerium in Babel; Cur igitur dictum est: *Et ad serviendum ei?* Hæc est oratio: Sicut ministerium altaris vocatur ministerium, ita pariter oratio vocatur ministerium. R. Eliezer ben Jacob dicit; *Et ad serviendum ei toto corde vestro*, *& tota anima vestra*. Ecce præmonitio sacerdotibus ne cor eorum avertatur tempore ministerii. Alia expositio: Cur dictum est. *Toto corde vestro*, *& tota anima vestra?* Cum jam dictum sit: *Toto corde tuo*, *& tota anima tua;* Ibi pro privato, & hic pro cœtu; Ibi pro doctrina, & hic pro opere; Quoniam audisti, fac; facite, quod vobis incumbit, ego quoque faciam, quod mihi incumbit. *Et dabo pluviam terræ vestræ*.

Finis textus.

Tunc dabo pluviam terræ vestræ, *in tempore suo*, *temporaneam serotinam*. *Tunc dabo;* Ego non per Angelos, neque per legatum; *Pluviam terræ vestræ;* Non autem terris: Et sic dictum est *Job* v. 10. *Qui dat pluviam super faciem terræ*, *& irrigat aquis universa*. R. Nathan dicit: *In tempore suo*. A noctibus Sabbathi ad noctes Sabbathi, sicut descenderunt diebus Helenæ reginæ; & hæc omnia qua de causa? Ne daretur causa obloquendi venientibus in mundum, dicendo: Ecce merces omnium præceptorum. Verum *Si in statutis meis ambulaveritis*, *& judicia mea custodieritis*, *& feceritis ea*, *dabo pluvias vestras in temporibus suis*. *Et erit si audiendo audieritis præcepta mea*, *tum dabo pluviam terræ vestræ in tempore suo*, *temporaneam & serotinam:* Et unde probatur, quod una benedictio data sit Israelitis, eo quod omnes in ea comprehendantur? Ex eo quod dictum est *Eccles.* v. 6. *Qui amat argentum*, *non saturabitur argento*, *& qui amat divitias*, *fructum non cupiet ex eis*. Pariterque dictum est: *Et insuper universæ terræ rex imperat servienti*. *Rex;* hic est qui dominatur in thesauris argenti & au-

ושל זהב. ואינו משועבד לא ליוצא מן השדה . הא למדת שנתנה ברכה לישראל שכל הברכות כלולות בה . יורה . שיורד ומורה הבריות להכניס פירותיהם ולהטיח גנותיהם ולעשות כל צרכם. דבר אחר יורה שמתכוין לארץ ואין יורה בזעף. דבר אחר יורה שמורה ומרוה את הארץ ומשקה עד תהום וכן הוא אומר תלמיה רוח נחת גדודיה. יורה במרחשון ומלקוש בניסן . או יורה בתשרי ומלקוש באייר. תלמוד לומר בעתו יורה במרחשון ומלקוש בניסן . וכן הוא אומר והורדתי הגשם בעתו אי מה יורה שמשיר הפירות ושוטף הזרעים ואת הגרנות . תלמוד לומר ומלקוש . מה מלקוש לברכה. אף יורה לברכה . או מה מלקוש מפיל בתים עוקר אילנות ומעלה סקי. תלמוד לומר יורה ומלקוש. מה יורה לברכה. אף מלקוש לברכה: וכן הוא אומר ובני ציון גילו ושמחו ביהוה אלהיכם כי נתן לכם המורה לצדקה ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון . ואספת דגנך תירושך ויצהריך דגנך מלא תירושך מלא ויצהריך מלא. או ואספת דגנך תירושך ויצהריך ממעיט הפירות תלמוד לומר והשיג לכם דיש את בציר מקיש דיש לבציר . מה בציר כשאתה מתחיל בו אי אתה יכול להניחו. אף דיש משאתה מתחיל בו אי אתה רשאי להניחו . דבר אחר שיהא חורש בשעת קציר וקוצר בשעת חריש וכן איוב אומר וטל ילין בקצירי . דבר אחר ואספת דגנך . למה נאמר לפי שהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך שומע אני כמשמעו תלמוד לומר ואספת . דרך ארץ דברה תורה רשאי

& auri ; neque aliud operatur , nisi educat ex agro. Ecce doceris , quod data sit benedictio Israelitis , in qua omnes benedictiones comprehendantur. *Temporaneam* . Quæ descendens doceat creaturas ad colligendos fructus suos, & ad illinendum hortos suos, & ad faciendum omnia sibi necessaria. Alia expositio יורה, quia disponit terram, at non est יורה nisi in tempestate. Alia expositio יורה quæ descendit, & saturat terram, & irrigat usque ad abyssum. Et sic dictum est *Psal.* LXV. 11. *Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus. Temporaneam.* In Marchesvan: Et *serotinam*: In Nisan . Tu dicis temporaneam in Marchesvan , & serotinam in Nisan; aut temporanea erit in Tisri , & serotina in Ijar? Idcirco dictum est: *In tempore suo* : Temporanea in Marchesvan, & serotina in Nisan . Et sic dictum est : *Et dabo pluviam in tempore suo*. Aut sicut יורה facit decidere fructus , & inundat semina , & horrea : Idcirco dictum est : *Et serotinam*. Sicut serotina in benedictionem, ita pariter temporanea in benedictionem . Aut sicut serotina findit domos , eradicat arbores , & producit immunda. Idcirco dictum est : *Temporaneam , & serotinam* . Sicut temporanea in benedictionem , ita pariter serotina in benedictionem : Et sic dictum est *Joel* II. 23. *Et filii Sion exultate & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ , & descendere faciet vobis imbrem temporaneum & serotinum sicut in principio*. *Et colliges triticum tuum , & mustum tuum , & oleum tuum* . *Triticum tuum* in plenitudine; *Mustum tuum* in plenitudine ; *Et oleum tuum* in plenitudine . Aut dicam: *Et colliges triticum tuum, & mustum tuum, & oleum tuum*: quod excludit fructus: Idcirco dictum est : *Levit.* XXVI. 5. *Attingetque vobis trituratio vindemiam* . Æquiparat triturationem vindemiæ: Sicut vindemiam quando incepisti , non potes eam deserere, ita pariter in trituratione, quando inceperis , non licebit tibi eam deserere. Alia expositio: Arabit tempore messis, & metet tempore arationis . Et sic dicit *Job* XXIX. 19. *Et ros morabitur in messione mea*. Alia expositio : *Et colliges triticum tuum* . Cur dictum est ? Quia dictum est *Jos.* I. 18. *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo* . Crederem juxta sensum literalem ? Idcirco dictum est : *Et colliges*. Juxta hominum consuetudinem loquitur lex : Licet deponere : Verba R. Ismael ; R. Simeon ben Jochai

להניחו דברי רבי ישמעאל רבי שמעון בן
יוחי אומר אין לדבר סוף קוצר בשעת
קציר וחורש בשעת חריש . דש בשעת
שרב זורה בשעת הרוח אימתי
למד תורה אלא כשישראל עושים
רצונו של מקום מלאכתם על ידי
אחרים נעשית . שנאמר ועמדו זרים
ורעו צאנכם. וכשאין עושים רצונו של
מקום מלאכתם על ידי עצמם נעשית.
ולא עוד לא שמלאכת אחרים נעשית
על ידם שנאמר ועבדת את אויביך.
דבר אחר ואספת דגנך תירושך ויצהריך.
שתהא ארץ ישראל מליאה דגן ותירוש
ויצהר וכל הארצות דובאות למלאות
אותה כסף וזהב שנאמר וילקט יוסף את
כל הכסף . ואומר וכימיך דבאיך . מגיד
שיהו כל הארצות דובאות כסף וזהב
לארץ ישראל , דבר אחר דגן כמשמע.
תירוש . זה היין שנאמר והשיקו את
היקבים . ולא כענין שנאמר והיה אם
זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם
וחנו ועלו עליו וישחיתו את יבול הארץ
לא כענין שנאמר כי מאספיו יאכלוהו
והללו את יהוה ומקבציו ישתוהו בחצרות
קדשי,

סליק פיסקא

ונתתי עשב בשדך לבהמתך . הא מה
אני מקיים ונתתי עשב בשדך לבהמתך
שלא תהא מצטער למדברות . אתה
אומר כן או אינו לא ונתתי עשב בשדך
לבהמתך כמשמעו . תלמוד לומר ואכלת
ושבעת . הא מה אני מקיים . ונתתי
עשב בשדך לבהמתך . למה נאמר שלא
רצה מצטער למדברות . רבי יהודה
בן בבא אומר ונתתי עשב בשדך לבהמתך
מן התחומים. שתהא נוזז ומשליך לפני
בהמתך כל ימות הגשמים. ואתה מונע
ידך ממנה קודם לקציר שלשים יום
והיא עושה ואינה פוחתת מדגנה .
דבר ונתתי עשב בשדך לבהמתך זה פשתן
וכן הוא אומר מצמיח חציר לבהמה
ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן
הארץ. ואכלת ושבעת סימן טוב לאדם.
כשבהמתו אוכלת ושובעת . וכן הוא

dicit: Non erit rei finis. Messis tempore messis, & aratio tempore arationis: Tritura, quando maxima pars creverit, ventilatio tempore venti. Quando docet lex? Quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, eorum opus per alios perficitur. Dictum est enim *Isa.* LXI. 5. *Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra*. At quando non faciunt voluntatem Dei, opus eorum ab ipsis perficitur, imo etiam aliorum opus ab ipsis efficitur. Dictum est enim *Deut.* XXVIII. 48. *Et servies inimicis tuis*. Alia expositio: *Et colliges triticum tuum, mustum tuum, & oleum tuum*. Ut impleatur terra Israel tritico, musto, & oleo, & omnes nationes apportantes impleant eam argento, & auro: Dictum est enim *Genes.* LXVII. 14. *Et collegit Joseph omne argentum:* Pariterque dictum est *Deut.* XXXIII. 25. *Et sicut juventus tua senectus tua*. Ostendit, quod omnes terræ apportabunt argentum, & aurum in terram Israel. Alia expositio: *Triticum* juxta sensum literalem: *Mustum*: Hoc est vinum. Sicuti dictum est *Joel* III. 13. *Et exuberant torcularia*. Non autem sicut dictum est *Judic.* VI. 3. *Cumque sevisset Israel, adscendebat Madian, & Amalec, & incolæ orientis, & castrametabantur, sicut erant in herbis cuncta, vastabant*. Sed sicuti dictum est *Isai.* LXIV. 18. *Quia qui congregant illud comedent & laudabunt Dominum, & qui comportant illud, bibent in atriis sanctitatis meæ*.

Finis textus.

Et dabo herbam in agro tuo pro jumentis tuis. Quomodo ego confirmabo: *Et dabo herbam in agro tuo, pro jumentis tuis?* Ne sis afflictus in desertis. Tu ita dicis; At ego dicam: *Et dabo herbam in agro tuo, pro jumentis tuis:* Juxta sensum literalem: Idcirco dictum est: *Et comedes & saturaberis*: Quomodo ego explicabo: *Et dabo herbam in agro tuo pro jumentis tuis?* Ne velis affligi in desertis. R. Jehuda ben Baba dicit: *Et dabo herbam in agro tuo pro jumentis tuis*: Ex confiniis: Ut recondas, & projicias coram jumento tuo cunctis diebus pluviæ, & cohibeas ab ea manum tuam ante messem triginta diebus, & illud operans non diminuet de tritico. Alia expositio: *Et dabo herbam in agro tuo pro jumentis tuis*: Hoc est linum. Et sic dictum est *Psal.* CIV. 14. *Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum; ut educas panem de terra. Et comedes*

אומר יורע צדיק נפש בהמתו. דבר אחר
ואכלת ושבעת כשבהמתך אוכלת
ושובעת עובדת בכוח האדמה וכן הוא
אומר ורב תבואות בכוח שור. דבר אחר
ואכלת ושבעת מן הוולדות. ואף על
פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר
ובאו ורננו במרום ציון ונהרו אל טוב יהוה
על דגן ועל תירוש ועל יצהר. ואכלת
ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם.
אמר להם הזהרו שלא תמרדו בהקדוש
ברוך הוא שאין אדם מורד בהקדוש
ברוך הוא אלא מתוך שביעה שנאמר פן
תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה
וישבת. ובקרך וצאנך ירבוין וכסף וזהב
ירבה לך. מהו אומר אחריו ורם לבבך
ושכחת את יהוה אלהיך. כיוצא בו
אתה אומר כי אביאנו אל האדמה אשר
נשבעתי לאבותיו ארץ זבת חלב ודבש
כיוצא בדבר אתה אומר וישב העם
לאכול ושתה ויקומו לצחק. וכן באנשי
דור המבול שלא מרדו אלא מתוך
שביעה שנאמר בהם שורו עיבר ולא
יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל. ישאו
בתוף וכינור וישמחו לקול עוגב. יבלו
ימיהם בטוב ושנותם בנעימים. היא
גרמה להם ויאמרו לאל סור ממנו. אמרו
טיפה אחת של גשמים היא אין
אנו צריכים לו. ואד יעלה מן הארץ
והשקה את פני האדמה. אמר להם
הקדוש ברוך הוא בטובה שהיטבתי לכם
אתם מתנאים. בה אני אפרע מכם.
ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום
וארבעים לילה. רבי יוסי בן דורמסקית
אומר הם נתנו עיניהם עליונה ותחתונה
כדי לעשות תאותם אף הקדוש ברוך
הוא פתח להם מעיינות עליונים

medes & saturaberis. Bonum signum est homini, quando ejus jumentum comedit & saturatur: Et sic dictum est *Prov.* XII. 10. *Novit justus jumentorum suorum animas*. Alia expositio: *Et comedes & saturaberis*; Quando jumentum tuum comedet & saturabitur; majori robore colet terram: Et sic dictum est *Prov.* XIV. 4. *Ubi autem multus proventus, ibi est fortitudo bovum*. Alia expositio: *Et comedes & saturaberis*. Ex natis. Et licet non sit rei demonstrario, est tamen rei monimentum: Dictum est enim *Jerem.* XXXI. 12. *Et venient & laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini super frumento, & musto, & oleo. Et comedes & saturaberis. Cavete ne decipiantur corda vestra*. Dixit illis: Cavete, ne rebelletis in Deum S. B. quia nemo rebellat in Denm S. B. nisi propter saturitatem: Dictum est enim *Deut.* VIII. 12. *Ne forte comedas & satureris, & domos pulchras ædifices, in quibus habites: Et boves tui, & oves tuæ multiplicentur, & argentum & aurum multiplicetur tibi*: Quid postea dictum est? *Tunc elevetur cor tuum, & obliviscaris Domini Dei tui*. Huic simile tu dicis *Deut.* XXXI. 20. *Introducam enim eum in terram, quam juravi patribus ejus, terram fluentem lacte & melle*. Huic simile tu dicis *Exod.* XXXII. 6. *Sedisque populus ad comedendum & bibendum, & surrexerunt ad ludendum*. Similiter viri generationis diluvii non rebellarunt nisi propter saturitatem, de quibus dictum est *Job.* XXI. 10. *Bos eorum concepit, & non abortivit, vacca peperit, & non est privata fœtu suo: Egrediuntur quasi greges parvuli eorum. & infantes eorum exultant lusibus; Tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi; ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*. Illa hoc eis effecit: *Qui dixerunt Deo: recede a nobis*: Ibid.: Dixerunt: Ne gutta quidem aquarum nobis eb eo necessaria est: *Vapor adscendit de terra & irriget faciem terræ*. Dixit illis Deus S. B. Propter bonum, quo vobis benefeci, vos superbitis: Ex eo de vobis ulsciscar. *Et fuit pluvia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Genes.* VII. 11. R. Jose ben Dromaschit dicit: Illi respexerunt supra, & infrà, ut facerent desideria sua, ita pariter Deus S. B. aperuit illis fontes superiores, & inferiores, ut eos perderet: Dictum est enim *ibid. Ipso die rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & fenestræ cœli apertæ sunt*. Et sic tu

ותחתונים כדי לאבדם שנאמר ביום
הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה
וארובות השמים נפתחו . וכן אתה
מוצא באנשי המגדל שלא מרדו
בהקדוש ברוך הוא אלא מתוך שביעה
שנאמר ויהי כל הארץ שפה ודברים
אחדים . ויהי בנסעם מקדם וימצאו
בקעה בארץ שנער וישבו שם . ואין
ישיבה האמורה כאן אלא אכילה ושתייה
שנאמר וישב העם לאכול ושתה ויקומו
לצחק היא גרמה להם שאמרו הבה
נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים
ונעשה לנו שם. מה נאמר בהם ויפץ
יהוה אותם משם על פני האדמה .
וכן אתה מוצא באנשי סדום שלא
מרדו אלא מתוך שביעה שנאמר בהם
ארץ ממנה יצא לחם תחתיה נהפך
כמו אש , אמרו סדום הרי מזון אצלנו
נעמוד ונשכח תורת רגל מבינינו . אמר
להם המקום בטובות שהטבתי לכם
אתם מבקשים לשכח תורת הרגל
מביניכם אני משכח אתכם מן העולם
מה נאמר בהם פרץ נחל מעם גר
הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו. לפיד
בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל.
ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי
אל לאשר הביא אלוה בידו . וכן הוא
אומר חי אני נאום יהוה אלהים אם
עשתה סדום אחותך היא ובנותיה
כאשר עשית היא ובנותיך . הנה זה
היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם
ושלוה השקט היה לה ולבנותיה ויד עני
ואביון לא החזיקה . ותגבהינה ותעשינה
תועבה לפני יהוה ואסיר אתהן כאשר
ראיתי . כיוצא בו אתה אומר וישא לוט
את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי
כלה משקה ואומר ותשקין את אביהן
יין בלילה ההוא וכי מאין להם יין במערה
אלא שנזדמן להם יין לשעה וכן הוא
אומר והיה ביום ההוא יטפו ההרים
עסיס אם כן נתן הקדוש ברוך הוא
למכעיסיו קל וחומר לעושי רצונו . וכבר
היה רבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי עקיבא נכנסים לרומי שמעו
כל המייה של מיפטילון עד מאה ועשרים
מיל התחילו הם בוכים ורבי עקיבא
מצחק . אמר להם רבי עקיבא אתם
למה בכיתם אמרו לו ואתה .למה אתה

tu deprehendis de viris turris, qui non rebellarunt in Deum S. B. nisi propter saturitatem: Dictum est enim ibid. XI. I. *Et universa terra labii unius, & verborum uniusmodi; Et fuit, cum proficiscerentur ab oriente, invenerunt vallem in terra Shinaar, & consederunt ibi*: Non significat sessio, quæ hic memoratur, nisi comestionem, & compotationem. Dictum est enim *Exod.* I. c. *Seditque populus ad edendum, & bibendum, & surrexerunt ad ludendum*: Hoc illis effecit, quia dixerunt: *Veni ædificemus nobis urbem & turrem, cujus summitas cœlum usque; atque ita faciemus nobis nomem. Genes.* ibid. Quid dictum est de illis: *Et dispersit eos Dominus inde super faciem terræ. Genes.* ibid. Et sic tu deprehendis de viris Sodomæ, qui non rebellarunt nisi propter saturitatem, quia de illis dictum est *Job* XXVIII. 5. *Terra de qua oriebatur panis in loco suo, ipsi subversa est*. Dixerunt Sodomæi: Ecce alimentum in nobis confirmatum est, & oblivioni data est lex pedis ex inter nos. Respondit eis Deus; Propter bonum, quo vos benefeci, vos petistis ut obvilioni daretur lex pedis ex inter vos; at ego vestri oblivifcar ex mundo. Quid dictum est de illis? *Dividit torrens a populo peregrinante, eo quod oblitus est pes egentis hominis, & invios. Job* XXVIII. 4. *Lampas comtemta apud cogitationes divitum parata ad tempus statutum. Abundant tabernacula prædorum, & audacter provocant Deum cum ipse dederit omnia in manus eorum.* Ibid. XII. 5. Et sic dictum est *Ezech.* XVI. 48. *Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus sicut fecisti tu, & filiæ tuæ: Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia & otium ipsius & filiarum ejus, & manum egeno, & pauperi non porrigebant, & elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut vidisti*. Huic simile tu dicis *Genes.* XIII. 10. *Sublatis Lot oculis suis vidit omnem planitiem Jordanis, quod tota esset fontibus frequens.* Pariterque dictum est ibid. XIX. 35. *Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa*: Unde illis erat vinum in spelunca? Sed præpararunt vinum ad ad illud tempus: Et sic dictum est *Joel* III. 18. *Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem*: Si ita dedit Deus S. B. illis qui ejus iracundiam excitarunt, multo magis iis, qui faciunt ejus voluntatem. Aliquando Raban Gamaliel, & R. Jehosua, & R. Elie-

מצחק . אמר להם ואתם למה בכיתם
אמרו לו לא נבכה שהגוים עובדי עבודה
זרה מזבחים לטילים ומשתחוים לעצבים
יושבים בשלוה ושאנן ובית הדום של
אלהינו יהיה לשריפת ומדור לחית השדה.
אמר להם אף אני לכך צחקתי למכעיסיו
קל וחומר לעושי רצונו . שוב פעם היו
עולים לירושלם . הגיעו לצופים וקרעו
בגדיהם הגיעו להר הבית וראו שועל
אחד יוצא מבית קדשי הקדשים
התחילו הם בוכים ורבי עקיבא מצחק
אמרו לו עקיבא לעולם אתה מתמיה
שאתה מצחק ואנו בוכים . אמר להם
ואתם למה בוכים אמרו לו ולמה לא
נבכה על מקום שכתוב בו והזר הקרב
יומת והרי שועל יוצא מתוכו . עלינו
מתקיים על זה היה דוה לבינו על אלה
חשכו עינינו. על הר ציון ששמם שועלים
הלכו בו. אמר להם אף אני לכך צחקתי
שכן הוא אומר ואעידה לי עדים נאמנים
את אוריה הכהן ואת זכריהו בן ברכיהו
וכי מה ענין אוריה אצל זכריה מה אמר
זכריה עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות
ירושלם ואיש משענתו בידו מרוב ימים.
ומה אמר אוריה לכן בגללכם ציון שדה
תחרש וירושלם עיין תהיה והר הבית
לבמות יער. אמר לו הקדוש ברוך הוא
הרי לי שנים עדים האילו . אם קיימים
דברי אוריה קיימים דברי זכריה . ואם
בטלים דברי זכריה בטלים דברי
אוריה . שמחתי שנתקיימו דברי אוריה
לסוף עתידים דברי זכריה להתקיים. ובלשון
הזה אמרו לו עקיבא עקיבא נחמתנו .
דבר אחר ואכלת ושבעת השמרו לכם
פן יפתה לבבכם . אמר להם הזהרו שלא
יטעה אתכם יצר הרע. ותפרשו מן התורה
שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומידבק

Elieſer ben Azaria & R. Akiba ingreſſi Romam audierunt vocem tumultus cornu uſque ad centum & viginti milliaria, inceperunt lugere, at R. Akiba ridebat: Dixit eis R. Akiba; Cur vos lugetis? Reſponderunt: Quare non lugebimus, quod gentiles ſervientes Idololatriæ, ſacrificantes diis, & ſe incurvantes ſculptilibus ſedent in quiete, quando nos, & domus ſcabelli Dei noſtri ſit in incendium ignis, & combuſtionem fœræ agri. Dixit eis; Ego quoque hac de cauſa riſi; ſi ita fecit iis, qui ejus iracundiam excitarunt, multo magis illis, qui faciunt ejus voluntatem: Præterea aliquando adſcendentes Hieroſolymam pervenerunt ad Suphim, & lacerarunt veſtimenta ſua, pervenientes ad montem domus viderunt vulpem exeuntem de domo ſancti ſanctorum; inceperunt lugere, at R. Akiba ridebat: Dixerunt: Akiba, miraberis, quod tu ſemper rideas, & nos lugemus. Dixit eis: Et vos cur lugetis? Reſponderunt: Quare non lugebimus de loco, de quo ſcriptum eſt: *Et alienus, qui accedet, interficietur?* At ecce vulpis ex ejus medio egreditur. De nobis confirmatur, quod dictum eſt *Thren.* IV. 40. *Propterea meſtum factum eſt cor noſtrum, ideo contenebrati ſunt oculi noſtri; propter montem Sion, quia diſperſit, vulpes ambulaverunt in eo.* Reſpondit illis ego pariter hac de cauſa riſi; Quia ſic dictum eſt *Iſai.* VIII. 2. *Et adhibui mihi teſtes fideles Uriam ſacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ.* Qua de cauſa Uria prope Zachariam? Quid dicit *Zacharias* VIII. 4. *Adhuc habitabunt ſenes & anus in plateis Hieruſalem, & viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum:* Et quid dicit Urias *Mich.* III. 12. *Propter hoc cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi acervus lapidum erit, & mons domus in excelſa ſylvarum?* Dixit eis Deus S. B. Ecce mihi iſti duo teſtes: Si confirmantur verba Uriæ, confirmabuntur etiam verba Zachariæ; Si abolentur verba Uriæ, abolentur etiam verba Zachariæ: Lætatus ſum, quod confirmata ſint verba Uriæ, futurum eſt, ut tandem confirmentur etiam verba Zachariæ: Et hac ratione dixerunt illi; Akiba, Akiba conſolatus es nos. Alia expoſitio: *Et comedes & ſaturaberis: Cavete ne decipiatur cor veſtrum.* Dixit eis: Cavete, ne decipiat vos figmentum malum, & divertatis a lege; Quando enim quis ſe a lege ſeparat, abit & adhæret Idololatriæ: Dictum eſt

לעבודה זרה שנאמר סרו מהר מן הדרך
אשר ציויתים עשו להם עגל מסכה.
ואומר ואם יהוה הסיתך בי ירח מנחה
ואם בני אדם ארורים הם לפני יהוה כי
גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה לאמר
לך עבוד ﭏהים אחרים . וכי תעלה על
דעתך דוד מלך ישרﭏ עובד עבודה זרה
ﭏא כיון מפוסק מדברי כﭏו הולך ומדבק
בעבודה . וסרתם מן הדרך . מדרך החיים
לדרך המות . ועבדתם ﭏהים אחרים וכי
ﭏהים אחרים הוא והלא כבר נאמר ונתון
את ﭏהיהם באש כי לא ﭏהים המה כי
אם מעשה ידי אדם ולמה נקרא שמם
ﭏהים אחרים שעושים את עיבדיהם
אחרים. דבר אחר למה נקרא שמם ﭏהים
אחרים שאחרים הם לעובדיהם. וכן הוא
אומר אף יצעק ﭏיו ולא יענה מצרתו לא
יושיענו. רבי יוסי אומר למה נקרא שמם
ﭏרים אחרים שלא ליתן פתחון פה לבאי
העולם לומר אילו הן נקראים על שמם
היה בהם צורך והרי נקראים על שמו
ולא היה בהם צורך. ואימתי נקראים על
שמו בימי דור אנוש שנאמר ולשת גם
הוא יולד בן ויקרא שמו אנוש אז הוחל
לקרוא בשם יהוה . באותה שעה עלה
אוקיינוס והציף שלישו של עולם אמר
להם הקדוש ברוך הוא אתם עשיתם מעשה
חדש וקראתם על שמי אף אני אעשה
מעשה חדש ואקרא על שמי שנאמר
הקורא למי הים וישפכם יהוה צבאות
שמו . רבי יצחק אומר אילו נפרט שמה
על עבודה זרה לא ספקו להם כל עורות
שבעולם . רבי ﭏיעזר אומר למה נקרא
שמם ﭏהים אחרים שמחדשים להם ﭏהות
הרבה שאם היה של זהב וצריך לו
עושהו של כסף . ואם היה של כסף
וצריך לו עושהו של נחשת . ואם היה
של נחשת וצריך לו עושהו של ברזל
ואם היה של ברזל וצריך לו עושהו של
עופרת ואם היה של עופרת עושהו של

est enim *Deut.* IX. 3. *Diverterunt cito a via, quam præcepi eis, fecerunt sibi vitulum fusilem*. Pariterque dictum est I. *Sam.* XXVI. 19. *Dominus incitat te adversum me, odoretur munus. Si autem filii hominum, maledicti sint a conspectu Domini, qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.* Putasne David regem Israel servisse Idololatriæ? Verum quando cessavit a verbis legis, quasi abierit & adhæserit Idololatriæ. *Et divertatis a via*. A via vitæ ad viam mortis: *Et servietis diis alienis*. Num sunt dii? Atqui dictum est *Isai.* XXXVII. 19. *Et dederunt deos earum igni, non enim erant dii, sed opera manuum hominum*. At cur vocantur dii alieni? quia faciunt alios, qui ipsis serviunt: Alia expositio: Cur vocantur dii alieni? quia alieni sunt iis qui ipsis serviunt: Sic enim dictum est ibid. XLVI. 7. *Sed & cum clamaverint ad eum, non audiet, de tribulatione non salvabit eos*. R. Jose dicit. Cur vocantur dii alieni? Ne daretur causa obloquendi venientibus in mundum, dicendo; Si isti vocantur ejus nomine, erit in ipsis utilitas; at ecce ejus nomine vocantur, & nulla est in ipsis utilitas. At quando ejus nomine vocati sunt? Diebus generationis Enos: Dictum est enim *Genes.* IV. 26. *Et Seth etiam natus est filius, cujus nomen vocavit Enoch; tum inceptum est invocare nomen Domini*. Eo tempore adscendit oceanus, & demersit tertiam partem mundi. Dixit illi Deus S. B. Vos fecistis opus novum, & meo nomine appellastis, ego quoque faciam opus novum, & meo nomine vocabo. Dictum est enim *Amos* V. 8. *Qui vocat aquas maris, & effudit eas, Dominus exercituum est nomen ejus*. R. Isaach dicit: Si specificarentur nomina Idololatriæ, non sufficerent omnes pelles quæ sunt in mundo. R. Elieser dicit: Cur vocantur dii alieni? Quia sibi innovant multos deos. Etenim si habeat aureos, & necessarium sibi sit aurum, facit eos argenteos, si habeat argenteos, & necessarium sibi sit argenteum, facit æneos, si habeat æneos, & necessarium sibi sit æs, facit ferreos; si habeat ferreos, & necessarium sibi sit ferrum, facit plumbeos; si sibi sit necessarium plumbum, facit eos ligneos. R. Chanina ben Antigoni dicit: egredere & vide loquendi modum, quo comprehendit lex Molech: Quicunque faciet illum regnare super se, vel divinus, vel hariolus. Alia expositio. Cur vocantur alieni? Quia sunt differentes in operibus suis; Quia

sunt

עץ. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר צא
וראה לשון שתפסה תורה מולך כל
שימליכוהו עליהם אפילו קיסם אפילו צרור.
דבר אחר למה נקרא שמם אחרים שהן
אחרים שבמעשיהם. שמי שהן אחרים
שבמעשיהם קראם ﭏהות. והשתחויתם
להם. להם אתם משתחוים. לי אין
אתם משתחוים וכן הוא אומר וישתחוו
לו ויזבחו לו· אחרים אומרים אילו לא
שיתפו ישרﭏ שמו של הקדוש ברוך הוא
בעבודה זרה היו כלים מן העולם. רבן
שמעון בן נמליﭏ אומר והלא כל המשתף
שם שמים בעבודה זרה הרי הוא חייב
כלייה שנאמר זובח לﭏהים יחרם בלתי
ליהוה לבדו. ﭏא מה תלמוד לומר ﭏהים
אחרים. מלמד שעשו להם ענלים הרבה
וכן הוא אומר גם סגרו דלתי האולם
ויכבו את הנירות וקטרת לא הקטירו.
מקטירים היו לדבר אחר. בקודש לא
העלו בחולין העלו. לﭏהי ישרﭏ לא העלו
אבל מעלין הם לדבר אחר. אם עשיתם
כן וחרה אף יהוה בכם. משל למלך
ששינר את בנו לבית המשתה והיה
יושב ומפקדו. אומר לו ﭏ תאכל יותר
מצרכך כדי שתהיה נקי לביתך לא השניח
הבן ההוא אכל ושתה יותר מצרכו
והקיא וטינף את בני המסיבה נטלוהו
בידיו וברגליו וזרקוהו לאחר פלטרין. כך
אמר להם הקדוש ברוך הוא לישרﭏ
הכנסתי אתכם לארץ טובה ורחבה לארץ
זבת חלב ודבש לאכול מפרייה ולשובע
מטובה ולברך שמי עליה לא הייתם בטובה
היו בפורענות. וחרה אף יהוה. דבר
אחר וחרה אף יהוה בכם. שומע אני
שהם כלים מן העולם תלמוד לומר ועצר
את השמים וגו'. חמשה מיני פורעניות
הם עתידים לבא עליכם וכן הוא אומר
חיצי אכלה בם. חיצי כלים והם אינן
כלים. וכן הוא אומר כלה את חמתו
שפך חרון אפו. נאמר כאן אף חרי ונאמר

sunt diversi in operibus suis, vocarunt eos Idola. *Et adoretis illos*. Illos vos adorastis, at me non adorastis. Et similiter dictum est: *Et adoraverunt illum, & sacrificarunt illi*. Alii dicunt: Si Israelitæ non copulassent nomen Dei S. B: cum Idololatria, exterminati fuissent de mundo. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Immo qui copulat nomen Dei cum Idololatria, reus est excidii: Dictum est enim *Exod.* XXII. 20. *Immolans diis, occidetur, præterquam Domino soli*. Verum cur dictum est: *Diis alienis*? Docemur, quod sibi fecerunt multos vitulos. Et sic dictum est *Paral.* XXIX. 7. *Atque etiam clauserunt, quæ erant in porticu, extinxerunt lucernas, & suffitum non adolerunt*. Alteri rei adoleverunt: *In sanctuario non obtulerunt*: In profano obtulerunt: *Deo Israel* non obtulerunt, at alteri rei obtulerunt. Si ita facietis; *Et exrandesiat ira Domini in vos*. Parabola de rege, qui misit filium suum ad domum convivii, & ille sedens præcepit dicens; Ne comedas plusquam tibi sit necesse, ut sis purus domui tuæ; Non curavit filius; sed comedens ac bibens plusquam sibi esset necesse, vomens inquinavit convivas: Accipientes eum manibus, & pedibus suis adduxerunt in aliud palatium. Sic dicit Deus S. B. Israelitis. Introducam vos in terram bonam & spatiosam, in terram fluentem lacte & melle, ut comedatis de ejus fructibus, & de ejus bono saturemini, atque ut meo nomini benedicatis: Non fuistis in bono, eritis in pœnis: *Et excandesiat ira Domini*. Alia expositio: *Et excandesiat ira Domini in vos:* Crederem, quod exterminarentur de mundo? Idcirco dictum est *Et claudat cœlum* &c. Quinque species pœnarum venturæ sunt super vos: Et sic dictum est *Deut.* XXXII. 23. *Sagittas meas consumam in eos*. Sagittæ meæ consumentur, at ill non consumentur. Et similiter dictum est *Thren.* IV. 2. *Consummavit Daminus furorem suum, & fudit iram indignationis suæ*. Memoratur hic אף חרי & memoratur ibi אף חרי sicut ibi designat gladium, ita pariter hoc loco: Et sicut ibi designat pestilentiam, & feram malam, ita pariter hoc loco: Sicut ibi designet cohibitionem pluviarum, & exilia, ita pariter hoc loco. Deprehenditur quod ubicunque dicitur אף חרי, designet quinque species pœnarum, sc. gladium, & feram malam, & famem, & pestilentiam, & cohibitionem pluviarum, & exilia. Alia expositio: *Et excandesiat ira Domini in vos*. Non autem in na-

להלן אף חרי. מה חרי אף האמור להלן חרב. אף חרי אף האמור כאן חרב. ומה חרי אף האמור להלן דבר וחיה רעה אף חרי אף האמור כאן דבר וחיה רעה. ומה חרי אף האמור להלן עצירת גשמים וגלות אף חרי אף האמור כאן עצירת גשמים וגלות. נמצינו למידים שכל מקום שנאמר חרי אף חמשה מיני פורעניות הם. חרב וחיה רעה ורעב ודבר ועצירת גשמים וגלות. דבר אחר וחרה אף יהוה בכם ולא באומות העולם שיהיו אומות העולם אומר הם שרוים בטובה והם שרוים בצער אומות העולם אין קוברים בניהם ובנותיהם. והם קוברים בניהם ובנותיהם. ועצר את השמים. שיהו עננים טעונים גשמים ואין מורידים גשמים אפילו טיפה אחת. ומנין אפילו טללים ורוחות תלמוד לומר ונתתי את שמיכם כברזל או אינו אלא בית השלחים יהיה עושה פירות תלמוד לומר ואת ארצכם כנחושה. והאדמה לא תתן את יבולה. אף לו מה שאתה מוביל לה או אינו אלא יהי אילן עושה פירות. תלמוד לומר ועץ השדה לא יתן את פריו. או ילך לחוצה לארץ ויהיה שרוי בטובה תלמוד לומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל. דבר אחר וחרה אף יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר. אחר כל הייסורים שאני מביא עליך אני מגלה אתכם. קשה היא גלות שהיא שקולה כנגד הכל שנאמר ויתשם יהוה מעל אדמתם באף ובחימה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה. ואומר והיה כי יאמר אליך אנא נצא ואמרת כה אמר יהוה אלהים אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי. ואומר כה אמר יהוה אשתך בעיר תזנה בניך ובנותיך בחרב יפולו ואדמתך בחבל תחולק ואתה על אדמת טמאה תמות וישראל גלה יגלה מעל אדמתם ואומר אל תבכו למת ואל תנודו לו בכו בכה להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. זה יהויקים מלך יהודה מה נאמר בו קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם בכה בכה להולך. זה יהויכין מלך יהודה מה נאמר בו ושינה את בגדי

nationes mundi; quia nationes mundi dicunt: Isti habitant in bonis, & illi habitant in tribulatione; nationes mundi non sepelient filios suos, & filias suas, & isti sepelient filios suos, & filias suas: *Et claudat cœlum*. Ut nubes onustæ pluviis non demittant pluvias, ne unam quidem guttam. Et unde probatur vel de roribus & ventis? Dictum est enim *Levit.* XXXVI. 19. *Et dabo cœlum vestrum sicut ferrum*. Aut non erit nisi ager siticulosus, qui faciat fructus? Idcirco dictum est ibid. *Et terra vestra sicut æs*. *Et terra non dabit proventum suum*. Si non dabit proventus, tamen arbor proferet fructus: Idcirco dictum est: *Et arbor non dabit fructum suum*. Aut recedet a terra, & habitabit in bonis. Idcirco dictum est *Deut.* XXVIII. 23. *Eruntque cœli tui, qui super caput tuum, ænei, & terra, quæ subter te, ferrea*. Alia expositio: *Et excandefiat ira Domini in vos, & claudat coelum, & non sit pluvia:* Ex cunctis pœnis quas ego adducam super vos, una erit, quod ego vos faciam exulare: Molestum est exilium, quia omnibus pœnis æquiparatur: Dictum est enim *Deut.* XXIX. 28. *Extirpavitque eo Dominus desuper terram ipsorum in ira, & furore, & indignatione magna, & projecit eos in terram aliam, sicut die hac*. Pariterqu dictum est *Jerem.* XV. 2. *Quod si dixerint ad te: Quo egredimur? Dices ad eos: Sic dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem, & qui ad famem, ad famem, & qui ad captivitatem, ad captivitatem*. Et similiter dictum est *Amos* VII. 17. *Sic dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur, & filis tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & terra tua funiculo metietur, & tu in terra polluta morieris, & Israel captivus migrabit de terra sua*. Pariterque dictum est *Jerem.* XXII. 10. *Nolite flere mortuum, neque lugeatis super illum fletu, plangite eum, qui egreditur, qua non revertatur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ*. Hic est Jehojakim rex Juda: Cur de eo dictum est ibid. *Sepultura asini sepelietur, putrefactus, & projectus extra portas Hierusalem? Plangite eum, qui egreditur*. Hic est Jeojakin rex Jehuda? Cur dictum est de eo ibid. LII. 33. *Et mutavit vestimenta carceris ejus?* Deprehenditur, quod doceamur; quod cadaver Jehojakim regis Juda projectum fuerit in siccitatem diei, & gelu noctis. Gratior fuit vita Jehojakim regis Juda, quia ejus thronus fuit super omnes reges, & comedit & bibit

in

כלאו . נמצינו למירים שנגלה יהויקים
מלך יהודה שהיתה מושלכת לחורב
ביום ולקרח בלילה . חביבה מחיין של
יהויכין מלך יהודה שהיה כסאו מעל
כל המלכים ואוכל ושותה בטרקלין של
מלכים. דבר אחר ואבדתם מהרה. מיד
אני מגלה אתכם ואני נותן לכם ארוכה.
ואם תאמרו אנשי דור המבול היה להם
ארוכה מאה ועשרים שנה . אנשי דור
המבול לא היה להם ממי שילמדו אתם
יש לכם מה שתלמודו דבר אחר. ואבדתם
מהרה גולה אחר גולה . וכן אתה מוצא
בעשרת השבטים גולה אחר גולה . וכן
אתה מוצא בשבט בנימן גולה אחר גולה.
גלו בשנת שבע לנבוכדנצר בשנת שמנה
עשרה . בשנת עשרים . רבי יהושע בן
קרחה אומר משל ללסטים שנכנסו
בשדה בעל הבית וקצר קופתו של
בעל הבית ולא הקפיד בעל הבית .
קצר בשבלים ולא הקפיד בעל הבית
עד שגדש קמתו ויצא . וכן אתה אומר
כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת
הראשון היקל ארצה זבולון וארצה
נפתלי והאחרון הכביר. רבי שמעון בן יוחי
אומר משנאמר בהם מהרה לא גלו
אלא לאחר זמן . קל וחומר למי שלא
נאמר בהם מהרה . שנאמר מימים
רבים תפקד. דבר אחר ואבדתם מהרה
אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ
לחוצה לארץ היו מצויינים במצות .
שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים
משל למלך שכעס על אשתו וחזרה
בבית אביה. אמר לה הוי מקושטת
בתכשיטיך כשתחזרי לא יהו עליך חדשים
כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל
בני היו מצויינים במצות . שכשאתם
חוזרים לא יהיו עליכם חדשים שירמיהו
אמר הציבי לך ציונים אילו המצות
שישראל מצויינים בהם. שימי לך תמרורים
זה חורבן בית המקדש. וכן הוא אומר
אם אשכחך ירושלם אשכח ימיני. שיתי
לבך למסילה דרך הלכת . אמר להם
הקדוש ברוך הוא לישראל בני ראו באילו
דרכים הלכתם ועשו תשובה. מיד אתם
חוזרים לעריכם שנאמר שובי בתולת
ישראל שובי אל עריך אלה . דבר אחר
ואבדתם מהרה . מהרה אתם גולים
ואי אתם נכנסים לארץ טובה. כיוצא

in triclinio regum. Alia expositio. *Et pereatis cito*: Extemplo ego faciam exulare vos, & non dabo vobis tempus diuturnum. Si vero dixeritis: Viri generationis diluvii habuerunt tempus diuturnum centum & viginti annorum. Viri generationis diluvii non sunt ii, unde addiscere debeatis; Aliunde vos percipere debetis. Alia expositio. *Et pereatis cito*. Exilium post exilium. Et sic tu deprehendis in decem tribubus exilium post exilium; Et sic tu deprehendis in tribu Benjamin exilium post exilium: Deportati sunt anno septimo Nebuchdnezaris, anno decimo octavo, anno vigesimo. R. Jehosua ben Chorka dicit. Parabola de latronibus, qui ingressi sint in agrum patris familias & metit corbem patris familias; at hoc non curat paterfamilias; metit spicas, neque hoc curat pater familias, donec accumulet ejus segetem & egrediatur: Et sic tu dicis *Isai.* IX. I. *Primo tempore allevata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & novissimo aggravata est*. R. Simeon ben Jochai dicit. Postquam dictum est de illis *statim*, non exularunt nisi post aliquod tempus, multo magis de illis, de quibus non dictum est *statim*. Dictum est enim *Ezech.* XXXVIII. 8. *Post dies multos visitaberis*. Alia expositio: *Et pereatis statim*: Licet vos faciam exulare de terra extra terram, vobis mandata erunt præcepta. Quia postquam revertemini, nova vobis non erunt. Parabola de rege, qui indignatus uxori suæ remittit eam in domum patris sui, dicens: Ecce hæc ornamenta, quibus ornaberis, quando redieris, non erunt tibi nova: sic dixit Deus S. B. Israelitis; Filii mei vobis mandata sunt præcepta, quando redieritis, vobis nova non mandabuntur; Quia *Jeremias* dicit XXXI. 21. *Statue tibi speculam*. Hæc sunt præcepta, quæ mandata fuerunt Israelitis. *Pone tibi amaritudines*. Hæc est oblatio domus sanctuarii. Et sic dictum est *Psal.* CXXXVIII. 5. *Si oblitus fuero tui, Hierusalem, oblivioni detur dextera mea. Dirige cor tuum in via recta, in qua ambulasti*. *Jerem.* ibid. Dixit Deus S. B. Israelitis: Filii mei, videte in qua via incedatis, & facite pœnitentiam, statim ego vos restituam in civitates vestras: Dictum est enim *Jerem.* l. c. *Revertere virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas*. Alia expositio: *Et pereatis statim*. Statim vos exulastis & non ingrediemini in terram bonam: Huic simile tu dicis: R. Jehuda dicit: *Bonam*: Hæc est lex: & sic dictnm est

בה אתה אומר רבי יהודה אומר טובה זו תורה . וכן הוא אומר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו .

סליק פיסקא

ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם זו תורה . וקשרתם אותם לאות על ידכם . אילו תפילין . אין לי אלא תפילין ותלמוד תורה . שאר מצות שבתורה מנין . הרי אתה דן מבניין אב שבין שניהם . לא ראי תפילין כראי תלמוד תורה . ולא ראי תלמוד תורה כראי תפילין . הצד השוה שבהם שהם מצות הגוף שאינן תלויות בארץ . ונוהגת בארץ ובחוצה לארץ . ושתלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים . רבי אליעזר אומר אף החדש . ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם . מגיד הכתוב שנמשלו דברי תורה בסם החיים . משל למלך שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטייה על מכתו . אמר לו בני כל זמן שרטייה זו על מכתך אכול ושתה מה שהנאתך , ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה ניזוק . ואם אתה מעבירה הרי אתה מעלה נימי . כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בני בראתי לכם יצר הרע בראתי לכם תורה תבלים כל זמן שאתם עוסקים בה איני שולט בכם שנאמר הלא אם תטיב שאת . ואם אין אתם עוסקים בתורה הרי אתם נמסרים בידו שנאמר ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ . ולא עוד אלא שמשאו ומתנו בך שנאמר ואליך תשוקתו . ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשול בו . ואומר אם רעב שונאיך האכילהו לחם האכילהו לחמה של תורה ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו . רע הוא יצר הרע מי שבראו מעיד עליו שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו .

סליק פיסקא

Prov. IV. 2. *Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.*

Finis textus.

Et *ponetis verba mea in corde vestro & in anima vestra.* Hæc est lex. *Et ligabitis ea in signum in manu vestra.* Hæc sunt Thephilin. Non probo nisi de Thephilin, & de studio legis, de ceteris præceptis in lege memoratis unde probatur? Ecce tibi agumentum a constitutione principii, quæ est inter ea. Non sunt Thephilin sicut studium legis, neque studium legis sicut Thephilin; paritas quæ inter ea intercedit, hæc est, quod sint præcepta snbstantialia, quæ non dependent a terra, & observentur tam in terra, quam extra terram; & quæ dependent a terra, non observantur nisi in terra, excepto præputio arborum, & heterogeneis: R. Elieser dicit: Etiam novilunio. *Et ponetis verba mea in corde vestro, & in anima vestra*: Ostendit textus, quod assimilentur verba legis unguento vitali. Parabola de rege, qui percutiens filium suum vulnere magno, imponit emplastrum ejus vulneri; illi dicens; Quamdiu erit impositum hoc emplastrum vulneri tuo, comede & bibe, quod desideras; sive aqua calida, sive frigida, nullo modo læderis; Si hoc removeas, statim adscendet ulcus. Sic dixit Deus S. B. Israelitis; Filii mei, creavi vobis figmentum malum, creavi vobis legem condimentorum; Quandiu in ea eritis occupati, vobis non dominabitur. Dictum est enim *Genes.* IV. 7. *Nonne si benefeceris, erit remissio?* Si non eritis occupati in lege, trademini in ejus potestatem. Dictum est enim ibid *Si vero non benefeceris, ad ostium peccatum cubans est*. Neque hoc satis est, sed onus ejus, & donum ejus in te erit; Dictum est enim ibid. *Et ad te erit necessitas ejus*. Si volueris, tu dominaberis illi. Dictum est enim ibid.: *Et tu dominaberis ei.* Pariterque dictum est *Prov.* XXV. 21. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum pane*. Ciba illum pane legis; *Si sitierit, da ei aquam bibere: Prunas enim congregabis super caput ejus*. Pravum est figmentum malum; qui creavit illud, de eo ostendit. Dictum est enim *Genes.* VIII. 21. *Num figmentum cordis humani pravum est a pueritiis suis?*

Finis textus.

Et

ולמרתם אותם את בניכם לדבר בם . בניכם ולא בנותיכם . דברי רבי יוסי בן עקביא מיכן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה . ואם אין מדבר עמו לשון קודש ואינו מלמדו תורה. ראוי לו כאילו קוברו שנאמר ולמרתם אותם את בניכם לדבר בם . אם לימרתם אותם את בניכם ירבו ימיכם וימי בניכם . ואם לאו יקצרו ימיכם שכן דברי תורה נדרשים מכלל לאו אתה שומע הין ומכלל הין לאו . למען ירבו ימיכם בעולם הזה וימי בניכם לימות המשיח. כימי השמים על הארץ לעולם הבא . אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת להם נמצינו למידים תחיית המתים מן התורה . כימי השמים על הארץ . שיהו פניהם של צדיקים כיום . וכן הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו . לשבע שמחות פניהם של צדיקים עתידים להקביל פני שכינה לעולם הבא ואילו הן ואוהביו כצאת השמש בגבורתו . יפה כלבנה ברה כחמה והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וכברקים ירוצצו . למנצח על שושנים לבני קרח. ויהי כזית הודו. שיר המעלות אין כתיב כאן אלא שיר למעלות למי שעתיד לעשות מעלות לצדיקים לעתיד לבוא. רבי אומר שיר המעלות אין כתיב כאן אלא שיר למעלות ששם מעלה מזו למעלה מזו או לפי שיש מעלה מזו למעלה מזו זו למעלה מזו שומע אני מביניהם איבה וקנאה ותחרות תלמוד לומר ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד . מה כוכבים אין ביניהם איבה

Et docebitis ea filios vestros ad loquendum de illis. Filios vestros, non autem filias vestras. Verba R. Jose ben Akiba. Hinc dixerunt; quando puer incipit loqui, ejus pater loquetur cum eo lingua sancta, eumque docebit legem; Si vero cum eo non loquatur lingua sancta, neque eum doceat legem, videbitur quasi illum sepeliat: Dictum est enim. *Et docebitis ea filios vestros ad loquendum de illis*: Si docebitis ea filios vestros: Prorogabuntur dies vestri, & dies filiorum vestrorum: Si minus, abbreviabuntur dies vestri; quia sic exponuntur verba legis; Ex genere negativo tu deducis affirmativum, & ex affirmativo negativum. *Ut prorogentur dies vestri*. In hoc mundo. *Et dies filiorum vestrorum*. Ad tempora Messiæ: *Sicut dies cœli super terram*. In seculo futuro: *Quam juravit Dominus patribus vestris dare vobis*. Non est hoc loco scriptum *dare illis*. Deprehenditur, quod doceamur resurrectionem mortuorum ex lege. *Sicut dies cœli super terram*; Quia erunt facies justorum sicut dies. Et sic dictum est *Judic.* v. 31. *Qui autem diligunt te, sicut sol in robore suo splendet*. Pro septem lætitiis facies justorum accipient faciem Divinitatis in seculo futuro; & sunt: *Qui autem diligunt te sicut sol in robore suo. Pulchra ut luna, electa ut sol. Cantic.* VI. 10. *Qui autem docti fuerunt, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Dan.* XII. 3. *Quasi fulgura discurrentia. Nahum* II. 4. *Victori super flores pro filiis Core. Psal.* LXIX. 1. *Et erit quasi oliva gloria ejus. Ose.* XIV. 7. Canticum graduum non scriptum est hoc loco; sed *Canticum gradibus. Psal.* CXXI. 1. Sc. illi, qui faciet gradus justis in seculo futuro. Rabi dicit: Canticum graduum non scriptum est hoc loco; sed *Canticum gradibus*; Quia erit hinc gradus in illum gradum, & ex hoc in alterum gradum. Aut dicam: Erit gradus ex hoc in gradum, & ex hoc in alterum gradum. Crederem esse inter eos inimicitiam, æmulationem, & contentionem? Idcirco dictum est *Dan.* XII. 3. *Et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*. Sicut inter stellas non est inimicitia, æmulatio, & contentio; ita pariter inter justos non est inimicitia; æmulatio, & contentio. Et sicut in stellis lux hujus non est similis luci illius, ita pariter in justis. Alia expositio: *Et qui ad justitiam erudiunt multos*. Isti sunt exactores eleemosinæ. R. Simeon ben Menasia dicit: Isti sunt senio-

וקנאה ותחרות. אף צדיקים אין ביניהם איבה וקנאה ותחרות. ומה כוכבים שאין אורו של זה דומה לזה אף צדיקים כך. דבר אחר ומצדיקי הרבים אילו גבאי צדקה. רבי שמעון בן מנסיא אומר אילו זקנים וכן הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. מי גדול האוהבים או המאהיבים הוי אומר המאהיבים על האוהבים. ואומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו קל וחומר המאהיבים. ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. מה כוכבים רמים ומנוטלים על כל באי העולם כך צדיקים רמים ומנוטלים על כל באי העולם. ומה כוכבים רואים אורם מסוף העולם ועד סופו. כך צדיקים רואים אורם מסוף העולם ועד סופו. מה כוכבים פעמים נגלים פעמים נכסים. ומה כוכבים כיתות כיתות שאין להם מניין כך צדיקים כיתות כיתות שאין להם מניין אם ישראל עושים רצונו של מקום הרי הם ככוכבים ואם לאו הרי הם כעפר. וכן הוא אומר כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש. דבר אחר כימי השמים על הארץ. שיהו חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים. וכן הוא אומר כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם יהוה. והרי דברים קל וחומר ומה שמים וארץ שלא נבראו אלא לכבודם של ישראל חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים קל וחומר לצדיקים שבעבורם נברא העולם. רבי יהושע בן קרחה אומר כימי העץ יהיו ימי עמי אין עץ אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. והרי דברים קל וחומר ומה אם התורה שלא נבראת אלא לכבודם של ישראל הרי היא קיימת לעולמי עולמים קל וחומר לצדיקים שבשבילם נברא העולם. רבי יהושע בן קרחה אומר דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת. אל תיקרי כאן אלא ארץ הולכת וארץ בא ודור לעולם עומד. ולפי ששינו מעשיהם שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית. וכן הוא אומר והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. כשישראל עושים רצונו של מקום הם כחול הים. ואם לאו והיה מספר בני ישראל כחול הים.

niores. Dictum est enim: *Qui autem diligunt te, sicut sol in robore suo*. Quis est major? Diligentes an dilecti? Diligentes præ dilectis: Et dictum est: *Qui autem diligunt, sicut sol in robore suo*. Multo magis dilecti: *Et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*. Sicut stellæ sunt eminentes, & elevatæ omnibus venientibus in mundum, ita pariter justi sunt eminentes, & elevati super omnes venientes in mundum. Sicut stellæ illuminant a fine usque ad finem mundi, ita pariter justi illuminant a fine usque ad finem mundi. Sicut stellæ aliquando apparent, & aliquando absconduntur, ita pariter justi aliquando apparent, & aliquando absconduntur: Sicut stellæ sunt catervæ & catervæ, quarum non est numerus, ita pariter justi sunt catervæ & catervæ, quarum non est numerus. Si Israelitæ facient voluntatem Dei, erunt sicut stellæ, si minus, erunt sicut pulvis. Et sic dictum est 2. *Reg.* XIII. 7. *Interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi pulverem in tritura areæ*. Alia expositio: *Sicut dies cœli super terram*; Qui durant & conservantur in seculum, & in secula seculorum. Et sic tu dicis *Isai.* LXII. 22. *Quia sicut cœli novi, & terra nova, quos ego facio stare coram me; dicit Dominus*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si cœlum, & terra, quæ non sunt creata nisi propter gloriam Israelis, durant & conservantur in seculum, & in secula seculorum, multo magis justi, quorum causa creatus est mundus. R. Jehosua ben Chorka dicit: *Sicut dies ligni, erunt dies populi mei. Isai.* LXV. 22. Lignum non est nisi lex: Dictum est enim *Prov.* III. 18. *Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si lex quæ non est creata nisi propter honorem Israelis, conservabitur in secula seculorum, multo magis justi, quorum causa creatus est mundus: R. Jehosua ben Chorka dicit: *Generatio præterit, & generatio advenit, terra autem in æternum stat. Eccles.* I. 2. Ne legas hoc loco, nisi: Terra præterit, & terra advenit, & generatio in æternum stat: Quia mutata sunt eorum opera; mutavit quoque Deus S. B. pro eis opus creationis. Et sic dictum est *Osc.* I. 10. *Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris*. Et scriptum est ibid. *Quæ sine mensura est, & non numerabitur*. Quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, sunt *quasi arena maris*. Si minus: *Et erit numerus filiorum Israel, quasi are-*

ואומר עד אם נותרתם כתורן על ראש
ההר . ואומר כי כה אמר יהוה העיר
היוצאת אף תשאיר מאה והיוצאת
מאה תשאיר עשרה לבית ישראל. והיה
מספר בני ישראל זה מספר שמים . כחול
הים. זה מספר אדם.

סליק פיסקא

כי אם שמור תשמרון את כל המצוה
הזאת. למה נאמר לפי שנאמר תשמרון
את מצות יהוה אלהיכם . מגיד הכתוב
שכשם שאדם צריך להזהר בסלעו שלא
תאבד. כך יהא אדם צריך להזהר בתלמוד
שלא יאבד. וכן הוא אומר אם תבקשנה
ככסף מה כסף קשה לקנותו כך דברי
תורה קשים לקנותם. או מה כסף קשה
לאבד . אף דברי תורה קשים לאבדם.
תלמוד לומר לא יערכנה זהב וזכוכית.
כלי זכוכית קשים לקנותם כזהב . ונוחים
לאבדם ככלי זכוכית. ותמורתה כלי פז.
היה רבי שמעון אומר רק השמר לך
ושמור נפשך מאד . משל למלך שצד
צפור ונתנו ביד עבדו אמר לו הוי זהיר
בציפור לבני אם אתה איבדתו לא תהיה
סבור צפור כאיסר אבדתי אלא כאילו
אובדת נפשך וכן הוא אומר כי לא
דבר רק הוא מכם וגו' . רבי שמעון בן
יוחי אומר משל לשני אחים שהיו מסגלים
ממון אחר אביהם אחד מצרף דינר ואוכל
ואחד מצרף דינר ומניחו . זה שמצרף
דינר ואוכלו נמצא שאין בידו כלום. זה שמצרף
דינר ומניחו נמצא עשיר לאחר זמן כך
תלמידי חכמים . למד שנים או שלשה
דברים ביום ושלשה פרקים בשבת שתים
ושלש פרשיות נמצא עשיר לאחר זמן
ועליו נאמר וקובץ על יד ירבה . וזה
שאומר היום אני לומד היום אני שונה
למחר אני שונה נמצא אין בידו כלום.
ועליו הוא אומר נרדם בקיץ בן מביש .

arena maris. Et pariter dictum est *Isai.* XXX. 17. *Donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis*. Et similiter dictum est *Amos* V. 3. *Quia sic dicit Dominus: Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum, & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel. Et erit numerus filiorum Israel*. Hic est numerus Dei. *Quasi arena maris*: Hic est numerus hominis.

Finis textus.

SI *enim custodiendo custodieritis omne praeceptum istud*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Custodite praecepta Domini Dei vestri*. Ostendit textus: Sicut homo admonendus est de siclo suo, ne pereat, ita pariter monendus est de doctrina, ne pereat: Et sic dictum est *Prov.* II. 4. *Si quaesieris eam, quasi argentum*. Sicut difficile est acquirere argentum, ita pariter difficile est acquirere verba legis; Aut sicut difficile est amittere argentum, ita pariter difficile est amittere verba legis; Idcirco dictum est *Job* XXVIII. 17. *Non adaequabitur ei aurum, & vitrum*. Vasa vitri difficile est acquirere sicut aurum, & facile est perdere, sicut vasa vitrea. *Nec commutabuntur pro ea vasa auri*. R. Simeon dicebat: *Tantummodo cave, & custodi animam tuam valde*. Parabola de rege, qui venatus avem tradit servo suo, dicens; cautus sis de hac ave pro filio meo; si eam amiseris, ne putes, quasi amittas assarium, sed quasi amittas animam tuam: Et sic dictum est *Deut.* XXXII. 47. *Non enim verbum inane est vobis &c*. R. Simeon ben Jochai dicit: Parabola de duobus fratribus, qui aquisierunt opes post patrem suum; alter conflat denarium, & comedit, & alter conflat denarium, & recondit; Qui conflat denarium, & comedit, nihil deprehenditur in ejus manu, qui conflat, & recondit, deprehenditur dives post aliquod tempus. Ita pariter discipuli sapientes: Addiscunt duo aut tria verba singulis diebus; duo aut tria capita singulis hebdomadis; Duas aut tres sectiones, deprehenditur dives post aliquod tempus: Et de illo dictum est *Prov.* XIII. 11. *Quae autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur*. At qui dicit. Hodie ego addiscam, hodie ego legam; Nihil in ejus manu deprehendetur. Et de illo dictum est ibid. X. 5. *Qui autem stertit aestate, filius confusionis est*. Pariterque dictum est ibid. XX. 4. *Propter frigus piger arare noluit*

luit

ואומר מחורף עצל לא יחרוש . ואומר
על שדה איש עצל עברתי זה שקנה
שדה ככר . ועל כרם אדם חסר לב זה
שקנה כרם ואומר הואיל וקנה שדה
וקנה כרם ולא עמל בהם . מנין שסופו
נקרא עצל תלמוד לומר על שדה איש
עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב .
ולמה נקרא שמו חסר לב על שקנה
שדה וכרם ולא עמל בהם . ומנין
שסופו להניח שנים ושלשה דברים בפרשה
והנה עלה כולו קמשונים . ומנין שהוא
מבקש פתחה של פרשה ואינו מוצא
שנאמר כסו פניו חרולים . ועוד הוא אומר
ונדר אבנים נהרסה מתוך שראה שאין
עומדת בידו הוא יושב ומטמא את
הטהור ומטהר הטמא ופורץ גדירים של
חכמים . מה עונשו של זה בא שלמה
ופירש עליו בקבלה ופורץ גדר ישכנו
נחש . הא למדת שכל הפורץ גדירים
של חכמים לסוף פורעניות באים עליו .
רבי שמעון בן יוחי אומר הרי הוא אומר
נפש שביעה תבוס נופת זה תלמיד
שלא למד מתחילתו . ונפש רעיבה כל
מר מתוק לא היה אלא מי שלמד . דבר
אחר נפש שבעה תבוס נופת . מה נפה
זו מוציאה קמח בפני עצמה סובין בפני
עצמם . קיבר בפני עצמה כך תלמיד חכם
יושב ומדקדק בדברי תורה ומברר דברי
תורה ומשקלם איש פלוני אוסר איש
פלוני מתיר איש פלוני מטמא איש פלוני
מטהר . רבי יהודה אומר תלמיד שכחו
יפה דומה לספוג שהוא סופג את
הכל . שני לו דומה למוך שאינו סופג
אלא צרכו זה שהוא אומר דין ששנה
לו רבו . רבי שמעון בן יוחי אומר הרי
הוא אומר שתה מים מבורך שתה
מים שבבורך ולא תשתה עכורים ותמשך
עם דברי מינים . רבי עקיבא אומר הרי
הוא אומר שתה מים מבורך . בור תחילתו
אין יכול להוציא טפת מים מאיליו לא

luit. Et similiter dictum est ibid. XXIV. 30. *Per agrum hominis pigri transivi*. Hic est qui acquisivit agrum. *Et per vineam viri stulti*. Hic est qui acquisivit vineam: Et dictum est; Quoniam acquisivit agrum, & acquisivit vineam, & non coluit eos; unde probatur, quod finis ejus erit, ut vocetur piger? Ex eo quod dictum est: *Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam hominis stulti*. Et cur vocatur stultus? Quia acquisivit agrum & vineam, & eos non coluit. Et unde probatur, quod finis ejus erit, ut relinquat duo aut tria verba in sectione? Ex eo quod dictum est ibid. *Et ecce totam repleverant urticæ*. Et unde probatur, quod ipse quæret initium sectionis, & non inveniet? Ex eo quod dictum est ibid. *Et operuerant superficiem ejus spinæ*. Et præterea dictum est ibid. *Et maceria lapidum destructa erat*. Postquam videt nihil esse in manu sua, sedens polluit mundum, & purificat immundum, & perrumpit sepes sapientum. Quæ erit ejus pœna? Venit Salomon, & de eo exponit in traditione *Eccles*. X. VII. *Et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*. Ecce percepisti; qui perrumpit sepes sapientium, finis ejus erit, ut supplicia eum obruant. R. Simeon ben Jochai dicit? Ecce dictum est *Prov*. XXVII. 7. *Anima saturata calcabit favum*. Hic est discipulus, qui non didicit a principio: *Et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet*. Iste est, qui non didicit. Alia expositio. *Anima saturata calcabit favum:* Sicut cribrum educit farinam seorsim, & furfures seorsim, & farinæ fæces seorsim, ita pariter discipulus sedens perscrutatur verba legis, & declarat, & ea ponderat; Vir N. obligat, & vir N. absolvit; Vir N. immundat, & vir N. mundat. R. Jehuda dicit; Discipulus, qui virtute præstet, assimilatur spongiæ, quæ abstergit omnia; secundus illi, assimilatur musco qui non abstergit, nisi quod sibi sit necessarium. Hic est qui dicit; æquum est ut eum doceat ejus magister, R. Simeon ben Jochai dicit; Ecce dictum est *Prov*. V. 15. *Bibe aquam de cisterna tua*. Bibe de aquis, quæ sunt in cisterna tua; ne bibas ex turbidis, & attrahas ex verbis Minæorum. R. Akiba dicit: Ecce dictum est: *Bibe aquam de cisterna tua*; cisterna a principio non poterat per se educere guttam aquæ; nihil est nisi quod in ea sit; sic discipulus sapiens non addidiscet omne a principio, neque docebit nisi quod dicerit. *Prov*. ibid.

Et

היה אלא מה שבתוכו כך תלמיד חכם
לא למד מתחילתו כל דבר לא שנה
אלא מה שלמד . ונוזלים מתוך בארך.
מה באר מתמלאת מים חיים מכל
צרדיה כך באים תלמידים ולומדים הימנו
וכן הוא אומר יפוצו מעיינותיך חוצה
נמשלו דברי תורה למים מה מים חיים
לעולם אף דברי תורה חיים לעולם
שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו
מרפא . ומה מים מעלים את הטמא
מטומאתו כך דברי תורה מעלים את
האדם מדרך רעה לדרך טובה שנאמר
תורת יהוה תמימה משיבת נפש ומה
מים חינם לעולם אף דברי תורה חינם
לעולם שנאמר הוי כל צמא לכו למים
ומה מים שאין להם דמים אף דברי תורה
אין להם דמים שנאמר יקרה היא מפנינים
וכל הפצים לא ישוו בה . אי מה מים
אין משמחים לבו שלמד אף דברי תורה
אין משמחים לבו שלמד תלמוד לומר כי
טובים דודיך מיין . מה יין משמח את
הלב אף דברי תורה משמחים את הלב.
שנאמר פיקודי יהוה ישרים משמחי לב .
ומה יין אתה טועם טעם יין מתחלתו כל
זמן שהוא מהיישן בקנקן סופו להשביח
אף דברי תורה כל זמן שהם מתיישנים
בגוף סופם להשביח שנאמר בישישים
חכמה ואחרית ימים תבונה . ומה יין אי
אפשר לו להתקיים לא בכלי זהב ולא
בכלי כסף אלא במי שהוא גרוע שבכלים
בכלי חרש כך דברי תורה אין מתקיימים
אלא במי שהוא ממיך את עצמו . או מה
יין פעמים שהוא רע לראש ורע לגוף
אף דברי תורה כן . תלמוד לומר לריח
שמניך טובים שמן תורק שמיך מה שמן
יפה לראש ויפה לגוף אף דברי תורה
יפים לראש ויפים לגוף שנאמר רפאות
תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך . ואומר כי
לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך .
ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת
תמגנך . נמשלו דברי תורה לשמן ודבש
וכן הוא אומר ומתוקים מדבש ונופת
צופים . דבר אחר כי אם שמור תשמרון
את כל המצוה הזאת סנין אתה אומר
שאם שמע אדם מדברי תורה ראשון
ומקיימו שכשם שראשון מתקיים בידו כך
אחרונים מתקיימים בידו תלמוד לומר כי
אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת.

Et fluenta putei tui. Sicut puteus impletur aquis vivis ab omnibus suis lateribus, sic venientes discipulo ex eo addiscent. Et similiter dictum est ibid. *Deriventur fontes tui foras*. Assimilantur verba legis aquis. Sicut aquæ vivificant mundum, ita pariter verba legis vivificant mundum. Dictum est enim ibid. IV. 22. *Vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carni sanitas*. Sicut aquæ faciunt adscendere immundum ab immunditie sua, ita pariter verba legis faciunt adscendere hominem a via mala ad viam bonam. Dictum est enim *Psal.* XIX. 8. *Lex Domini immaculata convertens animas*: Sicut aquæ gratificantur mundo, ita pariter verba legis gratificantur mundo. Dictum est enim *Isai.* LV. 1. *Omnes sitientes venite ad aquas*. Sicut aquis nihil est simile, ita pariter verbis legis nihil est simile: Dictum est enim *Prov.* VIII. 11. *Et omne desiderabile ei non potest comparari*: Aut sicut aquæ non lætificant cor, ita pariter verba legis non lætificant cor illius, qui addiscit. Sicut vinum lætificat cor, ita pariter verba legis lætificant cor. Dictum est enim *Psal.* XIX. 9. *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda*. Sicut in vino gustas gustum vini a principio, quandiu invetarascit in amphora, finis ejus est, ut lætificet, ita pariter verba legis, quo tempore inveterascunt in corpore, finis eorum erit, ut lætificent: Dictum est enim *Job* XII. 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia*. Sicut vinum non potest conservari in vasis aureis, & argenteis, sed in iis, quæ sunt inter vasa viliora, sc. in vasis testaceis, ita pariter verba legis non conservantur nisi in eo, qui se humiliat. Aut sicut vinum aliquando est malum capiti, & malum corpori, ita pariter verba legis. Idcirco dictum est *Cantic.* I. 3. *In odorem unguentorum tuorum bonorum: Oleum effusum nomen tuum*. Sicut oleum est optimum capiti & corpori, ita pariter verba legis sunt optima capiti & corpori. Dictum est enim *Prov.* III. 8. *Sanitas erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum*. Et similiter dictum est ibid. I. 9. *Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo*. Pariterque dictum est ibid. IV. 9. *Dabit capiti tuo augumenta gratiarum, & corona inclyta proteget te*. Assimilantur verba legis oleo, & melle. Et sic dictum est *Psal.* XIX. 11. *Et dulciora super mel & favum*. Alia expositio: *Si enim custodiendo custodieritis omne præceptum istud:* Unde tu dicis

או אינו אלא לפי ששונה ראשונים ומשכחם
כשם שאין הראשונים מתקיימים בידו כך
אין האחרונים מתקיימים בידו תלמוד לומר
והיה אם שכח תשכח . אין אתם מעלים
עיניך ממנו עד שילך לו שנאמר התעיף
עיניך בו ואיננו . כי עשה יעשה לו כנפים
כנשר יעוף השמים . וכתוב במגלת חסידים
אם תעזבני יום יומים אעזבך . דבר
אחר כי אם שמור תשמרון את כל
המצוה הזאת שמא תאמר ישנן בני
הזקנים ישנן בני הגדולים ישנן . בני
הנביאים תלמוד לומר כי אם שמור
תשמרון את כל המצוה הזאת מגיד
הכתוב שהכל שוים בתורה וכן הוא
אומר תורה צוה לנו משה מורשה
קהלת יעקב . כהנים לוים וישראלים
אין כתוב כאן אלא קהלת יעקב . וכן
הוא אומר אתם נצבים היום כולכם
לפני יהוה אלהיכם ראשיכם ושבטיכם
זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל . מה
אילו לא היו במעמד זה שעמד וקיים
תורה בישראל לא היתה תורה משתכחת
מישראל . ומה אילו לא עמד שפן בשעתו
ועזרא בשעתו ורבי עקיבא בשעתו לא
היתה תורה משתכחת מישראל . ואומר
דבר בעתו מה טוב . דבר שאמר זה
שקול כנגד הכל הרי הוא אומר ישוטטו
לבקש את דבר יהוה ולא ימצאו . דבר
התיר שהולכים מעיר לעיר וממדינה
למדינה על שרץ שנגע בככר לידע אם
תחילה הוא אם שנייה הוא . רבי
שמעון בן יוחי אומר עתידה תורה
שתשתכח מישראל והלא כבר נאמר כי לא
תשכח מפי זרעו . אלא איש פלוני אוסר
איש פלוני מתיר . איש פלוני מטמא .
איש פלוני מטהר ולא ימצאו דבר ברור.
דבר אחר כי אם שמור תשמרון את כל
המצוה הזאת שמא תאמר הרי אני
קורא פרשה קשה ומניח את הקלה.
תלמוד לומר כי לא דבר רק הוא מכם:

cis, si quis audiat de versiis legis primum, & conservet illud; Sicut primum in ejus manu conservatur, ita pariter novissimum conservabitur in ejus manu. Idcirco dictum est: *Si enim custodiendo custodieritis omne præceptum istud*. Aut dicam; Si legens prima obliviscatur; sicut prima non conservantur in ejus potestate, ita pariter novissima in ejus potestate non conservabuntur: Idcirco dictum est: *Et erit, si obliviscendo oblitus fueris*. Vos non debetis ex eo occultare oculos vestros, donec abeat: Dictum est enim *Prov.* XXIII. 5. *Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum*. Et scriptum est in volumine piorum; si deserueris me hodie, cras ego te deseram. Alia expositio: *Si enim custodiendo custodieritis omne præceptum istud*. Fortasse dices: Innovarunt filii seniorum, innovarant filii majorum, innovarunt filii prophetarum. Idcirco dictum est; *Si enim custodiendo custodieritis omne preæceptum hoc*. Ostendit textus, omnes esse pares in lege: Dictum est enim *Deut.* XXXIII. 4. *Legem præcepit nobis Mose, hæreditatem congregationis Jacob*. Et sic dictum est XXIX. 10. *Vos estis stantes hodie universi vos in conspectu Domini Dei vestri, duces vestri, principes tribuum vestrarum, seniores vestri, & principes vestri, omnes viri Israel*. Si isti non fuissent in statione ista, quæ constituit, & confirmavit legem in Israel, non data fuisset lex oblivioni ex Israel; Si Saphan non constituisset in tempore suo, neque Ezra in tempore suo, neque R. Akiba in tempore suo, non data fuisset oblivioni lex ex Israel. Et dictum est *Prov.* XV. 23. *Et verbum in tempore suo est optimum*. Verbum istud, de quo dictum est, æquiparatur omnibus: Ecce dictum est *Amos* VIII. 12. *Circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient:* Quod licitum sit, quod incederent de civitate in civitatem, de provincia in provinciam, de reptili, quod attigerit panem, ad cognoscendum, utrum fuerit primus, an secundus gradus. R. Simeon ben Jochai dicit; futurum est, ut lex oblivioni detur ex Israel: Atqui dictum est *Deut.* XXXI. 21. *Non enim oblivioni erit ex ore seminis ejus*: Sed vir N. obligabit, vir N. absolvet, vir N. immundabit, vir N. mundabit. Et non invenient rem perspicuam. Alia expositio. *Si enim custodiendo custodieritis omne præceptum istud*. Fortasse dices: Ecce ego legam sectionem diffici-

דבר שאתם אומרים ריקים הוא לא
ריקה הוא לא מכם כי הוא חייכם
ואורך ימיכם. שלא תאמר למדתי הלכות
די לי. תלמוד לומר כי אם שמור תשמרון
את כל המצוה הזאת . כל המצוה
למוד מדרש הלכות ואגדות . וכן הוא
אומר למען הודיעך כי לא על הלחם
לבדו יחיה האדם זה מדרש . כי על
כל מוצא פי יהוה יחיה האדם. אילו
הלכות ואגדות וכן הוא אומר חכם בני
ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר . ואומר
בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני .
רבי שמעון בן יוחי אומר אין לי אלא אביו
שבארץ אביו שבשמים מנין תלמוד לומר
גם אני לרבות אביו שבשמים . אשר
אנכי מצוה אתכם לעשותה . למה נאמר
לפי שהוא אומר שמור תשמרו את מצות
יהוה אלהיכם שומע אני כיון ששומע
אדם דברי תורה ישב לו ולא יעשה.
תלמוד לומר לעשותם . למד אדם תורה
הרי בידו מצוה אחת . לימד ושמר הרי
בידו שתי מצות. לימד ושמר ועשה אין
למעלה הימנו . לאהבה את יהוה
אלהיכם . שמא תאמר הריני למד תורה
בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב
בישיבה בשביל שהאריך ימים לעולם
הבא תלמוד לומר לאהבה את יהוה
אלהיכם . למוד מכל מקום וסוף הכבוד
לבוא . וכן הוא אומר כי חיים הם
למוצאיהם ולכל בשרו מרפא . ואומר
עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה
מאושר . ואומר תתן לראשך לוית חן .
לוית חן בעולם הזה. עטרת תפארת
תמגנך . לעולם הבא. ואומר אורך ימים
בימינה ובשמאלה עושר וכבוד בעולם
הזה. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר עשה
דברים לשם פעולתם . דבר בהם לשמן
וכן הוא היה אומר ומה בלשצר
שנשתמש בכלי בית המקדש וכלי חול
הוו . נעקרו חייו מן העולם הזה ומן

cilem, & deseram facilem. Idcirco dictum est: *Non enim verbum inane est vobis.* Verbum, quod vos dicitis inane, non est inane vobis, immo erit vita vestra, & prorogatio dierum vestrorum. Ne dicas: Didici constitutiones; satis est mihi. Idcirco dictum est: *Si enim custodiendo custodieritis omne præceptum istud. Omne præceptum*: Ut discat explicationem mysticam, constitutiones, & Haggadoth: Et sic dictum est *Deut.* VIII. 3. *Ut notum faceret tibi, quod non per panem solum vivat homo.* Hæc est expositio mystica. *Sed per omne proveniens ex ore Dei vivet homo.* Istæ sunt constitutiones, & Haggadoth. Et similiter dictum est *Prov.* XXVII. *Sis sapiens fili mi, & lætifica cor meum ut possis respondere sermoni.* Pariterque dictum est ibid. XXIII. 11. *Fili mi, si sapiens fuerit cor tuum, gaudebit cor meum mecum.* R. Simeon ben Jochai dicit: Non probo nisi de patre, qui est in terra, de patre qui est in cœlis, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Mecum.* Ad comprehendendum patrem, qui est in cœlis. *Quod ego præcipio vobis facere*: Cur dictum est? Quia dictum est: *Custodiendo custodieritis præcepta Domini Dei vestri.* Crederem, quod postquam homo audierit verba legis, illis acquiesceret, & facere non deberet? Idcirco dictum est. *Ad faciendum illa*: Iterum illa. Si quis addiscat legem: ecce in ejus manu est præceptum unum; Si addiscat, & custodiat, ecce in ejus manu sunt duo præcepta: Si addiscat, custodiat, & faciat, nihil est hoc præstantius. *Diligendo Dominum Deum tuum.* Fortasse dices. Discam legem, ut vocer sapiens, ut considam in academia, ut prorogentur dies mei in seculo futuro. Idcirco dictum est: *Diligendo Dominum Deum tuum.* Discendum est omnimode, & in fine honor consequitur: Et sic dictum est: *Vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carni sanitas.* Pariterque dictum est: *Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam & qui tenuerit eam, beatus.* Et similiter dictum est: *Dabit capiti tuo augumentum gratiarum*: *Augumentum gratiarum* in hoc seculo: *Et corona inclyta proteget te.* In seculo futuro. Et dictum est *Prov.* III. 16. *Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ & gloria.* In hoc seculo. R. Eliesser ben R. Zadoch dicit. Fac res propter eorum opera: Loquere de illis propter ea. Et sic ille dixit; Si Balthasar, qui usus est vasis domus sanctuarii, & va-

העולם הבא המשתמש בכלי שבו נברא העולם הזה והעולם הבא על אחת כמה וכמה שנעקרו חייו מן העולם הזה ומן העולם הבא.

סליק פיסקא

ללכת בכל דרכיו. אילו דרכי הקדוש ברוך הוא שנאמר יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה. ואומר כל אשר יקרא בשם יהוה ימלט. וכי היאך איפשר לו לאדם ליקרא בשמו של הקדוש ברוך הוא. אלא מה המקום נקרא רחום וחנון אף אתה הוי רחום וחנון. ועשה מתנות חינם לכל. מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק שנאמר צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי צדיק. הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד שנאמר וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד לכך נאמר כל אשר יקרא בשם יהוה ימלט. ואומר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואומר כל פעל יהוה למענהו: ולדבקה בו. וכי היאך איפשר לו לאדם לעלות במרום ולהידבק בו והלא כבר נאמר כי יהוה אלהיך אש אוכלה הוא. ואומר כורסיה שביבים דנור וגלגלוהי נור דליק. אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו עלית למרום ונטלתה ולא שעלית ונטלת בשלום אלא אפילו כאלו עשית מלחמה ונטלתה. וכן הוא אומר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם. דורשי רשומות אומרים רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו. ואם עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי.

סליק פיסקא

sis profanis, eradicata fuit ejus vita ex hoc seculo, & ex seculo futuro, qui utatur vase, quo creatus est hic mundus, & mundus futurus, quanto magis eradicabitur de hoc seculo, & de seculo futuro.

Finis textus.

AMbulando in omnibus viis ejus. Istæ sunt viæ Dei S. B. Dictum est enim *Exod.* XXXIV. 6. *Dominus Dominus Deus clemens & misericors, longus ad iram, & multus misericordia, & veritate, servans misericordiam millibus, remittens crimen, & delictum & peccatum, innocentem faciens.* Pariterque dictum est *Joel* II. 32. *Et erit omnis, qui vocatus fuerit nomine Domini, salvus erit.* Num possibile est, ut homo vocetur nomine Dei S. B.? Verum sicut Deus vocatur misericors & benignus, tu quoque sis misericors, & benignus, & gratificare, ut sis benignus omnibus. Sicut Deus S. B. vocatur justus: Dictum est enim *Psal.* CXLV. 17. *Justus Dominus in omnibus viis suis, & in omnibus operibus suis.* Tu quoque sis justus. Deus S. B. vocatut benignus: *Et benignus in omnibus operibus suis.* Tu quoque sis benignus. Idcirco dictum est: *Et erit omnis, qui vocatus fuerit nomine Domini, salvus erit*, Et sic dictum est *Isai.* XLIII. 7. *Et omnem, qui vocatur nomine meo, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.* Pariterque dictum est *Prov.* XVI. 4. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus: Et adhærendo ei.* Quomodo possibile est homini adscendere in altum, & ei adhærere? Nonne dictum est *Deut.* IV. 24. *Num Dominus Deus tuus ignis comburens est?* Pariterque dictum est *Dan.* VII. 9. *Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus.* Sed adhære sapientibus, & discipulis, & ego tibi imputabo perinde ac adscendas in altum, & eleveris & non solum ut eleveris in pace, sed etiam vi facias bellum, & eleveris. Et sic dictum est *Psal.* LXVIII. 19. *Adscendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.* Expositores Biblici dicunt; Si tu vis cognoscere illum qui dixit: & fuit mundus: disce discursum theologicum, quod ejus causa cognosces Deum S. B. & adhærebis viis ejus; & si fecistis, quod in vobis est, ego quoque faciam quod in me est.

Finis textus.

Et

והוריש יהוה . יהוה מוריש ואין בשר ודם מוריש את כל הגוים . שומע אני כמשמעו תלמוד לומר האלה . אין לי אלא אלה הגוים . מנין לרבות מסעיהם תלמוד לומר האלה מלפניכם שתהיו אתם גדלים והולכים . והם מתמעטים והולכים . וכן הוא אומר מעט מעט אגרשנו מפניך ואומר לא אגרשנו מפניך בשנה אחת דברי רבי יצחק . אמר רבי אלעזר בן עזריה לפי שישראל צדיקים הם למה הם יראים מן החיה והלא כבר נאמר כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך . ואם תאמר למה יגע יהושע כל אותה היגיעה אלא לפי שחטאו ישראל נגזר להם מעט מעט אגרשנו מפניך . וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם . גדולים בקומה ועצומים בכח . מכם . אף אתם גדולים ועצומים אלא שהם גדולים מכם . רבי אליעזר בן יעקב אומר משל לאדם שאומר איש פלוני גבור וזה גבור הוא . זה גבור . שהלה גבור הימנו . דבר אחר מכם למה נאמר עוד והלא כבר נאמר שבעה גדולים ועצומים מכם . ומה תלמוד לומר מכם מלמד שהאמורי משבעה עממים גדול וקשה כנגד כל ישראל . וכן הוא אומר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים .

סליק פיסקא

כל המקום אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם יהיה . ואם ללמד על תחומי ארץ ישראל הרי כבר נאמר מן המדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת תלמוד לומר אשר תדרוך כף רגליכם אמר להם כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האילו הרי הוא שלכם או אינו אלא רשות בידם לכבש חוצה לארץ עד שלא יכבשו את הארץ תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם . ואחר כך כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה . שלא תהא ארץ ישראל מטמאה בגלוליהם ואתם חוזרים ומכבשם חוצה

ET expellet Dominus. Dominus expellet: at caro & sanguis non expellet omnes gentes. Crederem juxta sensum literalem? Idcirco dictum est: *Istas*. Non probo nisi istas gentes. Unde probatur ad includendum eorum profectiones? Ex eo quod dictum est: *Istas a conspectu vestro*. Quia vos eritis majores, & incederis, & illi erunt minores, & incedent: Et sic dictum est *Exod.* XXXIII. 30. *Paulatim paulatim expellam eum a conspectu tuo*. Pariterque ibid. dictum est: *Non expellam eum a conspectu tuo in anno uno*. Verba R. Isaach. Dicit R. Eliefer ben Azaria; Cum essent Israelitæ justi, cur timebant a feris? Nonne dictum est *Job* V. 23. *Sed cum lapidibus agri pactum tuum, & bestiæ agri pacificæ erunt tibi?* Si vero dicas, quare tantum laboravit Josue? Quia peccarunt Israelitæ, de iis decretum fuit: *Paulatim paulatim expellam eum a conspectu tuo. Et hæreditabitis gentes majores, & robustiores vobis*. Majores statura, & robustiores viribus. *Vobis*. Vos etiam estis magni, & robusti, sed illi sunt majores, & robustiores vobis. R. Eliefer ben Jacob dicit: Parabola de quodam qui dicit. Vir N. est fortis, & iste quoque est fortis iste est fortis, quia est illo fortior. Alia expositio: *Vobis*. Cur præterea dictum est? Nonne jam dictum est: *Septem majores, & robustiores vobis*. Cur igitur dictum est: *Vobis?* Docemur, quod Amoreus, qui erat de septem populis, fuit major, & molestior contra omnes Israelitas. Et sic dictum est *Amos* II. 9. *Ego autem exterminavi Amoræum a conspectu vestro, cujus altitudo quasi cedrorum altitudo, & fortis ipse quasi quercus.*

Finis textus.

OMnis locus, quem calcaverit planta pedis vestri, vester erit. Si ad docendum terminos terræ Israel, ecce jam dictum est: *A deserto & Lebanon isto usque ed flumen magnum, flumen Perath?* Et cur dictum est: *Quem calcaverit planta pedis vestri?* Dixit illis: Omnis locus, quem subigetis præter hæc loca, erit vester; Aut dicam: Non erit nisi ex arbitrio in potestate vestra subigere loca extra terram, donec subegeritis terram? Idcirco dictum est: *Et hæreditabitis gentes majores, & robustiores vobis*. Et postea. *Omnis locus quem calcaverit planta pedis vestri, vester erit*. Ne cum terra Israel polluatur eorum idolis, vos iterum subiga-

לארץ אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו
רשאים לכבש חוצה לארץ . הרי שכיבשו
חוצה לארץ מנין שמצות נוהגות שם
הרי אתה דן נאמר כאן יהיה ונאמר להלן
יהיה מה יהיה האמור כאן מצוות נוהגות
שם אף להלן מצוות נוהגות שם . ואם
תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהריים
וארם צובה ואין מצוות נוהגות שם
אמרו דוד עשה שלא כתורה . התורה
אמרה משיכבשו לארץ תהיו רשאים לכבוש
חוצה לארץ. הוא לא עשה כן אלא חזר
וכיבש ארם נהרים . וארם צובה . ואת
היבוסי שהיה סמוך לירושלם לא הוריש .
אמר לו הקדוש ברוך הוא סמוך לפלטירים
שלך לא הורשת היאך אתה חוזר וכבש
ארם נהריים וארם צובם . הרי שכיבשו
בחוצה לארץ ומניך שכנגדו בים הרי היא
שלהם תלמוד לומר מן המדבר והלבנון
הזה עד הנהר הגדול נהר פרת ועד ים
הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם
והמדבר גבולכם מן הנהר הגדול נהר
פרת . מן הנהר גבולכם ואין הנהר
גבולכם אם כיבשתם את הנהר יהיה
גבולכם . ועד ים הגדול מבוא השמש.
עד הים גבולכם . ואין הים גבולכם . אם
כיבשתם יהיה גבולכם וכן הוא אומר
וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול
יהיה גבולכם . נמצינו אומרים כל מקום
שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד כזיב
לא נאכל ולא נעבר . עולי מצרים
נאכל ולא נעבר תחום ארץ ישראל ועד
מקום שהחזיקו עולי בבל פרשת אשקלון
חומת מדבר שרשך . דור חמת ועכו
מניאתו וגיאתו עצמה סברתה ובית
זניתא קצרא דגלילא . קנייא רעייא
מצי רעבתא כמותה דכריין נהוראתא
דיתר נחלא דאבצאל בית עד
לולא דבתא רבתא כרכא דכר סנגרא
ספנתא נקיבתא רעיון תרנגולא
עילאה דקיסרי בית סוכת קנת ורקם
תחגרא וטרכונא דנימרא דבתחום ביצרא
משקא וחשבון ונחלא דורד מבותא
נימרון . עליה זירזא ורקם גיאה

tis loca extra terram: sed postquam subegeritis terram Israel, erit in vestro arbitrio subigere loca extra terram: Si subigerent loca extra terram, unde probatur ibi præcepta esse observanda? Ecce tibi argumentum. Dictum est hic: *Erit*; & dictum est ibi: *Erit*. Sicut hic ubi dicitur *erit* observantur præcepta, ita pariter ibi observanda erant præcepta. Si vero dicas; cur cum David subegisset Aram duorum fluminum, & Aram Tzobæam; ibi non fuerint observata præcepta? Dixerunt: David fecit contra legem; Cum lex dicat; Postquam subacta fuerit terra, erit in arbitrio subigere loca extra terram; At ipse ita non fecit, sed subegit Aram duorum fluminum, & Aram Tzobæam, cum Jebusæum, qui erat proximus Hierosolymæ, non subegisset. Dixit illi Deus S. B. Cum prope palatium tuum non subegeris, quomodo subiges Aram duorum fluminum, & Aram Tzobæam? Si subegissent loca extram, unde probatur loca quæ contra illam erant in mari, ad eos perninuisse? Ex eo quod dictum est. *A deserto & Lebanon isto usque ad flumen magnum, flumen Perath, & usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester*. *Jos.* 1. 4. *Et desertum terminus vester a flumine magno, flumine Perath*. *A flumine terminus vester*; at non erit flumen terminus vester, si subigetis flumen, erit terminus vester; *Et flumen terminus vester*. *Et usque ad mare magnum contra solis occasum*. *Usque ad mare terminus vester*: At non erit mare terminus vester: Si subigetis, tum erit terminus vester: Deprehenditur, quod dicamus, quod in cunctis locis, quæ ceperunt adscendentes ex Babel, de terra Israel usque ad Cazib, non poterat comedi, neque intercalari: At ubi occuparunt adscendentes de Ægypto, poterat comedi, at non poterat intercalari: terminus terræ Isaeel usque ad locum, quem occuparunt adscendentes ex Babel, sc. divisio Askalon, Chomat deserti Sarsach, Dor Camat, & Aco ab ejus planitie, & planities ipsa, Sebarta, & Bet Zenita Kazsra Galilææ, Cania inferior, deprehenditur Rabta sicut ipsa Decarian, Neorata Dejether, torrens Abzel bet usque ad Lula, Dabta, Dabta munita, Decar, Sangera, Saphnata, Nechibata inferior, Tarnegola superior Cesaraæ, Bet Sucat, Chenat & Rephem, Tachgera & Tarcona quæ dicitur esse in termino, Bizra, Mascha, & Chesbon, & torrens Dorad Macota, Nimron superior, Zirza & Re-

וגיבנייא דאשקלון. ודרך גדולה הולכת למדבר.

סליק פיסקא

לא יתיצב איש בפניכם אין לי אלא איש אומה או משפחה. אשה בכשפיה מנין תלמוד לומר לא יתיצב איש בפניכם לא יתיצב מכל מקום. אם כן למה נאמר איש אפילו כעוג מלך הבשן. פחדכם ומוראכם. הרי אם מפחידים הם יריאים הם. אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים. וכן הוא אומר ויהי כשמוע מלכי האמורי אשר בעבר הירדן וגו׳. וכן רחב היא אומרת שמענו אשר הוביש יהוה את מי הירדן לפני בני ישראל עד עוברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל ואם תאמר שלא היו אנשי יריחו גדולים וקשים והלא כבר נאמר וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר. והרי יריחו הייתה בכלל ולמה יצתה שהייתה קשה כנגד כולם. כיוצא בו אתה אומר ויפקדו מאנשי דוד תשעה עשר איש ועשאל והלא עשאל היה בכלל ולמה יצא מגיד הכתוב שהיה קשה כנגד כולם. כיוצא בדבר אתה אומר והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה והלא בת פרעה הייתה בכלל. ולמה יצאת מלמד שהוא מחבבה יותר מכולם. ובלפי חטא שהחטיאה אותו יותר מכולם אמרו ביום שנתחתן שלמה עם בת פרעה ירד גבריאל נעץ קנה בים והעלה שרטון ועליו נבנה כרך של רומי. וביום שהעמיד ירבעם שני עגלים עמד רמולו ורומולו ובנו שני כרכין ברומי. יתן יהוה אלהיכם. למה נאמר לפי שנאמר שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך. שמא יאמרו ישראל הרי אנו עולים להשתחוות מי משמר לנו את ארצינו אמר להם הקדוש ברוך הוא עלו

Rechem vallis, & Gibnajah Askalon, & via magna, que ducit ad desertum.

Finis textus.

NON *consistet vir in conspectu vestro* : Non probo nisi de viro, de natione, de familia, de fœmina in præstigiis suis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non consistet vir in cospectu vestro*. *Non consistet* : Omnimode: Si ita est, cur dictum est: *Vir?* Vel Gog rex Chesbon. *Pavorum vestri, & timorem vestri*. Si pavebunt, etiam timebunt: Sed *pavorem vestri* super vicinos; *Et timorem vestri* super remotos. Et sic dictum est *Jos.* IX. 1. *Et fuit cum audissent reges Amoræi, qui erant trans Jordanem*. Et similiter Rahab dixit: *Audivimus, quod siccaverit Dominus aquas Jordanis in conspectu filiorum Israel; ut paverit, & elanguerit cor eorum, nec remanserit in eis spiritus coram filiis Israel*. Si dicas, quod non fuerint viri Jericho magni, & molesti: Atqui dictum est ibid. II. 1. *Et misit Josue filius Nun de Scitim duos viros exploratores in abscondito, dicendo*: Ecce Jericho erat in genere; cur educta est? Quod esset omnibus æquiparata. Huic simile tu dicis 2. *Sam.* II. 30. *Et defuerunt de servis David decem & novem viri, & Asael*. Atqui Asael erat in genere; cur eductus est? Ostendit textus, quod omnibus æquivaleret. Huic simile tu dicis 1. *Reg.* XI. 1. *Et rex Salomo amavit mulieres alienigenas multas, & filiam Pharaonis*. Atqui filia Pharaonis erat in genere; cur educta est? Docemur, quod eam præ omnibus dilexerit. Et circa peccatum fecit illa eum peccare præ omnibus. Dixerunt, quo die affinitate se conjunxit Salomo cum filia Pharaonis, descendens Gabriel infixit calamum in mari & eduxit limum, super quo ædificata fuit civitas Romæ; Et in die quo statuit Jeroboam duos vitulos, surgens Romuluis, & Remulus ædificarunt duas arces munitas Romæ: *Dabit Dominus Deus vester*. Cur dictum est? Quia dictum est: *Tribus vicibus in anno apparebit omnis masculus tuus coram Domino Deo tuo*. Fortasse dicent Israelitæ. Ecce adscendimus ad adorandum illum, quis custodiet nobis terras nostras? Dixit illis Deus S. B. Adscendite, quæ vestra sunt, ego custodiam: Dictum est enim *Exod.* XXXIV. 24. *Neque concupiscet quisquam regionem tuam in adscensu tuo ad comparendum*. Si in ejus oculis non erit concupiscentia; quomodo veniet ad tollen-

ושלכם אני שומר לפי שנאמר ולא יחמוד איש ארצך בעלותך לראות . אם בעיניו אינה חמודה כיצד הוא בא ליטול נכסיו ובהמתו . וכן אתה מוצא בישראל כשהם עושים רצונו של מקום . מה אמר נעמן לו לאלישע ולא יותן נא לעבדך משא צמד פרדים אדמה . והרי דברים קל וחומר ומה אם עפר הרי הוא מתיירא ליטול מארץ ישראל שלא ברשות כיצד הוא בא ליטול נכסיו ובהמתו . לכך נאמר יתן יהוה אלהיכם על פני כל הארמה אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם והיכן דבר . את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל הערים.

סליק פיסקא

פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה . לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה שמא יאמרו ישראל הואיל ונתן הקדוש ברוך הוא לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהם שנרצה תלמוד לומר ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך . משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים . אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים . ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם שאתם רואים שביל זה שתחילתו קוצים בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך בקוצים וסופו לצאת במישור כך אמר להם משה לישראל אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים בשנים ושלשה ימים הם מצליחים בעולם הזה וסופו לידחות באחרונה . שנאמר כי לא תהיה אחרית לרע . ואומר הנה דמעת העשוקים . ואומר הכסיל חובק את ידיו ואומר דרך רשעים באפילה . והם רואים את הצדיקים כשהם מצטערים בעולם הזה בשנים ושלשה ימים מצטערים . וסופן לשמוח באחרונה . שנאמר להטיבך

lendum ejus opes, & jumenta? Et sic tu deprehendis in Israelitis, quando faciunt voluntatem Dei: quid dicit Nahaman Elisæo 2. *Reg.* v. 17? *Sed obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra*: Ecce argumentum a minori ad majus. Si pro pulvere timet, ne tollat de terra Israel sine permissione, quomodo fiet ut veniat ad tollendum ejus opes & jumenta? Idcirco dictum est: *Dabit Dominus Deus vester super faciem totius terræ in qua incedatis, sicut locutus est vobis*. At ubi locutus est? *Exod.* XXIII. 27. *Timorem meum mittam coram te, & perturbationem immittam omni populo*.

Finis textus.

Parascha quæ inscribitur: *Vide*.

VIDE, *ego do coram vobis hodie benedictionem, & maledictionem*. Quia dictum est: *Vitam & mortem dedi coram te. Benedictionem, & maledictionem*. Ne dicerent Israelitæ. Quoniam dedit Deus S. B. in conspectu nostro duas vias, viam vitæ, & viam mortis, incedemus qua magis nobis libuerit. Idcirco dictum est *Deut.* l. c. *Deligas ergo vitam, ut vivas tu, & semen tuum*. Parabola de quodam, qui sedet in divisine viarum, & coram eo sunt duæ semitæ, in quarum altera in principio est planities, & in fine sunt spinæ; Significat transeuntibus & redeuntibus, dicens: Vos videtis hanc semitam, cujus principium estplanum, duobus aut tribus passibus incedes in planitie, & in fine ejus erit, ut egrediaris in spinas. Et vos videtis hanc alteram semitam, in cujus principio sunt spinæ, duobus aut tribus passibus incedes in spinis, & finis ejus erit, ut egrediaris in planitiem. Sic dixit Mose Israelitis: Vos videtis impios felices, duobus aut tribus diebus sunt felices in hoc mundo, sed in fine depellentur. Dictum est enim *Prov.* XXIV. 20. *Quoniam non erit spes futurorum malo*. Pariterque dictum est *Eccles.* IV. 1. *Ecce lacryma vinctorum*. Pariterque dictum est ibid. *Stultus complicat manus suas*. Et similiter dictum est *Prov. Via impiorum in tenebris*. Vos videtis justos afflictos in hoc mundo, & duobus aut tribus diebus sunt afflicti, & postremo lætabuntur. Dictum est enim *Deut.* VIII. 16. *Ad benefaciendum tibi in novissimo tuo*. Pariterque dictum est *Eccles.* VII. 9. *Melior est finis rei, quam prin-*

באחריתך ואומר טוב אחרית דבר מראשיתו . ואומר כי אני ידעתי את המחשבות אשר אני חושב ואומר אור זרוע לצדיק . אורח צדיקים כאור נוגה . רבי יהושע בן קרחה אומר משל למלך שעשה סעודה והזמין כל האורחים והיה אוהבו מיסב ביניהם . והיה דומה ליטול מנה יפה ולא היה בו דיעה . כיון שראה שאין בו דיעה אחז את ידו והניחה על המנה היפה . וכן הוא אומר יהוה מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי . יש לך אדם שניתן לו חלקו . ואינו שמח בחלקו. אבל ישרא מודים ומקלסים שאין חלק יפה כחלקם ולא נחלה כנחלתם ולא גורל כגורלם וכן מודים ומשבחים על כך וכן דוד הוא אומר חבלים נפלו לי בנעימים , ואומר אברך את יהוה אשר יעצני.

סליק פיסקא

ברכה וקללה . הברכה אשר תשמעו והקללה אם לא תשמעו. כיוצא בו אתה אומר הלא אם תטיב שאת ברכה . ואם לא תטיב שאת קללה . רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מי להשך אמרה תורה הברכה והקללה . הברכה אם תשמעו. והקללה אם לא תשמעו. כיוצא בו אתה אומר מות וחיים ביד לשון. אוהב את הטוב אוכל הפירות . אוהב את הרעה אוכל פירות. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מי להשך אמרה תורה נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה . כיוצא בו אתה אומר הז צדיק בארץ ישולם . רבי יוסי בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מי לחשך אמרה תורה כל פעל יהוה למענהו. והקללה אם לא תשמעו נמצינו למידים שלא צוה משה אבינו את ישרא לא משכלו ימיו . משנטה למות. משראת כל הניסים שנעשו לכך נאמר במשה אחרי הכותו . וסרתם מן הדרך. מדרך חיים לדרך מות . מן הדרך

principium. Et similiter dictum est *Jerem.* XXXIX. II. *Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito*. Pariterque dictum est *Psal.* CXVII. II. *Lux orta est justo*. Via justorum, sicut lux coruscans. R. Jehosua ben Chorka dicit. Parabola de rege, qui fecit convivium, & invitavit omnes hospites, inter quos amicus ejus accumbebat; atque ei videbatur tollere portionem meliorem, sed in eo non erat scientia; quando vidit in eo non esset scientiam, apprehedens manum ejus posuit super partem meliorem. Et sic dictum est *Psal.* XVI. 5. *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, qui restituet sortem meam mihi:* Estne tibi vir, cui data sit ejus portio, & de ejus portione non lætetur? At Israelitæ confitentur, & laudant, quod non sit portio melior eorum portione, neque hæreditas melior eorum hæreditate, neque sors melior eorum sorte; Idcirco David dicit ibid. *Funes ceciderunt mihi in præclaris*. Pariterque dictum est ibid. *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum*.

Finis textus.

B*enedictionem & maledictionem. Benedictionem si audieritis; maledictionem; si non audieritis*. Huic simile tu dicis *Genes.* IV. 7. *Nonne si benefeceris, erit benedictio?* Si autem non benefeceris, erit maledictio. R. Eliéser ben R. Jose Galilæi dicit: Num obscure locuta est lex: *Benedictionem, & maledictionem?* Benedictionem; *si audieritis; & maledictionem si non audieritis*. Huic simile tu dicis *Prov.* XVIII. 21. *Mors & vita in manu linguæ; Qui diligit bonum, comedet fructus ejus; qui diligit malum, comedet fructus ejus*. R. Eliéser ben R. Jose Galilæi dicit: Num obscure locuta est lex? *Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum*. *Psal.* XXXIV. 14. Huic simile tu dicis *Prov.* XI. 31. *Si justus in terra recipit*. R. Jose ben R. Jose Galilæi dicit. Num obscure locuta est lex? *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*. *Prov.* I. 4. *Et maledictionem si non audieritis*: Docemur, quod Mose præceptor noster non præceperit Israelitis, nisi postquam absoluti fuissent dies sui, postquam inclinaret ad mortem. Postquam vidit omnia miracula quæ facta fuerunt: Idcirco dictum in Mose: *Post percussionem ejus: Sed diverteritis a via*. A via vitæ ad viam mortis. *A via quam ego præcipio vobis eundo post deos alienos*. Hinc dixe-

אשר ציויתי אותם ללכת אחרי ﭏהים אחרים. מיכן אמרו כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה. וכל הכופר בעבודה זרה כמודה בכל התורה כולה.

סליק פיסקא

והיה כי יביאך. אין והיה ﭏ מיד. כי יביאך קבל עליך מצוה האמורה. בשכר שתבוא ותירש. ונתתה את הברכה על הר גריזים. וכי בא הכתוב ללמדך שהברכה על הר גריזים והקללה על הר עיבל. והלא כבר נאמר וﭏה יעמדו לברך את העם על הר גריזים. וﭏה יעמדו על הקללה בהר עיבל. ונתת את הברכה על הר גריזים שיכול שיהו כל הברכות קודמות לקללות ﭏ להקיש קללות לברכות מה קללות בלוים אף ברכות בלוים. מה קללות בקול רם. אף ברכות בקול רם. ומה קללות בלשון קודש. אף ברכות בלשון קודש. ואילו ואילו עונים אמן. ומה קללות בכלל ופרט אף ברכות בכלל ופרט. ומה קללות אילו ואילו עונים אמן. אף ברכות אילו ואילו עונים אמן. הפכו פניהם בשעת ברכות ﭏ הר גריזים. ובשעת קללות ﭏ הר עיבל.

סליק פיסקא

הלא המה בעבר הירדן. מעבר הירדן ואילך דברי רבי יהודה. אחרי דרך מבוא השמש. מקום שחמה זורחת ולהלן הוא אומר ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד ﭏון מורה: מה ﭏון האמור להלן שכם אף ﭏון האמור כאן שכם. אמר רבי ﭏעזר ברבי יוסי אמרתי להם לסופרי כותיים זייפתם את התורה ולא הנחתם בה כלום. שכתבתם אצל ﭏוני מורה. אף אנו מודים שזה הוא הר גריזים והר עיבל שבין הכותים אנו למדנו מגזרה שוה שנאמר

xerunt: Qui confitetur Idololatriam, reputatur perinde ac negat totam legem. Et qui negat Idololatriam, reputatur perinde ac confiteatur totam legem.

Finis textus.

ET erit, *quum introduxerit te*. Non significat: *Et erit* nisi statim. *Quum introduxerit te*. Recipe super te præceptum, de quo dictum est: Propter mercedem, qua venies, hæreditabis. *Et dabis benedictionem super montem Gerizim*. Quid venit textus ad te docendum? quod benedictio fuerit super montem Gerizim, & maledictio super montem Ebal? Atqui jam dictum est *Deut.* XXVII. 2. *Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Gerizim, hi vero stabunt ad maledictionem super montem Ebal. Et dabis benedictionem super montem Gerizim*. Crederem omnes benedictiones antecessisse maledictiones? Sed venit ad æquiparandum maledictiones benedictionibus; Sicut maledictiones per Levitas, ita pariter benedictiones per Levitas. Sicut maledictiones voce elata, ita pariter benedictiones voce elata. Sicut maledictiones lingua sancta, ita pariter benedictiones lingua sancta: Tam hi quam illi respondebant amen; Sicut maledictiones generaliter & particulariter, ita pariter benedictiones generaliter & particulariter; Si in maledictionibus tam hi quam illi respondebant amen, ita pariter in benedictionibus tam hi quam illi respondebant amen. Converterunt facies suas tempore benedictionum ad montem Gerizim, & tempore maledictionum ad montem Ebal.

Finis textus.

HÆC non sunt in transitu Jordanis. A transitu Jordanis & ulterius: Verba R. Jehuda. *Post viam occasus solis*; Locus, ubi sol exoritur. Dictum est enim *Genes.* XII. 6. *Transivit Abrabam terram usque ad locum Sichem usque ad Elon Moreh*. Sicut Elon, de quo ibi dicitur, est Sichem, ita pariter Elon, de quo hic dicitur, est Sichem. Dixit R. Eliefer bar R. Jose: Dixi scribis Cuthæorum: Adulterastis legem, & nihil in ea reliquistis, qui scribitis prope Elon Moreh. Nos quoque fatemur hunc esse montem Gerizim, & montem Ebal, qui sunt inter Cuthæcs; Nos docemur argumento a pari. Dictum est enim: *Hæc sunt in transitu Jordanis?* Et ibi dictum est: *Transivit*

הלא המה בעבר הירדן : ולהלן הוא אומר ויעבר אברם בארץ וגו'. מה אלון מורה האמור להלן שכם אף מורה האמור כאן שכם. אתם במה למדתם . רבי אליעזר אומר לא זה הר עיבל והר גריזים שבין הכותיים שנאמר הלא המה בעבר הירדן הסמוכים לירדן. אחרי דרך מבוא השמש מקום שחמה שוקעת. בארץ הכנעני לא היה אלא מן החוים . היושב בערבה. לא היו אלא בין ההרים . מול הגלגל . אין אילו רואים את הגלגל . רבי אליעזר בן יעקב אומר לא בא הכתוב אלא להראותם דרך בשנייה כדרך שהראם בראשונה בדרך זו לכו ואל תלכו בשדות. היושב. ביישוב לכו ולא במדבר . בערבה . במישור לכו ולא בהרים.

סליק פיסקא

כי אתם עוברים את הירדן. מהעברתכם את הירדן אתם יודעים שאתם יורשים את הארץ. אשר יהוה אלהיכם נותן לכם. בזכותכם . וירישתם אותה וישבתם בה . בשכר שתירש תשב . ושמרתם זו משנה. ועשיתם זו מעשה . את כל החוקים אילו המדרשות . ואת המשפטים אילו הדינים. אשר תשמרו . זו משנה . אשר אנכי נותן לפניכם היום . יהיו חביבים עליך היום כאלו היום קבלתם אותם מהר סיני . יהו רגילים בפיכם כאילו היום שמעתם אותם . את החוקים אילו המדרשות. והמשפטים אילו הדיינים. אשר תשמרון זו משנה . לעשות זו מעשה. בארץ יכול כל המצות כולם נוהגות בחוצה לארץ . תלמוד לומר לעשות בארץ אשר יהוה אלהי אבותיך נותן לך לרשתה . יכול לא יהיו כל המצוות כולם נוהגות אלא בארץ תלמוד לומר כל הימים אשר אתם חיים על האדמה. אחר שריבה הכתוב מיעט הרי אנו לומדים אותם מן האמור בעניין . ומה אמור בעניין אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים . מה עבודה זרה מיוחדת שהיא מצות הגוף שאינה תלויה בארץ ונוהגת בארץ ובחוצה לארץ כך כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובחוצה לארץ .

sivit Abraham terram &c. Sicut ibi Elon Moreh designat Sichem, ita pariter hoc loco Elon Moreh designat Sichem: Vos unde discitis? R. Elieser dicit: Non est hic mons Ebal, & mons Gerizim qui sunt inter Cuthæos: Dictum enim: *An non sunt in transitu Jordanis?* Proximi Jordani: *Post viam occasus solis*; Locus, ubi occidit sol: *In terra Chananæi*. Non erat nisi a Chivim. *Habitantis Arabah*: Non erant nisi inter montes. *E regione Gilgal*, At isti non videbant Gilgal. R. Elieser ben Jacob dicit: Non venit textus, nisi ad demonstrandum viam, secunda voce, sicut in prima demonstraverat: Per hanc viam incedite, at nolite incedere per agros. *Habitantis*. Per habitata incedite, at nolite incedere per desertum. *In Arabah*. Per planitiem incedite, at nolite incedere per montes.

Finis textus.

Vos enim transituri estis Jordanem. Postquam transieritis Jordanem, cognoscetis quod hæreditabitis terram: *Quam Dominus Deus vester dabit vobis.* Propter vestra merita. *Et hæreditabitis in ea, & habitabitis in ea.* Propter mercedem, qua venies, hæreditabis. *Observate.* Hæc est Misna. *Et facite.* Hæc est operatio: *Omnia statuta.* Istæ sunt expositiones. *Et judicia.* Hæc sunt judicia. *Quæ observabitis.* Hæc est Misna. *Quæ ego do coram vobis hodie.* Amabiles mihi estis hodie, sicut in die, quo ea accepistis ex monte Sinai: Sint assueta in oribus vestris sicut in die, quo ea audistis. *Hæc sunt statuta.* Istæ sunt expositiones: *Et judicia.* Ista sunt judicia. *Quæ observabitis*: Hæc est Misna. *Ad faciendum.* Hæc est operatio: *In terra.* Crederem omnia præcepta fuisse observata extra terram? Idcirco dictum est: *Ad faciendum in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum dat tibi in hæreditatem.* Crederem omnia præcepta non fuisse observata nisi in terra? Idcirco dictum est: *Cunctis diebus, quibus vixeritis super terram.* Postquam inclusit textus, excludit; Ecce nos illa docemur, ex eo quod dictum est in subjecto. Quid dictum est in subjecto? *Perdendo perdetis omnia loca, in quibus servierunt gentes.* Sicut Idololatria est peculiaris & est præceptum essentiale, quod non dependet a terra, & observatur tam in terra, quam extra terram, ita pariter includenda sunt omnia præcepta, quæ non dependent a terra, & observantur tam in terra, quam extra ter-

ושתלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ
חוץ מן הערלה ומן הכלאים. רבי אליעזר
אומר אף החדש. אבד תאבדון את כל
המקומות אשר עבדו שם הגוים. מנין
אתה אומר שאם קצץ אשירה והחליפה
אפילו עשר פעמים חייב לקוצצה תלמוד
לומר אבד תאבדון. מגיד הכתוב שהיו
הכנענים שטופים בזימות ובעבודה זרה
יותר מכל אומות העולם. אשר אתם
יורשים אותם ואת אלהיהם שלא תעשו
כמעשיהם. ויבואו אחרים וירשו אתכם
רבי יוסי הגלילי אומר יכול אפילו עובדים
ההרים והגבעות אתה מצווה לאבדם
תלמוד לומר אלהיהם על ההרים ועל
הגבעות ותחת כל עץ רענן. אלהיהם
על ההרים ולא ההרים אלהיהם.
אלהיהם על הגבעות ולא גבעות אלהיהם?
אלהיהם תחת כל עץ רענן. ולא עץ
רענן אלהיהם. אמר רבי עקיבא אני
אהיה אובין לפניך כל מקום שאתה
מוצא הר גבוה וגבעה עץ רענן דע
שיש שם עבודה זרה. לכך נאמר על
ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת
כל עץ רענן:

סליק פיסקא

ונתצתם את מזבחותם ושברתם את
מצבותם. ונתצתם את מזבחותם זו אבן שחצבה
מתחילה לעבודה זרה. ושברתם את
מצבותם. זו מצבה שחצבה מתחילה
לעבודה זרה. ואשיריהם תשרפון באש:
זו אשירה שנעשית מתחילה לעבודה
זרה. ופסילי אלהיהם תגדעון. זו שהיתה
נטועה ועבדה לעבודה זרה. דבר אחר
ונתצתם את מזבחותם. מיכן אמרו
שלש אשירות הם. אילן שנטעו מתחילה
לעבודה זרה הרי זה אסור. שנאמר
ואשיריהם תשרפון באש. החליף נוטל
מה שהחליף שנאמר ופסילי אלהיהם
תגדעון. לא החליף אלא שהעמידו תחת
עבודה זרה וסילקן הרי זה מותר
שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום
ההוא. לא תעשו כן ליהוה אלהיכם. שלש
בתים הם. בית שבנאו מתחילה
לעבודה זרה הרי זה אסור שנאמר
אבד תאבדון את כל המקומות: חידש
נוטל מה שחידש שנאמר ואבדתם את שמם
לא חידש אלא הכניס בתוכו עבודה זרה

terram; & quæ dependent a terra, non observantur nisi in terra, excepto præputio arborum, & heterogeneis: R. Elieser dicit: etiam novilunio. *Perdendo perdetis omnia loca, in quibus servierunt gentes*. Unde tu dicis; Si succiderit lucum, & innovetur vel decies, quod debeat succidere? Ex eo quod dictum est? *Perdendo perdetis*. Ostendit textus, quod Chananæi immersi essent in scelere, & in Idololatria præ ceteris nationibus mundi. *Quas vos hæreditaturi estis, & deos earum*. Ne faciatis juxta opera earum; & veniant alii, & hæreditent vos. R. Jose Galilæus dicit: Crederem vel si colerent montes, & valles, quod sibi præciperetur eos perdere? Idcirco dictum est: *Deos super montes excelsos, & super juga, & sub omni arbore recenti. Deos super montes*; Non autem montes deos: *Deos super juga*: Non autem juga deos. *Deos sub omni arbore recenti*: Non autem omnem arborem recentem deos. Dixit R. Akiba: Ego faciam, ut intelligas omnem locum, ubi deprehendas montem excelsum, & jugum, & arborem recentem, scito ibi esse Idololatriam. Idcirco dictum est. *Saper montes excelsos, & super juga, & sub omni arbore recenti*.

Finis textus.

Et extirpabitis aras earum, & confringetis statuas earum. Et extirpabitis aras earum. Hic est lapis incisus a principio Idololatriæ: *Et confringetis statuas earum:* Hæc est statua a principio incisa Idololatriæ: *Et lucos earum comburetis igni*. Hic est lucus, qui a principio factus sit Idololatriæ: *Et sculptilia Idolorum earum concidetis:* Hæc est arbor, quæ planta sit, & cultu idololatrico adorata. Alia expositio: *Et extirpabitis aras earum*. Hinc dixerunt tres esse lucos. Arbor quæ a principio plantata sit Idololatriæ, est interdicta; Dictum est enim. *Et aras earum comburetis igni*. Si innovavit, tollat, quod innovavit. Dictum est enim: *Et sculptilia idolorum concidetis*: Si non innovaverit, sed constituerit sub idololatria, & subduxerit, permittitur; Dictum est enim. *Et perdetis nomen earum a loco ipso. Non facietis sic Domino Deo vestro*. Tres sunt domus; Domus, quæ a principio ædificata sit Idololatriæ, est interdicta. Dictum est enim: *Perdendo perdetis omnia loca*. Si innovavit, tollat quod innovavit. Dictum est enim: *Et perdetis nomen earum*. Si non inno-

va-

והוציאו הרי זה מותר שנאמר ונתצתם
את מזבחותם . נתצתה את המזבח
הנח לו. שיברתה את המצבה הנח לה
מן המקום ההוא . בארץ ישראל אתה
מצוה לרדוף אחריה. ואי אתה מצוה
בחוצה לארץ לרדוף אחריה . רבי
אליעזר אומר מנין לקוצץ את האשירה
שחייב לשרש אחריה תלמוד לומר
ואבדתם את שמם מן המקום ההוא.
אמר לו רבי עקיבא מה אני צריך הלא
כבר נאמר אבד תאבדון . ומה תלמוד
לומר ואבדתם את שמם לשנות את
שמם . או יכול לשבח תלמוד לומר שקץ
תשקצנו . מנין לנותץ אבן אחד מן ההיכל
ומן המזבח ומן העזרות שהוא בלא
תעשה תלמוד לומר ונתצתם את
מזבחותם ולא תעשו כן ליהוה אלהיכם.
רבי ישמעאל אומר מנין למוחק אות אחת
מן השם שהוא בלא תעשה שנאמר
ואבדתם את שמם ולא תעשו כן
ליהוה אלהיכם . רבן גמליאל אומר וכי
תעלה על דעתך שישראל נותצים
למזבחותיהם חס ושלום אלא שלא תעשו
כמעשיהם ויגרמו עוונותיכם ומעשיכם
הרעים למקדש אבותינו שייחרב.

סליק פיסקא

כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה
יהוה אלהיכם מכל שבטיכם דרוש על
פי נביא . יכול תמתין עד שיאמר לך
נביא תלמוד לומר לשכנו תדרשו ובאת
שמה. דרוש ומוצא ואחר כך יאמר לך
נביא . וכן אתה מוצא בדוד . זכור
יהוה לדוד את כל ענותו. אשר נשבע
ליהוה נדר לאביר יעקב . אם אבא
באהל ביתי אם אתן שנת לעיני . עד
אמצא מקום ליהוה משכנות לאביר
יעקב . מנין שלא תעשה אלא על פי
נביא שנאמר ויבוא גד ביום ההוא אל
דוד ויאמר לו עלה הקם ליהוה מזבח
בגורן ארונה היבוסי. ואומר ויחל שלמה
לבנות את בית יהוה בירושלם בהר
המוריה אשר נראה לדוד אביהו . כתוב
אחד אומר באחד שבטיך וכתוב אחד אומר
מכל שבטיכם. כיצד יתקיימו שני כתובים

vavit, sed intra eam induxit Idololatriam, & eduxit, permissa est: Dictum est enim: *Et extirpabitis aras earum*. Si extirpavit aram, permissa est illi. si confracta sit ara, permissa est illi. *A loco ipso*. In terra Israel tibi præcipitur persequi illam; at tibi non præcipitur, persequi illam extra terram. R. Eliezer dicit; Unde probatur, quod succidens lucum, debeat illum eradicare? Ex eo quod dictum est: *Et perdetis nomen earum a loco ipso*. Dixit ei: R. Akiba. Quid mihi necesse est? Cum jam dictum sit: *Perdendo perdetis*. Et cur dictum est: *Et perdetis nomen earum a loco ipso*? Ad mutandum nomen earum. Aut crederem in laudem? Idcirco dictum est *Deut.* VII. 26. *Detestando detestaberis illud*. Unde probatur: Si quis extirpaverit lapidem unum ex atrio, & ex altari, & ex atriis, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est. *Et extirpabitis aras earum; Non facietis sic Domino Deo vestro*. R. Ismael dicit; Unde probatur; si quis deleat literam unam de nomine Divino, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Et perdetis nomen earum. Non facietis sic Domino Deo vestro*. Raban Gamaliel dicit: Num putas, quod Israelitæ extirparent altaria sua? Absit: Sed non facietis juxta opera eorum, & efficiant iniquitates vestræ, & opera vestra mala, ut destruatur sanctuarium patrum vestrorum.

Finis textus.

SED locum, quem elegerit Dominus Deus vester ex omnibus tribubus vestris. Inquire ex ore prophetæ. Crederem quod expectares donec tibi diceret propheta? Idcirco dictum est: *In habitationem suam requiretis, & venies illuc*. Inquire, & inveni, & posthæc tibi dicet propheta: Et sic tu deprehendis in David *Psal.* CXXXI. I. *Memento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus; Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob; Si introiero in tabernaculum domus meæ, si dedero somnum oculis meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob*: Unde probatur non fuisse faciendum nisi ex ore prophetæ? Ex eo quod dictum est 2. *Sam.* XXIV. 18. *Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei; Adscende & constitue altare Domino in area Arauna Jebusæi*. Pariterque dictum est 2. *Paral.* III. I. *Et cœpit Salomo ædificare domum Domini in Hieru-*

הללו. יודעים היו שבירת המקדש עתיד לבנות בחלקו של יהודה ובנימן. לפיכך הפרישו דושנה של יריחו מיריחו. מי אכלו כל אותם השנים. בני קני חותן משה אכלוהו ארבע מאות וארבעים שנה. שנאמר ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים. אבל משנבנה הבית נסעו והלכו להם דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר אצל יעבץ היו שהלכו ללמוד תורה שנאמר ומשפחת סופרים יושבי יעבץ. כתוב אחד אומר באחד שבטיך וכתוב אחד אומר מכל שבטיך. הכסף מכל השבטים. באחד שבטיך. זה שילה. מכל שבטיך זה ירושלם וכן הוא אומר ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשה. וכתוב אחד אומר ויתן דוד לארונה במקום שקלי זהב משקל שש מאות. כיצד יתקיימו שני כתובים. הם שנים עשר שבטים נטל חמשים שקלים מכל שבט ושבט. נמצא לכל השבטים שש מאות שקלים. לשום שמו שם. נאמר כאן לשום ונאמר להלן ושמו את שמי. מה שמו האמור להלן בלשון הקודש. אף שמו האמור כאן בלשון הקודש. מה שמו האמור להלן ברכת כהנים אף שמו האמור כאן ברכת כהנים. אין לי אלא במקדש בגבולים מנין תלמוד לומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך אם כן למה נאמר לשום את שמו שם לשכנו תדרשו. במקדש אתה אומר ככתבו. ובגבולים בכינויו.

סליק פיסקא

ובאת שמה והבאתם שמה. למה נאמר לפי שנאמר אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם לעולותיכם למנחותיכם ולנסכיכם ולשלמיכם. יכול אין לי שקרב ברגל אלא קרבנות הרגל בלבד. מנין לקרבנות ציבור שהוקדשו לפני הרגל שיביאו ברגל

rusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri suo. Alter textus dicit: *In una tribuum tuarum*. Et alter dicit: *Ex omnibus tribubus vestris*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Sciebant, quod domus sanctuarii ædificanda esset in portione Juda & Benjamin, ideoque separarunt pinguedinem Jericho ex Hiericho; Quis de ea comedit cunctis hisce annis? Filii Kinei soceri Mosis de ea comederunt quadringentis & quadraginta annis. Dictum est enim *Judic.* I. 16. *Filii autem Kinei soceri Mosis adscenderunt de civitate palmarum*. Sed postquam ædificata fuit domus, profecti sunt & abierunt. Verba R. Simeonis. R. Jehuda dicit; Ad Jabes se contulerunt ad discendum legem: Dictum est enim I. *Paral.* II. 55. *Et familiæ scribarum habitantes Jabes*: Alter textus dicit. *In una tribuum tuarum*. Et alter dicit. *Ex omnibus tribubus tuis*. Argentum ex omnibus tribubus: *In una tribuum tuarum*. Hæc est Silo. *Ex omnibus tribubus tuis*. Hæc est Jerusalem: Et sic dictum est 2. *Sam.* XXIV. 24. *Emit ergo David aream, & boves argenti siclis quinquaginta*. Et alter textus dicit I. *Paral.* XXI. 25. *Dedit ergo David Araunæ pro loco siclos aureos ponderis sexcentos*. Quomodo confirmantur hi duo textus? Duodecim erant tribus, accepit a singulis tribubus quinquaginta siclos: Deprehenduntur ex omnibus tribubus sexcenti sicli. *Ad ponendum nomen suum ibi*. Dictum est hic: *Ad ponendum*. Et dictum est *Num.* VI. 24. *Et ponent nomen meum*. Sicut ibi lingua sancta; ita pariter hoc loco lingua sancta. Sicut ibi designat benedictionem sacerdotum, ita pariter hoc loco designat benedictionem sacerdotum. Non probo nisi in sanctuario, in provinciis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XX. 24. *In omni loco, in quo memorare faciam nomen meum, veniam ad te, & benedicam tibi*. Si ita est, cur dictum est. *Ad ponendum nomen suum ibi, in habitationem suam requiretis?* In sanctuario tu pronunciabis sicuti scriptum est, at in terminis, cognomine.

Finis textus.

ET *venies illuc; & venietis illuc*. Cur dictum est? Quia dictum est *Num.* XXIX. 39. *Ista facietis Domino in solemnitatibus vestris præter vota vestra, & spontanea vestra in holocaustis vestris, in muneribus vestris, & in libaminibus vestris, & in pacificis vestris*. Crederem non potuisse offerri in festo nisi

וקורבנות יחיד שהוקדשו ברגל שיביאו
ברגל תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה
במועדיכם. לרבות עופות ומנחות להתיר
שכולם יבואו ברגל . יכול רשות
תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה במועדיכם
אם להתיר כבר התיר . אם כן למה
נאמר אלה תעשו ליהוה במועדיכם
לקובעם חובה שכולם יבואו ברגל.
יכול באיזה רגל שירצם תלמוד לומר
ובאת שמה והבאתם שמה . אם
להתיר כבר התיר. ואם לקבוע כבר קבע.
אם כן למה נאמר ובאת שמה
והבאתם שמה לקובעם חובה שלא
יהא אלא ברגל הראשון שקבע ושפגע
בו. יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא
יכול יהיה עובר עליו משום בל תאחר
תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה
במועדיכם. הא אין עובר עליו משום בל תאחר
עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה.
עולותיכם . עולת יחיד ועולת ציבור .
וזבחיכם . זבחי שלמי יחיד וזבחי שלמי
ציבור . מעשרותיכם . רבי עקיבא אומר
בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר
דגן ואחד מעשר בהמה. ותרומת ידיכם.
אילו ביכורים בעניין שנאמר ולקח הכהן
הטנא מידך והניחו לפני מזבח יהוה
אלהיך . ובכורות זה הבכור . בקרכם
וצאנכם. אילו חטאות ואשמות.

סליק פיסקא

ואכלתם שם לפני יהוה אלהיכם .
במחיצה. ושמחתם . נאמר כאן שמחה
ונאמר להלן שמחה מה שמחה האמורה
להלן שלמים אף שמחה האמורה
כאן שלמים. בכל משלח ידכם . בכל
מה שאתם שולחים את ידיכם ברכה
אשלח בו . אתם ובתיכם . זו אשתו.
אשר ברכך יהוה אלהיך. הכל לפי הברכה

nisi sacrificium festi duntaxat? Unde probatur, sacrificia cœtus, quæ sanctificata fuissent ante festum, adducta fuisse in festo, & sacrificia privati, quæ sanctificata fuissent ante festum, adducta fuisse in festo? Ex eo quod dictum est: *Ista facietis Domino in solennitatibus vestris*. Ut includantur volucres & munera ad permittendum, quod omnia adducerentur in festo? Crederem ex arbitrio? Idcirco dictum est: *Ista facietis in solennitatibus vestris*. Si ad permittendum, jam permisit: Si ita est, cur dictum est: *Ista facietis in solennitatibus vestris?* Ut statuatur ex debito, quod omnia in festo adducenda essent: Crederem quo festo libuerit? Idcirco dictum est: *Et venies illuc; & venietis illuc*. Si ad permittendum, jam permisit; si ad statuendum, jam statuit; si ita est, cur dictum est; *Et venies illuc, & venietis illuc?* Ut ex debito statuatur. Ne sit, nisi in primo festo, quod occurrat; Crederem si unum festum præteriisset, & non adduxisset, quod transgrederetur præceptum: *Non tardabis?* Idcirco dictum est: *Ista facietis Domino in solennitatibus vestris*. Non transgreditur præceptum: *Non tardabis*; donec præterierint super illo solennitates totius anni. *Holocausta vestra*. Holocaustum privati, & holocaustum cœtus: *Et sacrificia vestra*: Sacrificia pacifica privati, & sacrificia pacifica cœtus: *Decimas vestras*. R. Akiba dicit: De duabus decimis textus loquitur; altera est decima tritici, & altera est decima jumenti. *Et separationem manuum vestrarum*. Ista sunt primitiva; sicuti dictum est *Deut.* XXVI. 4. *Et accipiet sacerdos canistrum de manu tua, & deponet illud coram altari Domini Dei tui*. *Et primogenita*. Hoc est primogenitum. *Bovum vestrorum, ac ovium vestrarum*. Hæc sunt sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto.

Finis textus.

ET *comedetis ibi coram Domino Deo vestro*. In sepimento: *Et lætabimini*. Memoratur hic lætitia, & memoratur ibi lætitia; sicut ibi designat sacrificia pacifica, ita pariter hoc loco designat sacrificia pacifica. *In cunctis, ad quæ vos extenderitis manus vestras*. In cunctis, ad quæ extenderitis manus vestras, benedictionem immittam. *Vos & domus vestræ*: Hæc est uxor: *In quibus benedixerit tibi Dominus Deus tuus*. Omnia ob benedictionem veniunt. *Non sa-*

הבא . לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים . עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות . משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים . עד שלא באו לשילה הותרו הבמות משבאו לשילה נאסרו הבמות. באו לנוב ונבעון הותרו הבמות באו לירושלם נאסרו הבמות . מכאן ואילך לא הותרו . דבר אחר לא תעשון וגו׳ . אנו מטלטלים את המשכן היום אנו אסורים בבמה . משנבוא לארץ אין אנו מטלטלים המשכן ואין אנו אסורים בבמה . רבי יהודה אומר יכול יהיה ציבור מקריב בבמה . כל הישר בעיניו . כל שנידר ונידב קרב בבמת יחיד . וכל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמת יחיד . דבר אחר פה היום . היום אנו מקריבים חטאות ואשמות משנבוא לארץ אין אנו מקריבים חטאות ואשמות . כי לא באתם עד עתה . ליתן היתר בבמה . אל המנוחה ואל הנחלה . נחלה זו שילה . מנוחה זו ירושלם . שנאמר זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר חילוף הדברים.

סליק פיסקא

ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. רבי יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ למנות להם מלך . ולבנות בית הבחירה . ולהכרית זרעו של עמלק . ואיני יודע איזה יקדים תלמוד לומר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק . כל שישב המלך על כס יה אתה מכרית זרע עמלק . ומנין שכסה יה זה המלך שנאמר וישב שלמה על כסא יהוה למלך . ועדין אני יודע איזה יקדים אם לבנות בית הבחירה אם להכרית זרעו של עמלק תלמוד לומר אשר יהוה אלהיכם מנחיל אתכם וירישתם . ואומר ויהי כי ישב המלך בביתו ויהוה הניח לו מסביו מכל אויביו .

facietis juxta omnia , quæ nos facimus. Priusquam erectum esset tabernaculum, permissa erant excelsa, & ministerium a primogenitis peragebatur. Postquam erectum est tabernaculum, interdicta sunt excelsa, & ministerium a sacerdotibus peractum est. Priusqnam venissent ad Silo, permissa sunt excelsa; postquam venerunt ad Silo, interdicta sunt excelsa; venerunt in Nob, & Gabaon, permissa fuerunt excelsa. Venerunt Hierusalem, interdicta sunt excelsa; Hinc & ulterius non fuerunt permissa. Alia expositio. *Non facietis &c.* Nos hodie transferimus tabernaculum, nobis interdicta sunt excelsa: Postquam ventum est in terram, nos non transferimus tabernaculum, neque nobis permissa sunt excelsa. R. Jehuda dicit: Crederem cœtum obtulisse in excelso? Idcirco dictum est. *Vir*. Privatus offerebat in excelso, at cœtus non offerebat in excelso. *Quicquid rectum videtur in oculis suis*. Omne votum & spontaneum offerebatur in excelso privati: Quod vero non vovebatur, neque sponte offerebatur non sacrificabatur in excelso privati: Alia expositio: *Hic hodie*: Hodie nos offerimus sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto: Postquam ingressi fuerimus in terram, non poterimus offerre sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto. *Non enim venistis usque nunc*. Ut daretur permissio in excelso. *Ad quietem*. Hæc est Hierusalem. Dictum est enim *Psal.* CXXXII. 14. *Hæc est requies mea in seculum seculi; hic habitabo, quoniam elegi eam*. Verba R. Simeonis: R. Jehuda dicit: Mutanda sunt verba.

Finis textus.

ET transibitis Jordanem, & habitabitis in terra. R. Jehuda dicit: Tria præcepta mandata fuerunt Israelitis, quo tempore sunt ingressi in terram; ut præficerent sibi regem, ut ædificarent domum electam; atque ut exciderent semen Amalec. At ignoro, quidnam ex his præcederet. Idcirco dictum est *Exod.* XVII. 16. *Quod per potentiam super thronum majestatis bellum Domino cum Amalec*. Qui sedebit super thronum rex ejus, tu delebis semen Amalec. Unde probatur, quod כס יה designet regem? Ex eo quod dictum est I. *Paral.* XXIX. 23. *Seditque Salomo super solium Domini in regem*. At adhuc ignoro quidnam præcedat, ædificatione domus electæ, an excisio seminis Amalec. Idcirco dictum est *Deut.* XII.

ואומר ויאמר דוד אל נתן אנכי יושב בבית
ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה.
היו שם שתי מחיצות מחיצות לקודש
הקדשים ומחיצות לקדשים קלים. והיה
המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם לשכן
שמו שם. עולותיכם עולת יחיד ועולת
ציבור, וזבחיכם. זבחי שלמי יחיד וזבחי
שלמי ציבור. ומעשרותיכם. רבי עקיבא
אומר בשתי מעשרות הכתוב מדבר מעשר
דגן ואחד מעשר בהמה. ותרומת ידיכם
אלו ביכורים. ונדבותיכם לרבות נדרים
ונדבות שלא יביא אלא אלו מן
המובחר. אין לי אלא נדרים ונדבות מניין
לרבות בכורות ומעשרות חטאות
ואשמות תלמוד לומר מבחר נדריכם.
רבי אומר אם נאמר למעלה למה נאמר
למטה. ראשונה לעניין שילה שניה
לעניין ירושלם.

סליק פיסקא

ושמחתם נאמרה כאן שמחה ונאמרה
להלן שמחה מה שמחה האמורה
להלן שלמים אף שמחה האמורה כאן
שלמים. לפני יהוה אלהיכם במחיצות.
אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם
חביב חביב קודם. והלוי אשר בשעריכם
כי אין לו חלק ונחלה אתכם. בכל מקום
שאתה מוצא את הלוי הזה לימד תן
תן לו מחלקו. אין לו חלק, תן לו מעשר
עני. אין לו מעשר עני. תן לו שלמים.
השמר לך בלא תעשה פן תעלה
עולותיך ולא עולת גוים דברי רבי שמעון
רבי יהודה אומר ולא עולת גוים
שהוקדשו בחוצה לארץ. בכל מקום אשר
תראה. אבל מעלה אתה בכל מקום
שיאמר לך הנביא כדרך שהעלה אליהו
בהר הכרמל. כתוב אחד אומר באחד

XII. 10. *Quam Dominus Deus vester possidendam dat vobis*, *& hæreditabitis*. Pariterque dictum est 1. *Sam.* VII. 1. *Et fuit, cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis*. Et similiter dictum est 1. *Paral.* XVII. 1. *Et dixit David ad Nathan: Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem fœderis Domini sub pellibus est*. Erant ibi duo sepimenta pro sancto sanctorum, & sepimenta pro sanctitatibus levibus. *Et erit ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester, ut ibi habitet nomen suum: Holocausta vestra*. Holocaustum privati, & holocaustum cœtus: *Et sacrificia vestra*. Sacrificia pacifica privati, & sacrificia pacifica cœtus: *Et decimas vestras*. R. Akiba dicit: De duabus decimis textus loquitur, sc. de decima tritici, & de decima jumenti: *Et separationem manuum vestrarum*. Ista sunt primitiva. *Et spontanea vestra*. Ad includendum vota & spontanea, ne sint adducenda nisi ex optimo. Non probo nisi de votis & spontaneis; unde probatur ad includendum primogenita, & decimas, & sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto? Ex eo quod dictum est: *Optimum votorum vestrorum*. R. dicit: Si supra dictum est, cur dicitur infra? Primum respectu Silo, & secundum respectu Hierusalem,

Finis textus:

ET *lætabimini*. Memoratur hic lætitia, & memoratur ibi lætitia; Sicut ibi designat sacrificia pacifica, ita pariter hoc loco designat sacrificia pacifica. *Coram Domino Deo vestro*: In sepimentis. *Vos & filii vestri*, *& filiæ vestræ*, *& servi vestri*, *& ancillæ vestræ*. Amabilior amabilem antecedit. *Et Levita qui intra portas vestras, quia non est ei portio, & possessio vobiscum*: Ubicunque invenies Levitam; hoc disce; ut des illi de sua portione; si non est ei portio, da illi decimam pauperis; si non sit decima pauperis, da illi sacrificia pacifica. *Cave tibi*. Ne facias: *Ne offeras holocausta tua*. Non autem holocaustum gentilium: Verba R. Simeonis. R. Jehuda dicit: Neque holocausta gentilium, quæ sanctificata sint extra terram. *In omni loco, quem videris*. At potest offerre in omni loco, quem tibi dixerit propheta, sicut obtulit Elia in monte Carmel. Alter textus dicit: *In una tribuum tuarum*. Et alter dicit: *Ex omnibus tribubus vestris*. Hoc dicebat R. Jehuda: Argentum ex om-

שבטיך. וכתוב אחד אומר מכל שבטיכם.
זו שרבי יהודה אומר כסף מכל שבטיכם.
בית הבחירה משבט אחד. כי אם אל
המקום אשר יבחר יהוה באחד שבטיך
שם תעלה עולותיך: אין לי אלא עולות
שאר קרבנות מנין תלמוד לומר ושם
תעשה את כל אשר אנכי מצוך ועדיין
אני אומר עולה שהיא בעשה ובלא
תעשה שאר קרשים שלא יהו בעשה
ובלא תעשה מנין תלמוד לומר שם תעלה
עולותיך. עולה היתה בכלל. ולמה יצאת
להקיש אלה ולומר לה. מה עולה
מיוחדת שהיא בעשה ולא תעשה. כך
כל שהיא בעשה הרי היא בלא
תעשה.

סליק פיסקא

רק בכל אות נפשך. במה הכתוב
מדבר אם בבשר תאוה כבר אמור ואם
באכילה כבר אמור הא אינו מדבר
בפסולי המוקדשים שיפדו. יכול יפדו מכל
מום עובר תלמוד לומר רק. תזבח ואכלת
ולא גיזה בשר ולא חלב. יכול יהיו
אסורים לאחר זביחה תלמוד לומר כברכת
יהוה אלהיך. יכול אם קדם מום קבוע
להקדישם וניפדו יהיו אסורים תלמוד לומר
רק. מלמד שאין נשחטה אלא על מום
קבוע. אמרת קל וחומר הוא ומה בכור
שאינו נוהג בכל הוולדות ויוצא לחולין
שלא בפדיון אינו נשחט אלא על מום
קבוע. קרשים שהם נוהגים בכל הוולדות
ואינן יוצאים לחולין אלא בפדיון אינו דין
שלא יהו נשחטים אלא על מום קבוע.
לא אם אמרת בבכור שכן קדושתו
מרחם קדושתו חלה עליו על בעל
מום קבוע. תאמר בקרשים שאין
קדושתו מרחם ואין קרושה חלה
עליהם על בעל מום קבוע תלמוד לומר
אשר נתן לך בכל שעריך. שעריך לגזרה
שוה. מה שעריך האמורים להלן אין
נשחטים אלא על מום קבוע אף שעריך
האמור כאן אין נשחטים אלא על מום
קבוע. טמא יאכלנו. אין לי טמא. טהור

omnibus tribubus vestris; domus electa in una tribu. *Sed in loco, quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum, ibi offeres holocausta tua*. Non probo nisi de holocaustis, de reliquis sacrificiis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ibique facies omne quod ego præcipio tibi*: At ego præterea dicam; Holocaustum, in quo est præceotum affirmativum, & præceptum negativum, de reliquis sacrificiis, in quibus non est nisi præceptum negativum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ibi offeres holocausta tua*. Holocaustum erat in genere, cur exiit? Ad differendum & dicendum de illo. Sicut holocaustum est peculiare, & in eo est præceptum affirmativum, & negativum, ita pariter omnia, in quibus sit præceptum affirmativum, & negativum.

Finis textus.

T*Antumodo in omni desiderio animæ tuæ*. De quo loquitur textus? Si de carne desiderii jam dictum est; si de comestione, jam dictum est. Ecce non loquitur, nisi quod profanata sanctitatum redimantur. Crederem fuisse redimenda ex omni vitio instabili? Idcirco dictum est: *Tantummodo mactabis & comedes*: Non autem abscissionem carnis, neque lac. Crederem fuisse interdicta post eorum mactationem? Idcirco dictum est: *Juxta benedictionem Domini Dei tui*. Crederem si antecedat vitium stabile sanctificata, & redimantur, fuisse interdicta? Idcirco dictum est: *Tantummodo*. Docemur non esse mactandum nisi propter vitium stabile. Dixisti? Est argumentum a minori ad majus. Si primogenitum, quod non observatur in omnibus natis, & educitur in profana sine redemtione, non mactatur nisi propter vitium stabile, sanctitates, quæ observantur in omnibus natis, & non educuntur in profana sine redemtione, noo erit æquum, ut non mactentur nisi propter vitium stabile? Minime: Si dixisti de primogenito, cujus sanctitas est ab utero, neque sanctitas cadit in illud, quod sit macula stabili vitiatum; dices de sanctitatibus, quorum sanctitas non est ab utero, neque earum sanctitas cadit in illud, quod sit macula stabili vitiatum? Idcirco dictum est: *Quam dederit tibi in omnibus portis tuis*. *Portis tuis*: A pari. Sicut ibi non mactantur nisi propter vitium stabile, ita pariter hoc loco non mactantur nisi propter vitium stabile. *Pollutus comedet eam*: Non probo nisi de

מנין תלמוד לומר יאכלנו הטמא והטהור יחדיו . מגיד הכתוב ששניהם אוכלים בקערה אחת. יכול אף תרומה נאכלת בקערה אחת. תלמוד לומר יחדיו יאכלנו . זה נאכל מתוך קערה אחת ולא תרומה נאכלת מתוך קערה אחת . יכול יהיו חייבים במתנות תלמוד לומר כצבי וכאיל אוציאנו מכלל מתנות ולא אוציא מכלל חזה ושוק תלמוד לומר אך . אי מה הצבי כולו מותר יכול אף זה כולו מותר תלמוד לומר רק . רבי שמעון אומר יכול כשם שנתנה תורה מחיצה בין קודשי קרשים לקרשים קלים בזמן שהם בעלי מומים כך נתנה תורה מחיצה בין קודשי קרשים לקרשים קלים שהם בעלי מומים תלמוד לומר כצבי וכאיל . מגיד שכשם שלא נתנה תורה מחיצה בין קודשי קרשים לקרשים קלים בזמן שהם בעלי מומים. רק הדם לא תאכלו . לאו אחד יש בו ולא שני לאוים . בדם המוקדשים תלמוד לומר רק הדם לא תאכלו . לאו אחד יש בו ואין בו שני לאוים . כמים . מה מים מותרים בהנאה אף דם מותר בהנאה. מה מים מכשיר את הזרעים אף דם מכשיר הזרעים. מה מים פטורים מלכסות אף דם פטור מלכסות.

סליק פיסקא

לא תוכל לאכול בשעריך . רבי יהושע בן קרחה אומר יכול אני אבל איני רשאי. כיוצא בו אתה אומר ואת היבוסי יושבי ירושלם לא יכלו להורישם יכולים היו אבל אינן רשאים . ומעשר אין לי אלא טהור. טמא מנין תלמוד לומר דגנך לקוח בכסף מעשר מנין תלמוד לומר תירושך. אין לי אלא טהור . טמא מנין תלמוד לומר ויצהריך . רבי שמעון אומר מכלל שנאמר לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא היכן הוא מוזהר. איני יודע. תלמוד לומר ולא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך

de polluto, de puro unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Comedet eam pollutus & purus ſimul*. Oſtendit textus, quod ambo in una ſcutella comedant: Crederem, quod vel ſeparationem comedant in una ſcutella? Idcirco dictum eſt: *Simul comedent illam*. Hoc comedant in una ſcutella; at ſeparationem non comedent in una ſcutella. Crederem, quod obligarentur ad dona? Idcirco dictum eſt: *Sicut capream, & ſicut cervum*: Educam ab genere donorum, at non educam ab genere pectoris, & armi. Idcirco dictum eſt: *Tantumodo*. Aut dicam; Sicut caprea tota eſt permiſſa, crederem hoc quoque totum fuiſſe permiſſum? Idcirco dictum eſt: *Tantummodo*. R. Simeon dicit: Crederem, ſicut dedit lex ſepimentum inter ſanctitates ſanctitatum, & ſanctitates leves, quando fuerint vitiatæ, ita quoque dederit ſepimenta inter ſanctitates ſanctitatum, & ſanctitates leves, quæ fuerint vitiatæ? Idcirco dictum eſt: *Sicut capream, & ſicut cervum*: Oſtendit textus: Sicut textus non dedit ſepimenta inter capream & cervum, ita quoque non dedit ſepimenta inter ſanctitates ſanctitatum, & ſanctitates leves, quando fuerint vitiatæ: *Veruntamen ſanguinem non comedetis*. Unum, non duo præcepta negativa ſunt in ſanguine ſanctificatorum. Idcirco dictum eſt: *Verumtamen ſanguinem non comedetis*. Unum non duo præcepta negativa in illo ſunt: *Sicut aquas*. Sicut aquæ uſu permiſſæ ſunt, ita pariter ſanguis uſu permiſſus eſt. Sicut aqua diſponit ſemina, ita pariter ſanguis diſponit ſemina. Sicut aquas liberum erat tegere, ita pariter & ſanguinem.

Finis textus.

NON *poteris comedere in portis tuis*. R. Jehoſua ben Chorka; Crederem potuiſſe, ſed non fuiſſe liberum? Huic ſimile tu dicis *Joſ*. xv. 63. *Jebuſæum autem habitatorem Hieruſalem non potuerunt delere*. Potuerunt, at non habuerunt facultatem. *Decimam*: Non probo niſi de munda, de immunda unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Tritici tui*. Si emat argento decimam, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Muſti tui*. Non probo niſi de mundo, de immundo unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et olei tui*. R. Simeon dicit: Ex generali probatur: Dictum eſt enim *Deut*. xxv. 14. *Non comedi in luctu ex eo, neque ſeparavi ex*

ויצהריך. יכול הנותן במתנה יהא חייב. תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך. האוכל חייב ואין נותן במתנה חייב. רבי יוסי אומר יכול לא יהיו חייבים אלא על טבל שלא הורם ממנו כלום. מנין הורם ממנו תרומה ולא הורם ממנו מעשר ראשון. מעשר ראשון ולא הורם ממנו מעשר שני. מעשר שני ולא הורם ממנו מעשר עני מנין תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך. רבי שמעון אומר לא בא הכתוב אלא ליתן מחיצה בין קודשי קדשים לקדשים קלים ותרומת ידיך אילו הביכורים. וכי בא הכתוב ללמדינו אם לאכול ביכורים חוץ לחומה קל וחומר ממעשר ומה מעשר שמותר לזרים האוכל ממנו חוץ לחומה עובר בלא תעשה. ביכורים שהם אסורים לזרים האוכל בהם חוץ לחומה אינו דין שיהו עובר בלא תעשה. נדבתך אילו תודה ושלמים. וכי בא ללמדנו הא לא בא הכתוב ללמדנו אלא לאוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם שעובר בלא תעשה. נדבתך אילו תודה ושלמים. וכי בא ללמדנו אם אוכל תודה ושלמים חוץ לחומה קל וחומר ממעשר. ומה מעשר שאין חייבים עליו משום פגול ונותר וטמא. האוכל מהם חוץ לחומה עובר בלא תעשה תודה ושלמים שהם חייבים עליהם משום פיגול ונותר וטמא. האוכל מהם חוץ לחומה אינו דין שהוא עובר בלא תעשה. הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דם שהוא עובר בלא תעשה. ובכורות זה הבכור. וכי מה בא הכתוב ללמדנו אם לאכול בכור חוץ לחומה קל וחומר ממעשר אם

eo quicquam in immundum: Ubi præmonetur? Ignoratur: Idcirco dictum est: *Non poteris comedere in portis tuis decimam tritici tui, musti tui, & olei tui*. Crederem si dederit in donum, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Non poteris comedere in portis tuis*. Comedens tenetur, at dans in donum non tenetur. R. Jose dicit: Crederem, quod non tenerentur nisi propter indecimatum, ex quo nihil separatum sit? Unde probatur, si ex eo separaverit separationem, at non separaverit decimam primam; si decimam primam, sed non separaverit decimam secundam, si decimam secundam, sed non separaverit decimam pauperis? Ex eo quod dictum est: *Non poteris comedere in portis tuis*. R. Simeon dicit: Non venit textus, nisi ad assignandum sepimentum inter sanctitates sanctitatum & sanctitates leves: *Et separationem manuum tuarum*. Ista sunt primitiva. Ad quid venit textus ad nos docendum? Si de edente primitiva extra murum; probari potest argumento a minori ad majus ex decima: Si quis decimam, quæ alienis permissa est, comedat extra murum, trasgreditur præceptum negativum, primitiva, quæ sunt interdicta alienis, siquis comedat extra murum, non erit æquum ut transgrediatur præceptum negativum? *Spontanea tua*. Ista sunt sacrificium Eucharisticum, & pacificium. Quid venit ad nos docendum textus? Ecce non venit nisi ad docendum de edente primitiva priusquam legat super illis, quod transgrediatur præceptum negativum. *Spontanea tua*: Ista sunt sacrificium Eucharisticum, & pacifica. Quid venit ad docendum nos textus? Si de edente sacrificium Eucharisticum, & pacifica extra murum, probari potest argumento a minori ad majus ex decima: Si quis extra murum comedat decimam, cujus causa non tenentur abominando residuo, & immundo, transgreditur præceptum negativum, comedens sacrificium Eucharisticum, & pacifica extra murum, quorum causa tenentur abominando residuo, & immundo, non erit æquum, ut transgrediatur præceptum negativum? Ecce non venit textus ad te docendum, nisi quod comedens sacrificium Eucharisticum, & pacifica ante adspersionem sanguinum transgrediatur præceptum negativum. *Et primogenita*: Hoc est primogenitum. Quid venit textus ad nos docendum? Si de edente primogenitum extra murum, probari potest argumento a minori ad majus ex decima: Si ante ad-

לפני זריקת דמים קל וחומר מתודה ושלמים. ומה תודה ושלמים שמותרים לזרים האוכל מהם לפני זריקת דם עובר בלא תעשה. בכור שאסור לזרים האוכל ממנו לפני זריקת דם אינו דין שיהא הוא עובר בלא תעשה. הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לזר שאכל בשר בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים. שיהא עובר בלא תעשה. בקרך וצאנך זו חטאת ואשם. וכי מה בא הכתוב ללמדינו אם לאוכל חטאת ואשם חוץ לחומה קל וחומר ממעשר. לפני זריקת דמים. קל וחומר מתודה ושלמים לאחר זריקת דמים קל וחומר מן הבכור. ומה בכור שהם קדשים קלים האוכל ממנו לאחר זריקת דמים עובר בלא תעשה. חטאת ואשם שהם קדשי קדשים האוכל מהם לפני זריקת דמים אינו דין שיהא עובר בלא תעשה. הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה. ונדריך זו עולה וכי מה בא הכתוב ללמדנו אם לאוכל עולה חוץ לחומה קל וחומר ממעשר. לפני זריקת דמים. קל וחומר מתודה ושלמים. לאחר זריקת דמים קל וחומר מן הבכור. חוץ לקלעים קל וחומר מחטאת ואשם. ומה חטאת ואשם שמותרים באכילה האוכל מהם חוץ לקלעים עובר בלא תעשה. עולה שאסור באכילה האוכל ממנה חוץ לקלעים אינו דין שיהא עובר בלא תעשה. הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים ובין לאחר זריקת דמים בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים שעובר בלא

adſperſionem ſanguinum, probari poteſt argumento a minori ad majus ex ſacrificio Euchariſtico, & pacificis. Si comedat ante adſperſionem ſanguinum ſacrificium Euchariſticum & pacifica, quæ permiſſa ſunt alienis, tranſgreditur præceptum negativum, ſi comedat ante adſperſionem ſanguinum primogenitum, quod interdictum eſt alienis, non erit æquum ut tranſgrediatur præceptum negativum? Ecce non venit textus ad te docendum niſi de alieno, qui comedat de carne primogeniti ſive ante ſive poſt adſperſionem ſanguinum, quod tranſgrediatur præceptum negativum? *Boum tuorum*, *& ovium tuarum*. Quid venit textus ad nos docendum? Si de edente ſacrificium pro peccato, & ſacrificium pro delicto extra murum, probari poteſt argumento a minori ad majus ex decima; ſi ante adſperſionem ſanguinum, probari poteſt argumente a minori ad majus ex ſacrificio Euchariſtico, & pacificis; ſi poſt adſperſionem ſanguinum, probari poteſt argumento a minori ad majus ex primogenito: Si quis comedat poſt adſperſionem ſanguinum de primogenito, quod eſt de ſanctitatibus levibus, tranſgreditur præceptum negativum, comedens ante adſperſionem ſanguinum de ſacrificio pro peccato, & de ſacrificio pro delicto quæ ſunt ſanctitates ſanctitatum, non erit æquum, ut traſgrediatur præceptum negativum? Ecce non venir textus ad te docendum niſi de comedente de ſacrificio pro peccato & de ſacrificio pro delicto extra aulæa, quod tranſgrediatur præceptum negativum. *Et vota tua*. Hoc eſt holocauſtum: Quid venit textus ad nos docendum? Si de comedente holocauſtum extra murum, probari poteſt argumento a minori ad majus ex decima: Si ante adſperſionem ſanguinum, probari poteſt argumento a minori ad majus ex ſacrificio Euchariſtico, & pacificis: Si poſt adſperſionem ſanguinum probari poteſt argumento a minori ad majus, ex primogenito: Si extra aulæa, probari poteſt argumento a minori ad majus ex ſacrificio pro peccato, & ex ſacrificio pro delicto, quorum comeſtio eſt permiſſa, ſi ex iis eomedat extra aulæa, tranſgreditur præceptum negarivum: de holocauſto, cujus comeſtio eſt interdicta, ſi quis comedat extra aulæa, non erit æquum ut tranſgrediatur præceptum negativum? Ecce non venit textus ad te docendum, niſi de comedente holocauſtum ſive ante ſive poſt adſperſionem ſanguinum, ſive in-

תעשה . כי אם לפני יהוה ﭏהיך . זו
שילה. תאכלנו במקום אשר יבחר יהוה
זו ירושלם . אתה ובנך ובתך ועבדך
ואמתך . חביב חביב קודם . והלוי אשר
בשעריך . כל מקום שאתה סומך
מוצא לוי תן לו מחלקו. אין לו חלק תן
לו ממעשר עני . אין לו מעשר עני . תן
לו שלמים . השמר לך בלא תעשה. פן
בלא תעשה . פן תעזוב את הלוי כל
ימיך . אפילו שמיטים ויובלות . על
ארמתך. ולא בגולה.

סליק פיסקא

כי ירחיב יהוה ﭏהיך את גבולך עשה
מצוה האמורה בענין שבשכרה ירחיב
יהוה את גבולך . כאשר דיבר לך. ומה
דיבר לך את ארץ קיני וקניזי וקדמוני.
רבי אומר כבר אילו אמורים. ומה דיבר
לך מפאת קדים עד פאת ים . דן
אחד. יהודה אחד . אשר אחד . ואמרת
אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול
בשר. רבי שמעון אומר מגיד שבשר תאוה
נאסר להם לישרﭏ במדבר . ומשבאו לארץ
התירו להם. רבי עקיבא אומר לא בא
הכתוב ללמד ﭏא מצות האמורות כאן.
רבי ﭏעזר בן עזריה אומר לא בא
הכתב ללמד ﭏא דרך ארץ שלא יאכל
אדם בשר ﭏא לתיאבון. יכול יקח בשר
מן השוק ויאכל תלמוד לומר וזבחת
מבקרך ומצאנך . הא אין אדם אוכל
בשר עד שיהו לו בקר וצאן יכול יזבח
כל צאנו וכל בקרו תלמוד לומר מבקרך
ולא כל בקרך . מצאנך ולא כל צאנך.
כאשר צויתיך . מה קדשים בשחיטה
אף חולין בשחיטה . אי מה קדשים
במקום . אף חולין במקום תלמוד לומר
כי ירחק ממך המקום וזבחת . ברחוק
מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב

tra sive extra aulæa, quod transgrediatur præceptum negativum. *Sed coram Domino Deo tuo*: Hic est Silo: *Comedes illa, in loco quem elegerit Dominus*: Hæc est Hierusalem. *Tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua*. Amabilior amabilem antecedit: *Et Levita, qui fuerit in portis tuis*. Ubicunque tu inveniens Levitam, da illi portionem suam; si non fuerit ejus portio, da illi de decima pauperis; si non fuerit decima pauperis, da illi pacifica. *Cave tibi*; Ne facias. פן ne facias: *Ne deseras Levitam cunctis diebus tuis*: Vel in annis Sabbathicis, & Jubilæis: *Super terram tuam*. Non autem in captivitate.

Finis textus.

QUUM *dilataverit Dominus Deus tuus terminum tuum*. Fac præceptum dictum in subjecto, ut ejus mercede: *Dilataverit Dominus terminum tuum. Sicut locutus est tibi*. Quid dixit tibi? Terram Kinæi, & kadmoni. Rabi dicit: De his jam dictum est: Et quid dixit tibi? *A plaga orientali usque ad plagam maris, Dan una, Juda una, Aser una*. *Ezech*. XLVIII. 2. *Et dixeris*: *Comedam carnem, quod concupiscat anima tua vesci carne*. R. Simeon dicit: Ostendit, quod caro desiderii interdicta fuerit Israelitis in deserto; & postquam venerunt in terram, illis permissa fuit. R. Akiba dicit: Non venit textus ad docendum nisi præcepta hoc loco memorata. R. Eliesér ben Azaria dicit: Non venit textus nisi ad docendum juxta consuetudinem humanam, quod nemo comedat carnem nisi juxta desiderium suum. Crederem, quod sumens carnem de foro posset comedere? Idcirco dictum est: *Mactabis de bobus tuis, & de ovibus tuis*. Ecce nemo comedat carnem, nisi sibi fuerint boves, & oves, crederem, quod mactaret omnes boves & oves suas? Idcirco dictum est. *De bobus tuis*; Non autem omnes boves tuos: *De ovibus tuis*. Non autem omes oves tuas: *Sicut præcepit tibi*; Sicut sanctitates erant mactandæ, ita pariter profana erant mactanda; Aut sicut sanctitates in loco, ita pariter profana in loco. Idcirco dictum est: *Quum procul fuerit a te locus*; *& mactabis*: In loco remoto tu mactabis, at non mactabis in loco proximo, excludit profana, quæ mactata essent in atrio. Non probo nisi de perfectis, de vitiatis unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit*. III. 2.

Et

מקום פרט לחולין שנשחטו בעזרה. אין לי אלא תמימים. בעלי מומים מנין. תלמוד לומר ושחטו פתח אהל מועד. יכול אף חיה ועוף פתח אהל מועד תלמוד לומר אותו אותו פתח אהל מועד ואין חיה ועוף פתח אהל מועד. אי מה קדשים בזמן אף חולים בזמן תלמוד לומר ואכלת בשעריך בכל אות נפשך. אי מה קדשים במחיצה. אף חולים במחיצה. תלמוד לומר ואכלת בשעריך בכל אות נפשך אי מה קדשים בטהרה אף חולים בטהרה. תלמוד לומר הטהור והטמא יאכלנו. אין לי אלא טמא טהור מנין תלמוד לומר טהור יאכלנו. הטמא והטהור יאכלנו. מגיד ששניהם אוכלים בקערה אחת. יכול אף תרומה תהא נאכלת מתוך קערה אחת תלמוד לומר יאכלנו. זה נאכל מתוך קערה אחת יכול יהיו חייבים בחזה ושוק תלמוד לומר כצבי. אוציאו מכלל חזה ושוק ולא אוציאו מכלל שתי כליות ויותרת הכבד תלמוד לומר כאיל. אי מה צבי כולו מותר אף זה כולו מותר. תלמוד לומר אך כאשר יאכל הצבי ואת האיל. רבי אלעזר הקפר אומר וכי מה בא הכתוב ללמדנו בין צבי לאיל. אלא זה בא ללמדינו ונמצא למד מה בהמה בשחיטה אף חיה בשחיטה אבל עוף אינו אלא מדברי סופרים. דבר אחר כאשר ציויתיך מלמד שנצטוה משה על הוושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה.

סליק פיסקא

רק חזק לבלתי אכול הדם. רבי יהודה אומר מגיד שהיו שטופים בדם קודם מתן תורה. יכול אף משקבלו אותה בשמחה מהר סיני אמר רבי שמעון בן עזאי והרי שלש מצות עשה בתורה. כיוצא בזו לומר מה דם שאין בכל המצות קל ממנו הזהירך הכתוב עליו שאר כל מצות על אחת כמה וכמה

Et mactabunt ad ostium tentorii conventus. Crederem vel feram, & volucrem fuisse mactandos ad ostium tentorii conventus? Idcirco dictum est: *Ipsum;* Ipsum ad ostium tentorii conventus, at non erat mactanda fera & avis ad ostium tentorii conventus: Aut dicam; sicut sanctitates in tempore mactandæ erant, ita pariter profana in tempore erant mactanda. Idcirco dictum est: *Et comedes in portis tuis secundum omne desiderium animæ tuæ.* Aut dicam: Sicut sanctitates comedendæ erant in sepimento, ita pariter profana. Idcirco dictum est: *Et comedes in portis tuis secundum omne desiderium animæ tuæ.* Aut dicam: Sicut sanctitates comedendæ erant in puritate, ita pariter in puritate erant comedenda profana; *Et purus & pollutus comedet eam.* Non probo nisi de polluto, de puro unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Purus comedet eam. Pollutus & purus comedet eam.* Ostendit, quod ambo comederent in una scutella. Crederem vel separationem potuisse comedi in una scutella? Idcirco dictum est: *Simul comedent eam.* Ista comedi poterant in una scutella; Crederem quod obligarentur ad pectus & armum? Idcirco dictum est. *Sicut caprea.* Educam ex genere pectoris, & armi, at non educam ex genere duorum renum, & augumenti jecoris? Idcirco dictum est: *sicut cervus;* Sicut caprea tota permissa erat, ita pariter hæc tota permissa erat. Idcirco dictum est: *Veruntamen sicut comeditur caprea, & cervus:* R. Eliefer Chapher dicit: Quid venit textus ad nos docendum inter capream & cervum? Et hoc venit ad docendum, & deprehendimus quod doceat: Sicut jumentum mactatur, ita pariter fera erat mactanda; Sed de volucri non traditur nisi ex verbis scribarum. Alia expositio: *Sicut præcepi tibi.* Docemur, quod Mose præceperit de œsophago, & de canna, & de majore parte unius in volucri, & de majore parte duarum cannarum in jumento.

Finis textus.

T*Antum corrobora te, ne comedes sanguinem.* R. Jehuda dicit: ostendit, quod immersi essent in sanguine ante datam legem; Crederem vel postquam eam lætantes acceperunt de monte Sinai? Dicit R. Simeon ben Azai: Ecce tria præcepta fiunt in lege: Huic simile tu dicis; si de sanguine, quo nihil est levius in omnibus præceptis, te præmonet textus, de ceteris omnibus præ-

רבי אומר כל מצות שקיבלו אותה ישרﭏ בשמחה מהר סיני עדין עושים אותה בשמחה . וכל מצוה שלא קיבלו אותה בשמחה . אין עושים אותה בשמחה . רבן שמעון בן גמליﭏ אומר כל מצוה שמסרו ישרﭏ נפשם בשעת השמד נוהגים אותה בפרהסיא וכל מצוה שלא מסרו ישרﭏ נפשם עליה בשעת השמד עדין היא מרופה בידם . כי הדם הוא הנפש להגיד מה גרם . לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי והלא דין הוא ומה בשר בחלב שמותר לבני נח אסור לישראל . אבר מן החי שאסור לבני נח אינו דין שיהא אסור לישרﭏ . יפה תואר וכל הדומים לה יוכיחו שאסור לבני נח ומותר לישרﭏ אף אתה ﭏ תתמה על אבר מן החי שאף על פי שאסור לבני נח שיהא מותר לישרﭏ תלמוד לומר לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי . רבי חנינא בן גמליﭏ אומר זה הדם מן החי . לא תאכלנו לרבות בשר בחלב . והרי דין הוא ומה נבילה שאין חייבים על בישולה חייבים על אכילתה . בשר בחלב שחייבים על בישולה אינו דין שחייבים על אכילתו . כלאי זרעים יוכיחו שחייבים על זריעתם ואין חייבים על אכילתם . ואף אתה ﭏ תתמה על בשר בחלב שאף על פי שחייבים על בישולם לא יהיו חייבים על אכילתם תלמוד לומר לא תאכלו לרבות בשר בחלב . רבי ﭏיעזר אומר ומה פסח שאין חייבים על בישולו חייבים על אכילתו . בשר בחלב שחייבים על בישולו אינו דין שחייבים על אכילתו . פיטום הקטרת יוכיחו שחייבים על פטומה ואין חייבים על ריחה . ואף אתה ﭏ תתמה על בשר בחלב שאף על פי שחייבים על בישולו שלא יהו חייבים על אכילתו תלמוד לומר לא תאכל לרבות בשר בחלב .

præceptis quanto magis? Rabi dicit : Omne præceptum, quod lætanter Israelitæ acceperunt de monte Sinai, futurum erat, ut lætanter observarent, & omne præceptum, quod sine lætitia acceperunt, non erant cum lætitia observaturi . Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Omne præceptum, pro quo Israelitæ tradiderunt animas suas, tempore apostasiæ publice observarunt; at omne præceptum, pro quo Israelitæ non tradiderunt animas suas, tempore apostasiæ futurum erat, ut laxaretur, & vacillaret in eorum manibus. *Nam sanguis ipse est anima*. Ad demonstrandum, quænam sit causa: *Non comedes animam cum carne*. Hoc est membrum ex vivo. Atqui est argumentum. Si caro in lacte, quæ permissa est Noachidis, interdicta est Israelitis, membrum ex vivo, quod interdictum est Noachidis, non erit æquum ut sit interdictum Israelitis? Pulchra aspectu & omnia quæ sunt ei similia probent, quod sit interdicta Noachidis, & permissa Israelitis; Ita pariter tu ne mireris de membro ex vivo, quod licet sit interdictum Noachidis, tamen erit permissum Israelitis: Idcirco dictum est: *Non comedes animam cum carne*. Hoc est membrum ex vivo. R. Chanina ben Gamaliel dicit: Hic est sanguis ex vivo. *Non comedes illum*. Ad includendum carnem in lacte. Et ecce argumentum: Si in cadavere, in quo propter coctionem non tenentur, tenentur propter ejus comestionem; In carne cum lacte, in qua propter coctionem tenentur, non erit æquum, ut propter ejus comestionem teneantur? Heterogenea seminum probent, in quibus propter eorum sationem tenentur, & non tenentur propter eorum comestionem; Ita pariter tu ne mireris de carne cum lacte, in qua licet teneantur propter coctionem, tamen propter eorum comestionem non tenentur. Idcirco dictum est: *Non comedes illum*. Ad includendum carnem in lacte. R. Eliefer dicit: Sicut in Paschate, in quo propter ejus coctionem non tenentur, propter ejus comestionem tenentur; In carne cum lacte, in qua propter ejus coctionem tenentur, non erit æquum, ut propter ejus comestionem teneantur? Confectura suffitus probet, in qua propter ejus confecturam tenentur, & non tenentur propter ejus odorem; Ita pariter tu ne mireris de carne in lacte, in qua licet propter ejus coctionem teneantur, tamen non tenentur propter ejus comestionem. Idcirco dictum est:

Non

רבן גמליאל אומר הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם. מה דם שאינו בכל המצות קל ממנו הזהירך הכתוב עליו. שאר מצות על אחת כמה וכמה.

סליק פיסקא

רק קדשיך אשר יהיו לך . במה הכתוב מדבר אם בקודשי ארץ ישראל הרי כבר אמור הא אינו מדבר אלא בקודשי חוצה לארץ . תשא ובאת . שחייב בטיפול הבאתו עד שיביאם לבית הבחירה . רבי יהודה אומר עד שיביאם עד באר הגולה חייב באחריותם . מבאר הגולה ואילך אין חייב באחריותם . יכול אף מעשר ובכור תלמוד לומר נדריך . קדשים שהם באים בנדר ונדבה . יצאו בכור ומעשר שאין באים בנדר ונדבה יכול שאני מוצא חטאת ואשם תלמוד לומר קדשיך מילחשך להביא את חטאת ואשם ולהוציא את בכור ומעשר . אחר שריבה הכתוב מיעט . מביא אני חטאת ואשם שאין להם פרנסה אלא במקומם . ומוציא אני בכור ומעשר שיכולים לפרנס בכל מקום . רבי עקיבא אומר בתמורה הכתוב מדבר . תשא ובאת . יכול אף בכור ומעשר תלמוד לומר ונדריך . יכול יהיה מעשר בהמה נוהג בשותפות תלמוד לומר אשר יהיו לך . יכול שאני מוציא את האחים שקנו בתפיסת הבית ואחר כך חלקו תלמוד לומר אשר לך . בן עזאי אומר יכול יהיה מעשר בהמה נוהג ביתום תלמוד לומר רק קדשיך . ועשית עולותיך הבשר והדם מקיש דם לבשר רבי יהושע אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם רבי אליעזר אומר ודם זבחיך ישפך אף על פי שאין בשר הא מה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר

Non comedes. Ad includendum carnem in lacte: Raban Gamaliel dicit. Ecce jam dictum est: *Tantum corrobora te ne comedas sanguinem*. Sicut de sanguine, qui non cadit in omnia præcepta, præmonet textus; de reliquis præceptis quanto magis?

Finis textus.

VErum *consecrata tua, quæ fuerint tibi*. De quo loquitur textus? Si de sanctitatibus terræ Israel, ecce jam dictum est, ecce non loquitur nisi de sanctitatibus extra terram, quæ præcipiantur præcepto. *Surges & adduces*; Ut debeat secum adducere, donec adducat ad domum electam: R. Jehuda dicit; donec adduxerit ad puteum captivitatis, tenetur de cautione futuri damni: A puteo captivitatis & ulterius non tenetur de cautione futuri damni. Crederem vel de decima, & de primogenito? Idcirco dictum est: *Vota tua*. Sanctitates quæ ex voto & sponte adducuntur; Excluduntur primogenitum & decima, quæ ex voto & sponte non afferuntur. Crederem posse excludere sacrificium pro peccato, & pro delicto? Idcirco dictum est: *Consecrata tua*. Ad includendum sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, & ad excludendum primogenitum & decimam. Postquam inclusit textus, excludit. Includam ego sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto, quibus non est alimonia, nisi in locis suis; & excludam primogenitum & decimam, quæ possunt ali in omni loco. R. Akiba dicit: De commutatione textus loquitur, quæ præcipitur præcepto: *Surges & adduces*; Crederem vel de primogenito & decima? Idcirco dictum est: *Et vota tua*. Crederem decimam jumenti fuisse observatam in societatibus? Idcirco dictum est: *Quæ fuerint tibi*. Crederem posse excludere fratres, qui acquirunt in apprhensione domus, & postea dividunt? Idcirco dictum est, *Quæ fuerint tibi*. Ben Azai dicit. Crederem decimam jumenti fuisse observatum in orphano. Idcirco dictum est: *Tantum consecrata tua*. *Et facies holocausta tua carnem & sanguinem*. Æquiparat sanguinem carni: R. Jehosua dicit: Si non sit sanguis, non erit caro; si non sit caro, non erit sanguis. R. Eliezer dicit: *Et sanguinem sacrificiorum tuorum effundas*. Vel si non fuerit caro. Quomodo ego explicabo: *Et facies holocausta tua carnem & sanguinem*?

Æqui-

והדם מקיש דם לבשר מה דם בזריקת אף בשר בזריקת יכול יהא עומד ברחוק ועומד וזורק תלמוד לומר וערך הכהן אותם עומד בקרוב וסודרו על גבי מערכה. מכלל שנאמר והקטיר הכהן את הכל לרבות את העצמות ואת הגידים ואת הקריביים והטלפיים יכול אפילו שפרשו תלמוד לומר ועשית עולותיך הבשר והדם. ועשית עולותיך. יכול יחלוץ גידים ועצמות ויחלוץ בשר ויעלה הדם לגבי מזבח תלמוד לומר את הכל. הא כיצד מחוברים יקריבו פרשו אפילו בראשו של מזבח ירדו. ומנין לכל הקדשים שיהו טעונים מתן דמים ויסוד ושפיכה אחת על גבי המזבח תלמוד לומר ועשית עולותיך הבשר והדם. ומנין למעשר ופסח שאם נתנו במתנה אחת שכיפר שנאמר ועשית עולותיך הבשר והדם. ומנין למעשר ופסח שלא ינתנו במתנה אחת תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך. רבי ישמעאל אומר בתרומת קדשים הכתוב מדבר. תשא ובאת אל המקום. הרי הוא בא אל המקום מה יעשה לו תלמוד לומר ועשית עולותיך. מה עולה טעונה הפשט וניתוח וכליל לאישים אף תמורה כיוצא בה. ומה עולה טעונה מתן יסוד ושפיכה אחת על גבי המזבח אף תמורתה כיוצא בה. ומה עולה פקעו איברים מעל גבי המזבח מחזירם למערכה אף תמורה כיוצא בה. פקעו איברים מעל גבי המזבח מחזירם למערכה כל הקדשים אינן מותרים באכילת בשר אלא לאחר זריקת דמים אף תמורתם כיוצא בהם אינן מותרות באכילת בשר אלא לאחר זריקת דמים.

סליק פיסקא

שמור ושמעת אם שמעת מעט סופך לשמור הרבה אם שמרת מה ששמעת סופך לשמור מה שלא שמעת. שמרת

Æquiparat ſanguinem carni; ſicut ſanguis ſpargebatur, ita pariter caro erat ſpargenda; Crederem quod procul ſtans ſpargeret? Idcirco dictum eſt *Levit.* I. 12. *Et ordinabit illa ſacerdos*. Proxime ſtans ordinabat ſuper ſtruem. Ex conſequentia probatur. Dictum eſt enim ibid. verſ. 9. *Et adolebit totum ſacerdos*. Ad includendum oſſa, nervos, & inteſtina, & ungulas; Crederem vel ſi ſeparata eſſent? Idcirco dictum eſt: *Et facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*. *Et facies holocauſta tua*. Crederem, quod extraheret nervos, & oſſa, & extraheret carnem, & offerret ſanguinem ſuper altare; Idcirco dictum eſt: *Totum*. Quomodo? Si conjucta eſſent, offerebantur, ſi fuiſſent ſejuncta, vel ſi eſſent in ſanctitate altaris, deſcendebant; Et unde probatur omnia ſacrificia requiſiſſe adſperſionem ſanguinum, & fundamentum, & unam adſperſionem ſuper altare: Ex eo quod dictum eſt: *Et facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*. Et unde probatur, ſi de decima, & de ſacrificio Paſchali unam feciſſent adſperſionem, quod expiaret? Ex eo quod dictum eſt. *Et facies holocauſta tua carnem & ſanguinem*. Et unde probatur, quod de decima, & de ſacrificio Paſchali non adſpergeretur niſi una adſperſio? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſanguis ſacrificiorum tuorum effundetur*. R. Iſmael dicit: de commutatione ſanctitatum textus loquitur, quæ præcipitur præcepto: *Surges, & adduces ad locum*. Ecce quando venerit a locum, quid faciet? *Et facies holocauſta tua*. Sicut holocauſtum requirebat excoriationem, & diſſectionem, & totum comburebatur; Ita pariter in commutatione. Et ſicut ſanguis holocauſti effundendus erat ad fundamentum, & una adſperſio erat adſpergenda ſuper altare; Ita pariter de commutatione. Sicut in holocauſto ſi membra exilirent ex altari, reſtituebantur in ſtruem, ita pariter in commutatione, ſi ejus membra exilirent ex altari, reſtituebantur in ſtruem: Omnium ſanctitatum non erat permiſſa carnis comeſtio, niſi poſt adſperſionem ſanguinum, ita pariter in earum comutatis non erat permiſſa comeſtio carnis, niſi poſt adſpeſionem ſanguinum.

Finis textus.

O*Bſerva, & auſculta*. Si parum audieris, finis tuus erit ut multa audias; Si parum obſervaveris, fini tuus erit, ut multa obſerves. Si ob-

מה שבידך סופך לשמור לעתיד לבא: דבר אחר זכה אדם ללמוד תורה זוכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות דבר אחר שמור ושמעת כל שאינו בכלל משנה אינו בכלל מעשה . את הדברים האלה אשר אנכי מצוך שתהא מצוה קלה חביבה עליך כמצוה חמורה . וכי תעשה הטוב והישר . הטוב . בעיני שמים . והישר . בעיני אדם . דברי רבי עקיבא . רבי ישמעאל אומר הישר בעיני אדם והטוב בעיני שמים . וכן הוא אומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם . כי יכרית יהוה אלהיך את הגוים אשר יהוה אלהיך נותן לך . עשה מצוה אחת האמורה בענין שבשכרה יכרית יהוה אלהיך את הגוים. אשר אנכי מביא אתכם שמה בשכר שתבוא ותירש שנאמר וירשתה אותם וישבת בארצם מכלל שנאמר וירשתה יכול אי אתה רשאי להוסיף על הבניין תלמוד לומר וישבת בעריהם כל מקום שאתה רוצה לבנות בנה . וירשת אתם מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטיא וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת אותם וישבת בארצם . וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה . ומעשה ברבי אליעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים בנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לצידון וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירישתם אותם וישבת בארצם חזרו ובאו להם למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

סליק פיסקא

observes, quod audieris, finis tuus erit ut observes, quod non audieris: Si observes, quod est in manu tua, finis tuus erit, ut observes in seculo futuro. Alia expositio: Si quis dignus sit, ut discat legem, dignus erit sibi, & generationibus suis usque ad finem generationum. Alia expositio. *Observa, & ausculta*. Quod non est in generali Misnæ, non erit in generali operationis. *Verbis istis, quæ ego præcipio tibi*; Ut præceptum leve sit tibi æque amabile ac præceptum grave. *Quum feceris quod bonum & rectum*. *Bonum* in oculis Dei, *& rectum* in oculis hominum. Verba R. Akiba. R. Ismael dicit. *Rectum* in oculis hominum, *& bonum* in oculis Dei. Et sic dictum est *Prov.* III. 4. *Et invenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo, & hominibus*. *Quum exciderit Dominus Deus tuus gentes, quas Dominus Deus tuus dabit tibi*. Fac præceptum unum, de quo dictum est in subjecto, quod propter ejus mercedem. *Exciderit Dominus Deus tuus gentes*. *Ad quos te adducant*. Propter mercedem, qua venies, hæreditabis. Dictum est enim. *Et hæreditaveris eas, & habitaveris in terra earum*. Cum dictum sit: *Et hæreditaveris*. Crederem tibi non licuisse addere ædificio? Idcirco dictum est: *Et habitaveris in civitatibus earum*. Ubicunque volueris ædificare, ædifica. *Et expuleris eas*. Narratur de R. Jehuda ben Bethera, & R. Mathia ben Charas, & de R. Chanina filio fratris R. Jehosua, & de R. Jonathan, qui egressi de terra pervenerunt in plateam, & recordati terram Israel, elevarunt oculos suos, & stillarunt lacrymas, & lacerarunt vestes suas, & legerunt hunc textum: *Et hæreditaveris eas, & habitaveris in terra earum*. Et iterum reversi sunt in locum suum dicentes; habitatio terræ Israel æquivalet omnibus præceptis in lege memoratis. Pariterque narratur de R. Eliefer ben Simeonis, & de R. Jochanan calceario, qui se contulerunt in Nesibin ad R. Jehuda ben Bethera, ut addiscerent legem, cum pervenissent Sidonem, recordati terram Israel, elevarunt oculos suos, & distillarunt lacrymas, & lacerarunt vestes suas e legerunt hunc textum: *Et expuleris eas, & habitaveris in terra earum*. Reversi sunt in locum suum, dicentes: Habitatio terræ Israel æquivalet omnibus præceptis in lege memoratis.

Finis textus.

השמר לך בלא תעשה פן בלא תעשה
פן תנקש אחריהם . שמא תמשך אחריהם
או שמא תדמה להם או שמא תעשה
כמעשיהם ויהיו לך למוקש אחרי השמדם
מפניך . מפני מה אני משמידים מפניך
שלא תעשה כמעשיהם ויבואו אחרים
וישמדו מפניך. ופן תדרוש לאלהיהם לאמר
שלא תאמר הואיל והם יוצאים באבטינא
הואיל ויוצא בארגמן אף אני אבוא
בארגמן הואיל והם יוצאים בטולסין אף
אני אצא בטולסין . ואעשה כן גם אני.
יש כן לעבודה ויש כן למתעביר מיכן
אמרו בדבר שמקריבים אותו לגבי מזבח
אין מקריבים אותו לעבודה זרה . ואם
המקריב אותו לעבודה זרה חייב דבר
שמקריבים אותו לעבודה זרה אם הקריבו
למזבח כיוצא בו פטור . יכול יהיו
מקריבים חטאות ואשמות תלמוד לומר
כי כל תועבת יהוה אשר שנא עשו
לאלהיהם לא נתכונו להקריב אלא דבר
שהקדוש ברוך הוא שונא שנאמר כי גם
את בניהם ואת בנותיהם אין לי אלא בנים
ובנות אבות ואימהות מנין תלמוד לומר
כי גם את בניהם ואת בנותיהם אמר רבי
יעקב אני ראיתי גוי אחד שכפתו לאביו
והניחו לפני כלבו ואכלו. כל הדבר אשר
אנכי מצוה אתכם שתהא עליך מצוה
קלה חביבה עליך כמצוה חמורה . אותו
תשמרו לעשות. רבי אליעזר בן יעקב אומר
ליתן לא תעשה על כל עשה האמור
בפרשה. לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו
מיכן אמרו הניתנים במתנה אחת שנתערבו
בניתנים במתנה אחת ינתנו במתנה אחת.
דבר אחר לא תוסף עליו . מנין שאין
מוסיפים לא על הלולב ולא על הציצית
תלמוד לומר ולא תוסף עליו. ומנין שאין
פוחתים מהם תלמוד לומר לא תגרע
ממנו . ומנין שאם פתח לברך ברכת
כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך
אומר יהוה אלהי אבותיכם מוסיף עליכם
וגו'. תלמוד לומר דבר אפילו דבר לא
תוסף עליו.

סליק פיסקא

Cave tibi: Est præceptum negativum: *Ne*; Est præceptum negativum. *Ne inpingas post eas*. Fortasse traheris post eas; fortasse eis assimilaberis; fortasse facies juxta opera earum: Et erunt tibi in offendiculum. *Postquam perditæ fuerint a conspectu tuo*. Qua de causa ego eas perdidi a conspectu tuo? Ne facias juxta opera earum, & veniant alii & perdantur a conspectu tuo. *Et ne inquiras de diis earum, dicendo*. Fortasse dicas: Quoniam illi egrediuntur cum cingulo, & ille incedit in purpura, ego quoque incedam in purpura; Quoniam illi egrediuntur cum imaginibus, ego quoque egrediar cum imaginibus. *Ut faciam sic etiam ego*: Est *sic* in eo qui ministrat, & est *sic* in eo qui facit ministrare. Hinc dixerunt; De eo, quod offerunt super altare, non offerent Idololatriæ; si autem obtulerit Idololatriæ, reus est; De eo, quod offerunt Idololatriæ, si offerant illi simile super altare, liber est: Crederem quod offerrent sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto? Idcirco dictum est. *Quia omnem abominationem Domini, quam odit, fecerunt idolis suis*. Ne statuant offerre nisi rem, quam Deus S. B. odit. Dictum est enim: *Nam etiam filios suos, & filias suas*. Non probo nisi de filiis & de filiabus, de patribus, & de matribus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Nam etiam filios suos, & filias suas*. Dicit R. Jacob: Ego vidi quendam gentilem, qui ligavit patrem suum, posuitque coram cane suo, qui eum devoravit. *Omne verbum, quod ego præcipio vobis*: Ut tibi sit præceptum leve æqua amabile ac præceptum grave: *Ipsum observabitis ad faciendum*. R. Eliеser ben Jacob dicit; Ut statuatur præceptum negativum super omne præceptum affirmativum, quod memoratur in Parascha: *Non addes ad illud, neque diminues ex eo*. Hinc dixerunt: Quæ data sunt pro uno dono, si mixta fuerint cum uno dono, dantur pro dono uno. Alia expositio: *Non addes ad illud*: Unde probatur non esse addendum ad Lulab, neque ad fimbriam? Ex eo quod dictum est: *Non addes ad illud*: Et unde probatur non esse ex iis diminuendum? Ex eo quod dictum: est *Neque diminues ex eo*. Et unde probatur, si incipiat benedicere benedictione sacerdotum, quod non dicat; quoniam incepi benedicere; dicam; *Deus Dominus patrum vestrorum addat super vos*? Ex eo quod dictum est: *Verbum*. Ne verbum quidem addas ad illud.

Finis textus.

Quam

כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום
מה משה בכה אמר אף נביאים בכה
אמר. ומה משה אמר מקצת וקיים.
אף נביאים אמרו מקצת וקיימו מקצת.
ומה משה אמר כלל ופרט . אי מה
משה בן שמונים ובן עמרם אף שאר
הנביאים כן תלמוד לומר נביא מכל
מקום . או חולם חלום מכלל שנאמר
למשה פה אל פה אדבר בו יכול שאר
הנביאים כן תלמוד לומר או חולם חלום.
בקרבך לרבות האשה . ונתן אליך אות.
בשמים. וכן הוא אומר אם טל יהיה
על הגיזה לבדה וגו׳ . ויעש אלהים כן
בלילה ההוא . ובא האות והמופת
אשר דבר אליך לאמר וגו׳ . אמר רבי יוסי
הגלילי ראה עד היכן הגיע הכתוב לסוף
עובדי עבודה זרה ונתן להם ממשלה
להעמיד אפילו חמה ולבנה כוכבים
ומזלות אל תשמע להם מפני מה כי
מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת
הישכם אוהבים . אמר רבי עקיבא חס
ושלום שמא יעמיד הקדוש ברוך הוא
חמה ולבנה ומזלות לעובדי עבודה זרה
הא אינו מדבר אלא במי שהיו נביאי אמת
בתחילה וחזרו להיות נביאי השקר כחנניה
בן עזור לא תשמע אל דברי הנביא ההוא
ולא תחזור בו . או אל חולם החלום
ההוא . ולא חשוד למפרע . כי מנסה
יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם
אוהבים וגו׳ . אחרי יהוה אלהיכם תלכו.
זה עשה . ואותו תיראו . שיהא מוראו
עליכם. ואת מצוותיו תשמורו . זו מצות
לא תעשה. ובקולו תשמעו. ולא בקול
נביאיו . ואותו תעבודו . בתורתו עבדהו
ובמקדשו . ובו תדבקון הפרישו עצמכם
מעבודה זרה ודבקו במקום . והנביא
ההוא . ולא אנוס . או חולם החלום
ההוא. ולא מוטעה. יומת כי דבר סרה
על יהוה אלהיכם . והרי דברים קל
וחומר ומה המזייף דברי חבירו חייב מיתה
המזייף דבריו של מקום על אחת כמה
וכמה. המוציא אתכם מארץ מצרים .
אפילו אין לו עליך אלא שהוציאך מבית
עבדים דיי. ויפדך מבית עבדים. אפילו
אין לו עליך אלא שפראך מבית עבדים
דיי. להדיחך מן הדרך. נאמר כאן הדחה.
ונאמרה להלן הדחה . מה הדחה

Q*Uum surrexerit e medio tui propheta, aut somnium somnians:* Sicut Mose cum phrasi: *Sic dixit;* ita pariter prophetæ cum phrasi: *Sic dixit;* & sicut Mose dicebat partem, & confirmabat; ita pariter prophetæ dicebant partem, & confirmabant; & sicut Mose dicebat generale, & particulare; aut dicam: sicut Mose erat filius octoginta annorum, & filius Amram, ita pariter & ceteri prophetæ? Idcirco dictum est: *Propheta:* Omnimode. *Aut somnium somnians.* Cum dictum sit: *Mosi facie ad faciem loquar.* Crederem vel ceteris prophetis? Idcirco dictum est: *Aut somnium somnians. De medio tui.* Ad includendum fœminam; *Et dederit tibi signum.* In Deo: Et sic dictum est *Judic.* VI. 37. *Si ros in solo vellere fuerit &c. Fecitque Deus ita nocte illa. Eveneritque signum & portentum quod locutus est tibi, dicendo &c.* Dicit R. Jose Galilæus; vide quo perveniat textus ad finem Idololatrarum, ut det illis potestatem detinendi vel solem & lunam, stellas, & planetas; Non auscultabis illis; Qua de causa? *Quia tentat Dominus Deus vester vos, utrum sitis dilectores.* Dicit R. Akiba: Absit: Num Deus faciet consistere solem & lunam, & planetas Idololatris? Ecce non loquitur nisi de illis, qui sunt prophetæ veritatis in principio, & postea fiunt prophetæ mendacii, sicut Chananjah ben Azor; *Non auscultabis verbis prophetæ illius;* Ne te convertas ad illum: *Aut somniatori illi.* Ne sis suspectus præpostere. *Quia tentat Dominus Deus vester vos, utrum sitis dilectores &c. Post Dominum Deum vestrum ambulabitis.* Hoc est præceptum affirmativum: *Et ipsum timebitis:* Ut ejus timor sit super vos. *Et præcepta ejus observabitis.* Hæc sunt præcepta negativa: *Et voci ejus auscultabitis;* Non autem voci sui prophetæ. *Atque ei servietis:* In ejus lege servietis illi, & in ejus sanctuario. *Eique adhærebitis;* Separate vos ab Idololatria, & adhærete Deo. *Et propheta ille.* Non autem coactus; *Aut somniator somnii ille:* Non autem errans. *Interficietur; Quia locutus est aversionem contra Dominum Deum vestrum.* Ecce argumentum a minori ad majus. Si adulterans verba socii sui reus est mortis, qui adulteret verba Dei quanto magis? *Qui eduxit te de terra Ægypti.* Licet super te non esset nisi quod te eduxit de domo servorum, tamen satis esset: *Et liberavit te de domo servorum.* Licet super te non esset, nisi quod liberavit te de domo servorum, tamen satis esset. *Ad depellendum* te

האמורה להלן בסקילה אף הדחה
האמורה כאן בסקילה. רבי שמעון אומר
אין מיתתו של זה אלא בחנק דבר אחר
להדיחך מן הדרך. זו מצות עשה. אשר
צוך יהוה אלהיך . זו מצות לא תעשה
ללכת בה לא האומר מקצת ומשייר
מקצת. ובערת הרע מקרבך. בער עושי
רעות מישראל.

סליק פיסקא

כי יסיתך אחיך בן אמך . אין הסתה
אלא טעות שנאמר אשר הסתה אותו
איזבל אשתו . אחרים אומרים אין
הסתה אלא גירוי שנאמר ועתה שמע
נא אדוני המלך אם יהוה הסיתך בי
ירח מנחה . מכלל שנאמר לא יומתו
אבות על בנים ובנים לא יומתו על
אבות. למדנו שאין מעידים זה על זה.
אחיך. זה אחיך מאביך. בן אמך. זו בין
אמך. או בנך. זה בנך מכל מקום. או
בתך. זה בתך מכל מקום. או אשת.
זו ארוסה. חקיך. זו נשואה . או רעך.
זה הגר. אשר כנפשך. זה אביך. בסתר
לאמר . מלמד שאין אומרים דבריהם
אלא בסתר . וכן הוא אומר בנשף בערב
יום באישון לילה ואפילה . אבל דברי
תורה אין נאמרים אלא בפרהסיא וכן
הוא אומר חכמות בחוץ תרונה וגו'.
נלכה ונעבדה . רבי יוסי הגלילי אומר
הרי זה דבר גנאי לישראל שאומות העולם
אין מניחים מה שמסרו להם אבותיהם.
וישראל מניחים מה שמסרו להם אבותיהם
והולכים ועובדים עבודה זרה . מאלהי
העמים אשר סביבותיכם הקרובים וגו'.
מה קרובים אתה יודע מה הם רחוקים

te de via. Dictum est hic depulsio, & dictum est ibi depulsio, sicut ibi designat lapidationem, ita pariter hoc loco lapidationem. R. Simeon dicit; Mors istius non erat nisi strangulatione: Alia expositio: *Ad depellendum te de via*. Hoc est præceptum affirmativum: *Quam præcepit tibi Dominus Deus tuus*. Hoc est præceptum negativum: *Ad ambulandum in ea*. Non qui dicat partem, & deserat partem. *Et imminues malum de medio tui*. Diminues, qui faciunt malum ex Israel.

Finis textus.

QUum errare fecerit te frater tuus filius matris tuæ; Non significat הסתה nisi errorem: Dictum est enim 1. *Reg*. XXI. 25. *Decepit enim eum Jezabel uxor sua*. Alii dicunt; non significat הסתה nisi incitationem; Dictum est enim 1. *Sam*. XXVI. 19. *Nunc ergo audi, oro domine mi rex; si Dominus incitat te adversum me, odoretur munus*. Generaliter dictum est: *Non interficientur patres pro filiis, & filii non interficientur pro patribus*; Docemur, quod alter in alterum non testificaretur. *Frater tuus:* Hic est frater ex patre tuo; *Filius matris tuæ*. Hic est filius matris tuæ. *Aut filius tuus:* Hic est filius tuus omnimode. *Aut filia tua*; Hæc est filia tua omnimode: *Aut uxor*. Hæc est desponsata. *Sinus tui:* Hæc est nupta: *Aut proximus tuus:* Hic est peregrinus. *Qui est sicut anima tua*. Hic est pater tuus: *Clanculo dicendo*. Docemur, quod non dicerent verba tua nisi clanculo. Et sic dictum est *Prov*. VII. 9. *In obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris, & caligine*. At verba legis non dicuntur nisi publice; & sic dictum est ibid. 1. 20. *Sapientia foris prædicat &c. Eamus & colamus*. R. Jose Galilæus dicit; Ecce hoc est in ignominiam Israelitis: quia nationes mundi non deserunt ea, quæ sibi a patribus suis tradita sunt; At Israelitæ deseruerunt ea, quæ sibi tradita sunt a patribus suis, & abeuntes servierunt Idololatriæ. *De diis gentium, quæ circa vos sunt, propinquarum &c.* A propinquis tu cognoscis, quales sint longinquæ. *Ab extremo terræ usque ad extremum terræ*. Isti sunt sol & luna, qui incedunt a fine usque ad finem mundi. *Non amabis eum, neque auscultabis ei*. Generaliter dictum est: *Et amabis proximum tuum sicut teipsum*. Crederem, quod in hoc quoque amare deberes? Idcirco dictum est: *Non amabis eum*. Generaliter dictum est *Exod*.

XXXIII.

מקצה הארץ ועד קצה הארץ . אילו
חמרה ולבנה שמהלכים מסוף העולם
ועד סופו . לא תאבה לו ולא תשמע
אליו. מכלל שנאמר ואהבת לרעך כמוך.
יכול אתה אוהב לזה תלמוד לומר לא
תאבה לו . מכלל שנאמר עזוב תעזוב
עמו יכול אתה עוזב עם זה תלמוד
לומר ולא תשמע מכלל שנאמר ולא
תעמוד על דם רעך . יכול אי אתה
רשאי לעמוד על דמו של זה תלמוד
לומר ולא תחוס עינך עליו. לא תחמול.
לא תלמוד עליו זכות . ולא תכסה
עליו. אם אתה יודע לו חובה אין אתה
רשאי לשתוק . ומנין ליוצא מבית דין
חייב שאין מחזירים אותו לזכות תלמוד
לומר כי הרג תהרג . ומנין ליוצא מבית
דין זכאי שמחזירים אותו לחובה תלמוד
לומר תהרגנו . ידך תהיה בו בראשונה
להמיתו . מצוה ביד הניסת שימות
ואחר כך ביד כל אדם . שנאמר ויד כל
העם באחרונה . וסקלתו באבנים ומת .
יכול באבנים מרובות תלמוד לומר באבן
אי באבן יכול באבן אחת תלמוד לומר
באבנים אמור מעתה לא מת בראשונה
ימות בשנייה. כי ביקש להדיחך . נאמר
כאן הדחה ונאמר להלן הדחה מה הדחה
האמורה להלן בסקילה אף הדחה האמורה
כאן בסקילה. מעל יהוה אלהיך המוציאך
וגו' . אפילו אין לו עליך אלא שהוציאך
מארץ מצרים דיי.

סליק פיסקא

וכל ישראל ישמעו ויראון . משמרים אותו
עד הרגל וממיתים אותו ברגל שנאמר
וכל העם ישמעו וייראו דברי רבי עקיבא.
רבי יהודה אומר אין מענים בבית דין
אלא זה בלבד . ומנין לאומר אעבוד אלך
ואעבוד נלך ונעבוד אלך ואזבח נלך ונזבח.
או אלך ואקטיר . נלך ונקטיר אלך ואנסך
נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך
ונשתחוה תלמוד לומר לא יוסיפו לעשות
כדבר הרע הזה בקרבך . לא כדבר ולא
כרע הזה . יכול אף המנפף והמנשק
והמרחיץ והמרבץ והסך והמלביש והמנעיל
והמעטיף תלמוד לומר הזה. הזה בסקילה.
ואין כל אילו בסקילה. כי תשמע . ולא
החוזר מהמצורה. יכול יהיה רטוש תלמוד

XXXIII. 5. *Auxiliando auxiliaberis ei*. Crederem, quod in hoc quoque ei auxiliari deberes? Idcirco dictum est: *Neque auscultabis ei*. Generaliter dictum est *Levit.* XIX. 16. *Nec stabis contra sanguinem proximi tui*. Crederem, tibi stare non licuisse contra sanguinem hujus? Idcirco dictum est: *Neque parcet oculus tuus illi*. Non parces, neque docebis pro eo justificationes: *Neque obteges eum*. Si noveris ejus peccatum, tibi non licet tacere. Unde probatur, quod egrediens ex Synedrio non reducatur, ut justificetur? Ex eo quod dictum est: *Sed occidendo occides eum*. Et unde probatur: si egrediatur ex Synhedrio justificatus, quod reducatur, ut condemnetur? Ex eo quod dictum est: *Et occides eum. Manus tua erit in illum prius ad interficiendum eum*; Præceptum est per manum ejus, qui probasset, quod esset interficiendus, & postea: *Manus omnium hominum:* Dictum est enim. *Et manus universi populi postremo. Et labidabis eum lapidibus, & interimetur*. Crederem multis lapidibus? Idcirco dictum est: *Lapide:* Si *lapide*, crederem uno lapide? Idcirco dictum est; *Lapidibus*. Dic igitur; Si primo non moriatur, morietur secundo: *Quia quæsivit depellere te*. Memoratur hic depulsio, & memoratur ibi depulsio, sicut ibi lapidatione, ita pariter hoc loco lapidatione: *Ab obedientia Domini Dei tui, qui eduxit te &c.* Licet super te non sit, nisi quod eduxit te de terra Ægypti, tamen satis esset.

Finis textus.

E*T universus Israel audient, & timebunt:* Custodiunt illum usque ad solennitatem, & interficiunt illum in solennitate; Dictum est enim: *Et universus populus audient, & timebunt*. Verba R. Akiba: R. Jehuda dicit: Non morabantur nisi istum in Synhedrio. Et unde probatur, quod dicat: Serviam, vadam, & serviam, eamus, & serviamus; vadam, & sacrificabo; eamus & sacrificemus; Aut vadam, & adolebo, eamus & adoleamus; vadam & libabo, eamus, & libemus; adorabo, vadam, & adorabo, eamus, & adoremus? Ex eo quod dictum est: *Neque addant facere juxta verbum pessimum istud in medio tui*. Non juxta verbum, neque juxta malum istum. Crederem, vel si amplexetur, & osculetur, & lavet, & adspergat, & ungat, & vestiat, & claudat, & velet? Idcirco dictum est: *Istud*. Lapidatione; Non autem hæc omnia

לומר ודרשת וחקרת ושאלת היטב . ודרשת מן התורה . וחקרת מן העדים . ושאלת מן התלמוד . באחת עריך . עיר אחת עושים עיר הנידחת . ואין עושים שלש עיירות נידחות . יכול אף לא שתים תלמוד לומר באחת עריך אשר יהוה ﭏהיך נותן לך בכל מקום . לשבת שם בארץ : פרט לירושלם שלא ניתנה לבית דירה. יצאו אנשים . ולא נשים. אנשים ולא קטנים . אנשים אין פחות משנים . בני בליעל . בני אדם שפרקו עולו של מקום. מקרבך. ולא מן הספר. וידיחו את יושבי עירם. ולא את יושבי עיר אחרת . לאמר . בהתראה . נלכה ונעבדה ﭏהים אחרים . ודרשת וחקרת, מכלל שנאמר והוגד לך ושמעת ודרשת היטב . היטב היטב לגזרה שוה מלמד שבודקים אותו בשבע חקירות . בדיקות מנין תלמוד לומר והנה אמת נכון הדבר אם סופינו לרבות בבדיקות מה תלמוד לומר חקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה . בדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עידותם קיימת . אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישים זו את זו עידותם בטילה. והנה אמת נכון. לרבות גרים ועבדים משוחררים. הכה תכה. מנין לא יכולת להמיתו במיתה האמורה בו המיתו באחת מכל מיתות האמורות בתורה בין חמורות בין קלות תלמוד לומר הכה תכה . מנין שלא ירד ויצא תלמוד לומר הכה תכה את יושבי העיר הזאת ולא יושבי עיר אחרת. מיכן אמרו החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמהם אם נשתהא שם שלשים יום הרי היא בסייף וממונם אבד פחות מיכן הם בסקילה וממונם פלט החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה . ואת כל אשר בה . לרבות ניכסי

omnia lapidatione. *Quum audieris*. Ne te convertas a præceptis: Crederem licuisse dimitti? Idcirco dictum est: *Et inquires*, *&* *perscrutabere*, *&* *interrogabis bene*. *Et inquires* ex lege. *Et perscrutabere* ex testibus. *Et interrogabis* ex doctrina. *De una urbium tuarum*. Urbem unam faciunt urbem, seductam; At non faciunt tres urbes seductas. Crederem ne duas quidem? Idcirco dictum est: *De una urbium tuarum*, *quam Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum ibi in terra*. Excludit Hierosolymam, quæ non data est in domum habitationis. *Egressi sunt homines*. Non mulieres; *Homines*; non pueri; *Homines*; non sunt pauciores duobus: *Filii improbitatis*. Homines, qui perfregerunt jugum Dei: *De medio tui*. Non autem de termino. *Qui impulerunt habitatores urbis suæ*. Non autem habitatores alterius urbis. Generaliter dictum est: *Et occides tibi*, *&* *audies*, *&* *inquires bene; bene*, *bene*. A pari. Docemur, quod ipsum perscrutentur septem perscrutationibus; De inquisitionibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et ecce verum constat verbum*. Si finis ejus erat, ut includeret inquisitiones; Cur dictæ sunt perscrutationes? Si unus dicat; Non scio: Eorum testimonium aboletur: In inquisitionibus: Si unus dicat; Non scio; vel si duo dicant; nos ignoramus. Eorum testimonium confirmatur: Si unus perscrutatione, & alter inquisitione, quando alteri alteros mendacii arguunt, eorum testimonium aboletur. *Et ecce verum constat verbum*. Ad includendum proselytos, & servos manumissos. *Percutiendo percuties*. Unde probatur; Si non possit interficere morte, quæ de eo memoratur, quod possit interficere aliquo ex omnibus suppliciis in lege memoratis sive gravibus, sive levibus? Ex eo quod dictum est: *Percutiendo percuties*. Unde probatur, quod non descendat, & egrediatur? Ex eo quod dictum est: *Percutiendo percuties habitatores urbis istius*. Non autem habitatores alterius urbis. Hinc dixerunt: Si turba agosonum, quæ ducat asinos, & camelos transiens de loco in locum, in ea dormierit, seducta sit cum illis, si convivata sit ibi triginta diebus, interficitur gladio; & opes eorum perduntur: Si minus hoc; interficiuntur lapidatione; Et opes eorum liberantur: *Anathema illud*. Excludit facultates justorum, quæ extra illam fuerint. *Et combures quæ in ea fuerint*: Ad includendum facultates justorum, quæ in ea fuerint.

צדיקים שבתוכה מכאן אמרו נכסי צדיקים
שבתוכה אבודים ושבחוצה לה פלוטים.
ושל רשעים. בין מתוכה ובין בחוצה לה
אבודים. ואת בהמתה ולא בהמת הקדש.

סליק פיסקא

ואת כל שללה. לרבות נכסי רשעים
שבחוצה לה. אל תוך רחובה: אין לה
רחוב עושים לה רחוב היה רחוב לחוצה
לה מנין שכונסים אותו לתוכה תלמוד
לומר אל תוך רחובה. ושרפת באש את
העיר ואת כל שללה. כליל ולא שלל
שמים. מיכן אמרו ההקדשות שבתוכה
יפדו תרומות ירקבו מעשר שני וכתבי
הקודש יגניזו. כליל ליהוה אהיך. וכן
הוא אומר וישבע יהושע ביום ההוא
לאמר ארור האיש לפני יהוה וגו׳. וכי
אין אנו יודעים שיריחו שמה אלא שלא
יבנו אותה ויקראו שמה יריחו. בבכורו
ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה. יכול שוגג
תלמוד לומר כדבר יהוה אשר דבר ביד
יהושע בן נון אמור מעתה מזיד היה.
לא תבנה עוד. לא תעשה אותה
אפילו גנות ופרדסים אפילו שובך יוני
הרדסאות כדברי רבי עקיבא. ולא ידבק
בידך מאומה מן החרם. מיכן אמרו נטל
מקל או מלגז או כרכר או שרביט כולם
אסורים בהנאה מה יעשה להם יוליכם
לים המלח. כללו של דבר כל הנהנה
מעבודה זרה יוליך הנאה לים המלח.
למען ישוב יהוה מחרון אפו. כל זמן
שעבודה זרה בעולם חרון אף בעולם.
נסתלקה עבודה זרה נסתלק החרון.
ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. רבן גמליא
ברבי אומר כל זמן שאתה מרחם על
הבריות מרחמים עליך מן השמים.

rint. Hinc dixerunt; Facultates justorum, quæ in ea fuerint: perduntur, & quæ fuerint extra illam, congregantur. At facultates impiorum, sive fuerint in illa, sive extra illa perduntur. *Et jumenta ejus*. Non autem jumenta sanctuarii.

Finis textus.

Et omnem prædam ejus. Ad includendum facultates impiorum quæ fuerint extra illam. *In medio plateæ ejus*. Si in ea non fuerit platea, faciunt in ea plateam; si fuerit platea extra illam, unde probatur, quod congregant in medio illius? Ex eo quod dictum est: *In medio plateæ ejus*. *Et combures igne urbem, & omnem prædam ejus, totam;* non autem prædam Dei. Hinc dixerunt; Sanctitates, quæ in ea fuerunt, redimuntur, separationes putrefiunt, decima secunda, & Hagiographa reconduntur. *Totam Domino Deo tuo*: Et sic dictum est *Jos.* VI. 25. *Imprecatus est Josue tempore illo dicens: Maledictus vir coram Domino &c.* Num ignoramus Jericho fuisse ejus nomen? Sed hoc significat, ut si ædificaretur nomine Jericho non appellaretur. *In primogenito suo fundamenta illius jaciat, & in novissimo liberorum ponat portas suas*: Ibid. Crederem per errorem? Idcirco dictum est 1. *Reg.* XIV. 34. *Juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per Josue filium Nun.* Dic igitur, per contumaciam. *Non ædificabitur amplius*. Non facies eam vel viridaria & hortos, vel columbarium columbarum domesticarum, juxta verba R. Akiba: *Et non adhærebit manui tuæ quicquam de anathemate*. Hinc dixerunt: Si accipiat baculum, aut furcam, aut verruculum, aut virgam, omnia sunt usu interdicta. Quid faciet de illis? Projiciet in mare salsum. Hæc est regula generalis: Qui utilitatem capit ex Idololatria, projicietur utilitas ejus in mare salsum. *Ut revertatur Dominus ab excandescentia indignationis suæ*. Quo tempore removetur Idololatria, removetur etiam excandescentia. *Et det tibi misericordiam, misereaturque tui, & multiplicet te*. Raban Gameliel ben Rabi dicit; Quamdiu tu misereberis creaturis, erunt super te misericordiæ de cœlo. *Sicut juravit patribus tuis*: Omnia ex meritis patrum tuorum. *Quum auscultaveris voci Domini Dei tui*. Hinc dixerunt: Siquis incipiat parum auscultare, finis ejus erit, ut multa auscultet: *Ad custodiendum omnia præcepta mea, quæ* ego

כאשר נשבע לאבותיך . הכל בזכות אבותיך . כי תשמע בקול יהוה אלהיך . מיכן אמרו התחיל אדם לשמוע קימעה סופו משמיעים לו הרבה . לשמור את כל מצוותי אשר אנכי מצוך היום שתהא מצוה קלה חביבה עליך כחמורה . כי בך בחר יהוה אלהיך. זו שאמר רבי ישמעאל הישר בעיני שמים . בנים אתם ליהוה אלהיכם . רבי יהודה אומר אם נוהגים אתם כבנים הרי אתם בנים . ואם לאו אין אתם בנים . רבי מאיר אומר בין כך ובין כך בנים אתם ליהוה אלהיכם וכן הוא אומר והיה מספר בני ישראל כחול הים . לא תתגודדו . לא תעשו אגודות אלא היו כולכם אגודה אחת. וכן הוא אומר ואגודתו על ארץ יסדה. דבר אחר לא תתגודדו כדרך שאחרים מתגודדים שנאמר ויתגודדו בחרבות כמשפטם . ולא תשימו קרחה . יכול לא יהיו חייבים אלא בין העינים בלבד מנין לרבות את כל הראש תלמוד לומר בראשם לרבות את כל הראש. יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות חייבים על כל קרחה וקרחה וחייבים על הראש כבין העינים. אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצות יתירות לא יהו חייבים אלא אחת ולא יהיו חייבים אלא בין העינים בלבד תלמוד לומר קרחה קרחה לגזרה שוה מה קרחה האמורה בכהנים חייבים על כל קרחה וקרחה וחייבים על הראש כבין העינים אף קרחה האמורה בישראל חייבים על כל קרחה וקרחה וחייבים על הראש כבין העינים . מה קרחה האמורה בישראל אין חייבים אלא על המת בלבד אף קרחה האמורה בכהנים אין חייבים אלא על המת.

סליק פיסקא

כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך . קדושה שהיא עליך היא גרמה לך . דבר אחר לא תנרום לעם אחר להיות קדוש . כיוצא בו כי בו בחר יהוה . כי יעקב בחר לו יה להיות לו לעם סגלה ישראל לסגלתו. דבר אחר כי עם קדוש אתה . קדושת עצמך . ובך בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים. מלמד שכל אחד ואחד מישראל לפני הקדוש ברוך הוא ככל אומות

ego præcipio tibi bodie : Ut præceptum leve sit tibi æque amabile ac præceptum grave : *Nam elegit te Dominus Deus tuus* . Hoc dicebat R. Ismael: Rectum in oculis Dei. *Filii vos Domino Deo vestro*. R. Jehuda dicit: Si vos eritis, sicut filii solent, ecce vos eritis filii, si minus, non eritis filii. R. Meir dicit; Sive hoc sive illo modo; *Filii vos Domino Deo vestro*. Et sic dictum est *Ose*. I. 10. *Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris*. *Non incidetis vos*. Ne faciatis congregationes; sed omnes sint una congregatio: Et sic dictum est *Amos* IX. 6. *Et fasciculum suum super terram fundavit*. Alia expositio: *Non incidetis vos:* Non incidetis vos, sicut alii se incidere solent: Dictum est enim 1. *Reg*. XVIII. 28. *Et incidebant se cultris juxta ritum suum*. *Et non ponetis calvitium*. Crederem non fuisse reos nisi inter oculos duntaxat? Unde probatur ad includendum totum caput? Crederem, quod sacerdotes, in quibus textus multiplicat præcepta, tenerentur pro singulis calvitiis, & tenerentur calvitio, tam in capite, quam inter oculos, sed Israelitæ, in quibus textus non multiplicat præcepta, non tenerentur nisi pro uno tantum, & non tenerentur nisi pro calvitio inter oculos duntaxat? Idcirco dictum est: *Calvitium*, *calvitium*. A pari: Sicut in calvitio in sacerdotibus memorato, tenentur pro singulis calvitiis, & tenentur pro calvitio tam in capite quam inter oculos, ita pariter in calvitio in Israelitis memorato, tenentur pro singulis calvitiis, & in calvitio tam in capite quam inter oculos: Sicut in calvitio in Israelitis memorato, non tenentur nisi propter mortuum duntaxat, ita pariter in calvitio in sacerdotibus memorato, non tenetur nisi propter mortuum.

Finis textus.

Populus enim sanctus tu Domino Deo tuo. Sanctitas, quæ in te est, hoc tibi perficit. Alia expositio: Non factum est alteri populo, ut esset sanctus. Huic simile dictum est *Deut*. XVIII. 5. *Ipsum enim elegit Dominus*. *Quoniam Jacob elegit sibi, ut esset sibi in populum peculiarem* : *Israel in peculium sibi*. *Psal*. CXXXV. 4. Alia expositio: *Populus enim sanctus tu*. Sanctifica teipsum. *Et te elegit Dominus Deus tuus in populum peculiarem præ omnibus populis*. Docemur, quod singuli Israelitæ coram Deo S. B. æquivaleant cunctis

העולם יכול אף מאבות הראשונים תלמוד לומר מכל העמים אשר על פני אדמה. אמור מעתה משלפניו ומלאחריו ולא מאבות הראשונים. כל בהמה מפרסת וגו' עד שיהו בה שלשה סימנים הללו אינה מותרת באכילה. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר השסועה מן חיה. אמר רבי יאשיה כל מקום שנאמר צפור בטהור הכתוב מדבר. אמר רבי יצחק עוף טהור נקרא עוף ונקרא ציפור והטמא אין נקרא אלא עוף בלבד. לא תאכל כל תועבה. רבי אליעזר אומר מנין לצורם אוזן של בכור ואכל ממנה עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר נאמר כאן תועיבה ונאמר להלן לא תזבח ליהוה אלהיך שור ושה. מה תועיבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר. וארת הבהמה אשר תאכלו. שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור. מלמד שחיה בכלל בהמה מנין שאף בהמה בכלל חיה תלמוד לומר זארת החיה מלמד שחיה קרויה בהמה. ובהמה קרויה חיה. מלמד שבהמה טמאה מרובה מטהורה בכל מקים הכתוב פורט ארת המועט תלמוד לומר זארת הבהמה. איל וצבי ויחמור. רבי יוסי אומר תאו זה שור הבר.

סליק פיסקא

כל בהמה מפרסת פרסה לפי שמצינו שריבה הכתוב כעין טריפורת אף אני ארבה ארת הפסול כעין פסולים. ואיזה זה זה החורש בשור וחמור ובמוקדשים תלמוד לומר שור שה כשבים ושה עזים. תאכלו. מרבה אני ארת אילו ועדיין לא ארבה אני ארת הרובע וארת הנרבע. מוקצה ונעבד. אתנן ומחיר וכלאם תלמוד לומר שור שה כשבים. מרבה אני ארת אילו. ועדיין לא ארבה אני את שנעבד בה עבירה. על פי עד אחד או על פי

ctis nationibus mundi: Crederem vel præ primis patribus? Idcirco dictum est: *Præ omnibus populis, qui sunt super faciem terræ.* Dic igitur præ omnibus, qui ante fuerunt, & postea erunt, non autem præ primis patribus. *Omne jumentum habens ungulam &c.* Si in eo non fuerint hæc tria signa, non licet illud comedere. Aba Chanan dicit nomine R. Elieser. Discerptum ex fera. Dicit R. Josia; Ubicunque dicitur צפור, de puro textus loquitur: Dicit R. Isaach: Volucris mundus vocatur עוף & vocatur צפור, at immundus non vocatur nisi עוף duntaxat. *Non comedes omnem abominationem.* R. Elieser dicit; unde probatur; si abscindat auriculam primogeniti, & de eo comedat, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non comedes omnem abominationem.* Alii dicunt, quod de profanatis sanctificatorum textus loquatur. Dictum est hic *abominatio*, & dictum est *Deut.* XVII. I. *Non immolabis Domino Deo tuo bovem aut agnum.* Sicut ibi loquitur de profanatis sanctificatorum, ita pariter hoc loco loquitur de profanatis sanctificatorum. *Hoc est jumentum, quod comedetis. Bovem agnum agnorum, aut agnum caprarum, cervum, & capream, & bubulum.* Docemur, quod comprehendat jumento, unde probatur, quod comprehendatur feram? Ex eo quod dictum est: *Hæc est fera.* Docemur, quod illa vocetur jumentum, & jumentum vocetur fera. Docemur, quod jumentum immundum sit multiplicius mundo; ubicunque textus designat quod minus est: Idcirco dictum est: *Hoc est jumentum; Cervum, & capream, & bubulum.* R. Jose dicit: Hic est bos sylvestris.

Finis textus.

OMNE *jumentum findens fissuram.* Quia deprehendimus quod includat textus discerptum juxta speciem discerptorum, ita pariter ego includam profanatum juxta speciem profanatorum; Et quodnam istud est? Qui arat bove & asino, & in sanctificatis. Idcirco dictum est: *Bovem agnum agnorum, & agnum caprarum comedetis.* Includam ego istos, at non includam quadrupedem iniens, & initum, destinatum Idololatriæ, aut idololatrice cultum, donum meretricis, & pretium canis, atque heterogenea. Idcirco dictum est: *Bovem, agnum agnorum.* Includam ego ista, at non includam quadrupedem, in

הבעלים תלמוד לומר שור שה כשבים תאכלו. מרבה אני את אילו. ועדיין לא ארבה את שנעברה בו עבירה. על פי שנים עדים. ועדיין לא נגמר דינו תלמוד לומר שור שה כשבים תאכלו. מרבה אני את אילו שגדלו בטהרה ועדיין לא ארבה את ולד טריפה שינקה מן הכשירה תלמוד לומר בבהמה. מרבה אני את ולד טריפה שינקה מן הכשירה ועדיין לא ארבה את ולד טריפה שינקה מן בהמה טהורה עם הטמאה תלמוד לומר בבהמה. כל בהמה בבהמה תאכלו לרבות שיליא. יכול אפילו יצאת מקצתה תלמוד לומר אותה אותה תאכלו. אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה. אין לי לא בעשה מנין אף בלא תעשה תלמוד לומר את הגמל הארנבת ואת השפן והחזיר. מבשרם לא תאכלו. אין לי לא אילו בלבד שאר בהמה טמאה מנין ודין הוא ומה אילו שיש בהם סימני טהרה הרי הן בלא תעשה שאר בהמה טמאה שאין בהם סימני טהרה אינו דין שיהו בלא תעשה על אכילתם. נמצא הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב ושאר בהמה טמאה מקל וחומר נמצא מצות עשה שלהם מן הכתובים ומצות לא תעשה מקל וחומר. אך את זה לא תאכלו. וכי משה קניגי ובלסטר היה. מכן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים. כל צפור טהורה תאכלו מכלל שנאמר וצוה הכהן ולקח למטהר. יכול כשם ששחוטה אסורה כך משולחת אסורה תלמוד לומר כל צפור טהורה תאכלו. או כשם שמשולחת מותרת כך שחוטה מותרת תלמוד לומר וזה אשר

in quo factum sit peccatum ex ore unius testis; aut ex ore dominorum. Idcirco dictum est: *Bovem agnum agnorum comedetis*. Includam ego ista, at non includam quadrupedem, in quo factum sit peccatum ex ore duorum testium, & cujus judicium nondum fuerit absolutum: Idcirco dictum est: *Bovem, agnum agnorum comedetis*. Includam ego ista, quæ adoleverint in puritate, at non includam quod natum sit discerptum, quod ex quadrupede legitima lactaverit. Idcirco dictum est: *In jumento*. Includam ego quod natum sit discerptum, quod ex quadrupede legitima lactaverit, at non includam quod natum sit dicerptum, quod ex jumento mundo lactaverit cum immunditie. Idcirco dictum est: *In jumento*; *Omne jumentum in jumento comedetis*. Ad includendum secundinam. Crederem vel quod egreditur ex latere? Idcirco dictum est: *Ipsum*; *ipsum comedetis*; Ipsum comedi potest, at jumentum immundum comedi non potest. Non probo nisi de præcepto affirmativo, de negativo unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Camelum, & leprosum, & cuniculum, & porcum: De eorum carne non comedetis*. Non probo nisi de istis duntaxat, de ceteris jumentis immundis unde probatur? Argumento. Si ista in quibus sunt signa puritatis, prohibentur præcepto negativo, cetera jumenta immunda, in quibus non sunt signa puritatis, non erit æquum, ut eorum comestio interdicatur præcepto negativo? Deprehenduntur interdicti camelus, lupus, cuniculus & porcus interdicti ex textu, & cetera animalia immunda argumento a minori ad majus. Deprehenditur eorum pæceptum affirmativum ex textibus, & præceptum negativum argumento a minori ad majus. *Verumtamen hoc non comedetis*. Dicit R. Akiba: Num Mose venator, & jaculator erat? Hinc eruitur responsio contra dicentes: Lex non est de cœlo. *Omnem avem mundam comedetis*. Generaliter dictum est *Levit.* XIV. 4. *Et præcipiet sacerdos, & assumet ad purificandum*. Crederem, quod sicut mactatio erat interdicta, ita quoque emissio fuerit interdicta]? Idcirco dictum est: *Omnem avem mundam comedetis*. Aut sicut emissio est permissa, ita quoque fuerit permissa mactatio. Idcirco dictum est: *Et hæc sunt de quibus comedetis: Aquila, & accipiter, & haliæetus*. R. Akiba dicit. Memoratur hic aquila, & memoratur *Levit.* XI. 13. *Aquila*; Sicut aquila ibi dicta,

תאכלו מהם את הנשר ואת הפרס והעזניה. רבי עקיבא אומר נאמר כאן נשר ונאמר להלן נשר מה נשר האמור להלן עשה כל האמור בנשר בל תאכיל ובל תאכל אף נשר האמור כאן עשה כל האמור בנשר בל תאכיל ובל תאכל רבי שמעון אומר נאמר כאן איה ונאמר להלן איה. מה איה האמור כאן עשה את הדאה מן איה. אף איה האמורה להלן עשה את הדאה מן איה. לא תאכלו כל נבלה. אין לי אלא נבלה טרפה מנין תלמוד לומר נבלה כל נבלה לגר אשר בשעריך. מלמד שנותנה במתנה לגר תושב. מנין אף לנכרי תלמוד לומר לנכרי. ומנין שמוכרה לגר תושב תלמוד לומר או מכור. ומנין אף לנכרי תלמוד לומר לנכרי. כשתימצי לומר מוכר ונותנה במתנה לנכרי ולגר תושב. רבי יהודה אומר דברים ככתבם. דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי לנהוג התיר בפניהם. כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך. קדש את עצמך. לא תבשל גדי בחלב אמו. שלש פעמים. פרט לחיה ועוף ובהמה טמאה רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך. יצא עוף שאין לו חלב יום. דבר אחר לא תבשל גדי בחלב אמו. למה נאמר שלש פעמים כנגד שלש בריתות שכרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל אחת בחורב ואחת בערבות מואב ואחת בהר גריזים ובהר עיבל.

סליק פיסקא

עשר תעשר מלמד שאין מעשרים משנה לחבירתה אין לי אלא מעשר שני שבו דיבר הכתוב. מנין לרבות שאר מעשרות תלמוד לומר עשר תעשר. מנין למעשר בהמה שאין מעשרים אותה משנה לחבירתה תלמוד לומר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון. מנין למעשר בהמה שהוא בעמור ועשר תלמוד לומר עשר תעשר. יכול דבר שגידולו מן הארץ כגון סטים וקוצה יהיה חייב במעשר תלמוד לומר עשר תעשר ואכלת. יכול אף דבש וחלב. תלמוד לומר היוצא השדה שנה

ἑta, consideratur omne quod dictum est in aquila: Ne comedes, nec faciat comedere: Ita pariter hoc loco. R. Simeon dicit: Dictum est hic *vultur*; & dictum est *Levit.* l. c. *vultur*; Sicut in vulture ibi dicto consideratur vultur species milvi, ita ibi pariter. *Non comedetis omne cadaver*. Non probo nisi de cadavere, de discerpto unde probatur? Ex eo quod dictum est. *Cadaver; omne cadaver. Peregrino qui est in portis tuis*. Docemur, quod donetur a peregrino inquilino. Unde probatur vel alienigenæ? Ex eo quod dictum est: *Alienigenæ*. Et unde probatur quod vendet a peregrino inquilino? Ex eo quod dictum est: *Aut vendes*. Et unde probatur, vel alienigenæ? Ex eo quod dictum est: *Alienigenæ*. Quasi deprehenditur, quod dicam, vendatur, & dono quod detur alienigenæ, & peregrino inquilino. R. Jehuda dicit: Verba sicut scripta sunt. Quæ sunt permissa, & in quibus alii observant interdictum, tibi non licet in eorum conspectu observare permissum: *Populus sanctus Domino Deo tuo*. Sanctifica teipsum. *Non coques hœdum in lacte matris suas:* Tribus vicibus dictum est: Excludit feram, & volucrem, & jumentum immundum. R. Jose Galilæus dicit: Dictum est: *Non comedetis omne cadaver; Peregrino, qui est in portis tuis*. Excluditur volucris, in quo non est lac quotidie: Alia expositio. *Non coques hœdum in lacte matris suæ*. Cur dictum est *tribus vicibus?* Contra tria fœdera, quæ percussit Deus Cum Israel, primum in Horeb, secundum in campestribus Moab, & tertium in monte Gerizim, & in monte Ebal.

Finis textus.

DEcimando decimabis. Docemur, quod non decimarent de anno in alterum annum. Non probo nisi de decima secunda, de qua loquitur textus; unde probatur ad includendum ceteras decimas? Ex eo quod dictum est: *Decimando decimabis*. Unde probatur de decimam jumentis quod illa non decimatur de anno in alterum annum? Ex eo quod dictum est: *Decimando Decimabis omnem proventum seminis tui egredientem ex agro quotannis*. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis. Unde probatur decimam jumenti juberi præcepto: Surge, & decima? Ex eo quod dictum est: *Decimando decimabis*. Crederem fuisse decimandum, quod crescit ex terra, e. g. Indicum, & ru-

שנה. אמור מעתה דבר היוצא מרשות שדה. מכלל שנאמר ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהריך. יכול אין לחייב אלא על דגן תירוש ויצהר. מנין לרבות שאר פירות. תלמוד לומר תבואת זרעך. יאמר זה שאלמלא כן הייתי אומר מה תבואה מיוחדת שמכניסה לקיום ודרכה להאכל כמות שהיא. אף אני ארבה אלא כיוצא בה. הא מה אני מרבה את האורז ואת הדוחן ואת הפרגים ואת השומשמים. מנין לרבות שאר קיטניות תלמוד לומר עשר תעשר. מרבה אני את הקיטניות שדרכו להאכיל כמות שהם. ועדין לא ארבה את התרמוסים ואת החרדל שאין דרכם להאכיל כמות שהם תלמוד לומר עשר תעשר. יכול אף על פי שלא השרישו תלמוד לומר ואכלת. מנין לרבות ירקות למעשרות. תלמוד לומר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ לרבות שום ושיחליים ונרגיר. יכול שאני מרבה לפת צנונות וזרעוני גינה שאינן נאכלים תלמוד לומר מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ. מפרי העץ לרבות פירות האילן. יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונא וחרובי גירורא שאין נאכלים תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי עץ. מנין שאדם מעשר את שאוכל תלמוד לומר תעשר מנין שזורע תלמוד לומר היוצא השדה יכול אף על פי שלא נגמרה מלאכתו בשדה תלמוד לומר כדגן מן הגרן והרי היא כשדה. וכמלאה מן היקב. עד שהיקב בשדה. יכול יהיה אדם אוכל אכילת עראי בשדה תלמוד לומר עשר תעשר. מנין שזורע תלמוד לומר מיוצא השדה. מנין שכונס תלמוד לומר תבואת זרעך. אמרו חרבו חנויות בני חנן שלש שנים קודם לארץ ישראל שהיו מוציאים פירותיהם

& rubiam? Idcirco dictum est. *Decimando decimabis, & comedes*. Crederem vel mel, & lac? Idcirco dictum est. *Egredientem ex agro quotannis*. Dic igitur, quod egreditur de potestate agri. Generaliter dictum est: *Et comedes coram Domino Deo tuo in loco, quem elegerit, ad habitandum nomen suum ibi. Decimam tritici tui, musti tui, & olei tui*. Crederem, quod non teneretur nisi pro tritico, musto, & oleo? Unde probatur ad includendum reliquos fructus? Ex eo quod dictum est: *Proventum seminis tui*. Si non dixisset, ego ita dicere potuissem; Sicut proventus est peculiaris, qui colligitur, ut conservetur, & comedi solet, sicuti est, ita pariter ego his similia includam: Ecce ego includo oryzam, milium, & sesamum; Unde probatur ad includendum cetera legumina? Ex eo quod dictum est: *Decimando decimabis*: Includam ego legumina, quæ solent comedi, qualia sunt; at non includam lupinos, & sinapi quæ non solent comedi, sicuti sunt. Idcirco dictum est: *Decimando decimabis*. Crederem vel si radices non egerint? Idcirco dictum est: *Et comedes*: Unde probatur fuisse olera decimanda? Ex eo quod dictum est: *Et omnem decimam terræ*: *De semine terræ*. Ad includendum allium, & ficos immaturos, & caricam? Crederem posse includere raptam, raphanos, & semina horti, quæ non comeduntur? Idcirco dictum est: *De semina terræ*. Non autem de omni semine terræ; *De fructu arboris*. Ad includendum fructus arboris. Crederem posse includere siliquas Sylvestres & siliquas Salmona, & siliquas siccas quæ non comeduntur? Idcirco dictum est: *De fructu arboris*. Non autem de omni fructu arboris: Unde probatur, quod homo decimare debeat, quod comedit? Ex eo quod dictum est. *Decimabis*. Unde probatur, quod debeat decimare, quod serit? Ex eo quod dictum est: *Egrediente de agro*. Crederem vel si non fuerit absolutum ejus opus iu agro? Idcirco dictum est *Num.* XVIII. 27. *Sicut triticum de area*. At ecce illud est in agro: *Et sicut plenitudo de torculari*. Donec sit torcular in agro; Crederem, quod homo possit comedere accidentaliter in agro? Idcirco dictum est: *Decimando decimabis*: Unde probatur de serente? Ex eo quod dictum est: *Egrediente ex agro*: Unde probatur de colligente? Ex eo quod dictum est: *Proventum seminis tui*. Dixerunt: Devastarunt officinas filii misericordiæ tribus annis ante terram Israel

מיד מעשר שהיו דורשים לומר עשר תעשר. ואכלת ולא מוכר תבואת זרעך. ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר. רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים. רבי עקיבא אומר יכול יהיה אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ תלמוד לומר ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות. מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגן. אי אתה מביא בכורות. שמעון בן זומא אומר יכול כשם שנתנה תורה מחיצה בין קדשי קדשים לקדשים קלים. כך נתנה תורה מחיצה בין בכור למעשר שני. ודין הוא בכור טעון הבאת מקום. מה בכור אינו נאכל אלא לפנים מן החומה. אף מעשר שני אינו נאכל אלא לפנים מן החומה. מה לבכור שכן מיעט מקום אכילתו שכן מיעט זמן אכילתו תאמר במעשר שני שריבה זמן אכילתו הואיל וריבה זמן אכילתו ירבה מקום אכילתו תלמוד לומר ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר. מה בכור אינו נאכל אלא לפנים מן החומה אף מעשר אינו נאכל אלא לפנים מן החומה רבי שמעון אומר יכול יהיה אדם מעלה מעשר שני בזמן הזה ואוכלו. ודין הוא בכור ומעשר טעונים הבאת מקום. מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני אינו נאכל אלא בפני הבית. לא אם אמרת בבכור שכן יש ממנו דמים ואמורים למזבח תאמר במעשר שני שאין ממנו דמים ואימורים למזבח. בכורים יוכיחו שאין בהם דמים ואמורים ואין נאכלים אלא בפני הבית. לא אם אמרת בבכורים שכן טעונים הנחה לפני

rael, quia eduxerunt fructus suos de potestate decimæ, quia exposuerunt dicendo: *Decimando decimabis; & non vendes proventum seminis tui. Et comedes coram Domino Deo tuo in loco, quem elegerit*. R. Jose dicit: Tres res nomine trium seniorum. R. Akiba dicit: Crederem, quod homo faciat adscendere primogenita, quæ sint extra rerram in terram? Idcirco dictum est: *Et comedes coram Domino Deo tuo, in loco, quem elegerit*. Ex eo loco, unde adducis decimam frumenti, adduces primogenita. Ex locis extra terram sicut tu non adducis decimam tritici, ita pariter non adduces primogenita. Simeon ben Zoma dicit: Crederem, quod sicut lex assignavit sepimentum inter sanctitates sanctitatum, & sanctitates leves, ita pariter assignavit sepimentum inter primogenitum, & decimam secundam? Et probari potest argumento. Primogenitum adducendum erat ad locum; sicut primogenitum non comedebatur nisi intra murum, ita pariter decima secunda non comedebatur nisi intra murum; Si in primogenito, in quo diminuitur locus ejus comestionis, quia diminuitur tempus comestionis, dices de decima secunda, in quo prorogatur tempus comestionis? Quoniam prorogatur tempus ejus comestionis, producetur locus ejus comestionis. Idcirco dictum est: *Et comedes coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit*: Sicut primogenitum non comeditur nisi intra murum, ita pariter decima non comedebatur nisi intra murum. R. Simeon dicit: Crederem, quod homo possit offerre decimam secundam hoc tempore, & comedere? Et probari potest argumento. Primogenitum & decima adducenda erant ad locum; Sicut primogenitum non poterat comedi nisi stante domo, ita pariter decima secunda non poterit comedi nisi stante domo. Minime; si dixisti de primogenito de quo offerendi erant sanguines & adipes altari, dices de decima secunda, de quo non erant offerendi sanguines, & adipes altari. Primitiva probent, ex quibus licet non essent offerendi sanguines & adipes, tamen non comedebantur nisi stante domo. Minime; Si dixisti de primitivis, quæ ponenda erant coram altari, dices de decima secunda, quæ non ponenda erat coram altari. Idcirco dictum est: *Et comedes coram Domino Deo tuo, in loco, quem elegerit*. Æquiparat primogenitum decimæ secundæ, sicut primogenitum non comedebatur, nisi stante domo, ita pariter decima se-

המזבח . תאמר במעשר שני שאין טעון הנחה לפני המזבח . תלמוד לומר ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר. מקיש בכור למעשר שני מה בכור אינו נאכל בפני הבית אף מעשר שני אינו נאכל לא בפני הבית. אחרים אומרים יכול בכור שעבר זמנו משנה לחבירתה יהיה פסול כפסולי המוקדשים תלמוד לומר ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר. מקיש בכור למעשר שני. מה מעשר שני נאכל משנה לחבירתה אף בכור נאכל משנה לחבירתה.

סליק פיסקא

כי ירבה ממך הדרך . יכול ברחוק זמן הכתוב מדבר תלמוד לומר כי ירבה ממך הדרך . ברחוק מקום הכתוב מדבר ולא ברחוק זמן אין לי לא שהוא מרובה מנין אפילו למועט תלמוד לומר כי לא תוכל שאתו. אין לי לא עני עשיר מנין תלמוד לומר כי יברכך יהוה אלהיך . ונתתה בכסף מלמד שאין מתחלל לא על הכסף . ומנין לעשות שאר מטבע בכסף ודין הוא הואיל והקדש מתחלל על הכסף. ומעשר שני מתחלל על כסף . מה הקדש עשה בו שאר מטלטלים בכסף אף מעשר שני עשה בו שאר מטבע בכסף מה להקדש שעשה בו שאר מטלטלים בכסף תאמר במעשר שני שלא עשה בו שאר מטלטלים בכסף , שנאמר ונתתה בכסף וצרתה הכסף בידך . דבר שדרכו ליצרר דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר דבר שיש בו צורה . פרט לאסימון שאין עליה צורה . בידך . פרט לכשיצא חוץ מרשותך . והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו זו שילה ובית עולמים. ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך. רבי יהודה אומר יכול הלקוח בכסף מעשר שנטמא טעון פריון ודין הוא ומה מעשר שני שנטמא הרי הוא נפדה הלקוח בכסף מעשר שנטמא אינו דין שיפדה תלמוד לומר בכסף בכסף ראשון ולא כסף שני שלשה כספים נאמר בענין אחד למעשר טהור ואחד למעשר טמא ואחד ללקות

secunda non comedebatur nisi stante domo. Alii dicunt: Crederem primogenitum, cujus tempus præterierit de anno in alterum annum, fuisse profanatum, sicut profana sanctificatorum? Idcirco dictum est: *Et comedes coram Domino Deo tuo in loco, quem elegerit.* Æquiparat primogenitum decimæ secundæ; sicut decima secunda non comedebatur nisi de anno in alterum annum, ita pariter primogenitum non comedebatur nisi de anno in alterum annum.

Finis textus.

Q*UUM vero multa fuerit a te via:* Crederem quod de distantia temporis textus loquatur? Idcirco dictum est: *Quum vero multa fuerit a te via:* De distantia loci textus loquitur, non autem de distantia temporis. Non probo nisi quando fuerit multa, quando fuerit pauca, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quo minus possis ferre illam*. Non probo nisi de paupere, de divite unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quum benedixerit tibi Dominus Deus tuus; tunc dabis eam pro argento.* Docemur, quod non profanaretur, nisi argento; Et unde probatur considerandas fuisse ceteras monetas sicut argentum. Argumento: Quoniam sanctitas profanatur argento, & decima secunda profanatur argento; Sicut in sanctitate considerantur cetera mobilia sicut argentum, ita pariter in decima secunda erunt considerandæ reliquæ monetæ, sicut argentum. Si in sanctitate considerantur cetera mobilia, sicut argentum, dicede decima secunda, in qua non considerantur reliqua mobilia sicut argentum? Idcirco dictum est: *Tunc dabis eam argento. Et erit ligatum argentum in manu tua.* Quod solet ligari. Verba R. Ismaelis: R. Akiba dicit: Id in quo sit figura. Excludit argentum rude, in quo non sit figura. *In manu tua*. Excludit, quando sit eductum de potestate tua: *Et ibis ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus*. Hic est Silo, & domus seculorum. *Et dabis argentum pro omni, quod desideraverit anima tua.* R. Jehuda dicit: Crederem, quod emens argento decimam, quæ polluta fuerit, deberet redimere? Et probari potest argumento. Si decima, quæ polluta fuerit, redimitur, emens argento decimam, quæ polluta sit, non erit æquum ut redimat? Idcirco dictum est: *Argento, argento*. Argento primo, non autem argento secundo. Tria argenta memorata sunt in subjecto; Unum pro decima munda, & alterum pro de-

בכסף מעשר . בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן יכול בעבדים ושפחות וקרקעות תלמוד לומר בבקר ובצאן . אין לי לא אכילה . שתייה מנין תלמוד לומר ביין ובשכר . אין לי אלא אכילה ושתייה מנין אף משביחי אוכלים ושתייה כגון הקושט והחימוס וראשי בשמים והתיאה והחילתית, והפילפלים . וחלת הריע תלמוד לומר בכל אשר תשאלך נפשך. יכול אף מים ומלח תלמוד לומר בבקר ובצאן . ביין ובשכר מה אילו מיוחדים שהם פרי מפרי וגידולו מן הארץ אף אין לי לא פרי מפרי וגידולו מן הארץ . בן בג בג אומר בבקר ואכלת פרה על ידי עורה . בצאן ולקחת רחל על ידי גיזתה . ביין . ולקחת חבית על ידי קנקנה ובשכר . ולקחת תמד משתחמץ. יכול יקח בהמה למשתה בנו הרי אתה דן נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה שמחה האמור כאן שלמים . אף שמחה האמור להלן שלמים . אי מה שמחה האמור להלן עולה ושלמים . אף שמחה האמורה כאן עולה ושלמים תלמוד לומר ואכלת ושמחת שמחה שיש עמה אכילה יצאו עולות שאין עמם אכילה.

סליק פיסקא

והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו בכל מקום שאתה מוצא לוי הזה תן לו מחלקו אין לו חלקו . תן לו מעשר שני . אין לו מעשר שני . תן לו מעשר עני . אין לו מעשר עני . תן לו שלמים . אין לו שלמים פרנסהו מן הצדקה שנאמר ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך להגיד מה גרם. מקצה שלש שנים . יכול אפילו בחג תלמוד לומר כי תכלה לעשר . יכול בחנוכה תלמוד לומר קץ והלא נאמר קץ.

decima immunda, & alterum pro emente argento decimam. *Pro omni, quod desideraverit anima tua in bobus, & in ovibus*. Crederem servis, & ancillis, & agris? Idcirco dictum est: *In bobus, & in ovibus*. Non probo nisi de cibo, de potu unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In vino, & in sicera*. Non probo nisi de cibo & potu, de conditura ciborum, & potus unde probatur, uti sunt costus, cinamomum, & summitates aromatum, & laser, & laserpitium, & piper, & assa fœtida unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Pro omni, quod desideraverit anima tua*. Crederem vel aquas, & salem? Idcirco dictum est: *In bobus, & in ovibus, in vino, & in sicera*: Sicut ista sunt peculiaria, quæ sunt fructus quæ producuntur, & crescunt ex terra; ita pariter ego non probo nisi de fructibus, qui producuntur & crescunt ex terra. Ben Bagbag dicit: *In bobus; Et comedes*, vaccam propter ejus pellem: *In ovibus; Et emes* ovem propter ejus tonsuram: *In vino; & emes* dolium propter ejus amphoram: *Et in sicera, & emes* vinacea, postquam fermentaverit. Crederem quod posset emere jumentum pro convivio filii sui? Ecce tibi argumentum. Memoratur hic lætitia, & memoratur ibi lætitia; sicut lætitia ibi dicta designat sacrificia pacifica, ita pariter lætitia hoc loco dicta designat sacrificia pacifica; aut sicut ibi designat holocaustum & pacifica, ita pariter hoc loco designat holocaustum & pacifica? Idcirco dictum est: *Et comedes & lætabaris*. Intelligitur de lætitia, in qua sit comestio, excluduntur holocausta, in quibus non est comestio.

Finis textus.

E*T Levitam, qui est in portis tuis, non deseres*. Ubicunque invenies Levitam istum, da illi de ejus parte, si non fuerit de ejus parte, da illi decimam secundam; si non fuerit decima secunda; da illi decimam pauperis; si non fuerit decima pauperis; da illi pacifica, si non fuerint pacifica, ales ex eleemosyna; Dictum est enim. *Et veniat Levita, quia non est portio, ac hæreditas tecum*. Ad ostendendum, quænam sit causa. *Post finem trium annorum*. Crederem in festo tabernaculorum? Idcirco dictum est *Deut.* XXVI. 12. *Cumque compleveres decimare*. Crederem in Chanuchah? Idcirco dictum est קץ. Atqui dictum est קץ. Sicut ibi

מה קץ האמור להלן רגל אף קץ האמור
כאן רגל . אי מה קץ האמור להלן חג
הסוכות אף קץ האמור כאן חג הסוכות
תלמוד לומר כי תכלה לעשר . רגל
שמעשר כלה בו הוי אומר זה חג הפסח
מיכן אמרו ערב יום טוב האחרון של פסח
של רביעית ושל שביעית היה ביעור
ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית.
בשביעית מפני מעשר עני שבששית .
יכול אף שנה שביעית תהא חייבת
במעשר תלמוד לומר שנת המעשר שנה
שחייבת במעשר יצאת שנה שביעית
שאינה חייבת במעשר . יכול יהיו שני
מעשרות נוהגים בה תלמוד לומר שנת
המעשר . מעשר אחד נוהג בה ואין שני
מעשרות נוהגים בה אין לי אלא מעשר
עני שבו דיבר הכתוב מנין לשאר מעשרות
תלמוד לומר תבואתך ריבה . תוציא את
כל מעשר תבואתך מלמד שמוציאים
אותו ממקום טומאה למקום טהרה ,
יכול אף של שאר שנים יהיו מוציאים
אותו ממקום טומאה למקום טהרה ,
תלמוד לומר בשנה ההיא . של שנה
ההיא אתה מוציא . ואי אתה מוציא
של שאר שנים . ממקום טומאה למקום
טהרה . של שנה ההיא אתה מבער .
ואי אתה מבער ירק שיצא מראש השנה
ועד הפסח . והנחתו בשעריך . ואם אין
שם עני הניחו באוצר . איני יודע מי
ידחה מפני מעשר עני . אם מעשר
ראשון אם מעשר שני . תלמוד לומר
ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך .
יבא הלוי ויטול חלקו מקום דברי רבי
יהודה . רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו
צריך הרי הוא אומר ולבני לוי הנה נתתי
את כל מעשר בישראל לנחלה מה
נחלה אינה זזה אף מעשר ראשון אינו
זז. יכול אפילו לקט שכחה ופיאה יהיו
חייבים במעשר . תלמוד לומר ובא הלוי
כי אין לו חלק ונחלה עמך . דברים
שאין לו בהם חלק ונחלה עמך אתה

ibi designat festum, ita pariter in hoc loco; Aut dicam; sicut ibi designat festum tabernaculorum, ita pariter in hoc loco. Idcirco dictum est: *Cumque compleveris decimare*: Festum, in quo decima completur. Et hoc est festum Paschatis: Hinc dixerunt: Vespera diei festi novissimi Paschatis anni quarti, & septimi erat remotio, in quarto, propter decimam pauperis, quæ erat in tertio; In septimo propter decimam pauperis, quæ erat in sexto. Crederem quod vel annus septimus obligaretur ad decimam? Idcirco dictum est *Deut.* l. c. *Anno decimæ*: Anno, qui obligetur ad decimam; excluditur annus septimus, qui non obligatur ad decimam. Crederem in eo duas decimas fuisse observatas? Idcirco dictum est: *Anno decimæ*. Una non duæ decimæ in eo observabantur: Non probo nisi de decima pauperis, de qua loquitur textus, de ceteris decimis unde probatur? Idcirco dictum est ibid. *Proventus tui*. Includit: *Educes omnem decimam proventus tui*. Docemur, quod educerent de loco immundo in locum mundum. Crederem vel reliquis annis eam educerent de loco immundo in mundum? Idcirco dictum est: *Anno illo*. Decimam anni illius tu educes; at non educes decimam ceterorum annorum de loco immundo in locum mundum. Decimam anni illius tu removebis, at non removebis olus, quod egreditur a principio anni usque ad Pascha. *Et relinques in portis tuis*. Si ibi non fuerit pauper, reconde in horreo. Ignoro quænam removenda sit ante decimam pauperis, utrum decima prima, an decima secunda. Idcirco dictum est: *Et veniat Levita, quia non est ei portio & hæreditas tecum*. Veniat Levita, ac accipiat portionem suam ex omni loco: Verba R. Jehuda: R. Eliezer ben Jacob dicit: Non est necesse; Ecce dictum est: *Et filiis Levi ecce dedi omnes decimas in Israel in hæreditatem*. Sicut hæreditas non recedit, ita pariter decima prima non recedit. Crederem vel spicilegium, & manipulum oblivione relictum, & angulum obligari ad decimam? Idcirco dictum est: *Et veniat Levita, quia non est ei portio, & hæreditas tecum*. Res, in quibus non sit ei portio, neque hæreditas, dabis illi, excluduntur ista, in quibus est ei portio & hæreditas tecum. *Et peregrinus, & pupillus, & vidua, qui sunt in portis tuis*: Crederem sive fuerint sive non fuerint indigentes? Tu ne mireris, quia dictum est *Deut.* XXIV. 17. *Neque* Pi-

נותן לו . יצאו אילו שיש לו בהם חלק
ונחלה עמך. והגר והיתום אשר בשעריך
יכול בין חסירים בין שאינן חסירים ולא
תתמה שהרי הוא אומר לא תחבול
בגד אלמנה בין ענייה בין עשירה תלמוד
לומר עני . מה עני חסר אף כולם
חסירים . יכול בין בני ברית ובין שאין
בני ברית תלמוד לומר לוי . מה לוי בן
ברית אף כולם בני ברית . ואכלו
ושבעו . תן להם כדי שבעם מיכן אמרו
אין פוחתים לעני בגורן מחצי קב חיטים
או קב שעורים . בשעריך . מלמד שאין
מוציאים מן הארץ לחוצה לארץ אמר
משפחת בית נבלטה הייתה בירושלם
ונתנו להם שש מאות כיכרי זהב ולא
רצו להוציא חוץ מירושלם.

סליק פיסקא

מקץ שבע שנים . יכול מתחילת
השנה או בסופה הרי אתה דן נאמר
כאן קץ ונאמר להלן קץ. מה קץ האמור
להלן בסופה. ולא בתחילתה . אף קץ
האמור כאן בסופה ולא בתחילתה.
תעשה שמיטה . וזה דבר השמיטה
שמוט כל זמן שיש לו שמיטה אחת
משמט . שבע שנים יכול שבע שנים
לכל אחד ואחד . הרי אתה דן חייב
שבע שנים בשמיטה . וחייב שבע שנים
במלוה. מה שבע שנים האמור בשמיטה
שבע שנים לכל העולם. אף שבע שנים
האמור במלוה, שבע שנים לכל העולם.
או כלך לדרך זו חייב שבע שנים בעבד
עברי וחייב שבע שנים במלוה . מה
שבע שנים האמור בעבד עברי שבע
שנים לכל אחד ואחד אף שבע שנים
האמור במלוה שבע שנים לכל אחד
ואחד . נראה למי דומה . דנין דבר
שתלוי ביובל מדבר שתלוי ביובל . ואל
יוכיח עבד עברי שאין תלוי ביובל . או
כלך לדרך זו דנין דבר שנוהג בארץ
ובחוצה לארץ . מדבר הנוהג בארץ
ובחוצה לארץ. ולא יוכיח השמיטה שאין
נוהג אלא בארץ תלמוד לומר שבע שנים
תעשה שמיטה לגזרה שוה . מה
שבע שנים האמורים בשמיטה שבע
שנים לכל העולם . אף שבע שנים
האמורים במלוה שבע שנים לכל העולם.
יכול יהיה השמטה בספים נוהגת
במדבר תלמוד לומר תעשה שמיטה

Pignori exiges vestimentum viduæ; sive pauper sive dives fuerit. Idcirco dictum est: *Pauper*; Sicut pauper est indigens, ita pariter omnes indigentes: Crederem tam si fuerit filius fœderis, quam si non fuerit filius fœderis? Idcirco dictum est: *Levita*; Sicut Levita est filius fœderis, ita pariter omnes erunt filii fœderis: *Et comedent, & saturabuntur*; Da illis, ut possint saturari: Hinc dixerunt: Non diminuunt pauperi in area de medio cabo tritici, aut de cabo hordei: *In portis tuis*. Docemur, quod non educant de terra extra terram. Dixerunt: Familia domus Nibletha erat Hierosolymæ, cui dederunt sexcenta talenta aurea, & noluerunt educere extra Hierosolymam.

Finis textus.

A *Fine septem annorum*. Crederem a principio, aut in fine anni? Ecce tibi argumentum: Memoratur hic finis, & memoratur ibi finis; Sicut ibi in fine, & non in principio, ita pariter hoc loco in fine, non in principio: *Facies remissionem*: *Hæc autem est ratio remissionis ut remittat*: Quandiu erit illi remissio, tu remittes. *Septem annorum*. Crederem septem annos pro singulis? Ecce tibi argumentum. Tenetur septem annis ad remissionem, & tenetur septem annis remittere mutuum; sic ibi septem anni, qui memorantur in remissione, sunt septem anni universo mundo, ita pariter septem anni memorati in mutuo sunt septem anni universo mundo. Aut hoc modo: Iste tenetur septem annis in servo Hebræo, & tenetur septem annis in mutuo; Sicuti septem anni memorati in servo Hebræo sunt septem anni pro singulis, ita parirer septem anni memorati in mutuo sunt septem anni pro singulis. Videamus cuinam sit similius: Explicetur res quæ pendet a Jubilæo, ab re quæ pendeat a Jubilæo; at non probet servus Hebræus, qui non pendet a Jubilæo: Aut hoc modo; Explicetur res, quæ observatur in terra, & extra terram, ab re, quæ observetur in terra, & extra terram, at non probet remissio, quæ non observatur nisi in terra: Idcirco dictum est: *Septem annorum facies remissionem*. A pari. Sicut septem anni memorati in remissione sunt septem anni universo mundo, ita pariter septem anni memorati in mutuo, sunt septem anni universo mundo: Crederem remissionem pecuniarum observatam fuisse in deserto? Idcirco dictum est:

שמוט לא. אמרתי לא בארץ ישראל
שאתה עושה שמיטה אתה משמט
בארץ בחוצה לארץ. שאי אתה עושה
שמיטה, אי אתה משמט. תלמוד לומר
כי קרא שמיטה ליהוה בין בארץ בין
בחוצה לארץ. וזה דבר השמיטה מיכן
אמרו המחזיר חוב בשביעית יאמר להם
משמט אני במתנה וזה דבר השמיטה
מיכן אמרו שביעית משמטת מלוה ואין
יובל משמט מלוה שהיה בדין ומה
שמיטה שאין מוציא העבדים משמט
מלוה יובל שמוציא עבדים אינו דין
שמשמט מלוה, תלמוד לומר וזה דבר
השמיטה שמיטה משמטת מלוה ואין
יובל משמט מלוה. קל וחומר לשמיטה
שתוציא עבדים. ומה יובל שאינו
משמט מלוה מוציא עבדים שביעית
שמשמטת מלוה אינו דין שתוציא עבדים
תלמוד לומר ובשנה היובל הזאת. זאת
שביעית משמטת מלוה ויובל מוציא
עבדים. שמוט כל בעל משה ידו. יכול
אף בגזילה ופקדון תלמוד לומר משה ידו.
יכול שכר שכיר והקפת החנות והחמור
תלמוד לומר אשר ישה ברעהו אם סופינו
לרבות את כולם מה תלמוד לומר
משה ידו. מה משה ידו בזקיפה אף כולם
בזקיפה. לא יגוש. ליתן עליו בלא תעשה
את רעהו. פרט לאחרים. את אחיו.
פרט לגר תושב. כי קרא שמיטה ליהוה,
בין בארץ בין בחוצה לארץ.

סליק פיסקא

את הנכרי תגוש ואת אחיך לא
תגוש. זו מצות עשה. ואשר יהיה לך
את אחיך. ולא של אחיך בידך. מיכן
אתה אומר המלוה על המשכון אין
שמיטה משמטת. ואת אחיך תשמט ידך.
ולא המוסר שטרותיו לבית דין. מיכן
אמרו הילל התקין פרוסבול מפני תיקון
העולם שראה את העם שנמנעו
מלהלוות זה את זה ועברו על מה
שכתוב בתורה. עמד והתקין פרוסבול

eſt: *Facies remiſſionem*; *ut remittat*. Non dixi niſi in terra Iſrael, ubi facies remiſſionem, ibi remittes; Extra terram ubi facis remiſſionem, non remittes. Idcirco dictum eſt: *Quia proclamavit remiſſionem Domino*. Tam in terra, quam extra terram. *Hæc autem eſt ratio remiſſionis*: Hinc dixerunt: Qui reſtituit chirographum in anno ſeptimo, dicet illis: Remitto ego in donum. *Hæc autem eſt ratio remiſſionis*. Hinc dixerunt: Annus ſeptimus remittit mutuum, at Jubilæus non remittit mutuum: At erat argumentum. Si annus ſeptimus, qui non educit ſervos, remittit mutuum, Jubilæus, qui educit ſervos, non erit æquum, ut remittat mutuum? Idcirco dictum eſt: *Hæc autem eſt ratio remiſſionis*. Annus ſeptimus remittit mutuum, at Jubilæus non remittit mutuum: Argumentum a minori ad majus, quod annus ſeptimus educat ſervos: Si Jubilæus, qui non remittit mutuum, dimittit ſervos, annus ſeptimus, qui remittit mutuum, non erit æquum ut dimittat ſervos? Idcirco dictum eſt: *Et in anno Jubilæo iſto*. Annus ſeptimus remittit mutuum, & Jubilæus dimittit ſervos. *Remittat omnis dominus mutuo dans manum ſuam*. Crederem vel in rapina & depoſito? Idcirco dictum eſt: *Mutuum dans manum ſuam*. Crederem mercedem mercenarii, & arcam apothæcæ, & aſinum? Idcirco dictum eſt. *In eo quod mutuo dederit proximo ſuo*: Si finis ejus eſt, ut includat omnia, cur dictum eſt: *Mutuo dans manum ſuam*: Sicut משה ידו de mutuo, ita pariter omnia de mutuo: *Non exiget*: Ut in eo ſit præceptum negativum. *A proximo ſuo*. Excludit alienos. *A fratre ſuo*: Excludit peregrinum inquilinum. *Quia proclamavit remiſſionem Domini*. Tam in terra, quam extra terram.

Finis textus.

AB *alienigena exiges*. *Et a fratre tuo non exiges*. Hoc eſt præceptum affirmativum. *Et quod fuerit tibi apud fratrem tuum*. Non autem quod fuerit fratri tuo in manu tua. Hinc tu dicis. Mutuum cum pignore annus ſeptimus non remittit: *Apud fratrem tuum remittes manum tuam*; Et non trades ſcripta ſua obligationis Synhedrio. Hinc dixerunt: Hillel ſenior conſtituit ſtatutum propter inſtructionem mundi, cum videret populum detrectantem mutuo dare ſibi invicem, ac tranſgredi, quod ſcriptum eſt in le-

וזהו גופו של פרוזבול מוסרני אני לכם
פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני כל
חוב שיש לי אצל פלוני כל זמן שארצה
והדיינים חותמים למטה או העדים.
אפס כי לא יהיה בך אביון . ולהלן הוא
אומר כי לא יחדל אביון . בזמן שאתם
עושים רצונו של מקום אביונים באחרים.
ובזמן שאין אתם עושים רצונו
של מקום אביונים בכם . כי
ברך יברכך יהוה בארץ מגיד הכתוב
שאין ברכה תליה לא באנכי אני יהוה
ﭏהיך נותן לך לרשתה בשביל שתירש
תכבש. רק אם שמוע תשמע בקול יהוה
ﭏהיך . מיכן אמרו שמע אדם קימעה
משמיעים אותו הרבה . שמע אדם דברי
תורה משמיעים אותו דברי סופרים לשמור
ולעשות כל המצוה הזאת שתהא
מצוה קלה חמורה עליך כמצוה חמורה.
כי יהוה ﭏהיך ברכך כאשר דיבר לך . ומה
דיבר לך ברוך אתה בעיר . והעבטת גוים
רבים . יכול תהא אתה לוה בסלע ומלוה
בסקל כדרך שאחרים עושים תלמוד לומר
ואתה לא תעבוט . ומשלת בגוים רבים.
יכול תהיה מושל באחרים ואחרים
מושלים בך כעניין שנאמר ויאמר ארני
בזק שבעה מלכים וגו׳. לכך נאמר ובך לא
ימשולו . בך ולא באחרים . אביון תאב
קודם אחיך . זה אחיך מאביך . כשהוא
אומר מאחד אחיך מלמד שאחיך מאביך
קודם לאחיך מאמך . באחת שעריך. יושבי
עריך קודמים ליושבי עיר אחרת. בארצך.
יושבי הארץ קודמים ליושבי חוצה לארץ.
כשהוא אומר באחת שעריך היה יושב
במקום אחד. אי אתה מצוה לפרנסו. היה
מחזר על הפתחים אין אתה זקוק לכל
דבר . אשר יתן יהוה ﭏהיך . בכל מקום
לא תאמץ את לבבך . יש בן אדם
שמצער אם יתן אם לא יתן . ולא
תקפוץ את לבבך . יש בן אדם שהוא

lege; Surgens constituit statutum; & hæc substantia statuti: Trado ego vobis judicibus N. N. quod in loco N. omne debitum quod est mihi apud N. exigere velim, quocunque tempore voluero, & Judices subscribunt, aut testes. *Præsertim ut non sit in te mendicus*: Et *Deut.* xv. 11. dictum est: *Non enim desistet mendicus*. Quo tempore feceritis voluntatem Dei, mendici erunt in aliis. Quando vero non feceritis voluntatem Dei, mendici erunt in vobis. *Nam benedicendo benedicet tibi Dominus terræ*. Ostendit textus, quod benedictio non pendeat nisi quam Dominus Deus tuus dat tibi ad hæreditandum eam: Ut eam hæredites, subiges: *Tantum si auscultando auscultaveris voci Domini Dei tui*. Hinc dixerunt: Si quis audiat parum, fiet, ut multum audiat; Si audiat verba legis, fiet, ut audiat verba scribarum: *Ad observandum, & ad faciendum omne præceptum istud*; sit tibi grave præceptum leve, sicut præceptum grave. *Nam Dominus Deus tuus benedixit tibi, sicut dixit tibi*: Et quid dixit tibi? *Benedictus tu in civitate*. *Pignus capiet a gentibus multis*: Crederem, quod mutuo acciperes siclum, & mutuo dares siclum; sicut alii faciunt? Idcirco dictum est: *Et ab te pignus non capietur*. *Et dominaberis gentibus multis*. Crederem, quod aliis dominarere, & alii tibi dominarentur? Sicuti dictum est *Judic.* 1. 7. *Et dixit Adoni Bezec: Septem reges &c.* Idcirco dictum est: *At tibi non dominabuntur*. Tibi non aliis. *Mendicus desiderat ante fratrem tuum*. Hic est frater tuus ex patre tuo. Quando vero dicit: *Ex uno de fratribus tuis*. Docemur, quod frater tuus ex patre tuo antecedat fratrem tuum ex matre tua. *In una portarum tuarum*. Incolæ civitatis tuæ antecedent incolas alterius civitatis. *In terra tua*. Incolæ terræ antecedent illos qui habitant in locis extra terram. Quando vero dicit: *In una portarum tuarum*: Hic est qui habitat in loco uno: Tibi non præcipitur, ut eum nutrias. Si ostiatim circumeat, ad nihil obligaris: *Quam dat Dominus Deus tuus tibi*. In omni loco. *Non obfirmabis cor tuum*. Est, qui affligitur, sive det, sive non det: *Et non claudes cor tuum*. Est homo, qui extendit manum suam, atque iterum claudit: *A fratre tuo mendico*: Si illi non des, finis tuus erit, ut ab illo accipias. Unde probatur, quod si semel aperias, vel centies aperies? Ex eo quod dictum est: *Sed aperiendo aperies illi manum tuam*, & mu-

פושט את ידו וחוזר וקופצה . מאחיך
האביון. אם אי אתה נותן לו סופך ליטול
הימנו . ומנין שאם פתחת פעם אחרת
אתה פותח אפילו מאה פעמים תלמוד
לומר כי פתוח תפתח את ידך לו.
והעבט תעביטנו . נותנים לו וחוזרים
וממשכנים אותו דברי רבי יהודה. וחכמים
אומרים לו הבא משכון כדי להפיס דעתו.
די מחסורו . אי אתה מצווה להעשירו .
אשר יחסר לו , אפילו סוס ואפילו עבד
ומעשה בהילל הזקן שנתן לעני בן טובים
סוס אחד שהיה מתעמל בו ועבד אחד
שהוא משמשו. שוב מעשה בגליל העליון
שהיו מעלים לאדם ליטרא בשר של
ציפור בכל יום . לו זו אשה , כענין
שנאמר אעשה לו עזר כנגדו.

פליק פיסקא

השמר לך בלא תעשה . פן בלא
תעשה. פן יהיה דבר עם לבבך בליעל
לאמר זה שקרוי עבודה זרה נאמר כאן
בליעל ונאמר להלן בליעל . מה להלן
עבודה זרה אף כאן עבודה זרה.
קרבה שנת השבע שנת השמיטה . זו
היא שאמר רבי יוסי הגלילי אם שבע
שנים לכל אחד ואחד היאך היא קרבה
אמור מעתה שבע שנים לכל העולם.
ורעה עינך באחיך האביון . יכול מצוה
לקרות תלמוד לומר ולא יקרא עליך ,
יכול אם יקרא עליך יהיה בך חטא
ואם לא יקרא ליהוה לא יהיה בך
תלמוד לומר והיה בך חטא, ממהר אני
ליפרע על יד קורא מעל יד שאינו
קורא ומנין שאם נתת פעם אחרת
אתה נותן לו אפילו מאה פעמים
תלמוד לומר נתון תתן לו . בינך לבינו.
מיכאן אמרו לשכת חשאים היתה
בירושלם , כי בגלל הדבר הזה , אם
אמר ליתן ונתן נותנים לו שכר אמירה
ושכר מעשה . אמר ליתן ולא הספיק
בידו ליתן נותנים לו שכר אמירה
כשכר מעשה. לא אמר ליתן אבל אמר
לאחרים תנו או לא אמר ליתן ולא
אמר לאחרים תנו. אבל נוח לו בדברים
טובים מנין שנותנים לו שכר על כך
תלמוד לומר כי בגלל הדבר הזה יברכך
יהוה אלהיך בכל מעשיך . כי לא יחדל
אביון מקרב הארץ. ולהלן הוא אומר כי
לא יהיה בך אביון כיצד יתקיימו שני
כתובים הללו בזמן שאתם עושים רצונו

& mutuando mutuabis illi. Dant illi, atque iterum extrahunt ab eo: Verba R. Jehuda. At sapientes dicunt: Adducet pignus ut sedetur ejus mens. *Pro ratione indigentiæ suæ*. Tibi non præcipitur, ut eum divitem facias: *Qua indigebit*. Dandus est vel equus, vel servus. Narratur de Hillel seniore, qui dedit pauperi filio bonorum unum equum cum quo laboraret, & unum servum, qui ei ministraret. Præterea narratur historia in Galilæa superiori, ubi dabant cuidam libram carnis avis singulis diebus: *Ille*. Hæc est mulier; Sicuti dictum est *Genes.* II. 18. *Faciam ei sustentaculum quasi e regione ipsius*.

Finis textus.

Cave tibi: Hoc est præceptum negativum: *Ne*. Hoc est præceptum negativum: *Ne sit verbum penes cor tuum improbum, dicendo*. Hoc est quod vocatur Idololatria: Dictum est hic בליעל & dictum est ibi בליעל, sicut ibi est Idololatria, ita pariter hoc enim loco est Idololatria: *Appropinquat annus septimus, annus remissionis*. Hoc est quod dicebat R. Jose Galilæus: Si septem sunt anni pro singulis, quomodo appropinquat? Dic igitur: Septem anni universo mundo. *Et malignus sit oculus tuus in fratrem tuum mendicum*. Crederem præceptum fuisse invocare? Idcirco dictum est *Deut.* XXIV. 15. *Et non invocet contra te Dominum*. Crederem, si invocasset contra te, fuisse in te peccatum, si non invocasset Dominum, in te non fuisse? Idcirco dictum est: *Et sit in te peccatum*. Festinabo ego ulcisci per manum invocantis de eo, qui non invocaverit: Unde probatur, quod si dederis semel, dabis vel centies? Ex eo quod dictum est: *Dando dabis eis*: Inter te & ipsum. Hinc dixerunt: Conclave silentium erat Hierosolymæ. *Nam causa hujus rei*. Si dicat, dare, & det, dabitur illi merces dicendi, & merces operis. Si dicat dare, & non sit satis in manu sua, quod dat: dabitur illis merces dicendi quasi merces operis. Si non dicat dare, sed dicat aliis, date. Aut non dicat dare, neque aliis dicat: date; sed quiescit in verbis bonis, unde probatur, quod hac de causa detur illi merces? Ex eo quod dictum est: *Nam causa hujus rei benedicet tibi Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis*. *Non enim desistet mendicus de medio terræ*: Et ibi dictum est: *Ut non sit in te mendicus*. Quomodo confir-

של מקום אביונים באחרים ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכם. על כן אנכי מצוך לאמר. עיצה טובה אני נותן לך מטובתך. פתוח תפתח . נתן תתן . למה נאמר כולם מגיד הכתוב הראוי ליתן לו פת נותנים לו פת . הראוי ליתן לו עיסה נותנים לו עיסה . הראוי ליתן לו מעה נותנים לו מעה . הראוי להאכילו בתוך פיו מאכילים אותו בתוך פיו . כי ימכר לך. מנין כשאתה קונה לא תהא קונה אלא עבד עברי שנאמר כי תקנה עבד עברי . מנין כשבית דין מוכרים אותו אינו נמכר אלא לך תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה . יש בעבד מה שאין בעברייה ובעבריה מה שאין בעבד עברי יוצא בשנים ביובל ובגירעון כסף מה שאין בעבריה . עבריה יוצאה בסימנים ואינה נמכרת ונשנית ופודים אותה בעל כרחה מה שאין כן בעברי . הא לפי שאין בעברי מה שאין כן בעבריה . ויש בעבריה מה שאין כן בעברי הוצרך הכתוב לומר עברי והוצרך לומר עבריה . ועבדך שש שנים. אף את הבן יכול אף היורש תלמוד לומר שש שנים תעבור . ומה ראית להביא את הבן ולהוציא את היורש מביא אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה ומוציא אני את היורש שכן אינו קם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה. ברח וחזר מנין שמשלם לו שניו תלמוד לומר שש שנים יעבור . חלה ונתרפא יכול יחזיר לו שכר בטלנותו תלמוד לומר ובשביעית יצא לחפשי חנם.

סליק פיסקא

וכי תשלחנו חפשי מעמך. הענק תעניק לו. יכול אין מעניקים אלא ליוצא בשש מנין ליוצא ביובל ובמיתת הארון. ואמה עבריה בסימנים מנין תלמוד לומר תשלחנו . כי תשלחנו יכול אף

firmantur hi duo textis? Quando feceritis voluntatem Dei, mendici erunt in aliis; Quando vero non facietis voluntatem Dei, mendici erunt in vobis: Consilium bonum vobis dedi præ bonitate tua: *Aperiendo aperies. Dando dabis*. Cur hæc omnia dicta sunt? Ostendit textus; Qui sit dignus, ut ei detur panes, dabunt illi panem; Qui sit dignus, ut illi detur massa farinacea, dabunt illi massam farinaceam: Qui sit dignus, ut illi detur obolus, dabunt illi obulum: Qui sit dignus, ut indetur cibus in os suum, indent cibum in ejus os. *Quum venditus fuerit tibi*. Unde probatur, quod quando emas, non emas nisi servum Hebræum? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXI. 2. *Quum emeris servum Hebræum*. Unde probatur, quod quando Synhedrium illum vendat, non vendat nisi tibi? Ex eo quod dictum est: *Quum venditus fuerit tibi frater tuus Hebræus, vel Hebræa*: Est in servo Hebræo, quod non est in Hebræa, & in Hebræa, quod non est in servo Hebræo; Hebræus exiit annis in Jubilæo, & diminutione argenti, quod non est in Hebræa. Hebræa egreditur signis, & non venditur, & si captiva facta esset, redimenda erat vel invita; Quod non est in Hebræo: Quoniam est in Hebræo, quod non est in Hebræa, & in Hebræa, quod non est in Hebræo; dicendum fuit in textu; *Hebræus*; pariterque dicendum fuit: *Hebræa*. *Et serviet tibi sex annis*: Vel filio: Crederem vel hæredi? Idcirco dictum est: *Sex annis serviet*. Quid vidisti, ut includeres filium, & excluderes hæredem? Includam ego filium, quia statuitur loco patris pro desponsatione, & pro agro possessionis; & excludam ego hæredem, qui non statuitur loco patris pro desponsatione & pro agro possessionis. De fugitivo, qui redeat, unde probatur, quod compleantur ejus anni? Ex eo quod dictum est: *Sex annis serviet*. Si ægrotaverit, & sanatus fuerit, crederem quod restitueret mercedem vacationis suæ? Idcirco dictum est: *Et in septimo egredietur in libertatem gratis*. *Exod.* XXI. 2.

Finis textus.

Q*Uando dimittes illum liberum a te, onerando onerabis illum*. Crederem, quod non onerarent nisi illum, qui egrediatur in sexto anno; unde probatur de illo, qui egreditur in Jubilæo, & in morte domini? Et de ancilla Hebræa, qui egreditur signis; un-

למשתלח בכסף . אתה מעניק תלמוד לומר כי תשלחנו חפשי . למי שאתה משלחו אתה מעניק ואי אתה מעניק למי ששילוחו מעצמו . ומנין שאם הענקת לו פעם אחרת תעניק לו אפילו מאה פעמים תלמוד לומר הענק תעניק לו. ולא ליורשיו . מצאנך מגרנך מיקבך יכול אין מעניקים אלא מצאן גרן ויקב תלמוד לומר הענק תעניק. לרבות כל דבר. אם כן למה נאמר מצאנך מגרנך ומיקבך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שהם ראוים לברכה יצאו כספים שאינם ראויים לברכה . דברי רבי שמעון . רבי אליעזר אומר יצאו פרדות שאינן יולדות . אשר ברכך יהוה אלהיך תתן לו . יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו . תלמוד לומר הענק תעניק לו מכל מקום . אם כן למה נאמר אשר ברכך יהוה אלהיך תתן לו . הכל לפי הברכה מעניקים לו. וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. הענקתי לך ושניתי לך אף אתה הענק לו . ושנה לו . מה במצרים נתתי לך ברוחב יד . אף אתה תתן לו ברוחב יד. וכן הוא אומר אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף . זו ביזת מצרים ואברותיה בירקרק חרוץ. זו ביזת הים. תורי זהב נעשה לך . זו ביזת הים. עם נקודות הכסף. זו ביזת מצרים . על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום . ביום רוצעים בלילה אין רוצעים . והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך . יכול פעם אחת תלמוד לומר אם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני עד שיאמר וישנה אם אמר בתוך שש ולא אמר בסוף שש הרי זה אינו נרצע שנאמר לא

unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Dimittes illum*. *Quando dimittes illum*: Crederem, quod dimissum argento tu deberes onerare? Idcirco dictum est: *Quando dimittes illum liberum*. Quem tu dimittis, debes onerare, at tu non debes onerare, qui seipsum dimittit: Unde probatur, quod si oneres semel, deberes onerare vel centies? Ex eo quod dictum est: *Onerando onerabis illum*. Non ejus hæredes. *De ovibus tuis, & de area tua, & de torculari tuo*. Crederem quod non onerarent nisi de ovibus, & area, & torculari? Idcirco dictum est: *Onerando onerabis*. Ad includendum omnia. Si ita est, cur dictum est: *De ovibus tuis, de area tua, & de torculari tuo*? Sicut oves, & area, & torcular sunt peculiaria, quæ sunt digna benedictione; excluduntur pecuniæ quæ non sunt dignæ benedictione. Verba R. Simeon: R. Eliezer dicit: Excluduntur mulæ, quæ non pariunt. *Ex eo quod benedixit tibi Dominus Deus tuus, dabit dibi*. Crederem quod benedixerit domui, eo quod oneraverit illum, & non benedixerit domui, eo quod non oneraverit illum? Idcirco dictum est: *Onerando onerabis illum*. Omnimode. Si ita est: Cur dictum est: *Ex eo quod benedixerit tibi Dominus Deus tuus, dabit tibi?* Omnes propter benedictionem onerabunt illum. *Et recordabere quod servus fueris in terra Ægypti*. Oneravi te, atque iterum oneravi. Tu quoque illum onerabis, atque iterum onerabis: Sicut in Ægypto dedi tibi in latitudine manus; tu quoque dabis illi in latitudine manus. Et sic dictum est *Psal.* LIX. 15. *Si dormiatis inter terminos, pennæ columbæ deargentatæ*. Hoc fuit uber Ægypti: *Et posteriora ejus in pallore auri*. Hoc fuit uber maris. *Murenulas aureas faciemus tibi*. *Cantic.* I. 11. Hoc fuit uber maris. *Vermiculatas argento*. Ibid. Hoc fuit uber Ægypti: *Idcirco præcipio tibi verbum hoc hodie*. Die perforant aures, at noctu non perforant. *Erit autem quum dixerit tibi: Non egrediar a te*. Crederem semel? Idcirco dictum est: *Si dicendo dixerit servus: Diligo dominum meum*: Donec dicat, & repetat. Si dicat in medio sex annorum, non perforatur: Si dicat in fine sex annorum, non perforatur. Dictum est enim: *Non egrediar in libertatem*. Donec dicat in tempore egressionis: Si dicat in fine sex annorum, & non dixerit in medio, non perforatur: Dictum est enim: *Si dicendo dixerit servus*. Ut dicat, quando sit servus. *Quod di-*

אצא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר בתוך שש הרי זה לא נרצע שנאמר אם אמור יאמר העבד עד שיאמר כשהוא עבד. כי אהבך. מכלל שנאמר אהבתי את ארוני מיכן אתה אומר היה הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו הרי זה נרצע עד שיהא הוא אוהב לרבו ורבו אוהבו. היה אהוב על רבו והוא אינו אוהב את רבו הרי זה נרצע שנאמר כי אהבך. לו אשה ובנים. לרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כי אהבך. ואת ביתך. הא אם חלה הוא או רבו הרי זה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך.

סליק פיסקא

ולקחת את המרצע ונתת. מנין לרבות את הקרן ואת הזבוב וקרומיות של קנה שנאמר ולקחת דברי רבי יוסי בר יהודה. רבי אומר מה מרצע מיוחד מן המתכת אף כל מין המתכת. מרצע זה מרצע גדול. אמר רבי אלעזר והרי יודן בריבי היה דורש שאין רוצעים אלא במילת וחכמים אומרים אין כהן נרצע שמא נעשה בעל מום. רבי מאיר אומר מן הסחוס שהיה רבי מאיר אומר אין כהן נרצע אם במילת הוא נרצע. היאך הוא נעשה בעל מום אלא מלמד שאין רוצעים אלא בגובה של אוזן אזנו. נאמר כאן אזנו ונאמר להלן אזנו מה אזנו האמור להלן ימנית אף אזנו האמור כאן ימנית. ימנית. בגובה שבאוזן ונאמר באזנו ובדלת יכול בצד אזנו תלמוד לומר באזנו ובדלת מגיד שנותן באוזן עד שמגיע לדלת. והיה לך עבד עולם. כל ימי עולמו של ארון אף הוא נמכר שלשים שנה וארבעים שנה לפני היובל. מיכן אתה אומר עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת. נרצע ונמכר לגוי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה תלמוד לומר עבד עולם. עולם לגזירה שוה. ואף לאמתך תעשה כן. להעניק יכול אף לרציעה תלמוד לומר ואם אמור יאמר העבד. העבד ולא אמה לא יקשה בעיניך בשלחך. מיכן אמרו שכיר עובד ביום וזה עובד בלילה. וברכך יהוה אלהיך. יכול בטל. תלמוד לומר בכל אשר תעשה. כל הבכור.

diligat te: Generaliter dictum est: *Diligo dominum meum:* Hinc tu dicis: Si ipse amet dominum suum, at dominus ipsum non amet, non perforatur; donec ipse amet dominum suum, & dominus ipsum amet. Si ametur a domino suo, & ipse non amet dominum suum, ecce perforatur: Dictum est enim: *Quod diligat te;* sc. ipsum, uxorem, & filios. Si domino non fuerint uxor, & filii, non perforatur. Dictum est enim: *Quod diligat te, & domum tuam.* Si ipse, aut ejus dominus ægrotet, non perforatur. Dictum est enim: *Quod bene sit ei tecum.*

Finis textus.

T*UM capies subulam, & adiges:* Unde probatur ad includendum vel stimulum, & frustulum cannæ? Ex eo quod dictum est: *Tunc capies.* Verba R. Jose bar Jehuda. Rabi dicit: Sicut subula est peculiaris ex ære, ita pariter omnis species æris. *Subulam.* Hæc est subula magna. Dicit R. Elieser; Ecce Jodan exponit juxta sententiam Rabi, quod non perforent nisi in auricula; At sapientes dicunt: Sacerdos non perforabatur, fortasse fieret vitiatus: R. Meir dicit: In cartilagine; Quia dicebat R. Meir: Sacerdos non perforabatur, si in auricula, perforabatur: Quomodo fiebat vitiatus? Sed docemur, quod non perforarent nisi in summitate auris: Dictum est hic אזנו, & dictum est ibi אזנו, Sicut ibi designat dexteram, ita pariter hoc loco designat dexteram: *Dexteram;* dexteram in summitate auris: Et dictum est: *In aurem ejus & in portam.* Crederem in latere suæ auris? Idcirco dictum est: *In aurem ejus & in portam.* Ostendit quod adigeretur in aurem, donec perveniret ad portam. *Et erit tibi servus perpetuus.* Cunctis diebus vitæ domini; Ipse quoque venditur triginta, & quadraginta annis ante Jubilæum. Hinc tu dicis; Servus Hebræus servit filio, at non servit filiæ: Si perfodiatur, & vendatur gentili, non servit filio, neque filiæ; unde probatur explicandum esse quod dictum est de hoc, de illo, & quod dictum est de illo, de hoc? Ex eo quod dictum est: *Servus perpetuus; Perpetuus:* a pari. *Atque etiam ancillæ tuæ sic facies.* Ad onerandum; crederem etiam ad perfodiendum? Idcirco dictum est: *Si dicendo dixerit servus.* Servus, non ancilla. *Non durescat in oculis tuis, quum dimittes eum.* Hinc di-

מגיד הכתוב שהבכור נאכל כל שנתו
אין לי אלא בכור תם בעל מום מנין
תלמוד לומר כל הבכור . מכלל שנאמר
לא תעבוד בבכור שורך מלמד שהבכור
אסור בגיזה ובעבודה. אין לי הם בעל
מום מנין תלמוד לומר כל הבכור אשר
יולד , פרט ליוצא דופן בבקרך ובצאנך
הזכר תקדיש ליהוה אלהיך. מלמד
שהבכור נאכל כל שנתו , אין לי אלא
בכור מנין לרבות כל הקדשים תלמוד
לומר כל הבכור , מכלל שנאמר לא
תעבוד בכור שורך ולא תגוז בכור צאנך.
מלמד שהבכור אסור בגיזה ובעבודה.
אין לי אלא בכור שאר קדשים מנין ודין
הוא , ומה הבכור שאינו נוהג בכל
הוולדות ואינן יוצאים לחולין שלא
בפידיון. ואסור בגיזה ועבודה. שאר כל
הקדשים שנוהגים בכל הוולדות
ויוצאים לחולין שלא בפדיון . אינו דין
שיהו אסורים בגיזה ועבודה. לא אם
אמרת בבכור שכן קדושתו מרחם קדושתו
חלה עליו. תאמר בקדשים שלא מרחם
קדושתן חלה עליהן. בבעל מום קבוע
מנין תלמוד לומר בבקרך ובצאנך הזכר
תקדיש ליהוה , בקרך תקדיש ליהוה
אלהיך, רבי שמעון אומר כתוב אחד אומר
תקדיש וכתוב אחד אומר לא תקדיש
הקדש מזבח הקדש. יכול אף הקדש בדק
הבירה שאין הקדש מזבח או דבר. שאתה
לומדו לדבר אחר ׃ אתה לומדו לכל
הדרכים שיש בו מה בכור מיוחד שהם
קדשים קלים ונאכל לשני ימים ונוהג
בבקר ובצאן אף אני מרבה אלא כיוצא
בו. ומנין לרבות קודשי קדשים. וקדשים

dixerunt: Mercenarius ſervit interdiu, & iſte ſervit noctu. *Et benedicet tibi Dominus Deus tuus*. Crederem in otio? Idcirco dictum eſt: *In omni quod facies*. *Omne primogenitum*. Oſtendit textus, quod primogenitum comedatur integro anno ſuo; Non probo niſi de primogenito perfecto, de vitiato unde probatur? Ex eo quod dictum eſt; *Omne primogenitum:* Ex generali dictum eſt: *Non facies opus primogenito bovis tui*. Docemur, quod in primogenito interdicta eſſet tonſura, & opus. Non probo niſi de perfecto, de vitiato unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Omne primogenitum, quod naſcetur in bobus tuis, & in ovibus tuis, maſculum ſanctificabis Domino Deo tuo*. Docemur, quod primogenitum integro anno ſuo comederetur: Non probo niſi de primogenito, unde probarur ad includendum omnes ſanctitates? Ex eo quod dictum eſt: *Omne primogenitum:* Ex generali dictum eſt: *Non facies opus primogenito bovis tuis, neque tondebis primogenitum ovis tuæ:* Docemur, quod in primogenito interdiceretur tonſura, & opus. Non probo niſi de primogenito; de ceteris ſanctitatibus unde probatur? Si in primogenito, quod non obſervatur in omnibus natis, & non educitur ad profana ſine redemtione, interdicta eſt tonſura, & opus; In reliquis omnibus ſanctitatibus quæ non obſervantur in omnibus natis, & ſine redemtione profanantur, non erit æquum ut interdicatur tonſura, & opus? Minime. Si dixiſti de primogenito, in quod cadit ejus ſanctitas ab utero, dices de ſanctitatibus, in quas non cadit ſanctitas ab utero? De eo, in quo ſit vitium ſtabile, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Quod naſcetur in bobus tuis, & in ovibus tuis, maſculum ſanctificabis Domino. De bobus tuis ſanctificabis Domino Deo tuo*. R. Simeon dicit: Alter textus dicit: *Sanctificabis*. Et alter dicit: *Non ſanctificabis:* Sanctitates altaris ſanctificabis. Crederem etiam vel ſanctitates inſtaurationis domus, quæ non ſunt ſanctitas altaris? Rem, quam tu una ratione docuſti, omnibus rationibus, quæ in ea ſunt, docebis? Sicut primogenitum eſt peculiare, & eſt de ſanctitatibus levibus, & comeditur duobus diebus, & obſervatur in bobus, & in ovibus, ita pariter ego his ſimilia includam. Et unde probatur ad includendum ſanctitates ſanctitatum, & ſanctitates leves tam privati, quam cœtus? Ex eo quod dictum eſt: *In bobus tuis, & in ovibus*

tuis

קלים של יחיד ושל ציבור תלמוד לומר בקרך וצאנך תקדיש . לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך . לא יצא בכור אלא ללמד מה בכור מיוחד שהוא הקדש מזבח . יצא הקדש בדק הבית שאינו הקדש מזבח . רבי יהודה אומר לא תעבוד בבכור שורך אבל אתה עובד בשל אחרים . ולא תגוז בכור צאנך . אבל אתה גוזז בשל אחרים . רבי שמעון אומר לא תעבוד בבכור שורך אבל אתה עובד בבכור אדם . ולא תגוז בכור צאנך אבל אתה גוזז פטר חמור . אין לי אלא בכור שור בעבודה ובכור צאן בגיזה . בכור שור בגיזה ובכור צאן בעבודה מנין הרי אתה דן ומה במקום שלא שוה בעל מום של בקר לתמים של בקר ליקרב על גבי המזבח שוה לו בעבודה מקום ששוה תמים של צאן לתמים של בקר ליקרב על גבי המזבח אינו דין ששוה לו בגיזה ועבודה . ועדין לא למדנו אלא תמימים בעלי מומים מנין ודין הוא ומה אם במקום שלא שוה תמים של בקר לבעל מום של בקר ליקרב גבי המזבח שוה לו לעבודה . מקום ששוה בעל מום צאן לבעל מום של בקר ליקרב על גבי המזבח אינו דין ששוה לו בעבודה והוא הדין לגיזה . ומה במקום שלא שוה תמים של צאן לבעל מום של צאן לאכול עמו בגבולים שוה לו בגיזה מקום ששוה בעל מום של בקר לבעל מום של צאן לאכול עמו בגבולים אינו דין שישוה לו בגיזה תלמוד לומר לא תעבוד בבכור שורך וגו׳ .

סליק פיסקא

לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה׳ מלמד שהבכור נאכל לשני ימים יום אחד לשנה זו ויום אחד לשנה הבאה . וכי יהיה בו מום . אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום . נולד בעל מום ממעי אמו מנין תלמוד לומר כל מום . ומנין לבעל גרב ולבעל יבלת ובעל חזזית וזקן וחולה ומוזהם תלמוד

tuis sanctificabis. Non facies opus in primogenito bovis tui, neque tondebis primogenitum ovis tuæ. Non exiit primogenitum nisi ad docendum; Sicut primogenitum erat peculiare, quia erat sanctitas altaris; Excluditur sanctitas instaurationis domus, quæ non erat sanctitas altaris. R. Jehuda dicit: *Non facies opus in primogenito bovis tui*. At tu poteris facere opus primogenito aliorum. *Neque tondebis primogenitum ovis tuæ*. At poteris tondere primogenitum aliorum. R. Simeon dicit: *Non facies opus in primogenito bovis tui*. At poteris facere opus primogenito hominis. *Neque tondebis primogenitum ovis tuæ*. At poteris tondere aperituram asini. Non probo nisi de opere in primogenito bovis, & de tonsura in primogenito ovis de tonsura in primogenito bovis, & de opere in primogenito ovis unde probatur? Ecce tibi argumentum: Si ubi non est æqualis vitiatus de bove perfecto de bove, ut possit offerri super altare, tamen est illi æqualis in opere, ubi vero sit æqualis perfectus de ove perfecto de bove, ut possit offerri super altare, non erit æquum, ut sit æqualis in tonsura & in opere? Hactenus non percepimus nisi de perfectis, de vitiatis unde probatur? Argumento Si ubi non est æqualis perfectus de bove vitiato de bove, ut possit offerri super altare, est tamen illi æqualis in opere, ubi vero sit æqualis vitiatus de ove vitiato de bove, ut possit offerri super altare, non erit æquum ut sit illi æqualis in opere? Idem argumentum valet in tonsura. Si ubi non est æqualis perfectus de ove vitiato de ove, ut cum eo comedatur in terminis, est tamen illi æqualis in tonsura, ubi vero sit æqualis vitiatus de bove vitiato de ove, ut possit comedi in terminus, non erit æquum ut sit illi æqualis in tonsura? Idcirco dictum est: *Non facies opus in primogenito bovis tui &c.*

Finis textus.

Coram Domino Deo tuo comedes illud de anno in annum. Docemur, quod primogenitum duobu sdiebus comederetur, uno die pro hoc anno, & altero die pro anno futuro. *Si autem fuerit in eo vitiatum*. Non probo nisi de eo quod natum sit perfectum, & factum sit vitiatum de eo quod natum sit vitiatum ex utero matris suæ, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omne vitium malum*. Et unde probatur de scabioso, de attrito, de impetiginoso,

de

לומר מום . כל מום רע לא תזבחנו ליהוה ﭏהיך . יכול לא ישחוט עליהם במקדש אבל שוחט עליהם בגבולים תלמוד לומר פסח או עור פסח ועור בכלל היו ולמה יצאו להקיש ﭏיהם ולומר לך מה פסח ועור מיוחדים מום שבגלוי ואינו חוזר אף אין לי ﭏא מום שבגלוי ואינו חוזר . שמור את חורש האביב . שמור החורש שהוא סמוך לאביב מפני אביב שיהא בזמנו . יכול אם היתה שנת חסירה ארבעה עשר יום או חמשה עשר יום אתה נותן לו ארבעה עשר יום או חמשה עשר יום תלמוד לומר חורש לא פחות ולא יותר יכול אם היתה חסירה ארבעים יום אתה נותן לה ארבעים יום או חמשים יום תלמוד לומר חורש לא פחות ולא יותר . דבר אחר שמור את חדש האביב . בשלשה מקומות מזכיר פרשת מועדות בתורת כהנים מפני סדרן . בחומש הפקודים מפני קרבן . במשנה תורה מפני הצבור . ללמדך ששמע משה סדר מועדים מסיני ואמרה לישרﭏ וחזר ושנאה להם בשעת מעשה . אמר משה הוו זהירין להיות שונין בענין ודורשין בו . ועשית פסח שתהא עשייתו לשם פסח . שאם שחטו שלא לשמו פסול . אין לי ﭏא שחיטתן מנין לרבות קיבול דמו וזריקת דמו . תלמוד לומר וזבחת פסח . זביחה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש ﭏיה ולומר לה מה זביחה מיוחדת שהיא משום עבודה אף כל שהיא משום עבודה יצאו אילו שאינן משום עבודה . ליהוה ﭏהיך לשם המיוחד . כי בחורש האביב . חורש שהוא כשר לא חם ולא צונן . וכן הוא אומר מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות

de sene, de infirmo, & inquinato? Ex eo quod dictum est: *Vitium. Omne vitium malum; non immolabis Domino Deo tuo.* Crederem non potuisse mactare in sanctuario, sed potuisse mactare in terminis? Idcirco dictum est: *Claudum, aut cœcum.* Claudum & cœcum erant in genere; cur exierunt? Ad differendum, & dicendum tibi; Sicut claudum & cœcum sunt peculiaria quorum vitium manifestum est, neque restituitur, ita pariter ego non probo nisi de vitio, quod si manifestum, & non restituatur. *Observa mensem Abib.* Observa mensem, qui sit proximus Abib, ut Abib sit in tempore suo. Crederem si deficiens esset annus quatuordecim, aut quindecim diebus, quod deberes illi assignare quatuordecim, aut quindecim dies? Idcirco dictum est: *Mensem.* Non plus, neque minus: Crederem si deficiens esset quadraginta, diebus, quod deberes illi assignare quadraginta aut quinquaginta dies? Idcirco dictum est: *Mensem.* Non plus, neque minus. Alia expositio: *Observa mensem Abib.* In tribus locis memoratur Parascha solennitatum: In lege sacerdotum, propter earum ordinem; In quinto numeratorum, propter earum sacrificium. In deuteronomio, propter cœtum; Ut doceare quod audierit Mose ordinem solennitatum de Sinai, & significarit Israelitis, eisque repetierit in tempore operis. Dixit Mose; Moniti sitis, ut legatis in subjecto, & in eo disseratis. *Et facies Pascha*: Ut facias nomine Paschatis: Si mactabitur sine suo nomine, erit illegitimum. Non probo nisi de ejus mactatione; unde probatur ad includendum acceptionem, & adspersionem sui sanguinis? Ex eo quod dictum est: *Et immolabis Pascha.* Immolatio erat in genere; cur exiit? Ad differendum, & dicendum; sicut immolatio erat peculiaris, quia erat propter ministerium, ita pariter omnia, quæ erant propter ministerium. Excluduntur hæc, quæ non erant propter ministerium. *Domino Deo tuo.* Nomini peculiari. *Quia in mense Abib*: Mensis, qui erat congruus non erat calidus neque frigidus: Et sic dictum est *Psal.* LXVIII. 7. *Qui inhabitare facit unius moris in domo; qui educit vinctos in fortitudine. Eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto.* Noctu: Num noctu egressi sunt? Atqui non sunt egressi nisi interdiu: Dictum est enim *Num.* XXXIII. 3. *Postridie Paschatis egressi sunt filii Israel.* Docemur, quod noctu fuerint redemti. *Et immolabis Pascha*; Ut ejus ma-

הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה. וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרים אלא מלמד שנגאלו בלילה. וזבחת פסח. שתהא שחיטתו לשם פסח שאם שחטו שלא לשמו פסול. אין לי אלא שחיטתו מנין לרבות קיבול דמו וזריקת דמו תלמוד לומר ועשית. יכול שאני מרבה את הקטר חלביו. תלמוד לומר וזבחת. זביחה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה. אף כל שמעכב את הכפרה יצתה הקטרה שאינה מעכבת את הכפרה. ליהוה אלהיך לשם המיוחד. צאן ובקר. והלא אין הפסח בא אלא מן הכשבים ומן העזים אם כן למה נאמר צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגיגה להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח. מה פסח שהוא בא חובה ואינו בא אלא מן החולין כך כל דבר שהוא בא חובה אינו בא אלא מן החולין במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם. זו שילה ובית עולמים.

mactatio sit nomine Paschatis; si enim mactaverit sine suo nomine, est illegitimum: Non probo nisi de ejus mactatione, unde probatur ad includendum acceptionem, & adspersionem sui sanguinis? Ex eo quod dictum est: *Et facies*. Crederem posse includere adolitionem adipum? Idcico dictum est: *Et immolabis*. Immolatio erat in genere cur exiit? Ad differendum de ea, & dicendum tibi; Sicut immolatio erat peculiaris, quia impediebat expiationem excluditur adolitio, quæ non impediebat expiationem. *Domino Deo tuo*. Nomini peculiari: *Oves, & boves*. Atqui Pascha non adducebatur nisi de agnis, & hœdis; si ita est; cur dictum est: *Oves & boves*? Oves in sacrificium Paschatis, & boves in sacrificium solenne; Ut æquiparetur omne quod adducitur ex ovibus & bobus Paschati; Sicut Pascha quod veniebat ex debito, & non adducebatur nisi ex profanis; ita pariter omne quod ex debito adducebatur, non adducebatur nisi ex profanis. *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ad habitandum nomen suum ibi*. Hæc est Silo, & domus seculorum.

סליק פיסקא

Finis textus.

לא תאכל עליו חמץ. רבי יהודה אומר מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. אמר רבי שמעון יכול כן הוא הדבר תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. כל שהוא בקום אכול מצה הרי הוא בבל תאכל חמץ. וכל שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ. לחם עוני. פרט לחלוט ואשישה. יכול לא יהיה אדם יוצא בפת הדראה תלמוד לומר תאכל עליו מצות אפילו במצה של שלמה אם כן למה נאמר לחם עוני. פרט לחלוט ואשישה. רבי שמעון אומר למה נקרא לחם עוני על שם שנתענו במצרים. כי בחפזון יצאת ממצרים. יכול חפזון לישראל ולמצרים תלמוד לומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו. אמור מעתה לא היה חפזון כי אם למצרים. למען תזכור את יום צאתך. זו היא שאמר רבי אלעזר בן עזריה הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים

NON *comedes super eo fermentatum*. R. Jehuda dicit: Unde probatur, si comedat fermentatum ab sexta hora & ultra, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non comedes super eo fermentatum. Septem diebus comedes super eo azyma, panem pauperis*. Dicit R. Simeon; crederem quod ita diceret? Idcirco dictum est: *Non comedes super eo fermentatum; septem diebus comedes super eo azyma, panem pauperis:* Omnes, quia erant sub præcepto; surge, & comede azymam, erant sub præcepto: *Non comedes fermentatum*: qui non erat sub præcepto: Surge & comede azymum; non erat sub præcepto. *Non comedes fermentatum. Panem pauperis*. Excludit striblitam & placentam frixam. Crederem, quod non satisfaceret officio suo pane furfuraceo? Idcirco dictum est: *Comedes super eo azyma*. Vel Salomonis: Si ita est, cur dictum est: *Panem pauperis*? Ad excludendum striblitam, & placentam frixam. R. Simeon dicit: Cur vocatur panis pauperis? Propter afflictionem, qua afflicti sunt in Ægypto. *Quia in timoris percussione egressus es ex Ægypto*. Crederem timoris percussionem fuisse Israelitis, & Ægyptiis? Idcirco dictum est

בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך . ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח . לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים. שבעת ימים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים . לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של גבוה. לא יראה לך . שאתה רואה ליפטר לך , לא יראה לך שאור . בטל בלבך , מיכן אמרו ההולך את פסחו. וגו׳ , לא יראה לך חמץ לא יראה לך שאור זהו חילוק שבין בית שמאי ובית הילל שבית שמאי אומר שאור בכזית וחמץ בככותבת ובית הילל אומר זה וזה בכזית. ולא ילין מן הבשר בערב ביום בערב ביום הראשון לבקר. איזהו זביחה אתה זובח על מנת לאכלו בערב הוי אומר זה הפסח ביום הראשון לבקרו של שני.

סליק פיסקא

לא תוכל לזבוח את הפסח , רבי יהודה אומר מנין לשוחט את הפסח על החמץ בארבעה עשר שעובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך , רבי יוסי אומר פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם הא כיצד אחד ויכול לאוכלו שוחטים אותו עליו ופעמים שהם עשרה ואינן יכולים לאוכלו אין שוחטים אותו עליהם שלא יביאו את הפסח

Exod. XI. 7. *At in omnes filios Israel non movebit canis linguam suam*. Dic igitur, non fuisse timoris percussionem, nisi Ægyptiis: *Ut recorderis diem exitus tui*: Hoc est, quod dicebat R. Elieser ben Azaria. Eram sicut filius septuaginta annorum, & non percepi, quod memoraretur exitus Ægypti in noctibus, donec venit ben Zoma: Dictum est enim. *Ut recorderis diem exitus tui de terra Ægypti cunctis diebus vitæ tuæ*: *Diebus vitæ tuæ*; sunt dies. *Cunctis diebus vitæ tuæ*; sunt noctes: At sapientes dicunt: *Diebus vitæ tuæ*. In hoc seculo; *Cunctis diebus vitæ tuæ*. Ad includendum dies Messiæ, *Non conspicietur tibi fermentum in omni termino tuo septem diebus*. Septem diebus fermentum tuum non videbis, at poteris videre fermentum aliorum: *Non conspicietur tibi*: Tuum non poteris conspicere, at poteris conspicere fermentum odei. *Non conspicietur tibi*. Ut illud conspicias, ut abs te dimittatur: *Non conspicietur tibi fermentum*: Abole in corde tuo. Hinc dixerunt. Si eat ad mactandum Pascha suum &c.: *Non conspicietur tibi fermentum*; *Non conspicietur tibi fermentum*. In hoc dissentiunt schola Schamai, & schola Hillel; Quia schola Schamai dicit; Fermentum in quantitate olivæ, & fermentatum in quantitate dactyli illi. At schola Hillel dicit: Utrumque in quantitate olivæ. *Et non pernoctabit de carne, quam immolabis in vespera diei primi usque mane*. Quænam est immolatio, quam immolas cum conditione, ut comedas in vespera? Hoc est sacrificium Paschale in die primo usque ad mane diei secundi.

Finis textus.

NON *poteris immolare Pascha*. R. Jehuda dicit: Unde probatur; Si quis mactet Pascha super fermentato die quarta decima, quod trasgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non poteris immolare Pascha in una portarum tuarum*. R. Jose dicit; Aliquando est unus, & pro eo mactant, aliquando sunt decem, & pro eis non mactant. Quomodo? Si unus possit comedere illud, pro eo mactant; & aliquando sunt decem, & non possunt comedere, pro illis non mactant; Ne eo adducant Pascha, ut profanetur. R. Elieser ben Mathia dicit: Quia deprehendimus, quod cœtus adducat Pascha in immunditie, quando fuerint multi immundi; crederem, quod

לירי פסול . רבי אלעזר בן מתיא אומר לפי שמצינו שהציבור מביאים פסח בטומאה בזמן שהם מרובים טמאים יכול יהיה מכריע תלמוד לומר לא תוכל לזבוח את הפסח . רבי שמעון אומר השוחט את הפסח על היחיד בבמת יחיד בשעת איסור הבמות עובר בלא תעשה. יכול אף בשעת היתר הבמה תלמוד לומר באחד שעריך. בשעה שישראל מכונסים במקום אחד בשעת איסור הבמה ולא בשעת היתר הבמה . כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך. רבי אליעזר אומר בערב אתה זובח. וכבוא השמש אתה אוכל. מועד צאתך ממצרים אתה שורף . עד מתי עד מועד צאתך ממצרים. ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו . מלמד שמחזיר את החתיכות . ואת האיברים דברי רבי יהודה . רבי יוסי אמר בשבת בין כך ובין כך מותר . ופנית בבוקר והלכת לאהליך . מלמד שטעונים לינה אין לי אלא אילו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים תלמוד לומר ופנית בבוקר. כל פנות שאתה פונה מן בוקר ואילך . רבי יהודה אומר יכול יהיה פסח קטן טעון לינה תלמוד לומר ועשית פסח והלכת לאהליך . ששת ימים תאכל עליו מצות . את שטעון ששה טעון לינה יצא פסח קטן שאינו טעון אלא יום אחד . וחכמים אומרים הרי הם כעצים וכלבונה שטעונים לינה . ששת ימים תאכל מצות. רבי שמעון אומר כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל מצות . מצה הנאכלת כל שבעה אוכל ששה מן החדש וביום השביעי מן הישן . וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה . יכול יהא אדם עצור כל היום כולו בבית המדרש תלמוד לומר לכם. הא כיצד תן חלק לבית המדרש ותן חלק לאכילה ולשתייה רבי ישמעאל אומר לפי שלא למדנו שימי מועד אסורים במלאכות . ומנין לימי מועד שאסורים במלאכה תלמוד לומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת. מה שביעי עצור. אף ששי עצור. אי מה שביעי עצור מכל מלאכה אף ששי עצור

quod privatus posset præponderare? Idcirco dictum est: *Non poteris immolare Pascha*. R. Simeon dicit: Si quis immolat Pascha pro privato in excelso privato tempore interdicti excelsorum, transgreditur præceptum negativum; crederem vel tempore permissionis excelsi? Idcirco dictum est? *In una portarum tuarum*. Quando Israelitæ congregantur in locum unum tempore interdicti excelsi, non autem tempore permissionis excelsi. *Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus*. R. Eliezer dicit: In vespera tu immolabis, in occasu solis comedes: *Juxta statutum tempus egressus tui ex Ægypto*. Tu combures. Usquequo? *Usque ad tempus egressus tui ex Ægypto. Et coques, & comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus*. Docemur, quod debeat converteretur segmenta, & membra. Verba R. Jehuda. R. Jose dicit: In Sabbatho sive hoc sive illo modo, permissum est. *Et facies conversa mane ibis ad tentoria tua*. Docemur, quod pernoctare deberent: non probo nisi de iis tantum, unde probatur ad includendum volucres, & munera & vinum, & thus, & ligna? Ex eo quod dictum est: *Et facie conversa mane*: Omnes conversiones, quas facis, a mane & ultra. R. Jehuda dicit: Crederem quod Pascha minus requireret pernoctationem? Idcirco dictum est: *Et facies Pascha & ibis ad tentoria tua*; *sex diebus comedes super eo azyma*. Quod requirit sex, requirit pernoctationem; excluditur Pascha minus, quod non requirit nisi diem unum: & sapientes dicunt: Ecce sunt sicut ligna, & thus, quæ requirunt pernoctationem; *Sex diebus comedes azyma:* R. Simeon dicit: Alter textus dicit: *Sex diebus comedes azyma*. Et alter dicit: *Septem diebus comedes azyma*: Azymum, quod comeditur integro septiduo, comede sex diebus ex recenti; & in die septimo ex veteri. *Et in die septimo feriatio Domino Deo tuo. Non facies opus*. Crederem, quod deberet feriari integro die in Academia? Idcirco dictum est. *Vobis*. Quomodo? Da partem Academiæ, & partem cibo, & potui. R. Ismael dicit; quia deprehendimus in diebus festis interdicta fuisse opera. Et unde probatur in diebus festis fuisse opus interdictum? Ex eo quod dictum est: *sex diebus comedes azyma; & in die septimo feriatio*; Sicut in septimo erat interdictum, ita pariter in sexto erat interdictum: Aut dicam: Sicut in septimo erat interdictum omne opus, ita pariter in sexto

erat

מכל מלאכה תלמוד לומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה. שביעי עצור מכל מלאכה ואין ששה ימים עצורים מכל מלאכה. הא לא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר לך אי זה יום אסור ואיזו יום מותר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת.

סליק פיסקא

שבעה שבועות תספור לך בבית דין: ומנין לכל אחד ואחד תלמוד לומר וספרתם לכם כל אחד ואחד. מהחל חרמש בקמה. משהתחיל חרמש בקמה שיהא הכל בקמה שיהיה תחילה לכל הנקצרים שלא תהא קצירתו אלא בחרמש יכול יקצור ויספור ויביא כל זמן שירצה תלמוד לומר מהחל חרמש בקמה. יכול יקצור ויספור ויביא כל זמן שירצה תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות משאתה מתחיל מבערב. יכול יקצור בלילה ויספור בלילה תלמוד לומר מיום הביאכם את עומר התנופה. יכול יקצור ביום ויספור ביום ויביא ביום תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה. אימתי הם תמימות משאתה מתחיל מבערב. יכול יקצור ביום ויספור בלילה ויביא בלילה תלמוד לומר מיום הביאכם תספרו. אין הבאה אלא ביום הא באיזה צד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום. ועשית חג שבועות ליהוה אלהיך מכלל שנאמר וחג הקציר בצארת השנה. יכול אם יש לך קציר אתה עושה יום טוב ואם לאו אין אתה עושה יום טוב תלמוד לומר ועשית חג שבועות ליהוה אלהיך. בין שיש לו קציר ובין שאין לו קציר אתה עושה יום טוב. מסת נדבת ידך אשר תתן. מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ומנין שאם רצה להביא ממעשר יביא.

erat interdictum omne opus? Idcirco dictum est: *Sex diebus comedes azyma; & in die septimo feriatio Domino Deo tuo; non facies opus*: In septimo erat interdictum omne opus, at in sex diebus non erat interdictum omne opus: Ecce non tradita est explicatio textus nisi sapientibus, dicendo tibi, quinam sit dies interdictus, & quinam sit dies permissus, quodnam sit opus prohibitum, & quodnam sit permissum.

Finis textus.

Septem hebdomadas numerabis tibi: In Synhedrio. Unde probatur pro singulis: Ex eo quod dictum: *Et numerabitis vobis*. Singulis. *Ab inceptione falcis in messe*. Postquam inceperit falx in messe, ut tota sit in messe, ut sit principium omnibus, quæ metuntur, ne fiat demessio nisi falce. Crederem quod, meteret & numeraret, & adduceret quando vellet? Idcirco dictum est: *Ab inceptione falcis in messe*. Crederem, quod meteret, & numeraret, & adduceret, quando vellet? Idcirco dictum est: *Septem hebdomadæ perfectæ erunt*. Quando erunt perfectæ. Quando incipies a vespera. Crederem, quod noctu mactaret, & noctu numeraret? Idcirco dictum est: *A die, quo adducetis manipulum ventilationis*. Crederem, quod meteret interdiu, & interdiu numeraret, & interdiu adduceret? Idcirco dictum est: *Septem hebdomadæ perfectæ erunt*. Quando erunt perfectæ? Quando incipiat a vespera. Crederem, quod interdiu meteret, & noctu numeraret, & noctu adduceret? Idcirco dictum est: *A die, quo adducetis, numerabitis*: Non adducitur nisi interdiu: Quomodo erit messio, & numeratio? Noctu erit messio, & adductio interdiu. *Et facies solemnitatem hebdomadum Domino Deo tuo*: Generaliter dictum est *Exod.* XXIII. 16. *Et festum messis in exitu anni*. Crederem; si fit messis, tu ages dies festum, si minus, non ages? Idcirco dictum est: *Et facies solennitatem hebdomadum Domino Deo tuo*. Sive fuerit, si non fuerit messis, tu ages diem festum. *Juxta exigentiam spontaneæ oblationis manus tuæ dabis*. Docemur, quod adduceret debitum suum ex profanis; & unde probatur, si vellet, quod posset adducere ex decima? Ex eo quod dictum est: *Sicut benedixit tibi Dominus Deus tuus*. *Et letaberis coram Domino Deo tuo*. Memoratur hic lætitia, & memoratur ibi lætitia; sicut ibi designat pacifica, ita pariter hoc loco designat pacifica.

תלמוד לומר כאשר יברכך יהוה אלהיך. ושמחת לפני יהוה אלהיך. נאמרה כאן שמחה ונאמרה להלן שמחה מה שמחה האמורה להלן שלמים אף שמחה האמורה כאן שלמים. אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך. חביב חביב קודם. רבי יוסי הגלילי אומר שלש מצות נוהגות ברגל ואלו הם. חגיגה. וראייה ושמחה יש בראייה מה שאין כן בשמחה. ויש בחגיגה מה שאין כן בשתיהם. ראייה כלה לגבוה מה שאין כן בשתיהם. שמחה נוהגת באנשים ובנשים מה שאין כן בשתיהם. הא יש בזו מה שאין בזו ויש בזו מה שאין בזו הוצרך הכתוב לומר את כולם. וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית וגו'. מלמד שכל שנוהגים בעצרת נוהגים בפסח וחג. או אינו אלא כל שנוהגים בפסח ובחג נוהגים בעצרת תלמוד לומר האלה. ואלה נוהגים בעצרת ואין סוכה ולולב ושבעה נוהגים בעצרת חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים להדיוט. ומנין אף לגבוה תלמוד לומר חג הסוכות תעשה לך כל זמן שאתה עושה סוכה מעלה עליך כאילו אתה עושה לגבוה. תעשה לך פרט לסוכה ישנה. מיכן אתה אומר הדלה עליה את הגפן ואת הקיסוס וסיכך על גבן פסולה. רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו יום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו כך אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בסוכתו של חבירו שנאמר חג הסוכות תעשה לך וחכמים אומרים בלולבו של חבירו אינו יוצא שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל לכל אחד ואחד. אבל יוצא הוא בסוכתו של חבירו שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. כל ישראל ישבו בסוכה אחת. רבי שמעון אומר פסח וחג שאין עונת מלאכה עשה זה שבעה וזה שמונה. עצרת שהיא עונת מלאכה

ca. *Tu & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua.* Amabilior amabilem antecedit. R. Jose Galilæus dicit: Tria præcepta observantur in festo: Sc. Chagigah, & apparitio, & lætitia. Est in apparitione, quod non est in lætitia, & est in Chagigah quod non est utraque; & est in lætitia, quod est in utraque: Apparitio tota erat pro Deo: Quod non ita erat in utraque. Chagigah observatur tam ante quam post rem, quod non est in utraque. Lætitia observatur tam a viris, quam a mulieribus, quod non est in utraque. Ecce quoniam est in hac, quod non est in illa, & in illa, quod non est in hac, omnes erant commemorandæ. *Et recordaberis quod servus fueris in Ægypto: & observabis, & facies, &c.* Docemur, omnia, quæ observabantur in Pentecoste, fuisse observata in Paschate, & in festo Tabernaculorum: Aut dicam omnia, quæ observabantur in Paschate, & in festo Tabernaculorum fuisse observata in Pentecoste? Idcirco dictum est: *Hæc.* Hæc observabantur in Pentecoste, non autem tabernaculum, & Lulab, & septem dies observabantur in Pentecoste. *Solemnitatem Tabernaculorum facies tibi septem diebus.* Privato. Et unde probatur vel Deo? Ex eo quod dictum est. *Solemnitatem tabernaculorum septem diebus Domino Deo tuo.* Si ita est, cur dictum est: *Facies tibi?* Quando facies tabernaculum, imputatur tibi perinde ac facias Deo: *Facies tibi.* Excludit tabernaculum vetus. Hinc tu dicis: Si super porta fuerit vitis, & hedera, & tegat super dorsum, illegitimum est tabernaculum. R. Eliezer dicit: sicut homo non satisfacit officio suo die primo solennitatis tabernaculorum cum Lulab socii sui, ita pariter non satisfacit officio suo die primo solennitatis cum tabernaculo socii sui: dictum est enim. *Solennitatem tabernaculorum facies tibi.* Et sapientes dicunt: Cum Lulab socii sui non satisfacit officio suo. Dictum est enim *Levit.* XXIII. 4. *Sumetisque vobis die primo fructum arboris decoræ, & spatulam, & ramum arboris implexæ, & salices fluviatiles.* Singulis: sed potest satisfacere officio suo tabernaculo socii sui. Dictum est enim ibid. *Omnis indigena in Israel sedebunt in tabernaculis.* Omnes Israelitæ sederunt in tabernaculo uno: R. Simeon dicit: si in Paschate & in festo Tabernaculorum, in quibus non est tempus operis, celebrantur in altero septem die, & in altero octo, in Pentecoste, in quo est tempus operis, non celebratur

אינה לא יום אחד בלבד מלמד שחסר הכתוב על ישראל באספך מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על מי שנה שעברה דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על כל מים לפיכך מתעשרים לשנה שעברה. יצאו ירקות שאין גדילים על כל מים לפיכך מתעשר לשנה הבאה.

סליק פיסקא

ושמחת בחגך בכל מיני שמחות יכול אף בעופות ובמנחות תלמוד לומר בחגך. במי שחגיגה באה מהם יצאו עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהם. אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך. חביב חביב קודם. שבעת ימים תחוג ליהוה אלהיך במקום אשר יבחר יהוה ולהלן הוא אומר חג הסוכות שבעת ימים ליהוה מה תלמוד לומר שבעת ימים ליהוה מלמד שכל הרגל תשלומים לראשון. אם כן למה נאמר שבעת ימים תשלומים כל שבעה. כי יברכך יהוה אלהיך. יכול בו במין תלמוד לומר בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך. והיית אך שמח. לרבות לילי יום טוב הראשון לשמחה יכול שאני מרבה אף יום טוב האחרון לשמחה תלמוד לומר אך. מיכן אמרו ישראל יוצאים ידי חובתם בנדרים ובנדבות יכול אף בעופות ובמנחות תלמוד לומר אך. שלש פעמים בשנה. אין פעמים לא זמנים וכן הוא אומר תרמסנה רגלי עני פעמי דלים. יראה. כדרך שבא לראות כך בא לידאות. זכורך. להוציא את הנשים. כל זכורך להביא את הקטנים. מיכאן אמרו איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו ולעלות לירושלם להר הבית דברי בית שמאי שנאמר זכורך. ובית הילל אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו

tur nisi unus tantum dies; docemur, quod textus gratificetur Israelitis. *Quum collegeris de area tua, & de torculari tuo.* Sicut area, & torcular sunt peculiaria, quod crescunt ex aqua anni præteriti; excluduntur olera, quæ non crescunt ex aquis anni præteriti: Verba R. Jose Galilæi, R. Akiba dicit: sicut area & torcular sunt peculiaria quod crescant ex omnibus aquis, & decimantur in annum præteritum. Excluduntur olera, quæ cum non crescant ex omnibus aquis, idcirco non decimantur in annum præteritum.

Finis textus.

ET *letaberis in solennitate tua*. Omni genere lætitiarum. Crederem volucribus, & muneribus? Idcirco dictum est: *In solennitate*. Ex his, quibus adducitur Chagigah. Excluduntur volucres & munera, ex quibus non adducitur Chagigah *Tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, & Levita, qui est in portis tuis*. Amabilior amabilem antecedit. *Septem diebus solennitatem celebrabis Domino Deo tuo, in loco, quem elegerit Dominus*. Et ibi dictum est: *Solennitatem tabernaculorum septem diebus Domino*. Cur dictum est: *Septem diebus Domino?* Quia tota festivitas compensatur in primo. Si ita est. Cur dictum est: *Septem diebus?* Compensantur toto septiduo. *Quoniam benedicet tibi Dominus*. Crederem in specie? Idcirco dictum est: *In omni proventu tuo, & in omni opere manus tuæ: Et eris utique lætus*. Ad includendum lætitiam primi diei festi. Crederem posse includere diem novissimum? Idcirco dictum est; אך. Hinc dixerunt: Israelitæ satisfaciunt officio suo oblationibus votivis & spontaneis; Crederem vel volucribus, & muneribus? Idcirco dictum est: אך *Tribus vicibus in anno*. Non significat פעמים nisi tempora, & sic dictum est *Isai. XXVI. 6. Conculcant eam pedes pauperis, gressus egenorum*. *Apparebit*: Sicut venis ad videndum, sic venies ut videaris. *Masculus tuus*. Ad excludendum fœminas. *Masculus tuus*. Ad includendum pueros. Hinc dixerunt: Quis est puer? Qui non potest equitare super humeros patris sui, ut adscendat Hierusalem ad montem domus. Verba scholæ Schammai dictum est enim: *Masculus tuus*. Et Schola Hillel dicit: Qui non potest apprehendere manum patris sui, ut adscendat Hierosolymam ad montem domus: Dictum est enim: רגלים. Coram

ולעלות לירושלם להר הבית שנאמר רגלים. את פני יהוה אלהיך אם אתה עושה כן פונה אני מכל עסקי ואיני עוסק לא כן. בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. רבי שמעאל אומר אין תלמוד לומר חג הסוכות שבו מדבר הכתוב לא מה תלמוד לומר חג הסוכות מלמד שאינו עובר בבל תאחר עד שיעברו כל רגלי השנה. לא יראה פני יהוה ריקם. מן הצדקה. וחכמים נתנו שיעור בית שמאי אומרים הראייה מעה כסף ושמחה שתי כסף. איש כמתנת ידו כברכת. מיכן אמרו מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ועולות מועטות. אוכלים מועטים ונכסים מרובים מביא עולות מרובות וזה וזה מועט על זה אמרו מעת כסף ושתי כסף. וזה וזה מרובים. איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך.

סליק פיסקא

פרשת שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך. מנין שממנים בית דין לכל ישראל תלמוד לומר שופטים תתן לך. ומנין שממנים שוטרים לכל ישראל תלמוד לומר שוטרים תתן לך. רבי יהודה אומר מנין שממנים אחד על גבי כולם תלמוד לומר תתן לך. ואומר והשוטרים הלוים לפניכם ומנין שממנים בית דין לכל עיר ועיר תלמוד לומר שופטים בכל שעריך. ומנין שממנים שוטרים לכל עיר ועיר. תלמוד לומר ושוטרים לשעריך. ומנין שממנים בית דין לכל שבט ושבט תלמוד לומר ושופטים לשבטיך. ומנין שממנים שוטרים לכל שבט ושבט תלמוד לומר ושוטרים לשבטיך רבן שמעון בן גמליאל אומר לשבטיך ושפטו מצוה לכל שבט ושבט להיות דן את שבטו. ושפטו את העם. בעל כורחם. משפט צדק. זה מינוי הדיינים

ram Domino Deo tuo. Si ita facies, ego me convertam ab omnibus occupationibus meis, & non occupabor nisi in te. *In solennitate azymorum, & in solennitate hebdomadum, & in solennitate Tabernaculorum*. R. Ismael dicit: Non erat dicendum: *In solennitate Tabernaculorum*. Quia de ea jam dixerat textus: Cur igitur dictum est: *In solennitate Tabernaculorum?* Docemur, quod non transgrederetur præceptum: *Non tardabis*: Donec præterierint omnes anni solennitates. *Non apparebit coram Domino vacuus*: Ab eleemosyna. Et sapientes dederunt mensuram. Schola Schammai dicit: Apparitio fiebat numo argenteo, & lætitia duobus numis argenteis: *Unusquisque juxta munus manus suæ secundum benedictionem*. Hinc dixerunt; Qui habebat multo convivas, & facultates paucas, adducebat multa sacrificia pacifica, & holocausta pauca. Qui paucos habebat convivas, & facultates multas, adducebat multa holocausta; & utrumque diminuebat; Ideoque dixerunt numum argenteum, & duos numos argenteos; & utrumque augebatur. *Unusquisque juxta munus manus suæ, juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dederit tibi*.

Finis textus.

Parascha quæ inscribitur: *Judices*.

Judices & principes dabis tibi. Unde probatur, quod præficeretur Synhedrium universo Israeli? Ex eo quod dictum est: *Judices dabis tibi*. Et unde probatur, quod præficerentur principes universo Israeli? Ex eo quod dictum est: *Principes dabis tibi*: R. Jehuda dicit: Unde probatur, quod unus omnibus præficeretur? Ex eo quod dictum est: *Dabis tibi*. Et similiter dictum est 2. *Paral.* XIX. I. *Et principes Levitæ coram vobis*. Et unde probatur quod præficeretur Synhedrium singulis civitatibus? Ex eo quod dictum est. *Judices in omnibus portis tuis*. Et unde probatur, quod præficeretur principes singulis civitatibus? Ex eo quod dictum est: *Et principes portis tuis*. Et unde probatur, quod præficerentur Synhedrium singulis tribubus? Ex eo quod dictum est: *Et judices tribubus tuis*. Et unde probatur, quod præficerentur principes singulis tribubus? Ex eo quod dictum est: *Et principes tribubus tuis*. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: *Tribubus tuis; & judicabunt*: Præceptum est singulis tribubus ut sit, qui ju-

והלא כבר נאמר לא תטה משפט מה תלמוד לומר משפט צדק זה מינוי הדיינים. לא תטה משפט שלא תאמר איש פלוני נאה איש פלוני קרובי. ולא תכיר פנים. שלא תאמר איש פלוני עשיר איש פלוני עני. ולא תקח שוחד. ואין צריך לומר לזכות את החייב ולחייב את הזכאי שלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב. כי השוחד יעור עיני חכמים. ואין צריך לומר עיני טפשים. ויסלף דברי צדיקים. ואין צריך לומר דברי רשעים. כי השוחד יעור. האומר על טהור טמא ועל טמא טהור ויסלף דברי צדיקים האומר על אסור מותר ועל מותר אסור. דבר אחר כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים. אין יוצא ידי עולמו עד שיורוהו צדק בהוראתו. ויסלף דברי צדיקים. אין יוצא ידי עולמו עד שידע מה מדבר. דבר אחר לא תטה משפט בממון. ולא תכיר פנים בדין. צדק צדק תרדוף מנין ליוצא מבית דין זכאי אין מחזירין אותו לחובה תלמוד לומר צדק צדק תרדוף. יצא חייב מנין שמחזירים אותו לזכות שנאמר צדק צדק תרדוף. דבר אחר צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין שיפה. אחר בית דינו של רבן יוחנן בן זכאי. ואחר בית דינו של רבי אליעזר. למען תחיה וירשת את הארץ מלמד שמנוי הדיינים כדי להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם. ושלא להפילם בחרב. לא תטע לך אשירה כל עץ מלמד שכל הנוטע אשירה עובר בלא תעשה. ומנין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר כל עץ. אצל מזבח יהוה אלהיך. רבי אליעזר אומר מנין שאין עושים אכסדרה בעזרה תלמוד לומר אצל מזבח יהוה אלהיך. כשהוא אומר אשר תעשה לך לרבות במה. לא תקים לך מצבה אשר שנא יהוה אלהיך אין לי אלא מצבה אשירה ועבודה זרה מנין ודין הוא

judicet tribum suum. *Et judicabunt populum*. Vel invitum. *Judicio recto*. Hæc est præfectura judicum. Atqui dictum est: *Non inclinabis judicium*. Cur dictum est: *Judicio recto*? Hic est præfectus judiciorum. *Non inclinabis judicium*. Fortasse dicet: Vir N. est dignus; Vir N. est meus propinquus: *Neque honorabis facies*. Fortasse dicet: Vir N. est dives; Vir N. est pauper. *Neque accipies munus*: Neque dicendum est ad justificandum reum, & ad damnandum justum, sed etiam ad justificandum justum, & ad damnandum reum. *Quia munus excæcat oculos sapientum*; Neque dicendum est oculos stultorum. *Et pervertit verba justorum*. Neque dicendum est verba impiorum. *Quia munus excæcat*. Mundum vocat immundum, & immundum mundum. *Et pervertit verba justorum*. Interdictum vocat permissum, & permissum interdictum. Alia expositio: *Quia munus excæcat oculos sapientum, & pervertit verba justorum*. Non egreditur de mundo suo, donec doceat justum probatione sua. *Et pervertit verba justorum*: Non egreditur de mundo suo, donec sciat, quid loquatur. Alia expositio: *Non inclinabis judicium*. Propter pecuniam: *Et non honorabis facies*: In judicio: *Rectum rectum persequeris*; Unde probatur, quod si egrediatur de Synhedrio innocens non revocetur, ut damnetur? Ex eo quod dictum est: *Rectum rectum persequeris*. Si egrediatur reus, revocetur, ut possit justificari. Dictum est enim: *Rectum rectum persequeris*. Alia expositio: *Rectum rectum persequeris*. Procedat post Synhedrium, quod sit ornatius post Synhedrium Raban Jochanan ben Zachai, & post Synhedrium R. Elieser. *Ut vivas atque hæredites terram*. Docemur, quod præficiantur judices, ut faciant vivere Israelitas, & habitare in sua terra, ne gladio cadant. *Non plantabis tibi lucum omnis arboris*. Docemur quod omnis plantans lucum, transgrediatur præceptum negativum. Et unde probatur, si plantet arborem, & ædificet domum in monte domus, quod transgediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Omnis arboris*. *Prope altare Domini Dei tui*. R. Elieser dicit: Unde probatur non fuisse faciendum exedram in atrio? Ex eo quod dictum est? *Prope altare Domini Dei tui*. Quando vero dicit: *Quod facies tibi*. Ad includendum exedra. *Non eriges tibi statuam, quam odit Dominus Deus tuus*. Non probo nisi de statua;

de

ומה מצבה שאהובה לאבות שנואה
לבנים. אשירה ועבודה זרה ששנואה
לאבות . אינו דין שתהא שנואה
לבנים.

סליק פיסקא

לא תזבח ליהוה אלהיך שור ושה. רבי
יהודה אומר יכול השוחט בדרום יהא עובר
בלא תעשה . תלמוד לומר לא תזבח
ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה בו
מום על מום עובר בלא תעשה.
וחכמים אומרים אף השוחט חטאת
בדרום עובר בלא תעשה. יכול המקדיש
קדשים זה לזה עולה לחטאת פסח
לתמיד מוספים לתמידים יהיה עובר
בלא תעשה תלמוד לומר לא תוכל
לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך
ויצהריך . לא תוכל לזבוח את הפסח
באחד שעריך אשר יהוה אלהיך וגו'. לא
תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה
בו מום על אלו עובר בלא תעשה
ואין מקדיש קדשים זה לזה עובר בלא
תעשה . אשר יהיה בו מום . אין לי
אלא שנולד תם ונעשה בעל מום ממעי
אמו מנין תלמוד לומר כל דבר רע. מנין
בעל גרב ובעל יבלת ובעל חזזית
תלמוד לומר כל דבר רע . מנין לחולה
ולזקן ולמזוהם תלמוד לומר שור ושה
כל דבר רע . ומנין לקדשים ששחטם
חוץ לזמנם וחוץ למקומם שהוא עובר
בלא תעשה תלמוד לומר כל דבר
שתלוי בדבר ומנין לרובע ונרבע ומוקצה
ונעבד תלמוד לומר תועבת יהוה אלהיך
הוא. מנין לאתנן ומחיר וכלאים וטריפה
ויוצא דופן תלמוד לומר כי תועבת. רבי
יהושע אומר היא תועבה ואין הולד

de luco, & de Idololatria unde probatur? Argumento: Si statua, quæ dilecta fuit patribus, invisa est filiis; Lucus & Idololatria, quæ invisa fuit patribus, non erit æquum ut sit invisa filiis?

Finis textus.

NON *immolabis Domino Deo tuo bovem & agnum*. R. Jehuda dicit: Crederem si mactaret in austro, quod transgrederetur præceptum negativum? Idcirco dictum est: *Non immolabis Domino Deo tuo bovem, & agnum, in quo fuerit vitium*. De vitio instabili est præceptum negativum: At sapientes dicunt: Atque etiam, qui mactat sacrificium pro peccato in austro, transgreditur præceptum negativum. Crederem: Si præferat sanctitates, alteram alteri, si holocaustum sacrificio pro peccato, si Pascha sacrificio jugi, si sacrificia additiria sacrificiis jugibus, quod transgrederetur præceptum negativum? Idcirco dictum est: *Non poteris comedere in portis tuis decimam tritici tui, & musti tui, & olei tui. Non poteris immolare Pascha in una portarum tuarum, quam Dominus Deus tuus &c. Non immolabis Domino Deo tuo bovem, & agnum in quo fuerit vitium*. In istis transgreditur præceptum negativum; at qui præfert sanctitates, alteram alteri non transgreditur præceptum negativum. *In quo fuerit vitium*: Non probo nisi de eo, quod natum sit perfectum, & factum sit vitiatum, de eo quod natum sit vitiatum ex utero matris suæ, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omnis res mala*. Unde probatur de scabioso, de attrito, & de impetiginoso? Ex eo quod dictum est. *Omnis res mala*. Unde probatur de ægroto, de sene, & de inquinato? Ex eo quod dictum est: *Bovem, & agnum; omnis res mala*. Et unde probatur de sanctitatibus, quæ mactatæ sint extra tempus suum, & extra locum suum, quod in iis transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Omnis res*, quæ pendeat ab re; & unde probatur de iniente, & inito, & de destinato Idololatriæ, & de adorato cultu Idololatrico? Ex eo quod dictum est: *Nam abominatio Domino Deo tuo illud*. Unde probatur de dono meretricis, & de pretio canis, & de heterogeneis, & de discerpto, & de egrediente ex latere? Ex eo quod dictum est. *Nam abominatio*. R. Jehosua dicit: Istud est abominatio, at natus non est abo-

תועיבה , רבי שמעון אומר לפי שמצינו
ברובע ונרבע שהם פסולים בבהמה . יכול
אף באדם תלמוד לומר הוא בזבח
דברתי . ולא דברתי בזובח . כי ימצא
בעדים מכלל שנאמל להלן על פי שנים
עדים או על פי שלשה עדים יקום
דבר זה בניין אב שכל מקום שנאמר
ימצא בשנים עדים ובשלשה עדים
הכתוב מדבר . בקרבך . באחת שעריך.
מה תלמוד לומר לפי שנאמר והוצאת
את האיש ההוא או את האשה ההיא
אשר עשו. שומע אני שער שנמצא בו
ולא שער שנידונו בו תלמוד לומר שעריך
שעריך לגזירה שוה. מה שעריך האמורים
להלן שער שנמצאו בו ולא שער שנידונו
בו. אף שעריך האמור כאן שער שנמצאו
בו ולא שער שנידונו בו . לפי שמצינו
שאין שהנרחים בסייף יכול אף המריחים
תלמוד לומר את האיש או את האשה
וסקלתם באבנים ומתו . לפי שמצינו
עושים עיר הנדחת לא על פי עד
אחד ולא על פי האשה . יכול יהו
פטור . תלמוד לומר איש או אשה אשר
יעשה הרע בעיני יהוה אלהיך לעבור בריתו
קרוי חמשה שמות . חרם . תועבה.
שנאוי. משוקץ. עול. דבר אחר המקרא
קרא לו חמשה שמות. רע. ומפר ברית
מנאץ . מכעיס ממרא . וחמשה דברים
מטמאים את הארץ. מחלל את השם
אין לי אלא זה בלבד עובד מנין . תלמוד
לומר וילך ויעבוד אלהים אחרים , ומנין
אף למשתחוה תלמוד לומר וישתחו להם
ולשמש או לירח או כל צבא השמים
אשר לא ציויתי. כשהוא אומר לעיבדם
להביא את המשתף . רבי יוסי הגלילי
אומר מכלל שנאמר אשר חלק יהוה
אלהיך אותך לכל העמים . יכול שחלקם
לאומות תלמוד לומר אלהים לא ידעום
ולא חלק להם . רבי יוסי אומר אליעזר
בני אומר שלשה דברים . אשר לא
ציויתי. בתורה . ולא דברתי . בעשרת
הדברות. ולא עלתה על לבי . שיקריב
אדם בנו על גבי המזבח . אחרים
אומרים אשר לא צויתי ולא עלתה

abominatio. R. Simeon dicit: Quoniam invenimus ineuntem & initum fuisse illegitimos in jumento, crederem vel in homine? Idcirco dictum est: *Illud*. De sacrificio dixi; At non dixi de sacrificante. *Quum inventus fuerit*. Cum testibus: Generaliter dictum est ibi: *Ex ore duorum, aut trium testium confirmatur verbum*. Hæc est constitutio principii; quod ubicunque dicitur: *Inventus fuerit*; de duobus aut tribus testibus textus loquatur. *In medio tui*. *In una portarum tuarum*: Cur dictum est? Quia dictum est. *Et educes virum illum, aut mulierem illam, qui fecerunt*: Crederem in porta, ubi inventus fuerit, non autem in porta, ubi fuerit judicatus? Idcirco dictum est: שעריך שעריך a pari; Sicut ibi in porta, ubi inventus fuerit, non autem in porta, ubi judicatus fuerit, ita pariter hoc loco. Quia invenimus, quod seducti gladio interficerentur, crederem etiam seductores? Idcirco dictum est: *Virum, aut mulierem, & lapidabis eos lapidibus, & morientur*. Quoniam invenimus, quod non facerent civitatem seductam, non ex ore unius testis, neque ex ore mulieris, crederem fuisse liberum? Idcirco dictum est: *Vir aut mulier, qui fecerit malum in oculis Domini Dei tui ad trangrediendum fœdus ejus*. Quinque nominibus appellatur; sc. anathema, abominatio, odium, detestatio, iniquitas. Alia expositio: Ab textu appellatur quinque nominibus, sc. malum & violatio fœderis, contumelia, indignatio, & rebellio; & quinque res polluunt terram: Qui profanat nomen Divinum, Non probo nisi de isto tantum; Si servierit unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et perrexerit, & servierit diis alienis*. Unde probatur, vel si adoraverit? Ex eo quod dictum est: *Et adoraverit eos, & solem, & lunam, aut omnem exercitum cœli, quod non præcepi*. Quando dicit: *Ad serviendum illis*; Ad includendum, qui fuerit osculatus. R. Jose Galilæus dicit. Generaliter dictum est *Deut:* IV. 19. *Quæ distribuit Dominus Deus tuus omnibus populis*: Crederem distribuisse nationibus? Idcirco dictum est ibid. XXIX. 26. *Deos, quos non cognoverunt, neque impertitus est illis*. R. Jose dicit: Eliezer filius meus tria dicit. *Quod non præcepi*, In lege. *Neque dixi*. In decalogo. Neque adscendit in cor meum, quod homo posset offerre filium suum super altare. Alii dicunt: Quod non præcepi, neque adscendit in cor meum, quod

על לבי שהקריב אדם את בתו על גבי המזבח.

סליק פיסקא

והוגד לך ושמעת ושאלת היטב ולהלן הוא אומר ודרשת וחקרת ושאלת היטב היטב היטב לגזירה שוה. מלמד שבודקים אותו בשבע חקירות אין לי אלא חקירות. בדיקות מנין תלמוד לומר והנה אמת נכון הדבר. סופינו לרבות בדיקות. אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עידותם קיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחשים זה את זה עדותם בטילה. בישראל אין לי אלא ישראל גרים ונשים ועבדים מנין תלמוד לומר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך. שומע אני שער שמצאו בו ושער שנדונו בו תלמוד לומר שעריך. שעריך לגזירה שוה נאמר כאן שעריך ונאמר להלן שעריך מה שעריך האמור להלן שער שנמצאו בו ולא שער שנדונו בו אף השער האמור כאן שער שנמצאו בו ולא שער שנדונו בו. ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. ההיא לא אנוסה ולא שוגגת ולא מוטעת. וסקלתם באבנים. יכול באבנים מרובות תלמוד לומר באבן אי באבן יכול באבן אחת תלמוד לומר באבנים. אמור מעתה לא מת בראשונה ימות בשנייה. על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת. אין לי מת כסדר הזה בלבד מנין לרבות שאר המומתים תלמוד לומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת. מנין שלא ילמד עד חובה תלמוד לומר לא יומת על פי עד אחד. ומנין שלא ילמד תלמיד עליו חובה תלמוד לומר לא יומת על פי עד אחד. יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה. מצוה בעדים להמיתו ומנין שאם לא מת ביד עדים שימות ביד כל אדם תלמוד

quod homo posset offerre filiam suam super altare.

Finis textus.

ET *nunciatum fuerit tibi, & audieris, & interrogaveris bene*. Et Deut. XIII. 15. dictum est. *Tum inquires, & perscrutabere, & interrogabis bene. Bene, bene*; A pari. Docemur, quod illum perscrutarentur inquisitionibus: Non probo nisi de inquisitionibus, de perscrutationibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ecce verum est, & constat verbum*. Finis ejus est, ut includantur perscrutationes: Si unus dicat: Non cognosco, vel si duo dicant; Non cognoscimus; eorum testimonium confirmatur: Si alter inquisitionibus, & alter perscrutationibus, quando se mendacii arguant inter se, eorum testimonium aboletur. *In Israel*. Non probo nisi de Israelita, de proselytis, de fœminis, & servis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et educes virum illum, aut mulierem illam, qui fecerunt malum istum ad portas tuas*. Crederem portam, in qua fuerint deprehensi; & portam, in qua fuerint judicati? Idcirco dictum est: שעריך שעריך: A pari: Dictum est hic שעריך, & dictum est ibi שעריך, sicut ibi designat portam, in qua inventi fuerint, non autem portam, in qua judicati fuerint; ita pariter hoc loco: *Illum*. Non coactum, non errantem non deceptum: *Illam*. Non coactam, non errantem, non deceptam: *Et lapidabis eos lapidibus*. Crederem multis lapidibus? Idcirco dictum est: *Lapide*: Si *lapide*, crederem uno lapide: Idcirco dictum est: *Lapidibus*. Dic igitur; si primo non moriatur, morietur secundo. *Ex ore duorum aut trium testium interficietur interficiendus*. Non probo nisi de interficiendo juxta hunc ordinem: Unde probatur ad includendum ceteros interficiendos? Ex eo quod dictum est: *Ex ore duorum, aut trium testium interficietur interficiendus*. Unde probatur, quod non doceat testis reatum? Ex eo quod dictum est: *Non interficietur ex ore unius testis*. Et unde probatur, quod non doceat de eo discipulus reatum? Ex eo quod dictum est: *Non interficietur ex ore unius testis*. *Manus testium erit in illum primum, & manus universi populi postremo*. Præceptum est testibus, ut illum interficiant: Et unde probatur, si non moriatur manu testium, quod interficiatur manu universi populi? Ex eo quod dictum est: *Et* ma-

לומר ויד כל העם באחרונה . ובערת הרע מקרבך . בער העושה הרעות מישראל.

סליק פיסקא

כי יפלא . מלמר שבמופלא הכתוב מרבר. ממך. זו עיצה . דבר. זו הלכה למשפט. זה הדין . בין דם לדם. בין דם נדה לדם זיבה לדם יולדת. בין דין לדין. בין דיני ממונות לדיני נפשות לדיני מכות . בין נגע לנגע . בין נגעי אדם לנגעי בתים , דברי אילו ערכים וחרמים והקדישות. ריבות. זו השקאת סוטה ועריפת העגלה וטהרת מצורע. בשעריך. זה לקט שכחה ופיאה. וקמת מיד . וקמת בבית דין . מיכאן אמרו . שלשה בתי דינין היו שם אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד על לשכת הגזית. באים לזה של הר הבית . אם שמעו אמרו להם . כך למדתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו באים לזה בפתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו אילו ואילו באים לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאה לכל ישראל שנאמר כל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו . וקמת ועלית מלמד שארץ ישראל גבוה מכל הארצות ובית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל. ובאת לרבות בית דין שביבנה . אל הכהנים הלוים . מצות בית דין שיהו בו כהנים ולוים. יכול מצוה ואם אין בו יהא פסול תלמוד לומר ואל השופט. אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר. אשר יהיה בימים ההם. אמר רבי יוסי הגלילי וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא נמצא בימיו אלא מה

manus universi populi postremo . *Et facies transire malum de medio tui*: Facies transire malum de Israel.

Finis textus.

C*UM obtectum fuerit*: Docemur, quod textus loquatur de eo, quod fuerit obtectum: *A te*. Hoc est consilium; *Aliquid*. Hæc est constitutio: *In judicio*. Hoc est judicium. *Inter sanguinem & sanguinem*. Inter sanguinem menstruatæ, & sanguinem seminifluæ, & sanguinem puerperæ. *Inter judicia & judicia*. Inter judicia pecuniaria & judicia capitalia, & judicia flagellationis. *Inter plagam, & plagam*. Inter plagas hominis, & plagas vestium. *In verbis*. Istæ sunt æstimationes, & anathemata, & sanctificationes. *Litium*. Hæc est potatio mulieris adulterii suspectæ, & decollatio vitulæ, & purificatio leprosi. *In portis tuis*. Hoc est spicilegium, manipulus oblivione relictus, & angulus. *Tum surges*. *Statim*. *Surges* In domo judicii: Hinc dixerunt: Tria Synhedria ibi erant: Unum in porta montis domus, & alterum in porta atrii, & alterum in conclavi cæsi lapidis: Adscendebant ad illud, quod erat in porta montis domus; Si intellexissent rem, dicebant illis; Sic docui & sic docuerunt mei socii; Si intellixissent, dicebant illis; si minus, adscendebant ad illud, quod erat in porta atrii; Dicebat: Sic exposui, & sic exposuerunt mei socii; sic docui, & sic docuerunt mei socii: Si intellexissent, dicebant illis; si minus, tam isti quam illi se conferebant ad Synhedrium magnum, quod erat in conclavi cæsi lapidis, unde lex egrediebatur ad universum Israel; Dictum est enim: *Ad omnem locum, quem elegerit Dominus Deus tuus*; *Surges & adscendes*. Docemur quod præ cunctis terris terra Israel esset eminentior, & præ terra Israel esset eminentior domus sanctuarii. *Et venies ad sacerdotes Levitas*. Ad includendum Synhedrium, quod erat in Jabne. *Ad sacerdotes Levitas*. Præceptum est, ut in Synhedrio essent sacerdotes, & Levitæ. Crederem esse præceptum; Si in eo non fuissent, fuisse illegitimum? Idcirco dictum est: *Et ad judicem*? Vel si in eo non fuissent sacerdotes & Levitæ, erat legitimum. *Qui fuerit in diebus illis*: Dicit R. Jose Galilæus: Num putas, quod quisquama dierit judicem, qui non fuerit inventus in diebus suis? Sed cur dictum est: *Ad judicem qui fuerit in diebus illis?* Nisi quod ju-

תלמוד לומר אל השופט אשר יהיה בימים ההם אלא שופט שהוא כשר ומוחזק באותן הימים היה קרוב ונתרחק כשר. וכן הוא אומר אל תאמר מה היו שהימים הראשונים היוטובים מאלה כי לא מחכמה שאלת את זה ודרשת והגידו לך את דבר המשפט . אלו דקדוקי משפט.

סליק פיסקא

ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך. על הוראת בית דין הגדול שבירושלם חייבים מיתה. ואין חייבים מיתה על הוראת בית דין שביבנה. על פי התורה אשר יורוך על דברי תורה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על דברי סופרים. ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה זו מצות עשה . לא תסור מן התורה אשר יגידו לך זו מצות לא תעשה. ימין ושמאל . אפילו מראים בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע . והאיש אשר יעשה בזדון . ולא שמע מפי בית דין מורה . אשר יעשה על מעשה הוא חייב ואינו חייב על הוראה . בזדון . על הזדון הוא חייב ואינו חייב על השוגג . לבלתי שמוע אל הכהן. ולא שומע מפי שומע . אל הכהן העומד לשרת . מגיד הכתוב שאין שרות כשר אלא מעומד . הא אם ישב ועמד עבודתו פסולה . או אל השופט . זהו שאמרנו אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר. ומת האיש. סתם האמורה בתורה בחנק . ההוא . לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. ובערת הרע . מישראל בער העושה הרעה בישראל . כי תבוא אל הארץ . עשה מצוה האמורה בעניין שבשכרה תיכנס לארץ . אשר יהוה אלהיך נותן לך. בזכותה. וירשתה וישבת בה בשכר שתירש תשב . ואמרת אשימה עלי מלך. רבי נהוראי אומר הפסוק בגנאי ישראל הוא מדבר שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם.

judex rectus, & confirmatus illis diebus si fuerit proximus, & removeatur sit legitimus: Et sic dictum est *Eccles.* VII. 11. *Ne dicas: Quid putas causæ esse, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? Multa est enim hujuscemodi interrogatio. Et inquires, & notum facient tibi verbum judicii*. Istæ sunt subtilitates judicii.

Finis textus.

Et facies juxta sententiam verbi, quod notum fecerint tibi: Propter doctrinam Synhedrii magni, quod considebat Hierosolymæ, rei erant mortis; at non erant rei mortis propter doctrinam Synhedrii, quod considebant in Jabne. *Juxta sententiam legis, quam docuerint te*. Propter verba legis rei erant mortis, at non erant rei mortis propter verba scribarum. *Et juxta judicium, quod dixerint tibi facies*. Hoc est præceptum affirmativum. *Non declinabis a verbo, quod indicaverint tibi*. Hoc est præceptum negativum. *Ad dextram, & ad sinistram*. Vel si ostenderint in oculis tuis in sinistra, quod sit in dextra, & in dextra, quod sit in sinistra, ausculta illis. *Et vir qui fecerit per impudentiam*: Et non auscultaverit ex ore Synhedrii doctrinam; si faciat, propter factum reus est, at non est reus propter doctrinam: *Per impudentiam*. Propter impudentiam tenetur, at propter errorem non tenetur: *Non auscultando sacerdoti*. Non qui audierit, ex ore qui audierit: *Sacerdoti stanti ad ministrandum*. Ostendit textus non fuisse legitimum ministerium nisi stando: Ecce si sedeat, ejus ministerium est illegitimum. *Aut judici*: Hoc est quod diximus licet in eo non fuerint sacerdotes & Levitæ, Synhedrium erat legitimum. *Et interficietur vir*. Mors simpliciter in lege memorata erat strangulatione. *Ille*. Non coactus, non errans, non deceptus. *Et removere facies malum ex Israel*: Removebis qui facit malum in Israel. *Cum veneris ad terram*. Fac præceptum dictum in subjecto, quod ejus mercede ingrederis in terram. *Quam Dominus Deus tuus dat tibi*. Propter ejus meritum. *Et hæreditaveris, ac habitaveris in ea*. Propter mercedem, qua hæreditabis, habitabis. *Et dixeris: Ponam super me regem*. R. Nehorai dicit: In dedecus Israelitarum textus loquitur. Dictum est enim 1. *Sam.* VIII. 7. *Non enim te abjecerunt, sed me abjecerunt, ne regnarem super eos*. Dicit R. Jehuda: Atqui

אמר רבי יהודה והלא מצוה היא מן התורה לשאול להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך בו. ולמה נענשו בימי שמואל לפי שהקדימו על ידם. ככל הגוים אשר סביבותינו. רבי נהוראי אומר לא בקשו להם מלך אלא להעבידם עבודה זרה שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו.

סליק פיסקא

שום תשים עליך אשר מלך יבחר יהוה אלהיך בו. מת מנה אחר תחתיו. מלך ולא מלכה. אשר יבחר יהוה אלהיך בו. על פי נביא. מקרב. ולא מחוצה לארץ. אחיך. ולא אחרים. תשים עליך מלך והלא כבר נאמר שום תשים עליך מלך ומה תלמוד לומר תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. מיכן אמרו מלך אין רוכבים על סוסו. ואין יושבים על כסאו. ואין משתמשים בשרביטו. ואין רואים אותו ערום. ולא כשהוא מסתפר. ולא בבירת המרחץ. דבר אחר שום תשים עליך מלך. זו מצות עשה. לא תוכל להת עליו איש נכרי זו מצות לא תעשה איש נכרי. מיכן אמרו אין ממנים פרנס על הציבור. אשר לא אחיך הוא. כשהיה אגריפס מגיע לפסוק זה היה בוכה עד שיהו נלגלי עיניו דומעות והיו אומרים לו כל ישראל אל תירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה. רק לא ירבה לו סוסים יכול לא ירבה למרכבתו ולא לפרשיו תלמוד לומר לא ירבה לו. לו אין מרבה אבל מרבה הוא למרכבתו ולפרשיו. אם כן למה נאמר למען הרבות סוס סוסים בטלים מנין אפילו סוס אחד והוא בטל כריי הוא שיחזיר את העם למצרים תלמוד לומר רק לא ירבה לו סוסים ולא ישוב. והלא דברים קל וחומר ומה מצוה שהברית כרותה עליה עבירה מחזירתם לשם. שאר ארצות שאין הברית כרותה עליה. על אחת כמה וכמה. לא ירבה לו נשים על שמונה עשרה. רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו שנאמר לא יסור לבבו. רבי שמעון אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו לא ישאנה. אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים אפילו כאביגיל. וכסף

qui præceptum erat ex lege, ut peterent sibi regem: Dictum est enim. *Ponendo pones super te regem, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Cur igitur puniti sunt diebus Samuelis? Quia anteciparunt. *Sicut omnes gentes, quæ circa nos sunt.* R. Nehorai dicit: Non quæsierunt sibi regem, sed ut servirent Idololatriæ: Dictum est enim *Sam.* l. c. *Et erimus nos quoque sicut omnes gentes, & judicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.*

Finis textus.

Ponendo pones tibi regem, quem elegerit Dominus Deus tuus. Si moriatur, præfice alium ejus loco. *Regem*, non reginam. *Quem elegerit Dominus Deus tuus.* Ex ore prophetæ. *E medio.* Non autem extra terram. *Fratrum tuorum.* Non alienorum. *Pone tibi regem.* Atqui jam dictum est: *Ponendo pones tibi regem*; Cur igitur dictum est: *Pone tibi regem.* Ut sit ejus timor super te. Hinc dixerunt: Non equitant super ejus equo, neque sedent in ejus solio, neque utuntur ejus virga, neque vident eum nudum, neque cum tondetur, neque in balneo. Alia expositio. *Ponendo pones tibi regem:* Hoc est præceptum affirmativum. *Non poteris tibi dare virum alienigenam.* Hoc est præceptum negativum. *Virum alienigenam.* Hinc dixerunt; Non præficiunt præfectum super cœtum. *Qui non sit de fratribus tuis.* Quando Agrippa perveniebat ad hunc textum, lugebat, ut ejus oculi lacrymarentur: Et Israelitæ omnes illi dicebant: Ne timeas Agryppa: Frater noster tu es, frater noster tu es. *Veruntamen ne multiplicet sibi equos.* Crederem non potuisse multiplicare curribus suis, & equitibus suis? Idcirco dictum est. *Ne multiplicet sibi.* Sibi non poterit multiplicare, at poterit multiplicare curribus suis, & equitibus suis. Si ita est, cur dictum est: *Ob multiplicationem equorum?* Sc. equorum otiosorum. Et unde probatur vel de equo uno, qui sit otiosus, ne reducat populum in Ægyptum? Ex eo quod dictum est: *Veruntamen ne multiplicet sibi equos, ne reducat.* Ecce argumentum a minori ad majus: Si propter præceptum, cujus causa percussum est fœdus, peccatum eos illuc reducit, pro reliquis terris, quarum causa non fuit percussum fœdus, quanto magis? *Ne multiplicet sibi uxores.* Præ octodedecim. R. Jehuda dicit: Multiplicare poterit, dummodo ne divertant cor

ejus:

וזהב לא ירבה לו מאד. יכול אפילו ליתן
לאספניא תלמוד לומר לא ירבה לו . לו
אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי שיתן
לאספניות . והיה על כסא ממלכתו . אם
עושה הוא כל האמור בענין כדיי הוא
שיישב על כסא ממלכתו . וכתב לו את
משנה התורה הזאת על ספר לשמו שלא
יהא נאות בשל אבותיו . משנה אין לי
ﭏ משנה תורה . שאר דברי תורה מנין
תלמוד לומר לשמור את כל דברי התורה
הזאת . אם כן למה נאמר משנה תורה
משום שעתידה להשתנות. אחרים אומרים
אין קורים ביום הקהל ﭏ משנה תורה
בלבד . על ספר ולא על לוח ולא על
נייר ﭏ יכתבנה על המגילה שנאמר על
ספר מלפני הכהנים והלוים.

סליק פיסקא

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. מיכן
אמרו המלך יוצא למלחמה והוא עמו.
יושב בדין והוא אצלו . מיסב והוא כנגדו
שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו
ימי חייו הימים כל ימי חייך הלילות.
למען ילמד ליראה את יהוה ﭏהיו. מלמד
שהמורא מביא לידי מקרא . מקרא מביא
לידי תרגום . תרגום מביא לידי משנה
משנה מביא לידי תלמוד . תלמוד מביא
לידי מעשה . מעשה מביא לידי יראה.
לפי שמצינו ששוה הדיוט למלך בדברי
תורה ישוה לו בדברים אחרים . תלמוד
לומר לשמור את כל דברי התורה הזאת
ואת כל החוקים . לדבר תורה שוה לו
ואין שוה לו לדברים אחרים . מיכן אמרו
מלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחים
בידו להרהיב לו טרסייאות ואין ממחים
בידו . דרך המלך . אין לו שיעור וכל

ejus: Dictum est enim: *Ne divertat cor ejus*. R. Simeon dicit: Vel unam, quæ divertat cor ejus, non ducet. Si ita est; cur dictum est: *Ne multiplicet sibi uxores?* Vel si fuerint similes Abigail. *Et argentum & aurum ne multiplicet sibi nimium*. Crederem vel pro dandis stipendiis? Idcirco dictum est: *Ne multiplicet sibi*. Sibi non multiplicabit, at poterit multiplicare, ut possit dare stipendia. *Et erit, quum sederit super solio regni sui*. Si faciat omnia, quæ memorantur in subjecto, ut possit sedere super solio regni sui: *Et scribet sibi Deuteronomium istud in libro*. Ne utatur libro suorum patrum. *Deuteronomium*. Non probo nisi de Deuteronomio, de ceteris verbis legis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ad observandum omnia verba legis hujus*. Si ita est; cur dictum est: משנה תורה Quia futurum est, ut ea mutetur. Alii dicunt: Non legent in die congregationis nisi Deuteronomium dutaxat. *In libro*; Non autem in lapide, neque in papyro, sed scribetur in volumine: Dictum est enim: *A facie sacerdotum Levitarum*.

Finis textus.

ET *erit cum eo, & leget in eo omnibus diebus vitæ suæ*. Hinc dixerunt; si egrediatur ad bellum, erit cum eo; si sedeat in judicio, erit prope eum, si accumbat, erit coram illo; Dictum est enim: *Et erit cum eo omnibus diebus vitæ suæ*: *Diebus vitæ suæ*: Isti sunt dies: *Omnibus diebus vitæ suæ*; Istæ snnt noctes: *Ut discat timere Dominum Deum suum*. Docemur; quod timor reducat ad textum, textus ad Targum, Targum ad Misnam, Misna ad Talmud, Talmud ad opus, & opus ad timorem. Quia deprehendimus, quod privatus, qui est æqualis regi in verbis legis, sit illi æqualis, in rebus aliis: Idcirco dictum est: *Ad observandum omnia verba legis hujus, & omnia statuta*. In verbis legis est illi æqualis, at in ceteris rebus non est illi æqualis: Hinc dixerunt: Rex perrumpit, ut faciat sibi viam; neque cohibent illum, quia sibi dilatet loca augusta, neque prohibent manum ejus. Viæ regiæ non est mensura. Et universus populus spoliæ, quæ prædatus est, exponit in ejus conspectu, & sumit partem in principio. *Ut non elevet cor suum præ fratribus suis*. Non autem præ bonis sanctuarii: *Et ne divertat cor suum a præcepto ad dexteram, & ad sinistram*

העם בוזין ונותנים לפניו והוא נוטל חלק בראש . לבלתי רום לבבו מאחיו . ולא משל הקדש. ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל. שלא יסור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו. אם עושה הוא מה שכתוב בעניין. כדיי הוא שיאריך ימים על ממלכתו. הוא ובניו. שאם הוא מת בנו עומד תחתיו . ואין לי אלא זה בלבד . מנין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם תלמוד לומר הוא ובניו. בקרב ישראל . כל שהם בקרב ישראל בנו עומד תחתיו. רבי חנינא בן גמליאל אומר הרי הוא אומר גם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד נתתי לך על מה שלא התניתי בתורה ליתן לך נתתי לך על מה שלא התניתי לא אתן לך אלא אם כן עשית. וכן הוא אומר ואתה אם תלך בחוקותי כאשר הלך דוד אביך בתום לבב וביושר לעשות ככל אשר צויתיך חוקי ומשפטי תשמור.

סליק פיסקא

לא יהיה לו לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה. מכלל שנאמר ושרת בשם יהוה אלהיך אין לי אלא תמימים . בעלי מומים מנין תלמוד לומר כל שבט לוי. חלק. חלק זו ביזה . ונחלה . זו נחלת הארץ . אישי יהוה. אילו קדשי מקדש. קדשי הגבול מנין תלמוד לומר ונחלתו יאכלון. ונחלה זו נחלת שלשה. לא יהיה לו בקרב אחיו. זו נחלת חמשה. יהוה הוא נחלתו כאשר דבר לו . להגיד מה גרם . וזה משפט הכהנים מלמד שהמתנות יוצאות בדיינין יכול אף כל הקדשים יהיו חייבים במתנות ודין הוא ומה חולין שאינן חייבים בחזה ושוק חייבים במתנות , קדשים שחייבים בחזה ושוק אינו דין שיהו חייבים במתנות תלמוד לומר וזה יהיה משפט הכהנים. מאת העם. ולא מאת אחרים. ולא מאת אחיו הכהנים. מאת זובחי הזבח פרט לטריפה. מאת זובחי הזבח אין לי אלא בשעת זביחה בלבד . מיכן אמרו גר שנתגייר והייתה לו פרה נשחטת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב. ספק פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה. אם שור אם שה לרבות כלאים. אם שור אם שה בין בארץ בין בחוצה

Ne divertat a præcepto ad dextram & ad sinistram: *Ut prorogat dies regni sui*. Si ipse faciat, quod scriptum est in subjecto, prorogabit dies regni sui. *Ipse, & filii ejus*: Si ipse moriatur, ejus filius statuetur in ejus loco. Non probo nisi de hoc duntaxat; Unde probatur de omnibus præfectis Israel, quod eorum filii in eorum loco statuantur? Ex eo quod dictum est: *Ipse, & filius ejus, in medio Israel*. Qui erit in medio Israel, ejus filius ejus loco statuetur. R. Chanina ben Gamaliel dicit: Dictum est enim 1. *Reg.* III. 13. *Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi; divitias scilicet & gloriam*. Quod non indicavi in lege, ut daretur tibi, dedi tibi; Quod non indicavi, non dabo tibi, nisi ita feceris. Et sic dictum est ibid.: *Si ambulaveris in statutis meis, sicut ambulavit David pater tuus*. In perfectione cordis, & in rectitudine; Ad faciendum omnia, quæ præcepi tibi, statuta mea, & judicia mea custodies.

Finis textus.

NON *erit sacerdotibus, & Levitis, universæ tribui Levi pars, & hæreditas*. Generaliter dictum est: *Et ministrabis in nomine Domini Dei tui*. Non probo nisi de perfectis, de vitiatis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Universæ tribui Levi*. *Pars*. Ista pars est præda: *Et hæreditas*. Hæc est hæreditas terræ. *Ignita Domini*: Istæ sunt sanctitates sactuarii. De sanctitatibus termini unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et hæreditatem ejus comedent*. *Et hæreditas*: Hæc est hæreditas tertia. *Non erit ei in medio fratrum suorum*: Hæc est hæreditas quinta. *Dominus ipse hæreditas ejus, sicut locutus est ei*. Ad ostendendum, quænam sit causa. *Et hoc erit judicium sacerdotum*. Docemur, quod dona exirent in judiciis. Crederem vel omnes sanctitates fuisse obligatas ad dona? Et probari potest argumento: Profana, quæ non obligantur ad pectus & crus, obligantur ad dona, sanctitates, quæ obligantur ad pectus & crus, non erit æquum ut obligentur ad dona? Idcirco dictum est: *Et hoc erit judicium sacerdotum a populo*. Non autem ab aliis, neque a fratribus suis sacerdotibus: *Ab immolantibus sacrificium*. Excludit discerptum. *Ab immolantibus victimam*. Non probo nisi tempore immolationis duntaxat. Hinc dixerunt: Si proselytus, qui factus sit proselytus, habuerit vac-

לארץ . והלא דין הוא חייב כאן וחייב
בראשית הגז . מה מצינו בראשית הגז
נוהג בארץ ובחוצה לארץ אף מתנות
נוהגות בארץ ובחוצה לארץ . או כלך
לדרך זו חייב כאן וחייב בתרומות. ראשית
מה תרומה ראשית אינו חייב לא
בארץ אף מתנות אינו חייב עליהם לא
בארץ . נראה למי דומה דנים דבר
שאין תלוי בארץ ומוקדש . מדבר שאין
תלוי בארץ ומוקדש . ולא תוכיח תרומת
ראשית שהיא תלויה בארץ ומוקדש.
או כלך זו דנים דבר שנוהג בין במרובה
בין במועט ולא יוכיח ראשית הגז שאינו
נוהג לא במרובה. תלמוד לומר אם שור
אם שה בין בארץ בין בחוצה לארץ.
ונתן לכהן. לכהן עצמו. הזרוע. זרוע של
ימין. ולחיים. זה לחי התחתון. והקבה
כמשמעו. רבי יהודה אומר דורשי רשומות
היו אומר נתן לו זרוע תחת היד וכן
הוא אומר ויקם מתוך העדה ויקח רומח
בידו. הלחיים תחת זו תפילה וכן הוא
אומר ויעמד פינחס ויפלל. קיבה . תחת
האשה אל קובתה.

סליק פיסקא

ראשית דגנך תירושך ויצהריך . מלמד
שאין תורמים אותן לא מן המובחר.
מה מצינו בשני מינים שבאילו אין
תורמים מזה על זה כך שני מינים
אין תורמים מזה על זה . וראשית
הגז ולא ראשית השתף . ראשית הגז
פרט לטריפה . ראשית הגז בין בארץ
בין בחוצה לארץ. צאנך. ולא של אחרים

vaccam, quæ mactetur, priusquam fiat proselytus, absolvitur, si postquam factus sit proselytus, tenetur. Si dubium sit, absolvitur; qui vult educere ab socio suo, ipsi incumbit probatio. *Sive bovem, sive agnum*. Ad includendum heterogenea. *Sive bovem, sive agnum*. Tam in terra, quam extra terram. Atqui est argumentum. Obligatur in hoc loco, & obligatur in principio tonsuræ; Sicut invenimus in principio tonsuræ, quod observetur in terra, & extram terram, ita pariter dona erunt observanda tam in terra, quam extra terram. Aut hoc modo: Obligatur in hoc loco, & obligatur in separationibus principii; sicut separatio principii non obligatur nisi in terra, ita pariter dona non obligantur nisi in terra. Videamus cuinam sit similius. Explicetur res, quæ non pendet a terra & a sanctuario, ab re quæ non pendeat a terra & a sanctuario; At non probet separatio principii, quæ pendet a terra, & a sanctuario. Aut hoc modo: Explicetur res, quæ observatur tam in multo, quam in pauco; at non probet principium tonsuræ, quod non observatur nisi in multo. Idcirco dictum est: *Tam in bove, quam in agno*. Tam in terra, quam extra terram. *Et dabit sacerdoti*. Ipsi sacerdoti. *Armum*. Armum dexterum. *Et maxillam*. Hæc est maxilla inferior. *Et ventriculum*. Juxta sensum literalem. R. Jehuda dicit: Expositores Biblici dicunt: Dabit illi armum infra manum: Et sic dictum est *Num.* XXV. 7. *Et surrexit de medio congregationis, & accepit hastam in manu sua*. Maxillam infra juncturam: Et sic dictum est *Psal.* CIV. 30. *Et stans Pinchas oravit*. *Ventriculum*: Dictum est enim *Num.* XXV. 6. *Et mulierem per intestina ejus*.

Finis textus.

P*Rincipium tritici tui, musti tui, & olei tui*. Docemur, quod ea non separarent nisi de optimo. Quid invenimus in duabus speciebus? Quod in iis non separent de una in alteram, ita pariter de duabus speciebus, non separent de una in alteram. *Et principium lanæ*. Non autem principium oblationis. *Principium lanæ*. Excludit discerptum. *Principium lanæ*. Tam in terra, quam extra terram. *Ovium tuarum*. Non ovium alienorum. Hinc dixerunt; Si emat tonsuram ovis alienigenæ, libera est a principio tonsuræ: Si fuerit tonsura socii sui, si reliqua sit, vendens tenetur. Si minus, emens tenetur: Dictum est enim: *Da-*

מיכן אמרו הלוקח גז צאן של נכרי
פטור מראשית הגז. גז צאנו של חבירו
אם שייר. המוכר חייב. ואם לאו הלוקח
חייב שנאמר תתן לו. שיהיה לו כדי
מתנה. מיכן אמרו כמה נותן לו משקל
חמש סלעים ביהודה שהם עשר בגליל
מלובן כדי לעשות ממנו בגד קטן.
שנאמר תתן לו. שיהא כדי מתנה.
וכמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית
הגז בית שמאי אומרים שתי רחילות
שנאמר והיה ביום ההוא יחיה איש
עגלת בקר ושתי צאן ובית הילל
אומרים חמש שנאמר וחמש צאן עשוות
רבי עקיבא אומר [ראשית הגז שתים.
צאנך ארבע. תתן לו הרי חמש. כי בו
בחר יהוה אלהיך מכל שבטיך. מגיד
הכתוב שאין שירות כשר בו לא מעומד
ואם ישב ושירת עבודתו פסולה. הוא
ובניו כל הימים. בין בארץ בין בחוצה
לארץ. וכי יבוא הלוי. הוא. יכול כבן
לוי ודאי הכתוב מדבר. תלמוד לומר
מאחד שעריך, משלא נטלו שעריהם
במקום אחד. יצאו לוים שנטלו שעריהם
במקום אחד. ושרת. בראוי לשירות יצאו
לוים שאינן ראוים לשירות. מכל ישראל
אשר גרשם בכל מקומות מושבותיכם.
ובא בכל אות נפשו. מנין אתה אומר
כהן בא ונושא את כפיו במשמר שלו
שנאמר ובא בכל אות נפשו מיכן אתה
אומר כל המשמרות שוים בקרבנות
הרגל מחמת הרגל שנאמר ובא בכל
אות נפשו אל המקום אשר יבחר יהוה
יכול לעולם תלמוד לומר מאחד שעריך.
בשעה שישראל נכנסים בשער אחד בשלש
רגלים. ושרת בשם יהוה אלהיו. על
גבי הרצפה מיכן אמרו ערל טמא יושב
על גבי הכלים או על גבי בהמה או
על גבי חבירו פסול מנין אתה אומר
כל המשמרות שוים באימורי הרגלים
ובחילוק לחם הפנים תלמוד לומר חלק
כחלק יאכלו. חלק לאכילה כחלק לעבודה
חלק לעבודה כחלק לאכילה. יכול יהיו
כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל
הבאים שלא מחמת הרגל תלמוד

bis illi; Ut ſit ſatis, quod donari poſſit. Hinc dixerunt. Quantum dabit? Pondus quiſque ſiclorum in Judæa qui ſunt decem in Galilæa. De lana alba, ut ex ea confici poſſit parva veſtis. Dictum eſt enim: *Dabis illi*. Quot oves habebit, ut obligetur ad principium tonſuræ? Schola Schamai dicit: Duas oves; Dictum eſt enim: *Iſai.* VII. 21. *Et erit in die illa: Nutriet homo, vitulam boves, & duas oves.* At Schola Hillel dicit quinque. Dictum eſt enim 1. *Sam.* XXV. 18. *Et quinque oves pingues*. R. Akiba dicit: *Principium tonſuræ*. Sunt duæ: *Ovium tuarum*. Sunt quatuor. *Dabis illi.* Ecce quinque. *Quia illum elegit Dominus Deus tuus ex cunctis tribubus tuis*. Oſtendit textus, non fuiſſe miniſterium legitimum, niſi ſtando; Si ſedeat, & miniſtret miniſterium ejus eſt illegitimum. *Ipſum, & filios ejus cunctis diebus*. Tam in terra, quam extra terram. *Quum venerit Levita ipſe*. Crederem quod de Levita certo textus loquarur? Idcirco dictum eſt: *Ex una portarum tuarum*: Loquitur de iis, qui non acceperunt portas ſuas in loco uno. Excluduntur Levitæ, qui acceperunt portas ſuas in loco uno. *Tunc miniſtrabit*. De eo qui dignus ſit, qui miniſtret, loquitur. Excluduntur Levitæ qui non ſunt convenientes ad miniſtrandum. *Ex omni Iſrael*. Quem expuliſtis ex omnibus locis habitationum veſtrarum. *Et venerit toto deſiderio animæ ſuæ*. Unde tu dicis, quod ſacerdos adveniens elevaret manus ſuas in ſua claſſe: Dictum eſt enim. *Et venerit toto deſiderio animæ ſuæ*. Hinc tu dicis: Omnes claſſes erant æquales in ſacrificiis ſolennitatis, quæ ſolennitatis cauſa adducebantur: Dictum eſt enim. *Et venerit toto deſiderio animæ ſuæ ad locum quem elegerit Dominus*: Crederem ſemper? Idcirco dictum eſt: *Ex una portarum tuarum*. Quando Iſraelitæ ingrediuntur portam unam? In tribus ſolennitatibus. *Tum miniſtrabit in nomine Domini Dei tui*. Super pavimentum. Hinc dixerunt; Præputiatus, immundus, ſedens ſuper vaſis, aut ſuper jumento, aut ſuper pede ſocii ſui, eſt illegitimus: Unde tu dicis, omnes claſſes fuiſſe æquales in adipibus ſolennitatum & in diviſione panis facierum? Ex eo quod dictum eſt: *Partem juxta partem comedent*: *Partem* ad comeſtionem, *Juxta partem*: ad miniſterium: *Partem* ad miniſterium; *Juxta partem* ad comeſtionem. Crederem omnes claſſes fuiſſe æquales in ſacrificiis ſolennitatis, quæ ſolennitatis cauſa non ad-

לומר לבר ממכריו . על האבות מה מכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך . כי אתה בא אל הארץ. עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ. אשר יהוה אלהיך נותן לך. בשכרך. לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם יכול אי אתה יכול להבין ולהורות תלמוד לומר לעשות. לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות.

סליק פיסקא

לא ימצא בך . להזהיר בית דין. מעביר בנו ובתו באש . אין לי אלא בנו ובתו בן בנו ובין בתו מנין תלמוד לומר בתתו מזרעו למולך . ועדין אני אומר כאן באש ולהלן במולך . מנין אתה אומר ליתן האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן . נאמר העברה העברה לגזירה שוה מה העברה האמורה כאן באש אף העברה האמורה כאן באש . ומה העברה האמורה כאן למולך אף העברה האמורה כאן למולך . נמצאת אתה אומר שימסור ויעביר באש ולמולך . עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו . קוסם אחד מרובה. ואחר מעט קסמים . לחייב על כל קסם וקסם איזהו קוסם זה האוחז במקלו ואמר אם אלך אם לא אלך . וכן הוא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו. דבר אחר שועל בימינו ומשמאלו . דבר אחר מעביר בנו ובתו באש זה הוא הבועל ארמית ומעמיד ממנה בן אויב למקום עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש זה שהוא מעביר בנו ובתו לעבודה זרה וכורת עמה ברית שנאמר העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו . מעונן. רבי ישמעאל אומר זה המעביר על העין. רבי עקיבא אומר אלו נותני העתים .

adducerentur? Idcirco dictum est: *Præter constituta ei secundum patres*. Quid constituerunt patres inter se? Ego in mea hebdomada, & tu in tua hebdomada. *Quum veneris ad terram*. Fac præceptum dictum in subjecto, ut per ejus mercedem ingrediaris in terram. *Quam Dominus Deus tuus dat tibi*. Propter mercedem tuam. *Non disces facere juxta abominationes gentium istarum*. Crederem tibi non licuisse intelligere, & docere? Idcirco dictum est: *Facere*. Facere tu non disces, sed potes discere ad intelligentiam, & doctrinam.

Finis textus.

Non invenietur in te. Ad præmonendum Synhedrium. *Traducens filium suum, & filiam suam per ignem*. Non probo nisi de suo filio, & de sua filia; de filio filii sui, & de filio filiæ suæ unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit.* xx. 4. *Quum dederit de semine suo Molech*. Et adhuc dictum; Dictum est hic *per ignem*, & dictum est ibi *Molech*; Unde tu dicis, quod explicandum sit pro eo loco, quod dictum est in hoc; & pro hoc loco, quod ibi dictum est. Memoratur traductio, traductio: A pari. Sicut traductio hoc loco dicta fiebat per ignem, ita pariter traductio ibi dicta fiebat per ignem; Sicut traductio hoc loco dicta fiebat Molech, ita pariter eo loco: Deprehenditur, quod dicas, quod traditio, & traductio per ignem fieret Molech. Priusquam duo textus memorati essent non intelligebamus. *Divinans*. Alter includit, & alter excludit. *Divinationes*. Ut reus sit pro singulis divinationibus. Qui est divinus? Est qui apprehendens baculum suum dicit; Ibone an non ibo? Et sic dictum est *Ose.* IV. 12. *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei*. Alia expositio: Vulpis ad ejus dexteram, & sinistram. Alia expositio: *Traducens filium suum, & filiam suam per ignem*. Hic est, qui coit cum Aramæa, & statuit ex ea filium inimicum Deo: Pœnam audivimus, præmonitionem non audivimus. Idcirco dictum est: *Non invenietur in te traducens filium suum, & filiam suam per ignem*. Hic est qui traducit filium suum, & filiam suam Idololatriæ, & cum ea paciscitur fœdus: Dictum est enim *Jerem.* XXXIV. 18. *Vitulum quem conciderunt inter duas partes, & transierunt inter divisiones ejus*. *Hariolum*: R. Ismael

וחכמים אומרים אילו אוחזי העינים כגון אילו האומרים למורי ערב שביעית להיות יפות עקירות קטנות להיות רעות. ומנחש. איזהו מנחש כגון האומר נפלה פתו מפיו נפלה מקלי מידי. נחש מימיני ושועל משמאלי. ופסק זנבו את הדרך לפני. והאומר אל תתחיל בו שהרי ראש חודש הוא. שהרי ערב שבת. ומוצאי שבת היא. ומכשף. העושה מעשה ולא האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע שנים מלקטים קישואים אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב. העושה מעשה חייב האוחז העינים פטור. וחובר חבר. אחד חובר הנחש ואחד חובר את העקרב. ושואל אוב. זה פיתום המדבר משחיו. ידעוני המדבר בפיו. הם עצמם בסקילה. והנשאל בהם באזהרה. ודורש אל המתים. אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגלתו. מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגלתו. מעלה בזכורו אין מעלה כדרכו ואין נשאל בשבת נשאל בגלגלתו עולה כדרכו ונשאל בשבת.

סליק פיסקא

כי תועבת יהוה כל עושה אלה. ואפילו אחת מהם. ובגלל התועבות האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך. יכול לא יהיה חייב עד שיעבור על כולם תלמוד לומר כל עושה אלה אפילו על אחת מהם. ובגלל התועבות האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך. אמר רבי שמעון מלמד שהוזהרו כנענים על כל המעשים האילו שאין עונשים את האדם עד שמזהירים אותו כשהיה רבי אלעזר מגיע לפסוק זה היה אומר חבל עלינו מה אם מי שמדבק בטומאה

Ismael dicit: Hic est qui præstigias facit. R. Akiba dicit: Isti sunt, qui assignant tempora. Et sapientes dicunt: Isti sunt, qui retinent oculos; Sicut illi dicunt: Percepi quod vigilia anni Sabbathici pulchræ sint radices, & legumina mala. *Et augur*. Quis est מנחש? Sicut ille qui dicit: Panis ex ejus ore cecidit: Cecidit baculus meus de manu mea: Serpens ad meam dexteram, & vulpis ad meam sinistram; & ejus cauda interrupit viam coram me. Et qui dicit: Ne incipias quia novilunium est, quia vespera Sabbathi est, & exitus Sabbathi est. *Et præstigiator*. Qui facit opus, & non retinet oculos. R. Akiba dicit nomine R. Jehosua: Duo colligunt cucumeres; alter colligit, & absolvitur, & alter colligit, & est reus, Qui facit opus est reus, qui retinet oculos, absolvitur. *Et incantans incantamenta*; Sive incantet serpentem, sive incantet scorpionem. *Et interrogans* אוב. Hic est Python, qui loquitur ex ejus axillis. ידעוני loquitur ex ore: Isti puniuntur strangulatione: & qui consulunt, præmonentur. *Et quærens a mortuis*: Alter facit adscendere per ejus virilitatem, & alter adscendere facit per ejus cranium. Quod discrimen est inter eum, qui adscendere facit per ejus virilitatem, & eum qui interrogat per ejus cranium? Qui adscendere facit per ejus virilitatem, non facit adscendere juxta consuetudinem suam, & non interrogat in Sabbatho. Qui interrogat per ejus cranium, facit adscendere juxta ejus consuetudinem, & interrogat in Sabbatho.

Finis textus.

Abominatio enim Domino omnis faciens hæc. Vel unum ex his. *Et causa abominationum istarum Dominus Deus tuus expulit eos a facie tua*. Crederem non fuisse reum, nisi hæc omnia transgrederetur? Idcirco dictum est: *Omnis faciens hæc*. Vel unum ex his. *Et causa abominationum istarum Dominus Deus tuus expulit eos a facie tua*. Dicit R. Simeon: Docemur, quod præmoniti fuerint Chananæi de omnibus operibus; Quia neminem puniunt, nisi præmonuerint: Quando R. Eliéser perveniebat ad hunc textum, dicebat: Væ nobis; Si qui adhæret spiritui immundo, spiritus immundus habitat in eo, & qui adhæret Divinitati, erit æquum, ut in eo habitet spiritus sanctus: Quæ causa est? Nisi quod iniquitates vestræ separent inter vos, & in-

רוח טומאה שורה עליו. והמדבק בשכינה
דין הוא שתשרה עליו רוח הקודש. ומי
גרם כי אם עוונותיכם היו מבדילים
ביניכם ובין אלהיכם. תמים תהיה עם
יהוה אלהיך. כשאתה תם חלקך עם
יהוה אלהיך. וכן דוד אמר ואני בתומי אלך
פדני וחנני. ואני בתומי תמכת בי
ותציבני לפניך לעולם. כי הגוים האלה
אשר אתה יורש אותם: עשה מצוה
האמורה בענין שבשכרה אתה יורש
אותם. אל מעוננים ואל קוסמים
ישמעו. שמא תאמר להם יש במה
לשאול ולי אין לי. תלמוד לומר ואתה
לא כן נתן לך יהוה אלהיך. לך נתנה
ואתה מניח דברי תורה ומתעסק
בבטלה. נביא מקרבך מאחיך כמוני
יקים לך יהוה אלהיך. מקרבך ולא
בחוצה לארץ. מאחיך ולא מאחרים
יקים לך ולא לגוים. ומה אני מקיים
נביא לגוים נתתיך. בנוהג מנהג גוים
אליו תשמעון. אפילו אומר לך עבור אחת
מכל מצות האמורות בתורה כאליהו
בהר הכרמל לפי שעה שמע לו. ככל
אשר שאלת מעם יהוה אלהיך בחורב,
בזו זכו שעמדו להם נביאים דכתיב לא
אוסיף לשמוע את קול יהוה אלהי.
ויאמר יהוה אלי הטיבו אשר דברו. כוונו
לדעת נביא אקים. הא למדת שבשכר
יראה זכו שעמדו להם נביאים. ונתתי
דברי בפיו. דברי בפיו אני נותן אבל איני
מדבר עמו פנים בפנים. מיכן ואילך
היו יודע היאך רוח הקודש ניתנת בפי
הנביאים ודבר אליהם. שלא להשיב
את התורגמן. את כל אשר אצוונו. על
ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

סליק פיסקא

והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי.
שלשה מיתתן בידי שמים. הכובש
נבואתו כיונה בן אמיתי והמותר על
דברי הנביא כחבירו של מיכה. ונביא
שעובר על דברי עצמו מיתתו בבית דין
המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן

inter Deum vestrum: *Perfectus eris cum Domino Deo tuo*: Quando eris perfectus, portio tua erit cum Domino Deo tuo: Et sic David dicit *Psal.* XXVI. 11. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum; redime me, & miserere mei*. Et ibid. XLI. 13. *Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Gentes enim istæ, quos tu hæreditabis*: Fac præceptum memoratum in subjecto, ut propter ejus mercedem possis hæreditare illas. *Præstigiatori, & hariolis auscultant*. Fortasse dices. Illi habent quem interrogent, at ego non habeo. Idcirco dictum est. *Tu autem, non sic concessit Dominus Deus tuus*. Tibi concessit, & tu deseris verba legis, & occuparis in vanitatibus? *Prophetam de medio tui ex fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus de medio tui*. Non extra terram. *Ex fratribus tuis*. Non ex aliis. *Suscitabit tibi*. Non gentilibus. Quomodo ego explicabo *Jerem.* I. 5. *Et prophetam in gentibus dedi te?* Juxta consuetudinem, quæ usitata sit gentilibus. *Illum audietis*. Vel si tibi dicat; Transgredere unum ex omnibus præceptis in lege memoratis, sicut Elia in monte Carmel, juxta illud momentum, audies illum. *Juxta omne quod postulasti a Domino Deo tuo in Horeb*. Ex hoc digni facti sunt, ut sibi statuerentur prophetæ; Scriptum est enim: *Ne addam audire vocem Domini Dei tui*: *Et dixit Dominus mihi*: *Bene egerunt in hoc, quod locuti sunt*: Intenderunt cognoscere: *Prophetam suscitabo*. Ecce doceris, quod propter mercedem timoris digni facti sint, ut sibi statuerentnr prophetæ: *Et dabo verbum meum in os ejus*. Verbum meum in os ejus ego dabo, at non loquar cum eo facie ad faciem. Hinc & ulterius cognoscent, quomodo Spiritus sanctus daretur in os prophetarum: *Et loquetur ad eos*. Ne respondeat interpreti: *Omne quod ego præcepero illi*: Ad primum primum, & ad novissimum novissimum.

Finis textus.

Erit autem, *quicumque non auscultaverit verbis meis*. Tres species mortis infliguntur manu Dei: Qui abscondit prophetiam suam, sicut Jona filius Amithi: Et permittit super verba prophetæ, sicut socii Michæ. Et propheta, qui transgreditur sua ipsius verba: Mortes istæ infliguntur a Synhedrio. Qui prophetat, quod non audi-

כנענה . ומה שלא נאמר לו כחנניה
בן עזור שהיה שומע דברים מפי ירמיה
והיה מתנבא בשוק העליון והולך ומתנבא
בשוק התחתון . והמתנבא בשם עבודה
זרה ואומר כך אמרה עבודה זרה אפילו
כיון את ההלכה לטמא את הטמא
ולטהר את הטהור אין שומעים לו . אך
הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי . ומת
בסתם מיתה האמורה בתורה זו חנק . וכי
תאמר עריז עתידים אתם לומר איכה נדע
הדבר ירמיה אמר הנה כלי בית יהוה
יובאו מבבלה אתה עתה מהרה . חנניה
אומר הנה כלי בית יהוה מובאים מבבל
למי אשמע תלמוד לומר אשר ידבר הנביא
בשם יהוה. ואיזהו הדבר אשר דברו המקום
זה שהוא אומר בזדון דברו הנביא על
זדון הוא חייב ואינו חייב על שגגה . לא
תגור ממנו . אל תמנע עצמך מללמד
חובה עליו . כי יכרית יהוה אלהיך את
הגוים. בזכותך . וירשתם וישבת בעריהם.
ובבתיהם . מכלל שנאמר וירשת אותם
וישבת בארצם . יכול אי אתה רשאי
להוסיף על הבניין תלמוד לומר וישבת
בעריהם ובבתיהם . בכל מקום שאתה
רוצה לבנות בנה . שלש ערים . ערים
ולא עיירים . ערים ולא כרכים . ערים
ולא כפרים. תבדיל לך . ולא לאחרים.
בתוך ארצך. ולא בספר. אשר יהוה אלהיך
נותן לך לרשתה . משתכבוש תירש . תכין
לך הדרך. תכין סרטיאות שיהו מפורשות
לתוכה . ושלשת את גבול ארצך. שלא
יהו מפוזרות אלא יהיו מכוונות כשתי
שורות שבכרם. אשר ינחילך יהוה אלהיך.
לרבות עבר הירדן . והיה לנוס שמה כל
רוצח. שלא יהיה גולה מעיר לעיר . וזה
דבר הרוצח . מיכן אמרו רוצח שגולה
מעיר לעיר מקלט שנאמר פן ירדוף גואל
הדם אחרי הרוצח אין לי אלא רודף
וגואל . רודף ואינו גואל גואל ואינו
רודף לא רודף ולא גואל מנין תלמוד
לומר רוצח רוצח ריבה. מכלל שנאמר כי

divit, ſicut Sedechias filius Chanana. Et quod illi dictum non ſit, ſicut Chananjah filius Azur, qui cum audiſſet verba ex ore Jeremiæ, prophetavit in foro ſuperiori, & incdens prophetavit in foro inferiori, & prophetavit nomine Idololatriæ, dicens: Sic dicit Idololatria; Licet ſtatuat conſtitutionem ad polluendum pollutum, & ad mundandum mundum, non audient illum. *Verumtamen propheta, qui impudenter egerit loquendo verbum in nomine meo, interficietur*. Mors ſimpliciter in lege memorata perficiebatur ſtrangulatione. Quod ſi dixeris in corde tuo; *Quomodo cognoſcemus verbum?* Jeremias, qui dicit XXVII. 16. *Ecce vaſa domus Domini revertentur de Babylone nunc cito*. Chananjah dicit: *Ecce vaſa domus Domini adducentur de Babylone*. Cui auſcultabo? Idcirco dictum eſt: *Quod dixerit propheta in nomine Domini*. Et quodnam eſt verbum quod locutus eſt Deus? Eſt quod dixit per impudentiam; ſi loquatur propheta per impudentiam, reus eſt mortis, at per errorem, non eſt reus mortis. *Non timebis ab eo*. Ne te cohibeas ad declarandum reatum contra illum. *Quum exciderit Dominus Deus tuus gentes*. Propter merita tua. *Et hæreditaveris eas, & habitaveris in urbibus earum, & in domibus earum*. Generaliter dictum eſt: *Et hæreditabis eas, & habitabis in terra earum*. Crederem tibi non licuiſſe addere ædificio? Idcirco dictum eſt: *Et habitaveris in urbibus earum, & in domibus earum*. Ubicunque tibi libuerit ædificare, poteris ædificare. *Tres urbes*; *Urbes*, non civitates. *Urbes*. Non civitates munitas. *Urbes*. Non pagos. *Separabis tibi*. Non aliis. *In medio terræ tuæ*. Non in tractu. *Quam Dominus Deus tuus dat tibi in hæreditatem*. Poſtquam ſubegeris, hæreditabis. *Præparabis tibi viam*. *Præparabis* ſemitas, quæ intra eam dividantur. *Et tripartieris terminum terræ tuæ*. Ne diſpergantur, ſed ſint rectæ, quaſi duæ ſeries, quæ ſunt in vinea. *Quia in hæreditatem dat tibi Dominus Deus tuus*. Ad includendum regionem trans Jordanem: *Eritque ut fugiat illuc omnis homicida*. Ne exulet de civitate in civitatem. *Hoc autem eſt jus homicidæ*. Hinc dixerunt: Homicida, qui exulat de civitate in civitatem refugii. Generaliter dictum eſt: *Ne perſequatur redemtor ſanguinis poſt homicidam*. Non probo niſi ſed perſecutore & redemtore; De redemtore, qui non peeſequatur; de eo qui non perſequatur, neque ſit redemtore, unde pro-

ירום לבבו אין לי אלא מי שיש לו חמות
הלב האב את הבן והבן את האב. האב
את האב והבן את הבן מנין תלמוד
לומר רוצח רוצח ריבה מה תלמוד לומר
שמה שמה שלשה פעמים שם
תהיה ירידתו. שם תהיה מיתתו. שם
תהיה קבורתו. מה תלמוד לומר רעהו
רעהו רעהו שלשה פעמים. רעהו פרט
לאחרים. רעהו פרט לגר. רעהו כבר
קראתו הכתוב רעהו שנאמר אשר יכה
את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא
מתמול שלשם. הא אם שונא לו אינו
נולה. מתמול שלשם. מתמול שנים
שלשם שלשה. על כן אנכי מצוך לאמר
להזהיר בין דין על כך.

סליק פיסקא

ואשר יבוא את רעהו ביער. מה
יער רשות לניזק ולמזיק להיכנס שם אף
כל שהוא רשות לניזק ולמזיק ליכנס
לשם. יצאת חצר של בעל הבית שאין
רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם. לחטוב
עצים. אבא שאול אומר מה חטיבת
עצים רשות אף כל שהוא רשות.
יצא האב המכה את בנו והרב הרודה
את תלמידו ושליח בית דין. ונדחה ידו
בגרזן. מיכן אתה אומר נתכוון לקוץ את
האילן ונפל על אדם והרגו הרי זה
נולה. ונשל הברזל מן העץ המבקע.
רבי אומר מן העץ המתבקע ומצא במצוי
מיכן היה רבי אליעזר בן יעקב אומר אם
משיצאת אבן מידו הוציא הלה את
ראשו וקיבלה הרי זה פטור. הוא ינוס.
שלא יהיה גולה מעיר לעיר פן ירדוף
גואל הדם. מצוה ביד גואל הדם לרדוף

probatur? Ex eo quod dictum est: *Homicidam, homicidam*. Includit: Generaliter dictum est: *Cum incaluerit cor ejus*: Non probo nisi de eo, cujus cor incaluerit; De patre, qui persequatur filium, de filio, qui persequatur patrem, de patre, qui persequatur patrem, & de filio qui persequatur filium, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Homicidam, homicidam*. Includit. Cur dictum est: *Illuc, illuc, illuc* tribus vicibus? Ibi erit ejus habitatio, ibi ejus mors, ibi ejus sepulcrum; Cur dictum est: *Proximum suum, proximum suum, proximum suum* tribus vicibus? *Proximum suum*. Excludit alienos. *Proximum suum*. Excludit proselytum. *Proximum suum*. Jam textus illum vocavit *proximum suum*. Dictum est enim: *Qui percusserit proximum suum per ignorantiam, nec fuerit ei inimicus ab heri & nudius tertius*. Ecce si illum oderit, non exulabit: *Ab heri & nudius tertius*: *Ab heri*. Ab duobus diebus. *Nudiustertius* Ab tribus diebus. *Quo circa ego tibi præcipio tibi dicendo*, Ut de hoc præmoneatur Synhedrium.

Finis textus.

QUI *adduxerit proximum suum in sylvam*. Sicut in sylva liberum erat læso & lædenti in eam ingredi, ita pariter quocumque liberum sit læso & lædenti ingredi, excluditur atrium patrisfamilias, quo non liberum est læso & lædenti ingredi: *Ad cædendum ligna*. Aba Saul dicit: Sicut cæsura lignorum libera erat, ita pariter omne, quod sit liberum. Excluditur pater percutiens filium, & magister castigans discipulum, & legatus Synhedrii. *Et impulsa fuerit manus ejus in securim*. Hinc tu dicis: Si intendat cædere arborem, & cadat super hominem, eumque occidat, iste exulat. *Et avulsum fuerit ferrum a ligno fisso*. R. dicit: A ligno fisso; *Et deprehenderit*. In deprehenso. Hinc R. Elieser ben Jacob dicebat; Si postquam exiit lapis de ejus manu, & percusserit ejus caput, & acceperit, ille liber est: *Ille fugiet*: Ne exulet de civitate in civitatem, ne persequatur redemtor sanguinis. Præceptum est, ut redemtor sanguinis persequatur: *Cum incaluerit cor ejus*. Ecce si oderit, non exulat: *Ab heri & nudius tertius*. Hoc est quod dicebat R. Jehuda: *Ab heri*: Ad duobus diebus: *Nudius tertius*. Ab tribus diebus. *Quo circa ego præcipio tibi dicendo*. Ut de hoc præmoneatur Synhedrium. *Si autem*

כי יחם לבבו . הא אם שונא לו אינו
גולה . מתמול שלשם . זו שרבי יהודה
אומר תמול שנים שלשם שלשה . על כן
אנכי מצוך לאמר . להזהיר בית דין על
כך . ואם ירחיב יהוה אלהיך את גבולך -
עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה ירחיב
יהוה אלהיך את גבולך . כאשר נשבע
לאבותיך . הכל בזכות אבות . ונתן לך
את כל הארץ אשר נשבע לאבותיך .
הכל בזכות אבות . כי תשמור את
כל המצוה הזאת לעשותה ויספת לך .
מיכן אתה אומר שלש ערים הפריש משה
בעבר הירדן . וכשבאו לארץ הפרישו עוד
שלש . ולעתיד לבוא עתידים עוד להפריש
שלש . שלש על שלש הרי שש ועוד של
הרי תשע . רבי נהוראי אומר שלש עש
שלש ועוד שלש הרי הם תשע ועוד
שלש הרי הם שתים עשרה . רבי שאול
אומר שלש על שלש ועוד שלש הרי
תשע על השלש הרי שתים עשרה .
האלה הרי חמשה עשר . ולא ישפך דם
נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נותן לך
נחלה . כי יהיה איש שונא לרעהו וארב
לו וקם עליו . מיכן אמרו עובר אדם על
מצוה אחת קלה סופו לעבור על
מצוה חמורה . ואהבת לרעך כמוך .
אם עבר על מצוה קלה סופו לעבור על
מצוה חמורה . עבר על ואהבת לרעך
כמוך סופו לעבור על לא תשנא ועל
לא תקום ועל לא תטור וסופו לעבור
על וחי אחיך עמך עד שבא לידי שפיכות
דמים לכך נאמר כי יהיה איש שונא
לרעהו וארב לו וקם עליו , מיכן היה רבי
יוסי ברבי יהודה אומר ההורג את הנפש
בין בשוגג בין במזיד הכל מקדימים
לערי מקלט בית דין שולחים ומביאים
אותם משם . מי שנתחייב מיתה הרגוהו
שנאמר ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם
מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו . שנאמר
והצילו העדה את הרוצח . מי שנתחייב
גלות מחזירים אותו למקומו . שנאמר
והשיבו אותו העדה . רבי אומר רוצח
גולה לערי מקלט כסבור שקולטו כשם
שקולט שוגג כך קולט מזיד . זקני העיר

tem dilataverit Dominus Deus tuus terminum tuum. Fac præceptum dictum in subjecto, ut ex ejus mercede dilatet Dominus Deus tuus terminum tuum. *Sicut juravit patribus tuis*. Omnia propter merita patrum. *Et dabit tibi omnem terram, de qua juravit patribus tuis*. Omnia propter merita patrum. *Quum custodieris omne mandatum hoc, faciendo illud; tum addes tibi*. Hinc tu dicis: Tres urbes separavit Mose trans Jordanem; Et postquam venerunt in terram, tres alias præterea separarunt, & in posterum futurum est, ut tres alias separent: Tres super tres; ecce sex: Et præterea tres, ecce novem. R. Nehorai dicit: Tres super tres, & præterea tres, ecce novem: & præterea tres, ecce duodecim. R. Saul dicit: Tres super tres, & præter eas tres, ecce novem: super tres: ecce duodecim: *Istas*. Ecce quindecim. *Ut ne effundatur sanguis innocens in medio terræ tuæ, quam Dominus Deus tuus dat tibi in hæreditatem. Cum fuerit vir qui oderit proximum suum, ac insidias fecerit ei, & insurrexerit in eum*: Hinc dixerunt. Si quis transgrediatur præceptum unum leve, finis ejus erit, ut rransgrediatur præceptum grave. *Et diliges proximum tuum sicut teipsum*. Si transgrediatur præceptum leve, finis ejus erit, ut transgreditur præceptum grave: Qui transgreditur præceptum: *Et diliges proximum tuum sicut te ipsum*; finis ejus erit, ut transgrediatur præceptum: *Non odio habebis, non insurges, & non servabis odium*, finis ejus erit, ut transgrediatur præceptum: *Et vivet frater tuus tecum*; Donec veniat ad effussionem sanguinum: Idcirco dictum est: *Cum fuerit vir, qui oderit proximum suum, ac insidias fecerit ei, & insurrexerit in eum*. Hinc R. Jose bar R. Jehuda dicit: Si quis occidat animam sive per impudentiam sive per errorem, præmittit ad civitates refugii Synhedrium nuncios, ut inde educant: Qui reus est mortis, illum occidunt: Dictum est enim: *Tunc mittent seniores urbis illius, & auferent eum inde*. Qui non sit reus mortis, eum liberant: Dictum est enim: *Et salvabunt cœtus homicidam*. Qui reus sit exilii; restituunt eum in locum suum. Dictum est enim: *Et restituent ipsum congregatio*. Rabi dicit: Homicida exulatum abit ad civitates refugii, sicut putat, quod eum recipiat; sicut recipit eum, qui per errorem occidit, ita pariter eum, qui per contumaciam occidit, recipit. Seniores civitatis mittunt, cum-

שולחים ומביאים אותו משם . שנאמר ושלחו זקני עירו . ומת ביד גואל הדם מנין לא מת ביד גואל הדם ימות ביד כל אדם תלמוד לומר ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת . ולא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי . שמא תאמר הואיל ונהרג זה למה אנו באים לחוב בדמו של זה תלמוד לומר לא תחוס עינך עליו ובערת הרע . בער עושי הרעות מישראל.

סליק פיסקא

לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים והלא כבר נאמר לא תגזול ומה תלמוד לומר לא תשיג מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוים. יכול בחוצה לארץ תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל . בארץ ישראל עובר בשני לאוים . בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד בלבד . מנין לעוקר תחומים של שבטים שעובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תשיג גבול עולם . מנין למחליף דברי רבי אליעזר בדברי רבי יהושע ודברי רבי יהושע בדברי רבי אליעזר לומר על טהור טמא ועל טמא טהור שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר ולא תשיג גבול רעך . מנין למוכר קבר אבותיו שעובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך . יכול אפילו לא נקבר בו אדם מעולם תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל . הא אם קבר בו אפילו נפל אחד ברשותו אינו עובר בלא תעשה . לא יקום עד אחד באיש . אין לי אלא לדיני נפשות לדיני ממונות מנין תלמוד לומר לכל עון. לקרבנות מנין תלמוד לומר לכל חטאת. למכות מנין תלמוד לומר בכל חטא אשר יחטא . להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת . אין לי אלא עדות איש. לעדות אשה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא אם סופינו לרבות אשה מה תלמוד לומר איש לעון אינו קם . קם הוא באשה להשיאה דברי רבי יהושע . רבי יוסי אומר לעון אינו קם אבל קם הוא

eumque inde educunt : Dictum est enim*: Tunc mittent seniores urbis illius, Et morietur per manum redemtoris sanguinis*: Unde probatur, quod si non interficiatur per manum redemtoris sanguinis, debeat interfici per manum omnium hominum? Ex eo quod dictum est : *Dabuntque eum in manum redemtoris sanguinis, & morietur. Non parcet oculus tuus ei, & transire facies sanguinem innocentis*. Fortasse dices, Si ille interfectus sit, cur nos adducemur in reatum sanguinis istius? Idcirco dictum : *Non parcet oculus tuus ei, & facies transire malum*. Fac transire, qui mala operatur, ex Israel.

Finis textus.

NON *submovebis terminum socii tui, quem terminaverunt priores*. Atqui jam dictum est : *Non furaberis*: Et cur dictum est. *Et non submovebis*? Docemur; si qui evellat terminum socii sui, transgreditur duo præcepta negativa: Crederem extra terram? Idcirco dictum est : *In hæreditate tua, quam hæreditasti*; In terra Israel transgreditur duo præcepta negativa; extra terram unum tantum præceptum negativum transgreditur. Unde probatur, si quis evellat terminos tribuum, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non submovebis terminum mundi*. Unde probatur, commutanda esse verba R. Elieser in verba R. Jehosua, & verba R. Jehosua in verba R. Elieser, dicendo de mundo immundum, & de immundo mundum, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est : *Non submovebis terminum proximi tui*. Unde probatur, si quis vendat sepulcrum patris sui, quod transgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est : *Non submovebis terminum proximi tui*. Crederem, vel si in eo neminem sepelisset? Idcirco dictum est : *In hæreditate tua quam hæreditasti* : Ecce si in eo sepelierit vel unum abortum in ejus principio, non transgreditur præceptum negativum. *Non insurget testis unus in virum*. Non probo nisi de judiciis capitalibus, de judiciis pecuniariis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In quocunque crimine*. De sacrificiis unde probatur? Ex eo quod dictum est*: In quocunque peccato*. De flagellatione unde probatur? Ex eo quod dictum est*: In quocunque peccato, quod peccaverit*. De adscensu ad sacerdotium, & de descensu ab sacerdotio unde probatur? Ex eo quod di-

לשבועה. אמר רבי יוסי קל וחומר ומה במקום שאין מצטרף עם עד אחד למיתה הרי זה נשבע על פי עצמו מקום שפיו מצטרף עם פי עד אחד לממון אינו דין שיהא נשבע על פי עצמו לאו מה לנשבע מפי עצמו שכן משלם על פי עצמו ישבע על פי עד אחד שכן משלם על פי עד אחד.. תלמוד לומר לכל עון לעון אינו קם אבל קם הוא לשבועה. על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים. לא על פי כתבן ועל פי מתורגמן. מיכן אמרו המקנא לאשתו. רבי אליעזר אומר מקנא על פי שנים ומשקה לה על פי עד אחד שהיה בדין ומה אם עדות הראשון שאינה אוסרתה איסור עולם אין מתקיימת פחות משנים עדות שנייה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים פחות משנים תלמוד לומר ועד אין בה. כל שיש בה לא היתה שותה.

סליק פיסקא

כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה. אין חמס אלא גזלן. שנאמר לענות בו סרה. ואין סרה אלא עבירה שנאמר כי דיבר סרה. ואומר השנה אתה מת כי דברת סרה על יהוה. מגיד שאינו חייב עד שיכחיש את עצמו. מיכן אמרו אין העדים זוממים עד שיזומו את עצמם. כיצד מעידני את איש פלוני. שהרג את הנפש. ועמדו מצוה בעדים שיעמודו. שני האנשים. אין לי אלא

dictum est: *In quocunque crimine, in quocunque peccato*. Non probo nisi de testimoniis virorum, de testimoniis mulierum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *In quocumque crimine, in quocunque peccato*: *In quocunque peccato, quod peccaverit*: Si finis est, ut includat fœminam; Cur dictum est: *Virum*? In crimine non insurget, at insurget in mulierem ad seducendum. Verba R. Jehosua. R. Jose dicit: In crimine non insurget, at poterit insurgere in juramento: Dicit R. Jose: Quod probatur argumento a minori ad majus: Si ubi dictum ejus non conjungebatur cum uno teste ad interficiendum, ex dicto suo adjurabatur, ubi vero dictum ejus cum dicto unius testis conjungebatur in pecunia, non erit æquum, ut ex suo ipsius dicto adjuretur? Minime: Quid de adjurato ex suo ipsius dicto, qui proter sui ipsius dictum restituit, si juret ex dicto testis unius, tum restituit ex dicto unius testis? Idcirco dictum est: *In quocunque crimine*. In crimine non insurget, sed in juramento potest insurgere: *Ex ore duorum testium, aut ex ore trium testium*. Non ex ore scriptoris, & ex ore interpretis. Hinc dixerunt: Qui zelotypus est in uxorem suam. R. Eliefer dicit: Zelotypam exercebit dicto duorum testium, & potabit ex dicto unius testis: Quia erat argumentum; si primum testimonium, quo non interdicitur interdicto perpetuo, non confirmatur, si fuerit minus duobus, secundum, quo interdicitur interdicto perpetuo, non erit æquum, ut non confirmetur, si fuerit minus duobus? Idcirco dictum est *Num.* v. 13. *Et testis non fuerit in eam*: Si in eam esset testis, non potabunt.

Finis textus.

*Q*UUm *insurrexerit falsus testis in hominem ad testificandum in eum perversitatem*. Non significat חמס nisi raptorem. Dictum est enim: *Ad testificandum in eum perversitatem*. Et סרה non significat nisi peccatum: Dictum est enim *Deut.* XIII. 6. *Si locutus fuerit perversitatem*: Pariterque dictum est *Jerem.* XXVIII. 16. *Hoc anno morieris, quia locutus es perversitatem contra Dominum*. Ostendit, quod non teneretur, nisi seipsum mendacii argueret. Hinc dixerunt, quod testes non sint mendaces, donec seipsos mendaces faciant: Quomodo? Testificor, quod vir N. occiderit animam. *Et stabunt*. Præceptum est, ut stent testes. *Duo viri*.

בזמן שהם שני אנשים. איש עם אשה
ואשה עם איש. שתי נשים זו עם זו
מנין תלמוד לומר אשר להם הריב לפני
יהוה מכל מקום. יכול אף אשה
תהיה כשרה לעדות. נאמר כאן שני
ונאמר להלן שני. מה שני האמור להלן
אנשים ולא נשים אף שני האמור כאן
אנשים ולא נשים. אשר להם הריב
יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. לפני
יהוה. שהם סבורים לפני בשר ודם
הם עומדים ואין עומדים לא לפני
המקום לפני הכהנים והשופטים. זהו
שאמר רבי יוסי הגלילי וכי עלת על
דעתך שופט שאינו בימיך לא שופט שהוא
כשר ומוחזק לך באותם הימים היה
קרוב ונתרחק כשר וכן הוא אומר אל
תאמר מה שהיה. ודרשו השופטים
היטב. ולהלן הוא אומר ודרשת וחקרת
ושאלת היטב. היטב היטב לגזרה שוה.
מלמד שבודקים אותו בשבע חקירות.
בדיקות מנין תלמוד לומר והנה אמת
נכון הדבר. מנין שהעד עושה עצמו שקר
תלמוד לומר והנה עד שקר העד. יכול
אף משנחקרה עדותם בבית דין תלמוד
לומר שקר ענה באחיו. אמור מעתה כל
זמן שבית דין צריכים להם ולא
משנחקרה עדותם בבית דין כשתימצי
לומר זומם מזומם ואפילו הם מאה.
ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.
אם ממון ממון אם מכות מכות אם
עונשים עונשים. עונש שמענו אזהרה
מנין תלמוד לומר ועשיתם לו. מיכן
אמרו אין עדים זוממים נהרגים עד
שיגמר הדין שהרי צדוקים אומרים עד
שיהרג הנידון שנאמר נפש בנפש. רבי
יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר
ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.
לפי שמצינו בכל עונשים שבתורה
שוה מיתת איש למיתות אשה וזוממיהם

viri. Non probo nisi quando fuerint duo viri, si vir cum fœmina, si fœmina cum viro, si duæ fœminæ altera cum altera, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quibus est lis in conspectu Domini*. Omnimode. Crederem, quod vel mulier legitima esset ad testificandum? Memorantur hic *duo*, & memorantur ibi *duo*, sicut ibi designantur viri, non mulieres, ita pariter hoc loco. *Quibus est lis*. Veniat dominus bovis, & stet super bove. *Coram Domino*. Etenim stant, qui expectant coram carne & sanguine; at non stant nisi coram Deo, & coram sacerdotibus, & judicibus. Hoc est quod dicebat R. Jose Galilæus. Num putas fuisse judicem, qui non sit in diebus tuis? Sed erit judex rectus, & probatus tibi in iis ipsis diebus; si sit proximus, & remotus, erat legitimus. Et sic dictum est: *Ne dicas; quis ille sit*. *Et inquirent judices bene*. Et *Deut*. XIII. 14. dictum est: *Et inquires, & perscrutabere, & interrogabis bene*. *Bene*, *bene*: A pari. Docemur, quod eum perscrutarentur septem inquisitionibus. De perscrutationibus unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et ecce verum constat verbum*. Unde probatur, quod testis seipsum faciat mendacem? Ex eo quod dictum est: *Et ecce si testis mendax falsum testimonium dederit*: Crederem, postquam exploratum fuerit eorum testimonium in Synhedrio? Idcirco dictum est: *Falsum testimonium in fratrem suum*. Dic igitur; Quandiu Synhedrio fuerint necessarii, non autem postquam exploratum fuerit eorum testimonium in Synhedrio; Quasi possit dici; mendax qui cogitaverit falsitatem, vel si essent centum: *Et facietis illi, quemadmodum cogitavit facere fratri suo*: Si in mulcta pecuniaria, puniatur mulcta pecuniaria, si in flagellatione, puniatur flagellatione, si puniatur, puniatur: Pœnam audivimus, de præmonitione unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Facietis illi*. Hinc dixerunt; Falsi testes non interficiuntur, nisi prius fuerit absolutum judicium; Quia dicebant Sadducæi; Antequam interficiatur judicatus: Dictum est enim: *Animam pro anima*. R. Jose Galilæus dicit. Cur dictum est: *Et facietis illi, quemadmodum cogitavit facere fratri suo*? Quia deprehendimus, quod in omnibus pœnis in lege memoratis supplicium viri esset æquale supplicio mulieris, & similiter eorum falsi testes: At in filia sacerdotis & in eo, qui cum illa concubuerit, non erat æquale supplicium viri supplicio mu-

כיוצא בהם. אבל בת כהן ובועלה לא
השוה מיתת איש למיתת אשה לא
שמיתת האיש בחנק ומיתת האשה
בשריפה. אבל זוממיה לא שמענו מה
יעשה להם. תלמוד לומר ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו. כמיתת אחיו
מיתתו. ולא כמיתת אחותו מיתתו.
ומנין שהמבייש משלם ממון נאמר כאן
לא תחוס עינך ונאמר להלן לא תחוס
עינך. מה לא תחוס עינך האמור להלן
ממון אף לא תחוס עינך האמור כאן
ממון. רבי יהודה אומר נאמר כאן יד
ורגל. ונאמר להלן יד ורגל. מה יד
ורגל האמור כאן ממון אף יד ורגל
האמור להלן ממון. רבי יוסי הגלילי אומר
מנין שלא יצא למלחמה עד שיהו בו
ידים ורגלים ועינים ושינים. תלמוד
לומר לא תחוס עינך נפש בנפש כי תצא
למלחמה. אמר רבי יהודה במה דברים
אמורים במלחמת מצוה אבל במלחמת
חובה הכל יוצא אפילו חתן מחדרו
וכלה מחופתה כשישרﭏ עושים רצונו
של מקום כל הגוים לפניהם נעשים
כסוס אחד שנאמר סוס ורוכבו רמה בים
וכי סוס אחד היה וגו'. כי תצא למלחמה
על אויבך במלחמת הרשות הכתוב
מדבר. על אויבך כנגד אויביך אתה
נלחם. וראית סוס ורכב. מה הן יוצאים
ﭏיך בסוס ורכב אף אתה צא ﭏיהם
בעם רב. לא תירא מהם כי יהוה
ﭏהיך עמך המעלך מארץ מצרים. מי
שהעלך מארץ מצרים הוא עומד לך
בעת צרה.

סליק פיסקא

והיה כקרבכם ﭏ המלחמה. יכול זה
יום הקרבים בו למלחמה כשהוא אומר
ואמר ﭏיהם שמע ישרﭏ אתם קריבים
היום למלחמה הרי היום קריבים בו
למלחמה אמור. הא מה תלמוד לומר
והיה כקרבכם ﭏ המלחמה כיון שמגיעים
לספר כהן מתנה עליהם כל התנאים
הללו. ואמר ﭏיהם שמע ישרﭏ מי האיש
הירא ורך הלבב. ויספו השוטרים. למה
נאמרו כל הדברים הללו שלא יהו ערי
ישרﭏ נשמות כדברי רבן יוחנן בן זכאי.

mulieris: Quia supplicium viri erat strangulatione, supplicium mulieris erat combustione. Sed non audivimus, quid esset faciendum de ejus falsis testibus. Idcirco dictum est: *Et facietis illi, quemadmodum cogitavit facere fratri suo*: Sicut supplicium fratris sui erit ejus supplicium; At non erit ejus supplicium sicut supplicium sororis suæ. Et unde probatur, quod pudore suffundens rependat pecunia. Dictum est hic. *Non parcet oculus tuus*. Et ibi dictum est: *Non parcet oculus tuus*. Sicut ibi agitur de opibus, ita pariter hoc loco. R. Jehuda dicit; Memoratur hic manus, & pes, & memoratur ibi manus & pes: Sicut ibi agitur de nummis, ita pariter hoc loco. R. Jose Galilæus dicit: Et unde probatur, quod non egrederetur ad bellum, si non haberet manus, pedes, & oculos & dentes? Ex eo quod dictum est: *Non parcet oculus tuos; Animam pro anima*: *Quum egredieris ad bellum*. Dicit R. Jehuda: De quo hæc dicta sunt? De bello præcepti; sed in bello ex debito, universi egrediebantur, vel sponsus de cubilo suo, vel sponsa de thalamo suo. Quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, omnes gentes in eorum conspectu fiunt quasi equus unus; Dictum est enim *Exod.* XV. I. *Equum & equitem ejus projecit in mare*. Num unus erat equus &c. *Quum egredieris ad bellum contra inimicum tuum*. De bello arbitrario textus loquitur. *Contra inimicum tuum*: Adversus inimicum tuum tu pugnabis. *Et videris equum, & currum*. Sicut illi egrediuntur contra te in equo & curru, tu quoque egredieris contra illos cum populo multo. *Ne timeas ab eis; quia Dominus Deus tuus est tecum, qui te eduxit de terra Ægypti*. Qui te eduxit de terra Ægypti, ipse stabit tecum in tempore tribulationis.

Finis textus.

E*T erit quum appropinquaveritis ad pugnam*. Crederem hunc fuisse diem, in quo appropinquarent ad pugnam? Quando vero dicit: *Et dicet ad eos: Audi Israel. Vos appropinquatis hodie ad pugnam*. Ecce de die, in quo ad pugnam appropinquarent, jam dictum est: Cur igitur dictum est. *Et erit, quum appropinquaveritis ad pugnam*. Quando perveniebant ad terminum, sacerdotis legebat omnes istas conditiones. *Et dicet ad eos: Audi Israel: Quicunque sit vir timidus, & imbecillis corde*. *Et addent præfecti*. Cur hæc

omnia

בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות מפני הירא ורך הלבב בשהוא חוזר יאמרו שמא בנה בית . שמא ארס אשה . וכולם היו צריכים להביא עדותו חוץ מן הירא ורך הלבב ושעדיו עמו. שמע קול הגפת תריסים ונבעת. קול צהלת סוסים ומרתית. קול תקיעת קרנים ונבהל . רואה שימוט סייפים. ומים יורדים בין ברכיו . דבר אחר ואמר אליהם שמע ישראל על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה על שמעון ולא שמעון על יהודה שאם תפלו בידם ירחמו עליכם . כענין שנאמר וישבו בני ישראל מאחיהם . ושם היה איש נביא ליהוה . ועתה בני יהודה ובני ירושלם אתה אומר כמה שנאמר להלן ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשבייה ומערומיהם הלבישום. על אויביכם אתם הולכים שאם תפלו בידם אין מרחמים עליכם . אל ירך לבבכם אל תיראו אל תחפזו אל תערצו מפניכם . אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים . אל תראו מפני הגפת תריסים . ושפעת עקלגסים . אל תחפזו מקול הקרנות . אל תערצו מקול הצווחה כדרך שאומות העולם עושים . מגיפים ומריעים וצווחים ורומסים . ואתם באים בניצוחו של מקום . כי יהוה אלהיכם ההולך עמכם . מי שהיה עמכם במרבר הוא יהיה עמכם בעת צרה . וכן הוא אומר להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם מנחשים ועקרבים ורוחות הרעים. עד כאן משוח מלחמה מדבר . מיכן ואילך ודברו השוטרים אפילו אלמנה אפילו שומרת יבם . או אפילו שמע שמת לו אחיו במלחמה חוזר. הכל שומעים דברי כהן מערכי המלחמה . והם חוזרים ומספקים מים ומזון לאחיהם . ומתקנים את הדרכים. ודברו השוטרים . יכול דברים אחרים בשהוא אומר ויספו השוטרים

omnia dicta sunt? Ne urbes Israel essent desertæ. Juxta verba Raban Jochanan ben Zachai. Veni & vide, quantam habeat curam Deus de honore creaturarum propter timorem, & imbecillitatem cordis; Quando revertitur; dicent: Fortasse ædificavit domum; fortasse desponsavit mulierem; Et omnes debebant adducere testimonium, excepto timido, & imbecilli corde, quod eorum testimonium cum eo esset. Si audiat strepitum collisionis scutorum, strepitum hinnitus equorum, & contremiscat: strepitum clangoris cornuum, & nublii: Si videat gladios nudos, tum urina descendet inter ejus genua. Alia expositio: *Et dicet ad eos: Audi Israel: Contra inimicos vestros*. Non autem contra fratres vestros; non Juda contra Simeonem, neque Simeon contra Juda; si in eorum manus incideritis, miserebuntur super vos. Sicuti dictum est 2. *Paral.* XXVIII. 8. *Ceperuntque filii Israel de fratribus suis. Et ibi erat propheta Domini: Et Nunc filios Juda, & filios Hierusalem*. Tu dicis, sicut ibi dictum est: *Steteruntque viri, quos supra memoravimus, & apprehendentes captivos, qui nudi erant, vestierunt de spoliis. Contra inimicos vestros* vos inceditis: Si incideritis in eorum manus, non miserebuntur super vos. *Ne mollescat cor vestrum, ne timeatis, neque pavore percutiamini, neque frangamini a conspectu eorum. Ne mollescat cor vestrum* propter hinnitum equorum: *Ne timeatis* propter collisionem scutorum, & fulgorem ensium: *Neque pavore percutiamini* ab strepitu clamoris. *Neque frangamini* ab strepitu vociferatione; sicut faciunt nationes mundi; Collidunt scuta, clangunt vociferantur, & pede solum quatiunt. At vos incedetis in victoria Dei. *Quia Dominus Deus vester incedit vobiscum:* Qui fuit vobiscum in deserto, erit vobiscum in tempore tribulationis. Et sic dictum est: *Ad pugnandum pro vobis cum inimicis vestris & ad salvandum vos* a serpentibus, & scorpionibus, & spiritibus malis. Hactenus loquebatur unctus belli. Hinc & ulterius: *Et loquentur præfecti ad populum dicendo*. Vel vidua, vel expectans levirum; aut etiam si audiat sibi mortuum fuisse fratrem, in bello, revertetur. Omnes audiebant verba sacerdotis ex ordine belli; & illi revertentes subministrabant aquas, & alimentum fratribus suis, & præparabant vias: *Et loquentur præfecti*. Crederem quod alii loquerentur? Quando vero dicit: *Et addent præfecti loqui*

ad

לדבר ל העם . מלמד שהם הדברים . ומה תלמוד לומר ודברו השוטרים . כיון שהתחיל שוטר לדבר כהן משמיע להם כ.תנאים האילו .

סליק פיסקא

מי האיש אשר בנה . אין לי אלא בונה ירש לקח ניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר מי האיש אשר בנה . בית אין לי אלא בית . מנין לרבות בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצר תלמוד לומר [אשר בנה . יכול אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית . מה בית מיוחד שהוא בית דירה . יצאו אילו שאינן בית דירה . ולא חנכו פרט לגזלן . ילך וישוב לביתו . ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחוזר . פן ימות במלחמה אם אינו שומע לדברי כהן סוף שהוא מת במלחמה . ואיש אחר יחנכנו . יכול דודו ובן דודו . נאמר כאן אחר ונאמר להלן אחר . מה אחר האמור להלן נכרי אף אחר האמור כאן נכרי . ומי האיש אשר נטע . אין לי אלא נטע . ירש לקח ניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר מי האיש אשר נטע כרם . אין לי אלא כרם מנין חמשה אילני מאכל וחמשה אילני [סרק תלמוד לומר כרם . רבי אליעזר בן יעקב אומר אין לי במשמע אלא כרם . ולא חללו פרט למבריך ולא חללו פרט למרכיב . ילך וישוב לביתו ילך וישמע לדברי כהן מערכי המלחמה ויחזור . פן ימות במלחמה אם לא ישמע לדברי כהן . אף מת במלחמה . ואיש אחר יחללינו . יכול דודו ובן דודו . נאמר כאן אחר ונאמר להלן אחר . מה אחר האמור כאן נכרי אף אחר האמור להלן נכרי . ומי האיש אשר

ad populum . Docemur , quod ipsi loquerentur : Cur igitur dictum est: *Et loquentur præfecti?* Postquam inceperat loqui præfectus , sacerdos significabat illis juxta has conditiones.

Finis textus.

Quicumque sit vir , qui ædificaverit. Non probo nisi de eo, qui ædificaverit; de eo qui hæreditaverit, qui emerit, qui dono acceperit, unde probatur? Ex eo quod dictum est : *Quicunque sit vir , qui ædificaverit domum*. Non probo nisi de domo; Unde probatur ad includendum palearium, bovile , lignile, & domum apothecæ? Ex eo quod dictum est *: Qui ædificaverit*: Crederem vel si ædificaverit domum portæ, exedram, & porticum? Idcirco dictum est : *Domum*: Sicut domus est peculiaris , ut sit domus habitationis: Excluduntur istæ, quæ non sunt domus habitationis : *Et non dedicaverit eam*. Excludit raptorem : *Vadat, & revertatur in domum suam* . Vadat , & auscultet verbis sacerdotis , ex ordine belli, & revertentur. *Ne moriatur in bello* . Si non auscultet verbis sacerdotis , finis erit, ut moriatur in bello: *Et vir alius dedicet illam*: Crederem ejus patruum, & filium patri suis. Dictum est hic *alius* , & dictum est ibi *alius*: Sicut alius ibi dictus est alienus , ita pariter hoc loco . *Et quicunque sit vir , qui plantaverit*. Non probo nisi de plantante; de eo qui hæreditaverit, qui emerit, qui dono acceperit, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quicunque sit vir , qui plantaverit vineam*. Non probo nisi de vinea, unde probatur de quinque arboribus frugiferis, & de quinque arboribus sylvestribus? Ex eo quod dictum est: *Vineam*. R. Eliezer ben Jacob dicit: Non probo juxta sensum literalem , nisi de vinea . *Et non profanaverit eam* . Excludit propagantem. *Et non profanaverit eam*: Excludit inoculantem . *Vadat , & revertatur in domum suam*. Vadat, & auscultet verbis sacerdotis ex ordine belli, & revertatur . *Ne moriatur in bello* ; Si non auscultaverit verbis sacerdotis, morietur in bello : *Et vir alius profanet eam* . Crederem ejus patruum , & filium patris sui? Dictum est hic *alius*, & dictum est ibi *alius* ; Sicut *alius* ibi dictus est alienus , ita pariter hoc loco : *Et quicunque sit vir, qui desponsaverit uxorem* . Vel si desponset viduam , vel si expectet levirum, vel si audiat mortuum fuisse fratrem

אירס אשה . אחד המארס את האלמנה ואפילו שומרת יבם ואפילו שמע שמרת אחיו במלחמה חזר ובא לו. ולא לקחה. באשה הראויה לו פרט למחזיר גרושתו ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט . ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל לנתין ולממזר . ילך וישוב לביתו ילך וישמע לדברי כהן ויחזור בו.

סליק פיסקא

ויספו השוטרים לדבר אל העם. למדנו שהם הדברים הירא ורך הלבב . שיש עבירה בידו בסתר . ילך וישוב לביתו. רבי עקיבא אומר הירא ורך הלבב כמשמעו. רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זה בן ארבעים שנה . ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. מלמד שאם היה אחד מהם מתיירא מן העבירה שבידו כולם חוזרים ובאים. והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם . בעקיבו של עם מעמידים זקפים מלפניהם וכשילי של ברזל . מאחריהם וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו שתחילת ניסה נפילה. שנאמר אשר נס ישר׳ מפני פלשתים. וגם מגפה גדולה היתה בעם . במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה . כי תקרב אל עיר במלחמת הרשות הכתוב מדבר. ל׳ עיר ולא לכרך לעיר ולא לכפר . להלחם עליה ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים . וקראת אליה לשלום. גדול השלום שאפילו מתים צריכים שלום גדול השלום שאפילו במלחמה של ישר׳ צריכים שלום . גדול שלום שדרי רום צריכים שלום שנאמר עושה שלום במרומיו. גדול השלום שחותמים ברכת כהנים ואף משה היה אוהב שלום . שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות דברי שלום. והיה אם שלום תענך . יכול אפילו מקצתן תלמוד לומר ופתחה לך כולה ולא מקצתה . והיה כל העם הנמצא בה. לרבות כנענים שבתוכה. והיו לך למס ועבדוך . אמרו מקבלים עלינו מסים. ולא שיעבוד. שיעבוד ולא מסים אין שומעים להם עד שיקבלו עליהם זו וזו . אם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה הכתוב מבשרך

trem suum in bello, revertatur: *Et non acceperit eam*. De uxore illi convenienti loquitur: Excluditur, qui reducit ejus repudiatam, & vidua summo sacerdoti, repudiata, & discalceans sacerdoti vulgari, spuria, & Nethinæa Israelitæ, & Israelitis Nethinæo & spurio. *Vadat & revertatur in domum suam*. Vadat & auscultet verba sacerdotis & revertatur.

Finis textus.

ET *addent præfecti loqui ad populum*. Docemur quod ipsi dicerent: *Timidus, & imbecillis corde*. Qui habeat peccatum occultum: *Vadat & revertatur in domum suam*. R. Akiba dicit: *Timidus & imbecillis corde*. Juxta sensum literalem. R. Jose Galilæus dicit: *Timidus & imbecillis corde*: Hic est filius quadraginta annorum. *Ne liquefaciat cor fratrum suorum, sicut cor suum*. Docemur, quod si aliquis esset, qui timeret a peccato suo, omnes revertentes abirent. *Et erit cum finem fecerint præfecti loquendi*. In fine populi (sc. in extrema acie) constituebant robustos ante eos, & secures ferreas post eos; & qui reverti volebat, licebat excidere ejus pectus; quia principium fugæ est ruina: Dictum est enim 1. *Sam.* IV. 17. *Et fugit Israel a conspectu Philistim, & ruina magna fuit in populo*. De quo hæc dicta sunt? De bello arbitrario, sed in bello præcepti, omnes egrediabantur vel sponsus de cubiculo suo, & sponsa de thalamo suo. *Quum accesseris ad urbem*. De bello arbitrario textus loquitur. *Ad urbem* Non autem ad arcem munitam. *Ad urbem*. Non ad pagum: *Oppugnandam eam*: Non autem ad opprimendam fame, & siti, & internicione morborum. *Et vocabis eam ad pacem*. Magna est pax, quia vel mortuis necessaria est pax: Magna est pax quia vel in bello Israelitarum necessaria est pax; magna est pax, quia vel habitantibus in cœlo necessaria est pax: Dictum est enim *Job* XXV. 2. *Qui facit pacem in sublimibus suis*. Magna est pax, quia illa obsignatum est fœdus sacerdotum: Mose quoque amavit pacem. Dictum est enim *Deut.* II. 26. *Et misit legatos a deserto Cedemoth verbis pacificis*. *Et erit: Si pacifice responderit tibi*. Crederem vel eorum partem? Idcirco dictum est: *Et aperuerit tibi*. Universi, non pars: *Et erit omnis populus inventus in ea*. Ad includendum Chananæos, qui fuerint in ea. *Et erunt tibi in tributum*,

שאם אינה משלמת עמך לסוף שהוא עושה עמך מלחמה. וצרת עליה. אף להרעיבה אף להצמיאה אף להמיתה במיתת תחלואים. ונתנה יהוה אלהיך בידך. אם עשית את כל האמור בענין לסוף שיהוה אלהיך נותנה בידך. והכית את כל זכורה. שומע אני אף הקטנים שבתוכה תלמוד לומר רק הנשים והטף והבהמה. או אינו אלא טף של נקבות. אמרת ומה מדין שהמית את הנקבות הגדולות החיה את הקטנות. כאן שהחיה את הגדולות אינו דין שיחיה את הקטנות. הא אינו אומר כאן טף אלא טף של זכרים. רק הנשים והטף והבהמה ואת כל שללה תבוז לך. יכול תהיה ביזתם אסורה לך תלמוד לומר תבוז לך ואכלת את שלל אויביך.

סליק פיסקא

כן תעשה לכל הערים הרחוקות. הרחוקות בתורה הזאת ואין קרובות בתורה הזאת. אשר לא מערי העמים האלה המה. רק מערי העמים האלה לא תחיה כל נשמה. בסייף. כי החרם תחרימם. יכול יהיה ביזתם אסורה לך תלמוד לומר ובתים מלאים כל טוב. החתי האמורי הכנעני. כשהוא אומר כאשר צוך יהוה אלהיך לרבות את הגרגשי. למען לא ילמדו אתכם לעשות מלמד שאם עושים תשובה אין נהרגים וחטאתם ליהוה אלהיכם. אם לא עשיתם כל האמור בענין נקראים חטאים ליהוה. כי תצור אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב מדבר. ט עיר

tum, & servient tibi. Si dicant. Accipimus super nos tributa, at non servitutem, si servitutem & non tributum, non audient illos, donec acceperint utrumque: *Si autem pacem non fecerit tecum, sed fecerit tecum bellum*. Textus tibi nunciat. Si non fecerit tecum pacem, finis erit ut faciat tecum bellum: *Et obsidionem feceris in eam*. Vel ad opprimendam eam fame, & siti, & internicione morborum. *Et dederit Dominus Deus tuus in manum tuam*. Si facies omne quod dictum est in subjecto, finis erit: *Et Dominus Deus tuus dederit in manum tuam*: *Tum excides omnem masculum*. Crederem vel pueros, qui in ea fuerint? Idcirco dictum est: *Tantum mulieres, & parvulos, & jumenta*; Aut dicam tantum pubem mulierum? Dixisti? Si in Madian, ubi interfectæ sunt mulieres majorennes, minorennes servatæ sunt, hic ubi servantur majorennes, non erit æquum ut serventur minorennes? Aut non dictum est hic טף nisi ad designandum pubem masculorum. Idcirco dictum est: *Tantum mulieres, & parvulos, & jumenta, & omnem prædam diripies tibi*. Crederem eorum prædam tibi fuisse interdictam? Idcirco dictum est: *Diripies tibi, & comedes omnem prædam inimicorum tuorum*.

Finis textus.

SIC facies omnibus urbibus longinquis. Longinquis juxta hanc legem, at non proximis juxta hanc legem: *Quæ non sint de urbibus populorum istorum. Tantum de urbibus populorum istorum vivum non relinques ullum spiritum*: Gladio. *Sed excidendo exides eos*. Crederem eorum prædam fuisse interdictam? Idcirco dictum est: *Et domus plenas omni bono*: *Hittæum, & Emoræum, & Chananæum*. Quando vero dicit: *Sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*. Ad includendum Gergisæum. *Propterea quod non doceant vos facere*. Docemur, quod si fecissent pœnitentiam, non fuissent occisi. *Et peccetis in Dominum Deum vestrum*. Si non facietis omnia, quæ in subjecto dicta sunt, vocabimini peccatores Domino. *Quando oppugnaveris urbem*. De bello arbitrario textus loquitur. *Urbem*, non autem arcem munitam: *Urbem*. Non pagum. *Diebus multis*. *Diebus*. Duobus; *Multis*: Tribus. Hinc dixerunt: Non obsident urbem gentilium minus tribus diebus ante Sabbathum: *Bello fa-*

ולא לכרך ט עיר ולא לכפר . ימים רבים. ימים שנים . רבים שלשה. מיכאן אמרו אין צרים על עיר של גוים (פחות משלשה ימים קודם לשבת. להלחם עליה לתופשה. ולא לשבותה. לא תשחית את עצה. אין לי ﭏ ברזל מנין אף למשוך ממנה אמת מים תלמוד לומר לא תשחית את עצה בכל דבר . דבר אחר כי תצור ט עיר מגיד שתובע שלום שנים שלשה ימים עד שלא נלחם בה. וכן הוא אומר וישב דוד בצקלג ימים שנים. ואין צרים על עיר תחלה בשבת ﭏ קודם לשבת שלשה ימים . ואם הקיפוה ואירעה שבת להיות אין השבת מפסקת מלחמתה זו אחד משלשה דברים שדרש שמאי הזקן. אין מפלינים את הספינה לים הגדול. ﭏ שלשה ימים קודם לשבת. במה דברים אמורים בדרך רחוקה אבל בדרך קרובה מפלינים אותה. כי ממנו תאכל . מצות עשה שחייו של אדם אינו ﭏ מן האילן . רבי ישמעﭏ אומר מיכאן חס המקום על פירות האילן קל וחומר מאילן . ומה אילו שעושים פירות הזהירך הכתוב עליו פירות עצמם על אחת כמה וכמה . לבוא מפניך במצור קצצהו . רק עץ אשר תדע . זה אילן מאכל הוא. כי לא עץ מאכל הוא. זה אילן סרק . אם סופינו לרבות את אילן סרק. ומה תלמוד לומר עץ מאכל מלמד שאילן סרק קודם לאילן מאכל . יכול אפילו מעולה ממנו בדמים וכדברי רבי ﭏעזר ברבי שמעון תלמוד לומר אותו תשחית וכרתה. עשה את ממנו תיקון וכרכייאות . ובנית מצור על העיר עושה אתה לו מיני מטרנייאות. ובנית מצור על העיר . מביא אתה לה בלסטרייאות. עד רדתה. ואפילו בשבת.

סליק פיסקא

כי ימצא . ולא בשעה שמצויה. מיכאן אמר משרבו הרחצנים בטלה עגלה ערופה . משבא רבי ﭏעזר בן דינאי ותחינא בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותם בן הרחצנים. חלל ולא חנוק. חלל ולא מפרפר. בארמה ולא טמון. טמון בגל. נפל ולא תלוי באילן. בשדה ולא צף על פני המים . אשר יהוה ﭏהיך נותן לך . לרבות עבר הירדן רבי ﭏיעזר אומר בכולם היו עורפים אמר ליה רבי יוסי ברבי יהודה . וכי אינו ﭏ חנוק . ומושלך בשדה שמא היו עורפים ﭏ בכולם אם היה חלל עורפים. לא נודע מי הכהו. ואפלו אחד

faciendo in eam, *ad capiendam eam*. Non ad captivandam. *Non corrumpes arborem ejus*. Non probo nisi de ferro, unde probatur vel de attrahendo ex ea fossam aquarum? Ex eo quod dictum est: *Non corrumpes arborem ejus*. Qualibet re. Alia expositio: *Quando oppugnaveris urbem*. Ostendit, quod quærat pacem biduo, aut triduo, antequam illam oppugnet: Et sic dictum est 2. *Sam.* 1. 1. *Et stetit David in Siclag duos dies*. Neque appugnant a principio urbem in Sabbatho, sed triduo ante Sabbathum: Si autem obsederit, & succedat Sabbathum, in Sabbatho non cessabunt a bello: Hoc est unum ex tribus, quæ exposuit Schammai senior: Non navigant in mari magno nisi triduo ante Sabbathum. De quo hæc dicta sunt? De via longinqua, sed in proxima navigant in ea. *Quia ex ea vesceris*. Præceptum affirmativum est, ut alimentum hominis non sit nisi ex arbore. R. Ismael dicit: Hinc parcit Deus fructibus arboris, multo magis abori. Sicut de his, quæ faciunt fructus, te præmonet textus, de fructibus ipsis quanto magis? *Ad ingrediendum ab ante te in propugnaculum*. *Tantum arborem*, *quam noveris*. Hæc est arbor fructifera: *Non esse arborem fructiferam*: Hæc est arbor sylvestris. Si finis ejus est ad includendum arborem sylvestrem, cur igitur dictum est: *Arborem fructiferam*? Docemur, quod arbor Sylvestris antecedat arborem fructiferam. Crederem vel si sit illa præstantior in pretio juxta verba R. Eliezer bar R. Simeonis? Idcirco dictum est: *Ipsam corrumpes*, *& succides*: Fac ex ea apparatum. *Et ædificabis machinas contra urbem*. Adduces contra illam balistas: *Donec subegeris eam*. Vel in Sabbatho.

Finis textus.

QUando *invenietur*. Non autem in tempore, quo invenient. Hinc dixerunt: Postquam multiplicati fuerunt homicidæ, cessavit vitula decollanda. Postquam venit R. Eliezer ben Dinai, Tachina ben Perisa vocabatur; Item appellarunt filium homicidarum: *Cæsus*: Non strangulatus. *Cæsus*: Non palpitans. *In terra*. Non absconditus; absconditus in acervo: *Projectus*; Non suspensus in arbore. *In agro*: Non natans super facies aquarum. *Quam Dominus Deus tuus dat tibi*. Ad includendum regiones trans Jor-

מהם ראהו לא היו עורפים. רבי עקיבא
אומר מנין אם ראהו בית דין שהרג
ולא היו מכירים אותו ולא היו עורפים
תלמוד לומר וענו ואמרו ויצאו זקניך.
זקיניך שנים, ושופטיך שנים. אין בית
דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד
הרי חמשה דברי רבי יהודה. רבי שמעון
אומר זקיניך ושופטיך שנים אין בית
דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד
הרי שלשה. ומדדו את הערים אשר
סביבות החלל. מן החלל אל הערים
ולא מן הערים אל החלל. נמצא ראשו
במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכים
את הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר.
רבי עקיבא אומר הגוף אצל הראש
נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה
גוים או לעיר שאין בה בית דין לא
היו מודדים. אין מודדים אלא לעיר
שיש בה בית דין. והיתה העיר הקרובה,
הקרובה שבקרובות. מיכן אמרו נמצאי
מכוון בין שתי עיירות. שתים מביאות שת
ענלות דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים
עיר אחת מביאה ואין שתי עיירות
מביאות שתי ענלות. ואין ירושלם
מביאה ענלה ערופה. ולקחו זקני העיר
ההיא. ולא זקני ירושלם. ענלת בקר.
רבי אליעזר אומר ענלה בת שנתה ופרה
בת שתים וחכמים אומרים ענלה
בת שנתה ופרה בת שלש ובת ארבעה.
דבר אחר ענלת בקר שיהא בה שני
דרכים הא כיצד בשתים ענלת בקר.
דבר אחר רחיצה בזקנים וכפרה בכהנים
אשר לא עבד בה. כל עבודה ומנין
בעול. תלמוד לומר אשר לא משכה
בעול. והורידו זקני העיר ההיא. מצוה
בזקני העיר ההיא. אל נחל איתן כמשמעו
קשה. ואף על פי שאין איתן כשר.
עורפים אותה בקופיץ מאחריה ומקומו
אסור ליזרע ומלעבוד. יכול יהא אסור

Jordanem. R. Eliefer dicit: Pro omnibus decollabant. Dicit R. Jose bar R. Jehuda: Num non nisi pro strangulato, & projecto in agro fortasse decollabant? sed pro omnibus, si erat cæsus, decollabant: *Nec cognitum fuerit, quis occiderit eum*. Vel si unus ex illis viderit, non decollabant. R. Akiba dicit: Unde probatur, vel si viderit Synhedrium homicidam, & non cognoverit, quod non decollarent? Ex eo quod dictum est: *Et respondebunt ac dicent*: *Et egredientur seniores tui*. *Seniores tui*; duo: *Et judices tui*: duo: Synhedrium non erat æquilibratum; unum illis addebant; ecce quinqne, verba R. Jehuda. R. Simeon dicit: *Seniores tui, & judices tui*. Duo; Synhedrium non erat æquilibratum; Addebant præterea illis unum; ecce tres: *Et metientur usque ad civitates quæ sunt circa interfectum*. Ab interfecto ad civitates, non autem a civitatibus ad interfectum: Si inveniatur caput iu loco uno, & in altero corpus, adducebant caput prope corpus: Verba R. Eliefer. R. Akiba dicit: Corpus prope caput. Si inveniatur prope terminum, aut prope urbem, in qua major pars sint gentilium, aut prope urbem, in qua non sit Synhedrium, non metiebantur; Non metiebantur nisi ab ea civitate, in qua sit Synhedrium. *Et etit civitas proxima*; Proximis propinquior: Hinc dixerunt: Si præcise inveniatur inter duas urbes; duæ adducebant duas vitulas; verba R. Eliefer: Et sapientes dicunt; Una civitas adducebat, at duæ civitates non adducebant duas vitulas: Et Hierosolyma non adducebat vitulam decollandam: *Et accipient seniores civitatis illius*. Non autem seniores Hierusalem. *Vitulam boum*. R. Eliefer dicit: Vitula erat annicnla, & vacca biennis; & sapientes dicunt: Vitula erat annicula, & vacca erat triennis, & quadriennis. Alia expositio: *Vitulam boum*: Ut in ea sint duæ rationes. Quomodo? In duabus vitulis boum. Alia expositio: Lotio peragebatur a senioribus, & expiatio a sacerdotibus: *Qua non operatum fuerit omne opus*. Unde probatur de jugo? Ex eo quod dictum est: *Quæ non traxerit jugum*. *Et deducent seniores urbis illius*. Præceptum incumbit senioribus urbis illius. *Ad torrentem validum*. Juxta sensum literalem: Asperum. Si vero non fuerit validus, tamen erat legitimus; decollabant illam securi a posteriori parte. *In quo nunquam operatum fuerit, neque seminatum fuerit*. Crederem non li-

מלהדוק שם פשתן ומלנקר שם את האבנים תלמוד לומר לא יזרע . זריעה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש א״ה מה זריעה מיוחדת שהיא חובת קרקע. יצאו אילו שאינו חובה קרקע. וערפו שם. נאמר כאן עריפה ונאמר להלן עריפה מה עריפה האמורה להלן עורפים בקופיץ מאחריה ואסור בהנאה וקוברו אף עריפה האמורה כאן עורפה בקופיץ מאחריה וקוברה ואסור בהנאה . בנחל . אף על פי שאינו איתן.

סליק פיסקא

ונגשו הכהנים בני לוי . מכלל שנאמר ושרת בשם יהוה אהיו . אין לי אלא תמימים . בעלי מומים מנין תלמוד לומר בני לוי . כי בם בחר יהוה אהיך מגיד שברכת כהנים כשרה בבעלי מומים. לשרתו ולברך בשם יהוה . מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה. ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. מקיש ריבים לנגעים . מה ריבים ביום אף נגעים ביום . מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים . או מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה . ודין הוא אם ממונו בשלשה גופו אינו דין שיהא בשלשה תלמוד לומ או אל אחד מבניו הכהנים . ללמדך שכהן אחד רואה את הנגעים. וכל זקני העיר ההיא. ואפילו הם מאה שאמרנו למעלה שלשה וחמשה יכול אף כאן כן תלמוד לומר וכל זקני העיר ההיא ואפילו הם מאה. ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל. על מקום עריפתה של עגלה . יכול יעלו מן הנחל ויאמרו תלמוד לומר בנחל . שתהא אמירתן ועניתן בנחל. וענו ואמרו בלשון הקודש . ידינו לא שפכו . וכי עלת על לבינו שזקני בית דין שופכי דמים הם אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא לוייה. ולא ראינוהו והנחנוהו . הכהנים אומרים כפר לעמך ישרא כשהוא אומר אשר פדית יהוה

licuisse comprimere linum, & effodere lapides? Idcirco dictum est: *Neque seminatum fuerit*. Satio erat in genere. Cur exiit? Ad differendum. Sicut satio erat peculiaris quia erat debita solo; Excluduntur ista, quæ non erant debita solo. *Et decollabunt ibi*. Memoratur hic decollatio, & memoratur ibi decollatio; sicut ibi decollabant securi a posteriori parte, & ejus usus erat interdictus, & sepeliebatur, ita pariter hoc loco decollabatur securi a posteriori parte, & sepeliebatur, & ejus usus erat interdictus: *In torrente*. Licet non esset validus.

Finis textus.

Et accedent sacerdotes filii Levi: Generaliter dictum est: *Et ministrabit in nomine Domini Dei sui*. Non probo nisi de perfectis; De vitiatis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Quia eos elegit Dominus Deus tuus*. Ostendit, quod benedictio sacerdotum vel per vitiatos esset legitima. *Ad ministrandum, & benedicendum in nomine Domini*. Æquiparat benedictionem ministerio; Sicut ministerium a stantibus peragebatur, ita pariter benedictio stando erat peragenda. *Et juxta sententiam eorum sit omnis lis, atque omnis plaga*. Æquiparat lites plagis; Sicut lites definiebantur interdiu, ita pariter plagæ interdiu; sicut lites non erant definiendæ a propinquis, ita pariter plagæ non erant definiendæ a propinquis: Aut sicut lites definiebantur a tribus, ita pariter plagæ definiendæ erant a tribus. Et probari potest argumento: Si ejus opus judicabatur a tribus, ejus corpus non erit æquum, ut judicetur a tribus? Idcirco dictum est *Levit.* XIII. 2. *Aut ad unum e filiis ejus sacerdotibus*: Ut doceare, quod sacerdos unus inspiceret plagas. *Et omnes seniores urbis illius*. Vel si essent centum; Sicut diximus supra, tres & quinque, crederem hic quoque ita fuisse? Idcirco dictum est: *Et omnes seniores urbis illius*. Vel si essent centum: *Lavabunt manus suas super vitula decollata in torrente*. In loco decollationis vitulæ. Crederem quod adscenderent de torrente & dicerent? Idcirco dictum est. *In torrente*: Ut eorum dictio, & responsio sit in torrente. *Et respondebunt & dicent*. Lingua sancta. *Manus nostræ non effuderunt*. Putasne seniores Synhedrii fuisse effusores sanguinum? Verum ne veniat ad damnandum, & absolvendum sine deductione; neque vidimus, neque dimi-

מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. כפר לעמך. אילו החיים. אשר פדית. אילו המתים. מלמד שהמתים צריכים כפרה. נמצינו למידים ששופך דמים חוטא. אשר פדית. על מנת כן פדיתנו שלא יהיה בנו שופכי דמים. דבר אחר על מנת כן פדיתנו שאם נחטא אתה מכפר עלינו. ורוח הקודש אומר כל זמן שתעשו ככה הדם מכפר לכם. ואתה תבער. בער עושי הרעות מישרא.

סליק סידרא

פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך. במלחמת הרשות הכתוב מדבר. על אויביך כנגד אויביך. ונתנו יהוה אלהיך: אם עשית כל האמור בענין סוף שיהוה אלהיך נתנו בידך. ושבית שביו. לרבות כנענים שבה. וראית בשביה. בשעת שביה. אשת יפת תואר. אשת אף על פי שהיא אשת איש. יפת תואר אין לי אלא בזמן שהיא יפת תואר מנין אף על פי שהיא כעורה. תלמוד לומר וחשקת אף על פי שאינה יפת תואר. ולקחת לך לאשה. שלא תאמר הרי זו לאבא הרי זו לאחי. והבאתה אל תוך ביתיך. ולא לבית אחר. וגלחה את ראשה. רבי אליעזר אומר תקוץ רבי עקיבא אומר תגדל. אמר רבי אליעזר נאמר כאן עשייה בראש ונאמרה עשייה בצפרנים מה עשייה האמורה בראש העברה. אף עשיוה האמורה בצפרנים העברה. רבי עקיבא אומר נאמרה עשייה בראש ונאמרה עשייה בצפרנים. מה עשייה האמורה בראש ניוול אף עשייה האמורה בצפרנים ניוול וראייה לדבר ומפיבושת בן שאול ירד לקראת דוד המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו. דבר אחר עד די שעריה

misimus. Sacerdotes dicebant: *Expia populum tuum Israel*. Quando vero dicit: *Quem redemisti Domine*. Docemur, quod hæc expiatio expiaret pro iis qui egressi sunt de Ægypto: *Expia populum tuum*. Isti sunt viventes. *Quem redemisti*. Isti sunt mortui. Docemur, quod mortui indigeant expiatione. Deprehenditur, quod doceamur, quod effusor sanguinis sit peccator: *Quem redemisti*. Cum hac conditione nos redemit: Ne sint in nobis effusores sanguinum. Alia expositio: Cum hac conditione nos redemit; Si enim peccavimus, tu nos expiabis; & Spiritus sanctus dicit; Quandiu sic feceritis, sanguis pro vobis expiabit: *Tu autem facies transire*. Fac transire eos, qui mala faciunt, ex Israel.

Finis textus.

Paraſcha, quæ inscribitur:
Cum egressus fueris.

C*Um egressus fueris ad bellum contra hostes tuos*. De bello arbitrario textus loquitur: *Contra hostes tuos*: Adversus hostes tuos: *Et dederit eum Dominus Deus tuus*. Si facies omnia, quæ dicta sunt in subjecto, finis erit, ut det eum Dominus Deus tuus in manum tuam: *Et captivaveris captivitatem ejus*. Ad includendum Chananæos, qui ibi fuerint: *Et videris in captivitate*. Tempore captivitatis. *Mulierem pulchram aspectu*. *Mulierem*; Vel si fuerit nupta. *Pulchram aspectu*. Non probo nisi quando fuerit pulchra aspectu, unde probatur, vel si fuerit turpis? Ex eo quod dictum est: *Et delectatus fueris*. Vel si non fuerit pulchra aspectu: *Et acceperis eam in uxorem*. Ne dicas: Ecce hæc erit patri meo, ecce illa erit fratri meo. *Tum adduces eam in domum tuam*. Non autem in domum alterius: *Et radet caput suum*: R. Elieser dicit: Dejiciet: R. Akiba dicit: Nutriet: Dicit R. Elieser: Memoratur operatio in capite, & memoratur operatio in unguibus, sicut operatio in capite est abrasio, ita pariter operatio memorata in unguibus est abrasio. Dicit R. Akiba: Memoratur operatio in capite, & memoratur operatio in unguibus, sicut operatio in capite est turpitudo, ita pariter operatio in unguibus est turpitudo. Et est de hac re demonstratio: Dictum est enim 2. *Sam*. XIX. 24. *Miphiboset quoque filius Saul descendit in occursum David regis illotis pedibus, & intonsa* bar-

כנשרין רבא וטופרוהי. כצפרים. והסירה את שמלת שביה מעליה. מלמד שמעביר ממנה בגדים נאים ומלבישה בגדי אלמנות שהגוים ארורים בנותיהם הם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם. וישבה בביתך. בבית שמשתמש בו נתקל בה ונכנס. נתקל בה ויוצא רואה בקרויה ורואה בניוולה. ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים. אביה ואמה ממש. דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר אין אביה ואמה אלא עבודה זרה שנאמר אומרים לעץ אבי אתה. ירח ימים שלשים יום. דבר אחר ירח אחד. ימים שנים הרי שלשה כדי בגדי נויה שהיו עליה וחמדה ותיקון הולד כדברי רבי עקיבא להבחין בין זרע ראשון לזרע שני. רבי אליעזר אומר ירח ימים כמשמעו. וכל כך למה שתהא בת ישראל שמחה וזו בוכה זו מתקשטת וזו מתנוולת. הא אם לא עשה בה את כל המעשים האילו ובא עליה. הרי זו בעילת זנות. ואחר כך תבוא אליה ובעלתה אין לך בה אלא מצות בעילה. והיתה לך לאשה. כענין שנאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע.

סליק פיסקא

והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מבשרך שאתה עתיד לשנאתה. ושלחת לנפשה ולא לבית אליה. ושלחתה בגט כדברי רבי יונתן ואם היתה חולה ימתין לה עד שתבריא קל וחומר לבנות ישראל שהן קדושות וטהורות. ומכור לא תמכרנה. אין לי אלא שלא ימכר בכסף מנין שלא יתננה במתנה ושלא יעשה בה סחורה תלמוד לומר ומכר לא תמכרנה בכסף. לא תתעמר בה לא תשתמש בה. דבר אחר לא תתעמר בה כדברי רבי יונתן. דבר אחר הרי זו אזהרה לבית דין. תחת אשר עניתה אפילו

barba. Alia expoſitio: Ut ejus coma ſicut aquilæ magnæ, & ejus ungues ſicut aviculæ. *Removebitque veſtimentum captivitatis ſuæ de ſuper ſe.* Docemur, quod ab ſe removeret veſtes venuſtas, & indueret veſtes viduitatis: Etenim gentiles maledicti filias ſuas ornant in bello, ut alios cum illis ſcortari faciant: *Et ſedebit in domo tua.* In domo, qua utetur, vilipendatur & ingrediens, vilipendatur in ea, & egrediens videat ejus caſum & videat ejus ignominiam: *Et flebit patrem ſuum, & matrem ſuam menſem dierum. Patrem ſuum, & matrem ſuam.* Simpliciter: Verba R. Elieſer: R. Akiba dicit: Non eſt pater ſuus, & mater ſua niſi Idololatria: Dictum eſt enim *Jerem.* 11. 27. *Dicentes ligno: Pater meus es tu: Menſem dierum.* Triginta dies: Alia expoſitio: *Menſem*; unum: *Dierum*. Sunt duo: Ecce tres; ut veſtimenta pulchra, quæ ſunt ſuper eam, deſideret; & propter ordinem fœtus, juxta verba R. Akiba, ad explorandum inter ſemen primum & ſecundum. R. Elieſer dicit: *Menſem dierum*. Juxta ſenſum literalem: Et hæc omnia qua de cauſa? Ut filia Iſraelis lætetur, & iſta lugeat, ut illa ornetur, & iſta deturpetur. Si ea non faciat hæc omnia & cum ea congrediatur, iſte eſt congreſſus meretricis: *Et poſtea ingredieris ad eam, & cum ea congredieris*: In ea tibi non eſt niſi præceptum congreſſus: *Et erit tibi in uxorem.* Sicuti dictum eſt *Exod.* XXI. 10. *Operimentum ejus, & vicem ejus non diminuet.*

Finis textus.

ERIT *autem ſi non delectatus fueris in ea.* Textus tibi nunciat fore, ut illam odio habeas: *Et dimittes eam animæ ſuæ.* Non autem ad domum Idoli. *Et dimittes eam.* Cum libello repudii: Juxta verba R. Jonathan: Si vero fuerit infirma, expectabunt dum convaleſcat: Multo magis pro filiabus Iſrael, quæ ſunt ſanctificatæ, & mundæ. *Et vendendo non vendes eam.* Non probo niſi quod non poſſit vendere argento, unde probatur quod donare, neque in ea negotiari non liceat? Ex eo quod dictum eſt: *Et vendendo non vendes eam argento. Nec mercaturam exercebis in ea.* Et non uteris. Alia expoſitio: *Nec mercaturam excercebis in ea.* Ecce præmonitio Synhedrio. *Pro eo quod afflixeris eam.* Vel poſt factum peculiare. *Cum fuerint*

לאחר מעשה יחידי. כי תהיין לאיש שתי נשים . במי שיש בהם הויה יצאו שפחה ונכרית שאין בהם הויה. שתי כמשמעו מוציא את אילו ומוציא את היבמה . רבי שמעון אומר [בדרך ארץ הכתוב מדבר . מגיד שסופו להיות שונא אותה ואוהב אחרת . וילדו לו בנים להוציא את הספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לשני . אין לי אלא היוצא ממקום הלידה. יוצא דופן מנין תלמוד לומר וילדו לו בנים מכל מקום . דבר אחר כי תהיין לאיש שתי נשים אין לי אלא שתים מנין שאפילו הם מרובות תלמוד לומר נשים אין לי אלא בזמן שהם מרובות ומקצתן אהובות. ומקצתן שנואות מנין אפילו כולם אהובות. אפילו כולם שנואה תלמוד לומר אהובה האהובה. שנואה השנואה ריבה הכתוב אין לי אלא בזמן שהם מרובות וכולם אהובות. או כולם שנואות מנין אפילו הם שתים תלמוד לומר שתי נשים אין לי אלא בזמן שהם שתי נשים אחת אהובה ואחת שנואה . מנין אפילו אחת והיא אהובה אפילו אחת והיא שנואה תלמוד לומר אהובה אהובה שנואה שנואה ריבה הכתוב. איזו היא אהובה אהובה לפני המקום שנואה זו שנואה לפני המקום . יכול אין לי אלא אנוסה ומפותה שאינן לו כדרך כל הנשים. מנין אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט תלמוד לומר שנואה. שנואה . ריבה את העריות שהן בלא תעשה ועדין לא ארבה את העריות שחייבין עליה כרת בידי שמים תלמוד לומר שנואה . שנואה ריבה .את העריות שהם בלא תעשה וחייבין עליהן כרת יכול אפילו שפחה אפילו נכרית תלמוד לומר כי תהיין לאיש כל שיש בה הויה יצאו אילו שאין בהם הויה . וילדו לו בנים . מי שהוולדות שלו יצאו אילו שאין הולדות שלו . דבר אחר וילדו לו בנים . הבנים בתורה

rint viro duæ uxores. De iis in quibus fuerit essentia. Excluduntur ancilla, & gentilis, in quibus non est essentia: *Duæ*. Juxta sensum literalem. Excludam istas, & excludam fratriam. R. Simeon dicit: Juxta consuetudinem hominum textus loquitur: Ostendit, quod finis erit, ut istam odio habeat, & alteram diligat: *Et pepererint ei filios*. Ad excludendum dubium filium novem mensium pro primo, & filium septem pro secundo. Non probo nisi de eo qui exeat de loco partus; Qui egreditur ex latere, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et pepererint ei filios*. Omnimode. Alia expositio. *Cum fuerint viro duæ uxores*: Non probo nisi quando fuerint duæ, quando fuerint multæ, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Uxores*. Non probo nisi quando fuerint multæ, & earum pars dilecta, & pars exosa, unde probatur? Vel si fuerint omnes dilectæ, vel si omnes exosæ? Ex eo quod dictum est: *Dilecta, dilecta, exosa, exosa*. Includit textus. Non probo nisi quando fuerint omnes dilectæ, aut omnes exosæ, unde probatur vel si fuerint duæ? Ex eo quod dictum est: *Duæ uxores*. Non probo nisi quando fuerint duæ uxores, altera dilecta, & altera exosa; unde probatur vel de una, quæ fuerit dilecta, vel de una, quæ fuerit exosa? Ex eo quod dictum est: *Dilecta, dilecta, exosa, exosa*. Includit textus: Quænam est dilecta? Dilecta coram Deo; Quænam est exosa? Exosa coram Deo: Crederem non posse probare nisi de coacta, & de ligno vulnerata, in quibus non est consuetudo juxta morem omnium mulierum; unde probatur de vidua summo sacerdoti, de repudiata & discalceante sacerdoti vulgari? Ex eo quod dictum est: *Exosa, exosa*: Includit turpitudines, quæ non interdicuntur præcepto negativo; at non includam turpitudines, pro quibus rei sunt excidio cœlitus infligendo? Idcirco dictum est: *Exosa, exosa*. Includam turpitudines, quæ interdicuntur præcepto negativo, & eas, pro quibus tenentur excidio: Crederem posse includere vel ancillam, & gentilem? Idcirco dictum est: *Cum fuerint viro*. Omnes, in quibus fuerit essentia: Excluduntur istæ in quibus non est essentia: *Et pepererint ei filios*. Cui sui sint filii. Excluduntur isti, in quibus sui non sunt filii. Alia expositio: *Et pepererint ei filios*. Filio juxta hanc legem; non autem filias juxta hanc legem: Quia deprehendimus, quod filiæ succe-

הזאת. ואין הבנות בתורה הזאת לפי שמצינו שהבנות נכנסות בנחלה תחת האחים לחלוק בשוה יכול תהיה בכורה נוהגת בהם. תלמוד לומר וילדו לו בנים. בנים בתורה הזאת ואין הבנות בתורה הזאת. והיה הבן. ולא טומטום ואנדרוגינוס. הבכור ולא הספק. לשניאה הכתוב מבשרך שבן הבכור לשניאה.

סליק פיסקא

והיה ביום הנחילו את בניו. ביום מפילים נחלות ואין מפילים נחלות בלילה. את אשר יהיה לו. מלמד שהבן נוטל בראוי כבמחזק. ולא יוכל לבכר. מלמד שאינו רשאי לבכר. יכול לא יהיה רשאי לבכר. ואם בכר יהיה מבוכר. תלמוד לומר לא יוכל לבכר. הא אם בכר אינו מבוכר. את בן האהובה. כיון שיצא ראשו ורובו בחיים פוטר את הבא אחריו מן הבכורה. על פני בן השנואה הבכור. אף על פי שבן הבכור לשניאה. כי את בכור בן השנואה יכיר. יכירנו לאחרים. מלמד שנאמן לומר זה בני בכור. רבי יהודה אומר כשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן חלוצה ובן גרושה היא. וחכמים אומרים אין נאמן לתת לו פי שנים. פי שנים בששה או פי שנים בכל הנכסים הרי אתה דן הואיל ונוחל עם אחד ונוחל עם חמשה. מה מצינו בשנוחל עם אחד פי שנים באחד אף כשנוחל עם חמשה פי שנים באחד. או כלך לדרך זו הואיל ונוחל עם אחד ונוחל עם חמשה. מה מצינו כשנוחל עם אחד פי שנים בכל הנכסים אף כשנוחל עם חמשה פי שנים בכל הנכסים. תלמוד לומר והיה ביום הנחילו את בניו.. ריבה נחלה לבנים אחר שלמדנו שריבה נחלה לבנים הא אין עליך לדון כדין האחרון אלא כדין הראשון הואיל ונוחל עם אחד ונוחל עם חמשה. מה מצינו כשנוחל עם אחד פי שנים באחד אף כשנוחל עם חמשה פי שנים באחד מהם. וכן הוא אומר ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך. ואומר ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור. ואומר כי יהודה גבר באחיו. הואיל ומצינו שהבכורה

succedant in hæreditatem pro fratribus ad æqualiter dividendum; Crederem jus primogenituræ fuisse in illis observatum? Idcirco dictum est: *Et peperint ei filios*. Filios juxta hanc legem, non autem filias juxta hanc legem. *Fuerit autem filius*. Non autem obstructus, & androgynus. *Primogenitus*. Non dubius. *Exosæ:* Textus tibi nunciat, quod erit filius primogenitus exosæ.

Finis textus.

Et erit in die, quo dividet hæreditatem filiis suis. Interdiu non noctu dividunt hæreditatem. *De opibus, quæ fuerint illi*. Docemur, quod filius tolleret de eo, quod decet, sicut in possessione. *Non poterit primogenitum facere;* Ecce si primogenitum faciat, non erit primogenitus. *Filium dilectæ*. Quando exierit ejus caput, & major pars ejus absolvit patrem post se a primogenito: *In conspectu filii exosæ primogeniti*. Vel si fuerit filius primogenitus exosæ. *Sed primogenitum filium exosæ agnoscet*. Notificabit eum aliis. Docemur, quod sit fide dignus, si dicat: Hic est filius meus primogenitus. Rabi Jehuda dicit: Sicut est fide dignus si dicat; Hic est meus filius primogenitus, ita pariter est fide dignus, si dicat; Hic meus filius est filius discalceatæ, & filius repudiatæ. At sapientes dicunt. Non est fide dignus: *Dando ei duas partes*; duas partes in sex, aut duas partes in cunctis facultatibus: Ecce tibi argumentum. Quoniam & hæreditat cum uno, & hæreditat cum quinque; Quid invenimus, quando hæreditat cum uno? Duas partes in uno, ita pariter quando hæreditat cum quinque, duas partes in uno. Aut hoc modo: Quoniam & hæreditat cum uno, & hæreditat cum quinque. Quid invenimus, quando hæreditat cum uno? Duas partes in omnibus facultatibus; ita pariter quando hæreditat cum quinque duas partes in omnibus facultatibus. Idcirco dictum est: *Et erit in die, quo dividet hæreditatem filiis suis*. Includit hæreditatem filiis. Postquam percepimus, quod includat hæreditatem filiis; tibi non licet differere juxta ultimam, sed juxta primam rationem: Quoniam hæreditabat cum uno, hæreditabit quoque cum multis. Quid invenimus, quando hæreditat cum uno? duas partes, ita pariter quando hæreditat cum quinque duas partes in uno ex illis. Et sic dictum est *Genes.* XLVIII. 22. *Et ego dedi tibi portionem unam supra fratres tuos*. Pariterque dictum est *Num.* I. 2. *Et filii* Ru-

ליוסף ובכורה לדורות. מה מצינו בבכורת
אחרת ליוסף פי שנים באחר. אף בכורת
האמורה לדורות פי שנים באחר מהם.
בכל אשר ימצא לו. מלמד שאין הבכור
נוטל בראוי כבמחוזק. כי הוא ראשית
אונו. ולא ראשית אונה של אשה. לו
משפט הבכורה. מלמד שהבכורה יוצאה
בריינים. כי יהיה לאיש בן. ולא כשהיה
לבן בן. בן ולא בת. בין ולא איש.
קטן פטור שלא בא לכלל מצות. סורר
ומורה שני פעמים. ומורה שוטה ומורה
שמורה לעצמו דרך אחרת. דבר אחר
בשביל שאכל [זה ממון אביו אמרת בן
סורר ומורה. ימות לא נידון על שם
סופו מוטב ימות זכאי ולא ימות חייב.
אביו של זה חשק יפרת תואר והכניס
שטן לתוך ביתו ונעשה בנו סורר ומורה
וסופו להמיתו מיתת משונה שנאמר כי
יהיה לאיש חטא משפט מות. והומת
לא בשבת ולא בימים טובים. דבר אחר
סורר על דברי אביו. ומורה על דברי
אמו. סורר על דברי תורה ומורה על
דברי הנביאים. סורר על דברי עדים.
ומורה על דברי דיינים. אמר רבי יאשיה
שלשה דברים סח לי רבו זעירא משום
אנשי ירושלם. סוטה אם רצה בעלה
למחול לה מוחל. סורר ומורה אם רצו
אביו ואמו למחול לו מוחלים. זקן ממרא
על פי בית דין אם רצו חביריו למחול
לו מוחלים לו. וכשבאתי והרציתי הדברים
לפני רבי יהודה בן בתירה על שנים
הודה לי ועל אחד לא הודה לי. על
סוטה ועל בן סורר ומורה הודה לי. על
זקן ממרא על פי בית דין לא הודה לי
מפני שהיה מעמיד מחלוקת בישראל. איננו
שומע בקול אביו ובקול אמו. יכול
אפילו אמרו לו אביו ואמו להדליק את
הנר. ולא הדליק תלמוד לומר איננו
שומע. אינו שומע לגזרה שוה מה איננו
שומע האמור כאן בן סורר ומור זולל

Ruben primogeniti Israel. Et similiter dictum est 1. *Paral*. v. 2. *Quia Juda erat fortior in fratribus suis*. Quoniam invenimus de primogenitura in Joseph, & de primogenitura in generationibus: Sicut invenimus in primogenitura Joseph duas partes in uno, ita pariter in primogenitura memorata in generationibus duæ erunt partes in uno ex illis. *Ex omni, quod inventum fuerit apud se*. Docemur, quod primogenitus non tollat ex convenienti, sicut ex possessione: *Nam ipse est principium fortitudinis suæ*. Non autem principium fortitudinis mulieris: *Ei est jus primogenituræ*. Docemur, quod primogenitura derivetur ab judicibus. *Cum fuerit viro filius*. Non quando fuerit filio filius. *Filius*; Non filia. *Filius*: Non vir: Puer liber est, quia non comprehenditur in præcepto: *Perversus & rebellis*. Bis: Et rebellis declinans, & rebellis, qui aliam viam per seipsum docuit. Alia expositio: Quia iste comedit facultates patris sui, vocabis filium perversum, & rebellem; moriatur; sed judicetur ex fine suo; Melius est ut moriatur innocens, quam moriatur reus: Pater istius desideravit pulchram aspectu, & introduxit Satan in domum suam, & factus est filius ejus perversus, & rebellis, & finis ejus erit, ut diversa morte moriatur. Dictum est enim. *Cum autem fuerit in viro peccatum judicii interfectionis, & interfectus fuerit*. Non in Sabbatho, neque in diebus festis. Alia expositio: *Perversus*. In verbis patris sui: *Rebellis*: In verbis matris suæ. *Perversus*: In verbis legis. *Rebellis*. In verbis prophetarum. *Perversus*. In verbis testium: *Rebellis*: In verbis judicum. Dicit Rabi Josia: Tria mihi narravit R. Zeira nomine virorum Hierosolymæ. Mulieri adulterii suspectæ, si velit maritus condonare, poterit condonare. Perverso & rebelli, si pater & mater velint condonare, condonare poterant. Seni rebellanti dicto Synhedrii, si velint ejus socii condonare, poterant condonare. Quando veni, & explicavi hæc coram R. Jehuda ben Bethera; de duobus assensus est mihi, de uno non est mihi assensus; De muliere adulterii suspecta, & de filio perverso & rebelli assensus est mihi; De sene rebellanti dicto Synhedrii mihi non est assensus, quia statuit dissensionem in Israel. *Qui non auscultat dicto patris suæ, & dicto matris suæ*. Crederem, vel si ei dicerent pater & mater, ut accenderet lucernam, & non accenderet? Idcirco dictum est: *Qui non auscultat; non auscultat*. A pari: Sicut hic

וסובא. אף איננו שומע האמור להלן סורר ומורה זולל וסובא . מה איננו שומע עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו וכו׳. ויסרו אותו במכות . ולא ישמע אליהם. מלמד שמלקים אותו בפני שלשה.

סליק פיסקא

ותפשו בו אביו ואמו . מלמד שאינו חייב עד שיהיה לו אב ואם דברי רבי מאיר . רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה . והוציאו אותו אל זקני עירו מצוה בזקני עירו ובשער מקומו. ואמרו אל זקני עירו בנינו זה . זהו שלקה בפניכם מלמד שאם מת אחד מהם אינו נסקל. היה אחד מהם גידם או אילם או חרש או סומא אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר ותפשו בו ולא גידמים . והוציאו אותו ולא חגרים ולא אילמים. בנינו זה ולא סומים. אינו שומע בקולינו ולא חרש ומתרים בו בפני שלשה ומלקים אותו חזר וקילקל נידון בעשרים ושלשה ואין נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר בנינו זה שלקה בפניכם . זולל בבשר . וסובא ביין. אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . אל תהיו כסובאי יין וכזוללי בשר למו . ואומר סובא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה . ורגמוהו כל אנשי עירו . וכי כל אנשי עירו רוגמים אותו אלא במעמד כל אנשי עירו באבנים . יכול באבנים מרובות תלמוד לומר באבן. יכול באבן אחת תלמוד לומר באבנים . אמור מעתה לא מת בראשונה ימות בשנייה . אמר רבי יוסי וכי מפני שאכל זה טרטימר בשר ושתה חצי לוג יין נסקל אלא הגיעה תורה לסוף עניינו של זה . ואמרה זה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים נאה להם ונאה לעולם רע לצדיקים רע להם ורע לעולם. יין ושינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם . ולצדיקים רע. רע להם ורע לעולם . שקט לרשעים רע להם ורע לעולם. ולצדיקים נאה. נאה להם ונאה לעולם. ובערת הרע. בער עושה הרעות . כי באיש חטא משפט מות והומת. האיש נתלה ואין האשה נתלית. רבי אליעזר אומר אף האשה נתלית.

hic filius perversus & rebellis est carnivorus, & vinivorus, ita pariter illo loco: Sicut ibi intelligitur, donec furetur de bonis patris, & matris &c. *Et correxerint ipsum*: verberibus. *Et non auscultaverit eis*. Docemur, quod vapularet coram tribus.

Finis textus.

Tunc apprehendent eum pater ejus, & mater ejus. Docemur, quod non teneretur, si non sibi esset pater & mater; Verba R. Meir. R. Jehuda dicit; Si non fuerit illi mater conveniens patri, non poterit fieri filius perversus & rebellis. *Et educent eum ad seniores urbis suæ*. Præceptum est in senioribus urbis suæ: *Et ad portam loci sui*. *Dicentque senioribus urbis illius: Filius noster iste*. Iste, qui castigatur coram vobis. Docemur, si unus ex his moriatur, non lapidatur; Si unus ex iis fuerit mutilus, aut claudus, aut mutus, aut surdus, aut cœcus, non fit filius perversus, & rebellis: Dictum est enim: *Tunc apprehendent eum:* Non mutili: *Et educent eum*. Non claudi: *Dicentque*. Non muti. *Filius noster iste*. Non cæci. *Non auscultat voci nostræ*. Non surdus: Et præmonebat coram tribus, & iterum vapulat, & peccans iterum judicatur coram tribus & viginti; & non lapidatur, si ibi non fuerint tres priores. Dictum est enim: *Filius noster iste*. Iste est, qui vapulavit coram vobis. *Carnivorus, & vinivorus*. זולל in carne, & סובא in vino. Licet non sit rei demonstratio, tamen est rei monimentum*: Noli esse in conviviis potatorum, nec in commessationibus eorum. Prov.* XXIII. 20. Pariterque dictum est ibid. *Quia vinivorus & carnivorus consumetur, & vestietur pannis dormitatio. Et lapidabunt eum omnes viri urbis illius*. Num viri omnes urbis illius eum lapidabunt? Sed adstantibus omnibus viris urbis illius: *Lapidibus*. Crederem multis lapidibus? Idcirco dictum est: *Lapide*. Crederem uno lapide? Idcirco dictum est: *Lapidibus*: Dic igitur: Si primo non moriatur, morietur secundo. Dicit R. Jose. Nam eo quod comederit semilibram carnis, & biberit semilogum vini, lapidabatur. Sed pervenit lex ad finem hujus subjecti, dicens; moriatur iste innocens, ne moriatur reus; quia mors impiorum jucunda est illis, & jucunda mundo, mala justis, mala illis, & mala mundo; Vinum & somnus impiis, jucundus est illis, & jucundus mundo, & justis malus, malus illis, & malus mundo: Quies im-

אמר להם רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה. ואין דנים שנים ביום אחד אלא שהשעה צריכה ללמד בה את אחרים , ותלית אותו יכול יהו כל הנסקלים נתלית תלמוד לומר כי קללת אלהים תלוי . אחר שריבה הכתוב מיעט מה אנו למידים אותו מן המגדף מה מגדף מיוחד שפשט ידו בעיקר והוא נתלה. כך כל הפושט ידו בעיקר הוא נתלה . רבי אליעזר אומר מה המגדף מיוחד שהוא נסקל והרי הוא נתלה כך כל הנסקלים נתלים יכול יהו תולים אותו חי תלמוד לומר והומת . ותלית אותו על עץ . אותו ולא את כליו . אותו לא את עדיו אותו ולא את זוממיו. אותו מלמד שאין דנים שנים ביום אחד . על עץ . בעץ התלוש ולא בעץ המחובר . מנין למלין את מתו שעובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תלין נבלתו על העץ הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים. יכול יהיה עובר עליו תלמוד לומר על עץ. מה עץ מיוחד שהוא ניוול לו אף כל שהוא ניוול לו. לא תלין נבלתו על העץ מצות לא תעשה . כי קבור תקברנו . מצות עשה . כיצד עושים לו ממתינים לו עד שתשיכה ותולין לו ומתירין אותו ואם לאו עובר עליו בלא תעשה שנאמר לא תלין נבלתו וגו' כלומר מפני מה זה תלוי. מפני שקילל את השם ונמצא מתחלל . האיש נסקל ערום . ואין האשה נסקלת ערומה . רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה אלא שהאיש תולין אותו ופניו כלפי העם ואחוריו כלפי העץ . והאשה פניה כלפי העץ ואחוריה כלפי העם , האיש מכסים אותו פרק אחד מלפניו . והאשה שני

impiis mala est illis, & mala mundo; & justis jucunda, jucunda illis, & jucunda mundo. *Et facies transire malum*. Fac transire facientes malum. *Quum autem fuerit in viro peccatum judicii interfectionis, & interfectus fuerit*. Vir suspenditur; at fœmina non suspenditur. R. Elieser dicit: etiam fœmina suspenditur. Dixit illis R. Elieser. Atqui Simeon ben Setach suspendit fœminas in Aschalone. Responderunt illi: Octoginta fœminas suspendit in die uno: At non possunt duo judicari in die uno: Sed necessario hoc fecit, ut ex hoc alii docerentur: *Et suspendes eum*. Crederem omnes lapidatos fuisse suspendendos? Idcirco dictum est: *Quia maledictio Dei est suspensus:* Postquam inclusit textus, excludit: Quid percipimus ex blasphemo? Sicut blasphemus est peculiaris, quia extendit manum suam in fundamentum, suspenditur; ita pariter qui extendit manum suam in fundamentum, suspendetur. R. Elieser dicit: Sicut blasphemus est peculiaris, quia lapidatur, suspenditur, ita pariter omnes lapidati suspendebantur. Crederem, quod vivum suspenderent? Idcirco dictum est: *Interfectus fuerit, & suspendes eum in ligno*. *Eum*; non ejus instrumenta; *Eum*; non ejus testes: *Eum*. Non ejus fallos testes: *Eum*. Docemur, quod duo die uno non judicarentur. *In ligno*. In ligno evulso, non autem in ligno terræ adhærente; Unde probatur, quod si faciant pernoctare mortuum, transgrediantur præceptum negativum? Ex eo quod dictum est: *Non pernoctabit cadaver ejus in ligno*. Ad ejus decorem, ut ei adducant arcam & involucra: Crederem quod ejus causa transgrederetur? Idcirco dictum est: *In ligno:* Sicut lignum est peculiare, quod sit illi turpitudo, ita pariter omnia, quæ sint illi turpitudo. *Non pernoctabit cadaver ejus in ligno*. Præceptum negativum: *Sed sepeliendo sepelies eum*. Præceptum affirmativum. Quomodo faciunt? Expectant donec oboriantur tenebræ, tum suspendunt, & solvunt; Si minus, transgreditur præceptum negativum. Dictum est est enim: *Non pernoctabit cadaver ejus:* Quasi dicat: Qua de causa iste suspenditur? Quia maledixit nomini Dei, & deprehenditur maledictus: Vir lapiditur nudus; at fœmina nuda non lapidatur. R. Jehuda dicit: Tam vir quam fœmina: Sed virum suspendunt facie ad populum conversa, & dorso ad lignum; & fœminam facie conversa ad lignum, & dorso ad populum. Virum uno tegumento, at fœminam duobus, altero ad anteriorem, & al-

פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה מפני שכולה ערוה . ולא תטמא את ארמתך . ונמצא שם שמים מתחלל. אשר יהוה אלהיך נותן לך נחלה להזהיר בית דין על כן .

סליק פיסקא

כי תראה . יכול אפילו הוא רחוק ממנו מלא מיל תלמוד לומר כי תפגע. אי כי תפגע שומע אני כמשמעו . תלמוד לומר כי תראה. הא כיצד שיערו חכמים אחד משבעה במיל שהוא ריס נמצינו למידים שהוא עובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה . עזוב תעזוב עמו . זו פריקה . הקם תקים עמו . זו טעינה דברי רבי יהודה בן בתירה. לא תראה את שור אחיך . מצות לא תעשה . ולהלן הוא אומר כי תפגע מצות עשה . שור אחיך אין לי אלא שור אחיך . שור אויבך מנין תלמוד לומר אויבך מכל מקום . אם כן למה נאמר אחיך אלא מלמד שלא דברה תורה אלא כנגד היצר . או את שיו נדחים . כדרך הנדחים . מיכן אתה אומר איזו היא אבידה . מצא חמור או פרה רועים בדרך אין זו אבידה . חמור וכליו הפוכים . פרה ורצה בין כרמים הרי זו אבידה . והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם . כיצד היה כהן . והוא בבית הקברות . או שהיה זקן ואינה לפי כבודו . או שהיה שלו מרובה משל חבירו פטור . לכך נאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם . ופעמים שאי אתה מתעלם . השב תשיבם החזירה וברחה . החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים שנאמר השב תשיבם החזירה למקום עד שראוה האחרים ולא נטפלו בה ננגבה או אבדה חייב באחריותה עד שיכניסנה לרשותו . לכך נאמר השב תשיבם לאחיך . ואם לא קרוב אחיך אין לי אלא קרוב . רחוק מנין תלמוד לומר ואספתו אל תוך ביתך ולא לבית אחר . והיה עמך עד דרוש אחיך אותו . וכי עלת על דעתך שאתה נותן לו עד שלא יתן סימניו אם כן למה נאמר עד דרוש אחיך אותו עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי .

& altero ad posteriorem partem; Quia tota est turpitudo. *Ne polluas terram tuam:* Et deprehendetur nomen Dei maledictum: *Quam Dominus Deus tuus dat tibi in hæreditatem*. Ut de hoc præmoneatur Synhedrium.

Finis textus.

QUum videris. Crederem vel si viderit procul ab se plenitudinem milliaris? Idcirco dictum est *Exod.* XXIII. 4. *Cum occurrerit:* Si *cum occurrerit:* Crederem juxta sensum literalem? Idcirco dictum est: *Quum videris*. Quomodo? Metiti sunt sapientes unam ex septem partibus milliaris, sc. stadium. Deprehenditur, quod percipiamus, quod transgrediatur præceptum negativum, & præceptum affirmativum. *Auxiliando auxiliaberis ei. Erigendo eriges cum eo*. Hæc est oneratio: Verba R. Jehuda ben Betera. *Non videbis bovem fratris tui*. Præceptum negativum: Et ibi dictum est: *Cum occurrerit*: Præceptum affirmativum. *Bovem fratris tui*. Non probo nisi de bove fratris tui. De bove inimici tui unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Inimici tui*. Omnimode. Si ita est: Cur dictum est: *Fratris tui?* Docemur, quod non loquatur textus nisi contra figmentum: *Et agnum ejus errantes*. Juxta consuetudinem errantium. Hinc tu dicis: Quænam est amissio? Si inveniat asinum, aut vaccam pascentes in via, hæc non est amissio: Si inveniat asinum & ejus vasa eversa; Si inveniat vaccam, & currentem inter vineas; Hæc est amissio. *Et teges*. Aliquando teges, & aliquando non teges. Quomodo? Si fuerit sacerdos, & fuerit in domo sepulcrorum; Aut si fuerit senex, & non sit juxta decorem suum; Aut si fuerit major pars sua, præ parte socii sui, absolvitur: Idcirco dictum est: *Et teges*. Aliquando teges, & aliquando non teges. *Reducendo reduces*: Si reducat, & fugiat, si reducat, & fugiat vel quater & quinquies. Dictum est enim: *Reducendo reduces*. Reduces ad locum, donec alii viderint; si ei non adhæreat, & rapiatur, aut amittatur, tenetur cautione futuri damni, donec adduxerit in ejus potestatem. Idcirco dictum est: *Reducendo reduces ad fratrem tuum*. *Et si non fuerit vicinus frater tuus*. Non probo nisi de vicino, de remoto unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et colliges illud in medium domus tuæ;* Non in domum alienam: *Et erit tecum, donec requirat frater tuus illud*.

והשיבותו לו . אף מרת עצמו משיב לו .
וכן תעשה לחמורו . היתה חמור עושה
והיא אוכלת . כסות מנערה אחת
לשלשים יום . שוטחה לצורכה אבל
לא לכבודו . כלי כסף וכלי נחשת משתמש
בהם לצרכו אבל לא לשוחקו . כלי עץ
משתמש בהם כדי שלא ירקבו . השמלה
היתה בכלל כל אילו ולמה יצאת
להקיש אליה מה שמלה מיוחדת שיש
לה סימנים ויש לה תובעים כן כל
שיש לו סימנים ויש לו תובעים . אין
לי אלא אילו בלבד שאר אבידה מניך
תלמוד לומר לכל אבידת אחיך . אשר
תאבד ממנו . פרט לפחות משוה פרוטה
רבי יהודה אומר ומצאת פרט לפחות
משוה פרוטה . לא תוכל להתעלם .
ליתן עליו בלא תעשה . לא תראה
חמור שונאך . זו מצות לא תעשה ולהלן
הוא אומר כי תראה מצות עשה .
אין לי אלא חמור אחיך חמור שונאך
מניז תלמוד לומר חמור שונאך מכל
מקום אם כן למה נאמר אחיך אלא
מלמד שלא דיברה תורה אלא כנגד
היצר . נופלים בדרך . ולא עומדים . בדרך
ולא ברפת . מיכן אמרו מצאו ברפת
אין חייב בה . ברשות הרבים חייב בה .
והתעלמת מהם . פעמים שאתה
מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם .
כיצד היה כהן והוא בבית הקברות
או שהיה זקן ואינה לפי כבודו או
שהיתה שלו מרובה משל חבירו פטור
שנאמר והתעלמת מהם פעמים שאתה
מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם
הקם תקים עמו . העמידה ונפלה
העמידה ונפלה אפילו חמשה פעמים
חייב שנאמר הקם תקים עמו . הלך וישב
לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק
פרוק פטור שנאמר הקם תקים עמו
יכול אפילו זקן אפילו מוכה שחין תלמוד
לומר הקם תקים עמו . לא יהיה כלי
גבר על אשה . וכו מה בא הכתוב
ללמדינו שלא תלבש אשה כלים לבנים
ואיש לא יתכסה בגדי צבעונים תלמוד
לומר תועבה . דבר הבא לידי תועיבה
זהו כללו של דבר שלא תלבש אשה
מה שהאיש לובש ותלך לבין האנשים
והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים וילך
לבין הנשים . רבי אליעזר בן יעקב אומר

illud. Num putas, quod ei restituat, priusquam det sibi signa? Si ita est cur dictum est: *Donec requirat frater tuus?* Sive fuerit, sive non fuerit deceptor. *Et restitues illud ei*. Vel mortuum restitues ei. *Et sic facies asino ejus*. Asinus operabitur, & ipse pascet: Vestimentum excutiet semel triginta diebus: Expandet illud propter necessitatem, non propter decorem suum. Vasis argenteis, & vasis æneis poterit uti propter suam necessitatem, non autem ad comminutionem. Vasis ligneis poterit uti, ne putrescant. Vestimentum erat in genere omnium istorum; cur exiit? Ad differendum: Sicut vestimentum est peculiare, in quo sunt signa, & inquisitiones, ita pariter omnia, in quibus sint signa, & inquisitiones. Non probo nisi de his duntaxat, de ceteris amissis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *De omni re amissa fratris tui, quæ perierit ab eo*. Excludit, quod valeat minus pruta. R. Jehuda dicit: *Cum inveneris illam*. Excludit, quod valeat minus pruta: *Non poteris tegere*. Ut in eo sit præceptum negativum. *Non videbis asinum osoris tui*. Hoc est præceptum negativum: Et ibi dictum est: *Cum videris*. Hoc est præceptum affirmativum. Non probo nisi de asino fratris tui, de asino osoris tui unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Asinum osoris tui*. Omnimode: Si ita est, cur dictum est: *Fratris tui?* Nisi quod doceamur, quod lex loquatur contra figmentum. *Lapsos in via*. Non stantes. *In via*. Non in bovili: Hinc dixerunt: Si inveniat in bovili, non tenetur. In loco publico, tenetur. *Et oculum tuum teges ab eis*. Aliquando teges, & aliquando non teges. Quomodo? Si fuerit sacerdos, & fuerit in domo sepulcrorum; Si fuerit senex; & non sit juxta decorem suum, si major pars sua fuerit præ parte socii sui, absolvitur. Dictum est enim: *Et oculum tuum teges ab eis*. Aliquando teges, & aliquando non teges. *Erigendo eriges cum eo*. Si stet, & cadat, si stet, & cadat, vel quinquies tenetur: Dictum est enim: *Erigendo eriges cum eo*. Si eat & sedeat dicens: Quoniam tibi incumbit præceptum exonerandi, exonera: Dictum est enim: *Erigendo eriges cum eo*. Crederem vel senem, vel percussum ulcere? Idcirco dictum est: *Erigendo eriges cum eo*. *Non erit instrumentum viri super mulierem*. Num venit textus ad nos docendum, ne induat mulier vestes albas, & ne induat vir vestes coloratas? Idcirco dictum est: *Abominatio*: Sc. omne,

שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא
למלחמה ומה תלמוד לומר לא יהיה
כלי גבר האיש לא יתקשט בתכשיטי
נשים תלמוד לומר ולא ילבש גבר
שמלת אשה כי תועבת יהוה
אלהיך . קרוי חמשה שמות . חרם.
תועבה. שנואי . משוקץ. ועול. כי יקרא
פרט למזומן . מיעוט אפרוחים שנים
מיעוט ביצים שנים. מנין אין שם אלא
אפרוח אחד או ביצה אחד חייב לשלח.
תלמוד לומר קן קן מכל מקום. מכלל
שנאמר והאם רובצת על האפרוחים
או על הביצים יכול שאני מוציא
אווזים ותרנגולים שקיננו בפרדס תלמוד
לומר לפניך . אין לי אלא ברשות היחיד
ברשות הרבים מנין תלמוד לומר בדרך.
על האילנות מנין תלמוד לומר בכל
עץ. על הארץ מנין תלמוד לומר או על
הארץ. והאם רובצת על האפרוחים.
מה אפרוחים בני קיימא יצאו מתים.
אף ביצים בני קיימא יצאו מוזרות.
מה בצים צריכים לאמם אף אפרוחים
צריכים לאמם . יצאו האפרוחים שאין
צריכים לאמם. והאם רובצת. כשהיא
רובצת עליהם. פרט למעופפת . יכול
אף על פי שכנפיה נוגעים בהם.
תלמוד לומר והאם רובצת על האפרוחים
אף על פי שאינה עמהם . יכול עוף
טמא הרובץ על ביצי עוף טהור וטהור
רובץ על ביצי עוף טמא יהא חייב
לשלח תלמוד לומר והאם רובצת עד
שיהיו כולם מין אחד . לא תקח האם
על הבנים. מכלל שנאמר ולקח המטהר
שתי צפרים חיות טהורות . יכול
יקחנה לטהר בה את המצורע תלמוד
לומר לא תקח. לא תקח האם מצות
לא תעשה. שלח תשלח את האם זו
מצות עשה . שילחה וחזרה ושלחה
וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים

ne, quod adducat ad abominationem: Hæc eſt regula generalis. Ne induat mulier, quod vir induit, & vadat inter homines, & vir ne ornetur ornamentis muliebribus & vadat inter mulieres. R. Elieſer ben Jacob dicit: Ne mulier induat inſtrumenta bellica, & proficiſcatur ad bellum. Idcirco dictum eſt. *Non erit inſtrumentum viri*. Ne vir ornetur ornamentis muliebribus. Idcirco dictum eſt: *Neque vir induet veſtimentum mulieris; quia abominatio Domini Dei tui*. Quinque nominibus appellatur, ſc. anathema, abominatio, horrendum, deſertatio, & perverſitas. *Cum occurrerit*. Excludit præparatum: Ad minimum duo erunt pulli; ad minimum duo erunt ova: Unde probatur, vel ſi in eo non fuerit niſi unus pullus, aut unum ovum, quod teneatur ad dimiſſionem? Ex eo quod dictum eſt: *Nidus, nidus*. Omnimode. Generaliter dictum eſt: *Et mater incumbet pullis, aut ovis*. Crederem poſſe excludere anſeres, & gallinas, quæ nidificant in hortis? Idcirco dictum eſt: *Coram te*: Non probo niſi in loco privato, in loco publico unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *In via*. Super arbores, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *In omni arbore*: Super terram unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Aut in terram*. Sicut pulli ſunt filii ſubſiſtentiæ, idcirco excluduntur mortui; Ita pariter ova erunt filii ſubſiſtentiæ; excluduntur putrida. Sicut ova ſunt neceſſaria matri ſuæ, ita pariter pulli ſunt neceſſaria matri ſuæ; excluduntur volatiles, qui non ſunt neceſſarii matri ſuæ. *Et mater incubet*: Quando illis incubet. Excludet volantes: Crederem, vel quando ejus alæ eos attingant? Idcirco dictum eſt: *Et mater incubet pullis*. Vel ſi non fuerit cum illis. Crederem, vel ſi volucris immundus incubet ovo volucris mundi, & mundus incubet ovo volucris immundi, quod debeat dimittere? Idcirco dictum eſt: *Et mater incubet*: Donec ſint omnes unius ſpeciei: *Non capies matrem cum filiis*. Generaliter dictum eſt *Levit. XIV. 4. Et aſſumet ad purificandum duos paſſeres vivos puros*. Crederem quod poſſet accipere ad purificandum leproſum? Idcirco dictum eſt: *Non capies*. *Non capies matrem*. Hoc eſt præceptum negativum: *Dimittendo dimittes matrem*. Hoc eſt præceptum affirmativum: Si dimittatur, & redeat, ſi dimittatur, & redeat, vel quater & quinquies debes dimittere. Dictum eſt enim: *Dimittendo dimittes*. Anſeres, & gallinas

חייב לשלח שנאמר שלח תשלח . האווזים ותרנגולים שמרדו ושקיננו בפרדס חייב לשלח . בבית פטור מלשלח . אפרוחים או בצים. מיעוט אפרוחים מיעוט שנים מיעוט ביצים שנים . מה אפרוחים שיש בהם צורך יצאו מתים שאין בהם צורך . אף ביצים שיש בהם צורך יצאו ביצים מוזרות שאין בהם צורך . ואם אין שם אלא ביצה אחת או אפרוח אחד חייב לשלח . דבר אחר כי יקרא קן ציפור לפניך מכל מקום . בדרך בכל עץ או על הארץ . מה דרך רשות יצאו מקושרים שהם ברשות אחר . דבר אחר שלח בטהורה הכתוב מדבר או אף בטמאה הכתוב מדבר תלמוד לומר כל צפור טהורה תאכלו זה בנין אב . כל מקום שנאמר צפור בטהורה הכתוב מדבר כדברי רבי יאשיה . הא אם שילחה והחזיר בדרך את פניו פטור מלשלח . שלח תשלח . בנקיבות הכתוב מדבר ולא בזכרים. רבי אליעזר מחייב בשילוח שנאמר שלח תשלח וחכמים פוטרים . והאם פרט לקורא זכר . הנוטל אם מעל הבנים רבי יוסי ברבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה. זה הכלל כל מצוה שיש בה קום ועשה אין חייבים עליה. לא תקח האם על הבנים. אפילו לטהר בה את המצורע והרי דברים קל וחומר ומה מצוה קלה שהיא באיסור אמרה תורה . למען ייטב לך והארכת ימים . כתוב בה אריכות ימים שאר מצות חמורות על אחת כמה וכמה.

סליק פיסקא

כי תבנה בית חדש . אין לי אלא בונה לקח וירש ונתן לו במתנה מנין תלמוד לומר בית מכל מקום . לא תשים דמים בביתך . אין לי אלא בית מנין הבונה בית התבן ובית הבקר ובית העצים . ובית האוצרות . תלמוד לומר לא תשים דמים בביתך. יכול אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית . מה בית מיוחד

nas, quæ rebelles nidificant in hortis, debet dimittere: Si in domo, liber est a dimittendis. *Pullos aut ova*. Ad minimum pullos duos. Ad monium ova duo. Sicut pulli, in quibus sit necessitas; excluduntur mortui, in quibus non est necessitas; Ita pariter ova, in quibus sit necessitas; Excluduntur ova putrida, in quibus non est necessitas: Si vero ibi non fuerit nisi ovum unum, aut pullus unus, debet dimittere. Alia expositio. *Cum occurrerit nidus ovis in conspectu tuo*. Omnimode. *In via*, *in omni ligno*, *aut in terra*. Sicut via est publica; Excluduntur volucres ligati qui sunt in alius potestate. Alia expositio: *Dimittes*. De puro textus loquitur, aut non loquitur nisi de immundo. Idcirco dictum est *Deut.* XIV. 11. *Omnem volucrem mundum comedetis*. Hæc est constitutio principii: Ubicunque dicitur volucris, de mundo textus loquitur, juxta verba Rabi Josia: Si mater dimissa fuerit, & revertatur per viam faciei suæ, liber est a dimittenda. *Dimittendo dimittes*; De fœminis non de masculis textus loquitur: R. Eliesar obligat ad dimissionem: Dictum est enim: *Dimittendo dimittes*; Et sapientes absolvunt. *Et matrem*. Excluditur, qui vocatur masculus: Si quis capiat matrem de super filiis, R. Jose bar R. Jehuda dicit, vapulat, at non dimittit; & sapientes dicunt; dimittit, at non vapulat: Hæc est regula generalis; Pro omni præcepto, in quo præcipiatur: Surge, & fac; non tenentur. *Non capies matrem cum filiis*. Vel ad purificandum leprosum: Ecce argumentum a minori ad majus: Si in præcepto levi, in quo sit interdictum, dicit lex: *Ut bonum eveniat tibi*, *& prorogentur dies*: scribitur prorogatio dierum; De reliquis præceptis gravibus in lege memoratis quanto magis?

Finis textus.

CUM *ædificaveris domum novam*. Non probo nisi quando ædificat, si emat, si hæreditet, si dono accipiat, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Domum*. Omnimode. *Ut non ponas sanguines in domo tua*. Non probo nisi de domo; unde probatur, si ædificet palearium, & bovile, & lignile, & domum apothecæ? Ex eo quod dictum est. *Ut non ponas sanguines in domo tua*. Crederem, vel si ædificaret domum portæ, & porticum? Idcirco dictum est: *Domum*. Sicut domus erat peculiaris, quia

שהיא בית דירה יצאו אילו שאינן בית
דירה . ועשית מעקה לגגך . אין לי אלא
גג . מנין לרבות בורות שיחים ומערות
ונעיצים תלמוד לומר לא תשים דמים
בביתך . אם כן למה נאמר גג פרט לכבש .
בית לרבות היכל . גג פרט לאולם .
חדש . רבי אומר משעת חרשתו עשה לו
מעקה כמה הוא מקום מענילו שלשה
טפחים בית דורסו עשרה . ועשית מעקה
לגגך . מצות עשה . לא תשים דמים
בביתך . מצות לא תעשה . כי יפול
הנופל ממנו . ראוי זה שיפול אלא
שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על
ידי חייב . ממנו . ולא לתוכו . שאם היה
רשות הרבים גבוהה ממנו עשרה טפחים
ונפל ממנה לתוכו פטור שנאמר ממנו
ולא לתוכו . דבר אחר כי תבנה . רבי
ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך כיצד
הוא נדון שנאמר כי לא ידע האדם את
עתו כדגים הנאחזים במצודה . בית שאין
בו ארבע על ארבע פטור מן המעקה ומן
המזוזה ומן העירוב . ואין עושים אותו
עיבור לעיר ולא טיבול למעשרות ואין
נותנים לו ארבע אמות לפתחו . הנודר
מן הבית מותר לישב בו ואין מטמא
בנגעים ואין צמיתות ביובל ואין חוזרים
עליו מערכי המלחמה . לא תזרע כרמך
כלאים . מה אני צריך והלא כבר נאמר
שדך לא תזרע מלמד שכל המקיים
כלאים בכרם עובר בשני לאוין אין לי אלא
כרם שלם מנין אפילו כרם יחידי ועושה
פירות תלמוד לומר כרם מכל מקום .
ומנין לכלאי הכרם שאסור בהנאה נאמר
כאן קודש ונאמר להלן קודש מה להלן
איסור הנייה אף כאן איסור
הנאה פן תקדש המלאה הזרע מאימתי

quia erat domus habitationis, excluduntur istæ, quæ non sunt domus habitationis: *Et facies loricam tecto tuo*. Non probo nisi de tecto; Unde probatur ad includendum puteos, fossas, & cavernas, & foramina? Ex eo quod dictum est: *Ut non ponas sanguines in domo tua*. Si ita est, cur dictum est: *tectum*? Ad excludendum pontem. *Domum*. Ad includendum palatium. *Tectum*: Excludit vestibulum; *Novam*: Rabi dicit. Si facias opus novum, fac illi loricam, quantum erit spatium crassitiei? trium palmorum; Ambulacri, decem. *Et facies loricam tecto tuo*. Præceptum affirmativum. *Ut non ponas sanguines in domo tua*. Præceptum negativum. *Cum ceciderit cadens ex eo*. Dignus erat iste, ut caderet, sed merita fiunt per merentem, & demerita per demerentem: *Ex eo*. Non in ejus medium. Si fuerit locus publicus illo eminentior decem palmis, & ex eo in ejus medium ceciderit, absolvitur: Dictum est enim: *Ex eo*. Alia expositio. *Cum ædificaveris*. R. Ismael dicit: venit textus ad te docendum: Quomodo ille judicatur? Dictum est enim *Eccles*. IX. 12. *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo*. Si domus non patet quatuor cubitos quaquaversum, libera est a lorica, & a Mezuza, & a commixtione Sabbathica; & ibi non faciunt commixtionem pro civitate, neque illibatum pro decimis, neque illi attribuunt quatuor cubitos pro ejus porta. Si quis voveat ex domo, permissum erit in illa habitare; & plagis non polluitur; & non definitur in Jubilæo, neque propter eam redeunt ab ordinibus belli. *Non seres vineam tuam heterogeneis*. Quid mihi necesse est? cum jam dictum sit *Levit*. XIX. 19. *Agrum tuum non seres*. Docecemur: Siquis conservet heterogenea in vinea, transgreditur duo præcepta negativa. Non probo nisi de vinea perfecta, unde probatur vel de vinea particulari, quæ faciat fructus? Ex eo quod dictum est: *Vineam*. Omnimode. Unde probatur heterogenea vineæ fuisse usu interdicta? Dictum est hic קודש & dictum est ibi קודש, sicut ibi usus est interdictus, ita pariter hoc loco usus est interdictus. *Ne forte polluas granum seminis*. Quando granum polluitur? Postquam radices egit; & uvæ postquam exæquant fabam albam Ægyptiacam: *seminis*. Excludit semen, quod exit ex cæpis, aut cum aquis, & semen, quod vento fit dispulsum. Crederem posse includere semen, quod vento fit dispulsum? Idcirco dictum est: *Quod seres*.

מליאה מתקדשת משתשריש וענבים משתעשה כפול לבן המצרי. הזרע. פרט לזרע שיצא מן הזבלים או עם המים הזורע והרוח מסערתו. יכול שאני מרבה הזורע והרוח מסייעתו תלמוד לומר אשר תזרע. המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קדש שנאמר אשר תזרע וחכמים אומרים זרע פרט למקיים קוצים בכרם. ותבואת הכרם. מאימתי התבואה מתקדשת משתשריש וענבים משיעשו כפול הלבן. אין לי אלא כרם שהוא עושה פירות שאין עושה פירות מנין. תלמוד לומר כרם מכל מקום. אין לי אלא כרם שלך כרם של אחרים מנין תלמוד לומר לא תזרע כרמך מכל מקום. המתיח זמורה של גפן על גבי זרעים אפילו אמה על אמה הגפן אסורה ופירותיה. יכול לא יחרש על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. תלמוד לומר יחדיו. אבל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו מותר. דבר אחר כלאים לחייב משום כרם ומשום שדה דבר אחר פן תוקדש המלאה פן תאסר המלאה כדברי רבי יהודה. אשר תזרע אין לי אלא שזרע זרע חבירו ורצה לקיימו מנין תלמוד לומר תזרע מכל מקום. לא תחרוש בשור וחמור יחדיו. יכול לעולם כשהוא אומר למען ינוח שורך וחמורך כמוך. שור וחמור עושים מלאכה. אם כן למה נאמר לא תחרוש בשור וחמור אין לי אלא שור וחמור. מנין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור תלמוד לומר לא תחרוש מכל מקום. אם כן למה נאמר בשור וחמור בשור וחמור אי אתה חורש אבל אתה חורש באדם ובחמור. דבר אחר לא תחרוש אין לי אלא חורש מנין לרבות את הדש והיושב בקרון והיוצא והמנהיג תלמוד לומר יחדיו מכל מקום. רבי מאיר פוטר ביושב בקרון. יחדיו פרט לרמך. יחדיו פרט לקושר את הסוס בצידי הקרון או לאחר הקרון. או הלוברקס לגמלים.

סליק פיסקא

לא תלבש שעטנז. יכול לא ילבש ניזי צמר. ואניצי פשתן תלמוד לומר שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז. רבי שמעון בן אליעזר אומר נלוז ומליז את אביו שבשמים עליו. לא תלבש. אין לי

Qui adoleſcere faciat ſpinas in vinea; R. Elieſer dicit, polluit; Dictum eſt eſt enim: *Quod ſeres*. Et ſapientes dicunt: *Semen*. Excludit qui adoleſcere faciat ſpinas in vinea. *Et proventus vineæ*. Quando proventus polluitur? Poſtquam radices egerit, & uvæ poſtquam exæquent fabam albam. Non probo niſi de vinea, quæ faciat fructus, de vinea quæ non faciat fructus unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Vineam*. Omnimode. Non probo niſi de vinea, quæ tua ſit, de vinea aliorum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Non ſeres vineam tuam*. Omnimode: Qui extendat palmites vitis ſuper ſemina vel cubito ſuper cubitum, vitis interdicta eſt cum ejus fructibus: Crederem, quod non poſſet arare iſtam ſeorſim, & illam ſeorſim? Idcirco dictum eſt: *Simul*. Sed iſtam ſeorſim, & illam ſeorſim licet: Alia expoſitio: *Heterogeneis*: Ad obligandum propter vineam, & propter agrum. Alia expoſitio: *Ne polluas granum*. Ne interdicatur granum, juxta verba R. Jehuda: *Quod ſeres*. Non probo niſi quando ſerat, ſi fuerit ſemen ſocii ſui, & conſervare voluerit, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Seres*. Omnimode. *Non arabis bove & aſino ſimul*. Crederem in perpetuum? Quando vero dicit: *Ut quieſcat bos tuus & aſinus tuus, ſicut tu*: Bos & aſinus faciunt opus: Si ita eſt: cur dictum eſt: *Non arabis bove & aſino*? Non probo niſi de bove & aſino: Unde probatur ad includendum reliqua animalia, & feram, & volucrem, ut conſiderentur ſicut bos? Ex eo quod dictum eſt: *Non arabis*: Omnimode: Si ita eſt, cur dictum eſt: *Bove & aſino*? Bove & aſino tu non potes arare, at potes arare homine & aſino: Alia expoſitio: *Non arabis*: Non probo niſi de arante, unde probatur ad includendum triturantem, ſtatuentem in curru, educentem, & agentem? Ex eo quod dictum eſt: *Simul*. Omnimode. R. Meir abſolvit ſtatuentem in curru. *Simul*: Excludit equam. *Simul*. Excludit, qui ligat equum in lateribus currus, aut poſt currum, aut aſinum Lybicum cum camelis.

Finis textus.

NON *indues miſturam lanæ & lini*. Crederem no potuiſſe induere floccos lanæ & manipulos lini? Idcirco dictum eſt: *Miſturam lanæ & lini*. Quod ſit carminatum, netum, & textum. R. Simeon ben Elieſer dicit: Contemnit &

ﭏא שלא ילבש מניז שלא יתכסה תלמוד
לומר לא יעלה עליו . יכול לא יפשילנו
לקופה אחריו . תלמוד לומר לא תלבש .
לבישה בכלל הייתה מה להקיש ﭏיה
ולומר לך מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת
הגוף . יכול לא ילבש חלוק של צמר
על גבי חלוק של פשתן וחלוק של
פשתן על גבי חלוק של צמר . תלמוד
לומר יחדיו . חנניה בן גמליﭏ אומר מניז
שלא יסרוק סרק של צמר ושל פשתן
לקשור בו את מתניו אף על פי שהרצועה
באמצע תלמוד לומר יחדיו מכל מקום.
כשתימצי לומר השק והקופה מצרפים את
הכלאים. צמר ופשתים יחדיו . אבל זה
בפני עצמו וזה בפני עצמו מותר. הלבדים
אסורים משום כלאים אף על פי שאין
בהם משום אריג יש בהם משום שוע.
גדילים תעשה לך . אמור מעתה שניהם
נאמרו בדיבור אחד . זכור ושמור נאמרו
בדיבור אחד . מחלליה מות יומת . וביום
השבת שני כבשים בני שנה נאמרו בדיבור
אחד . ערות אשת אחיך לא תגלה יבמה
יבוא עליה נאמרו בדיבור אחד . וכל בת
יורשת נחלה . ולא תסוב נחלה ממטה
למטה בדיבור אחד נאמר מה שאיפשר
לבשר ודם לומר שני דברים כאחד.
שנאמר אחת דיבר ﭏהים שתים זו שמענו.
יצאו בעלי שלשה ובעלי חמש ובעלי שש
גדילים תעשה לך למה נאמר לפי
שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני
אבל בשיריה כל שהוא . על ארבע
יעשה חוט אחד בפני עצמו תלמוד לומר
גדילים. כמה גדילים נעשים אין פחות
משלשה חוטים כדברי בית הילל.
ובית שמאי אומר מארבעה חוטים של
תכלת וארבעה חוטים של לבן של
ארבע ארבע אצבעות והלכה כדברי בית
שמאי במה דברים אמורים בתחילה.
ובעלי שבע ובעלי שמונה : דבר אחר
גדילים תעשה לך . זה לבן מניז לרבות

& ſpernit patrem ſuum , qui eſt in cœlis : *Non indues* : Non probo niſi quod non poſſit induere , quod tegere non poſſit unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Non adſcendet ſuper illum:* Crederem non potuiſſe ſuſpendere ſportam poſt dorſum ſuum? Idcirco dictum eſt: *Non indues:* Veſtitio erat in genere; cur exiit? Ad differendum , tibique dicendum ; quod veſtitio ſit peculiaris, eo quod ſit decora corpori. Crederem non potuiſſe induere ſubuculam laneam ſuper ſubuculam lineam, & contra? Idcirco dictum eſt: *Simul*. Chananjah ben Gamaliel dicit : Unde probatur, quod non licuerit pectere pectine lanam & linum ad ligandum lumbos ſuos vel ſi fuerit in medio ligula? Ex eo quod dictum eſt: *Simul*. Omnimode: Quaſi deprehendatur, quod dicas : Saccus & ſporta conjungunt heterogenea: *Lanam & linum ſimul:* Sed iſtam ſeorſim, & illam ſeorſim licet . Coactilia interdicta ſunt propter heterogenea ; In quibus licet non ſit textura , eſt tamen carminatio : *Fimbrias facies tibi*. Dic modo: Duo dicta ſunt in una allocutione: *Memento*, *& obſerva* dicta ſunt in una allocutione . *Profanans illud interficiendo interficietur*: *Et in die Sabbathi duos agnos anniculos* ; Dicta ſunt in una allocutione . *Nuditatem uxoris fratris tui non deteges*: *Levir ingredietur ad eam*: Dicta ſunt in una allocutione. *Et omnis filia hæreditans hæreditatem. Ne giretur hæreditas de tribu ad tribum aliam*. In una allocutione dicta ſunt: Neque poſſibile eſt, ut caro & ſanguis duo poſſit dicere in una allocutione : Dictum eſt enim ; *Unum locutus eſt Deus, duo non audivimus*: *Fimbrias facies tibi*: Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et facient ſibi fimbrias*. Crederem, quod facerent filum unum ſeorſim? Idcirco dictum eſt: גדילים: Quot גדילים fient? Non minus tribus filis, juxta verba ſcholæ Hillel ; & ſchola Schammai dicit: Ex quatuor filis hyacinthinis , & quatuor filis albis quatuor digitorum: Et conſtitutio eſt juxta verba ſcholæ Schammai: De quo hæc dicta ſunt ? In principio ? Sed in extremitate quantulucunque . *In quatuor*. Excludit veſtes trium , & veſtes quinque , & veſtes ſex , & veſtes ſeptem , & veſtes octo laterum . Alia expoſitio. *Fimbrias facies tibi*: Hic eſt color albus , unde probatur ad includendum hyacinthinum? Ex eo quod dictum eſt *Num.* XXV. 38. *Dabuntque ſuper fimbrias laciniæ filum hyacinthinum*. *Facies*. Non ex facto : Ne prodeant

את התכלת תלמוד לומר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת . תעשה , ולא מן העשוי . שלא יוציא נימים מן הטלית . ויעשה על ארבע ולא על שמונה . כסותך . פרט ליגא ולתכלא ולתיבלטירים. לתרקים לסדסים לבורדסים לפי שאינן מרובעים . רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא יתן על אמצע בגד אלא על שפתו . שנאמר על ארבע כנפות כסותך . כסותך לסדין. תכסה. פרט לסגוס. בה פרט למעופרת שלא יכסה בה ראשו ורובו. כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה . רבי יהודה אומר אם בא עליה לוקה ואם לאו אינו לוקה מיכן אתה אומר עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה . עבר אדם על ואהבת לרעך כמוך סופו לעבור על לא תקום ולא תטור . ועל לא תשנא את אחיך . ואהבת לרעך כמוך וחי אחיך עמך עד שבא לידי שפיכות דמים . לכן נאמר כי יקח איש אשה. ושם לה עלילות דברים . יכול אפילו אמר לה הקרחת לי את התבשיל והיא לא הקריחה תלמוד לומר עלילות דברים עלילות דברים לגזירה שוה. מה עלילות דברים האמור להלן טענת בתולים אף עלילות דברים האמור כאן טענת בתולים. ומה עלילות דברים האמור כאן בתולים אף עלילות דברים האמור להלן טענת בתולים. מנין לרבות ביאה אחרה תלמוד לומר והוציא עליך שם רע. ואמר את האשה הזאת מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידתה . לקחתי ואקרב אליה . הרי עדים שזינתה בבית אביה . איש או אשה למה נאמר לפי שהוא איש אשר

deant fila ex pallio : *Et facies in quatuor* . Non autem *in octo* . *Operimenti tui* . Excludit Liga , & Tibaltirim , & Tacharsim , & Sedasim, & Burdasim, quia non sunt quadrangulares . R. Eliezer ben Jacob dicit : unde probatur , quod non possit ponere in medio vestis , sed in fimbria ? Ex eo quod dictum est : *In quatuor laciniis operimenti tui* . *Operimenti tui*. Excludit linteum. *Operis*: Excludit Sagum. *Cum illa* : Excludit velum, quo non operit caput , & majorem sui partem. *Cum accceperit vir uxorem*, *& ingressus fuerit ad eam*, *& odio habuerit eam*: R. Jehuda dicit: Si cum ea congrediatur, vapulat, si minus, non vapulat: Hinc tu dicis : Si quis transgrediatur præceptum leve , finis ejus erit , ut transgrediatur præceptum grave : Si quis transgred atur præceptum : *Et amabis proximum tuum sicut teipsum*: Finis ejus erit ut transgrediatur præceptum: *Non ulcisceris neque servabis odium*; Et præceptum : *Non odio habebis fratrem tuum*. *Et amabis proximum tuum sicut teipsum* ; *Et vivat frater tuus tecum*: Donec veniet ad effusionem sanguinum? Idcirco dictum est : *Cum acceperit vir uxorem*: *Et posuerit in eam prætextus verborum*. Crederem, vel si illi dicat: Calefac mihi decoctum, & illa non calefecerit decoctum? Idcirco dictum est: *Prætextus verborum*. *Prætextus verborum*: A pari: Sicut prætextus virginum, ita pariter hoc loco: Sicut hic prætextus virginum, ita pariter eo loco. Unde probatur ad includendum alium congressum? Ex eo quod dictum est: *Et protulerit de ea nomen malum* . *& dixerit*: *Mulierem hanc*. Docemur, quod verba non diceret , nisi ea adstante: *Accepi*, *& accessi ad eam*: Ecce testes quod scortata sit in domo patris sui. *Vir aut mulier* ; cur dictum est? Quia dictum est: *Vir concumbens cum muliere maritata viro*. Postquam advenerint testes in domum mariti , quod scortata sit in domo patris, & postquam advenerint testes in domo patris, quod scortata sit in domo mariti : Eruitur, quod judicetur ad portam civitatis: Et ecce textus educit illam, cui advenerint testes in domo mariti , quod scortata sit in domo patris, quod judicetur ad portam sui patris. Idcirco dictum est: *Cum acceperit vir uxorem*. R. Ismael dicit : Veni , & vide , quid odium faciat, quod adducat ad maledicentiam: *Tum accipiet pater puellæ*, *& mater ejus*: Non probo nisi de ea, cui sit pater, & mater, cui sit pater, non ma-

ינאף את אשת איש אחר שבאו לה
עדים בבית בעלה שזינתה בבית אביה
ואחר שבאו לה עדים בבית אביה
שזינתה בבית אביה . משמע שתהא
נידונת על שער העיר . והרי הכתוב
מוציא את שבאו לה עדים בבית
בעלה שזינתה מבית אבית שתהיה
נידונת על פתח בית אביה . לכך
נאמר כי יקח איש אשה . רבי ישמעאל
אומר בוא וראה מה שנאה גורמת
שהיא מביאה לידי לשון הרע . ולקח
אבי הנערה. ואמה אין לי אלא שיש לה
אב ואם. יש לה אב ולא אם. אם ולא
אב. לא אב ולא אם מנין תלמוד לומר
נערה מכל מקום . אם כן למה נאמר
אבי הנערה ואמה הם שגידלו גידולים
רעים . והוציאו את בתולי הנערה
כמשמעה . ואמר אבי הנערה אל הזקנים .
מיכן שאין רשות לאשה לדבר במקום
האיש . את בתי נתתי לאיש הזה. מלמד
שהרשות לאב לקדש את בתו הקטנה.
והנה הוא שם לה עלילות דברים . ואלה
בתולי בתי הרי עדים להזם עדיו של זה.
רבי יהודה אומר אינו חייב לעולם אלא
אם כן בעל . מלמד שתובע מתחילה
בדברים תחילה. והיא בעולת בעל. רבי
ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך על
היבמה שהבא עליה אינו חייב עד
שתיבעל. ופרשו השמלה לפני זקני העיר
יחוורו הדברים כשמלה . וזה אחד מן
הדברים שהיה רבי ישמעאל דורש מן
התורה כמשל כיוצא בו אם זרחה
השמש עליו דמים לו וכי עליו זורחת
השמש בלבד ומה תלמוד לומר אם זרחה
השמש . מה שמש שלום בעולם אף זה
אם הוא יודע שהוא שלום ממנו והרגו

mater, cui mater non pater, cui non sit pater, & mater, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Puellæ*: Omnimode. Si ita est: Cur dictum est: *Pater puellæ, & mater ejus*? Isti sunt, qui nutrierunt filios malos: *Et producent virginalia puellæ*: Juxta ejus sensum literalem: *Dicetque pater puellæ senioribus*: Hinc probatur, non licuisse fœminæ loqui in loco viri. *Filiam meam dedi viro isti*: Docemur, quod posset pater despondere filiam suam parvulam: *Et ecce posuit prætextus verborum. Et ecce virginalia filiæ meæ*: Ecce testes, qui falsi arguent testes istius. R. Jehuda dicit; Nunquam tenetur, nisi quando fuerit maritus. Docemur, quod postulans loqui incipiat. *Et illa maritata marito*. R. Ismael dicit: venit textus ad te docendum, quod levir cum illa congrediens, non teneatur, nisi postquam fuerit congressus: *Et expandent linteum coram senioribus civitatis*: Dealbabunt verba sicut linteum: Et hoc est unum quod exponebat R. Ismael ex lege; e. g. *Si illuxerit sol super eum, sanguines in eo. Exod.* XXII. 2. Num illi tantum sol illucescit? Cur igitur dictum est: *Si illuxerit sol?* Sicut sol est pax in mundo, ita pariter iste, qui cognoscat sibi ab eo esse pacem, si occidat, reus est: Huic simile dictum est *Num.* XXI. 19. *Si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum*. Et sic dictum est: *Et expandent linteum*: Et dealbabunt verba sicut linteum. R. Akiba dicit: Ecce dictum est: *Et expandent linteum coram senioribus civitatis*: Deprehenduntur falsi testes mariti: Alia expositio: *Et expandent linteum*. Adducuntur testes hujus, & testes illius, & dicent verba coram senioribus civitatis: R. Elieser dicit: Verba sicut scripta sunt: *Et apprehendent seniores civitatis illius virum*. Non puerum; *Et castigabunt eum*. Verberibus: *Et mulctabunt eum*. Pecunia. *Centum siclis argenteis*: *Argenteis* Tyriis. *Et dabunt patri puellæ*. Non autem patri adultæ: *Et dabunt patri puellæ*. Non patri proselytæ, quæ concepta fuerit sine sanctitate, & nata sit in sanctitate, non sunt illi centum sicli argentei. *Quoniam protulit nomen malum*. Non solum contra hanc protulit nomen malum, sed contra virgines Israel: *Et illi erit in uxorem*: Docemur, quod bibat in vase suo, vel si fuerit clauda, vel si fuerit cœca, vel si fuerit ulcere percussa: Si in ea deprehendatur res mala, aut non sit digna, quæ ingrediatur

הרי זה חייב. כיוצא בו אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו על בוריו. וכן הוא אומר ופרשו השמלה. יחוורו הדברים כשמלה. רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר ופרשו השמלה לבני זקני העיר נמצאו עדי הבעל זוממים. דבר אחר ופרשו השמלה. יבואו עדיו של זה ועידיו של זה ויאמרו דבריהם לפני זקני העיר. רבי אליעזר אומר דברי ככתבם. ולקחו זקני העיר ההיא את האיש. ולא את הקטן. ויסרו אותו. במכות. וענשו אותו. בממון. מאה כסף. כסף צורי. ונתן לאבי הנערה. ולא לאבי בוגרת ונתן לאבי הנערה. ולא לאבי גיורת שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה שאין לה מאה כסף. כי הוציא שם רע. ולא על זו בלבד הוציא שם רע. אלא על בתולת ישראל. ולו תהיה לאשה. מלמד ששותה בעציצו ואפילו היא חיגרת ואפילו היא סומא ואפילו היא מוכת שחין. נמצא בה דבר זימה או שאינה ראויה לבוא בישראל. יכול יהיה רשאי לקיימה תלמוד לומר ולו תהיה לאשה. אשה הראויה לו. לא יוכל לשלחה כל ימיו. ואפילו לאחר זמן. תלמוד לומר כל ימיו. הוא לאחר זמן ואם אמת היה הדבר. אין לי אלא כדרכה שלא כדרכה מנין תלמוד לומר היה. לא נמצאו בתולים לנערה. אין עדים להזם עדיו של זה והוציאו הנערה אל פתח בית אביה אין לי אלא שיש לה אב ויש לה פתח בית אב. יש לה פתח בית אב ואין לה אב מנין תלמוד לומר והוציאו הנערה מכל מקום. וסקלוה כל אנשי עירה. וכי כל האנשים רוגמים אותה אלא במעמד כל אנשי עירה. באבנים. יכול באבנים מרובות תלמוד לומר באבן. אי באבן יכול אפילו באבן אחת תלמוד לומר באבנים אמור מעתה אם לא מתה בראשונה תמות בשנייה. כי עשתה נבלה בישראל. לא עצמה בלבד ניוולה אלא כל בתולות ישראל לזנות בית אביה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה. מה אבית האמור להלן זנות עם זיקת הבעל. אף אביה האמור כאן זנות עם זיקת הבעל. כי ימצא איש. בעדים. שוכב עם אשה בעולת

diatur in Israel, crederem licuisse illam conservare? Idcirco dictum est: *Et illi erit in uxorem:* Ut sit uxor illi conveniens: *Nec poterit dimittere omnibus diebus suis.* Vel post tempus: Idcirco dictum est: *Omnibus diebus suis:* Ipse post tempus; *At si verum fuerit verbum hoc:* Non probo nisi juxta consuetudinem, præter consuetudinem unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Hoc: Nec inventa fuerint virginalia in puella.* Nec sint testes ad falso arguendum testes illius: *Et educent puellam ad portam domus patris sui:* Non probo nisi de ea, cui fuerit pater, & cui fuerit porta domus patris, de ea cui fuerit porta domus patris, at non fuerit pater, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et educent puellam.* Omnimode. *Et lapidabunt eam omnes homines civitatis suæ.* Num omnes viri illam lapidabant? Sed adstantes omnibus viris civitatis suæ. *Lapidibus.* Crederem multis lapidibus? Idcirco dictum est: *Lapide.* Si lapide, crederem uno lapide? Idcirco dictum est: *Lapidibus:* Dic igitur si primo non moriatur, morietur secundo: *Quia fecit ignominiam in Israel:* Non solum seipsam deturpavit, sed etiam omnes virgines Israel. *Scortando domui patris sui.* Dictum est hic *patri sui*, & dictum est ibi *patris sui;* sicut ibi designat scortationem in domo mariti, ita pariter hoc loco. *Cum inventus fuerit vir:* Cum testibus: *Concumbens cum muliere maritata marito.* Ad includendum, quæ inita sit in domo patris sui, & erat nubenda: Alia expositio: *Maritata marito.* R. Samuel dicit: Venit textus ad te docendum, quod levir qui cum ea congrediatur, non teneatur, nisi postquam fuerit congressus. *Interficientur.* Mors simpliciter in lege memorata erat strangulatio: *Etiam ambo ipsi.* Non autem, qui faciat opus. Quando vero dicit: *Etiam.* Ad includendum, qui congrediantur post eos: *Vir concumbens cum fœmina:* Vel si fuerit parvula; *&* *fœmina;* vel si fuerit nupta puero. *Et facies transire malum:* Facies transire facientes mala in Israel. *Cum fuerit puella virgo desponsata.* Docemur, quod non teneatur, nisi quando fuerit puella virgo desponsata viro: *Et invenerit eam vir in civitate.* Si non invenerit in civitate associabatur illi in civitate. Docemur, quod fractura vocet furem. *Et concubuerit cum ea.* Propter concubitum. *Educetis ambos ipsos ad portam civitatis illius:* Hoc est quod diximus: Porta, in qua deprehenditur, non autem porta, in qua judicatur; *Et lapida-*

בעל · להביא את שנבעלה בבית אביה ועדין היא ארוסה . דבר אחר בעולת בעל . רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך על היבמה שהבא עליה אינו חייב על שתבעל . ומתו . בסתם מיתה האמורה בתורה בחנק. גם שניהם. ולא העושה מעשה חירודים . כשהוא אומר גם לרבות הבאים מאחריהם. האיש השוכב עם האשה . ואף על פי שהיא קטנה והאשה אף על פי שנבעלה לקטן . ובערת הרע . בער עושי הרעות מישראל . כי יהיה נערה בתולה מאורסה מלמד שאינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורשה לאיש . ומצאה איש בעיר אילו לא יצאת בעיר לא היה מסתקף לה בעיר . מלמד שפרצה קוראה לגנב . ושכב עמה. על שכיבה . והוצאתם את שניהם אל שער ההוא . זו היא שאמרנו שער שנמצאת בו ולא שער שנידונת בו . וסקלתם אותם באבנים . יכול באבנים מרובות תלמוד לומר באבן אי באבן יכול אפילו באבן אחת תלמוד לומר באבנים . אמור מעתה לא מתו בראשונה ימותו בשניה . את הנערה על דבר אשר לא צעקה . כשהוא אומר על דבר אף על פי שתהראה להביא את המזירה בהתראת עדים . ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו. כשהוא אומר על דבר אף על פי שהתראה . אין לי אלא בעיר בשדה מנין תלמוד לומר ואם בשדה ימצא האיש ושכב עמה . פרט לאחד מחזיק ואחד שוכב דברי רבי יהודה. ומת האיש אשר שכב עמה לבדו . הראשון בסקילה והשני בחנק. ולנערה לא תעשה דבר . מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה מנין אף מן הקרבן תלמוד לומר חטאת. מנין אף מן המכות תלמוד לומר מות. מלמד שכל עונשים שבתורה פטורים ומצילים אותם בנפשו· אין לי אלא זה הרודף אחר חבירו להורגו . ואחר הזכור מנין תלמוד לומר כן הדבר הזה . יכול אף הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת והעובד עבודה זרה תלמוד לומר הזה . הזה בסקילה ואין כל אילו בסקילה. כי בשדה מצאה . יכול בעיר חייבת בשדה פטורה תלמוד לומר צעקה ואם אין לה מושיעים בין בעיר בין בשדה פטורה ואם לה מושיעים בין בעיר בין בשדה חייבת .

dabitis eos lapidibus. Crederem multis lapidibus? Idcirco dictum est: *Lapide*. Si lapide, crederem vel uno lapide? Idcirco dictum est: *Lapidibus*. Dic igitur: Si non moriantur primo, moriantur secundo. *Puellam ea de causa quod non clamavit*. Quando vero dicit: *Ea de causa*. Vel si præmonita: Ad includendum quæ per imprudentiam faciat in conspectu testium. *Et virum, ea de causa, quod oppresserit uxorem proximi sui*. Quando vero dicit: *Ea de causa*. Vel si præmonita fuerit. Non probo nisi in civitate, in agro unde probatur? Ex eo quod dictum est: *At si invenerit vir, & concubuerit cum ea*. Excludit unum, qui apprehenderit, & alterum, qui concubuerit: Verba R. Jehuda: *Et interficietur vir, qui concubuerit cum ea solum*. Primus lapidatione, & secundus strangulatione. *Et puellæ non facies quicquam*. Docemur, quod textus eam absolvat a morte, unde probatur vel a sacrificio? Ex eo quod dictum est: *Peccatum*. Unde probatur vel a verberibus? Ex eo quod dictum est: *Interficietur*. Docemur, quod omnes pœnæ in lege memoratæ absolvant, & liberent illos anima sua. Non probo nisi de ipso, qui insequitur socium suum, ut illum occidat, qui insequitur masculum, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Si est res ista*. Crederem vel qui insequitur jumentum, & qui profanat Sabbathum, & qui servit Idololatriæ? Idcirco dictum est: *Ista*. Ista lapidatione, at hæc omnia non puniebantur lapidatione. *In agro enim invenit eam*. Crederem quod in civitate teneretur, in agro absolveretur? Idcirco dictum est: *Clamavit:* Si non sint, qui eam salvent, tam in civitate quam in agro absolvitur. Si sint, qui possint salvare, tam in civitate quam in agro; rea est: *Clamavit*. Excludit, qui dicat: Desere eam: Verba R. Jehuda. *Cum invenerit vir*. De seducente loquitur. Si coactor, qui est gravis, non tenetur nisi de puella virgine, seductor, qui est levis non erit æquum, ut non teneatur nisi de puella virgine? Aut mutandum est: Si seductor, qui est levis tenetur, sive fuerit, sive non fuerit puella; Cur igitur dictum est: *Virginem*? de coactore? Crederem non posse probare, quod illi dare non debeat, sed dare debeat patri suo? Idcirco dictum est: *Virginem:* Excludit maritatam: Non probo nisi de maritata, de ligno percussa unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Virginem*. Excludit ligno percussam: Dictum est hic: *Quæ non sit desponsata;* Et dictum est ibi:

Quæ

צעקה ופרט לשאמר ל: הנח לה דברי
רבי יהודה . כי ימצא איש . במפותה .
מה אונס חמור אינו חייב אלא על נערה
בתולה מפתה . הקל אינו דין שלא יהיה
חייב אלא על נערה בתולה . או חילוף אם
מפתה הקל הרי הוא חייב על נערה
ועל שאינה נערה . ומה תלמוד לומר
בתולה באונס שיכול אין לי שלא יהיה
נותן לה אבל יהיה נותן לאביה תלמוד
לומר בתולה פרט לבעולה אין לי אלא
בעולה מוכת עץ מנין תלמוד לומר בתולה
פרט למוכרת עץ . נאמר כאן אשר לא
אורסה ונאמר להלן אשר לא אורסה
במפותה . מה אונס חמור אינו חייב עד
שנתארסה ועד שנתגרשה מפתה הקל
אינו דין שלא יהיה חייב עד שנתארסה
ועד שנתגרשה או חילוף מה . אם מפותה
הקל הרי זה חייב עד שנתארסה או עד
שנתגרשה אונס חמור אינו דין שיהא
חייב עד שנתארסה ונתגרשה . מה תלמוד
לומר אשר לא אורסה שני פעמים שלא
יהיה נותן לה ולאביה . נאמר כאן נערה
ולא נאמר נערה במפותה מה אונס חמור
אינו חייב אלא על הנערה אף מפותה הקל
אינו דין שלא יהיה חייב אלא על הנערה או חילוף
ומה מפותה הקל אינו הרי הוא חייב על
נערה ועל שאינה נערה תלמוד לומר
ונתרת לאבי הנערה . ולא לאבי הבונרת
והרי דברים קל וחומר ומה אונס חמור
אינו חייב על הבונרת מפתה הקל אינו
דין שלא יהיה חייב על הבונרת להחליף
את הדין אי אתה יכול שהרי כבר
נאמר נערה נערה שני פעמים . ושכב
עמה . על שכיבה . ונמצא בעדים . ונתן
האיש ולא הקטן . לאבי הנערה . כל
שכיבה לאבי הנערה שיהיה שלו . לאבי
הנערה ולא לאבי הבונרת . חמשים כסף
כסף צורי . ולו תהיה לאשה . מלמד
ששותת בעציצו ואפילו היא חינרת .
ואפילו היא סומא ואפילו היא מוכרת עץ
נמצא בה דבר זימה או שאינה ראויה
לבוא בישראל יכול יהיה רשאי לקיימה
תלמוד לומר ולו תהיה לאשה . הראויה
לו . תחת אשר עינה . לרבות את
היתומה . מיכן אמרו יתומה שנתארמלה
או שנתגרשה האונס חייב והמפתה פטור .
לא יוכל לשלחה כל ימיו . משלחה הוא
ליבם . לא יקח איש את אשת אביו .
מכאן אמרו נושאים על האנוסה ועל
המפותה . האונס והמפתה על הנשואה
חייב . נושא אדם אנוסת אביו ומפותת
אביו רבי יהודה אוסר באנוסת אביו
ובמפותת בנו . לכך נאמר לא יקח איש
את אשת אביו .

סליק פיסקא

Quæ non est desponsata in seductore: Sicut coactor, qui est gravis, non tenetur, nisi postquam fuerit desponsata, & postquam fuerit repudiata, seductor, qui est levis, non erit æquum, ut non teneatur, nisi postquam fuerit desponsata, & postquam fuerit repudiata? Aut mutandum est: Si seductor, qui est levis, tenetur postquam desponsata fuerit, aut postquam repudiata fuerit, coactor qui est gravis, non erit æquum ut teneatur, postquam fuerit desponsata, & fuerit repudiata? Cur igitur bis dictum est: *Quæ non est desponsata*? Ut dare non debeat illi, neque patri suo: Memoratur hic puella, & memoratur puella in seductore; sicut coactor, qui est gravis, non tenetur nisi pro puella, ita pariter seductor, qui est levis, non erit æquum ut non teneatur nisi pro puella? Aut mutandum est, Si seductor, qui est levis, tenetur sive fuerit sive non fuerit puella: Dictum est enim: *Et dabit patri puellæ*. Non autem patri adultæ: Ecce argumentum a minori ad majus: Si coactor, qui est gravis non tenetur pro adulta, seductor qui est levis, non erit æquum, ut non teneatur pro adulta? Argumentum tu non potes mutare: Quia dictum est bis: *Puella, puella*. *Et concubuerit cum ea*. Propter concubitum: *Et deprehensus fuerit*. Cum testibus: *Et dabit vir*: Non puer; *Patri puellæ*: Non autem patri adultæ: Omnis concumbens dabit patri puellæ, & illius erit. *Patri puellæ*: Non autem patri adultæ. *Quinquaginta siclos argenteos*. *Argenteos* Tyrios; *Et illi erit in uxorem*: Docemur, quod bibat in vase suo, vel si fuerit clauda, vel cœca, vel si fuerit ligno percussa. Si in ea deprehendatur res mala, qua non sit digna, ut ingrediatur in Israel, crederem sibi licuisse eam conservare? Idcirco dictum est: *Et illi erit in uxorem*. Quæ sit illi conveniens: *Pro eo quod oppresserit eam*. Ad includendum pupillam. Hinc dixerunt. Pro pupilla quæ vidua fuerit, aut sit repudiata, coactor tenetur, seductor absolvitur. *Non poterit dimittere eam omnibus diebus suis*. At poterit dimitti leviro. *Non accipiet vir uxorem patris sui*: Hinc dixerunt: Possunt ducere coactam, & seductam: Si fuerit coacta, & seducta, propter maritatam tenetur: Si quis ducat coactam patris sui, & seductam patris sui; R. Jehuda prohibet coactam patris sui, & seductam filii sui, Idcirco dictum est: *Non accipiet vir uxorem patris sui*.

Finis textus,

לא יבוא פצוע דכא . איזהו פצוע
דכא כל שנפצעו הבצים שלו אפילו
אחת מהם . אין לי אלא כולו מנין אף
מקצתו תלמוד לומר וכרות שופכה כל
שנכרת הגיד. אמר רבי ישמעאל בנו של
רבי יוחנן בן ברוקה שמעתי בכרם
ביבנה שמי שאין לו אלא אחת זהו סריס
חמה . מה בין פצוע דכא לכרות
שופכה . אלא שפצוע דכא חוזר וכרות
שופכה אינו חוזר . זו מהלכות רופאים.
בקהל יהוה . רבי יהודה אומר ארבע
קהילות הם . קהל כהנים . קהל
לויים . קהל ישראלים . קהל גרים .
וחכמים אומרים שלשה . לא יבא
ממזר בקהל יהוה . בין איש בין אשה
לא יבוא ממזר כל שהוא ממזר. מום
זר . איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא
בלא יבוא ,דברי רבי עקיבא שנאמר לא
יקח איש את אשת אביו ולא יגלה
כנף אביו . מה אשת אב מיוחד שאר
בשר שהוא בלא יבוא . והוולד ממזר .
כן כל שאר בשר שהוא בלא יבוא .
והוולד ממזר . שמעון התימני אומר כל
שחייבים עליה כרת בידי שמים . הוולד
ממזר . רבי יהושע אומר כל שחייבים
עליהם כריתות בית דין הוולד ממזר
שנאמר לא יקח איש את אשת אביו
ולא יבוא ממזר . מה אשת מיוחדת
שחייבים עליהם מיתות בית דין והוולד
ממזר כן כל שחייבים עליהם מיתות
בית דין והוולד ממזר . גם דור עשירי.
נאמר כאן דור עשירי ונאמר למטן דור
עשירי . מה דור האמור למטן עד עולם
אף דור עשירי האמור כאן עד עולם. לא
יבוא עמוני ומואבי בקהל יהוה . בזכרים
הכתוב מדבר ולא בנקבות . עמוני. ולא

NON *ingredietur fissus testiculis*. Quinam est פצוע דכא? Cui sint fissi testiculi, vel unus ex illis. Non probo nisi de toto, de ejus parte unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et sectus virga*. Cui fuerit succisus nervus. Dicit R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka; Audivi in vinea in Jabne; quod is, cui non fuerit nisi unus, sit eunuchus solis. Quodnam est discrimen inter fissum testiculis, & sectum virga? Nisi quod fissus testiculis renovari potest, at sectus virga non potest renovari: Hoc est ex constitutione medicorum. *In congregationem Domini*. R. Jehuda dicit: Quatuor sunt congregationes; congregatio sacerdotum, congregatio Levitarum, congregatio Israelitarum, & congregatio proselytorum: Et sapientes dicunt tres. *Non ingredietur spurius in congregationem Domini*. Sive vir, sive fœmina. *Non ingredietur spurius*. Omnis qui fuerit spurius: מום זר sc. *macula peregrini*. Quinam est spurius? omnis reliqua caro, quæ interdicitur præcepto: *Non ingredietur*. Verba R. Akiba: Dictum est enim: *Non accipiat vir uxorem patris sui; neque denudabit laciniam patris sui*. Sicut uxor patris est peculiaris, ex reliqua carne, quæ interdicitur præcepto: *Non ingredietur*: Natus est spurius; Ita pariter ex reliqua omni carne, quæ interdicitur præcepto: *Non ingredietur*: Natus erit spurius. Simeon Temani dicit: Ubicunque tenentur excidiis per manum cœli, natus est spurius. R. Jehosua dicit: Ubicunque tenentur excidiis per Synhedrium, natus est spurius: Dictum est enim: *Non accipiet vir uxorem patris sui: Et non ingredietur spurius*: Sicut uxor patris est peculiaris, cujus causa tenentur suppliciis per Synhedrium, & natus est spurius, ita pariter ubicunque teneantur suppliciis per Synhedrium, natus erit spurius. *Etiam generatione decima*. Dictum est hic: *generatione decima*, & dicitur infra: *generatione decima*: Sicut in generatione decima infra dicta, in perpetuum, ita pariter hoc loco. *Non ingredietur Moabita, & Ammonita in congregationem Domini*. De masculis non de fœminis textus loquitur: *Ammonita*; Non Ammonitis. *Moabita*; Non Moabitis: Verba R. Jehuda: Et sapientes dicunt: *Ea de causa, quod obviam non tulerint vobis panem & aquas*. Quis solet obviam ferre? Viri, non fœminæ: Quia erat argumentum: Si in spurio, de quo non dictum est: *Usque in perpetuum*; Considerantur fœminæ sicut viri, in Ammonitis, & Moabitis, de qui-

עמונית. מואבי ולא מואבית דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים. מי דרכו לקדם אנשים ולא נשים שהיה בדין ומה ממזר שלא נאמר בו עד עולם עשה בו אנשים כאנשים. עמונים ומואבים שנאמר בהם עד עולם אינו דין שנעשה נשים כאנשים או חילוף ומה עמונים ומואבים שנאמר בהם עד עולם לא עשה בהם נשים כאנשים. ממזר נאמר בהם עד עולם אינו דין שלא נעשה בו נשים כאנשים. תלמוד לומר לא יבוא ממזר. בין איש בין אשה. אחר שריבה הכתוב מיעט הא אין עליך לדון אלא כדין הראשון. ומה ממזר שלא נאמר בו עד עולם עשה בו נשים כאנשים עמוני ומואבי שנאמר בהם עד עולם אינו דין שנעשה בהם נשים כאנשים תלמוד לומר עמוני ולא עמונית דברי רבי יהודה ואם נאמר דור עשירי למה נאמר עד עולם אלא מופנה להקיש ולדון גזירה שוה נאמר כאן דור עשירי ונאמר להלן דור עשירי. מה דור עשירי האמור כאן עד עולם. אף דור עשירי האמור למטן עד עולם. על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים כשהוא אומר על דבר אף על העיצה וכן הוא אומר עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב בדרך בשעת טירופכם. בצאתכם ממצרים. בשעת גאולתכם. ואשר שכר עליך בלעם בן בעור הרי דבר לבלעם. ולא אבה יהוה אלהיך לשמוע אל בלעם מלמד שאף המקלל נתקלל. מפני מה כי אהבך יהוה אלהיך. לא תדרוש שלומם וטובתם. מכלל שנאמר וקראת אליה לשלום יכול אף אילו כן תלמוד לומר לא תדרוש שלומם מכלל שנאמר בטוב לו לא תוננו. יכול אף אילו כן תלמוד לומר וטובתם. כל ימיך. לעולם ולעולמי עולמים. לא תתעב אדומי. מפני מה כי אחיך הוא. גדולה אחוה. לא תתעב מצרי. מפני מה כי גר היית בארצו. אמר רבי אלעזר בן עזריה המצרים לא קיבלו ישראל אלא לצורך עצמם וקבע להם המקום שכר. והרי הברים קל וחומר ומה את מי שלא נתכוון לזכות וזכה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה. המתכוין לזכות על אחת כמה וכמה. רבי

bus dictum est: *Usque in perpetuum:* Non erit æquum, ut sint considerandæ fœminæ sicut viri? Aut mutandum est. Si in Ammonitis, & Moabitis, de quibus dictum est: *Usque in perpetuum:* considerantur fœminæ sicut viri, in spurio, de quo non dictum est: *Usque in perpetuum:* Non erit æquum ut sint considerandæ fœminæ sicut viri? Idcirco dictum est: *Non ingredietur spurius*. Sive vir, sive fœmina: Postquam inclusit textus, excludit: Tibi non licet differere nisi juxta primam rationem: Si in spurio, de quo non dictum est: *Usque in perpetuum:* Considerantur fœminæ sicut viri, in Ammonita, & Moabita, de quibus dictum est: *Usque in perpetuum:* Non erit æquum ut sint considerandæ fœminæ sicut viri? Idcirco dictum est: *Ammonita*; Non Ammonitis: Verba R. Jehuda. Si dictum est: *Generatione decima*; Cur dicendum erat: *Usque in perpetuum?* Nisi quod sit superfluum, ut comparetur, & differatur a pari: Dictum est hic: *Generatione decima*; & dictum est ibi: *Generatione decima:* Sicut in generatione decima hoc loco dicta in perpetuum; ita pariter in generatione decima ibi dicta in perpetuum. *Ea de causa, quod obviam non tulerint vobis panem & aquas*. Quando vero dicit: *Eo quod*. Ex consilio. Et sic dictum est *Mich*. VI. 5. *Popule meus memento quæso quid cogitaverit Balach rex Moab, in via* tempore defatigationis vestræ. *In egressu vestro ex Ægypto:* Tempore redemtionis vestræ. *Quod mercede conduxerit adversum te Balaam filium Beor*. Hoc respicit Balaam. *Sed noluit Dominus Deus tuus auscultare Balaam*. Docemur, quod vel maledicens maledicatur. Qua de causa? *Quod diligat, te Dominus Deus tuus*. *Non quæres pacem eorum & bonum eorum*. Generaliter dictum est: *Et vocabis eam ad pacem*. Crederem vel hos quoque similiter? Idcirco dictum est: *Non quæres pacem eorum*. Generaliter dictum est: *Ut benefiat illi; non contumelia afficies eum*; Crederem vel in his similiter? Idcirco dictum est: *Et bonum eorum*. *Omnibus diebus suis*. In seculum, & in secula seculorum. *Non abominaberis Edomæum*. Qua de causa? *Quia frater tuus ille*. Magna est fraternitas. *Non abominaberis Ægyptium*. Qua de causa? *Quia peregrinus fuisti in terra ejus*. Dicit R. Elieser ben Azaria: Non receperunt Ægyptii Israelitas nisi propter suam ipsorum utilitatem, & statuit illis Deus mercedem. Et ecce argumentum a minori ad majus; Si quis non intendit mereri, & me-

שמעון אומר מצריים הם טבעו ישראל בים . ואדומים הם קידמו את ישראל בחרב. ולא אסרם הכתוב אלא עד שלשה דורות . עמונים ומואבים מפני שנטלו עצה להחטיא את ישראל אסרם הכתוב איסור עולם ללמדך שמחטיא האדם קשה לו מן ההורגו שההורגו אין מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא. והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא.

סליק פיסקא

בנים אתם . בנים ולא בנות דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים אשר יולדו להם לרבות את הבנות . אמר רבי שמעון . וחכמים אומרים . אשר יולדו להם לרבות את הבנות . אמר רבי שמעון קל וחומר הדברים ומה במקום שאסר את הזכרים לעולם. התיר את הנקבות מיד . מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות אינו דין שנתיר את הנקבות . אמרו לו אם הלכה נקבל אם לדון יש תשובה אמר להם הלכה אני אומר והכתוב מסייעני בנים ולא בנות . דור שלישי . יכול ראשון ושני ושלישי יהיה אסור תלמוד לומר דור שלישי . אמר רבי יהודה בנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא ואמר אני גר מצרי ונשוי אשה גיורת מצרית והריני הולך להשיא את בני אשה בת גיורת מצרית כדי שיהא בן בני כשר לבוא בקהל לקיים מה שנאמר דור שלישי יבוא וגו׳ . כי תצא מחנה על אויבך . כשתהיה יוצא הוי יוצא במחנה על אויבך כנגד אויבך אתה נלחם . ונשמרת מכל דבר רע . שומע אני בטהרות ובטמאות ובמעשרות הכתוב מדבר תלמוד לומר ערוה . אין לי אלא ערוה מנין לרבות עבודה זרה ושפיכות דמים וקללת השם תלמוד לומר ונשמרת מכל דבר רע . יכול בטמאות ובטהרות ובמעשרות הכתוב מדבר תלמוד לומר

meretur, imputat illi textus perinde ac mereatur, qui intendit mereri, quanto magis? R. Simeon dicit: Ægyptii immerserunt Israelitas in mari, & Edomæi prævenerunt Israelitas in gladio: Et eos non interdicit textus nisi ad tertiam generationem; Ammonitas, & Moabitas, quia cœperunt consilium quo adigerent ad peccatum Israelitas, interdicit textus interdicto perpetuo; ut doceare quod adigens ad peccatum sit illi molestior occisore, quia occisor, non educit ex hoc mundo, & ex mundo futuro; at adigens ad peccatum educit ex hoc mundo & ex mundo futuro.

Finis textus.

Filii vos: Filii non filiæ. Verba R. Simeonis: Et sapientes dicunt: *Qui nascentur illis*. Ad includendum filias. Dicit R. Simeon: Est argumentum a minori ad majus; Si ubi interdicit masculos in perpetuum, permittit statim fœminas, ubi non interdicit masculos nisi ad tertiam generationem, non erit æquum ut permittat fœminas? Responderunt illi: Si est constitutio, recipiemus; Si est argumentum, erit responsio: Dixit illis; Est constitutio; & textus mihi auxiliatur: *Filii:* Non autem filiæ. *Generatione tertia*. Crederem prima, secunda, & tertia fuisse interdictum? Idcirco dictum est: *Generatione tertia*. Dicit R. Jehuda. Benjamin proselytus Ægyptius erat mihi socius ex discipulis R. Akiba, dixitque: Ego sum proselytus Ægyptius, & uxorem duxi proselytam Ægyptiam; Et ecce nunc eo, ut dem uxorem filio meo filiam proselytæ Ægyptiæ, ut sit filius filii mei legitimus, ut ingrediatur in congregationem ad confirmandum quod dictum est: *Generatione tertia ingredietur &c. Quando egredieris cum castris contra inimicos tuos*. Quando egredietur, egredietur cum castris: *Contra inimicos tuos*. Adversus inimicos tuos tu pugnabis. *Custodies te ab omni re mala*. Crederem, quod de puritatibus, & immunditiis, & decimis textus loquatur? Idcirco dictum est. *Re mala*. Non probo nisi de re mala, unde probatur ad includendum Idololatriam, & effusionem sanguinum & maledictionem Dei? Ex eo quod dictum est: *Et custodies te ab omni re mala*. Crederem quod de puritatibus, & immunditiis, & decimis textus loquatur? Idcirco dictum est: *Re mala*. Sicut res mala est peculiaris, & opus, cujus causa exularunt Chananæi, & inde remota est Divinitas: Ita pariter comprehendit

ערוה. מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו
בה כנענים ומסלק בה שכינה כך כל
מעשה שגלו בה כנענים ומסלק שכינה
כשהוא אומר דבר רע אף לשון הרע.
כי יהיה בך ולא באחרים. איש פרט
לקטן. אשר לא יהיה טהור מקרה לילה.
אין לי אלא קרי לילה קרי יום מנין
תלמוד לומר אשר לא יהיה טהור מכל
מקום. אם כן למה נאמר מקרה אלא
מלמד שדיבר הכתוב בהווה. ויצא אל
מחוץ למחנה. זו מצות עשה. לא יבוא
אל תוך המחנה זו מצות לא תעשה.
רבי שמעון התימני אומר ויצא אל מחוץ
למחנה זה מחנה לויה. לא יבוא אל
תוך המחנה זה מחנה שכינה. והיה
לפנות ערב ירחץ במים. מלמד שהקרי
פוטר בזיבה מעת לעת. וכבוא השמש.
ביאת שמשו מעכבתו מליכנס לפנים מן
המחנה. ויתד תהיה לך על אזניך
מחוץ למחנה. אין יד אלא מקום שנאמר
והנה מציב לו יד. ואומר איש על ידו
לרגליהם. ויצאת שמה חוץ ולא בעמידה
ויתד תהיה לך על אזניך. אין אזניך
אלא מקום זיינך. והיה בשבתך. חוץ
בישיבה. וחפרת בה. שומע אני יהיה
חופר באחת ומכסה באחת. רבי ישמעאל
אומר מנין שלא יהא אדם הופך מתניו
כלפי דרום תלמוד לומר וחפרת בה ושבת
וכסית את צאתך. כי יהוה אלהיך מתהלך
בקרב מחניך. מכאן אמרו לא יקרא אדם
קרית שמע בצד משרה של כובסים.
ולא יכנס לא למרחץ ולא לבורסקי.
וספרים ותפילין בידו. להצילך ולתת אויבך
לפניך. אם עשית כל האמור בענין סוף
שהוא מצילך ויתן את אויבך בידך. והיה
מחניך קדוש. קדשיהו. מיכן אמרו לא
יכנס אדם בהר הבית במקלו ובמנעלו.
ובאבק שעל גבי רגליו. ולא יראה בך
ערות דבר. מלמד שהעריות מסלקות
את השכינה. לא תסגיר עבד אל אדוניו.
מכאן אמרו המוכר עבד לגוי לחוץ לא

dit omnia opera, quorum cauſa exularunt Chananæi, & remora eſt Divinitas: Quando vero dicit: *Re mala*. Vel maledicentia. *Cum fuerit in te:* Non in aliis: *Vir:* Excludit puerum: *Qui non ſit mundus ex accidente nocturno:* Non probo niſi de accidente nocturno, de accidente diurno unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Qui non ſit mundus*. Omnimode: Si ita eſt, cur dictum eſt: *Accidente*? Niſi quod doceamur, quod loquatur textus eſſentialiter. *Tum egredietur extra caſtra*. Hoc eſt præceptum affirmativum. *Non ingredietur in caſtra*. Hoc eſt præceptum negativum. R. Simeon Temani dicit: *Tum egredietur extra caſtra:* Hæc ſunt caſtra Levitarum: *Non ingredietur in caſtra:* Hæc ſunt caſtra Divinitatis. *Et erit ſub tempus veſpertinum, abluetur aquis*. Docemur, quod accidens permiſſum ſit in ſeminiflua de hora in horam. *Et juxta occaſum ſolis:* Inceſſus ſolis illum impedit, ut poſſit ingredi ſtatim in locum interiorem caſtrorum. *Et clavus erit tibi ſuper arma tua. Extra caſtra* יד non ſignificat niſi locum: Dictum eſt enim 1. *Sam.* XV. 2. *Et ecce ſtatuit illi locum*. Pariterque dictum eſt *Num.* 11. 17. *Quiſque in loco ſuo juxta vexilla ſua*. *Ut egrediaris illuc foras:* Non in conſeſſu. *Et clavus erit tibi ſuper arma tua*. Non ſignificat אזניך niſi locum armorum tuorum. *Et erit cum ſederis foris:* Extra conſeſſum: *Tum fodies cum eo*. Crederem, quod altero foderet, & altero tegeret? R. Iſmael dicit: Unde probatur, quod nemini liceat exonerare ventrem ſuum contra plagam auſtralem? Ex eo quod dictum eſt; *Tum fodies cum eo & ſedebis, & & operies ſpurcitiam tuam. Dominus enim Deus tuus ambulat per medium caſtrorum tuorum:* Hinc dixerunt: Nemo legat lectionem *Audi* in agro lavantium, & non ingredietur in lavacrum, neque in balneum quando fuerint libri & Thephilin in ejus manu. *Ad ſalvandum te, & ad tradendum inimicos tuos coram te:* Si feceris omnia, quæ dicta ſunt in ſubjecto, finis erit, ut ſalvet te, & det inimicos tuos in manus tuas: *Sint itaque caſtra tua ſancta:* Sanctifica illa: Hinc dixerunt: Nemo ingredietur in montem domus baculo, & calceo, & pulvere ſuper pedibus ſuis: *Neque videatur in te res turpis*. Docemur, quod turpitudines removeant Divinitatem. *Non trades ſervum Domino ſuo*. Hinc dixerunt: Qui vendat ſervum gentili extra terram, non egreditur liber: *Qui ſe ſalvaverit apud te a domino ſuo*.

Ad

יצא בן חורין . אשר ינצל ﭏיך מעם ארוניו . לרבות גר תושב . עמך ישב. ולא בעיר עצמו . בקרבך . ולא בכפר. במקום אשר יבחר . במקום שפרנסתו יוצאה . באחד שעריך . בשעריך ולא בירושלם כשהוא אומר באחת שעריך שלא יהיה גולה מעיר לעיר . בטוב לו. מנוה הרע לנוה היפה . לא תוננו. זו הונאת דברים.

סליק פיסקא

לא תהיה קרישה מבנות ישראל. לא תהיה מוזהר עליהם באומות שהיה בדין . ומה קדשה קלה את מוזהר עליה בישרﭏ קדש חמור אינו דין שיהא מוזהר עליו בישרﭏ או חילוף . אם קדש חמור אי אתה מוזהר עליו באומות קדשה קלה אינו דין שלא תהא מוזהר עליה . ומה תלמוד לומר קדש צריך לאומרו . שאילו נאמר קדשה ולא נאמר קדש הייתי אומר אם קדשה קלה אתה מוזהר עליה בישרﭏ . קדש חמור לא תהא מוזהר עליו באומות תלמוד לומר לא תהיה קדשה מבנות ישרﭏ ולא יהיה קדש אי אתה מוזהר עליו באומות. לא תביא אתנן זונה. אין לי ﭏא אתנן זונה כל העריות מנין תלמוד לומר אתנן מכל מקום . ואיזו אתנן זונה זה אומר לזונה הילך זה בשכרך אפילו מאה כולם אסורים. האומר לחבירו הילך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי . רבי אומר אינו אתנן וחכמים אומרים הרי זה אתנן. ומחיר כלב . איזהו מחיר כלב האומר לחבירו הילך טלה תחת כלב זה מחיר. יכול אפילו העבירו ברגלו לעזרה יהיה חייב תלמוד לומר כי תועבת. נאמר כאן תועבה ונאמר להלן תועבה!. מה תועבה האמור להלן בשם זובח . אף תועבה האמורה כאן בשם זובח . נדר פרט לדבר הנדור . כשהוא אומר לכל נדר לרבות במה . בית יהוה ﭏהיך . פרט לפרת חטאת שאינה באה לבית דברי רבי ﭏיעזר . וחכמים אומרים לרבות את הריקועים . לכל נדר. לרבות את העוף . ומה מוקדשים שהמום פוסל בהם אין אתנן ומחיר חל עליהם . עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא

Ad includendum profelytum inquilinum. *Tecum ftabit*. Non autem in ipfa civitate: *In medio tui:* Non autem in pago. *In loco quem elegerit*. In loco, unde ejus victus egreditur. *In una portarum tuarum. Portarum tuarum:* Non autem in Hierufalem: Quando vero dicit: *In una portarum tuarum:* Ne exulet de civitate in civitatem: *Ut benefiat illi:* A cubiculo malo ad bonum: *Non contumelia afficies eum*. Hæc eft contumelia verborum.

Finis textus.

NON *erit meretrix ex filiabus Ifrael*. Non erit, qui de illis præmoneatur in nationibus. Quia erat argumentum. Si de fcorto levi tu præmoneris in Ifrael, de fcorto gravi, non erit æquum ut præmonearis in Ifrael? Aut mutandum eft: Si de fcorto gravi tu non præmoneris in nationibus, de fcorto levi non erit æquum ut non præmonearis? Cur igitur dictum eft. קרש? Dicendum erat: Si enim dictum effet קרשה & non dictum effet קרש, dixiffem; Si de fcorto levi tu præmoneris in Ifrael, de fcorto gravi non præmoneberis in nationibus? Idcirco dictum eft: *Non erit meretrix ex filiabus Ifrael:* Ne autem fit meretrix; tu non præmoneris in nationibus. *Non introduces donum meretricis*. Non probo nifi de dono meretricis; de ceteris fcortationibus unde probatur? Ex eo quod dictum eft; *Donum:* Omnimode. Et quodnam eft donum meretricis? Si quis dicat meretrici: Vade; hoc eft pro mercede tua. Vel centum, omnia funt interdicta: Siquis dicat focio fuo: Vade: Ecce tibi hic agnus, ut pernoctet ancilla tua apud fervum meum. Rabi dicit: Non eft donum. Et fapientes dicunt: Hoc eft donum: *Et pretium canis*. Quodnam eft pretium canis? Siquis dicat focio fuo: Vade; Hic agnus fit pro hoc cane. Crederem vel fi traduxerit pede fuo in atrio? Idcirco dictum eft: *Quia abominatio*. Memoratur hic abominatio, & memoratur ibi abominatio; Sicut ibi propter facrificium, ita pariter hoc loco propter facrificium: *Voto*. Excludit rem votam. Quando vero dicit: *Pro omni voto*. Ad includendum excelfum. *In domum Domini Dei tui*. Excludit vaccam facrificii pro peccato, quæ non adducitur in domum: Verba R. Eliefer: Et fapientes dicunt; ad includendum laminas. *Pro omni voto*. Ad includendum volucrem. Si in fanctificata, quæ vitio reprobantur non cadit do-

יהא אתנן ומחיר חל עליהם תלמוד לומר לכל נדר . להביא את העוף יכול אפילו שכר פקעתה יהיה אסור . תלמוד לומר כי תועבת יהוה גם שניהם . שניהם ולא ארבעה . הם ולא ולדותיהם. לא תשיך לאחיך . אין לי אלא לוה מלוה מנין תלמוד לומר אל תקח מאתו נשך ותרבית. מכלל שנאמר כספך ולא כסף אחרים . אכלך . ולא אוכל אחרים : או כספך ולא כסף מעשר . אוכלך ולא אוכל בהמה . כשהוא אומר נשך כסף לרבות כסף מעשר . נשך אוכל . לרבות אוכל בהמה אין לי אלא נשך כסף נשך אוכל . מנין לרבות כל דבר תלמוד לומר נשך כל דבר אשר ישך . רבי שמעון אומר מנין שלא יאמר לו צא ושאול שלום פלוני או רע אם בא איש פלוני ממקומו . תלמוד לומר נשך כל דבר אשר ישך. לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך . לנכרי תשיך מצות עשה . ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה . רבן גמליאל אומר ומה תלמוד לומר ולאחיך לא תשיך הרי כבר נאמר לא תשיך לאחיך אלא יש ריבית מוקדמת . ויש ריבית מאוחרת כיצד עיניו ללוות ממנו והיה משלה לו ואומר בשביל שילוונו זה הוא ריבית מוקדמת . לוה הימנו והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו ואמר בשביל מעותיו שהיו בטילות אצלי זו היא ריבית מאוחרת . למען יברכך יהוה אלהיך בכלי מעשה ידיך . קבע לו הכתוב ברכה בשליחות ידיו. על האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה . בשכר שתבוא תירש.

סליק פיסקא

כי תדור נדר ליהוה . נאמר כאן נדר ונאמר להלן נדר מה נדר האמור להלן נדר ונדבה אף נדר האמור כאן נדר

donum meretricis, & pretium canis, in volucrem, qui vitio non reprobatur, non erit æquum ut non cadat donum meretricis, & pretium canis? Idcirco dictum est: *Pro omni voto*. Ad includendum volucrem: Crederem vel mercedem præcepti fuisse interdictam? Idcirco dictum est: *Quia abominatio Domino Deo tuo sunt etiam ambo ipsa: Ambo ipsa*, non quatuor; *Ipsa* non eorum proles. *Fœnori non dabis fratri tuo*. Non probo nisi de dante, de accipiente unde probatur? Ex eo quod dictum est *Levit*. xxv. 36. *Non accipies ab eo usuram, & incrementum*. Generaliter dictum est: *Argenti tui*; Non autem argenti aliorum; *Escæ tuæ*; Non autem escæ aliorum; *Aut argenti tui*; Non autem argenti decimæ; *Escæ tuæ*; Non autem escæ jumenti: Quando vero dicit; *Fœnori argenti*; Ad includendum argentum decimæ. *Fœnori escæ*; Ad includendum escam jumenti. Non probo nisi de fœnore argenti, de fœnore escæ unde probatur ad includendum omnia? Ex eo quod dictum est; *Fœnori cujuscunque rei quod lucrum faciat*. R. Simeon dicit; Unde probatur, quod non possit illi dicere; Egredere, & pete pacem N. aut vide si vir N. veniat a loco suo? Ex eo quod dictum est: *Fœnori cujuscunque rei, quod lucrum faciat. Extraneo fœnori dabis, at fratri tuo fœnori non dabis. Extraneo fœnori dabis*. Præceptum affirmativum: *At fratri tuo fœnori non dabis*. Præceptum negativum. Raban Gamaliel dicit; Cur dictum est; *At fratri tuo fœnori non dabis*; Cum jam dictum sit: *Non fœnori dabis fratri tuo?* Nisi quod sit fœnus quod antecedat, & fœnus quod consequatur. Quomodo? Si det oculos suos, ut mutuo accipiat ab eo, & remittat ad eum dicens; propter mutuum nostrum. Hoc est fœnus, quod antecedit; Si mutuo accipiat ab eo, eique restituat suos numos, & ille remittat ad eum dicens; Propter numos qui sunt apud me otiosi; Hoc est fœnus, quod consequitur. *Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manus tuæ*. Statuit textus benedictionem in porrectione manuum suarum: *Super terram ad quam tu ingrederis ad hæreditandum*. Propter mercedem, qua ingrederis, hæreditabis.

Finis textus.

CUM *voveris votum Domino Deo tuo*. Memoratur hic votum, & memoratur ibi votum; Sicut ibi comprehendit votum & oblationem spontaneam,

ונדבה . ומה נדר האמור כאן לא
תאחר לשלמו אף נדר האמור להלן לא
תאחר לשלמו . ליהוה אלהיך . אילו הערכים
והחרמים וההקדישות . לא תאחר לשלמו
הוא ולא חילופיו . כי ידרשנו . אילו
חטאות ואשמות . יהוה אלהיך . זה
הקדש בעל הבית . מעמך . זה לקט
שכחה ופאה . והיה בך חטא . בך חטא
ולא בקרבנך חטא . וכי תחדל לנדור .
רבי מאיר אומר טוב אשר תדור . טוב
מזה ומזה שלא תדור כל עיקר רבי
יהודה אומר טוב אשר לא תדור . טוב
מזה ומזה שנודר ומשלם . מוצא
שפתיך . זו מצות עשה . תשמור . זה
מצות לא תעשה . ועשית . זו אזהרה
לבית דין שיעשוך . כאשר נדרת . זה
נדר . ליהוה אלהיך . אילו ערכים וחרמים
והקדישות . נדבה . זו נדבה . כאשר
דברת . זה בדק הבית . בפיך . זו
צדקה . כי תבוא בכרם רעך . יכול לעולם
תלמוד לומר ואל כליך לא תתן . בשעה
שאתה נותן לכליו של בעל הבית .
רעך . פרט לאחרים . רעך פרט לגבוה
ואכלת . ולא מוצץ . ענבים . ולא תאנים
מכאן אמרו היה עושה בענבים לא
יאכל בתאנים . בתאנים לא יאכל
בענבים . אבל מונע עצמו עד שמגיע
למקום היפות ואוכל . רבי אליעזר בן
חסמא אומר מנין שלא יאכל פועל יותר
משכרו תלמוד לומר כנפשך . וחכמים
אומרים שבעך . מלמד שאוכל פועל
יותר על שכרו . תלמוד לומר ואל כליך
לא תתן אפילו בשעה שאתה נותן לתוך
כליו של בעל הבית . כי תבוא בשדה
רעך . יכול לעולם תלמוד לומר וחרמש
לא תניף . בשעה שאתה מניף חרמש
על קמת רעך . מכלל שנאמר רעך
פרט לאחרים . רעך . פרט לגבוה . וקטפת
מלילות בידך . שלא תהא קוצר במגל
וחרמש לא תניף . בשעה שאתה מניף
חרמש על קמת בעל הבית .

סליק פיסקא

neam, ita pariter hoc loco; Sicut in voto ibi dicto; *Non tardabis solvere illud*; ita pariter hoc loco: *Domino Deo tuo*; Istæ sunt æstimationes, & anathemata, & sanctificata: *Non tardabis solvere illud*; Illud, non autem ejus commutationem. *Quia requirendo requiret illud*. Ista sunt sacrificia pro peccato, & sacrificia pro delicto: *Dominus Deus tuus*; Hæc est sanctificatio patris familias: *A te*. Hoc est spicilegium, manipulus oblivione relictus & angulus: *Et erit in te peccatum*; In te peccatum, at non erit peccatum in sacrificio suo. *Cum autem destiteris a vovendo*. Rabi Meir dicit: Bonum erit, si voveris; Melius hoc erit, si nullo modo voveris: Rabi Jehuda dicit: Bonum erit, si non voveris; Melius hoc erit, si voveas votum, & absolvas: *Egressionem labiorum tuorum*; Hoc est præceptum affirmativum: *Custodies*. Hoc est præceptum negativum. *Et facies*. Hæc est præmonitio Synhedrio, ut te cogat ad faciendum: *Sicut vovisti*; Hoc est votum: *Domino Deo tuo*. Istæ sunt æstimationes, & anathemata, & sanctificata: *Spontaneum*; Hæc est oblatio spontanea: *Sicut locutus es*. Hæc est instauratio domus: *Ore tuo*; Hæc est eleemosyna. *Cum ingressus fueris vineam proximi tui*. Crederem in perpetuum? Idcirco dictum est: *Et in vas tuum non dabis*; Quando tu das in vas patris familias: *Proximi tui*. Excludit alienos: *Proximi tui*. Excludit Deum: *Et comedes*; Non autem exprimes: *Uvas*; Non autem ficos. Hinc dixerunt. Si operetur in uvis, non comedet ficos; Si in ficis, non comedet uvas; Se seipsum cohibebit, donec perveniat ad locum pulchrarum & tum comedet. R. Elieser ben Chasma dicit: Unde probatur, quod operarius non possit comedere plus quam sit ejus merces? Idcirco dictum est: *Juxta animam tuam*. At sapiente dicunt: *Juxta saturitatem tuam*. Docemur quod operarius possit comedere plusquam sit ejus merces. *Et in vas tuum non dabis*: vel eo tempore, quo das in vas patris familias. *Cum ingressus fueris agrum proximi tui*. Crederem in perpetuum? Idcirco dictum est; *At falcem non admovebis*; Quando admoves falcem segeti proximi tui. Generaliter dictum est: *Proximi tui*. Excludit alienos. *Proximi tui*. Excludit Deum: *Tum colliges spicas manu tua*. Ne metat falce. *At falcem non admovebis*. Quando admoves falcem segeti patris familias.

Finis textus.

Cum

כי יקח איש אשה . מלמד שהאשה
נקנית בכסף שהיה בדין . ומה אמה
העברייה שאין נקנית בבעילה נקנית
בכסף . אשה שנקנית בבעילה אינו דין
שתהא נקנית בכסף . יבמה תוכיח
שנקנית בבעילה . ואינה נקנית בכסף
אף אתה אל תתמה על האשה שאף
על פי שנקנית בבעילה לא תהא נקנית
בכסף תלמוד לומר כי יקח איש אשה.
מלמד שהאשה נקנית בכסף . ובבעילה
שהיה בדין . ומה יבמה שאין נקנית
בכסף נקנית בבעילה אשה שנקנית
בכסף אינו דין שנקנית בבעילה . אמה
העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואין נקנית
בבעילה . אף אתה אל תתמה על
האשה שאף על פי שנקנית בכסף שלא
תהא נקנית בבעילה תלמוד לומר ובעלה.
מלמד שהאשה נקנית בבעילה . ומנין
אף בשטר ודין הוא ומה כסף שאינו
מוציא הרי הוא קונה . שטר שהוא
מוציא אינו דין שיהא קונה . לא אם
אמרת בכסף שקונה הקדש ומעשר שני.
תאמר בשטר שאין קונה הקדש ומעשר
שני. תלמוד לומר וכתב לה ספר כריתות
ונתן בידה ויצאה מביתו . מקיש הוייתה
של זה ליציאתה של זה מה
יציאתה מזה בשטר אף הוויתה מזה
בשטר . והיה אם לא תמצא חן בעיניו.
בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את
אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר
שנאמר כי מצא בה ערות דבר . ובית
הילל אומרים אפילו הקריחה את
תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר
אמרו בית הילל לבית שמאי אם נאמר
דבר למה נאמר ערוה . ואם נאמר ערוה
למה נאמר דבר . שאם נאמר דבר ולא
נאמר ערוה הייתי אומר היוצאת מפני
דבר תהיה מותרת להינשא והיוצאת מפני
ערוה לא תהיה מותרת להנשא ואל תתמה
אם נאסרה מן המותר לה לא תהיה

C*UM acceperit vir mulierem*. Docemur, quod uxor acquireretur argento: Quia erat argumentum. Si ancilla Hebræa, quæ concubitu non acquiritur, acquiritur argento; mulier; quæ acquiritur concubitu, non erit æquum ut acquiratur argento? Fratria probet, quæ licet concubitu acquireretur, tamen argento non acquirebatur; Tu quoque ne mireris de muliere, quæ licet acquiratur concubitu, tamen non acquiritur argento: Idcirco dictum est: *Cum acceperit vir mulierem*. Docemur, quod mulier acquiratur concubitu: Ancilla Hebræa probet, quæ acquiritur argento, & non acquiritur concubitu: Tu quoque ne mireris de muliere, quæ licet acquiratur argento, tamen non acquiritur concubitu. Unde probatur vel chirographo? Et probari potest argumento: Si argentum, quod non educit, ecce acquirit; chirographus, qui educit, non erit æquum ut acquirat? Minime: Si dixisti de argento, quod acquirit sanctitatem, & decimam secundam, dices de chirographo, qui non acquirit sanctitatem, neque decimam secundam? Idcirco dictum est: *Et scripserit ei libellum abscissionis, & dederit in manum ejus, ac dimiserit eam e domo sua*. Æquiparat essentiam hujus dimissioni illius; Sicut dimissio ex hac fiebat chirographo, ita pariter essentia ex illa fiebat chirographo. *Et erit si non invenerit gratiam in oculis ejus*. Schola Schammai dicit: Nemo poterit repudiare uxorem suam, si in ea non invenerit turpitudines: Dictum est enim: *Quod invenerit in ea vitium quidpiam*. At schola Hillel dicit: Vel si calefecerit decoctum: Dictum est enim: *Quod invenerit in ea vitium quidpiam*. Respondit schola Hillel scholæ Schammai: Si dictum est: דבר cur dicendum erat ערוה; Si dictum est ערוה cur dicendum erat דבר. Si dictum esset דבר, & non dictum fuisset ערוה: Si dimittebatur propter דבר ei licebat nubere; si dimittebatur propter ערוה, non licebat nubere: Et ne mireris; Si erat interdicta ex eo, quod sibi erat permissum, non erit interdicta ex eo, quod sibi erat interdictum? Idcirco dictum est: ערוה: *Ac dimiserit eam e domo sua*: Si dictum esset ערוה, & dictum non fuisset דבר, dixissem: Causa ערוה dimissa est, at causa דבר non est dimissa: Idcirco dictum est: *Ac dimiserit eam e domo sua*; R. Akiba dicit: Vel si aliam illa venustiorem invenerit: Dictum est enim: *Et si non invenerit gratiam in oculis ejus*: *Et scripserit ei*: Suo nomine: Hinc di-

אסורה מן האסור לה תלמוד לומר ערוה.
ויצאה מביתו. ואם נאמר ערוה ולא נאמר
דבר הייתי אומר מפני ערוה תצא מפני
דברלא תצא. תלמוד לומר ויצאה מביתו.
רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת
נאה הימנה שנאמר ואם לא תמצא חן
בעיניו. וכתב לה. לשמה. מיכן אמרו
כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול.
כיצד היה עובר בשוק ושמע קול הסופר
מקרא איש פלוני מגרש את אשתו
פלונית ממקום פלוני ואומר זה שמי
ושם אשתי. כשם אשתו. פסול לגרש
בו. כתב לגרש את אשתו ונמלך מצא
בן עירו. אמר ליה שמי כשמו ושם
אשתי כשם אשתו פסול לגרש בו. יותר
מיכן אמרו יש לו שתי נשים ששמותם
שוים כתב לגרש בו את הגדולה
לא יגרש בו את הקטנה. יותר מיכן
אמר ללבלר כתוב ואיזו שארצה אגרש
פסול לגרש בו. וכתב. אין לי אלא בדיו
מנין בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתום
תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום.
ספר. אין לי אלא ספר מנין עלי קנים עלי
אגוז עלי זית עלי חרוב תלמוד לומר
ונתן מכל מקום. אם כן למה נאמר
ספר מה ספר מיוחד של קיימא יצאו
אילו שאינן של קיימא יצאו אילו שאינן
של קיימא. רבי יהודה בן בתירה אומר
מה ספר מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע.
יצא דבר שמחובר לקרקע. כריתות.
שיהא כריתות. מיכן אתה אומר האומר
לאשתו הרי זה גיטך על מנת שלא
תלכי לבית אביך לעולם על מנת
שלא תשתי יין לעולם אין כריתות.
על מנת שלא תלכי לבית אביך מכאן
ועד שלשים יום על מנת שלא תשתי
יין מכאן ועד שלשים יום הרי זה
כריתות. המגרש את אשתו ואמר לה
הרי את מותרת לכל אדם אלא
לפלוני רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרים
לאחר מיתתו של רבי אליעזר נכנסו
ארבעה זקנים להשיב על דבריו רבי
טרפון ורבי יוסי הגלילי ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי עקיבא. רבי טרפון אמר
הלכה וניסת לאחיו ומת בלא ולד
היאך זו מתייבמת ולא נמצא זה
מתנה על מה שכתוב בתורה וכל
המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו

dixerunt: Omnis libellus repudii, qui non ſit ſcriptus nomine mulieris, eſt illegitimus. Quomodo? Si tranſiens per forum audiat vocem ſcribæ legentis: N. repudiat uxorem ſuam N. ex loco N. & dicat: Hoc eſt nomen meum, & nomen meæ uxoris ſicut nomen uxoris illius; illegitimus eſt, ut cum eo repudiet: Si ſcribat, ut repudiet uxorem ſuam, & incedens inveniat civem ſuum; & dicat: Nomen meum ſicut nomen illius, & nomen uxoris meæ ſicut nomen uxoris illius; illegitimus eſt ut cum eo repudiet: & amplius hinc dixerunt: Si habeat duas uxores, quarum nomina ſint æqualia, ſi ſcribat, ut cum hoc repudiet majorennem, non poterit cum ipſo repudiare minorennem: Amplius hinc dixerunt: Si dicat ſcribæ: Scribe; & quam libuerit, ego repudiabo; Illegitimus eſt, ut cum illo repudiet: *Et ſcripſerit*; Non probo niſi quando ſcripſerit atramento; Unde probatur ſi ſcripſerit aromate, minio, gummi, & calchantho? Ex eo quod dictum eſt: *Et ſcripſerit ei*. Omnimode: *Libellum*. Non probo niſi de libello: Unde probatur de frondibus cannarum, de frondibus nucis, de frondibus olivæ, de frondibus ſiliquæ? Ex eo quod dictum eſt: *Et dederit*. Omnimode. Si ita eſt; Cur dictum eſt: *Libellum*? Sicut libellus eſt peculiaris & conſiſtens, excluduntur iſta, quæ non ſunt conſiſtentia. R. Jehuda ben Bethera dicit: Sicut libellus eſt peculiaris, & de ſolo avulſus eſt; Excluditur, quod ſolo adhæret: *Abſciſſionis*: Quæ ſit abſciſſio: Hinc tu dicis: Si dicat uxori ſuæ; Ecce tuus libellus ripudii, cum conditione, ne eas ad domum patris tui in perpetuum; Ne bibas vinum in perpetuum: Non eſt abſciſſio: Cum conditione, ne eas in domum patris tui hinc uſque ad triginta dies; cum conditione ne bibas vinum hinc uſque ad triginta dies: Hæc eſt abſciſſio: Si quis repudiet uxorem ſuam, dicens; Ecce tu permiſſa es omnibus hominibus excepto N. R. Elieſer permittit; at ſapientes prohibent: Poſt mortem R. Elieſer ingreſſi ſunt quatuor ſenes ad oppugnanda ejus verba R. Tarphon, & R. Joſe Galilæus, & R. Elieſer ben Azaria, & R. Akiba: Rabi Tarphon dicit: Si eat, & nubat ejus fratri, & moriatur ſine prole, quomodo iſte leviratum exercebit? Neque hæc doctrina deprehenditur in eo quod ſcriptum eſt in lege, & omnis doctrinæ, quæ ſit contra legem, traditio aboletur: Ecce doceris, quod hæc non ſit abſciſſio: Dicit R. Joſe Galilæus;

בטל . הא למדת שאין זה כריתות , אמר רבי יוסי הגלילי היכן מצינו בתורה שמותרת לאחר ואסורה לאחר . אלא מותרת לאחר מותרת לכל אדם ; אסורה לאחר אסורה לכל אדם . הא למדת שאין זה כריתות רבי אלעזר בן עזריה אומר כריתות דבר הכורת בינו לבינה . אמר רבי יוסי הגלילי רואה אני את דברי רבי אלעזר בן עזריה. רבי עקיבא אומר וכי במה החמירה תורה בגרושה או באלמנה . חמורה גרושה מאלמנה מה אלמנה קלה נאסרה מן המותר לה גרושה חמורה אינו דין שתהא אסורה מן האסור לה הא למדת שאין זה כריתות . דבר אחר הלכה וניסרת לאחר והיו לו בנים ממנה ניסרת לזה לא נמצאו בניו של ראשון ממזרים . הא למדת שאין זה כריתות. בידה אין לי אלא בידה מנין לרבות גגה חצירה וקרפיפה ורחובה תלמוד לומר ונתן מכל מקום . אם כן למה נאמר ידה אלא מה ידה מיוחדת שהיא רשותה כך כל דבר שהיא רשותה . ונתן בידה ושלחה מביתו . עד שיאמר לה זה גיטיך . מיכן אמרו הזורק גט לאשתו ואמר לה כנסי שטר או שמצאתו והרי היא ניטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטיך . ויצאה מביתו . מלמד שהאשה יוצאה מלפני האיש . והלכה והיתה לאיש אחר . שלא תינשא עמו בשכונה. אחר . כבר קראתו התורה אחר . ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרך שאתה עתיד לשנאותה , או כי ימות האיש האחרון . הכתוב מבשרך שעתידה לקוברו . אין לי אלא גרושה אלמנה מה תלמוד לומר גרושה . אלמנה מותרת ליבם גרושה אסורה ליבם . יבול אף שקילקלה על בעלה

Ubinam invenimus in lege, quod ea, quæ ſit alteri permiſſa, ſit alteri interdicta? Ad quæ erit uni permiſſa, erit permiſſa omnibus; & quæ uni erit interdicta, erit omnibus interdicta. Ecce doceris, quod hæc non ſit abſciſſio: R. Elieſer ben Azaria dicit: כריתות. Quod ſit abſciſſio inter illum & illam. Dicit R. Joſe Galilæus: Probabilia mihi videntur verba R. Elieſer ben Azaria; R. Akiba dicit: In qua aggravat magis lex in repudiata, an in vidua? Gravior eſt in repudiata præ vidua; Si vidua, qua eſt levis, interdicta eſt ab eo, qui ſibi permiſſus eſt, repudiata quæ eſt gravis, non erit æquum ut ſit interdicta ab eo, qui ſibi ſit interdictus? Ecce doceris, quod hæc non ſit abſciſſio. Alia expoſitio: Si eat, & alteri nubat, illique ſint ex ea filii, ſi iſti nubat, nonne deprehendentur filii primi ſpurii? Ecce doceris, quod hæc non ſit abſciſſio. *In manum ejus*; Non probo niſi *in manum ejus*, unde probatur de tecto, de atrio, de ſepto, & de platea? Ex eo quod dictum eſt: *Et dederit*. Omnimode. Si ita eſt, cur dictum eſt: *In manum ejus*? Sicut ejus manus eſt peculiaris, eo quod ſit in ejus poteſtate, ita pariter omnia, quæ ſint in ejus poteſtate: *Et dederit in manum ejus; ac dimiſerit eam e domo ſua*. Donec ei dicat; Hic eſt tuus libellus repudii. Hinc dixerunt: Si projiciat libellum repudii uxori ſuæ dicens: Collige chirographum; aut illum invenerit; & ille fuerit ejus libellus repudii, non eſt libellus repudii, donec ei dicat: Iſte eſt tuus libellus repudii: *Et egreſſa fuerit e domo ejus*. Docemur quod mulier cauſa viri egrederetur: *Abieritque, & fuerit viro alteri*. Ne nubat cum alio vicino: Jam alterum lex illum vocavit; *Et oderit eam vir poſterior*. Textus tibi nunciat, fore ut, ut illam odio habeas: *Vel cum mortuus fuerit poſterior*. Textus tibi nunciat fore ut, ut ipſa illum ſepeliat. Non probo niſi de repudiata, de vidua unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Vel cum mortuus fuerit vir poſterior*. Si finis ejus eſt ut includat viduam, cur dictum eſt de repudiata? Vidua permiſſa erat leviro, at repudiata interdicta erat leviro; Crederem, vel ſi peccaverit contra maritum poſtquam fuerit repudiata, fuiſſe interdictum ut ad eum reverteretur? Idcirco dictum eſt: *Et ſcripſerit illi, & egreſſa fuerit*. Quæ egreditur cum libello repudii interdicta eſt, ut poſſit ad illum reverti; at quæ peccaverit contra maritum non eſt interdi-

לאחר שנתגרשה תהא אסורה לחזור לו
וכתב לה ויצאה . היוצאה בגט תהא
אסורה לחזור לו . ולא שקילקלה על
בעלה תהיה אסורה לחזור לו. ומנין לנותן
גט ליבמתו שאסורה לחזור לו תלמוד
לומר לא יוכל בעלה הראשון. ומנין
לאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמרו
לה הרי מת בעליך וניסת ואחר כך בא
בעלה תצא מזה ומזה . וצריכה גט מזה
ומזה . תלמוד לומר לא יוכל בעלה
הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות
לו לאשה . אחרי אשר הוטמאה . אשר
שלחה אין לי אלא מן הנשואים לנשואים
לאירוסים מן האירוסים מן האירוסים
לנישואים ומן הנישואים לאירוסים מנין
תלמוד לומר לא יוכל בעלה הראשון
לקחתה . לא יוכל הראשון לקחת את
אשר שילח . רבי יוסי בן כיפר אומר
משום רבי אלעזר בן עזריה מן האירוסים
מותרת . מן הנישואים אסורה שנאמר
אחרי אשר הוטמאה וחכמים אומרים
בין מן האירוסים ובין מן הנישואים
אסורה אם כן למה נאמר אחרי אשר
הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה . וכן
הוא אומר הן ישלח איש את אשתו
והלכה מאתו . כי תועבה היא לפני יהוה
רבי יהודה אומר היא תועבה ואין הוולד
תועבה . ולא תחטיא את הארץ.
להזהיר בית דין על כך . כי יקח איש
אשה חדשה אין לי אלא בתולה . מנין
לרבות ארוסה ושומרת יבם . תלמוד
לומר ושמח את אשתו מכל מקם. אם
כן למה נאמר חדשה מי שחדשה לו פרט
למחזיר גרושתו . ואלמנה לכהן גדול
וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט . ממזרת
ונתינה לישראל . בת ישראל לנתין ולממזר .
לא יצא בצבא . אבל יספיק כלי זיין
ומים ומזון תלמוד לומר ולא יעבור עליו
לכל דבר . שומע אני אף בנה בית
וחנכו . נטע כרם וחיללו . אירס אשה
ולקחתה תלמוד לומר עליו אינו עובר
אבל עובר הוא על אילו . נקי יהיה
לביתו . זה ביתו יהיה כרמו . ושמע את

dicta, ut ad eum revertatur; unde probatur, si dederit libellum repudii fratriæ suæ, quod sit interdicta, ut ad eum revertatur? Ex eo quod dictum est; *Non poterit maritus ejus prior*; Unde probatur de uxore, cujus maritus abierit in provinciam maritimam, eique dixerint; mortuns est maritus tuus, & nupserit, & postea redierit ejus maritus, quod egrediatur tam ab hoc, quam ab illo, & necessarius sit libellus repudii tam ab hoc quam ab illo? Ex eo quod dictum est: *Non poterit maritus ejus prior, qui dimiserit eam, reverti ad accipiendam eam, ut sit illi in uxorem, postquam polluta est. Qui dimiserit eam.* Non probo nisi ex nuptis de nuptis, de desponsatis ex desponsatis, ex desponsatis de nuptis, & ex nuptis de desponsatis unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non poterit maritus ejus prior accipere eam.* Non poterit primus accipere, qui dimisit. R. Jose ben Chipher dicit nomine R. Elieser ben Azaria; Ex desponsatis permissa est, ex nuptis est interdicta: Dictum est enim: *Postquam polluta est.* At sapientes dicunt; Tam ex desponsatis, quam ex nuptis est interdicta; Si ita est; cur dictum est: *Postquam polluta est?* Ad includendum mulierem adulterii suspectam, quæ fuerit occulta. Et sic dictum est *Jerem.* III. *Si dimiserit vir uxorem suam, & recedat ab eo quia abominatio illa coram Domino;* R. Jehuda dicit: Illa abominatio, at ejus proles non erit abominatio. *Neque peccatricem reddes terram.* Ut de hoc præmoneatur Synhedrium. *Cum acceperit vir uxorem novam;* Non probo nisi de virgine; unde probatur de desponsata, & de expectante levirum? Ex eo quod dictum est: *Et lætabitur cum uxore sua.* Omnimode. Si ita est, cur dictum est; *Novam?* Quæ sit illi nova. Excludit, qui reducit suam repudiatam, & viduam sacerdoti summo, & repudiatam, & discalceantem sacerdoti vulgari, spuriam, & Nethinæam Israelitæ, filiam Israelitæ Nethinæo & spurio; *Non egredietur in exercitum.* Crederem quod non egrederetur in exercitum at deberet scabinistrare arma, & aquas, & victum? Idcirco dictum est; *Neque transibit super eum ulla de rebus ejus.* Crederem, vel si quis ædificaret domum, & eam dedicaret, & plantaret vineam, & profanaret, & desponsaret uxorem, eamque acciperet? Idcirco dictum est; *Super eum non transibit;* at transibit super istos; *Immunis erit in domo sua;* Hæc est domus sua; *Erit.* Hæc est ejus vi-

אשתו. זו אשה. אשר לקח. להביא את יבמתו.

סליק פיסקא

לא יחבול ריחים ורכב. אין לי אלא ריחים ורכב המיוחדים, מנין לרבות כל דבר תלמוד לומר כי נפש הוא חובל, אם כן למה נאמר ריחים ורכב. מה ריחים ורכב שהם מיוחדים שהם שני כלים ועושים מלאכה אחת וחייב על זה בפני עצמו. ועל זה בפני עצמו. כך כל שני כלים שמשמשים מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. כי נפש הוא חובל. להגיד מה גרם. כי ימצא. בעדים. איש. פרט לקטן. גונב נפש מאחיו. ולא מאחרים, מבני ישראל. להביא את הגונב בנו ומכרו שהוא חייב. דברי רבי יוחנן בן ברוקה, וחכמים אומרים הגונב בנו ומכרו פטור, והתעמר בו. מגיד שאינו חייב עד שיכניסנו לרשותו. רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו. ומת הגנב. בסתם מיתה האמורה בתורה בחנק. ההוא ולא הגונב. מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ובערת הרע מקרבך. בער עושי הרעות מישראל. השמר זה לא תעשה. בנגע זה שער לבן. הצרעת זו מחיה. אין לי אלא עד שלא נזקק לטומאה משנזקק לטומאה מנין תלמוד לומר לשמור מאד ולעשות. אין לי אלא נגעי אדם. נגעי בגדים ונגעי בתים מנין תלמוד לומר ככל אשר יורו אתכם הכהנים והלוים. אין לי אלא מתוך החלט, מתוך הסגר מנין תלמוד לומר כאשר ציויתיך. אין לי אלא כולם מנין אף מקצתם. תלמוד לומר לשמור ולעשות. עושה אתה בא והולך ואי אתה חושש שמא הלכה לה צרעתו. זכור אשר עשה יהוה למרים. וכי מה ענין זה לזה נתנו הענין אצלו ללמדך

vinea. *Et lætabitur cum uxore sua*. Hæc est uxor: *Quam accepit*. Ad includendum fratriam.

Finis textus.

NON *accipiet molam superiorem & inferiorem*. Non probo nisi de mola superiori, & inferiori, quæ sunt peculiares: Unde probatur ad includendum omnia? Ex eo quod dictum est: *Quoniam animam ejus pignori exigeret*: Si ita est, cur dictum est: *Molam superiorem, & inferiorem?* Sicut mola superior & inferior sunt peculiares, & sunt duo vasa, quibus fit opus unum, & de hoc seorsim, & de illo seorsim tenetur; ita pariter in cunctis duobus vasis, quæ inserviunt ad unum opus, tenetur pro hoc seorsim, & pro illo seorsim. *Quoniam animam ejus pignori exigeret*. Ad ostendendum, quænam sit causa. *Cum inventus fuerit*. Cum testibus. *Vir*. Ad excludendum puerum: *Furatus animam ex fratribus suis*. Non autem ex alienis: *De filiis Israel*. Ad includendum, qui furans filium suum vendat, quod teneatur: Verba R. Jochanan ben Beroka; Et sapientes dicunt; Si quis furetur filium suum & vendat, liber est: *Et negotiatus fuerit in eo*: Ostendit quod non teneatur, donec reducat in potestatem suam. R. Jehuda dicit; Donec reducat in potestatem suam, atque eo utatur. Dictum est enim: *Et negotiatus fuerit in eo, & vendiderit eum: Interficietur fur*. Mors simpliciter in lege memorata erat strangulatio: *Ille*. Non autem qui furatus sit eum, qui partim sit servus, & partim liber: *Et facies transire malum de medio tui*. Fac transire qui faciunt mala, ab Israel. *Cave*. Hoc est præceptum negativum. *In plaga*. Hic est pilus albus: *Lepræ*. Hæc est vitalitas: Non probo nisi priusquam obligeris ad immunditiam, postquam obligaris ad immunditiem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Observando diligenter, & faciendo*. Non probo nisi de plagis hominis, de plagis vestium, & de plagis domorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Secundum omne, quod docebunt vos sacerdotes, & Levitæ*. Non probo nisi de definito, de incluso unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Sicut præcepi tibi*. Non probo nisi de toto, de parte unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Observando diligenter, & faciendo*. Fac tu, neque sis solicitus, ne forte abeat lepra. *Memento quod fecit Dominus Deus tuus Mirjam*. Qua de cau-

שאין נגעים באים ﭏ על לשון הרע. והרי דברים קל וחומר ומה מרים שלא דברה ﭏ שלא בפניו של משה ולהנייתו של משה ולשבחו של מקום ולבניינו של עולם כך נענשה. כל המדבר בגנותו של חבירו ברבים על אחת כמה וכמה. בדרך. בשעת טירופכם. בצאתכם ממצרים. בשעת גאולתכם. ﭏ שתלה הכתוב הכל ללמדך שכל זמן שהיו הרגלים נוסעים לא היו הולכים עד שמרים מקדמת לפניהם. וכן הוא אומר ואשלח לפניו את משה אהרן ומרים.

סליק פיסקא

כי תשה ברעך. אין לי ﭏ מלוה מנין לרבות שכר שכיר והקפת חנות תלמוד לומר משאת מאומה. לא תבוא אל ביתו יכול לא ימשכנו מבפנים אבל ימשכנו מבחוץ תלמוד לומר לעבוט עבוטו. בחוץ לא ימשכנו בחוץ. אבל ימשכנו מבפנים תלמוד לומר בחוץ תעמוד. כשהוא אומר והאיש לרבות שליח בית דין. ואם איש עני הוא. אין לי ﭏ עני עשיר מנין תלמוד לומר ואם איש. אם כן למה נאמר עני ממהר אני ליפרע על ידי עני עני יותר מן העשיר. לא תשכב בעבוטו. שלא תשכב ועבוטו עמך: השב תשיב לו את העבוט. מלמד שמחזיר לו כלי יום ביום וכלי לילה בלילה. סגום בלילה ומחרישה ביום אבל לא סגום ביום ומחרישה בלילה. ושכב בשלמתו וברכך מלמד שהוא מצוה לברכך יכול אם בירכך את מבורך. ואם לאו לא תהיה מבורך. תלמוד לומר ולך תהיה צדקה. מלמד שהצדקה עולה לפני כסא הכבוד שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. לא תעשוק שכיר. והרי נאמר לא תגזול מלמד שכל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה לאוין משום בל תעשוק בל תגזול ובל תלין פעולה

causa est hoc subjectum prope illud? Positum est subjectum prope illud, ut doceare, quod plagæ non adveniant nisi propter maledicentiam. Ecce argumentum a minori ad majus: Si Mirjam, quæ non locuta est nisi coram Mose, & in dedecus Mosi, & in laudem Dei, & propter ædificationem mundi, sic factum est; Qui loquatur in dedecus socii sui in conspectu multorum, quanto magis? *In via*. In tempore vestræ defatigationis: *In egressu vestro ex Ægypto:* In tempore vestræ redemtionis: Sed explicat omnia textus, ut doceare, quod quando incederent vexilla, non incederent, donec Mirjam in eorum conspectu præcederet: Et sic dictum est *Mich.* VI. 4. *Et misi ante faciem ejus Mosen, & Aharon, & Mirjam.*

Finis textus.

CUM *mutuaveris proximo tuo*. Non probo nisi de mutuo: Unde probatur ad includendam mercedem mercenarii, & circuitum officinæ? Ex eo quod dictum est: *Mutuum aliquod non ingredieris in domum ejus*. Crederem, quod non posset intus pignorare, sed foris posset pignorare? Idcirco dictum est: *Ad pignori exigendum pignus ejus*. Foris non poteris pignorare, sed intus poteris pinorare. Idcirco dictum est: *Foris consistes:* Quando vero dicit: *Et vir*: Ad includendum legatum Synhedrii: *Et si vir pauper est ipse*. Non probo nisi de paupere, de divite unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et si vir*. Si ita est, cur dictum est: *Pauper*? Subito ego ulciscar propter pauperem, magis quam propter divitem: *Non dormies cum pignore ejus*. Ne dormias, quando fuerit tecum ejus pignas. *Restituendo restitues illi ejus pignus*. Docemur, quod illi restituere debeat instrumenta diurna interdiu, & noctu nocturna: Sagum in nocte, interdiu instrumentum, non autem sagum interdiu, & noctu instrumentum: *Ut dormiat in vestimento suo, & benedicat tibi*. Docemur, quod illi præceptum incumbat, ut tibi benedicat: Crederem si tibi benedicat, quod sis benedictus, si minus, non sis benedictus? Idcirco dictum est: *Et tibi erit rectitudini*. Docemur quod rectitudo adscendat ad thronum gloriæ: Dictum est enim *Psal.* LXXXV. 14. *Justitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos: Vim non inferes mercenario:* Atqui jam dictum est: *Non rapies:* Docemur; si quis subigat mercedem mercenarii, quod transgrediatur quinque præcepta nega-

שכיר. ומשום ביומו תתן שכרו. ומשום
לא תבוא עליו השמש. מכלל שנאמר
ואליו הוא נושא את נפשו. אין לי אלא
מלאכה שהוא עושה בנפשו. מלאכה
שאין עושה בנפשו. כגון גרדי וסורק
מנין לא תעשוק מכל מקום. אם כן
למה נאמר עני ואביון ממהר אני ליפרע
על ידי עני ואביון יותר מכל אדם.
מאחיך. ולא מאחרים. או מגרך. זה
גר צדק. מלמד שעובר עליו בשני לאוין.
רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום בל
תעשוק. ביומו תתן שכרו. מלמד ששכר
יום גובה כל הלילה. ושכר הלילה
גובה כל היום מנין תלמוד לומר לא
תלין. ולא תבוא עליו השמש כי עני
הוא. פרט לשפסק מעמו. ואליו הוא
נושא את נפשו. וכי למה עלה זה
בכבש ומסר לך את נפשו. לא תתן לו
שכרו בו ביום אם כן למה נאמר ואליו
הוא נושא את נפשו אלא מלמד שכל
הכובש שכר שכיר מעלה עליו הכתוב
כאילו הוא נושא את נפשו. ולא יקרא
עליך אל יהוה. יכול מצוה שלא לקרות
תלמוד לומר וקרא עליך יכול מצותו
לקרות תלמוד לומר ולא יקרא עליך אל
יהוה. יכול אם קרא עליך יהיה בך
חטא ואם לא קרא עליך לא יהיה
בך חטא תלמוד לומר והיה בך חטא.
מכל מקום. אם כן למה נאמר וקרא
עליך אל יהוה ממהר אני ליפרע על ידי
קורא יותר ממי שאינו קורא. לא
יומתו אבות על בנים. וכי מה בא
הכתוב ללמדנו שלא יומתו אבות על
ידי בנים ולא בנים על ידי אבות.
והרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו.
שלא יומתו אבות בעדותם של בנים
ולא בנים בעדותם של אבות.
כשהוא אומר בנים לרבות את
הקרובים. ואלו הם הקרובים אחיו
ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל
אחות אביו ובעל אחות אמו. ובעל
וחמיו וגיסו. איש בחטאו יומתו. אבות

gativa; sc. præceptum: *Vim non inferes; Non rapies: Ne pernoctet opus mercenarii. Et in die suo dabis mercedem suam: Et non occidet super illo sol.* Generaliter dictum est: *Et ea sustentet animam suam.* Non probo nisi de opere, quod facit sua anima, de opere quod non facit sua anima; e. g. si radat, si pectinet, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Vim non inferes.* Omnimode: Si ita est; cur dictum est: *Pauperi & mendico?* Subito ego ulsciscar propter pauperem & mendicum magis quam propter reliquos homines: *Ex fratribus suis:* Non autem ex alienis: *Aut ex peregrino tuo:* Hic est proselytus justitiæ: Docemur, quod ejus causa transgrediatur duo præcepta negativa. R. Jose bar R. Jehuda dicit; præceptum: *Vim non inferes: In die suo dabis mercedem suam.* Docemur; quod mercenarius diurnus exigat tota nocte, & nocturnus quod exigat toto die, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non pernoctabit. Et non occidet super illum sol, quia pauper est ille.* Excludit, qui cessat ab eo. *Et ea sustentet animam suam:* Si quis adscendat in pontem, & tradat tibi animam suam, non dabis illi mercedem in ipso die: Si ita est, cur dictum est: *Et ea ipse sustentet animam suam?* Nisi quod docemur; si quis subigat mercedem mercenarii, imputetur illi ab textu perinde ac ipse non sustentet ejus animam: *Ne clamet contra te ad Dominum.* Crederem fuisse præceptum ut non clamaret? Idcirco dictum est: *Et clamabit contra te ad Dominum.* Crederem fuisse præceptum ut clamaret? Idcirco dictum est: *Ne clamet contra te ad Dominum;* Crederem si clamaret, fuisse in te peccatum, si non clamaret, non fuisse in te peccatum? Idcirco dictum est: *Et sit iu te peccatum.* Omnimode: Si ita est; cur dictum est: *Et clamabit contra te ad Dominum.* Subito ego ulciscar propter clamantem magis quam propter eum, qui non clamaverit. *Non interficientur patres pro filiis.* Ad quid venit textus? Ad nos docendum, quod non interficiantur patres propter filios, neque filii propter patres; Atqui jam dictum est: *Vir propter peccatum suum interficietur.* Ne interficiantur patres propter testimonium filiorum, neque filii propter testimonium patrum: Quando vero dicit: *Filiis.* Ad includendum propinquos; Et isti sunt propinqui, ejus frater, & frater patris sui, & frater matris suæ, & maritus sororis suæ, & maritus sororis patris sui, & maritus soro-

ro-

מתים בעון עצמם. ובנים מתים בעון אבותם . לא תטה משפט גר יתום ואלמנה. מה אני צריך והלא כבר נאמר לא תטה משפט ולא תכיר פנים. מלמד שכל המטה דינו של גר עובר בשני לאוים. ולא תחבול בגד אלמנה. בין עניה בין עשירה ואפילו היא כמרתא בת בייתוס . רבי שמעון אומר דברים שאתה חובל באיש אין אתה מחזיר לאשה . שלא תהא הולך ובא אצלה כדי להשיאה שם רע.

סליק פיסקא

כי תקצור קצירך . פרט לשקצרוהו ליסטים וכירסמוה נמלים ושיברתו הרוח או בהמה. קצירך פרט לשקצרוהו גוים מיכאן אמרו נכרי שקצר את שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט ומן שכחה והפיאה . רבי יהודה מחייב בשכחה . שאין שכחה אלא בשעת העומר . קצירך פרט לאחרים . קצירך. פרט להקדש. כשתימצי לומר קצר הקדש ולקח ישראל פטור רבי יוסי הגלילי אומר מכלל שנאמר כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר כל זמן שיש לו קציר יש לו עומר . ויש לו שכחה . וכל זמן שאין לו קציר אין לו עומר ואין לא שכחה. כשתימצי לומר קצר הקדש ולקח ישראל פטור. קצר גוי ולקח ישראל פטורים׳ בשדך . פרט למעמר בשדה חבירו דברי רבי וחכמים מחייבים . מכאן אתה אומר העומר ששכחוהו פועלים ולא שכח בעל הבית שכח בעל הבית ולא שכחוהו פועלים עמדו העניים בפניו. או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה. ושכחת עומר בשדה . ולא הגדיש יכול אף שכחו פועלים יותר משנים

roris matris suæ, & maritus matris suæ & ejus socer, & affinis: *Vir propter peccatum suum interficietur*. Patres interficientur propter suam ipsorum iniquitatem, & filii propter iniquitatem patrum interficientur. *Non inclinabis judicium peregrini, pupilli, & viduæ*. Quid mihi necesse est, cum jam dictum sit: *Non inclinabis judicium, & non respicies faciem?* Docemur; Si quis inclinet judicium peregrini, quod transgrediatur duo præcepta negativa: *Non pignori accipies vestem viduæ*: Sive illa fuerit pauper, sive dives; vel sit fuerit sicut Martha filia Baithus. R. Simeon dicit: Quæ tu pignori accipies in homine, non potes restituere mulieri: Ne eas apud illam, ne excites nomen malum.

Finis textus.

Q*uando messueris messem tuam*. Excludit si messuerint latrones, aut si popnlaverint formicæ, aut confregerit ventus, aut jumentum: *Messem tuam*. Excludit si messuerint gentiles: Hinc dixerunt: Alienus si messuerit agrum suum, & postea factus sit proselytus, liber est a spicilegio, & a manipulo oblivione relicto, & ab angulo. R. Jehuda obligat ad mgnipulum oblivione relictum; Quia manipulus oblivione relictus non est nisi tempore manipuli. *Messem tuam*. Excludit messem alienorum: *Messem tuam*. Excludit messem sanctuarii. Quasi deprehenditur, quod dicas: Si metat sanctuarium, & emat Israelita, absolvitur, si metat gentilis, & emat Israelita, absolvitur: R. Jose Galilæus dicit: Generaliter dictum est: *Quando messueris messem tuam in agro, & oblitus fuetis manipulum*. Quando ibi fuerit messis, erit etiam manipulus, & manipulus oblivione relictus, & quando ibi non fuerit messis, ne manipulus quidem erit, neque manipulus oblivione relictus. Quasi deprehenditur quod dicas; Si metat sanctuarium & emat Israelita, absolvitur; si metat gentilis, & emat Israelita, absolvitur. *In agro tuo*. Excludit, qui manipulos facit in agro socii sui: Verba R. Meir; At sapientes obligant: Hinc tu dicis: Si manipulum oblivione relictum reliquerint operarii, at non reliquerit dominus, aut si reliquerit dominus non reliquerint operarii, ante quem constiterint pauperes; aut obduxerint palea, ecce hic non est manipulus oblivione relictus. *Et oblitus fueris manipulum in agro*. Non autem abscisum. Crederem vel si obliti fuerint

rint

תלמוד לומר לגר וליתום ולאלמנה יהיה מיכן אמרו שני עומרים שכחה. שלשה אינם שכחה. שני ציבורי זיתים וחרובין שכחה שלשה אינם שכחה. שני גרגרים פרט שלשה אינם פרט. בשדה. פרט לטמונה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים בשדה לרבות את הטמונה. בשדה לרבות את הקמה. שהיה בדין ומה עומר שהורע כח עני יש לו שכחה. קמה שיפה כח עני בה אינו דין שיש לו שכחה. לא אם אמרת בעומר שאינו מציל לא את העומר ולא את הקמה. תאמר בקמה שהיא מצלת את העומר ואת הקמה תלמוד לומר בשדה. לרבות את הקמה לא תשוב לקחתו. פרט לראשי שורות מיכאן אמרו ראשי שורות העומר שכנגדו יוכיח. והעומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ושכחו מודים שאין שכחה. לא תשוב לקחתו. כולו כאחד וכמה יהיה בו שיעורו חכמים בעושה סאתים. מיכאן אמרו העומר שיש בו סאתים ושכחו אין שכחה. שני עומרים ובהם סאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים לעניים. אמר להם רבן גמליאל וכי מרוב העומרים יופי כח של בעל הבית או הורע כוחו אמר להם יופי כחו אמר להם אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה שני עומרים ובהם סאתים אינו דין שלא יהו שכחה. לא תשוב לקחתו. מיכן אמר רבי ישמעאל שיבולת של קציר וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי של עניים. ספק בעל הבית המוציא מעניים עליו הראיה. שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומנין לספק לקט ספק שכחה שכחה ספק פיאה פיאה תלמוד לומר לגר ליתום לו אלמנה יהיה. אמר רבי אלעזר בן עזריה מנין למאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה תלמוד לומר לגר ליתום ולאלמנה יהיה. והרי דברים קל וחומר מי שלא נתכוון לזכות מעלה עליו הכתוב כאילו זכה. מי שנתכוון לזכות על אחת כמה וכמה. כי תחבוט זיתיך. הראשונים היו חובטים זיתיהם ונוהגים בו עין יפה. מכאן אמרו

rint operarii plusquam duos? Idcirco dictum est: *Peregrioo, & pupillo, & viduæ erit*. Hinc dixerun: Duo manipuli sunt oblivione relicti, at tres non sunt oblivione relicti: Duo acervii olivarum, & siliquarum sunt oblivione relicti, at tres non sunt oblivione relicti: Duo acinii sunt acinilegium, at tres non sunt acinilegium. *In agro*. Excludit reconditum. Verba R. Jehuda: At sapientes dicunt: *In agro*. Ad includendum reconditum. *In agro*: Ad includendum segetem. Quia erat argumentum: Si in manipulo, in quo mala est conditio pauperis, est oblistio; In segete in qua bona est conditio pauperis, non erit æquum, ut sit oblivio? Minime si dixisti de manipulo, qui non liberat manipulum neque segetem, dices de segete, quæ liberat manipulum, &segetem? Idcirco dictum est: *In agro*. Ad inclndendum segetem: *Non reverteris ad accipiendum*. Excludit capita ordinum. Hinc dixerunt. Capita ordinum: Manipulus, qui sit e regione illius, probet & manipulus, quem apprehenderint ut deportent in civitatem, & obliti fuerint, fatentur, quod non sit oblivio. *Non reverteris ad accipiendum illum*. Totum simul: & quantum in eo erit? Metiti sunt sapientes, si producat duo sata. Hinc dixerunt: Si in manipulo fuerint duo sata, & obliti fuerint, non est prætermissus: Si fuerint duo manipuli, & in iis fuerint duo sata, Raban Gamaliel dicit, erunt patrisfamilias, & sapientes dicunt, erunt pauperum. Respondit illi Raban Gamaliel; In magna parte manipulorum bonane est conditio patrisfamilias, an mala? Respondit: Bona est conditio: Dixit illis: Si in uno manipulo fuerint duo sata, & obliti fuerint, non est prætermissus; Si in duobus manipuli fuerint duo sata, non erit æquum ut non sint prætermissi? *Non reverteris ad accipiendum illum*. Hinc dixit R. Ismael: Spica messis & ejus summitas si attingit segetem, si metatur cum segete, erit patrisfamilias, si minus pauperis. Si dubitaverit paterfamilias, & velit educere de potestate pauperum, ipse adducere debet probationem: Etenim, qui vult educere de manu socii sui, ipse adducere debet probationem: Et unde probatur dubium spicilegii esse spicilegium, & dubium manipuli oblivione relicti esse manipulum oblivione relictum, & dubium anguli esse angulum? Ex eo quod dictum est: *Peregrino, & pupillo, & viduæ erit*. Dicit Rabi Elieser ben Azaria: Unde probatur: Si amittat siclum de potestate sua, & invenerit pau-

הזית שהוא עומד שלש על שלש שורות
על שני מלבנין נשכחו אינן שכחה.
זיתיך פרט לאחרים . זיתיך פרט להקדש
לא תפאר . לא תתפאר . לעני . מיכאן
אמרו מי שאינו מניח את העניים
ללקט . או מניח האחד או שמסייע
לאחד מהם הרי זה גוזל העניים על
זה נאמר אל תסיג גבול עולם. אחריך .
מלמד שיש לו פאה . לגר ליתום
ולאלמנה . נאמר כאן גר יתום ונאמר
להלן גר יתום . מה גר יתום האמור
להלן בעושה סאתים . אף גר יתום
האמור כאן בעושה סאתים . כי תבצור
כרמך. מיכן היה רבי אליעזר אומר כרם
שכולו עוללות לבעל הבית. רבי עקיבא
אומר לעניים . לא תעולל . איזו היא
עוללת כל שאין לו לא כתף ולא נטף
יש לה כתף ואין לו נטף. נטף ואין לה
כתף . הרי היא של בעל הבית ואם
לאו הרי הם של עניים. אחריך. מלמד
שיש לו שכחה מלמד שיש לו פיאה
מיכן אמרו איזו היא שכחה בערים כל
שאינו יכול לפשוט את ידיו וליטלה
ברגליות משיעבור הימנה . לגר וליתום,
נאמר כאן גר ויתום ונאמר להלן גר
ויתום . מה גר ויתום האמור להלן
בעושה סאתים . אף גר יתום האמור
כאן בעושה סאתים.

סליק פיסקא

כי יהיה ריב . אין שלום יוצא מתוך
מריבה . וכן הוא אומר ויהי ריב בין
רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט.
מי גרם ללוט ליפרש מן הצדיק ההוא .
הוי אומר זו מריבה. ועמדו שני האנשים
אשר להם הריב. מי גרם לזה ללקות

pauper, & abiens ex eo nutriatur, illi ab textu imputetur, perinde ac mereatur? Ex eo quod dictum est: *Peregrino, & pupillo, & viduæ erit*. Ecce argumentum a minori ad majus: Qui non intendit mereri, imputatur illi ab textu, perinde ac mereatur: Qui intendit mereri, quanto magis? *Cum decusseris olivas tuas*: Priores decutiebant olivas suas; & in iis observatur oculus bonus. Hinc dixerunt: Oliva, quæ stat inter duos ordines duarum areolarum, non est prætermissa: *Olivas tuas*. Excludit olivam aliorum: *Olivas tuas*. Excludit olivam sanctuarii: *Non racemaberis: Non racemaberis*. *Pauperi:* Hinc dixerunt; Qui non permittit pauperibus, ut colligat: Aut permittit alteri, aut auxiliatur alteri, iste furatur pauperibus: Eaque de causa dictum est *Prov.* XXII. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos*. *Post te*. Docemur, quod ibi esset prætermissio. *Post te:* Docemur ibi fuisse angulum: *Peregrino, & pupillo, & viduæ*. Dictum est hic: *Peregrino, pupillo, & viduæ;* Et dictum est ibi: *Peregrino, pupillo;* Sicut ibi significat, quando producit duo sata, ita pariter hoc loco quando producit duo sata. *Quando racemaberis vineam tuam*. Hinc R. Eliezer dicebat: Si vinea tota constet racemis, erit patrisfamilias: R. Akiba dicit: Erit pauperum: *Non racemaberis*. Quinam est racemus? Cui non fuerit humerus, & stiria; si habeat humerum, non stiriam, si stiriam, & non humerum, erit patrisfamilias; si minus erit pauperum. *Post te*. Docemur ibi fuisse prætermissum. Docemur ibi fuisse angulum: Hinc dixerunt: Quænam est prætermissio in vitium pergulis? Quicquid non poterit exporrecta manu decerpi; in pedestribus, simul ac ab ea recesserit: *Peregrino, & pupillo*. Dictum est hic: *Peregrino, & pupillo;* Et dictum est ibi: *Peregrino, & pupillo:* Sicut ibi designat quando producit duo sata, ita pariter hoc loco, quando producit duo sata.

Finis textus.

CUM *fuerit lis:* Pax non egreditur de medio contentionis: Et sic dictum est: *Genes.* XIII. 7. *Accidit jurgium inter pastores gregis Abraham, & inter pastores gregis Lot*. Quid fecit, ut Lot separaretur ab isto justo? Ecce dictum est, quod fuerit contentio: Et constiterint duo viri, quibus fuerit lis: Quid fecit, ut iste vapularet? Ecce

הוי אומר זו מריבה . בין אנשים אין לי
אלא אנשים נשים מנין איש עם אשה
ואשה עם איש מנין תלמוד לומר ונגשו
אל המשפט ושפטום . בעל כורחם .
והצדיקו . יכול כל מרשיעים לוקים
תלמוד לומר והיה אם בן הכות הרשע
פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה .
ועדין איני יודע אילו הם חלוקים תלמוד
לומר לא תחסום .שור בדישו . מה
חסימה מיוחדת מצות לא תעשה
והוא לוקה כך כל שהוא מצות לא
תעשה הרי הוא לוקה או כל מצות
לא תעשה שיש בה קום ועשה ,
הרי הוא לוקה כך כל מצות לא
תעשה שיש בה קום עשה הרי הוא
לוקה תלמוד לומר לא תחסום שור .
מה חסימה מיוחדת שאין בה קום
ועשה והרי הוא לוקה כך כל מצות
לא תעשה שאין בה קום ועשה הרי
הוא לוקה . רבי שמעון אומר והצדיקו
את הצדיק והרשיעו את הרשע . צדקיהו
כדי שלא ילקה . והפילו השופט . מלמד
שאין מלקין מעומד . והכהו . שליש מלפניו
ושתי ידות מאחריו . לפניו שהוא לוקה
ועיניו בדבר אחר , יכול יהיה לוקה
ומת יכול יהיה לוקה ומשלם תלמוד
לומר כדי רשעתו . אין לוקה ומת יכול
יהא לוקה ומשלם , תלמוד לומר כדי
רשעתו אין לוקה ומשלם . ארבעים
יכנו . יכול ארבעים שלימות תלמוד
לומר במספר ארבעים מנין סמוך
לארבעים . רבי יהודה אומר ארבעים
שלימות . והיכן הוא לוקה בין כתיפיו
יכנו ולא על הקרקע . יכנו ולא על
כסות . יכנו, אין מלקים שנים כאחד.
לא יוסיף . אם היה מוסיף עובר על
לא תעשה אין לי אלא בזמן שמוסיפים
על מניין . על כל אומד ואומד
שאמדוהו בית דין מנין תלמוד לומר לא
יוסיף מכל מקום . מכה רבה אין לי
אלא מכה רבה מכה מעוטה מנין
תלמוד לומר על אלה , אם כן למה

ce dictum est, quod faciat contentio: *Inter viros*. Non probo nisi de viris, de mulieribus unde probatur? De viro cum muliere, & de muliere cum viro unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et accesserint ad judicium*. Vel inviti. *Et judicaverint eos*. Crederem, quod omnes damnati vapularent? Idcirco dictum est: *Et erit si verberandus fuerit*. Damnatus aliquando vapulat, & aliquando non vapulat. At nondum scio, quinam essent, qui vapularent? Idcirco dictum est *Deut. xxv. 4. Os non obturabis bovi, dum triturat*. Sicut oris obturatio est peculiare præceptum negativum, cujus causa vapulat; ita pariter propter omne præceptum negativum vapulabat: Aut dicam sicut propter omne præceptum negativum, in quo sit mandatum: Surge, & fac: Vapulat; ita pariter propter omne præceptum negativum, in quo sit mandatum: Surge, & fac: vapulabit: Idcirco dictum est: *Os non obturabis bovi*. Sicut oris obturatio est peculiaris, in qua non est præceptum: Surge & fac: & ejus causa vapulat; Ita pariter propter omne præceptum negativum, in quo non sit mandatum: Surge, & fac: vapulabit. Rabi Simeon dicit: *Et innoxium judicaverint innocentem, & impium declaraverint impium*. Justificabunt ne vapulet; *Et prosternet eum judex:* Docemur, quod stantes non vapulent: *Et percutiet*. Trientem ictuum adverso, & bessem averso infligit: *Ab anteriori parte*. Ut vapulantem se respiciat, non autem dum vapulat, ejus oculi alio convertantur: Crederem quod deberet vapulare, & mori, & quod deberet vapulare, & rependere? Idcirco dictum est. *Juxta impietatem suam*. Vapulans non debet mori. Crederem quod vapulans deberet rependere? Idcirco dictum est: *Juxta impietatem suam*. Vapulans non rependit: *Numero quadragenarii percutient eum*. Crederem pleno numero quadraginta? Idcirco dictum est: *Numero quadragenarii*. Ut numerus sit proximus quadragenario; R. Jehuda dicit; quadraginta pleno numero. Et ubi vapulabat? Inter ejus humeros: *Percutiet eum*. Non super solum: *Percutiet eum*. Non super ejus tegumentum: *Percutiet eum*. Non vapulabant duo una vice: *Non addet*. Si adderet, transgrediebatur præceptum negativum: Non probo, nisi quando adderent ad numerum, quod de singulis æstimationibus æstimaret Synhedrium, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non addet*. Omnimode. *Verberatione multa*. Non probo nisi de verberatione mul-

נאמר מכה רבה מלמד שאין הראשונה מכה רבה . ונקלה אחיך לעיניך . מיכן אמרו מתקלקל בין בריעי בין במים פטור . רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים . מלמד שכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מיד כריתן . רבי חנניה בן גמלא אומר כל היום קורא אותו הכתוב רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע אבל משלקה הכתוב קוראו אחיך שנאמר ונקלה אחיך . רבי שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע שנאמר כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם . ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. והרי דברים קל וחומר ומה אם מידת פורענות המיטפל בהם בעוברי עבירה הרי הוא כעוברי עבירה . המטפל בעושי מצוה על אחת כמה וכמה. רבי שמעון ברבי אומר ומה הדם שנפשו של אדם יוצאה הימנו הפורש ממנו מקבל שכר טוב גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן. הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות . רבי יהודה אומר הרי הוא אומר מי יגור באהליך . הולך תמים ופועל צדק. לא רגל על לשונו . נבזה בעיניו נמאס . כספו לא נתן בנשך. ובמקום אחר הוא אומר ואיש כי יהיה צדיק ועושה משפט וצדק . וסוף הענין הוא אומר חיה יחיה וכי מה עשה זה אלא כל היושב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה . לא תחסום שור בדישו . אין לי אלא שור מנין לעשות חיה ועוף כיוצא בשור תלמוד לומר לא תחסום שור מכל מקום. אם כן למה נאמר שור . שור אי אתה חוסם אבל אתה חוסם אדם . בדישו אין לי אלא בדישו . מנין לרבות שאר עבודות תלמוד לומר לא תחסום מכל מקום אם כן למה

multa, de pauca unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Ultra istas*. Si ita est: Cur dictum est: *verberatione multa?* Docemur, quod prima non esset verberatio multa. *Et vilescat frater tuus in oculis tuis.* Hinc dixerunt: Si inquinatur, sive fimo, sive urina, liber est. Rabi Jehuda dicit: vir fimo, & mulier urina. Docemur, quod ii, qui teneantur excidiis, si vapulent, absolvantur ab eorum excidio. R. Chananjah ben Gamla dicit: Quotidie legebam hunc textum, in quo dictum est: *Tum erit si verberandus fuerit impius*. Sed postquam vapulavit, textum illum appellat *fratrem tuum*. Dictum est enim: *Et vilescat frater tuus:* R. Simeon dicit: Ab ipso loco eruitur. Dictum est enim: *Levit.* XVIII. 29. *Quia omnis, qui fecerit ex omnibus abominationibus istis, excidentur animæ facientes de medio populi sui*. Pariterque dictum est: *Quæ faciet homo, & vivet in illis:* Ecce argumentum a minori ad majus: Si in proprietate pœnæ, qui associatur peccatoribus, ecce consideratur quasi peccatores; qui associatur iis qui observant præcepta, quanto magis? Rabi Simeon bar Rabi dicit: Si quis ex sanguine, ex quo egreditur anima hominis, se separet, recipit mercedem bonam; Si quis a rapina, & scortationibus, quas anima hominis cupit, & desiderat, se separet, quanto magis merebitur sibi, & generationi suæ, usque ad finem omnium generationum? R. Jehuda dicit: Ecce dictum est *Psal.* XV. 1. *Quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui incedit perfectus, & operatur justitiam, & qui non egit dolum in lingua sua; Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Et alibi dicit. *Et vir qui fuerit justus, & fecerit judicium, & justitiam*. Et in fine subjecti dicit *Vivens vivet Ezech.* III. 21. Quis hoc facit? Nisi qui sedens non faciat peccatum, datur illi merces, quasi observaverit præceptum. *Os non obturabis bovi in trituratione sua*. Non probo nisi de bove, unde probatur, ut consideretur fera & volucris sicut bos? Ex eo quod dictum est: *Os non obturabis*. Omnimode: Si ita est, cur dictum est: *Bovi?* Bovi tu non potes os obturare, at potes obturare homini: *In trituratione sua*. Non probo nisi de trituratione, unde probatur ad includendum reliqua opera? Ex eo quod dictum est: *Os non obturabis*. Omnimode. Si ita est, cur dictum est: *In trituratione sua?* Sicut trituratio est pecu-

נאמר ברישו . מה דייש מיוחד שנידולו מן הארץ ותלוש מן הקרקע בשערת גמר מלאכתו ובשערה שהוא עושה אוכלם. כך כל דבר שנידולו מן הארץ ותלוש מן הקרקע בשערת גמר מלאכתו ובשערה שהוא עושה אוכל . רבי יוסי ברבי יהודה אומר מה דייש מיוחד שעושה בידיו וברגליו ובנופו . יצא העושה בידו וברגליו אבל לא בגופו,

סליק פיסקא

כי ישבו אחים. פרט לאחיו שלא היה בעולמו . מיכן אמרו שני אחים ומרת אחד מהם ונולד להם אח ואחר כך ייבם השני את אשת אחיו . יחדיו פרט לאחים מן האם לפי שמצינו שיש באחים מן התורה ששוה אח מן האם לאח מן האב יכול אף כאן כן תלמוד לומר יחדיו . פרט לאחיו מאמו ומרת אחד מהם אין לי אלא בזמן שהם שנים ומרת אחד מהם מנין אפילו הם מרובים תלמוד לומר ומרת אחד מהם. מנין אפילו מתו כולם , תלמוד לומר ומרת אחד מהם . ולא נאמר אחד אשת אחר מתייבמת ולא אשת שנים. מיכן אמרו שלשה אחים נשואים שלש אחיות נכריות וכו׳ . לא תהיה אשת המרת החוצה לאיש זר . למה אני צריך לפי שאמרנו להלן אשת אחד מתייבמת ולא אשת שנים יכול אף כאן כן תלמוד לומר לא תהיה אשת המרת החוצה לאיש זר . כיצד הוא עושה או חולצרת או מתייבמרת . הנותן גט לעצמו פסלה לעצמו ופסלה על ידי אחים . יכול יהיה גט פוטררת ודין הוא ומה חליצה שאינה פוטררת באשה פוטרת ביבם. גט שפוטר באשה אינו דין שפוטר ביבם תלמוד לומר לא תהיה החוצה לאיש זר . בחליצה . העושה מאמר ביבמתו קנאה לעצמו ופסלה על האחים. יכול יהיה מאמר גומר בה תלמוד לומר יבמה יבוא עליה . ביאה גומררת בה ואין מאמר גומררת בה . יבמה יבוא עליה . בין בשוגג בין במזיד. בין כאונס בין ברצון . ואפילו היא שוגגרת והוא מזיד. או הוא שוגג והיא מזידה . ולקח. ולקחה יבם ויבם ויבמה פרט לצוררת מכל העריורת וכן אמרו חמש עשרה נשים

liaris , quod creſcat ex terra , & evellatur de terra , quo tempore perficitur ejus opus, & quando perficitur , de ea poteſt comedi, ita pariter in omnibus, quæ creſcant ex terra, & evellantur de terra , quando perficitur eorum opus , & quando perficitur, comeditur. R. Joſe bar R. Jehuda : Sicut trituatio eſt peculiaris , quæ perficitur manibus , & pedibus , & corpore ; Excluditur quod perficitur manibus & pedibus , at non perficitur corpore .

Finis textus.

CUM *habitaverint fratres* . Excludit fratrem, qui non ſit in mundo. Hinc dixerunt : Si fuerint duo fratres, & ex his unus moriatur, & illis natus fuerit frater , & deinde contraxerit levirationem ſecundus cum uxore fratris ſui . *Simul*. Excludit fratres ex matre: Quia invenimus eſſe fratres ex lege , in quibus æquiparatur frater ex matre fratri ex patre , crederem in hoc loco ita fuiſſe ? Idcirco dictum eſt : *Simul* . Excludit fratres ex matre : *Et mortuus fuerit unus ex illis* . Non probo niſi quando fuerint duo , & moriatur unus de illis, vel ſi fuerint multi, unde probatur? Ex eo quod dictum eſt : *Et mortuus fuerit unus ex illis*. Et unde probatur, vel ſi moriantur omnes? Ex eo quod dictum eſt : *Et mortuus fuerit unus ex illis*. At non dictum eſt : *Alius ex illis:* Uxorem unius per levirationem ducet, non autem uxorem duorum. Hinc dixerunt. Tres fratres ducunt tres ſorores alienas &c. *Non erit uxor mortui foras viro extraneo*. Cur mihi neceſſe eſt? Quia ibi dixerunt: uxorem unius, non autem duorum per levirationem ducet . Crederem vel in hoc loco ? Idcirco dictum eſt : *Non erit uxor mortui foras viro extraneo* . Quomodo faciet ? Aut diſcalceabit, aut ducet fratriam: Si pro ſe illi dederit libellum repudii, illegitima eſt ſibi , & eſt illegitima propter fratres ſuos. Crederem, per libellum repudii fuiſſe liberam ? Et eſt argumentum : Si diſcalceatio , quæ non liberat uxorem , liberat fratriam , libellus repudii , qui liberat uxorem , non erit æquum , ut liberet fratriam ? Idcirco dictum eſt: *Non erit uxor mortui foras viro extraneo* . Diſcalceatione : Si faciat ſponſalia in leviratu , acquiſita eſt ſibi ipſi , & fit illegitima fratribus : Crederem fuiſſe ſponſalia perfecta ? Idcirco dictum eſt : *Levir ejus ingredietur ad eam :* Congreſſus perficit , at ſponſalia non perficiunt . *Levir ingredietur ad eam:* Sive

פוטרורת צרותיהם וצרורת צרותיהם וכו׳. והיה הבכור אשר תלד . יכול אם היה שמו יוסי יקרא שמו יוסי יוחנן יקרא שמו יוחנן תלמוד לומר על שם אחיו . מכל מקום . אם כן למה נאמר והיה הבכור מלמד שמצוה על הגרול ליבם . אשר תלד . פרט לאיילונירת ושאינה ראויה לילד. יקום על שם אחיו ולא על שם אחי האב . המרת . לפי שנאמר להלן אשרת אחד מתייבמרת ולא אשרת שנים מנין מרת ראשון ייבם שני . מרת שני ייבם שלישי תלמוד לומר המרת. המרת. ריבה הכתוב . ולא ימחה שמו מישראל פרט לסריס ששמו מחוי . ואם לא יחפוץ האיש ולא שלא חפץ בה המקום. מוציא אני ארת העריורת שחייבים עליו מיתורת בירת דין . ועדין לא אוציא ארת העירורת שהם בלא תעשה תלמוד לומר לא אבה יבמי.ולא שלא אבה בה המקום. לקחרת ארת יבמתו. מה אני צריך מפני שנאמר והיה הבכור אשר תלד יכול שאני מוציא עקרה וזקינה ואיילונירת ושאינה ראויה . תלמוד לומר יבמתו . יבמתו השערה . מצוה בבירת דין שיהא בנובהה של עיר ושיהיה בזקנים . מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל . פרט לסריס שאם רצה להקים אינו יכול. שם. רבי יהודה אומר נאמר כאן שם ונאמר להלן שם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן נחלה . מה שם האמור להלן זרע אף שם האמור כאן זרע. בישראל . ולא בגרים . מיכן אמרו שני אחים גרים שהייתה הורתן שלא בקרושתן ולירתן בקדושה פטורים מן החליצה ומן היבום . שנאמר בישראל ולא בגרים . לא אבה יבמי . ולא שלא אבה בה המקום. וקראו לו זקני עירו . מצוה בזקני עירו . ודברו אליו . דברים הנוגים . מה הנונים שאם היה הוא ילד והיא זקינה הוא זקן והיא ילדה . ועמד ואמר . שישאנה לו : כלך אצל כמותך אומר לו למה לך להכניס קטטה לביתך . ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה . מלמד שאין אומרים דבריו אלא בעמידה . לא חפצתי לקחתה. ולא שלא חפץ בה המקום . ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וירקה בפניו . רוק הנראה לעיני הזקנים . מלמד שמתייחדרת עמו לעיני הזקנים . וחלצה

Sive per errorem, ſive conſulto: ſive coactus, ſive libens; Vel ſi ipſa fecerit per errorem, & ille conſulto, aut ille conſulto, & ipſa per errorem: *Et accipiet; & accipiet eam levir, nempe leviratu accipiet eam.* Excludit æmulas ex omnibus inceſtibus: Et ſic dixerunt. Quindecim mulieres liberant ſuas æmulas, & æmulas ſuarum æmularum. *Et erit primogenitus, quem pepererit:* Crederem ſi fuerit nomen Joſe, fuiſſe ei nomen Joſe, ſi Jochanan, fuiſſe ei nomen Jochanan? Idcirco dictum eſt: *nomine fratris ſui.* Omnimode: Si ita eſt, cur dictum eſt: *Et erit primogenitus?* Docemur fuiſſe præceptum majorenni ducere fratriam. *Quem pepererit:* Excludit ſterilem, & quæ non ſit conveniens parere: *Suſcitabit ſemen fratris ſui;* Non autem ſemen fratris patris: *Mortui.* Quia dictum eſt ibi: Uxorem unius, non autem duorum per leviratum ducet. Unde probatur, ſi moriatur primus, quod fratriam ducere debeat ſecundus, ſi moriatur ſecundus, quod fratriam ducere debeat tertius? Ex eo quod dictum eſt: *Mortui, mortui.* Includit textus: *Ne deleatur nomen ejus ex Iſrael:* Excludit eunuchum, cujus nomen deletum eſt: *At ſi noluerit vir:* Non autem ſi noluerit Deus: Excludam ego inceſtus, quorum cauſa tenentur morte per Synhedrium, at non excludam inceſtus, quæ interdicuntur præcepto negativo. Idcirco dictum eſt. *Renuit levir meus:* At non renuit Deus. *Accipere fratriam ſuam.* Quid mihi neceſſe eſt? Quia dictum eſt: *Et erit primogenitus, quem pepererit.* Crederem poſſe excludere vetulam, & ſterilem, & parvulam, & quæ non ſit conveniens? Idcirco dictum eſt. *Fratriam ſuam; fratriam ſuam.* Includit textus: *Et adſcendet fratria ſua ad portam:* Præceptum Synhedrio, ut ſit in loco excelſo civitatis, & conſtet ſenioribus. *Renuit levir meus ſuſcitare nomen fratris ſui in Iſrael.* Excludit eunuchum, qui cupit ſuſcitare, at non poteſt: *Nomen;* Sicut ibi deſignat hæreditatem, ita pariter hoc loco deſignat hæreditatem; Sicut ibi deſignat ſemen, ita pariter hoc loco deſignat ſemen: *In Iſrael:* Non autem in peregrinis. Hinc dixerunt: Si fuerint duo fratres peregrini, qui concepti ſint ſine ſanctitate, & nati ſint in ſanctitate, liberi ſunt a diſcalceatione, & a leviratu. Dictum eſt enim: *In Iſrael:* Non autem in peregrinis: *Renuit levir meus:* At non renuit Deus. *Et vocabunt illum ſeniores urbis ſuæ.* Præceptum incumbit ſenioribus civitatis ſuæ.

Et

נעלו . נעלו שלו . של אחרים מנין תלמוד לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל מכל מקום אם כן למה נאמר וחלצה נעלו פרט לגדול שאין יכול לילך בו ולקטן חופה את רוב הרגל . ושאין לו עקב שחליצתו פסולה היא . מעל רגלו . נאמר כאן רגלו ונאמר להלן רגלו מה להלן ימנית אף כאן ימנית . מיכן אמרו מן הארכובה ולמטה חליצתו כשרה. וירקה בפניו . יכול בפניו תלמוד לומר לעיני הזקנים. רוק הנראה לעיני הזקנים, מיכן אמרו חלצה ורקקה ולא קראתה חליצתו כשרה, קראתה ורקקה ולא חלצה חליצתו פסולה. חלצה. וקראתה אבל לא רקקה רבי אליעזר אומר חליצתה פסולה , ורבי עקיבא אומר חליצתה כשרה. וענתה ואמרה. נאמרה כאן ענייה ונאמרה להלן ענייה מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש . אף ענייה האמורה כאן בלשון הקודש. ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו . רבי אליעזר אומר אשר לא בנה ולא עתיד לבנות . רבי יהושע אומר ככה יעשה בדבר שמעשה מעכב . אמר לו רבי עקיבא משם ראייה ככה יעשה לאיש דבר שהוא מעשה באיש . ונקרא שמו בישראל . רבי ישמעאל אומר חליצה מעכבת ורקיקה מעכבת. בישראל נאמר כאן בישראל ונאמר להלן בישראל . מה בישראל האמור להלן פרט לבית דין של גרים אף בישראל האמור כאן פרט לבית דין של גרים. בית חלוץ הנעל. מצוה בדיינים ולא מצוה בתלמידים . רבי יהודה אומר מצוה על כל העומדים שם

Et loquentur ad eum. Verba convenientia: Quæ sunt verba convenientia? Si ipse fuerit puer, & illa vetula, ille senex, & illa puella: *Et si perstiterit; ac dixerit*: dicat illi: Quæ causa tibi est, ut introducas contentionem in domum tuam: *Et si perstiterit ac dixerit*: *Nolo accipere eam.* Docemur, quod non dicerent verba nisi in consessu: *Nolo accipere eam:* Non autem quod nolit Deus: *Et accedet fratria ejus ad eum in oculis seniorum, & expuet in faciem ejus:* Ut sputum conspiciatur ab oculis seniorum. Docemur, quod uniatur in oculis seniorum. *Et discalceabit calceum ejus:* Sc. calceum illius; de calceo aliorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Discalceatus calceo, discalceatus calceo.* Omnimode: Si ita est, cur dictum est: *Et discalceabit calceum ejus?* Excludit magnum, quo non possit incedere, & parvum, qui non tegat majorem partem sui pedis, & illum, cui non sit calcaneus, cujus discalceatio est illegitima: *Ex pede suo:* Dictum est hic רגלו, pariterque dictum est ibi רגלו, sicut ibi designat dexterum, ita pariter hoc loco dexterum. Hinc dixerunt: Si a genu ad inferiorem partem discalceatio est legitima; *Et expuet in faciem ejus:* Crederem in ejus faciem? Idcirco dictum est: *In oculis seniorum:* sc. sputum, quod conspiciatur ab oculis seniorum: Hinc dixerunt: Si discalceat, & & expuit, at non legit, ejus discalceatio est legitima; si legat, & expuat, at non discalceet, ejus discalceatio est illegitima: Si discalceet & legat, at non expuat, R. Eliezer dicit; ejus discalceatio est illegitima; at R. Akiba dicit; ejus discalceatio est legitima: *Et respondebit & dicet*: Memoratur hic responsio, & memoratur ibi responsio, sicut ibi in lingua sancta, ita pariter hoc loco in lingua sancta: *Sic fiet viro, qui non ædificaverit domum fratris sui:* R. Eliezer dicit: *Qui non ædificaverit*: non autem, qui sit ædificaturus. R. Jehosua dicit: *Sic fiet:* In re, cujus opus impedit. Respondit illi R. Akiba; Propter demonstrationem: *sic fiet viro.* Sc. res, quæ sit opus in viro: *Et vocabitur nomen ejus in Israel.* R. Ismael dicit: Discalceatio impedit, & sputum impedit. *In Israel.* Dictum est hic: *In Israel*, & dictum est ibi: *In Israel*; Sicut ibi excludit Synhedrium peregrinorum, ita pariter hoc loco excludit Synhedrium peregrinorum. *Domus discalceati calceo.* Præceptum incumbit judicibus, non autem discipulis. R. Jehuda dicit: Præceptum incumbit omnibus adstan-

לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל. אמר רבי
יהודה פעם אחרת היינו יושבים לפני רבי
שמעון ואמר לנו ענו כולכם ואמרו חלוץ
הנעל חלוץ הנעל.

סליק פיסקא

כי ינצו אנשים. אין שלום יוצא מתוך
מצות. וכן הוא אומר ויהי ריב בין רועי
מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט מי גרם
ללוט שיפרוש מאותו צדיק הוי אומר
מריבה וכן הוא אומר ועמדו שני האנשים
אשר להם הריב. מי גרם לזה ללקות
הוי אומר זו מריבה. אנשים. אין לי
אלא אנשים. איש עם אשה ואשה עם
איש מנין תלמוד לומר יחדיו מכל מקום
איש ואחיו פרט לעבדים שאין להם אחוזה
וקרבה אשת האחד. אשת איש ולא
אשת שליח בית דין. להציל את אשה
רבי אומר לפי שמצינו שיש מזיקים בתורה
שעשה בהם שאין מתכוין כמתכוין. יכול
אף כאן כן תלמוד לומר במבושיו אין לי
אלא מבושיו. מנין לרבות דבר שיש בו
סכנה תלמוד לומר והחזיקה מכל מקום.
וקצותה את כפה מלמד שאתה חייב
להצילה מנין שאם אין אתה יכול להצילה
בכפה הצילה בנפשה תלמוד לומר לא
תחוס עינך. רבי יהודה אומר נאמר כאן
לא תחוס ונאמר-להלן לא תחוס מה להלן
ממון אף כאן ממון. לא יהיה לך בכיסך
אבן ואבן. יכול לא יעשה ליטרא חצי
ליטרא ורביע ליטרא תלמוד לומר גדולה
וקטנה. גדולה שהיא מכחשת את הקטנה
לא יהיה נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה.
רבי עקיבא אומר מנין שלא יעשה סאה
פחות משקל ולא דינר פחות מטרפעיקא
תלמוד לומר יהיה לך. רבי יוסי ברבי
אומר אם קיימת הרי הוא בלא יהיה לך

ſtantibus in eo loco dicendi. *Diſcalceatus calceo, diſcalceatus calceo:* Dicit Rabi Jehuda: Aliquando ſedebamus coram R. Simeone, qui dixit nobis: Reſpondete omnes & dicite: *Diſcalceatus calceo, diſcalceatus calceo.*

Finis textus.

CUM *concertarint viri*. Pax non egreditur de medio contentionis: Et ſic dictum eſt *Geneſ.* XIII. 7. *Et fuit jurgium inter paſtores gregis Abraham, & inter paſtores gregis Lot.* Quid fecit, ut Lot ſepararetur ab iſto juſto? Ecce dictum eſt: Hæc fuit contentio: Et ſic dictum eſt: *Cum conſtiterint duo viri, quibus fuerit lis:* Quid fecit, ut vapularet? Ecce dictum eſt: Hæc fuit contentio: *Viri*. Non probo niſi de viris, de viro cum muliere, de muliere cum viro unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Simul*. Omnimode: *Vir, & frater ejus*. Excludit ſervos, quibus non eſt poſſeſſio: *Et acceſſerit uxor unius*. Uxor viri, non autem uxor legati Synhedrii: *Ad ſalvandum maritum ſuum*. Rabi dicit: Quia invenimus eſſe damna in lege, in quibus conſideratur qui non habet intentionem ſicut ille, qui habeat intentionem, crederem ita fuiſſe in hoc loco? Idcirco dictum eſt: *pudendum ejus*. Non probo niſi de ejus pudendo: Unde probatur ad includendum rem, in qua ſit periculum? Ex quod dictum eſt: *Et apprehenderit*. Omnimode. *Et extenderit manum ſuam*. Docemur quod obligeris ad ſalvandum. Unde probatur, quod ſi non poſſis ſalvare manu, debeas ſalvare anima ſua? Ex eo quod dictum eſt: *Non parcet oculus tuus*. R. Jehuda dicit: Dictum eſt hic: *Non parcet*. Et dictum eſt ibi: *Non parcet*. Sicut ibi deſignat nummos, ita pariter hoc loco. *Non erit tibi in marſupio tuo lapis, & lapis*. Crederem non licuiſſe libram fieri dimidium libræ, & quartarium libræ? Idcirco dictum eſt: *Magnus, & parvus. Magnus*, qui damno ſit parvo, non accipiet magno, & reſtituat parvo. Rabi Akiba dicit: Unde probatur non licuiſſe fieri ſatum minus pondere, neque denarium minorem ſtatere? Ex eo quod dictum eſt: *Non erit tibi*. R. Joſe bar Rabi dicit: Si conſerves, tranſgrederis præceptum: *Non erit tibi; Non erit tibi in domo tua Epha, & Epha*. Crederem non licuiſſe Cabum facere minus modio, & dimidio modio, & quartario modii? Ex eo quod dictum eſt: *Magnus, & parvus:* Magnus qui damno ſit

par-

לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה . יכול לא יעשה קב תרקב וחצי תרקב ורביע תרקב תלמוד לומר גדולה וקטנה גדולה שהיא מכחשרת את הקטנה שלא יהיה נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה . רבי אליעזר אומר מנין שלא יעשה אדם מדרת ברת ארבעים קבים להיורת מודד בה לתוך ביתו תלמוד לומר לא יהיה לך . אבן שלימה וצדק . מנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעים . או הרי אני מכריע במקום שמעיינים לפחורת מן הדמים או להוסיף על הדמים מנין שאין שומעים לו תלמוד לומר וצדק יהיה לך . מנין שלא ינדוש כמקום שמוחקים לפחורת לו מן הדמים או הריני גודש במקום שמוחקים להוסיף לו על הדמים שאין שומעים לו תלמוד לומר וצדק יהיה לך . מניח אנדרימים על המידורת . מיכן אמרו הסיטון מקנח את מידותיו אחרת לשלשים יום ובעל הבירת אחרת לשנים עשר חודש . רבי אליעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר איפה לפר ואיפה לאיל ואיפה לכבש . מידרת אילים וכבשים אחת היא . אלא מלמוד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה . למען יאריכו ימיך . זו אחת מכל מצות שבתורה שמתן שכרה בצידה . והרי דברים קל וחומר . ומה גרוגרת שאין אחד בן מאה באים מאיסר האיטלקי נאמר בה אריכורת ימים שאר מצורת שיש חסרון כיס על אחרת כמה וכמה . כי תועברת יהוה . יכול לא יהיה חייב עד שיעבור את כולם תלמוד לומר כל עושה אלה אפילו אחרת מהם מיכן אמרו אין מערבים פירות בפירות אפילו חדשים בישנים אפילו סאה בדינר ואפילו יפה בדינר וטריסית לא יערבם וימכרם סאה בדינר כל עושה עול . קרוי חמשה שמורת עול שנאי משוקץ חרם ותועברת . זכור אשר עשה לך עמלק זכור בפה ולא תשכח בלב . וכן הוא אומר שמעו עמים ירגזון . בדרך

parvo, ne accipiat magno, & restituat parvo: Unde probatur, non licuisse fieri mensuram, quæ contineat quatuor cabos, cum qua metiatur in domo sua? Ex eo quod dictum est: *Non erit tibi:* Unde probatur non licuisse mensurare oculo ad oculum, ubi soleat præponderare, neque licuisse præponderare, ubi solent mensurare oculo ad oculum? Ex eo quod dictum est: *Non erit tibi. Lapis perfectus, & rectus.* Unde probatur; si dicat: Ecce mensurabo oculo ad oculum, ubi solent præponderare, aut præponderabo, ubi solent mensurare, ad minuendum, aut ad augendum pretia, quod ei non auscultant? Ex eo quod dictum est: *Et rectus erit tibi;* Unde probatur, si velit accumulare, ubi solent abradere, ad minuendum pretia, si velit abradere, ubi solent accumulare, ad augendum pretia quod ei non auscultant? Ex eo quod dictum est; *Et rectus erit tibi.* Pone operculum super mensuris. Hinc dixerunt: Negotiator purificabit mensuras suas semel trigesimo quoque die, & paterfamilias semel duodecimo quoque mense: Rabi Eliefer ben Chananjah, ben Ezechia, ben Gerion dicit: *Epham pro juvenco, Epham pro ariete, Epham pro agno:* Mensura arietum & agnorum una erat: Nisi quod doceamur, quod Epha magna, & Epha parva vocetur Epha. *Ut prorogentur dies tui:* Hoc est unum ex omnibus præceptis in lege memoratis, ubi sit merces in ejus latere. Ecce argumentum a minori ad majus: Si in caricis, quæ non sunt una ex centum partibus, quæ ingrediantur in Assarium Italicum, memoratur prorogatio dierum, in ceteris præceptis, in quibus est defectus marsupii, quanto magis? *Abominatio Domini:* Crederem non fuisse reum, nisi totum transgrederetur? Idcirco dictum est: *Omnis qui fecerit ista:* Vel unum ex istis. Hinc dixerunt; Non possunt commiscere fructus cum fructibus, vel novos cum veteribus, vel satum in denario, vel Epham in denario, & tremissem non commiscebit, ut vendat satum denario: *Omnis faciens perversitatem:* Quinque nominibus appellatur: Iniquitas, perversitas, detestatio, anathema, & abominatio: *Memento quid fecerit tibi Amalec:* Memorato ore, & ne oblivifcaris corde: Et sic dictum est Exod. XV. 14. *Audierunt populi, contremuerunt: In via.* Tempore defatigationis vestræ: *In exitu vestro.* Tempore redemtionis vestræ. *Quomodo insidias fecerit tibi in via:* Non significat קרך nisi

בשערת טירופכם . בצאתכם בשערת נאולתכם. אשר קרך בדרך. אין קרך אלא נזדמן לך. ויזנב בך כל הנחשלים אחריך מלמד שלא היה הורג אלא בני אדם שנימכו מדרכי המקום ונתשלו תחרת כנפי המקום. ואתה עיף ויגע . והיה בהניח יהוה אלהיך לך מכל אויביך מסביב שלא תאגוד עליך אגודה . בארץ אשר יהוה אלהיך . מה שאתה יורש אתה מבקש. תמחה את זכר עמלק . ולהלן הוא אומר כי מחה אמחה את זכר עמלק . ואומר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדור דור.

סליק סידרא

פרשת כי תבא

והיה כי תבוא אל הארץ . אין והיה אלא מיד . כי תבוא אל הארץ . עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ . אשר יהוה אלהיך . וירשת וישבת בה. מה שתירש תכבש ותשב. ולקחת מראשית כל פרי האדמה . יכול כל הפירות כולם חייבים בביכורים תלמוד לומר מראשית ולא כל ראשית . ועדין איני יודע איזה מין חייב ואיזה מין פטור הריני דן נאמר הכא ביכורי ציבור ונאמר הכא ביכורי יחיד . מה ביכורי ציבור שנאמר להלן משבעת המינים אף ביכורי יחיד משבעת המינים . ומה להלן חיטים ושעורים אף כאן חיטים ושעורים . מנין לרבות שאר מינים תלמוד לומר ביכורי ארמתך . ריבה אחר שריבה הכתוב מיעט הא אין עליך לדון אלא כדין הראשון . נאמר הכא ביכורי יחיד ונאמר הכא ביכורי ציבור . מה ביכורי ציבור משבעת המינים האמורים בשבח הארץ. ואילו הם חיטה ושעורה ונפן ותאינה ורימון ארץ זית שמן ודבש זית. זה זית אגורי . דבש . זה דבש תמרים . מראשית. אפילו אשכול אחד ואפילו גרוגרות אחד . כל פרי . פרי אתה מביא ביכורים . ואין אתה מביא יין ושמן ביכורים . האדמה . פרט לעריסים ולחבורות ולסיקרקון ולגזלן שאין מביאים משום שנאמר ראשית ביכורי ארמתך . אשר תביא מארצך. כל זמן שהם מצויים על פני ארצך . יכול

nisi locum tibi præparatum. *Et decaudaverit tibi omnes debiles*. Docemur, quod non interficeret nisi homines, qui declinarent a viis Dei, & debilitarentur desubter alis Dei. *Cum esses lassus & æger: Erit ergo quum requiem dederit tibi Dominus Deus tuus ab omnibus inimicis tuis circumcirca: In terra, quam Dominus Deus tuus:* Ne facias fasciculum. Quam hæreditabis, tu quæres: *Delebis memoriam Amalec:* Et dictum est *Exod.* XVII. 14. *Quod delendo delebo memoriale Amalec*. Pariterque dictum est ibid. *Quod per potentiam super thronum majestatis bellum Domini cum Amalec a seculo in seculum*.

Finis Ordinis,

Parascha, quæ inscribitur:
Quum veneris.

E*T erit, quum veneris in terram:* Non significat; *Et erit:* nisi statim: *Quum veneris in terram:* Fac præceptum dictum in subjecto, ut per ejus mercedem ingrediaris in terram: *Quam Dominus Deus tuus: Et hæreditabis, & habitabis in ea:* Quam hæreditabis, subiges, & incoles: *Et accipies de principio omnium fructuum terræ:* Crederem omnes fructus fuisse obligatos ad primitiva? Idcirco dictum est; *De principio:* Non autem omne principium: At nondum scio, quæ species obligaretur, & quæ species non obligaretur. Ecce argumentum. Memorantur hic primitiva cœtus, pariterque memorantur ibi primitiva privati; Sicut primitiva cœtus ibi dicta ex septem speciebus, ita pariter primitiva privati ex septem speciebus: Sicut ibi triticum, & hordeum, ita pariter hoc loco triticum & hordeum: unde probatur ad includendum reliquas species? Ex eo quod dictum est: *Primitiva terræ tuæ:* Si fit inclusio post inclusionem, textus excludit; Ecce non potes differere nisi juxta primam rationem: Memorantur hic primitiva privati, pariterque memorantur ibi primitiva cœtus: Sicut primitiva cœtus ex septem speciebus memoratis in laudem terræ, quæ sunt triticum, & hordeum, & vitis, & ficus, & malogranatum; *Terra olivæ olei, & mellis: Olivæ*. Hæc est oliva pinguis. *Mellis:* Hoc est mel palmarum; *De principio:* Vel racemum unum, vel granum unum. *Omnium fructuum:* Fructus tu debes afferre primitiva, at non potes afferre vinum & oleum primitiva: *Terræ*. Excludit aroma,

שאתה קורא כל זמן שאתה מביא תלמוד לומר ואכלת ושמחת. אין קריאת לא בשעת שמחה. כשתימצי לומר מעצרת ועד החג מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא רבי יהודה בן בתירה אומר מביא וקורא. אשר יהוה אלהיך נותן לך. פרט לנוטע בכל שלו. ומבריך בתוך של יחיד או בתוך של רבים. והמבריך בתוך של רבים או מתוך של יחיד לתוך שלו והנוטע בתוך שלו והמבריך בתוך שלו ודרך הרבים ודרך היחיד באמצע הרי זה אינו מביא. רבי יהודה אומר בזה מביא מן זה הטעם אינו מביא משום שנאמר בכורי ארמתך עד שיהו כל הגדולים מארמתך. ושמת בטנא. מלמד שטעונים כלי. והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו. זה שילה ובית עולמים. ובאת את הכהן אשר יהיה בימים ההם. זו היא שאמר רבי יוסי הגלילי. וכי עלה על דעתך שתלך אצל כהן שלא היה בימיך לא כהן שהוא כשר וכן הוא אומר את תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה, הגדתי היום. פעם אחת אתה קורא בשנה ואין אתה קורא פעמים בשנה כי באתי את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם. פרט לגרים. ולתת לנו. פרט לעבדים. רבי שמעון אומר פרט לשבעבר הירדן שנטלו מעצמם. ולקח הכהן הטנא מידך. מיכן אמרו העשירים מביאים בקלתות של כסף ושל זהב. ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה וסלים ניתנים לכהנים לזכות מתנה לכהנים. מידך, מלמד שטעונים תנופה

ma, condimenta, & rapta quæ non afferuntur: Idcirco dictum est: *Principium primitivorum terræ tuæ, quod adduces ex terra tua.* Quandiu deprehendentur super faciem terræ tuæ? crederem, quod legere deberes omni tempore, quo adduceres? Idcirco dictum est: *Et comedes & lætaberis:* Non est lectio nisi tempore lætitiæ: Quasi deprehenditur, quod dicat: A festo Pentecostis usque ad festum tabernaculorum debet adducere, & legere: A festo tabernaculorum usque ad Canucah adducat at non legat? Rabi Jehuda ben Bethera dicit: Adducet, & leget: *Quam Dominus Deus tuus dat tibi.* Excludit qui plantat in agro suo, & propagat in agro privati, aut in agro publico, & propagat in agro publico, aut ex agro privati in agro suo, & qui plantat in agro suo, & propagat in agro suo, si fuerit via publica & via privata in medio, iste non adducet. Rabi Jehuda dicit: Si ex hoc adducat ex illo saporem, non adducet, quia dictum est: *Primitiva terræ tuæ.* Donec omnia crescant ex terra tua: *Et pones in canistro.* Docemur, quod requirerent vas: *Et venies ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus:* Hic est Silo, & domus seculorum. *Et adduces ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis.* Hoc est, quod dicebat R. Jose Galilæus: Putasne, quod adire debeas sacerdotem, qui non fuerit in diebus tuis? Sed designat sacerdotem, qui sit legitimus: Et sic dictum est *Eccles.* VII. 12. *Ne dicas: Quid putas causæ, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? Et dices ei:* Quod non fueris ingratus: *Profiteor hodie.* Semel in anno tu debes legere, at bis in anno non debes legere: *Quod ingressus sum terram quam juravit Dominus patribus nostris.* Excludit peregrinos: *Dare nobis.* Excludit servos: R. Simeon dicit: Excludit regionem trans Jordanem, quam per se abstulerunt. *Et accipiet sacerdos canistrum de manu tua:* Hinc dixerunt: Divites adducebant primitiva in canistris argenteis, & aureis, & pauperes in canistris vimineis ex salicibus decorticatis, & dabant sacerdotibus, propter meritum doni sacerdotii. *De manu tua.* Docemur, quod requireret ventilationem: R. Elieser ben Jacob dicit: *Et dimittet illud coram altari Domini Dei tui:* Quandiu tibi erit altare, erunt tibi primitiva; quandiu vero tibi non erit altare, tibi non erunt primitiva: Hinc dixerunt; Si surriperentur, aut amitterentur, de eorum cautione tenebatur: Si pollueruntur in ario, ventilabat, at non

רבי אליעזר בן יעקב אומר והנחתו לפני מזבח יהוה אלהיך . כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים . וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים . מיכן אמרו נגנבו או שאבדו חייב באחריותם . נטמאו בעזרה מניף ואין קורא . וענית ואמרת. נאמר כאן ענייה ונאמר להלן ענייה . מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש . מיכן אמרו כל מי שהוא יודע לקרות קורא . וכל מי שאינו יודע לקרות מקרים אותו. נמנעו מלהביא . התקינו להיות מקרים את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע סמכו על המקרא. וענייה . אין ענייה לא מפי אחרים . ואמרת לפני יהוה אלהיך . ארמי אובד אבי . מלמד שלא ירד יעקב לארם לא לאובד. ומעלה על לבן הארמי כאלו איבדו . וירד מצרימה . מלמד שלא ירד להשתקע לא לגור שם. שמא תאמר ירד ליטול כתר מלכות תלמוד לומר ויגר שם . יכול באוכלוסין הרבה תלמוד לומר במתי מעט כמה שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ויהי שם לגוי גדול . מלמד שהיו ישראל מצויינים שם . וירא את עניינו. כמה שנאמר וראיתן על האבנים ואת עמלנו . כמה שנאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכו׳. אגדה. רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ״ך עד״ש באח״ב. ויביאנו אל המקום הזה . זה בית המקדש . או יכול זה ארץ ישראל כשהוא אומר ויתן לנו את הארץ הזאת . הוי אומר זו ארץ ישראל ומה תלמוד לומר ויביאנו אל המקום הזה בשכר ביאתנו אל המקום הזה ניתן לנו את הארץ הזאת. ארץ זבת חלב ודבש . נאמר כאן ארץ זבת חלב ודבש ונאמר להלן ארץ זבת חלב ודבש. מה להלן ארץ חמשת עממים אף כאן ארץ חמשת עממים . מיכן היה רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאים ביכורים מעבר לירדן שאינה זבת חלב ודבש. ועתה מיד . תנה . בשמחה . הבאתי. משלי. מראשית כל פרי האדמה . מיכן אמרו יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה . אשכול שביכר . רימון שביכר קושרים אותו בגמי ואומר הרי אילו ביכורים . אשר נתת ליהוה . מיכן אמרו האפוטרופוס והעבד ושליח אשה וטומטום

non legebat. *Et respondebis & dices:* Memoratur hic responsio, & memoratur ibi responsio, sicut ibi in lingua sancta, ita pariter in hoc loco in lingua sancta: Hinc dixerunt; qui sciebat legere, legebat, qui nesciebat legere, ipsi legebant; prohibuerunt, ut adduceret; Statuerunt ut legeret ille, qui sciebat legere, & ille, qui legere nesciebat, innitebatur legenti. *Et respondebis.* Responsio non erat nisi ex ore aliorum. *Et dices coram Domino Deo tuo: Aramæus perdidit patrem meum.* Docemur, quod non descenderit Jacob in Aram nisi ut perderetur. Et imputatur Aramæo Labani, quasi eum perdiderit. *Et descendit in Ægyptum.* Docemur quod non descenderit ut ibi consisteret sed ut ibi peregrinaretur. Fortasse dices: Descendit ad accipiendum coronam regni: Idcirco dictum est: *Et peregrinatus fuit ibi.* Crederem cum multis turmis? Idcirco dictum est: *Cum viris paucis.* Sicuti dictum est: *Septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, & fuit ibi in gentem magnam:* Docemur, quod Israelitæ ibi habuerint præcepta: Et vidit afflictionem nostram. Sicuti dictum est *Exod.* I. 15. *Videbitis super lapidem. Et laborem nostrum:* Sicuti dictum est ibi: *Omnem filium natum in flumen projicietis illum:* Agada. R. Jehuda dedit in illis signa דצ״ך עד״ש באח״ב: *Et adduxit nos in locum istum.* Hæc est domus sanctuarii: Aut crederem hanc fuisse terram Israel? Quando vero dicit: *Et dedit nobis terram istam.* Ecce terra Israel memorata est: Et cur dictum est: *Et adduxit nos in locum istum.* Propter mercedem adventus nostri ad locum istum dedit nobis terram istam. *Terram fluentem lacte & melle:* Dictum est hic: *Terram fluentem lacte, & melle;* Pariterque dictum est ibi: *Terram fluentem lacte & melle:* Sicut ibi designat terram quinque populorum, ita pariter hoc loco designat terram quinque populorum; Hinc dicebat R. Jose Galilæus; Non adducebant primitiva ex regione trans Jordanem, quia non fluebat lacte & melle: Et *Nunc:* statim: *Ecce in lætitia adduxi:* De meo: *De principio omnium fructuum terræ:* Hinc dixerunt: Descendit homo in agrum suum, & contemplabitur ficum, quæ primum protruserit, botrum, qui primum protruserit, malogranatum, quod primum protruserit, dein colligabat junco dicens. Ista sint primitiva: *Quam dedit mihi Dominus:* Hinc dixerunt: Procurator, & servus, & legatus mulieris, & obstru-

ואנדרוגינוס מביאים ואין קורים . יכשא יכול לומר אשר נתת לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך. מלמד שטעונים הנפת שתי פעמים אחת בשעה קריאה ואחת בשעת השתחואה ושמחת. בכל מיני שמחות. בכל הטוב. זה השיר . אשר נתן לך יהוה אלהיך ולביתך . מלמד שאדם מביא ביכורים מכנסי אשתו וקורא . אתה והלוי והגר אשר בקרבך . מיכן אמרו ישראל ממזרים מותרים אבל לא גרים ועבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ . כי תכלה לעשר יכול בחנוכה נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ . מה קץ האמור להלן רגל אף קץ האמור כאן רגל . אי מה קץ האמור להלן חג המצות אף כאן חג המצות, נאמר להלן חג הסוכות ונאמר כאן חג הסוכות . תלמוד לומר כי תכלה לעשר , רגל שכלו בו מעשרות הוי אומר זה פסח. מיכן אמרו ערב יום טוב של פסח האחרון של רביעית ושל שביעית הוה ביעור השנה שלישית . יכול אף שנת שביעית תהא חייבת במעשר תלמוד לומר בשנה השלישית . שנה שחייבת במעשר יצאת שנה שביעית שאינה חייבת במעשר יכול שני מעשרות נוהג בה. אין לי אלא מעשר עני שבו דיבר הכתוב מנין לרבות שאר מעשרות תלמוד לומר מעשר תבואתך ריבה . ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה . תן לכל אחד ואחד חלקו. ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שבעם מיכן אמרו אין פוחתים לעני בגורן מחצי קב חיטים או קב שעורים דברי רבי יהודה רבי אומר חצי קב . בשעריך. מלמד שאין מוציאים אותו מן הארץ לחוצה לארץ , אמרו משפחת בית נבלטה היתה בירושלם ונתנו להם חכמים שש מאות ככרי זהב ולא רצו להוציאם חוץ לירושלם. ואמרת . בלכל שון. לפני יהוה אלהיך

obſtructus, & androgynus adducebant, at non legebant, quia non poterant dicere: *Quam dedit mihi Dominus: Et demittes illud coram Domino Deo tuo, & te incurvabis coram Domino Deo tuo:* Docemur, bis fuiſſe ventilanda, primum tempore lectionis, & iterum tempore adorationis: *Et lætaberis:* Omnibus ſpeciebus lætitiæ: *In omni bono.* Hoc eſt canticum: *Quod dedit tibi Dominus Deus tuus, & domui tuæ.* Docemur, quod vir poſſet adducere primitiva de facultatibus uxoris ſuæ, & legere: *Tu & Levita, & peregrinus, qui fuerit in medio tui.* Hinc dixerunt; Iſraelitis ſpuriis permiſſum erat, non autem proſelytis & ſervis liberatis, quibus non erat pars in terra. *Cumque compleveris decimare.* Crederem in Chanucah? Memoratur hic קץ, pariterque ibi קץ memoratur; ſicut ibi deſignat feſtum, ita pariter hoc loco deſignat feſtum: Aut ſicut ibi deſignat feſtum azymorum, ita pariter hoc loco deſignabit feſtum azymorum. Memoratur ibi feſtum tabernaculorum, pariterque memoratur hic feſtum tabernaculorum: Idcirco dictum eſt. *Cumque compleveris decimare.* Feſtum, in quo omnes decimæ perficiuntur; Hoc eſt Paſcha; Hinc dixerunt; In veſpera ultimi feſti Paſchatis anni quarti & ſeptimi erat remotio anni tertii. Crederem etiam anno ſeptimo decimare debuiſſe? Idcirco dictum eſt: *In anno tertio.* Anno in quo erat decimandum; Excluditur annus ſeptimus, in quo non erat decimandum; Crederem in eo duas decimas fuiſſe obſervandas? Non probo niſi de decima pauperis, de qua loquitur textus, unde probatur ad includendum reliquas decimas? Ex eo quod dictum eſt; *Decimam proventus tui.* Includit. *Et dabis Levitæ, peregrino, pupillo, & viduæ.* Da ſingulis ſuam partem; *Et comedent in portis tuis, & ſaturabuntur.* Da illis, ut poſſint ſaturari. Hinc dixerunt; Non diminuunt pauperi in area de dimidio cabo tritici, aut de cabo hordei; Verba R. Jehuda. Rabi dicit; De dimidio cabo; *In portis tuis;* Docemur, quod eam non educerent de terra extra terram; Dixerunt; Familia domus Nibleta erat Hieroſolymæ, cui dederunt ſapientes ſexcenta talenta aurea, at noluerunt educere extra muros Hieruſalem: *Et dices.* Quavis lingua; *Coram Domino Deo tuo.* Hæc eſt confeſſio decimæ; *Removi ſanctum ex domo.* Hæc eſt decima ſecunda, & planta anni quarti; *Atque etiam dedi Levitæ.* Hæc eſt ſeparatio, & ſeparatio decimæ; *Peregrino,*

זה וידוי מעשר . ביערתי הקודש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי . וגם נתתיו ללוי. זה תרומה ותרומת מעשר. לגר ליתום ולאלמנה . זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה . אף על פי שאין מעכבים את הוידוי . דבר אחר מן הבית . זו חלה. דבר אחר מן הבית. כיון שהפרשתי מן הבית אין את נזקק לכל דבר . ככל מצותי. שאם הקדים מעשר ראשון לשני אין בכך כלום. כאשר ציויתני. לא נתתיו למי שאינו ראוי . לא עברתי ממצותיך . לא הפרשתי ממין על שאינו מינו. לא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש . ולא שכחתי לא שכחתי מהזכיר שמך ולברכך . לא אכלתי באוני ממנו. הא אם אכלו אינו יכול להתוודות . ולא בערתי ממנו בטמא. בין שהוא טמא ואני טהור . או הוא טהור ואני טמא . לא נתתי ממנו למת . לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת דברי רבי ﭏיעזר . אמר לו רבי עקיבא אם למת אם לחי. אמור . מה תלמוד לומר למת שלא החלפתי אפילו בדבר טהור . שמעתי בקול יהוה ﭏהי . והבאתיו לבית הבחירה . עשיתי ככל אשר ציויתני . שמחתי ושמחתי בו . השקיפה ממעון קדשך . עשינו מה שגזרת בנו. עשה עמנו מה שהבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו'.

סליק סידרא

פרשת נצבים

אתם נצבים היום כולכם . ויאמר יהוה ﭏ משה הן קרבו ימיך למות . רבי שמעון בן יוחי אומר . ברוך דיין האמת שאין עולה ומשוא פנים לפניו וכן הוא אומר ﭏ תאמינו ברע וﭏ תבטחו באלוף כי כל אח עקוב יעקוב . משיב משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הואיל ואני נפטר ביבסיס גדול מן העולם הראיני אדם נאמן שיעמוד על ישרﭏ שיוצא ידיהם לשלום . וכן הוא אומר אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם . ואומר ויאמר יהוה ﭏ משה קח לך את יהושע בן נון. ואומר אחות לנו קטנה ושדים אין לה. ארבע מלכיות מושלות בהם בישרﭏ . ואין

grino, *pupillo*, *& viduæ*. Hæc est decima pauperis & spicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus, quamvis non impediant confessionem? Alia expositio; *Ex domo*. Hæc est placenta: Alia expositio: *Ex domo*. Postquam separasti ex domo, tibi nulla erit cura: *Juxta omne præceptum tuum*. Si antecedat decima prima secundam, nihil inservit: *Sicut præcepisti mihi*. Non dedi ex ea illi, qui non sit dignus: *Non diverti a præceptis tuis*. Non separavi speciem ex altera specie, non avulsum pro adhærente, neque adhærens pro avulso, neque novum pro vetere, neque vetus pro novo. *Neque sum oblitus:* Non oblitus sum memorare nomen tuum, & tibi benedicere: *Non comedi in luctu meo ex illa:* Ecce si comedisset, non poterat confiteri; *Neque insumsi quicquam ex eo in immunditie*. Sive illa fuerit immunda, & ego mundus, sive illa fueri munda, & ego immundus: *Non dedi ex ea pro mortuo*. Non emi ex ea arcam, & involucra pro mortuo. Verba R. Elieser: Respondit illi R. Akiba: Tam pro mortuo, quam pro vivente, dic, cur dictum est: *Pro mortuo?* Quia non commutavi vel pro re munda: *Auscultavi voci Domini Dei mei:* Et adduxi in domum electam: *Feci juxta omne, quod præcipisti mihi*. Lætatus sum & lætatus sum in ea. *Prospice de habitaculo sanctitatis tuæ*. Fecimus, quod decrevisti de nobis; Fac nobiscum, quod promisisti. *Prospice de habitaculo sanctitatis tuæ de cœlis &c.*

Finis ordinis.

Parascha, quæ inscribitur.
Stantes.

VOS stantes estis bodie omnes: Et dixit Dominus ad Mosen: Ecce appropinquarunt dies tui ad moriendum. Rabi Simeon ben Jochai dicit: Deus S. B. est judex veritatis, in cujus conspectus non est iniquitas, neque acceptio personarum: Et sic dictum est *Mich*. VII. 5. *Nolite credere amico, & nolite confidere in duce*. Pariterque dictum est *Jerem*. IX. 4. *Quia omnis frater supplantans supplantabit*. Respondit Mose coram Deo S. B. Domine mundi; quoniam ego discedo cum decore de mundo, ostende mihi virum fidelem, qui præficiatur Israelitis, qui educat eorum manus in pacem; Et sic dictum est: *Qui egrediatur ante eos, & qui proficiscatur ante eos*. Pariterque dictum est: *Et dixit Dominus Mosi*. *Cape tibi Josue filium Nun*.

בהם נבון ואין בהם חכם בימי אחאב מלך ישראל ובימי יהושפט מלך יהודה היו ישראל נפוצים על ההרים כצאן אשר אין להם רועה. ויאמר יהוה אל משה קח לך את יהושע בן נון נברתן כמותך. קח לך אין לך אלא לקיחה לפי שאין חבר נקנה אלא בקשי קשיין. מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו להיות קונה קורא עמו ושונה עמו ואוכל עמו ושותה עמו ונולה לו כל סתריו. וכן הוא אומר וחוט המשולש לא במהרה ינתק. משיבו רוח הקודש למשה תן לו מתורגמן ליהושע והוא שואל ודורש ומורה בהוריות בחייך כשתיפטר לא יהו ישראל אומרים לו בחיי רבך לא היתה מדבר ועכשיו אתה מדבר ויש אומר שהעמידו מן הארץ והושיבו בין ברכיו והיה משה וישראל מגביהים ראשם לשמוע קול דבריו של יהושע. ומהו אומר ברוך יהוה אשר נתן תורה לישראל על ידי משה רבינו כך דבריו של יהושע. רבי נתן אומר משה היה מתעצב בלבו שלא עמד אחד מבניו אמר לו המקום והלא בני אחיך אהרן כאלו הן בניך ואף מי שאני מעמיד על ישראל ילך ויעמוד על פתחו של אלעזר. משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן ראוי למלכות נטל המלכות ממנו ונתנו ביד אוהבו אמר לו אף על פי שנתתי לך גדולה לך ועמוד על פתחו של בני כך אמר הקדוש ברוך הוא ליהושע לך ועמוד על פתחו של בני אלעזר. ולפני אלעזר הכהן יעמוד. באותה שעה נתגבר כוחו של משה והיה מחזק את יהושע לעיני כל ישראל שנאמר ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעני כל ישראל חזק ואמץ. הנה עם שאני מוסרם לך עדין גדיים. ועדין תינוקות הם אל תקפיד עליהם על מה שהם עושים שאף ריבים לא הקפיד עליהם על מה שעשו שנאמר. כי נער ישראל ואוהבהו. רבי נחמיה אומר אין לי רשות הא יש לי אכניסם בתוך אהלי רועים. אמר מר שיהיו דורשים בו. מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על גבי החמור והיו תלמידים מהלכים אחריו וראה ריבה אחת מלקטת שעורים מתחת רגלי בהמתם של ערביים כיון שראתה את

Nun. Et similiter dictum est *Cantic.* VIII. 8. *Soror nostra parva, & ubera non habet*. Quatuor regna dominata sunt Israelitis, in quibus non fuit intelligens, neque sapiens in diebus Achab regis Israel; & in diebus Josaphat regis Juda; dispersi erant Israelitæ in montibus sicut oves, quibus non est pastor. *Et dixit Dominus Mosi: Cape tibi Josue filium Nun; Corrobora eum sicut te. Cape tibi:* Non est tibi nisi acceptio; Quia socius non acquiritur nisi difficiliter. Hinc dixerunt: Acquiret sibi homo socium, ut acquirat legentem secum, dormientem secum, edentem secum, & bibentem secum, & revelantem occulta. Et sic dictum est *Eccles.* IV. 12. *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Respondit Spiritus Sanctus Mosi; Assigna interpretem Josue, & ille interroget, & inquirat, & ceat in documentis: Per vitam tuam quando ex hac vita dimitteris, ne illi dicant Israelitæ: Vivente magistro tuo non es locutus, & nunc loqueris? Et alii dicunt; quod erexerit eum de terra, & statuerit inter ejus genua, & Mose & Israelitæ extulerint capita sua ad audiendum vocem verborum Josue: Et quid dixit? Benedictus Dominus, qui dedit legam Israel per Mosen magistrum nostrum: Hæc fuerunt verba Josue. R. Nathan dicit: Mose mærebat in corde suo, quod nemo de filiis suis fuisset præfectus: Dixit illi Deus: Atqui filii fratris tui Aharon sunt sicut filii tui; & quamvis ego eum præfecerim Israeli, tamen veniet, & consistet ad portam Eleazaris: Cuinam hoc simile est? Simile regi terrestri habenti filium dignum regno, aufert illi regnum, & dat in potestate amici sui, ei dicens; Licet dederim tibi magnificentiam, abi & consiste ad portam filii mei: Sic dixit Deus Josue; Vade & consiste ad portam filii mei Eleazaris: *Et coram Eleazaro sacerdote stabit*. Eo tempore corroborata est virtus Mosis, & confirmavit Josue in oculis universi Israelis: Dictum est enim: *Et vocavit Mose Josue, & dixit ei in oculis universi Israelis. Fortifica & corrobora eum*. Ecce populus, quam ego trado tibi, adhuc sunt hædi, & pueri, ne anxius sis, contra illos de his quæ faciunt, vel si fuerint contentiosi, ne sis anxius de his quæ faciunt; Dictum est enim *Ose.* XI. 2. *Quia puer est Israel, & amavit illum*. R. Nehemia dicit: Non est mihi facultas, ecce est mihi, qui introducat illos intra tabernacula pastorum: Dicit Mor, quod in eo inquirant: Narratur historia de Raban Jochanan ben Zachai, qui equitabat

רבן יוחנן בן זכאי נתעטפה בשערה ועמדה לפניו ואמרה לו רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה לו בתו של נקרימון בן גוריון אני ולא זכור אתה שחתמת בכתובתי. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו אני חתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב. של בית חמיה. ושל בית ריבה לא היו נכנסים להר הבית להשתחוות עד שהיו פורסים להם כלי מילת תחת רגליהם ונכנסים ומשתחוים וחוזרים לבתיהם בשמחה וכל ימי בקשתי מקרא זו ומצאתיו אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים אל תקרי גדיותיך כי אם גויותיך שכל זמן שישראל עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם· וכשאין עושים רצונו של מקום מוסרם ביד אומה שפלה. ולא ביד אומה שפלה כי אם תחת רגלי בהמתן· בשנה אחת מתו שלשה צדיקים משה ואהרן ומרים שוב לא מצאו ישראל נחת רוח אחרי משה שנאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא בשנה אחת מתו שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם שלא מתה מרים נסתלקה הבאר. וחזרה בזכות משה ואהרן. מן אהרן ביטל עמוד ענן וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה בטלו שלשתם ולא חזרו באותה שעה היו ישראל נפוצים וערומים מכל מצוה נתקבצו כולם אצל משה ואמרו לו היכן אהרן אחיך אמר להם אלהים גנזו לחיי עולם. ולא היו מאמינים בו· אמרו לו יודעים אנו בך שקפדן אתה שמא אמר לפניך דבר שאינו הגון וקנסתה עליו מיתה. מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל מיטתו של אהרן ותלאה בשמי שמים והיה הקדוש ברוך הוא מספיד עליו ומלאכי השרת עונים אחריו ומה היו אומרים זה הפסוק תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. באותה שעה אמר לו הקדוש ברוך הוא למלאך המות. לך והבא לי נשמתו של משה הלך ועמד

bat ſuper aſino, & poſt eum diſcipuli ſequebantur; vidit puellam colligentem hordea ſub pedibus jumentorum Arabum, quando vidit Raban Jochanan ben Zachai operuit comam ſuam, & ſtans coram eo dixit. Rabi nutri me: Dixit illi: Cujuſnam es filia? Reſpondit: Filia Nicodemon ben Gorion ego ſum; Et nunc non recordaris, quod obſignaveris in meo inſtrumento dotali? Dixit Raban Jochanan ben Zachai diſcipulis ſuis: Ego obſignavi in hujus inſtrumento dotali, & in eo legi millia millium denariorum aureorum: familia ſui ſoceri, & familia hujus puellæ non ingrediebantur in montem domus ad adorandum, niſi prius illis expandiſſent veſtes laneas ſub eorum pedibus, & ingredientes adorabant, & cum gaudio revertebantur in domos ſuas: Et cunctis diebus vitæ meæ perſcrutatus ſum hunc textum *Cant.* I. 7. *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum.* Ne legas גדיותיך ſed גויותיך quia omni tempore, quo Iſraelitæ faciunt voluntatem Dei, nulla natio & lingua illis dominatur; quando vero non faciunt voluntatem Dei, traduntur in poteſtatem nationis humilis: Non ſolum in poteſtatem nationis humilis, ſed etiam ſub pedibus ejus jumentorum. Anno uno mortui ſunt tres juſti, Moſe, Aharon, & Mirjam: Præterea non invenerunt Iſraelitæ quietem ſpiritus poſt Moſen: Dictum eſt enim *Zachar.* XI. 8. *Et ſuccidi tres paſtores in menſe uno.* Num menſe uno mortui ſunt? Atqui anno uno mortui ſunt: Dictum eſt enim *Pſal.* XLVII. 10. *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham.* Sed poſtquam mortua eſt Mirjam, ſublatus eſt fons, & non fuit reſtitutus niſi propter meritum Moſis, & Aharon: Mortuus eſt Aharon & ſublata eſt columna nubis, & reſtituta eſt propter meritum Moſis: mortuo Moſe, hæc tria omnia ſublata ſunt, eo tempore diſperſi, & nudati fuerunt Iſraelita ab omnibus præceptis; Convenerunt omnes prope Moſen, dicentes: Ubi eſt Aharon frater tuus? Reſpondit illis: Deus illum abſcondit in vita æterna. At illi non crediderunt, ſed dixerunt: Scimus, quod eum abſcideris: fortaſſe dixit coram te verbum rectum, & eum morte mulctaſti. Qui fecit Deus S. B? Apprehendens lectum Aharon appendit in cœlis, & Deus S. B. lamentabatur, & poſt eum Angeli miniſterii reſpondebant: At quid dicebant? Textum hunc legis:

Ma-

לפניו אמר לו משה במקום שאני יושב
אין לך רשות לעמוד ואתה אומר לי
תן לי נשמתך נער בו ויצא בנזיפה הלך
מלאך המות והשיב דבריו לפני הגבורה
אמר לו המקום למלאך המות לך והבא
לי נשמתו הלך למקומו בקשו ולא מצאו.
הלך אצל הים אמר לו ראית את משה
אמר לו מיום שהעביר את ישראל
בתוכי שוב לא ראיתיו. הלך אצל הרים
ובקעות אמר להם ראיתם את משה
אמרו לו אלהים הבין דרכו אלהים גנזו
לחיי העולם הבא, ואין כל בריה
יודעת בו שנאמר ויקבור אותו בגיא:
כיון שמת משה היה יהושע בוכה
וצועק ומתאבל עליו ימים רבים עד
שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע יהושע
עד מתי אתה מתאבל והולך. וכי לך
לבדך הוא מת והלא לי מת שמיום
שמת לפניי שנאמר ויקרא יהוה אלהים
למספד ולבכי. ולא עוד אלא שהוא
מובטח לחיי העולם הבא שנאמר ויאמר
יהוה אל משה הנך שוכב עם אבותיך:

פליק סיפרא.

פרשת האזינו השמים

היה רבי מאיר אומר כשהיו ישראל
זכאים היו מעידים בעצמם שנאמר
ויאמר יהושע אל העם עדים אתם בכם.
קילקלו בעצמם שנאמר סבבוני בכחש
אפרים ובמרמה בית ישראל. העיד בהם
שבט יהודה ובנימן שנאמר ועתה יושבי
ירושלם ואיש יהודה שפטו נא ביני ובין
כרמי, מה לעשות עוד לכרמי. קילקלו
שבט יהודה שנאמר בגדה יהודה. העיד
בהם את הנביאים שנאמר ויעד יהוה
בישראל וביהודה: ביד נביאים כל חוזה.
קילקלו בנביאים שנאמר ויהיו מלעיבים
במלאכי אלהים ומתעתעים בנביאיו, העיד
בהם את השמים שנאמר העידותי בכם

Malach. II. 6. *Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus, & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.* Eo tempore dixit Deus S. B. Angelo mortis; Vade & affer mihi animam Mosis: Abiens stetit coram eo: Dixit illi Mose: In loco, ubi ego consisto, tibi non est facultas consistendi; Et tu mihi dicis: Da mihi animam tuam? Clamavit, & abiit cum objurgatione. Abiens Angelus mortis retulit verba ejus coram Deo: Dixit Deus Angelo mortis. Abi & affer mihi ejus animam; abiit in ejus locum, quæsivit, & non invenit: Abiit prope mare dicens: Vidistine Mosen? Cui respondit: Ab eo die, quo traduxit Israelem in medio mei, nunquam eum vidi: Abiit prope montes & colles, dicens: Vidistisne Mosen? Responderunt: Deus intelligit vias ejus, Deus illum abscondit in vita seculi futuri; & nulla creatura illum cognoscit; Dictum est enim: *Et sepeliit illum in valle:* Postquam mortuus est Mose, Josue flebat, & clamabat, & mærebat multis diebus, donec illi dixit Deus: Josue quandiu mærebis? Num tibi uni mortuus est? Atqui mihi mortuus est; Etenim a quo die mortuus est, luxi coram me; Dictum est enim: *Et vocavit Dominus Deus ad planctum & luctum.* Et præterea confidit in vita æterna. Dictum est enim *Deut.* XXXI. 16. *Ecce tu dormiturus es cum patribus tuis.*

Finis ordinis.

Aurem præbete cœli.

Rabi Meir dicit; Quando Israelitæ sunt innocentes, per seipsos testantur; Dictum est enim *Jos.* XXIV. 22. *Et dixit Josue ad populum. Testes vos estis in vos.* Inquinarunt seipsos. Dictum est enim *Ose.* XI. 12. *Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israel.* Testatus est in eos tribum Juda & Benjamin; Dictum est enim *Isai.* V. 3. *Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Juda judicate inter me & vineam meam: Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ?* Peccavit tribus Juda; Dictum est enim *Malach.* II. 11. *Transgressus est Juda.* Testatus est in eos prophetas; Dictum est enim 2. *Reg.* XVII. 13. *Et testificatus est Dominus in Israel, & in Juda per manum prophetarum & omnis videntis.* Peccarunt in prophetis; Dictum est enim 2. *Paral.* XXXVI. 16. *At illi subsanabant nuntios Dei, & parvipendebant sermo-*

היום את השמים ואת הארץ · קלקלו בשמים שנאמר האינך רואה מה הם עושים שנאמר הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כוונים למלכת השמים. העיד בהם את הארץ שנאמר שמעי ארץ הנה אני מביא רעה · קילקלו בארץ שנאמר מזבחותם כגלים על תלמי שדי: העיד בהם את הדרכים שנאמר כל ראש דרך גגות בנית רמתך · שמעו את הגוים · עמדו על דרכים קלקלו דרכים. העיד בהם הגגות קלקלו הגגות העיד בהם את הגוים · קילקלו בגוים שנאמר ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם העיד בהם את ההרים שנאמר שמעו הרים את ריב יהוה. קלקלו בהרים שנאמר על ראשי ההרים יזבחו · העיד בהם את הבהמה שנאמר ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו · קלקלו בבהמה שנאמר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב · העיד בהם את החיה שנאמר גם חסידה בשמים ידעה מועדיה · ותור וסיס ועגור · קלקלו בחיה שנאמר ואשוב ואראה והנה תבנית רמש ובהמה שקץ · העיד בהם את הדגים שנאמר או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים · קלקלו בדגים שנאמר ותעשה אדם כדגי הים · העיד בהם את הנמלה שנאמר לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין · תכין בקיץ לחמה · רבי שמעון בן אלעזר אומר עלוב היה אדם זה שצריך ללמוד מן הנמלה אילו למד ועשה עלוב היה לא שצריך ללמד מדרכיה ולא למד · עתידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הרי עדי קיימים שנאמר העידותי בכם את השמים ואת הארץ אמר לה הרי אני מעבירן · שנאמר כי הנני בורא השמים החדשים · אומר לפניו רבונו של עולם הריני רואה מקומות שקילקלתי ובשתי שנאמר ראי דרכך בגיא דעי מה עשית · ואומר לה

mones ejus, illudebantque prophetis. Testatus est in eos cœlos; Dictum est enim *Deut.* IV. 26. *Testor in vos hodie cœlum & terram.* Peccarunt in cœlo; Dictum est enim *Jer.* VII. 17. *Nonne vides, quid isti faciunt?* Pariterque dictum est ibid. *Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli;* Testatus est in eos terram; Dictum est enim *Jerem.* XLV. 5. *Audi me terra: Ecce ego adducam malum super omnem carnem.* Peccarunt in terra; Dictum est enim *Ose.* XII. 11. *Altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.* Testatus est in eos vias; Dictum est enim. *Ezech.* XVI. 24. *Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ.* Audierunt gentes: stantes in viis, corruperunt vias: testatus est in eos tecta, inquinarunt tecta: testatus est in eos gentes, inquinati sunt in gentibus: Dictum est enim *Psal.* CV. 35. *Commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera earum:* Testatus est in eos montes: Dictum est enim *Mich.* VI. 2. *Audiant montes judicium Domini.* Peccarunt in montibus; Dictum est enim *Ose.* IV. 13. *Super capita montium sacrificabant.* Testatus est in eos jumentum: Dictum est enim *Isai.* I. 3. *Cognovit bos possessorem suum: & asinus præsepe Domini sui.* Peccarunt in jumento. Dictum est enim *Psal.* CV. 20. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis comedentis herbam:* Testatus est in eos feram; Dictum est enim: *Etiam milvus in cœlo cognovit tempus suum, & hirundo, & ciconia.* Peccarunt in fera; Dictum est enim *Ezech.* VIII. 10. *Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & jumenti abominabilis:* Testatus est in eos pisces: Dictum est enim *Job.* XII. 8. *Loquere terræ & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris:* Peccarunt in piscibus: Dictum est enim *Habac.* I. 14. *Et facies homines quasi pisces maris:* Testatus est in eos formicam: Dictum est enim *Prov.* VI. 6. *Vade ad formicam, o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam, quæ cum non habeat ducem, parat in æstate cibum sibi.* R. Simeon ben Eliesér dicit: Ignominia dignus est iste, cui necesse est, ut addiscat a formica, si discat & faciat, ignominia dignus est, sed necesse est, ut addiscat ejus mores, & non addiscit? Futurum est, ut congregatio Israel dicat coram Deo S. B. Domine mundi; Ecce subsistunt testes mei: Dictum est enim: *Testor in vos cœlum & terram:* Respondit illi: Ecce ego transire faciam; Di-

חריני מעבירם שנאמר כל גיא ינשא. אומרת לפניו רבונו של עולם הרי שמי קיים אומר לה הריני מעבירו שנאמר קורא לך שם חדש. אומרת לפניו רבונו של עולם הרי שמך קרוי על שם הבעלים. אמר לה הריני מעבירו שנאמר והסירותי את שמות הבעלים מפיה. ואומרת לפניו רבונו של עולם אף על פי כן בן בני בית מזכירים אותו אומר לה ולא יזכרו עוד בשמם. שוב למחר עתידה שתאמר לפניו רבונו של עולם כבר כתבת לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר. אומר לה כלום הכתבתי לך לא איש והלא כבר נאמר כי אל אנכי ולא איש. כי גרושים אתם לי בית ישראל. והלא כבר נאמר כה אמר יהוה איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו. דבר אחר האזינו השמים משל למלך שמסר את בנו לפידגוג להיות יושב ומשמרו. אמר אותו הבן כסבור אבא שהועיל כלום שמסרני לפידגוג עכשיו הריני משמרו כדי שיאכל וישתה וישן ואלך אני אעשה רצוני וצרכי. אמר לו אביו אף אני לא מסרתיך לפידגוג כדי שלא יהיה מזיקך. כך אמר להם משה לישראל שמא אתם סבורים לברוח מעל כנפי השכינה או לזוז מעל הארץ. ולא עוד לא שהשמים כותבים שנאמר יגלו שמים עונו ומנין שאף הארץ מורעת שנאמר וארץ מתקוממה לו. עתידה כנסת ישראל שתעמיד לוים לפני המקום. ואומרה לפניו רבונו של עולם. איני יודעת מי קילקל במי ומי שינה במי אם ישראל קילקלו לפני המקום ואם המקום שינה בהם בישראל כשהוא אומר ויגידו שמים צדקו. הוי ישראל קילקלו לפני המקום ואין המקום שינה בהם בישראל שנאמר

Dictum est enim *Isai.* LXV. 17. *Ecce enim ego creo cœlos novos.* Dixit coram eo: Domine mundi: Ecce ego video loca, quæ inquinavi, & pudore suffusa sum: Dictum est enim *Jerem.* II. 23. *Vide vias tuas in convalle, scito quid feceris:* Respondit illi: Ecce ego transire faciam: Dictum est enim *Isai.* XL. *Omnis vallis exaltabitur:* Dixit coram eo: Domine mundi: Ecce nomen meum subsistit: Respondit illi: Ecce transire faciam: Dictum est enim *Isai.* LXII. 2. *Et vocabitur tibi nomen novum.* Dixit coram eo: Domine mundi: Ecce nomen tuum vocabitur nomine Baalim: Respondit illi: Ecce transire illud faciam: Dictum est enim *Ose.* II. 17. *Et auferam nomina Baalim ex ore ejus.* Dixit coram eo: Domine mundi: Licet ita sit, tamen filius filii mei domus memorabit illud: Respondit illi: Et non memorabunt amplius nomen suum: Præterea postero tempore futurum est, ut dicat coram eo. Domine mundi: Jam scripsisti dicendo: *Et dimiserit vir uxorem suam, abieritque ab eo, & fuerit viro alteri. Mich.* 2. Respondit illi: Omnia scripsi præter virum; Et ecce dictum est: *Quoniam Deus ego, & non homo;* Quia repudiati vos estis mihi domus Israel. Atqui jam dictum est *Isai.* L. I. *Sic dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos?* Alia expositio: *Aures præbete cœli:* Simile est regi, qui tradidit filium suum pedagogo, ut eum custodiat; dicit ejus filius: putat pater meus, quod proderit, quod tradiderit me pedagogo; nunc ego custodiam illum, ut comedat, & bibat, & dormiat, & ego veniens faciam voluntatem & utilitatem meam: Respondit illi pater ejus; Ego quoque non tradidi te pedagogo, ut te non lædat. Sic dixit Mose Israelitis: Fortasse vos putatis fugere ex alis Divinitatis aut recedere a terra: Et præterea cœli scripserunt: Dictum est enim *Job* XX. 27. *Revelabunt cœli iniquitatem ejus:* Et unde probatur, quod vel terra sit testatura? Ex eo quod dictum est ibid. *Et terra consurget adversum eum.* Futurum est, ut congregatio Israel sistat Levitas coram eo, & dicat coram eo: Domine mundi; Ignoro, quis peccaverit, quis mutatus sit, utrum Israel peccaverit coram Deo, an Deus mutatus sit erga Israel; Quando vero dicit *Psal.* XCVI. 6. *Annuntiaverunt cœli justitiam ejus:* Hinc Israelitæ peccaverunt coram Deo, at Deus non mutatus est erga Israel: Dictum

כי אני יהוה לא שניתי . דבר אחר
האזינו השמים היה רבי יהודה אומר
משל למלך שהיו לו אפוטרופוסים
במדינה והשלים להם את שלו ומסר
להם את בנו ואמר להם כל זמן
שבני עושה לי רצוני היו מערבים
ומערנים אותו ומפנקים אותו ומאכילים
אותו ומשקים אותו . וכשאין בני עושה
רצוני ﭏ יטעום משלי כלום כך בזמן
שישרﭏ עושים רצונו של מקום מה
נאמר בהם יפתח יהוה לך את אוצרו
הטוב את השמים לתת מטר ארצך
בעתו . וכשאין ישרﭏ עושים רצונו של
מקום מה נאמר בהם וחרה אף יהוה
בכם ועצר את השמים ולא יהיה
מטר והארמה לא תתן את יבולה .
דבר אחר האזינו השמים . משל למלך
שיצא בנו לתרבות רעה התחיל לקבול
עליו באחיו. התחיל לקבול עליו באוהביו.
התחיל לקבול עליו בשכניו . התחיל
לקבול עליו בקרוביו. לא זז האב ההוא
מלהיות קובל והולך עד שאמר לשמים
למי אקבול עליו חוץ מאילו לכך נאמר
האזינו השמים. דבר אחר האזינו השמים
אילו שאין דיין של צדיקים ﭏא
שמרחיבים על העולם שהם בתוכו
שבזכות שישרﭏ עושים רצונו של מקום
מה נאמר בהם יפתח יהוה לך את
אוצרו הטוב את השמים .ואין לשון
פתיחה ﭏא לשון הרווחה שנאמר ויפתח
את רחמה ואילו אין דיין של רשעים
ﭏא שרוחקים את העולם שהם בתוכו.
שבשעה שאין עושים רצונו של מקום.
מה נאמר בהם ועצר השמים . ואין
לשון עצירה ﭏא לשון דוחק שנאמר
כי עצר עצר יהוה בעד כל רחם .
דבר אחר האזינו השמים וארברה.
אמר לו הקדוש ברוך למשה אמור להם
לישרﭏ הסתכלתי בשמים ובארץ שבראתי
לשמשכם שמא שינו את מידתם או
שמא נלגל חמה אינו עולה ﭏא מן
המזרח ומאיר לכל העולם כולו ולא
כענין שנאמר וזרח השמש ובא השמש .
ולא עוד ﭏ שמח לעשות לי רצוני
שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש
כגבור לרוץ אורח . ותשמע הארץ אמרי
פי . הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם
שמא שינתה את מידתה שמא זרעתם

ctum est enim *Malach.* III. 6. *Ego enim Dominus & non mutor.* Alia expositio: *Aurem præbete cœli.* R. Jehuda dicebat: Parabola de rege, cui sit tempus judiciorum, & rependit illis quod suum est, eisque tradit filium suum dicens: Quando filius meus faciet mihi voluntatem meam, oblectabunt illum, & voluptate & deliciis afficient, & cibabunt potabunt; Quando vero filius meus non faciat voluntatem meam, nihil de meo gustabit: Ita pariter, quando Israelitæ faciunt voluntatem Dei, quid dictum est de illis? *Aperiet tibi Dominus thesaurum suum optimum, cœlum ad dandum pluviam in tempore suo. Deut.* XXVIII. 12. Quando vero Israelitæ non faciunt voluntatem Dei, quid dictum est de illis? *Unde excandesfiat ira Domini in vos, & claudat cœlum, ac non sit pluvia, neque terra det proventum suum.* Ibid. XI. 17. Alia expositio: *Aurem præbete cœli.* Parabola de rege, cujus filius procedat in indolem malam, incipit conqueri de eo cum fratre suo, incipit conqueri de eo cum amico suo, incipit conqueri de eo cum vicino suo, incipit conqueri de eo cum proximo suo: Non recedit pater iste, ut conqueratur, & abeat, donec dicat cœlis: cum quo conqueratur de illo præter istos? Idcirco dictum est: *Aurem præbete cœli.* Alia expositio: *Aurem præbete cœli.* Si qui non est judex justorum; sed si dilatentur in mundo, qui sunt in eo, propter merita, quibus Israelitæ faciunt voluntatem Dei, quid dictum est de illis? *Aperiet tibi Dominus thesaurum suum optimum, cœlum:* Et apertio non significat nisi dilatationem: Dictum est enim *Genes.* XXIX. 31. *Et aperuit uterum ejus.* Et si non est judex impiorum; sed si opprimunt mundum, qui sunt in eo, propter opera, quibus non faciunt voluntatem Dei, quid dictum est de eis? *Et claudat cœlum:* Clausio non significat nisi angustiam: Dictum est enim *Genes.* XX. 18. *Quia claudendo retro occlusit Dominus omnem uterum:* Alia expositio: *Aurem præbete cœli, & loquar.* Dixit Deus S. B. Mosi; Dic Israelitis: Aspiciam cœlum, & terram, quæ creavi propter usum vestrum: Fortasse mutata sunt, aut fortasse orbis solis non adscendit nisi ab oriente illuminet universum mundum, & non sicut dictum est *Prov.* I. 5. *Oritur sol, & occidit sol.* Neque hoc tantum, sed etiam lætatur ad faciendum mihi voluntatem meam. Dictum est enim *Psal.* XIX. 6. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo: Exultavit ut fortis ad currendam viam: Et audiat terra* ver-

ולא צמחה שמא זרעתה חיטים העלית שעורים או שמא פרה אינה דשה ואינה חורשת היום . או שמא חמור זה אינו טוען ואינו הולך . וכן לענין הים הוא אומר האותי לא תיראו נאם יהוה אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים . שמשעה שגזרתי על הים שמא שינה את מידותיו ואומר אעלה ואציף את העולם לא כענין שנאמר ואשבור עלי חוקי ואומר עד פה תבוא ולא תוסיף ולא עוד אלא שמצטער ואין יכול מה לעשות כענין שנאמר יהמו גליו ולא יוכלו והרי דברים קל וחומר . ומה שלא נעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכים אין מקבלים שכר ואם חוטאים אין מקבלים פורענות ואין חסים על בניהם ועל בנותיהם לא שינו את מידתם אתם שאם זכיתם אתם מקבלים שכר ואם חטאתם אתם מקבלים פורענות ואתם חסים על בניכם ובנותיכם על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו את מדותיכם . דבר אחר האזינו השמים . היה רבי בנאה אומר בזמן שאתם מתחייבים אין פושטים בו יד אלא עדים שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ואחר כך בני אדם שמשתמשים ובאים שנאמר ויד כל העם באחרונה בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם וחרה אף יהוה בכם ועצר השמים ואחר פורענות משתמשת ובאה שנאמר ואבדתי בהם׳ ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם והיה ביום ההוא נאם יהוה אענה את השמים והארץ תענה׳ וזרעתיה לי בארץ . דבר אחר האזינו השמים ואדברה היה רבי יהודה בן חנניה אומר בשעה שאמר משה האזינו השמים היו השמים ושמי השמים דוממים ובשעה שאמר ותשמע הארץ אמרי פי היתה הארץ וכל אשר עליה דוממים . ואם תמיה אתה על הדבר צא וראה מה נאמר ביהושע . ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון . וידום השמש וירח עמד . ולא היה כיום ההוא נמצינו למידים שהצדיקים שולטים בכל העולם כולו . דבר אחר האזינו השמים לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים ולפי שהיה רחוק מן הארץ

verba oris mei. Aſpicite terram, quam creavi propter uſum veſtrum; fortaſſe mutabitur ejus conſuetudo, fortaſſe ſeretis, & non germinabit; fortaſſe ſeretis triticum, & producet hordea, fortaſſe vacca hodie non triturabit, & non arabit, aut fortaſſe iſte aſinus non feret onus, & incedet: Et ſic de mari dictum eſt *Jerem.* v. 22. *Me ergo non timebitis, dicit Dominus, & a facie mea non dolebitis? Qui poſui arenam terminum mari*. Propter opus, quod decrevi de mari; Fortaſſe mutabit conſuetudinem ſuam; Dictum eſt enim: *Adſcendam, & immergam mundum*: Non ſicut dictum eſt *Job* XXXVIII. 10. *Circumdedi illud terminis meis*. Piterque dictum eſt ibid. *Et dixi: Uſque huc venies, & ne procedas amplius*. Neque hoc tantum, ſed cruciatur, quod non poſſit facere, ſicuti dictum eſt *Iſai.* LI. 15. *Et intumeſcunt fluctus ejus*; Et non poſſunt: Ecce argumentum a minori ad majus: Si iſta, quæ non facta ſunt neque propter mercedem, neque propter damnum, ſi merentur, non recipiunt mercedem, & ſi peccant non recipiunt pœnam, neque ſperant ſuper filios ſuos, & filias ſuas, non mutant conſuetudines ſuas, vos ſi meremini, recipitis mercedem, ſi peccatis, recipietis præmium, & ſperatis ſuper filios veſtros, & filias veſtras, quanto magis neceſſe eſt, ut non mutetis conſuetudines veſtras? Alia expoſitio: *Aurem præbete cœli*: R. Benaa dicebat: Quando vos rei eſtis, non extenditis in eum manus, ſed teſtes tantum: Dictum eſt enim *Deut.* XVII. 7. *Manus teſtium erit in illum primum ad interficiendum illum*. Et poſthæc homines, qui miniſtrantes veniant: Dictum eſt enim ibid. *Et manus univerſi populi poſtremo*. Quando Iſraelitæ non faciunt voluntatem Dei, quid dictum eſt de illis? *Unde excandeſiat ira Domini in vos, & claudat cœlum*. Et poſt pœna uſitata veniet. Dictum eſt enim *Jerem.* XXV. 10. *Perdamque ex eis*. At quando Iſraelitæ faciunt voluntatem Dei, quid dictum eſt de illis? *Et erit in die illa, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & terra exaudietur. Et ſeminabo eam mihi in terra*. *Oſe.* II. 21. Alia expoſitio: *Aurem præbete cœli, & loquar*. Rabi Jehuda ben Chananjah dicebat: Quando dicebat Moſe: *Aurem præbete cœli*: Cœli, & cœli cœlorum tacebant: Quando vero dicebat: *Et audiat terra verba oris mei*: Terra, & omnia quæ erant in ea, tacebant: Ne de hoc mireris: Egredere & vide, quid dictum ſit in *Joſue* X. 12. *Et locutus eſt Jo-*

לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי. בא ישעיה וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ. שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים והאזיני ארץ שהיה קרוב לארץ. דבר אחר לפי שהיו שמים מרובים פתח בהם בלשון מרובה ולפי שהיתה ארץ מועטת פתח בה בלשון מועט. ותשמע הארץ אמרי פי. בא ישעיה וסמך לדבר. ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ. ליתן את המרובה במרובים ואת המעוטה למעוטים וחכמים אומרים אין הדבר כן אלא שהעדים מעידים אם נמצאו דבריהם מכוונים כאחד עדותם קיימת. ואם לאו אין עדותם קיימת. כך אילו אמר משה האזינו השמים ושותק היו שמים אומרים לא שמענו אלא בהאזנה. ותשמע הארץ. היתה הארץ אומרת לא שמעתי אלא בשמיעה בא ישעיה וסמך לדבר שמעו שמים והאזיני ארץ ליתן האזנה ושמיעה לשמים והאזנה ושמיעה לארץ. דבר אחר האזינו השמים על שם שניתנה תורה מן השמים שנאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. ותשמע הארץ אמרי פי. שעליה עמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. דבר אחר האזינו השמים שלא עשו מצוות שניתנו להם מן השמים עיבור שנים. וקביעות חדשים. שנאמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. ותשמע הארץ. שלא עשו מצוות שניתנו להם בארץ לקט שכחה ופיאה תרומות ומעשרות שמיטים ויובלות. דבר אחר האזינו השמים שלא עשו בכל מצות שניתנו להם מן השמים ולא עשו כל מצוה שניתנו להם בארץ. משה העיד

Josue in conspectu filiorum Israel; Sol in Gabaon subsiste, & luna in valle Ajalon. Steteruntque sol & luna; & non fuit sicut dies iste. Deprehenditur, quod doceamur, quod justi in universo mundo dominentur; Alia expositio; *Aurem præbete cœli;* quia proximus erat Mose cœlo, idcirco dictum est: *Aurem præbete cœli;* Et quia remotus erat a terra, idcirco dictum est; *Et audiat terra verba oris mei.* Venit Isaias, & rem confirmavit dicens; *Audite cœli, & aurem præbe terra. Isai.* I. 2. Audite cœli a cœlo. *Et aurem præbe terra.* Quia proximus erat terræ. Alia expositio; Quia cœli sunt multi, exposuit eos numero plurali, & quia terra minor est, exposuit eam numero singulari; *Et audiat terra verba oris mei;* Venit Isaias, & rem confirmavit dicens; *Audite cœli, & aurem præbe terra;* Ut detur multum in multis, & parvum in parvis; Et sapientes dicunt; Non ita res est, sed quando testes testantur, si eorum verba firma deprehendantur, eorum testimonium confirmatur, si minus, non confirmatur; Sic dixit Mose; *Aurem præbete cœli;* Et siluit; Et cœli dixerunt; Non audimus nisi aure; *Et audiat terra;* Terra dixit; Non audio, nisi auditu; Venit Isaias, & rem confirmavit; *Audite cœli, & aurem præbe terra.* Ut tribuatur auris & auditio cœlis, & auris, & auditio terræ. Alia expositio; *Aurem præbete cœli.* Quia data est lex de cœlo: Dictum est enim *Exod.* XX. 22. *Vos vidistis, quod e cęlo locutus sum vobiscum. Et audiat terra verba oris mei.* In qua stantes Israelitæ dixerunt: *Omne quod locutus est Dominus, faciemus, & obediemus.* Alia expositio: *Aurem præbete cœli:* Quod non fecerint præcepta, quæ data fuerunt de cœlo: Et ista sunt præcepta quæ data sunt de cœlo, sc. intercalatio annorum, & constitutio mensium: Dictum est enim *Genes.* I. 14. *Et sint in signa, & in statuta tempora, & in dies & annos. Et audiat terra.* Quod non fecerint præcepta, quæ data sunt in terra, quæ sunt spicilegium, manipulus oblivione relictus, & angulus, & ablationes, & decimæ, anni Sabbathici, & Jubilæi. Alia expositio: *Aurem præbete cœli.* Quia non fecerunt præcepta, quæ data sunt illis de cœlo, neque fecerunt præcepta, quæ data sunt illis in terra, Mose testatus est contra Israelitas duos testes, qui subsistent in secula seculorum, dicens illis; Ego sum caro & sanguis, cras ego moriar; Si dicere volueritis; Non accepimus legem: Quis ve-

בישראל שני עדים שהם קיימים לעולם ולעולמי עולמים אמר להם אני בשר ודם למחר אני מת אם ירצו לומר לא קיבלנו את התורה מי בא ומכחישם לפיכך העיד עליהם שני עדים שהם קיימים לעלם ולעולמי עולמים . והמקום העיד בהם את השירה שנאמר למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל אמר שירה תעיד בהם למטן ואני למעלן ומנין שהמקום קרוי עד ממהר שנאמר וקרבתי לכם למשפט והייתי עד ממהר . ואומר ואנכי היודע ועד . ואומר ויהי יהוה אלהיכם בכם לעד . יערף כמטר לקחי . אין לקחי אלא דברי תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם . ואומר קחו מוסרי ואל כסף ואין מוסר אלא דברי תורה שנאמר שמע בני מוסר אביך. ואומר שמע מוסר . וחכמה ואומר החזק במוסר ואל תרף ואומר קחו עמכם דברים ושובו אל יהוה ואין דברים אלא דברי תורה שנאמר את הדברים האלה דבר יהוה אל כל קהלכם. כמטר. מה מטר. חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם . אי מה מטר מקצרת עולם שמחים. ומקצרת עולם עציבים בו מי שבורו ונתו מלא יין ונתו וגורנו לפניו מצירים לו אף דברי תורה כך תלמוד לומר תזל כטל אמרתי . מה טל כל העולם כולו שמחים בו אף דברי תורה כל העולם כולו שמחים בו. כשעירים עלי דשא . מה שעירים הללו יורדים על עשבים ומעלים אותם ומגדלים אותם כך דברי תורה מעלים לומדיהם ומגדלים אותם תלמוד לומר סלסליה ותרוממך. וכרביבים עלי עשב . מה רביבים הללו יורדים על עשבים ומעדנים אותם ומפנקים

veniet, ut mendacii arguat? Idcirco testatus est in eos duos testes, qui subsistunt in secula seculorum; Et Deus testatus est in eos canticum: Dictum est enim *Deuter.* XXXI. 19. *Ut sit mihi canticum istud in testem contra filios Israel.* Dixit: Canticum testabitur contra illos infra, & ego supra: Et unde probatur, quod Deus appelletur testis velox? Ex eo quod dictum est *Malach.* III. 5. *Et accedam ad vos in judicio, & ero testis velox*. Pariterque dictum est *Jer.* XXIX. 23. *Et ego cognosco, & sum testis:* Et similiter dictum est *Mich.* I. 2. *Et sit Dominus Deus vobis in testem; Emolumentum dabit, sicut pluvia, doctrina mea:* לקח non significat nisi verba legis: Dictum est enim *Prov.* IV. 2. *Donum bonum tribuam vobis:* Pariterque dictum est ibid. VIII. 10. *Accipite disciplinam meam, & non pecuniam*. At disciplina non significat nisi verba legis: Dictum est enim ibid. I. 8. *Audi, fili mi, disciplinam patris tui*. Pariterque dictum est: *Audi disciplinam, & sapientiam*. Et similiter dictum est ibid. IV. 13. *Tene disciplinam, ne dimittas eam*. Pariterque dictum est *Ose.* XIV. 3. *Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum*. At דברים non significant nisi legem; Dictum est enim *Deut.* V. 22. *Verba hæc locutus est Dominus ad totam congregationem vestram*. *Sicut pluvia*. Quemadmodum pluvia vivificat mundum, ita pariter verba legis vivificant mundum: Aut sicut propter pluviam pars mundi lætatur, & pars mundi dolet; sc. cui sit puteus & torcular plenum vino, & torcular & area in ejus conspectu, mœrore afficitur, ita pariter verba legis: Dictum est enim: *Grate venient, sicut ros, eloquia tua*. Sicut propter rorem universus mundus lætatur, ita pariter propter verba legis universus mundus lætatur: *Quasi imbres super germen*. Sicut imbres isti cadentes super herbas erigunt illas, & nutriunt, ita pariter verba legis exaltant eos, qui illam addiscunt, & nutriunt. Idcirco dictum est *Prob.* IV. *Arripe illam, & exaltabit te. Et sicut imbres super herbam*. Sicut imbres isti descendentes super herbas, eas lætificant, & oblectant, ita pariter illos verba legis lætificant & oblectant: Dictum est enim *Prov.* I. 9. *Ut addatur gratia capiti tuo*. Pariterque dictum est ibid. IV. 9. *Dabit capiti tuo augumenta gratiarum*. Alia expositio. R. Jehuda dicit: Semper colliguntur verba legis generaliter, & generaliter educuntur: Dictum est enim. *Emolumentum dabit, sicut pluvia, doctrina mea*. Et

אותן וכן דברי תורה מעדנים אותם
ומפנקים אותם . וכן הוא אומר כי לוית
חן הם לראשך. ואומר תתן לראשך לוית
חן . דבר אחר היה רבי יהודה אומר
לעולם הוי כונס דברי תורה כללים
ומוציאם כללים שנאמר יערף כמטר לקחי.
ואין יערף אלא לשון כנעני . משל אין
אדם אומר לחבירו פרוט לי סלע זו אלא
ערוף לי סלע זו כך הוי כונס דברי תורה
כללים ופורט ומוציאם כטיפים הללו של
טל ולא כטיפי הללו של מטר גדולות
אלא כטיפים הללו של טל שהם קטנים.
כשעירים עלי דשא . מה שעירים הללו
יורדים על עשבים ומפשפשים בהם כדי
שלא יתליעות כך הוי מפשפש בדברי
תורה. כדי שלא תשכחם . כך אמר ליה
רבי יעקב ברבי חנינא לרבי בוא ונפשפש
בהלכות בשביל שלא יעלו חלודה.
וכרביבים עלי עשב . מה רביבים הללו
יורדים על עשבים ומנקים אותם ומפשפשים
אותם ומפטמים אותם כך הוי מפטם
בדברי תורה ושונה ומשלש ומרבע.
דבר אחר יערף רבי אליעזר בנו של רבי
יוסי הגלילי אומר אין יערף אלא לשון
הריגה שנאמר וערפו שם את העגלה
בנחל. מה עגלה מכפרת על שפיכות
דמים כך דברי תורה מכפרים על
שפיכות דמים. כשעירים עלי דשא. מה
שעירים הללו באים על חטאות ומכפרים
כך דברי תורה מכפרים על עבירות.
דבר אחר יערף כמטר . חכמים אומרים
אמר להם משה לישרא׳ שמא אתם
יודעים כמה צער נצטערתי על התורה
וכמה עמל עמלתי בה ומה יגיעה
יגעתי בה בענין שנאמר ויהי שם עם
יהוה ארבעים יום וארבעים לילה. ונכנסתי
לבין המלאכים ונכנסתי לבין החיות
ונכנסתי לבין השרפים שאחד מהם יכול
לשרוף את כל העולם כולו שנאמר
שרפים עומדים ממעל לו . נתתי נפשי
עליה דמי נתתי עליה כשם שלמדתי אותה
בצער כך תהיו אתם למידים אותה בצער.
או כדרך שאתם למידים אותה בצער כך
תהיו מלמדים אותם בצער תלמוד לומר
תזל כטל אמרתי . תהיו רואים אותה
בזול אחד משלש וארבע בסלע. כשעירים
עלי דשא . כאדם שהולך ללמוד תורה
תחילה בתחילה נופלת עליו כשעיר.

יערף non est nisi locutio Chananæa. Parabola: Nemo dicet socio suo: Supputa mihi hunc siclum, sed: emolumentum da mihi de hoc siclo. Ita pariter colliget verba legis, generaliter, & specificabit; & educet sicut istas guttas roris, non autem sicut guttas imbris, sed sicut guttas roris, quæ sunt parvæ: *Quasi imbres super germen:* Sicut imbres isti descendentes super herbas, illas perscrutantur, ne discerpantur: Ita pariter perscrutabitur verba legis, ne obliviscatur. Sic dixit R. Jacob bar R. Chanina τῷ Rabi: Veni, & perscrutare in constitutionibus, ne occulte adscendant: *Et sicut imbres super herbam*: Sicut imbres isti descendentes super herbas, eas lætificant, & perscrutantur, & pinguefaciunt, ita pariter miscebit verba legis bis, ter, & quater: Alia expositio: יערף. R. Elieser ben R. Jose Galilæi dicit: non significat יערף nisi occisionem: Dictum est enim *Deut.* XXI. 4. *Et decollabunt ibi vitulam in torrente*: Sicut vitula expiabat effusionem sanguinum, ita pariter verba legis expiabant effusionem sanguinum: כשעירים *super germen.* Sicut horrida ista adducebantur propter peccatum, & expiabant, ita parirer verba legis expiabant peccata. Alia expositio: *Emolumentum dabit, sicut pluvia*. Sapientes dicunt: Dixit Mose Israelitis: Fortasse vos scitis, quot molestias tulerim propter legem, & quantum laboraverim, & quantum sudaverim in ea: Dictum est enim *Exod.* XXXIV. 28. *Fuit ibi cum Domino quadraginta dies, & quadraginta noctes*. *Et* ingressus sum inter Angelos, & inter animalia, & inter Seraphim, quorum unus potest comburere universum mundum: Dictum est enim *Isai.* VI. 2. *Seraphim autem stabant super illud*. Dedi animam meam, & sanguinem meum pro ea; Sicut ego in mœrore didici, ita pariter vos in mœrore addiscetis; Aut sicut vos eam in mœrore didicistis, ita pariter in mœrore docete. Idcirco dictum est; *Grate crenient, sicut ros, eloquia mea*, Inspicite illam in vilitare semel ter, & quater in siclo: *Sicut imbres super germen:* Sicut homo qui abeat ad discendum legem, in principio cadit super eum sicut pluvia: Et שעיר non significat nisi dæmonem: Dictum est enim *Isai.* XIII. 21. *Et dæmonia saltabunt ibi*. Alia expositio: *Emolumentum dabit, sicut pluvia, doctrina mea*. R. Banaa dicebat Si ipsorum causa feceris verba legis, te vivificabunt: Dictum est enim *Prov.*

IV.

ואין שעיר אלא שיר שנאמר ושעירים ירקדו שם. דבר אחר יערוף כמטר לקחי. היה רבי בנאה אומר אם עשית דברי תורה לשמם דברי תורה חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ואם לא עשית דברי תורה לשמם דברי תורה ממיתים אותך שנאמר יערף כמטר לקחי. ואין עריפה אלא הריגה שנאמר וערפו את העגלה בנחל. ואומר כי רבים חללים הפילה ועצומים הרוגיה. דבר אחר יערף כמטר לקחי. רבי דוסתאי ברבי יהודה אומר אם דברי תורה כנסת כדרך שכונסים מטר לבור לסוף שאתה מנזל ומשקה אחרים שנאמר ונוזלים מתוך בארך יפוצו מעיינותיך חוצה. דבר אחר יערף כמטר לקחי. רבי יהודה אומר לעולם הוי אדם כונס דברי תורה כללים שאם כונסן פרטים מייגעים אותו ואין יודע מה לעשות. משל למלך שהלך לקסרי וצריך לו מאה זוז או מאתים זוז הוצאה נוטלים פרט מייגעים אותו ואין יודע מה לעשות אבל אם מצרפם ועושה אותו סלעים פורט ומוציא בכל מקום שירצה. וכן מי שהלך לשוק וצריך מאה מנה או שתי ריבוא אם מצרפם סלעים מייגעים אותו ואין יודע מה לעשות אבל אם מצרפם ועושה אותם סלעים ועושה אותם דינרי זהב פורט ומוציא בכל מקום שירצה. כשעירים עלי דשא וכרביבים. כאדם שהולך ללמוד תורה בתחילה אינו יודע מה לעשות עד ששונה שני סדרים או שני ספרים ואחר כך נמשכת אחריו כרביבים. לכך נאמר כרביבים עלי עשב. דבר אחר יערף כמטר לקחי. מה מטר זה יורד על האילנות ונותן בהם מטעמים לכל אחד ואחד לפי מה שהם בגפן. לפי מה שהם בזית. לפי מה שהם בתאינה כך דברי תורה כולם אחת. ויש בהם מקרא ומשנה הלכות ואגדות. כשעירים עלי דשא. מה שעירים הללו יורדים על עשבים ומעלים אותם. ויש בהם ירוקים ויש בהם אדומים ויש בהם שחורים כך דברי תורה יש בהם רבנים יש בהם כשרים יש בהם חכמים ויש בהם צדיקים ויש בהם חסידים. דבר אחר יערף כמטר. מה המטר הזה אי אתה

IV. 22. *Vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carnis sanitas*: Si autem ipsorum causa non feceris verba legis, te occident: Dictum est enim: יערף *sicut pluvia, doctrina mea.* At עריפה non designat nisi occisionem: Dictum est enim *Deut.* XXI. 4. *Et decollabunt vitulam in torrente*. Pariterque dictum est *Prov.* VII. 26. *Multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi qui interfecti sunt ab ea.* Alia expositio: *Emolumentum dabit sicut pluvia doctrina mea.* R. Dostai bar R. Jehuda dicit: Si verba legis colliges, sicut colligitur pluvia in puteo, in fine afflues, & potabis alios: Dictum est enim *Prov.* V. 15. *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui.* Alia expositio: *Emolumentum dabit sicut pluvia doctrina mea.* R. Jehuda dicit: semper homo colliget verba legis generaliter; si enim particulariter colligat, laborat, & ignorat, quid sit faciendum. Parabola de rege, qui abiens Cæsaream opus habet centum, aut ducentum zusis, si proferat pecunias minutas, eum defatigabunt, & ignorat, quid sit faciendum. Verum si conflet, & inde faciat siclos, specificat, & potest proferre in omnia loca quæ voluerit. Ita pariter si quis eat in forum, & opus habeat centum minis, aut duabus myriadibus, si conflet siclos, defatigabunt eum, & ignorat quid faciendum sit, si conflet & faciat siclos & ex his fatiat denarios aureos, specificat, & potest proferre quocunque voluerit: *Sicut imbres super germen: & sicut pluvia.* Sicut quis abeat ad discendum legem; in principio ignorat, quid faciendum sit, donec legat duos ordines, aut duos libros, tum attrahitur post illam. *Sicut imbres.* Idcirco dictum est. *Sicut imbres super herbam.* Alia expositio. *Emolumentum dabit, sicut pluvia doctrina mea.* Sicut hæc pluvia descendens super arbores, præbet saporem singulis, sicut est in vite, in olea, & in fico, ita pariter verba legis unum idemque sunt, in quibus sunt scriptura, derteterosis, constitutiones, & expositiones: *Sicut imbres super germen.* Sicut isti imbres descendentes super herbas, illas exaltant, & in iis deprehendantur virides, & rubræ, & nigræ; Ita pariter in verbis legis sunt Rabanim, & recti, & sapientes, & justi, & pii. Alia expositio: *Emolumentum dabit sicut pluvia:* Sicut pluviam istam non potes videre, priusquam descendat; Et sic dictum est 1. *Reg.* XVIII. 45. *Cum reverteret huc atque illuc, ecce cœli contenebra-*

רואהו עד שבא וכן הוא אומר ויהי עד
כה ועד כה והשמים התקדרו בעבים.
כך תלמידי חכמים אי אתה יורע מהם
עד שישנה משנה הלכות ואגדות או
עד שיתמנה פרנס על הציבור . דבר
אחר יערף כמטר לא כמטר הזה שבא
מן הדרום שכולו לשדפון . כולו לירקון
כולו לקללה אלא כמטר הזה שבא
מן המערב שכולו לברכה , היה רבי
סימאי אומר מנין אתה אומר כשם
שהעיד משה לישראל שמים וארץ כך
העיד להם ארבע רוחות השמים
שנאמר יערף כמטר לקחי זה רוח
מערבית שהוא ערפו של עולם שכולו
לברכה . תזל כטל אמרתי . זה רוח
צפונית שעושה את הרקיע נקיה
כזהב . כשעירים עלי דשא . זה רוח
שמשחיר את הרקיע כשעיר . וכרביבים
עלי עשב . זה רוח דרומית שמארגת
את הרקיע כרביב. דבר אחר יערף כמטר
היה רבי סימאי אומר לא נאמר ארבע
רוחות הללו אלא כנגד ארבע רוחות
השמים צפונית בימות החמה יפה
ובימות הנשמים קשה. דרומית בימות
החמה קשה ובימות הנשמים יפה ,
מזרחית לעולם יפה . מערבית לעולם
קשה . צפונית יפה לחיטים . בשעה
שמכניסים שליש . וקשה לזיתים בשעה
שחונטין . וכך היה רבי סימאי אומר כל
הבריות שנבראו מן השמים נפשם
וגופם מן השמים . וכל בריות שנבראו
מן הארץ נפשם וגופם מן הארץ. לפיכך
עשה אדם תורה ועשה רצון אביו
שבשמים הרי הוא כבריות של מעלן,
שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני
עליון כולכם . לא עשה תורה ולא
רצון אביו שבשמים שנאמר אכן
כאדם תמותון . וכך היה רבי סימאי
אומר אין לך פרשה שאין בה תחית
המתים אלא שאין בנו כח לדרוש·
שנאמר יקרא אל השמים מעל ואל הארץ
לדון עמו . יקרא אל השמים מעל זה
נשמה . ואל הארץ לדון עמו . מי דיין
עמו . ומנין שאין מדבר אלא בתחית
המתים שנאמר מארבע רוחות בואי
הרוח . כי שם יהוה אקרא . נמצינו
למידים שלא הזכיר משה שמו של
מקום אלא לאחר עשרים ואחד דבר ,

brati sunt, *& nubes*. Ita pariter disci pulos sapientum non cognoſces, niſi poſtquam legeris Miſnam, conſtitutiones, & expoſitiones, & niſi poſtquam præficiare cœtui: Alia expoſitio: *Emolumentum dabit, ſicut pluvia*. Non autem ſicut pluvia iſta, quæ veniat ab auſtro, quæ tota eſt ad devaſtandum, tota ad viriditatem, tota ad maledictionem, ſed ſicut pluvia iſta, quæ veniat ab occidente, quæ tota eſt in benedictionem. R. Simai dicebat: Unde tu dicis: Sicut Moſe contra Iſraelitas teſtatus eſt cœlum, & terram, ita pariter teſtatus eſt contra eos quatuor latera cœli? Dictum eſt enim: *Emolumentum dabit, ſicut pluvia doctrina mea:* Hoc eſt latus aquilonare, quod faciat firmamentum ſicut aurum. Et totum eſt in benedictione: *Grate venient ſicut ros eloquia mea:* Hoc eſt latus occidentale, quod reddit firmamentum mundum ſicut aurum: *Sicut imbres ſuper germen:* Hoc eſt latus orientale, quod nigrum reddit firmamentum ſicut pluviam. *Et ſicut imbres ſuper herbam*. Hoc eſt latus auſtrale, quod facit firmamentum ſicut picem. Alia expoſitio: *Emolumentum dabit ſicut pluvia*. R. Simai dicebat: Non memorata ſunt hæc quatuor latera niſi contra quatuor latera cœli; Aquilonare æſtivo tempore eſt bonum, & hyberno moleſtum: Auſtrale tempore æſtivo moleſtum, & hyberno bonum: Orientale ſemper bonum; Occidentale ſemper moleſtum: Aquilonare bonum tritico, quando ad tertiam partem creverit, & moleſtum olivis, quando protruſerint: Et ſic dicebat R. Simai: Omnes creaturæ, quæ creatæ ſunt de cœlo, acceperunt animam & corpus de cœlo: Et omnes creaturæ, quæ creatæ ſunt de terra, acceperunt ſpiritum & corpus de terra: Idcirco ſi quis obſervet legem, & faciat voluntatem patris ſui, qui eſt in cœlis, conſideratur ſicut creatura cœli: Dictum eſt enim *Pſal.* LXXXII. *6. Ego dixi; dii eſtis, & filii excelſi omnes:* Si non obſervet legem, & non faciat voluntatem patris ſui, qui eſt in cœlis, dictum eſt ibid. *Vos autem ſicut homines moriemini*. Et ſic dicebat R. Simai; Tibi non eſt Paraſcha, ubi non ſit reſurrectio mortuorum: Sed non eſt in nobis facultas exponendi. Dictum eſt enim *Pſalm.* L. 4. *Advocabit cœlum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum. Advocabit cœlum deſurſum:* Cœlum eſt anima. *Et terram diſcernere populum ſuum*. Quis eſt populi ſui? Et unde probatur, quod non loquatur niſi de reſurrectione mortuorum? Ex eo quod di-

ממי למד ממלאכי השרת שאין מלאכי
השרת מזכירים את השם אלא לאחר
שלש קדושות שנאמר וקרא זה אל זה
ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות
אמר משה דיי שאהיה בפחות משבעה
כמלאכי השרת . והרי דברים קל וחומר
ומה משה שהוא חכם חכמים גדול
שבגדולים לא הזכיר שמו של מקום
אלא לאחר עשרים ואחד דבר המזכיר
שמו של מקום בחנם על אחת כמה
וכמה . רבי שמעון בן יוחי אומר מנין
שלא יאמר אדם ליהוה עולה ליהוה
מנחה ליהוה שלמים . אלא עולה
ליהוה מנחה ליהוה שלמים ליהוה
תלמוד לומר קרבן ליהוה . והרי דברים
קל וחומר ומה אילו שהם מוקדשים
לשמים אמר המקום אל יחל שמי עליהם
עד שקדשו המקדש שמו של מקום
בחינם . ובמקום ביזיון על אחת כמה
וכמה . דבר אחר כי שם יהוה אקרא
רבי יוסי אומר מנין לעומדים בבית
הכנסת ואומר ברכו את יהוה המבורך
שעונים אחריהם ברוך יהוה המבורך
לעולם ועד תלמוד לומר כי שם יהוה
אקרא הבו גודל לאהינו . אמר לו רבי
נהוראי השמים דרך ארץ היא
מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחים.
ומנין שאין מזמנים אלא בשלשה תלמוד
לומר כי שם יהוה אקרא . ומנין
שעונים אחר המברך תלמוד לומר הבו
גודל לאלהינו . ומנין לאומר ברכו שהם
עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד תלמוד לומר כי שם יהוה
אקרא. ומנין לאומר יהא שמיה רבא
מברך שעונים אחריהם לעולמי ולעולמי
עולמים תלמוד לומר הבו גודל לאהינו.
ומנין אתה אומר שלא ירדו אבותינו
למצרים אלא כדי שיעשה נסים
ונבורות בשביל לקדש את שמו הגדול
בעולם שנאמר ויהי בימים הרבים

dictum est *Ezech.* XXXVII. 9. *A quatuor ventis veni spiritus*. *Quia nomen Domini invocabo*. Deprehenditur, quod doceamur, quod non memoraverit Mose nomen Dei nisi post unum & viginti verba, Unde didicit? Ab Angelis ministerii; quia Angeli ministerii non memorant nomen Dei nisi post tres sanctificationes: Dictum est enim Ibid. VI. 4. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum*. Dixit Mose: Satis est ut sim minor septies præ Angelis ministerii: Ecce argumentum a minori ad majus; Si Mose, qui erat sapiens sapientum, & inter præstantes præstantissimus, non memoravit nomen Dei nisi post unum & viginti verba, qui memorat Dei in vanum, quanto magis? R. Simeon ben Jochai dicebat: Unde probatur, quod nemo debeat dicere: Domino holocaustum, Domino munus, Domino pacifica, sed holocaustum Domino, munus Domino, pacifica Domino? Ex eo quod dictum est: *Sacrificium Domino*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si in istis, quæ sanctificata sunt cœlo, dicit Deus; Non profanetur nomen meum super illis, priusquam sanctificaverit, qui sanctificat nomen Dei in vanum, & in loco inquinato, quanto magis? Alia expositio: *Quia nomen Domini invocabo*. R. Jose dicit: Unde probatur; quod stantes in domo congregationis, quando dicitur: Benedicite Domino benedicto; respondeant post eos: Benedictus Dominus, benedictus in æternum & ultra? Ex eo quod dictum est: *Quia nomen Domini invocabo: tribuite magnitudinem Deo nostro*. Dixit Rabi Nehorai; Cœli juxta consuetudinem humanam contendent in bello, & fortes vincent: Et unde probatur, quod non convocentur nisi in tribus? Ex eo quod dictum est: *Quia nomen Domini invocabo*. Et unde probatur, quod respondeant post benedicentem? Ex eo quod dictum est: *Tribuite magnitudinem Deo nostro*. Et unde probatur, si quis dicat: Benedicite: quod respondeant post eum: Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in æternum & ultra? Ex eo quod dictum est: *Ex nomen Domini invocabo:* Et unde probatur, si quis dicat: Sit nomen ejus magnum benedictum: quod respondeant post eum: In secula seculorum? Ex eo quod dictum est: *Tribuite magnitudinem Deo nostro*. Unde probatur, quod dicas, quod patres nostri non descenderint in Ægyptum, nisi ut faceret miracula & prodigia, & ejus nomen magnum san-

ההם . וישמע ﭏהים את נאקתם · ואומר כי שם יהוה אקרא. ומנין שלא הביא המקום פורענות עשר המכות על פרעה ועל מצרים ﭏא על שלא קידשו את שמו הגדול בעולם. בתחילת הענין הוא אומר מי יהוה אשר אשמע בקולו. ובסוף אמר יהוה הצדיק אני ועמי הרשעים . מנין שלא עשה המקום ניסים וגבורות לאבותינו על הים ועל הירדן ועל נחלי ארנון ﭏא בשביל לקדש שמו בעולם שנאמר ויהי כשמע כל המלכים אשר בעבר הירדן ימה . וכן רחב אמרה לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש יהוה את מי ים סוף מפניכם תלמוד לומר כי שם יהוה אקרא ומנין שלא ירד דניﭏ לגוב אריות ﭏא כדי שיעשה לו המקום ניסים וגבורות בשביל לקדש שמו בעולם שנאמר כי שם יהוה אקרא. ואומר מן קדמי שים טעם די בכל שולטן מלכותי ליהון זיעים ודחילים מן קדם ﭏהא די דניﭏ . ומנין אתה אומר שלא ירדו חנניה מישﭏ ועזריה לכבשן האש ﭏא כדי שיעשה להם ניסים וגבורות בשביל לקדש שמו בעולם שנאמר אתיא ותמיהיא דיעבד עם ﭏהא עילאה שפר קדמי להחויא . אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין. ומנין שאין מלאכי השרת מזכירים שמו של מעלה עד שמזכירים שמו ישרﭏ מלמטה שנאמר שמע ישרﭏ יהוה ﭏהינו יהוה אחד. ואומר ברן יחד כל כוכבי בוקר והדר יריעו כל בני ﭏהים . כוכבי בוקר . אילו ישרﭏ שמשולים לכוכבים שנאמר והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים . בני ﭏהים. אילו מלאכי השרת . וכן הוא אומר ויבואו בני הﭏהים.

סליק פיסקא

ſanctificaretur in mundo? Ex eo quod dictum eſt *Exod.* II. 23. *Fuit poſt multos dies illos: Et audivit Deus gemitum eorum*: Et dictum eſt: *Quia nomen Domini invocabo*: Et unde probatur, quod non adduxerit Deus pœnam decem plagarum ſuper Pharaonem, & Ægyptios, niſi ut ſanctificaret nomen ſuum magnum in mundo? In principio ſubjecti dictum eſt. *Quis eſt Dominus, quod auſcultem voci ejus*, *Exod.* V. 2. Et in fine dictum eſt ibid. IX. 27. *Dominus juſtus eſt; at ego & populus meus impii*. Et unde probatur, quod non fecerit Deus patribus noſtris prodigia & miracula in mari, & in Jordane, & in torrente Arnon, niſi ut ſanctificaret nomen ſuum magnum in mundo? Ex eo quod dictum eſt *Joſ.* IX. 1. *Et fuit, quum audiſſent omnes reges trans Jordanem in occidente*. Et ſic Rahab dixit nuntiis Joſue: *Audivimus, quod ſiccaverit Dominus aquas maris Supb a conſpectu veſtro*. Ibid. II. 10. Idcirco dictum eſt: *Quia nomen Domini invocabo*: Et unde probatur, quod non deſcenderit Daniel in puteum leonum niſi ut faceret Deus prodigia, & miracula, ut ſanctificaretur nomen ſuum in mundo? Ex eo quod dictum eſt: *Et nomen Domini invocabo*. Et dictum eſt *Dan.* VI. 26. *A me conſtitutum eſt decretum, ut in univerſo imperio & regno meo contremiſcant & paveant Deum Danielis*: Et unde probatur, quod dicas quod non deſcenderint Chananias, Miſael, & Azarias in fornacem ignis, niſi ut faceret illis prodigia & miracula, ut ſanctificaret nomen ſuum in mundo? Ex eo quod dictum eſt ibid. III. 99. *Signa & mirabilia facit apud me Deus excelſus: Placuit ergo mihi prædicare ſigna ejus, quia magna ſunt, & mirabilia ejus, quia fortia*. Et unde probatur, quod Angeli miniſterii non memorent in cœlis nomen ejus, niſi poſtquam Iſraelitæ in terra memoraverint? eo quod dictum eſt *Deut.* VI. 4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter unus eſt*. Pariterque dictum eſt *Job* XXXVIII. 7. *Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes filii Dei: Aſtra matutina*. Iſti ſunt Iſraelitæ, qui aſſimilantur aſtris: Dictum eſt enim *Geneſ.* XXII. 17. *Et multiplicando multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli*. *Filii Dei*. Iſti ſunt Angeli miniſterii: Et ſic dictum eſt ibid. VI. 4. *Et ingreſſi ſunt filii Dei*.

Finis textus.

הצור תמים פעלו . הצייר שהוא צר העולם תחילה וצר בו את האדם שנאמר וייצר יהוה אלהים את האדם. תמים פעלו . פעולתו שלימה על כל באי העולם ואין להרהר אחר מידותיו, אפילו שנה של כלום ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר אילו היו לי שלשה עינים אילו היו לי שלשה ידים אילו היו לי שלשה רגלים אילו הייתי מהלך על ראשי אילו היו פני הפוכים לאחורי , כמה היה נאה תלמוד לומר כי כל דרכיו משפט. יושב עם כל אחד ואחד. בדין ונותן לו מה שראוי לו . אל אמונה. שהאמין בעולם וברא , ואין עול . שלא באו בני אדם להיות רשעים לא להיות צדיקים . וכן הוא אומר אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים , צדיק וישר הוא שהוא מתנהג בישרות עם כל באי העולם . דבר אחר הצור התקיף , תמים פעלו: פעולתו שלימה עם כל באי העולם ואין להרהר אחר מידותיו אפילו עונה של כלום ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר מה ראו אנשי דור המבול שנשטפו במים , ומה ראו אנשי מגדל שנתפזרו מסוף העולם ועד סופו . ומה ראו אנשי סדום ועמורה להשתטף באש ונפרית . ומה ראה אהרן ליטול הכהונה ומה ראה דוד ליטול את המלכות . ומה ראה קורח ועדתו שתבלעם הארץ . תלמוד לומר כי כל דרכיו משפט . יושב עם כל אחד ואחד ונותן לו את הראוי לו . אל אמונה. בעל פיקדון . ואין עול . גובה את שלו באחרונה , שלא כמידתו מידת בשר ודם . מידת בשר ודם מפקיד אצל חבירו מאתים ויש בידו מנה . כשהוא בא ליטול את שלו אומר לו הוצא מנה שיש לי בידך. והילך את השאר . אבל מי שאמר והיה עולם אינו כן אלא אל אמונה ואין עול גובה את שלו באחרונה. צדיק וישר הוא. כענין שנאמר כי צדיק יהוה וצדקות אהב . דבר אחר הצור התקיף תמים פעלו, פעולתם של באי העולם שלימה לפניו מתן שכרם של צדיקים ומאחר פורענותם של רשעים . אילו לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה וכו׳ לא נטלו כלום משלהם

CREATORIS *perfectum est opus*. Creator creavit mundum in principio, & creavit in eo hominem. Dictum est enim *Genes.* I. *Et creavit Deus hominem: Perfectum est opus:* Perfectum est ejus opus in omnibus venientibus in mundum: Neque est perscrutandum post ejus qualitates. Vel si omnia mutet, nemo est qui intelligat: Si dicat: Si mihi essent tres oculi, si tres manus, si tres pedes, si capite meo incederem, si mea facies retrorsum esset conversa, quantum deceret? Idcirco dictum est: *Nam omnes viæ ejus sunt judicium*. Sedet cum singulis in judicio, & dat unicuique, quod sibi conveniat. *Deus fidus;* Quia fidelis est in mundo, & creavit illum. *Et non est iniquus*. Ne eo deveniant homines, ut sint impii, sed ut sint justi: Et sic dictum est *Eccles.* VII. 30. *Quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Justus ac probus est ipse*. Quod observet justitiam cum omnibus venientibus in mundum. Alia expositio: *Creatoris perfectum est opus:* Opus ejus perfectum est omnibus venientibus in mundum, & non est perscrutandum post ejus qualitates; vel si aliquid respondeat & nemo est ex illis, qui intelligat: Si dicat; Quid viderunt viri generationis diluvii, ut submergerentur aquis? Quid viderunt viri turris, ut dispergerentur a fine usque ad finem mundi? Quid viderunt viri Sodomæ, & Gomorræ, ut immergerentur in igne, & sulphure? Quid vidit Aharon, ut sumeret sacerdotium? Et quid videt David, ut sumeret regnum? Quid vidit Kore, & ejus congregatio, ut eos absorberet terra? Idcirco dictum est: *Nam omnes viæ ejus sunt judicium:* Sedet in judicio cum omnibus, & dat unicuique, quod sibi conveniat: *Deus fidus:* Dominus depositi: *Et non est iniquus*. Exigit quod suum est, in fine: Non est proprietas ejus sicut proprietas carnis & sanguinis; Nam proprietas carnis & sanguinis hæc est, ut deponat prope socium suum 200. & est in ejus manu mina; quando venit ad tollendum, quod suum est, dicit: Educ mihi minam, quæ est mihi in manu tua; & reliquum sit tibi: At qui dicit: Et fuit mundus, non ita agit: sed *Deus fidus, & non iniquus:* Exigit, quod suum est, in fine: *Justus & probus est ipse*. Sicuti dictum est: *Psal.* XI. 7. *Justus est Dominus, & justitiam diligit*. Alia expositio. *Creatoris perfectum est opus*. Opera venientium in mundum: perfecta est coram eo merces justorum, & tardat pœnam impiorum: Isti non acci-

בעולם הזה. שנאמר הלא הוא כמוס
עמדי חתום באוצרותי. אימתי אילו ואילו
נוטלים למחר כשהוא יושב בדין. כי כל
דרכיו משפט למחר כשהוא יושב בדין
עם כל אחד ואחד ונותן לו את הראוי
לו. ﭏ אמונה כשם שמשלם לצדיק
גמור שכר מצוה שעשה בעולם הזה
לעולם הבא. כך משלם לרשע גמור שכר
מצוה קלה שעשה בעולם הזה. וכשם
שנפרע מרשע גמור מעבירה שעשה
בעולם הזה לעולם הבא. כך נפרע מצדיק
גמור על עבירה שעשה בעולם הזה. ואין
עול. כשאדם נפטר מן העולם באים
כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומר לו כך
עשית ביום פלוני ואי אתה מאמין
בדברים הללו והוא אומר הן והן והוא
אומר לו חתום שנאמר ביד כל אדם
יחתום. צדיק וישר הוא. והוא מצדיק
את הדין ואומר יפה דנתוני. וכן הוא
אומר למען תצדק בדבריך תזכה בשפטך.
דבר אחר כשתפסו את רבי חנינה בן
תרדיון נגזרה עליו גזרה לשרוף ספרו
אמרו לו גזירה נגזרה עליך לשרוף ספרך
קרא מקרא הזה הצור תמים פעלו
אמרו לאשתו נגזרה על בעליך גזירה
לשרוף ספרו עליו ועליך ליהרג קראה
המקרא הזה ﭏ אמונה ואין עול. אמרו
לבתו נגזרה גזירה על אביך לשרוף ספרו
עליו ועל אמך ליהרג. ועליך לעשות
מלאכה: קראת מקרא זה גדול העיצה
ורב העליליה. רבי אומר גדולים מעשים
אילו שהם בעת צרתם הצמיחו שלשה
פסוקים של צידוק הדין מה שאין כן
בכל הכתובים. כיוונו שלשתם את
לבם וצידקו עליהם את הדין עמד
פליסופוס על הפרכיא שלו אמר לו ﭏ
תזוז רעתך. על ששרפת את התורה

cipient omnia completa in hoc mundo; neque illi accipient omnia completa in hoc mundo: Dictum est enim *Deuter.* XXXII. 34. *Nonne est reconditum apud me sigillatim in thesauris meis?* Quando isti & illi accipient? Postquam sedebit in judicio. *Nam omnes viæ ejus sunt judicium.* Postquam sedebit in judicio cum singulis, ut det unicuique, quod sibi conveniat. *Deus fidus.* Sicut rependet justo perfectam mercedem præcepti, quod fecit in hoc seculo, in seculo futuro ita pariter rependet impio perfectam mercedem præcepti levis, quod fecit in hoc seculo; Sicut ulciscetur de impio in seculo futuro propter peccatum, quod fecit in hoc seculo, ita pariter perfecte ulciscetur de justo propter peccatum, quod fecit in hoc seculo: *Et non est iniquus.* Quando quis discedit de mundo, adducuntur omnia opera ejus, & specificantur coram eo, dicendo: Sic fecisti die N. Et sis fidelis in rebus istis, Et ille respondet: Ita, ita: Eique dicit: Obsigna. Dictum est enim *Job* XXXVII. 7. *Qui in manu omnium hominum signat. Justus & probus est ipse:* Et ipse justificat judicium, & dicit: Bonum est judicium meum. Et sic dictum est *Psal.* LI. 6. *Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris.* Alia expositio: Quando apprehenderunt Rabi Chanina ben Theradion, decretum est in eum, ut ejus liber combureretur: Dixerunt illi; Decretum statutum est in te, ut tuus liber comburatur; Legit hunc textum. *Creatoris perfectum est opus.* Dixerunt ejus uxori; Decretum statutum est contra maritum tuum, ut ejus liber comburatur, & contra te, ut occidaris; Legit hunc textum: *Deus fidus, & non est iniquus:* Dixerunt ejus filiæ. Decretum statutum est contra patrem tuum, ut comburatur ejus liber, & contra matrem tuam ut occidatur, & super te fiat opus; Legit hunc textum *Jer.* XXXII. 19. *Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.* Rabi dicit: Magna sunt opera istorum, quia tempore afflictionis suæ germinarunt tres textus justificationis judicii, quod simile non deprehenditur in cunctis Hagiographis: Confirmarunt tres omnes eorum cor, & justificarunt super illos judicium, Stans philosophus super sede sua dixit: Ne commoveatur mens tua propter incendium legis; eo quod opus, quod exiit, redierit ad domum patris sui. Respondit illi: Cras judicium tuum erit his simile; Dixit illi: Annuntiasti mihi bonum nuncium; Cras erit pars mea cum illis in seculo

fu-

שמשעה שיצאת חזרה לבית אביה ׳
אמר לו למחר אף דינך כיוצא באילו
אמר לו בישרתני בשורה טובה למחר
יהיה חלקי עם אילו לעולם הבא,
דבר אחר הצור תמים פעלו. כשירד משה
מהר סיני באו כל ישראל אצלו אמרו לו
משה רבינו אמור לנו מה היה מידת
הדין למעלה אמר להם איני אומר לזכות
את הזכאי ולחייב את החייב אלא אפילו
להחליף בדבר אל אמונה ואין עול,

סליק פיסקא

שחת לו לא בניו מומם אף על פי
שהם מליאים מומים קרוים בנים
שנאמר שחת לו לא בניו מומם דברי
רבי מאיר . וכן היה רבי יהודה אומר
אין בהם מומים שנאמר לא בניו מומם
ואומר זרע מרעים בנים משחיתים
אם כשמשחיתים קרוים בנים אילו
לא היו משחיתים על אחת כמה
וכמה. כיוצא אתה אומר חכמים המה
להרע והרי דברים קל וחומר ומה
כשהם סכלים קרוים חכמים אילו היו
מטיבים על אחת כמה וכמה . כיוצא
בו אתה אומר בנים סכלים המה ולא
נבונים והרי דברים קל וחומר ומה
כשהם סכלים קרוים בנים אילו היו
נבונים על אחת כמה וכמה. כיוצא
בו אתה אומר ויבואו אליך כמבוא עם
וישבו לפניו עמי ושומעים את דבריך ׳
יכול שומעים ועושים תלמוד לומר ואתם
לא תעשו והרי קל וחומר . ומה כשהם
שומעים ולא עושים קרוים עמי אילו
שומעים ועושים על אחת כמה וכמה
משום אבא דורש אמרו שיחתו ישראל
בכל לאוים שבתורה וכל כך למה
שלא ליתן פתחון פה לרשעים לומר כל
זמן שאנו חוטאים לפניו אנו מצטערים
לפניו משל לאחד שיצא לצלב אביו
בוכה עליו אמו בוכה עליו ומתחבטת
עליו וזה אומר אוי לי וזה אומר אוי לי
אבל אין זה הוי הוי אלא שיצא ליצלב
וכן הוא אומר אוי לנפשם כי גמלו להם
רעה . דור עקש ופתלתול . אמר להם
משה לישראל אתם עוקמנים פתלתולים
אתם אין אתם הולכים לאור . משל
לאחד שהיה בידו מקל מעוקל ונתנו
לאומן לתקנו מתקנו באור . ואם לאו
מכוונו במענילה ואם לאו מפסלו במצר
ומשליכו לאור . וכן הוא אומר ונתתיך

futuro. Alia expositio. *Creatoris perfectum est opus*. Quando descendit Mose de monte Sinai; occurrerunt ei omnes Israelitæ, dicentes: Mose Magister noster; Dic nobis, quænam est proprietas judicii superioris? Respondit illis: Ego non dico ad justificandum merentem, & ad damnandum demerentem, sed vel ad mutandam rem: *Deus fidus, & non est iniquus*.

Finis textus.

Corrupte egerunt in seipsos, non vero in eum filii ejus vitio suo. Vel si essent pleni maculis, vocabantur filii; Dictum est enim: *Corrupte egerunt in seipsos non vero in eum filii ejus vitio suo*. Verba R. Meir. Et sic R. Jehuda dicebat: Non erant in illis maculæ: Dictum est enim: *Filii ejus vitio suo*. Pariterque dictum est *Isai*. I. 4. *Semini nequam, filiis sceleratis*. Cum essent sicut scelerari, vocabantur tamen filii, si non erant scelerati, quanto magis? Huic simile tu dicis *Jerem*. IV. 22. *Et vecordes sapientes sunt, ut faciant mala*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si quando sunt insipientes, vocatur sapientes, si bene faciant, quanto magis? Huic simile tu dicis ibid. *Filii insipientes sunt isti, & non intelligunt*. Ecce argumentum a minori ad majus; Si quando sunt insipientes, vocantur filii, si intelligant, quanto magis? Huic simile tu dicis *Ezech*. XXXIII. 32. *Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedent coram te populus meus, & audiunt sermones tuos*. Crederem, quod audirent, & facerent? Idcirco dictum est: *Et vos non fecistis*: Ecce argumentum a mi-onori ad majus: Si quando audiunt, & non faciunt, vocantur *populus meus*, si audiant & faciant, quanto magis? Et nomine Aba exponentis dixerunt, quod dejecerunt Israelitæ omnia precepta negativa, quæ sunt in lege: Et hæc omnia qua de causa? Ne daretur facultas obloquendi impiis dicendo: Quando nos peccamus coram eo, affligimur coram eo. Parabola de eo, qui egreditur, ut suspendatur: pater ejus eum deflet, & mater ejus eum deflet, & prostratur: Iste dicit: Væ mihi; & illa dicit; Væ mihi; Sed hoc væ, væ non alia de causa fit, nisi quod ille educatur, ut suspendatur: Et sic dictum est *Isai*. III. 9. *Væ animæ eorum, quoniam fecerunt sibi mala: Generatio prava & perversa*. Dixit Mose Israelitis: Vos depravati estis, & stulti & non inceditis ad lucem: Parabola de quodam, in cujus manu sit bacu-

cu-

ביד אנשים בוערים חורשי משחית . דבר
אחר דור עקש ופתלתול . אמר להם
משה לישראל במידה שמדדתם בה
מדדתי לכם . וכן הוא אומר עם נבר
תתבר ועם עקש תתפתל . הליהוה
תגמלו זאת . משל לאחד שהיה עומד
וצוהב כנגד בליוסטוס בשוק אמרו לו
השומעים שוטה שבעולם כנגד בלאיוסטוס
אתה עומד וצוהב אם רצה להכותך
ולקרע את כסותך ולחבשך בבית
האיסורים את יכול לו . אם היה קטרגו
שגדול הימנו על אחת כמה וכמה.
אם היה הפתקם גדול משניהם על
אחת כמה וכמה . דבר אחר הליהוה
תגמלו זאת . משל לאחד שהיה עומד
וצוהב כנגד אביו אמר לו שוטה שבעולם
כנגד מי אתה יושב וצוהב כנגד אביך
שמע כמה עמל עמל בך וכמה יגיעה
יגע בך אם לא כיבדתו לשעבר צריך
אתה לכבדו עכשיו שלא יהיה כותב כל
נכסיו לאחרים. כך אמר להם משה לישראל
אי אתם זכורים נסים וגבורות שעשה
לכם המקום במצרים הזכרו כמה טובות
שעתיד ליתן לכם לעולם הבא עם נבל.
לשעבר. ולא חכם. לעתיד לבוא. ביוצא
בו אתה אומר ישראל לא ידע עמי לא
התבונן. ישראל לא ידע לשעבר . ועמי לא
התבונן לעתיד . מי גרם להם לישראל
שיהיו מנוולים ומטופשים שלא היו בונים
בדבר תורה . וכן הוא אומר הלא נסע
יתרם בם . ימותו ולא בחכמה . הלא
הוא אביך קנך . רבי שמעון בן חלפתא
אומר משמו שאם היה חלש למעלה וגבור
למטה מי נוצח שמא את יכול לו.
וכל שכן שגיבור למעלה וחלש למטה .
וכן הוא אומר אל תבהל את פיך ולבך
אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי
אלהים בשמים ואתה על הארץ . דבר
אחר הלא הוא אביך קנך . אמר להם

culus obtortus, quem dat artifici, ut eum dirigat in luce; eum dirigit in luce, si minus disponit in cylindro; si minus dolat dolabra, & perficitur ad lumen lucernæ: Et sic dictum est *Ezech.* XXI. 31. *Daboque te in manus hominum insipientum, & fabricantium interitum.* Alia expositio. *Generatio prava & perversa.* Dixit Mose Israelitis: Mensura, qua mensi estis, metiar vobis: Et sic dictum est *Psalm.* XVIII. 27. *Cum electo electus eris, & cum perverso perverteris. Nunquid Domino compensatis hoc?* Parabola de quodam, qui stans ridet contra legatum in foro: Dicunt ei qui audiunt: Stultissime omnium, qui sunt in mundo contra legatum tu consistis & rides, si vellet te percutere, & lacerare operimentum tuum, & vincire in carcere, facere poteris? Si princeps sit eo major, quanto magis? Si fuerit dominus utroque major, quanto magis? Alia expositio. *Nunquid Domino compensatis hoc?* Parabola de quodam, qui stans ridet contra patrem suum: Illi dicit: Stultissime omnium, qui sunt in mundo: Contra quem tu stans rides? Contra patrem tuum. Audi quantum laboravit, quantum sudavit pro te! Si non tempore præterito eum honorasti, nunc honora, ne aliis scribat facultates suas. Sic dixit Mose Israelitis. Si non recordamini prodigia & miracula, quæ fecit vobis Deus in Ægypto, recordamini, quot bona daturus sit vobis in seculo futuro. *Popule stulte:* Tempore præterito: *Et non sapiens.* Tempore futuro. Huic simile tu dicas *Isai.* I. 3. *Israel non cognovit, & populus meus non intellexit. Israel non cognovit* tempore præterito; *Et populus meus non intellexit* tempore futuro. Quæ causa fuit, ut Israelitæ deturparentur, & stulte agerent? Quia non intellexerunt verba legis: Et sic dictum est *Job* IV. 21. *Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis, morientur, & non in sapientia. Nonne ipse pater tuus acquisivit te?* R. Simeon ben Chalaphta nomine suo dicit. Si supra fuerit imbecillis, & infra robustus, quis vincet? Fortasse tu poteris? Quanto magis si fuerit supra robustus, & infra imbecillis? Et sic dictum est *Ecclef.* V. 1. *Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cœlo, & tu super terram.* Alia expositio. *Nonne ipse pater tuus acquisivit te?* Dixit Mose Israelitis: Amabiles mihi vos estis, acquisiti estis mihi, & non estis hæreditas mihi. Parabola de quodam, cui per hæreditatem reliquit ejus pa-

משה לישרא׳ חביבים אתם לי קניינים אתם לי ואי אתם ירושה לי. משל לאחד שהורישו אביו עשר שדות ועמד וקנה שדה אחד משלו ואותה היה אוהב מכל׳ שדות שהורישו אביו . וכן מי שהורישו אביו עשר פלטוריות ועמד וקנה פלטורה אחרת משלו ואותה היה אוהב מכל׳ פלטורה שהנחילו אביו כך אמר להם משה לישרא׳ חביבים אתם לי קניינים אתם לי ואי אתם ירושה לי. קנך זה אחד משלשה שנקראו קנין למקום ואלו הם תורה וישרא׳ ובית המקדש. תורה נקראת קנין למקום שנאמר יהוה קנני ראשית דרכו . ישרא׳ נקראו קנין למקום שנאמר אביך קנך . בית המקדש נקרא קנין למקום שנאמר הר זה קנתה ימינו . הוא עשך ויכוננך . היה רבי מאיר אומר כרכא דכולא ביה כהניו מתוכו. נביאיו מתוכו. סופריו מתוכו, וכן הוא אומר ממנו פנה ממנו יתד. רבי יהודה אומר עשאך כוין כוין. רבי שמעון בן יהודה אומר הושיבך על בסיסך . הלעינך ביזת שבעת עממים ונתן לך מה שנשבע לך והורישך מה שהבטחתיך. רבי דוסתאי בן יהודה אומר עשאך כנונים כנונים מכפנים שאם תעלה אחד מהם על גב חבירתה אין אתה יכול לעמוד,

סליק פיסקא

זכור ימות עולם . הזהרו מה שעשיתי בדורות הראשונים מה שעשיתי באנשי דור המבול מה שעשיתי באנשי דור הפלגה. מה שעשיתי באנשי סדום ועמורה בינו שנות דור ודור . אין לך דור שאין בו מאנשי דור המבול. ואין לך דור שאין בו מאנשי דור הפלגה. וכאנשי סדום. אלא שנדון כל אחד ואחד לפי מעשיו. שאל אביך ויגדך . אילו נביאים כענין שנאמר ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי. זקניך ויאמרו לך . אילו זקנים כענין שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישרא׳. דבר אחר זכור ימות עולם. אמר להם בכל זמן שהמקום מביא יסורים עליכם

pater decem agros, & ipse acquisivit de suis bonis unum agrum, atque hunc ipse amat præ cuntis agris, quos a patre suo hæreditavit. Pariterque siquis hæreditaverit a patre suo decem palatia, & acquisierit de suis bonis palatium unum, hoc amat præ cunctis palatiis, quæ a patre suo hæreditavit: Sic dixit Mose Israelitis; Amabiles vos estis mihi, acquisiti vos estis mihi, & vos non estis hæreditas mihi: *Acquisivit te?* Hoc est unum ex tribus, quæ vocantur acquisitio Deo; sc. lex, Israel, & domus sanctuarii. Lex vocatur acquisitio Deo: Dictum est enim *Prov.* VIII. 22. *Dominus possedit me in initio viarum*. Israel appellatur acquisitio Deo: Dictum est enim: *Pater tuus acquisivit te*. Domus sanctuarii appellatur acquisitio Deo: Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 54. *Montem istum, quem acquisivit dextera tua. Ipse fecit te, ac concinnavit te.* R. Meir dicebat: Civitas universa, in cujus medio sint ejus sacerdotes, ejus prophetæ, ejus scribæ: Et sic dictum est *Zachar.* X. 4. *Ex ipso angulus, ex ipso paxillus*. R. Jehuda dicit: Feci te ex foraminibus. R. Simeon ben Jehuda dicit: Feci te sedere super basi tua, & tibi dedi prædam septem populorum, & dedi tibi, quod juravi tibi, & feci te id hæreditare, de quo tibi spem feci. R. Dostai ben Jehuda dicit: Et feci te ex involucris in parte interiori, quorum si aliquod super alterum adscendat, tu non consistere non poteris.

Finis textus.

Memento dierum antiquorum. Præmonemini de his, quæ fecerim in primis generationibus, quæ fecerim in generatione diluvii, quæ fecerim viris generationis divisionis, quæ fecerim viris Sodomæ & Gomorræ, Perspicite annos generationis & generationis: Non est tibi generatio, in qua non fuerit ex viris generationis diluvii; neque est tibi generatio, in qua non fuerit ex viris generationis divisionis, & de viris Sodomæ; Sed singuli juxta opera sua judicati sunt. *Interroga patrem tuum & notum faciet tibi*. Isti sunt prophetæ, sicuti dictum est 2. *Reg.* II. 12. *Eliseus autem videbat & clamabat: Pater mi, pater mi*. *Senes tuos ac dicent tibi*. Isti sunt senes, sicuti dictum est *Num.* XI. 16. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel*. Alia expositio. *Memento dierum antiquorum*. Dixit illis: Quando Deus adducet castigationes super vos, recordami-

הזכרו כמה טובות ונחמות עתיד ליתן לכם לעולם הבא . בינו שנות דור ודור. זה דורו של משיח שיש בו שלש דורות שנאמר יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים . שאל אביך ויגדך . למחר עתידים ישראל להיות רואים ושומעים כשומעים מפי הקודש שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר. ואומר לא יכנף עוד מוריך זקניך ויאמרו לך מה שהראיתי לזקנים בהר כענין שנאמר ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. בהנחל עליון גוים . עד שלא בא אבינו אברהם כבר היה המקום דן את העולם כאכזרי . חטאו אנשי דור המבול הציפם בזיקים על פני המים . חטאו אנשי מגדל פיזרם מסוף העולם ועד סופו. חטאו סדומים שטפם באש ונפרית. אבל משבא אברהם אבינו לעולם זכה לקבל יסורים . ממשמע ובאים כענין שנאמר ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. ואם תאמר מפני מה יסורים באים מפני חבתן של ישראל. יצב גבולות עמים למספר בני ישראל . בהנחל עליון גוים . כשהנחיל הקדוש ברוך הוא לאומות העולם. פירש תחומן לאומות העולם. לכל אומה ואומה כדי שלא יהיו מעורבבים שילח בני גומר לגומר. ובני מגוג למגוג . ובני מדי למדי . ובני יון ליון . ובני תובל לתובל . פירש תחומן של אומות כדי שלא יכנסו לארץ . יצב גבולות עמים . דבר אחר בהנחל עליון גוים כשנתן המקום תורה לישראל עמד וצפה ונסתכל שנאמר עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ולא היתה אומה בכל האומות שהיתה ראויה לקבל תורה אלא ישראל שנאמר יצב גבולות עמים. דבר אחר בהנחל עליון גוים. כשהנחיל המקום העולם לאומות חלקם לניהנם שנאמר שמה אשור וכל קהלה עילם וכל המונה. שמה נסיכי

mini quot bona & consolationes daturus sit vobis in seculo futuro. *Perspicite annos generationis, & generationis*. Hæc est generatio Messiæ; quia in eo sunt tres generationes: Dictum est enim *Psal.* LXXII. 5. *Et permanebit cum sole & ante lunam in generationem & generationes. Interroga patrem tuum & notum faciet tibi*. Postero tempore visuri sunt Israelitæ, & audituri, quasi audierint de ore Dei: Dictum est enim *Isai.* XXX. 21. *Et aures tuæ audient verbum post te dicendo*. Pariterque dictum est ibid. 20. *Non faciet avolare a te doctorem tuum. Senes tuos & dicent tibi*. Quæ ostendi senibus in monte; sicuti dictum est *Num.* XXIV. 1. *Adscende ad Dominum tu, & Aharon, Nadab, & Abihu, & septuaginta de senioribus Israel: Cum hæreditatem daret Excelsus gentibus*: Priusquam venisset Abraham, Deus judicabat mundum sicut crudelis: Peccarunt viri generationis diluvii, exploravit eos in pœnis super faciem aquarum. Peccarunt viri turris, dispersit eos a fine usque ad finem mundi. Peccarunt Sodomæi, immersit eos in ignem, & sulphur. Sed postquam venit Abraham pater noster in mundum, dignus habitus est, ut acciperet castigationes. Ex sensu eruitur, quod advenerint. Sicuti dictum est *Genes.* XII. 10. *Facta autem fame in terra, descendit Abraham in Ægyptum*. Si vero dicas, qua de causa castigationes adveniunt? Propter plagas Israelis. *Statuit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel. Cum possessionem daret Excelsus gentibus*; Quando possessionem dedit Deus S. B. mundus erat gentibus mundi. Separavit terminum nationibus mundi, omnibus nationibus, ne miscerentur; Misit filios Gomer in Gomer, & filios Gog in Gog, & filios Madi in Madi, & filios Jon in Jon, & filios Thubal in Thubal: Separavit terminum nationum, ne introirent in terram. *Statuit terminos populorum*. Alia expositio. *Cum possessionem daret Excelsus gentibus*. Quando dedit Deus legem Israeli, stans exploravit & aspexit. Dictum est enim *Habac.* III. 6. *Stetit & mensus est terram: aspexit & dissolvit gentes*. Neque fuit ulla natio in cunctis nationibus, quæ digna esset, quæ acciperet legem, nisi Israel. Dictum est enim. *Statuit terminos populorum*. Alia expositio: *Cum possessionem daret Excelsus gentibus*; Cum possessionem daret Deus mundi nationibus, divisit eas in gentes. Dictum est enim *Ezech.* XXXII. 22. *Ibi Assur & omnis congregatio ejus, ibi Elam & omnis multitudo ejus; ibi principes Aquilonis omnes, & uni-*

צפון כולם וכל צידונים . שמה מרי
בכל וארום מלכיה וכל נסיכיה ואם
תאמר מי נוטל עושרם וכבודם של אילו
הוי אומר יצב גבולות עמים . דבר אחר
בהנחל עליון גוים. כשהנחיל המקום מן
האומות יראי חטא וכשרים שבהם.
בהפרידו בני אדם זה לוט . ויפרדו איש
מעל אחיו . יצב גבולות עמים . רבי
אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר
הרי הוא אומר ששים המה מלכות
ושמונים פילגשים . ששים ושמונים הרי
מאה וארבעים . ואבותינו לא ירדו
במצרים אלא בשבעים נפש . דבר אחר
יצב גבולות עמים. יצב גבול עמים אין
כתב כאן אלא יצב גבולות עמים זכו
אומות ליטול שני חלקים במספר בני
ישראל . כי חלק יהוה עמו . משל למלך
שהיה לו שדה ונתנה לעריסים התחילו
העריסים וגונבים אותה נטלה מהם
ונתנה לבניהם התחילו להיות רעים יותר
מן הראשונים נולד לו בן אמר להם צאו
מתוך שלי אי אפשר שתהיו בתוכה תנו
לי חלקי שאהיה מכירו . כך כשבא
אברהם אבינו לעולם יצא ממנו פסולת
ישמעאל ובני קטורה . בא אבינו יצחק
לעולם יצא ממנו פסולת עשו אלופי
אדום חזרו להיות רעים יותר מן הראשונים
כשבא יעקב לא יצא ממנו פסולת
אלא נולדו כל בניו כשרים כמותו שנאמר
יעקב איש תם יושב אהלים . מהיכן
המקום מכיר את חלקו מיעקב שנאמר
כי יעקב בחר לו יה ישראל . ואומר כי
חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו.
ועדיין תלי ברלא תלי . אין אנו יודעים
אם המקום בחר לו ישראל לסגולתו . ואם
ישראל בחרו להקדוש ברוך הוא תלמוד

& univerſi venatores ; ibi Modi , & Edom , & reges ejus , & omnes duces ejus . Si dicas ; quis accepit opes , & decus eorum? Dictum eſt ; Iſrael. *Statuit terminos populorum.* Alia expoſitio : *Cum poſſeſſionem daret Excelſus gentibus .* Cum collegit Deus ex nationibus timentes peccatum & rectos , qui in eis deprehendebantur . *Cum ſepararet filios Adam :* Hic eſt Lot : Dictum eſt enim *Geneſ.* XIII. 11. *Ac ſeparati ſunt quiſque deſuper fratrem ſuum . Statuit terminos populorum .* R. Elieſer ben Rabi Joſe Galilæi dicit : Ecce dictum eſt *Cantic.* VI. 7. *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ .* Sexaginta & octoginta, ecce centum & viginti . At patres noſtri non deſcenderunt in Ægyptum niſi in ſeptuaginta animabus . Alia expoſitio : *Statuit terminos populorum .* Statuit terminum populorum : Non ſcriptum eſt : *Sed ſtatuit terminos populorum .* Dignæ habitæ ſunt nationes , ut duas partes acciperent juxta numerum filiorum Iſrael . *Pars enim Domini eſt populus ejus .* Parabola de rege , qui habens agrum dedit vicinis , qui a principio accipientes illum diripuerunt ; Eripuit ab eis , deditque eorum filiis , qui inceperunt eſſe prioribus pejores; Cum natus eſſet ſibi filius, dixit illis; Egredimini de mea poſſeſſione; impoſſibile eſt , quod ibi ſtantes detis mihi meam partem, quæ nota eſt . Ita pariter quando venit Abraham pater noſter in mundum , egreſſus eſt ab eo rejectaneus Iſmael , & filii Cetura . Venit Iſaach pater noſter in mundum egreſſus eſt ab eo rejectaneus Eſau dux Edom. Iterum fuerunt prioribus pejores. Quando venit Jacob , non egreſſum eſt ab eo rejectaneum , ſed nati ſunt recti omnes ejus filii , ſicut ipſe: Dictum eſt enim *Geneſ.* XXV. 27. *Jacob vero vir perfectus ſedens in tentoriis:* Unde cognovit Deus partem ſuam ? Ex Jacob : Dictum eſt enim *Pſal.* CXXXV. 4. *Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſrael .* Pariterque dictum eſt : *Pars enim Domini eſt populus ejus , Jacob funiculus hæreditatis ejus :* nondum res definitiva eſt . Ignoramus , utrum Deus elegerit ſibi Iſrael in peculium ſuum , an Iſrael ſibi elegerit Deum S. B. Idcirco dictum eſt *Deuter.* VII. 6. *Te elegit Dominus Deus tuus .* Et unde probatur, quod etiam Jacob elegerit ſibi Deum S. B? Ex eo quod dictum eſt *Jerem.* X. 16. *Non eſt his ſimilis pars Jacob ; qui enim formavit omnia, ipſe eſt , & Iſrael virga hæreditatis ejus ; Deus exercituum nomen ejus : Jacob funiculus* hæ-

לומר ובך בחר יהוה אלהיך . ומנין שאף יעקב בחר לו הקדוש ברוך הוא שנאמר לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו יהוה צבאות שמו . יעקב חבל נחלתו . אין חבל אלא גורל שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים . ואומר ויפלו חבלי מנשה עשרה . מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון מה חבל זה משולש כך היה יעקב שלישי לאבות וקיבל שכר כולם . כשנולד אברהם מהו אומר ואח לצרה יולד . כשנולד יצחק מהו אומר טובים השנים מן האחד. כשנולד יעקב מהו אומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

סליק פיסקא

ימצאהו בארץ מדבר . זה אברהם אבינו משל למלך שיצא הוא וחיילותיו למדבר הניחוהו חיילותיו במקום הצרות ובמקום הגייסות ובמקום ליסטות והלכו להם . נתמנה לו גיבור אחד אמר לו מלך אל יפול לבך עליך ואל יהי עליך אימה של כלום חייך שאיני מניחך עד שתיכנס לפלטורים שלך ותישן על מיטתך כענין שנאמר ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור כשדים . יסובבנהו כענין שנאמר ויאמר יהוה אל אברם לך לך . יבוננהו . עד שלא בא אבינו אברהם לעולם כביכול לא היה הקדוש ברוך הוא מלך אלא על השמים בלבד שנאמר יהוה אלהי השמים אשר לקחני . אבל משבא אבינו אברהם לעולם המליכו על השמים ועל הארץ . כענין שנאמר ואשביעך ביהוה אלהי השמים ואלהי הארץ יצרנהו כאישון עינו . אפילו בקש המקום מאבינו אברהם גלגל עינו היה נותן לו ולא גלגל עינו בלבד נתן לו אלא אף נפשו הוא נותן לו שחביבה עליו מן הכל שנאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק . והלא בידוע שהוא בנו יחידו אלא זו נפש שנקראת יחידה שנאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי . דבר אחר ימצאהו בארץ מדבר . אילו ישראל כענין שנאמר כענבים במדבר מצאתי ישראל. ובתוהו ילל ישימון. במקום הצרות במקום הגייסות . במקום ליסטות. יסובבנהו . לפני הר סיני . כענין שנאמר והגבלת את העם סביב לאמר,

hæreditatis ejus. Non significat חבל nisi sortem: Dictum est enim *Psal.* XVI. 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris*. Pariterque dictum est *Jos.* XVII. 5. *Et ceciderunt funiculi Manasse decem*. Et similiter dictum est ibid. XIX. 9. *De funiculo filiorum Juda possessio filiorum Simeonis ;* Sicut iste funiculus erat triplex, ita pariter Jacob fuit tertius ex patribus, & accepit mercedem omnium. Quando natus est Abraham, quid dictum est? *Et frater in angustiis comprobatur*. *Prov.* XVII. 17. Quando natus est Isaach, quid dictum est *Eccles.* IV. 9. *Melius est ergo duos esse simul, quam unum*. Quando natus est Jacob, quid dictum est? *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Ibid. IV. 12.

Finis textus.

INvenit eum in terra deserti: Hic est Abraham pater noster. Parabola de rege, qui egressus cum exercitu suo in desertum, milites sui abeuntes deseruerunt in loco tribulationum, in loco turmarum, & in loco prædonum & abierunt: Tum præfecit sibi virum fortem, qui ei dixit: Rex, ne cadat cor tuum, ne sit omnino pavor super te: Per vitam tuam ego te non deseram, donec ingrediaris in tuum palatium, & dormias in lecto tuo; sicuti dictum est *Genes.* XV. 7. *Et dixit ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Ur Casbidim*. *Curcumtulit eum*. Sicuti dictum est ibid. XII. 1. *Et dixit Dominus ad Abrabam: Abi tibi*. *Perspicacem reddidit eum*. Priusquam venisset Abraham in mundum, quasi potest dici, quod Deus S. B. non esset rex nisi tantum in cœlo: Dictum est enim ibid. XXIV. 7. *Deus cœli, qui suscepit me*. Verum postquam Abraham pater noster venit in mundum, regnavit in cœlo, & in terra; Sicuti dictum est ibid. vers. 3. *Jusjurandum do tibi per Deum cœli, & Deum terræ*. *Custodivit eum quasi pupillam oculi*. Vel si Deus requisisset a patre nostro Abraham pupillam oculi sui, dedisset illi; neque solum pupillam oculi sui, sed etiam dedisset animam suam, quæ sibi præ omnibus erat dilecta: Dictum est enim ibid. XXII. 2. *Cape tibi nunc filium tuum, unicum tuum, quem diligis, Isaach*. Ecce notum est, quod esset filius unicus; sed hæc anima, quæ vocatur unica: Dictum est enim *Psal.* XXII. 21. *Erue a framea animam meam, & de manu canis unicam meam*. Alia expositio: *Invenit eum in terra deserti*. Iste est Israel: Dictum est enim *Ose.* IX. 10. *Quasi*

יבוננהו. בעשרת הדברות. מלמד שהיה הדיבר יוצא מפי הקדוש ברוך הוא והיו ישראל מסתכלים בו ויודעים כמה מדרשים יש בו וכמה הלכות יש בו וכמה קלים וחמורים יש בו וכמה גזירות שוות יש בו. יצרנהו כאישון עינו. הולכים שנים עשר מיל וחוזרים שנים עשר מיל על כל דיבור ודיבור ולא היו נרתעים לא מקול הקולות ולא מקול הלפידים, דבר אחר ימצאהו בארץ מדבר ובתוהו. הכל מצוי ומתוקן ומסופק להם במדבר באר עולה להם. מן עולה להם. שליו מצוי להם. ענני כבוד מקיפות להם, ובתוהו ילל ישימון במקום הצרות במקום הגייסות. במקום ליסטות במקום הטנופת. יסובבנהו. ברגלים. שלשה מן הצפון, שלשה מן הדרום. שלשה מן המזרח, שלשה מן המערב. יבוננהו בשתי מתנות, מלמד שכשהיה אחד מן האומות פורש ידו לקבל מן לא היה בידו עולה כלום. למלאות מים מן הבאר. לא היו עולים בידו כלום. יצרנהו כאישון עינו. כענין שנאמר קומה יהוה ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך. ימצאהו בארץ מדבר. כענין שנאמר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדברה. ובתוהו ילל ישימון. אלו ארבע מלכיות כענין שנאמר המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב, יסובבנהו בזקנים. יבוננהו בנביאים. יצרנהו כאישון עינו. משמרתו מן המזיקים שלא יזיקוהו כענין שנאמר כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו.

סליק פיסקא

כנשר יעיר קינו. מה נשר זה אין נכנס לקינו מיד עד שהוא מצרף את בניו בכנפיו בין אילן לחבירו בין סוכה לחבירתה כדי שיעידו בניו ויהוה בבניו

uvas in deserto inveni Israel. Et in Eremo siticulosi loci. In loco tribulationum, in loco morborum, in loco prædonum: *Circumtulit eum.* Coram monte Sinai: Sicuti dictum est *Exod.* XIX. 12. *Et terminum pones populo circumcirca dicendo. Perspicacem reddidit eum:* In decalogo. Docemur, quod allocutio exiret ex ore Dei S. B. & Israelitæ intelligerent, & cognoscerent, quot expositiones, & quot constitutiones, & quot præcepta levia & gravia in ea essent, & quot in ea essent decreta æqualia: *Custodivit eum quasi pupillam oculi.* Incedentes, & retrocedentes ad singulas allocutiones duodecim milliaria, non recesserunt ab strepitu vocum, neque ab strepitu fulgurum. Alia expositio. *Invenit eum in terra deserti, & in eremo:* Omnia deprehendebantur, & præparabantur ad sufficientiam illis in deserto: Fecit illis adscendere fontem, & Manna; & coturnices præbuit illis: Nubes gloriæ circumdabant illos: *Et in eremo siticulosi loci.* In loco tribulationum, & in loco morborum, & in loco prædonum, & in loco inquinationum. *Circumtulit eum.* Vexillis; quorum tria erant ab aquilone, tria ab austro, tria ab oriente, & tria ab occidente: *Et perspicacem reddidit eum:* Duobus donis; Docemur, quod si aliquis ex nationibus extenderet manum, ut acciperet Manna, nihil in ejus manu deprehenderetur: Ut hauriret aquas ex fonte, in ejus manus non adscenderent: *Custodivit eum sicut pupillam oculi:* Sicuti dictum est *Num.* X. 35. *Revelare Domine, & dispergantur inimici tui, fugiantque odio habentes te: Invenit eum in terra deserti.* Sicuti dictum est *Ose.* II. 14. *Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem: Et in eremo siticulosi loci.* Hæc sunt quatuor regna: Dictum est enim *Deut.* VIII. 15. *Qui duxit te per desertum magnum & terribile serpentis adurentis & scorpionis. Circumtulit te.* Senioribus. *Perspicacem reddidit te.* Prophetis. *Custodivit te sicut pupillam oculi:* Custodivit a damnis, ne illum læderent: Dictum est enim *Zachar.* II. 8. *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.*

Finis textus.

Sicut aquila excitat nidum suum. Sicut aquila ista non ingreditur in nidum suum statim, priusquam conjungatur alis suis cum filiis suis inter unam & alteram arborem, inter unum & alterum tabernaculum, ut testificetur filiis, quod

כח לקבלו . כך כשנגלה המקום ליתן
תורה לישראל לא נגלה עליהם מרוח
אחד אלא משתי רוחות . כענין שנאמר
ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו.
ואיזו היא רוח רביעית אלוה מתימן
יבוא . יפרוש כנפיו יקחהו . כענין שנאמר
ובמדבר אשר ראית אשר נשאך יהוה
אלהיך · ישאהו על אברתו . כענין שנאמר
ואשא אתכם על כנפי נשרים . דבר
אחר כנשר יעיר קינו . זה לעתיד לבוא
כענין שנאמר קול דודי הנה זה בא .
יפרוש כנפיו . כענין שנאמר אומר לצפון
תני . ישאהו על אברתו . הביאי בניך
בחוצן . יהוה בדד ינחנו . אמר להם
המקום לישראל כדרך שישבתם יחידים
בעולם הזה ולא נהניתם מן האומות
כלום כך אני עתיד להושיבכם לעתיד
לבוא ואין אחד מן האומות נהנה מכם
כלום . ואין עמו אל נכר . שלא תהא
רשות לאחד מן האומות לבוא ולשלוט
בכם כענין שנאמר ואני יוצא והנה שר
יון בא . ושר מלכות פרס עומד לנגדי.
אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת
דבר אחר יהוה בדד ינחנו . עתיד הקדוש
ברוך הוא להשים אתכם נוחלים מסוף
העולם ועד סופו . וכן הוא אומר מפאת
צפון ועד פאת ים . דן אחד . יהודה
אחד . אשר אחד . ועד גבול ים מפאת
קדים ועד פאת ים יהודה אחד ועל גבול
יהודה מפאת קדים ועד פאת ים מנשה
אחד . נפתלי אחד . מה תלמוד לומר
יהודה אחד אשר אחד דן אחד. שעתידים
ישראל אורך מן המזרח למערב עד רוחב
עשרים וחמשת אלפים קנים שיעורם
חמשה ושבעים מיל. ואין עמו אל נכר .
שלא יהו בכם בני אדם שעובדים עבודה
זרה וכן הוא אומר לכן בזאת יכופר
עון יעקב . דבר אחר יהוה בדד ינחנו .
עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח
בעולם . ואין עמו אל נכר . שלא יהו בכם

quod sit ei robur ad accipiendum. Sic quando apparuit Deus ad dandam legem Israelitis, non apparuit illis ab uno latere, sed ab duobus lateribus: Sicuti dictum est *Deut.* XXXIII. 2. *Et dixit: Dominus de Sinai venit, resplendet a Sheir eis*. Et quodnam est hoc latus? Quartum: Dictum est enim: *Deus ab aquilone veniet. Expandit alas suas, assumit eum:* Sicuti dictum est *Deut.* I. 31. *Et in deserto, quo vidisti, quod portavit te Dominus Deus tuus: Portat eos super alis suis*. Sicuti dictum est *Exod.* XIX. 4. *Et tulerim vos super alas aquilarum*. Alia expositio: *Sicut aquila excitat nidum suum*. Hoc est in tempus futurum; sicuti dictum est *Cantic.* II. 8. *Vox dilecti mei, ecce iste venit. Expandit alas suas*. Sicuti dictum est *Isai.* XLIII. 6. *Dicam aquiloni: Da. Portat eos super alis suis:* Duc filios tuos in robore. *Dominus solus duxit illum*. Dixit Deus Israelitis, sicut soli habitatis in hoc mundo, neque utilitatem ullam percipitis a nationibus, ita pariter ego vos collocabo in seculo futuro, & nulla ex nationibus a vobis utilitatem percipiet; *Et non fuit cum eo Deus alienus*. Ut nulli ex nationibus sit potestas, ut adveniens possit vobis dominari; sicuti dictum est *Dan.* x. 20. *Cum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens; veruntamen annuntiabo tibi, quod expressum est in scriptura veritatis*. Alia expositio: *Dominus solus duxit illum:* Futurum est, ut Deus S. B. faciat vos possessores a fine usque ad finem mundi: Et sic dictum est *Ezech.* XLVIII. 30. *Ab extremitate aquilonari usque ad extremitatem maris, Dan una, Juda una, Aser una, & usque ad terminum maris ab extremitate orientali, & usque ad extremitatem maris, Juda una, & super termino Juda ab extremitate orientali usque ad extremitatem maris Manasse una, Nephtali una*. Cur dictum est: *Juda una, Aser una, Dan una?* Quia futurum est, ut Israelitæ sumant longitudinem ab oriente ad occidentem usque ad latitudinem quinque & viginti millium cannarum, quarum mensura est quinque & septuaginta milliarium: *Et non fuit cum eo Deus alienus*. Ut nemo sit in vobis, qui serviat Idololatriæ: Et sic dictum est *Isai.* XXVII. 9. *Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob*. Alia expositio: *Dominus solus duxit illum*. Futurum est, ut statuam vos in quiete spiritus in mundo. *Et non fuit cum eo Deus alienus*. Ut nemo sit in vobis, qui in ulla negotiatione occupetur: Sicuti dictum est

בני אדם שעוסקים בפרגמטיא של כלום. כענין שנאמר יהי פיסת בר בארץ שיהו חטים מוציאים גלוסקאות כמלא פיסת יד. ירעש כלבנון פריו. שיהו חטים שפות זו בזו ונושרות סולתן בארץ ואת בא ונוטל הימנה מלא פיסת זו של יד כדי פרנסתך. ירכיבהו על במתי ארץ. זו ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות כענין שנאמר עלה נעלה וירשנו אותה. ויעלו ויתורו את הארץ ויעלו בנגב. ויאכל תנובות שדי. אילו פירות ארץ ישראל שקלים לאכול מפירות של כל הארצות. ויניקהו דבש מסלע. כגון סכני וחברותיה. מעשה שאמר רבי יהודה לבנו בסיכני צא והבא לי קציעות מן החבית. אמר לו אבא של דבש. השקע ידך לתוכה ואת מעלה קציעות מתוכה. ושמן מחלמיש צור. אילו זיתים של גוש חלב. מעשה שאמר רבי יוסי לבנו בצפורי עלה והבא לנו גרוגרות מן העלייה. הלך ומצא את העלייה שצפה בדבש. חמאת בקר וחלב צאן. זה היה בימי שלמה. שנאמר עשרה בקר מריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן. עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים. זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק. עם חלב כליות חיטה. זה היה בימי שלמה שנאמר ויהי להם שלמה ליום אחד וגו׳. ודם ענב תשתה חמר. זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר השותים במזרקי יין. דבר אחר ירכיבהו על במתי ארץ. זה בית המקדש שגבוה מכל העולם שנאמר וקמת ועלית. ואומר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יהוה. ויאכל תנובות שדי. אילו כלי ביכורים. ויניקהו דבש מסלע. אילו נסכי שמן. חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים. זו חטאת עולה ושלמים ואשם ותודה וקדשים קלים. עם חלב כליות חיטה. אילו סלתות. ודם ענב תשתה חמר. אילו נסכי יין. דבר אחר ירכיבהו על במתי ארץ. זו תורה שנאמר יהוה קנני ראשית דרכו. ויאכל תנובות שדי. זו מקרא. ויניקהו דבש מסלע. זו משנה. ושמן מחלמיש צור. זה תלמוד. חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים. אילו קלים

est *Psal.* LXXII. 16. *Et erit firmamentum in terra*. Ut tritica producant placentas juxta plenitudinem extensionis manus. *Superextolletur super Libanum fructus ejus*. Ut tritica inter se conterantur, & eorum simila defluat in terram, ut tu adveniens accipias ex ea plenitudinem extensionis manus, & alaris. *Collocavit eum super excelsa loca terræ*. Hæc est terra Israel, quæ præ ceteris terris est eminentior: Sicuti dictum est *Num.* XIII. 31. *Adscendendo adscendemus, & hæreditabimus eam*. Pariterque ibid. vers. 22. dictum est. *Adscenderunt ergo & exploraverunt terram: Et adscenderunt per meridiem*. *Comedit proventus agri*. Isti sunt fructus terræ Israel, qui pro cibo præ fructibus ceterarum terrarum sunt leviores. *Eduxit ei mel e rupe;* Sicut est Scania, & ei similis: Narratur quod dixerit Rabi Jehuda filio suo in Scania: Egredere & affer mihi caricas ex dolio. Respondit ei: Afferam mel; Extende in illud manum tuam, & ex illo educes caricas. *Et oleum e marmoreo lapide*. Istæ sunt olivæ Gus-chaleb. Narratur historia, quod dixerit R. Jose filio suo in Tsippori: Adscende, & affer nobis caricas ex cœnaculo: Abiens invenit cœnaculum obtectum melle. *Butyrum bovis, & lac ovis*. Hoc fuit in diebus Salomonis: Dictum est enim I. *Reg.* IV. 23. *Decem boves pingues, & viginti boves pasurales, & centum oves*. *Cum pinguedine saginatorum, & arietum Basanitarum, & hircorum*. Hoc fuit in diebus decem tribuum. Dictum est enim *Amos* VI. 4. *Qui comeditis agnos de grege, & vitulos de medio armenti*. *Cum lacte, rene tritici;* Hoc fuit in diebus Salomonis: Dictum est enim I. *Reg.* l. c. *Erat autem cibus Salomonis per dies singulos &c. Et sanguine uvarum bibit vinum*. Hoc fuit in diebus decem tribuum: Dictum est enim *Amos* VI. 6. *Bibentes vinum in phialis*. Alia expositio: *Collocavit eum super excelsa loca terræ*. Hæc est domus sanctuarii, quæ universo mundo est eminentior: Dictum est enim *Deut.* XVII. 8. *Surges, & adscendes*. Pariterque dictum est *Isai.* II. 3. *Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & adscendamus ad montem Domini*. *Comedit proventus agri*. Ista sunt canistra primitivorum. *Eduxit ei mel e rupe*. Ista sunt libamina olei: *Butyrum bovis, & lac ovis cum pinguedine saginatorum, & arietum Basanitarum, & hircorum*. Hoc est sacrificium pro peccato, holocaustum, & pacifica, & sacrificium pro delicto, & sacrificium Eucha-

וחמורים ונזרות שוות ותשובות . עם חלב כליות חיטה . אילו הלכות שהם גופה של תורה . ודם ענב תשתה חמר. אילו הגדות שמושכות לב אדם כיין . דבר אחר ירכיבהו על במתי ארץ . זה העולם הזה שנאמר יכרסמנה חזיר מיער. ויאכל תנובות שדי . אילו ארבע מלכיות. ויניקהו דבש מסלע. אילו מציקים שהחזיקו בה בארץ ישרא׳ והם קשים להוציא מהם פרוטה כצור . למחר הרי ישרא׳ יורשים את נכסיהם והם עריבים להם כדבש ושמן . דבר אחר חמאת בקר אילו הפיטקים והגמונים שלהם. עם חלב כליות אילו כלים ריקים שלהם . ואילים . אילו בני פוקרים שלהם . בני בשן . אילו קיטרינים שמכינים מבין שיניהם . ועתודים אילו סנקנירקים שלהם . עם חלב כליות חיטה . אילו מטרוניות שלהם . ודם ענב תשתה חמר אילו ישראל שלמחר יורשים את נכסיהם ועריבים להם כשמן ודבש. דבר אחר כליות חיטה עתידה כל חיטה וחיטה להיות כשתי כליות של שור גדול משקל ארבעה עשר ליטרים בציפורי . ואל תתמה בדבר הסתכל בראשי לפתות . מעשה ושקלו ראש לפת שלשים ליטרים של ציפורי . ומעשה שקינן שועל בראש הלפת . ועוד מעשה בשיחים בקלח של חרדל שהיו בו שלשה כורים ונפשח אחד מהם . וסיככו בו סוכת יוצרים וחבטו ומצאו בו תשעה קבים חרדל . אמר רבי שמעון בן חלפתא מעשה בקלח של כרוב שהיה בתוך שלנו והייתי עולה ויורד בו כעולה ויורד בסולם. דבר אחר ודם ענב תשתה חמר שלא

charisticum, & sanctitates leves. *Cum lacte, rene tritici*. Istæ sunt similæ. *Et sanguine uvarum bibit vinum*. Ista sunt libamina vini: Alia expositio: *Collocavit eum super excelsa loca terræ*. Hæc est lex: Dictum est enim *Prov.* VIII. 22. *Dominus possedit me in initio viarum: Comedit proventus agri*. Hæc est scriptura: *Eduxit ei mel e rupe*: Hæc est Misna. *Et oleum e marmoreo lapide*: Hoc est Talmud. *Butyrum bovis & lac ovis, cum pinguedine saginatorum, & arietum Basanitarum, & hircorum*. Hæc sunt præcepta levia, & gravia, & decreta æqualia, & responsiones: *Cum lacte, rene tritici*: Hæc sunt constitutiones, quæ sunt essentia legis: *Et sanguine uvarum bibit vinum*: Istæ sunt Agadot, quæ attrahunt cor hominis sicut vinum. Alia expositio: *Collocavit eum super excelsa loca terræ*: Hoc est seculum præsens: Dictum est enim *Psal.* LXXX. 14. *Exterminavit eam aper de sylva. Comedit proventus agri*: Ista sunt quatuor regna: *Eduxit ei mel e rupe*. Isti sunt oppressores qui occuparunt terram Israelis, & difficile est ab eis educere prutam sicut rupem: Postero tempore Israelitæ hæreditarunt eorum facultates, quæ commixtæ sunt illis sicut mel & oleum: Alia expositio: *Butyrum bovis*: Isti sunt eorum judices, & summi sacerdotes. *Cum lacte, rene*: Hæc sunt eorum errantes. *Et arietum*. Isti sunt eorum hæretici. *Basanitarum*. Isti sunt irrisores, qui percutiunt inter suos dentes. *Et hircorum*: Isti sunt eorum iracundi. *Cum lacte, rene tritici*: Istæ sunt earum matronæ. *Et sanguine uvarum bibit vinum*. Isti sunt Israelitæ, qui postero tempore hæreditarunt eorum facultates, quæ commixtæ sunt illis, sicut oleum & mel. Alia expositio: *Rene tritici*. Futurum est, ut omne triticum fit sicut duo renes bovis magni ex pondere decem librarum in Tsippori: Ne de hoc mireris; Considera in capite rapæ. Narratur, quod pondus capitis rapæ fuerit triginta librarum in Tsippori: Et narratur, quod nidificaverit vulpes in summitate rapæ. Et præterea narratur in Sichim in caule sinapi, in quo erant tres cori, & eorum alter diffissus est, & formarunt in eo tabernacula, & excusserunt, & in eo invenerunt novem cabos sinapi. Dicit R. Simeon ben Chalaphta. Narratur de caule brassicæ, qui erat inter nos, & adscendi & descendi per eum, sicut solet adscendi & descendi per scalam. Alia expositio: *Et sanguine uvarum, bibit vinum*. Quod non sudabunt ad calcan-

תהיו יגיעים לא לדרוך ולא לבצור אלא את מביא בעגלה וזוקפה בזוית. ומסתפק והולך כשותה מן הפיטום.

סליק פיסקא

וישמן ישורון ויבעט. לפי שבעם מורדים וכן אתה מוצא באנשי דור המבול שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל ומשתה ומתוך שלוה. מה נאמר בהם בתיהם שלום מפחד. כולה ברייתא באלה הדברים וכן מצינו באנשי סדום שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל ומתוך משקה ומתוך שלוה. וכן הוא אומר חי אני נאם יהוה אם עשתה סדום אחותך. וכן באנשי מגדל שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל ומתוך משקה ומתוך שלוה. לכן הוא אומר ויהי כל הארץ שפה אחת כולה ברייתא. וכן אתה מוצא באנשי דור המדבר שלא מרדו לפני הקדוש ברוך הוא אלא מתוך מאכל ומשתה שנאמר וישב העם לאכול ושתה. מה נאמר בהם סרו מהר מן הדרך. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אמור להם לישראל כשאתם נכנסים לארץ אין אתם עתידים למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה שנאמר כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותיכם זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים. אמר להם משה לישראל כשאתם נכנסים לארץ אי אתם עתידים למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה ומתוך שלוה. שנאמר פן תאכל ושבעת. ובקרך וצאנך ירבייון מה נאמר בהם ורם לבבך ושכחת את יהוה אלהיך. וכן אתה מוצא בבניו ובבנותיו של איוב שלא באתה להם פורענות אלא מתוך אכילה ושתייה ומתוך שלוה שנאמר עוד בדבר וזה בא ויאמר בניך ובנותיך אוכלים ושותים יין והנה רוח גדולה באה. וכן אתה מוצא בעשרת השבטים שלא

candum, neque ad præcidendum, sed tu adduces in plaustro, & attolles in angulo, & percuties, & ibi relinques, & ex eo quasi ex conditura bibas.

Finis textus.

ET *impinguatus est Israel*, *& recalcitravit*. Juxta saturitatem eorum rebellarunt. Et sic tu deprehendis de viris generationis diluvii, quod non rebellaverint coram Deo nisi propter cibum & potum & tranquillitatem. Quid dictum est de illis? *Domus eorum securæ sunt*, *& paratæ*. Job XXI. 9. Tota Barajetha in his rebus. Et sic deprehendimus in viris Sodomæ, quod non rebellaverint coram Deo nisi propter cibum & potum, & tranquillitatem: Et sic dictum est *Ezech.* XVI. 48. *Vivo ego: dicit Dominus Deus; quia non fecit Sodoma soror tua ipsa*. Et sic de viris turris, quod non rebellaverint coram Domino, nisi propter cibum, & potum, & tranquillitatem: Et sic dictum est *Genes.* XI. 1. *Erat autem terra labii unius*. Tota Barajetha. Et sic tu deprehendis in viris generationis deserti, quod non rebellaverint coram Deo S.B. nisi propter cibum & potum: Dictum est enim *Exod.* XXII. 6. *Et sedit populus ad edendum & bibendum*. Quid dictum est de illis? *Judic.* II. 17. *Cito recesserunt a via*. Dixit Deus S. B. Mosi: Dic Israelitis: Quando ingrediemini in terram, non rebellabitis nisi propter cibum & potum: Dictum est enim *Deut.* XXXI. 20. *Introducam enim eum in terram, quam juravi patribus ejus, fluentem lacte & melle, comedet autem & saturabitur, & inquinabitur, & respiciet ad deos alienos*. Dixit Mose Israelitis; Quando vos ingrediemini in terram, vos non rebellabitis nisi propter cibum & potum. Dictum est enim *Deut.* VIII. 12. *Ne forte comedas & satureris: Et boves tui ovesque tuæ multiplicentur*. Quid dictum est de illis? *Tum elevetur cor tuum, & obliviscaris Domini Dei tui*. Ibid. Et simile tu deprehendis in filiis, & filiabus Job, quod non advenerit super eos pœna nisi propter cibum & potum, & tranquillitatem. Dictum est enim *Job.* I. 18. *Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus, & bibentibus vinum; Repente ventus vehemens irruit*. Et simile tu deprehendis in decem tribubus, quod non exulaverint nisi propter cibum & potum, & tranquillitatem. Dictum est enim *Amos* VI. 4. *Qui dormitis in lectis eburneis*, bi-

גלו אלא מתוך אכילה ושתיה ומתוך
שלוה. שנאמר השוכבים על מטות שן
השותים במזרקי יין לכן עתה גלו בראש
גולים. וכן אתה מוצא בימות המשיח
שאין עתידים למרוד אלא מתוך אכילה
ושתייה ושלוה מה נאמר בהם וישמן
ישורון ויבעט. משל לאדם אחד שהיה
לו עגל והיה מפשפשו ומגררו ומאכילו
כרשינים בשביל שיהיה חורשים
בו כשהגדיל העגל נתן בעליו עולו עליו
וקירטע ושיבר את העול ופסק את
הסמיניינים. וכן הוא אומר מוטות עץ
שברת. שמנת בימי ירבעם. עבית
בימי אחאב. כסית הכל בימי יהוא,
דבר אחר שמנת עבית כסית. שמנת
בימי אחז. עבית בימי מנשה. כסית
הכל בימי חזקיה. דבר אחר שמנת
עבית כסית. כאדם ששמן מבפנים
ועושה כסלים מבחוץ. וכן הוא אומר
כי כסה פניו בחלבו ויעש פימה עלי
כסל. דבר אחר שמנת עבית כסית,
אילו שלשה דורות שלפני ימות המשיח
שנאמר ותמלא ארצו כסף וזהב. ותמלא
ארצו אלילים. ויטוש אלוה עשהו. נוטה
שמים ויוסד ארץ. כי שתים רעות עשה
עמי. אמר להם הקדוש ברוך הוא במדה
שמדדתם בי מדדתי לכם עזבתי את
ביתי. נטשתי את נחלתי. ויטש משכן
שילה. כי נטשת עמך בית יעקב. דבר
אחר ויטוש אלוה עשהו. שנאמר ויביאני
אל החצר הפנימית והנה בפתח השער
בעשרים וחמשה איש אחוריהם אל
היכל יהוה. רבי דוסתאי ברבי יהודה
אומר אל תקרי וינבל אלא וינבל צור
ישועתו. בענין שנאמר אל תנאץ למען
שמך ואל תנבל כסא כבודך. יקניאהו
בזרים. שהלכו ועשו דברים של זרות
וגם הוא אומר וגם את מעכה אמו ויסירה
מגבירה אשר עשתה מפלצתה לאשירה.
בתועבות יכעיסוהו. זה משכב זכור. וכן
הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי

bibentes vinum in phialis. Idcirco in tempore exulantium primi exularunt. Et simile tu deprehendis in diebus Messiæ, quod non rebellabunt nisi propter cibum & potum, & tranquillitatem. Quid dictum est de illis? *Et impinguatus est Israel, & recalcitravit*. Parabola de viro, qui habet vitulum, quem palpat, & strigilat, & pascit vicia, ut cum eo aret; postquam crevit, imponit ei dominus jugum, & saltando frangit jugum, & abscindit aratrum. Et sic dictum est *Jerem.* XXVIII. 13. *Catenas ligneas contrivisti*. *Impinguatus es*. In diebus Jeroboam: *Incrassatus es*. In diebus Achab: *Oblitus es*. Omnia in diebus Jehu. Alia expositio: *Impinguatus es, incrassatus es, oblitus es*. *Impinguatus es*. In diebus Achaz. *Incrassatus es*. In diebus Manasse. *Oblitus es*. Omnia in diebus Ezechiæ. Alia expositio. *Impinguatus es, incrassatus es, oblitus es*. Sicut homo, qui intus impinguatur, & foris facit illa: Et sic dictum est *Job* XV. 27. *Operuit faciem ejus crassitudo, & de lateribus ejus arvina dependet*. Alia expositio: *Impinguatus es, incrassatus es, oblitus es*. Istæ sunt tres generationes, quæ præcedent dies Messiæ. Dictum est enim *Isai.* II. 7. *Repleta est terra argento, & auro. Et repleta est terra ejus idolis. Dereliquit Deus factorem suum*. *Deut.* XXXII. 15. *Qui tetendit cœlum, & fundavit terram*. *Isai.* LI. 13. *Quia duo mala fecit populus meus*. Dixit illis Deus S. B. Mensura, qua vos metiemini, ego vos metiar. Deserui domum meam, reliqui possessionem meam. *Et repulit tabernaculum Silo*. *Psal.* LXXVIII. 60. *Projecisti enim populum tuum, domum Jacob*. *Isai.* II. 6. *Dereliquit Deum factorem suum*. *Et introduxit me in atrium interius: Et ecce in ostio templi quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini*. *Ezech.* VIII. 16. R. Dosthai bar R. Jehuda dicit: Ne legas ignoravit, sed fœdavit creatorem liberationis, Sicuti dictum est *Jerem.* XIV. 21. *Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ*. *Zelum injecerunt ei per extraneos:* Quod euntes fecerint extranea. Atque etiam dictum est I. *Reg.* XV. 13. *Insuper & Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris. Priapi, & in luco ejus quem consecraverat*. *Per abominationes furorem injecerunt ei*. Hic est concubitus cum masculo. Et sic dictum est *Levit.* XVIII. 22. *Et cum masculo non concumbes concubitu mulieris, abominatio est illud*. Pariterque di-

אשה תועבה היא . ואומר וגם קדש
היה בארץ . יזבחו לשדים . אילו הם
שעובדים לחמה וללבנה לכוכבים
ולמזלות ודברים שהם צורך העולם
והנייה לעולם לא היה הנאה כפולה
אלא הם עובדים לדבר שאין מטיבים
להם ולא מריעים להם. לשדים. מה
דרכו של שיד נכנס לאדם וכופה אותו.
אלהים לא ידעום. שאין אומות העולם
מכירים אותם . חדשים מקרוב באו .
שכל זמן שהיה אחד מן האומות רואה
אותו אמר צלם יהודי הוא . וכן הוא
אומר כאשר מצאה ידי לממלכות האליל.
מלמד שירושלם ושומרון מפסקות דפוס
לכל באי העולם. לא שערום אבותיכם
שלא עמדה שערת אבותיכם בפניהם.
דבר אחר לא שערום אבותיכם אל תקרי
לא שערום אלא לא שעום אבותיכם
אף על פי שמזבחים להם ומקטרים
להם ולא יראים מהם. וכן הוא אומר
ואל קין ואל מנחתו לא שעה . צור ילדך
תשי . אמר להם הקדוש ברוך עשיתם
אותי כאילו אני זכר ומבקש לילד . אילו
הייתה חיה יושבת על המשבר לא
הייתה מצטערת כענין שנאמר כי באו
בנים עד משבר . ואילו היתה חולה
ומבכירה לא היתה מצטערת כענין
שנאמר כי קול כחולה שמעתי צרה
כמבכירה . אילו היו שנים במעיה לא
היתה מצטערת כענין שנאמר ויתרוצצו
הבנים בקרבה . אילו היה זכר שאין
דרכו לילד ומבקש לילד לא צערו כפול
ומכופל כענין שנאמר שאלו נא וראו אם
יולד איש זכר. דבר אחר צור ילדך תשי.
שכחתם אותי בזכות אבותיכם. וכן הוא
אומר הביטו אל צור חוצבתם. הביטו אל
אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם .
דבר אחר צור ילדך תשי . כל זמן שאני
מבקש להטיב אתכם אתם מתישים כח
של מעלה . עמדתם על הים ואמרתם
זה אלי ואנוהו . חזרתם ואמרתם נתנה

dictum est 1. *Reg.* XIV. 24. *Atque etiam effæminatus erat in terra. Immolaverunt dæmoniis.* Isti sunt qui servierunt soli, & lunæ, & stellis, & planetis, & rebus aliis, quæ necessariæ, atque utiles sunt mundo; Non erat illis utilitas duplex, sed servierunt illis, qui non erant benefici, sed malefici: *Dæmoniis.* Quænam est consuetudo dæmonii? Ingreditur in hominem, eumque deprimit. *Idolis, quæ non norunt.* Quæ nationes mundi non noverant: *Novis a propinquo venientibus.* Quando aliquis ex nationibus mundi illud videbat, dicebat: Sculptile Judæi hoc est. Et sic dictum est *Isai.* x. 10. *Quomodo invenit manus meas regno Idolum.* Docemur quod Hierusalem, & Samaria sufficeret typum omnibus venientibus in mundum. *In quibus non occupati fuerunt patres vestri.* Quod non constitit æstimatio patrum vestrorum in eorum conspectu. Alia expositio: *In quibus non occupati fuerunt patres vestri.* Ne legas: *Non occupati fuerunt:* Sed: Non timuerunt patres vestri; Licet illis immolarent, eisque suffitum adolerent, tamen ab eis non timebant: Et sic dictum est *Genes.* IV. 4. *Et Cain & oblationem ejus non respexit: Creatoris nativitatis tuæ oblitus es.* Dixit illis Deus S. B. Fecistis me, quasi essem masculus, & quærerem parere; Si esset obstetrix, sederet ad sellam parturientis, non doleret. Sicuti dictum est *Isai.* XXXVII. 3. *Quia venerunt filii usque ad partum.* Si esset parturiens, & primipara non doleret: Dictum est *Jerem.* IV. 31. *Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperæ.* Si essent duo in ejus utero, non doleret: Sicuti dictum est *Genes.* XXV. 22. *Molestiam exhibentibus infantibus in utero ejus:* Si esset masculus, ejus consuetudo non esset ut pareret, & quereret parere, neque esset duplicatus, & duplicata ejus anxietas. Dictum est enim *Jer.* XXX. 6. *Interrogate, & videte si generat masculus. Alia expositio. Creatoris nativitatis tuæ oblitus es.* Obliti estis mei propter merita patrum vestrorum. Et sic dictum est *Isai. Attendite ad petram unde excisi estis: Respicite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos.* Alia expositio: *Creatoris nativitatis tuæ oblitus es.* Quando ego quæro vobis benefacere, vos obliviscimini virtutem superiorem. Stantes in mari dixistis: *Iste est Deus meus, & glorificabo eum. Exod.* XV. 2. Iterum dixistis: *Præficiamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. Num.* XIV. 4. Quæsivi vobis benefacere, iterum dixistis super montem Sinai.

ראש ונשובה מצרים : ובקשתי להטיב אתכם חזרתם עמדתם על הר סיני ואמרתם כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע ובקשתי להטיב לכם חזרתם בכם ואמרתם לעגל אלה אלהיך ישראל. הוי כל זמן שאני מבקש להטיב לכם אתם מתישים כוחו של מעלה. ותשכח אל מחוללך . רבי מאיר אומר אל שהחיל בך. אל שנצטער בך כעניין שנאמר חיל כיולדה. רבי מאיר אומר שעשאך מחילים מחילים . דבר אחר ותשכח אל מחולליך. אל שהחיל שמו עליך מה שלא הוחיל שמו על כל אומה ומלכות. וכן הוא אומר אנכי יהוה אלהיך . רבי נחמיה אומר אל שעשאך חולים על כל באי העולם בשעה שאי אתה עושה בתורה וכן הוא אומר קול יהוה על המים קול יהוה יחולל איילות . דבר אחר ותשכח אל מחולליך . אל שמוחל לך על כל עוונותיך.

סליק פיסקא

וירא יהוה וינאץ . רבי יהודה אומר ממה שהם נאים לו מנאצים לפניו . רבי מאיר אומר מכעס בניו ובנותיו והרי דברים קל וחומר ומה בזמן שמכעיסים קרוים בנים. אילו לא היו מכעיסים על אחת כמה וכמה . ויאמר אסתירה פני מהם . אמר הקדוש ברוך הוא הריני מסלק שכינתי מביניכם . אראה מה אחריתם. ארע מה בסופיהון. דבר אחר הריני מוסרם ביד ארבע מלכיות שיהו משעבדים אותם . כי דור תפהוכות המה . דור הפוך דור תהפוך אין כתיב כאן כי אם דור תהפוכות . הפכפכנים הם פורנים הם. בנים לא אמון בם. בנים אתם שאין בכם אמונה. עמדתם לפני הר סיני ואמרתם כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע . אף אני אמרתי לכם אבן כארם תמותון. הכנסתי אתכם אל ארץ אבותיכם ונתתי לכם בית הבחירה אמרתי לכם לא תהיו גולים ממנה לעולם . כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד . אף אני אמרת לכם וישראל גלה יגלה מעל ארמתו . רבי דוסתאי בן יהודה אומר אל תקרי לא אמון בם אלא לא אמן בם שלא היו רוצים לענות אמן אחר הנביאים בשעה

Omne quod locutus est Dominus, faciemus, & obediemus. Exod. XXIV. 7. Et quæsivi vobis benefacere, iterum dixistis vitulo: *Isti sunt Dei tui, Israel. Exod.* XXXII. 4. Quando ego quæro vobis benefacere, vos obliviscimini virtutem superiorem. *Dereliquisti Deum creatorem tuum.* R. Meir dicit; Deum, qui roboravit te, Deum, qui anxiatus est propter te; sicuti dictum est *Psal.* XLVIII. 8. *Ibi dolores ut parturientis.* Rabi Meir dicit; qui fecit te in foramina. Alia expositio. *Dereliquisti Deum creatorem tuum.* Deum, qui roboravit nomen suum super te, quod non ita roboravit nomen suum super omnibus nationibus, & regnis. Et sic dictum est: *Ego Dominus Deus tuus.* R. Nehemia dicit: *Deum* qui fecit te debilem præ omnibus nationibus mundi, quando tu non observas legem: Dictum est enim *Psal.* XXIX. 9. *Vox Domini super aquas, vox Domini præparantis cervos*, Alia expositio: *Et dereliquisti Deum creatorem tuum.* Deum, qui condonat tibi omnes iniquitates tuas.

Finis textus.

V*Idens autem Dominus rejecit.* Rabi Jehuda dicit: Cum essent decori, contemti facti sunt coram eo. Rabi Meir dicit: Iratus est ejus filiis, & filiabus. Ecce argumentum a minori ad majus: Si quando eum irritant, vocantur filii, si non irritent, quanto magis? *Et dixit: abscondam faciem meam ab ipsis.* Dixit Deus S. B. Ecce ego removebo Divinitatem meam a filiis vestris. *Et videbo qualis sit finis eorum.* Cognoscam, qualis sit finis eorum. Alia expositio: Ecce ego illos tradam in potestatem quatuor regnorum, quæ illos subigent. *Nam generatio perversorum sunt:* Generatio perversa, generatio perversionis, non scriptum est hoc loco; sed *generatio perversorum.* Perversi sunt illi, & iniqui. *Filii, quibus non est stabilitas:* Filii vos estis, in quibus non est fides. Stantes coram monte Sinai dixistis: *Omne quod locutus est Dominus, faciemus, & obediemus:* Ego quoque dixi vobis: *Dii vos.* Quando vero dixistis vitulo: *Iste Deus tuus Israel. Vos sicut homo moriemini.* Introduxi vos in terram patrum vestrorum, & dedi vobis domum electam, vobisque dixi: Non exulabitis ex ea in perpetuum. Quando dixistis, non est nobis pars in David; ego quoque vobis dixi: *Et Israel captivus migrabit de terra sua.* R. Dosthai ben Jehuda di-

שמברכים אותם . וכן הוא אומר למען
הקים את השבועה אשר נשבע יהוה
לאבותיכם לתת לנו ארץ זבת חלב
ודבש . ולא היה אחד מהם שפתח פיו
ועונה אמן עד שבא ירמיה וענה
אמן שנאמר ואען ואומר אמן יהוה . הם
קנאוני בלא אל כיעסוני בהבליהם יש
לך אדם עובד לצלם דבר הרואה אותו
אבל הם עובדים לבבואה ולא לבבואה
בלבד אלא להבל זה שעולה מן
הקדירה בענין שנאמר כעסוני בהבליהם :
ואני אקניאם בלא עם . אל תקרי בלא
עם אלא בלוי עם אילו הבאים מבין
האומות ומלכיות ומוציאים אותם מתוך
בתיהם . דבר אחר אילו הבאים מברבריא
ומטונס וממורטניא , שמהלכים ערומים
בשוק . בגוי נבל אכעיסם . אילו המינים
וכן הוא אומר . אמר נבל בלבו אין
אלהים . כי אש קדחה באפי . כשהפורענות
יוצאה מן העולם אין יוצאה אלא באף ,
מנין אף בתוך גיהנם שנאמר ותיקד עד
שאול תחתי . ותאכל ארץ ויבולה . זו
ארץ ישראל . ותלהט מוסדי הרים . זו
ירושלם . בענין שנאמר ירושלם הרים סביב
לה ויהוה סביב לעמו . דבר אחר ותאכל
ארץ ויבולה זה העולם . ותלהט מוסדי
הרים אילו ארבע מלכיות יוצאות מבין
שני ההרים . וההרים הרי נחשת .

סליק פיסקא

אספה עלימו רעות . הריני מכניס
ומביא עליהם כל הפורענות כולם
כאחת . דבר אחר אסוף עלימו רעות
אין כתיב כאן אלא אספה שיהו כל
הפורענויות כלות . והם אינן כלים . וכן
הוא אומר חצי אכלה בם . חצי יכלו
אותם אין כתיב כאן . אלא חצי אכלה

dicit: Ne legas: *Non est stabilitas in eis*; sed: Non est fides in eis: Quia noluerunt respondere Amen post prophetas, qui illis benedicebant: Et sic dictum est *Jerem.* XI. 5. *Ut confirmam juramentum quod juravi patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte & melle*. Et nemo fuit ex illis, qui aperiens os suum responderet Amen, donec venit Jeremias, & responderet Amen. Dictum est enim: *Et respondit, & dixit: Amen Deo. Ipsi zelum injecerunt mihi per non Deum. Furorem injecerunt mihi per vanitates suas*: Estne tibi, qui serviat sculptili, sc. rei, quam ipse vidit? At illi servierunt umbræ, non umbræ solum sed vanitati isti, quæ adscendit ex olla; Sicuti dictum est: *Furorem injecerunt mihi per vanitates suas: Et ego furorem injiciam eis per non populum*: Isti adducti inter nationes, & regna, invenerunt eas in medio domorum suarum. Alia expositio: Isti venerunt ex Barbaria, & ex Tani, & ex Mauritania, qui incedunt nudi in foro: *Per populum stolidum furorem injiciam eis*. Isti sunt hæretici: Et sic dictum est *Psalm.* XIV. 1. *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Ignis enim arsit in facie mea*. Quando supplicium egreditur ex mundo, non egreditur nisi ex facie. Unde probatur vel in Gehenna? Ex eo quod dictum est: *Et combussit usque ad infernum infimum: Et combussit terram & proventus ejus*. Hæc est terra Israel: *Et flammam traxit usque ad fundamentum montium*. Sicuti dictum est *Psal.* CXXV. 2. *Hierusalem; montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui*. Alia expositio: *Combussit terram, & proventus ejus*: Hic est mundus: *Et flammam traxit usque ad fundamentum montium*: Ista sunt quatuor regna: Dictum est enim *Zachar.* VI. 1. *Et conversus sum & levavi oculos meos, & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium, & montes erant ærei*.

Finis textus.

A*ugebo in eos mala*: Ecce introducam super eos omnia supplicia simul. Alia expositio: *Augebo in eos mala*: Non scriptum est hic nisi: *augebo*; sc. quod omnia supplicia consumentur, at ipsi non consumentur. Et sic dictum est: *Sagittas meas consumam in eos*: Sagittæ meæ consument illos; non est hoc loco scriptum; sed *sagittas meas consumam in eos*; Sc. quod sagittæ meæ consumentur, at ipsi non consumentur.

Alia

בם שיתו חיצי כלים והם אינן כלים. דבר אחר חצי אכלה בם אילו חצי רעב וכן הוא אומר בשלחי את חצי הרעב הרעים בהם. מזי רעב ולחומי רשף. שיהיה מאווים ברעב ומושלכים בחוצות. וכן הוא אומר והעם אשר הטה נבאים לכם. יהיו מושלכים בחוצות ירושלם. וקטב מרירי. לפי דרכנו אתה למד שכל מי שהשיך בן מורד. ושן בהמות. אל תקרי ושן בהמות אלא ושן בהם. אשלח בם. שיהו מתחממים ומתחזרים על כל עבירות. דבר אחר שיהא אחד מהם מתחמם ומושך עצמו ומעלה נמי ומת והולך בם. וכבר אמרו מעשה היה שהרחלים נושכים וממיתים. עם חמת זוחלי עפר. שיהיו מוזחלין בעפר. דבר אחר אילו עשנים שאין שלטונן אלא בעפר. מחוץ תשכל חרב. מיכן אמרו בשעת מלחמה כנס את הרגל. בשעת רעב פזר את הרגל. וכן הוא אומר אם יצאתי השדה והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב. ואומר אשר בשדה בחרב ימות. ואשר בעיר רעב ודבר יאכלנו. ומחדרים אימה היה רואה החרב שהיא באה לשוק אם יכול לברוח ולהמלט הימנה אז חדרי לבו נוקפים עליו ומת והולך בה. דבר אחר מחוץ תשכל חרב על מה שעשו בחוצות שנאמר כי מספר עריך היו אלהיך יהודה. ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים. וכן הוא אומר אשר זקני בית ישראל עושים בחושך ואומר עזב יהוה את הארץ ואין יהוה רואה. גם בחור גם בתולה. הותרה לאילו יונק עם איש שיבה. וכן הוא אומר גם איש עם אשה ילכדו זקן עם מלא ימים. דבר אחר אתם גרמתם לי לשלוח יד בבחירי וכן הוא אומר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו. גם

Alia expositio: *Sagittas meas consumam in eos*: Istæ sunt sagittæ famis. Et sic dictum est *Ezech.* v. 16. *Quando immitto sagittas famis pessimas in eos*. *Inflationes famis, comestionem volucris*: Quod cupidi facti sunt in fame, & projecti erant in viis. Et sic dictum est *Jerem.* XIV. 16. *Et populi, quibus prophetant, erant projecti in viis Jerusalem*. *Et uredinem amarorum*: Quia juxta nostram consuetudinem tu discis, quod is, in quo sit spiritus malignus, erit rebellis. *Et dentem quadrupedum*; Ne legas: *Et dentem quadrupedum*; sed & dentem in eos: *Immitam in eos*. Sc. quod incalescentes revertentur ad omnia peccata. Alia expositio; quod aliquis ex illis incalescat, & attrahat seipsum, & adscendat verruca, & moriatur, & abeat: Et jam narratur historia, quod oves mordentes occiderint. *Cum veneno bestiolarum pulveris*: Quod reptent in pulvere: Alia expositio: Isti sunt fortes, qui non dominantur nisi in pulvere. *Deforis orbabit gladius*. Hinc dixerunt: Quando bellum est, colligit pedem, quando fames dispergit pedem: Et sic dictum est *Jerem.* XIV. 18. *Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio, & si introjero in civitatem, ecce attenuati fame*. Pariterque dictum est *Ezech.* VII. 15. *Qui in agro est, gladio morietur; & qui in civitate, pestilentia & fame devorabuntur*. *Et de conclavibus terror*. Si videat gladium, quod veniat in forum, si possit fugere, & liberari ab eo, tum conclavia percutiunt eum, & moritur. Alia expositio: *Deforis orbabit gladius*. Propter ea, quæ fecerunt in viis. Dictum est enim *Jerem.* XI. 1ß. *Secundum numerum civitatum tuarum, erant dii tui, Juda*. *Et e conclavibus terror*. Propter ea quæ fecerunt in conclavibus conclavium. Dictum est enim *Ezech.* VIII. 12. *Quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris*. Pariterque dictum est ibid. *Dereliquit Dominus terram, & non videt*: *Etiam juvenem etiam puellam*. Adjunctus est cum illis lactans cum viro sene. Et sic dictum est *Jerem.* VI. 11. *Vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum*. Alia expositio: Vos effecistis, ut ego immiterem manus in juvenes. Et sic dictum est *Num.* XI. 28. *Respondit Josue filius Nun minister Mose ex juvenibus ejus*. *Etiam puellam*. Unde probatur, quod lactarentur ex tritico, sicut puella ista, quæ non gustavit saporem tritici. *Lactantem?* Quia lactabant verba legis, sicut puer iste, qui lactat lac ex uberibus matris suæ. *Cum viro sene*. Ne legas:

בתולה מניך שיהיו מנוקים מן החטא
כבתולה זאת שלא טעמה טעם חטא,
יונק . שיהיו יונקים דברי תורה פיונק
זה שיונק חלב מדרי אמו . עם איש
שיבה . אל תקרי איש שיבה אלא איש
ישיבה מלמד שיהיו כולם ראוים לישב
בישיבה , וכן הוא אומר הכל גבורים
עושי מלחמה וכי מה גבורה עושים
בני אדם ההולכים בגולה ומה מלחמה
עושים בני אדם הזקוקים בזיקים ונתונים
בשלשלאות אלא הכל גבורים , גבורי
מלחמתה של תורה . וכן הוא אומר
ברכו יהוה מלאכיו גבורי כח עושי דברו
ולשמוע בקל דברו. עושי מלחמות שהיו,
נושאים ונותנים במלחמתה של תורה
וכן הוא אומר על כן יאמר בספר
מלחמות יהוה ואומר החרש והמסגר
אלף הכל גבורים עושי מלחמה ויביאם
מלך בבל גולה בבלה . חורש אחד
מדבר והכל שותקין . והמסגר . הכל
יושבים לפניו ולמדים הימנו . אחר שפותח
אין סוגר ,לקיים מה שנאמר ופתח ואין
סוגר וסגר ואין פותח . אמרתי אפאיהם ,
אמרתי באפי איה הם . אשביתה מאנוש
זכרם . לא יהו בעולם אבל מה אעשה
להם . לולי יהוה שהיה לנו יאמר נא
ישראל . לולי יהוה שהיה לנו בקום עלינו
אדם רע . דבר אחר לולא ויאמר
להשמידם לולא משה בחירו . לולי כעס
אויב אגור . מי גרם להם ליפרע מאילו
כעס של אומות שהיה כנוס לתוך
מעיהם . אגור . אין אגור אלא כנוס
שנאמר דברי אגור בין יקא . ואומר ישי
מות עלימו ירדו שאול חיים כי רעות
במגורם בקרבם פן ינכרו צרימו . בשעת
צרתם של ישראל אומות העולם מנכרים
אותם ועושים אותם כאילו אין מכירים
אותם בעולם . וכן מצינו כשביקשו ישראל
לברוח כלפי צפון היו מסגירים אותם

gas: *Viro sene*; sed vir sedens: Docemur, quod omnes digni essent, qui sederent in Academia: Et sic dictum est 2. *Reg.* XXIV. 16. *Omnes viros fortes, & bellatores*. Num fortiter se gesseunt viri illi qui abierunt in captivitatem? Et quod bellum gesserunt viri vincti compedibus, & ligati catenis? Sed omnes fuerunt fortes in bello legis. Et sic dictum est *Psal.* CIII. 20. *Benedicite Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, & facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus*. *Bellatores*. Quia studebant, & operam dabant in bello legis: Et sic dictum est: *In libro bellorum Domini*. Pariterque dictum est *Reg.* l. c. *Et artificem & clausores mille, omnes viros fortes & bellatores, duxitque eos rex Babylonis captivos Babylonem*: *Artificem*. Unus loquebatur, & omnes tacebant; *Et clausores*. Omnes stantes in ejus conspectu, ab eo addiscebant. Postquam aperuit, non est qui claudat; ad confirmandum quod dictum est *Isai.* XXII. 22. *Et aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat*. *Dixissem*: *Anichilabo eos*. *Dixissem*: באפי איה הם: *Cessare faciam ex hominibus memorationem ipsorum*. Ne sit inmundo. Verum quid faciam illis? *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel*. *Psal.* CXXIII. 1. *Nisi quia Dominus erat in nobis: Cum exurgerent homines in nos*. Ibid. 2. Alia expositio; Nisi: *Et dixit, ut disperderet eos: si non Mose electus ejus*. Ibid. CV. 23. *Si indignatio inimici collecta non fuisset*. Quid effecit, ut ulcisceretur de illis? Indignatio nationum mundi, quæ ingredietur in eorum viscera: *Collecta fuisset*. Non significat אגור nisi collectionem: Dictum est enim *Prov.* XXX. 1. *Verba congregantis filii vomentis*. Pariterque dictum est *Psal.* LV. 16. *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes; quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum*. *Ut non abalienarent se inimici eorum*. Tempore tribulationis Israelitarum nationes mundi se ab eis alienabant & se ita gerebant, quasi illos non agnoscerent: Et sic deprehendimus, quando Israelitæ quæsierunt fugere versus plagam aquilonarem, incluserunt illos. Sicuti dictum est *Amos* I. 9. *Sic dicit Dominus*: *Super tribus sceleribus Tyri*. Quando quæsierunt fugere versus plagam orientalem, incluserunt illos: Dictum est enim ibid. *Sic dicit Dominus: Super tribus sceleribus Gazæ*. Quando quæsierunt fugere versus plagam orientalem, in-

כעניין שנאמר כה אמר יהוה על שלשה
פשעי צור . ביקשו לברוח כלפי דרום היו
מסגירים אותם שנאמר כה אמר יהוה על
שלשה פשעי עזה. בקשו לברוח כלפי מזרח
והיו מסגירים אותם שנאמר משא בערב
ביער בערב תלינו אורחות דדנים. ובשעת
טובתם של ישראל אומות העולם
מכחשים להם ועושים אותם כאילו הם
אחים . וכן עשיו אמר ליעקב . אחי אחי
יהי לך אשר לך . וכן חירם אמר לשלמה
מה הערים האלה אשר נתת לי אחי .
לא כמות שאמרו אותם השוטים הלא
בחזקנו לקחנו לו קרנים . כי גוי אובד
עצות המה . רבי יהודה דורשם כלפי
ישר׳ . רבי נחמיה דורשו כלפי האומות.
רבי יהודה דורשו כלפי ישראל . איבדו
ישראל עיצה טובה שנתנה להם . ואין
עיצה אלא תורה . שנאמר לי עצה
ותושייה ואין בהם תבונה . אין בהם אחד
שיסתכל ויאמר אמש אחד ממנו רודף
מן האומות אלף ושנים יניסו רבבות.
אם לא כי צורם מכרם . רבי נחמיה
דורשו כלפי האומות איבדו האומות שבע
מצות שנתתי להם . ואין בהם תבונה.
אין בהם אחד שיסתכל ויאמר עכשיו
אחד רודף ממנו אלף ושנים יניסו רבבה
לימות המשיח. אחד מישראל רודף
ממנו אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי
צורם מכרם . ומעשה בפולמוס שביהודה
שרץ דיקריון אחד אחר בן ישראל בסוס
להורגו ולא הגיעו עד שלא הגיע יצא
נחש וכרך לו על עקבו אמר לו בבקשה
מנך אמור לפלוני דבר אחד לא תהין
סבורים לומר שאנו נומרים ונמסרו בירכם.
אלא אם לא כי צורם מכרם ויהוה
הסגירם . לו חכמו ישכילו זאת אילו
נסתכלו ישר׳ בדברי תורה שניתנה
להם לא שלטה בהם אומה ומלכות
ומה אמרה להם קבלו עליכם עול
מלכות שמים . והכריעו זה את זה
ביראת שמים והתנהגו זה את זה
בגמילות חסדים . איכה ירדוף אחד
אלף אם לא עשיתם את התורה היאך
אני עושה הבטחתם הייתם מבקשים
שיהא אחד מכם רודף אלף ושנים יניסו
רבבה עכשיו אחד מן האומות רודף
אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי
צורם מכרם ויהוה הסגירם. אני מסגיר

incluserunt illos: Dictum est enim ibid. *Sic dicit Dominus: Super tribus sceleribus Damasci*. Quæsierunt fugere versus plagam occidentalem, incluserunt illos: Dictum est enim *Isai.* XI. 13. *Onus in Arabia: In saltu ad vesperam dormientis*. At in tempore prosperitatis Israelitarum, nationes mundi mendaces fiunt, atque ita se gerunt, quasi essent eorum fratres: Et sic Esau dixit Jacobo *Genes.* XXXIII. 9. *Frater mi, frater mi, sit tibi, quod tuum est*: Et sic Hiram dixit Salomoni 1. *Reg.* IX. 13. *Istæne sunt civitates, quas dedisti mihi frater?* Non sicut dixerunt stulti isti: *Numquid in fortitudine nostra assumsimus ei cornua? Amos* VI. 14. *Gens enim perdita consilio sunt*. R. Jehuda hoc exponebat de Israel. R. Nehemia hoc exponebat de nationibus: R. Jehuda hoc exponebat de Israel: Perdidit Israel consilium bonum, quod ei datum est: Et עיצה non significat nisi legem: Dictum est enim *Prov.* VIII. 14. *Consilium & æquitas. Nec est in eis intelligentia*. Nemo est in eis, qui intelligat & dicat: *Quomodo persequeretur unus mille, & duo fugarent myriadem? Nisi quod creator eorum vendiderit eos*: R. Nehemia hoc exponebat de nationibus: Etenim nationes perdiderunt septem præcepta, quæ illis dedi: *Et non est in eis intelligentia*. Nemo est in eis, qui intelligat, & dicat nunc; Unus persequetur mille: & duo fugabunt myriades: In diebus Messiæ unus ex Israelitis per se persequeretur mille, & duo fugarent myriadem, si eorum creator non vendidisset eos: Narratur in bello, quod fuit in Juda, quod currit unus decurio post Israelitam in equo, ut eum occideret, & non poterat assequi, sed antequam assecutus est, exiit serpens, & alligavit ejus calcaneum; Dixit illi; te oro, ut N. N. hoc unum dicas: Ne putetis dicendo; Quod sit definitum, ut traditi simus in manus vestras: Sed hoc factum est; *Nisi quod creator eorum vendiderit eos, & Dominus tradiderit eos*: *Si sapientes essent intelligerent hoc*. Si intelligentes essent Israelitæ in verbis legis, quæ illis data est, illis natio & regnum non dominaretur. Et quid dixit illis? Suscipite super vos jugum regni cœli; & vos invicem incurvate in timore cœli, & invicem assuescite in operibus piis. Quomodo persequetur unus mille, si non observetis legem? Quomodo ego faciam spem vestram? Vos quæritis, ut unus ex vobis persequatur mille, & duo fugent myriadem. Nunc unus ex nationibus per-

אתכם על ידי עצמי אלא על ידי
אחרים . וכבר היה מעשה שהזובים
מסרו אותם ביהודה . רבי יהודה איש
טיבעים אומר משל לאחד שאמר לחבירו
עבד קירי אני מוכר לך . אבל אני איני
כן מוסרני מיד ומסנירני מיד אתכם
כטמאים ביד טהורים ומנין שאין
מסנירים אלא טמאים שנאמר והסגיר
הכהן את הנגע שבעת ימים שנית .
אם לא כצורינו צורם . לא בתוקף
שאתה נותן לנו את נותן להם ,
כשאתה נותן את התוקף הם מתנהגים
עמנו במידת אכזריות . הורגים ממנו
ושורפים ממנו וצולבים ממנו . ואויבנו
פלילים . כבר כתבת לנו שאויב לא דן
ולא מעיד שנאמר והוא לא אויב לו
יעידנו . ולא מבקש רעתו ידיננו ואתה
מניתה עלינו אויבים עדים ודיינים :
כי מגפן סדום גפנם . רבי יהודה דורשו
כלפי ישראל . רבי נחמיה דורשו כלפי
האומות . רבי יהודה אומר וכי מגפנה
של סדום או ממטעה של עמורה
אתם והלא אי אתם אלא ממטע קדש .
שנאמר ואנכי נטעתיך שורק כולה זרע
אמת . ענבימו ענבי רוש . בניו של אדם
הראשון אתם שקנס עליכם מיתה ועל
כל תולדותיו הבאים אחריו עד סוף כל
הדורות . אשכלות מרורות למו .
שהגדולים שבכם מרתן פרוסה בכם
כאשכול . ואין אשכול אלא גדול שנאמר
אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי ,
חמת תנינים יינם . שהחסירים
והכשרים שבכם חמתן כתנינים . וראש
פתנים אכזר . אלא שהראשונים שבכם
כפתן הזה אכזרי . דבר אחר חמת
תנינים יינם . המתונים יראי חטא
שבכם כפתן הזה . רבי נחמיה דורשו
כלפי האומות בוראי מגפן של סדום
אתם . וממטעה של עמורה אתם
תלמידיו של נחש הקדמוני אתם שהטעה

persequitur mille, & duo fugant myriadem; *Nisi creator eorum vendiderit eos, & dominus tradiderit eos.* Ego non inclusi vos in mea potestate, sed in potestate alienorum. Et narratur, quod muscæ tradiderint eos in Juda. R. Jehuda vir Tibais dicit: Parabola de eo, qui dicit socio suo: Servus ego vocabor, tibi vendar: Sed ego non ita me geram, sed statim vendam, & includam vos sicut immundos per mundos; & unde probatur, quod non includantur nisi immundi? Ex eo quod dictum est *Levit.* XIII 33. *Et includet sacerdos maculam septem diebus secunda vice. Nam non est creator noster creator eorum.* Non sicut fortitudinem, quam dedisti nobis, dedisti illis; Quando dedisti illis fortitudinem, observarunt in nobis mensuram crudelitatum; Ex nobis occiderunt, & ex nobis combusserunt & ex nobis suspenderunt: *Et inimici vestri sunt judices*: Jam nobis scriptum est, quod inimicus non possit esse judex & testis: Dictum est enim *Num.* XXXV. 23. *Et ipse non erat illi inimicus, neque quæsitor mali ejus.* Et tu constituis super nos inimicos testes, & judices. *Ex vite enim Sodomæ est vitis eorum?* R. Jehuda hoc exponit de Israel; & R. Nehemia hoc exponit de nationibus: R. Jehuda dicit: Num ex vite Sodomæ vos estis, aut ex planta Gomorrhæ vos estis? Nonne estis ex planta sancta? Dictum est enim *Jerem.* II. 21. *Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum. Uvæ eorum sunt uvæ veneni.* Vos estis filii primi hominis, quos acquisivit mors, & omnes ejus generationes, quæ venient post eum in mundum usque ad finem generationum: *Botri fellium sunt ipsis*; Etenim, ex proceribus, qui erant inter vos, eorum iracundia diffundetur in vobis, sicut botrus. Etenim אשכול non significat nisi magnum: Dictum est enim *Mich.* VII. 1. *Non est botrus ad comedendum, præcoces ficus desideravit anima mea. Iracundia draconum est vinum eorum*: Quod ex piis & rectis qui erunt inter vos, irascentur sicut dracones. *Et sicut venenum regulorum serpentum.* Sed primi, qui erant inter vos, sicut regulus serpens iste erant crudeles. Alia expositio. *Iracundia draconum est vinum eorum.* Tardi, & timentes peccatum, qui erant inter vos, iracundi erant sicut dracones: *Et sicut venenum regulorum serpentum.* Nisi quod, primi qui erant inter vos, erant sicut serpens regulus iste. R. Nehemia hoc certo exponit de nationibus. *Ex vite Sodomæ vos estis; & ex planta Gomorrhæ;* Vos

את אדם ואת חוה. אשכלות מרורות למו. שהגדולים שבכם מרתן פורסת בהם כנחש ואין אשכול לא גדול. שנאמר אין אשכול לאכול.

סליק פיסקא

הלא הוא כמוס עמדי. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כוס שהיה כמוס ומחוסר יכול דוחה תלמוד לומר חמר. יכול שאין בו לא חציו תלמוד לומר מלא מסך. יכול שאין חסר אפילו טיפה אחת תלמוד לומר ויגר מזה מאותה טיפה שתו ממנה אנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה ואנשי סדום ועמורה ופרעה וכל חילו. סיסרא וכל המונו נבוכדנצר וכל חילו. סנחריב וכל אנפיו. ומאותה טיפה עתידים לשתות כל באי העולם עד סוף כל הדורות. וכן הוא אומר ועשה יהוה צבאות לכל העמים בהר ההוא משתה שמנים משתה שמרים. שמנים ממוחים מזוקקים. יכול שמנים שיש בהם צורך תלמוד לומר שמנים מזוקקים. שמנים שאין כלום דבר לא פקטים. וכן הוא אומר כוס זהב בבל ביד יהוה. ואומר כוס אחותך תשתי העמוקה והרחבה תהיה לצחוק וללעג מרבה להכיל. מה דרכו של זהב לאחר שנשבר יש לו רפואה כן כשתפסוק הפורענות מן האומות עתידה לחזור להם. כשמגעת אצל ישראל מהו אומר ושתית אותה ומצית ואת חרסיה תגרמי. מה דרכו של חרס לאחר שנשבר אין לו רפואה כן כשתפסוק הפורענות מן ישראל לא עתידה לחזור להם. חתום באוצרותי. מה אוצר זה חתום ואין מגדל פירות כך מעשיהם של רשעים אין מגדלים פירות. אם אמרת כן מאבדים את העולם. וכן הוא אומר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו. אבל מעשיהם של צדיקים מגדלים פירות ופרי פירות וכן הוא אומר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. דבר אחר

Vos discipuli serpentis antiqui estis, qui seduxit Adam, & Evam: *Botri fellium sunt ipsis;* Quod ex magnis, qui sunt in vobis, iracundia diffundetur super vos sicut serpens; Atque אשכול non significat nisi magnum. Dictum est enim: *Non est botrus ad comedendum.*

Finis textus.

N*Onne est reconditum apud me?* R. Eliezer ben R. Jose Galilæi dicit: Calix qui sit reconditus & deficiens, crederem, quod depellat? Idcirco dictum est: *Meri: Psalm.* LXXV. 8. Crederem non fuisse in eo nisi dimidium? Idcirco dictum est: *Plenus misto*. Ibid. Crederem non defuisse ne guttam quidem? Idcirco dictum est: *Et inclinavit ex hoc in hoc*. Ibid. Ex hac gutta biberunt viri generationis diluvii, & viri generationis divisionis, & viri Sodomæ & Gomorrhæ, & Pharao, & omnis exercitus ejus, Sisara & omnis potestas ejus, Nebuchdnezar, & omnis exercitus ejus, Senacherib, & omnes socios ejus. Ex hac gutta bibent omnes venientes in mundum usque ad finem omnium generationum. Et sic dictum est *Isai.* XXV. 6. *Et faciet Dominus exercituum in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pingium medullatorum*. Crederem in pinguibus fuisse utilitatem? Idcirco dictum est: *Pinguium medullatorum*; pinguium, in quibus nihil est præter fæces. Et sic dictum est *Jerem.* LI. 7. *Calix aureus Babylon in manu Domini*. Pariterque dictum est *Ezech.* XXIII. 32. *Calicem sororis tuæ bibes profundum, & latum: Eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima*. Quænam est ratio auri? Quod postquam fractum sit, sit illi remedium: Sic quando cessabunt ultiones, renovabit contra illos. Quando pervenit ad Israel, quid dicit? *Et bibes illum, & epotabis usque ad fæces, & fragmenta ejus devorabis*. Ibid. Quænam est ratio vasis testacei? Quod postquam fractum sit, nullum sit illi remedium: Ita pariter quando cessabunt ultiones ab Israelitis, non renovabit contra illos. *Apud me sigillatum in thesauris meis*: Sicut iste thesaurus est obsignatus, & non producit fructus, ita pariter opera impiorum non producent fructus: Si ita dicas, perdes mundum: Et sic dictum est *Isai.* III. 2. *Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei*. Verum opera justorum producent fructus, & fructus fructuum: Dictum est enim ibid. *Dicite justo, quoniam bene,*

מה אוצר זה חתום ואינו חסר כלום כך צדיקים לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה. ומנין שלא נטלו צדיקים כלום משלהם בעולם הזה שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ומנין שלא נטלו רשעים כלום משלהם בעולם הזה שנאמר הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי. אימתי אילו ואילו נוטלים למחר כשתבוא גאולה שנאמר לי נקם ושלם. לי נקם ושלם אני בעצמי פורע מהם ואיני פורע מהם לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח כענין שנאמר ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואומר ויצא מלאך יהוה ויך במחנה אשור לי נקם ואשלם אין כתיב כאן אלא לי נקם ושלם. משלם אני מעשים שעשו אבותיהם לפני בעולם הזה. ואומר לא אחשה כי אם שלמתי ושלמתי את חיקם. ואומר ושלמתי ראשונה ושנייה משנה עונם וחטאתם. לעת תמוט רגלם. כענין שנאמר תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים. כי קרוב יום אידם. אמר רבי יוסי אם מי שנאמר בהם כי קרוב יום אידם הרי פורעניות ממשמשות ובאות מי שנאמר בהם מרוב ימים יפקדו על אחת כמה וכמה. וחש עתידות למו. כשהמקום מביא פורעניות על האומות מרעיש עליהם את העולם שנאמר יעופו כנשר חש לאכול. ואומר האומרים ימהר ויחישה מעשהו למען נראה ותקרב ותבואה. כשהמקום מביא יסורים על ישראל הא כאיזה צד מוסרם לארבע מלכיות שיהו משועבדים בהם. וכן הוא אומר אל תירא כי אתך אני להושיעך. כי ידין יהוה עמו. כשהמקום דן את האומות שמחה היא לפניו שנאמר כי ידין יהוה עמו. ובשהמקום דן ישראל כביכול יש תהות לפניו שנאמר ועל עבדיו יתנחם ואין נחמה אלא תהות שנאמר כי נחמתי כי עשיתים. ואומר נחמתי כי המלכתי את שאול למלך. כי יראה כי אזלת יד. כשרואה הכל מהלכים לפניו כשתכלה בגולה. דבר אחר כשיתייאשו מן הגאולה כשתכלה פרוטה מן הכיס שנאמר וככלות נפץ יד עם קודש תכלינה כל אלה. דבר אחר כי יראה כי אזלת יד כשהוא רואה שאין בהם אדם שמבקש עליהם רחמים כמשה שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו. דבר אחר כי יראה. כשהוא

ne, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. Alia expositio; Sicut in isto thesauro obsignato nihil deficit; ita pariter justi nihil sument de bonis suis in hoc seculo: Dictum est enim *Psal.* XXXI. 20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te.* Et unde probatur, quod impii nihil sumant de bonis suis in hoc mundo? Ex eo quod dictum est: *Nonne est reconditum apud me, obsignatum in thesauris meis?* At quando isti & illi accipient? Postero tempore, quando advenerit redemtio. Dictum est enim: *Mihi est ultio & retributio. Mihi est ultio & retributio:* Egomet de illis ulciscar, neque ulciscar per manum Angeli, neque per manum legati; sicuti dictum est *Exod.* III. 10. *Nunc ergo veni, & mittam te ad Pharaonem.* Pariterque dictum est 2. *Reg.* XIX. 35. *Venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum.* Mihi est ultio & retribuam, non est scriptum hoc loco; sed *mihi est ultio, & retributio.* Retribuam ego opera, quæ fecerunt patres eorum coram me in hoc mundo: Et dictum est *Isai.* LXV. 6. *Non tacebo, sed reddam, & retribuam in sinum eorum.* Pariterque dictum est *Jerem.* XVI. 18. *Et reddam primum duplices iniquitates eorum, & peccata eorum. In tempore nutationis pedis eorum.* Sicuti dictum est *Isai.* XXVI. 6. *Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum. Nam propinqua est dies confractionis eorum.* Dicit Rabi Jose; Si dictum est de illis; *Nam propinqua est dies confractionis eorum;* Ecce ultiones inserviunt, & adveniunt: De quibus dictum est: *Et post multos dies visitabuntur. Isai.* XXIV. 22. Quanto magis? *Et festinant expectantia eos.* Quando Deus adducit ultiones super nationes, facit contremere super eas mundum: Dictum est enim *Habac.* I. 8. *Volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.* Pariterque dictum est *Isai.* V. 19. *Qui dicitis: Festinet & cito veniat, opus ejus ut videamus, & appropiet & veniat.* Quando Deus adducit castigationes super Israel, non mortificat eos: Quomodo? tradit eos quatuor regnis, ut ipsis dominentur. Et sic dictum est *Isai.* XLIII. 1. *Nolite timere, quia salvavi te. Quia judicabit Dominus populum suum.* Quando Deus judicat nationes, gaudium est coram eo: Dictum est enim; *Quia judicabit Dominus populum suum.* Quando vero Deus judicat Israel, quasi est pœnitentia coram eo: Dictum est enim *Psal.* CXXXV. 14. *Et in servis suis deprecabitur,*

רואה שאין בהם שמבקש עליהם כאהרן שנאמר ויעמד בין המתים ובין החיים. דבר אחר כי יראה. כשהוא רואה שאין בהם אדם שמבקש עליהם כפינחס שנאמר ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה. דבר אחר כי יראה כי אין עוזר שנאמר ואפס עצור ועזוב. ואין עוזר לישראל. ואמר אי אלהימו. רבי יהודה דורשו כלפי ישראל. ורבי נחמיה דורשו כלפי האומות. רבי יהודה אומר ישראל שאומרים להם לאומות העולם היכן הפיטקים והגמונים שלכם. אשר חלב זבחימו יאכלו שיהו נותנים להם אספניות ועושים להם דונאטובי ומעלים להם קלניא. יקומו ויעזרוכם יקומו ויעזרו אתכם אין כתיב כאן אלא יקומו ויעזרוכם רבי נחמיה אומר טיטוס בן אשתו של אספסיינוס נכנס לבית קודשי הקדשים וגירר את הפרכות בסייף ואמר אם אלוה הוא יבוא וימחה. אשר חלב זבחימו יאכלו. אמר הללו משה היטעם ואמר להם בנו לכם מזבח והעלו עליו עולות ונסכו עליו נסכים בענין שנאמר את הכבש האחד תעשה בבוקר. יקומו ויעזרוכם יהי עליכם סתרה. על הכל הוא מוחל על חילול השם פורע מיד. ראו עתה כי אני אני הוא. זאת תשובה לאומרים אין רשות בשמים האומר אין רשות בשמים משיבים אותו ואומר לו. ואין אלהים עמדי. או שמא אין יכול לא להחיות ולא להמית. לא להרע ולא להטיב תלמוד לומר אני אמית ואחיה· ואומר כה אמר יהוה מלך ישראל וגואלו יהוה צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים. דבר אחר אני

tur. At non est נחמה nisi pœnitentiam: Dictum est enim *Genes*. VI. 7. *Pœnitet me quod creaverim eum*. Pariterque dictum est 1. *Sam*. XV. 10. *Pœnitet me, quod constituerim Saul regem*. *Quum viderit quod abierit manus*. Quando videbit omnes reges coram eo, quum absoluta erat captivitas. Alia expositio: Quando disperarunt ab redemtione, sicut absumitur pruta ex marsupio: Dictum est enim *Dan*. XII. 7. *Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc*. Alia exposirio: *Quum viderit quod abierit manus*: Quando videat neminem esse qui pro illis requirat misericordiam, sicut Mose: Dictum est enim *Psal*. CVI. 23. *Et dixit ut disperderet eos, si non Mose electus ejus stetisset*: Alia expositio: *Quum viderit*. Quando videat neminem esse, qui non erat pro illis, sicut Aharon: Dictum est enim *Num*. XVI. 4. *Stetitque inter vivos & mortuos*. Alia expositio: *Quum viderit*. Quando videt neminem esse, qui deprecetur pro illis, sicut Pinchas: Dictum est enim *Psal*. l. c. *Et stetit Pinchas, & oravit, & cessavit plaga*. Alia expositio: *Quum viderit*, quod non sit auxiliator: Dictum est enim 2. *Reg*. XIV. 26. *Et quod consunti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset, qui auxiliaretur Israel*. *Et dixerit. Ubi est Deus eorum?* R. Jehuda hoc exponit de Israel. At R. Nehemia hoc exponit de nationibus: R. Jehuda dicit: Israelitæ dicent nationibus. Ubi sunt judices, & pontifices vestri? *Qui adipem sacrificii eorum comedebant*. Quia dabant illis stipendia militaria, & faciebant illis donativa, & erigebant illis coloniam. *Surgant & auxilientur vobis*. יקומו ויעזרו אתכם non scriptum est hoc loco; sed *Surgant & auxilientur vobis*. R. Nehemia dicit: Titus filius uxoris Vespesiani ingrediens in sanctum sanctorum fregit gladio velnm, dicens; si Deus ipse est, veniat, & prohibeat. *Qui adipem sacrificii eorum comedebant*. Dixit illi Mose. Degustet; eique dixit. Ædificate vobis altare, & in eo offerate holocausta, & libate libamina; sicuti dictum est *Num*. XXVIII. 4. *Et agnum unum facies mane*. *Surgant & auxilietur vobis*: Sint super vos absconsio: In omnibus condonat, at propter maledictionem nominis Divini statim ulciscitur. *Videte nunc quod ego, ego sum ipse*: Hæc est responsio illis, qui dicunt; Non est potestas in cœlo. Dicentibus non est potestas in cœlo, respondent: Qui dicit,

אמית ואחיה. זה שניתן להם רמז לתחית המתים. אני אמירת ואחיה. תמורת נפשי מורת ישרים. יחי ראובן ול ימורת. יחיינו מיומים. דבר אחר אני אמית ואחית שומע אני מיתה באחר וחיים באחר תלמוד לומר מחצתי ואני ארפא כדרך שמכה ורפואה באחר כך מיתה וחיים באחר. ואין מידי מציל. אין אבורת מצילים ארת הבנים לא אברהם מציל ארת ישמעל ולא יצחק מציל ארת עשו. אין לי אלא אבורת שאין מצילים ארת הבנים. אחים ארת אחים מנין תלמוד לומר אח פדה לא יפדה איש, לא יצחק מציל ארת ישמעל ולא יעקב מציל ארת עשו ואפילו נותנים לו כל ממון שבעולם אין נותנים לו כפרו שנאמר אח פדה לא יפדה איש ולא יתן לאלהים כופרו. ויקר פדיון נפשם וחי לעולם. יקרה היא נפש זו שכשאדם חוטא בה אין לה תשלומים. כי אשא אל שמים ידי. כשבראו הקדוש ברוך הוא לא בראו כי אם במאמר. ולא בשבועה. ומי גרם לו לישבע מחוסרי אמנה הם גרמו לו לישבע. שנאמר וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים. ואמרתי חי אנכי לעולם. שלא כמירת הקדוש ברוך הוא מירת בשר ודם. מירת בשר ודם. הפיטקי נכנס לתוך הפרכיא שלו אם יכול ליפרע מכל ואם לאו אין יכול ליפרע. אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן. אם אינו נפרע מן החיים נפרע מן המתים. אם אינו נפרע בעולם הזה נפרע בעולם הבא. אם שנותי ברק חרבי. בשפורענות יוצאה מלפני קלה היא

cit; *Non est Deus coram me.* Aut fortasse non potest vivificare, & mortificare; At non potest malefacere, & benefacere: Idcirco dictum est: *Ego mortificabo, & vivificabo*: Et dictum est *Isai.* XLIV. 6. *Sic dicit Dominus rex Israel, & redemtor ejus Dominus exercituum: Ego primus & ego novissimus, & absque me non est Deus.* Alia expositio. *Ego mortificabo, & vivificabo.* Ex hoc eruitur indicium resurectioni mortuorum. *Ego mortificabo, & vivificabo. Moriatur anima mea morte justorum. Vivat Ruben, & non moriatur. Vivant a diebus.* Alia expositio: *Ego mortificabo, & vivificabo*: Crederem quod alterum mortificaret, & alterum vivificaret? Idcirco dictum est: *Saucium feci, & ego sanabo*: Sicut unum percutit, & sanat, ita pariter unum mortificat, & vivificat: *Et nemo est, qui e manu mea liberet.* Neque patres liberare poterunt filios; neque Abraham potuit liberare Ismael, neque Isaach potuit lisierare Esau: Non probo nisi quod patres non possint liberare filios; quod fratres non possint liberare fratres, unde probatur? Ex eo quod dictum est *Psal.* XLIX. 8. *Frater non redimet, redimet homo.* Neque Isaach potuit liberare Ismael, neque Jacob potuit liberare Esau; Vel si darent omnes opes quæ sunt in mundo, non poterunt dare ejus expiationem: Dictum est enim: *Frater non redimit, redimet homo; non dabit Deo expiationem suam; & pretium redemtionis animæ suæ, & vivet in æternum.* Pretiosa est hæc anima, quando homo cum ea peccat, non est ei compensatio. *Nam elevabo manum meam ad cœlum.* Quando creavit Deus S. B. non creavit nisi verbo, non autem juramento; Et quis fecit, ut juraret? Qui fide deficiebant, ipsi fecerunt, ut ipse juraret: Dictum est enim *Psal.* CVI. 26. *Et levavit manum suam super eos ut prosterneret eos in deserto, atque ut prosterneret eos in gentibus: Et dixi: Vivo ego in æternum.* Non est proprietas Dei S. B. sicut proprietas carnis & sanguinis; Proprietas carnis & sanguinis hæc est: ejus judex ingreditur in civitatem munitam si poterat, ulciscitur de omnibus, si minus, non ulciscitur; At qui dixit: Et fuit mundus; Non ita se gerit: Si non ulciscitur de vivis, ulciscitur de mortuis; si non ulciscitur in hoc seculo, ulciscitur in seculo futuro. *Si acuero fulgorem gladii mei*: Quando vindicta egreditur de conspectu meo, est levis sicut fulgur;

Licet

כברק . ואף על פי כן ותאחז במשפט ידי. אשיב נקם לצרים . אילו כותיים שנאמר וישמעו שרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים ההיכל וגו׳. ולמשנאי אשלם . אילו המינים . וכן הוא אומר הלא משנאיך יהוה אשנא ומתקוממיך אתקוטט . תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי.

סליק פיסקא

אשכיר חיצי מדם . וכי היאך אפשר לחצים שישתכרו בדם . ﭏ הריני משכר לאחרים ממה שחיצי עושים . וחרבי תאכל בשר . וכי היאך איפשר לחרב שתאכל בשר ﭏ הריני מאכיל אחרים ממה שחרב עושה בענין שנאמר בן אדם אמור לצפור כל כנף ולכל עוף השמים הקבצו ובאו האספו מסביב ﭏ זבחי אשר אני זובח . ואכלתם חלב לשבעה . ושתיתם דם לשכרון. בשר גיבורים תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו ושבעתם על שולחני חלב ודם . חרב ליהוה מלאה דם הודשנה מחלב. למה כי זבח ליהוה בבצרה וטבח גדול בארץ אדום. מדם חלל ושביה. ממה שעשו בחללי עמי. וכן הוא אומר מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי. ושביה. ממה שעשו בשבויי עמי . וכן הוא אומר והיו שובים לשוביהם. מראש פרעות אויב. בשהמקום מביא פורענות על האומות אין מביא עליהם שלהם ﭏ שלהם ושל אבותיהם מאברהם ואילך . דבר אחר מראש פרעות אויב מה ראו כל הפורעניות ליתלות בראשו של פרעה מפני שפרעה הוא היה תחילה ששיעבד ישרﭏ. הרנינו גוים עמו

Licet ita sit, tamen: *Et apprebenderit judicium manus mea. Referam ultionem hostibus meis.* Isti sunt Cuthaei: Dictum est enim *Ezra* IV. 1. *Audierunt autem hostes Juda, & Benjamin, quia filii captivitatis ædificarent templum &c. Et inimicis meis rependam.* Isti sunt hæretici: Et sic dictum est *Psalm.* CXXXIX. 21. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos meos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.*

Finis textus.

I*Nebriabo sagittas meas sanguine.* Quid? Num possibile est, ut sagittæ inebrientur sanguine? Sed ego inebriabo post alios ex eo quod sagittæ faciunt. *Et gladius meus devorabit carnem.* Sed ecce devorabit alios ex eo quod gladius faciat: Dictum est enim *Ezech.* XXXIX. 17. *Fili hominis dic omni volucri, & universis avibus cœli: Convenite, properate, concurrite circumcirca ad victimam meam, quam ego immolo: Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem. Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis; & saturabimini super mensam meam adipem & sanguinem. Gladius Domino repletus est sanguine, incrassatus est adipe. Victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom. Isai.* XXXIV. 6. *Sanguis interfecti, & captivi.* Ex eo quod fecerunt interfectis populi mei: Et sic dictum est *Jerem.* IX. 1. *Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lacrimarum? Et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei. Et captivi.* Ex eo quod fecerunt captivis populi mei. Et sic dictum est: *A capite ultionum inimici.* Quando Deus adducit ultiones super nationes, non adducit super eos suas tantum, sed suas & suorum patrum ab Abraham & ulterius. Alia expositio: *A capite ultionum inimici.* Quid viderunt omnes ultiones, ut suspenderentur in capite Pharaonis? Quia Pharao fuit principium, quo subigeretur Israel. *Ovate gentes populo ejus.* Postero tempore, quando Deus adducet redemtionem, nationes mundi commovebuntur coram eo; Neque hoc erit illis, sed jam commoti sunt antiquitus: Sicuti dictum est *Exod.* XV. 14. *Audierunt populi contremuerunt.* Alia expositio: *Ovate gentes populo:* Futurum est, ut nationes mundi laudent coram Israel: Dictum est enim: *Ovate gentes populo:* Et unde probatur vel cœlum & ter-

למחר כשהמקום מביא גאולה לישראל אומות העולם מתרגזים לפניו ולא זו תחילה להם אלא שכבר רגזו מקדם כענין שנאמר שמעו עמים ירגזון . דבר אחר הרנינו גוים עמו שעתידים אומות העולם להיות מקלסים לפני ישראל שנאמר הרנינו גוים עמו. ומנין שאף שמים וארץ שנאמר רנו שמים כי עשה יהוה הריעו תחתיות ארץ . ומנין אף הרים וגבעות שנאמר ההרים יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף . ומנין אף אבות ואימהות שנאמר ירונו יושבי סלע ומראש הרים יצוחו . כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב . שתי נקמות נקם על הדם ונקם על החמס ומנין אתה אומר שכל חמס שחמסו אומות העולם את ישראל מעלה עליהם כאילו דם נקי שפכו שנאמר וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם . מצרים לשמה תהיה ואדום למדבר שממה . מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם . באותה שעה ויהודה לעולם תשב . ונקיתי דמם לא נקיתי . וכפר אדמתו עמו . מנין אתה אומר שהריגתן של ישראל ביד אומות העולם כפרה היא להם לעולם הבא . שנאמר מזמור לאסף אלהים באו גוים נחלתך. שפכו דמם כמים. דבר אחר וכפר אדמתו עמו. מנין אתה אומר שירידתם של רשעים בגיהנם כפרה היא להם לישראל בעולם הבא שנאמר ונתתי כופרך מצרים כוש וסבא . מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדום תחתיך . היה רבי מאיר אומר כל היושב בארץ ישראל ארץ ישראל מכפרת עליו שנאמר העם היושב בה נשוא עון ועון דבר תלי בדלא תלי . כי ארצם מלאה אשם מקדוש ישראל ועון דבר תלי בדלא תלי . ועדין אין אנו יודעים אם פורקים עונותיהם עליה ואם נושאים עונותיהם עליה כשהוא אומר וכפר אדמתו עמו הרי פורקים עונותיהם עליה ואין נושאים עונותיהם עליה . וכן היה רבי מאיר אומר כל הדר בארץ ישראל וקורא קרית שמע שחרית וערבית ומדבר בלשון הקודש הרי הוא בן העולם

terra? Ex eo quod dictum est *Isai.* XLIV. 23. *Laudate cœli, quia misericordiam fecit Dominus; jubilate extrema terræ.* Et unde probatur vel montes & colles? Ex eo quod dictum est ibid. LV. 12. *Montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna agri plaudent manu.* Et unde probatur vel patres & matres? Ex eo quod dictum est ibid. XLII. 11. *Laudate habitatores petræ, de vertice montium clamabunt: Quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, atque vindictam retribuet.* Duas ultiones ultus est super sanguine, & ultus est super aquis. Et unde probatur, quod dicas, quod omnes violentiæ, quas intulerunt nationes mundi Israelitis, imputatæ sint illis, perinde ac sanguinem innocentem effuderint? Ex eo quod dictum est *Joel.* III. 2. *Et congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo: Ægyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis, pro eo quod inique egerint in filios Juda, & effuderint sanguinem innocentem in terra Juda, & Judæa in æternum habitabitur; Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram. Et expiabit terram suam & populum suum.* Unde probatur, quod dicas, quod interfectio Israelitarum per manum nationum mundi sit illis expiatio in seculo futuro? Ex eo quod dictum est *Psal.* LXXIX. 1. *Psalmus Asaph: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam: Effuderunt sanguinem eorum sicut aquas.* Alia expositio: *Et expiabit terram suam, & populum suum:* Unde probatur, quod dicas, quod descensus impiorum in Gehennam sit expiatio Israelitis in seculo futuro? Ex eo quod dictum est *Isai.* XLIII. 3. *Dedi expiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam & Saba pro te; Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te:* Rabi Meir dicit; Qui habitat in terra Israel, terra Israel eum expiat: Dictum est enim *Isai.* XXXIII. 24. *Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.* Et iniquitas nondum definita est. Quia terra eorum impleta est delicto a sancto Israel: Et iniquitas nondum definita est. At nondum scimus, utrum redimant delicta sua super illa, an ferant delicta sua super illa. Quando vero dicit: *Et expiabit terram suam.* Ecce redimunt delicta sua super illa, & non ferunt delicta sua super illa. Et sic Rabi Meir dicebat: Qui habitat in terra Israel, & legit lectionem *Audi* mane & vespera, & loquitur lingua sancta; Ecce ille est filius se-

הבא . אמורת גדולה שירה שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעולם הבא.

סליק שירתא

ויבוא משה . נאמר כאן ויבוא משה ונאמר להלן וילך משה אי איפשר לומר ויצא משה שכבר נאמר וילך משה . ואי איפשר לומר וילך משה שכבר נאמר ויבוא משה . אמור מעתה בא דייתיכוס שלו והרשות נתנה ביד אחר . וידבר משה את כל דברי השירה הזאת באזני העם מלמד שהיה משקעם באזניהם . הוא והושע בן נון. ולמה אני צריך והלא כבר נאמר ויקרא משה להושע בן נון ומה תלמוד לומר הוא והושע בן נון ללמדך צדקו של יהושע שומע אני שצפה דעתו עליו משנתמנה ברשות תלמוד לומר הוא והושע בן נון . הושע בצדקו אף על פי שנתמנה פרנס על הציבור הוא הושע בצדקו . כיוצא בו אתה אומר ויוסף היה במצרים . וכי אין אנו יודעים שיוסף היה במצרים לא להודיעך צדקו של יוסף. יוסף היה רועה את צאן אביו ואף על פי שנעשה מלך במצרים הרי הוא בצדקו כיוצא בו אתה אומר ודוד הוא הקטן וכי אין אנו יודעים שדוד הוא הקטן לא להודיעך צדקו של דוד . ודוד היה רועה את צאן אביו. ואף על פי שנעשה מלך על ישראל הוא דוד בקוטנו . ויאמר אליהם שימו לבבכם . צריך אדם שיהיה עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה. וכן הוא אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך אל כל אשר אני דובר אליך. ושמרת לבך לכל מבוא הבית ולכל מוצאי המקדש . והרי דברים קל וחומר ומה בירת המקדש שנראה בעינים ונמדד ביד צריך אדם שיהו עיניו וליבו ואזניו מכוונים לדברי תורה שהם כהררים התלוים בסערה על אחת כמה וכמה . אשר תצום . אמר להם צריך אני להחזיק לכם טובה שתקיימו את התורה אחריכם אף אתם צריכים להחזיק טובה לבניכם שיקיימו את התורה אחריכם . מעשה שבא רבינו מלודקיא ונכנס רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר בן יהודה וישבן לפניו אמר להם קרבו לכם צריך אני להחזק טובה לבניכם שיתקיימו את התורה אחריכם . אילו אין

seculi futuri: Dices: Præstantissimum est canticum, in quo est tempus præsens, & tempus præteritum, & futurum, & seculum futurum.

Finis Cantici.

ET *venit Mose:* Dictum est hic: *Et venit Mose*; Et dictum est ibi: *Et ivit Mose:* Non potest dici: *Et venit Mose*; Cum jam dictum est: *Et ivit Mose*. Neque contra: Dic igitur: Venit judex magnus, & potestas data est in alterius manu. *Et locutus est Mose omnia verba cantici hujus in auribus populi*; Docemur, quod infixerit in eorum auribus: *Ipse, & Josue filius Nun:* Quid mihi hoc necesse est? Cum jam dictum sit: *Et vocavit Mose Josue filium Nun*; Et cur dictum est: *Ipse & Josue filius Nun?* Ut docearis justitiam Josue. Crederem, quod exploraverit mentem suam super eo, postquam præfectus fuit in potestate? Idcirco dictum est: *Ipse & Josue filius Nun*. Josue in sua justitia, quamvis præpositus fuerit præfectus cœtui, fuit Josue in sua justitia. Huic simile tu dicis: *Et Joseph fuit in Ægypto*. Num ignoramus, quod Joseph fuerit in Ægypto? Sed hoc dicitur ad demonstrandam tibi justitiam Joseph; Joseph pascebat oves patris sui, & licet factus fuerit rex Ægypti, tamen fuit in sua justitia. Huic simile tu dicis I. *Sam.* XVII. 14. *David autem erat minimus*. Num ignoramus quod David fuerit minimus? Sed hoc dicitur ad ostendendum tibi justitiam David. Et David pascebat oves patris sui: Licet factus esset rex super Israel, tamen mansit David in humilitate sua. *Et sic dixit eis: Ponite cor vestrum*. Justus est ille, cujus oculi, & cor, & aures dirigantur ad verba legis. Et sic dictum est *Ezech.* XLIV. 5. *Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego loquar ad te de universis cæremoniis domus Domini, & de cunctis legibus sanctuarii*. Ecce argumentum a minori ad majus: Si ad domum sanctuarii, quæ videtur oculis, & mensuratur manu, necesse est, ut homo dirigat oculos suos, & cor suum, & aures suas, ad verba legis, quæ sunt sicut montes suspensi in turbine, quanto magis? *Ut manderis ea*. Dixit illis: Necesse est, ut confirmem vobis bonum, quod confirmabit legem post vos: ita pariter vobis confirmandum est vobis bonum filiis vestris, qui confirmabunt post vos legem.

Nar-

משה גדול הוא ואילו אחר וקיבלנו
תורתו ולא היתה תורתו שוה על אחת
כמה וכמה לכך נאמר אשר תצום .
כי לא דבר רק הוא מכם . אין לך דבר
ריקם בתורה. שאם תדרשנו שאין בו מתן
שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם
הבא . תדע שכן שהרי אמרו למה נכתב
ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש
לפי שאמרה אין אני כדי שאהיה לו
לאשה אהיה לו לפילגש וכל כך למה
להודיעך שבחו של אברהם אבינו שהיו
מלכים ושולטונים מתאוים לידבק בו והרי
דברים קל וחומר ומה עשו שאין בידו
לא מצוה אחת שכיבד את אביו היו
מלכים ושולטונים מתאוים לידבק בו . על
אחת כמה וכמה שהיו רצים לידבק
ביעקב הצדיק שקיים את כל התורה
כולה שנאמר ויעקב איש תם . ובדבר הזה
תאריכו ימיכם . זה אחד מן הדברים
שהעושה אותם אוכל פירותיהם בעולם
הזה ואריכות ימים לעולם הבא . ומפורש
כן בתלמוד תורה . וכיבוד אב ואם מנין
תלמוד לומר כבד את אביך ואת אמך
למען יאריכון ימיך . בשילוח הקן מנין
תלמוד לומר שלח תשלח את האם
ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך
והארכת ימים . בהבאת שלום מנין ,
וכל בניך למודי יהוה ורב שלום בניך .
וידבר יהוה אל משה בעצם היום הזה ;
בשלשה מקומות נאמר בעצם היום
הזה . נאמר בנח בעצם היום הזה:
לפי שהיו דורו אומרים כך וכך אנו
מרגישים בו אין אנו מניחים אותו.
ולא עוד לא אנו נוטלים כשילים
וקרדומות ומבקעים את התיבה אמר
המקום הריני מכניסו לתיבה בחצי היום

Narratur, quod venerit magister noster ex Laodicea, & ingressi sunt R. Jose bar R. Jehuda, & R. Eliefer ben Jehuda & sederunt in ejus conspectu: Dixit illis; accedite; necesse est, ut ego confirmem bonum filiis vestris, qui post vos confirmaturi sunt legem: Si non sit Mose maximus, & fuerit alius, accipiemus ejus legem, si non fuerit lex ejus æqualis, quanto magis? Idcirco dictum est: *Ut mandetis. Non enim verbum inane est vobis:* Non est tibi verbum inane in lege. Si autem exponamus, quod non sit in ea merces in hoc seculo, quænim erit illi in seculo futuro? Scito, quod ita dixerint de eo, quod scriptum est 1. *Paral.* 1. 39. *Soror autem Lotan fuit Tamna.* Et Tamna fuit concubina, quia dixit: Non sum ego conveniens, ut ei sim uxor; idcirco fuit ejus concubina: At hæc omnia, qua de causa? Ad demonstrandam tibi laudem Abraham patris nostri, cui reges, & dominatores cupiebant adhærere: Ecce argumentum a minori ad majus; Si Esau, in cujus manu unicum fuit præceptum, ut honoraret patrem suum, reges & dominatores cupiebant adhærere, multo magis si voluerint adhærere Jacobo justo, qui observavit universam legem: Dictum est enim: *Et Jacob vir perfectus: Et per verbum hoc prorogabitis dies vestros:* Hoc est unum ex iis, quæ si quis faciat, comedet fructus eorum in hoc seculo, & producentur dies in seculo futuro: Et sic explicatur in doctrina legis. De honorante patrem & matrem unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XX. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut producantur dies tui.* De nidi dimissione unde probatur? Ex eo quod dictum est *Deuter.* XXII. 7. *Dimittendo dimittes matrem, & filios capies tibi, ut producantur dies tui.* De pacem adducente unde probatur? Ex eo quod dictum est *Isai.* LIV. 13. *Universos filius tuos doctos a Domino, & multitudinem pacis filiis tuis. Locutusque est Dominus ad Mosen ipso die isto:* In tribus locis dictum est: *In ipso die isto.* Dictum est in Noe: *In ipso die isto.* Quia viri ejus generationis dicebant; Ita atque ita tumultuabimur, & illi non permittemus, & præterea sumentes secures, & strigiles findemus arcam: Dixit Deus; Introducam illum in medio die; & qui vim habet cædendi, veniat, & illam cædat: Et quid vidit, ut diceret in Ægypto: *In ipso die isto?* Quia Ægyptii dicebant, si ita atque ita nos tumultuabimur, non permittemus illis, & præterea sumentes enses, & gla-

וכל מי שיש בו כח לימחות יבוא
וימחה . ומה ראה לומר במצרים
בעצם היום הזה לפי שהיו מצריים
אומרים מכך ומכך אם אנו מרגישים
בהם אין אנו מניחים אותם ולא עוד
אלא נוטלים סייפים וחרבות ואנו הורגים
בהם . אמר המקום הריני מוציאם
בחצי היום וכל מי שיש בו כח לימחות
יבוא וימחה . ומה ראה לומר כאן
בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומר
מכך ומכך אם אנו מרגישים בו אין
אנו מניחים אותו אדם שהוציאנו ממצרים
וקרע לנו את הים והוריד לנו את
התורה והוריד לנו את המן והגיז לנו
את השליו ועשה לנו ניסים וגבורות
אין אנו מניחים אותו . אמר המקום הריני
מכניסו למערה בחצי היום וכל מי שיש
בו כח יבוא וימחה לכך נאמר בעצם
היום הזה לאמר . עלה אל הר העברים
הזה עליה היא לך ואינה ירידה .
הר העברים שהוא קרוי ארבע שמות הר
העברים הר נבו . הר ההר . ראש הפסגה
ולמה קורים אותו הר נבו שנקברו בו
שלשה מתים . הללו שמתו לא מידי
עבירה זה משה אהרן ומרים . אשר
בארץ מואב . אשר על פני יריחו . רבי
אליעזר אומר באצבעו היה מראה ממטרון
למשה והראהו את כל ארץ ישראל עד
כאן תחומו של אפרים עד כאן תחומו
של מנשה . רבי יהושע אומר משה
בעצמו הוא ראה אותה כיצד נתן כח
בעיניו של משה וראה מסוף העולם
ועד סופו . ומת בהר אשר אתה עולה
שמה . אמר לפניו רבונו של עולם למה
אני מת לא טוב שיאמרו טוב משה
ממראה מטוב משה משמועה . לא
טוב שיאמרו זה משה שהוציאנו ממצרים
וקרע לנו את הים והוריד לנו את
התורה והוריד לנו את המן והגיז לנו
את השליו ועשה לנו נסים וגבורות
משיאמרו כך וכך עשה כך וכך אמר .
אמר לו כלך משה גזירה היא מלפני
שוה בכל אדם שנאמר וזאת התורה
אדם כי ימות באהל . ואומר זאת תורת
האדם יהוה אלהים . אמרו מלאכי השרת
לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם
למה מת אדם הראשון אמר להם שלא
עשה פיקודי והרי משה עשה פיקודיך

& gladios, eos occidemus. Dixit Deus; Ecce ego illos educam in medio die; Et qui habet poteſtatem impediendi, veniat & impediat. Et quid vidit, ut hoc loco diceret: *In ipſo die iſto?* Quia dixerunt Iſraelitæ: Si ita atque ita in eum tumultuabimur, non permittemus illi; Qui eduxit nos ex Ægypto, qui conſolidavit nobis mare, & demiſit nobis legem, & manna, & qui dejecit nobis coturnices, & fecit nobis prodigia, & miracula, non deſeremus illum. Dixit Deus; Ecce ego introducam illum in ſpecum in medio die; & qui poteſtatem habet, veniat & impediat: Idcirco dictum eſt: *In ipſo die iſto, dicendo. Adſcende in montem Abarim iſtum*. Adſcenſus erit tibi, at non erit deſcenſus: *Montem Abarim*. Qui vocabatur quatuor nominibus ſc. *Mons Abarim*, *Mons Nebo*, *Hor-habar*, *vertex collis*: Et cur vocatur *Mons Nebo*? Quia in eo ſepulti ſunt tres mortui: In iſtis, qui mortui ſunt, non fuit aliquod peccatum; & fuerunt Moſe, Aharon, & Mirjam. *Qui in terra Moab, contra Jericho*. R. Elieſer dicit: Suo digito oſtendit Metatron Moſi, & monſtravit univerſam terram Iſrael: Uſque ad hunc locum terminus Ephraim, uſque ad hunc locum terminus Manaſſe. R. Jehoſua dicit: Moſe per ſe illam vidit: Quomodo? Dedit robur in oculis Moſis, & vidit a fine uſque ad finem mundi. *Et morere in monte, ad quem tu adſcendas:* Dixit coram eo: Domine mundi; Cur ego morior? Nonne melius eſt, ut dicant; Melius eſt ut Moſe oſtendat, quam ut audiatur ex Moſe? Nonne melius eſt, ut dicant: Iſte eſt Moſe, qui eduxit nos ex Ægypto, qui nobis conſolidavit mare, qui demiſit nobis legem, qui dejecit coturnices, & qui fecit nobis prodigia & portenta, quam ut dicant: Ita atque ita fecit Moſe, ita atque ita dixit Moſe? Reſpondit illi: Ita Moſe eſt decretum coram me æquale cunctis hominibus: Dictum eſt enim *Num.* XIX. 14. *Hæc eſt lex hominis, qui mortuus fuerit in tentorio:* Pariterque dictum eſt: *Hæc eſt lex hominis Domini Dei*. Dixerunt Angeli miniſterii coram Deo S. B. Domine mundi: Qua de cauſa mortuus eſt primus homo? Reſpondit: Quia non obſervavit præcepta mea: At ecce Moſe obſervavit præcepta tua. Reſpondit: Decretum eſt coram me æquale cunctis hominibus: Dictum eſt enim: *Hæc eſt lex hominis, qui mortuus fuerit in tentorio: Et congregare ad populum tuum*. Apud Abraham, Iſaach, & Jacob patres

אמר להם גזירה היא מלפני שורה בכל
אדם שנאמר וזאת התורה אדם כי ימות
והאסף אל עמך. אצל אברהם יצחק ויעקב
אבותיך אצל קהת ועמרם אבותיך אצל
אהרן ומרים אחיך . כאשר מת אהרן
אחיך . מיתה שחמדת לה מהיכן חימד
משה מיתתו של אהרן בשעה שאמר לו
המקום קח את אהרן ואת אלעזר בנו
והפשט אהרן את בגדיו . הפשיטו בגדי
כהונה והלבישם לאלעזר וכן שני וכן
שלישי אמר לו היכנס למערה ונכנס ,
עלה למיטה ועלה . פשוט ידך ופשט .
פשוט רגליך ופשט . קמוץ פיך וקמץ .
עצום עינך ועצם. באותה שעה אמר משה
אשרי מי שמת במיתה זו לכך נאמר
כאשר מת אהרן אחיך מיתה שחמדתה
לה. על אשר מעלתם בי . אתם גרמתם
למעול בי על אשר לא קידשתם אותי .
כאשר מריתם פי אתם גרמתם למרות
את פי אמר לו הקדוש ברוך הוא משה
לא אמרתי לך מה זה בידך . השליכהו
ארצה והשלכתו מידך . ומה אותות
שבידך לא עיכבתה דבר הקל היה לך
לעכבו . ומנין שלא נפטר מן העולם עד
שצררה לו הקדוש ברוך הוא בכנפיו
שנאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה,
כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא
תבוא . נאמר כאן ושמה לא תבוא
ונאמר להלן ושמה לא תעבור . אי
איפשר לומר ושמה לא תעבור , שהרי
כבר נאמר ושמה לא תבוא . ואי אפשר
לומר ושמה לא תבוא שהרי כבר נאמר
ושמה תעבור ומה תלמוד לומר
ושמה לא לא תבוא ושמה לא תעבור
אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא אם
איני נכנס בה מלך אכנס בה הדיוט.
ואם איני נכנס בה חי אכנס בה מת.
אמר לו הקדוש ברוך הוא ושמה לא
תבוא ושמה לא תעבור לא מלך ולא
הדיוט ולא חי ולא מת.

סליק פיסקא. וסליק סידרא.

פרשת וזאת הברכה

וזאת הברכה לפי שאמר להם משה
לישראל דברים קשים תחילה . מזי רעב

tres tuos, apud Chaath, & Amram patres tuos, apud Aharon, & Mirjam fratres tuos: *Sicut est mortuus Aharon frater tuus:* Mors, quam desiderasti. Unde desideravit Mose mortem Aharon? Quando illi dixit Deus: *Accipe Aharon, & Eleazar filium ejus, & detrahe Aharoni vestes ejus.* Num XX. 25. Et exuit eum vestibus sacerdotii, eisque induit Eleazarum. Et sic secunda, & sic tertia vice dixit: Ingredere in specum; & ingressus est: Adscende in lectum: & adscendit. Extende manus tuas; & extendit: Extende pedes tuos: & extendit: Claude os tuum, & clausit: Claude oculos tuos; & clausit: Tum dixit Mose; Benedictus, qui hac morte moritur: Idcirco dictum est. *Sicut mortuus est Aharon frater tuus.* Morte quam desiderasti. *Super eo quod prævaricati estis in me;* Vos fecistis, ut in me prævaricaremini. Quia me non sanctificastis: Sicut rebellastis in mandatum meum, vos fecistis, ut rebellaretis in mandatum meum. Dixit ei Deus S. B. Mose, non dixi tibi; quid est quod est in manu tua? *Cumque eum misisset in terram.* Dan. VIII. 7. Et immitte illud manum tuam. Et quænam sunt signa, quæ sunt in manu tua? Nihil impediit; Leve tibi erat, ut impedires. Et unde probatur, quod de mundo non abierit, donec alligaverit Deus S. B. in ejus alis? Ex eo quod dictum est *Num.* XX. 12. *Idcirco non introducetis congregationem istam. Quoniam ex apposito videbis terram, sed illuc non ingredieris.* Dictum est hic: *Et illuc non ingredieris.* Et dictum est *Deut.* XXXIV. 4. *Et illuc non transibis.* Non potest dici: *Et illuc non transibis*; cum dictum sit; *Et illuc non ingredieris.* Neque potest dici: *Et illuc non ingredieris:* Cum jam dictum sit: *Et illuc non transibis.* Cur igitur dictum est: *Et illuc non ingredieris; & illuc non transibis?* Dixit Mose coram Deo S. B. Si ego non ingrediar in eam rex, ingrediar privatus; si non ingrediar vivus, ingrediar mortuus. Respondit ei Deus S. B. *Et illuc non ingredieris, & illuc non transibis:* Non rex, neque privatus, neque vivus, neque mortuus.

Finis textus, & finis ordinis.

Parascha, quæ inscribitur:
Et hæc est benedictio.

ET *hæc est benedictio.* Quia locutus est Mose Israelitis in principio verba dura & molesta. Dictum est enim

Deut.

ולחומי רשף. מחוץ תשכל חרב ומחדרים
אימה . ובחורב הקצפתם . ממרים הייתם
חזר ואמר להם דברי נחומים . וזאת
הברכה אשר ברך משה. וממנו למדו כל
נביאים שהיו אומרים להם לישראל דברים
קשים תחילה וחוזרים ואומרים להם דברי
נחמות . ואין לך בכל הנביאים שהיו
דבריו קשים כהושע תחילת דבריו אמר
להם תן להם יהוה מה תתן תן להם רחם
משכיל ושדים צומקים . חזר ואמר להם
נחמות ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו
וגו' . ישובו יושבי בצילו יחיו דגן ויפרחו
כגפן. ארפא משובתם אהבם נדבה. אהיה
כטל לישראל יפרח כשושנה . וכן יואל
אמר שמעו זאת הזקנים והאזינו כל
יושבי הארץ ההיתה זאת בימיכם ואם
בימי אבותיכם. עליה לבניכם ספרו ובניכם
לבניהם ובניהם לדור אחר . יתר הגזם
אכל הארבה ויתר הארבה אכל הילק
ויתר הילק אכל החסיל . חזר ואמר
להם דברים ניחומים . ושלמתי לכם את
השנים אשר אכל הארץ הילק החסיל
והגזם. וכן עמוס אמר שמעו את הדבר
הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון
העושקות דלים הרוצצות אביונים
האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה
וחזר ואמר להם דברי ניחומים מי אל
כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית
נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד
הוא . ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו
ותשליך במצולות ים כל חטאתם .
תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר
נשבעת לאבותינו מימי קדם . וכן ירמיה
אמר והשבתי מערי יהודה ומחוצות
ירושלם קול ששון קול שמחה קול
חתן וקול כלה כי לחרבה תהיה
הארץ . וחזר ואמר להם דברי ניחומים
אז תשמח בתולה במחול בחורים
וזקנים יחדיו . אבל אומות העולם מי
שאמרו להם דברי ניחומים חזרו ואמרו
דברי תוכחות. ואמרת ככה תשקע בבל
ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי
מביא עליה ויעפו עד הנה דברי ירמיהו
הוי משאומר להם לאומות דברי ניחומים
חוזר ואומר להם דברי תוכחות . דבר
אחר וזאת הברכה זה מוסף על
ברכה ראשונה שבירכו יעקב אבינו.
וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך

Deuter. XXXII. 24. *Inflationes famis*, & *comestiones volucris: Deforis orbabit gladius*, & *e conclavibus terror*. Et ibid. IX. 8. *Etiam in Horeb furorem injecistis:* Rebelles fuistis. Iterum dixit illis verba consolatoria: *Et hæc est benedictio, qua benedixit Mose*. Atque ex eo didicerunt omnes prophetæ, qui in principio dixerunt Israelitis verba dura & molesta, atque iterum dixerunt verba consolatoria. At nullius sunt verba molestiora, quam *Oseæ*; In principio verborum suorum dixit illis: *Da eis, Domine; Quid dabis ei? Da eis vulvam sine liberis*, & *ubera arentia*. *Ose.* IX. 14. Iterum dixit illis verba consolatoria. *Ibunt rami ejus*, & *erit quasi oliva gloria ejus* &c. *Convertentur sedentes in umbra ejus, vivent tritico*, & *germinabunt quasi vinea*. *Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee: ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium*. Ibid. XIV. 7. Et sic *Joel* dicit I. 2. *Audite hos senes*, & *auribus percipite omnes habitatores terræ; si factum est illud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum? Super hoc filiis vestris narrate*, & *filii vestri filiis suis*, & *filii eorum generationi alteri? Residuum erucæ comedit locusta*, & *residuum locustæ comedit bruchus*. Iterum dixit illis verba consolatoria: *Et reddam vobis annos, quos comedit locusta*, & *bruchus*. Ibid. II. 25. Et sic *Amos dicit*. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis*, & *confringitis pauperes, quæ dicitis dominis vestris: Afferte*, & *bibemus*. IV. I. Atque iterum dixit illis verba consolatoria. *Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem*, & *transis peccatum reliquium hæreditatis tuæ? Non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est*. *Revertetur* & *miserebitur nostri, deponet iniquitates nostras*, & *projiciet in profundum maris omnia peccata nostra: Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis*. *Mich.* VII. 18. Et sic *Jeremias* dixit VII. 34. *Et quiescere faciam de urbibus Juda*, & *de plateis Hierusalem vocem gaudii* & *vocem lætitiæ, vocem sponsi*, & *vocem sponsæ; in desolationem enim erit terra*. Atque iterum dixit verba consolatoria XXXI. 13. *Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes*, & *senes simul*. At nationibus mundi quid dicunt? Verba consolatoria, atque iterum verba increpatoria: *Et dices: Sic submergetur Babylon*, & *non consurget a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, dissolvatur: Hucusque* ver-

אותם. נמצינו למידים שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את בניו משם התחיל משה וברכן שנאמר וזאת הברכה הרי זה מוסף על ברכה ראשונה ואיזו זו זו תפילה שנאמר תפילה למשה איש האלהים. ועדין דבר תלי ברלא תלי ואין אנו יודעים תפילה קודמת הברכה ואם ברכה קודמת לתפילה כשהוא אומר וזאת הברכה הוי תפילה קודמת את הברכה. ואין ברכה קודמת לתפילה. אילו אחרים ברכו את ישראל כדי היא ברכתם אלא שבא משה ובירכן נמצינו למידים שכדי היה משה לברך את ישראל וכדי ישראל שבירכם משה. איש האלהים. זה אחד מעשרה שנקראו איש האלהים. משה נקרא איש האלהים. שנאמר וזאת הברכה אשר ברך. משה איש האלהים. שמואל נקרא איש האלהים שנאמר הנה איש האלהים בעיר הזאת. דוד נקרא איש האלהים. שנאמר כמצות דוד איש האלהים. שמעיה נקרא איש האלהים. שנאמר ויהי דבר יהוה אל שמעיה איש האלהים לאמר. עידוא נקרא איש האלהים. שנאמר ואיש האלהים בא מיהודה כדבר יהוה. אליהו נקרא איש האלהים. שנאמר איש אלהים תייקר נא נפשי בעיניך. אלישע נקרא איש האלהים שנאמר כי איש אלהים קדוש הוא. מיכה נקרא איש האלהים. שנאמר ויבא איש האלהים אל מלך ישראל. אמוץ נקרא איש האלהים. שנאמר ואיש אלהים בא אליו לפני מותו. וכי תעלה על דעתך של אחר מיתה היה משה מברך את ישראל. אלא מה תלמוד לומר לפני מותו סמוך למיתתו. כיוצא בו אתה אומר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים וכי עלת ברעתיך שלאחר ביאתו היה אליהו מתנבא להם לישראל מה תלמוד לומר לפני בוא יום יהוה סמוך לביאתו.

סליק פיסקא

verba Jeremiæ LI. 64. Postquam dixit nationibus verba consolatoria, iterum dixit illis verba increpatoria. Alia expositio: *Et hæc est benedictio*. Hæc addita est benedictioni, qua benedixit Jacob pater noster: *Et hæc sunt, quæ dixit iis pater eorum, & benedixit iis*. *Genes*. XLIX. 28. Deprehenditur, quod doceamur, quod unde cessavit benedicere Jacob pater noster filiis suis, incepit Mose: Dictum est enim: *Et hæc est benedictio*: Ecce hoc additum est benedictioni primæ. Et quidnam hoc est? Oratio: Dictum est enim *Psal*. xc. 1. *Oratio Mosi viro Dei*: Adhuc res non est definita. Et nos ignoramus, utrum oratio antecedat benedictionem, an benedictio orationem: Quando vero dicit: *Et hæc est benedictio*. Ecce oratio antecedit benedictionem, neque benedictio antecedit orationem: Si alii benedicant Israelitis, sufficiens est eorum benedictio; Sed postquam venit Mose, eisque benedixit, deprehenditur, quod doceamur, quod sufficiens erat Mose, ut benediceret Israeli, & sufficiens erat Israel, ut benediceretur. *Mose vir Dei*: Hic est unus ex decem, qui vocati sunt *vir Dei*. Mose vocatus fuit *vir Dei*. Dictum est enim: *Et hæc est benedictio qua benedixit Mose vir Dei*. Samuel vocatus est *vir Dei*. Dictum est enim 1. *Sam*. IX. 6. *Ecce vir Dei est in civitate hac*. David vocatus est *vir Dei*. Dictum est enim *Nehem*. XII. 24. *Juxta præceptum David viri Dei*. Semanjah vocatus est *vir Dei*. Dictum est enim 1. *Reg*. XII. 22. *Fuit verbum Domino ad Semanjah virum Dei dicendo*. Elias vocatus est *vir Dei*. Dictum est enim 2. *Reg*. 1. 13. *Vir Dei, noli despicere animam meam in oculis tuis*. Elisæus vocatus est *vir Dei*. Dictum est enim ibid. IV. 9. *Quod vir Dei Sanctus est iste*. Michæa vocatus est *vir Dei*: Dictum est enim 2. *Reg*. III. 21. *Et ingressus vir Dei cum rege Israel*. Amon vocatus est *vir Dei*: Dictum est enim: *Et vir Dei venit ad eum ante mortem suam*. Quid? putasne, quod Mose post mortem suam benedixerit Israelitis? Cur igitur dictum est: *Ante mortem suam?* Prope mortem suam: Huic simile tu dicis *Malach*. III. 23. *Ecce ego immitto vobis Elia Propheta ante veniet die magno & temuto*. Quid? Num putas, quod post adventum ejus Elias prophetaverit Israelitis? Cur igitur dictum est: *Antequam veniat dies Domini?* Prope ejus adventum.

Finis textus.

ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר
מגיד הכתוב שכשפתח משה לא פתח
לצורכם של ישראל תחילה עד שפתח
בשבחו של מקום . למה הדבר דומה
ללאיטור שהיה עומד על הבימה ונשכר
לאחר לדבר על ידיו ולא פתח
בצורכי אותו האיש תחילה עד שפתח
בשבחו של מלך תחילה אשרי עולה
אמלכו אשרי עולה מראיני עלינו זרחה
חמה. עלינו זרחה לבנה . והיו הכל
מקלסים עמו ואחר כך פתח בצרכי אותו
האיש וחזר וחתם בשבחו של מלך . אף
משה רבינו לא פתח בצרכם של ישראל
עד שפתח בשבחו של מקום שנאמר
ויאמר יהוה מסיני בא וזרח . ואחר כך
פתח בצרכם של ישראל שנאמר ויהי
בישורון מלך . וחזר וחתם בשבחו של
מקום שנאמר אין כאל ישורון . אף דוד
מלך ישראל לא פתח בצורכם של ישראל
תחילה עד שפתח בשבחו של מקום
תחילה שנאמר הללויה שירו ליהוה
שיר חדש. וחזר וחתם בצרכו של ישראל
שנאמר כי רוצה יהוה בעמו . וחזר
וחתם בשבחו של מקום . שנאמר מי אל
כמוך שומר הברית והחסד לעבדיך
ההולכים לפניך בכל לבם. ואחר כך פתח
לצורכם של ישראל. שנאמר רעב כי יהיה
בארץ . וחזר וחתם בשבחו של מקום
שנאמר קומה יהוה למנוחתך . ואף
שמנה עשרה שתיקנו חכמים הראשונים
שיהו ישראל מתפללים לא פתחו בצרכם
של ישראל תחילה עד שפתחו בשבחו
של מקום . שנאמר האל הגדול הגבור
והנורא . קדוש אתה ונורא שמך.
ואחר כך מתיר אסורים . ואחר כך רופא
חולים . ואחר כך מודים אנחנו לך . דבר
אחר ויאמר יהוה מסיני בא . כשנגלה
הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל
לא בלשון אחד נגלה אלא מארבע
לשונות . ויאמר יהוה מסיני בא זה
לשון עברי . וזרח משעיר למו . זה לשון

ET dixit: *Dominus de Sinai venit, resplenduit de Sheir.* Ostendit textus; quando Mose incepit, non incepit a necessitatibus Israelitarum a principio, sed incepit a laude Dei. Cui simile hoc est? Simile est oratori, qui sedet super suggestu, & ab alio conductus est, ut in ejus gratiam loquatur, & non incipit at sua necessitate a principio, sed incipit ab laude regis: Beatus, qui adscendit ad ejus consilium, beatus qui adscendit ad meum aspectum, super nos resplenduit sol: super nos resplenduit luna, & omnes celebrant cum eo; & postea incipit ab sua necessitate, atque iterum desinit in laude regis. Ita pariter Mose magister noster non incepit a necessitatibus Israelis, sed incepit ab laude Dei. Dictum est enim: *Et dixit Dominus de Sinai venit, & resplenduit*. Et postea incepit ab necessitatibus Israelis; Dictum est enim: *Fuit in Israel rex*. Atque iterum desinit in laude Dei: Dictum est enim: *Non est sicut Deus Israel*. Ita pariter David rex Israel non incepit ab necessitatibus Israelis a principio, sed incepit ab laude Dei; Dictum est enim *Psal.* CXLIX. 1. *Cantate Domino canticum novum*. Et tum incepit ab necessitatibus Israelis. Dictum est enim ibid. *Quia beneplacitum est Domino in populo suo*. Atque iterum incepit ab laude Dei. Dictum est enim 1. *Reg.* VIII. 23. *Non est similis tui, Deus, qui custodis pactum, & misericordiam servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde tuo*. Et posthæc incepit ab necessitatibus Israelis. Dictum est enim ibid. vers. 37. *Fames si oborta fuerit in terra*. Et posthæc desinit in laude Dei: Dictum est enim *Psalm.* CXXXII. 8. *Surge Domine in requiem tuam*. Similiter constituerunt octodecim preces prisci sapientes, quod Israelitæ orantes non inciperent ab suis necessitatibus, sed inciperent ab laude Dei: Dictum est enim: *Deus magnus, fortis, & terribilis: Sanctus tu, & terribile nomen tuum*. Et posthæc: Solvens vinctos; Et deinde: Sanans ægrotos. Et postea: Confitemur nos tibi. Alia expositio: *Et dixit: Dominus de Sinai venit:* Quando apparuit Deus S. B. ad dandam legem Israelitis, non una sed quatuor linguis apparuit: *Et dixit: Dominus de Sinai venit;* Hæc est lingua Hebræa. *Et resplenduit de Sheir eis*. Hæc est lingua Romana. *Eluxit e monte Pharan:* Hæc est lingua Arabica. *Et venit ex myriadibus sanctorum*. Hæc est lingua Aramæa. Alia expositio: *Et dixit: Dominus de Sinai venit*. Quando ap-

רומי. הופיע מהר פארן . זה לשון ערבי ואתא מרבבות קודש . זה לשון ארמי. דבר אחר ויאמר יהוה מסיני בא. כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא מרוח אחד נגלה אלא מארבע רוחות נגלה שנאמר ויאמר יהוה מסיני בא . ואיזו זו זו רוח רביעית כמה שנאמר אלוה מתימן יבוא , דבר אחר ויאמר יהוה מסיני בא. כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא נגלה אלא על כל האומות בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא תרצח אמרו לפניו רבונו של עולם כל עצמו של אותו אביהם רוצח הוא שנאמר והידים ידי עשו . ועל כך הבטיחו אביו שנאמר על חרבך תחיה. הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בו אמר להם לא תנאף. אמרו לפניו רבונו של עולם עצמה של ערוה להם היא שנאמר ותהרן שתי בנות לוט מאביהם . הלך ומצא בני ישמעאל אמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא תגנוב אמרו לפניו רבונו של עולם . כל עצמו אביהם ליסטים היה שנאמר והוא יהיה פרא אדם לא היתה אומה באומות שלא הלך ודיבר ודפק על פתחה מה ירצו ויקבלו את התורה וכן הוא אומר יודוך יהוה כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך . יכול שמעו וקיבלו תלמוד לומר ואתם לא תעשו ואומר ועשיתי באף ובחימה נקם את הגוים אשר לא שמעו אלא אפילו שבע מצות שקיבלו

apparuit Deus ad dandam legem Israelitis, non ab uno sed ab quatuor lateribus apparuit: Dictum est enim: *Et dixit: Dominus de Sinai venit:* Et quodnam est? latus quartum: Dictum est enim *Habac.* III. 3. *Deus ab austro veniet*. Alia expositio: *Et dixit. Dominus de Sinai venit:* Quando apparuit Deus ad dandam legem Israelitis; non solum super Israel apparuit, sed etiam super omnes nationes: A principio convenit filios Esau, dicens illis. Accipitisne vos legem? Responderunt: Quid scriptum est in ea? Dixit: *Non occides*. Responderunt coram eo: Domine mundi: Omne robur patrum suorum erat in occisione. Dictum est enim *Genes.* XXVII. 22. *Manus autem manus Esau*. Eaque de causa confidit pater ejus: Dictum est enim ibid. vers. 40. *Et gladio tuo vives*. Convenit filios Ammon & Moab, dicens illis: Accipitisne legem? Responderunt; Quid scriptum est in ea? Dixit: *Non mœchaberis*. Responderunt coram eo: Domine mundi: Robur eorum erat in scortatione. Dictum est enim *Genes.* XIX. 36. *Gravidis factis duabus filiabus Lot a patre suo*. Abiens invenit filios Ismael, dicens illis: Accipitisne vos legem? Responderunt: Quid scriptum est in ea? Dixit illis: *Non furaberis*. Responderunt coram eo: Omne robur patrum suorum erat in latrocinio: Dictum est enim *Genes.* XVI. 12. *Is autem erit ferus homo*. Nulla fuit natio in nationibus, quam non conveniret, & alloqueretur, & pulsaret ad ejus portam, utrum vellent accipere legem: Et sic dictum est *Psal.* CXXXVIII. 4. *Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui*. Crederem quod audierint, & acceperint? Idcirco dictum est: *Et vos non fecistis*. Pariterque dictum est *Mich.* V. 14. *Et faciam in furore, & indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt*. Vel septem præcepta quæ acceperunt filii Noe, non potuerunt observare, donec abstraxerit, & dederit Israelitis. Parabola de quodam, qui misit asinum suum, & canem suum in aream; & oneratur asinus dimidia parte Homer, & canis tribus satis: Asinus incedebat, & canis succumbebat. Abstraxit ab eo satum, & imposuit asino, atque ita secunda, ac tertia vice. Et sic Israelitæ acceperunt legem cum ejus expositionibus, & subtilitatibus. Ipsa septem præcepta, quæ acceperunt filii Noe, non potuerunt observare, ut ita ea abstraxerit, & imposuerit Israelitis. Idcirco dictum est:

עליהם בני נח לא יכלו לעמוד בהם
עד שפרקום ונתנום לישרא. משל לאחד
ששילח את חמורו ואת כלבו לגורן
והטעינו לחמורי לתך ולכלבו שלש סאים
והיה החמור מהלך והכלב מלחית פרק
ממנו סאה ונתנו על החמור וכן שני
וכן שלישי אף כן ישרא קיבלו את התורה
בפירושיה ובדיקדוקיה אף אותם שבע
מצות שקיבלו עליהם בני נח לא יכלו
לעמוד בהם עד שפרקום ונתנום לישרא
לכך נאמר ויאמר יהוה מסיני בא.
כשנגלה הקדוש ברוך הוא ליתן תורה
לישרא הרעיש את העולם כולו על
יושביו שנאמר קול יהוה על המים א
הכבוד הרעים . כיון ששמעו אומות
העולם את הקולות נתקבצו כולם
אצל בלעם אמרו לו כמדומים אנחנו
שהמקום מאבד את עולמו אמר להם
והלא כבר נאמר ולא יהיה עוד המים
למבול אמרו לו הקול הזה מהו אמר
להם יהוה עז לעמו יתן. ואין עז אלא
תורה שנאמר עמו עוז ותושיה אמרו לו
אם כן יהוה יברך את עמו בשלום .
דבר אחר ויאמר יהוה מסיני בא׳
כשעתיד המקום ליפרע משעיר עתיד
להרעיש כל העולם כולו על יושביו
כדרך שעשה בשעת מתן תורה שנאמר
יהוה בצאתך משעיר בצעדך משדה
אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו גם
שחקים יזלו מים . ואחרי כן יצא אחיו
וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו
יעקב. אמר להם המקום אין כל אומה
ואומה נכנסת לתוכם . דבר אחר משל
למה הדבר דומה למלך שהיה מבקש
ליתן מתנה לאחד מבניו והיה מתירא
מאחיו ומפני אוהביו ומפני קרוביו מה
עשה אותו הבן עמד ופרסם את עצמו
וסיפר את שערו . אמר המלך לך אני
נותן מתנה כך כשבא אבינו אברהם
לעולם יצא ממנו פסולת ישמעאל ובני
קטורה חזרו להיות רעים יותר מן
הראשונים כשבא יצחק יצא ממנו פסולת
עשו וכל אלופי אדום. אבל יעקב לא
נמצא בו פסולת כענין שנאמר ויעקב
איש תם יושב אהלים . אמר לו המקום
לך אני נותן את התורה לכך נאמר
ויאמר יהוה מסיני בא . הופיע מהר
פארן . ארבע הופעות הם ראשונה

eſt: *Et dixit: Dominus de Sinai venit*. Quando apparuit Deus S. B. ad dandam legem Iſraelitis: contremuit mundus in habitatoribus ſuis: Dictum eſt enim *Pſal.* XXIX. 3. *Vox Domini ſuper aquas, vox majeſtatis intonuit:* Quando audierunt nationes mundi voces, convenerunt omnes apud Balaam, dicentes: Quaſi nos ſuſpicamur, quod Deus ſit perditurus ſuum mundum. Reſpondit illis. Atqui jam dictum eſt *Geneſ.* IX. 15. *Neque erit ultra aqua in diluvium*. Dixerunt illi: Hæc vox quid ſignificat? Reſpondit illis: *Dominus virtutem populo ſuo dabit: Pſal.* l. c. עז non deſignat niſi legem: Dictum eſt enim *Job* XII. 16. *Apud ipſum eſt fortitudo, & ſapientia*. Si ita eſt; Dominus benedicet populo ſuo in pace. Alia expoſitio: *Et dixit: Dominus de Sinai venit:* Quando apparebit Deus de Sheir, contremiſcet univerſus mundus cum habitatoribus ſuis, ſicut fecit, quando data eſt lex: Dictum eſt enim *Judic.* V. 4. *Domine, cum exires de Sheir, & transires per regiones Edom, terra mota eſt, cœlique ac nubes diſtillaverunt aquis: Et poſtea egreſſus eſt frater ejus, & manus ejus tenebat calcaneum Eſau, ideoque vocavit nomen ejus Jacob Geneſ.* XXV. 26. Dixit illis Deus; Nulla natio ingredietur inter vos. Alia expoſitio: Cuinam hoc ſimile eſt? Simile regi, qui quærat dare alicui de ſuis filiis donum, & timeat ab ejus fratribus, & ab ejus amicis, & proximis. Quid facit ejus filius? Stans ſe manifeſtat, & tondet comam ſuam. Dicit illi regi; veni, dabo tibi donum: Ita pariter, quando venit pater noſter Abraham in mundum, exiit ex eo rejectaneus Iſmael, & filii Cethuræ, qui prioribus fuerunt pejores; Quando venit Iſaach, exiit ex eo rejectaneus Eſau, & omnes duces Edom. At in Jacob non inventum eſt rejectaneum: Dictum eſt enim *Geneſ.* XXV. 27. *Jacob vero vir perfectus habitans in tentoriis*: Dixit illi Deus: Veni, dabo tibi legem. Idcirco dictum eſt: *Et dixit: Dominus de Sinai venit; Eluxit e monte Pharan*. Quatuor apparitiones fuerunt; prima in Ægypto: Dictum eſt enim *Pſal.* LXXX. 1. *Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ovem Joſeph: Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare:* Secunda tempore latæ legis: Dictum eſt enim: *Eluxit e monte Pharan*. Tertia tempore Gog, & Magog: Dictum eſt enim *Pſal.* XCIV. 1. *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum apparuit*. Quarta in diebus Meſſiæ: Dictum eſt enim *Pſal.* L. 2. *Ex Sion ſpecies decoris ejus Deus manifeſte veniet*. Et venit ex

my-

במצרים שנאמר רועה ישראל האזינה
נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה.
שניה בשעת מתן תורה שנאמר הופיע
מהר פארן. שלישית לימות גוג ומגוג.
שנאמר אל נקמות יהוה אל נקמות
הופיע. רביעי לימות המשיח שנאמר
מציון מכלל יופי אלהים הופיע. ואתא
מרבבות קודש. שלא כמדת הקדוש
ברוך הוא מידת בשר ודם. מידת
בשר ודם כשהוא עושה משתה לבנו הוא
שמח בחופתו מראה לו כל גנזיו וכל
אשר לו. אבל מי שאמר והיה העולם
אינו כן לא מרבבות קודש ולא כל
רבבות קודש. דבר אחר ואתא מרבבות
קודש. מלך בשר ודם יושב בתוך פמליא
שלו יש בה בני אדם נאים ויש בה בני
אדם קוצים ויש בה בני אדם גיבורים.
אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא
ואתא מרבבות קודש. אות הוא בתוך
רבבות קודש. וכשנגלה על הים מיד
הכירוהו שנאמר זה אלי ואנוהו אלהי אבי
וארוממנהו. וכן היו אומות העולם
משאלים את ישראל ואומר להם מה
דודך מדוד שכך אתם מומתים עליו שכך
אתם נהרגים עליו כענין שנאמר על כן
עלמות אהבוך. ואומר כי עליך הורגנו
כל היום. כולכם נאים כולכם גיבורים
בואו והתערבו עמנו. וישראל אומרים
להם. נאמר לכם מקצת שבחו ואתם
מכירים אותו. דודי צח ואדום דגול
מרבבה. ראשו כתם פז. עיניו כיונים.
לחייו כערוגת הבושם. ידיו גלילי זהב.
שוקיו עמודי שש. חיכו ממתקים. כיון
ששמעו אומות העולם נאותו ושבחו של
הקדוש ברוך הוא אומר להם לישראל
נבוא עמכם שנאמר אנה הלך דודך היפה
בנשים. וישראל אומרים להם אין לכם
חלק בו. אני לדודי ודודי לי. מימינו אש
דת למו. כשהיה הדיבר יוצא מפי
הגבורה היה יוצא דרך ימינו של קודש
לשמאלם של ישראל ועוקף את מחנה
ישראל שנים עשר מיל על שנים עשר
מיל וחוזר ובא דרך ימינם של ישראל
לשמאלו של מקום והקדוש ברוך הוא
מקבלו לימינו וחקקו בלוח והיה קולו הולך
מסוף העולם ועד סופו שנאמר קול יהוה
חוצב להבות אש. אש דת למו. מגיד
הכתוב שדברי תורה נמשלו באש. מה אש

myriadibus sanctorum: Non est eadem proprietas Dei S. B. qualis est proprietas carnis, & sanguinis: Proprietas carnis & sanguinis ea est, quando facit convivium filio suo, lætatur in ejus nuptiis, ostendit illi omnia sua recondita, & omnia bona sua: Sed qui dixit: *Et fuit mundus:* Non ita se gerit; Verum ex myriadibus sanctorum, non autem cum omnibus myriadibus sanctorum: Alia expositio: *Et venit ex myriadibus sanctorum:* Rex terrestris sedet in medio sui palatii, in quo sunt homines venusti, & turpes, & fortes; Sed qui dixit: Et fuit mundus; non ita se gerit; sed: *Et venit ex myriadibus sanctorum*: Signum illud in medio myriadum sanctorum. Quando apparuit super mare, statim eum agnoverunt: Dictum est enim *Exod.* XV. 2. *Iste est Deus meus, & glorificabo eum, Deus patris mei, exaltatione compellabo eum*. Atque ita, quando nationes mundi quærunt ab Israelitis, dicentes: *Qualis est dilectus tuus ex dilecto? Cantic.* V. 9. Quod ita vos pro eo occiditis, quod ita pro eo interficiamini; sicuti dictum est *Cantic.* I. 3. *Recti diligunt te*. Paritérque dictum est *Psal.* XLIV. 23. *Quoniam propter te occidimur tota die*. Vos omnes decentes, vos omnes fortes venite & commiscemini vobiscum; At Israelitæ dixerunt illis: *Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus; caput ejus aurum optium; oculi ejus sicut columbæ; genæ ejus sicut areolæ aromatum; manus ejus tornatiles aureæ; Crura illius columnæ marmoreæ; guttur illius suavissimum. Cantic.* V. 10. Quando audierunt gentes mundi, pulchritudinem, & laudem Dei S. B. dixerunt Israelitis; Venite nobiscum; Dictum est enim ibid. *Quo abiit dilectus meus, o pulcherrima mulierum*. At Israelitæ responderunt illis; non est vobis in eo pars. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi*. Ibid. *A dextra sua de medio ignis legem dedit eis*; Quando allocutio prodit ex ore Dei, prodit ab dextra Dei ad sinistram Israelis, & diffunditur per castra Israelis duodecim milliaria quaquaversum, & quando revertitur ab dextra Isaelis ad sinistram Dei S. B. recipitur ad ejus dextram, & exsculpitur in tabula, & vox ejus diffunditur a fine usque ad finem mundi. Dictum est enim *Psal.* XXIX. 7. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*. *De medio ignis legom dedit eis*. Ostendit textus, quod verba legis igni assimilentur. Sicut ignis datus est de cœlo, ita pariter verba legis data sunt de cœlo: Dictum est enim *Exod.* XX. 22.

Vos

נתנה מן השמים כך דברי תורה נתנו מן השמים שנאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם . מה אש חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם מה אש קרוב לה נכוה רחוק ממנה צונן. כך דברי תורה כל זמן שאדם עמל בהם חיים הם לו ליפרש מהם ממיתים אותו . מה אש משתמשים בה בעולם הזה ובעולם הבא כך דברי תורה משתששים בהם בעולם הזה ובעולם הבא. ומה אש כל המשתמש בו עושה בגופו רושם . אף בני אדם שעמילים בה ניכרים הם בין הבריות כך תלמידי חכמים ניכרים בהילוכם ובדיבורם ובעטיפתם בשוק . אש דת למו . שאלמלא דת ניתנה עמה אין אדם יכול לעמול בה.

סליק פיסקא

אף חובב עמים . מלמד שחיבב המקום את ישראל מה שלא חיבב כל אומה ומלכות. כל קרושיו בידך . אילו פרנסי ישראל שעומדים על ישראל ונותנים עליהם נפשם. במשה מהו אומר ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא. בדוד הוא אומר אני הוא חטאתי ואני העויתי ואלה הצאן מה עשו . והם תכו לרגליך . אף על פי שאנוסים אף על פי שלוקים אף על פי ששבויים. ישא מדברותיך . מקבלים עול תורתך עליהם וכן הוא אומר כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. דבר אחר אף חובב עמים מלמד שלא חלק הקדוש ברוך הוא חיבה לאומות העולם כדרך שחלק לישראל תדע לך שכן הוא שהרי אמרו גזילו של נכרי מותר ושל ישראל אסור . וכבר שלחה מלכות שני סרדיטאות ואמר להם לכו ועשו עצמיכם גרים וראו תורתם של ישראל מה טיבה הלכו אצל רבן גמליאל לאושא וקראו את המקרא ושנו את המשנה מדרש הלכות ואגדות. בשעת פטירתם אמרו להם כל תורתכם נאה ומשובחת חוץ מדבר אחד גזילו של גוי מותר ושל ישראל אסור . ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות . וכל קרושיו בידך. אילו גדולי ישראל שמתמשכנים על ישראל וכן הוא אומר ביחזקאל שכב על צידך השמני ושמת עון בית ישראל עליו ואומר ואני נתתי לך את עונם . וכלית את אלה,

Vos vidistis, quod de cœlo locutus fuerim vobiscum. Sicut ignis vivificat mundum, ita pariter verba legis vivificant mundum; Sicut si quis ad ignem accedat, aduritur, si recedat frigescit; ita pariter verba legis, si quis in iis operetur, illum vivificant, si ab eis separetur, mortificant: Sicut ignis est usus tam in hoc seculo quam in seculo futuro; Ita pariter verborum legis est usus tam in hoc seculo, quam in seculo futuro; Sicut si quis utatur igni, recipit signum in corpore suo; ita pariter qui operantur in ea, inter creaturas innotescunt; ita pariter discipuli sapientum innotescunt in eorum incessu verbis, & amictu in foro: *De medio ignis legem dedit eis.* Si non lex data esset cum ea, nemo posset in ea operari.

Finis textus.

E*Tiam diligit populos.* Docemur, quod Deus dilexerit Israelem, plusquam dilexit omnes nationes, & regna: *Omnes sancti ejus sunt in manu ejus.* Isti sunt rectores Israelis, qui præfecti fuerunt Israeli, & pro illis dederunt animas suas. De Mose quid dictum est? *Nunc autem si condones peccata eorum, & si non, dele me. Exod.* XXXII. 32. De David dictum est 2. *Sam.* XXIV. 17. *Ego sum qui peccavi, ego inique egi; isti qui oves sunt, quid fecerunt? Et illi ducti sunt ad pedes tuos;* Vel coacti, vel verberati, vel in captivitatem deportati. *Elevati sunt juxta mandatum tuum:* Acceperunt jugum legis tuæ; Et sic dictum est: *Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & obediemus.* Alia expositio: *Etiam diligit populos:* Docemur, quod Deus S. B. non impartiverit debitum nationibus mundi, sicut impartivit Israeli: Scito, quod ita dixerint: Rapina extranei permissa est, & rapina Israelitæ interdicta est: Et jam misit regnum duos lictores; & dixit illis; facite nosmetipsos proselytos; & viderunt legem nostram, quid boni in ea esset. Se contulerunt ad Raban Gamalielem in Usham, & legerunt Scripturam, & legerunt Misnam, Medrash, constitutiones, & Agadoth; Quando discesserunt, dixerunt illis; Tota lex vestra pulchra est, & laudabilis; excepta hac constitutione, quod rapina extranei sit permissa, & rapina Israelitæ sit interdicta; At vos non indicabimus regno. *Omnes sancti ejus in manu tua.* Isti sunt præstantissima Israelitarum, qui attrahuntur super Israel; Et sic dictum est in *Ezech.* IV. 4. *Et tu* dor.

ושכבת על צדך השמאלי . והם תוכו
לרגליך . אף על פי שהם מכעיסים ,
ישא מדברותיך . מקבלים עליהם עול
יראתך . כל אשר דיבר יהוה נעשה
ונשמע. דבר אחר אף חובב עמים מלמד
שחיבב המקום את ישרﭏ מה שלא
חיבב כל אומה ומלכות . כל קדושיו
בידיך . אילו נפשותיהם של צדיקים
שניתנת עמו באוצר שנאמר והיתה
נפש ארוני צרורה בצרור החיים את
יהוה ﭏהיך . והם תוכו לרגליך אף על
פי שנרתעים לאחוריהם שנים עשר
מיל ותוזרים שנים עשר מיל . ישא
מדברותיך . כל אשר דבר יהוה נעשה
ונשמע. תורה צוה לנו משה. ציווי זה
אינו ﭏא לנו אינו ﭏא בשבילנו וכן הוא
אומר ויבנה הבית לשם יהוה ﭏהי
ישרﭏ. בית זה למה וישם שם מקום
לארון הרי ציווי זה אינו ﭏא לנו אינו
ﭏא בעבורינו. דבר אחר תורה צוה לנו
משה . וכי ממשה אנו אוחזים את
התורה והלא אבותינו זכוכה שנאמר
מורשה קהילת יעקב שומע אני ירושה
לבני גדולים ירושה לבני קטנים מנין
תלמוד לומר אתם נצבים היום כולכם׃
ﭏ תקרי מורשה ﭏא מאורסה שהתורה
מאורסה היא לישרﭏ וכאשת איש
לאומות העולם וכן הוא אומר היחתה
איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה. אם
יהלך איש על הנחלים ורגליו לא
תכוינה . כן הבא ﭏ אשת רעהו כל
הנוגע בה לא ינקה . מורשה קהילת
יעקב . ויהי בישורון מלך כשישרﭏ שוים
בעיצה אחת מלמטה שמו הגדול
משתבח למעלה שנאמר ויהי בישורון
מלך . אימתי בהתאסף ראשי עם. ואין
אסיפה ﭏא זקנים שנאמר אספה לי
שבעים איש מזקני ישרﭏ . יחד שבטי
ישרﭏ. כשהם עשוים אגודה אחת ולא
כשהם עשוים אגודות אגודות . וכן
הוא אומר הבונה בשמים עליותיו
ואגורתו על ארץ יסדה . רבי שמעון בן

dormies super latus tuum dextrum , & pones iniquitates domus Israel super ea . Pariterque dictum est ibid. *Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum ; & cum compleveris hæc, dormies super latus tuum sinistrum . Et illi ducti sunt ad pedes tuos :* Vel si irascantur : *Elevati sunt juxta mandatum tuum .* Acceperunt jugum timoris tui : *Omnia , quæ locutus est Dominus , faciemus & obediemus .* Alia expositio : *Etiam diligit populos :* Docemur, quod Deus dilexerit Israelem plusquam dilexerit omnes nationes & regna : *Omnes sancti ejus in manu tua :* Istæ sunt animæ justorum , quæ repositæ suut cum eo in thesauro : Dictum est enim I. *Sam.* XXII. 29. *Erit anima Domini mei custodita quasi in fasciculum viventium, apud Dominum Deum tuum . Et illi ducti sunt ad pedes tuos:* Quamvis recesserint post se, recesserunt duodecim milliaria, totidemque reversi sint : *Elevati sunt juxta mandatum tuum . Omnia, quæ locutus est Dominus , faciemus , & obediemus . Legem præcepit nobis Mose :* Hoc præceptum non est nisi nobis, neque est nisi pro nobis. Et sic dictum est I. *Reg.* VIII. 20. *Et ædificavi domum nomini Dei Israel .* Hæc domus qua de causa ? *Et constitui ibi locum arcæ .* Ibid. Ecce hoc præceptum non est nisi nobis , neque est nisi propter nos. Alia expositio , *Legem præcepit nobis Mose .* Num a Mose nos possedimus legem? Atqui patres nostri nobis eam meruerunt. Dictum est enim : *Hæreditatem congregationis Jacob .* Crederem , quod hæreditaverit filiis majorennibus: quod hæreditaverit filiis minorennibus , unde probatur ? Ex eo quod dictum est? *Vos statis omnes .* Ne legas מרושה sc. *hæreditatem*, sed מאורסה *desponsatam*; quia lex desponsata est Israeli sicut uxor viri nationibus mundi: Et sic dictum est *Prov.* VI. 27. *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo , ut vestimenta illius non ardeant : Aut ambulare super prunas, ut non comburantur pedes ejus?* Sic qui congreditur cum uxore proximi sui , omnis , qui tangit illam, non absolvetur: *Hæreditatem congregationis Israel. Et fuit in Israel rex;* Quando Israelitæ conveniunt in uno consilio in terra , ejus nomen magnum celebratur in cœlo: Dictum est enim : *Et fuit in Israel rex .* Quando ? *Cum colligerentur duces populi .* At collectio non significat nisi senes : Dictum est enim *Num.* XI. 16. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel . Simul tribus Israel.* Quando faciunt fasciculum unum, non quando faciunt mul-

tos

יוחי אומר משל לאדם שהביא שתי
ספינות וקשרם בהגונים ובעשתורת
והעמידן על גביהם ובנה עליהם
פלטירים כל זמן שהספינות קשורות
פלטורים קיימים . פרשו ספינות אין
פלטורים קיימים . כך ישראל כשעושים
רצונו של מקום עליותם בשמים
וכשאין עושים רצונו של מקום ואגודתו
על ארץ יסדה . כיוצא בו אתה אומר
זה אלי ואנוהו כשאני מודה לו הוא
נאה . וכשאין אני מודה לו כביכול
בשמו הוא נאה . כיוצא בו אתה אומר
ואתם עדי נאם יהוה ואני אל . כשאתם
עדי אני אל . כיוצא בדבר אתה אומר
אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים .
אילמלא אני לא היתי יושב בשמים .
אף כן אתה אומר יחד שבטי ישראל .
כשהם עשוים אגודה אחת ולא
כשהם עשוים אגודות אגודות . יחד
שבטי ישראל . יחי ראובן ואל ימות . וכי
מה ענין זה לזה משל למלך שבא
אצל בניו לפרקים כשהוא נפטר מבניו
היו בניו וקרוביו מלוים אותו אמר להם
בני שמא כלום צורך יש לכם שמא
דבר יש לכם אמרו לו אבא אין לנו
צורך ואין לנו דבר שלא שתתרצה לאחינו
הגדול אילמלא שבטים לא נתרצה
המקום לראובן לכך נאמר יחד שבטי
ישראל . יחי ראובן ואל ימות . וחלא מת
הוא אלא מה תלמוד לומר ואל ימות
לעולם הבא . דבר אחר יחי ראובן
במעשה יוסף ואל ימות במעשה בלהה .
רבי חנינא בן גמליאל אומר לעולם
אין מחליפים לא זכות בחובה ולא
חובה בזכות חוץ משל ראובן ומשל
דוד שנאמר ושמעי הולך בצלע ההר
לעמתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים
לעמתו ועפר בעפר . ואף על פי כן הר
לעומתו . שלמה בנה את בית המילוא

tos fasciculos: Et sic dictum est *Amos* IX. 6. *Qui ædificat in cœlo adscensionem suam, & funiculum suum super terram fundavit*. R. Simeon ben Jochai dicit: Parabola de quodam, qui adducat duas naves, easque anchoris, & laminis colliget, easque in summitate confirmet, & super eas palatia ædificet; quando erunt colligatæ naves palatia subsistent; si dividantur naves, tum palatia non subsistent: Ita pariter Israelitæ, quando faciunt voluntatem Dei, tum dicitur: *In cœlo adscensionem suam*; quando vero non faciunt voluntatem Dei, tum dicitur: *Et fasciculum suum super terram fundavit*: Huic simile tu dicis *Exod.* XV. 2. *Iste est Deus meus, & glorificabo eum*; Quando ego illi confiteor, ille glorificatur; at quando illi non confiteor, quasi ejus nomen non glorificatur: Huic simile tu dicis *Isai.* XLIII. 10. *Vos testes meis, dicit Dominus; & ego Deus*. Quando vos estis testes mei; ego Deus; quando vos non estis testes mei; non ego Deus: Huic simile tu dicis *Psal.* CXXIII. 1. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis*: Si ego non essem, tu non habitares cœlos: Atque ita tu dicis: *Simul tribus Israel*. Quando faciunt fasciculum unum, non autem quando faciunt multos fasciculos. *Simul tribus Israel*. *Vivat Ruben, & non moriatur*. Qua de causa hoc ad illud subjectum? Parabola de rege, qui certis temporibus adit filios suos, quando a filiis suis discedit, filii sui, & propinqui sui eum comitantur; dicit illis. Fortasse nihil vobis necessarium est; fortasse vobis aliquid: Respondent: Non est vobis necesse, neque nobis necesse est, nisi ut sis benevolus fratri nostri majorenni; Si non fuissent tribus, non placatus esset Deus Rubeni. Idcirco dictum est: *Simul tribus Israel*. *Vivat Ruben, & non moriatur*. Atqui jam erat mortuus; Verum cur dictum est; *Et non moriatur*? In seculo futuro. Alia expositio: *Vivat Ruben*: Propter factum Joseph: *Et non moriatur*: Propter factum Bala. R. Chanina ben Gamaliel dicit: Nunquam commutantur merita in demeritum, neque demeritum in merita, excepto facto Ruben, & David. Dictum est enim 2. *Sam.* XVI. 13. *Semei autem per jugum montis ex latere contra illum gradiebatur, maledicens & mittens lapides adversus eum, terramque spargens*. Et quamvis ita fit mons erat adversus eum Salomo ædificavit domum plenam, claudens urbem David patris sui. Et sapientes dicunt: Nunquam mutantur merita in demeritum, neque demeritum

סנר ארת עיר דוד אביו . וחכמים אומרים
אין מחליפים לעולם לא זכורת כחובה
ולא חובה בזכורת אלא נותנים מתן
שכר על המצורת ועונשים על העבירות
ומה תלמוד לומר יחי ראובן ואל ימורת
שעשה ראובן תשובה . רבן שמעון בן
גמליאל אומר נוצל ראובן מאותו החטא
ולא נזקק לאותו מעשה איפשר שהוא
עתיד לעמוד בראש שבטים בהר עיבל
ואומר ארור שוכב עם אשרת אביו ונזקק
לאותו מעשה ומה תלמוד לומר כי
עלירת משכבי אביך שתבע עלבונה של
אמו . ויהי מתיו מספר . גבורים בכח
גיבורים בתורה . גיבורים בכח שנאמר
מתיך בחרב יפולו וגבורותיך במלחמה ,
גיבורים בתורה שנאמר גיבורי כח עושי
דברו . ואומר בארה בנו אשר הגלה
תגלרת פלאסר מלך אשור הוא נשיא
לראובני. יחי ראובן ואל ימורת.

סליק פיסקא

וזארת ליהודה . ראה ראובן ארת
יהודה שעמד יהודה אף הוא הודה
על מעשיו הוי מי גרם למי יהודה גרם
לראובן שהודה במעשה עליהם הכתוב
אומר אשר חכמים יגידו ולא כחדו
מאבותם . להם לבדם נתנה ארץ ולא
עבר זר בתוכם . שמע יהוה קול יהודה.
מלמד שנתפלל משה על שבטו של
יהודה אמר לפניו רבונו של עולם כל
זמן ששבטו של יהודה שרוי בצער
ומתפלל לפניך אתה מעלה אותנו
מתוכה . ואל עמו תביאנו שנקבר עם
אבורת בארץ . רבי יהודה אומר וכי
עצמורת יוסף בלבד העלו בני ישראל
ממצרים והרי כל שבט ושבט העלו
עצמורת שבטו ממצרים ומה תלמוד
לומר ואל עמו תביאנו שנקבר עם אבות
בקבורה . רבי מאיר אומר הרי הוא
אומר בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען
אני נקבר בה ואין אחר נקבר בה ומה
תלמוד לומר ואל עמו תביאנו שנקבר עם
אבורת בארץ . ידיו רב לו בשעה שהרג
ארת עשו . ועזר מצריו תהיה . בעומדו
לפני יוסף . דבר אחר וזארת ליהודה
מלמד שנתפלל משה על שבטו של
שמעון אמר לפניו רבונו של עולם כל
זמן ששבטו של שמעון שרוי בצער אתה

in merita, ſed datur merces præceptis, & pœna pro peccatis. Et cur dictum eſt: *Vivat Ruben, & non moriatur?* Quia Ruben fecit pœnitentiam: Raban Gamaliel dicebat: Liberatus eſt Ruben ab eo peccato, & propter hoc factum non fuit obligatus: Fieri non poteſt, ut ipſe conſiſteret in capite tribuum in monte Ebal, & diceret: *Maledictus, qui concumbit cum uxore patris ſui;* Et hoc facto eſſet obligatus: At cur dictum eſt Geneſ. XLIX. 4. *Nam adſcendiſti cubile patris tui.* Inquiſivit ſuper ædificium matris ſuæ: *Et ſit virorum ejus numerus:* Fortes in robore, fortes in lege; Fortes in robore: Dictum eſt enim *Iſai.* III. 25. *Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio.* Fortes in lege: Dictum eſt enim *Pſal.* CIII. 20. *Potentes virtute facientes verbum illius.* Pariterque dictum eſt I. *Paral.* V. 6. *Beera filius ejus, quem captivum duxit Theglath-Phalaſar rex Aſſyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben. Vivat Ruben, & non moriatur.*

Finis textus.

HÆ *autem de Juda.* Vidit Ruben Juda, quod præficeretur Juda, ipſe quoque aſſenſus eſt ejus operibus: Quis hoc fecit? Juda fecit Rubeni, quia ejus facto aſſenſus eſt. De illis dicit textus *Job.* XV. 18. *Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos, quibus ſolis data eſt terra, & non tranſivit alienus per eos. Audi Domine vocem Juda.* Docemur, quod oraverit Moſe pro tribu Juda, dicens coram illo: Domine mundi; Quando tribus Juda habitaverit in mærore, & oraverit coram te, deduc nos in ejus medium: *Et ad populum ejus deduc illum:* Ut ſepeliatur cum patribus in terra. R. Jehuda dicit: Num oſſa tantum Joſeph extulerunt filii Iſrael de Ægypto? Atqui ſingulæ tribus extulerunt oſſa tribus ſuæ de Ægypto. Et cur dictum eſt: *Et ad populum ejus deduc illum?* Ut ſepeliatur cum patribus in ſepulcro. R. Meir dicit: Ecce dictum eſt Geneſ. L. 5. *In ſepulcro meo, quod ego præparavi mihimet in terra Chanaan;* Ego ibi ſepeliar, at nemo alius ibi ſepeliatur; Cur igitur dictum eſt: *Et ad populum ejus deduc illum?* Ut ſepeliatur cum patribus in terra. *Manus ejus ſufficientes ſint ei.* Quando interficiet Eſau: *Et auxilium ab hoſtibus ſuis ſit:* Quando ſtetit coram Joſeph. Alia expoſitio: *Hæc autem de Juda.* Docemur, quod oraverit Moſe pro tribu Simeonis, dicens coram illo:

מעלה אותו מתוכה . ואל עמו תביאנו שקרבו עמו לברכה שנאמר ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ויפלו חבלים מנחלת בני יהודה לנחלת בני שמעון. ידיו רב לו . בשעה שאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . ועזר מצריו תהיה . כענין שנאמר ויסעו ויהי חתת אלהים על ההרים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב . דבר אחר וזאת ליהודה . מלמד שנתפלל משה על דוד אמר לפניו רבונו של עולם כל זמן שמלכי בית דוד שרוים בצער ומתפללים לפניך אתה מעלה אותם מתוכה . ואל עמו תביאנו . זה יאשיה שנאמר הנני אוסיפך אל אבותיך . ידיו רב לו . זה מנשה שנאמר וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלם פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני יהוה. לסוף מה נאמר בו ויתפלל אליו ויעתר לו . ועזר מצריו תהיה . זה יהושפט שנאמר ויזעק יהושפט ויהוה עזרו ויסיתם אלהים ממנו . וללוי אמר למה נאמר בו לפי ששמעון ולוי בכוס אחד שתו שנאמר ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל . משל לשנים שלוו מן המלך אחד פרע למלך וחזר והלוה מן המלך . ואחד לא דיו שלא פרע אלא חזר ולוה . כך שמעון ולוי שניהם לוו בשכם כענין שנאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר . לוי פרע מה שלוה במדבר שנאמר ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני לוי . חזר והלוה את המקום בשיטים שנאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי . שמעון לא דיו שלא פרע אלא חזר ולוה שנאמר

lo : Domine mundi , quando tribus Simeonis habitabit in mærore, deduc eum in ejus medium : *Et ad populum ejus deduc illum :* Ut sepeliatur cum eo in benedictione : Dictum est enim *Judic.* I. 3. *Et ait Judas Simeoni fratri suo : Adscende mecum in sortem meam ;* Et ceciderunt funiculi ab hæreditate filiorum Juda ad hæreditatem filiorum Simeonis: *Manus ejus sufficientes sint ei .* Eo tempore , quod dictum est *Genes.* XXXIV. 25. *Acceperunt duo filii Jacob Simeon, & Levi. Et auxilium ab hostibus suis sit:* Sicuti dictum est ibid. XXXV. 5. *Cum proficiscerentur, erat terror Dei super civitates , quæ erant in circuitu eorum , & non persecuti sunt post filios Jacob .* Alia expositio : *Hæc autem de Juda .* Docemur , quod Mose oraverit pro David, dicens coram illo: Domine mundi ; quando habitaverint reges domus David in mærore , & oraverint coram te , deduc illos in ejus medium : *Et ad populum ejus deduc illum :* Hic est Josias : Dictum est enim 2. *Reg.* XXII. 20. *Colligam te ad patres tuos . Manus ejus sufficientes sint ei .* Hic est Manasses : Dictum est enim ibid. XXI. 16. *Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis , donec impleret Hierusalem usque ad os , absque peccatis suis, quibus peccare fecit Juda , ut faceret malum coram Domino .* In fine quid dictum est de eo ? *Deprecatusque est eum , & obsecravit te .* 2. *Paral.* XXXIII. 13. *Et auxilium ab hostibus suis sit .* Iste est Josaphat; Dictum est enim 2. *Paral.* XVIII. 31. *Et exclamavit Josaphat , & Dominus auxiliatus est ei atque avertit eos ab illo . Ad Levi vero dicit :* Cur dictum est? Quia Simeon & Levi in calice uno biberunt : Dictum est enim *Genes.* XLIX. 7. *Maledicta ira eorum , quia fortis est , & furor eorum , quia vehemens est ; dividam eos in Jacob , & dispergam eos in Israel .* Parabola de duobus , qui mutuo acceperunt a rege ; alter reddit regi , atque iterum mutuo accipit a rege; at alter non est sufficiens , neque reddit regi , sed iterum mutuo accipit. Ita pariter Simeon & Levi , ambo mutuo acceperunt in Sichem. Dictum est enim *Genes.* XXXIV. 25. *Acceperunt duo filii Jacob , Simeon, & Levi fratres Dinah , quilibet gladium suum , & venientes super civitatem securam , interfecerunt omnem masculum:* Levi reddidit omnia , quæ acceperat in deserto: Dictum est enim *Exod.* XXXII. 26. *Stetitque Mose in porta castrorum , & dixit: Quicunque est pro Domino, ad me veniat ; & congregati sunt ad eum* om-

ושם איש ישראל המוכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני . דבר אחר וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך . מי שעתיד ללבוש אורים ותומים . לאיש חסידך . למי שנעשו לו חסדים על ידי בניך . אשר ניסיתו במסה . הרבה ניסיתו ונמצא שלם בכל נסיונות . תריבהו על מי מריבה , סקיפנטים נסתקפה לו . אמר משה שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו , האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו . וכי עלת לב שלוי עובד עבודה זרה והלא כבר נאמר ויעמד משה בשער המחנה אלא זה אבי אמו מישראל ואת אחיו לא הכיר . זה אחי אמו מישראל , ואת בניו לא ידע . זה בן בתו מישראל . כי שמרו אמרתך . במצות . ובריתך ינצורו . במדבר , דבר אחר רבי אומר כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במדבר . יורו משפטיך ליעקב . מלמד שכל הוריות אינן יוצאות אלא מפיהם שנאמר ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע . ריב אילו ריבי פרה וריבי סוטה וריבי עגלה . נגע אילו נגעי אדם ונגעי בתים ונגעי בגדים . ותורה לישראל , מלמד ששתי שורות ניתנו להם לישראל אחת על פה ואחת בכתב . שאל אגניטיס הגמון את רבן גמליאל אמר לו כמה תורות ניתנו לישראל אמר לו שתים אחת על פה ואחת בכתב . ישימו קטורה באפך . זו קטורה שלפני ולפנים . וכליל על מזבחך . אילו איברי עולה . ברך יהוה חילו בנכסים . מיכן אמרו רוב כהנים עשירים הם . משום אב הרורש נער הייתי וגם זקנתי לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם , זה

omnes filii Levi. Atque iterum mutuo accepit a Deo in Scithim: Dictum est enim *Num.* XXV. 11. *Pinchas filius Eleazaris filii Aharon, avertit furorem tuum a filiis Israel, quum zelatus est ipse zelum meum in medio eorum, & non absumsi filios Israel in zelo meo;* Simeon non fuit sufficiens, ut redderet, sed iterum mutuo accepit: Dictum est enim ibid. *Porro nomen viri Israelis percussi, qui percussus est cum Midianitide, erat Zimri filius Salu princeps domus paternæ Simeonitarum.* Alia expositio: *Ad Levi vero dixit: Thummim tui, & Urim tui fuerunt viro excellenti in præsentia tua.* Quis erit, qui induat Urim & Thummim viro excellenti? Illis, qui recti facti sunt per manus filiorum tuorum. *Quem tentasti in Massah:* Multiplicavit tentationem ejus, & inventus est perfectus in cunctis tentationibus. *Et probasti eum ad aquas contentionis.* Occasiones præbuisti illi. Dixit Mose: Audite quæso, rebelles Aharon, & Mirjam, quid fecerunt? *Qui dicit patri suo, & matri suæ; Non vidi eum.* Num putas, quod Levi servierit Idololatriæ? Atqui dictum est: *Stetitque Mose in porta castrorum:* Verum hic est pater matris suæ ex Israele. *Et fratres suos non agnovit.* Hic est frater matris suæ ex Israel: *Et filios suos non cognovit.* Hic est filius filiæ suæ ex Israel. *Nam custodierunt eloquium tuum:* In præceptis. *Et pactum tuum servabunt.* In deserto: Alia expositio: Rabi dicit: *Nam custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servabunt:* In deserto. *Docebunt judicia tua Jacobum:* Docemur, quod omnia documenta non procederent nisi ex eorum ore: Dictum est enim *Deut.* XXI. 5. *Utque juxta sententiam eorum sit omnis lis, omnisque plaga. Lis.* Istæ sunt lites de vacca, & de muliere adulterii suspecta, & lites de vitula. *Plaga.* Istæ sunt plagæ hominis, & plagæ domorum, & plagæ vestium: *Et legem tuam Israelem.* Docemur, quod duæ leges datæ fuerunt Israeli, altera oralis, & altera scripta. Quæsivit Agnitis pontifex a Raban Gamaliele, dicens: Quot leges datæ sunt Israeli? Respondit: Duæ, altera scripta, & altera oralis. *Ponent incensum coram te:* Hic est suffitus interior. *Et holocaustum super altare tuum.* Ista sunt membra holocausti. *Bendic Domine copiæ ejus.* In facultatibus: Hinc dixerunt: Major pars sacerdotum erat dives. Nomine patris exponit. *Junior fui, atque etiam seni, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem. Psal.* XXXVII. 25. Hoc est semen Aha-

זרעו של אהרן . ופעל ידיו תרצה . שמרצה את ישראל לאביהם שבשמים. מחץ מתנים קמיו . כל מי שמעורר כנגדו על הכהונה מיד נופל . דבר אחר מחץ מתנים קמיו. זה קרח. ומשנאיו מן יקומון. זה עוזיהו. לבנימן אמר ידיד יהוה חביב בנימן שנקרא ידיד למקום שהרבה אוהבים למלך וחביב מכולם זה עוזיהו אוהבו. ששה נקראו ידידים. הקדוש ברוך הוא נקרא ידיד שנאמר אשירה נא לידידי . בנימן נקרא ידיד שנאמר ידיד יהוה ישכון לבטח עליו . שלמה נקרא ידיד שנאמר ויקרא את שמו ידידיה ואומר ויהוה אהבו. ישראל נקראו ידידים שנאמר נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. בית המקדש נקרא ידיד שנאמר מה ידידות משכנותיך . אברהם נקרא ידיד שנאמר מה לידידי בביתי . יבוא ידיד ויבנה בית ידיד לידיד. ויבואו ישראל שנקראו ידידים בני אב שנקרא ידיד ויבנו בית המקדש שנקרא ידיד בחלק בנימן שנקרא ידיד להקדוש ברוך הוא שנקרא ידיד לכך נאמר ידיד יהוה ישכון לבטח עליו. ואין בטח אא יישוב שנאמר וישבו במדבר לבטח וישנו ביערים . חופף עליו כל היום זה בנין ראשון . כל היום זה בנין אחרון . ובין כתפיו שכן . בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא. וכן אתה מוצא באברהם שראה אותו בנוי וראה אותו חרב וראה אותו בנוי . ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה . הרי בנוי . אשר יאמר היום בהר יהוה יראה הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא . וכן אתה מוצא ביצחק שראה אותו בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא . ראה ריח בני כריח שדה . בנוי שנאמר לריח ניחוח. שדה . הרי חרב . שנאמר לכן בגללכם ציון שדה תחרש . אשר ברכו יהוה. בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא. שנאמר כי שם צוה יהוה את הברכה חיים לעולם . וכן

Aharon: *Et in opere manuum ejus tibi complaceas:* Ut conciliet Israelem patri suo, qui est in cœlis: *Disrumpe cingulum surgentium contra eum:* Qui excitatur contra sacerdotium, statim cadet. Alia expositio: *Disrumpe cingulum surgentium contra eum:* Hic est Kore: *Et odio habentium eum a surgendo:* Iste est Azarias. *Ad Benjamin dixit: Dilectus Domini:* Amabilis est ejus amicus: Benjamin, qui vocatur dilectus Deo; quia multiplicavit amicos regi, & amabilis præ omnibus iste Uzias amicus ejus. Sex vocati sunt dilecti: Deus S. B. vocatus est dilectus: Dictum est enim *Isai.* v. 1. *Cantabo dilecto meo.* Benjamin vocatus est dilectus: Dictum est enim: *Dilectus Domini, habitabat in securitate juxta eum.* Salomon vocatus est dilectus: Dictum est enim 2. *Sam.* XII. 25. *Et vocavit nomen ejus amabilis Domino.* Et pariter dictum est Ibid. *Et Dominus diliget eum.* Israelitæ vocati sunt dilecti: Dictum est enim *Jerem.* XII. 7. *Dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.* Domus sanctuarii vocata est dilecta: Dictum est enim *Psal.* LXXXIV. 2. *Quam dilecta tabernacula tua!* Abraham vocatus est dilectus: Dictum est enim Ibid. XI. 15. *Quid est, quod dilectus meus in domo mea?* Veniat dilectus & ædificet domum dilectam dilecto, in portione Benjamin, qui vocatur dilectus, & veniant Israelitæ, qui vocantur dilecti filii patris qui vocatur dilectus, ad Deum S. B. qui vocatur dilectus: Idcirco dictum est: *Dilectus Domini habitabit in securitate cum eo:* At securitas non significat nisi habitationem: Dictum est enim *Ezech.* XXXIV. 25. *Et qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus. Protegit illum tota die.* Hoc est primum ædificium. *Tota die.* Hoc est ædificium novissimum. *Et inter humeros ejus habitavit:* Templum ædificatum, & perfectum in tempore futuro. Et sic tu deprehendis in Abrahamo, quod illud viderit ædificatum, & dirutum. Quod illud viderit ædificatum, probatur ex eo quod dictum est *Genes.* XXII. 14. *Vocavitque Abraham nomen loci illius; Dominus videbit:* Ecce ædificatum: *Quod dicitur hodie: In monte Dominus apparebit.* Ibid. Ecce ædificatum, & perfectum: Et sic tu deprehendis in Isaach, quod viderit ædificatum, & perfectum in tempore futuro. *Vide, odor filii mei, velut odor agri.* Ibid. XXVII. 27. Ædificatum: *In odorem acceptabilem. Agri.* Ecce dirutum. Dictum est enim *Mich.* III. 12. *Propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur.*

אתה מוצא ביעקב שראה אותו בנוי
וראה אותו חרב וראה אותו בנוי ומשוכלל
לעולם הבא . וייראו ויאמר מה נורא
המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים
הרי בנוי. אין זה. הרי חרב. כי אם בית
אלהים . הרי בנוי ומשוכלל לעולם
הבא . ובין כתפיו שכן . בין חרב בין
שאינו חרב . וכן הוא אומר כה אמר
כורש מלך פרס . דבר אחר ובין כתפיו
שכן. מה שור זה אין בו נאה מכתפיו כך
בית המקדש גבוה מכל העולם שנאמר
וקמת ועלית אל המקום . ואומר לכו
ונעלה אל הר יהוה . אינו אומר גד מן
המזרח ודן מן המערב אלא עמים רבים
רבי אומר בכל התחומים הוא אומר
וירד הגבול ותאר וכאן הוא אומר ועלה
הגבול גיא בן הינום כתף היבוסי היא
ירושלם . מלמד שבית הבירה היה בנוי
בחלקו של בנימן ובראש תור יוצא
מחלקו של בנימן לחלקו של יהודה
שנאמר ובין כתפיו שכן. ומה תלמוד לומר
לא יסור שבט מיהודה זו לשכת הגזית
שניתנה בחלקו של יהודה שנאמר וימאס
באהל יוסף ובשבט בנימן לא בחר
ויבחר את שבט יהודה ואת הר ציון
אשר אהב . אבל בית הגדול היה בנוי
בחלקו של יוסף בשילה שנאמר ואתה
בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי
יהודה ואין אפרתה אלא בית לחם
שנאמר ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת
היא בית לחם . רבי מאיר אומר בחלקו
של בנה מתה שנאמר ואני בבואי מפדן
מתה עלי רחל וגו' ואין אפרתה אלא
בית לחם שנאמר ואתה בית לחם
אפרתה . שומע אני בחלקו של יוסף זה
בנה שנאמר הנה שמענוה באפרתה
מצאנוה בשדה יער . במי שנמשל בחייתו
יער ואיזה זה בנימן . שנאמר בנימן זאב
יטרף. זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו .
וכן אתה מוצא כשחלק יהושע ארץ
ישראל לשבטים הניח דושנה של יריחו
חמש אמות אמה . על ארבע מאות
אמה ונתנה לבני יונדב בן רכב חלק
בראש והיו אוכלים אותה ארבע מאות
וארבעים שנה שנאמר ויהי בשמונים
שנה וארבע מאות שנה צא מהן אותן
ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר
נמצאו אוכלים אותן ארבע מאות

tur. *Cui benedixit Dominus*. Ædificatum & perfectum in tempus futurum: Dictum est enim *Psal.* CXXXIII. 3. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in seculo*. Et sic tu deprehendis in Jacobo, quod illud viderit ædificatum & dirutum, & viderit illud ædificatum & perfectum in tempore futuro: *Timens igitur dixit: Quam formidabilis est locus iste: Non est locus iste, nisi domus Dei. Genes.* XXVIII. 17. Ecce ædificatum. *Non est iste*; Ecce dirutum. *Nisi domus Dei*. Ecce ædificatum & perfectum pro tempore futuro. *Et inter humeros ejus habitavit:* Sive sit sive non sit dirutum. Et sic dictum est: *Sic dicit Cyrus rex Persiæ*. Alia expositio: *Et inter humeros ejus habitavit:* Sicut in isto bove nisi est elegantius præ suis humeris; ita pariter domus sanctuarii universo mundo est eminentior: Dictum est enim *Deut.* XVII. 8. *Et surges & adscendes ad locum:* Pariterque dictum est *Isai.* II. 3. *Venite & adscendamus ad montem Domini*. Non dictum est; Gad ab oriente, & Dan ab occidente; sed *populi multi*. R. Meir dicit; In cunctis terminis dictum est; *Et descendit, & inclinavit terminus*. Atque in hoc loco dictum est *Jos.* XV. 8. *Adscenditque per convallem filii Ennon ex latere Jebusæi ad meridiem: Hæc est Hierusalem*. Docemur, quod domus electa fuerit ædificata in portione Benjamin, & in vertice montis egrediebatur ex portione Benjamin in portionem Juda: Dictum est enim. *Et inter humeros ejus habitavit*. Et cur dictum est *Genes.* XLIX. 10. *Non recedet imperium de Juda*? Hoc est conclave cæsi lapidis, quod situm erat in portione Juda. Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 67. *Et repulit tabernaculum Joseph, & tribum Ephraim non elegit, sed elegit tribum Juda, & montem Sion, quem dilexit*. Verum domus magna ædificata fuit in portione Joseph in Silo; Dictum est enim *Mich.* V. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda*. At non est Ephratha nisi Bethlehem. Dictum est enim *Genes.* XXXV. 19. *Mortua igitur Rachel sepulta fuit in via Ephratha; hæc est Bethlehem*. Rabi Meir dicit: In portione filii sui mortua est: Dictum est enim ibid. XLVIII. 7. *Et ego in adventu meo in Phadan, mortua est mihi Rachel &c.* At non est Ephratha nisi Bethlehem: Dictum est enim: *Et tu Bethlehem Ephratha*. Crederem in portione Joseph fuisse templum ædificatum? Idcirco dictum est *Psal.* CXXXII. 6. *Ecce audivimus eam in Ephra-*

וארבעים שנה . וכששרת שכינה בחלקו
של בנימן עמדו ופינו אותו מלפניהם
שנאמר ובני קני חותן משה עלו מעיר
התמרים . ויאמר משה לחובב בן רעואל
המדיני חותן משה : וכי עלת על לב
שאמר משה ליתרו בוא וניתן לך חלק
בארץ ישראל והלא כבר נאמר לכה
אתנו והטבנו לך ומה תלמוד לומר כי
יהוה דיבר טוב על ישראל זו דושנה
של יריחו שהיו אוכלים אותה בני בניו
של יתרו קודם שיבנה בית הבחירה
לשבטים . ויאמר אליו לא אלך אמר לו
למחר כשתחלק ארץ ישראל לשבטים
איזה שבט מכם שיתן לי כרם אחד
בתוך שלו או תלם אחד בתוך שלו אלא
הריני הולך לארצי ואוכל פירות מארצי
ואשתה יין מכרמי . וכן אתה מוצא
בישראל כשהניחו מקום פירות מאכל
ומשתה ומלכו להם לערד במדבר הלכו
ללמוד תורה מיעבץ מי היה יעבץ זה היה
עתניאל בן קנז וכן הוא אומר ויקן דוד
את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים
חמשים . ובמקום אחר הוא אומר ויתן
דוד לארנן במקום שיקלי זהב שש מאות
אי איפשר לומר שיקלי זהב שכבר נאמר
שקלי כסף ואי איפשר שקלי כסף שהרי
כבר נאמר שקלי זהב אמור מעתה בזהב
שקל ובכסף קנה . ואי איפשר לומר
חמשים שכבר נאמר שש מאות ואי
איפשר לומר שש מאות שכבר נאמר
חמשים אמור מעתה כיון שראה דוד
מקום שראוי לו לבנות בית הבחירה
עמד וכינס חמשה שקלים מכל שבט
ושבט נמצאו שש מאות שקלים מכל
השבטים . מפני מה זכה בנימן שתישרה
שכינה בחלקו . משל למלך שבא אצל

Ephrata; *invenimus eam in campis sylvæ*. Quinam assimilatur feris sylvæ? Quinam hic est? Iste est Benjamin. Dictum est enim *Genes.* L. 27. *Benjamin lupus prædator*: Meruit Benjamin, ut habitaret Divinitas in ejus portione: Et sic tu deprehendis; Quando divisit Josue terram Israel tribubus, reliquit pinguedinem Jericho quingentos cubitos quaquaversum patentem, deditque filiis Jonadab ben Rechab partem in principio, & ex ea comederunt quadringentis & quadraginta annis: Dictum est enim I. *Reg.* VI. I. *Et fuit quadringentesimo octogesimo anno*. Detrahe ex his quadraginta annos, in quibus fuerunt Israelitæ in deserto, deprehenduntur comedisse quadringentis & quadraginta annis: Et quando habitavit Divinitas in portione Benjamin, surgentes converterunt facies suas: Dictum est enim *Judic.* I. 16. *Filii autem Kinei soceri Mosis adscenderunt de civitate palmarum*. *Et dixit Mose ad Hobab filium Revel Midianitam socerum Mosis*. *Num.* X. 19. Putasne, quod Mose dixerit Jethro: Veni & dabo tibi portionem in terra Israel? Atqui dictum est ibid. *Veni nobiscum*, *& benefaciemus tibi*. At cur dictum est: *Quia Dominus locutus est bonum super Israel?* Hæc est pinguedo Jericho, de qua comederunt filii filiorum suorum, antequam ædificaretur domus electa a tribubus. *Et dixit ad eum: Non ibo*. Ibid. Dicens illi: Postquam divisa fuerit terra Israel tribubus, quænam erit tribus ex vobis, quæ mihi det vineam unam in medio sui, aut sulcum unum in medio sui? Verum ego ibo in terram meam, & comedam fructus de terra mea, & bibam vinum de vinea mea: Et sic tu deprehendis de Israel, quando reliquerunt locum fructuum ad edendum & bibendum, abeuntes in Adar in deserto se contulerunt ad discendam legem ex Jabetz; Quinam est iste Jabetz? Erat Otoaniel filius Chanaz. Et sic dictum est 2. *Sam.* XXIV. 24. *Emit ergo David aream & boves argenti siclis quinquaginta*. Et I. *Paral.* XXI. 25. dictum est: *Et dedit David Araunæ pro loco siclos aureos sexcentos*: Dici non potest; *siclos aureos*, cum jam dictum sit *siclos argenteos*, neque potest dici *siclos argenti*, cum jam dictum sit, *siclos aureos*: Dic igitur: Auro ponderavit, & argento acquisivit: Neque potest dici, quinquaginta, cum jam dictum sit, *sexcentos*, neque potest dici *sexcentos*, cum jam dictum sit, *quinquaginta*: Dic igitur; Quando vidit David locum convenientem, ubi ædificaretur domus electa, sur-

בניו לפרקים כל אחד ואחד אמר אצלי הוא שורה קטן שבכולם אמר איפשר שמניח אבא אחיי גדולים ושורה עמי הלך ועמד ופניו כבושות ונפשו עגומה. ראה אותו אביו שעמד ופניו כבושות ונפשו עגומה עליו עכשיו מאכל ומשתה יהיה משלכם ולינתי אצלו כך אמר הקדוש ברוך הוא בית הבחירה יהיה בחלקו של בנימן וקורבנות מכל השבטים דבר אחר מפני מה זכה בנימן שתישרה שכינה בחלקו מלמד שכל השבטים נולדו בחוצה לארץ ובנימן נולד בארץ ישרא. דבר אחר מפני מה זכה בנימן שתישרה שכינה בחלקו כל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימין לא היה במכירתו של יוסף. אמר הקדוש ברוך הוא אני אומר לאילו שיבנו בית הבחירה לא כשהיו מתפללים לפני איני מבקש עליהם רחמים איני משרה שכינתי בחלקם שלא היו רחמנים על אחיהם. דבר אחר מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו משל למלך שהיו לו בנים הרבה משהגדילו הלך כל אחד ואחד ותפש את מקומו קטן שבכולם היה אביו אוהבו אוכל עמו ושותה עמו נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס כך בנימן הצדיק קטן שבשבטים היה והיה יעקב אבינו אוכל עמו ושותה עמו נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס אמר הקדוש ברוך הוא מקום שסמך צדיק זה ידיו שם אני משרה שכינתי לכך נאמר ובין כתפיו שכן.

סליק פיסקא

וליוסף אמר מלמד שארצו של יוסף מבורכת כל ארצות. ממגד שהוא טל מצוי לה בכל שעה. ומתהום רובצת תחת. מלמד שהיתה מרובצת במעיינות. וממגד תבואות שמש. מגיד שהיא פתוחה לחמה וכן היא פתוחה ללבנה

surgens collegit quinquaginta ſiclos ex ſingulis tribubus deprehenduntur ſexcenti ſicli ex cunctis tribubus: Quidnam meruit Benjamin, ut habitaret Divinitas in ejus portione? Parabola de rege, qui ſtatis temporibus convenit filios ſuos; Singuli ei dicunt; Prope me habita; Omnium natu minimus dicit; Fieri non poteſt, ut relinquat pater meus filios natu maxinos; Abiens ſurgit, & ejus facies demiſſa eſt, & anima ejus contriſtata; Obſervat ejus pater, quod ſurgat & ejus facies ſit demiſſa, & anima ejus contriſtata; Nunc comeſtio & potatio erit ex veſtris bonis, & pernoctatio apud illum. Sic dixit Deus S. B. Domus electa erit in portione Benjamin, & ſacrificia ex omnibus tribubus. Alia expoſitio: Qua de cauſa meruit Benjamin, ut Divinitas habitaret in ejus portione? Docemur, quod omnes tribus natæ ſint extra terram, & Benjamin natus ſit in terra Iſrael: Alia expoſitio: Qua de cauſa meruit Benjamin, ut Divinitas habitaret in ejus portione? Quia omnes tribus fuerunt in venditione Joſeph, at Benjamin non fuit in ejus venditione: Dixit Deus S. B. Ego illis dicam, ut ædificent domum electam; quando orabunt coram me, ego non quæram ſuper illis miſericordiam; neque habitabit mea Divinitas in eorum portione, quia non miſerti ſunt fratris ſui. Alia expoſitio: Qua de cauſa meruit Benjamin, ut habitaret Divinitas in ejus portione? Parabola de rege, cui ſint multi filii, qui poſtquam adoleverint, unuſquiſque abiit, & capit ejus locum omnium natu minimus; illum pater diligit, cum eo comedit, cum eo bibit, illi innititur, & egrediens illi innititur, & ingrediens. Ita pariter Benjamin in tribubus erat natu minimus, & Jacob ejus pater cum eo comedebat, & cum eo edebat, illi innixus egrediebatur, eique innixus ingrediebatur. Dixit Deus S. B. In loco, ubi innituntur manus juſti hujus, ego faciam habitare Divinitatem meam. Idcirco dictum eſt. *Et inter humeros ejus habitavit.*

Finis textus.

AD *Joſeph vero dicit*: Docemur, quod terra Joſeph præ omnibus terris fuerit benedicta. *De fructu*; qui eſt ros, invenitur in ea omni tempore. *Et de abyſſo cubante deorſum*. Docemur, quod conſperſa eſſet fontibus: *Et de fructu proventuum ſolis*. Docemur, quod expoſita eſſet ſoli, pariterque expoſita eſſet lunæ: Dictum eſt enim: *Et*

שנאמר וממגד גרש ירחים. ומראש הררי
קדם. מלמד שהררי יוסף קודמים להררי
מקדש. והררי מקדש קודמים להררי ארץ
ישראל. וממגד גבעות עולם. מלמד
שאבות ואמהות קרוים הרים וגבעות
שנאמר אלך לי אל הר המור ואל גבעת
הלבונה. וממגד ארץ ומלואה. מלמד
שארצו של יוסף מליאה ואין חסירה כל
ברכה. רבי שמעון בן יוחי אומר אדם
מעמיד ספינתו בחלקו של יוסף אין צריך
חוץ ממנה כלום. ורצון שוכני סנה.
שעשה רצון מישראל שנגלה על הסנה.
תבואתה לראש יוסף. הוא בא בראש
למצרים. והוא יבוא בראש לעתיד
לבוא. ולקדקד נזיר אחיו. אילו שריחקוהו
אחיו ועשאוהו בכור. בכור שורו הדר לו.
מלמד שניתן לו הוד למשה והדר ליהושע.
שאילו ניתן הוד ליהושע אין כל העולם
יכול לעמוד בו. וקרני ראם קרניו. שור
כוחו קשה אבל אין קרניו נאות. ראם
קרניו נאות אבל אין כוחו קשה. ניתן
ליהושע כחו של שור וקרנו של ראם.
בהם עמים ינגח. וכי מה עמים כיבש
יהושע והלא לא כיבש אלא שלשים
ואחד מלכים מלמד שכיבש מלכים
ושולטונים שהיו מסוף העולם ועד סופו.
יחדיו אפסי ארץ. וכי מה ארצות כיבש
יהושע אלא פרטום זה קטן כל מלכים
שעיכד בה מלכים ושולטונים. רבי
יהודה אומר וכי שלשים ואחד מלכים
שעיבד כולם היו בארץ ישראל כדרך
שעוברים ברומי עכשיו שכל מלך ושולטון
שלא קנה ברומי פלטוריות וחיילות
אומר לא עשיתי כלום. והם רבבות
אפרים. לפי שלא מפורש לנו עשרם
של כנעניים ומה תלמוד לומר ויאמר
ארוני בזק שבעים מלכים בהונות ידיהם
ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת
שלחני. והרי דברים קל וחומר ומה
ארוני בזק שאינו כדי לימנות עם מלכי
כנען היו שבעים מלכים בהונות ידיהם

Et de fructu coctionis lunarum: Et de cacumine montium antiquorum. Docemur, quod montes Joseph antecederent montes sanctuarii, & montes sanctuarii antecederent montes terræ Israel. *Et de fructu jugorum æternorum*. Docemur, quod patres & matres vocentur montes, & juga. Dictum est enim *Cantic. v. 6. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Et de fructu terræ ex plenitudine ejus*. Docemur, quod terra Joseph plena esset, & nulla ei deficeret benedictio: R. Simeon ben Jochai dicit; Si quis statuat navem suam in portione Joseph, nihil opus habet extra illam: *Ex beneplacito inhabitantis rubum:* Qui facit beneplacitum ex Israel. Et ipse apparuit super rubo; *Veniat super caput Joseph*. Ipse venit super caput Ægyptiorum; & ipse veniet in caput tempore futuro. *Et super verticem separati a fratribus suis*. Sc. quod remoti fuerint ejus fratres, & fecerint eum primogenitum. *Primogenitus bovis ejus decor est*. Docemur, quod datus sit gloria Mosi, & decor Josuæ; si enim datus füisset: decor Josuæ, totus mundus non potuisset in eo consistere; *Et cornua rhinocerontis cornua ejus:* Robur bovis est molestum, at ejus cornua non sunt pulchra; Rhinocerontis cornua sunt pulchra, at ejus robur non est molestum. Dedit Josuæ robur bovis, & cornua rhinocerontis. *Ipse populus cornupetet*. Num populos subegit Josue? Atqui non subegit, nisi unum & triginta reges: Docemur, quod subegerit reges, & dominatores, qui fuerunt a fine usque ad finem mundi. *Simul extrema terræ*. Quot terras subegit Josue? Verum Prutos iste erat minimus omnium regum, qui subegit in ea omnes reges, & dominatores. R. Jehuda dicit: Num unus & triginta reges, quos subegit, erant omnes in terra Israel, sicut faciunt Romæ hoc tempore? Etenim omnis rex & dominator, qui non acquirat Romæ palatia, & turmas, dicit: Nihil feci. *Atque isti sunt myriades:* Quia non expressit nobis divitias Chananæorum: Et cur dictum est: *Adonibezech: Septuaginta reges amputatis manuum & pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Judic.* I. 7. Ecce argumentum a minori ad majus: Si Adonibezech, qui non erat idoneus, qui numeraretur cum regibus Chanaan, habebat septuaginta reges, qui amputatis manuum & pedum summitatibus colligebant ciborum reliquias sub ejus mensa; veni & addisce, & considera quanta esset divitia Chananæorum: *Et isti sunt duces Manas-*

ורגליהם מקוצצים מלקטים תחת שלחני . בוא למור וראה עושרם של כנעניים מה היה והם טפי מנשה. ולזבולון אמר . למה נאמר לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם לפני פרעה ולא נתפרשו שמותם זה אחד מהם . שמח זבולון בצאתך . מלמד שהיה זבולון סרסור לאחיו והיה לוקח מאחיו ומוכר לגוים ומן הגוים ומוכר לאחיו . ויששכר באהליך . מלמד ששבטו של יששכר משתבח בתורה שנאמר מבני יששכר יודעי לעיתים . וכן מצינו שאביו משבחו שנאמר וירא מנוחה כי טוב . דבר אחר ויששכר באהליך מלמד שבית הבחירה היה ראוי ליבנות בחלקו של יששכר . עמים הר יקראו. מנין אתה אומר שהיו אומות ומלכים מתכנסות ובאות לפרגמטיא של ארץ ישראל והם אומר הואיל ונצטערנו ובאנו לכאן גלך ונראה פרגמטיא של יהודים מה טיבה ועולים לירושלים ורואים את ישראל שעובדים לאל אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהגוים לא אלוהו של זה אלוהו של זה ולא מאכלו של זה כמאכלו של זה והם אומרים אין יפה להדבק אלא באומה זו . מנין אתה אומר שאין זזים משם עד שמתגרים ובאים ומקריבים זבחים ועולות תלמוד לומר ושם יזבחו זבחי צדק. כי שפע ימים ינקו. שנים נוטלים בשפע ונותנים בשפעים . ומלכות ים נוטל בשפע ונותן בשפע ומלכות נוטלת בשפע ונותנת בשפע . דבר אחר כי שפע ימים יינקו . זו ימה של יפו שגנוז לעתיד לבוא. מנין אתה אומר שכל ספינות שאובדות בים הגדול וצרורות של כסף ושל זהב ואבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה שהים הגדול מקיאם לימה של יפו שגנוז לצדיקים לעתיד לבוא תלמוד לומר כי שפע ימים יינקו . אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושאלתיו בשלום אמרתי לו פרנסתך במה-

se. *Et ad Zabulon dixit* : Cur dictum est ? Quia dictum est *Genes.* XLVII. 2. *Et ex quibusdam fratrum suorum cepit quinque viros quos statuit coram Pharaone:* Neque eorum nomina alterum post alterum exprimuntur. *Lætus sis Zabulon in egressu tuo*. Docemur, quod Zabulon esset proxeneta fratribus suis, & acciperet a fratribus suis, & venderet gentibus, & a gentibus acciperet, & venderet fratribus suis; *Et Issachar in tentoriis tuis* : Docemur, quod tribus Issachar celebris esset in lege: Dictum est enim I. *Paral.* XII. 32. *De filiis quoque Issachar filii eruditi, qui noverant singula tempora*. Et sic invenimus ejus patrem fuisse celebratum; Ex eo quod dictum est *Genes.* XLIX. 15. *Vidensque requiem, quod sit bona*. Alia expositio: *Et Issachar in tentoriis tuis*. Docemur, fuisse conveniens, ut domus electa ædificaretur in portione Issachar: *Populi montis vocabuntur*. Unde probatur, quod dicas: quod nationes, & regna, qui ingrediuntur, & veniunt ad mercaturam terræ Israel; & dicunt; quoniam soliciti fuimus, ut ad hunc locum veniremus; eamus, & videamus mercaturam Judæorum, si sit bona; adscendentes Hierosolymam, & videntes Israelitas servientes Deo uni, & comedentes de uno cibo, quia inter gentes iste qui est Deus huic, non est illi Deus, neque est huic cibus, qui est illi; dicerent: nihil est melius, quam huic genti adhærere? Unde probatur, quod dicas; quod inde non dimoveantur, donec fiant proselyti, & venientes afferant sacrificia, & holocausta? Ex eo quod dictum est: *Et ibi immolabunt victimas justitiæ*. *Quia affluentiam marium lactabunt:* Duo abstulerunt in affluentia, & dederunt in affluentiis. Regnum maris abstulit in affluentia, & dedit in affluentia; & regnum aufert in affluentia, & dat in affluentia. Alia expositia: *Quia affluentiam marium lactabunt:* Hoc est litus Japhe, quod reconditur justis in seculo futuro. Unde probatur, quod dicas, quod omnes naves, quæ perdantur in mari magno, & loculos argenti, & auri, & lapidum pretiosorum, & margaritarum, & omnia vasa pretiosa, quæ evomit mare magnum in mare Jophe, recordantur justis in seculo futuro? Ex eo quod dictum est: *Quia affluentiam marium lactabunt*. Dicit R. Jose: Aliquando ambulabam a Cazib ad Tyrum, & inveni quendam senem, eumque salutavi, dicens: Unde est tibi alimentum tuum? Respondit mihi: Ex Challon. Et ego dixi: Ubi in-

הוא אמר לי מחלזון אמרתי לו ומי מצו׳
אמר לי השמים מקום כיס שמוטל בהרים
וסמומיות מכישות אותו ומת ונימק
במקומו. אמרתי נזכר הוא שגנוז לצדיקים
לעולם הבא: וספוני טמוני חול. ספוני
חול. ספוני זו חלזון. טמוני זו טרית.
חול זה זכוכית. לפי ששבטו של זבולון
מתרעם לפני המקום ואומר לפניו רבונו
של עולם לאחי נתת ארצות ולי נתת
חלזון אמר לו שאני מצריכם לידך על
ידי חלזון זה אמר לפניו רבונו של עולם
מי מודיעני אמר לו זה סימן יהיה בידך
שכל מי שנונבך לא יהיה בפרנמטיא
שלו כלום.

סליק פיסקא

ולגד אמר למה נאמר לפי שנאמר
ומקצה אחד לקח חמשה אנשים ברוך
מרחיב גד. מלמד שתחומו של גד
מרחיב והולך כלפי מזרח. כלביא שכן.
מלמד שהיה סומך לספר לפיכך נמשל
כאריות. וטרף זרוע על שעבר. אף
קרקד לעולם הבא. וירא ראשית לו. הוא
בא בראש תחילה. והוא יבוא בראש
לעולם הבא. כי שם חלקת מחוקק ספון.
זה קבר של משה שנתונה בחלקת גד
והוא לא מת אלא בחלקו של ראובן.
שנאמר עלה אל הר העברים הזה הר נבו.
ומה תלמוד לומר כי שם חלקת מחוקק
ספון מלמד שהיה משה מוטל מת בנפי
שכינה ארבעה מילים מחלקו של ראובן
לחלקו של גד ומלאכי השרת מספידים
אותו ואומר יבוא שלום וינוח על משכבו
וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת
בין השמשות ואילו הם הקשת והמן
והבאר והכתב והמכתב והלוחות ופי
האתון וקברו של משה ומערה שעמד
בה משה ואליהו ומקלו של אהרן שקדיה
ופרחיה ויש אומרים אף בגדו של אדם
הראשון ויש אומרים הכתונת ומזיקים.
רבי יאשיה אמר משום אביו אף האיל
והשמיר. רבי נחמיה אומר אף האור
והפירדה. רבי יהודה אומר אף הצבת.
וכן הוא אומר צבתא בצבתא תתעבד
קמייתא מאי הוית לא בריא בידי
שמים היא. אמר לו והרי יכול לעשותה
ברפוס ולהתיכה בתוכו הא לא ברייה
הוית. ויתא ראשי עם. שעשה את

inventitur? Respondit mihi: Per cœlum; locus est absconditus qui extenditur in montibus; & araneæ mordebant illum, & mortuus liquescebat in suo loco. Tum dixi: Per cœlum; memoratum est, quod recondatur justis in seculo futuro. *Et occulta atque abscondita in arena*. ספוני: Hic est Chalson. טמוני: Hic est Tarit. חול: Hoc est vitrum: Quia tribus Zabulon querebatur coram Deo, dicens: Domine mundi; Fratribus meis dedisti terras, at mihi dedisti Chalson; Cui respondit: Opus habebunt te propter Chalson hunc: Dixit coram eo: Domine mundi: Quis testabitur mihi? Respondit ei: Hoc signum sit in manu tua; Etenim, qui tibi furabitur, nihil erit in ejus negotiatione.

Finis textus.

Et ad Gad dixit. Cur dictum est? Quia dictum est *Genes.* XLVIII. 2. *Extremos quoque fratrum suorum quinque viros. Benedictus dilatat Gad*. Docemur, quod terminus Gad dilataretur, & procederet versus orientem: *Sicut leo in habitationem se recepit*: Docemur, quod proximus esset termino, ideoque assimilatus est leoni: *Et franget brachium*. Tempore præterito. *Etiam verticem*. In seculo futuro. Vidit principium sibi. Iste venit in verticem in principio: Et ille veniet in vertice in seculo futuro: *Quod ibi esset portio scribæ abscondita*: Hoc est sepulcrum Mosis, quod situm erat in portione Gad; & ipse non mortuus est nisi in portione Ruben. Dictum est enim *Deut.* XXXII. 49. *Adscende in montem Abarim istum, montem Nebo*. Et cur dictum est: *Quod ibi esset portio scribæ abscondita*? Docemur, quod Mose deportatus fuerit mortuus alis Divinitatis quatuor milliariis a portione Ruben ad portionem Gad; & Angeli ministerii illum plangentes dicebant: Veniat pax, & requiescat super ejus cubili: Et hoc est unum ex iis, quæ creata sunt in vespera Sabbathi inter soles, sc. arcus & manna, & fons, & scriptura, & scriptum, & tabulæ, & os asinæ, & sepulcrum Mosis, & specus, ubi stetit Mose, & Elias, & baculus Aharon cum ejus amygdalis & floribus: Et alii dicunt; Etiam vestis primi hominis; & alii dicunt: Etiam tunica, & fossa: R. Josia dicit nomine patris sui: Etiam aries, & Schamir: R. Nehemia dicit: Etiam lux, & columba. R. Jehuda dicit: Etiam forceps. Et sic dixit: Forceps per forcipem facta

התורה תיין . דבר אחר מלמד שהיתה
משה עתיד ליכנס בראש כל. העם חבורה
וחבורה בראש חבורה של בעלי מקרא
בראש חבורה של בעלי משנה . בראש
חבורה של בעלי תלמוד . וליטול כל
אחד ואחד שכר וכן הוא אומר לכן
אחלק לו ברבים . ואת עצומים יחלק
שלל. צדקת יהוה עשה. וכי מה צדקות
עשה בישרא והלא כל ארבעים שנה
שהיו ישרא במדבר באר עולה להם והמן
יורד להם ושליו מצוי להם וענני כבוד
מקיפות אותם אלא שנאמר כי יהיה בך
אביון. דבר אחר צדקת יהוה עשה מלמד
שהצדקה קשורה בדין תחת כסא הכבוד.
שנאמר כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו
צדקה. ולדן אמר למה נאמר לפי שנאמר
ומקצה אחיו לקח וזה אחד מהם . דן
גור אריה . מלמד שסמוך לספר וכל מי
שסמוך לספר נמשל לאריות . יזנק מן
הבשן . מה זינוק זה יוצא ממקום אחד
ונחלק לשני מקומות כך שבטו של דן
נוטל לו חלק בשני מקומות וכן הוא
אומר ויצא גבול בני דן מהם. ויעלו בני
דן וילחמו . ולנפתלי אמר . למה נאמר
לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח וזה אחד
מהם . נפתלי שבע רצון . מלמד שהיה
נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים וספינות.
ומלא ברכת יהוה . זו בקעת גינוסר .
רבי אומר זה בית דין של טבריא .
ועוד הוא אומר רצון יראיו יעשה . ים .
זה ים של סופני . ודרום . זה ימה של
טבריא . ירשה . מלמד שנתנו לו חלקו
בדרום מלא חבל . ולאשר אמר . למה
נאמר לפי שנאמר ומקצה אחיו וזה אחד
מהם . ברוך מבנים אשר . אין לך בכל
השבטים שנתברך בבנים כאשר . יהי רצוי

cta est : Et forcipem primam quis fecit ? Creatura est manibus Dei facta . Atqui poterat fieri per formam , fundendo ferrum in eam : Ecce non est creata : *Venit cum ducibus populi* ; Quia divisit legem in duas . Alia expositio : Docemur, quod Mose introducturus esset super caput universi populi multa sodalitia , & sodalitium in capite sodalitii scripturariorum , in capite sodalitii doctorum Misnicorum , in capite sodalitii doctorum Gemaricorum , ut unusquisque acciperet mercedem : Et sic dictum est *Isai.* LIII. 12. *Ideo dispertiam ei plurimos , & fortium dividet spolia . Justitiam Domini fecit* . Num eleemosynam fecit in Israele ? Atqui omnibus quadraginta annis in quibus fuerunt Israelitæ in deserto, fons illis adscendebat, & manna illis descendebat, & coturnices illis deprehendebantur , & nubes gloriæ eos circumdabant ; Verum quia dictum est: *Quando erit in te mendicus.* Alia expositio : *Justitiam Domini fecit* . Docemur, quod justitia sit colligata judicio sub throno gloriæ. Dictum est enim *Isai.* LVI. 1. *Custodite judicium & facite justitiam . Sic dicit Dominus : Custodite judicium , & facite justitiam : Et ad Dan dixit* . Cur dictum est ? Quia dictum est *Genes.* XLVII. 2. *Et ex quibusdam fratrum suorum cepit :* Et hic est unus ex illis . *Dan catulus leonis* , Docemur , quod esset proximus termino; & qui erat proximus termino, assimilabatur leoni. *Prosiliet e Basban*. Sicut iste prosiliens egreditur ex uno loco, & in duo dividitur, ita pariter tribus Dan accepit partem suam in duobus locis : Et sic dictum est *Jos.* XIX. 47. *Et egrediebatur terminus filiorum Dan ab eis : Et adscenderunt filii Dan , & pugnaverunt* . Ibid. *Et ad Nephtali dixit*. Cur dictum est ? Quia dictum est : *Et ex quibusdam fratrum suorum cepit :* Et hic est unus ex illis *: Nephtali saturitas beneplaciti*. Docemur, quod Nephtali lætaretur in portione sua in maribus, & piscibus, & navibus: *Et plenitudo benedictionis Domini:* Hæc est vallis Ginessar , Rabi dicit : Hoc est Synhedrium Tiberiadis . Et præterea dictum est *Psal.* CXLV. 19. *Voluntatem timentium se faciet* . *Mare :* ים: Hoc est mare Sophani*:* *Et meridiem*. Hoc est mare Tiberiadis *: Hæreditabit :* Docemur , quod data illi esset portio in meridie plenitudine funiculi . *Et ad Asher dixit:* Cur dictum est ? Quia dictum est : *Et ex quibusdam fratrum suorum* . Hic est unus ex illis: *Benedictus a filiis Asher :* Nemo est tibi in cunctis tribubus, qui sit be-

אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקין ובקיפלאורת והם מרצים לו בתנואה. דבר אחר יהי רצוי אחיו. כשעשה ראובן אותו מעשה הלך אשר וסיפר לאחיו ונזפו בו ואמרו לו כך אחינו אתה מדבר באחינו הגדול וכשהודה ראובן על מעשיו נתרצו לו אחיו לכך נאמר יהי רצוי אחיו. דבר אחר יהי רצוי אחיו כשהיו ישרא' מתייחסים זה אומר שלי הוא לויה וזה אומר שלי הוא לויה אם מראובן הכתוב מייחס שלי הוא לויה וירצה את אחיו באותה שעה לכך נאמר יהי רצוי אחיו. דבר אחר יהי רצוי אחיו. אין בכל הארצות משמטת שביעית כארצו של אשר. וטובל בשמן רגלו. שארצו של אשר מושכת שמן כמעין. מעשה שניצטפצפו אנשי לודקיא בשמן ומינו שלהם פומיליוס אחד אמרו לו לך וקח לנו שמן במאה ריבוא אני צריך אמרו לו לך לגוש חלב הלך לו לגוש חלב אמר להם שמן במאה ריבוא אני צריך אמרו לו לך אצל פלוני הלך לביתו ולא מצאו אמרו לו הרי בשדה הלך ומצאו שעוזק תחת הזית אמר לו שמן במאה ריבוא אני צריך אמר לו המתן עד שאגמור את הזית. משגמר את זיתיו נטל הכלים והיה משמש ובא אמר פומיליוס איפשר שיש לזה שמן במאה ריבוא דומה שצחקו בו יהודים כיון שבא לביתו קרא לשפחתו אמר לה בואי ורחצי רגלינו. במלא ספל שמן ורחצה להם רגליהם לקיים מה שנאמר וטובל בשמן רגלו. נתן לפניו לחם ואכל ושתה. לאחר אכילה עמד ומדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו רצונך שוב אמר לו אין לי מעות. אמר לו טול ואני אבוא עמך ואטול את מעותי. עמד

benedictus in filiis, nisi Asher. *Erit acceptus fratribus suis*. Ut gratus sit fratribus suis in oleo emphacino, & in seris, & illi persolvant in proventu. Alia expositio: Erit acceptus fratribus suis: Quando Ruben patravit facinus, ivit Asher & narravit fratribus suis, & garrierunt contra illum, dicentes: Sic tu frater noster loqueris in fratrem nostrum? Et quando facinus confessus est Ruben, conciliati sunt illi ejus fratres. Idcirco dictum est: *Erit acceptus fratribus suis*: Alia expositio: *Erit acceptus fratribus suis*. Quando Israelitæ recensentur per familiam suam; iste dicit: Mihi est luctus; & ille dicit: Mihi est luctus; Si a Ruben textus genealogiam recenset, mihi est luctus; si a me textus genealogiam recenset, mihi est luctus; Et eo tempore conciliabit fratres suos: Idcirco dictum est: *Erit acceptus fratribus suis*. Alia expositio: *Erit acceptus fratribus suis*: Nulla est terra, in qua sit intermissio anni septimi, sicut in terra Asher. *Et intinget in oleo pedem suum*. Quia terra Asher trahebat oleum sicut fontem. Narratur, quod viri Laodicææ indigentes oleo commiserunt legato dicentes: Abi, & eme nobis centum myriades olei; Profectus Tyrum dixit illis; Opus habeo centum myriadibus olei: Cui responderunt; Vade in Gusc-Chaleb; Profectus Gusc-Chaleb, dixit illis: Centum myriadibus olei ego opus habeo: Cui responderunt: Apud N. N. te confer; profectus ad ejus domum, non invenit: dixerunt illi; In agro est; profectus invenit, quod colligebat sub olea: Dixit illi: Opus habeo centum myriadibus olei. Respondit illi: Expecta, dum perficiatur oliva; postquam perfecta fuit ejus oliva, accepit vasa, & ministrabat, & veniens dixit; non est possibile, ut iste habeat centum myriades olei; suspicabatur, quod se derisissent Judæi: Postquam venit in ejus domum, vocavit familiam suam dicens: Venite, & lavate pedes nostros in plenitudine labri olei; & lavit eis eorum pedes; ad confirmandum, quod dictum est. *Et intinget in oleo pedem suum*. Posuit coram eo panem, & comedit & bibit: Post ejus comestionem consurgens mensuravit illi centum myriades olei, dicens: Visne amplius? Cui respondit: Non est mihi pecunia: Dixit illi: Accipe, & ego veniam tecum, & accipiam pecuniam meam: Consurgens mensuravit illi mille & octingentas myriades: Dixerunt: Non reliquit iste asinum & camelum in terra Israel, quia secum traxit.

Co-

ומדד לו שמן בשמונה עשרה מאות
ריבוא אמרו לא הניח ההוא אדם לא
חמור ולא גמל בארץ ישראל שלא משכו
עמו . הכירו אנשי לודקיא וקדמו לפניו
שלשה מילים וקילסו לפניי קילוס גדול
אמר להם אל תקלסו קילוס זה אלא
לאדם שהכל שלו ולא עוד אלא שאני
חייב לו שמונה עשרה מאות ריבוא
לקיים מה שנאמר יש מתעשר ונוסף
עוד. ברזל ונחשת מנעליך. שארצו של
אשר היא היתה מנעלה של
ארץ ישראל. וכימיך דבאך. שכל הארצות
דובאות כסף לארץ ישראל כענין שנאמר
וילקט יוסף את כל הכסף וגו׳ . אין כאל
ישורון . ישראל אומר אין כאל ורוח הקודש
אומרת אל ישורון. ישראל אומר מי כמוכה
באלים יהוה ורוח הקודש אומרת אשריך
ישראל מי כמוך. ישראל אומר שמע ישראל
יהוה אלהינו יהוה אחד ורוח הקודש
אומרת מי כעמך ישראל . ישראל אומר
כתפוח בעצי היער . ורוח הקודש משיבו
כשושנה בין החוחים . ישראל אומר זה
לי ואנוהו . ורוח הקודש אומרת עם זו
יצרתי לי . ישראל אומר כי תפארת עזמו
אתה ורוח הקודש אומר ישראל אשר בך
אתפאר . רוכב שמים בעזרך . כשישראל
ישרים ועושים רצונו של מקום רוכב
שמים . בעזרך וכשאין עושים רצונו
כביכול ובגאותו שחקים . נתקבצו כל
ישראל אצל משה ואמרו לו רבינו משה
אמור לנו מי היה ממידת כבוד של
מעלה אמר להם מן התחתונים אתם
יודעים מה היא מידת כבוד למעלה:
משל לאחד שאמר מבקש אני לראות
פניו של מלך אמרו לו היכנס למדינה
ואתה רואה נכנס למדינה וראה וילון
פרוס על פתח מדינה ואבנים טובות
ומרגליות קבועות בו מיד נפל לארץ
אמרו לו ראה לא יכולת לזון עיניך עד
שנפלת אילו נכנסת למדינה עצמה
וראית פני מלך על אחת כמה וכמה
לכך נאמר ובגאותו שחקים.

סליק פיסקא

מעונה אלהי קדם . שלשה ספרים
נמצאו בעזרה אחד של מעונים ואחד
של היא ואחד שנקרא ספר

Cognoverunt viri Ladicææ, occurrentes illi tria milliaria, magna illum laude celebrarunt; dixit illis: Nolite illum celebrare, sed hunc hominem; quia hæc omnia sua sunt; & præterea huic debeo mille & octingentas myriades; Ad confirmarem quod dictum est *Prov.* XIII. 7. *Est quasi dives cum nihil habeat. Ferrum & æs seræ tuæ.* Quia terra Asher erat sera terræ Israel. *Et sicut juventus tua, senectus tua.* Quod omnes terræ afferrent argentum in terram Israel: Sicuti dictum est *Genes.* XLVII. 14. *Collegit autem Joseph omne argentum &c. Non est sicut Deus Israel.* Israel dicebat: *Non est sicut Deus.* Et Spiritus sanctus respondebat: *Deus Israel.* Israel dicebat: *Quis sicut in diis Deus?* Et Spiritus sanctus respondebat: *Benedictus tu Israel; quis sicut tu?* Israel dicebat: *Audi Israel; Dominus Deus noster Deus unus.* Et Spiritus sanctus respondebat: *Quis sicut populus tuus Israel?* Israel dicebat: *Sicut malus inter ligna sylvarum.* Et Spiritus sanctus respondebat: *Sicut lilium inter spinas:* Israel dicebat: *Iste est Deus meus, & glorificabo eum.* Et Spiritus sanctus respondebat: *Populum quem creavi mihi:* Israel dicebat: *Quoniam gloria virtutis eorum tu es.* Et Spiritus sanctus respondebat: *Israel, quia in te glorificabor. Sedens in cœlo in auxilium tuum.* Quando Israelitæ sunt recti, & faciunt voluntatem Dei, dictum est: *Sedens in cœlo in auxilium tuum.* At quando non faciunt ejus voluntatem; Quasi dicat: *Et in magnitudine sua super orbes cœlestes.* Convenerunt omnes Israelitæ ad Mosen dicentes: Magister noster Mose, dic nobis; Quænam est conditio gloriæ cœlestis? Respondit illis. Ex inferioribus vos cognoscetis, quænam sit conditio gloriæ cœlestis. Parabola de quodam dicente: Quæro videre faciem regis; Dicunt illi; Ingredere in civitatem, & tu videbis: Ingrediens urbem videns velum expansum super porta civitatis, & lapides pretiosos, & margaritas ibi infixas, statim cadit in terram; Dicunt illi: Vide, non potes pascere oculos tuos, nisi cadas? Si ingrediens civitatem ipsam videas faciem regis, quanto magis? Idcirco dictum est: *Et in magnitudine sua super orbes cœlestes.*

Finis textus.

IN habitaculum est Deus antiquus. Tres libri inventi sunt in atrio; Alter erat habitantium, & alter erat illius; & alter vocabatur liber magnatum.

זעטוטים. באחד כתיב מעון קדם ובשנים
כתיב מעונה אלהי קדם. ובטלו חכמים
את האחד וקיימו השנים. מתחת זרועות
עולם. מלמד שארץ ישראל היא תוקפה
של עולם. ויגרש מפניך אויב. אילו
שברחו לארץ ישראל. ויאמר השמד אילו
שברחו לאסיא. וישכן ישראל בטח. אין
בטח לא רוחצן וכן הוא אומר וישכן
לבטח במדבר. בדד. ולא כבדד שאמר
משה יהוה בדד ינחנו. ולא כבדד שאמר
ירמיה מפני ידך בדד ישבתי. ולא כבדד
שאמר אותו רשע. הן עם לבדד ישכון.
עין יעקב. כברכה שבירכם יעקב אביהם
שנאמר והיה אלהים עמכם. אל ארץ דגן
ותירוש. כברכה שברכן יצחק אביהם
שנאמר ויתן לך האלהים מטל השמים
אף שמיו יערפו טל. הרעיפו שמים
ממעל. אשריך ישראל. ישראל אומרים
מי כמוך באלים ורוח הקודש אומרת
אשריך ישראל נתקבצו כל ישראל אצל
משה אמרו לו רבינו משה אמור לנו
מה טובה עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן
לנו לעולם הבא אמר להם איני יודע
מה אומר לכם אשריכם. מה מתוקן
לכם. משל לאדם שמסר את בנו
לפידגוג אחד והיה מחזרו ומראה אותו
ואומר לו כל האילנות הללו שלך כל
הגפנים הללו שלך כשיגע להראותו. אמור
לו איני יודע מה אומר לך אשריך מה
מתוקן לך. כך אמר משה לישראל איני
יודע מה אומר לכם אשריכם מה
מתוקן לכם. מה רב טובך אשר צפנת
ליריאיך וגו׳. עם נושע. עם שאין
שועתו לא בשכינה. נושע ביהוה כענין
שנאמר אלהי צורי אחסה בו. ואשר חרב
גאותך. אמר לו הקדוש ברוך הוא משה
עתיד אני ליתן להם לישראל אותו זיין
שנוטל מהם בחורב כענין שנאמר
ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב
בשבועה נשבעתי שעתיד אני להחזירו
להם כענין שנאמר חי אני נאם יהוה

tum. In uno ſcriptum erat: Habitaculum antiquum; Et in duobus ſcriptum erat: *In habitaculum eſt Deus antiquus:* Et aboleverunt ſapientes unum, & duos confirmarunt. *Et deſubter brachia ſempiterna.* Docemur, quod terra Iſrael eſſet robur mundi: *Expulit e præſentia tua inimicum.* Iſti ſunt, qui fugerunt in terram Iſrael: *Et dixit: Annihilare.* Iſti ſunt qui fugerunt in Aſiam. *Ut habitaret Iſrael in ſecuritate.* Non ſignificat ſecuritas niſi eorum ſpem; Et ſic dictum eſt: *Habitaret in ſecuritate ſolus:* Non ſicut ſolus, de quo loquitur Moſe *Deut.* VI. 4. *Dominus ſolus duxit illum.* Neque ſicut ſolus, de quo loquitur *Jeremias* XV. 17. *A facie manus tuæ, ſolus ſedebam;* Neque ſicut ſolus, de quo loquitur impius. *Ecce populus ſolus habitabat. Num.* XXIII. 9. *Oculus Jacob.* Juxta benedictionem, qua benedictus fuit Jacob eorum pater. Dictum eſt enim *Geneſ.* XLVIII. 21. *Et erit Deus vobiſcum. In terra frumenti, olei, & muſti.* Juxta benedictionem, qua benedictus fuit Iſaach eorum pater: Dictum eſt enim ibid. XXVII. 28. *Et det tibi de rore cœli; Etiam cœli ejus ſtillabunt rorem.* Cœli deſuper ſtillabunt: *Bene eſt tibi Iſrael.* Iſrael dicebat: *Quis ſicut tu in diis?* Et Spiritus ſanctus reſpondebat; Bene tibi Iſrael; Convenerunt omnes Iſrael apud Moſen, dicentes; Magiſter noſter Moſe, dic nobis, quale bonum dabit nobis Deus S. B. in ſeculo futuro? Reſpondit illis; Ego ignoro, quid dixerit vobis; Beati vos; Quantum vobis præparatum ſit; Parabola de quodam, qui tradidit pedagogo filium ſuum; atque ille iterum inviſit, dicens; Omnes iſtæ arbores tuæ ſunt, omnes iſtæ vites tuæ ſunt, omnes iſtæ olivæ tuæ ſunt; Quando pervenit ad eum videndum; dic illi; Ignoro quid dixerit tibi; Beatus tu; Quartum tibi præparatum eſt! Sic dixit Moſe Iſraelitis; Ego ignoro quid dixerit vobis; Beati vos; Quantum vobis præparatum eſt. Quantum eſt bonum, quod abſcondiſti timentibus te! &c. *Pſal.* XXXI. 20. *Populo liberationis.* Populus, cujus non eſt liberatio niſi in Divinitate: *Liberationis in Domino.* Sicuti dictum eſt 2. *Sam.* XXII. 3. *Deus fortis meus, ſperabo in eum: Qui eſt gladius magnificentiæ tuæ:* Dixit Deus S. B. Moſi; Futurum eſt ut ego dem Iſraelitis arma, quæ abſtuli illis in Horeb: Sicuti dictum eſt *Et finem impoſuerunt filii Iſrael ornatui ſuo a monte Horeb.* Propter juramentum, quod juravi, futurum eſt, ut ego reſti-

כי כולם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה׳
ויכחשו איביך לך . בשעת טובתם של
ישראל אומות העולם מכחשים להם
ועושים אותם כאילו הן אחים. וכן עשו
אמר ליעקב אחי יהי לך אשר לך . וכן
חירם אמר לשלמה מה הערים אשר
נתת לי אחי . ואתה על במותימו
תדרוך כענין שנאמר ויקרא משה אל
כל ישראל,

סליק פיסקא

ויעל משה מערבות מואב . עלייה
היא ואינה ירידה , מערבות מואב ,
מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא המלכים
שעתידים לעמוד מרות המואביה זה
דוד וזרעו. אל הר נבו. ראש הפסגה. מה
פסגה מפורשת מן האשכול ואינה כך
קבורתו של משה מותאמת מן ההר
ואינה מותאמת והגיא ביניהם . אשר
על פני ירחו . מלמד שהראהו ארץ
ישראל מיושבת על שלוותה וחזר והראהו
מציקים לה . ואת הגלעד . מלמד
שהראהו בית המקדש מיושב על שלותו
וחזר והראהו המחריבים לו . ואין גלעד
אלא בית המקדש שנאמר גלעד אתה
לי ראש הלבנון . עד דן . מלמד שהראהו
ארץ דן מיושבת על שלותה וחזר
והראהו מציקים המחזיקים לה . דבר
אחר עד דן מלמד שהראו זרעו של דן
שהוא עובד עבודה זרה כענין שנאמר
ויקימו להם בני דן את הפסל וחזר
והראהו גואל ישראל שעתיד לעמוד הימנו
ואיזה זה זה שמשון . ואת כל נפתלי.
מלמד שהראהו ארץ נפתלי מיושבת על
שלותה וחזר והראהו מציקים לה. דבר
אחר מלמד שהראהו ברק בן אבינועם
עושה מלחמה עם סיסרא וחיילותיו
עמו. נאמר כאן ואת כל נפתלי ונאמר
להלן ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם
מקדש נפתלי. ואת ארץ אפרים מיושבת
על שלותה וחזר והראהו מציקים לה,

restituam illis. Dictum est enim *Isai.* XLIX 18. *Vivo ego, dicit Dominus; quia omnibus his quasi ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos, quasi sponsa. Abnegabuntque se sibi inimici tui:* Tempore felicitatis Israelitarum nationes mundi se illis abnegant, & fiunt, quasi fratres. Et sic Esau vocavit Jacobum. *Frater mi, sit sibi, quod tuum est*; *Genes.* XXXIII. 8. Et sic Hiram dixit Salomoni: *Istæne sunt civitates, quas dedisti mihi, frater?* 1. *Reg.* IX. 13. *Et tu excelsa eorum triturabis.* Dictum est enim: *Et vocavit Mose universum Israel.*

Finis textus.

Et *adscendit Mose ex campestribus Moab*. Erat adscensus, at non eaat descensus: *Ex campestribus Moab*: Docemur, quod ei ostenderit Deus S. B. reges, qui constituendi erant ex Ruth Moabitide; Hic est David & ejus semen. *Ad montem Nebo in verticem collis*. Sicut collis separata est a botro: at ita non erat sepulcrum Mosis separatum a monte, neque separatio & vallis erat inter illa. *Quod est contra Jericho*. Docemur, quod ei ostenderit terram Israel manentem in sua tranquillitate; Atque iterum ei ostenderit ejus devastatores. *Et Gilead*. Docemur quod ei ostenderit domum sanctuarii stantem in sua quiete, atque iterum ei ostenderit ejus destructores: Et Gilead non est nisi domus sanctuarii: Dictum est enim *Jerem.* XII. 6. *Gilead tu mihi caput Lebanon*. *Usque ad Dan*. Docemur, quod ei ostenderit terram Dan stantem in sua quiete, atque iterum ei ostenderis ejus offensores & possessores. Alia expositio: *Usque ad Dan*. Docemur, quod ostenderit stirpem Dan servientem Idololatriæ: Dictum est enim *Judic.* XVIII. 30. *Et statuerunt sibi filii Dan sculptile*; Atque iterum ei ostendit redemtorem Israel, qui ex eo constituendus erat; Et quinam erat? Samson. *Et universum Nepthali*. Docemur, quod ei ostenderit terram Nepthali stantem in sua quiete, itterumque ostenderit ejus destructores. Alia expositio: Docemur, quod ei ostenderit Barac filium Abinoam belligerantem cum Silara, & ejus exercitu: Dictum est hic: *Universum Nepthali*. Et dictum est *Judic.* IV. 6. *Quæ misit & vocavit Barac filium Abinoam de Cedes Nepthali*. *E terram Ephraim*. Docemur quod ei ostenderit terram Ephraim stantem in sua quiete, atque ite-

דבר אחר ואת ארץ אפרים . מלמד
שהראהו יהושע עושה מלחמות עם
הכנענים נאמר כאן ואת ארץ אפרים.
ונאמר להלן למטה אפרים הושע בן
נון . ומנשה . מלמד שהראהו ארץ מנשה
יושבת בשלותה וחזר והראהו מציקים
לה . דבר אחר ומנשה . מלמד שהראהו
גדעון בן יואש שעשה מלחמה עם
מדין ועמלק. דבר אחר לפי שהיה אפרים
צעיר סמכו הכתוב וכן הוא אומר הנה
ﭏפי הדל במנשה. ואת כל ארץ יהודה
מלמד שהראהו ארץ יהודה מיושבת
בשלוותה וחזר והראהו מציקים המחזיקים
בה . דבר אחר ואת כל ארץ יהודה
מלמד שהראהו ארץ יהודה ודוד במלכותו
נאמר כאן ואת כל ארץ יהודה ונאמר
להלן ויבחר ﭏהי ישרﭏ בי מכל בית
יהודה. עד הים האחרון. מלמד שהראהו
פני כל המערב יושב על שלוותו וחזר
והראהו מציקים המחזיקים בו. דבר אחר
עד הים האחרון. ﭏא עד היום האחרון.
מלמד שהראהו את כל העולם כולו
מיום שנברא עד יום שיחיו המתים
ואת הנגב . מלמד שהראו דרום יושב
על שלוותו וחזר והראהו מציקים
המחזיקים בו . דבר אחר ואת הנגב
שלמד שהראהו מערת המכפלה שאבות
שוכבים בה נאמר כאן ואת הנגב
ונאמר להלן ויעלו בנגב ויבא עד חברון.
ואת הככר . מלמד שהראו שלמה בן
דוד שעושה כלים בבית המקדש שנאמר
בככר הירדן יצקם המלך . בקעת יריחו.
מלמד שהראהו גוג וכל המונו שעתידים
ליפול בבקעת יריחו . דבר אחר מה
בקעה זו כמות שהיא ושדה זרועה
שעורים כמות שהיא כך הראהו כל
העולם כולו בבקעת יריחו. עיר התמרים.
מלמד שהראהו גן עדן וצדיקים מטיילים
בה . וכן הוא אומר צדיק כתמר יפרח.
דבר אחר מלמד שהראהו סמוכה מצירה
גיהנם שהיא קצרה מלמעלה ורחבה
מלמטה וכן הוא אומר עיר התמרים .
עד צוער . אילו מציקי ישרﭏ כגון אילו
הבלשים הדרים עם המלכות ועתידים
לאבד עמהם . ויאמר יהוה ﭏיו זאת
הארץ אמר לו לאבות נשבעתי בשבועה
ולך הראיתיך בעיניך. ושמה לא תעבור ,

iterum ostenderit ejus destructores: Alia expositio: *Et terram Ephraim*. Docemur quod ei ostenderit Josue belligerantem cnm Chananæis: Dictum est hic: *Et terram Ephraim*: Et dictum est ibi: *Tribui Ephraim Josue filius Nun*. *Et Manasse*. Docemur, quod ei ostenderit terram Manasse stantem in sua quiete, atque iterum ostenderit ejus afflictores: Alia expositio: *Et Manasse*. Docemur, quod ei ostenderit Gideonem filium Joas bellgerantem cum Madian, & Amalec. Alia expositio: Quia minor erat Ephraim, idcirco eum fulcit textus: Dictum est enim *Judic*. VI. 15. *Ecce familia mea infima est in Manasse*. *Et universam terram Juda*. Docemur, quod ei ostenderit tetram Juda stantem in sua quiete, atque iterum ostenderit ejus offensores & possessores: Alia expositio: *Et universam terram Juda*. Docemur quod ei ostenderit terram Juda, & David in suo regno: Dictum est hic: *Et universam terram Juda*: Et dictum est I. *Paral*. XXVIII. 4. *Sed elegit Dominus Deus Israel me ab universa domo patris mei, de Juda*. *Usque ad mare postremum*. Docemur, quod ei ostenderir faciem totius occidentis stantem in sua quiete, atque iterum ostenderit ejus offensores, & possessores: Alia expositio: *Usque ad mare postremum*. Verum: *Usque ad diem postremum*. Docemur, quod ei ostenderit universum mundum ab die quo illum creavit usque ad diem resurrectionis mortuorum. *Et meridiem*. Docemur, quod ei ostenderit plagam australem stantem in sua quiete, & iterum ei ostenderit speluncam duplicatam, ubi patres jacent: Dictum est hic: *Et meridiem*: Et dictum est *Num*. XIII. 23. *Et adscenderunt per meridiem, & venerunt usque ad Hebron*. *Et planitiem*. Docemur, quod ei ostenderit Salomonem filium David facientem vasa in domo sactuarii: Dictum est enim I. *Reg*. VII. 46. *Et planitie Jordanis fudin in ea rex*. *Planitiem Jericho*. Docemur, quod ei ostenderit Gog, & omnem ejus potentiam, quæ casura erat in planitie Jericho. Alia expositio: Sicut ista planities sicut erat, & ejus ager hordei, sicut erat; ita pariter ostendit universum mundum in planitie Jericho. *Urbis palmarum*. Docemur, quod ei ostenderit hortum Eden, & justos in eo ambulantes: Et sic dictum est *Psal*. XCII. 13. *Justus ut palma florebit*. Alia expositio. Docemur, quod ei ostenderit vicinum illi ponticulum Gehenam,

נאמר כאן ושמה לא תעבור ונאמר
להלן ושמה לא תבא . מה תלמוד
לומר ושמה לא תעבור אמר משה אם
אני איני נכנס בה חי אכנס בה מת
אמר לו המקום ושמה לא תבוא .
אמר לפניו אם איני נכנס בה מלך אכנס
בה הדיוט אמר לו המקום ושמה לא
תעבור לא מלך ולא הדיוט . לא חי
ולא מת . וימת שם משה . איפשר
שמת משה וכתיב וימת שם משה
אלא עד כאן כתב משה מיכן ואילך כתב
יהושע . רבי מאיר אומר הרי הוא אומר
ויכתב משה את התורה הזאת איפשר
שנתן משה את התורה לשהיא חסירה
אפילו אות אחת . אלא מלמד שהיה
משה כותב מה שאמר לו הקדוש ברוך
הוא כתוב . כענין שנאמר ויאמר אלהם
ברוך מפיו יקרא אלי . רבי אליעזר אומר
בת קול יוצאה מתוך המחנה שנים
עשר מיל על שנים עשר מיל והיה
מכרזת ואומרת מת משה . סמליון
אמר וימת שם משה מנין אתה אומר
מחלה היתה יוצאה מקבורתו של משה
לקבורתו של אבות נאמר כאן וימת
שם משה ונאמר להלן שמה קברו את
אברהם ואת שרה אשתו . ויש אומרים
לא מת משה אלא עומד ומשרת
למעלה נאמר כאן שם ונאמר להלן
ויהי שם עם יהוה . עבד יהוה . לא
בגנותו של משה הכתוב מדבר אלא
בשבחו שכן מצינו בנביאים הראשונים
שנקראו עבדים . שנאמר כי לא יעשה
יהוה אלהים דבר כי אם גלה סודו אל
עבדיו הנביאים . על פי יהוה . כשהמקום
נוטל נשמתן של צדיקים נוטלה מהם
בנחת רוח . משלו משל למה הדבר
דומה לאחד נאמן שהיה בעיר והיו הכל
מפקידים אצלו פיקדון וכשבא אחד מהם
לתבוע את שלו היה מוציא ונותן לו
לפי שידע היכן הוא . וכשבא לשלח ביד
בנו ביד עבדו ביד שלוחו הופך תחתונים
על העליונים לפי שאינו יודע היכן הוא
כך כשהמקום נוטל נשמתן של צדיקים
נוטלה בנחת רוח . וכשהוא נוטל
נשמתן של רשעים מוסרה למלאכים
רעים למלאכים אכזרים כדי שישמטו
את נשמתן וכן הוא אומר ומלאך אכזרי

henam, qui deſuper eſt auguſtus, & infra latus: Et ſic dictum eſt: *Civitatis palmorum*. *Uſque ad Soar* Iſti ſunt qui lædunt Iſrael: Sicut cohors honoratorum in regno & futurum eſt, ut cum illo perdantur. *Et dixit Dominus ei. Hæc eſt terra, de qua juravi dicendo patribus: oſtendi tibi in oculis tuis: At illuc non tranſibis.* Dictum eſt hic: *At illuc non tranſibis*. Et dictum eſt *Deut.* XXXII. 52. *Sed illuc non ingredieris*: Cur dictum eſt: *At illuc non tranſibis*. Dixit Moſe; Si ego non ingrediar vivus, ingrediar mortuus: Reſpondit ei Deus: *Sed illuc non ingredieris*: Dixit coram eo: Si ego in eam non ingrediar rex, ingrediar privatus: Reſpondit ei Deus: *At illuc non tranſibis*: Non rex neque privatus, non vivus neque mortuus: *Et mortuos eſt ibi Moſe*: Impoſſibile eſt, quod Moſe mortuus ſcripſerit: *Et mortuus eſt ibi Moſe*: Uſque ad hunc locum ſcripſit Moſe; hinc & ulterius ſcripſit Joſue. R. Meir dicit. Ecce dictum eſt: *Et ſcripſit Moſe legem iſtam*. Non eſt poſſibile, ut dederit Moſe legem, quæ deficiens eſſet vel una litera. Sed docemur, quod Moſe ſcripſerit, & quod ei Deus S. B. dixerit, ſcripſerit: Sicuti dictum eſt *Jerem.* XXXVI. 18. *Dixit antem eis Baruch: Ex ore ſuo loquebatur quaſi legens ad me*. R, Elieſer dicit: Filia vocis exiit de medio caſtrorum duodecim milliaria quaquaverſum, proclamans, & dicens: Mortuus eſt Moſe. Samalion dicit: *Et mortuus eſt ibi Moſe*. Unde probatur, quod dicas: Concavitas erat a ſepulcro Moſi; ad ſepulcrum patrum? Dictum eſt hic: *Et mortuos eſt ibi Moſe*. Et dictum eſt *Geneſ.* LXIX. 31. *Illic ſepelierunt Abraham, & Sarah uxorem ejus*. Et alii dicunt: Non eſt mortuus Moſe, ſed ſtans miniſtrat Deo: Dictum eſt hic: *Ibi*: Et dictum eſt: *Et fuit ibi cum Domino ſervus Domini* Non in decus, ſed in laudem Moſis textus loquitur: Quia ſic invenimus, quod priores prophetæ appellati ſint ſervi. Dictum eſt enim *Amos* III. 7. *Quia non facit Dominus Deus verbum, niſi revelaverit ſecretum ſuum ad ſervos ſuos prophetas*. *Juxta mandatum Domini*. Quando Deus recipit animas juſtorum, non recipit niſi in quiete ſpiritus: Cuinam eſt ſimile? Simile eſt cuidam fideli, qui eſt in civitate, & omnes apud eum deponunt depoſitum; & quando aliquis ex iis venit ad repetendum ſuum, educit, eique dat; quia cognſcit ubi ſit:

At

ישולח בכם ואומר תמות בנוער נפשם .
ויקבור אותו בגיא . למה נאמר בארץ
מואב ואם נאמר בארץ מואב למה
נאמר בגיא לומר שמת משה בתוך
נחלתו של ראובן ונקבר בשדה נחלתו
של גד. ולא ידע איש את קבורתו .
יש אומרים אף משה אינו יודע מקום
קבורתו ואין איש אלא משה שנאמר
והאיש משה עניו מאד . וכבר שלחה
מלכות של בית קיסר לכו וראו קבורתו
של משה היכן הוא הלכו ועמדו למעלה
וראו אותו למטה ירדו למטה וראו אותו
למעלה נחלקו חציין למעלה וחציין
למטה עליונים ראו אותו כלפי מטה
ותחתונים ראו אותו כלפי מעלה לכך
נאמר ולא ידע איש את קבורתו. ומשה
בן מאה ועשרים שנה . זה אחד
מארבעה שמתו בן מאה ועשרים ואילו
הם משה והילל הזקן ורבן יוחנן בן
זכאי ורבי עקיבא. משה היה במצרים
ארבעים שנה . ובמדין ארבעים שנה .
ופירנס את ישראל ארבעים שנה. הילל
הזקן עלה מבבל בן ארבעים שנה
ושימש חכמים ארבעים שנה. ופירנס
את ישראל ארבעים שנה . רבן יוחנן בן
זכאי עסק בפרגמטיא ארבעים שנה
ושימש חכמים ארבעים שנה ופירנס את
ישראל ארבעים שנה . רבי עקיבא למד
תורה ארבעים שנה ופירנס את ישראל
ארבעים שנה . שש זוגות ששנותיהם
שוות רבקה וקהת לוי ועמרם יוסף
ויהושע שמואל ושלמה משה והילל הזקן
רבן יוחנן בן זכאי ורבי עקיבא . לא
כהתה עינו . מלמד שעיניהם של
מתים כהה . ולא נס לחה . רבי אליעזר
בן יעקב אומר אל תקרי לא נס לחה
אלא לא נס לחה עכשיו כל הנוגע
בבשרו של משה לחה פורחת אילך
ואילך . ויבכו בני ישראל את משה הרי.

At quando venit ad mittendum per manum servi, & legati, invertit inferiores super superiores, quia ignorat ubi sit: Ita pariter Deus quando recipit animas justorum, recipit in quiete spiritus; at quando recipit animam impiorum, tradit eam Angelis malis, Angelis crudelibus, ut dimittant eorum animas. Et dictum est *Zachr.* III. *Angelus autem crudelis mittetur contra eum*. Pariterque dictum est *Job* XXXVI. 14. *Morietur in tempestate anima eorum. Et sepelivit eum in valle*: Cur dictam est: *In terra Moab?* Et si dictum est: *In terra Moab*. Cur dicendum erat: *In valle?* Ut dicat, quod mortuus sit Mose in medio hæreditatis Ruben, & sepultus sit in agro hæreditatis Gad: *Et non cognovit vir sepulcrum ejus*. Alii dicunt, quod ne Mose quidem cognoverit locum sepulcri sui: Dictum est enin: *Et non novit vir sepulcrum ejus*; At vir non est nisi Mose: Dictum est enim *Num* XII. 3. *At vir Mose humilis erat valde*. Aliquando misit regnum domus Cæsaris: Venite, & ostendite ubi sit sepulcrum Mosis; Iverunt, qui supra stabant, infra illum viderunt, infra descendentes, supra viderunt: In duas partes distributi sunt, in superiorem, & inferiorem; superiores videbant versus partem inferiorem, & inferiores versus superiorem. Idcirco dictum est: *E non novit vir sepulcrum ejus*: *E Mose erat filius centum & viginti annorum*. Hic est unus ex quatuor, qui in ætate centum & viginti annorum mortui sunt; & isti sunt Mose, & Hillel senior, & Raban Jochanan ben Zachai, & R. Akiba: Mose vixit in Ægypto quadraginta annis, & in Midian quadraginta annis, & quadraginta rexit Israelem. Hillel senior in ætate quadraginta annorum adscendit ex Babylone, & quadraginta annis ministravit sapientibus, & quadraginta annis rexit Israel. Raban Jochanan ben Zachai occupatus fuit in mercatura quadraginta annis; & ministravit sapientibus quadraginta annis, & rexit Israel quadraginta annis. R. Akiba didicit legem quadraginta annis, & rexit Israel quadraginta annis: Sex copulæ, quæ diversæ fuerunt, æquales fuerunt, Rebeca, & Kaath, Levi & Amram, Joseph & Josue, Samuel & Salomon, Mose & Hillel senior, Raban Jochanan ben Zachai & R. Akiba. *Non caligavit oculus ejus*; Docemur, quod oculi mortuorum caligent: *Neque exciderat maxilla*. R. Eliezer ben Jacob dicit: Ne

אחר . ויתמו ימי הרי שנים . בכי אבל
משה הרי שלשה. שלשים יום אילו מת
טיבם אלא מלמד שבכו אותו קודם למיתת
שלשים יום ומניך לימי נזירות שהם
שלשים יום נאמר כאן ימי ונאמר להלן
ימי מה ימי האמור כאן שלשים יום אף
ימי האמור להלן שלשים יום . ויהושע בן
נון מלא רוח חכמה . מפני מה נסמך
את ידיו עליו . אין לך משמע גדול מזה
ויעשו כאשר צוה יהוה את משה ,
ועדיך לא נתן מוראו עליהם שנאמר
בעת ההיא גדל יהוה את יהושע
באותה שעה נתן מוראו עליהם . ולא
קם נביא בישראל כמשה . אבל באומות
קם ואיזה זה זה בלעם בן בעור לא יש
הפרש בין נבואתו של משה לנבואתו של
בלעם . משה לא היה יודע מי מדבר עמו
ובלעם היה יודע מי מדבר עמו שנאמר
נאם שומע אמרי ׳ ויודע דעת עליון ,
משה לא היה יודע מי מדבר עמו עד
שנדבר עמו ובלעם היה יודע אימתי היה
מדבר שנאמר ויודע דעת עליון . משה
לא היה מדבר עמו . עד שהוא עומד
שנאמר ואתה פה עמד עמדי . ובלעם היה
מדבר עמו כשהוא נופל שנאמר מחזה
שדי יחזה נופל וגלוי עינים . משל למה
הדבר דומה לטבחו של מלך ויודע כמה
הוצאות יוצאות למלך על שולחנו .
אשר ידעו יהוה פנים ׳ פנים . למה נאמר
לפי שהוא אומר ויאמר הראיני נא את
כבודך אמר לו בעולם הזה אי אתה רואה
שנמשל בפנים שנאמר לא תוכל לראות
פני אבל אתה רואה בעולם הבא שנמשל
באחורים שנאמר והסירותי את כפי
וראית את אחורי . אימתי הראהו סמוך
למיתה הא למדת שהמתים רואים .
לכל האותות והמופתים אשר שלחו יהוה
לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל
עבדיו ולכל ארצו . למצרים בפני עצמו

Ne legas: *Neque exciderat maxilla*; sed neque exciderat humor vitalis. Nunc si quis attingat carnem Mosis, maxilla efflorescit hinc inde. *E fleverunt filii Israel Mosen:* Ecce unus: *Completique sunt dies:* Ecce duo. *Fletus luctus Mosis*. Ecce tres: Triginta dies isti sunt: Quis est sensus hujus rei? Sc. docemur quod luxerint ante ejus mortem triginta diebus. Et unde probatur dies Nazyræatus non fuisse nisi triginta? Dictum est hic *dies*, & ibi dictum est *dies*. Sicut dies hoc loco memorati sunt triginta, ita pariter dies ibi memorati sunt triginta. *Josue autem filius Nun plenus erat spiritu sapientiæ*. Qua de causa ei imposuit suas manus? Nulla est tibi obedientia ista major. *E fecerunt quemadmodum præceperat Dominus Mosi*. At nondum dederat ejus reverentiam super illum. Dictum est enim *Jos.* IV. 14. *In die ille magnificavit Dominus Josue*. In hoc tempore dederat ejus reverentiam super illum: *Neque surrexit propheta amplius in Israel sicut Mose*: Sed in nationibus surrexit. Et quinam fuit? Balaam filius Beor: Sed est discrimen inter prophetiam Mosis & prophetiam Balaam: Mose non cognoscebat, qui secum loquebatur; at Balam cognoscebat, qui secum loquebatur: Dictum est enim *Num.* XXIV. 7. *Sermo audientis sermones Dei, & scientis scientiam Altissimi*. Mose non cognoscebat, qui secum loquebatur, nisi postquam secum loquutus esset. At Balam cognoscebat, quando loquebatur. Dictum est enim: *Et scientis scientiam Altissimi*: Mose non loquebatur cum eo nisi stans: Dictum est enim *Deut.* V. 31. *Tu autem hic sta mecum*: At Balam non loquebatur nisi prostratus: Dictum est *Num.* l. c. *Apparitionem Omnipotentis intuitus est cadens, & apertis oculis*. Cuinam hoc est simile? Simile est coquo regis scienti, quanta sit expensa regi pro sua mensa: *Quem novit Dominus facie ad faciem*. Cur dictum est? Quia dictum est *Exod.* XXXIII. 18. *Ostende mihi nunc gloriam tuam*. Respondit illi. In hoc seculo tu non videbis, quod assimiletur faciei. Dictum est enim ibid. *Non poteris videre faciem meam*: Sed poteris videre in seculo futuro, quod assimiletur tergo: Dictum est enim ibid. *Postea removebo manum meam posteriora mea*. At quando vidit? Prope ejus mortem: Ecce doceris, quod mortui videant. *In omnibus signis & portentis, quæ miserat eum Dominus ad faciendum in terra*

לפרעה בפני עצמו ולעבדיו בפני עצמם·
ולכל היד החזקה . זו מכת בכורות .
ולכל המורא הגדול . זו קריעת ים
סוף . רבי אלעזר אומר לכל האותות
והמופתים ומנין לפני הר סיני תלמוד
לומר ולכל היד החזקה . ומנין אף במדבר
תלמוד לומר ולכל המורא הגדול·
ומנין אף בשברי לוחות נאמר להלן
ואשברם לעיניכם . וכאן הוא אומר אשר
עשה משה לעיני כל ישראל.

סליקא מכילתא ספרא וספרי

ra Ægypti, *Pharaoni*, & *omnibus servis ejus*, & *universæ terræ ejus*: Ægyptiis seorsim, Pharaoni seorsim, & servis ejus seorsim. *Et in omni manu forti*. Hæc est plaga primogenitorum: *Et in omni terrore magno*. Hæc est consolidatio maris Suph. R. Eliezer dicit: *In omnibus signis*, & *portentis*. Et unde probatur coram monte Sinai? Ex eo quod dictum est: *Et in omni manu forti*. Et unde probatur vel in deserto? Ex eo quod dictum est: *Et in omni terrore magno*. Et unde probatur vel in fractura tabularum? Dictum est *Deut*. IV. *Confregique illas in conspectu oculorum vestrorum*: Et hoc loco dictum est: *Quæ fecerat Mose in oculis universi Israel*.

Finis *Mechilta*, *Siphra*, & *Siphri*.

PE-

PESICTHA

Commentarius vetustus & philologicus in *Leviticum*, *Numeros*, & *Deuteronomium*.

NUNC PRIMUM

A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine redditus.

ויקרא טוב פריי מחרוץ ומפז ותבואתי מכסף נבחר . אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולמים טוב פריי מחרוץ ומפז שהרי הוצארת ארת עמך ממצרים ואמררת להם ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . ומהו תיקונו ויקחו לי תרומה זהב וכסף ונחשרת כתיב וארת הקרשים תצפה זהב ועשו ארון עצי שטים השלחן והמנורה והמזבחורת וכלי הקודש אשר ישרתו בהם אשר זהב זהב ואשר כסף כסף . ועשו ארת האפור ולא יזח החשן מעל האפוד אבני שהם ואבני מלואים וכולם היו כפרה לישראל עדורת לכל באי העולם ששכינה ביניהם וכן בגדי כהונה היו לישראל לכפרה. כתונרת מכפררת על שפיכורת דמים וכן הוא אומר וישחטו שעיר עזים ויטבלו ארת הכתונרת בדם . מכנסים מכפרים על העריורת וכן הוא אומר ועשה להם מכנסי בד לכסורת בשר ערוה . מצנפרת מכפררת ועל גסי הרוח . יבוא דבר שבגבוה ויכפר על גסי הרוח . אבנט מכפר על הרהור הלב על מקום שהוא מהרהר . חשן מכפר על הדינין וכן הוא אומר ועשירת חשן משפט . מעיל מכפר על לשון הרע יבוא דבר שבקול ויכפר על

ET vocavit. *Melior est enim fructus meus lapide pretioso, & auro & proventus meus argento electo,* Prov. VIII. 19. Dixit lex coram Deo S. B. Domine mundi: *Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso:* Quia eduxisti populum tuum de Ægypto, eique dixisti: *Et facient mihi sanctuarium, & habitabo in medio illorum.* Exod. XXV. 8. Et unde præpararunt? *Et accipient mihi separationem*. Ibid. *Aurum argentum & æs*. Ibid. scriptum est: *Asseres vero obduces auro*. Ibid. XXVI. 29. *Et facient arcam ex lignis Schitim*. Ibid. XXV. 9. *Et mensam, & candelabrum, & altaria, & vasa sanctuarii, in quibus ministrabunt, quæ erant aurea ex auro, & quæ argentea ex argento. Et facies humerale*. Ibid. XXVIII. 15. *Ne dimoveatur pectorale ab humerali. Lapides onychinos, & lapides impletionum*. Ibid. Et omnia sunt expiatio Israeli, Testimonium omnibus venientibus in mundum, quod Divinitas inter eos habitaret. Similiter vestes sacerdotii erant Israeli in expiationem: Tunica expiabat pro effusione sanguinum: Et sic dictum est Genes. XXXVII. 30. *Et mactarunt hœdum capra-*

קול . ציץ מכפר על עזי מצח וכן הוא אומר והיה על מצח אהרן. ללמדך שחפץ הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. מזבח מזיז עונות ומחבב את ישראל לאביהן שבשמים . ועל כל זאת חטאו ישראל ואבדו את כל הסניגורים הללו. במה הן קיימין ובמה הן מתכפרין ובמה מתרצין לפני אביהם שבשמים . אין לנו אלא דברי תורה לכך נאמר טוב פריי מחרוץ ומפז . חרוץ אילו אבנים טובות ומרגליות. ופז. זהב מופז. ותבואתי . ומה תאמר מה חרוץ ופז אינן עושין פירות אף כך דברי תורה תלמוד לומר ותבואתי. אמר פרי ואמר תבואה . שהפירות אינן מוציאין פירות כגון תפוחים ושאר פירות לכך נאמר ותבואתי שכשם שהתבואה פרה ורבה ובה ניזונין כל באי העולם כך התורה פרה ורבה ובה מתפרנסין ניזונין בעליה בעולם הזה ובעולם הבא . פרה ורבה . דכתיב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה . ובה ניזונין שנאמר וימלאו אסמיך שבע . ואומר מזוינו מלאים מפקים מזן אל זן . ומתפרנסין בה שנאמר הוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון . נאמר טוב פריי מחרוץ ומפז שכל עושר וכבוד שיש לו לאדם בעולם הזה בשעה קלה מאבדן . וכן הוא אומר עשיר ישכב ולא יאסף עיניו פקח ואיננו . אבל התורה עומדת לו לעולם שנאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם . ואמר רבי שמעון בן לוי [דבר זה כתוב בתורה. שנוי בנביאים. משולש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו : כתוב בתורה היא דאמרן ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון . שנוי בנביאים רק חזק ואמץ לשמור לעשות וגו' משולש בכתובים . דכתיב וכל אשר יעשה יצליח. טוב פריי מחרוץ שהתורה עומדת לו לזקנותו שנאמר עוד ינובון בשיבה וגו' . טוב פריי שהתורה עומדת לו לעולם הבא שנאמר בהתהלכך תנחה אותך וגו' . טוב פריי מחרוץ ומפז שכל כסף וזהב שהיה לו למשה רבינו לא נשתבח בו אלא בתורה שנאמר זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו ,

prarum, *& intinxerunt tunicam in sanguinem*. Femoralia expiabant pro scortationibus : Et sic dictum est *Exod.* XXVIII. 42. *Fac eis & femoralia byssina ad tegendam carnem pudoris*. Cydaris expiabat pro elatione spiritus ; Veniat quod elatum est, & expiet pro elatione spiritus. Balteus expiabat pro cogitatione cordis super loco, quo cogitasset. Pectorale expiabat pro judiciis : Et sic dictum est: *Et facies pectorale judicii*. *Exod.* l. c. Pallium expiabat pro lingua mala, veniat id quod personabat, & expiet pro voce. Lamina expiabat pro impudentia frontis : Et sic dictum est: *Et erit super frontem Aharon*. *Exod.* l. c. Ut doceare, quod voluerit Deus S. B. ut mereret Israel, ideoque multiplicaverit illi legem, & præcepta : Dictum est enim *Isai.* XLII, 21. *Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum, & magnificaret legem & extolleret*. Altare removebat iniquitates, & conciliabat Israelitas eorum patri, qui est in cœlis. Tamen peccarunt Israelitæ, & amiserunt istos omnes patronos; in quo conservabuntur, & expiabuntur, & conciliabuntur eorum patri, qui est in cœlis? Non sunt nobis nisi verba legis : Idcirco dictum est: *Melior est enim fructus meus lapide pretioso & auro:* חרוץ Isti sunt lapides pretiosi, & Margaritæ : Et פז : Hoc est aurum purgatissimum. *Et proventus meus:* Cur dictum est? Sicut lapis pretiosus & aurum non producunt fructus, ita pariter verba legis. Idcirco dictum est: *Et proventus meus*. Quia fructus non producunt fructus, sicut mala, & reliqui fructus. Idcirco dictum est: *Et proventus meus*. Sicut proventus fructificat, & multiplicat, & ex eo nutriuntur omnes venientes in mundum; Ita pariter lex fructificat, & multiplicat, & ex ea nutriuntur in hoc seculo, & in seculo futuro. Fructificat, & multiplicat: Scriptum est enim: *Justus ut palma florebit, & sicut cedrus Libani multiplicabitur*. *Psal.* XCII. 13. Et ex ea nutrientur: Dictum est enim: *Et implebuntur horrea tua saturitate*. *Prov.* III. 10. Pariterque dictum est *Psalm.* CXLIV. 13. *Promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud*. Atque ex ea nutrientur : Dictum est enim *Prov.* XXXI. 25. *Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo:* Dictum est: *Melior est enim fructus meus lapide pretioso, & auro*. Quia omnes opes, & gloria, quam quis habeat in hoc mundo, facile perduntur : Et sic dictum est *Job.* XXVII. 19. *Dives cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet* ocu-

התורה ניתנה בחורב ונשנית באהל
מועד ונשתלשה בערבות מואב . בחורב
כתיב עולת תמיד העשויה בהר סיני
וגו' דכתיב אדם כי יקריב מכם קרבן
ליהוה. בערבות מואב כתיב לפלא נדר
או בנדבה , וכיון שהקים משה את
המשכן מיד נתמלא כבוד שנאמר וכבוד
יהוה מלא את המשכן , וכתיב ולא
יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי
שכן עליו הענן . מיד ויקרא אל משה
וידבר יהוה אליו. בוא וראה כמה גדול
כחו של משה שדבר שלא יכלו ששים
רבוא מישראל לסבול שנאמר אם יוספים
אנחנו לשמוע את קול יהוה אלהינו עוד
ומתנו'. היה הוא סובל שנאמר ויקרא
אל משה לפיכך נקראו נביאים מלאכים.
משה נקרא מלאך שנאמר וישלח מלאך
ויוציאנו ממצרים , פינחס נקרא מלאך
שנאמר ויעל מלאך יהוה וגו'. חגי נקרא
מלאך דכתיב ויאמר חגי מלאך יהוה וגו'.
ויקרא אל משה ששה שמות נקרא
ירד אבי גדור חבר אבי סוכו יקותיאל אבי
זנוח. רבי יהודה ברבי אלעאי אומר אף
טוביה שמו שנאמר ותרא אותו כי טוב
הוא . רבי שמואל בר אמי אף שמעיה
שמו שנאמר ויכתבם שמעיה בן נתנאל
ששמע תפילתו בן נתנאל שנתן אל תורה
לישראל על ידו. הסופר שהיה סופרן של
ישראל. מן הלוי משבטו של לוי . לפני
המלך והשרים . לפני מלך מלכי המלכים
ובית דינו. וצדוק הכהן. זה אהרן הכהן
ואחימלך שהיה אחין של מלכו. בן
אביתר. שביתר את העגל ומכולם לא
קראו הקדוש ברוך הוא אלא משה. על
שם שמשה את ישראל ממצרים . וכן
הוא אומר ויזכור ימי עולם משה עבדו

oculos suos, *& nihil inveniet:* At lex subsistit in perpetuum. Dictum est enim *Deut.* XXIX. 9. *Et custodietis verba fœderis hujus, & facietis ea.* Et dixit R. Simeon ben Levi: Hoc scriptum est in lege, & repetitum est in prophetis, ac tentio repetitum est in Hagiographis. Qui operam dat legi, ejus facultates prosperantur: Scriptum est in lege, sicut diximus. *Et custodietis verba fœderis hujus, & facietis ea, ut prudentes sitis in omni quod facietis.* Repetitum est in prophetis*: Confortare igitur, & esto robustus valde, ut custodias &c. Jos.* I. 7. Et tertio repetitum est in Hagiographis: Scriptum est enim *Psal.* I. 4. *Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur: Melior est enim fructus meus.* Quia lex ei subsistit usque ad ejus senectutem: Dictum est enim *Psal.* XCII. 15. *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi &c. Melior est enim fructus meus lapide pretioso, & auro.* Quia non celebratus est Mose in omni auro & argento, quod habuit, sed tantum in lege. Dictum est enim *Malach.* IV. 4. *Mementote legis Mosi servi mei, quam mandavi ei.* Lex data est in Horeb, & repetita est in tentorio conventus, & tertio repetita est in campestribus Moab. In Horeb scriptum est *Num.* XXVIII. 6. *Holocaustum juge factum in monte Sinai &c.* Et scriptum est *Levit.* I. 2. *Et vir qui obtulerit ex vobis oblationem Domino.* In campestribus Moab scriptum est ibid. XXII. 21. *Ad declarandum votum, aut spontaneum.* Et postquam erectum est tabernaculum, statim repletum est gloria: Dictum est enim *Exod.* XL. 34. *Et gloria Domini repletum est tabernaculum.* Pariterque scriptum est ibid. *Et non poterat Mose ingredi tentorium conventus quia habitabat super illud nubes:* Statim dictum est *Levit.* I. 1. *Et vocavit Mosen, & locutus est Dominus cum eo.* Veni & vide, quanta esset virtus Mosis; quod id, quod non potuerunt intelligere sexaginta myriades ex Israel: Dictum est enim *Deut.* V. 25. *Si addentes simus audire vocem Domini Dei nostri iterum, moriemur:* Ipse intellexit: Dictum est enim*: Et vocavit Mosen.* Idcirco prophetæ vocati sunt Angeli. Mose vocatus fuit Angelus: Dictum est enim *Num.* XX. 16. *Miseritque Angelum qui eduxerit vos de Ægypto.* Pinchas vocatus fuit Angelus: Dictum est enim *Judic.* XIII. 20. *Adscenderet Angelus Domini &c.* Haggæus vocatus fuit Angelus: Dictum est enim *Hagg.* I. 13. *Et dixit Haggæus Angelus Domini &c. Et vocavit Mosen:* Sex nominibus appellatus

וגו'. ויקרא אל משה משל למלך שבנה
לו שר צבאו היכל ועל כל פינה ופינה
הוא כותב שמו של מלך כיון שנכנס
המלך ראה שמו כתוב על כל עמוד
ועל כל פינה נאה . אמר מי שסידר
את כל זה הענין קראו לו ויבוא .
כך כיון שעשה משה את המשכן על
כל מעשה ומעשה אמר כאשר צוה
יהוה את משה. שמונה עשר פעמים
כנגד שמונה עשר חליות שבאדם ולמה
יעמוד בחוץ קראו לו ויכנס לכך נאמר
ויקרא אל משה שמא תאמר כנגד
שנאמר באברהם אבינו ויקרא אליו מלאך
יהוה מן השמים תלמוד לומר ויקרא
וידבר ויקרא אל משה נאמר כאן קריאה
ונאמר באור קריאה. ויקרא אלהים לאור
יום ואין אור אלא תורה שנאמר כי נר
מצוה ותורה אור . ומשה שבה את
התורה שנאמר עלית למרום שבית
שבי וגו' לכך נאמר ויקרא אל משה לא
היה שם גדול ממשה . ויקרא וידבר
הקדים קריאה לדיבור לימדה תורה
דרך ארץ שלא ידבר אדם לחבירו אלא
אם כן קראו תחלה . ויקרא אל משה.
מיכן לא יכנס אדם לבית חבירו אלא
אם כן יאמר לו הכנס . קל וחומר
ממשה ולא יכול משה לבוא אל
אוהל מועד וגו' וכתיב ויקרא אל משה
ויקרא וידבר למדנו לכל הדברות
שבתורה תחלה היה קוראו ואחר כך
וידבר. וזו אחת משלש עשרה מדות
שאמר רבי ישמעאל בתורת כהנים
שהתורה נדרשת בהם מקל וחומר
מגזרה שוה וכו' קל וחומר לשכינה
ארבעה עשר אלא דיו לבא מן הדין
להיות כנדון ודבר זה בתורה שנוי

tus fuit 'רו אבי גרור חבר אבי סוכו יקותיאל אבי זנוח: R. Jehuda bar R. Elai dicit: Etiam Tobias appellatus fuit: Dictum est enim *Exod.* II. 2. *Et vidit eum elegantem*. R. Samuel filius matris meæ dicit: Etiam Semejas appellatus fuit: Dictum est enim I. *Paral.* XXIV. 6. *Descripsitque eos Semejas filius Nathanael*. Quia audivit orationem filii Nathanael; Quia dedit Deus legem Israeli per ejus manum. *Scriba*. Ibid. Quia erat scriba Israelis. *Ex Levi*. Ibid. De tribu Levi. *Coram rege & principibus:* Ibid. Coram rege regum, & regum, & ejus Synhedrio. *Et Sadoch sacerdote*. Ibid. Hic est Aharon sacerdos: *Et Achimelech*. Quia erat frater regis. *Filio Abjathar*. Quia divisit vitulum. Et ex omnibus non vocavit Deus S. B. nisi Mosen; quia eduxit Israel de Ægypto. Et sic dictum est *Isai.* LXIII. I. *Et recordatus est dierum seculi Mosis servi sui &c. Et vocavit Mosen*. Parabola de rege, cui dux exercitus ædificaverit palatium; & in cunctis ejus angulis scripserit nomen regis; Postquam ingressus est rex, vidit scriptum ejus nomen in omnibus columnis & angulis; dixit; Quis hæc omnia ordinavit? Vocat illum, & introducit: Ita pariter postquam fecit Mose tabernaculum; in singulis operibus dixit: *Sicut præcepit Dominus Mosi:* Octodecies contra octodecim morbos, qui sunt in homine; dixit; cur stat foris? Vocat illum, & ingreditur. Idcirco dictum est: *Et vocavit Mosen*. Fortasse dices contra id, quod dictum est in Abraham patre nostro *Genes.* XXII. II. *Et vocavit eum Angelus de cœlo*. Idcirco dictum est: *Et vocavit Mosen, & locutus est*. *Et vocavit Mosen*. Memoratur hic vocatio, & memoratur *Genes.* I. 5. vocatio: *Et vocavit Dominus lucem diem:* At lux non significat nisi legem: Dictum est enim *Prov.* VI. 23. *Quia mandatum lucerna est, & lex lux*. Et Mose captivavit legem: Dictum est enim *Psal.* LXIX. 19. *Adscendisti in altum, cepisti captivitatem*. Idcirco dictum est: *Et vocavit Mosen*. Non fuit nomen majus Mose. *Et vocavit, & locutus est*. Antecedit vocatio allocutionem; ut lex explicetur juxta consuetudinem humanam; quod nemo loqui debeat cum socio suo, nisi a principio eum vocaverit. *Et vocavit Mosen*. Hinc nemo ingrediatur in domum socii sui, nisi prius illi dicat: Ingredere: Argumentum a minori ad majus ex Mose: *Et non poterat Mose ingredi in tentorium conventus &c.* Pariterque scriptum est: *Et vocavit Mosen, & vocavit,*

בנביאים משולש בכתובים . בתורה ואביה ירוק ירק בפניה . קל' וחומר לשכינה ארבעה עשר אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון . תסגר שבעת ימים . נידון נקרא דבר שבא לידון הימנו קל' וחומר מן הנביאים הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף כי נלך קעילה מן הכתובים בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ובשאר מדינות המלך מה עשו וכזה הרבה במקרא גזירה שוה מנין תלמוד לומר נאמר בשומר שכר אם לא שלח ידו ללמדנו שהיורשים פטורים בשומר שכר . ובשומר חנם גופיה מנא לן דפטר את היורשים שנאמר שבועת יהוה תהיה בין שניהם להוציא את היורשים שאין אדם מוריש שבועה לבניו שהרי פרשת הראשונה נאמר בשומר חנם וילמד העליון מן התחתון מבנין אב ולא המשכב כהרי המושב ולא המושב כהרי המשכב הצד השוה שבהם שהן עשויין לנחת אדם לבדו הזב מטמא אותו ברובה לטמא אדם במגע ומשא ולטמא בגדים . כל שהוא עשוי לנוחת אדם לבדו הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים יצא המרכב שהוא עשוי לסבלון אחר משני כתובין כגון פרשת נדות ופרשת שלוח טמאים הצד השוה שביניהם שהן בנו מיד ולדורות אף כל' שהוא בנו מיד ולדורות מכלל' ופרט כיצד מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן פרט אין בכלל אלא מה שבפרט בקר וצאן אין מידי אחריבא לא. מפרט וכלל כיצד כי יתן איש ל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל' הבהמה כלל נעשה כלל מוסף על הפרט לרבות

cavit, *& locutus est*. Docemur, in cunctis allocutionibus legis in principio dictum est: *Et vocavit eum*. Et postea: *Et locutus est*. Et hic est unus ex tredecim modis, de quibus dixit R. Ismael in lege sacerdotum, quibus lex exponitur: A minori ad majus a pari &c. Argumento a minori ad majus pro Divinitate 14. dies. Sed satis est, ut deductum sit sicut deducens: Et hoc quod dictum est in lege, repetitur in prophetis, ac tertio memoratur in Hagiographis: *In lege: Si pater ejus conspuendo conspuisset in faciem ejus. Num.* XII. 14. Multo magis pro Divinitate quatuordecim diebus: Sed satis est ut deductum sit sicut deducens: *Includatur septem diebus*. Deductum vocatur id, quod venit ut ab eo deducatur. Multo magis ex prophetis. *Ecce nos consistentes in Juda timemus, aut magis si ierimus in Ceilam*. I. *Sam.* XIII. 3. Deducitur ex Hagiographis. *In urbe Susan interfecerunt Judæi quingentos viros: quantum putas eos exercere cædem in universis provinciis*? Et multa hujusmodi in scriptura. *A pari*, unde probatur? Ex eo quod dictum est in custode mercenario. *Non extendit manum suam*. *Exod.* XXIV. 11. Ut doceamur, quod hæredes liberi sint a custode mercenario; & de mercenario ipso gratuito unde probatur, quod liberet hæredes? Ex eo quod dictum est: *Juramentum Domini sit inter ambos*. Ad excludendum hæredes; Quia nemo potest relinquere in hæreditatem filiis suis juramentum suum. Quia in sectione prima dictum est de mercenario gratuito, & explicatur superius ab inferiori. *A constitutione principii*. Non est cubile sicut sedile, neque sedile sicut cubile; Paritas quæ inter illa intercedit, hæc est, quod facta sint ad quietem hominis duntaxat; Seminifluus illum polluit in majore sua parte ad polluendum hominem tactu & onere, ad polluendum vestes: Quod factum est ad quietem hominis duntaxat, seminifluus polluit illud in majore sui parte, ad polluendum hominem tactu & onere, & ad polluendum vestes: Excluditur ephippium, quod factum est ad portandum onus. Post duos textus sc. sectionem seminifluorum & sectionem dimissionis immundorum, paritas quæ inter illos intercedit, hæc est, quod constitutio sit pro eo tempore & pro generationibus, ita pariter omnia quorum constitutio sit pro eo tempore, & pro generationibus: *Ab generali & particulari*; quomodo? *De Jumento*: Generale: *De bobus & ovibus*: Particulare: Non est in generali nisi, quod expli-

plica-

כל הבהמה מכלל ופרט וכלל . דכתיב
ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך.
כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר. פרט
ובכל אשר תשאלך נפשך. חזר וכלל אין
אתה דן אלא כעין הפרט לרבות הדומין
לפרט וולד וולדות בארץ אף כל שהוא
ולד וולדות בארץ יצאו דגים וכיוצא
בהם שאינן מן הארץ אלא מן המים .
גמרינן במסכת נזיר בפרק שלשת מינין
וגו'. מכדי כלל ופרט וכלל כעין פרטא
דיינין כללא בתראה מאי אהני . אהני
לאוסופי כל דדמי ליה ותן פרט וכלל
ופרט כעין הפרט דיינינן פרטא בתראה
מאי אהני . אהני דאי לא פרטא בתראה
הוה אמינא נעשה כלל מוסיף על הפרט
מכדי תרי כללי ופרטא . וכללא כעין
פרטא דיינינן מאי איכא ביני ביני איכא
דאילו תרין כללא ופרטא . אי איכא
דדמי ליה אפילו בחד צד מרבינן . תרי
פרטי וכללא אי איכא דדמי בשני צדדין
מרבינן . בחד צד לא מרבינן . מכדי פרט
וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט
ואתרבי כל מילי ומיעט וריבה נמי ריבה
הכל מאי איכא בין מיעט וריבה לפרט
וכלל . איכא דאילו פרט וכלל מרבין
אפילו עלין לענין נזיר מיעט וריבה לפרט
לולבין אין. עלין לא. וכן מצאתי במסכת
פסחין בפרק ראשון יעשה זבח שלמים
הוה ליה כלל שאינו מלא וכל כלל
שאינו מלא אין דנין אותו בכלל ופרט
וכן כלל המרוחקין דתניא כל הנסקלין
נתלין דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים
אין נתלה אלא המגדף והעובד עבודה
זרה במאי קא מפלגי בהאי קרא והומת
ותלית כלל . כי קללת אלהים פרט .
מגדף אין . מידי אחרינא לא . כלל

plicatur in particulari; sc. oves & boves, maxime; alia, minime. Nihil est in mea manu. *A particulari & generali*. Quomodo? *Quunque dederit vir socio suo asinum, vel bovem, vel agnum: Exod.* XXII. 10. Particulare: *Et omne jumentum:* Generale; Consideratur generale additum super particulare, ad includendum omne jumentum: *Ab generali, particulari, & generali*. Scriptum est *Deut.* XIV. 26. *Et dabis argentum pro omni quod desideraverit anima tua*. Generale: *Pro bobus, & pro ovibus, & pro vino, & pro inebriamento:* Particulare, & generale: *Pro cunctis quæ petierit anima tua*. Iterum generale: Tu non potes explicare nisi juxta rationem particularis, ad includendum quæ sunt similia particulari: *Nata & producta in terra*; ita pariter omnia, quæ sint nata & producta in terra: Excluduntur pisces, & illis similes, qui non sunt ex terra, sed ex aquis. Legimus in Gemara *Nazir* cap. VI. Quoniam deprehenditur generale, particulare, & generale, juxta particulare explicabimus: Generale postremum quid prodest? Prodest ad colligendum omnia illi similia: Quoniam particulare, & generale, & particulare juxta particulare explicamus; particulare postremum quid prodest? Prodest quod non hoc postremum particulare diceremus generale addituum particulari: Quoniam duo generalia, & particulare, & generale, sicut particulare nos explicamus: Quid inter illa intercedit? Hoc inter illa intercedit, quod sint duo generalia, & particulare; si sint illi similia vel una ratione, includemus; si duo particularia, & generale, si sint similia duabus rationibus, includemus, si una ratione, non includemus. Quandoquidem particulare & generale, consideratur generale addituum particulari, & includit omnia, & excludit, & includit, pariter omnia includet: Quod est discrimen inter exclusionem, & inclusionem pro particulari & generali? Hoc est, quod particulare & generale includant vel frondes respectu Nazyrei, excludit & includit; Ad excludendum pampinos, maxime, frondes, minime! Et sic deprehendi in tractatu *Pesachin* cap. I. *Faciet sacrificium pacificorum*. Hoc est generale, quod non est plenum, & omne generale, quod non est plenum, non explicatur in generali & particulari; & similiter generale & particulare longinquorum: Quia extat traditio: Omnes lapidati suspenduntur: Verba R. Eliezer. At sapientes

שהוא לפרט ופרט שהוא צריך לכלל .
כיצד קדש לי כל בכור יכול אף הנקבה
במשמע תלמוד לומר זכר או זכר יכול
אפילו יצאת נקבה לפניו תלמוד לומר
פטר כל רחם אי פטר רחם יכול
אפילו נולד לאחר יוצא דתנן תלמוד לומר
בכור זה כלל שהוא צריך לפרט ופרט
שהוא צריך לכלל כל דבר שהיה
רכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד
על עצמו יצא כדמפרש דבי רב. ויקרא
ﭏ משה. נאמר כאן קריאה ונאמר בסנה
קריאה מה להלן משה משה אף על כל
קריאה כך ומה להלן היה עונה הנני הנני
אף על כל קריאה היה עונה הנני . אף
משה הוא משה עד שלא נדבר עמו .
הוא משה לאחר שנדבר עמו . דבר אחר
ויקרא אל משה מלמד שכיון שהוקם
המשכן נתיאש משה אמור מעתה אין לי
עבודה אמר לו הקדוש ברוך הוא עמוד
ללמד לישרﭏ סדר קרבנות ללמדך שכל
הבורח מן השררה שררה רודפת אחריו
לכך נאמר ויקרא ﭏ משה וידבר לﭏתר.
דבר אחר וידבר כאשר ידבר איש אל
רעהו . שנאמר ודבר יהוה אל משה
פנים אל פנים . כל הנביאים היו
רואין מתשע אספקלריות ומשה מתוך
אחת של כל הנביאים היו צלולות
ושל משה היתה צלולה . יהוה. זה השם
הנכבד שאינו נקרא בכתבו נכתב ביוד
הא ואו הא ונקרא באלף דלת. אילו.
למעט את אהרן . מאהל מועד . יכול
מכל הבית תלמוד לומר ודברתי אתך
מעל הכפורת . יכול מכל הכפרת
תלמוד לומר מבין שני הכרובים דברי
רבי עקיבא . מאהל מועד . רבי אליעזר
אומר הרי הוא אומר ונועדתי שמה לבני

tes dicunt: Non suspenditur nisi blasphemus, & idololatra: In quo consistit controversia? In hoc textu: *Et interfectus fuerit, & suspenderis. Deuter.* XXI. 22. Generale. *Quia maledictio Dei*. Particulare. Blasphemus maxime, alius, minime quidpiam: *Generale, quod opus habeat particulari, & particulare quod opus habeat generali*. Quomodo? *Sanctifica mihi omnem primogenitum. Exod.* XIII. 2. Crederem vel fœminam comprehendi? Idcirco dictum est: *Masculum*. Si *masculum;* crederem vel si exierit fœmina ante illum? Idcirco dictum est: *Apertio omnis uteri*. Crederem vel si natus esset post alium: Idcirco dictum est: *Primogenitum:* Hoc est *generale, quod opus habet particulari, & particulare, quod opus habeat generali: Omne quod est in genere, & exiit ab genere ad docendum, non exit nisi ad docendum de seipso;* sicut exponit schola Rab. *Et vocavit Mosen*: Memoratur hic vocatio, & memoratur in rubo vocatio; sicut ibi dictum est: *Mose, Mose;* ita pariter hoc loco: Sicut ibi respondit: *Ecce ego, ecce ego;* Ita pariter hoc loco. *Mosen*. Erat idem Mose, priusquam cum eo loqueretur, & erat idem Mose, postquam locutus est cum eo. Alia expositio: *Et vocavit Mosen:* Docemur, quod postquam erectum fuerit tabernaculum, diffisus fuerit Mose dicens; Nunc mihi non erit ministerium; Respondit illi Deus S. B. Tu stabis ad docendum Israelitas ordinem sacrificiorum; ut doceare, si quis fugiat a ministerio, quod ministerium ipsum persequatur: Idcirco dictum est: *Et vocavit Mose, & locutus est:* Statim. Alia expositio: *Et locutus est;* Sicut loquitur vir cum proximo suo. Dictum est enim; *Et loquebatur Dominus ad Mosen facie ad faciem*. Omnes prophetæ non videbant ab novem speculis, at Mose in medio unius; Specula prophetarum erant limpida, pariterque speculum Mosis erat limpidum: יי Hoc est nomen gloriosum, quod non legitur sicut scriptum est; Scribitur enim cum יוד הא ואו הא & legitur cum אלף דלת: *Ad eum*. Ad excludendum Aharon: *E tentorio conventus*. Crederem ex tota domo? Idcirco dictum est *Exod.* XXV. 22. *Et loquar tecum de super propitiatorium*. Crederem ex toto propitiatorio? Idcirco dictum est: *E medio duorum Cherubim*. Verba R. Akiba. *E tentorio conventus*. Rabi Elieser dicit; Ecce dictum est: *Et congregabor ibi filiis Israel*. Hic est dies octavus; Dictum est enim *Levit.* IX. 24. *Vidensque totus populus, ovarunt, & ceciderunt*

super

ישראל זה יום שמיני שנאמר וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם . מאהל מועד . מלמד שהיה הקול נפסק . ולא היה יוצא לחוץ יכול מפני שהקול נמוך תלמוד לומר וישמע את הקול . קול שמפורש בכתובים שנאמר קול יהוה בכח קול יהוה בהדר . לאמר . לך אמור לישראל שלא היה מדבר עמו אלא בשביל ישראל . דבר אחר לאמר מיכן אמרו חכמים מנין שהאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו ,לך אמור שנאמר לאמר . דבר אחר מאוהל מועד לאמר - אמר רבי אלעזר אפילו שניתנה התורה מהר סיני לא נענשו ישראל עליה עד שנתפרש להם באהל מועד . וכן אמר שלמה אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי. עד שלא ניתנה התורה לישראל היתה נבואה מצויה באומות העולם כיון שניתנה פסקה מאומות העולם וניתנה לישראל שנאמר אחזתיו ולא ארפנו. ואם תאמר הרי בלעם תשובתך לטובתן של ישראל נתנבא שנאמר וירד מיעקב. לא הביט און ביעקב . מה טובו אוהליך יעקב. עד שהבאתיו אל בית אמי . זה סיני . שנאמר כה תאמר יעקב. ואל חדר הורתי . זה אוהל מועד חדר שממנו יצאת הוראה לישראל.

סליק פסקא

דבר אל בני ישראל על כל מצוה ומצוה מזכיר את בני ישראל לפי שהם יקרים לפני הקדוש ברוך הוא . כענין שנאמר הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד . עשרה נקראו יקרים . התורה . והתבונה. והדעת. והסכלות. והצדיקים. ומיתתן של צדיקים . והעשר . והחסד . וישראל . תורה . דכתוב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה. נבואה דכתיב ודבר יהוה היה יקר בימים ההם. הבינה. דכתיב יקר רוח איש תבונה. דעת . דכתיב וכלי יקר שפתי דעת

super facies suas: E tentorio conventus: Docemur, quod ibi cessaret vox, neque foras egrederetur; Crederem, eo quod vox esset demissa? Idcirco dictum est: *Et audivit vocem: Vocem*, quæ explicatur in prophetis. Dictum est enim *Psal.* XXIX. 4. *Vox Domini in virtute*, *vox Domini in magnificentia*. *Dicendo*. Vade, dic Israeli; Quia cum eo non loquebatur nisi propter Israel. Alia expositio: *Dicendo*. Hinc dixerunt sapientes: Quod qui loquitur verbum socio suo, loqui non debeat, nisi postquam illi dixerit; Veni, & dic: Ex eo quod dictum est: *Dicendo*. Alia expositio: *E tentorio conventus, dicendo*. Dicit R. Elieser: Vel si data fuerit lex de monte Sinai, non mulctati sunt Israelitæ propter eam, nisi postquam est illis explicata in tentorio conventus. Et sic dixit Salomo *Cantic.* III. 4. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genatricis meæ*. Priusquam data esset lex Israelitis, prophetia deprehendebatur in nationibus mundi, postquam data est, cessavit ab nationibus mundi, & data est Israelitis: Dictum est enim; *Tenui eum, & non dimittam illum:* Si vero dicas: Ecce Balaam; Respondebitur tibi, quod in bonum Israelitarum prophetaverit. Dictum est enim *Num.* XXIV. *Et dominabitur qui de Jacob. Non vidit iniquitatem in Jacob. Quam bona sunt tabernacula tua Jacob: Donec introducam illum in domum matris meæ:* Hic est Sinai. Dictum est enim: *Sic dices domui Jacob. Et in cubiculum genetricis meæ*. Hoc est tentorium conventus, cubiculum, unde exiit doctrina Israeli.

Finis textus.

LOquere ad filios Israel; In singulis allocutionibus commemorat filios Israel, quia erant pretiosi coram Deo S. B. sicuti dictum est *Jerem.* XXXI. 20. *Si filius honorabilis mihi Ephraim, & puer delicatus, quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus*. Decem vocati sunt pretiosa, lex & prophetia, & scientia, & intelligentia, & justi, & mors justorum, & divitiæ, & pietas, & Israel: De lege scriptum est *Prov.* III. 15. *Pretiosior est cunctis opibus, & omnia, quæ desiderantur, huic non valeat comparari*. De prophetia scriptum est I. *Sam.* III. I. *Et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis:* De intellectu scriptum est *Prov.* XVII. 27. *Et pretiosi spiritus vir eruditus*. De scientia scriptum est ibid. XX. 15. *Et vas* pre-

סכלות. יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט:
עשר. דכתיב הון אדם יקר חרוץ. חסד.
דכתיב מה יקר חסדך אלהים. הצדיקים
נקראו יקרים דכתיב ולי מה יקרו רעיך
ﭏ. ומיתתן של צדיקים דכתיב יקר בעיני
יהוה המותה לחסידיו. ישרﭏ דכתיב הבן
יקיר לי אפרים. אמר משה לפני
הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מכל
האומות אין אתה מצוינו ﭏא על
ישרﭏ בלבד אמר לו לפי שהן המליכוני
עליהם על הים שנאמר יהוה ימלוך
לעולם ועד. משל לאדם שהיה מזהיר
עבדו על חלוקו יותר מכל בגדיו. אמר
לו אדוני למה תזהירני על חלוקך יותר
מבגדיך אמר לו לפי שהוא קרוב לבשרי
לכך מצוה הקדוש ברוך הוא למשה על
ישרﭏ בלבד. דבר אחר דבר ﭏ בני ישרﭏ:
בני ישרﭏ סומכין ואין בנות ישרﭏ סומכין
ואמרת ﭏיהם. לרבות כל האמור
בענין כשם שאין סומכות על העולות
כך אין סומכות על השלמים. אדם
להם כשם שאדם הראשון לא הקריב
מן הגזל ומן החמס לפי שהיה יחיד
בעולם כך אתם לא תקריבו מן הגזל
ומן החמס לפי שאני גזל בעולה. דבר
אחר אדם כי יקריב מכם קרבן. ולהלן
הוא אומר אדם כי יהיה בעור בשרו
ולא אמר מכם. מיכן שהכתוב חלק
כבוד לישרﭏ. דבר אחר אדם כי יקריב
רשות. קרבן ליהוה. שיקדים הקדישו
להקרבתו דברי רבי יהודה רבי שמעון
אומר מיכן שלא להזכיר שם שמים
לבטלה. ומה אם על הקדש אמר
הכתוב קרבן ליהוה לדבר הרשות על
אחת כמה וכמה. רבי יוסי אומר כל
שנאמר קרבן אמור ביוד שלא ליתן
מקום למינים לרדות. מן הבהמה.
להוציא את הרובע ואת הנרבע. מן
הבקר. להוציא את הנונח. תקריבו את

pretiosum labia scientiæ. De intelligentia scriptum est *Eccles.* X. I. *Pretiosior est sapientia, & gloria parva & ad tempus stultitia*. De divitiis scriptum est *Prov.* XII. 27. *Et substantia hominis erit auri pretium*. De pietate scriptum est *Psal.* XXXVI. 8. *Quemadmodum honorasti misericordiam tuam, Domine*. Justi vocantur pretiosi; scriptum est enim *Psal.* CXXXIX. 17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus:* Et de morte justorum scriptum est ibid. CXVI. 15. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. De Israel scriptum est: *Filius honorabilis mihi Ephraim*. Dixit Mose coram Deo S. B. Domine mundi. Præ cunctis gentibus tu non præcepisti nisi Israeli duntaxat: Respondit; qui me fecerunt regnare super se in mari; Dictum est enim: *Deus regnabit in æternum & ultra*. Parabola de viro, qui monet servum suum de subucula magis præ cunctis suis vestibus: Respondit illi; Domine mi, cur me monuisti magis de subucula tua, quam de cunctis tuis vestibus? Respondit illi; Quia propinquior est carni meæ; Idcirco præcepit Deus S. B. Mosi super Israel duntaxat: Alia expositio: *Loquere ad filios Israel:* Filii Israel imponunt manus, at filiæ Israel non imponunt manus: *Et dices eis*. Ad includendum omnia, quæ memorantur in subjecto; sicut non imponunt manus holocaustis, ita pariter non imponunt manus pacificis. *Homo*. Dixit illis: Sicut primus homo non obtulit ex rapto, & ex ablato, quia solus erat in mundo; ita pariter vos non offeretis ex rapto, & ex ablato, quia ego odio habeo rapinam in holocausto: Alia expositio: *Homo, quum offeret ex vobis oblationem:* Et *Levit.* XIII. 2. *Homo cum fuerit in cute carnis ejus:* At ibi non dictum est: *Ex vobis*. Hinc textus impertit honorem Israeli. Alia expositio: *Homo quum offeret*. Ex arbitrio: *Oblationem Domino*. Ut ejus sanctificatio antecedat ejus oblationem: Verba R. Jehuda: R. Simeon dicit: Hinc eruitur non esse in vanum memorandum nomen Dei. Si super sancto dicit textus: *Oblationem Domino;* Pro re arbitraria quanto magis? R. Jose dicit: Ubicunque dicitur oblatio, dic nomine ineffabili; ne detur locus hæreticis dominandi. *De jumento:* Ad excludendum iniens, & initum: *De bobus:* Ad excludendum cornupetam: *Offeretis oblationem vestram*. Docemur, quod veniat annosa. Alia expositio: *Oblationem vestram:* Ex loco quo adducit privatus, cœtus adducit: Si vero dicas, postquam dictum

קרבנכם . מלמד שהיא בארת דורבת שנים . דבר אחר את קרבנכם ממקום שהיחיד מביא משם הצבור מביא . ואם תאמר מאחר שאמר מן הבהמה למה לי מן הבקר ומן הצאן ﭏא לפי שהחיה קרואה בהמה שנאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ . שור שה כשבים . חזר ושנה עליו תקריבו את קרבנכם לעכב שלא יביא ﭏא בקר וצאן למה הדבר דומה למי שאמר לו רבו ﭏ תביא ﭏא מן חטים הלך והביא גם שעורים הרי זה מוסיף על דבריו . אם עולה קרבנו . להביא עולה חובה שתהא כרין עולה נרבה . זכר . להוציא טומטום ואנדרוגנס . תמים . כשם שהקרבן שאם אינו תמים אינו לרצון כך האיש אם אינו כענין הזה אינו לרצון . תמים יקריבנו . תמים יקרישנו . רבי יוסי אומר תמים יקריבנו יבקרנו ויקריבנו . אמר רבי יוסי שמעתי בשוחט תמיד בשבת שאינו מבוקר חייב חטאת . ויביא תמיד אחר . ותנן נמי במסכת תמיד נכנסו ללשכת הכלים הוציאו משם תשעים ותשעה כלים כלי כסף וכלי זהב והשקו את התמיד בכוס של זהב אף על פי שהיה מבוקר מבערב היו בודקין אותו לאור האבוקות . ﭏ פתח אהל מועד . מיטפל בו ומביאו ﭏ אהל מועד . יקריב אותו . שאם נתערבה עלה בעולה עולה בתמורה עולה בחולה . יקריב אותו . יכול אפילו נתערבה בפסולין תלמוד לומר יקריבנו אוציא את שנתערב בפסולין שאינן כשרים ליקרב . דבר אחר יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני שנאמר לרצונו לפני יהוה . וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני . לפני יהוה . אף על פי שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך מבפנים . ותנן גבי תמיד כך היתה

dictum est: *De jumento*; cur dicendum mihi erat: *De bobus, & de ovibus?* Eo quod fera vocatur jumentum: Dictum est enim *Levit.* XI. 2. *Hæc sunt animalia, quæ comedetis de omni jumento, quod super terram; bovem, ovem, & agnos:* Repetit: *Offeretis oblationem vestram*: Ad impediendum; quod non adducat nisi boves & oves. Cuinam hoc simile est? Simile illi, cui dixerit dominus: Ne afferas mihi nisi triticum; Abit & affert etiam hordea; Ecce iste addit super ejus verba. *Si holocaustum fuerit oblatio ejus:* Ad includendum holocaustum ex debito, quod erat juxta rationem holocausti spontanei. *Masculum*, Ad excludendum obstructum & androgynum: *Perfectam:* Sicut oblatio si non erat perfecta, non erat in beneplacitum, ita pariter vir si non erit juxta hanc rationem non erit in beneplacitum: *Perfectum offerret eam*. Perfectam sanctificabit eam: R. Jose dicit: *Perfectam offeret eam:* Visitabit eam, & offeret eam. Dicit R. Jose; Audivi, si quis mactet sacrificium juge in Sabbatho, quod non visitaverit, quod debeat afferre sacrificium pro peccato, & adducere alterum sacrificium juge. Et legimus pariter in tractatu *Tamid*. Ingrediebantur in conclave vasorum, unde educebant novem & nonaginta vasa argentea, & vasa aurea, & potabant sacrificium juge in poculo aureo, & quamvis fuisset a vespera visitatum, tamen visitabant ad lumen tædarum: *Ad ostium tentorii conventus*. Associabitur illi, & adducet ad ostium tentorii conventus: *Offeret eam*: Si enim commixtum fuerit holocaustum cum holocausto, holocaustum cum ejus commutatione, holocaustum cum profano; *Offeret eam*. Crederem vel si fuisset commixtum cum profanatis? Idcirco dictum est; *Offeret eam*. Ad excludendum quod fuerit commixtum cum profanatis, quæ non sunt legitima, quæ offerantur: Alia expositio: *Offeret eam*. Docemur, quod eum cogant, donec dicat; Ego volo. Dictum est enim: *Ad gratiam conciliandam sibi coram Domino*. Et sic dicunt in libellis repudii mulierum: Cogunt illum, donec dicat: Ego volo: *Coram Domino*. Vel si foris manus imposuerit, iterum intus imponet: Et legimus de sacrificio jugi: *Sic erat ejus præceptum*: Ejus caput erat in austro, & facies ejus ad occidentem; mactans stabat in oriente, & facies ejus conversa erat ad occidentem. *Et imponet manum suam*. Non autem manum filii sui, neque manum servi sui, neque

עקירתו ראשו לדרום ופניו למערב. השוחט עומד במזרח ופניו למערב. וסמך ידו. ולא יד בנו ולא יד עבדו ולא יד שלוחו. על ראש העולה. ולא על הצואר ולא על הגב. עולה: אחד עולת נדבה ואחד עולה חובה. דבר אחר העולה פרט לעולת העוף שהרי בבקר וצאן שוה לבקר לשחיטה ולקבלה ולזריקה ולחלבים. ונרצה לו. מלמד שהקדוש ברוך הוא רוצה לו שמכפרת העולה על עשה ועל לא תעשה שיש בה קום עשה. דבר אחר ונרצה לו לכפר. איזהו מכפר זה הדם אין לי אלא טהור טמא מנין תלמוד לומר ונשא אהרן את עון הקדשים. אי זה הוא עון הוא נושא עון טומאה שהותר מכללה בצבור שנאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם ועשה פסח ליהוה. איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין. לכל מתנות קדשיהם. לרבות הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים שהציץ מרצה. דבר אחר ונרצה לו לכפר. לימד שאם עשה לסמיכה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר כיפר גברא ולא כיפר קמי שמיא. והכי מפורש במסכת זבחים בפרקא קמא לכפר עליו רבי שמעון אומר את שעליו כמשא חייב באחריותו. כגון נדר דאמר הרי עלי נדר. ואת שאינו עליו משא אינו חייב באחריותו כגון דאמר הרי זו דהיינו נדבה. ושחט את בן הבקר כתיב וסמך וכתיב בתריה ושחט מכאן אמר תכף לסמיכה שחיטה וכן תכף

manum legati sui. *Super caput holocausti*: Non autem super collum, neque super dorsum: *Holocausti*. Sive fuerit holocaustum spontaneum, sive ex debito. Alia expositio: *Holocausti*. Excludit holocaustum volucris; Quia in bobus & ovibus æquale est bovi in mactatione, & acceptione, & adspersione, & adipibus: *Et acceptabile erit illi*. Docemur, quod Deus S. B. illi conciliaretur, quia holocaustum expiabat tam pro præcepto affirmativo, quam negativo, in quo esset mandatum: Surge & fac: Alia expositio: *Et acceptabile erit illi ad expiandum:* Quidnam est expians? Hic est sanguis: Non probo nisi de mundo, de immundo unde probatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXVIII. 38. *Et portabit Aharon peccatum sanctificationum*. Quodnam est peccatum, quod portabat? Peccatum immunditiei, quod permissum erat ab ejus genere in cœtu. Dictum est enim *Num.* IX. 10. *Omnis homo quum fuerit pollutus in anima, vel fuerit in via longinqua ex vobis in generationibus vestris, faciet quidem Pascha Domino*. *Homo* rejicitur ad Pascha secundum, at cœtus non rejicitur ad Pascha secundum. *Pro omnibus donis sanctitatum suarum*. Ad includendum pugillum, & thus, & munus sacerdotum, & munus sacerdotis uncti, & munus libaminum, quæ lamina facit acceptare. Alia expositio: *Et acceptabile erit illi ad expiandum*. Docet, si consideret impositionem manuum tanquam reliquias præcepti, imputatur illi perinde ac non expiaverit, & expiaverit; sc. quod expiaverit hominem, at non expiaverit coram Deo. Et sic explicatur in tractatu *Zebachim* cap. I. *Ad expiandum super illo*. R. Simeon dicit; quod si sit illi quasi onus impositum, cautione de futuro damno tenetur; e. g. vovens si dicat; Ecce super me votum: Cui vero non sit tanquam onus impositum, non tenetur cautione de futuro damno: e. g. si quis dicat: Hoc sit spontaneum. *Et mactabit filium bovis:* Scriptum est: *Et imponet manum*; & scriptum est postremo: *Et mactabit*: Hinc dixit: Conjungitur impositioni manuum mactatio, pariterque annectitur elevationi manuum benedictio: Dictum est enim *Psalm.* CXXXII. 2. *Extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum:* Et annectitur redemtioni oratio: Dictum est enim *Psalm.* XIX. 15. *Domine adjutor meus & redemtor meus:* Et proximum est illi: *Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Et mactabit*. Docemur, quod mactatio licite fieri poterat per extraneos,

לנטילת ידים ברכה שנאמר שאו ידיכם
קודש וברכו את יהוה ותכף לגאולה
תפלה יהוה צורי ונוא׳ וסמיך ליה יענך
יהוה ביום צרה . ושחט לימד ששחיטה
בכל כשרה בזרים בנשים ובעבדים
ואפילו קדשים . את בן הבקר . בן הבקר
לפני יהוה ואין השוחט לפני יהוה . והקריבו
זו קבלת הדם לימד שתהא לא כשרה
אלא בכהן כשר ובכלי שרת שנאמר בני
אהרן הכהנים . מה אהרן כשר אף בניו
כשרים יצאו חללים ובעלי מומים . את
הדם וזרקו את הדם מה תלמוד לומר
הדם הדם שני פעמים להביא דם
עולה שנתערב בשאר דמים כגון דם
בכור ומעשר ופסח . וזרקו . יכול זריקה
אחת תלמוד לומר סביב . או סביב יכול
יקיפנו תלמוד לומר וזרקו הא כיצד
הפסק ארבעה מתנות . דבר אחר והקריבו
בני אהרן את הדם שני פעמים שאם
נשפך מן הכלי על הרצפה כשר אבל
מן הצואר על הרצפה פסול . שנאמר
ושחט והקריבו זו קבלה שאם נתקבל
ונשפך כשר . על המזבח סביב בזמן
שהמזבח שלם שאם נפגמה קרנו של
מזבח עבודתו פסולה . אשר פתח אהל
מועד . מלמד שהמזבח לפני אהל מועד
ומה אני מקיים . ונתת את הכיור בין
אהל מועד ובין המזבח בבנין המזבח
משוך כלפי דרום . והפשיט את העולה
יכול יהא מפשיט אבר אבר ומנתח
תלמוד לומר את העולה כולה מפשיטה
ואחר כך מנתחה . ונתח . יכול יהא
מנתח נתחיה לנתחים תלמוד לומר אותה
לנתחיה ואין נתחיה לנתחים כדמפורש
במסכת תמיד . חתך את הראש ונתנו
למי שזכה בו ובית שחיטתו מלמעלה
וכו׳ . אותה לנתחיה הכשרה ולא הפסולה .
ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח ,
אמר רבי יודן מנין להצאת האליתא שלא

neos, mulieres & ſervos vel in ſanctitatibus: *Filium bovis:* Filius bovis ſtare debebat coram Domino, at mactans non ſtabat coram Domino: *Et offerrent;* hæc eſt acceptio ſanguinis; Docetur, quod non eſſet legitima niſi per ſacerdotem legitimum, & in veſtibus miniſterii: Dictum eſt enim: *Filii Aharon ſacerdotes:* Sicut Aharon erat legitimus, ita pariter ejus filii legitimi eſſe debebant; excluduntur profanati, & vitiati: *Sanguinem, & ſpargant ſanguinem:* Cur dictum eſt: *Sanguinem, ſanguinem:* duabus vicibus? Ad includendum ſanguinem holocauſti, qui commixtus eſſet cum reliquis ſanguinibus, e. g. cum ſanguine primogeniti, & decimi, & Paſchatis: *Et ſpargent:* Crederem una adſperſione? Idcirco dictum eſt: *Circumcirca.* Si *circumcirca*, crederem quod circumducerent? Idcirco dictum eſt: *Et ſpargent.* Quomodo? Dividebat in quatuor adſperſiones: Alia expoſitio: *Et offerent filii Aharon ſanguinem;* Duabus vicibus; Quia ſi effunderetur ex vaſis in pavimentum, erat legitimus, ſi de collo ſuper pavimentum, erat illegitimus: Dictum eſt enim: *Et mactabit, & offerent.* Hæc eſt acceptio ſanguinis; ſi accipiatur & effundatur, legitimus eſt: *Super altare circumcirca.* Quando altare ſit integrum; ſi vero fractum ſit cornu altaris, ejus miniſterium eſt illegitimum. *Quod eſt ad oſtium tentorii conventus.* Docemur, quod altare ſitum fuerit coram tentorio conventus: Quomodo ego explicabo: *Et poſuit labrum inter tentorium conventus, & altare? Exod.* XL. 7. In ædificio altare protractum erat verſus auſtralem plagam. *Et pellem detrahet holocauſto.* Crederem, quod membratim excoriaret, & in fructu divideret? Idcirco dictum eſt: *Holocauſto.* Holocauſtum integrum excoriabatur, & poſtea in membra dividebatur. *Et demembrabit.* Crederem quod membrum in fruſta diſſecaret? Idcirco dictum eſt: *Illud.* Illud in membra, non autem membrum in membra; Sicut explicatur in tractatu *Tamid*, Diſſecabat caput, dabatque illi, cui obtingebat, & locus ſuæ mactationis deſuper erat &c. Illud in membra, legitimum, non autem illegitimum. *Dabuntque filii Aharon ſacerdotis ignem ſuper altare.* Dicit R. Jodan, unde probatur quod ſegmenta tenuia accendi non poſſent niſi a ſacerdote legitimo, & in veſtibus miniſterii? Ex eo quod dictum eſt: *Et dabunt filii Aharon ſacerdotis ignem ſuper altare.* Alia expoſitio: *Super altare.* Dicit R. Iſmael; Docetur,

תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת תלמוד
לומר ונתנו בני אהרן הכהן אש על
המזבח . דבר אחר על המזבח אמר רבי
ישמעאל לימר על הצתרת האש שלא
תהא אלא בראשו של מזבח . הכהן
בכיהונו לימר על כהן גדול שעבר בבגדי
כהן הדיוט עבודתו פסולה . דבר אחר
ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח
אף על פי שהאש יורדת מן השמים ,
מצוה להביא אש מן ההדיוט . אש
שירדה בימי משה לא נסתלקה ממזבח
הנחשת עד ימי מנשה בן חזקיהו . וערכו
עצים על האש . לא האש על גבי
עצים . אמר רבי שמעון מנין לרבות שני
גזרי עצים למערכה תלמוד לומר וערכו
עצים על האש . וערכו בני אהרן הכהנים
את הנתחים , וערכו הכהנים שנים
בני אהרן שנים הכהנים שנים מלמד
שהטלה היה קריב בששה כהנים . הא
של הכהנים לרבות את הקרביים .
את הנתחים מה תלמוד לומר את
הראש ואת הפדר . פדר זה חלב שעל
הקרב מלמד שהיה פורס את הפדר על
בית שחיטת הראש מלמעלה וזהו כבודו
כמפורש במסכת תמיד נטל את החלב
ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה
רבי חייא אומר מנין לשחיטה שהיא מן
הצואר שנאמר וערכו בני אהרן הכהנים
את הנתחים מה תלמוד לומר את
הראש אלא ללמד שכבר הותז על העצים
אשר על האש עצים הנתונים להיות
אש , תנן התם כל העצים כשרים
למערכה חוץ משל זית ושל גפן מפני
שהיין והשמן קריבין על גבי המזבח .
הצילו הפירות את האילנות מיכן שהבן
הטוב מציל את אביו מדינה של
גיהנם . וכן מצאנו באברהם אבינו שהציל
תרח שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך
בשלום . מלמד שבישרו שיש לאביו חלק
לעולם הבא . ויש אומרים מפני ישוב
ארץ ישראל לא היו מביאין עץ פרי . וכן

quod ignis non accenderetur niſi in ſummitate altaris: *Sacerdotis*: In ſuo ſacerdotio; Docetur; quod ſi ſummus ſacerdos miniſtret veſtibus ſacerdotii vulgaris, ejus miniſterium ſit illegitimum: Alia expoſitio: *Et dabunt filii Aharon ſacerdotis ignem ſuper altare*. Licet ignis deſcenderit de cœlo, præceptum erat, ut ignis de communi adduceretur. Ignis, qui deſcendit diebus Moſis non receſſit ab altari, niſi quando venerunt in domum ſeculorum; Ignis, qui deſcendit diebus Salomonis, non receſſit ab altari æneo, niſi tempore Manaſſe filii Ezechiæ: *Et diſponent ligna ſuper ignem*; Non ignem ſuper ligna. Dicit R. Simeon; Unde probatur ad includendum duo ligni ſegmenta pro ſtrue? Ex eo quod dictum eſt: *Et diſponent ligna ſuper ignem*: *Et diſponent filii Aharon ſacerdotes membra*: *Et diſponent*: Ecce duo: *Filii Aharon*: Ecce duo: *Sacerdotes*. Ecce duo: Docemur, quod agnus offerretur ab ſex ſacerdotibus. את ſacerdotum ad includendum inteſtina: *Membra*: Cur dictum eſt: *Caput*, & *adipem*? Iſte eſt adeps, qui eſt ſuper inteſtina; Docemur, quod extenderit adipem ſuper locum mactationis, & caput ſuper impoſitum erat, & hoc erat ad ejus decus; ſicut explicatur in tractatu *Tamid* cap. IV. Sumebat adipem, & ponebat ſuper loco mactationis, cui caput impoſitum erat. R. Chjiah dicit; unde probatur, quod mactatio fieret a collo? Ex eo quod dictum eſt: *Et diſponent filii Aharon ſacerdotes membra*: Cur dictum eſt: *Caput*? Ad docendum, quod adſperſerit ſuper ligna, quæ erant ſuper igne; Ligna imponebantur, ut fierent ignis: Legimus ibid. Omnia ligna apta ſunt ad ſtruem, excepto ligno oleæ, & vitis, quia vinum & oleum offerebantur ſuper altare: Fructus ſalvant arbores; Hinc dicitur, quod filius bonus ſalvet patrem ſuum a judicio Gehennæ: Et ſic deprehendimus in Abraham patre noſtro, quod ſalvaverit Thare; Dictum eſt enim *Geneſ.* XV. 15. *Tu autem ibis ad patres tuos in pace*. Docemur, quod nunciaverit, quod eſſet pars patri ſuo in ſeculo futuro: Alii dicunt: Propter culturam terræ Iſrael non adducunt lignum fructiferum. Et ſic R. Elieſer addebat lignum ſiliquæ, & palmæ: Sed in iſtis ſolent afferre ramos ficus, & nucis, & oleæ. Alia expoſitio: *Super altare*. Docetur; ſicut altare erat cœtus, ita pariter ligna & ignis erant de bonis cœtus; Ne quis vovens holocauſtum afferat cum eo ligna & ignem: Alia expoſitio: *Super ligna*,

היה רבי ﭏעזר מוסיף אף של חרוב ושל דקל אבל באילו היו רגילין מורביות של תאינה ושל אגוז ושל עץ שמן . דבר אחר על העצים לימר מה מזבח משל צבור אף עצים ואש משל צבור שלא יהא נודר עולה ומביא אש ועצים עמה, דבר אחר על העצים אשר על האש שלא יהו גזרין יוצאין חוץ למערכה. וקרבו וכרעיו ﭏו הדקין. ירחץ במים כל שהן שאין צריכין ארבעים סאה במים להכשיר כל מים. והקטיר יכול אף על פי פסול אף על פי פגול אף על פי נותר אף על פי יוצא . תלמוד לומר המזבחה לא אמורתי שהציץ מרצה ﭏ כשהן בראש המזבח אבל כשהן למטה לא. את הכל לרבות את העצמות. ואת הגידים והקרנים והטלפים והצמר שבראשי כבשים והשער שבזקן תישים ובלבד שלא פירשו אבל אם פירשו אף על פי שהן בראש המזבח ירדו. עולה לשם עולה אשה לשם אישים ניחוח לשם נחת רוח ליהוה לשם מי שאמר והיה העולם . ואם מן הצאן . ואו מוסיף על ענין ראשון ולמה הופסק ליתן רוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין הדיוט מהדיוט על אחת כמה וכמה . מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים פרט לזקן ולחולה ולמזוהם. קרבנו להוציא את הגזל כשבים ועזים להוציא את הכלאים לעולה לרבות תמורתה זכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס . תמים יקריבנו תמים יקדישנו , ושחט אותו על ירך המזבח צפנה אותו בצפון ואין העוף בצפון . רבי ﭏיעזר בן יעקב אומר אותו בצפון ואין הפסח בצפון על ירך המזבח צפונה הירך בצפון ורפנים לדרום לימד שכשבים בדרום שנאמר ומעלותיהן פנות קדים שיהא פונה למזרח לימד שהכשבים בדרום. המזבח צפונה לימד שהמזבח ראוי להיות בצפון . דברי רבי

ligna, quæ ſuper ignem: Ne ſegmenta emineant extra ſtruem. *Et inteſtina ejus, & crura ejus:* Hæc ſunt inteſtina tenuia. *Lavabit aquis:* Quantalacunque aqua: Non enim neceſſaria ſunt quadraginta ſata: *Aquis*. Ut legitimæ fiant omnes aquæ: *Et adolebit*. Crederem vel profanatum, vel abominandum, vel reſiduum, vel ſi exierit? Idcirco dictum eſt: *Super altare*. Non dixi, quod lamina expiaret, niſi quando fuerit in ſummitate altaris, non autem quando infra fuerit: *Omnia*. Ad inducendum oſſa, & nervos, & cornua, & ungulas, & lanam, quæ fuerit in capitibus agnorum, & pilus, qui eſt in barba hircorum; dummodo non ſint ſeparata; ſi vero fuerint ſeparata, vel ſi fuerint in ſummitate altaris, deſcendent: *Holocauſtum eſt:* Nomine holocauſti: *Ignitum*. Nomine ignitorum: *Acceptabilis*: Nomine acceptabilis. *Odoris Domino:* Nomine illius, qui dixit: Et fuit mundus. *Quod ſi de ovibus:* Hoc ואו Addit ad primum ſubjectum: Et cur ceſſavit? Ut daretur ſpatium Moſi meditandi inter ſectionem & ſectionem, & inter ſubjectum & ſubjectum: Privatus ex privato quanto magis? *De ovibus oblatio ejus de agnis, aut de capris:* Excludit ſenem, & ægrotum, & inquinatum: *Oblatio ejus*: Ad excludendum raptum. *De agnis & capris*. Ad excludendum heterogenea: *In holocauſtum*. Ad includendum commutatum: *Maſculum*: Ad excludendum obſtructum, & androgynum. *Perfectum offeret eum;* Perfectum ſanctificet eum. *Et mactabit illum ad baſim altaris aquilonarem*. Illum in aquilone, non autem volucrem in aquilone. R. Elieſer ben Jacob. Illum, in aquilone, non autem Paſcha in aquilone: *Ad baſim altaris aquilonarem*; Ad baſim, quæ erat in aquilone; & latera in auſtro; Docetur, quod pontes ſiti eſſent in auſtro. Dictum eſt enim *Ezech.* XLIII. 17. *Gradus autem ejus verſi ad orientem:* Quod ſe converteret ad orientem: Docetur, quod pontes ſiti eſſent in auſtro. המזבח צפונה. Docetur quod conveniens eſſet, ut altare ſitum eſſet in aquilone. Verba R. Joſe: R. Jehuda dicit: Dimidium altaris, quod reſpiciebat aquilonem, ſitum erat in aquilone, & dimidium altaris, quod reſpiciebat auſtrum, ſitum erat in auſtro. *Et demembrabit illum in membra ſua*. Non autem membra ſua in membra. *Et caput ejus, & adipem ejus:* Docetur, quod caput, & adeps antecederent omnia membra: *Et diſpones ſacerdos illa*. Juxta eorum ordinem. *Super ligna, quæ ſuper*

יוסי רבי יהודה אומר מחצי מזבח ולצפון
בצפון מחצי מזבח ולדרום בדרום.
ונתח אותו לנתחיו. ולא נתחיה לנתחים
את ראשו ואת פדרו מלמד שהראש
והפדר קודמין לכל האיברים. וערך
הכהן אותם כסדרן על העצים אשר
על האש שלא בהם מקום מערכה.
והקרב והכרעים ירחץ במים בכל שהן:
והקריב הכהן את הכל לכבש עולה
הוא אף על פי שלא הפשיט ושלא
נתח. ליהוה לשם מי שאמר והיה
העולם. ואם מן העוף עולה אין זבחי
שלמים מן העוף ולא כל העוף אף על
פי שיש תמות וזכרות בעוף אבל
נסמית עינה נקטעה רגלה יבש גופה
פסולה שנאמר מן העוף ולא כל העוף:
עולה קרבנו היחיד מביא עוף ואין צבור
מביא עוף יכול כל עוף כולו יהא כשר
תלמוד לומר והקריב מן התורים או מן
בני היונה ולא כל בני היונה פרט
לתחלת הצהוב שבזה ושבזה. מאימתי
תורים כשרים משיזהיבו. ומאימתי בני
יונה פסולים משיצהיבו. מפני מה
תורים גדולים כשרים שכיון שאבד
זונו שוב אינו מזדווג לזוג אחר אבל
היונה היא פותה אין לה לב לפיכך
קטנים כשרים קודם שיזדווגו. והקריבו
הכהן אפילו פרידה אחת ומלק את
ראשו מלמד שלא תהא מליקה לא
בכהן. אמר רבי עקיבא אומר אני וכי
עלה על דעתך שזר מקריב על גבי
המזבח אם כן למה נאמר והקריבו
הכהן ע המזבח ומלק שלא תהא מליקה

per ignem. Ne illis sit locus struis. *Et intestina & crura lavabit aquis:* Quantalacunque aqua. *Et offeret sacerdos omnia*. Ad pontem, *Holocaustum est:* Vel si non excoriaverit, vel si non demembraverit: *Domino*. Nomine illius, qui dixit: Et fuit mundus: *Si autem de avibus fuerit holocaustum:* Non afferebantur pacifica de avibus; Quamvis sint perfecti, & masculi in volucri; verum si obcætatus sit ejus oculus, si abscissus sit ejus pes, si arefactum sit ejus corpus, est illegitimus: Dictum est enim: *De avibus:* Non autem de cunctis avibus. *Oblatio ejus Domino:* Privatus afferebat volucrem, at cœtus non afferebat volucrem: Crederem omnes volucres fuisse legitimos? Idcirco dictum est: *Offeret de turturibus, aut de filiis columbæ*. Non autem de cunctis filiis columbæ: Excludit principium splendoris in utroque: Quando turtures sunt legitimi? Ex quo fulgere incipiunt; Et quando filii columbæ sunt illegitimi? Ex quo fulgere incipiunt: Qua de causa turtures magni sunt legitimi? Quia postquam perdit comparem suum, amplius non transit ad alium comparem; At columba seducitur, non est illi cor; Idcirco parvæ sunt legitimæ priusquam socientur. *Et offeret illam sacerdos.* Vel unum pullum: *Et unguesecabit caput ejus*, Docemur, quod unguesectio fieri non posset nisi a sacerdote; Dicit Rabi Akiba; Ego dico; Putasne, quod extraneus offerat super altare? Si ita est, cur dictum est: *Et offeret illam sacerdos super altare, & unguesecabit?* Ne facienda sit unguesectio nisi ab ipso sacerdote. *Et unguesecabit caput ejus:* E regione cervicis: *Et adolebit super altare*. Quid invenimus in adolitione? Quod adoloretur caput seorsim, & corpus seorsim; Ita pariter in unguesectione, caput seorsim, & corpus seorsim; *Et exprimet sanguinem ejus:* Totum. Apprehendebat eam in corpore, & in capite, & ex utroque exprimebat: *Super parietem altaris.* Quomodo? Adscendebat super pontem, & se convertebat ad ambitum, veniebat ad cornu australe orientale, unguesecabat caput ejus e regione cervicis, & separabat, & exprimebat sanguinem ejus super parietem altaris, si vero fuerit infra pedes suos vel uno cubito, est illegitimum. *Et removebit ingluviem ejus;* Hæc ingluvies quæ erat in ejus ventriculo removebatur cum pennis; Aba Jose ben Chanen dicit; Removebat cum ejus intestinis; R. Tanchum ben Chanilai dicit; Quoniam dictum est *Isai*,

אלא בעצמו של כהן . ומלק את ראשו
ממול העורף והקטיר המזבחה מה
מצאנו בהקטרה הראש לעצמו והגוף
לעצמו . ונמצה דמו כולו אוחז בגוף
ובראש וממצה משניהם על קיר המזבח.
כיצד עולה לכבש ופנה לסובב בא לו
לקרן דרומית מזרחית היה מולק את
ראשה ממול ערפה ומבדיל ומוצה
דמה על קיר המזבח ואם עשאה
למטה מרגלין אפילו אמה אחת פסולה
והסיר את מראתו זה זפק בנוצתה
יטלנה עם הנוצה . אבא יוסי בן חנן
אומר משום שנאמר שונא גזל בעולה
לפיכך והסיר את מוראתו בנוצתה
והשליך אותה כשרה ולא פסולה .
אצל המזבח סמוך למזבח קדמה במזרחו
של כבש . אל מקום הדשן ששם היו
נותנין הדשן . דישון מזבח הפנימי
והמנורה נבלעין היו במקומן. ושסע אותו
בכנפיו. אותו בשסוע ואין עולת בהמה
בשסוע. בכנפיו. להכשיר את העור ולא
יבדיל יכול אם הבדיל יהא אסור
תלמוד לומר והקטיר. עולה לשם עולה
נאמר בעולת שור ריח ניחוח ונאמר
במנחה ריח ניחוח. מלמד שאחד המרבה
ואחד הממעיט ובלבד שיכוין אדם את
לבו לשמים. ונפש כי תקריב קרבן מנחה
ליהוה סולת יהיה קרבנו . טוביהו ברבי
אליעזר זכרונו צדיק לברכה אמר ארבעה
לשונות דברה תורה איש אדם נפש
בשר . אדם . אפ׳ר ד׳ם מר׳ה. בשר.
בו׳שה סר׳יחה ר׳מה . ואיכא דאמרי
בו׳שה ש׳אול ר׳מה . דכתיב בשין נפש
נקיה פרושה שלמה בקרבנות אמרה
תורה אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה
מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן ואם מן
העוף כולם יש בהם צד השוה לאדם
אפ׳ר ד׳ם מ׳רה יביא האדם את אלה
לפני יהוה ויתכפר לו יבוא דם אדום
ויכפר על חטאות אדומים . בשחין
נאמר בו בשר שהרי אדם לא נאמר
בו ונרפא . בשר נאמר בו ונרפא. בשר
במנחות נאמר נפש כי תקריב . מה
נפש נקיה אף מנחת הסולת
נקיה . ויצק עליה שמן אלו מעשים
טובים שנאמר ושמן על ראשך אל
יחסר. ואומר טוב ,שם משמן טוב . ונתן
עליה לבונה שריחו נודף דהוא רצוי

LXI. 8. *Et odio habens rapinam in holocausto*; Idcirco dictum est; *Et removebit ingluviem ejus cum ventriculo ipsius, projicietque illam*; Legitimam, non illegitimam; *Prope altare*. Juxta altare. *Ad orientem*; Ad orientem pontis. *Ad locum cineris*: Quia ibi reponebant cinerem; Cinis altaris interioris, & candelabri in locis suis absorbebatur. *Et findet illam cum alis suis. Illam* findet: At holocaustum juvenci non discindet. *Cum alis suis*; Ut legitima fiat pellis; *Neque dividet*; Crederem si divideret, fuisse interdictam? Idcirco dictum est: *Et adolebit: Holocaustum*; nomine holocausti: Dictum est in bove: *Odoris acceptabilis*: Pariterque dictum est in holocausto volucris: *Odoris acceptabilis*; Et in munere: *Odoris acceptabilis*; Docemur, quod sive augeat, sive diminuat; dummodo dirigat homo cor suum ad Deum. *Anima quum offeret oblationem, munus Domino*. Tobias bar R. Eliefer; memoria justi sit in benedictionem, dicit; Quatuor modis loquitur lex; איש אדם נפש בשר. sc. *Vir, homo, anima, caro*. אדם sc. א׳פר ד׳ם מ׳רה; sc. *pulvis, sanguis, & fel*. בשר sc. ב׳ושה ס׳ריחה ר׳מה sc. pudor, putredo, vermis: Et nonnulli dicunt בושה שאול רמה: sc. pudor sepulcrum, & vermis: Scriptum est enim cum שין, anima munda, segregata, perfecta in oblationibus: dicit lex: *Homo quum offeret ex vobis oblationem Domino de jumento, de bobus, & de ovibus: Si autem de ovibus*. In omnibus est relatio ad hominem. אפר דם מרה: sc. pulvis, sanguis, & fel. Adducat homo hæc coram Domino, & expiabitur, adducat sanguinem rubrum, & expiabit pro peccatis rubris. De pustulis dictum est; *In carne: Levit.* XIII. 18. At homo ibi non dicitur: Et sanatus est; sed dictum est: *Caro sanata est*. In muneribus dictum est: *Anima quum offeret*: Sicut anima est pura, ita pariter munus simile sit purum. *Funderque super eam oleum*. Hæc sunt opera bona: Dictum est enim *Eccles.* IX. 8. *Et oleum de capite tuo non deficiat*. Pariterque dictum est ibid. VII. 2. *Melius est bonum nomen, quam oleum bonum. Ac dabit super eam thus*. Quod odor fragrans sit acceptabilis Deo & homini. Alia expositio: *Anima quum offeret*: Docemur, quod anima, quæ sponte offerat, si quantuluncunque afferat, acceptabitur coram creatore. Exemplum de rege Agrippa, qui quæsivit offerre die uno mille holocausta, eumque antecessit pauper cum duobus turturibus: Ita pariter dominum bovis antece-

בעיני אלהים ואדם . דבר אחר ונפש כי
תקרב מלמד שהנפש הנדיבה אפילו כל
שהוא מביאה מתקבל לפני בוראה .
דוגמא לדבר . אגריפס המלך ביקש
להקריב אלף עולות ביום אחד והקדימו
העני בשתי תורים וכן בעל השור
הקדימו עני באגודת ירק כדרך שדרך
רבי תנחום ברבי חנילאי איש נאמר על
שם המצות מפני ששמו של הקדוש
ברוך הוא משותף באיש ובאשה אם
מקיימין מצותיו שכינה ביניהם ואם
לאו שכינה מסתלקת מהם ואש אוכלתן :
תנו רבנן ונפש להרבות כהן משוח
שיביא מנחה נדבה . דבר אחר ונפש
יכול גזרה תלמוד לומר כי תקריב אינה
אלא רשות . קרבן מנחה מלמד שהיחיד
מתנדב לבונה מנחה ליתן את האמור
כאן בכל המנחות סלת מה סלת
האמור להלן מן החטים אף סלת כולו
מן החטים . סלת יהיה קרבנו שלא
יתנדב אלא מן החטים . ויצק עליה שמן
ונתן עליה לבונה . ואיני יודע כמה אלא
שהקמיצה מלא קומץ אף לבונה מלא
קומץ . רבי יהודה אומר מיעט לבונתה
כשרה מלמד שיציקה ובלילה כשרין
בכל אדם . והביאה שלא יביאנה חציין
שאם אמר הרי עלי מנחה של שני
עשרונים לא יביאנה בשני כלים אלא
בכלי אחד . אל בני אהרן הכהנים אפילו
הן רבוא וכן הוא אומר ברב עם
הדרת מלך הכהנים וקמץ מצות קמיצה
בכהנים . וקמץ קומץ אחד לעשרון קומץ
אחד לששים עשרונים . והיכן אתה מוצא
מנחה של ששים עשרונים כגון יום טוב
הראשון של חג הסוכות שחל להיות
בשבת שלשה עשר פרים ארבעה עשר
כבשים שעיר עזים שני כבשים של שבת
אילים שנים כל הראוי לבילה כגון ששים
עשרון שראויים ליבלל אף על פי שלא
בלל כשר . שאין בלולה מעכבת היינו
דאמר רבי זירא ליבלל בכלי אבל אמר
עשרון שאין ראויים לבילה אחד בלילה
מעכבת . מנא לן משמן מה שמן לוג
אחד לעשרון אחד לוג אחד לששים
עשרונים שנאמר למנחה ולוג שמן . וקמץ
משם . ממקום שרגלי הזר עומדת . מלא
קומצו . יכול מבורץ תלמוד לומר בקמצו :
יכול יקמוץ בראשי אצבעותיו תלמוד

tecedit pauper in fasciculo oleris, sicut fecit Rabi Tanchum bar Rabi Chanilai. Dictum est: *Vir* propter præcepta; quia nomen Dei S. B. associatur cum viro, & fœmina, si observent ejus præcepta, Divinitas habitat inter eos, si minus, Divinitas recedit ab eis, & ignis eos comburit. Tradiderunt Rabini. *Anima*: Ad includendum sacerdotem unctum, quod possit afferre munus spontaneum: Alia expositio: *Anima*. Crederem ex decreto? Idcirco dictum est: *Quum offeret*. Non est nisi ex arbitrio. *Oblationem*, *munus*. Docemur, quod privatus possit sponte offerre thus, *Munus*. Ut explicetur, quod dictum est in hoc loco, de omnibus muneribus: *Simila*. Sicut simila ibi dicta ex tritico, ita pariter omnis simila ex tritico. *Simila erit oblatio ejus*; Ne sponte offerat, nisi ex tritico. *Fundetque super eam oleum*, & *dabit super eam oleum*. *Fundetque super eam oleum*, Super totam, quia cum ea misceтur, at cum ea non pugillatur. *Fundetque super eam oleum*, & *dabit super eam thus*. Ignoro quantum. Sed ex pleno pugillo pugillabit, ita pariter de thure plenum pugillum pugillabit: R. Jehuda dicit; si diminuat thus, legitimum est munus: Docemur, quod affusio, & commixtio legitima sit per omnes. *Et afferet*: Ne dimidium afferat. Si vero dicat: Ecce super me munus duarum decimarum; non adducet in duobus vasis, sed in uno vase. *Ad filios Aharon sacerdotes*; Vel si essent myriades: Et sic dictum est *Prov.* XIV. 28. *In multitudine populi dignitas regis*: *Sacerdotes*, & *pugillo accipiet*: Præceptum est, ut pugillatio fiat a sacerdotibus: *Et pugillo accipiet*: Pugillus unus pro una decima, & pugillus unus pro sexaginta decimis: At ubi tu invenis munus sexaginta decimarum? In die primo festo solennitatis Tabernaculorum, qui cadat in Sabbathum, ubi offerebantur tredecim juvenci, quatuordecim agni, hircus caprarum, duo agni pro Sabbatho, duo arietes; & omnes commiscere opus erat; sc. sexaginta decimas opus erat commiscere; quamvis si non commiscuisset, erat legitimum, quia commixtio non impediebat; Hoc est, quod dicit R. Zira: Ad commiscendum in vasis; sed dicit; decima, quam non opus est commiscere in vase uno, commixtio impedit; Unde probatur? *Ex oleo*; Sicut ex oleo logus unus pro una decima, ita pariter logus unus pro sexaginta decimis: Dictum est enim: *Muneri* & *logum olei*. *Et pugillo accipiet ex eo*. Ex loco, ubi

pe-

לומר מלא קומצו . כיצד עושה חופת
אצבעותיו על פס ידו במחבת או
במרחשת וקובץ ומוחק באגודלו מלמעלה
ובאצבע קטנה מלמטה וזו היא אחת
מעבודות קשות שבמקדש . מסלתה
ומשמנה . שתהא הסלת בלולה בשמן.
דבר אחר מסלתה ומשמנה . שאם חיסר
סלתה או שמנה פסולה . דבר אחר
מסלתה ולא מסולת חברתה . משמנה
ולא משמן חברתה מיכן אמרו שתי
מנחות שנתערבו אם יכול לקמוץ מזו
בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות .
דבר אחר מסלתה ומשמנה שאם קמץ
ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט
של לבונה פסל . על כל לבונתה .
שתהא שם לבונה בשעת קמיצה .
אזכרתה . נזכרים בה . ליהוה לשם .
והנותרת מן המנחה . פרט לשחסרה
היא פרט לשחסר קומצה . לאהרן
תחלה ואחר כך לבניו . לאהרן שלא
במחלוקת ולבניו במחלוקת . דבר אחר
לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי יהוה.
אין להם אלא לאחר מתנות האישים .
צא ולמד ומה אם הכהנים שלא
היה להם טורח משא אלא מן העזרה
למזבח היו נוטלין המתנות בעולם הזה
ישראל שמביאין נדריהם ונדבותיהם
עולותיהם וזבחיהם לפני קונם על אחת
כמה וכמה . ועליהם הוא אומר מה
רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו׳ . ברוך
יהוה יום יום יעמוס לנו האל ישועתנו
סלה . וכי תקריב . רשות כשתקריב .
קרבן מנחה . קרבן אחד הוא מביא
ואינו מביא חלות לרקיקין. מאפה תנור.
ולא מאפה קופח ולא מאפה רעפים
ולא מאפה יורות. סולת. להביא מן
החטים . חלות מצות בלולות בשמן .
אין הרקיקין בלולות ורקיקי מצות
משוחים בשמן מה תלמוד לומר בשמן
בשמן שתי פעמים להכשיר בשמן השני
ובשמן השלישי כדתנן במסכת מנחות
בפרק כל קרבנות הצבור שלשה זתים
ובהם שלשה שמנים הזית מגרגרו
בראש הזית וכותש ונותן לתוך הסל .
רבי יהודה אומר סביבות הסל זה
ראשון טעון בקורה . רבי יהודה אומר
באבנים זה שני חזר וטחן וטען זה שליש׳
הראשון למנורה והשאר למנחות הזית

pedes extranei insistunt. *Plenitudinem pugilli sui*. Crederem, quod accumularet? Idcirco dictum est: *Pugillo suo*. Crederem, quod pugillaret summis digitis? Idcirco dictum est: *Plenitudinem pugilli sui*. Quomodo faciebat? Incurvabat digitos suos super volam manus in sartagine & in cacabo, colligebat, & abradebat pollice desuper, & infra minimo digito; & hoc erat unum ex difficillimis ministeriis sanctuarii. *De simila ejus, & de oleo ejus*: Ut simila commixta sit oleo: Alia expositio. *De simila ejus, & de oleo ejus*; Si deficiat simila, aut oleum, est illegitimum: Alia expositio: *De simila ejus*: Non autem de alterius simila: *De oleo ejus*. Non autem de oleo alterius: Hinc dixerunt: Si duo munera fuerint commixta, si possit pugillare de hoc seorsim, & de illo seorsim, legitima sunt. Alia expositio: *De simila ejus, & de oleo ejus*. Si in pugillando adscendat in ejus manum lapillus, aut granum salis, aut thuris, erit illegitimum. *Ultra totum thus ipsius*; Ut sit thus tempore pugillationis. *Memoriale ejus*: Memorantur in ea. *Domino*. Deo. *At reliquum de munere*. Excludit, quod sit deficiens: *Illud*: excludit, si fuerit deficiens ejus pugillus: *Aharon erit*: In principio, & postea: *Filiorum ejus*: Aharon sine divisione; *Et filiorum ejus*; cum divisione: Alia expositio: *Aharon erit, & filiorum ejus; sanctitas sanctitatum de ignitis Domini*: Non est illis, nisi postquam data pars fuerit igni: Exi & disce; Si sacerdotes, quibus non erat defatigatio oneris nisi ab atrio ad altare, accipiebant dona in hoc seculo, Israelitæ, qui adducebant vota sua, & spontanea, & holocausta, & sacrificia coram suo creatore, quanto magis? Et de illis textus dicit *Psalm.* XXXI. 20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te &c.* Pariterque dictum est ibid. LXVIII. 20. *Benedictus, Domine, de die in diem, prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Cum vero obtuleris*. Ex arbitrio: Quando obtuleris: *Oblationem muneris*: Unam oblationem adducet, at non adducet placentas pro laganis. *Coctionem clibani*. Non autem coctum in Cupach, neque coctum in tegulis, neque coctum in olla: *Ex simila*: Ad includendum triticeam. *Placentæ azymæ mixtæ oleo erunt*. At lagana non erant mixta, & lagana ungebantur oleo. Cur igitur dictum est: *Oleo, oleo*: duabus vicibus? Ut legitimum faciat oleum secundum, & oleum tertium; sicut legitur

השני מנרגרו בראש הגג וכותש ונותן
לתוך הסל . רבי יהודה אומר סביבות
הסל זה ראשון טוען בקורה . רבי יהודה
אומר באבנים וזה שני חזר וטען וטחן זה
שלישי הראשון למנורה והשאר למנחות׳
הזית השלישי עוטנו בבית עד שילקה
ומעלהו ומנגבו בראש הגג וכותש ונותן
לתוך הסל . רבי יהודה אומר סביבות
הסל זה ראשון טוען בקורה . רבי יהודה
אומר באבנים זה שני חזר וטחן וטען זה
שלישי הראשון למנורה והשאר למנחות
הראשון שבראשון אין למעלה הימנו
השני שבראשון והראשון שבשני שוין .
השלישי שבראשון והשני שבשני והראשון
שבשלישי שוין השלישי שבשני והשני
שבשלישי שוין השלישי שבשלישי אין
למטה ממנו אף המנחות היה בדין
שיטענו שמן זית זך ומה אם מנורה
שאינה לאכילה וכו׳ . תלמוד לומר שמן
זית זך כתית למאור ולא כתית
למנחות כל זה הענין נדרש בערך זכר
שחל בואתה תצוה . תקועה אלפא לשמן
לפיכך היו אנשיה חכמים מלמד שהשמן
מצהיר את התבונה פירוש אלפא ראשונה
ראהיתה עושה פרי משובח . מצות
בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים
בשמן למצות שוי הרקיקים ולא לבלולה
כיוצא בו ועשית כיור נחשת וכנו
נחשת לנחשת שוה הכן ולא לרחצת
כיוצא בו ועשית חשן משפט מעשה
חושב כמעשה אפוד תעשה זהב לזהב
שוה חשן לאפוד ולא לכפול . ואם
מנחה על המחבת קרבניך נאמר כאן
קרבניך ונאמר במרחשת קרבניך מה
כאן טעונה יציקה ובלילה דכתיב בלולה
בשמן מצה תהיה. יציקה דכתיב ויצקת
עליה שמן ושמת עליה אף קרבניך
האמור במרחשת טעונה יציקה ובלילה.
סלת בלולה בשמן. מלמד שהיא בלולה
סלת מצה יכול מצות תלמוד לומר
תהיה קבעה . פתות אותה פתים .
יכול שתים תלמוד לומר פתים אי
פתים . יכול יעשנה פירורים תלמוד
לומר אותה לפיתים אין פתיתה לפתים
מיכן אמרו מנחת ישרא׳ כופל אותה
לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל
מנחת כהן משיח מכפלה רבי שמעון
אומר מנחת כהן ומנחת משיח אין

tur in tractatu *Menachoth* cap. VIII. Tres sunt olivarum species, & in iis sunt tres oleorum species: Prima species in cacumine oleæ colligitur, contunditur, & in canistrum conjicitur: R. Jehuda dicit: Ponit circa canistrum. Hæc prima species premitur trabe; & R. Jehuda dicit: lapidibus; hæc est secunda: Si iterum contundat, atque premat; Hæc est tertia. Primum oleum est pro candelabro, reliqua pro muneribus: Secunda species colligitur in summitate tecti, contunditur, & in canistrum colligitur; R. Jehuda dicit; circa canistrum; Hæc est prima: Si oneret trabe; R. Jehuda dicit: Lapidibus: Hæc est secunda; Si iterum contundat, atque oneret; Hæc est tertia: Prima est pro candelabro, & reliquæ pro muneribus. Tertia species olivæ reconditur intra domum, donec putrefacta fuerit, & exsiccantur in summitate tecti, contunditur & in canistrum reponitur: R. Jehuda dicit: circa canistrum: Hæc est prima species: Si oneret trabe; Rabi Jehuda dicit: Lapidibus: Hæc est secunda: Si iterum contundat, atque oneret: Hæc est tertia. Prima species pro candelabro, & reliquæ pro muneribus: Prima, quæ est in prima, omnium est præstantissima; secunda quæ est in prima, & prima quæ est in secunda, sunt æquales. Tertia quæ est in prima, & secunda quæ est in secunda, & prima quæ est in tertia, sunt æquales; Tertia, quæ est in secunda, & secunda quæ est in tertia, sunt æquales: Tertia, quæ est in tertia, nihil est deterius. Vel munera æquum est, ut requirant oleum olivæ puræ. Si candelabrum, quod non est propter comestionem &c. Idcirco dictum est *Exod.* XXVII. 20. *Oleum olivæ purum contusum pro luminari*. Non autem *oleum contusum* pro muneribus. Totum hoc subjectum exponitur in æstimatione masculi, quæ cadit in sectione: *Tu quoque præcipe: Exod.* XXVII. 20. Tekoa prima est in oleo; Ideoque ejus viri sapientes: Docemur, quod oleum splendidam faciat dispositionem: אלפא exponitur prima, quia producebat fructus optimos: *Placentæ mixtæ oleo:* At azyma ex laganis ungebantur oleo: In azymis erant æqualia lagana, non autem in commixtione: Huic simile dictum est *Exod.* XXX. 18. *Et facies labrum æneum, & pelvim æneam*. In ære est æqualis pelvis, at non est æqualis in lotione. Huic simile dictum est ibid. XXVIII. *Et facies pectorale judicii, opus sculptoris juxta opus humeralis facies illud ex auro:*

In

בהם פתיחה מפני שאין בה קמיצה
וכל שאין בה קמיצה אין בה פתיחה.
דבר אחר פתות אותה פתים לרבות
כל המנחות ולהוציא שתי הלחם
ולחם הפנים שאין מהם לאישים.
ויצקת עליה שמן לבונה לרבות כל
המנחות ליציקה שנאמר מנחה היא
הוא כתוב הוא הדין לכל המנחות
אבל היא קרי כלומר היא ולא מנחת
מאפה בין חלות בין רקיקים ללמדך
דקדוקי סופרים שהן תורה שלמה לכך
כתיב הוא ולא היא. ואם מנחת
מרחשת קרבניך. מה בין מחבת
למרחשת אלא שהמרחשת יש לה
כיסוי והמחבת אין לה כיסוי דברי רבי
רבי יוסי הגלילי רבי חנניה בן גמליאל
אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים
ומחבת צפה ומעשיה קשים. סלת
בשמן תעשה. מלמד שהיא טעונה
מתן שמן בכלי קדש לעשייתה. והבאת
את המנחה. מלמד שטעונה הגשה
יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים
תלמוד לומר אשר יעשה מאלה ליהוה.
דומיא דאלה. מה אלה שיש מהם
לאישים אף שיש מהם לאישים אף
כל שמהם לאישים יצאו שתי הלחם
ולחם הפנים שאין מהם לאישים.
והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח.
להוציא מנחת נסכים שאין באה בגלל
עצמה יצאו מנחת כהנים ומנחת כהן
משיח שאין מהם לכהנים. והרים הכהן
יכול בכלי תלמוד לומר להלן בקמצו מה
להלן הרמה בקמצו אף כאן הרמה
בקומץ. והקטיר המזבח. היה קומץ אף
על פי שאין שיריים. והנותרת מן
המנחה אף על פי שלא הומלחה וכו׳

In auro erat æquale pectorale humerali, at non erat æquale in duplicatione. *At si munus de sartagine oblatio tua*: Memoratur hic: *Oblatio tua*; paritérque memoratur in cacabo: *Oblatio tua*: Sicut hic requirit affusionem, & commixtionem: Scriptum est enim: *Mixtæ oleo, azyma erit uncta*. Scriptum est enim: *Et fundes super eam oleum, & pones super eam*. Ita pariter munus tuum memoratum in cacabo requirit commixtionem, & affusionem: *Simila mixta oleo*. Docemur quod commisceatur simila azyma. Crederem ex præcepto? Idcirco dictum est: *Erit*: Ex constitutione, *Comminues eam in frusta*. Crederem in duo? Idcirco dictum est: *Frusta*; Si *frusta*, crederem in frustula faciendam fuisse? Idcirco dictum est: *Eam*: *Eam* in frusta non autem ejus frusta in frusta: Hinc dixerunt: Munus Israelitæ duplicabit in duo, & duo in quatuor, at non dividet: Munus sacerdotis uncti duplicatur. R. Simeon dicit: Ita munere sacerdotis, & munere sacerdotis uncti non est diminutio in frusta, quia in illis non est pugillatio; Et ubi non sit pugillatio, non est diminutio in frusta: Alia expositio: *Comminues eam in frusta*. Ad includendum omnia munera, & ad includendum duos panes, & panem facierum, de quibus non datur pars igni: *Et fundes super eam oleum*. Ad includendum omnia munera ad affusionem: Dictum est enim: *Munus est ipsa*: Si scriptum esset הוא. Ratio eadem esset pro omnibus muneribus; Sed היא legitur; Quasi dicatur היא, non autem munus coctum, sive fuerint placentæ, sive lagana; Ut doceare subtilitates scribarum, quæ sunt perfectio legis; Idcirco scriptum est: הוא non היא: *Quod si munus cacabi oblatio tua*. Quod discrimen est inter sartaginem & cacabum? Cacabum habet operculum, at sartago non habet operculum. Verba R. Jose Galilæi. Rabi Chananjah ben Gamaliel dicit: Cacabum est profundum, & opera illius sunt fluida; at sartago est extensa, & opera illius sunt dura ad faciendum. *Afferesque munus*: Docemur quod requirat admotionem; Crederem vel duos panes, & panem facierum? Idcirco dictum est: *Quod fiet ex iis Domino*. Quæ sunt his similia; Sicut de istis pars datur igni, ita pariter illa, de quibus pars datur igni; Excluduntur duo panes, & panis facierum de quibus pars non datur igni; *Et admovebit eam ad sacerdotem, & admovebit illam ad altare*. Ad excludendum munus libaminum, quod per se-

כרמפורש לעיל . כל המנחה אשר תקריבו ליהוה לימר על המנחות שלא תאפה חמץ . ומניך לרבות אפילו לחם הפנים תלמוד לומר כל המנחה אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ לרבות כל עשיותה לישתה ועריבתה וכל מעשה ומעשה שיש בה חייב עליה בפני עצמה. כי כל שאור . אחד מרובה ואחד ממועט ואחד עירוביו . וכל דבש . אחד מרובה ואחד ממועט ואחד עירוביו. לא תקטירו. ממנו אשה ליהוה . כל שהוא אישים הרי הוא אסור בבל שאור וכל דבש לפי שהשאור מתנשא בעריבה . הדבש מתנשא בבישולו לפיכך כל שאור הרי הוא בבל תקטירו . קרבן ראשית תקריבו. שיהא ראשית לכל המנחות . וכן הוא אומר והקרבתם מנחה חדשה ליהוה שתהא חדשה מכל המנחות לפי ששתי הלחם מתירין במקדש שלא להביא מנחה חדשה עד שיובאו שתי הלחם בעצרת . תקריבו אותו יכול אם קדמן דבר אחר לא יקריבנו . תלמוד לומר תקריבו אותו ליהוה. וט המזבח לא יעלו לריח ניחוח לרבות הכבש . לריח ניחוח לא אמרתי ט״א לעבודה אבל שלא לעבודה עולין . וכל קרבן מנחתך במלח תמלח. קרבן שאחרים באים לידי חובה יצאו העצים והדם שאין אחרים באים חובה להם . יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח הלמוד לומר קרבן . הקומץ טעון מלח אין מנחה כולה טעונה מלח . דבר אחר וכל קרבן לרבות הלבונה הבאה עם לחם הפנים ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדש קדשים . ואימורי קדשים קלים . במלח יכול תבנהו תלמוד לומר תמלח . או תמלח יכול במי מלח תלמוד לומר במלח ולא תשבית מה מלח ברית האמורה מלח שאינה שובתת ואיזו זו מלח סדומית . ברית . נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה ברית האמורה במלח מלח הממתיק את הקרבן אף ברית

ipsum non affertur; excluduntur munus sacerdotum, & munus sacerdotis cuncti, ex quibus non est pars sacerdotibus: *Separabitque sacerdos*; Crederem in vase? Idcirco ibi dictum est: *Pugillo suo*. Sic ibi separabat eam pugillo suo, ita pariter hoc loco separabit eam pugillo suo. Illum pugillabit, vel si non essent reliquiæ. *At reliquum de munere*; Vel si illud non saliverit &c. Sicut supra explicatur: *Omne munus, quod offeretis Domino*. Docetur munera non fuisse fermentata coquenda. Unde probatur, ad includendum vel panem facierum? Ex eo quod dictum est: *Omne munus, quod offeretis Domino: Non fiet fermentatum*. Ad includendum omnia ejus opera, sc. depsionem, & commixtionem; & de cunctis ejus operibus tenetur seorsim: *Quia omne fermentum*. Tam multum, quam paucum, quam ejus commixtiones: *Et omne mel*. Tam multum, quam paucum, & ejus commixtiones: *Non adolebitis ex eo ignitum Domino*. Quantuluncunque detur igni, interdectum est præcepto: *Omne fermentum, & omne mel*. Quia fermentum extollitur in ejus commixtione; mel extollitur in ejus commixtione; Idcirco, omne fermentum, & omne mel interdicitur præcepto: *Non adolebitis: Oblationem primitiarum offeretis*. Ut sint primitiæ omnibus muneribus. Et sic dictum est: *Et offeretis munus novum Domino*. Ut sit munus novum præ cunctis muneribus; quia duo panes permittunt in sanctuario; Ne afferatur munus novum, donec afferantur duo panes in atrium: *Offeretis eam:* Crederem si aliquid præcesserit, illam non offerent? Idcirco dictum est: *Offeretis eam Domino: Ac super altare non adscendent in odorem acceptabilem:* Ad includendum pontem. *In odorem acceptabilem*. Non dixi nisi ad ministerium; præter ministerium, adscendent. *Et omnem oblationem muneris tui sale salies:* Oblationem, cujus causa alia afferuntur ex debito; excluduntur ligna & sanguis, quorum causa alia ex debito non afferantur. Crederem, totum munus fuisse saliendum? Idcirco dictum est. *Oblationem*. Pugillus erat saliendus, at munus totum non erat saliendum. Alia expositio. *Et omne munus*. Ad includendum thus, quod afferebatur cum pane facierum, & adipes sacrificii pro peccato, & adipes sacrificii pro delicto, & adipes sanctissimorum, & adipes sanctitatum levium. *Sale*. Crederem, quod operiret sale? Idcirco dictum est; *Salies*. Si *salies*; crederem aquis salsis? Id-

האמורה ביסורין יסורין ממתיקין את
הגוף. על כל קרבנך תקריב מלח. ריבה
אפילו מלח סדקנית תקריב מלח כל
שהוא . ואם תקריב מנחת ביכורים
ליהוה. זו מנחת העומר דכתיב והבאתם
את עומר ראשית קצירכם אל הכהן .
ולמה הוציאו הכתוב בלשון נקבה דכתיב
ואם תקריב ללמד שאם מביאין אותו
לרצון מעלה עליהם הכתוב כאילו נדבה
הביאו ואם לאו לצורך עצמם הביאוהו
שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו
וגו׳ אביב . מלמד שבאה שעורים נאמר
כאן אביב ונאמר להלן אביב כי השעורה
אביב מה להלן שעורים אף כאן שעורים.
קלוי באש . מלמד שמהבהבין אותו באש
כדי לקיים בו מצות קלוי דברי רבי
מאיר וחכמים אומרים אביב של קלאים
היה מנוקב כמין נפה כדי שיהא האור
שולט בכולו . אביב קלוי באש ולא גרש
קלוי באש . כרמל . רך מל . וכן הוא
אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא
לאיש האלהים לחם . תקריב את מנחת
בכוריך. מכל מקום לפי שמצוה להביא
רך מל לא מצא רך מל יביא יבש.
מצוה לקצור ולהביא לא מצא יביא
מן הקציר שנאמר תקריב מנחת בכוריך
מכל מקום . ונתת עליה שמן . עליה
שמן ולא על לחם הפנים שמן .
ושמת עליה לבונה. עליה לבונה ולא
על מנחת נסכים. מנחה היא. לרבות
כל המנחות ליציקה דכתיב הוא
ולהוציא מנחת מאפה . והקטיר הכהן
את אזכרתה. שהם נזכרים בה . על
כל לבונתה. שילקט כל הלבונה ויעלה
לאישים.

סליק פיסקא

Idcirco dictum eſt: *Sale*. *Neque ceſſare facies*. Sicut ſal fœderis quod dictum eſt, eſt ſal, qui non ceſſat; Et quinam eſt? Sal Sodomæus: *Fœderis*: Memoratur fœdus in ſale, & memoratur fœdus in caſtigationibus; ſicut fœdus memoratum in ſale dulcificat oblationem, ita pariter fœdus memoratum in caſtigationibus dulcificat corpus: *In omni oblatione tua offeres ſalem*. Includit vel ſalem abſciſſum: *Offeres ſalem*. Quantuluncunque. *Si vero obtuleris munus primarum frugum Domino*: Hoc munus eſt manipulus: Scriptum eſt enim: *Et afferetis manipulum, primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem*. Cur eduxit illam textus genere fœminino? Scriptum eſt enim: *Si vero obtuleris*: Ad docendum; Si illam ſponte offerant, imputat eis textus perinde ac illam ex voto offerant; Si minus, propter ipſorum commodum afferent: Dictum eſt enim *Levit.* XXIII. 14. *Panem vero, & toſtum, & ſpicam novam non comedetis &c. Spicam*: Docemur quod adduceret hordea: Dictum eſt hic: *Spicam*, & dictum eſt *Exod.* IX. 31. *Spicam*: *Et bordeum erat ſpica*: Sicut ibi deſignat hordeum, ita pariter hoc loco. *Toſtum*: Docemur quod illam igni torrerent; ut in ea confirmaretur quod dictum eſt. *Azyma toſta*. Verba R. Meir. At ſapientes dicunt: Sartago toſtarum ſpicarum erat in atrio, & erat perforata inſtar cribri, ut undique ignis in eam dominari poſſit: *Spicam toſtam igne*; Non autem molitum toſtum igni: *Et ſpicam novam*: רך מל ſc. ſpicam teneram & friabilem: Et ſic dictum eſt: *Et vir venit a Baal Saliſa, portans viro Dei panem primitiarum*: *Si obtuleris munus primarum frugum tuarum*. Omnimode; Quia præceptum eſt ut afferatur ſpica tenera & friabilis; ſi non inveniat teneram & friabilem, adducat aridam: Præceptum eſt, ut metat & adducat; ſi non inveniat, poterit adducere ex demeſſo: Dictum eſt enim: *Si obtuleris munus primarum frugum tuarum*: Omnimode. *Et dabis ſuper eam oleum*: Super eam oleum, non autem ſuper panem facierum oleum. *Et pones thus ſuper eam*. Super eam thus, non autem ſuper munus libaminum thus: *Munus eſt ipſa*: Ad includendum omnia munera ad affuſionem: Scriptum eſt enim הוא. Ad excludendum munus coctum. *Et adolebit ſacerdos memoriale ejus*; Quia illi in eo memorabantur. *Ultra totum thus ipſius*: Ut colligat totum thus, & immittat in ignem.

Finis textus.

Quod

ואם זבח שלמים קרבנו . רבי יהודה אומר כל המביא שלמים מביא שלום בעולם. דבר אחר שלמים שהכל שלם בהם הדם והאימורין למזבח החזה והשוק לכהנים העור והבשר לבעלים . דבר אחר ואם זבח שלמים קרבנו לימד על כל אדם שהוא לשלום מביא זבח ומביא קרבן . הא אם הוא אונן אינו מביא לא זבח ולא קרבן. דכתיב שלמים. אם מן הבקר . לרבות אחד עשר שיצא מן הפתח וקראו עשירי . מן הבקר להוציא את התשיעי לפי שאחד עשר הוא אחר הקדושה והתשיעי הוא לפני הקדושה . הוא מקריב . היחיד מביא שלמים נדבה ואין הצבור מביא שלמים נדבה . אם זכר . לרבות את הוולד . אם נקבה לרבות התמורה . אם זכר לרבות ולד בעלי מומין אם נקבה לרבות תמורות בעלי מומין וכיוצא בו. גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך לרבות את הדוב עם הארי ואת הארי עם הדוב . דבר אחר . גם את הארי ואת הדוב . שני רבוין לרבות ארי ושני גוריו ודוב ושני גוריו . וסמך ידו. ולא יד בנו ולא יד שלוחו ולא יד עבדו. על ראש קרבנו . לא על הצואר ולא על גביים . קרבנו לרבות כל בעלי קרבן קרבנו ולא קרבן אביו . דבר אחר קרבנו ולא קרבן הגר שרבי יהודה אומר אין היורש סומך. ושחטו פתח אהל מועד . פרט לחולים שנשחטו בעזרה . וכן הוא אומר כי ירחק ממך המקום אשר . ברחוק מקום אתה זובח ואין אתה זובח בקרוב מקום . יכול אם שחט בעזרה ישליכנו לכלב תלמוד לומר לכלב תשליכון אותו . לכלב אותו אתה משליך ואין אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. פתח אהל מועד לפני אהל מועד להכשיר את כל הרוחות אחד צפון ואחד שאר רוחות . והקריב מזבח השלמים. אף על פי לא סמך

Quod si victima pacificorum fuerit oblatio ejus : R. Jehuda dicit : Qui affert pacifica, adducit pacem in mundum. Alia expositio: *Pacificorum*. Quia omnibus est pax in illis. Sanguis & adipes erant altari, pectus & crus sacerdotibus, pellis & caro dominis. Alia expositio: *Quod si victima pacificorum fuerit oblatio ejus:* Docet, quod qui sit in pace, afferat victimam, & oblationem; Si vero fuerit lugens, non afferet neque victimam, neque oblationem; Scriptum est enim : *Pacificorum: Si de bobus:* Ad includendum undecimum, qui de ostio egrediatur, & appelletur decimus: *De bobus*. Ad excludendum nonum; quia undecimus erat post sanctificationem, & nonus ante sanctificationem: *Ipse afferat*: Privatus afferebat pacifica spontanea, at cœtus non afferebat pacifica spontanea : *Sive masculum:* Ad includendum natum: *Sive fœminam*: Ad includendum commutatum. *Sive masculum*. Ad includendum prolem vitiatorum : *Sive fœminam*. Ad includendum commutationem vitiatorum. Huic simile dictum est 1. *Sam.* XVII. 36. *Nam & leonem, & ursum interfeci ego servus tuus:* Ad includendum ursum cum leone & leonem cum urso : Alia expositio : *Nam & leonem & ursum*: Duo includuntur; Ad includendum leonem, & duos ejus catulos; & ursum & duos ejus catulos. *Et imponet manum suam*. Non autem manum filii neque manum legati, neque manum servi. *Super caput oblationis suæ*. Non autem super collum, neque super dorsum : *Oblationis suæ*. Ad includendum omnes dominos oblationis. *Oblationis suæ :* Non autem oblationis patris sui. Alia expositio : *Oblationis suæ*. Non autem oblationis peregrini. Quia R. Jehuda dicebat : Hæres non imponet manus : *Et mactabit eam ad ostium tentorii conventus:* Excludit profana quæ mactata essent in atrio: Et sic dictum est *Deut.* XII. 21. *Quum procul fuerit a te locus;* Quando procul fuerit locus, tu poteris immolare, at non poteris immolare, quando vicinus fuerit locus. Crederem, si mactaret in atrio, projiciendum fuisse cani? Idcirco dictum est *Exod.* XXII. 31. *Cani projicietis illam*. Illam tu projicies cani, at non projicies cani profana, quæ mactata fuerint in atrio. *Ad ostium tentorii conventus*. *Coram tentorio conventus*. Ut legitima sint omnia latera, tam latus aquilonare, quam cetera omnia latera. *Et offeret de victima pacificorum*. Vel si suo nomine non fuerint macta-

ta:

ידו עליהן. אשה ליהוה אישים ליהוה לשם הקדוש ברוך הוא . מיכן אמרו לשם ששה דברים מזבח נזבח לשם זבח . לשם זובח . לשם יהוה . לשם אישים . לשם ריח . לשם ניחוח . וחטאת ואשם לשם חטא . אמר רבי יוצא אף מי שלא היה בלבו אחד מכל אלו כשר מפני שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת לא לאחר העובד. את החלב המכסה את הקרב לפי שנאמר כל חלב ליהוה יכול אף חלב דפנות בכלל תלמוד לומר ואת החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב . רבי עקיבא אומר להביא חלב שעל הדקין . ואת שתי הכליות . לא בעל כליה אחת ולא בעל שלש. ואת החלב אשר עליהם ולא הבשר שעליהם . אשר על הכסלים זו חלב שבין הפקוקלות. דברי רבי עקיבא. רבי יוסי הגלילי אומר להביא חלב שעל העקץ. רבי ישמעל אומר שהחלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף אף כל תותב קרום ונקלף . ואת היותרת על הכבד זה חצר הכבד שיטול מן הכבד היותרת . על הכליות יסירנה אפילו כוליה אחת . והקטירו אותו הכשר ולא הפסול . דבר אחר והקטירו אותו שלא יערב חלבים בחלבים . אשה ריח ניחוח ליהוה לגזירה שוה נאמר כאן אשה ולא נאמר לחם ונאמר למטן לחם ולא נאמר ליהוה וכדי ליתן את האמור בכולן בכל אחת ואחת לכך נאמר אשה אשה לגזירה שוה . ואם מן הצאן קרבנו למה נאמר שלמים בבקר שלמים בצאן לפי שהבקר נתרבה בנכסים והצאן נתמעט בנכסים לפיכך הוצרך לומר שלמים בבקר שלמים בצאן . זכר או נקבה . זכר ודאי או נקבה ודאית פרט לטומטום ואנדרוגינס. אם כשב הוא מקריב . למה נאמר כשב לרבות את הפסח לאליה כשהוא אומר אם כבש לרבות פסח שעבר זמנו ושלמים הבאים מחמת הפסח כגון שגנבו מעות לפסח וקנו פסח והותירו לוקחין בהם שלמים וטעונים סמיכה ונכסים ותנופת חזה ושוק . וסמך ידו . כדכתיבנן לעיל . והקריב מזבח השלמים. אף על פי ששחט שלא לשמו שלמים אף על פי שלא סמך עליהם . חלבו

ta: *Pacificorum*. Vel si illis non imposuerit manus: *Ignitum Domino*; *ignita Domino*; nomini Dei S. B. Hinc dixerunt: Titulo sex rerum immolatur sacrificium; nomine sacrificii, nomine offerentis, nomine Domini, nomine ignitorum, nomine odoris, nomine acceptabilis: Et sacrificium pro peccato & pro delicto nomine sacrificii pro peccato. Dicit Rabi Jose; Si nullum ex his omnibus in corde habeat; legitimum est; Eo quod sit ex constitutionibus Synhedrii, quod voluntas non sequatur nisi ministrantem. *Adipem operientem intestina*. Quia dictum est *Levit.* III. 16. *Omnis adeps Domino est*. Crederem vel adipem laterum comprehendi? Idcirco dictum est: *Adipem operientem intestina*; *& omnem adipem, qui super intestina*. R. Ismael dicit: Ad includendum adipem, qui est super coagulo; R. Akiba dicit: Ad includendum adipem, qui est super intestina minuta; *Et duos renes*. Non autem qui habeat unum, aut tres renes; *Et adipem qui super illos*; Non autem carnem, qui super illos. *Qui super nates*: Hic est adeps, qui est inter nervos. Verba R. Akiba; R. Jose Galilæus dicit; ad includendum adipem spinæ dorsi. R. Ismael dicit; De adipe qui operuit intestina, qui tegumentum & membranam habet, & decorticatur, ita pariter omnis, qui tegumentum, & membranam habet, & decorticatur. *Et reticulum, quod est super jecur*. Hoc est reticulum jecoris, quod tollitur ex jecore. *Reticulum, quod est super jecur cum renibus removebit illud*; Vel renem unum. *Et adolebit illud*; Non autem illegitimum. Alia expositio; *Et adolebit illud*. Ne misceat adipes cum adipibus. *Oblatio odoris acceptabilis est Domino*. A pari: Dictum est hic: *Ignitum*; at non dictum est: *Panis*; & memoratur infra; *panis*; at non dictum est: *Domino*; Ut explicetur, quod dictum est in omnibus, de singulis: Idcirco dictum est: *Ignitum, ignitum*. A pari: *Quod si de ovibus fuerit ablatio ejus*: Cur dictum est: *Pacificorum de bobus, pacificorum de ovibus*? Quia in bove multiplicantur libamina, at in ove diminuuntur libamina; Idcirco dicendum erat: Pacifica in bobus; & pacifica in ovibus: *Masculum aut fœminam*. Masculum certum; aut fœminam certam. Excludit obstructum, & androgynum. *Sin autem agnum ipse offerat*. Cur dictum est: *Agnum*? Ad includendum sacrificium Paschale pro cauda; Quando vero dicit: *Agnum*. Ad includendum sacrificium Paschale, cujus tem-

הﭏיה. להביא את החלב הסמוך לﭏיה
זה חלב שבין פקוקלות. דברי רבי
עקיבא. רבי יהודה אומר חלבו הﭏיה
הקיש חלב לﭏיה מה החלב בשני לאוין
אף ﭏיה בשני לאוין. ﭏיה. יכול׳ יקיים
בה מצות ﭏיה תלמוד לומר תמימה.
יכול׳ יטלינה עם השזרה תלמוד לומר
לעומת העצה. יכול׳ לא יכנס לפנים מן
העצה תלמוד לומר יסירנה. יכנס לפנים
מן העצה. את החלב המכסה את
הקרב. מיעט חלב דפנות. ואת שתי
הכליות. אין לך ﭏא מה שאמרו בענין
משום רבי ישמעﭏ אמרו לפי שיצא
הכבש לידון בדבר חדש בﭏיה אי אתה
יכול׳ להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב
לכללו בפירוש. ואת שתי הכליות
כדלעיל. והקטירו הכהן כדי שלא יערב
חלבו בחלבים היינו דאמרי׳ במסכת פסחין
על׳ אגריפס המלך שנתן עיניו לידע כמה
אוכלוסי ישרﭏ וקבצו כל׳ הכליות של׳
פסחים תשובתו בצרו. וכי תימא דמקטר
להו. והקטירו שלא יערב חלבין בחלבין
זה בזה ﭏא תפישה בעלמא כלומר תופסין
חשבון הפסחין ומן הפסחין ידע רוב ישרﭏ
לחם אשה ליהוה. לימד על׳ החלבים
שהן קרויין לחם. ואף על גב דﭏיה קרויה
חלב לגבי הקטרה ואינה קרויה חלב לגבי
אכילה שהרי אמרה תורה כל חלב שור וכשב
ועז לא תאכלו. חלב השוה בשור וכשב
ועז לא תאכלו. יצאת הﭏיה שאינה בשור
ועז לא נקראת חלב ﭏא על׳ שם עילוי
נקרא חלבו ואין איסורו משום אכילת
חלב. ואי בעית אימא סברא האי מאן
דזבין כל׳ תרבא דאימרא מחבריה מי קא
יהיב ליה ﭏיתא שמע מיניה לאשמא
תרבא. ואם משום שנקרבת על׳ גבי
המזבח באימורי הקרבנות בכלל׳ שתי
כליות ויותרת הכבר. בוא וראה במשנה
תורה מה כתיב כי ירחק ממך המקום
וכתיב אך כאשר יאכל׳ את הצבי ואת
האיל׳ כן תאכלנו. מה בא ללמדנו

tempus præterierit: e. g. ſi collegerit nummos pro ſacrificio Paſchali, & de iis ſuperfuerit, his comparant pacifica, & requirunt impoſitionem manuum, & libamina, & ventilationem pectoris & cruris. *Et imponet manum ſuam:* Sicut ſupra ſcripſimus: *Et offeret de victima pacificorum*; Vel ſi mactaverit ſine ejus nomine; *Pacificorum*: Vel ſi illis manus non impoſuerit: *Adipem caudæ*. Ad includendum adipem, qui erat proximus caudæ: Hic eſt adeps, qui eſt inter nervos. Verba R. Akiba: R. Jehuda dicit: *Adipem caudæ:* Comparat adipem caudæ; ſicut adeps interdicitur duobus præceptis negativis, ita pariter cauda duobus præceptis negativis: *Caudam*. Crederem in ea fuiſſe obſervandum præceptum caudæ? Idcirco dictum eſt: *Perfectam*. Crederem quod tolleret eam cum ſpina dorſi? Idcirco dictum eſt: *E regione ſpinæ dorſi*. Crederem, quod non penetraret intra ſpinam dorſi? Idcirco dictum eſt: *Removebit eam*. Penetrabat intra ſpinam dorſi. *Adipem operientem inteſtina*. Excludit adipem laterum. *Et duos renes*; Tibi non eſt, niſi quod memoratur in ſubjecto: Nomine R. Iſmael dixerunt: Quia exiit agnus ad differendum de re nova in cauda, tu non potes illum reducere ad ejus genus, donec diſtincte illum textus ad ſuum genus reducat: *Et duos renes*: Sicut ſupra dictum eſt. *Et adolebit illum ſacerdos*: Ne miſceatur ejus adeps cum adipibus: Hoc eſt quod dixerunt in tractatu *Peſachim* de Agrippa rege, quod dederit oculos ſuos ad cognoſcendum, quot eſſent turmæ Iſraelitarum, & infixit omnes renes ſacrificiorum Paſchalium, converſi ſunt ad ejus latus: Quod ſi dixeris: Quod eos adoleverit. *Et adolebit illum:* Ne inter ſe adipes cum adipibus miſceantur. Verum comprehenſio erat vulgaris; ſc. comprehenderunt computum ſacrificiorum Paſchalium, & ex ſacrificiis Paſchalibus cognovit multitudinem Iſraelitarum. *Panis ignitus Domino*. Docet de adipibus, quod appellentur panis. Et licet cauda appelletur adeps reſpectu adolitionis, tamen non appellatur adeps reſpectu comeſtionis. Quia dicit lex: *Omnem adipem bovis, & agni, & hœdi non comedetis*. Adipem, qui eſt æqualis in bove, & agno, & capra non comedetis: Excluditur cauda, quæ non eſt in bove & in capra, & non vocatur adeps niſi quod proderat & non interdicitur propter comeſtionem adipis: Si vero quæras, ego dicam juxta conſuetudinem hominum; ſi quis emat totum adipem agni ab ſuo ſocio, dicendum

שהאימורין נאכלין בנבולין. הטמא והטהור יחדו יאכלנו. להתיר בשר באכילה לזבים ולזיבות. ואם תאמר אפילו חלבים נמי הזהירך הכתוב. חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם. כל חלב וכל דם לא תאכלו לרבות הנבולין. כל חלב וכל דם לא תאכלו לרבות הנבולין. כל חלב וכל דם לא תאכלו. מה דם השוה בכל אף חלב השוה בכל. יצאו כליות ויותרת וﭏיה שאינן קרויין חלב ﭏא להקטרה בלבד ולא עוד ﭏא שהרי לעומת העצה הוא פירושו להסירה ושלמה ממעל לכסלים מקום הכליות שבפנים וכן פירשו רבותינו זכרונם לברכה ממקום שהכליות יועצות והוא כמו זרת למעלה ממקום שהﭏיה תלויה ללמדך שאין הﭏיה קרויה חלב ﭏא לענין הקטרה בלבר. ואם עז קרבנו הפסיק הענין שלא תהא העז טעונה ﭏיה. וסמך ידו כדלעיל. והקריב ממנו. מן המחובר לפי שנתמעט מן מﭏיה יתמעט מכולם. תלמוד לומר את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב. והקטירם. יכול כאחת לחם אשה לריח ניחוח כל חלב ליהוה. לחייב על החלב מעילה וכן הוא אומר ומעלה מעל מקדשי יהוה משום רבי ישמע׳ אמרו הרי הוא אומר אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר למדנו לבשר שהוא טעון מתן דמים וחלבים במזבח למעשר ולפסח מנין כשהוא אומר ודם זבחיך ישפך על מזבח וגו׳. ﭏין מעשר ופסח שהן במתן דמים אין לי ﭏא דמם חלבם מנין תלמוד לומר כל חלב ליהוה להביא חלב מעשר ופסח שהן טעונין מזבח. חקת עולם. לבית עולמים. לדורותיכם. שינהוג הדבר לדורות בכל מושבותיכם. בין בארץ בין בחוצה לארץ. כל חלב וכל דם לא תאכלו. רבי יהודה הקיש חלב לדם מה חלב בשני

dum est, quod etiam caudam dederit? Minime; Eruitur, quod inserviat in sacrificium pro delicto. Si ea de causa quod offeratur super altare cum adipibus sacrificiorum quod comprehendatur in duobus renibus, & in reticulo jecoris; Veni & vide quid scriptum sit in *Deuteronomio* XII. *Quum procul fuerit a te locus*: Pariterque ibid. scriptum est; *Attamen quemadmodum comeditur capra, & cervus, sic comedes eam.* Quid venit ad nos docendum? Quod adipes comedantur in terminis: *Immundus & purus simul vescetur ea*. Ibid. Ad permittendum, ut caro possit comedi a viris seminifluis, & fœminis seminifluis: Si vero dicas; De adipibus quoque te præmonuit lex: *Statutum æternum generationibus vestris in omnibus habitationibus vestris: Omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis:* Ad includendum terminos. *Omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis*. Sicut sanguis est æqualis in omnibus, ita pariter adeps est æqualis in omnibus; Excluduntur renes, & reticulum jecoris, & cauda, quæ non vocantur adeps, nisi tantum respectu adolitionis: Et præterea dictum est. *E regione spinæ dorsi*. Hoc exposuerunt ad ejus defectum, & complementum; e regione ilium, sc. situm renum, qui sunt interiores: Et sic exposuerunt sapientes nostri f. m. ab loco, ubi renes consulebant, & supra est quasi spithama, ab loco ubi appensa est cauda; ut doceare, quod cauda non appelletur adeps, nisi respectu adolitionis duntaxat. *Si vero capra fuerit oblatio ejus:* Desistit subjectum; quia capra non obligatur ad caudam: *Et imponet manum suam*. Sicut supra dictum est. *Et offeret ex ea*. De conjuncto; Quia cum diminuatur cauda, diminuetur omnibus: Idcirco dictum est: *Adipem, qui operit intestina, & omnem adipem, qui est super intestina. Et adolebit eam.* Crederem simul? Idcirco dictum est: *Panis ignitus est in odorem acceptabilem Domino*. Ut adeps obligetur ad prævaricationem: Et sic dictum est: *Et prævaricando prævaricatus fuerit in sanctitatibus Domini*. Nomine R. Ismael dixerunt: Ecce dictum est *Num.* XVIII. 17. *Tantum primogenitum bovis, aut primogenitum agni, aut primogenitum capræ non redimes; sanctificatio sunt; sanguinem eorum sparges super altare, & eorum adipem adolebis:* Docemur, quod eorum caro obligaretur ad adspersionem sanguinum, & eorum adipes adolerentur super altare: De decimo, & de sacrificio Paschali unde probatur? Quando vero dicit ibid. *Et san-*

לאוין אף הדם בשני לאוין . וחכמים אומרים אין בהם אלא אזהרה אחת בלבד. והזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל על החלב ועל הדם בין של בהמה בין של חיה ובין של עוף אסור שנאמר וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה וחיה בכלל בהמה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים וגו׳ וכתיב איל וצבי ויחמור וגו׳ דם שהנשמה יוצאה בו ענוש כרת ודם התמצית ודם איברים עומד עליהם באיסור . דאמר רבא חמשה לאוין הן בדם טעמא מאי אמר אחד עומד עליהם חולין אחד לדם תמצית ואחד לדם האיברים ואחד לדם כיסוי שנאמר רק את דמו לו תאכלו . ואחר לדם הקזה שהנפש יוצאה בו. וכשאמרו דם האיברים לא אסרו אלא במפורש מן האיברין אבל לא נפרש מן האיברין ומובלע באבר מותר לאכלו באותו אבר וחוטין שביד אף על פי שלא פירש מהם אסור עד שיחתכנו וימלחנו שכן אמרו חכמים חוטין שביד אסורין . והרוצה ליתן בשר בתוך קדירה אסור עד שיהא מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה שכן אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו עד שמולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה. ועוף שממלאין אותו בשר וטוין אותו מותר ואין חוששין שמא בלע הדם מאי טעמא כבולעו כך פולטו ואם נותנין אותו בבצק וטוין אותו בבצק אם בצק של סלת הוא בין שהאדימה בין שלא האדימה מותר ואם בצק קיבר הוא אם הלבינה מותר ואם לאו אסור ואם משאר קמחים הוא האדימה מותר. לא האדימה אסור וכל אלו שממלאין בבשר בין גוזל בין תרנגולת בין אווז בין גדי מותר ואפילו פיו למעלה והוא שמלאהו בבשר אבל

sanguis sacrificiorum tuorum fundetur super altare &c. Ista sunt sacrificium Paschale, & decimum, quod requirebant aspersionem sanguinum. Non probo nisi de eorum sanguine, de eorum adipe unde probatur? Ex eo quod dictum est; *Omnis adeps est Domino.* Ad includendum adipem decimi, & sacrificii Paschalis, quod offerretur super altare. *Statutum æternum*; Domui seculorum; *In generationibus vestris*; Ut res observetur in generationibus; *In omnibus habitationibus vestris*. Tam in terra, quam extra terram; *Omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis*. R. Jehuda comparat adipem cum sanguine; sicut adeps interdicitur duobus præceptis negativis; ita pariter sanguis interdicitur duobus præceptis negativis; At sapientes dicunt; Non est in illis nisi una tantum præmonitio; Et præmonuit Deus S. B. Israelitas de adipe, & de sanguine; sive fuerit de jumento, sive de fera, sive de volucri, est interdictus; Dictum est enim; *Et omnem sanguinem non comedetis: In omnibus habitationibus vestris*. In volucri & jumento; & fera comprehenditur in jumento; Scriptum est enim *Deut.* XIV. 4. *Hæc sunt jumenta, quæ comedetis, bovem, agnum agnorum &c.* Pariterque scriptum est ibid. *Cervum & capream, & bubulum &c.* Pro sanguine, cum quo exit anima, pœna est excidium; At in sanguine expresso, & sanguine membrorum consistit interdictum; Quia dicit Raba; Quinque præcepta negativa sunt; Qua de causa? Unum de sanguine, qui consistit in profanis, alterum de sanguine expresso, alterum de sanguine membrorum, & alterum de sanguine tecto. Dictum est enim *Deut.* XV. 23. *Tantum sanguinem ejus non comedes*. Et alterum de sanguine venæ; Dictum est enim ibid. XII. 23. *Tantum fortis esto ad non comedendum sanguinem*. Quare de sanguine venæ? Quia cum eo egreditur anima; Quando vero dicunt de sanguine membrorum, non est interdictus, nisi postquam separatus est a membris; at quando non fuerit separatus a membris, & absorbeatur a terra, est permissa ejus comestio cum ipso membro, donec abscindatur & saliatur; Quia sic dixerunt sapientes; Fibræ, quæ sunt in manu, sunt interdictæ; & si velit immittere carnem in ollam, interdictum est, nisi prius optime saliatur, & lavetur; Quia sic dicit Samuel; Caro non liberatur a sanguine, nisi prius optime saliatur, & lavetur; Et volucris cujus carnem impleverint, & assaverint, permis-

בכבד אסור שאמרו אסור להשפיר בשפוד כבד על הבשר לכתחלה ואם עשה עשוי הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו אחר בישולו ומותר מאי טעמא לפי שפולט הוא ואינו בולע. בעשרים וארבעה מקומות מנקין את הבשר של בהמה מן הדם ומן החלב. שנים עשר מאיסור דם ושנים עשר מאיסור חלב ואילו הן. קרום של מוח. מזרקין של צואר. ושני חוטין שביד. ושני קרומים של ביצים. וחוט של טחול. ואלו של חלב חמשה חוטין בכסלים שנים משמאל מתפזרין לשלש שלש ושלשה מימין מתפזרין לשנים שנים. ושני חוטין של כליות. ושני קרמים של כסלים. וקרום של טחול הרי אלו מאיסור חלב. וחלב אינו נוהג אלא בבהמה טהורה שכך שנינו חומר בחלב מדם ובדם מבחלב חומר בחלב שהחלב מועלין בו וחייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא מה שאינן בדם חומר בדם שהדם נוהג בבהמה ובחיה ובעופות בטמאים ובטהורים והחלב אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד שנאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן ליהוה וגו׳ ואף על פי שאמרו חכמים חיה בכלל בהמה כאן חילוף שנאמר אשר יקריבו ממנה קרבן ליהוה וחיה אינה ראויה לקרבן. ואם תאמר שיש בבהמה בעלי מומין שאינן ראויין לקרבן והיה חלבן מותר. בעלי מומין ריבה בהן הכתוב הואיל ובמינן קרב שכך שנו רבותינו בברייתא אין לי אלא תמימים הראויין חלב בעלי מומים מנא לן תלמוד לומר מן הבהמה חלב חולין מנין תלמוד לומר כי כל אוכל חלב וכל חלב שהוא

missus est; Neque curant, quod fortasse absorbeat sanguinem. Qua de causa? Sicut est ejus absorptio, ita pariter ejus ejectio; Si autem illum ponant in pasta, & assent in pasta, si pasta fuerit ex simila, sive rubescat, sive non rubescat, est permissus; Si vero pasta illum sepeliat, sc. tegat, si albescat, est permissus, si minus, est interdictus: Si fuerit ex reliquis farinis, si rubescat, est permissus, si non rubescat, est interdictus: Et isti omnes, quorum carnem impleverint, sive fuerit pullus avium, sive gallus gallinaceus, sive anser, sive hœdus permissi sunt, vel si ejus os sit supra, & ejus carnem impleverit, sed in jecore est interdictus; Quia dixerunt; interdictum est infigere in veru jecur super carnem consulto. Si autem factum erit, factum sit: Cor findet, & exprimet ejus sanguinem; Si non findet, findet post ejus coctionem, & est permissum. Qua de causa? Quia ejicit, non autem absorbet. In quatuor & viginti locis purificat carnem a sanguine, & adipe: In duodecim propter interdictum sanguinis, & in totidem propter interdictum adipis: Quæ sunt; membrana cerebri, fibræ colli, & duæ fibræ, quæ sunt in manu, & duæ membranæ testiculorum, & fibra splenis. Ecce hæc respiciunt sanguinem; Atque hæc respiciunt adipem; sc. quinque fibræ in ilibus, duæ ab sinistra disperguntur in trinas trinas, & tres ab dextra disperguntur in binas binas; & duæ fibræ renum, & duæ membranæ ilium, & membrana splenis. Ecce ista sunt interdicta in adipe. Et adeps non observatur nisi in jumento mundo; Quia sic legimus; Gravius est in adipe quam in sanguine, & in sanguine gravius, quam in adipe. Gravius est in adipe, quia in adipe prævaricantur, & ejus causa tenentur abominando, & residuo & immundo; Quod non observatur in sanguine; Gravius est in sanguine, quia sanguis observatur in jumento, & in fera, & in volucribus tam mundis, quam immundis, at adeps non observatur nisi in jumento mundo duntaxat; Dictum est enim *Levit.* VII. 15. *Quia omnis, qui comederit adipem de jumento, ex quo obtulerit oblationem Domino &c.* Et licet dicant sapientes, quod fera comprehendatur in jumento, tamen hoc loco mutandum est; Dictum est enim: *Ex quo obtulerit oblationem Domino*; At fera non est convenies, quæ offeratur: *Si vero dicas*; In jumentis sunt vitiata, quæ non decet offerre, eorum adeps erit permissus;

קריב על גבי המזבח אסור באכילה מאי טעמא לפי שאסור חלב בענין קרבנות נכתב ואיזה זה זה החלב המכסה את הקרב והיא המפה הפרושה על הקרב ושעל המסס ובית הכוסות ענוש כרת וזהו שעל הקרב ולמה נאסר זה מכל החלב לפי שהוא דומה לחלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף אף זה תותב קרום ונקלף אמר רב יהודה חוט של בני מעים צריך לגררו עד אמה מה טעם לפי שתותב קרום ונקלף ; הוא וזהו חלב שעל הדקין. חלב שעל הקיבה הדומה לקשת אסור ומחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא הוא ואף על גב שרבי עקיבא מתיר נהגו בו אסור חלב שעל הכליות אסור וענוש כרת. ושעל הכסלים שהירכים דבוקים אסור וענוש כרת שכן אמרו חכמים אמר רבי אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חלב שעל הכסלים ענוש כרת. אליה אף על גב דלענין הקרבה חלב היא מותרת באכילת מאי טעמא לפי שנאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו למה נאמר אם להוציא את החיה מאשר יקריבו מסנה קרבן ליהוה יצאת ﭏ אמר לך הכתוב כל חלב ששוה בשור וכשב ועז אסור יצאת ﭏיה שאינה שוה בשור ועז להקרבה שכן אמרו חכמים לימד על העז שאינה טעונה ﭏיה ומתוך שאינה טעונה ﭏיה לקרבן מותרת באכילה ﭏיה של כבש מותרת שאינה שוה בשור ועז. ניקור בשר ששה חוטין יש בבהמה וצריך ליטלן של כליות ושל כסלים ושל טחול איסורן איסור חלב וקרמין שלהן כן וצריך לקלפן ולגררן. ושל בצים ושל

Vitiata includit in his textus; quoniam de eorum ſpecie offertur; Quia ſic docuerunt magiſtri noſtri in Barajetha; Non probo niſi de perfectis, in quibus ſit conveniens adeps, de vitiatis unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *De jumento*. De adipe profanorum unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Quia omnis, qui comederit adipem;* Et omnis adeps, qui offertur ſuper altare, eſt eſu interdictus. Qua de cauſa? Quia interdictus eſt adeps; in ſubjecto ſacrificiorum ſcriptum eſt: Quinam eſt iſte adeps? Qui tegit inteſtina, & qui tegit, & extenditur ſuper inteſtina, & qui eſt ſuper ſtomacho, & fiſtula, pro eo pœna eſt excidii: Et hic eſt ſuper inteſtina. Et qua de cauſa iſte interdicitur præ reliquo adipe? Quia ſimilis eſt adipi, qui tegit inteſtina, ſc. qui tegumentum, & membranam habet, & excoriatur; ita pariter iſte tegumentum, & membranam habet, & excoriatur. Dicit R. Jehuda filum inteſtinorum debet decorticari uſque ad cubitum: Qua de cauſa? Quia tegumentum & membranam habet, & excoriatur; Et hic eſt adeps, qui eſt ſuper tenuia inteſtina; Adeps, qui eſt ſuper coagulo, & aſſimilatur arcui, interdictus eſt: At de eo diſſentit R. Iſmael, & R. Akiba; & quamvis R. Akiba permittat, tamen in eo obſervat interdictum: adeps, qui eſt ſuper renes, interdictus eſt, & in eo eſt pœna excidii; qui eſt ſuper ilia, ubi latera conjunguntur, eſt interdictus, & in eo obtinet pœna excidii; Quia ſic dixerunt ſapientes noſtri. Dicit R. Aba, dicit R. Jehuda, dicit Samuel; Adeps, qui eſt ſuper ilia, eſt interdictus, & in eo obtinet pœna excidii; Cauda licet vel ſit reſpectu oblationis, ejus adeps eſu eſt permiſſus: Qua de cauſa? Quia dictum eſt: *Omnem adipem bovis, & agni & capræ non comedetis*. Cur dictum eſt? Si ad excludendum feram; jam dictum eſt: *Ex quo obtulerit oblationem Domino*. Excluditur: Sed dicit tibi textus: Omnis adeps, qui ſit æqualis in bove, & in agno, & in capra, interdictus eſt; Excluditur cauda, quæ non eſt æqualis in bove & in capra, ut offeratur: Quia ſic dixerunt ſapientes; Ad docendum de capra, quæ non obligatur ad caudam; & quoniam non obligatur ad caudam, ut offeratur, eſu eſt permiſſa; Cauda agni eſt permiſſa, quia non eſt æqualis in bove, & in capra. Purificatur caro: Sex fibræ ſunt in jumento, quæ ſunt projiciendæ; ſc. fibræ renum, & ilium, & ſplenis interdictæ ſunt

מות איסורן איסור דם . ואמרו חכמים כסלים שהן בחלב אל יניחם על גבי בשר וידיחם או ינקרם לפי שהבשר בולע מן החלב של כסלים והקשו חכמים על דבר אמר זה אם כן כסלים עצמן כשאתה מנקרן בולע בשר שבכסלים · מחלב שבכסלים וחזרו ואמרו קרום יש בין חלב לכסלים ואינו בולע ועוד הקשו אם כן חלב גופו קרום יש לו ואין הבשר שתחתיו בולע ממנו אמרו אותו קרום רך הוא ונמרט ובולע ואסור . טבח שנמצא אחריו חלב רב יהודה אמר כבשעורה ורבי יוחנן אמר כבזית ואמר רב פפא לא נחלקו בדבר וזה האומר כבשעורה לעברו בלא מלקות והאומר כביזת להלקותו ולעברו. ואמר מר זוטרא כזית אפילו בשנים ושלשה מקומות כבשעורה במקום אחד. והילכתא רווחת היא להלקותו בכזית לעברו בלא מלקות כבשעורה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה הפסיק הענין דבר ﬥ בני ישרﬥ לאמר לדורות . נפש כי תחטא בשגגה. נפש ולא אדם. תני רבי חייא משל לכהן שהיו לו שתי נשים אחת בת כהן ואחת בת ישרﬥ ומסר להם את העיסה וטמאוה . והתחיל מדיין עם הכהנת אמרה לו אדוני מה אתה מדיין עמי יותר מבת ישרﬥ אמר לה זו אינה למידה בטהרות טבית אביה אבל את כהנת ולמודה טבית אביך כך המקום מניח את הגוף ומדיין עם הנפש לפי שהנפש מן העליונים ממקום טהורה וקדושה והגוף מן התחתונים ממקום טומאה. נפש כי תחטא עשרה דברים משמשין את הנפש. הושט למזון . והקנה לקול. הכבד לחימה. והריאה שואבת. המסוס לטחון . והטחול לשחוק . הקיבה

sunt interdicto adipis, & eorum membranæ; idcirco oportet eas excoriare, & radere. Et fibræ testiculorum & cerebri interdictæ sunt interdicto sanguinis; Et sapientes dixerunt. Ilia, quæ sunt in adipe, non deseret super carne, sed lavabit, aut perforabit; quia caro absorbet ex adipe ilium; Sed dissentiunt in hoc sapientes: Iste dicit: Si ita est; ilia ipsa quando tu perforabis, absorbebit caro, quæ est in ilibus, ex adipe: Atque iterum dixerunt; membrana est inter adipem & ilia, & non absorbet. Et præterea opposuerunt; si ita est: Ipsi adipi est membrana; & caro, quæ infra illum est, ex eo non absorbet: Dixerunt: Membrana tenuis est, & si glabretur, absorbet, & est interdictus. Si Lanio postea invenerit adipem; Rabi Jehuda dicit; in quantitate hordei, & R. Jochanan dicit; in quantitate olivæ. Et dicit R. Papa in hoc non dissentiunt: Qui dicit in quantitate hordei, sine vapulatione dimittebatur; Qui dicit in quantitate olivæ; vapulabat, & dimittebatur: Et dicit Mor Zuthra; in quantitate olivæ, vel in duobus & tribus locis, in quantitate hordei in uno loco: Et constitutio dilatatur, ut vapulet in quantitate olivæ; atque ut dimittatur sine vapulatione in quantitate hordei.

Finis textus.

Et locutus est Dominus: Definit subjectum. *Loquere ad filios Israel, dicendo.* Ad generationes. *Anima quum peccaverit per errorem. Anima*, non homo: Docet Chjiah. Parabola de sacerdote, qui habeat duas uxores, alteram filiam sacerdotis, & alteram Israelitidam, quibus tradidit massam, & polluitur; incipit contendere cum filia sacerdotis; Quæ illi dicit; Domine cur mecum contendis magis quam cum Israelitide? Qui respondit; Illa non instructa est in puritate in domo patris sui, sed tu quæ es filia sacerdotis, instructa es a domo patris tui: Ita pariter Deus deserit corpus, & contendit cum anima, quia anima est de cœlo, ex loco puro, & sancto, & corpus ex terra, ex loco impuro. *Anima quum peccaverit:* Ista sunt, quæ inserviunt animæ; gula ad alimentum, canna ad vocem; jecur ad excandescentiam, & visus ad amorem, & stomachus ad commoliendum, & splen ad contusionem, & intestina ad odium, & concupiscentia ad zelotypiam, & renes ad agitationes, & cor perficit, & anima superior est omni-

לשינה . והמרה לקנאה . והכליות מחשבות . והלב גומר . והנפש למעלה מכולם . ואת יוצאה ונגזלת וחומסת לכך נאמר נפש כי תחטא בשגגה . ומה אם בשגגה חייבת חטאת וצריכה כפרה מזיד לא כל שכן . תנו רבנן בני ישראל מביאין חטאת ואין הגרים מביאין חטאת ואין צריך לומר מצות שלא נצטוו עליהם בני נח אלא אפילו מצות שנצטוו עליהם בני נח . נפש . לרבות גרים ועבדים . כי תחטא בשגגה . על השגגה הוא מביא ואינו מביא על הזדון . מכל מצות יהוה . ולא מצות המלך ולא מצות בית דין . דבר אחר מכל מצות יהוה ולא כל מצות יהוה פרט לשמיעת הקול ולבטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו . יכול שאני מוציא מצות עשה שבכרת תלמוד לומר מכל מצות יהוה ריבה ואי זו היא מצות עשה שבכרת היה משמש עם הטהורה ואמרה לו טמאה אני פירש מיד חייב שיציאתו הנאה לו כביאתו כיצד יעשה נועץ ארבעת גודליו בקרקע עד שימות האבר ופורש . וכן בעבודה זרה כסבור הוא שבית כנסת היא והשתחוה לו . וכן בעריות אשתו ואחותו בבית כסבור לבוא על אשתו ובא על אחותו . מכל . לרבות כל שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת . ועשה מאחת מהנה . עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון נח מנחור דן מדניאל וגד מגדיאל . רבי יהודה אומר אפילו כתב שני אותיות והם שם אחד כגון תת שש רר גג חח . רבי יוסי אומר ועשה אחת מהנה פעמים שהוא חייב חטאת אחת על כולם , פעמים שחייב על כל מלאכה ומלאכה , בברייתא ומפורש במסכת שבת . אם הכהן המשיח יחטא . ולא כשהוא הדיוט , לאשמת העם , דינו כאשמת העם מה

nibus ; & egreditur , & rapit , & violentiam facit ; Idcirco dictum est : *Anima quum peccaverit per errorem* ; Si per errorem tenetur , & indiget expiatione , per contumaciam quanto magis ? Tradiderunt sapientes nostri : Filii Israel afferunt sacrificium pro peccato , at peregrini non afferunt sacrificium pro peccato ; Neque dici oportet propter præcepta , quæ non sunt mandata Noachidis , sed etiam propter præcepta , quæ mandata sunt Noachidis . *Anima :* Ad includendum proselytos , & servos . *Quum peccaverit per errorem* . Propter errorem adducit , at non adducit per contumaciam : *Ex cunctis mandatis Domini* . Non autem ex mandatis regis , neque ex mandatis Synhedrii . Alia expositio : *Ex cunctis mandatis Domini* . Non autem ex cunctis mandatis Domini : Excludit auditionem vocis , & pronucitationem labiorum , & immunditiem sanctuarii , & ejus sanctitatum ; Crederem posse excludere præcepta affirmativa , in quibus est excommunicatio ? Idcirco dictum est ; *Ex cunctis præceptis* . Includit : Et quodnam est præceptum affirmativum , in quo est excommunicatio ? Qui concumbat cum munda , quæ dicat ; Immunda ego sum ; si statim separetur , reus est ; quia ejus exitus sibi æque jucundus est , ac ejus ingressus ; Quomodo faciet ? Infiget quatuor suos pollices in solo , donec languescat membrum , & tum separabitur . Ita pariter in Idololatria , quando eam putat esse domum congregationis , & se incurvat , & similiter in incestibus uxoris , & sororis in domo , quando putat congredi cum uxore , & congrediatur cum sorore . *Ex cunctis :* Ad includendum omnia , quorum causa propter contumaciam tenentur excidio , & per errorem sacrificio pro peccato . *Feceritque de uno ex illis* . Donec scribat nomen parvum ex nomine magno , nomen quod intelligatur ; נח ex Nachor דן ex Daniel , & גר ex Gadiel . R. Jehuda dicit : Vel si scribat duas literas , quæ nomen unum efficiant ; e. g. חח גג רר שש תת . R. Jose dicit ; *Feceritque de uno ex illis* . Aliquando tenetur uno sacrificio pro peccato pro omnibus ; & aliquando pro singulis operibus : Berajetha explicatur in tractatu *Schabbat* . *Si sacerdos unctus peccaverit* ; Non autem quando fuerit privatus : *Secundum delictum populi :* Ejus ratio juxta delictum populi ; Sicut cœtus non affert nisi propter ignorantiam rei cum errore operis , ita pariter unctus non afferet nisi propter ignorantiam rei cum errore operis . *Offeret pro peccato suo* , quod pec-

ca-

צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם ששגת מעשה. והקריב על חטאתו אשר חטא. כשהוא ממונה אינו מביא חטאתו משעבר. פר יכול זקן תלמוד לומר בן או בן יכול קטן תלמוד לומר פר הא כיצד בן שלשה כדברי חכמים רבי מאיר אומר אף בן ארבעה ובן חמשה כשר אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד. רבי שמעון אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה ועגל וכבש בני שנה בן בקר בן שתי שנים פר בן שלשה שנים. והביא את הפר. פר הוא מביא אינו מביא חילופין. וסמך את ידו על ראש הפר. לרבות פר יום הכפורים לסמיכה. ושחט את הפר לפני יהוה בצפון. ולקח הכהן המשיח. נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה. מה להלן בכלי אף כאן בכלי. מדם הפר מדם הנפש ולא מדם העור ולא מדם התמצית. מדם הפר. דם מהפר יקבלנו. והביא אותו. כשר ולא פסול. אל אהל מועד. למעט קרבנו למצוה יחידית שלא יתן מדמו על מזבח הזהב. וטבל הכהן. ולא מספג. וטבל והזה על כל הזאה טבילה. את אצבעו בדם. מה אצבעו האמורה להלן ימין אף המיומנת שבימין. בדם שיהא בדם כדי טבילה. והזה. לא המטיף. והזה. לא הזורק. מן הדם. מן הדם שבענין. שבע פעמים. ולא שבע טיפים. שבע פעמים שיהא מונה שבע פעמים. לפני יהוה את פני פרכת הקדש. לא על כל הפרכת אלא מכוון כנגד הבדין. ונתן הכהן מן הדם על קרנות הרי שתים ולמטה אומר על קרנות הרי ארבע למדנו שארבע מתנות שבמזבח הפנימי מעכבות לפי שנאמר בפר כהן גדול ובפר העדה קרנות הרי ארבע והיינו דאמרי בסנהדרין נאמרו דמים בפנים ונאמרו דמים בחוץ. מה דמים

cavit. Quando præficitur, non affert pro peccato præterito. *Juvencum*. Crederem ſenem? Idcirco dictum eſt: *Filium*. Si filium, crederem parvulum? Idcirco dictum eſt: *Juvencum*. Quomodo? Triennem juxta verba ſapientum; Rabi Meir dicit: Vel quadriennis, & quinquennis eſt legitimus; ſed decoris gratia non afferunt ſenes. Rabi Simeon dicit: Ubicunque memoratur vitulus in lege ſimpliciter, eſt anniculus: Dictum eſt enim: *Et vitulum, & agnum anniculos*. Filius bovis biennis, juvencus triennis: *Adducet juvencum*. Juvencum adducebat, at non adducebat commutata. *Et imponet manum ſuam ſuper caput juvenci*. Ad includendum juvencum diei expiationum, ut ei manus fuerint imponendæ. *Et mactabit juvencum coram Domino*. In aquilone: *Accipietque ſacerdos unctus*. Memoratur hic acceptio, pariterque ibi memoratur acceptio; ſicut ibi in vaſis miniſterii, ita pariter hoc loco in vaſis miniſterii. *De ſanguine juvenci*. Sanguinem, qui de juvenco eſt, accipiet. *Et inferet illum*. Legitimum, non illegitimum: *In tentorium conventus*. Ad excludendum ejus ſacrificium pro præcepto peculiari, cujus ſanguis non aſpergebatur ſuper altare aureum. *Et intinget ſacerdos*: At non abſterget: *Et intinget, & ſparget*. In ſingulis adſperſionibus erit immerſio: *Digitum ſuum in ſanguinem*: Sicut digitus ſuus ibi dictus erut dexter, ita pariter hoc loco erit dexter. Ut in ſanguine ſatis ſit, ut in eo intingi poſſit. *Et ſparget*. Non ſtillabit. *Et ſparget*. Non fundet: *De ſanguine*. De ſanguine, de quo agitur: *Septies*: Non ſeptem guttas: *Septies*: Ut numeret ſepties: *Coram Domino ante velum ſanctitatis*: Non contra totum velum, ſed directe contra vectes. *Dabitque ſacerdos de ſanguine ſuper cornua*. Ecce duo: Et infra dicitur: *Super cornua*: Ecce quatuor. Docemur, quod quatuor adſperſiones, quæ fierent in altari interiori, impedirent; quia memorantur in juvenco ſacerdotis ſummi, & in juvenco congregationis cornua, ecce quatuor: Et hæc ſunt, quæ dixerunt in tractatu *Sanhedrim*: Memorantur ſanguines interiores, & memorantur ſanguines exteriores; Sicut in ſanguinibus interioribus ſi una adſperſio deficiat, nihil fecit &c. Et ſimiliter legimus in tractutu *Zevachim*; De ſanguine, qui erat adſpergendus ſuper velum, & ſuper altare aureum, una adſperſio impediebat: *Altaris ſuffitus aromatum coram Domino*: At ſacerdos non ſtabat coram Domino. Docemur, quod ſacerdos ſtaret in ſpatio,

האמורים בפנים חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום וכן תנינן בזבחים דמן טעון הזייה על הפרוכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכברת. מזבח קטורת הסמים ומזה על הפרכת אשר באהל מועד. ואת כל הפר ישפוך. ולא יטוף ישפוך ולא יזרוק. אל יסוד המזבח העולה אשר פתח וגו׳. זה יסוד מערבי מיכן שאין מעבירין על המצות לפי שביציאתו מן המשכן ביסוד פתח אהל מועד פוגע ושם היה שופך ביסוד מערבי והיינו דתנן במסכת זבחים שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. ואת כל חלב פר החטאת לרבות פר יום הכפורים. ירים ממנו מן הזבח. את החלב המכסה וגו׳. כאשר יורם משור זבח השלמים מה פרש בזבח השלמים שאינו מפורש כאן אלא מה שלמים לשמן אף זה לשמן. משור זבח השלמים מיעטו מן האליה. והקטירם הכהן על מזבח העולה לא על מזבח הפנימי. ואת עור הפר כולו כשהוא שלם יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם תלמוד לומר על ראשו ועל כרעיו מה ראשו וכרעיו אמורין להלן על ידי ניתוח אף כאן על ידי ניתוח. ושמא תאמר על ידי הפשט. תלמוד לומר וקרבו ופרשו בלא הפשט. והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה שאין צריך שהרי כתיב ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון. ולמה נאמר לו מתנה שניה ונאמר בדשן אל מחוץ למחנה ליתן לו מתנה שלישית. מחנה שכינה ומחנה לוים ומחנה ישראל. אל מקום טהור. שיהא מתוקן שאם היה טמא יטהרנו. אל שפך הדשן ששם היו נותנים את הדשן אל שפך. רבי אליעזר אומר שיהא מקומו משופך מדרון. ושרף אותו הכשר ולא הפסול. על עצים לרבות כל העצים אפילו בקש ובתבן ובגבבה. באש ולא בסיד ולא ברמץ ולא בגיבסוס רותח. ישרף אף על פי שאין

rio, quod erat exterius altari suffitus aromatum, & spargeret super velum: *Quod est in tentorio conventus:* Ad includendum omnia cornua, quæ erant in tentorio conventus: *Et omnem sanguinem juvenci effundet.* At non stillabit: *Effundet.* At non sparget: *Ad fundamentum altaris holocausti, quod est ad ostium &c.* Hoc est fundamentum occidentale. Hinc docetur, non fuisse facienda fasciculatim præcepta; Quia in ejus egressu ex tabernaculo, fundamentum ostii tentorii conventus occurrebat, & ibi effundebat in fundamento occidentali; & hoc est, quod legimus in tractatu *Zevachim:* Reliquias sanguinis effundebat ad fundamentum occidentale altaris exterioris. *Et totum adipem bovis sacrificii pro peccato:* Ad includendum juvencum diei expiationum: *Separabit ab eo;* De victima. *Adipem qui tegit &c. Quemadmodum separatur a bove victimæ pacificorum.* Sicut pacifica suo nomine, ita pariter hoc suo nomine: *De bove victimæ pacificorum:* Excludit caudam. *Et adolebit ea sacerdos super altare holocausti.* Non super altare interius: *Et pellem bovis: Totam,* quando bos erat integer: Crederem quod integrum educeret, & integrum combureret? Idcirco dictum est: *Cum capite ejus, & cruribus ejus:* Sicut caput ejus, & crura ejus ibi memorata per dissectionem, ita pariter hoc loco per dissectionem: Si fortasse dicas per excoriationem. Idcirco dictum est: *Et intestina ejus, & fimum ejus:* Sine excoriatione. *Educetque totum juvencum extra castra.* Quod non erat necesse: Quia dictum est: *Et comburet illum, sicut combussit juvencum primum.* Et cur dictum est? *Ad assignanda illi secunda castra:* Pariterque dictum est in cinere. *Extra castra.* Ad assignanda illi tertia castra: Castra Divinitatis, & castra Levitarum, & castra Israelitarum: *Ad locum mundum:* Ut sit præparatus; si fuerit immundus, purificetur. *Ubi est effusio cineris;* Ubi cinis effunditur. R. Eliezer dicit; Ut locus sit declivis ab austro: *Et comburet illum.* Legitimum, non illegitimum: *Super ligna.* Ad includendum omnia ligna, vel paleam, vel stramen, vel stipulam: *Igne.* Non calce, non cinere ignito, neque gypso ferventi: *Comburet.* Vel si ibi non fuerit cinis: *Quod si:* Ecce addit primo subjecto; Nisi quod juvencus uncti antecedat juvencum congregationis in cunctis suis operationibus: *Tota congregatio Israel.* Congregatio peculiaris in Israel: Et quænam erat? Synhedrium magnum considens in conclavi cæsi lapi-

שם דשן. ואם הרי זה מוסיף על הענין הראשון לא שפר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו כל ערת ישרא עדה המיוחדת בישרא ואיזו זו סנהדרין גדולה בלשכת הגזית שהיו כולן ראויין להוראת ישגו יכול יהו חייבין על שגגת מעשה תלמוד לומר ונעלם אין חייבין דבר על שגגת מעשה שלא ידעו אסורו של דבר והורו בו להתיר. ועשו הקהל על פיהם בשגגת מעשה. ונעלם דבר ולא שתתעלם מצוה כולה כגון שהורו יש נדה בתורה אבל שומרת יום כנגד יום מותר. יש יום שבת בתורה אבל המוציא מרשות לרשות פטור כרמפורש במסכת הוריות. ותניא בתורת כהנים מעיני הקהל ועשו הוריה תלויה בבית דין. ומעשה תלוי בקהל אחת מכל מצות יהוה מצות האמורות במשיח הן מצות האמורות כאן. אשר לא תעשינה ואשם כשם שנפרעין מן היחיד כך נפרעין מן הצבור. ונודעה החטאת ולא שיודעו החטאים אשר חטאו לפי מה שחטאו מביאין חטאו שני שבטים מביאין שני פרים שלשה מביאין שלשה פרים. עליה. מה תלמוד לומר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה. לצרור לגלות ערותה עליה בחייה. מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. אף כאן עד שיורו בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. כגון שהורו על חלב הדקין או שומרת יום כנגד יום או על הוצאת מרשות לרשות בשבת או על השתחויה של עבודה זרה והקריב הקהל לחייב על כל קהל וקהל פר בן בקר לחטאת כדלעיל. וסמכו זקני העדה את ידיהם. מיוחדים שבעדה וכמה הן. וסמכו שנים זקני

dis; Ut omnes digni essent ad docendum: *Errarint*. Crederem quod tenerentur propter errorem operis? Idcirco dictum est: *Et occulta fuerit res*. Non tenentur propter errorem operis, quando non cognoverint rei interdictum, & docuerint ad permittendum, & fecerit congregatio ex eorum dicto propter errorem operis: *Et occulta fuerit res*. Non quod fuerit occultum integrum præceptum; e. g. si docuerint esse menstruatam in lege; sed quæ observat de die in diem est permissa; Esse diem Sabbathi in lege; sed licere educere de loco ad locum; sicut explicatur in tractatu *Horajoth*. Et est traditio in lege sacerdotum. *Ab oculis congregationis, & fecerint*. Doctrina pendet a Synhedrio, & opus a congregatione. *Unum ex omnibus præceptis Domini*. Præcepta, quæ memorantur in sacerdote uncto, sunt præcepta, quæ hoc loco memorantur. *Quæ non sunt facienda; & deliquerint*. Sicut ulciscuntur de privato, ita pariter ulciscuntur de cœtu. *Et innotuerit peccatum*: Non quod per alios innotescat: *Quod peccaverunt*; Secundum id quod peccarunt, afferent: Si peccent duæ tribus, duæ tribus afferent duos juvencos, si tres, tres juvencos afferebant: עליה, pariterque dictum est ibi עליה. *In pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente. Levit.* XVIII. 18. Sicut ibi propter rem, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, ita pariter hoc loco donec doceant rem cujus causa propter contumaciam teneantur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato: e. g. si doceant de adipe intestinorum tenuium, aut de muliere observante de die in diem, de educente de loco ad locum in Sabbatho, aut de adorante Idololatriam: *Tum offerent congregatio*; Ut singulæ congregationes obligentur: *Juvencum filium bovis in sacrificium pro peccato*. Sicut supra dictum est. *Et imponent seniores congregationis manus suas*: Præstantiores, qui sint in congregatione; Et quot sunt? *Et imponent*. Duo: *Seniores*. Duo: Nunquam Synhedrium erat præponderatum; Addebant illis unum: Ecce quinque. Verba R. Jehnda. *Manus suas:* Manum singulorum. Hoc est quod legimus in tractatu *Sanhedrim:* Impositio manuum seniorum, & decollatio vitulæ; & est traditio quod hæc impositio manuum sit impositio manuum seniorum, aut impositio manuum discipuli, quem vocant Rabi, & præficiunt judicem in congregatione; sicuti scri-

שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן
אחר הרי חמשה דברי רבי יהודה. ידיהם.
יד כל יחיד ויחיד . היינו דתנן במסכת
סנהדרין סמיכת הזקנים ועריפת העגלה
ותנא סמיכה וסמיכת הזקנים סמיכת
הזקנים או סמיכת התלמיד שקורין אותו
רבי וממנין אותו דיין בעודו כדכתיב
ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו סמיכה זו
סמיכת הפר . על ראש הפר . פר טעון
סמיכה ואין שעירי עזים צריכים סמיכה
דברי רבי יהודה . ושחט את הפר לפני
יהוה בצפון. והביא הכהן וגו' וטבל הכהן
וגו' ומן הדם וגו' ואת כל חלבו וגו' כולהו
כדמפורש לעיל . ועשה לפר לרבות פר
יום הכפורים . כאשר עשה לפר החטאת
זה פר כהן משיח. כן יעשה לו שנה עליו
ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא
עשה כולו. כדתנן פרים הנשרפים ושעירים
הנשרפים וכו' מתנה אחת מהן מעכבת
לכך נאמר כן יעשה לו . וכפר עליהם אף
על פי שלא סמכו ונסלח לו אף על פי
שלא נתן שיריהם כדתנן שירי הדם היה
שופך על יסוד מערבי אם לא נתן לא
עיכב שנאמר ונסלח להם מכל מקום .
והוציא את הפר חוץ לשלש מחנות
כדלעיל . ושרף אותו כאשר שרף את
הפר הראשון מיכן אמרו פר המשיח ופר
העדה עומדים ; פר כהן משיח קודם לפר
העדה לכל מעשיו . חטאת הקהל הוא
זה בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו.
הוא להוציא שעירי הרגלים שאינן
בשריפה אבל שעיר יום הכיפורים טעון
שריפה שרמז מכניס לפנים . חטאת שיהו
כל מעשיו לשם חטאת. הוא פרט לשרפו
שלא לשמו היינו דכתיב כל הזבחים
שנזבחו שלא לשמן כשרים א' שלא

ptum est *Num.* XXVII. 23. *Imposuitque manus suas super illum, & præcepit ei*. Hæc est impositio manuum super juvencum: *Super caput juvenci*. Juvenco erant manus imponendæ, at hœdo caprarum non erant manus imponendæ. Verba R. Jehuda: *Et mactabit juvencum coram Domino*. In aquilone. *Inferetque sacerdos &c. Intingetque sacerdos &c. Et de sanguine &c. Et omnem adipem ejus &c.* Omnia, sicut supra explicatum est: *Et faciet juvenco*. Ad includendum juvencum diei expiationum; *Sicut fecit juvenco sacrificii pro peccato*. Iste est juvencus sacerdotis uncti. *Sic faciet illi*. Repetit de eo; ad docendum; Si una de cunctis expiationibus desit, nihil fecit: Sicut legimus: *Juvenci comburendi, & hirci comburendi &c.* Una adspersio ex illis impediebat: Idcirco dictum est: *Sic faciet illi. Et expiabit pro eis:* Vel si manus non imposuerint; *Et remittetur illis*. Vel si non effuderit eorum reliquias: Sicut legimus: Reliquias sanguinis effundebat ad fundamentum occidentale: Si non effundat, non impedit: Dictum est enim: *Et remittetur illis*. Omnimode. *Educetque bovem*: Extra tria castra; sicuti supra dictum est: *Et comburet eum, quemadmodum combussit juvencum priorem*: Hinc dixerunt: Si consistant juvencus sacerdotis uncti, & juvencus cœtus; juvencus sacerdotis uncti antecedebat juvencum cœtus in omnibus suis operationibus. *Sacrificium pro peccato congregationis est ipse*: Hæc est constitutio principii, quod omnia sacrificia pro peccato cœtus comburantur: *Ipse*. Ad excludendum hircos festorum, qui non comburebantur: *Sacrificium pro peccato*: Ut omnes ejus operationes fiant nomine sacrificii pro peccato: *Ipse*. Excludit, si comburatur sine suo nomine: Hoc est quod scriptum est: Sacrificia, quæ oblata sint sine suo nomine, sunt legitima, sed non prosunt dominis nomine debiti, excepto sacrificio Paschali, & sacrificio pro peccato omni tempore: *Quando princeps peccaverit*. Dicit Raban Jochanan ben Zachai: Cur exiit Parascha principis ab reliquis? Ad te docendum, quod beata esset generatio, cujus princeps adduceret oblationem sacrificii pro peccato propter errorem suum; si ejus princeps adducebat, dicendum erat, quod afferret privatus: Si propter errorem suum afferebat, multo magis propter ejus contumaciam, postquam fecisset pœnitentiam: Et simile est illi, quod dictum est *Eccles.* VIII. 14. *Sunt justi, quibus mala proveniunt*, qua-

עלו לבעלים לשום חובה חוץ מן הפסח והחטאת בכל זמן . אשר נשיא יחטא אמר רבן יוחנן בן זכאי למה יצאת פרשת נשיא באשר ללמדך שאשרי הדור שנשיא שלו מביא צריך לומר הדיוט . אם על שגגתו הוא מביא קל וחומר על זדונו שחוזר בתשובה ודומה לו אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעולם הזה ושלוה כך מגיע אליהם לצדיקים שלוה בעולם שנוחלין שני עולמות . ועשה אחת מכל מצות יהוה אלהיו שאין על גביו אלא אלהיו זה המלך נאמר כאן יהוה אלהיו ונאמר להלן יהוה אלהיו . דכתיב למען ילמד ליראה את יהוה אלהיו . מה להלן מלך ולא נשיא שבט . אשר נשיא יחטא כשיחטא כשהוא נשיא פרט לקדמות שאם חטא קודם שנתמנה מלך אינו מביא שעיר ועשה אחת לחייב על כל אחת ואחת . חלב שעל הדקין וחלב שעל הקיבה בהיעלם אחד חייב שתי חטאות . חלב ודם בין בהיעלם אחד בין בשני העלמות חייב שתי חטאות . מכל מצות יהוה אלהיו מצות האמורות במשיח ובעדה הן מצות האמורות כאן . מכל מצות יהוה ולא כל מצות יהוה פרט לשמיעת הקול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו . אשר לא תעשנה בשגגה מלמד שהוא מביא על שגגת המעשה ואשם מלמד שהוא מביא אשם תלוי כדין יחידי . או הודע אליו לא שיאמרו לו אחרים . דבר אחר או הודע אליו אפילו אמרה לו שפחתו חטאתו אשר חטא כגון אשתו נדה ואחותו בבית ובעל אחת מהן ואין יודע לו אי זה בעל וכן שבת ויום הכפורים ועשה מלאכה בין השמשות ואין יודע איזה מהן . אכל חלב ונותר ואינו יודע לכך נאמר אשר חטא בה עד שתודע לו חטאתו . מביא את קרבנו בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו . שעיר ולא שעירת עזים ולא חילופין . וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעיר נחשון

quasi opera egerint impiorum : In hoc seculo, & quies est, ita pariter venit ad justos, quies est in mundo, qui hæreditant duos mundos . *Ac fecerit unum ex omnibus præceptis Domini Dei sui .* Cui non sit superior nisi Deus: Iste est rex: Dictum est hic : *Domini Dei sui* ; Et dictum est *Deuter.* XVII. 19. *Dominum Deum suum*: Scriptum est enim : *Ut discat timere Dominum Deum suum*: Sicut ibi designatur rex , ita pariter princeps qui memoratur , est rex , non autem princeps tribus . *Quando princeps peccaverit :* Quando peccet , quum sit princeps ; Excludit tempus antecedens ; Si enim peccet antequam præficiatur rex , non afferet hircum : *Et fecerit unum :* Ut teneatur pro singulis : Si comedat adipem , qui est super intestina tenuia , & adipem qui est super coagulo in una ignorantia, tenetur duobus sacrificiis pro peccato . Si comedat adipem & sanguinem sive in una , sive in duabus ignorantiis , tenetur duobus sacrificiis pro peccato : *Ex omnibus præceptis Domini Dei sui :* Præcepta quæ memorata sunt in uncto, & in congregatione, sunt præcepta quæ hoc loco memorantur : *Ex omnibus præceptis Domini :* Non ex omnibus præceptis Domini : Excludit auditionem vocis , & pronunciationem labiorum , & immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum : *Quæ non sunt facienda per errorem*: Docemur, quod afferret propter errorem operis. *Et deliquerit :* Docemur , quod afferret sacrificium pro delicto dubio , juxta consuetudinem privati . *Vel cognitum fuerit sibi .* Non quod alii sibi dixerint : Alia expositio: *Vel cognitum fuerit sibi*: Vel si ejus ancilla dixerit : *Peccatum suum quod peccavit :* e. g. Si fuerint in ejus domo uxor menstruata, & ejus soror, & cum altera ex iis congrediatur , & ignoret cum qua fuerit congressus: Et similiter si fuerit Sabbathum & dies expiationum , & fecerit opus inter soles , & ignoret, quodnam fuerit ex illis: Si comedat adipem & residuum, & ignoret. Idcirco dictum est: *Quod peccavit*: Donec ei innotescat suum peccatum : *Afferet oblationem suam*. Oblatione sua satisfacit , at non satisfacit oblatione patris sui: *Hœdum*: Non autem capellam caprarum , neque commutationes . *Et imponet manum suam super caput hœdi .* Ad includendum hircum Nachson, quod ei manus imponerentur : *Et mactabit eum:* Non ejus commutatum : Et infra dictum est: *Et mactabit eum:* Non ejus commutatum : Hinc R. Simeon dicebat: Quinque sacrificia pro peccato morien-

לסמיכה . ושחט אותו לא תמורתו ולמטן אומר ושחט אותה ולא וולדה ולא חילופה ולא תמורתה. מיכן היה רבי שמעון אומר חמש חטאות מתות ולד חטאת תמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ונתכפרו בעליה ושעיברה שנתה סימן ותמ̇נ̇ע. במקום אשר ישחט את העולה לפני יהוה בצפון הכתוב קבעו חובה בניין אב לכל חטאות שתהא שחיטתן בצפון שלא לבייש לעוברי עבירה שחוזרין בתשובה מיכן סמכו חמים תפלת לחש שלא להתבייש מן השומעין. חטאת הוא כל מעשיה לשם חטאת הוא פרט לששחטו שלא לשמו . ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו שיקבל בימין . ונתן על קרנות מזבח העולה זה יסוד דרומי לפי שכשם שבצאתו מן ההיכל נותן על יסוד מערבי בסמוך לו כך בירידתו מן הכבש אינו נותן את הדם אלא על היסוד הסמוך לו ואיזה זה יסוד דרומי . ואת כל חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח השלמים . תותב קרום ונקלף . וכפר עליו שתהא כפרה לשמו ושלא יכפר לשנים כאחת. ואם נפש אחת תחטא הרי אלו מעוטין . העושה על פי עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת בית דין. כיצד הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות יהוה כדמפורש במסכת הוריות והכי נמי בתורת כהנים ומסקנא העושה מפי עצמו חייב מפי הוראת בית דין פטור . רבי שמעון מוסיף. הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן והלך ועשה על פיהם פטור. מעם הארץ פרט למשיח שהוא בפר . מעם הארץ פרט לנשיא שהוא בשעיר. בעשותה העושה כולה ולא העושה מקצתה . כיצד שנים אוחזין במלגז ולונזים . בכרכר ושובטים בקולמוס וכותבים בקנה והוציאו לרשות הרבים וכו׳ במסכת שבת. אחת ממצות יהוה

rientur; filius sacrificii pro peccato, & sacrificium pro peccato, cujus domini mortui sint, & cujus domini expiati sint, & cujus annus præterierit: Et signum est ותמ̇נ̇ע. *In loco quo mactaverit holocaustum coram Domino*. In aquilone: Textus constituit ex debito: Constitutio principii in omnibus sacrificiis pro peccato, quod eorum mactatio fieret in aquilone, ne pudor esset peccatoribus postquam fecissent pœnitentiam: Hinc confirmarunt sapientes orationem occultam, ne puderet ex audientibus: *Sacrificium pro peccato est ipse:* Ut omnes ejus operationes fierent nomine sacrificii pro peccato: *Ipse*; Excludit, si sine suo nomine fuerit mactatus: *Accipietque sacerdos de sanguine sacrificii pro peccato digito suo*; Quod dextra acciperet: *Et dabit super cornua altaris holocausti:* Hoc est fundamentum australe; etenim sicut in suo egressu de templo dabant super fundamentum occidentale, quod sibi erat præ ceteris proximum, ita pariter in suo descensu de ponte, non dabat sanguinem nisi super fundamentum, quod sibi esset proximum: Et quodnam erat? Fundamentum australe. *Et omnem ejus adipem adolebit super altare, sicut adipem oblationis pacificorum:* Qui habebat tegumentum, & membranam, & excoriabatur: *Et expiabit pro eo*. Ut expiatio sit suo nomine; ne simul pro duobus expiet. *Quod si anima aliqua peccaverit:* Istæ sunt exclusiones: Si faciat ex dicto suo, tenetur, non autem si faciat ex dicto doctrinæ Synhedrii. Quomodo? Si doceat Synhedrium ad transgrediendum unum ex omnibus præceptis Domini; sicut explicatur in tractatu *Horajoth*, pariterque in *Lege Sacerdotum*; Et concluditur. Qui facit ex dicto sui ipsius tenetur, si ex dicto doctrinæ Synhedrii, absolvitur: R. Simeon addit: Si doceat Synhedrium, & cognoscat, quod erraverit, & pœnituerit, sive attulerint sive non attulerint suam expiationem, si faciat ex eorum dicto, absolvitur: *De populo terræ*. Excludit unctum, qui juvenco expiatur; *De populo terræ*. Excludit principem, qui hœdo expiatur: *Faciendo*. Si totum, non autem si partem faciat: Quomodo? Si duo apprehendant furcam, & colligent; Si virgam, & excutiant, si calamum, & scribant, si cannam, & educant in locum publicum &c. Sicut exponitur in tractatu *Schabbath*: *Unum ex præceptis Domini*. Quæ supra memorantur in uncto. *Quæ non sunt facienda*. Si pœniteat consilii sui; afferet oblationem pro suo errore:

הזכורים למעלה במשיח אשר לא תעשינה. השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו. מצות יהוה ולא מצות המלך ולא מצות בית דין מצות האמורות במשיח ובעדה ובנשיא הן האמורות כאן. אשר לא תעשינה מלמד שהוא מביא אשם תלוי. או הודע אליו ולא שיאמרו אחרים יכול אף על פי שאינו מכחיש תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו והביא קרבנו שעיר עזים תמים מה חטאת עב' זר' בשעירה והיא בת שנתה אף כל חטאות בשעירה והיא בת שנתה. וסמך את ידו על ראש החטאת. לרבות חטאת עב'זר' לסמיכה. ושחט את החטאת וגו'. שלא תהא שחיטתה אלא בצפון. ולקח הכהן מדמה באצבעו מיכן אמרו שחט בצפון וקיבל בדרום פסול. עד שישחט בצפון ויקבל בצפון. ואת כל דמה ישפוך. שאם קיבל דם החטאת בארבעה כוסות ונתן מזה אחד ומזה אחד שכולן נשפכין על היסוד. ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים מה בזבח השלמים חלב תותב קרום ונקלף ושתי כליות ויותרת הכבד אף כאן כן. וכפר עליו שתהא כפרה לשמו. ואם כבש יביא קרבנו. אמר רבי שמעון אף על פי שהכבשים קודמין לעזים בכל מקום לא מפני שהן מובחרין תלמוד לומר ואם עז קרבנו מלמד ששניהן שקולין. כיוצא בו תורין קודמין לבני יונה בכל מקום יכול מפני שהן מובחרין מהם תלמוד לומר ובן יונה או תור לחטאת מלמד ששניהם שקולין יכול שכבוד האב קודם לאם בכל מקום האב עדיף מכבוד האם תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולין אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. יביא.

rore: *Præceptis Domini*. Non autem præceptis regis, neque præceptis Synhedrii; Præcepta quæ memorata sunt in uncto; & in congregatione, & in principe, memorantur in hoc loco. *Quæ non sunt facienda*. Docemur, quod afferret sacrificium pro delicto dubio. *Vel cognitum fuerit sibi*. Non autem si alii dixerint: Crederem vel si non negaret? Idcirco dictum est: *Vel cognitum fuerit sibi peccatum suum*. *Afferet oblationem capellam caprarum perfectam*: Sicut in sacrificio pro peccato Idololatriæ erat capella, & annicula, ita pariter in omni sacrificio pro peccato erat capella, & annicula. *Et imponet manum suam super caput sacrificii pro peccato*. Ad includendum sacrificium pro peccato Idololatriæ, quod illi essent manus imponendæ: *Et mactabit sacrificium pro peccato &c.* Ne ejus mactatio fiat nisi in aquilone: *Accipietque sacerdos de ejus sanguine digito suo*: Hinc dixerunt, si mactet in aquilone, & accipiat in austro, est illegitimum, donec mactet in aquilone, & accipiat in aquilone: *Et omnem ejus sanguinem effundet*: Si accipiat sanguinem sacrificii pro peccato quatuor calicibus, & de hoc unam fecerit adspersionem, & de altero alteram, quod omnes effunderentur super pavimentum: *Et omnem ejus adipem removebit, sicut removit adipem desuper victima pacificorum;* Sicut in victima pacificorum adeps, qui tegumentum, & membranam habet, & excoriatur, & duo renes, & reticulum jecoris, ita pariter hoc loco: *Et expiabit pro eo:* Ut expiatio fiat ejus nomine. *Quod si agnum attulerit oblationem suam*. Dicit Rabi Simeon. Agni semper antecedant capras, non quod sint præstantiores: Dictum est enim: *Si autem capra fuerit oblatio ejus:* Docemur ambos fuisse æquales: Huic simile: Turtures semper præcedunt filios columbæ; Crederem fuisse præstantiores? Idcirco dictum est *Levit.* XII. 7. *Et pullum columbæ, aut turturem in sacrificium pro peccato*. Docemur ambos fuisse æquales: Pater semper præcedit matrem: Crederem quod honor patris excellat præ honore matris? Idcirco dictum est *Levit.* XIX. 4. *Unusquisque matrem suam, ac patrem suum timete*. Docemur ambos esse æquales: Sed dixerunt sapientes, pater semper præcedit matrem, quia ipse & ejus mater debent honorare patrem: *Attulerit:* Pariterque scriptum est: *Adducet eam*. Docemur: Si separaverit sacrificium suum pro peccato, & amissum fue-

וכתיב יביאנה מלמד שאם הפריש
חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה
ואחר כך נמצאת הראשונה שתיהן
עומדות מנין שיביא את זה שירצה
תלמוד לומר יביא . יכול יביא שתיהן
תלמוד לומר יביאנה אחת ולא שתים.
וסמך ידו על ראש החטאת . לרבות
חטאת נזיר וחטאת מצורע וחטאת מטמא
מקדש לסמיכה . ושחט אותה לחטאת
שתהא שחיטתה לשם חטאת . ולקח
הכהן מדם החטאת. שיהא קיבול דמה
לשם חטאת . וכפר עליו הכהן שתהא
כפרה לשם חטאת . מיכן אמרו שחט
שלא לשמה קיבל שלא לשמה הילך
שלא לשמה זרק שלא לשמה פסול,
ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב
הכשב מזבח השלמים מה פירש
בכשבים שלמים חלב תותב קרום ונקלף
שתי כליות ויותרת אף כאן כן . וכפר
עליו מה תלמוד לומר וכפר וכפר וכפר
לפי שצריך ליתן ארבע מתנות ואם לא
נתן אלא שלש . וכפר . אף על פי לא
נתן אלא שתים וכפר אף על פי שלא
נתן אלא אחת וכפר וכפר. חד כאשר
נשיא יחטא . חד ואם נפש אחת . חד
ואם כבש יביא קרבנו כתוב וכפר בשלשתן
והן על מזבח העולה . והיינו דאמרי בית
הלל נאמרו דמים מלמעלה ונתן על
קרנות המזבח ונאמרו דמים למטה ואת
כל הדם ישפוך אל יסור המזבח והוא
בשפיכה אחת כן דמים של קרנות דיו
במתנה או בלך לדרך הזורקין חטאת
וארבע קרנות ממתנות שמזבח הזהב
שארבעתן מעכבות כמו שאמר למעלה
בפרים הנשרפים . ואל יוכיח זוהמתן
דמים של יסוד שאינו חטאת על ארבע
הקרנות אלא שפיכות דמים ליסוד לפיכך

fuerit, & aliud pro eo separaverit, & postea inventum fuerit primum; amboque adstent, unde probatur quod possit afferre, quod libuerit? Ex eo quod dictum est. *Adtulerit*. Crederem quod posset ambo afferre? Idcirco dictum est: *Adducet eam*. Unum non duo. *Et imponet manum suam super caput sacrificii pro peccato*. Ad includendum sacrificium pro peccato Nazyræi, & sacrificium pro peccato leprosi, & sacrificium pro peccato immunditiei sanctuarii & ejus sanctitatum, quod illis essent manus imponendæ: *Et mactabit ipsum in sacrificium pro peccato:* Ut mactatio fiat nomine sacrificii pro peccato: *Accipietque sacerdos de sanguine sacrificii pro peccato:* Ut acceptio sanguinis fiat nomine sacrificii pro peccato. *Et expiabit pro eo sacerdos*. Ut expiatio fiat nomine sacrificii pro peccato: Hinc dixerunt: Si mactet sine suo nomine, si accipiat sine suo nomine, si incedat sine suo nomine, si spargat sine suo nomine, est illegitimum. *Et omnem ejus adipem removebit, sicut removit adipem agni de victima pacificorum*. Quid exprimitur in agnis pacificorum? Adeps, qui tegumentum & membranam habet, & excoriatur, duo renes, & reticulum jecoris, ita pariter in hoc loco. *Et expiabit pro eo*. Cur dictum est: *Et expiabit, & expiabit, & expiabit?* Quia quatuor adspersiones erant faciendæ; Si non fecerit nisi tres; *Et expiabit*. Vel si non fecerit nisi duas: *Et expiabit:* Vel si non fecerit nisi unam: *Et expiabit, & expiabit, & expiabit:* Una; *Quando princeps peccaverit;* Altera: *Quod si anima aliqua*. Et altera: *Quod si agnum attulerit oblationem suam:* Scriptum est: *Et expiabit:* In cunctis tribus locis: Et adspergebantur super altare holocausti: Hoc est, quod dixit schola Hillel: Memorantur sanguines superiores: Dictum est enim: *Dabitque super cornua altaris*. Pariterque memorantur sanguines inferiores: Dictum est enim: *Et omnem sanguinem effundet ad fundamentum altaris:* Quod una effusione perficiebatur; ita pariter adspersio sanguinum super cornua una erat sufficiens. Aut hoc modo Qui consulto peccant, & super quatuor cornua fiant adspersiones, quæ fiebant in altari aureo, cujus quatuor adspersiones impediebant, sicut dictum est supra in juvencis comburendis; neque probet adspersio sanguinum fundamenti, quia sanguis sacrificii pro peccato non adspergebatur super quatuor cornua; sed sanguines effundebantur ad fundamentum;

צריך לומר וכפר וכפר וכפר שלשה פעמים וכו' הילכתא.

סליק פיסקא

ונפש כי תחטא. הסמיך חטאת היחיד לחטאת יחיד. כי תחטא עיקר החטאת התלוי בנפש. ושמעה קול אלה. אין אלה אלא שבועה. וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה אין לי אלא באלה שיש בה שבועה ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלא בשבועה שיש בה אלה תלמוד לומר ושמעה קול אלה עד שישמעו מפי התובע ולא מפי עבדו ולא מפי בנו ולא מפי שלוחו עד שיאמר להם הנתבע משביע אני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידו. ושמעה קול אלה עד הראוי להעד ולא שיהא קרוב או פסול או עד מפי עד שנאמר והוא עד הכשר לעדות· דבר אחר ושמעה קול אלה והוא עד שקדמה עדות לשבועה ולא בזמן שקדמה שבועה לעדות. שאם השביעם לכשתדעו לי עדות תבואו ותעידוני אינם חייבין ומנין שאינו מדבר אלא בתביעת ממון אמר רבי אלעזר נאמר כאן אויין ונאמר כאן אויין בפקדון מה אויין אמורין בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויין אמורין כאן בתביעת ממון. או ראה או ידע. רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר והוא עד או ראה לא אמרתי אלא שאיפשר לה להתקיים בידיעה שלא בראייה ובראייה שלא בידיעה. ואיזו זו תביעת ממון ידע שהודה בפניו ראה שראה ממש. השביעו חמשה פעמים חוץ לבית דין

tum; Idcirco dicendum erat: *Et expiabit*, *& expiabit*, *& expiabit* tribus vicibus &c.

Finis textus.

Quum autem anima peccaverit. Proximum est peccatum privati peccato privati. *Quum peccaverit*: Radix peccati dependet ab anima. *Et audierit vocem juramenti*. Non significat אלה nisi juramentum. Et sic dictum est *Num.* v. 21. *Et adjurabit sacerdos mulierem adjuratione maledictionis*. Non probo nisi de adjuratione in quo sit juramentum; unde probatur ut consideretur juramentum, cum quo non sit adjuratio, sicut juramentum, cum quo sit adjuratio? Ex eo quod dictum. *Et audierit vocem juramenti*. Donec audiat ex ore postulantis, non autem ex ore servi sui, neque ex ore filii sui, neque ex ore legati sui, quamvis dixerit postulans. Adjuro vos, si cognoscatis vos mihi testimonium, ut veniatis, & testificemini. *Et audierit vocem juramenti*. Ut sit testis conveniens ad testificandum: Ne sit proximus, aut illegitimus, aut testis ex ore testis: Dictum est enim: *Et ipse testis*. Legitimus ad testificandum: Alia expositio: *Et audierit vocem juramenti*, *& ipse testis*. Quando testificatio præcesserit juramentum, non quando juramentum præcesserit testificationem: Si enim eos adjuret: Testificamini mihi testimonium; venite & testificamini mihi: non tenentur: Et unde probatur quod non loquatur nisi de petitione facultatum? Dicit R. Eliefer; Memorantur hic particulæ disjunctivæ, pariterque memorantur particulæ disjunctivæ in deposito, sicut ibi non agitur nisi de petitione facultatum, ita pariter hoc loco, *Vel vidit vel cognovit*: R. Jose Galilæus dicit: Cur dictum est: *Et ipse testis*, *aut vidit*? Non dixi; quod impossibile sit confirmare notitiam sive visione, neque visionem sive notitia: Et quænam est? Petitio facultatum: *Cognovit*. Quod confiteatur ore suo: *Vidit*; Quod absolute viderit: Si quinquies adjuraverit extra Synhedrium, & confiteatur, crederem quod teneretur? Idcirco dictum est: *Et ipse testis*, *aut vidit*, *aut cognovit*, *si notum non fuerit*, *portabit peccatum suum*. Non dixi nisi de loco, ubi si notum non fuerit, quod teneatur sua anima; & ubi est? In Synhedrio. Hinc dixerunt: Si foris jurent, & negent, & venientes in Synhedrium confiteantur, liberi sunt; Si confitentur foris,

והודה יכול יהו חייבים תלמוד לומר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. לא אמרתי אלא במקום שאם אינו מגיד מתחייב זה בנפשו ואי זה זה, זה בבית דין מיכן אמרו השביעי בחוץ וכפרו ובאו לבית דין והודו פטורים . הודו בחוץ ובבית דין כפרו חייבים כפרו שניהם כאחת שניהם חייבין בזה אחר זה הראשון חייב כפר אחר והודה אחר הכופר חייב . היו שתי כתי עדים כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן. אם לא יגיד . נדרש לו ונדרש בלמ״ד ובאל״ף ופירושו אם לו לבעל הדין לא יגיד . ונשא עונו שאם השביע עליו והלך והודה חוצה לו פטור מן השבועה אינו נפטר מן השבועה עד שיגיד למי שהשביעו . או נפש אשר תגע בכל דבר טמא . זקנים הראשונים היו אומרים יכול אם יגע אדם בנוגע טמאות יהא חייב תלמוד לומר בנבלת חיה טמאה מהאילו מיוחדים. שהם אבות הטמאות יצא דבר שאינו אב הטומאה רבי עקיבא אומר יכול אפילו יגע באכלין ומשקין ובכלי חרש יהא חייב תלמוד לומר בבהמה מה בהמה מיוחדת שהיא אב הטומאה יצאו אלו שאינן אב הטומאה וכשהוא אומר בכל דבר טמא לרבות השורף פרה ופרים והמשלח השעיר שהן מטמאים בהמה . בכל דבר טמא לרבות הסבכות והפרעות והקיר ואילן המסיך על הארץ . פרעות . אלו אבנים היוצאות מן הקיר . בנבלת חיה טמאה אפילו כזית ממנה בנבלת בהמה טמאה להוציא קרניה ושערה . בנבלת שרץ

foris, & negent in Synhedrio, rei sunt. Si negent ambo simul, ambo rei sunt; Si alter post alterum, primus tenetur; si alter neget, & alter fatetur, negans tenetur; Si sint duæ classes testium; si neget prima, & postea neget secunda, ambæ tenentur, quia testimonium per ambos poterat confirmari: *Si notum non fuerit*: Inquiritur ab eo, & inquiritur cum אל״ף למ״ד. Et exposuerunt; Litiganti *si notum non fuerit. Portabit peccatum suum*. Si illum adjuret, & ille foris fateatur, liber est a juramento; at non liber est a juramento, donec notum faciat illi, qui se adjuravit. *Aut anima quæ tetigerit ad omnem rem pollutam*: Prisci senes dicebant: Crederem vel siquis tangat ad tangentem immundities, quod teneatur? Idcirco dictum est. *Vel cadaver animalis polluti*. Per se specificatur, quod sint patres immunditierum. Excluditur quod non est pater immunditiei. R. Akiba dicit: Crederem si quis attingeret cibos & liquores, & vasa testacea, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Jumenti*: Sicut jumentum est peculiare, quod sit pater immunditiei, excluduntur ista, quæ non sunt pater immunditiei: Quando vero dicit. *Omnem rem pollutam*. Ad includendum conburentem vaccam, & juvencos, & emittentem hircum, qui polluuntur jumento. *Omnem rem pollutam*. Ad includendum sepimenta, & tegumenta, & pariete, & arborem, & quod operit terram. Tegumenta sunt lapides eminentia depariete. *Cadaver animalis polluti*. Vel in quantitate olivæ ex eo: *Cadaver jumenti polluti*. Ad includendum ejus cornua, & pilos: *Cadaver reptilis polluti*. Ad includendum ejus ungulas, & commixtionem. *Et absconditum fuerit ab eo*; Et ipsi abscondita fuerit immundities, at non fuerit absconditnm sanctuarium &c. Exponitur in tractatu Shebuhoth. *Aut qui tetigerit immunditiem hominis*. Hic est mortuus. *Immunditiem hominis*. Hæc est immundities mortui. *In omni immunditie ejus*. Ad includendum seminifluos, & seminifluas, & menstruatas, & puerperas. *Qua polluatur*. Ad includendum maritum menstruatæ. *Qua*. Ad includendum absorbentem cadaver volucris mundi, quad polluat vestes, dum est in oesophago. Et unde probatur, quod non loquatur, nisi de immundltie sanctuarii & ejus sactitatum? Ex eo quod scriptum est. *Quia sanctuarium Domini polluit*. Pariterque scriptum est. *Et anima quæ comederit carnem de victima paci-*

טמא לרבות צפורן ועירובן ונעלם ממנו והוא שנעלם ממנו טומאה ולא נעלם ממנו מוקדש וכו'. מפורש במסכת שבועות. או כי יגע בטומאת אדם זה המת טומאת אדם זה טמא מת לכל טומאתו לרבות זבין וזבות נדות ויולדות אשר יטמא בה. לרבות בועל נדה בה לרבות בולע נבלת עוף טהור שהוא מטמא בגדים בבית הבליעה ומנין שאינו מדבר אל בטומאת מקדש וקדשיו דכתיב כי את מקדש יהוה טמא. וכתיב והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אף חיוב קרבן האמור כאן בטומאת מקדש וקדשיו. ונעלם ממנו. רבי אומר מכלל דהוה ליה ידיעה והוא ידע הרי שתי ידיעות אינו חייב אלא עד שיהא בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתים. או נפש כי תשבע וגו' אינו חייב על המהרהר עד שיבטא בשפתיו להרע או להטיב מה הטובה רשות אף הרעה רשות להרע לאחרים שאינו חייב אלא בנשבע להרע לעצמו כי הא דאמר רבי יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי. וכן הוא אומר נשבע להרע ולא ימיר. או להטיב לאחרים הוא חייב ולא להרע יכול לעבור על המצוה והוא חייב קרבן תלמוד לומר להרע או להטיב מה הטובה רשות אף הרעה רשות. הנשבע לבטל את המצוה שאם עבר לבטל את המצוה מלקין אותו ומקיים את המצוה אבל נשבעין לקיים את המצוה כדי לזרז את עצמו וכן אמר דוד נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. ומנין אפילו דברים שאין בהם הרעה והטובה כגון אזרוק צרור לים ושלא אזרוק. תלמוד לומר לבטא בשפתים. לכל אשר יבטא האדם להביא. את שאמר אוכל ושלא אוכל אכלתי ושלא אכלתי האדם בשבועה פרט לאנוס. ונעלם ממנו פרט למזיד שמזיד אינו בקרבן אלא במלקות ארבעים מיכן אמרו חכמים אל תהי פורץ בנדרים שמא תמעול בנדרים. והיה כי יאשם לאחת מאלה מלמד שהוא טעון וידוי מה וידוי האמור בשעיר המשתלח עד שהוא חי מתודה עליו אף וידוי האמור בשעיר כאן עד שהוא חי מתודה עליו. אשר חטא עליה. מלמד שטעון סמיכה. והביא אף לאחר יום

pacificorum. Ita pariter tenetur sacrificio, quod hic dictum est propter immunditiem sanctuarii & ejus sanctitatum. *Et absconditum fuerit ab eo*. Consequitur, quod illi sit notitia: *Et ipse cognoverit*. Ecce duæ notitiæ. Non tenetur, donec sit ei notitia in principio & notitia in fine, & ignorantia in medio: *Aut anima quæ juraverit &c.* Non tenetur propter cogitationem, donec pronunciaverit labiis suis. *Ad malefaciendum, & ad benefaciendum*. Sicut beneficentia ex arbitrio, ita pariter malefacientia ex arbitrio: *Ad malefaciendum* aliis, non tenetur, nisi juraveit malefacere sibimet: Hoc enim dicebat R. Jochanan: Sum in jejunio, donec veniam in domum meam: Et sic dictum est: *Psal.* xv. 5. *Qui jurat proximo suo, & non decipit*. *Aut ad benefaciendum* sc. aliis, tenetur, non autem ad malefaciendum. Crederem vel si juraverit transgredi præcepta, quod teneatur sacrificio? Idcirco dictum est: *Ad malefaciendum, aut ad benefaciendum*: Sicut beneficentia ex arbitrio, ita pariter maleficentia ex arbitrio: Si juret abolere præcepta; si enim peccet, ut transgrediatur præcepta, vapulat, & confirmatur præceptum; sed juret confirmare præcepta, ad excitandum seipsum. Et sic dixit David *Psal.* CXIX. 106. *Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ*: Et unde probatur vel in rebus, in quibus non sit beneficentia, & maleficentia; e. g. si quis jurer spargere fasciculum in mare, & non spargat? Ex eo quod dictum est: *Pronunciationem labiorum*: *Juxta omnia, quæ pronunciat homo*. Ad includendum qui dicat; Comedam; & non comedit; Comedi; & non comedit: *Homo juramento*. Excludit coactum: *Et absconditum fuerit ab eo*. Excludit qui consulto agat; qui enim consulto agit, non tenetur sacrificio sed quadraginta verberibus. Hinc dixerunt sapientes: Ne sis impudens in votis, ne prævariceris in votis: *Erit autem cum reus fuerit in uno ex istis*: Docemur, quod obligaretur ad confessionem; sicut confessione memorata in hirco emissario, dum esset vivus, super eo confitebatur; ita pariter in confessione hoc loco in hirco memorata, donec esset vivus, super eo confitebatur. *Id in quo peccavit*: Docemur, quod obligaretur ad impositionem manuum: *Et adducet*. Vel post diem expiationum: *Sacrificium suum pro delicto Domino pro peccato suo, quod peccavit*: Sicut in sacrificio suo pro peccato permissa erat fœmina, ita pariter

הכפורים את אשמו ליהוה לחטאתו אשר חטא מה חטאתו מותרה נדבה אף אשמו מותרו נדבה. נקבה ולא טומטום מן הצאן ולא הפלגס שיצא מכלל כבש . ולכלל איל לא בא , כשבה או שעירת עזים לחטאת אחת הוא מביא ואינו מביא שתים , וכפר עליו הכהן מחטאתו . על חטאתו שאם הפריש מעות לכשבה או לשעירה והעני מביא עוף העשיר ירבה כשבה או שעירת עזים . ואם לא תגיע ידו די שה אין אומרים לו ללות או לעשות אלא עד שיגיע ידו יש לו שה ואין לו צרכיו. מנין שיביא קרבן עני תלמוד לומר די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה לחטאת שתים מביא אחת אינו מביא אחד לחטאת ואחד לעולה שתהא מקרים חטאת לעולה כדי שיתכפר בחטאתו ואחר כן מביא דורון עולתו . והביא אותו אל הכהן שיפרישם הוא ואחר כן יביאם אל הכהן מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן. והקריב את אשר לחטאת בניין אב לכל החטאות הבאות עם העולות שיהו קודמות לעולות הבאות עמהן . ומלק את ראשו מלמד מול הרואה את העורף וכן הוא אומר והוא יושב ממולי ולא יבדיל ואם הבדיל פסול . והזה מדם החטאת על קיר וגו׳ מעצמה של חטאת על קיר המזבח לא על קיר הכבש ולא על קיר היסוד ולא על קיר ההיכל והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח זה קיר התחתון חטאת הוא שיהא כל מעשיו לשום חטאת . הוא פרט לשמלקו שלא לשמו . ואת השני יעשה עולה כמשפט . כמשפט עולת בהמה מה עולת בהמה מן החולין וביום וביד ימנית אף עולת העוף כן. רבי ישמעאל אומר ארבעה עולות כמשפט עולת העוף ממול ערפו . ואם לא תשיג ידו לשתי תורים. אמר רב יהודה חביבה מצוה בשעתה שמיד הוא מביא עשירית האיפה ואין ממתינין לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה. והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה אחת מעשרה לשלש סאין שהם שבעה רבעים ועוד האיפה שלשה סאין סאה ששה קבין קב ארבעה לוגין לוג ששה בצים וסימן גו״ו . סלת מן החטים

riter in sacrificio suo pro delicto permissa erat fœmina. *Fœminam*: Non obstructum. *De ovibus*: Non vervecem: Etenim exiit de genere agni, at in genus arietis non ingreditur: *Agnum, aut capellam caprarum in sacrificium pro peccato*. Unam non duas adducebt: *Et expiabit eum sacerdos a peccato suo*. Id est a peccato suo: Si enim separet numos pro agna, aut capella, & pauper fiat, afferet volucrem, si dives, multiplicet agnam, aut capellam caprarum. *Quod si non attigerit manus ejus agnum*: Ne dicant ei: Mutuare, aut operare: Verum donec attigerit manus ejus, debet afferre agnam; si non habeat quod opus est, unde probatur, quod afferre possit oblationem pauperis? Ex eo quod dictum est: *Agnum: Tunc afferret in sacrificium suum pro delicto, quod peccavit, duos turtures, aut duos filios columbæ*. Pro peccato, duo non unum adducet. *Unum in sacrificium pro peccato, & unum in holocaustum*: Ut sacrificium pro peccato præcedat holocaustum, ut expiaretur sacrificio pro peccato; & postea afferebat donum holocausti sui: *Et afferet illos ad sacerdotem*: Ut ipse separaret, & postea afferret ad sacerdotem: Docemur, quod in iis adducendis ipsis associaretur: *Et offeret eum, qui est in sacrificium pro peccato*. Constitutio principii, quod omnia sacrificia pro peccato, quæ offerebantur cum holocaustis, præcederent holocausta, quæ cum illis adducebantur. *Et unguesecabit caput ejus*. Docemur quod sit contra id quod respicit cervicem: Et sic dictum est *Num.* XXII. 5. *Et ipse sedet e regione mei*. *At non separabit*. Si separet, est illegitimum. *Stillabitque de sanguine sacrificii pro peccato super parietem &c.* Ex ipso sacrificio pro peccato: *Super parietem altaris*. Non super parietem pontis, neque super parietem fundamenti, neque super parietem templi: *Et reliquum de sanguine sparget super fundamentum altaris*. Hic est paries inferior: *Sacrificium pro peccato est*. Ut omnes ejus operationes sint nomine sacrificii pro peccato: *Illud*. Excludit, si alieno nomine unguesecaverit. *Secundum autem faciet holocaustum juxta institutum*: Juxta institutum holocausti jumenti: Sicut holocaustum jumenti afferebatur de profanis & interdiu, & manu dextra, ita pariter holocaustum volucris: R. Ismael dicit: Quatuor holocausta juxta institutum; *Holocaustum volucris e regione cervicis*. *Si vero non attigerit manus ejus ad duos turtures*.

Dicit

לחטאת שיהא הפרש מעות לשום חטאת. לא ישים עליה שמן נותן הוא על שיריה לא ישים עליה שמן ואם נתן פסל. לא יתן עליה לבונה ואם נתן כשר. שנאמר כי חטאת היא מכל מקום ומפני מה בשמן פסול ובלבונה כשר שהלבונה יכול ללקטה והשמן אינו יכול ללקט. רבי יהודה אומר כי חטאת היא הא מנחת כהן גדול טעונה לבונה. והביאה אל הכהן. והקטיר המזבחה שיהא מקטיר לאישים חטאת שתהא מעשיה לשם חטאת הוא פרט לשקמצה שלא לשמה. וכפר עליו מאשר חטא לאחת מאלה להשוות הקלים לחמורים בכבשה או שעירה או בשתי תורים או בעשירית האיפה והיתה לכהן כמנחה שתהא עבודת המנחה של כהן שלו הרי היא לו כמנחת נדבתו מה מנחת נדבתו אינה נאכלת אף עשירית האפה שלו לא תאכל. רבי שמעון אומר והיתה לכהן כמנחה כמנחת ישראל מה מנחת ישראל נקמצת אף זו נקמצת הקומץ קרב לעצמו והשירים קרבין לעצמן. וידבר יהוה אל משה לאמר. הפסיק הענין ליתן רוח למשה רבינו להבין בין פרשה לפרשה. נפש לרבות כהן משיח למעילה. כי תמעול מעל. אין מעילה אלא שיקור והוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם. וחטאה בשגגה. נאמר כאן חטאה ונאמר בתרומה חטא מה חטא האמור בתרומה פוגם ונהנה אף כאן. בשגגה. פרט למזיד אף על פי שיש בה עון מיתה. מקדשי יהוה. קדשים המיוחדים ליהוה יצאו קדשים קלים שאינן מיוחדים לשם. מקדשי יהוה לרבות קדשי בדק הבית. והביא

Dicit R. Jehuda: Amabile eſt præceptum, quod ſtatim poſſit afferre decimam Ephæ; neque expectat dum diteſcat, & adducat agnam, aut capellam. *Afferet oblationem ſuam qui peccaverit, decimam Ephæ.* Unam ex decem partibus trium ſatorum, quæ faciunt ſeptem quartaria; & præterea Epha continebat tria ſata, & ſatum quinque cabos, & cabus quatuor logos, & logus ſex ova; Et ſignum eſt נוּדי. *Similæ.* Ex tritico. *In ſacrificium pro peccato:* Ut ſeparet nummos nomine ſacrificii pro peccato: *Et non ponet ſuper eam oleum:* At poteſt ponere ſuper ejus reliquias: *Non ponet ſuper eam oleum.* Si vero ponat, eſt illegitimum: *Non dabit ſuper eam thus:* Si det, eſt legitimum: Dictum eſt enim: *Quia ſacrificium pro peccato eſt ipſa:* Omnimode: Cur propter oleum eſt illegitimum, & propter thus eſt legitimum? Quia oleum non poteſt colligi, at thus poteſt colligi. R. Jehuda dicit: *Quia ſacrificium pro peccato eſt ipſa:* Ecce munus ſummi ſacerdotis requirit thus. *Et afferet illam ad ſacerdotem: Et offeret ſuper altare:* Ut adoleat ſuper igne: *Sacrificium pro peccato eſt ipſa:* Ut ejus operationes fiant nomine ſacrificii pro peccato. Excludit, ſi illam pugillet ſine ſuo nomine: *Et expiabit eum ſacerdos pro peccato ejus quod peccavit de uno ex iſtis.* Ut æquiparentur levia gravibus in agna, aut in capella, aut in duobus turturibus, aut in decima Ephæ: *Eritque ſacerdoti ſicut munus:* Ut miniſterium muneris ſit ſacerdotis; Ecce erit illi ſicut munus oblationis ſuæ ſpontaneæ; ſicut munus ejus ſpontaneum non comedebatur, ita pariter ejus decima Ephæ non comedebatur. R. Simeon dicit: *Eritque ſacerdoti ſicut munus:* Sicut munus Iſraelitæ: Sicut munus Iſraelitæ pugillo capiebatur, ita pariter hoc pugillo capiebatur; pugillus offerebatur ſeorſim, & ejus reliquiæ ſeorſim offerebantur: *Et loquutus eſt Dominus ad Moſen dicendo:* Definit ſubjectum, ut det ſpatium Moſi magiſtro noſtro conſiderandi inter unam & alteram ſectionem. *Anima.* Ad includendum ſacerdotem unctum in prævaricatione. *Quæ prævaricata fuerit prævaricatione.* Non ſignificat prævaricatio niſi mendacium: Dictum eſt enim 1. *Paral.* v. 25. *Et mentiti ſunt in Deum patrum ſuorum. Et peccaverit per errorem:* Memoratur hic peccatum, & memoratur in ſeparatione peccatum; ſicut in ſeparatione eſt fractura, & uſus, ita pariter hoc loco. *Per errorem:* Excludit, qui conſulto agat, licet in eo ſit

אף לאחר יום הכפורים . איל תמים
בן שתי שנים שאין איל לא לשון קשה
וכן הוא אומר ואת אילי הארץ לקח. מן
הצאן ולא מן הפלגס . בערכך כסף. יכול
אף דינר תלמוד לומר שקלים . יכול
שקלי נחשת תלמוד לומר כסף. אי שקלי
כסף יכול בבליות מדיות קפודקיות
תלמוד לומר בשקל הקודש . סלעים של
שקל צורות . לאשם שיהא הפרש
מעות לאשם . פירוש האשם הוא
הממון. ואת אשר חטא מן הקדש ישלם.
לרבות פחות משוה פרוטה לתשלומין
אבל אין חייבין עליו מעילה בפחות
משוה פרוטה . ואת חמישיתו יוסף
עליו. שיהא הוא וחומשו חמשה . ונתן
אותו לכהן . מלמד שהכהן עצמו מועל .
והכהן יכפר עליו . מלמד שהאיל והאשם
מעכבין ואין החומש מעכב . האשם זו
מעילת הממון . האיל כמשמעו . ונסלח
לו אין משירין לו ליום הכפורים. ואם
נפש . הרי זה מוסיף על ענין הראשון
מלמד שספק מעילות מביא אשם תלוי
דברי רבי עקיבא. ועשתה אחת . לחייב
על כל אחת ואחת שאם בא לפניו
ספק חלב ודם ונותר ופגול בהעלם אחד
חייב על כל אחד ואחד . חלב נותר
ופגול ושמן לפניו אכל אחת מהן ואינו
יודע ודאי איזה מהן אכל מביא אשם
תלוי . ועשתה אחת מכל מצות יהוה
ולא ידע ואשם ונשא עונו . ומה אם
לא ידע ונשא עונו אם ידע לא כל שכן.
רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מה
שכרן של צדיקים לעתיד לבוא צא
ולמד מאדם הראשון שעבר על מצוה
אחת קנס לו מיתה ולדורותיו עד סוף
כל הדורות המקיים כמה מצות על
אחת כמה וכמה שזוכה לו ולדורותיו.
רבי אומר ומה אם ההורג נפש בשגגה
קבע הכתוב נפש הגומל חסד עם אחיו

delictum mortis: *De sanctificationibus Domini:* Quæ sint destinatæ Domino: Excluduntur sanctitates leves, quæ non sunt destinatæ Domino: *De sanctificationibus Domini:* Ad includendum quæ sunt sanctificata instaurationi domus: *Afferat*: Vel post diem expiationum. *Arietem perfectum, biennem*. Quia aries non est nisi ex significatu molesto: Et sic dictum est *Ezech.* XVII. 13. *Et fortes terræ tollet*. *De ovibus:* Non ex vervece. *Juxta æstimationem tuam argenti*. Crederem vel denarium? Idcirco dictum est: *Siclorum*. Crederem siclos æneos? Idcirco dictum est: *Argenti*: Si siclorum argenti; Crederem Babylonicos, Medicos, Cappadocicos? Idcirco dictum est: *In pondere sanctuarii*: Ut sint sicli ponderis Tyriorum. *In sacrificium pro delicto:* Ut separet nummos in sacrificium pro delicto: Separare debet sacrificium pro delicto ex nummis. *Et quod peccaverit in sanctificatione, rependet*. Ad includendum, quod minus valeat pruta ad restitutionem; sed non tenentur prævaricatione in eo, quod minus valeat pruta. *Et quintam partem ipsius addet ei:* Ut ipsum, & quinta ejus pars faciat quinque partes: *Dabitque illud sacerdoti:* Docemur, quod ipse sacerdos possit prævaricari: *Et sacerdos expiabit eum:* Docemur quod aries & sacrificium pro delicto impediant, at quinta pars non impediat: האשם: Hæc est prævaricatio facultatum: *Ariete*. Juxta sensum literalem: *Et remittetur ei*. Non remittunt eum ad diem expiationum. *Si autem anima:* Ecce addit primo subjecto: Docemur, quod si dubitet de prævaricatione afferat sacrificium pro delicto dubio: Verba Rabi Akiba: *Ac fecerit unum:* Ad obligandum pro singulis: Si fuerit coram eo dubium adipis & sanguinis, residui, & abominandi, in una ignorantia, tenetur pro singuli: Si fuerit coram eo adeps, residuum, & abominandum, & pinguedo, & comederit unum ex illis, & certo non sciat, quodnam ex iis comederit, afferet sacrificium pro delicto dubio: *Ac fecerit unum ex omnibus præceptis Domini, & non cognoverit, & deliquerit; portaveritque peccatum suum:* Si quando non cognoscet, portabit peccatum suum, quanto magis quando cognoscet? R. Jose dicit; Si desideras cognoscere, quænam futura sit merces justorum in seculo futuro, exi & disce a primo homine, qui cum transgressus fuerit præceptum unum, acquisivit sibi mortem & generationibus suis usque ad finem omnium generationum, qui observat mul-

והמפרנס את העניים על אחת כמה
וכמה שתתן לו נפשו . רבי אלעזר בן
עזריה אומר הרי הוא אומב כי תקצור
קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה ומה
השוכח ועשה צדקה קבע לו הכתוב
ברכה העושה ברצון עצמו ונותן מתנה
לעני על אחת כמה וכמה . והביא
איל תמים מן הצאן להוציא הפלגס .
בערכך. לאשם. מה ערכך האמור למעלה
בכסף שקלים אף כאן בכסף שקלים
לאשם שיהא הפרש לאשם . וכפר עליו
הכהן על שגגתו אשר שגג שלא נודע לו
בנתים . והוא לא ידע . פרט לשאמרו לו
אחרים . ונסלח לו . הא לא ידע אינו
מתכפר לו עד שיביא אשם ודאי . למה
זה דומה לעגלה ערופה שאף על פי
שנערפה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה
יהרג . אשם הוא אשם אשם ליהוה ·
מלמד על אשם תלוי שאם שחטו וזרק
את דמו ואחר כך נודע לו שחטא או
נודע לו שלא חטא מנין שהוא מותר
באכילה תלמוד לומר אשם הוא מכל
מקים . יכול אף על פי שלא נשחט
תלמוד לומר הוא . מה יעשה לו יצא
וירעה בעדר . אשם אשם ליהוה . יכול
כולו לבדק הבית תלמוד לומר אשם
לכהן . אי אשם לכהן יכול ינתן כולו
לכהן תלמוד לומר אשם ליהוה. הא כיצד
מותיר אשמות נופלים לנרבה ולוקחין בהן
עולות הבשר לשם והעורות לכהנים .
זה מדרש דרש יהוידע הכהן הגדול אשם
הוא אשם אשם ליהוה . נמצאו שני
כתובים קיימים אשם ליהוה ואשם לכהן.
ואומר כסף אשם וכסף חטאות לא יובא
בית יהוה לכהנים יהיו . דבר אחר אשם
אשם ליהוה להביא אשם שפחה חרופה
שיבוא בכסף שקלים לפי שהוא באיל
ומוציא אשם נזיר ואשם מצורע שאינן
באיל ואינן בכסף שקלים . וידבר יהוה
אל משה . נפש כי תחטא ומעלה מעל
ביהוה . אמר רבי לוי קשה גזל של
הדיוט מגזל של גבוה שגזל הדיוט

multa præcepta, quantum ſibi & generationibus ſuis merebit? Rabi dicit; Si quis occidat animam per errorem, ſtatuit textus ut anima rependat, qui miſeretur fratri ſuo, & nutriat pauperes, quanto magis dabit illi animam ſuam? R. Elieſer ben Azaria dicit: Ecce dictum eſt *Deut.* XXIV. 19. *Cum meſſueris meſſem tuam in agro, & oblitus fueris manipulum in agro*. Si quis oblitus ſecerit eleemoſynam, ſtatuit illi textus benedictionem, qui ſponte faciat, & det donum pauperi, quanto magis? *Atque attulerit arietem perfectum de ovibus*. Ad excludendum vervecem. *Juxta æſtimationem ſuam in ſacrificium pro delicto*. Ut ſeparet in ſacrificium pro delicto. *Et expiabit eum ſacerdos pro errore ejus, quem erravit;* Ne in medio illi innoteſcat. *Cum ipſe non cognoverit*. Excludit, cui dixerint alii: *Et remittetur ei:* Ecce ſi cognoſcat, non expiatur donec adducat ſacrificium pro delicto certo: Cuinam hoc ſimile eſt? Vitulæ decollandæ, quæ licet decolletur, & poſtea inveniatur occiſor, occiditur: *Sacrificium pro delicto eſt; delinquendo deliquit in Dominum*. Docemur de ſacrificio pro delicto dubio; ſi enim illud mactaverit, & adſperſerit ejus ſanguinem, & poſtea innotuerit, quod peccaverit, aut innotuerit, quod non peccaverit, unde probatur, quod liceat comedere? Ex eo quod dictum eſt: *Sacrificium pro delicto eſt*. Omnimode. Crederem vel ſi nondum fuerit mactatum? Idcirco dictum eſt: *Ipſe*. Quid de illo faciendum eſt? Exeat & paſcat in grege. *Delinquendo deliquit in Dominum*. Crederem totum impendendum fuiſſe inſtaurationi domus? Idcirco dictum eſt: *Sacrificium pro delicto ad ſacerdotem*. Si ſacrificium pro delicto ad ſacerdotem, crederem totum dandum fuiſſe ſacerdoti? Idcirco dictum eſt: *Deliquit in Dominum*. Quomodo? Reſiduum de ſacrificiis pro delicto impendebatur in oblationem ſpontaneam, ex quo comparabant holocauſta, quorum caro cedebat Deo, & pelles ſacerdotibus: Hoc exponendo expoſuit Jojada ſummus ſacerdos: *Sacrificium pro delicto ipſe; delinquendo deliquit in Dominum*. Deprehenduntur duo textus confirmati. *Deliquit in Dominum: Et ſacrificium pro delicto ad ſacerdotem:* Dictum eſt enim 2. *Reg.* XII. 16. *Argentum ſacrificii pro delicto, & argentum ſacrificiorum pro peccato non inferet ad domum Domini; ſacerdotibus erunt:* Alia expoſitio: *Delinquendo deliquit in Dominum:* Ad includendum ſacrificium pro delicto an-

הקרים חטא למעילה ובגזל הקרש הקרים מעילה לחטא . אמר רבי יוסי בן חנילאי ליהוה להביא קרשים קלים. בן עזאי אומר להביא את השלמים . רבי עקיבא אומר ומעלה מעל ביהוה שכל המכחש בפקרון מכחש בשלישי שביניהם לפי שהמלוה והנושא ונותן בעדים המכחש בעדים מכחש. אבל המפקיד את חבירו ואינו רוצה שתרע בו נשמה אלא הקרוש ברוך הוא ומכחש מכחש בהקרוש ברוך הוא הוי ומעלה מעל ביהוה וכחש בעמיתו . יכול דברים תלמוד לומר בפקרון דבר שהוא של ממון. או בתשומת יד. פירשו רבותינו בבבא מציעא כגון שיחד לי כלי להלואתו שאמר לו מזה יהא פרעונך כגון אפותיקי , או בגזל . שגזלו מידו כענין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי . או עשק את עמיתו . זה עושק שכר שכיר. תנו רבנן עמיתו עמיתו שני פעמים פרט לגבוה פרט לאחרים . וכחש יכול הכחשת דברים שאמר לו לחבירו אכלתי היום והוא לא אכל הלכתי לעיר פלונית והוא לא הלך תלמוד לומר כי תחטא . וכחש שקרם חטא לכחישה כגון האמורים בפסוק בפקרון או בתשומת יר או בגזל או עשק את עמיתו . מה אלו מיוחרין שהן ממון אף כל ממון. או מצא אברה וכחש בה ולא במוצאה. ונשבע על שקר. כגון המערב מים ביין. חול בפול. כיוצא בהן. על אחת מכל אשר יעשה הארם לחטא בהנה מה אלו מיוחרים שאינן קנסות יצאו הקנסות כגון שאמר לו אנסת ופתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי . המית שורך לשורי והוא אומר לא המית. והיה. מיר. והשיב את הגזלה . גזלה הוא משיב אינו אבל אינו משיב תשלומי גזל. אשר גזל. על מה שגזל הוא משלם לא על מה שגזל אביו. לא ישיבנו כל עיקר. תלמוד לומר את העושק . תנן התם הגוזל ומאכיל את בניו ומניח לפניהם פטורין מלשלם

ancillæ desponsatæ, quod afferebatur argento siclorum, quia immolabatur aries; Et excludit sacrificium pro delicto Nazyræi, & sacrificium pro delicto leprosi, quod non expiabatur ariete, neque erat in argento siclorum. *Et locutus est Dominus ad Mosen. Anima quum peccaverit, & prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum*. Dicit R. Levi: Gravior est rapina privati, quam rapina Dei; quia in rapina privati præcedit peccatum prævaricationem, at in rapina sanctuarii præcedit prævaricatio peccatum. Dicit R. Jose ben Chanilai: *In Dominum*. Ad includendum sanctitates leves. Ben Azai dicit: Ad includendum pacifica: Rabi Akiba dicit: *Et prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum:* Etenim qui negat depositum, mentitur in tertium, qui est inter eos; Etenim qui mutuatur, & accipit, & dat adstantibus testibus, si mentiatur, in testes mentitur. Si deponat depositum apud socium suum, & velit, ut nemo sit testis, nisi Deus S. B. & neget, mentitur in Deum S. B. Hinc dictum est: *Et prævaricata fuerit prævaricationem in Dominum, & negaverit populari suo*. Crederem in verbis? Idcirco dictum est: *In deposito*. In re pecuniaria. *Aut in societate manus*. Exposuerunt magistri nostri in tractatu *Bava Metzia*: e.g. si secernat mihi vasa in mutuum: Qui dicat: Ex hoc erit retributio tua, e.g. ex apotheca. *Aut in rapina*. Quod rapiat ex ejus manu. Sicuti dictum est I. *Paral.* XI. 23. *Et rapuit hastam de manu Ægyptii*. *Aut quod injuriatus fuerit popularem suum:* Hæc est injuria mercedis mercenarii. Tradiderunt sapientes: עמיתו עמיתו duabus vicibus. Excludit Deum, excludit extraneos: *Et negaverit*; Crederem negationem verborum, dicens socio suo: Comedi hodie; & ipse non comedit: Ivi in civitatem N. & ipse non ivit? Idcirco dictum est: *Quum peccaverit, & negaverit*. Præcedit peccatum negationem, sicut dictum est in textu: *In deposito, aut in societate manus, aut in rapina, aut injuriatus fuerit popularem suum:* Sicut ista peculiaria sunt, & agunt de re pecuniaria, ita pariter omnia de re pecuniaria. *Aut invenerit amissum aliquod, & negaverit illud:* Non autem in invento: *Et juraverit super mendacio:* e.g. si misceat aquas in vino, pulverem in in faba; & his similia. *In uno ex omnibus, quæ facit homo delinquendo in ipsis:* Sicut ista sunt peculiaria, & in iis non sunt mulctæ; e.g. si illi dicat: Stuprasti, & decepisti filiam meam; & ille re-

רבי שמעון אומר אם היה דבר שיש לו
אחריות חייבין לשלם . אשר עשק . ולא
שעשק אביו . או את הפקרון אשר הפקר
אתו . בזמן שהוא עמו ישלמנו ואם אינו
עמו יפייס על דמיו . או את האבדה
אשר מצא . פרט למציל מן הים ומן הנהר
ומן הגוים ומן הלסטים . או מכל אשר
ישבע עליו לשקר . ושלם . בא ליתן את
האמור למעלה למטה להביא תשומת יד
עליו לשקר . ושלם . אינו משלם לאחר
השבועה . ושלם אותו בראשו ולא תשלומי
כפל . וחמישיתיו . המשלם בראש מוסיף
חומש אבל המשלם תשלומי כפל ותשלומי
ארבעה וחמשה אינו מוסיף חומש .
וחמישתיו מלמד שהוא חומש על חומש
עד שיתמעט החומש משוה פרוטה . יוסף
עליו . שיהא . הוא וחומשו חמשה וזהו
חומש מלגו . לאשר הוא לו יתננו . ולא
יתננו לשלוחו שיולך לו שנאמר לאשר
הוא לו יתננו לשליח בית דין או ליורש .
ביום אשמתו . היינו דתנן בית שמאי
אומרים ילקה בחסר וביותר ובית הלל
אומרים בשעת הוצאה רבי עקיבא
אומר בשעת התביעה . ואת אשמו
יביא ליהוה . אף לאחר יום הכפורים
איל תמים בן שתי שנים ולא פלגס .
בערכך . נאמר כאן בערכך ונאמר להלן
בערכך מה להלן בכסף שקלים אף כאן .
לאשם . שיהא הפרש מעות לשם
אשם . וכפר עליו הכהן לפני יהוה .
ונאמר להלן על אחת מכל אשר יעשה
לאשמה בה לחייב על כל אחת
ואחת ביצד היו חמשה תובעין אותו
ואמרו תן לנו פקרון ותשומת יד וגזל
ואבדה שיש לנו בידיך . שבועה שאין
לכם בידי פקרון ותשומת יד וגזל

reſpondeat: Non ſtupravi, neque decepi. Interfecit bos tuus bovem meum. Et ille reſpondeat: Non interfecit. *Tum erit.* Statim. *Reſtituet raptum.* Raptum iſte reſtituet, at non reſtituet compenſationem rapti: *Quod rapuit*: Quod ipſe rapuit, compenſat, at quod ejus pater rapuit nullo modo illud reſtituet. Idcirco dictum eſt. *Aut injuriam*: Ibi legimus. Si rapiat, & ex eo alat filios ſuos, & deponat in eorum conſpectu, liberi ſunt a compenſatione: R. Simeon dicit: Si fuerit in eo reditus, reſtituere debent: *Quia injuriam fecit*; Non id in quo injuriam fecit ejus pater. *Aut depoſitum quod depoſitum fuerit apud illum.* Quando fuerit cum eo, reſtituet illud, ſi minus, ſatisfaciet ejus pretio. *Vel amiſſum, quod invenerit.* Excludit quod ſervavit ex mari, ex fluvio, ex gentilibus, & ex latronibus. *Aut quidquam ex omnibus de quibus juraverit in mendacio, tunc reſtituet*: Venit, ut explicetur in hoc loco, quod ſupra dictum eſt; Ad includendum ſocietatem manus in mendacio. *Tum reſtituet*: At non reſtituet poſt juramentum: *Tum reſtituet illud in ſumma ſua*; At non reſtituet duplex. *Et quintam partem illius*: Qui reſtituit in ſumma ſua, addit quintam partem; at qui reſtituit duplex, & quadruplex, & quintuplex, non addit quintam partem: *Et quintam partem illius*: Docemur, quod addat quintam partem, donec diminuatur quinta pars ex eo, quod prutæ æquivaleat. *Addet ſuper illud*: Ut ipſum, & ejus quinta pars ſint quinque partes: *Eique cujus erat, dabit illud*: Non autem dabit ejus legato, quem ille miſerit: Dictum eſt enim: *Eique cujus erat, dabit illud*: Legato Synhedrii, aut hæredi. *In die reatus ſui*: Hoc eſt quod dicebat ſchola Schammai: Qui accipiat minus, & plus: At ſchola Hillel dicit: Tempore impendii: R. Akiba dicit: Tempore petitionis. *Et ſacrificium ſuum pro delicto afferet Domino.* Vel poſt diem expiationum: *Arietem perfectum, biennem.* At non vervecem: *Juxta æſtimationem ſuam*: Dictum eſt hic: *Juxta æſtimationem ſuam*; Pariterque ibi dictum eſt: *Juxta æſtimationem ſuam.* Sicut ibi argento ſiclorum, ita pariter hoc loco. *Pro delicto.* Ut ſeparet nummos nomine ſacrificii pro delicto. *Et expiabit eum ſacerdos coram Domino.* Et dictum eſt ibi: *In uno ex omnibus, quæ facit homo delinquendo in ipſis.* Ut teneatur pro ſingulis. Quomodo? Si quinque petant, dicentes; Da nobis depoſitum, & ſocietatem manus,

ואבדה ופעמים שאינו חייב לא על אחת על הרבה תביעות. כיצד היה תובעו ואומר לו תן לי חטים שהפקדתי אצלך אמש ושלפניו שבועה שאין לך בידי כלום אינו חייב לא חטאת אחת שנאמר על אחת. והוא הדין לחמשה בני אדם. לאשמה בהפרט לפחות משוה פרוטה. ויתר דברי השבועות מפורשים במסכת שבועות ובתורת כהנים.

טיכוס חטרי השבועות

את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע. כל הנביאים וכל החכמים לא הוסיפו ולא גירעו. ולפי שהיה קהלת חכם ולימד דעת את העם בא לפרש דברי התורה שהרי אמרה תורה למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך ויש צדיקים שבאין להם מקוראות ויש רשעים שאוכלין עולמם שלם בשלוה ובהשקט לפיכך הוצרך לומר כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט. ללמדך שאין שכר המצות בעולם הזה ולא תשלום הרעות כי אם ליום הדין שנאמר ועל כל המעשה שם. לכך נאמר כי את כל מעשה, כלומר כל מעשה בני אדם האלהים יביא במשפט ליום הדין. על כל נעלם אמרו חכמים הרג כנה בפני חבירו ונמאס והוא לא ירע שחבירו נמאס בה אפילו בכך יביאנו במשפט. וכן הרק בפני חברו ונמאס כל שכן על הנעלמות הכתובות בפרשת ויקרא בהעלמת טומאות מקדש וקרשיו ובהעלמת

nus, & raptum, & amissum, quod est nobis in manu tua. Per juramentum: Non est vobis in manu mea depositum, & societas manus, & raptum, & amissum. Et aliquando non tenetur nisi uno pro omnibus petitionibus. Quomodo? Si petat, dicens: Da mihi triticum, quod deposui apud te heri, & in ejus conspectu: Per juramentum; quod tibi nihil sit in manu mea; non tenetur nisi uno sacrificio pro peccato. Dictum est enim: *In uno:* Et hæc erit ratio pro quinque hominibus petentibus: *Ut reus fiat in eo.* Excludit, si minus pruta valeat. Quod reliquum est de jurejurandis explicatur in tractatu *Schebuoth*, & in lege sacerdotum.

Instructio, quæ continet juramenta.

ET *cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum sive malum illud sit: Eccles.* XII. 14. Omnes prophetæ, & omnes sapientes non addiderunt, neque diminuerunt; & quia erat Ecclesiastes sapiens, & docebat mentem populi, venit ad explicandum verba legis; Dicit enim lex; *Ut bene sit tibi; atque ut producantur dies tui:* Et sunt justi, qui sunt illis electi, & sunt impii, qui consumunt adolescentiam suam in tranquillitate, & in quiete: Idcirco dicendum erat: *Et cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium:* Ut doceare non esse mercedem præceptorum in hoc seculo, neque compensationem malorum, nisi in die judicii: Dictum est enim: Idcirco dictum est: *Et cuncta quæ fiunt:* sc. omnia opera hominum Deus adducet in judicium in die judicii. *Pro omni errato.* Dixerunt sapientes: Si quis occidat vermiculum in conspectu socii sui, & fastidiat, & ipse nesciat, quod fastidiat ejus socius; vel hac de causa adducetur in judicium; Et similiter si frendat in conspectu socii sui, & fastidiat; multo magis pro erroribus scriptis in sectione, quæ inscribitur: *Et vocavit;* Pro errore immunditierum sanctuarii, & ejus sanctitatum, & pro errore juramenti promissionis, & juramenti testium, & juramenti depositi; Quia longa erat sectio, abbreviavi ejus argumentum, & breviter solum descripsi argumentum juramentorum, quia juramenta procedunt juxta ordinem, quem legimus in tractatu *Schebnoth* cap. III. Juramenta sunt duo, quæ sunt quatuor: Juramentum: Quod comedam, & non comedit; quod co-

שבועה ביטוי ושבועה העדות ושבועת הפקדון ולפי שהיתה הפרשה ארוכה קצרתי הענין בה וכתבתי לענין השבועות ענין לבדה בקיצור שהשבועות להם דרכין כענין ששנינו במסכת שבת בפרק שלישי שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב. רבי עקיבא אומר אמרו לו היכן מצאנו באוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב אמר להם היכן מצאנו במדבר ומביא קרבן מדבר ומביא קרבן. לא כשם שנשנית לזו נשנית לזו לכך קורא להם שתים לפי שאמר הכתוב להרע או להטיב שתים לשעבר ושתים להבא וכו'. מתניתין וכולם נקראין שבועות ביטוי שחייב עליהם קרבן ועכשיו שאין בית המקדש קיים הוא בר מלקות ארבעים. ותנן נשבע חייב וגו'. שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב לא חטאת אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך פירוש קרבן עולה ויורד. הוא קרבן עשיר כבש ואם אין ידו משגת מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם דל הוא מביא עשירית האיפה לכך נאמר עולה ויורד. הוא שבועת שוא ואי זו היא כדתנן נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על עמוד האבן שהוא של זהב ועל הזהב שהוא של אבן ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש. נשבע על שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש בקורת בירת הכד אם לא ראיתי גמל פורח באויר זו שבועת שוא שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה פטור שבועת בטוי נוהגת באנשים ובנשים. אמר שמואל כל העונה אמן אחר השבועה כמוציא שבועה מפיו דמי שנאמר ואמרה האשה אמן אמן. כלומר שאם הדיין השביעו והוא עונה אמן כאילו הוא נשבע בפיו. שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים שנאמר על פי שני עדים למה לא נאמר שנים לא

comederim, & non comederit: Juramentum; quod non comedam; & comedat quantuluncunque tenetur. Rabi Akiba dicit: Dixerunt illi: Ubinam invenimus de comedente quantuluncunque, qui reus est, quod hic sit reus? Respondit illis: Et ubi invenimus de loquente, & offerente oblationem, quod hic sit loquens & offerat munus? Verum sicut mutatur huic, ita pariter ex illi mutatur; Idcirco lego de illis duo, quia dicit textus: *Ad malefaciendum*, *aut ad benefaciendum*; Duo in tempus præteritum, & duo in futurum &c. Misna: Et omnia vocantur juramenta vana, quorum causa tenetur sacrificio; At hoc tempore, quo non conservatur domus sanctuarii, vapulat quadraginta plagis: Atqui legimus: Jurans tenetur &c. Juramentum, quod non comedam massam hanc: Juramentum, quod de ea non comedat; Et comedat, non tenetur nisi uno sacrificio pro peccato: Hoc est juramentum vanum, cujus causa consulto tenetur excidio, & per errorem sacrificio adscendenti, & descendenti: Atqui dixerunt sapientes nostri f. m. Omnes rei excidii si vapularent, liberabantur ab excidio: Dictum est enim *Deut.* xxv. 3. *Et vilipendatur frater tuus in oculis tuis:* Postquam vapulavit, ecce erit tibi frater tuus: Exponitur sacrificium adscendens & descendens; sacrificium divitis erit agnis; Si vero manus ejus non attigerit, adducet duos turtures aut duos filios columbæ; si pauperior fuerit, adducet decimam Ephæ; Idcirco dicitur adscendens & descendens. Juramentum vanum quodnam est? Sicut legimus. Si quis juraverit contrarium ejus, quod alicui maxime notum sit; dicens de statua lapidea, quod sit aurea, & de aurea, quod sit lapidea, de viro quod sit fœmina, de fœmina quod sit vir; Aut si juraverit de impossibili; Si non vidi serpentem, sicut trabs torcularis est; si non vidi camelum in aere volantem: Hoc est juramentum vanum, cujus causa consulto tenetur excidio, & per errorem, absolvitur. Juramentum promissionis observatur tam in viris quam in fœminis. Dicit Samuel; Qui respondet amen post juramentum, reputatur perinde ac proferat juramentum ex ore suo: Dictum est enim *Num.* v. 22. *Et Et dicet mulier; Amen, amen.* Quasi dicat; Si eum judices adjurent, & ipse respondeat amen, reputatur perinde ac ore suo juraverit. Juramentum testimonii observatur in viris, non autem in fœminis: Dictum est enim: *Ex ore duo-*

שני ללמד גזרה שוה כתיב כאן שני
עדים וכתיב להלן ועמדו שני האנשים
מה להלן אנשים אף כאן אנשים. ואף
על פי שיש עדות שהנשים כשרות
לה כגון נאמנת אשה לומר איש פלוני
מת להשיא את אשתו וכן נאמנת
להביא גט כדי שתנשא ונאמנת על
הבכור לומר זה יצא ראשונה. ונאמנת
על עצמה לומר טהורה אני וטמאה.
ונאמנת לומר נשביתי וטהורה אני.
ושבועת העדות נוהגת ברחוקים
ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולין
בפני בית דין ושלא בפני בית דין.
כיצד אומר לעדים בואו והעידוני שבועה
שאין אנו יודעין לך עדות וכו' כדתנן
בשבועות בפרק שבועת העדות משביע
אני עליכם בשבועה האמורה בתורה.
מצוה אני עליכם בצואה האמורה
בתורה. אוסרכם אני באיסור האמור
בתורה הרי לו חייבים בשמים ובארץ
הרי לו פטורים. באלף דלת ביוד הא
בשדי בצבאות בחנון ברחום בארך אפים
ברב חסד. ובכל הכנויים הרי לו חייבים.
והעדות דברי הכל בעמידה. ובעלי דינין
בשעת גמר דין בעמידה והדיין בישיבה
שנאמר וישב משה לשפוט את העם
ויעמד העם על משה. דביתהו דרב
הונא הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן
אמר היכי איעביד איקום מקמיה מסתתמן
טענותיה דבעל דיניה אי לא איקום
מקמיה אשת חבר הרי היא כחבר.
אמר לשמעיה אפרח בר אווזא והאמר
מר בשעת גמר דין הכל בעמידה בין
עדים בין בעלי הדין. ודיין בישיבה
ריתיב כמאן דשארי מסאני ואומר איש
פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב.
ואמר רבא בר רב הונא האי צורבא
מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא
למיזל נבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי
גביה לא ניזיל ואי צורבא מרבנן הוא
סהדא מותבינן ליה משום דעשה דכבוד
תורה עדיף. אמרו חכמים מנין לתלמיד
שאמר לו רבו אתה יודע שאם נותנין
לי מאה מנה איני בודה מנה יש לי
אצל פלוני ואין לי אלא עד אחד לך
והצטרף עמו אסור לעשות כן שנאמר
מדבר שקר תרחק. שבועת הפקדון נוהגת
באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים

rum testium: Cur non est æquale? Memorantur in hoc loco duo testes? Et dictum est *Deut.* XIX. 17. *Tunc stabunt duo illi homines:* Sicut ibi viri, ita pariter hoc loco viri: Tamen in multis testimoniis fœminæ sunt legitimæ; e.g. fide digna est fœmina dicens; Vir N. mortuus est, ut possit nubere ejus uxor; Et similiter fide digna est ut adducat libellum repudii, ut possit nubere; pariterque fide digna est de primogenito dicens; Iste primus egressus est: Et similiter fide digna est de se ipsa dicens; Pura ego sum, & polluta: Et fide digna est dicens: Captiva facta sum, & pura sum ego. Et juramentum testimonii observatur in longinquis non autem in propinquis, in legitimis, non autem in illegitimis tam adstante, quam absente Synhedrio. Quomodo? Dicebat testibus: Venite, & testificamini mihi: Juramentum, quod non sciamus tibi testimonium &c. Sicuti legimus in tractatu *Schebuoth* cap. IV. Præcipio ego vobis præcepto in lege memorato. Interdico ego vobis interdicto in lege memorato: Ecce isti tenentur tam in cœlo quam in terra, ecce illi liberi sunt: Per אלף דלת per יוד הא per omnipotentem, per Deum exercituum, per gratificantem, per misericordem, per tardum in furore, per Dominum pietatis, & per omnia cognomina tenentur. Et stando, testificantur, & litigantes quoque dum perficeretur judicium, stabant, & judices sedebant; Dictum est enim *Exod.* XVIII. 13. *Et cum sederet Mose ad judicandum populum, stetit populus juxta Mosen.* Uxor R. Huna habebat litem coram R. Nachman: dixit: Quid faciam? Assurgamne coram illa? Disturbo rationes litigantis: Si ego coram illa non assurgam; uxor socii ecce est sicut socius; Dixit servo suo; Pullus filius anseris; At dicit Mor; Quo tempore perficitur judicium, omnes stabant tam testes, quam litigantes, & judex sedebat; sedebat quasi exuens calceos, dicens; Tu absolveris; tu damnaris; At dicit Raba bar R. Huna; Ecce erat sapiens acutus, qui testificari debebat, & pudebat de hoc, quod sibi esset adeundus judex se minor, ad testificandum; Non ivit, at si iste fuisset sapiens acutus, poterat testificari, quia præceptum affirmativum est, ut honor legis excellat; Dixerunt sapientes; Unde probatur; si discipulo dicat ejus magister: Tu scis, quod si mihi darentur centum minæ, ego non mentirer; mina mihi est apud N. N. & mihi non est nisi testis unus; vade, & te associa cum illo, quod sit

בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו אבל לא מפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב . וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ומהו חייב על זדונה אשם בכסף שקלים . שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדון שיש לי בידך . שבועה שאין לך בידי . או שאמר לו אין לך בידי משביעך אני ואומר לו אמן חייב וכולי פירקא דשבועת הפקדון . שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור . שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב . מנה לי בידך אין לך בידי פטור . מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב. מנה לאבי בידך אין לו בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבדה. מנה לי בידך אמר אין לי תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי . נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים . מנה לי בידך אמר לו אין למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור . אין לך בידי חייב. ואלו שאין נשבעין עליהם העבדים והקרקעות השטרות וההקדשות . אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך כיס מלא מסרתי לך והוא אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור. זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב . זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות עם הנכסים שאין להם אחריות לישבע עליהן . אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש. המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון וכו׳ ומסקנא מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון . אמר שמואל האי מאן דאוזפיה לחבריה אלפא זוזי ומשכין ליה קתא דמגלא עלויהו אבד קתא דמגלא עלויהא אבד אלפא זוזי וכו׳ ואם שוה המשכון שיעור זוזי ומשכנו בשעת הלואתו

sit interdictum, ut faciat? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXIII. 7. *A verbo mendacii pro ul eris.* Juramenti depositum observatur in viris, & in fœminis, in longinquis, & in proximis, in legitimis, & in illegitimis, tam adstante, quam absente Synhedrio; At non ex dicto aliorum; Non tenetur, donec neget in Synhedrio: Verba R. Meir; at sapientes dicunt; Sive ex dicto sui ipsius, sive ex dicto aliorum, si postquam negaverit, tenetur: Et tenetur ob malitiam juramenti, atque ob errorem ejus cum malitia depositi conjunctum: Quo tenebitur propter malitiam? Sacrificio pro delicto duos siclos argenteos æquante. Juramentum depositi quomodo? Si quis dixerit: Da mihi depositum quod est in manu tua. Aut si alter dixerit: Per juramentum, quod nihil sit tibi in manu mea; Aut si dixerit; Nihil est tibi in manu mea; adjuro te; & ille respondeat; amen; tenetur: Et reliqua omnia, quæ continentur in capite de juramento depositi. Juramentum judiciale est; si sit accusatio de duobus argenteis, & confessio de summa, quæ æquivaleat prutæ; & quoniam non est confessio de specie accusationis, absolvitur. Quomodo? Duo argentei sunt mihi in manu tua: Non sunt tibi in manu mea, nisi pruta; absolvitur. Duo argencei & pruta sunt mihi in manu tua; Non est tibi in manu mea nisi pruta, reus est: Mina est mihi in manu tua. Non est tibi in manu mea: absolvitur: Mina est mihi in manu tua; Non sunt tibi in manu mea nisi quinquaginta denarii, tenetur: Mina est patri meo in manu tua: Non sunt illi in manu mea, nisi quinquaginta denarii: absolvitur; quia est sicut restituens amissum. Mina est mihi in manu tua: & ille respondeat; ita est: Ne restituas mihi eam nisi coram testibus: Et postridie dicat; Da eam mihi: Dedi tibi eam; tenetur: Quia necesse erat, ut eam daret coram testibus. Mina est mihi in manu tua; & ille respondeat: ita est: Si postridie dicat: Da mihi eam; & ille eam restituat: Liber est: si dicat: Non est tibi in manu mea; tenetur: & ista sunt, super quibus non jurant, sc, servi, & fundi, & instrumenta contractuum, & sanctificata: Non jurant nisi in re, quæ possit mensurari, ponderari, & numerari. Quomodo? Domum plenam tibi tradidi: Marsupium plenum tibi tradidi: & ille respondeat; Ignoro, sed id quod reliquisti, tolle; tum liber est: Si iste dicat: Usque ad trabem; & ille dicat usque ad fenestram: tenetur. Conjun-

הרין הוא בחזקת המלוה אבל הראשון
כי לזכר ולפקרון נתנו לו אבל אם
משכנו אחר הלואתו הרי הוא בחזקת
המלוה אבד המשכון אבדו מעותיו. כל
הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמים
שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם. מי
שעליו לשלם הוא נשבע ושכיר מאי
טעמא תיקון רבנן דמשתבע ושקיל
משום דבעל הבית טרוד בפועליו
ומשום כדי היו דשכיר והני מילי שתבע
שכיר בזמנו אבל לאחר זמנו אינו נשבע
ונוטל. אמר רב ירמיה בר אבא שלחו
מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר
קצצת לי שתים והוא אומר לא קצצתי
לך אלא אחת מי נשבע שלח להו בזו
ישבע בעל הבית ויפסיד שכיר דקציצה
ודאי מדכר דכירי אינשי והילכתא
מגלגלין שבועה על ידי שבועה.
והילכתא אפילו שומר נשבע ואפילו אשת
שומר נשבעת. ושאמרו חכמים שכנגדו
חשוד על השבועה [במאי חשוד. תנא
אפילו בשבועת שוא והילכתא כרבי
מאיר דאמר עד חומס פסול לכל
העריות. היו שניהם חשודין הילכתא
יחלוקו ואין אדם מוריש שבועה לבנין
דתני רבי אמי שבועת יהוה תהיה בין
שניהם ולא בין היורשים. תנן התם
חנוני על פינקסו ישבע האומר תן לבני
חטים כך וכך ולפלוני כך וכך ממון הוא
אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא
נשבע ונוטל והן נוטלין בלא שבועה
והיתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא
פיקדנו אבא שלא אמר לנו אבא שלא
מצאנו בין שטרותיו של אבא ששטר זה
פרוע. העיד רבי יוחנן בן ברוקה אפילו
נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה
נשבע ונוטל. רבן שמעון בן גמליאל אומר
אם יש שם עדים שאמר אביו בשעת
מיתתו ששטר זה אינו פרוע נוטלן שלא
בשבועה. אמר רבא מת לוה מלוה נשבע
ליורשיו ואפילו מת מלוה יורשי מלוה
נשבעין ללוה אבל מת לוה תחלה

guntur facultates in quibus sit cautio, cum facultatibus in quibus non sit, ut juret super illis: Non jurant super accusatione surdi, cœci, &. pueri; neque adjurant puerum, sed jurant propter puerum, & sanctitates: Si quid mutuo dederit quis socio suo accepto pignore, & ammittatur pignus &c. Et concluditur: Quisnam vero jurat? Qui depositum habet apud se: Fortasse enim jurabit alter, & iste proferet depositum: Dicit Samuel: Si quis mutuo det socio suo mille zusas, & in pignus accipiat manubrium falcis; si amittat manubrium falcis, amittit mille zuzas &c. Si pignus æquivaleat æstimationi zusarum, & pigneraverit tempore mutui, ecce erit in possessione mutui, quia primum datum est in memoriam, & in depositum; Verum si pigneraverit post mutuum suum, erit in possessione mutui, si amittit pignus, amittuntur nummi. Omnes jurantes in lege jurant, at non restituunt: Dictum est enim *Exod.* XXII. 11. *Suscipiet Dominus ejus, nec alter rependet*. Qui rependere debet, is jurabit: At mercenarius qua de causa? Instituerunt sapientes, ut juraret, & reciperet, quia paterfamilias operibus suis occupatur, & mercenarius magis attendit ad rem; & necesse est, ut petat mercenarius in tempore suo; Verum post tempus suum, non jurabit, at tollet. Dicit R. Jeremia bar Aba; miserunt de schola Rab ad Samuelem; docuit nos præceptor noster Amon dicens: Pactus es mecum duo; & ille dicat; non pactus sum tibi nisi unum: Quis jurabit? Misit ad eos: In hoc jurabit paterfamilias, & damnum patietur mercenarius, quia pactum certum propter memoriam quam homines recordantur; & constitutio est, quod volvant juramentum per juramentum: Et constitutio est, vel si juret custos, vel si juret uxor custodis. Et dixerunt sapientes; Quando attraxerint suspicionem super juramentum: In quo est suspicio? Legimus vel in juramento vano; & constitutio est juxta sententiam Rabi Meir, qui dicit: Testis raptor illegitimus est in omnibus testimoniis: Si fuerint ambo suspecti: constitutio est, ut dividantur; Et nemo filiis suis juramentum relinquit in hæreditatem; Etenim tradit R. Ammi: *Juramentum Domini erit inter ambos*. Non autem inter hæredes; Ibi legimus; Tabernarius propter tabulam suam jurat; Si dicat: Da filiis meis triticum sic, & sic; & N. N. sic, & sic nummos; Et ille dicat; dedi; & illi dixerint; Non accepimus: Ille jurat & au-

ואחר כך מת המלוה כבר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. וכל פירקא דכל נשבעין דמסכת שבועות. הטוען לחבירו ואומר מנה לי בידך והוא אומר לא היו דברים מעולם ואין לו עדים אין הדין אלא להחרים בלבד. וכן אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת הסת. והוא החרם אולי יתפחד ויודה לו וכן ראוי לגלל ספר תורה לקללות וכל מה שרוצה בעל דינו להפחידו בנידות ובאפר ובשופרות הרשות בידו וכל מי שהוא עובר החרם פסול לעדות ונקרא רשע וחשוד בשבועה נשבע שכנגדו ונוטל. והילכתא המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו לא תפריעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים. ואם אמר לו הלכו העדים למדינת הים נאמן ובשבועה. אמר רבא כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דאמי. ההוא גברא דהוה טעין לחבריה קמי רב חטים ושעורים וכוסמים אמר לו המתן עד שיגלגל עליו ואתה נשבע לו לבסוף. ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דפסיקנה כך הא שטרא אמר ליה ולא פרעתיך. אמר להו הנהו סטראיה וודי רוח שלי אמר רב נחמן איתרע שטרא והילכתא כותיה והני מילי דפרעיה באפי שהדי ולא אידכר שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיאביל למימר ליה לא היו דברים מעולם. יכול לומר סטרא נינהו. והילכתא שטר שיש בו עדים כשרים ואף על גב דאיכא תרין קרובין לא פסילי הנך קרובין לשטרא. והילכתא עדים הקרובים בין לערב בין למלוה בין ללוה פסולין. מי שמת והניח אשה ובעל חוב ווורשין וכו׳. רבי עקיבא אומר ינתנו

aufert & isti jurant & auferunt sine juramento; & pupilli non solvunt nisi juramento; quod non mandaverit pater noster, quod nihil nobis dixerit pater noster; neque nos invenimus quicquam inter contractuum instrumenta patris nostri, quod obligatio hæc sit soluta: Testatus est R. Jochanan ben Beroka: Vel si natus fuerit filius post mortem patris, jurabit & auferet, Raban Simeon ben Gamaliel dicit; Si adsint testes, qui dicere possint, quod pater in hora mortis dixerit; scriptum hoc contractus non est solutum, tum aufert sine juramento: Dicit Raba: Si moriatur qui mutuo accipit; qui mutuo dedit, jurat hæredibus; Vel si moriatur qui mutuo dedit, hæredes ejus qui mutuo dedit, jurant ei qui mutuo accepit: Si vero moriatur mutuo dans in principio, & postea moriatur mutuo accipiens; jam debebat mutuo accipiens filiis mutuo dantis juramentum; at nemo relinquit filiis suis in hæreditatem juramentum; & hæc omnia explicantur in cap. VII. tractatus *Schebuoth*. Si quis contendat cum socio suo, dicens: Mina mihi est in manu tua; & ille respondeat; Nihil est mihi: & non sint testes; non est illi judicium, nisi in excommunicatione; & sic dicit R. Nachman; Adjurant illum juramento impositionis; & ipse excommunicatur; quandoquidem expavescet, & confitebitur illi; Et sic conveniens est volvere librum legis ad maledictionem; Et si litigans velit eum perterrere excommunicatione, & cinere & tubis, ei licet: Et qui transgreditur excommunicationem, illegitimus est ad testificandum, & vocatur impius; & qui suspectus est in juramento, jurat ex opposito, & aufert: & constitutio est: si quis mutuo, det socio suo cum testibus, non est necesse, ut solvat cum testibus; Si vero illi dicat: Non solves mihi nisi adstantibus testibus; necesse est ut solvat adstantibus testibus: Si vero dicat: Abierunt testes in provinciam maritimam; fide dignus est, & jurat. Dicit Raba: Si quis dicat: Non mutuo accepi; quasi dicat; Nonne tibi solvi? Erat homo qui petebat a socio suo coram Rab triticum, & hordeum, & speltam, ei dixit: Expecta, donec volvatur juramentum, & tu jurabis in fine: Si quis dicat socio suo; da mihi centum zusas, quod ita pacti sumus; Hic est instrumentum contractus; Respondit illi: Nonne solvi tibi? Respondit illi: Hæc est merces: Et confessus est, quod esset lucrum, quod mihi debebatur: Dicit R. Nachman: La-

ליורשין שכולן צריכין שבועה והיורשין
אין צריכין שבועה והלכה כרבי עקיבא,
הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע
אלא בשבועה ובראיה עד אחד מעיד
שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה
מדרבנן כדי להפיס דעת בית הלל,
והילכתא תינוק בן יומו נוחל ומנחיל
והילכתא אלמנה בין מן הארוסין בין מן
הנישואין גובה כתובתה והילכתא צריכה
שבועה שלא הטמינה ואף על גב
דגמרי׳ במסכת גטין רב לא מגבי לה
כתובה לאו מילתא משום דחיש לשבועת
שקר מגבינן לא בחזקה שהיא נשבעת
על האמת. והדין הזה קודם שנישאת
אבל אם נשאה חיישינן שהבעל מיפר
שבועתה. והילכתא ערב דכתובה לא
משתעבד מאי טעמא מצוה קא עביד
ולא מדי חסרה ושבועת היסית
שמחרימין בית דין על הכופר במלוה
הוא שאמר שלמה בין דוד אם יחטא
איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו. והוטר
בשבועות מכל איסורין שבתורה שאפילו
על השוגג מתחייב. ומעשה באשה
אחרת שהפקיד לה עני אחד בשני בצורת
דינר ונתנתו ככר הקמח ושכחה ולשה
אותו ונתנתו לעני אחר ונשבעה לו שלא
נהנית ממנו ולפי שנהנית דבר מועט
כמלא דינר בצק שמלא הדינר היה
בצק נכנס במקומו בשעה שנתנה לעני
ונתחייבת ומתה בניה וכן מפורש במסכת
שבועות. תנו רבנן שבועת הדיינין אף
היא בלשונה נאמרה אומרין לו הוי
יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר
לו הקדוש ברוך הוא למשה בסיני לא
תשא את שם יהוה אלהיך לשוא נאמר
כאן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וגו׳

Laceratur instrumentum contractus; Et hoc intelligitur; quod solvere debuisset coram testibus; Et non recordatus est instrumentum contractus; si vero solutio fuisset inter se & ipsum, dici potuisset, quod nunquam hoc fuerit in mundo; Dici posset, fuisse instrumentum contractus inter eos. Et constitutio est: Instrumentum contractus, in quo sint duo testes legitimi, vel si in eo sint duo propinqui, non improbant isti propinqui instrumentum contractus; Atque etiam extat constitutio. Testes propinqui sive in fidejussione, sive in mutuo dando, sive in mutuo accipiendo sunt illegitimi. Si quis moriatur, & relinquat uxorem, & creditorem, & hæredes &c. R. Akiba dicit; Dabitur hæredibus; quia omnes opus habent juramento; at hæredes non opus habent juramento; Et constitutio est juxta sententiam R. Akiba; Si veniat, ut exigat de facultatibus pupillorum, non exiget nisi cum juramento, & demonstratione; Si unus testis testificetur, quod exigere debeat, non exiget nisi juramento sapientum, ut persuadeat mentem scholæ Hillel; Atque etiam extat constitutio; Infans unius diei hæreditat, & facit hæreditare; Pariterque extat traditio; Vidua tam ex sponsalibus, quam ex nuptiis exigit dotem. Et similiter extat traditio; Necesse est juramentum, quod nihil absconderit; Licet legimus in tractatu *Gittin:* Rab non exigebat dotem, quia dubitabat de juramento mendacii; faciebat exigere per vim, ut illa juraret de veritate; at hoc jus obtinebat, antequam nuberet, sed postquam nupsisset, dubitandum est quod maritus rumperet juramentum; Constitutio est, quod fidejussor dotis non teneretur; Qua de causa? Faciebat præceptum; & nihil defraudabat, & ob juramentum impositionis excommunicabat Synhedrium obnegationem mutui. Et juramentum impositionis, quo excommunicatur in Synhedrio negans mutuum, est illud, de quo dixit Salomon filius David 2. *Paral.* VI. 22. *Si peccaverit quispiam in proximum suum, & jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit:* Et gravius est in juramento præ omnibus interdictis in lege memoratis, quia vel propter errorem tenetur; Narratur de quadam fœmina, apud quem deposuit pauper in annis penuriæ denarium, pariterque ei dedit massam farinæ; & illa oblita eam depsit, deditque alteri pauperi; & juravit, quod de suo nullam percepisset utilitatem; & quoniam parum utilitatis percepit juxta plenitudinem

וכשמשביעין אותו אומרין לו הוי יודע
מלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא
על דעתינו ועל דעת בית דין ולמה
משביעין אותו דאמרי רבנן פרשי אינשי
מספק שבועה ולא פרשי מספק ממון
לכך משביעין אותו שלא יתבייש או
יתפחד מן השבועה וישוב . ופירש רב
האיי גאון זכרונו לברכה שיעור שתי
כסף שתות וחצי מן הכסף של ערבייא
והם הנקראים תמוניה והם כל שמונה
כספים בכסף אחד סמכנו במאתים כסף
מוהר בתולה שהם עשרים ושמונה
כספים ולאלמנה שנים עשר כספים
וחצי מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות
למקח ואם תקשה אמרו רבותינו ולקח
בעליו ולא ישלם כיון שקיבלו בעלים
שבועה שוב אינו משלם אף על פי
שהביא עדים והא תנן איכא פקדוני
ואמר לו אבד משביעך אני ואמר לו אמן
והעדים מעידין אותו שגנבו משלם
תשלומי כפל וכו׳ זה הדין בזמן שלא
הודה התובע בפני בית דין שאין לו
עליו לא עדות ולא ראיה אבל אם
אמר בעל דינו התובע אין לי עליו עדים
ולא ראיה וקיבל שבועתו ולאחר זמן
מצא עדים אינה כלום לפי שהלכה
כדברי חכמים במסכת סנהדרין ובלבד
שלא יהיו העדים במקום אחר או
דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר
מביא ראיה וסותר ואפילו נשבע. ויתר
דברי ערבי שבועות על ספר דברי
הדינים שלם כל אחת ואחת במסכתה
נחצבה ונקצבה בעזרת דגול מרבבה.

סליק פיסקא

dinem denarii pastæ; si non fuisset denarius pasta; rediisset in locum suum quo tempore dedisset pauperi, eam condemnavit, & ejus filius mortuus est: Et sic explicatur in tractatu *Schebuoth*. Tradiderunt sapientes. Etiam juramentum judiciale erat juxta modum jam memoratum. Dicebant illis: Ne ignores, quod contremuerit universus mundus, quando dixit Deus S. B. Mosi in Sinai: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum:* Dictum est *Exod.* XXI. 19. *Et immunis erit*. Et dictum est ibid. XX. 7. *Non enim immunem præstabis eum*. Et quando adjurant illum, dicunt: Non ignoras, quod te non juxta mentem tuam, sed juxta mentem nostram, & juxta mentem Synhedrii adjurabimus. Et qua de causa illud adjurabant? Quia dixerunt sapientes; separabant homines ab dubio juramenti, at non separabant ab dubio pecuniæ; idcirco illum adjurabant, aut excommunicabant, ne erubesceret, & deterreretur a juramento, & pœniteret. Et exponit R. Hai Gaon f. m. Æstimatio duorum argenteorum est sexta pars cum dimidio ex argento Temonit Arabiæ, quæ vocatur octo; & omnes octo isti argentei continentur in uno argenteo; & hinc probantur ducenti argentei pro dote virginis, qui continent quatuor & viginti argenteos, & pro vidua duodecim cum dimidio ex quatuor & viginti argenteis; argentum pro siclo, sexta pars pro emtione: Si vero opponas: Dixerunt sapientes nostri: *Et suscipiet dominus ejus, nec alter rependet*. *Num.* XXII. 11. Postquam acceperunt domini juramentum, non est amplius compensatio; vel si adducat testes; Atqui legimus: Ubi est depositum meum? Et ille respondeat; Amissum est: Adjuro te; Et ille respondeat; Amen; & testes testificentur furto ablatum esse; duplex rependet: Hoc est judicium, quando non fuerit confessus accusator coram Synhedrio, quod nulli sint sibi testes, neque demonstratio, & acceperit ejus juramentum, & postea invenerit testes; nihil prodest; quia extat constitutio juxta verba sapientum in tractatu *Sanhedrin:* Dummodo non sint illi testes in alio loco; aut quod saccus sui patris depositus sit in alterius potestate; quod iste poterit adducere demonstrationem, & contradicere, vel si juraverit. Et præterea sunt ordines juramentorum in libro rerum, quæ spectant ad judicia, & multo magis in Misna statuitur & statuitur in auxilio vexilli myriadum.

Finis textus.

Præ-

צו את אהרן. טוב אתה ומטיב למדני חקיך. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם טוב אתה לכל באי העולם וביותר עם ישראל שאתה טוב ומטיב להם בכל ענין ואתה מלמדם תורתך ומצותיך וחוקיך כענין שנאמר אני יהוה מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך וכבר הזהיר הקדוש ברוך הוא לישראל על עסק הקרבנות בפרשת ויקרא אם עולה קרבנו ושאר כל הזבחים והעולות והשלמים והמנחות אבל הן צריכין למוד לכך נאמר פרשת צו ללמד תורת העולה תורת החטאת תורת המנחה תורת השלמים . וידבר יהוה אל משה לאמר . הזכיר השם על הקרבנות כדי שיהא נקרבין לשם . אל משה . השם שנקרא בו בראשונה . לאמר . לדורות , צו את אהרן . צו זה זירוז מיד ולדורות ויש בו חסרון כיס . את אהרן ואת בניו. ללמדך שמשנתנה כהונה לאהרן ולבניו אין עבודה אלא בכהנים וכן אמרו לו לעוזיהו צא מן המקדש כי מעלתה . לאמר . להזהיר גדולים על הקטנים . זאת תורת העולה מה בא ללמדנו אם עולת התמיד כבר נאמר וזה אשר תעשה על המזבח וגו׳ . ואם עולת נדבה הרי כבר נאמר אם עולה קרבנו . והפשיט את העולה . אלא הוא שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא שנתחדש דבר לפי שאומר לנו שנים ליום עולה תמיד; ואין אנו יודעין מאי זה זמן התחלת תמיד של שחר ועד אי זה זמן תמיד של בין הערבים . לפיכך הוצרך לומר זאת תורת העולה המיוחדת שבעולות . ואי זו זו עולת התמיד שנאמר תשמרו להקריב לי במועדו

PRæcipe *Aharon. Bonus es tu, & in bonitate tua doce me statuta tua. Psal.* CXIX. 68. Dixit David coram Deo S. B. Domine mundi: Bonus es tu omnibus venientibus in mundum, & præ cæteris populo Israel, cui bonus es tu, & tu beneficas illis omnimode, eosque doces legem tuam, & præcepta tua, & statuta tua, sicuti dictum est *Isai.* XLVIII. 17. *Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.* Et jam præmonuit Deus S. B. Israelem de opere sacrificiorum in sectione, quæ inscribitur: *Et vocavit: Si holocaustum oblatio ejus;* Et reliqua omnia sacrificia, & holocausta, & pacifica, & munera; sed explicanda erant; ideoque memoratur hæc sectio. *Præcipe;* Ut explicetur lex holocausti, lex sacrificii pro peccato, lex muneris, & lex pacificorum. *Et locutus est Dominus ad Mosen, dicendo.* Memorat Deus de sacrificiis, ut offerantur Deo: *Ad Mosen:* Deus, qui appellatur in principio: *Dicendo:* Ad generationes. *Præcipe Aharon. Præcipe:* Hæc est adhortatio pro eo tempore, & pro generationibus, & in quo sit defectus marsupii: *Aharon & filiis ejus:* Ut doceare; Postquam præfectura sacerdotii data est Aharon, & filiis ejus, non faciendum erat ministerium nisi per sacerdotes: Et sic dixerunt *Uzziæ: Egredere de sanctuario, ne prævariceris. 2. Paral.* XXVI. 18. *Dicendo.* Ut præmoneantur majorennes de minorennibus: *Hæc est lex holocausti:* Quid venit ad nos docendum? Si de holocausto jugi, jam dictum est: *Et hoc est, quod facies super altare &c.* Si de holocausto spontaneo, jam dictum est: *Si holocaustum oblatio ejus: Et excoriabit holocaustum.* Sed hoc est, quod dixerunt sapientes nostri f. m. In sectione, ubi dicitur; Et mutabitur, non mutabitur, nisi aliquid innovetur, quia dictum est nobis: *Duos in die in holocaustum juge:* At nos ignoramus, quale sit tempus principii sacrificii jugis matutini, & quale sit tempus sacrificii jugis inter vesperas. Idcirco dicendum erat: *Hæc est lex holocausti;* Quæ peculiaris erat in holocaustis: Et quodnam hoc erat? Erat holocaustum juge: Dictum est enim *Num.* XXVIII. 2. *Moniti estote, ut offeratis mihi in tempore suo. Hæc est lex holocausti.* Domui seculorum. Et dictum est: *Holocaustum primum.* Ne alia oblatio præcedat sacrificium juge matutinum; & postquam dictum est tibi, quod nihil præcedat sacrificium juge matutinum; iterum loquitur de sacrificio jugi vespertino, quod offeratur & procedat tota

זאת תורת העולה לבית העולמים . ואמר היא העולה ראשונה . שלא יהא קרבן אחד קודם לעולת התמיד של שחר ואחר שאמר לך שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר חזר לומר על התמיד של בין הערבים שיהא קרב והולך כל הלילה שלא יהא דבר מאחר לעולת הערב : על מוקדה על המזבח כל הלילה . להביא איברים ופרדים שלא נתעכלו מבערב שהרי התמיד היה קרב בתשע שעות ומחצה ואם לא נתעכלו האיברים מבערב היה מהפך בהן כל הלילה כדי לשרפן שנאמר על מוקדה על המזבח כל הלילה . עד הבקר מה תלמוד לומר ללמד לנו תרומת רישון המזבח שהיו תורמין אותו מקרות הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו לפי שלא כל העתים שוות . ואש על המזבח תוקד בו . להביא מערכה שנייה לקטורת כלומר אש על המזבח . הפנימי הנחלים שהיי מכניסים עם המחתה להקטיר בבקר על המזבח הפנימי . תוקד בו . במזבח החיצון שכבר אמר על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה שהיו עורכין שם העולה כדתנן במסכת תמיד סורר את המערכה גדולה מזרחה חזית מזרחה ראשי הגזירים הפנימים נוגעים בתפוח וריוח בין הגזירים שהיו מציתין את האליתא משם נבררו משם עצי תאנים ציים למערכה שנים לקטורת כנגד קרן מערבית דרומית וכו'. ולבש הכהן מדו בד . חזר ללמד על דין עולת הבוקר . שקודם הקרבת התמיד היו תורמין כל המזבח ועורכין את המערכות ומציתין בהן את האור ואחר כך היה שוחט את התמיד . כדתנן במסכת תמיד מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבוא הממונה אמר להן מי שטבל יבא ויפיס הפיס יזכה מי שזכה . האיברים והפרדים שלא

ta nocte, ne quid postponatur holocausto vespertino, sed absolvantur omnia sacrificia ante holocaustum vespertinum: *Super foco, qui est super altare tota nocte*. Ad includendum membra & adipes, quæ nondum a vespera absumta essent, quia sacrificium juge offerebatur hora nona cum dimidia; Si nondum absumta essent a vespera, convertebat, tota nocte, ut comburerentur: Dictum est enim: *Super foco, qui est super altare tota nocte*: *Usque ad mane*. Cur dictum est? Ut doceamur ablationem cineris, quia decinerabant ab galli cantu, aut paulo ante, aut paulo post; quia omnia tempora non erant æqualia; *Et ignis altaris succendetur in eo*: Ad includendum struem secundam pro suffitu; quasi dicat: *Ignis super altare*. Interiores prunæ, quæ inferebantur cum thuribulo ad adolendum mane super altare interius. *Succendetur in eo*: In altari exteriori: Quia jam dictum est: *Super foco, qui est super altare*: Hæc est strues magna, ubi disponebant holocaustum: Sicut legimus in tractatu *Tamid*. Disponebant struem magnam orientem versus, faciemque ejus ad ortum, summitates lignorum interiorum attingebant cumulum, & spatium erat inter ligna, quia illic segmenta tenuia incendebant. Sumebant inde ligna ficulnea, quæ apta essent componendæ strui secundæ ad suffitum e regione cornu occidentalis &c. *Induetque sacerdos vestem lineam*: Iterum docet de ratione holocausti matutini; eo quod antequam offerretur sacrificium juge, decinerarent altare, & ordinarent strues, & accenderent ignem, & postea mactaret sacrificium juge; sicut legimus in tractatu *Tamid*. Qui volebat decinerare altare, surgebat mane, & lavabat se, antequam adveniret præfectus: Dixit eis; qui se lavit veniat, & sortiatur; sortiebatur; dignus habitus est, qui dignus habebatur: Membra & adipes, quæ nondum erant consumta, removebant ad latera altaris; si latera non caperent, disponebant ea in ambitu, & super ponte: Incipiebant adferre ligna tenuia ad disponendam struem &c. *Induetque sacerdos vestem lineam*: Quod sacerdos, qui surgit mane ad removendum cinerem ex altari, induat vestem lineam: מדו; vestes ejus juxta ejus mensuram: בד ut sit byssina: *Et femoralia linea erunt super carnem ejus*: Cur dictum est: *Induet super carnem suam*? Ad includendum cydarim, & balteum pro removendo cinere; quia sacerdos vulgaris ministrabat quatuor ve-

stibus,

נתעכלו סולקין אותן לצידי המזבח אם
אין הצדדין מחזקין אותם סודרין אותם
בסובב ועל גבי הכבש החלו מעלין באפר
החלו מעלין בגזרין לסדר המערכה וכו׳.
ולבש הכהן מדו בד. שהכהן שהיה השכים
להרום את הדשן מעל המזבח היה לובש
מדו בד מדו סריו כמדתו. בד שהיה של
בוץ. ומכנסי בד יהיו על בשרו מה תלמוד
לומר ילבש על בשרו להביא לבישת
ואבנט להרמת הדשן שכהן הדיוט משמש
בארבעה כלים בכתנת ומכנסים מצנפת
ואבנט. ולמה הזכיר אלו השנים בלבד
ללמדנו שלא יהא דבר קודם למכנסים
שנאמר ילבש על בשרו שכיון שטבל
ועלה ונסתפג בסדינו מיד הוא לובש
המכנסים. ולמה הקדים מדו בד
למכנסים לפי שמכסה כל הגוף אבל
מכל מקום אף על פי שהקדימו הכתוב
מכנסים קודם שנאמר על בשרו עד
שבשרו מגולה. ולבש. להביא מצנפת
ואבנט שאין עבודה במקדש בלא ארבעה
כלים נאמר כאן ולבש ונאמר להלן ורחץ
במים את בשרו ולבשם מה להלן כל
הכלים לובש אף כאן כל הכלים לובש
כל הכלים הראויים לכהן הדיוט שהרי
כהן גדול משמש בשמונה כלים ארבעה
שאמרנו ומוסיף עליהם חשן ואפוד ומעיל
וציץ. רבי שמעון אומר מדו בד אלו ארבעה
כלים שנאמר ולבש הכהן את בגדי הבד
בגדי הקדש. ומכנסי בד יהיו על בשרו
שלא יהא דבר קודם למכנסים. והרים
את הדשן אשר תאכל האש וכי הדשן
אוכל את הדשן או האש אוכלת את
הדשן והלא האש אינה אוכלת אלא
העצים והעולה אלא והרים את הדשן
זו תרומת דשן אשר תאכל האש יכול
העצים תלמוד לומר את העולה אי
עולה יכול איברי עולה תלמוד לומר
אשר תאכל האש הוא שאמרו רבותינו
במסכת תמיד קידש ידיו ורגליו מן הכיור
נטל מחתה הכסף ועלה לראש המזבח

stibus, sc. tunica, & femoralibus, cydari, & balteo. Et qua de causa illa iterum duntaxat memorat? Ut doceamur, nihil fuisse, quod præcederet femoralia: Dictum est enim: *Induet super carnem suam:* Quia postquam se laverat, & adscenderat, & se linteo absterserat, statim induebat femoralia. Et cur præfert *vestem lineam* femoralibus? Quia tegit totum corpus; sed omnimode, licet eam præferat textus, femoralia præcedunt; Dictum est enim: *Super carnem suam;* Donec sic tecta ejus caro. *Et induet.* Ad includendum cydarim & balteum, quia non ministratur in sanctuario sine quatuor vestibus; Dictum est hic: *Et induet:* Et dictum *Levit.* XVI. *Et lavabit aquis carnem suam & induet eas;* Sicut ibi omnes vestes induebat, ita pariter hoc loco omnes vestes induebat; Omnes vestes, quæ erant convenientes sacerdoti vulgari; Quia summus sacerdos octo ministrabat vestibus, sc. quatuor, quas memoravimus, atque his addebat pectorale, humerale, & pallium, & laminam. R. Simeon dicit: מדו בד: Istæ sunt quatuor vestes; Dictum est enim: *Et induet sacerdos vestes lineas, vestas sanctas. Et femoralia linea erunt super carnem ejus;* Ne quid antecedat femoralia: *Et separabit cinerem, quem concremarit ignis:* Num cinis comburebat cinerem, aut ignis comburebat cinerem? Atqui ignis non comburebat nisi ligna, & holocaustum: Sed: *Et separabit cinerem:* Significat remotionem cineris. *Quem concremarit ignis.* Crederem ligna? Idcirco dictum est: *Holocaustum.* Crederem membra holocausti? Idcirco dictum est. *Quem concremarit ignis.* Hoc est quod dixerunt sapientes nostri in tractatu *Tamid:* Sanctificabat manus & pedes suos de labro, accipiebat thuribulum argenteum, & adscendebat in summitate altaris, & prunas hinc inde agitabat, sumebat ex interioribus consumtis, & descendens perveniebat ad pavimentum; & convertens faciem suam ad aquilonem, ibat ad orientem pontis quasi spatium decem cubitorum, deinde coacervabat prunas super pavimento, in loco ubi deponebant ingluvies volucris, & cineres altaris interioris, & candelabri &c. Ecce percepimus remotionem cineris: Quomodo? Quia accipiebat thuribulo argenteo de prunis remotionis cineris; easque coacervabat super pavimento prope altare, & omnes remotiones cineris absorbebantur in locis suis, pariterque ingluvies avium, & cinis altaris interioris, & candelabri: Dictum est enim: Po-

ופינה את הגחלים הילך והילך וחתה מן המאכולת הפנימית וירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון היה מהלך למזרחו של כבש כעשר אמות צבר את הגחלים על גבי הרצפה מקום שנותנין שם מראות העוף ודישון מזבח הפנימי ומזבח וכו׳ הרי למדנו לתרומת הרשן כיצד שהיה מחתה במחתה של כסף מן הגחלים תרומת הדשן והיה צוברן על הרצפה אצל המזבח והיו כל תרומות הדשן נבלעות במקומן וגם מוראות העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה שנאמר ושמו אצל המזבח. ושמו. שלא יתפזר. ושמו. בנחת. אצל המזבח. סמוך למזבח. ושאר הדשן שהיה על המזבח היו מעלין אותו על גבי המזבח היו מעלין אותו על גבי המזבח והיה דומה לגבעה וחכמים קוראין אותו במשנה תפוח לפי שהיה תפוח על המזבח כעין גבעה גבוהה. ותנן מימיו לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן היו מוציאין אותו אל מחוץ למחנה. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים. אחרים פחותין מהם מכאן לימרת תורה דרך ארץ שבגדים שבישל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו. והוציא את הדשן זה כלל הדשן חוץ מתרומת הדשן. אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות. אל מקום טהור מקום ששורפין שם פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים והאש על המזבח תוקד בו רבי יוסי אומר מנין שיעשה מערכה אחת לקיים האש תלמוד לומר והאש על המזבח תוקד בו. וחכמים אומרים אלו שני גזירין שהן מקיימין את האש. לא תכבה. מלמד שכל המכבה עובר בלא תעשה. ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר מכאן שתרומת הרשן תחלה ואחר כך סדור המערכות למה בבקר בבקר לפי שנאמר בבקר בבקר בהטבת נרות וכתיב בקטורת בבקר בבקר. והואיל

Ponetque illum prope altare. Ponetque illum: Ne dispergat: *Ponetque illum.* Placide: *Prope altare.* Juxta altare. Et reliquum cinerem, qui erat super altare, colligebant super altare, eratque similis colli; & sapientes illum vocarunt in Misna pomum, *sive tumulum*, quia accumulabatur super altare sicut collis eminens: Et legimus: Ab eo tempore non erat negligens in educendo cinere, quem educebant extra castra. *Et detrahet vestes suas, & induet vestes alias: Alias:* Istis deteriores: Docet lex juxta consuetudinem humanam; sc. ne his vestibus, quibus coquit ollam, misceat poculum domino suo. *Educetque cinerem:* In hoc comprehenditur cinis, excepta remotione cineris: *Extra castra:* Extra tria castra. *Ad locum mundum:* In loco ubi comburebantur juvenci comburendi, & hirci comburendi: *Et ignis, qui est super altare, succendetur in eo.* R. Jose dicit: Unde probatur faciendam fuisse struem ad conservandum ignem? Ex eo quod dictum: *Et ignis, qui est super altare, succendetur in eo.* Et sapientes dicunt: Ista sunt duo segmenta ligni, quibus conservant ignem. *Non extinguetur.* Docemur; si quis extinguat, transgreditur præceptum negativum: *Et succendet super illo sacerdos ligna mane mane:* Hinc probatur, quod remotio cineris fieret in principio, & postea disponerentur strues: Cur dictum est: *Mane, mane?* Quia dictum est: *Mane, mane* in præparandis lucernis; pariterque dictum est: *Mane, mane* in suffitu: Quoniam ignis disposuit suffitum, & candelabrum, idcirco disponebant strues, & postea decinerabat altare, & posthæc adolebat, & postremo afferebat sacrificium juge. Et sic dixerunt sapientes nostri f. m. Qui designabatur ad decinerationem altaris interioris, præcedebant quatuor habentes instrumenta &c. Interdiu præparabat, & inter vesperas accendebat, & suffitus adolebatur post decinerationem altaris interioris: Sic explicatur in tractatu *Tamid. Succendetque super illud sacerdos ligna mane. Super illud:* super struem: *Ligna:* quæ sint strui convenientia. Sacerdotes illa a vermibus purgabant; quia lignum, quod esset vermificatum, erat strui illegitimum. *Et ordinabit super illud holocaustum.* Ne ullum sacrificium præcedat sacrificium juge matutinum: *Offeretque super illud adipes pacificorum;* Ne quid impediat post sacrificium juge vespertinum. *Ignis perpetuo ardebit. Perpetuo:* vel in Sabbatho; *Perpetuo:* vel in immunditie; Quia immundities permissa erat in cœtu, quia lami-

ומכשיר הקטרת והמנורה היא האש
מעריכין את המערכות ואחר כך מדשן
המנורה ואחר כך מקטיר ואחריו התמיד.
וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה מי
שזכה בדישון מזבח הפניםי והמנורה
היו מקדימין לפניהם וארבעה כלים
בידו וכו'. ביום היה מטיב ובין הערבים
היה מדליק והקטרת היה אחר דישון
מזבח הפנימי כך מפורש במסכת תמיד.
ובער עליה הכהן עצים בבקר. עליה
על המערכה. עצים הכשרים למערכה
כהנים היו מתליעין אותן שכל עץ שהיה
בו תולע פסול למערכה. וערך עליה
שלא יהא קרבן קודם לתמיד של שחר
והקטיר עליה חלבי השלמים שלא יהא
קרבן קודם לתמיד של שחר והקטיר
עליה חלבי השלמים שלא יהא דבר
מתעכב לאחר תמיד של בין הערבים.
אש תמיד. תמיד אפילו בשבת. תמיד
אפילו בטומאה שטומאה התירה היא
בצבור שהרי הציץ מרצה שנאמר ונשא
אהרן את עון הקדשים. לא תכבה.
אף במסעות ומה היו עושין לה כופין
עליה פסכתר. ותנן פסכתר. היתה כלי
גדול מחזקת לתך והוא סיר דמתרגמינן
פסכתורותיה. ושתי שרשרות היו בה
אחת שהוא מושך בה ויורד ואחת
שהוא אוחז בה מלמעלה בשביל שלא
תתגלגל. מדרש צו את אהרן צו את
בני ישראל את קרבני ביום צותו את
בני ישראל להקריב הקרבנות להזכירם
לפני אלהים. ואת בניו. חלק להם
כבוד בשביל אביהם. זאת תורת העולה.
אמר רבי שמעון בן יוחאי אין העולה
באה אלא על ידי הרהור הלב שנאמר
באיוב והעלה עולות מספר כולם כי
אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים
בלבבם. זאת תורת העולה לפי שאמר
למעלה מן הענין נפש כי תחטא צריך
להביא עולה שלא מן הגזל אלא עולה
שהקדוש ברוך הוא חפץ בה שנאמר
שונא גזל בעולה ואומר עולה וחטאה

mina illam expiabat: Dictum est enim *Exod.* XXVIII. 38. *Portabitque Aharon peccatum sanctificatorum: Non extinguetur.* Vel in itineribus: Et quid faciebant? Operiebant super illum pesachtar; Etenim legimus in tractatu *Tamid*. Pesachtar erat vas magnum continens dimidium chomer, duas habebat catenas, unam qua trahebat, qui descendebat, alteram, qua tenebat, qui erat in parte superiori, ne circumvolvatur. Expositio: *Præcipe Aharon. Præcipe filiis Israel: Oblationem meam. Num.* XXVIII. 2. *In die quo præcepit filiis Israel, ut offerrent sacrificia. Levit.* VII. 28. Ut memorentur coram Deo. *Et filiis ejus:* Impartit honorem propter eorum patrem: *Hæc est lex holocausti.* Dicit R. Simeon ben Jochai: Holocaustum non affertur nisi propter cogitationem cordis: Dictum est enim in *Job* I. 5. *Offerebat holocausta pro singulis: Dicebat enim Job: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis: Hæc est lex holocausti:* Quia supra dictum est in subjecto: *Anima quum peccaverit:* Ne afferat holocaustum ex rapto, sed holocaustum, quod Deus S. B. desideret: Dictum est enim *Isai.* LXI. 8. *Et odio habens rapinam in holocausto.* Pariterque dictum est *Psalm.* XL. 7. *Holocaustum, & sacrificium pro peccato non postulasti. Et hæc est lex muneris:* Domui seculorum: *Lex muneris.* Lex una omnibus muneribus, quod requirant oleum & thus, excepto munere peccatoris, & munere mulieris adulterii suspectæ. *Offerre;* Quasi dicat: Offerendo offerent illud filii Aharon; quod sit accessio ex significatu illius, qui velit cum eo colloqui; sicuti dictum est: *Appropinqua ad te Aharon fratrem tuum:* Et simile quod dictum est *Ezech.* VII. 23. *Fac conclusionem, quoniam terra plena est.* Quasi dicat Propheta: Faciendo faciet rex Babel sepimentum, ut subjuget robustos Israel, ut faciat eos descendere Babylonem, & ista sepimenta sunt ænea & ferrea, & sunt compedes, quia non invenimus, quod propheta fecerit sepimentum: Et ponderat hunc textum: *Et si occultando occultaverint Levit.* XX. 4. Quia hæc absconsio est sordida illi, cum quo loquitur: Dictum est enim: *Absconde oculos tuos ab uxore gratiosa. Et occultando occultaverint;* Hæc est narratio de aliis: *Offerre illud.* Totum: *Filios Aharon.* Non autem filias Aharon. *Coram Domino.* Crederem in austro? Idcirco dictum est: *Coram Domino:* Quomodo? Admovebit ad cornu australe occidentale. *Separabit-*

que

לא שלה. וזאת תורת המנחה לבית
עלמים . תורת המנחה תורה אחת
לכל המנחות שיטענו שמן ולבונה חוץ
ממנחת חוטא ומנחת שוטה . הקרב
כלומר הקרב יקריבו אותה בני אהרן שיש
הקרב לשון למי שהדיבור אליו . כמו הקרב
אליך את אהרן אחיך . ודומה לזה עשה
הרתוק כי מלאה הארץ כלומר אומר
הנביא עשה יעשה מלך בבל הרתוק
כדי לכבוש את גבורי ישראל להורידם
בבלה והם רתוקות נחשת וברזל והם.
כבלים כי לא מצאנו לנביא שעשה
רתוקות ומשקל זה הפסוק מן העלם
יעלימו שהרי העלם זה ציווי למי שריבר
עמו שנאמר העלם עיניך מאשת חן
והעלם יעלימו זה סיפור על אחרים .
הקרב אותה כולה. בני אהרן ולא בנות
אהרן . לפני יהוה יכול בדרום תלמוד
לומר לפני יהוה הא כיצד הוא מגישה
לקרן דרומית מערבית. והרים ממנו מן
המחובר שלא יביא עשרון אחד בשני
כלים בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ
אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.
מסולת המנחה ולא סולת חברתה .
ומשמנה ולא משמן חברתה . ואת כל
הלבונה אשר על המנחה . שילקט כל
הלבונה ויעלה לאישים . ריח ניחוח
אזכרתה ליהוה נזכרים בה נזכרים
בקומצה ונזכרים בלבונתה . והנותרת
ממנה כשרה ולא פסולה . יאכלו ריבה
בכל מאכל שירצה אהרן ובניו אהרן
תחלה ואחר כך בניו . מצות תאכל
לפי שהיתה בכלל התיר ונאסרה
וחזרה והותרה יכול יחזור להתירה
הראשון ותאכל אפילו חמץ . תלמוד לומר
מצות תאכל . פירוש היתה בכלל
התיר קודם שהפריש הסלת לשם מנחה
ונאסרה משום קדושה והותרה לאכילה
לכהנים כיוצא בו יבמה יבא עליה

que ex eo. Ex conjuncto. Ne adducat unam decimam in duobus vaſis: *Pugillo ſuo:* Ne faciat menſuram pugillo ſuo; Sed ſit pollex verſus pollicem, & minimus digitus contra minimum. *De ſimila muneris*. Non autem de ſimila alterius muneris: *Et de oleo ejus*. Non autem de oleo alterius muneris: *Ac totum thus, quod erat ſuper munus*: Ut colligat totum thus, & offerat ſuper ignem. *In odorem acceptabilem, memoriale ejus Domino:* Memorantur in eo, & memorantur in ejus pugillo, & memorantur in ejus thure. *Et reliquum ex eo*. De legitimo, non autem de illegitimo. *Comedent*. Includit in omni comeſtione, quæ libuerit, Aharon & filios ejus, Aharon in principio, & poſtea ejus filios. *Azymum comedetur:* Quia erat in genere permiſſionis, & fuit interdictum, iterumque permittitur, crederem, quod iterum rediret ad primam permiſſionem: Et comedetur vel fermentatum? Idcirco dictum eſt: *Et azymum comedetur*. Declaratio: erat in genere permiſſionis, antequam ſepararet ſimilam nomine muneris, & interdicitur, poſtquam ſanctificata eſt, & permiſſa eſt, ut comedatur a ſacerdotibus: Huic ſimile dictum eſt *Deut*. XXV. *Levir ingredietur ad eam*: Ex præcepto: Quia erat in genere permiſſionis, priuſquam deſponſaretur marito, & interdicitur, poſtquam nupta eſt, atque iterum permittitur, poſtquam moritur ejus maritus, crederem quod reſtitueretur ad primam permiſſionem, ut eſſet cunctis hominibus permiſſa? Idcirco dictum eſt: *Levir ingredietur ad eam*. Ex præcepto. Væ illis, qui contumelioſi ſunt in animas ſuas, & loquuntur de fundamento mundi, quod inveteraverit; & ſuperbiunt ad mutandum ſtatuta; & ad effodiendum pactum mundi: At patres noſtri fuerunt in tempore domus ſanctuarii, quæ fundata eſt in diebus prophetarum noviſſimorum Haggæi, Zachariæ, & Malachiæ, & viderunt qualis eſſet ordo holocauſti, & muneris, & ſacrificii pro delicto, & pacificorum, & omnium oblationum; Et ſicut acceperunt a prophetis, ita pariter ſcripſerunt in traditionibus ſuis, ut eſſent teſtimonium Iſrael; Et poſthæc ſurrexit progenies hominum peccatorum, qui ignorarunt inter dextram & ſiniſtram. *Et vecordes ſapientes ſunt, ut faciant mala; bene autem facere neſcierunt*: *Jerem*. IV. 22. Qui ſtatuerunt rationes ſuas in doctrina Iſmaelitarum, ex pondere ſpiritus maligni, qui adſcendit in eorum caput: non innixi ſunt verbis ſapientum noſtrorum

ad

מצורה לפי שהיתה בכלל התיר קודם שנתקדשה לבעל ונאסרה מאחר שנתארסה וחזרה והותרה שמרת בעלה יכול תחזור להתירה הראשון להיות מותרת לכל אדם תלמוד לומר יבמה יבא עליה מצורה . אוי להם לתוססי נפשם ומדברים על יסוד עולם עתק ויתנאו בעצמם להחליף חוקים ולהפר ברית עולם ואבותינו היו בזמן בית המקדש אשר הוסד בימי נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי וראו היאך היתה תקון העולה והמנחה והאשם והשלמים וכל הקרבנות וכאשר קבלו מידי הנביאים כך כתבו במשנתם להיות לעד בישראל ואחרי בן קמו תרבות אנשים חטאים שלא ידעו בין ימינם לשמאלם אלא חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו אשר העמיקו שיחתן בלימוד הישמעאלים ממשקל רוח חזירת שעלה בקדקדם ולא סמכו על דברי רבותינו לאסור ולהתר אלא מה שעלה בקדקדם ולא סמכו על דברי רבותינו לאסור ולהתר אלא מה שעלה בדעתם כתבו ומסרו להטעות ולהכשיל הרבה עם נטולם תבא בראשם ואנחנו נקיים כי איך תכן להניח עדים שראו בעיניהם ולסמוך על המגידים מדעתם לאמר כן היה והלא עמנו מסכת מדות ומסכת תמיד ומסכת מנחות ומסכת מעילה ומסכת תמורה ומסכת ערכים ומסכת זבחים . ותיקון הסמיכות והתנופות וההגשות וההקטרות וההקרבות מכהנים גדולים שראו את הנביאים . שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה ששימש בכהונה גדולה אחרי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול שיצא בימי אלכסנדרוס מקדון שיצא לקראת המלך מלובש בבגדי קדש וירד המלך ממרכבתו והשתחוה לו וכל הענין מפורש במסכת יומא ושאר הכהנים עד רבי ישמעאל בן אלישמע כהן

ad interdicendum, & ad permittendum, ſed quid veniebat in eorum mentem, ſcripſerunt, & tradiderunt ad decipiendum, & fallendum multos cum eorum retributione, quæ veniat ſuper caput eorum; at nos conſervavimus; Etenim quomodo congruum eſt deterere teſtes, qui ſuis oculis viderunt, & inniti illis, qui ex mente ſua teſtantur, dicendo; Sic erat? Nobiſcum eſt tractatus *Middoth*, tractatus *Tamid*, & tractatus *Menachoth*, tractatus *Meila*, tractatus *Temura*, tractatus *Erachim*, & tractatus *Zevachim*; Et ordo manuum impoſitionis, & ventilationum, & admotionum, & adolitionum, & oblationum ex ſummis ſacerdotibus, qui viderunt prophetas: Simeon juſtus fuit ex reliquiis congregationis magnæ, qui miniſtravit in ſummo ſacerdotio poſt Jehoſua filium Joſadech ſummum ſacerdotem, qui egreſſus eſt in diebus Alexandri Macedonis, egreſſus eſt in occurſum regis indutus veſtibus ſanctis, & deſcendit rex de curru ſuo, & adoravit illum; & hæc omnia explicantur in tractatu *Joma*: Et fuerunt reliqui ſacerdotes uſque ad R. Iſmaelem ben Eliſma ſummum ſacerdotem, qui fuit in domo ſecunda in diebus Veſpaſiani Cæſaris: Atque Iſraeli traditum eſt a generatione in generationem. Sicuti dictum eſt *Deut.* XXXIII. 4. *Legem præcepit nobis Moſe, hæreditatem congregationi Jacob. Comedetur*. Vel quantoluncunque. *In loco ſancto*. Crederem in caſtris Levitarum? Idcirco dictum eſt: *In atrio tentorii conventus*: Eſt qui dicit: & in domo ſeculorum: *Comedent illud*. Ne cum eo comedant profana. *Non coquetur fermentatum*. Coctio erat in genere; Quia dictum eſt: *Non fiet fermentatum*: Cur exiit? Ut de illa diſſeratur: Sicut coctio erat peculiaris, & opus peculiare, & ejus cauſa ſeorſim tenebantur, ita pariter ego includam depſionem, & commixtionem, ut pro ſingulis operibus teneatur ſeorſim: *Portionem eorum dedi illud ex ignitis meis:* Poſtquam data fuerit portio igni, erit illis portio; non autem antequam data ſit portio igni: *Illud:* Legitimum, non illegitimum. *Sanctum ſanctorum eſt*. Sicut ex hoc non eſt illi portio niſi poſtquam data ſit igni portio, ita pariter de ſanctitatibus non erit tibi pars, niſi poſtquam data ſit portio igni. *Sicut ſacrificium pro peccato:* Sicut ſacrificium pro peccato ex profanis, & interdiu, & manu dextra, ita pariter hoc ex profanis, & interdiu, & manu dextra: *Et ſicut ſacrificium pro delicto*. Sicut ſacrificium pro delicto ſi non ma-

cte-

גדול שהיה בבית שני בימי אספסיאנוס קיסר ולישראל קבלה דור אחר דור כעני׳ שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. תאכל כל שהוא במקום קדוש יכול במחנה הלוים תלמוד לומר בחצר אהל מועד יש אומרים ובבית עולמים בעזרה יאכלוה שלא יאכלו עמה חולין . לא תאפה חמץ אפייה בכלל היתה שהרי נאמר לא תעשה חמץ למה יצאת אפייה להקיש אליה מה אפייה מיוחדת ומעשה יחידים וחייבין עליה בפני עצמה אף אני ארבה לישתה ועריכתה לחייב על כל מעשה בפני עצמה . חלקם נתתי אותה מאישי לאחר מתנות האישים יש לו חלק ולא קודם מתנת האישים . אותה כשרה ולא פסולה . קדש קדשים היא שכשם שזו אין לה בה חלק אלא לאחר המתנות האישים . אף על קדשי אין לך בה אלא לאחר מתנות האישים כחטאת מה חטאת מן החולין וביום וביד ימנית אף זה מן החולין וביום וביד ימנית. וכאשם מה אשם אם נשחט שלא לשמו כשר אף זו אם נקמצה שלא לשמה כשרה לכך שנינו כל המנחות שנקמצו שלא לשמן וכו׳ רבי שמעון אומר מנחת חוטא דינה כדין חטאת שאם נקמצה שלא לשמה פסולה מנחת נדבה הרי היא כאשם ואם נקמצה שלא לשמה כשרה. כל זכר בבני אהרן לרבות בעלי מומין במחלוקת שנוטלין חלקם. יאכלנה הכשרה ולא הפסולה . חק עולם לבית עולמים . לדורותיכם שינהוג לדורות. מאשי יהוה. אין להם אלא לאחר מתנות האישים. כל אשר יגע בהם יקדש יכול אף על פי שלא בלע תלמוד לומר בהם עד שיבלע . יכול אפילו נגע במקצתו יהא כולו פסול שנאמר אשר יגע. יקדש הנוגע בלבד פסול . הא כיצד נוטל מקום הבלע . יקדש להיות כמותה ואם פסולה ואם כשרה . תאכל כחמור שבה. זה קרבן אהרן יבא זה ויכפר על העגל הזה . ואומר בעזרא זה אלהיך ישראל. תנו רבנן זה קרבן אהרן ובניו אהרן מביא לעצמו ובניו מביאין לעצמן . אילו כהנים הדיוטות כשכהן מתקרב תחלה לעבודה מביא עשירית האיפה שלו ועבודה בידו אחר כהן גדול ואחר כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהן

ctetur suo nomine, est legitimum, ita pariter hoc si non pugilletur suo nomine, erit legitimum. Idcirco legimus: Omnia munera, quæ non fuerint pugillata suo nomine &c. In munere peccatoris ratio erat eadem, quæ in sacrificio pro peccato; quod si non fuisset suo nomine pugillatum, erat illegitimum. Munus spontaneum erat sicut sacrificium pro delicto, quod si non fuisset suo nomine pugillatum, erat legitimum. *Omnis masculus in filiis Aharon.* Ad includendum vitiatos in partitionibus, quod sumant eorum partes. *Comedet illud:* Legitimum, non illegitimum: *Statutum perpetuum*: Domui seculorum: *In generationibus vestris:* Ut observetur in generationibus: *De ignitis Domini*. Non est illis pars, donec data sit igni portio. *Quicunque accesserit ad ea, sanctificabitur*. Crederem vel si non absorberet? Idcirco dictum est: *Ea*: Donec absorbeat: Crederem, vel si ejus partem attigerit, omne fuisse profanatum? Idcirco dictum est: *Quicunque accesserit, sanctificabitur:* Quod tactum est, duntaxat profanatur. Quomodo: Sumet locum absorptionis. *Sanctificabitur*: Ut sit, sicut ipsum, sive legitimum, sive illegitimum; comedetur juxta graviorem conditionem, quæ in eo fuerit. *Ista est oblatio Aharon*. Veniat ista, & expiet pro hoc vitulo: Et dictum est in *Ezra: Hic est Deus tuus Israel*. Tradiderunt sapientes nostri: *Ista est oblatio Aharon, & filiorum ejus*. Aharon seorsim attulit, & filii seorsim attulerunt. Isti sunt sacerdotes vulgares; Quando enim sacerdos accedebat ad ministerium, in principio afferebat decimam Ephæ de suo, & ipse mau sua offerebat. Tam summus sacerdos, quam sacerdos vulgaris, qui ministrassent, priusquam attulissent de suis bonis decimam Ephæ, eorum ministerium erat illegitimum: *In die unctionis suæ*: Hinc eruitur, quod non ungeretur summus sacerdos nisi interdiu: *Suæ*. Docemur, quod duo summi sacerdotes simul non ungerentur: Alia expositio: *In die unctionis suæ*. In die quo ungebatur, afferebat decimam Ephæ. *Similæ in munus juge*: Docemur, quod postquam inceperit, non cessaret: Sed ab die unctionis suæ in perpetuum quotidie adduceret: Et simile est quod dictum est *Ruth* IV. 5. *Quando emeris agrum de manu mulieris, eme quoque Ruth Moabitidem:* Ab ipso die; Atqui decima Ephæ erat una ex decem partibus trium satorum, quæ efficiunt septem quartaria; & præterea simila erat triticea. *Juge*: Vel in Sabbatho. *Dimi-*

עבודתן פסולה . ביום המשח אותו . מכאן שאין מושחין שני כהנים גדולים כאחד . דבר אחר ביום המשח אותו ביום שנמשח מביא עשירית האיפה . סלת מנחה תמיד מלמד שכיון שהתחיל שוב אינו פוסק לא מיום המשח אותו עד לעולם מביא בכל יום ודומה לו ביום קנותך השדה קנית גם את רות המואביה מן אותו היום והלא העשירית האיפה אחד מעשרה לשלש סאין שהן שבע רבעים ועוד סלת מן החטים . תמיד אפילו בשבת . מחציתה בבקר ומחציתה בערב אם נטמא חציו של בין הערבים או אבד מביא עשרון אחד מביתו וחוצהו מקריב מחציתו ומחציתו אבד וכן כהן שהביא מחצית בשחרית ומת מינו כהן אחר תחתיו מביא עשרון שלם וחוצהו חציו קרב וחציו אבד נמצאו שני חצאין קריבין ושני חצאין אבדין . על מחבת בשמן מלמד שהיא טעונה כלי בשמן להוסיף לה שמן אחר ואיני יודע כמה הרי אתה דן זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן מה מנחת נסכים שלשה לוגין לעשרון אף זו שלשה לוגין לעשרון . פירוש מנחת נסכים שבפרשת שלח לך דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשית ליהוה עולה או זבח . וכתיב סלת עשרון בלול ברביעית ההין שמן . הין שנים עשרה לוגין הרי רביעית שלשה לוגין . או כלך לדרך הזו זו טעונה שמן ומנחת נדבה טעונה שמן שנאמר למנחה ולוג שמן . מה להלן לוג לעשרון אף כאן לוג לעשרון נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה תמיד וטעונה כלי ודוחה את השבת ודוחה את הטומאה והיא תכ״שט דמסכת מנחות תמיד כלי

dium ejus mane, & dimidium ejus vesperi. Si polluatur dimidium, quod offerebatur inter vesperas, aut amittatur, adducet de domo sua alteram decimam, & dividet in duas partes, & dimidium offeret, & dimidium perdetur; Et similiter sacerdos qui adduxerit dimidium manu, & moriatur, & præficiatur ejus loco alius sacerdos, adducet decimam integram, & in duas partes dividet, dimidium offeret, & dimidium perdet; deprehenduntur duo dimidia oblata, & duo dimidia perdita. *In sartagine cum oleo*: Docemur quod requireret vas: *Cum oleo*: Ad addendum illi alterum oleum: At ego ignoro quantum: Ecce tibi argumentum: Hoc requirit oleum, & munus libaminum requirit oleum, sicut munus libaminum requirit tres logos pro decima, ita pariter hoc requiret tres logos pro decima. Declaratio muneris libaminum, quæ est in sectione: *Mitte tibi: Loquere ad filios Israel; & dices ad eos: Quando veneritis in terram habitationum vestrarum; tum facies Domino holocaustum, aut sacrificium*. Pariterque scriptum est: *Et decimam similæ permistæ oleo quarta parte Hin. Num.* XXVIII. 5. Hin continebat duodecim logos, ecce quartarium continebit tres logos. Aut hoc modo. Hoc requirit oleum, & munus spontaneum requirit oleum; Dictum est enim *Levit.* XIV. 21. *Pro munere, & logum olei*. Sicut ibi logus pro decima, ita pariter hoc loco logus pro decima. Videamus cuinam sit similius: Explicetur munus, quod affertur jugiter, & requirit vas, & pellit Sabbathum, & immunditiem, & תכ״טש designat in tractatu *Menachoth* sacrificium juge, vasa, immunditiem, & Sabbathum. Aut hoc modo יג״ל munus peculiare, & per seipsum, & requirit thus &c. Sicut explicatur in lege sacerdotum: *Frixam offeras eam*. Docemur quod bulliendo fiat; sc. quando aquæ ebulliunt, est illis strepitus; At illi explicant מורבכת ex significatum נבוכים quando enim fervent sunt נבוכים & *Nun* servile est, sicut נאצר דאצר. Marana, & Rabana Tobias constituit; hæc constitutio, de qua dixerunt sapientes f. m. in tractatu *Menachoth* in fine cap. Videamus cui sit simile; Explicemus תכ״טש ex תכ״טש; Et dicunt: Explicemus יג״ל ex יג״ל. Responsum fuit in hoc subjecto, quod י׳ postrema in יג״ל non sit signum, quia si venias ad exponendum י׳ de decima, quod utrumque requirat decimam; Et ecce יו״ד pro decima datum est signum יו״ד: Si ita est, scribendum erat: יג״על explicetur עי״ן pro de-

טומאה שבת . או כלך לדרך הזו יג״ל
מנחת יחיד ובגלל עצמה וטעונה לבונה
וכו׳ . כדמפורש בתורת כהנים . תעשה
מורבכת מלמד שהיא נעשית ברותחין
שכיון שהמים רותחין יש להן ׳תרבוך ויש
אומרים מורבכת מלשון נבוכים בזמן שהן
רותחין הן נבכין וג״ן משמשין כגון נאצר
ראצר . ומרנא ורבנא טוביהו נתישב
שהלכה זו שאמרו חכמים זכרונם לברכה
במסכת מנחות בסוף פרק התכלת נראה
למי דומה דנין תכ״שט מתכ״שט ואמרי
דנין יג״ל מיג״ל והשיב בזה הענין הרי
י׳ האחרון ביג״ל אינו סימן לפי שאם
תבוא לדרוש י׳ על עשרון שזו טעונה
עשרון וזו טעונה עשרון והרי יו״ד תחת
עשרון נתנן סימן יו״ד אם כן היה ראוי
לכתוב דנין יג״על עי״ן תחת עשרון שהרי
יו״ד הראשון היא מנחת יחיד וג׳ בגלל
עצמה למ״ד טעונה לבונה ﭏ ללמדך
שאינו ﭏ יג״ל ולא יגע״ל ﭏ יג״ל
כמו שאמרו רבותינו בתורת כהנים יג״ל
מיג״ל ויו״ד השנית טעות . ואם נתבע
ביג״ל צריכין אנו לקבוע תט״ש תמיד
טומאה שבת שאם תוסיף כ״ף שתאמר
כלי אם כן הייתי אומר הנך נפישן תכ״טש
ארבעה ויג״ל שלש ﭏ תט״ש עיקר ויג״ל
אינו עיקר . אבל כלי ועשרון אינם עיקר
וכן מצאתי בתורת כהנים הנ״ה זא״ת
חקרנוה כן היא . והתלמוד הוסיף כליל
ששה תנופה ואינם עיקר וגם הפירושים
כרעת התלמוד ואין בזה כלום . ואם
בקשתה לומר יג״ל תאמר גם תכ״טש זה
ארבעה וזה ארבעה ואליבא דרבי שמעון
דאמר בתורת כהנים ריבה שמן מנחת
חביתים וריבה שמן מנחת אילים מה
מנחת אילים שני לוגים לעשרון אף זו
שני לוגין לעשרון נראה למי דומה דנין
מנחה שכולה זה קרבן אהרן ובניו ממנחה
שכולה עשרון . מנחת כבשים . ולא תוכיח
מנחת שמונה אילים שאין כולה עשרון
ויבא י׳ השני תחת עשרון אבל על
לשון האחרת לא יבא י׳ כלל ואם יו״ד
לא יתכן כ״ף לא יתכן והרי יסודו
ומעמדו . תופיני אמתתו תאפה נא נא
כלומר עד שהיא חייה תאפה אותה ולא
תבשל אותה תחלה . ואחר כך תאפינה
רבי דוסא אומר תופינה לשון נאה לשון
נוי . מנחת פתים . מלמד שהוא כופל

decima, quia prima יו״ד est munus peculiare, & נ׳ propter seipsum, למ״ד requirit thus: Nisi quod doceare, quod non sit nisi יג״ל, non autem יגע״ל, sed יג״ל uti dixerunt sapientes nostri in lege sacerdotum יג״ל ex יג״ל, & יו״ד secunda est error. Si tu quæras in יג״ל statuendum est etiam de כת״טש, sc. sacrificium juge, immunditics, & Sabbathum; si addas כ״ף quod designat vasa; si ita est, ego dicam quod supersit; חכט״ש sunt quatuor, & יג״ל tres; sed תט״ש est fundamentum, at יג״ל non est fundamentum: Verum vasa, & decima non sunt fundamentum; Et sic inveni in lege sacerdotum; Ecce hoc investigarunt; ita est; Gemara addit כ״ן & non est fundamentum; atque etiam interpres in notitia Gemaræ; & nihil in hoc est: Si vero opponas dicendum est יג״ל dices etiam תכ״טש; Hoc continet quatuor, atque etiam illud quatuor; Deciditur juxta opinionem R. Simeonis, qui dicit in lege sacerdotum; Includit oleum muneris sartaginum, & includit oleum muneris arietum; sicut munus arietum requirit duos logos pro decima, ita pariter & hoc duos logos pro decima. Videamus cuinam sit hoc simile: Explicetur munus, quod totum erat oblatio Aharon & filiorum ejus, a munere, quod totum erat decima; Munus agnorum: & non probet munus octo arietum, quod totum non est decima; & veniat י׳ secunda pro decima, sed pro alio significatu non veniet omnino י׳ & si יו״ד non est apta, ne כ״ף quidem apta est: Et hoc est ejus fundamentum, & firmitas: תופיני, ut male coctum sit; quasi dicit, donec est crudum, coques illud, neque coques a principio, & postquam coctum fuerit R. Dosa dicit: תופינה ex significatu decoris. *Muneris frustorum*. Docemur, quod duplicaret in duo, & duo in quatuor, at non separabat: *Offeres in odorem acceptabilem Domino:* Cur dictum est? Fortasse dices: Sicut Aharon offerebat quotidie, ita pariter ejus filii offerent quotidie: Idcirco dictum est: *Istud*: Aut sicut Aharon pellebat Sabbathum, & immunditiem; ita pariter ejus filii: Idcirco dictum est: *Istud*. Aut sicut Aharon afferebat frixum, ita pariter ejus filii. Idcirco dictum est: *Istud*. *Et sacerdos unctus*. Hic est unctus oleo unctionis tempore primæ domus; at multiplicatus vestibus erat in domo secunda, in qua non erat oleum unctionis; Etenim absconditum fuit cum arca, uti diximus in tractatu *Horajoth*: Et ipsi sacerdotes domus secundæ vocabantur multiplicati ve-

לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל. תקריב ריח ניחוח ליהוה. מה תלמוד לומר שמא תאמר מה אהרן מקריב בכל יום אף בניו כן תלמוד לומר זה ומה אהרן דוחה את השבת ואת הטומאה אף בניו כן תלמוד לומר זה. מה אהרן מביא רבוכה אף בניו כן תלמוד לומר זה. והכהן המשיח. זה משוח בשמן המשחה בזמן בית הראשון מרובה בגדים היה בבית שני שאין שם שמן משחה שכבר נגנז עם הארון כדאמרינן במסכת הוריות. ואותם הכהנים של בית שני נקראים מרובה בגדים על שם ארבעה כלים שלובש כהן גדול יותר מן ההדיוט. חשן ואפוד ומעיל וציץ מנין שיביא עשירית האיפה תלמוד לומר תחתיו מבניו. את שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן מבניו אשר יבא ﭏ אהל מועד יצא משיח מלחמה שאינו בא ﭏ אהל מועד לשרת בקודש מבניו יעשה אותה. מלמד שהבן קודם לכל אדם בזמן שהוא ממלא מקום אבותיו שנאמר אשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו אבל אינו ממלא מקום אבותיו יבא אחר וישמש תחתיו. דבר אחר מבניו יעשה אותה. לימר על כהן גדול שמת תהא מנחתו קריבה משל יורשין. יעשה אותה שלימה ולא חצייה. חק עולם ליהוה ממי שהברית שלו. כליל תקטר. עשרון הקטרה. וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. מנחת כהונת נאכלת מנחת כהן לא תאכל. בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו. וידבר יהוה. דבר ﭏ אהרן וﭏ בניו לאמר לפי שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים לכך נאמר דבר ﭏ אהרן וﭏ בניו לדורות. זאת אינה נוהגת בבמה. תורת החטאת. תורת החטאות לכל החטאות שיהא דמן טעון כיבוס שנאמר ואשר יזה מדמה על הבגד וגו׳ במקום אשר תשחט החטאת לפני יהוה מלמד שכל החטאות טעונות צפון. קדש קדשים היא. לרבות זבחי שלמי צבור לצפון כדתנן זבחי שלמי צבור ואשמות אלו הן אשמות. אשם גזילות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אשם

veſtibus, quia quatuor veſtes induebat ſummus ſacerdos præ ſacerdote vulgari, ſc. pectorale, humerale, pallium, & laminam. Unde probatur, quod afferret decimam Ephæ? Ex eo quod dictum eſt: *Loco ejus e filiis ejus:* Cujus filius ejus loco ſtatuebatur, afferebat decimam Ephæ; Excluditur unctus belli, cujus filius ejus loco non ſtatuebatur: Dictum eſt enim *Exod.* XXIX. 30. *Septem diebus induet eas ſacerdos de filiis ejus, qui ingredietur tentorium conventus ad miniſtrandum in ſanctitate. E filiis ejus faciet illam.* Docemur, quod filius omnes præcederet, quando implebat locum patris ſui; Dictum eſt enim *Levit.* XVI. 32. *Et qui impleverit manus ſuas ad miniſtrandum loco patris ſui:* Si vero non impleat locum patris ſui, veniat alter, & ejus loco miniſtret: Alia expoſitio: *E filiis ejus faciet illam.* Docet, quod ſi moriatur ſummus ſacerdos, ejus munus offeratur de bonis hæredum. *Faciet illam:* Integram, non dimidiam: *Statutum perpetuum Domino.* Ex eo, cujus eſt pactum. *Tota offeretur:* Decima offeratur: *Et omne munus ſacerdotis totum erit, non comedetur:* Munus ſacerdotis fœminæ comedebatur, at munus ſacerdotis non comedebatur: Venit textus, ut aſſignetur præceptum negativum comeſtioni: *Et locutus eſt Dominus: Loquere ad Aharon, & ad filios ejus, dicendo:* Quia ſacerdotes comedebant, & domini expiabantur, idcirco dictum eſt: *Loquere ad Aharon, & ad filios ejus:* In generationibus: *Iſta*; At non obſervatur in excelſo: *Lex ſacrificii pro peccato*; Lex ſacrificii pro peccato pro omnibus ſacrificiis pro peccato, ut eorum ſanguis requirat lotionem: Dictum eſt enim: *Et quum ſtillaverit de ſanguine ejus ſuper veſtem &c. In loco quo mactabitur holocauſtum, mactabitur ſacrificium pro peccato coram Domino.* Docemur, quod omnia ſacrificia pro peccato requirerent aquilonem: *Sanctitas ſanctitatum eſt:* Ad includendum ſacrificia pacifica cœtus, quod requirerent aquilonem; ſicuti legimus: Sacrificia pacifica cœtus, & ſacrificia pro delicto; & hæc ſunt ſacrificia pro delicto, ſc. ſacrificium pro delicto rapinæ, ſacrificium pro delicto prævaricationis, ſacrificium pro delicto ancillæ deſponſatæ, ſacrificium pro delicto Nazyræi, ſacrificium pro delicto leproſi, ſacrificium pro delicto dubio; eorum mactatio fiebat in aquilone &c. *Illud.* Excludit ſacrificium Euchariſticum, & arietem Nazyræi. *Sacerdos purificans per illud.* Excludit lotum diei, & indigentem

נזיר. אשם מצורע אשם תלוי. שחיטתן בצפון וכו׳. היא פרט לתודה ולאיל נזיר. הכהן המחטא אותה יאכלנה. פרט לטבול יום ולמחוסר כפרה ולאונן שאין ראוי לחטא אותה. במקום קדוש תאכל. יכול במחנה לוים תלמוד לומר בחצר אהל מועד. במקום קדוש תאכל. לרבות לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש. כל אשר יגע בבשרה. יכול שלא כבלע תלמוד לומר בבשרה עד שיבלע בבשרה לא בעצמות ובגידים לא בקרנים ולא בטלפים. יקדש להיות כמוה אם פסולה נפסל אם כשרה תאכל כחמור שבה. ואשר יזה מדמה על הבגד. מדם הכשרה ולא מדם הפסולה. מדמה. לא מדם קדשי קדשים. אשר יזה על הבגד. נתז על מקצתו של בגד יכול יהא טעון כיבוס אין הבגד כולו טעון כיבוס. ניתז מידו של מזה עד שלא הוזה טעון כיבוס ומהיזה אינו טעון כיבוס שנאמר אשר יזה עליה בגד אין לי אלא בגד ומנין לרבות את העור משהופשט תלמוד לומר ואשר יזה על הבגד. וכלי חרש אשר תבשל בו החטאת. והיכן ישבר למעלה. תכבס במקום קדוש. וכלי חרש. מה כיבוס במקום קדוש אף שבירת כלי חרש במקום קדוש. מכאן אמרו חכמים כלי חרש אינו יוצא מידי דפנו לעולם ואין לו תקנה אלא שבירה. וכן לענין יין נסך וכן לענין חמץ בפסח. ומה טעם כלי חרש ישבר לפי שבושלה בו חטאת היום. ואם יבוא למחר לבשל בו החטאת פולט החטאת של אתמול בחטאת היום והוא נותר מעורב בקדשים. לפיכך טעון שבירה. ואם

tem expiationis, & lugentem, qui non ſunt digni qui per illud purificent: *In loco ſancto comedetur*. Crederem in caſtris Levitarum? Idcirco dictum eſt: *In atrio tentorii conventus*. *In loco ſancto comedetur:* Ad includendum conclavia exſtructa in profano, & aperta in ſanctum. *Quiſquis attigerit carnem ejus*. Crederem vel ſi non fuerit ſicut abſorbens? Idcirco dictum eſt: *Carnem ejus*. Donec deglutiat ejus carnem, non autem oſſa, & nervos, neque cornua, neque ungulas: *Sanctus erit*: Ut ſit ſicut ipſum, ſi illegitimum, profanabitur, ſi legitimum, comedetur juxta graviorem conditionem, quæ in eo fuerit. *Et quum ſtillaverit de ſanguine ejus ſuper veſtem*. De ſanguine legitimo, non autem de ſanguine illegitimo: *De ſanguine ejus*, non autem de ſanguine ſanctiſſimorum: *Quum ſtillaverit ſuper veſtem*. Si diſtillatus fuerit ſuper partem veſtis, crederem quod requireret lotionem? Idcirco dictum eſt: *Illud ſuper quo ſtillaverit lavabit*: Locus ſanguinis requirebat lotionem, at tota veſtis non requirebat lotionem: Si diſtillatus fuerit ex manu ſpargentis priuſquam diſtillet, obligatur ad lotionem, poſtquam ſtillaverit, non obligatur ad lotionem: Dictum eſt enim: *Illud ſuper quod ſtillaverit: Veſtem*. Non probo niſi de veſte; unde probatur ad includendum pellem, poſtquam excoriata fuerit? Ex eo quod dictum eſt; *Et quum ſtillaverit ſuper veſtem*. *Et vas teſtaceum in quo coquetur ſacrificium pro peccato:* At ubi frangebatur? Dictum eſt ſupra: *Lavabit in loco ſancto: & vas teſtaceum:* Sicut lotio erat in loco ſancto, ita pariter fractura vaſis teſtacei erit in loco ſancto; Hinc dixerunt ſapientes: Vas teſtaceum nunquam egrediebatur de poteſtate percuſſionis, neque erat illi correctio niſi per fracturam; atque ita pariter reſpectu vini libaminis, & reſpectu fermentati in Paſchate: At qua de cauſa frangebatur vas teſtaceum? Quia in eo coctum eſt ſacrificium pro peccato hodiernum; ſi poſtridie adducat, ut in eo coquat ſacrificium pro peccato, evomitur ſacrificium pro peccato heſternum in ſacrificium pro peccato hodiernum; & illud erit reſiduum ex commixtione in ſanctitatibus; ideoque requirit fracturam. *Quod ſi in vaſe æneo coctum fuerit ſacrificium pro peccato, tum rebullietur, & circumagetur in aquis*. Quia non abſorbet, neque evomit. Et ſimiliter in omnibus interdictis in lege. Tamen reliqua omnia vaſa metallina requirunt lotionem in igne. Et vas ligneum ad-

בכלי נחשת בושלה . החטאת. ומורק ושוטף במים. לפי שאינו בולע ואינו פולט וכן לכל איסורין שבתורה אבל כל שאר מיני מתכות טעונין ליבון באש. וכלי עץ, יביאנו ברותחין ובכלי ראשון בזמן שהוא רותח על האש . ומורק. כמריקת הכוס ושוטף . כשטיפת הכוס . במים . כל שהן ולא בארבעים סאה . כל זכר בכהנים יאכל אותה כשרה ולא פסולה . קדש קדשים . לרבות כל הקדשים שבשלם בכלי חרש טען שבירה בכלי נחשת טען מריקות שטיפה משום נותר . וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד . יכול לרבות כל הקדשים דברי רבי עקיבא. אמר לו לרבי עקיבא אפילו אתה מרבה כל היום אין כן אל חטאת אל וכל לרבות האשם אשר יובא מדמה אפילו מקצת דמה מכאן אמרו חטאת שקיבל דמה בשני כוסות יצא אחד מהן לחוץ הפנימי כשר אל אהל מועד לכפר בקורש. להביא שילה ובית עולמים . ולא תאכל באש תשרף. מלמד ששריפתה לפנים . לא תאכל, נתן לא תעשה על אכילתו.

סליק פיסקא

וזאת תורת האשם . לבית עולמים תורת האשם תורה אחת לכל האשמות שיהא דמן ניתן למטה. שנאמר ואת דמו יזרוק על המזבח סביב שאף על פי שנאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן יכול ינתן דמו למעלה כדין חטאת תלמוד לומר ואת דמו יזרוק על המזבח . ואת כל חלבו יקטיר הכשר והקטיר את הכל המזבחה אשה ליהוה אשם. לשם אישים אשם אף על פי שלא סמך הוא מלמד שאם שחטו שלא לשמו כשר דברי רבי אליעזר וכן היה רבי אליעזר מוסיף האשם כדין חטאת וכו׳ . בתחלת מסכת זבחים חטאת דמו למעלה . אשם דמו למטה . חטאת אפילו גדייא בר זוזא . אשם בכסף שקלים זה וזה טעונין צפון . כל זכר לרבות בעלי מומין . יאכלנו . הכשר ולא הפסול . קדש קדשים . לרבות שלמי צבור לזכרי כהנה לאכילה הוא פרט לתודה ולאיל נזיר . כחטאת כאשם.

ducet in aquas ferventes, & in vas primum, quando fervens est, super igne: Abstersio fit juxta abstersionem poculi, & immersio juxta immersionem poculi: *In aquis*. Quantalacunque aqua; non autem in quadraginta satis. *Omnis masculus in sacerdotibus comedet illud: Comedet illud*: Legitimum non illegitimum: *Sanctitas sanctitatum est*: Ad includendum omnes sanctitates, quæ sit coctæ fuerint in vase testaceo, quod frangi debeat; si in vase æneo, abstergi, & immergi debeat propter residuum: *Et omne sacrificium pro peccato, de cujus sanguine inferetur in tentorium conventus: Et omne*. Ad includendum omnes sanctitates: Verba R. Akiba: Dixerunt R. Akibæ; Vel si includas toto hoc die; non est in hoc loco nisi sacrificium pro peccato: At dictum est: *Et omne:* Ad includendum sacrificium pro delicto: *De cujus sanguine inferetur*: Vel de parte ejus sanguinis: Hinc dixerunt: Si sanguis sacrificii pro peccato accipiatur duobus calicibus, si alter educatur, interior est legitimus: *In tentorium conventus ad expiandum in sancto:* Ad includendum Silo, & domum seculorum: *Non comedetur; igni comburetur;* Docemur quod intus combureretur: *Non comedetur*: Ut attribuatur præceptum negativum ejus comestioni.

Finis textus.

Ista autem est lex sacrificii pro delicto*: Domui seculorum: *Lex sacrificii pro delicto*: Lex una omnibus sacrificiis pro delicto, ut eorum sanguis infra adspergatur: Dictum est enim. *Et sanguinem ejus sparget super altare circumcirca*: Licet dictum sit: *Quia sicut sacrificium pro peccato, sacrificium pro delicto illud sacerdoti erit*: Crederem ejus sanguinem supra fuisse adspergendum juxta rationem sacrificii pro peccato? Idcirco dictum est: *Et sanguinem ejus sparget super altare. Totum vero adipem ejus adolebit*. Legitimum. *Et adolebit totum super altare ignitum Domino: Sacrificium pro delicto est*: Nomine ignitorum: *Sacrificium pro delicto est*. Vel si illi manus non imposuerit: *Illud*. Docemur; vel si fine suo nomine mactaverit, quod esset legitimum: Verba R. Elieser: Et sic R. Elieser addebat sacrificium pro delicto juxta rationem sacrificii pro peccato &c. In principio tractatus *Zebachim*: Sacrificii pro peccato sanguis supra, & sanguis sacrificii pro delicto infra adspergebatur. Sacrificium pro peccato vel

מה חטאת מן החולין וביום וביד ימנית אף אשם כן . תורה אחת להם . לסמיכה. הכהן אשר יכפר בו לו יהיה. פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן שאינו ראוי לכפר בו. והכהן המקריב את עולת איש . פרט לעולת הקודש . דבר אחר עולת איש. שעלת לאיש שנשחטה שלא בזמנה וחוץ למקומה. עור העולה אשר הקריב . לרבות שאר קדשים . לכהן לו יהיה . פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן . וכל מנחה אשר תאפה בתנור . יכול לו לבדו תלמוד לומר וכל מנחה בשמן וחרבה אם כן מהו לכהן המקריב אותה לו תהיה נותנין אותה לאותו בית אב שעובד באותו שבת אבל לא יחלקו זבחים כנגד עולות ולא כנגד מנחות שנאמר לכל בני אהרן תהיה איש באחיו . האיש חולק אפילו בעל מום ואין קטן חולק אפילו תמים. וזאת תורת זבח השלמים . כל המביא שלמים מביא שלום . אם על תודה יקריבנו. מלמד שהתודה נשחטה לשם תודה ולשם שלמים יכול אף שלמים ישחטו לשם שמים ולשם תודה תלמוד לומר זאת . מה שלמים טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק . אף תודה טעונה סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק . אם על תודה יקריבנו . פרט ללדה ולתמורה שאינן טעונין לחם . והקריב על זבח התודה. לחייב על כל זבח וזבח . חלות בלולות בשמן . מה תלמוד לומר בשמן בשמן שני פעמים. אמר רבי עקיבא אילו נאמר בשמן אחד הייתי אומר הרי היא ככל המנחות ללוג כשהוא אומר בשמן בשמן שני

vel si fuerit hœdus, qui valeat Zusam; & sacrificium pro delicto ex argento duorum ex siclorum, utrumque requirebat aquilonem: *Omnis masculus*. Ad includendum vitiatos. *Comedet illud*. Legitimum, non illegitimum: *Sanctitas sanctitatum*. Ad includendum pacifica cœtus, quæ comedetur an masculis sacerdotii: *Illud*. Excludit sacrificium Eucharisticum, & arietem Nazyræi: *Sicut sacrificium pro peccato, sic sacificium pro delicto*. Sicut sacrificium pro peccato ex profanis, & interdiu, & manu dextra, ita pariter sacrificium pro delicto: *Lex una illis*. Pto impositione manuum. *Sacerdoti, qui per illud expiabit, ei erit*. Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem, qui non sunt digni, qui expient. *Et sacerdos offerens holocaustum viri*. Excludit holocaustum sanctuarii: Alia expositio: *Holocaustum viri*: Quod prosit viro, quod sit mactatum tempore suo; excludit si fuerit mactatum extra tempus suum, & extra locum suum. *Pellis holocausti, quod obtulerit*. Ad includendum reliquas sanctitates: *Sacerdoti ipsi erit*. Excludit lotum diei, & indigentem expiationis, & lugentem. *Et omne munus quod coquetur in clibano*: Crederem illi solum dandum fuisse? Idcirco dictum est: *Et omne munus mistum cum oleo, & siccum*. Si ita est; cur dictum est: *Sacerdoti offerenti illud, ipsi erit?* Dabatur illud ipsi domui patrum, quæ illa hebdomada ministrabat; verum non dividebant sacrificia contra holocaustum, neque contra munera: Dictum est enim: *Omnibus filiis Aharon erit, viro sicut fratri suo*. Vir dividebat, vel vitiatus, at puer vel perfectus non dividebat. *Hæc autem est lex victimæ pacificorum*: Qui afferebat pacifica, afferebat pacem. *Si in sacrificium Eucharisticum obtulerit eum*. Docemur, quod sacrificium Eucharisticum mactaretur tam nomine sacrificii Eucharistici, quam nomine pacificorum: Crederem vel pacifica mactata fuisse nomine pacificorum, & nomine sacrificii Eucharistici? Idcirco dictum est: *Hæc*. Sicut pacifica requirebant impositionem manuum libamina, & ventilationem pectoris & cruris, ita pariter sacrificium Eucharisticum requirebat impositionem manuum, & libamina, & ventilationem pectoris, & cruris. *Si in sacrificium Eucharisticum obtulerit eam*: Excludit ejus natum, & commutatum, quæ non requirunt panem. *Tum offerret sacrificinm Eucharisticum*: Ad obligandum omnia & singula sacrificia. *Placentas mixtas cum oleo*. Cur di-

פעמים שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט
מיעטה לחצי לוג יכול ישתלשל חצי
לוג לשלשת המסס הללו לחלות ולרקיקין
ולרבוכה תלמוד לומר סלת מורבכת
חלות בלולות בשמן שאין ריבוי אחר
מיעוט אלא לרבות . כיצד עושה נותן
רביעית לרבוכה ורביעית לשני המינים
ורביעית שהוא נותן לשני מינים . נותן
מחצה לחלות ומחצה לרקיקין ולפי
שאמר רבי עקיבא אין ריבוי אחר מיעוט
אלא לרבות אמר ליה רבי אלעזר בן
עזריה לרבי עקיבא אפילו אתה מרבה
כל היום בשמן לרבות ובשמן למעט
איני שומע לך אלא חצי לוג שמן לתודה
ורביעית שמן לנזיר . ואחד עשר יום
שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני
וזו הלכה שנתבקשה לי במסכת נדה ,
וסלת מורבכת חלות . כשם שהרבוכה
סלת כך כולו סלת אפילו חלות אפילו
רקיקין . על חלות לחם חמץ . וכי חמץ
בלבד הוא והא כתיב מצות בלולות
בשמן אלא כנגד חמץ הבא מצה מה
חמץ עשרה עשרונים אף מצה עשרה
עשרונים מכאן אמרו התודה היתה
באה חמש סאין ירושלמיות שהן שש
מדבריות שתי איפות שהן עשרים
עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה
עשרה לחמץ עשרון לחלה עשרון למצה
ובמצה שלשה מינין חלות ורקיקין
ורבוכה נמצאו שלשה עשרונות ושליש
בכל מין ושלשה חלות לעשרון . דבר
אחר על חלות לחם מלמד שאין
הלחם מתקדש עד שיקרמו פניו בתנור .
יקריב קרבנו על זבח . מלמד שאין הלחם
מתקדש אלא בזביחה . על זבח תודת ,
שיהא זביחתו לשם תודה . שלמיו ,

dictum est: *Cum oleo*, *cum oleo* duabus vicibus? Dicit R. Akiba: Si dixisset semel *cum oleo*: dixissem; ecce hoc erit sicut omnia munera respectu logi: Quando vero dicit: *Cum oleo*, *cum oleo* duabus vicibus. Quia non est inclusio post inclusionem nisi ad excludendum, excludam dimidium logum; Crederem tripartiendum fuisse dimidium logum in tres summas sc. in placentas, & lagana, & frixa? Idcirco dictum est: *Similam frixam*, *placentas mixtas cum oleo*: Quia non est inclusio post inclusionem nisi ad includendum: Quomodo faciat? Dabit quartarium super frixum, & quartarium super duas species, & de quartario, quod dabit super duas species, dabit dimidium super placentas, & dimidium soper lagana; & quoniam dicit R. Akiba; Non est inclusio post inclusionem nisi ad includendum, respondit R. Eliezer ben Azaria: R. Akiba; Vel si tu includas toto hoc die; *Cum oleo* ad includendum; *cum oleo* ad excludendum, tibi non auscultabo; sed dabitur dimidium logi olei sacrificio Eucharistico, & dimidium logi olei sacrificio Nazyræi: Et undecim dies, qui intercedunt inter menstruum & menstruum sunt constitutio Mosis de Sinai; & hæc constitutio, quæ petita est a me in tractatu *Niddah*. *Et similam frixam cum placentis*. Sicut simila erat frixa, ita pariter tota simila, vel placentæ, vel lagana. *Cum placentis panis fermentati*: Solummodo. At ecce scriptum est. *Placentas azymas mixtas cum oleo*: Nisi quod contra fermentatum afferet azymum; sicut ex fermentato decem erant decimæ, ita pariter de azymo decem decimæ: Hinc dixerunt: Eucharisticum afferebatur ex quinque satis Hierosolymitanis, quæ sunt sex deserti, ex duabus ephis, quæ sunt viginti decimæ, decem pro fermentato, & decem pro azymo; decem pro fermentato, decima pro qualibet placenta, decima pro azymo; & in azymo tres erant species, sc. placentæ, & lagana, & frixa; deprehenduntur tres decimæ cum dimidia in qualibet specie, & tres placentæ in qualibet decima: Alia expositio: *Cum placentis panis*: Docemur, quod non sanctificaretur panis, donec facies ejus crustam obducerent in furno: *Offeret oblationem suam super victima*: Docemur, quod panis non sanctificaretur nisi in ejus victima. *Super victimam sacrificii Eucharistici*: Ut sit ejus sacrificium nomine Eucharistici. *Pacificorum suorum*. Ad includendum paci-

לרבות שלמי נזיר לעשרה קבין ירושלמין ולרביעית שמן . והקריב ממנו אחד . מן המובחר אחר שלא יטול פרס מכל קרבן שיהו כל הקרבנות שוין שלא יטול מקרבן לחבירו . תרומה ליהוה . ואני איני יודע כמה ﭏ נאמר כאן תרומה ונאמר במעשר תרומה מה תרומות מעשר אחד מעשרה אף זו אחד מעשרה. למדנו כמה היא תרומה אבל חלות איני יודע כמה היא. נאמר כאן חלות ונאמר בלחם הפנים חלות שנאמר ואפית אותה שתים עשרה חלות שני עשרונים מה להלן שני עשרונים לחלה אף כאן שני עשרונים לחלה . או כלך לדרך הזו נאמר כאן לחם חמץ ונאמר לחם חמץ בשתי הלחם . מה לחם חמץ האמור בשתי הלחם עשרון לחלה אף לחם חמץ האמור כאן עשרון לחלה . זהו שאמרנו חכמינו זכרונם לברכה עשרה לחמץ עשרה לחלה . לכהן הזורק . למדנו שארבעים חלות היו בתודה וארבעה מהן לכהן והשאר נאכל לבעלים . ובשר זבח תודת שלמיו . בא ללמד כשם שהזבח נאכל ליום אחד כן הלחם אינו נאכל אלא ליום אחד שנאמר ביום קרבנו ומניו שאף תחלת זביחתו לא יהא ﭏ על מנת להאכל ליום אחד שנאמר וכי תזבחו זבח תודה ביום ההוא יאכל ואם אינו ענין לאכילה שהרי כבר נאמר ובשר זבח תודת שלמיו וגו׳ . תנהו ענין לשחיטתו שיהא נאכל ליום אחד ואם לא עשה כן הרי זה פגול . לא יניח ממנו עד בקר . אבל אוכל הוא כל הלילה . אם כן למה אמרו חכמים חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה . ואם נדר או נדבה זבח קרבנו . מה בין נדר לנדבה הנדר בא על שום דבר כענין וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה ﭏהים עמדי . וידר ישרﭏ נדר אם נתון תתן אבל נדבה

pacifica Nazyræi ad decem cabos Hierosolymitanos, & ad quartarium olei. *Offeretque ex eo unum: De conjuncto. Unum*. Ne tollat dimidiatum. *Ex omni oblatione*; Ut sint omnes oblationes æquales: Ne tollat de oblatione alterius: *Separationem Domino*. At ego ignoro quantum: Verum dictum est hic: *Separationem*. Pariterque dictum est in decima: *Separationem*: Sicut in separatione decimæ una ex decem, ita pariter in hoc unus ex decem. Didicimus, quanta esset separatio; at ignoro quantæ essent placentæ: Memorantur hic placentæ, & memorantur in pane facierum placentæ; Dictum est enim *Levit.* XXIV. 5. *Et coques ex ea duodecim placentas duarum decimarum*: Sicut ibi erant duæ decimæ pro singulis placentis: Aut hoc modo: Memoratur hic panis fermentatus, & memoratur panis fermentatus in duobus panibus; sicut in pane fermentato memorato in duobus panibus erat decima in singulis placentis, ita pariter hoc loco decima in singulis placentis: Hæc est quod dixerunt sapientes nostri f. m. Decem pro fermentato, & decem pro placenta. *Sacerdoti spargenti*. Docemur quadraginta placentas fuisse in sacrificio Eucharistico, ex quibus quatuor dabantur sacerdoti, & reliquæ comedebantur a dominis. *Caro autem sacrificii Eucharistici pacificorum ejus*: Venit ad docendum; Sicut caro comedebatur uno die, ita pariter panis non comedebatur nisi uno die: Dictum est enim: *In die oblationis suæ*: Et unde probatur, quod etiam principium ejus immolationis non esset nisi ex conditione, ut uno die comederetur? Ex eo quod dictum est *Levit.* XXII. 29. *Et cum immolaveritis victimam confessionis Domino; die ipsa comedetur*: Si non explicetur respectu comestionis, quia jam dictum est: *Caro autem sacrificii Eucharistici pacificorum ejus &c.* Explicetur respectu suæ mactationis, quod comedarur uno die; si autem non fecerit, erit abominandum. *Non relinquetur ex eo usque ad mane*; Sed potest comedi tota nocte: Si ita est; cur dixerunt sapientes: Usque ad mediam noctem? Ut homo removeretur a peccato. *Quod si votum, aut spontaneum fuerit sacrificium oblationis ejus*: Quodnam est discrimen inter votum & spontaneum? Votum cadit super nomen rei; sicut dictum est *Genes.* XXVIII 20. *Vovitque Jacob votum dicendo: Si fuerit Deus mecum*: Et vovit Israel votum, si dando dabit, sed spontaneum non ita: *Quo die obtulerit sacri-*

לא . ביום הקריבו את זבחו יאכל . ואמר הרי זה בא ללמד על הנאכלין לשני ימים . ומנין שתהא זביחתו על מנת ליאכל לשני ימים ביום הקריב תלמוד לומר וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצנכם תזבחהו . ביום זבחכם יאכל וממחרת. אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה שאף תחלת זביחתו לא תהא אלא על מנת ליאכל לשני ימים. ביום הקריבו את זבחו יאכל . מצוה לאכל ממנו ביום הראשון יכול כולו תלמוד לומר וממחרת. אי ממחרת יכול מצוה לאכלו לשני ימים תלמוד לומר והנותר . ואם הותיר הותיר . אי והנותר יכול אם הותיר כולו לשני ימים יהא פסול תלמוד לומר יאכל . אפילו כולו . יכול יאכל לאור השלישי תלמוד לומר עד יום השלישי עד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור השלישי . מדרש אסר אם על תודה יקריבנו חביבים ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שהוא סולח עונותיהם על זבחיהם אין לו זבח יביא דברים נאים שנאמר קחו עמכם דברים . כל הזבחים באין על חטא חוץ מן התודה שהיא באה בלא חטא לפיכך הקדוש ברוך הוא מחבבה מכל הקרבנות . וכן דוד אומר זובח תודה יכבדנני . בשני נונין בעולם הזה ובעולם הבא. וכן כל העונה אמן בעולם הזה זוכה לענות לעתיד שנאמר ברוך יהוה לעולם אמן ואמן . גדול הוא השלום . והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף . ביום ההוא נשרף או אינו נשרף בלילה יכול אם עבר לא ישרף תלמוד לומר ישרף לעולם . מבשר הזבח. לא מן העצמות ולא מן הגידים ולא מן הקרנים ולא מן הטלפים הזבח. פרט לעובר ולשליא . מלמד שאין הנותר אלא בבשר הזבח . ביום השלישי בנייז אב לכל הנשרפים שלא יהו נשרפין אלא ביום . ואם האכל יאכל

crificium suum , comedatur : Et dicit; ecce hoc venit ad docendum de eorum comestione in duobus diebus ; Et unde probatur , quod ejus immolatio fiat cum conditione , ut comedatur duobus diebus? Ex eo quod dictum est *Levit.* XIX. 5. *Et quando immolaveritis victimam pacificorum Domino , in beneplacitum vestrum immolate eam . Quo die mactaveritis comedetur & altero die* . Si minus respectu ejus comestionis, explicetur respectu ejus mactationis , ne mactetur nisi cum conditione , ut comedatur duobus diebus : *Quo die obtulerit sacrificium suum , comedetur :* Præceptum est , ut ex eo comedatur die primo; Crederem toto? Idcirco dictum est*: Et altero die*. Si *altero die* , crederem præceptum esse , ut comederetur duobus diebus? Idcirco dictum est*: Et reliquum*. Si residuum sit, sit residuum: Si *& reliquum*; crederem si reliquum sit duobus diebus , esse illegitimum? Idcirco dictum est: *Comedetur*. Vel totum: Crederem licuisse comedi in tertia luce? Idcirco dictum est: *Usque ad diem tertium :* Usque ad diem potest comedere , at non potest comedere in luce tertia . Expositio : *Si in sacrificium Eucharisticum obtulerit eam*: Amabiles sunt Israelitæ coram Deo S. B. quia remittit eorum delictum propter eorum sacrificia; Nullum est illi sacrificium , quod adducat res decoras . Dictum est enim *Ose.* XIV. 3. *Tollite vobiscum verba* : Omnia sacrificia afferuntur propter peccatum , excepto sacrificio Eucharistico , quod affertur sine peccato; ideoque Deus S. B. illud diligit præ omnibus sacrificiis : Et sic David dixit *Psal.* L. 23. *Sacrificium Eucharisticum honorificabit me* . Cum duobus נון scriptum est , in hoc seculo , & in seculo futuro : Ita pariter si quis respondeat amen in hoc seculo , dignus est, qui respondeat amen in seculo futuro: Dictum est enim *Psal.* XXXIX. 52. *Benedictus Dominus in æternum ; Amen, amen*. Magna est pax, *Et reliquum de carne sacrificii die tertia igne comburetur:* Die ipso comburetur, aut non comburetur nisi noctu , crederem si transgrediatur , non comburet ? Idcirco dictum est : *Comburetur :* In perpetuum . *De carne sacrificii :* Non autem de ossibus , neque de nervis , neque de cornibus , neque de ungulis : *Sacrificii*. Excludit fœtum, & secundinam . Docemur , quod residuum non esset nisi de carne sacrificii : *Die tertia:* Constitutio principii , quod omnia comburenda non comburerentur nisi interdiu . *Si autem comedendo comedatur*

de

מבשר זבח שלמיו . אמר רבי אֶעזר כוף
את אזניך לשמוע שהשוחט את זבחו
על מנת לאכל ממנו בשלישי הרי זה
בלא ירצה . המקריב אותו בשעת
הקרבה הוא נפסל כלומר המקריב אותו
הזבח שנקרב לו פגול יהיה מכאן
שנפסל במחשבה יכול אין לי מחשבה
פוסלת אלא באכילת בשר ומנין לרבות
שירי הדם והקטר חלבים תלמוד לומר
ואם האכל יאכל אכילה לאדם אכילה
למזבח מצאנו חוץ לזמנו שמחשבה
פוסלת חוץ למקומו . מנין שהמחשבה
פוסלת חוץ למקומו . מנין שהמחשבה
פוסלת תלמוד לומר הפרשת קדשים .
ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול
הוא לא ירצה . אם אינו ענין לחוץ
לזמנו תנהו ענין לחוץ למקומו . יכול יהו
חייבין עליו כרת תלמוד לומר בשלישי :
עונה תשא. חוץ לזמנו בהכרת אין חוץ
למקומו בהכרת וכו׳ ברייתא . דבר אחר
והנפש לא הצבור . האוכלת . לא
המאכלת . עונה תשא . ונאמר להלן
עונו ישא . כי את קדש יהוה חלל
ונכרתה. מה להלן בכרת אף כאן בכרת.
והבשר אשר יגע בכל טמא . במגע
מטמא ולא במשא . בכל טמא. אפילו
מחוסר כיפורים מכאן אמר רבי יוסי
לרביעי בקדש שהוא פסול ומה אם
מחוסרי כפורים שאינו פסול בתרומה
פוסל בקדש . שלישי שהוא פוסל
בתרומה אינו דין שיפסול בקודש למדנו
לשלישי מן הכתוב ולרביעי מקל וחומר
והבשר. כל טהור יאכל בשר . לרבות
בשר הפנימי שיהא מותר מכאן אמרו
אבר שיצא חוץ לחומה בפסחים חותך
עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק
ומתירו מן הפרק וחותך ובמוקדשין גורר
כל מקום שהוא רוצה שאין בו שבירת
העצם : כל טהור יאכל בשר . מה
תלמוד לומר לפי שנאמר ודם זבחיך
ישפך על מזבח יהוה על יסוד מזבח

de carne pacificorum ejus. Dicit R. Eliezer: Inclina aures tuas ad audiendum; siquis mactet sacrificium suum cum conditione, ut de eo comedat die tertio, ecce erit interdictum præcepto: *Non acceptabitur. Offerens illud:* Tempore oblationis reprobatur: Quasi dicat: *Offerens illud* sacrificium, quod ejus oblatio sit illi abominandum. Hinc probatur, quod cogitatione reprobetur: Crederem quod cogitatio non reprobaret nisi comestionem carnis; unde probatur ad includendum reliquias sanguinis, & adolitionem adipum? Ex eo quod dictum est: *Si autem comedendo comedetur*: Est comestio homini, & comestio altari: Docemur, si sacrificetur cum conditione, ut offeratur præter tempus suum, quod cogitatio reprobet; si cogitarit offerre extra locum suum, unde probatur, quod cogitatio reprobet? Ex eo quod dictum est in sectione sanctificatorum. *Si autem comedendo comedetur die tertia, abominandum illud, non acceptabitur*. Si non potest explicari de eo, quod sacrificetur cum intentione, ut offeratur extra tempus suum, explicetur de eo, quod sacrificatur cum intentione, ut offeratur extra locum suum: Crederem quod ejus causa tenerentur excidio? Idcirco dictum est: *Tertia. Peccatum suum portabit*: Si sacrificet cum intentione ut offeratur præter tempus suum, tenetur excidio; Si autem sacrificet cum intentione, ut offerat extra locum suum, pariter tenetur excidio &c. Barajetha. Alia expositio: *Anima*; non autem cœtus: *Comedens*. Non autem si faciat comedere. *Peccatum suum portabit*. Pariterque dictum est *Levit.* XIX. 8. *Peccatum suum portabit, quia sanctum Domini profanavit, & excidetur anima illa de populo suo:* Sicut ibi excidio, ita pariter hoc loco excidio: *Et caro quæ tetigerit omne immundum:* Tactu non onere polluit: *Omne immundum*. Vel si fuerit indigens expiationis: Hinc dicebat R. Jose de tertio gradu in sancto, quod sit pollutum; Si indigens expiationis, qui non est pollutus in separatione, reprobat sanctum, tertius, qui reprobat in separatione, non erit æquum ut sit pollutus in sancto? Docemur de tertio ex textu, & de quarto argumento a minori ad majus. *Quoad carnem, omnis mundus comedet carnem:* Ad includendum carnem interiorem, quod sit permissa: Hinc dixerunt; Si membrum educatur extra murum in sacrificiis Paschalibus, incidet donec perveniat ad os, & decorticabit, donec perveniat ad juncturam; & solvit ab junctura, & in-

העולה. אם תאמר לא יאכלו זבח אלא
בעליו כדרך הפסח לכך נאמר כל טהור
יאכל בשר . והנפש אשר תאכל בשר
מזבח השלמים אשר ליהוה וטומאתו
עליו . לא נתחייב משום טומאה אלא
לאחר זריקת הדם בזמן שהוא ראוי
לטהורים . מי חייבין בו הטמאים פרט
לבני זריקה שאין ראוי לטהורים . מכאן
אמר רבי יהושע הפסח שבא בטומאה
ואכלו ממנו זבים וזבות נידות ויולדות
אינן חייבות שהנשחט לטהורים חייבין
בו טמאין ושאינו נשחט לטהורים אין
חייבין בו טמאין. וטומאתו עליו. בטומאת
הגוף הכתוב מדבר. ונכרתה הנפש. ולא
הצבור . ההיא. לא אנוסה ולא שוגגת.
מעמיה. ועמה שלום. מדרש אם על
תודה יקריבנו. רבי פנחס ורבי לוי בשם
רבי מנחם אמרו עתידין כל הקרבנות
ליבטל לעתיד לבוא וקרבן תודה אינו
בטל שנאמר ומביאי תודה בית יהוה
כל התפלות בטלות וההודאה אינה
בטלה שנאמר קול ששון וקול שמחה
קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו
ליהוה כי טוב . הודו ליהוה זו הודאה
ומביאי קרבן תודה וכן אמר דוד עלי
אלהים נדריך אשלם תודות לך . ולמה
השלמים הזכירם באחרונה שיש בהן
מניין הרבה הדם ואימורים למזבח חזה
ושוק לכהנים והבשר והעור לבעלים .
ונפש כי תגע . לפי שאמר והנפש אשר
תאכל בשר מזבח השלמים אשר ליהוה
וטומאתו עליו כגון זב וזבה נדה ויולדת
ובעל קרי כגון טומאת הגוף הוצרך
לומר טומאת מגע כמגע ולא במשא .
בטומאת אדם או בבהמה טמאה וגו'.
אלו נאמרו החמורות ולא נאמרו הקלות
הייתי אומר קלות פטור צריך לומר קלות
וחמורות . ואכל מבשר זבח השלמים
אשר ליהוה . יצאו העצים והלבונה
והקטרת שאינן ראויין לאכילה . הנפש
ולא הצבור. ההיא. לא אנוסה. מעמיה.

& incidit : At in ſanctitatibus diſſecabit omnem locum, quem voluerit, quia in eo non eſt præceptum de fractura oſſis. *Omnis mundus comedet carnem*. Cur dictum eſt? Quia dictum eſt: *Et ſanguis victimæ tuæ fundetur ſuper altare Domini ad fundamentum altaris*. Si dicas: Ne comedant ſacrificium, niſi ejus domini, ſicut ſacrificium Paſchale: Idcirco dictum eſt: *Omnis mundus comedet carnem. Et anima, quæ comederit carnem de victima pacificorum, quæ eſt Domino, immunditie etiam ejus ſuper eo:* Non tenetur propter immunditiem niſi poſt adſperſionem ſanguinis, quando fuerit conveniens mundis: Qui propter eam tenentur? Immundi. Excludit ſpargentes, qui non ſunt convenientes mundis: Hinc dicebat R. Jehoſua: Si Paſcha afferatur in immunditie, ſi de eo comedant ſeminiflui, & ſeminifluæ, menſtruatæ, & puerperæ, non tenentur; ſi vero fuerit mactatum pro mundis, tenentur immundi; ſi vero non fuerit mactatum pro mundis, non tenentur immundi. *Immunditie etiam ejus ſuper eo*. De immunditie corporis textus loquitur: *Et excidetur anima*. Non autem cœtus. *Illa*. Non autem coacta, & errans: *De populis ſuis*. Et populus ejus in pace. Expoſitio: *Si in ſacrificium Euchariſticum obtulerit eam*. R. Pinchas & R. Levi nomine R. Menachem dixerunt: Omnia ſacrificia ſunt abolenda in ſeculo futuro, at ſacrificium Euchariſticum non abolebitur: Dictum eſt enim *Jerem.* XVII. 26. *Et inferent ſacrificium Euchariſticum in domum Domini*. Omnes preces abolebuntur, at confeſſio non abolebitur: Dictum eſt enim *Jer.* XXXIII. 11. *Vox gaudii, & vox lætitiæ, vox ſponſi, & vox ſponſæ, vox dicentium: Confitemini Domino, quoniam bonus; Confitemini Domino*. Hæc eſt confeſſio: *Et portantium oblationem confeſſionis*. Et ſic dicit David *Pſal.* LVI. 13. *In me ſunt, Deus, vota tua, reddam confeſſiones tibi*. Qua de cauſa noviſſimo loco memorantur pacifica? Quia in iis ſunt multæ ſpecies, ſit ſanguis, & adipes altari, pectus & crus ſacerdotibus, & caro & pellis dominis. *Et anima quæ tetigerit*. Quia dictum eſt: *Et anima quæ comederit carnem de victima pacificorum, quæ eſt Domino, immunditie etiam ejus ſuper ea:* e. g. ſeminifluus, ſeminiflua, menſtruata, & puerpera, & nocturno ſemine pollutus, e. g. pollutio corporis, dicendum erat; tactu polluitur, non onere: *Immunditiem hominis, aut jumentum immundum &c.* Si memoratæ eſſent immundities graves, at non ef-

ועמה שלום . וידבר יהוה הפסיק הענין
דבר אל בני ישראל בני ישראל מוזהרין על
החלב ואין הגוים מוזהרין על החלב .
לאמר . להזהיר זה את זה . כל חלב
שור וכשב ועז לא תאכלו. כל לרבות
חלבים שלא הוזכרו בפרשה. נקוי הבשר
שור וכשב ועז פרט לחיה ולעופות.
דבר אחר כל חלב להביא את הכזית
ופחות מכזית שאינו בכרת והוא
במלקות . וחלב נבלה וחלב טרפה .
בנבלת בהמה טהורה הכתוב מדבר
יעשה לכל מלאכה . בין מלאכת
הקדש בין מלאכת חולין . ואכל לא
תאכלוהו . לעבור עליו בשני לאוין משום
חלב משום נבלה לפי שהוא מותר
בהנייה למוכרו לנכרי . דבר אחר ואכל
לא תאכלוהו לעבור עליו בשני לאוין
משום חלב ומשום נבלה. כי כל אוכל
חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנו אשה
ליהוה . אין לי אלא תמימים הראויין
ליקרב חלב בעלי מימין מנין תלמוד לומר
מן הבהמה. ונכרתה הנפש. ולא הצבור.
שאין הצבור נתפשין על היחיד באכילת
החלב . האוכלת . ולא המאכלת בכרת
האוכלת אכילה כזית . מעמיה ועמה
שלום. וכל דם לא תאכלו . יכול דם
מהלכי שתים תלמוד לומר לעוף ולבהמה.
מה עוף ובהמה מיוחדין שיש טומאה
קלה ויש בהם טומאה חמורה ויש
בהן אסור ויש בהם מותר . יצא דם
מהלכי שתים שאין בהם טומאה קלה
דבר אחר כל דם לרבות הגידים ודם
התמצית . בכל מושבותיכם . אפילו
אחרי חרבן הבית לפי שחובת הגוף
נוהגת בארץ ובחוצה לארץ ׃ לעוף
ולבהמה . וחיה בכלל בהמה שנאמר
זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה
וגו׳ . דבר אחר לעוף ולבהמה להוציא
דם דגים וחגבין אזהרה שמענו עונש

essent memoratæ leves, dixissem; in levibus absolvitur: Idcirco memorandæ erant leves & graves. *Comederitque de carne victimæ pacificorum, quæ est Domino*. Excluduntur ligna, & thus, & suffitus, quæ non sunt congrua, quæ comedantur. *Anima*; non autem cœtus: *Illa*. Non coacta, non errans: *De populis suis*. Et populus suus in pace. *Et locutus est Dominus*: Cessat textus: *Loquere ad filios Israel*: Filii Israel præmonentur de adipe, at gentiles non præmonentur de adipe: *Dicendo*. Ut alter alterum præmoneat: *Omnem adipem bovis, & agni, & capræ non comedetis*. *Omnem*. Ad includendum adipes, qui in sectione non memorantur. Purificetur caro bovis, & agni, & capræ; excludit feram, & volucres: Alia expositio: *Omnem adipem*: Ad includendum hirco-cervum, & quod minus est quantitate olivæ, quod non mulctatur excidio, sed vapulatione. *Et adeps cadaveris, & adeps discerpti*; De cadavere jumenti mundi textus loquitur: *Præparabitur in omne opus*: Sive fuerit opus sanctum sive profanum. *Sed comedendo non comedetis illum*. Ut ejus causa transgrediatur duo præcepta negativa, propter adipem, & propter cadaver; quia ejus utilitas permissa est, ut possit vendi extraneis. Alia expositio: *Sed comedendo non comedetis illum*. Ut transgrediatur ejus causa duo præcepta negativa propter adipem, & propter cadaver. *Quia omnis comedens adipem de jumento, ex quo offeret ignitum Domino*. Non probo nisi de perfectis, quæ digna sunt, quæ offerantur, de adipe vitiatorum unde probatur? Ex eo quod dictum est: *De jumento*. *Et excidetur anima*. Non autem cœtus; Quia cœtus non associatur privato in comestione adipis: *Comedens*. Non autem quæ faciat comedere; Puniebatur excidio, si comedat in quantitate olivæ. *De populis suis*. Et populus suus in pace. *Et omnem sanguinem non comedetis*: Crederem sanguinem duobus pedibus incedentium? Idcirco dictum est: *De volucri, & de jumento*: Sicut volucris & jumentum sunt peculiaria, in quibus est immundities levis, & gravis, & est interdictum & est permissio, excluditur sanguis duobus pedibus incedentium, in quo non est immundities levis. Alia expositio: *Omnem sanguinem*: Ad includendum nervos, & sanguinem expressum. *In cunctis habitationibus vestris*. Vel post excidium domus. Quia debitum volucris observatur tam in terra quam extra terram: *De volucri & de jumento*: At fera com-

מניז תלמוד לומר כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההיא מעמיה ועמה שלום . וכבר נאמר בפרשת ויקרא חוקת עולם לדורותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו . ומה אם חלב ודם שהנפש קצה בהם הזהיר הקדוש ברוך הוא עליהם כל כן גזל ועריות שהנפש מחמדתן ומתאוה להם על אחת כמה וכמה . וכן הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם וגו' ואומר לא תאכלנו למען ייטב לך . ואם מתן שכרן של אלו כך מתן שכר של שאר המצות על אחת כמה וכמה . הוא שאמר דוד מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך . וישעיהו אמר עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו. ולפיכך פותחין בתחלה בספר ויקרא ללמד לתינוקות מפני שהוא נופי תורה חוקים ומשפטים אסור והתר לכך נקראת תורת כהנים ספרא דבי רב . דבר אל בני ישראל. מצוה ידועה לדורות מה בא לחדש , תנופה . בני ישראל מניפים ואין הגוים מניפים . בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות . המקריב את זבח שלמיו . המקריב לרבות הגרים והעבדים יכול כל הקרבנות כולן יטענו תנופה תלמוד לומר זבח . יצאו בכור ומעשר ופסח שאינן טעונין תנופה , שלמיו . ולא אשם מצורע . שלמיו . לרבות שלמי נזיר בנין אב כל שהוא טעון תנופה טעון הרמה . ידיו תביאנה את אשי יהוה . כיצד כהן מניח ידו תחת יד בעלים . החזה והשוק למעלה שתי כליות ויותרת הכבד למעלה מהן . ואם יש שם לחם מניח את הלחם למעלה מהם ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר אשר הונף ואשר הורם . התנופות קודמות להגשות . והקטיר הכהן את החלב. מכאן שאין אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק אלא לאחר הקטר חלבים. שנאמר והקטיר הכהן את החלב.

prehenditur in jumento; Dictum est enim: *Hoc est animal, quod comedetis de omni jumento &c.* Alia expositio: *De volucri & de jumento:* Ad excludendum sanguinem piscium, & locustarum; Præmonitionem audivimus, pœna unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Omnis anima, quæ comederit omnem sanguinem, excidetur anima illa de populis suis.* Et populus suus in pace. Et jam dictum est in sectione: *Et vocavit. Statutum perpetuum generationibus vestris; omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis:* Si de adipe, & sanguine, quibus præciditur anima, præmonet Deus S. B. de rapina, & scortationibus, quas anima desiderat, & concupiscit, quanto magis? Et sic dictum est *Deut.* XII. 23. *Tantum fortis esto ad non comedendum sanguinem &c.* Et pariter dictum est ibid. *Non vesceris illo, ut bonum eveniat tibi:* Si pro hoc rependitur merces, pro ceteris præceptis quanto magis? Hoc est quod dicit David *Psalm.* XXXI. 20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te!* Et *Isaias* dicit LXIV. 4. *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.* Idcirco declarantur in principio libri; *Et vocavit:* Ut doceantur pueri, quia sunt essentialia legis statuta, & judicia interdicti, & permissi, ideoque vocatur lex sacerdotum *Siphra* scholæ Rab. *Loquere ad filios Israel.* Ut præceptum innotescat generationibus. Quid venit ad innovandum? De ventilatione; Filii Israel ventilabant, at gentiles non ventilabant; Filii Israel ventilabant, at filiæ Israel non ventilabant: *Offerens sacrificium pacificorum suorum Domino: Offerens:* Ad includendum proselytos & servos; Crederem omnes oblationes fuisse ventilandas? Idcirco dictum est: *Sacrificium.* Excluditur primogenitum, & decimum, & Pascha, quæ non erant ventilanda; *Pacificorum suorum:* Non autem sacrificium pro delicto leprosi: *Pacificorum suorum.* Ad includendum pacifica Nazyræi. Constitutio principii; Quod requirit ventilationem, requirit etiam elevationem. *Manus ejus afferent ignita Domino.* Quomodo? Sacerdos supponebat manum suam manui dominorum, quibus imponebatur pectus & crus, & super his duo renes, & reticulum jecoris; si adesset panis, istis omponebatur, & ventilabatur deducendo & adducendo, & elevando & demittendo: Dictum est enim *Exod.* XXIX. 27. *Quod ventilatum, & elevatum fuerit.* Ventilationes præcedebant admotiones. *Et adolebit sacerdos adipem:* Hinc Aharon,

המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו. נטמאו אימורין או אבדו יכול יהא אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק תלמוד לומר והיה החזה לאהרן ולבניו. וכן הוא אומר בבני עלי גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער וגו׳. ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וגו׳. וכתיב ותהי חטאת הנערים גדולה וגו׳ והיה החזה לאהרן ולבניו מחצה מחצה. ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן לרבות שלמי צבור שיטענו תנופה שחוטין. המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן פרט לטמא בשעת זריקת דמים ולטהור בשעת הקטר חלבים שאין חולק בבשר שנאמר המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה. רבי שמעון אומר כל שאינו מודה בעבודה אין לו בכהונה שנאמר המקריב לו תהיה. עשרים וארבעת מתנות כהונה הן וכולן לאהרן ולבניו בכלל ופרט וברית מלח. אלו הן עשר במקדש וארבע בירושלם ועשר בגבולין. עשר במקדש. חטאת בהמה וחטאת העוף אשם ודאי אשם תלוי זבחי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע מותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי המנחות. ארבעה בירושלם הבכורה והביכורים ומורם מתודה ואיל נזיר ועורות קדשים. ועשרה בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר. וכן היה רבי שמעון אומר מי גם בכם ויסגור דלתים ולא תאירו מזבחי חנם שני דברים שהיו נוטלין עליהן שכר דליקת הנר וסגירת הבית לא עשיתם חנם כל שכן שנוטלין עליהן שכר ואתן אותם לאהרן וגו׳.

סליק פיסקא

ron, & filii ejus non acquirebant pectus & crus, nisi post adolitionem adipum: Dictum est enim: *Et adolebit sacerdos adipem super altare, & erit pectus Aharon & filiis ejus:* Si polluerentur adipes, aut amitterentur, crederem, quod Aharon, & filii ejus acquirerent pectus, & crus? Idcirco dictum est: *Et erit pectus & crus Aharon & filiis ejus*: Et sic dictum est de filiis Eli 1. Sam. II. 15. *Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer &c.* Dicebatque illi: *Adolendo adoletur hodie adeps &c.* Pariterque scriptum est: *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis &c. Et erit pectus & crus Aharon, & filiis ejus.* Dimidiatum, dimidiatum: *Crus autem dextrum dabitis in separationem sacerdoti.* Ad includendum pacifica coetus, quod mactata ventilanda essent. *Offerenti sanguinem pacificorum, & adipem de filiis Aharon.* Excludit, qui fuerit immundus tempore adspersionis sanguinum, & qui fuerit mundus tempore adolitionis adipum, quibus non erat pars in carne: Dictum est enim: *Offerenti sanguinem pacificorum, & adipem de filiis Aharon, illi erit crus dextrum in portionem.* Rabi Simeon dicit, qui non confitetur ministerium, non est illi portio in sacerdotio: Dictum est enim: *Offerenti, illi erit.* Quatuor & viginti sunt dona sacerdotii, & omnia data sunt Aharon & filiis ejus generaliter & particulariter; & pactum salis; Decem erant in sanctuario, & quatuor in Hierosolyma, & decem in terminis. Decem in sanctuario sunt sacrificium pro peccato jumenti, & sacrificium pro peccato volucris, sacrificium pro delicto certo, & sacrificium pro delicto dubio, sacrificia pacifica coetus, & logus olei leprosi, residuum manipuli, & duo panes, & panis facierum, & reliquiæ munerum: Quatuor in Hierosolyma sunt primogenitum, & primitiva, & ablatio sacrificii Eucharistici, & aries Nazyræi, & pelles sanctitatum: & decem in terminis sunt, separatio, & separatio decimæ, & placentæ, & principium lanæ, & dona, & redemtio filii, & redemtio aperturæ asinæ, & ager possessionis, & ager anathematum, & rapina proselyti. Et sic dicebat R. Simeon: *Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Malach.* 1. 10. Propter duo acceperunt mercedem; Si accensionem candelabri, & clausuram domus non fecistis gratuito, multo magis pro istis accipietis mercedem? *Et dedit illa Aharon &c.*

Finis textus.

Hæc

זאת משחת אהרן ומשחת בניו . זאת כדאי לאהרן ולבניו מלמד שאין אהרן ובניו צריכין שמן המשחה לעתיד לבא אלא משחת זאת די להם ומה אני מקיים אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ . זה אהרן ודוד . ועל כי הזהיר מתנת כהונה הסמיך להם פרשה זו ולא הפסיק ביניהן ללמדך שלא תהא הפסקה בכהונתם לעולם . מאשה יהוה מלמד שאף האישים סיעו . ביום הקריב אותם לכהן ליהוה . מלמד שאף היום סיוע. פירוש שהיתה הצלחה מלפני יהוה לאכילת הקדשים מעל המזבח שנאמר ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על המזבח וגו' . אשר צוה יהוה לתת להם . מלמד שהיו ישראל במתנות מהר סיני וזכו בהן אהרן ובניו משזכו בשמן המשחה. מאת בני ישראל. מרצין בני ישראל . חוקת עולם לדורותם . שינהג הדבר לדורות. זאת התורה לעולה למנחה לחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים . אחר שפרטם למעלה חזר וכללם . מלמד שכשם שהמלואים נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה לחטאת ולאשם . כל העוסק בתורה כאילו מקריב עולה ומנחה וחטאת ואשם . אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת העולה וזאת תורת המנחה כל העוסק בתורת עולה העולה לו כאילו מקריב עולות בתורת מנחה כאילו מקריב מנחות . אשר צוה יהוה את משה בהר סיני ביום צותו . מלמד שאין כשרין אלא ביום . את בני ישראל להקריב את קרבניהם ליהוה . הושוו כל הקרבנות על זה . שכשם שעולת סיני טעונה כלי אף כולם טעונין כלי שנאמר ויקח משה

HÆC *est unctio Aharon*, *& unctio filiorum ejus:* Hæc sufficiens erat Aharon, & filiis ejus: Docemur, quod Aharon & filii ejus non opus haberent oleo unctionis in tempus futurum, sed hæc unctio sufficiebat illis: Quomodo ego explicabo: *Et isti sunt duo filii olei, qui adstant dominatori universæ terræ:* Hic est Aharon, & David: Et quoniam præmonet de donis sacerdotii, admovet illis hanc sectionem, neque inter ea desinit; ut doceare, quod nunquam cessatio fiet in eorum sacerdotio: *De ignitis Domini*: Docemur, quod etiam ignita adjuvaverint. *In die offerendi eos ad ministrandum Domino:* Docemur, quod etiam dies adjuvaverit. Expositio: Quod fuerit felicitas coram Domino in absumtione sanctitatum de super altare: Dictum est enim *Levit.* IX. 24. *Et egressus ignis a conspectu Domini combussit super altare &c. Quæ præcepit Dominus dari eis*: Docemur, quod data sint dona Israelitis a monte Sinai, eaque acquisierint Aharon & filii ejus postquam uncti fuerunt oleo unctionis: *A filiis Israel: Statuto perpetuo in generationibus suis:* Ut hoc observetur in generationibus: *Ista est lex holocausto*, *& muneri*, *& sacrificio pro peccato*, *& sacrificio pro delicto*, *& complementis*, *& sacrificio pacificorum*. Postquam specificavit, iterum generaliter exponit: Docemur, quod de complementis memoratæ sint conditiones generales, & subtilitates ab Sinai. Dicit Risch Lachis: Cur scriptum est: *Ista est lex holocausto*, *muneri*, *sacrificio pro peccato*, *& sacrificio pro delicto?* Qui operam dat legi, imputatur illi perinde ac offerat holocaustum, & munus, & sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto. Dicit Rabi Isaach: Cur scriptum est: *Hæc est lex holocausti*, *& hæc est lex muneris?* Qui occupatur in lege holocausti, imputatur illi perinde ac offerat holocaustum, & qui occupatur in lege muneris, imputatur illi perinde ac offerat munera. *Quam præcepit Dominus Mosi in monte Sinai, die quo præcepit*. Docemur, quod non essent legitima nisi interdiu: *Filiis Israel offerre oblationes suas Domino:* Huic omnes oblationes comparantur. Sicut holocaustum Sinai requirebat vas, ita pariter omnia vas requirebant: Dictum est enim *Exod.* XXIV. 6. *Accipiensque Mose dimidium sanguinis posuit in pelvim:* Non probo nisi de holocaustis, unde probatur de omnibus, quod requirant vas? Docemur ab hoc, de quo non potest dici חכש״ש in tractatu *Menachot*, neque תש״ט quæ omnia vas requi-

חצי הדם וישם באגנות . אין לי אלא
עולות מנין לרבות את כולם שטעונין כלי
למדנו מזה שלא תוכל לומר חכ״טש
במסכת מנחות ולא תש״ט שהרי כולם
טעונין כלי . וידבר יהוה אל משה לאמר
זו פרשת המילואים דע שאף על פי
שנחלקו חכמים ביום השמיני יש מהם
שאמרו שהוא שמיני למלואים שחל
באחד בניסן . ויש מהם שאמרו כי חל
יום שמיני בשמיני בניסן . רבי עקיבא
אומר בפרק הישן במסכת סוכה נראין
הדברים שהוא אחד בניסן שהרי הנשיאים
הקריבו מאחד בניסן שנאמר זאת חנוכת
המזבח וככר כל שבעת ימי המלואים
לא הקריב אהרן כי אם משה שנאמר
וישחט ויזרוק משה את הדם . והיאך היה
משה מקריב קרבנן של נשיאים ולא
מצינו שזרק משה כי אם דם המלואים
ולא עוד אלא שכתוב כי היום יהוה
נראה אליכם . ואיפשר עד עתה היו
הנשיאים מחנכים ולא נראה עד יום
שמיני אלא נראין דברי האומר אותו היום
נטל עשר עטרות ראשון לכהונה . ראשון
לחדשים . וכן הוא מוצא ואת שעיר
החטאת. דרוש דרש משה . זה על מה
נשרף וטו למה לא נאכלו שנאמר אכול
תאכלו אותה כל אחת ואחת שעיר נחשון
ושעיר העדה אבל שעיר החדש נשרף
שלא כתורה שנאמר ואותה נתן לכם
לשאת את עון העדה . וכתיב עזים אחד
לחטאת. קח את אהרן. מה תלמוד לומר
לפי שנאמר ויגף יהוה את העם על אשר
עשו את העגל אשר עשה אהרן. כסבור
שנתרחק אהרן תלמוד לומר קח את
אהרן. דבר אחר קח את אהרן . קחם
בדברים שלא יהא לכם אלא לדבר אחד.
זה היה מעשה קודם הקמת המשכן
שבעת ימים שהרי עד יום השמיני לא
שרת השכינה שנאמר ויהי ביום השמיני
קרא משה . הוא היום שנטל עשר
עטרות וכו׳. וכל שבעת הימים היה משה
מחנך את אהרן ואת בניו כדרך שישראל
היו עושין בכל שנה שבעת ימים קודם
ליום הכפורים היו מפרישין כהן גדול
מביתו וכו׳ . ואף על פי שכבר נצטוה
משה רבינו על זה בפרשת ואתה תצוה
חזר ושנה אותם בשעת מעשה . קח את
אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים:

quirebant. *Et locutus eſt Dominus ad Moſen, dicendo*: Hæc eſt ſectio de complementis: Scito, vel ſi diſſentiant ſapientes de die octavo; quoniam ſunt qui dicant, quod dies octavus complementorum ceciderit in diem primum Niſan; & alii dicunt, quod dies octavus complementorum ceciderit in diem octavum Niſan: Tamen R. Akiba dicit in cap. II. *Succah*; Veriſimile eſt fuiſſe in die primo Niſan, quia principes obtulerunt a primo Niſan; Dictum eſt enim *Num.* VII. 84. *Hæc fuit initiatio altaris*. Integro ſeptiduo complimentorum non obtulit Aharon, ſed tantum Moſe: Dictum eſt enim: *Et mactavit, & adſperſit Moſe ſanguinem*. At quomodo Moſe obtulit ſacrificia principum? Nonne invenimus, quod Moſe non adſperſerit niſi ſanguinem complimentorum? Et præterea ſcriptum eſt: *Quia hodie Dominus apparebit vobis*. Atque impoſſibile eſt, quod uſque ad hoc tempus principes conſecraverint, & non apparuerit uſque ad diem octavum; Sed probabilia videntur verba dicentis; quod ipſe dies acceperit decem coronas, quod fuerit primus ſacerdotio, primus menſibus: Et ſic tu deprehendis: *Et hœdum ſacrificii pro peccato requirendo requiſivit Moſe. Levit.* X. 16. Hic qua de cauſa non fuit combuſtus? Et illum qua de cauſa non comediſtis? Dictum eſt enim ibid. *Comedere debuiſſetis illum*. Multo magis hircum Nachſon, & hircum congregationis; ſed hircus novilunii combuſtus eſt non ſecundum legem; Dictum eſt enim ibid. *Illudque dedi vobis ad ferendum delictum congregationis*. Pariterque ſcriptum eſt: *Et hircum unum in ſacrificium pro peccato*. *Tolle Aharon*: Cur dictum eſt? Quia dictum eſt Exod. *Et plaga percuſſit Dominus populum, eo quod feciſſent vitulum, quem fecerat Aharon*. Quaſi putavit, quod receſſiſſet Aharon: Idcirco dictum eſt: *Tolle Aharon*. Alia expoſitio: *Tolle Aharon*. Cape illum verbis. Ne ſit vobis niſi in verbum unum. Hoc contigit, antequam erigeretur tabernaculum ſeptem diebus; quia uſque ad diem octavum non habitavit Divinitas: Dictum eſt enim: *Et fuit in die octavo vocavit Moſen*. Iſte fuit dies, qui accepit decem coronas &c. Et toto ſeptiduo conſecrabat Moſe Aharon, & filios ejus, ſicut Iſraelitæ faciunt quotannis: Septiduo ante diem expiationum ſeparabant ſacerdotem ſummum de domo ſua &c. Et licet jam hoc mandatum fuerit Moſi magiſtro noſtro in ſectione, quæ inſcribitur: *Tu quoque præcipe*.

Exod.

שזכורין למעלה ואלה הבגדים אשר יעשו׃
ואת שמן המשחה שפקדתיך שנאמר
ועשית אותו שמן משחת קדש . ואת פר
החטאת שנאמר והקרבת את הפר
ואת שני האילים שנאמר ואת האיל
האחד תקח לא כסדר האמור להלן
בואתה הצוה אמור כאן שכאן הקדים
הקרבת אהרן למילואים ולהלן הקרבת
המילואים לאהרן . ואת כל העדה
הקהל . עשה במעמד כל העדה שיהו
נוהגין קדושה בכהונה . ויעש אהרן
כאשר צוה יהוה כשם שהסדיר משה
זה הדבר מה זה הדבר האמור להלן
בקידוש אהרן ובניו הכתוב מדבר . ויקרב
משה את אהרן ואת בניו וירחץ אותם
במים . אותה שעה זכה אהרן ובניו
בקידוש ידים ורגלים . ויתן עליו את
הכתנת . מלמד שנעשה משה סגן
לאהרן הוא היה מפשיטו והוא היה
מלבישו וכשם שנעשה לו סגן בחיים
כן נעשה סגן במותו שנאמר קח את
אהרן ואת אלעזר בנו והפשט והלבש וגו׳.
ומנין שעשה כן שנאמר ויעש משה
כאשר צוה יהוה ויפשט משה את
אהרן . וכי היאך היה משה יכול
להפשיט את אהרן בגדים כסדרן והלא
העליונים הם העליונים לעולם וכמו כן
התחתונים שלא מעשה נס עשה הקדוש
ברוך הוא לאהרן במותו יותר מבחייו .
העמידו משה על הסלע והפשיטו בגדי
כהונה ובגדי שכינה נלבשין תחתיהן וכן
הפשיט בגדים התחתונים תחלה ואחר
כך העליונים . וישם עליו את החשן .
פרשה זו למדה לשעתה ולימדה
לעתיד לבא . לימדה לשירות יום
הכפורים בכל יום היה משמש בבגדי
זהב וביום הכפורים בבגדי לבן . וישם
עליו את המצנפת לא כסדר האמורין
להלן אמורין כאן להלן הסדיר את הבגדים
כסדרן וכאן היה מסרגן . להלן הסדיר
את הקרבנות תחלה ואחר כך הסדיר
את הבגדים . ויקח משה את שמן
המשחה . רבי יהודה אומר שמן המשחה
שעשה משה ראה כמה נסים נעשו
בו וכו׳ כדמפורש בהוריות כדמפורש
לעיל . וימשח את המזבח . לא כמשיחת
אהרן ובניו משיחת כל הכלים . משיחת
אהרן ובניו מאחר שהלבישן חוזר ומושחן

Exod. XXVII. 20. Iterum repetit in tempore operis: *Tolle Aharon, & filios ejus cum eo, & vestes*, quæ supra memoratæ sunt: *Hæ autem sunt vestes, quas facient. Exod.* XXVIII. 4. *Hoc est oleum unctionis, de quo præcepi tibi*: Dictum est enim: *Et facies illud oleum unctionis sanctum: Et juvencum in sacrificium pro peccato*. Dictum est enim *Exod.* XXIX. 1. *Et admove juvencum, & duos arietes*. Dictum est enim *Exod.* XXIX. 15. *Et arietem unum accipies*. Non juxta ordinem quod dictum est ibi, tibi præcepitur quod dictum est hoc loco: Quia hoc loco admotio Aharon præcedit admotionem complementorum, at ibi admotio complementorum præcedunt Aharon. *Atque totum cœtum congrega*. Fac stationem universæ congregationis, ut assuescant in sanctificatione sacerdotii: *Et fecit Aharon quemadmodum præceperat Dominus*. Juxta id, quod ordinavit Mose: *Hoc est verbum quod &c.* Hoc est verbum, quod ibi dictum est; de sanctificatione Aharon & filiorum ejus textus loquitur: *Et admovit Mose Aharon, & filios ejus, & lavit eos aqua*. Tum dignus factus est Aharon & filii ejus sanctificatione manuum & pedum. *Deditque super eum tunicam*. Docemur, quod factus sit Mose Segen Aharoni; ipse eum exuebat, & ipse induebat; Et sicut factus est ei Segen in vita, ita pariter factus est ei Segen in morte: Dictum est enim *Numer.* XX. 25. *Tolle Aharon, & Eleazarum filium ejus: Et exues, & indues &c.* Et unde probatur, quod ita fecerit? Ex eo quod dictum est ibid. *Fecitque Mose quemadmodum præceperat ei Dominus; Et exuit Mose Aharon*. Quomodo poterat Mose exuere Aharon vestibus juxta earum ordinem? Etenim superiores semper erunt superiores, atque ita pariter inferiores. Verum opus miraculorum fecit Deus S.B. Aharon, ut eum in morte magis honoraret, quam in vita; Statuit eum Mose super petra, & exuit eum vestibus sacerdotii, & infra eas vestes Divinitatis eum induebant, & sic exuit in principio vestes inferiores, & postea superiores. *Et posuit super eo pectorale*; In hac sectione docetur pro eo tempore, & docetur in tempus futurum; Docet de ministerio diei expiationum; singulis diebus ministrabat vestibus aureis, at in die expiationum ministrabat vestibus albis: *Et posuit super eo cydarim*; Juxta ordinem quo ibi memorantur, in hoc loco non memorantur; Ibi ordinavit vestes juxta earum ordinem, at hoc loco eas implectit; Ibi ordinavit in principio obla-

שנאמר כשמן הטוב על הראש . משיחת
כלים כל כלי וכלי טעון משיחה בפני
עצמו . ויצק משמן המשחה . בתחלה
היה יוצק שמן על ראשו ואחר נותן לו
שמן בין ריסי עיניו . ויקרב משה את
בני אהרן. כשם שנעשה סגן לאהרן כך
נעשה סגן לבניו. ויגש את פר החטאת
מתחלה לא היה נקרא פר החטאת
שנאמר לקח פר בן בקר וכשהוא פורט
את מעשיו נקרא פר החטאת . וזהו
היה פר החטאת של אהרן ולא פר
של צבור ויסמך אהרן ובניו . וישחט ויקח
משה את הדם . כל שבעה ימי
המלואים היה משה משמש בכהונה
גדולה הוא היה שוחט הוא היה
זורק הוא היה מזה הוא היה מחטא הוא היה
יוצק הוא היה מכפר שנאמר וישחט
ויקח משה את הדם היה משה
שוחט ואהרן היה רואה אותו . מזה
ואהרן רואה אותו. משלו חכמים משל
לבת מלכים שנישאת קטנה ופסק עם
אמה שתהא משמשת אותה עד
שתתלמד . ויקדשהו ויכפר עליו . כפרה זו
איני יודע מה היא אלא אמר משה
שמא ידחקו ישראל איש או אשה
להביא שלא בטובתן תהא כפרה זו
שלא יהא דבר גזול במקדש וכן הוא
אומר כי אני יהוה אוהב משפט שונא
גזל בעולה . ויקח את כל החלב וגו'
כל שלא למד משתי פרשיות אלו
אינו מנהיג לדורות מפני שהייתי אומר
פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים
הואיל ואינן נאכלין יהו כולם נשרפים
ולא יהא מהם למזבח כלום . לכך
נאמר ויקח את כל החלב והיתה
תרומתו למזבח ושאר הפר שרף שנאמר
ואת הפר ואת עורו ואת בשרו ואת
פרשו שרף באש . ויקרב את איל העולה
ויסמוך אהרן ובניו מכאן למדנו סמיכה
לעולה . וישחט ויזרק משה את הדם .
מכאן זריקה לעולה . ואת האיל נתח

oblationes & poſtea ordinavit veſtes. *Et accepit Moſe oleum unctionis*. R. Jehuda dicit: In oleo unctionis, quod fecit Moſe, vide quot miracula facta ſint! &c. Sicut in tractatu *Horajoth*, & ſupra explicatur. *Et unxit altare*; Non juxta unctionem Aharon & filiorum ejus fuit unctio omnium vaſorum: Unctio Aharon & filiorum ejus ejuſmodi fuit; quod poſtquam eos induerit, eos iterum unxerit: Dictum eſt enim: *Sicut oleum bonum ſuper caput:* Unctio vaſorum; Omnia & ſingula vaſa requirebant unctionem ſeorſim: *Et fudit de oleo unctionis*: A principio effudit oleum ſuper ejus caput, & poſtea dedit oleum inter palpebras oculorum ejus: *Et admovit Moſe filios Aharon*: Sicut factus eſt Segen Aharon, ita pariter factus eſt Segen filiis ejus. *Et admovit juvencum in ſacrificium pro peccato*: A principio non fuit appellatus juvencus ſacrificii pro peccato. Dictum eſt enim *Exod.* XXIX. 1. *Et accepit juvencum filium bovis*. At quando ſpecificavit ejus opera, vocatus eſt juvencus ſacrificii pro peccato; & hic erat juvencus ſacrificii pro peccato Aharon, non autem juvencus cœtus: *Et admovit Aharon, & filios ejus. Et mactavit; & accepit Moſe ſanguinem.* Toto ſeptiduo complimentorum Moſe miniſtravit in ſummo ſacerdotio; ipſe mactabat, ipſe ſpargebat, ipſe ſtillabat, ipſe expurgabat, ipſe fundebat, ipſe expiabat: Dictum eſt enim: *Et mactavit, & accepit Moſe ſanguinem*; Moſe mactabat, & Aharon ipſum intuebatur, ipſe ſtillabat, & Aharon ipſum intuebatur: Aſſimilarunt ſapientes filiæ regum, quæ parvula nubat, & paciſcitur cum matre ſua, ut ipſa miniſter, donec ipſa addiſcat. *Et ſanctificavit illud; & expiavit ſuper illo*: Ignoro quænam ſit hæc expiatio: Sed dixit Moſe: Fortaſſe Iſraelitæ coarctarunt virum aut fœminam, ut adduceret quod non erat in ſuis bonis; veniat hæc expiatio, ne ſit res rapta in ſanctuario: Et ſic dictum eſt *Iſai.* LXI. 8. *Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocauſto*. *Et accepit omnem adipem &c.* Omne quod non docetur ex duabus ſectionibus, non obſervatur in generationibus, quia potuiſſem dicere; Quoniam juvenci comburendi, & hirci comburendi non comedebantur, & integri comburebantur, nihil dandum erat de illis altari. Idcirco dictum eſt: *Et accepit omnem adipem*; Et fuit ejus ſeparatio altari: Et reliquum juvencum combuſſit: Dictum eſt enim: *Et juvencum, & pelles ejus, & carnem ejus, &*

לנתחיו כל המפורש שבעולה יחיד מפורש כאן ואין נתוח בלא הפשט. ויקטר משה את הראש כמו שנאמר להלן ונתח אותו לנתחיו. מכאן למדנו הקטרה וניתוח לעולה שהרי כתיב ויקטר משה את הראש. אשה ליהוה. הוא מלמד שכולם ניתנין על גבי האישים. ויקרב את האיל השני מלמד שהשני ממלא את הראשון שאם הקריב האחד ולא הקריב השני לא יצא ידי קרושו המלואים שהוא משלים עם הכל. ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל בשמחה ואותו היום עשאוהו יום טוב משל לפורע את חובו ועושה יום טוב כך כיון שנקרשו הכהנים ונתקרשו הכלים עשאוהו לאותו היום יום טוב. מכאן סמכו חכמים שכל המשלים מסכתא צריך לעשות יום טוב לחבירו כל שכן שמשלים לימורה וכן היה עושה כהן גרול יום טוב לאחיו בשעה שהיה יוצא בשלום מן הקרש. וישחט ויקרב תכף לסמיכה שחיטה לקח בלא בישול, מרמו ויתן שלשה מיני רמים האמורים בפרשה ואין רומין זה לזה. הראשון טעון שש מתנות השני שתים השלישי נחלק לשני רוחות. ויתן על תנוך אוזן אהרן זה נרר האמצעי. ועל בהן ידם הימנית זה פרק האמצעי שבבהן. ועל בהן ירם הימנית וכן שבאוזן הבניס. ויקח את החלב ואת האיה. אין לך כל דבר ודבר שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו שאין בו המצוה. הפירוש יש בהן תרומה ומעשר והחלה והבכורים והלקט והשכחה והפיאה. שערי הבתים והמדינות יש בהן מצות וכתבתם על מזוזות ביתיך ובשעריך בגרים יש בהן מצוה לא תלבש שעטנז. גדילים תעשה לך. בהמה טהורה יש בהן מצות בכור ומעשר ומתנות בהמה טמאה פריון פטר חמור החיה והעוף הפורח באויר. אמר הקדוש ברוך הוא כשיבואו לידך קיים בהן מצות,

ſimum ejus combuſſit igni. Et admovit arietem holocauſti; Et impoſuit manus Aharon, & filii ejus: Hinc docemur, quod manus holocauſto imponerentur. *Et mactavit, & adſperſit ſanguinem Moſe.* Hinc probatur adſperſio in holocauſto. *Et arietem dimembravit in membra ſua:* Omne, quod explicatum eſt in holocauſto privati, hoc loco explicatur: At non erat dimembratio ſine excoriatione: *Et adolevit Moſe caput:* Sicut ibi dictum eſt: *Et dimembravit ipſum in membra ſua:* Hinc docemur adolitionem, & dimembrationem in holocauſto; quia ſcriptum eſt: *Et adolevit Moſe caput: Ignitum Domino:* Docemur, quod omnia imponebantur igni. *Et admovit arietem ſecundum.* Docemur, quod ſecundus compleverit primum; ſi enim obtuliſſet unum, & non obtuliſſet ſecundum, non ſatisfeciſſet debito ſanctificationis complimentorum, quæ cum omnibus complentur. *Et impoſuerunt Aharon & filii ejus manus ſuas ſuper caput arietis.* Lætantes: Et diem illum fecerunt diem feſtum: Simile eſt ſolventi debitum ſuum, qui celebrat diem feſtum; ita pariter poſtquam ſanctificati ſunt ſacerdotes, & ſanctificata fuerunt vaſa, illum diem fecerunt diem feſtum: Hinc probarunt ſapientes, quod omnes, qui perficiunt tractatum neceſſe eſt ut faciant diem feſtum ſocio ſuo, multo magis, qui complerunt diſciplinam ſuam: Atque ita pariter ſummus ſacerdos faciebat diem feſtum fratribus ſuis, quando egrediebatur in pace de ſanctuario: *Et mactavit, & obtulit.* Proxima eſt impoſitio manuum mactationi. *Accepit:* Sine pigritia. *De ſanguine ejus. Et dedit:* Tres ſpecies ſanguinum memorantur in ſectione; neque inter ſe erant ſimiles; prima requirebat ſex adſperſiones, ſecunda duas, & tertia dividebatur in duas partes: *Et dedit ſuper tenue auris Aharon:* Hoc eſt ſeptum medium: *Et ſuper pollicem manus earum dextræ:* Hæc eſt junctura media, quæ eſt in pollicibus: *Et ſuper pollicem pedis eorum dextri:* Et ſimiliter in aure filiorum. *Et accepit adipem, & caudam.* Nihil eſt tibi, quod creaverit Deus S. B. in quo non ſit præceptum. In fructibus eſt ſeparatio, & decima, & placenta, & primitiva, & ſpicilegium, & manipulus oblivione relictus, & angulus. In portis domorum, & urbium eſt præceptum: Dictum eſt enim *Deut.* VI. 9. *Et ſcribes illa in ſuperliminaribus domus tuæ, & in portis tuis:* In veſtibus eſt præceptum: Dictum eſt enim *Deut.* XXII. 11. *Non indues*

ושפך· את דמו וכסהו בעפר . העולה כולה כליל ועורה לכהנים . שלמים נאכלים לבעלים. אמר הכתוב יהא דמן למזבח וגם האימורים שנאמר ויקח את החלב ואת האליה לפיכך צריך אדם שיהא ממנו מצוה למקום בכל יום ויום . ויתן את הכל על כפי אהרן . וכי כל הקרבנות נוהגין על ידי הבעלים אלא ללמדך היאך משקין את השוטות ומטהרין את היולדות ואת המצורעים וינף אותם תנופה לפני יהוה ללמדך תנופת הקרבנות היאך הכהן נוטל את המנחה מעל ידי השוטה ומניפה. ויקח משה את החזה וינף תנופה לפני יהוה ללמדך ומה משה ששימש שעה אחת בכהונה נטל לו חלקו המשמש בכהונה גדולה בכל יום על אחת כמה וכמה . ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח שלשה מיני דמין אמורין בפרשה אין דומין זה לזה הראשון טעון שש מתנות זריקה ומתן סביב הזייה וחטוי יציקה וכפרה . והשני שתים זריקה ומתן סביב . והשלישי טעון שש עשרה טעון שש מתנות בוהנות שלש באהרן ושלש בבניו . ויש אומרים תשע שלש באהרן ושנים עשר בבניו שנאמר ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר וכתיב ואלה שמות בני אהרן הכהנים משיחים וגו׳ וטעון זריקה על גבי המזבח וטעון להזאות . ויש אומרים תשע ויש אומרים חמשה עשר כענין של מעלה למדנו שלא שלם קידוש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם . ויאמר משה אל אהרן ואל בניו כמו שנאמר בו אתה תצוה . ואכל אהרן ובניו בשר האיל וגו׳ . והנותר בבשר ובלחם · פירושו והנותר מבשר ומלחם ב׳ תהרת מים משמש . ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים שבעה פעמים כתיב בפרשת המילואים. כל שבעת הימים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידיו עד שבא אהרן ושמש ושרת שכינה על ידי אהרן שנאמר כי היום יהוה נראה אליכם . כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה לעשות זו מעשה פרה . לכפר עליכם. זה מעשה יום הכפורים. היינו דתנן שבעת ימים קודם לשריפת

dues misturam lanæ & lini : Fimbrias facies tibi. Ibid. In jumento mundo est præceptum primogeniti, & decimi, & donorum: Et in jumento immundo est redemtio aperturæ asini. Fera & volucris volans in aere; Dixit Deus S. B. Quando veniant in potestatem tuam observa in illis præceptum : *Et effundet sanguinem ejus & operiet illum pulvere: Levit.* XVII. 13. Holocaustum totum absumebatur, & pellis cedebat sacerdotibus; Pacifica comedebantur a dominis. Dicit textus; Cedet eorum sanguis altari, atque etiam adipes : Dictum est enim : *Et accepit adipem , & caudam* : Ideoque necesse est, ut sint ex homine præcepta Deo singulis diebus. *Deditque omnia hæc in manus Aharon*. Num omnia sacrificia dabantur super manus dominorum? Sed est ut doceare, quomodo potentur mulieres adulterii suspectæ, & purificentur puerperæ, & leprosi : *Et ventilavit ea ventilatione coram Domino*. Ut doceare ventilationem sacrificiorum, quomodo sacerdos accipiat munus de manu mulieris adulterii suspectæ, illudque ventilet. *Et accepit Mose pectus , & ventilavit ventilatione coram Domino*. Ut doceare; Sicut Mose, qui ministravit una hora in sacerdotio, accepit partem suam, qui quotidie ministrat in summo sacerdotio, quanto magis? *Et sumsit Mose de oleo unctionis, & de sanguine, qui erat super altare*. Tres species sanguinum memorantur in sectione; atque illæ inter se non sunt similes; prima requirebat sex dationes, adspersionem, & sparsionem circumcirca, stillationem, & expurgationem, effusionem, & expiationem. Et secunda duas, adspersionem, & sparsionem circumcirca; Et tertia sexdecim, requirebat sex dationes in pollicibus, tres in Aharon, & tres in ejus filiis: Et alii dicunt novem; tres in Aharon, & sex in ejus filiis: Et alii dicunt quindecim; tres in Aharon, & duodecim in ejus filiis: Dictum est enim *Num.* III. 2. *Et hæc sunt nomina filiorum Aharon , primogenitus Nadab , & Abibu, Eleazar, & Ithamar*. Pariterque scriptum est ibid. *Et hæc sunt nomina filiorum Aharon sacerdotum oleo unctorum &c.* Et requirit sparsionem super altare, & requirit adspersiones: Et alii dicunt novem, & alii dicunt quindecim; sicut supra dictum est: Docemur, quod non fuerit completa sanctificatio Aharon & filiorum ejus sine adspersione sanguinis. *Et dixit Mose ad Aharon & filios ejus*; Sicuti dictum est *Exod.* XXVII. 20. *Tu quoque præcipe: Et comedit Aharon , & filii ejus carnem &c. Et residuum*

הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה וכו' ותנן שבעת ימים קודם ליום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין . ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה . נאמר כאן תשבו ונאמר בסוכות תשבו מה להלן יוצא ונכנס אף כאן יוצא ונכנס לבית הכסא ולצרכו . ושמרתם את משמרת יהוה ולא תמותו מכאן אזהרה לשמירת המצות כי כן צויתי באנינות יאכלוה כאשר צוה יהוה את משה ולא מלבי אני אומר . ויעש אהרן ובניו שבח לאהרן שבח לבניו . את כל הדברים כל מעשה מצות המילואים . אשר צוה יהוה ביד משה נאה השליח והמשליח. הנה אנכי שולח את אליה הנביא. מה כתיב למעלה זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב וגו'. מדרש אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך . יש צדיק נבחר ולא נקרב ויש נקרב ולא נבחר . אברהם אבינו כתיב ביה אתה הוא יהוה האלהים אשר בחרת באברם וגו' והוא קירב את עצמו שנאמר עקב אשר שמע בקולי וישמור משמרתי. ביעקב כתיב כי יעקב בחר לו יה והוא קירב את עצמו שנאמר ויעקב איש תם יושב אוהלים. משה נבחר שנאמר לולי משה בחירו . וקירב את עצמו שנאמר בכל ביתי נאמן הוא . דוד בחרו הקדוש ברוך הוא שנאמר ויבחר בדוד עבדו . וקירב את עצמו שנאמר חבר אני לכל אשר יראוך. אשריהם אלו שבחר בהם אף על פי שהוצרכו לקרב את עצמם . ויש שנקרבו ולא נבחרו . יתרו נתקרב תחת כנפי השכינה. רחב נקרבה תחת כנפי השכינה . רות נקרבה תחת כנפי השכינה אבל לא נבחרה. אבל אהרן הכהן נבחר ונקרב שנאמר ובחור אותו מכל שבט ישראל וגו' ונקרב קח את אהרן ואת בניו אתו ואומר ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. לכך נאמר אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך . האומות החריבו בית המקדש ובטלה אש תמיד דכתיב אש תמיד תוקד על המזבח . לכך נאמר באדום לילה ויומם לא תכבה . היא בטלה ענן הקטרת לפיכך לעולם יעלה עשנה . היא אמרה שכח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח לפיכך לנצח נצחים

duum in carne , & in pane . Exposuerunt: Residuum מבשר ומלחם sc. *de carne , & de pane :* 'ב inservit pro מן . *Et ex ostio tentorii conventus non egrediemini septem diebus: Septem diebus* scriptum est in sectione complimentorum : Integro septiduo ministravit Mose , at per eum non habitavit Divinitas , donec venit Aharon , & ministravit , & per Aharon habitavit Divinitas : Dictum est enim: *Quia hodie apparebit Dominus vobis .* Et pariter legimus : Septem diebus ante combustionem vaccæ separabant sacerdotem combusturum vaccam &c. Et similiter legimus: Septem diebus ante die expiationum separabant summum sacerdotem de domo sua in conclave Parhedrin . *Et ad ostium tentorii conventus manebitis die ac nocte .* Dictum est hic : *Manebitis .* Pariterque dictum est : *In tabernaculis manebitis .* Sicut ibi poterat egredi , & ingredi , ita pariter hoc loco poterat egredi & ingredi in latrinam , & quocunque sibi opus fuerit: *Et custodietis custodiam Domini, ut non moriamini :* Hinc est præmonitio pro custodia præceptorum : *Sic enim jussus sum:* In luctu comedetur illud: *Sicut præcepit Dominus Mosi:* Non ex meo consilio locutus sum . *Et fecit Aharon & filii ejus :* Laus impartitur Aharon , & filiis ejus: *Omnia verba :* Omne opus præceptorum complimentorum : *Quæ præceperat Dominus per manum Mosis :* Conveniens erat mittens , & missus : *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam . Malach.* IV. 5. Quid supra scriptum est? *Mementote legis Mosis servi mei, quam mandavi ei in Horeb &c.* Ibid. Expositio: *Beatus quem elegisti, & assumsisti , inhabitabit in atriis tuis . Psal.* LXV. 5. Est justus , qui eligitur, at non admovetur , & est qui admovetur , at non eligitur . De Abraham patre nostro scriptum est *Nehem.* IX. 7. *Tu ipse Domine Deus , qui elegisti Abraham &c.* Et ipse seipsum admovit : Dictum est enim *Genes.* XXII. 18. *Propterea quod auscultasti voci meæ ; Et custodisti custodias meas .* De Jacob scriptum est *Psal.* CXXXV. 4. *Quoniam Jacob elegerit sibi Dominus :* Et ipse se ipsum admovit : Dictum est enim *Genes.* XXV. 27. *Et Jacob vir perfectus habitans in tabernaculis .* Mose electus fuit : Dictum est enim *Psalm.* CVI. 23. *Si non Mose electus ejus stetisset.* Et ipse admovit seipsum : Dictum est enim *Num.* XII. 7. *In tota domo mea fidelis est ipse .* David elegit Deus S. B. Dictum est enim *Psal.* LXXVIII. 70. *Et elegit David servum suum .* Et ipse seipsum admovit ; Di-

אין עובר בה ולא יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר . וכתיב ונתתי נקמתי בארום ביד עמי ישראל . אשריהם הצריקים שאלהיהם מבטיחם בריח ניחח ארצה אותם . וכן יהי רצון מלפני אלהינו שבשמים שיקרבנו לעבודתו כימי עולם וכשנים קרמוניות . ויהי ביום השמיני ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעמת זה עשה האלהים על דברת שלא ימצא הארם אחריו מאומה . כנגר מה אמר קהלת מקרא זה כנגר כל באי העולם שטובתו ורעתו של ארם אינה ברשותו ואינו יורע עד כמה טובתו ועד כמה רעתו ועתים לו לכל דבר ואין מי יתהלל ויאמר בחכמתי ניצלתי מכל רע או בצרקתי באה לי טובה אלא הכל ביר יוצרו אשר אין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחר . ארם הראשון בראו הקרוש ברוך הוא רמות נכבר בתחלה ויניחהו בגן ערן לסוף ויגרש את הארם קמו שני בניו קם איש על אחיו ויהרגהו . נח איש צריק ברכו אלהים הצילו משטף ממות לאחר שש מאות שנה קלל גזעו . אברהם אבינו לעת זקנתו קבר את אשתו לא ראתה שרה אימנו בחופת יצחק בנה יצחק אבינו שטס עשו בנו את יעקב בחייו והבריחו יצחק לחוצה לארץ . יעקב אבינו מכרו בניו יוסף אחיהם ויתאבל על בנו ימים רבים . אהרן רואה את אחיו מלך ואת עצמו כהן גרול ואת ארבעת בניו משוחים בשמן המשחה סיגני כהונה ואת נחשון אחי אשתו נשיא שבט מקריב קרבנו בראשון לכל השבטים ובו ביום מתו שני בניו לכך נאמר ביום טובה היה בטוב לתת שבח לבורא הכל שנאמר כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא . ולהורות שכן ראינו ומצינו ההוראה נקראת טוב שנאמר הורו ליהוה כי טוב . וביום רעה ראה כי לא על

Dictum est enim *Psal.* CXIX. 63. *Particeps sum ego omnium timentium te*. Beati isti, qui electi sunt, quamvis necesse fuit, ut se ipsos admoverent: Et alii qui electi fuerunt, non fuerunt admoti; Iethro admotus fuit sub alas Divinitatis, Rahab admota fuit sub alas Divinitatis, Ruth admota fuit sub alas Divinitatis, at non electa fuit; Verum Aharon sacerdos electus, & admotus fuit: Dictum est enim I. *Sam.* II. 28. *Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel &c.* Et admotus fuit: Dictum est enim: *Tolle Aharon, & filios ejus cum eo:* Pariterque dictum est *Exod.* XXV. 5. *Et tu admove ad te Aharon fratrem tuum*. Idcirco dictum est: *Beatus, quem elegisti, & assumsisti, inhabitabit in atriis tuis*. Hæc expositio in principio sectionis. Nationes destruxerunt domum sanctuarii, & cessavit ignis perpetuus: Dictum est enim: *Ignis perpetuus ardebit super altare*. Idcirco dictum est de Edom *Isai.* XXXIV. 10. *Nocte & die non extinguetur:* Cessavit nubes suffitus; Ideoque: *In sempiternum adscendet fumus ejus*. Ibid. *Dixit enim: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat in finem: Psal.* X. 11. Idcirco ad vincendum victores. *Et non erunt reliquiæ Domus Esau; quia Dominus locutus est: Obad.* I. 18. Pariterque scriptum est *Ezech.* XXV. 14. *Et dabo ultionem meam super Edom per manum populi mei Israel*. Beati justi, in quibus Deus confidit, in odore acceptabilis complacebo illis. Atque ita sit beneplacitum coram Deo nostro, ut nos admoveat ad ejus ministerium; *Sicut dies seculi, & sicut anni antiqui: Malach.* III. 4. *Et fuit in die octavo*. Scriptum est *Eccles.* VII. 15. *In die bona fruere bonis, & malum diem præcave; sicut enim hanc, sic & illam fecit Dominus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias*. Contra id quod dixit Ecclesiastes, scriptus est hic textus contra omnes venientes in mundum, quod bonum & malum non sit in potestate hominis, qui ignorat, quandiu sit duratuum ejus bonum, & quandiu ejus malum; & tempus est illi in omni re; & nemo se laudet dicens: Propter meam sapientiam liber sum ab omni malo; Aut propter meam justitiam advenit mihi bonum; Sed omnia sunt in manu sui creatoris, in cujus conspectu non est holocaustum, neque oblivio, neque acceptio personarum, neque acceptio muneris. Primum hominem creavit Deus S. B. Ad ejus similitudinem honoratus fuit in principio. Et posuit eum in horto paradisi. Et po-

חנם הגיעה . דבר אחר וביום רעה ראה שלא תתרעם אלא צריך אדם להודות ולברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר צרה ויגון אמצא ובשם יהוה אקרא . דאף על פי ביום טובה אתה ותהיה שמח בטוב זכור יום רעה שנאמר בכל עצב יהיה מותר . גם את זה לעומת זה . כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו ברא זה כנגד זה . תחתונים כנגד עליונים . דלים כנגד עשירים . אנחה כנגד שמחה . רעה כנגד טובה. ברא גן עדן לצדיקים ברא גיהנם לרשעים על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה . שלא יוכל אדם להרהר אחריו של בוראו מאומה לאמר אם כך נוצרתי היה טוב לי אם היה זה בעולם היה טוב אלא לא חסר הקדוש ברוך הוא בעולמו כלום שנאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . ויהי ביום השמיני . אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר ויהי אם צרה אין צרה כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה . וכל מקום שנאמר והיה שמחה מכל מקום שנאמר והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם . והיה שארית יעקב וכן כיוצא בהן . ואם תאמר והיה ביום ההוא אשר וגו' אינה צרה . שבאותו היום נטלו ישראל אפופסין על עונותיהם שנאמר תם עונך בת ציון. ויהי חמשה במקרא והם לשון ווי שנאמר ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה . ויהי בימי אחז מפני שאחז ביטל בתי כניסיות ובתי מדרשות וצעקו ווי . ויהי בימי יהויקים צעקו ווי ששרף את המגלה . ויהי בימי שפוט השופטים צעקו ווי על שאוי לו לדור ששופט את שופטיו . ויהי בימי אחשורוש צעקו ווי על גזרותיו של המן . וכן אמר רבי יהושע בן לוי בשם נתן המדרש הזה עלה בידינו מסורת מן

postea: Et ejecit Adam. Steterunt duo ejus filii. Insurrexit vir in fratrem suum, & occidit eum: Noe vir justus: Benedixit illi Deus, qui liberavit ab immersione de morte; post sexcentos annos maledixit truncum suum: Abraham pater noster tempore suæ senectutis sepeliit uxorem suam; non vidit Sara mater nostra in thalamo nuptiali Isaach filium suum. Isaach pater noster: odio habuit Esau ejus filius Jacob in ejus vita, & fecit eum fugere Isaach extra terram: Jacob pater noster, cujus filii vendiderunt Joseph fratrem suum, flevit super ejus filio multis diebus: Aharon vidit fratrem suum regem, & seipsum summum sacerdotem, & quatuor suos filios unctos oleo unctionis Seganim sacerdotii, & Nachson fratrem suæ uxoris principem tribus offerentem in principio omnium tribuum, tamen eo ipso die mortui sunt duo ejus filii: Idcirco dictum est: *In die bona fruere bonis*; Ut des laudem creatori omnium: Dictum est enim *Psalm.* CXVI. 13. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo:* Et ad gratiarum actiones: Quia videmus, & deprehendimus, quod gratiarum actio vocetur bonum: Dictum est enim: *Confitemini Domino, quoniam bonum. Et in die mala præcave.* Quia non gratuito succedit. Alia expositio: *Et in die mala præcave;* Ne murmures; sed debet homo gratias agere & benedicere de malo, sicut benedicit de bono: Dictum est enim *Psal.* CXVI. 4. *Tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi:* Vel in die bona si fueris in gaudio, recordare diem malum: Dictum est enim *Prov.* XIV. 25. *In omni opere erit abundantia. Sicut enim hanc sic & illam.* Omne quod creavit Deus S. B. in mundo suo, creavit hoc contra illud: superiora contra inferiora, pauperes contra divites, luctum contra gaudium, malum contra bonum; creavit hortum paradisi justis, creavit Gehennam impiis: *Ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.* Non poterit homo perscrutari post creatorem suum: *Justas querimonias.* Dicendo: Si ita creatus essem, bonum esset mihi; si hoc esset in mundo, bonum esset: Verum Deus S. B. nihil facit deficere in suo mundo: Dictum est enim *Genes.* I. 31. *Et vidit Deus omne quod fecerat, & ecce valde bonum erat.* Et benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi: *Et fuit in die octavo.* Dicit R. Simeon bar Aba, dicit Rabi Jochanan, ubicunque dicitur: *Et fuit:*

הגולה מפורש במסכת מגלה . מצאנו
ויהי שהוא לשון צרה ויש מקום לשון
שמחה. אמנם בא ויהי ביום השמיני לשון
שמחה גדולה ביום שנבראו בו שמים
וארץ במעשה בראשית כתיב ויהי ערב
ויהי בקר . וכאן נאמר ויהי שכיון שכילו
ישראל את מלאכת המשכן בא משה
ובירכן שנאמר וירא משה את כל
המלאכה . ומה היא ברכת משה
שבירכן אמר להן יהי רצון שתשרה שכינה
על מעשה ידיכם. על אותה השעה
הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון
בנות המצויינות לי. במלך שלמה במלך
שהשלום שלו. בעטרה שעטרה לו אמו
אומו כמו ולאומי אלי האזינו . שהיה
המשכן מצוייר בתכלת וארגמן ותולעת
שני ושש ביום ששרתה שכינה על
ישראל . וביום שמחת לבו ביום שירדה
אש חדשה מן המרום וליחכה את העולה
ואת החלבים . ביום השמיני שמיני
למילואים שבעת ימים היה משה מחנכן
בעבודה. קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני
ישראל להראותם גדולתו של הקדוש ברוך
הוא ועבודת נוהו ששם בתוך בני ישראל
וכן הוא אומר כי כה אמר רם ונשא
שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון
אף על פי שמרום וקדוש אשכון אף
אני שוכן את דכא ושפל רוח . ויאמר
משה זה הדבר אשר צוה יהוה לעשות
ברכת העם דכתיב ויצאו ויברכו את
העם וגו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל
משלך עגל בן שנה בכל מקום זה היה
חוץ משבעת ימי המלואים שהקריב משה
שנאמר וישחט ויקח משה וכאן וישחט
את עגל החטאת אשר לו ולא כדרך
יום הכפורים שביום הכפורים האמור
בפרשת אחרי מות צריך וידוי וכאן לא
היה מתודה . ואל בני ישראל תדבר לאמר
שהיה הדבר בזרוז. ושור ואיל לשלמים
כי היום יהוה נראה אליכם כבוד יהוה

fuit: Si fuerit tribulatio, non erit tribulatio illi similis, si fuerit gaudium, non erit gaudium illi simile; Et ubicunque dicitur; *Et erit*: Erit gaudium omnimode: Dictum est enim *Zachar.* XIV. 8. *Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Hierusalem. Et erunt reliquiæ Jacob. Mich.* V. 7. Et his similia. At si dicas: *Et erit in die illa, in qua &c.* Non erit tribulatio: In illo ipso die. Israelitæ acceperunt sententiam propter eorum peccata: Dictum est enim *Thren.* IV. 22. *Perfecta est iniquitas tua filia Sion.* Quinquies legitur in scriptura ויהי *& fuit* in significatu Væ: Dictum est enim: *Et fuit in diebus Amraphel fecerunt bellu. Et fuit in diebus Achaz.* Quia Achaz delevit Synagogas, & Academias; Clamaverunt: Væ: *Et fuit in diebus Joachim:* Clamaverunt: Væ; Quia combussit volumen: *Et fuit in diebus cum judicarent judices.* Clamaverunt; Væ super Væ; ille in generatione judicabat generationi judicia sua: *Et fuit in diebus Assueri:* Clamaverunt: Væ; propter decretum Aman; Et sic dicit R. Jehosua ben Levi nomine Nathan; quia hæc expositio adscendit in manus nostras tradita ex captivitate explicata in tractatu *Megillah.* Deprehendimus, quod *& fuit* designet tribulationem, & aliquando gaudium: Verum: *Et fuit in die octavo*: designat gaudium magnum; In die, in quo creati sunt cœli & terra: In opere creationis scriptum est: *Et fuit vespera, & fuit mane.* At hoc loco dictum est: *Et fuit:* Quando compleverunt Israelitæ opus tabernaculi, venit Mose, eisque benedixit: Dictim est enim *Exod.* XXXIX. 43. *Et vidit Mose universum opus.* At qua benedictione benedixit illis Mose? Dixit illis: Sit beneplacitum, ut inhabitet Divinitas super opus manum vestrarum: Pro eo tempore dictum est: *Egredimini & videte filiæ Sion.* Filiæ præstantiores mihi. *Regem Salomonem.* Regem, cujus est pax: *In corona, qua coronavit illum mater sua.* אומו, quasi dicat: Gens mea mihi auscultate; Quia tabernaculum formatum erat hyacintho, & cocco bis tincto, & bysso, die quo habitavit Divinitas super Israel. *In die letitiæ cordis sui. Cantic.* III. 11. In die, quo descendit ignis novus de excelso, & absumsit holocaustum, & adipes: *In die octavo; octavo* complementis: Septem diebus initiavit eos in ministerio: Vocavit Mose Aharon, & filios ejus, & seniores Israel ad videndum magnificentiam Dei S. B. & ministerium decorum, quod statuerat in me.

שירדה אש מן השמים לעיניכם לאכול את העולה ואת השלמים . ויקחו את אשר צוה משה לא איחרו ולא עיכבו . קרב אל המזבח מוטב שיבוא זכאי ויכפר על החייב . ואת החלב ואת הכליות ואת היותרת מן הכבד ללמדך שכליות ויותרת הכבד לא נקראו חלבים שנאמר ואת הכליות . ואת העולה המציאו אליו לשון הקרבה. לנתחיה ואת הראש כדרך ששנינו בתמיד לא היה שובר את הרגל אלא נוקבו מתוך ערקובו ותולה בו היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה הגיע לחזה חותך את הראש ונותנו למי שזוכה בו חתך את הכרעים ונתנן למי שזכה בהן מרק את ההפשט וכו׳ הראשון בראש וברגל. הראש בימינו חרטומו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלן והפרר נתון עליה הרגל שבימין בשמאלו ובית עורה לחוץ וכו׳ ואת החלבים מן השור ומן האיל הזכורים בו ומן האיל האליה הפסיק הענין בא להוסיף האליה. וישימו החלבים על החזות . חזר וקרא הכל חלבים לענין הקטרה אבל לענין אכילה שם חלב לבד ושם אליה וכליות ויותרת הכבד לבד ואינם בכלל חלב כענין שאמר למעלה ואת החלב ואת הכליות. ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני יהוה באותה שעה זכה אהרן במתנות כהונה שהרי המלואים למשה היה למנה . וישא אהרן את ידיו אל העם באותה שעה זכה לנשיאות כפים לו ולבניו עד סוף כל הדורות . וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים . משנפנה מקרבנו ירד לו מעל גבי המזבח בשמחה. ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וגו׳ מלמד שאחר שברכם אהרן לא נראתה שכינה והיה משה מצטער נכנסו שניהם ונתפללו שנאמר ויבא משה ואהרן אל אהל מועד וגו׳ עליהם הכתוב אומר טובים השנים

medio filiorum Israel. Et sic dictum est *Isai.* LVII. 15. *Quia sic dicit excelsus, & sublimis habitans æternitatem, & sanctum nomen ejus in excelso, & in sancto habitans:* Quamvis sit excelsus & in sancto habitans; tamen ego quoque habito in contrito, & humili spiritu. *Et dixit Mose: Hoc est verbum, quod præcepit Dominus:* Ut fieret benedictio populi: Dictum est enim: *Et egressi benedixerunt populo &c.* Et dixit ad Aharon. *Tolle tibi vitulum:* De bonis tuis: *Vitulum anniculum:* Omnimode. Hic erat præter illum septidui impletionum, quem obtulit Mose: Dictum est: *Et mactavit, & accepit Mose:* At hoc loco dictum est: *Et mactavit vitulum sacrificii pro peccato, qui ejus erat:* Non autem juxta consuetudinem diei expiationum; quia in die expiationum memorat in in sectione: *Post mortem:* Necessaria erat confessio, at hoc loco non confitebatur. *Et ad filios Israel loqueris: dicendo:* Ut in alacritate esset allocutio: *Et bovem & arietem pro pacificis. Quia hodie Dominus apparebit vobis.* Gloria Domini, quod descendet ignis de cœlo in conspectu vestro ad absumendum holocaustum, & pacifica: *Et tulerunt, quæ præceperat Mose:* Non retardarunt, neque impedierunt: *Accede ad altare.* Bonum est ut veniat innocens, & expiet pro reo: *Et adipem, & renes, & reticulum jecoris.* Ut doceare, quod renes, & reticulum jecoris non appellentur adipes; Dictum est enim: *Et renes: Et holocaustum:* Deprehenduntur hæc dicta ex significatu oblationis: *In membra sua; & caput:* Sicut legimus in tractatu *Tamid*. Non frangabat pedem, sed perforabat in medio ejus curvaturæ, eumque suspendebat, tum excoriabat, descendens usque dum appropinquaret ad pectus, quando appropinquabat ad pectus, abscindebat caput, dabatque illi, cui ea obtigerant, absoluta excoriatione &c. Primus cum capite & pede, caput dextra tenebat, conversis ad brachium naribus, & cornua inter ejus digitos, & locus mactationis sursum erat, cui adeps erat impositus; dextrum pedem sinistra tenebat, & locus excoriationis foris collocatus erat &c. *Et adipes de bove:* Ibi memorantur: *Et de ariete cauda:* Desinit textus; venit ad addendum caudam. *Et posuerunt adipes super pectuscula.* Iterum legitur. *Omnes adipes:* Respectu adolitionis: Verum respectu absumtionis posuit solum adipem, & solum caudam, & renes, & reticulum jecoris duntaxat; neque comprehenditur adeps; sicut supra dictum est:

Et

מן האחר. ואומר הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד הוא שאמר למעלה זה הדבר אשר צוה יהוה תעשו וירא כבוד יהוה . ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם . כיון שראו אש חדשה שירדה משמי מרום ולחכה על גבי המזבח נפלו על פניהם ואמרו שירה על אותה השעה הוא אומר רננו צדיקים ביהוה לישרים נאוה תהלה . אש שירדה בימי משה לא פסקה עד שירדה בימי שלמה שנאמר וכל ישראל רואים ברדת האש . ויקחו בני אהרן שלא נטלו עצה מן אהרן׳ נדב ואביהוא איש מחתתו שניהם בעצה אחת . ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני יהוה אש זרה אשר לא וגו׳ שעשו שלא ברשות אמרו אף על פי שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט שנאמר ונתנו בני אהרן אש על המזבח אלא שהיה להם ליטול רשות . דבר אחר ויקחו שני בני אהרן ממשמע שנאמר נדב ואביהוא איני יודע שהם שני בני אהרן אלא ללמד שלא חלקו כבוד לאהרן נדב ואביהוא שלא נטלו עצה ממשה . ויקריבו לפני יהוה אש זרה אשר לא צוה אותם הכניסוה בלא עצה. רבי אליעזר אומר לא נתחייבו מיתה בני אהרן אלא על שהורו הלכה לפני משה רבן שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה . דבר אחר ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו כיון שירד אהרן מעשות החטאת והעולה והשלמים ועדין האש לא ירדה נכנסו משה ואהרן ובאו אל אהל מועד ללמדו על מעשה הקטרת כיון שראו שני בני אהרן שהקטרת

Et adipem, & renes: & pectuscula, & crus dextrum ventilavit Aharon ventilatione coram Domino. Tum acquisivit Aharon dona sacerdotii; quia implementa data sunt Mosi in donum. *Et elevavit Aharon manus suas ad populum:* Tum acquisivit elevationem manum sibi & filiis suis usque ad finem omnium generationum*: Descenditque a faciendo sacrificium pro peccato, & holocaustum, & pacifica*: Postquam perfecit oblationes suas, descendit de altari cum gaudio. *Et venit Mose & Aharon ad tentorium conventus, & egressi benedixerunt populo &c.* Docemur, quod postquam benedixerit Aharon, non apparuerit Divinitas; & Mose mœrebat; Ingressi sunt ambo, & orarunt; Dictum est enim. *Et venit Mose & Aharon ad tentorium conventus &c.* De iis scriptum est *Eccles.* IV. 9. *Melius est ergo duos esse simul, quam unum*. Pariterque dictum est *Psalm.* CXXXIII. 1. *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum*. Hoc est, quod supra dictum est; *Hoc est verbum, quod præcepit Dominus, ut faciatis; Et apparuit gloria Domini; Et egressus est ignis a conspectu Domini, & combussit super altare holocaustum, & adipes, visensque universus populus, orarunt, & ceciderunt super facies suas*. Postquam viderunt ignem novum, qui descenderat de altitudine cœlorum, & quieverat super altare, ceciderunt super facies suas, & dixerunt canticum; Pro eo tempore dictum est *Psal.* XXXIII. 1. *Exultate justi Domino; rectos decet collaudatio*. Ignis qui descendit tempore Mosis, non cessavit, donec descendit tempore Salomonis; Dictum est enim 2. *Paral.* VII. 3. *Et universus Israel videbant descendentem ignem. Et acceperunt filii Aharon;* Non consuluerunt Aharon. *Nadab & Abihu, quisque thuribulum suum;* Ambo uno consilio: *Et dederunt in ea ignem, cui imposuerunt suffitum; & obtulerunt coram Domino ignem alienum, quod non præceperat &c.* Quod fecerunt sine facultate; Dixerunt; Vel si descenderit de cœlo ignis, præceptum est ut afferatur de communi; Dictum est enim; *Et dabunt filii Aharon ignem super altare*. Verum debebant sumere facultatem. Alia expositio. *Et acceperunt duo filii Aharon*. Ex sensu, ubi dictum est; *Nadab & Abihu;* Constat, quod duo essent filii Aharon; Verum docemur, quod non impertiverint honorem Aharon, & non acceperint consilium a Mose. *Et obtulerunt coram Domino ignem alienum, quod non præceperat eis*. Ut sin con-

עקר מיד לקחו איש מחתתו שנאמר אשר
לא צוה אותם אבל למשה והארן צוה
כיון שראה אהרן שמתו בניו על הקטרת
היה מתפחד להקטיר קטרת בין המתים
ובין החיים שנאמר ויאמר משה אל אהרן
קח את המחתה ונו׳ מהרה אמר לו אהרן
שני בני מתו על שהכניסו מן החוץ
לפנים ואתה אומר אל הוצא מן הקדש
לחוץ אמר לו הולך מהרה ואל תהא מפליג
על הדבר שכך נגזרה גזרה לבוא מעשה
הקטורת לכפר על מעשה הקטרת .
בקטרת נתעצבה ובקטרת תשמח מיד
ויעש כן אהרן וגו׳. ותצא אש מלפני יהוה
מלמד שיצתה אש מבית קדש הקדשים
ושרפה את נשמתן. אבא יוסי בן דוסתאי
אומר שני חוטין של אש יצאו מבית
קדש הקדשים ונתחלקו לארבעה ונכנסו
שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של
זה ומתו . ותאכל אותם . אותם שרפה
ולא בגדיהם שנאמר וישאום בכותנותם .
בכותנותיהן נישאין שהיו להן כתנות
שנאמר ולבני אהרן תעשה כותנות . ולא
למישאל ולאלצפן בני עוזיאל למדנו שבכתנות
של מתים. שהלוים לא היו להם כתנות.
וימותו לפני יהוה בעין מיתה הנשמה
נשרפת והגוף היה קיים. רבי אליעזר אומר
וימותו לפני יהוה לא מתו בפנים ולא
בחוץ מקום שהלוים מותרין ליכנס לשם
שנאמר ויקרבו וישאום . אם כן מהו לפני
יהוה נגפם המלאך ודחם והוציאם לחוץ .
רבי עקיבא אומר לפני יהוה מתו והלוים
גררום בחכות של ברזל והוציאם לחוץ .
ואיסי בן עקיבא אומר לא מתו נדב
ואביהוא אלא שלא ליתן פתחון פה לבאי
העולם לאמר לא שרת שכינה באהל
מועד וכיון שנכנסו נדב ואביהוא לפני

consilio illum inferrent. R. Eliеser dicit; Non fuerunt rei mortis filii Aharon, nisi quod docuerint constitutionem coram Mose eorum magistro; etenim qui docet constitutionem coram suo magistro, reus est mortis; Alia expositio; *Et acceperunt duo filii Abaron, Nadab & Abibu, quisque thuribulum suum.* Postquam descendit Aharon a faciendo sacrificium pro peccato, & holocaustum, & pacifica; cum nondum descendisset ignis, ingressi Mose & Aharon venerunt ad tentorium conventus, ut addiscerent opus suffitus; postquam viderunt duo filii Aharon, quod suffitus evelleretur, statim acceperunt quisque thuribulum suum; Dictum est enim: *Quod non præceperat eis.* Verum Mosi & Aharon præceperat. Quando vidit Aharon, quod mortui essent sui filii propter suffitum, expavit, ut adoleret suffitum inter mortuos, & vivos; Dictum est enim *Numer. XVI. 46. Dixitque Mose ad Abaron. Cape thuribulum &c.* Statim dixit illi Aharon; Duo mei filii mortui sunt, quia intulerunt de loco exteriori in interiorem, & tu mihi dicis; Educ de sanctuario in exteriorem locum? Respondit illi; Vade statim; Ne contendas de hoc; decreto sancitum est, ut veniat opus suffitus ad expiandum de opere suffitus; Propter suffitum doluisti, & propter suffitum lætaberis; Statim; *Et sic fecit Abaron &c. Et egressus est ignis a conspectu Domini.* Docemur, quod egressus sit ignis de domo sancti sanctorum; Et combussit eorum animas. Aba Jose dicit; Duo fila ignis egressa de domo sancti sanctorum in quatuor sunt divisa, quorum duo in alterius nares, & altera in alterius nares ingressa sunt; & mortui sunt; *Combussitque eos*; Eos combussit, at non combussit eorum vestes; Dictum est enim; *Et exportarunt eos in tunicis tuis.* In tunicis suis exportarunt; quia habebant tunicas; Dictum est enim; *Et filiis Abaron facies tunicas;* Non autem Mishael, & Elsaphan filiis Uzziel; Docemur tunicas fuisse mortuorum; quia Levitæ non habebant tunicas; *Et mortui sunt coram Domino.* In speciem mortis, qua anima combusta est, & conservatum est corpus; R. Elieser dicit; *Et mortui sunt coram Domino*; Non mortui sunt neque in loco interiori, neque exteriori, sed in loco, quo Levitis ingredi licebat; Dictum est enim; *Et accedentes exportarunt eos;* Si ita est; cur dictum est; *Coram Domino?* Percussit eos Angelus & expulit, & foras ejecit. R. Akiba dicit; *Coram Domino*; Coram Do-

לפנים באהל מועד אמר הקדוש ברוך הוא אם אני מאריך אפי עם אלו יהא כל אחד ואחד מישראל עושה כך מוטב ימותו נדב ואביהוא ואל יתמעט כבודי אפילו שעה אחת מיד אמר למלאך ונגפם. אם על הקרובים כך על הרחוקים על אחת כמה וכמה. במסכת סנהדרין מפרש וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן אמר לו נדב לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג הדור אמר להם הקדוש ברוך הוא הא נראה מי קובר את מי וכמה בנים היו לו לאהרן שהיו ראויין לישרף כנדב ואביהוא אלא שזכות אבותם עמדה להם. רבי ירמיה אומר בארבעה מקומות מזכיר מיתת בני אהרן ובכל מקום מזכיר סרחונם ללמדך שלא מתו אלא על הקריבה ועל הקרבה ועל שלא נכנסו בעצה ועל אש זרה שהקריבו. רבי אליעזר המודעי אומר בוא וראה כמה חביבין צדיקים לפני מי שאמר והיה העולם שבכל מקום שמזכיר מיתתן מזכיר סרחונם להודיעך שלא היה בידם אלא זו בלבד. והרי דכתיב קל וחומר אם בשעת הכעס חס הקדוש ברוך הוא עליהם קל וחומר בשעת רצון וכן הוא אומר בעת רצון עניתיך. ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר יהוה לאמר בקרובי אקדש. כיון שראה משה את אהרן עומר ותוהה אמר לו אוי לי שכך היא עבירה בידי וביד בני וכך הניעתני נבנס משה אצלו והיה מפייסו בדברים. אמר לו אהרן אחי זה מסיני נאמר לי עתיד הקדוש ברוך הוא לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני מקדשו והייתי אומר בי או בך הבית הזה מתקדש ועכשיו נמצאו שני בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית הזה נתקדש. כיון ששמע אהרן כך צידק עליו את הדין שנאמר וידום אהרן. וכן הוא אומר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. כיון שידע אהרן שמתו בניו על קידוש שמו של הקדוש ברוך הוא מיד שתק. כמה גדולה שתיקה שהרי אהרן קבל שבר עליה וכן דוד אומר דום ליהוה והתחולל לו. שלמה אומר עת לחשות ועת לדבר. ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן. מה תלמוד לומר דוד אהרן והלא

Domino mortui sunt, & Levitæ attrahentes eos uncis ferreis eduxerunt; Et Isi ben Akiba dicit: Non mortui sunt Nadab & Abihu, nisi hac de causa; ne daretur facultas venientibus in mundum obloquendi, dicendo: Non descendit Divinitas in tentorium conventus: At postquam ingressi sunt Nadab & Abihu in adytum in tentorio conventus, dixit Deus S. B. Si ego differam iram meam ab istis, unusquisque ex Israelitis sic faciet: Idcirco melius est, ut moriantur Nadab & Abihu, ne diminuatur vel una hora honor meus: Statim dixit Angelo; Et percussit eos: Si ita de propinquis, de longinquis quanto magis? In tractatu *Sanhedrin* exponitur; Cum incederent per viam Mose & Aharon, post eos incedebant Nadab & Abihu; Dixit Nadab ad Abihu; Quandonam morientur isti duo senes, ut nos regamus generationem? Quibus respondit Deus S. B. Ecce videbis, quis alterum sepeliat. At quot erant filii Aharon, qui digni erant, ut comburerentur sicut Nadab & Abihu? At meritum eorum patris illos conservavit. R. Jeremias dicit: Quatuor in locis memoratur mors filiorum Aharon, & ubique memoratur eorum peccatum; ut doceare, quod non mortui fuerint nisi propter accessionem, & oblationem; Et quod sine consilio ingressi sint, & quod obtulerint ignem alienum: R. Elieser Amodai dicit: Veni & vide quam sint amabiles justi coram eo qui dicit: Et fuit mundus! Quod ubicunque memorat eorum mortem, memorat etiam eorum peccatum; ut scias nihil fuisse in eorum manu, nisi hoc duntaxat. Et ecce scriptum est a minori ad majus: Si tempore indignationis miseretur illis Deus S. B. tempore beneplaciti quanto magis? Et sic dictum est: *In tempore beneblaciti respondi tibi. Et dixit Mose ad Aharon: Hoc est quod locutus est Dominus, dicendo: In propinquis meis sanctificabor.* Postquam vidit Mose Aharon, quod stans taceret: Dixit illi: Væ mihi; quod ita sit peccatum in manu mea, & in manu filiorum meorum: Et sic coegit me Mose ut ingrederer, & ille verbis orabat: Dixit illi Aharon: Frater mi; Hoc dictum est mihi de Sinai; Sanctificaturus est Deus S. B. hanc domum, & homine præstantissimo sanctificabit illam; & ego dixi; Per me, aut per te hæc domus sanctificabitur; At nunc inventi sunt duo mei filii me & te præstantiores, quibus hæc domus sanctificata est: Postquam audivit Aharon, justificavit in se judicium: Dictum

כבר נאמר ובני קהת עמרם ויצהר
וחברון ועזיאל להקיש מעשה עזיאל למעשה
אהרן מה אהרן רודף שלום בישראל
שנאמר ויבכו את אהרן שלשים יום וגו
אפילו הנשים מה שלא נאמר במשה
אף עוזיאל רודף שלום היה וכן אומר
על אהרן בשלום ובמישור הלך אתי
שלא הרהר על דרכי המקום . ויקרא
משה אל מישאל ואל אלצפן בני
עזיאל דוד אהרן לפי שאין הכהנים מטמאין
למתים . ואמר להם ללוים להטמא .
ויאמר אליהם קרבו בשני פעמים מלמד
ששני פעמים אמר להם לפי שהיו יראים
ליקרב לכך עליו שני פעמים בקריאתו.
ויקרבו וישאום בכותנותם מלמד שחס
הקדוש ברוך הוא על הצדיקים במיתהן
יותר מבחייהן שהרי לא נתבזו שישרפו
בגדיהם ואם על מי שהכעיסוהו כך חס
עליהן קל וחומר על שאר הצדיקים
שעשין רצונו . ויאמר משה אל אהרן
ולאלעזר ולאיתמר בניו . רבי אומר בגדולה
מתחילין מן הגדול ובקלקלה מתחילין
מן הקטן . ראשיכם אל תפרעו אל
תגדלו פרע או שמא תאמר אל תפרעו
ראשיכם מן הכובע הריני דן . נאמר כאן
פירוע ונאמר להלן גדל פרע שער ראשו
מה להלן פירוע גידול שיער אף כאן
פירוע גידול שיער. ובגדיכם לא תפרומו
אל תקרעו בגדיכם. ולא תמותו ממשמע
לאו אתה שומע הין. את השרפה אשר
שרף יהוה מיכאן אתה למד לשריפת
בת כהן שזינת שהיא שריפת נשמה
וגוף קיים כדמפורש במסכת סנהדרין
בפרק אלו הנשרפין . ומפתח אהל מועד
לא תצאו יכול אפילו בלא שעת
העבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא
יצא ולא יחלל אימתי מחלל ביציאתו
בשעת העבודה הא אינו מדבר אלא
בשעת העבודה . פן תמותו כל מקום
שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא
תעשה. וממשמע לאו אתה שומע הין.
כי שמן משחת יהוה עליכם מכאן לכל
הכהנים המשוחים שהם בלא יצאו
ולא יחללו . מיכאן אמרו כהן גדול
שמת לו מת אינו יוצא עמהן וכו'
ויעשו כדבר משה שקיימו עליהן מצות
רבן שבח לו לתלמיד שמקיים מצות רבו
וכן הוא אומר במצרים וילכו ויעשו בני

est enim: *Et siluit Aharon*: Et sic dictnm est *Exod.* XXIX. 43. *Conveniam illic filios Israel*, *&* *sanctificabitur locus per gloriam meam*. Quando cognovit Aharon, quod mortui fuerint ejus filii propter sanctificationem Dei S. B. statim tacuit. Quam magnum est silentium; cujus causa Aharon accepit mercedem! Et sic David dixit *Psal.* XXXVII. 7. *Tace Domino*, *&* *ora eum*. Salomon dixit *Eccles.* III. 7. *Tempus tacendi*, *&* *tempus loquendi*. *Et vocavit Mose Mishael*, *&* *Elsaphan filios Uzziel patrui Aharon*. Cur dictum est: *Patrui Aharon?* Nonne jam dictum est *Num.* III. 19. *Et filii Cebath*, *Amram*, *&* *Ishar*, *&* *Hebron*, *&* *Uzziel?* Ad æquiparandum opus Uzziel operi Aharon: Sicut Aharon secutus est pacem in Israel: Dictum est enim *Num.* XX. 30. *Et fleverunt Aharon triginta diebus &c.* Vel mulieres; quod non memoratum est in Mose; Ita pariter Uzziel secutus est pacem in Israel: Et sic dictum est de Aharon *Malach.* II. 6. *In pace & in æquitate ambulavit mecum*. Non perscrutatus est in viis Dei. *Et vocavit Mose Mishael*, *&* *Elsaphan filios Uzziel patrui Aharon*. Quia sacerdotes non polluebantur mortuis: *Et dixit ad eos:* Quod Levitæ pollui possent*: Et dixit ad eos: Appropinquate*. Duabus vicibus: Docemur, quod duabus vicibus locutus fuerit ad eos; Quia timebant accedere; idcirco duabus vicibus vocavit. *Et accedentes exportaverunt eos in tunicis suis:* Docemur quod misereatur Deus S. B. justis in eorum morte, magis quam in eorum vita; Ne vilescerent, si combustæ fuissent eorum vestes; Si eorum quibus indignatur, sic miseretur, multo magis reliquorum justorum, qui faciunt voluntatem ejus. *Et dixit Mose ad Aharon*, *&* *Eleazarum*, *&* *Ithamar filios ejus*. Rabi dicit: In dignitate a majori incipit, & in depravatione a minori incipiunt: *Nolite nutrire comam capitis vestri:* Nolite nutrire comam; Aut fortasse dices: Nolite aperire capita vestra ex cydari. Ecce argumentum: Dictum est hic פירוע, & dictum est *Num.* VI. 5. *Nutriendo capillitium capitis sui:* Sicut ibi פירוע est nutritio comæ, ita pariter hoc loco. *Et vestes vestras nolite scindere:* Nolite lacerare vestes vestras: *Ne moriamini*. Ex negatione tu deducis affirmationem. *Combustionem*, *qua combussit Deus:* Hinc tu percipis combustionem filiæ sacerdotis, quæ scortata fuerit; quod ejus anima combureretur, & corpus conservaretur; sicut exponitur in tractatu *Sanhedrin* in cap.

ישרא' כאשר צוה יהוה את משה ואת אהרן כן עשו . וכן הוא במשה כאשר צוה יהוה את משה עבדו וכן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע. וידבר יהוה א' אהרן לאמר לפרט אהרן כשם שהיה הדבור אל אהרן. יין ושכר אל תשת כל שהוא . יכול מגתו תלמוד לומר ושכר לא אמרתי אלא כדי לשכר וכמה הוא כדי לשכר רביעית בן ארבעים יום הראוי לנסך על גבי המזבח. אם כן למה נאמר יין יין מוזהרין עליו כל שהוא ומוזהרין עליו מגתו . רבותינו אמרו בסוף מסכת פסחים רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע והוא רביעית. הלוג ביצה ומחצה מנא לן ממקוה דכתיב ורחץ במים את כל בשרו מים שכל בשרו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות שהם ארבעים סאה ידענו שכלי מחזיק ארבעים סאה הוא אמה על אמה ברום שלש אמות כקומת האדם וכשתחלקהו למחצה יכיל עשרים סאין ויהיה הכל אמה על חצי אמה ואם עוד תחלקהו יכיל עשרים סאין ויהיה הכלי חצי אמה על חצי אמה. זה עשרה סאין הם ששים קבין ואם תטול מגבהו שתי אמות וישאר אמה ברום הכלי יכיל עשרים קבין שהן שלישית הששים קבין . ואם עוד תטול מרומו חצי אמה יכיל עשר קבין ותעמידהו חצי אמה על חצי אמה ברום חצי אמה יכיל עשר קבין שהם ארבעים לוגין. ואם כלי שאינו אלא רביעית שחצי אמה על חצי אמה שהוא טפח וחצי על טפח וחצי כי האמה ששה טפחים

cap. IX. *Et ab ostio tentorii conventus n*e *egrediamini*. Crederem vel eo tempore, quo non fieret ministerium? Idcirco di- ctum est *Levit.* XXI. 12. *Et de sanctua- rio non egredietur, neque profanabit*. Quando profanabat? Quando egrediebatur tempore ministerii; Ecce non loquitur nisi de tempore ministerii. *Ne moriantur*; Ubicunque dicitur השמר פן ואל non designat nisi præceptum negativum. Et ex negatione tu deducis affirmationem. *Quia oleum unctionis Domini est super vos:* Hinc dicitur de omnibus sacerdotibus unctis præceptum negativum: *Non egredientur, neque profanabunt:* Hinc dixerunt; Si summo sacerdoti moriatur mortuus, non egrediebatur cum illis &c. *Et fecerunt juxta verbum Mosis:* Confirmarunt super se præceptum eorum magistri: Laus erit discipulo, qui observet præcepta magistri sui. Et sic dictum est in Ægypto *Exod.* XII. 28. *Et abeuntes fecerunt filii Israel, quemadmodum præceperat Dominus Mosi, & Aharon, sic fecerunt:* Et similiter in Mose: *Sicut præceperat Dominus Mosi servo suo:* Et sic præcepit Mose Josuæ; *Et sic fecit Josue: Et locutus est Dominus ad Aharon:* Ad specificandum Aharon; quando erat allocutio ad Aharon. *Vinum & omne quod inebriare potest non bibetis;* quantulumcunque; crederem ex torculari? ideo dictum est ושכר; non dixi nisi ea quantitate ut inebriare possit. Et quantum erit ut possit inebriare? Quartarius quadraginta dierum, idoneus, qui libari possit super altare. Si ita est, cur dictum est *vinum, vinum?* Ad præmonendum de eo quantulumcunque, & ad præmonendum de eo eo ex torculari. Rabini nostri dixerunt in fine *Pesachim*; (*a*) Quartarius legis est duorum digitorum super duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti, & quintæ partis digiti, & hic est quartarius. Logus est ovum cum dimidio (*mendum huc irrepsit, nam logus est sex ovorum, ut ex traditione & contextu patebit.*) Unde probatur? Ex lavacro, scriptum est enim; ורחץ במים את כל בשרו, aquis, quæ totam carnem suam tegant. Et quantæ sunt? (*b*) Cubitus super cubitum in altitudine trium cubitorum, quæ sunt quadraginta sata; constat, quod vas, quod contineat quadraginta sata, erit cubiti super cubitum in altitudine trium cubitorum juxta hominis staturam. Et (*c*) quando dividatur in medium, comprehendet viginti sata, & totum erit cubiti super dimidio cubito (*in altitudine trium cubitorum.*) Et si præterea dividatur, com-

או יכיל רביעית הארבעים לוג שהן עשרה לוגין שהם ששים ביצים . ואם תקצרהו מרומו מחצי האמה להעמידו על רום טפח וחצי יכיל חמשה לוגין שהם שלשים ביצים והטפח וחצי הם ששה אצבעות כי הטפח ארבעה אצבעות בגדול וכשתקח רביעית של ששה על ששה שהוא שלש אצבעות על ,שלש אצבעות יכיל בכלי ההוא רביעית שלשים ביצים שהם שבעה ביצים ומחצה וכשתקצר גם רומו ותעמידהו על שלש יכיל ארבעה בצים פחות רביע ביצה ואם תפחות עוד מאורך הכלי שלישיתו שהוא אצבע יכיל שנים ביצים ומחצה ביצה כי תפחות מהם ביצה ורביע . ואם תקח עוד מן הרוחב שהוא שלשה אצבעות [תוציא שלישיתו אצבע אחת ותעמידהו על אצבעים ברום שלש יחזיק הכלי ביצה ושני חלקי ביצה כי היו שני ביצים ומחצה תפחות חצי הביצה נשארו שני ביצים . ומן האחת תוציא שלישית הביצה נשארו ביצה ושני שלישי ביצה . ואם תוציא מרום שלשה אצבעות העישור וגם הביצה ושני שלישי ביצה תוציא העישור נשארו אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ובגודל . כיצד חלק שלשה האצבעות לעשרה חלקים שהם שלשים חלקים עישורם שלשה [נשארו עשרים ושבעה חלקי אצבע ומן העשרים ושבעה עשה מן העשרים שלש אצבעות ומן השני אצבע ומן השני חומש אצבע

comprehendet decem (pro עשרים legendum עשר) sata ; & erit vas dimidii cubiti super dimidium cubitum (*in altitudinem trium cubitorum* .) Hæc decem sata sunt sexaginta cabi ; & si detrahantur ex ejus altitudine duo cubiti, & remaneat cubitus in altitudine, vas continebit viginti cabos, qui sunt tertia pars sexaginta caborum ; & si insuper detrahatur ex ejus altitudine dimidius cubitus, continebit decem cabos ; cum statuatur ad dimidium cubitum super dimidium cubitum in altitudine dimidii cubiti, comprehendet decem cabos, qui sunt quadraginta logi. (*d*) Si vero vas sit quarta pars dimidii cubiti super dimidium cubitum, quod erit palmi & dimidii super palmum & dimidium, quia cubitus constat sex palmis, tunc continebit quartam partem quadraginta logorum, qui sunt decem logi, qui sunt sexaginta ova; & si detrahatur ex ejus altitudine ex dimidio cubito, ut statuatur ad altitudinem palmi & dimidii, comprehendet quinque logos, qui sunt triginta ova ; (*e*) & palmus cum dimidio constat sex digitis, quia palmus est quatuor digitorum magnorum, *nempe pollicum* . Et quando capiatur quarta pars sex super sex, quæ erit trium digitorum super tres digitos ; continebitur in hoc vase quarta pars triginta ovorum, quæ sunt septem ova cum dimidio, & quando detrahatur ex ejus altitudine, & statuatur ad tres, comprehendet quatuor ova, minus quarta parte ovi. Et si præterea ex longitudine vasis detrahatur ejus tertia pars, nempe digitus, continebit duo ova cum dimidio, quia detrahitur ovum & quarta pars ovi . (*f*) Et si insuper ex ejus latitudine, quæ est trium digitorum, detrahatur ejus tertia pars, nempe digitus, ut statuatur ad duos digitos in altitudine trium, continebit vas ovum & duas tertias partes ovi (*non* ושני חלקי.) Quia sunt duo ova cum dimidio, si dimidium detrahatur, reliqua erunt duo ova. Si ex uno detrahatur tertia pars ovi, reliquum erit ovum, & duæ tertiæ partes ovi. (*g*) Et si detrahatur ex altitudine trium digitorum decima pars (*i. e. tres decimæ partes trium digitorum*) & ab ovo & duabus tertiis partibus ovi decima pars detrahatur, reliqui erunt duo digiti super duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti & quintæ partis digiti magni, *nempe pollicis* . (*h*) Quomodo ? Dividantur tres digiti in decem partes (*i. e. dividatur quisque digitus in decem partes*) quæ sunt triginta

לפי שעשרים ושבעה חלקים נשארו הרי
אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי
אצבע וחומש אצבע וגם כן תעשה מן
הביצה ושני שלישי ביצה . כיצד עשה
הביצה שלשים חלקים ושני שלישי ביצה
עשרים חלקים הרי שלשה חלקים טול
מהם העישור חמשה חלקים נשארו
ארבעים וחמשה חלקים השלשים חלקים
הם ביצה והחמשה עשר חלקים הם חצי
אצבע ומחצה הרי ביצה ומחצה ומחזיקם
הכלי שהוא אצבעים על אצבעים ברום
אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וזו היא
רביעית של תורה לענין קידוש והבדלה
ולנזיר ולכהן גדול קוצרו של דבר אמה
על אמה ברום ארבעים ושלשה סאה.
חצי אמה על חצי אמה ברום חצי אמה
עשרה קבין. ארבעים לוג שש אצבעות על
שש אצבעות ברום שש אצבעות שלשים
ביצים שלשה על שלשה ברום שבעה
ביצים פחות רביע טול שלישתן עם
אצבע נשארו שנים וחצי וטול שלישתן
נשארו ביצה ושני שלישי ביצה חשוב
לביצה שלשים חלקים ועשרים לשני שלישי
הרי חמשים קח עשורם נותרו ביצה
ומחצה ומן שלשה אצבעות שלשים חלקים
טול עישורם שלשה נשארו שנים על
שנים ברום שנים וחצי חומש . בוא וראה
כמה גדולים דברי חכמים לשער רביעית
מן ארבעים סאין.

ta partes, detrahantur (*deest in textu* טול מהם) ex his tres decimæ partes, reliquæ erunt ſeptem & viginti partes digiti (male digiti ſed trium digitorum.) Et ex ſeptem & viginti, fiant ex viginti partibus tres digiti, & ex duabus digitus, & ex duabus quinta pars digiti magni (*depravatiſſimus eſt hic locus pro* עשה מן העשרים שלש אצבעות ומן השני אצבע ומן הב׳ חומש אצבע *legendum eſt* עשה מן העשרים אצבעים ומן חמש חצי אצבע ומן הב׳ חומש אצבע i. e. fiant ex viginti duo digiti, & ex quinque dimidium digiti, & ex duabus quinta pars digiti, (*ut patebit inferius ex demonſtratione*) quia remanent ſeptem & viginti partes. (*i*) Sic fiat in ovo & in duabus tertiis partibus ovi. Quomodo? Dividatur ovum in triginta partes, & duæ tertiæ partes in viginti, ecce quinquaginta partes, detrahatur ex his decima pars, nempe quinque partes, reliquæ erunt quinque & quadraginta partes, triginta partes ſunt ovum, & quindecim partes dimidium; ** digitus cum dimidio; ecce ovum cum dimidio; & continebitur vaſe, quod ſit duorum digitorum ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum & dimidii digiti, & quintæ partis digiti; & hic erit quartarius legis pro ſanctificatione, & ſeparatione, & Nazyræo, & ſummo Sacerdote. (*k*) Sed res in compendium redigatur; cubitus ſupra cubitum in altitudine trium cubitorum, quadraginta ſata; dimidium (*l*) cubiti ſuper dimidium cubiti in altitudine dimidii cubiti, decem cabi, quadraginta logi; (*m*) ſex digiti ſuper ſex digitos in altitudine ſex digitorum, triginta ova; (*n*) tres ſuper tres in altitudine trium, quatuor (*male in textu* ז׳ *ſc. ſeptem*) ova minus quarta parte; (*o*) detrahatur tertia pars, nempe digitus, reliqua erunt duo ova cum dimidio; (*p*) ſi detrahatur tertia pars, reliquum erit ovum & duæ tertiæ partes ovi; & ſunt duo digiti ſuper duos digitos in altitudine trium digitorum, & ſunt ovum, & duæ tertiæ partes ovi. Computentur ovo triginta partes, & viginti duabus tertiis partibus, ecce quinquaginta; (*q*) detrahatur decima pars, reliquum erit ovum cum dimidio; & a tribus digitis, qui conſtant triginta partibus; (*r*) detrahantur tres decimæ partes, remanebunt duo ſuper duos in altitudine duorum & dimidii, & quintæ partis. Veni & vide quam magna eſſent verba ſapientum in menſura quartarii ex quadraginta ſatis:

Cubiti

Cubiti	Sata	Cabi	Logi	Ova	Partes
					1.
				1.	30.
			1.	6.	180.
		1.	4.	24.	720.
	1.	6.	24.	144.	4320.
3.	40.	240.	960.	5760.	17280.

(*a*) *Quartarius legis* &c. Vide Fig. I. Sit vas $\alpha\beta$ instar parallelepipedi quartarius legis, & habeat basim $\beta\varepsilon$ quadratam efformatam a latere duorum digitorum $\varepsilon\mu$ in suum æquale $\mu\beta$. Manifestum est quod hæc basis erit 4. digitorum quadratorum, cum duo super duo, aut duo in duo faciunt 4. Multiplicetur hæc basis in altitudinem $\beta\delta$ quæ etiam sit duorum digitorum, & erit productum 8. digitorum cubicorum, æquivalentium soliditati cubi $\delta\varepsilon$. Verum ut habeatur totum solidum $\gamma\varepsilon$, addenda est cubo $\delta\varepsilon$ etiam portio $\gamma\nu$ efformata a basi $\beta\varepsilon$ in altitudinem $\delta\gamma$ dimidii digiti plus $\frac{1}{5}$ digiti, quæ omnino æquivalet $\frac{7}{10}$ digiti, multiplicabitur basis 4. in hanc altitudinem $\frac{7}{10}$ & productum $\frac{28}{10}$. Erit tota soliditas, quæ addita cubo 8. dabit integrum parallelepipedum $\gamma\varepsilon$ digitorum cubicorum $10\frac{8}{10}$; ita constabit, quod capacitas quartarii legis erit *duorum digitorum super duos digitos in altitudine duorum digitorum, & dimidii digiti, & quintæ partis digiti*.

(*b*) *Cubitus super cubitum in altitudine trium cubitorum*. Impossibile esset recte concipere artificium hujus computi, si aliqua non adhiberetur figura, qua facile demonstretur. Ratio, quæ facillima visa est, electa est; ideoque observentur figuræ II. III. IV. & quæ consequuntur. In secunda exhibetur parallelepipedum efformatum *a cubito super cubitum in altitudine trium cubitorum*; cum FH basis quadrata unius cubiti HG. in cubito GF multiplicata in altitudinem perpendicularem FB trium cubitorum, dabit parallelepipedum BH efformatum ex tribus cubitis cubicis qui sunt quadraginta sata.

(*c*) *Et quando dividatur*. Si cum plano IM per medium dividatur ab alto ad imum hoc parallelepipedum quadraginta satorum, ejus dimidium IH erit viginti satorum, & habebit basim cubiti super dimidium cubitum, aut erit totum solidum IM *cubiti super dimidium cubitum*; quia duo dimidii cubiti cubici stant super dimidio cubito cubico; hinc fit, ut dictum solidum sit trium dimidiorum cubitorum cubicorum. Pariter si cum plano OP per medium dividatur parallelepipedum IH, habebitur aliud parallelepipedum IP, quod est quarta pars totius solidi BH quadraginta satorum, ideoque portio IP æquivalebit decem satis, quæ sunt sexaginta cabi. Hoc parallelepipedum IP. habebit basim dimidii cubiti in dimidium cubitum, & ejus altitudo erit trium cubitorum, ita ut si detrahantur ex ejus altitudine IL duo cubiti, reliquus fuerit cubitus SL altitudo parallelepipedi SP, tertia sc. pars totius IP & consequenter viginti caborum. Si præterea subtrahatur ab altitudine SL ejus dimidium SY, YP erit cubus efformatus ab latere dimidii cubiti, & continebit decem cabos, qui sunt quadraginta logi.

(*d*) *Si vero vas sit* &c. Educatur a figura II. cubus YP, & dividatur in figura III. a duobus planis *ab cd* in quatuor portiones æquales, cum constet, quod cum quodque latus hujus cubi sit dimidii cubiti, aut trium palmorum, cum cubitus constet sex palmis, quodlibet latus basis, in quam cadunt perpendiculariter duo plana, quæ se intersecant ad angulos rectos, dividetur in duas partes æquales, quarum quælibet uti fP erit $\frac{3}{2}$ palmi, aut palmi & dimidii. Ergo quarta pars cubi YP ita divisi erit parvum parallelepipedum *eb* efformatum a basi *fb* palmi & dimidii in palmum & dimidium, & in altitudinem dimidii cubiti, aut trium palmorum, & continebit decem logos, qui sunt sexaginta ova. Pariter si de ejus altitudine *fc* trium palmorum, ut in fig. IV. dimidium detrahatur, reliquus erit palmus cum dimidio, & habebitur cubus *hd*, qui continebit dimidium parallelepipedi *af* & comprehendet quinque logos, aut triginta ova.

(*e*) *Et palmus & dimidius constat sex digitis*. Cum palmus constet quatuor digitis, altitudo aut latus hujus parvi cubi, quod constat palmo & dimidio, erit sex digitorum. Verum cum quarta pars hujus parvi cubi eo modo divisi, quo divisus est cubus figuræ III. sit parvum parallelepipedum *hi*, ideo efformatum erit a quadrato trium digitorum, quod est dimidium lateris cubi in altitudinem *he* sex digitorum, quæ est latus integrum cubi, idcirco continebit mensuram $7\frac{1}{2}$ ovorum.

In figura V. conspicitur hoc parvum parallelepipedum $7\frac{1}{2}$ ovorum designatum *hi*, a cujus altitudine sex digitorum si dimidium detrahatur, remanebit minimus cubus *Km*, cujus altitudo ad singula latera erit trium digitorum, & continebit mensuram $3\frac{3}{4}$ ovi, sive quatuor ovorum minus $\frac{1}{4}$. Cum igitur ejus longitudo *mn* sit trium digitorum, si detrahatur digitus, duoque tantum digiti remaneant, servata eadem altitudine, habebitur minimum parallelepipedum, quod conspicitur in fig. VI. æquale duabus tertiis partibus cubi *Km* fig. V. ideoque continebit mensuram $2\frac{1}{2}$ ovorum.

Cum hujusmodi divisionibus ac diminutionibus perventum fit ad figuram tam parvam, ut in ea clare designari non possint, quæ declaranda sunt; ideo convenit amplificare figuram VI. quæ est parvum parallelepipedum *ol*, & collocare in figura magis conspicua ut phantasiæ commodo, & adjumento esse possit, servatis tamen proportionibus, quibus solidum est ad alterum, & quævis pars divisa a lavacro, aut proposito parallelepipedo fig. II. est ad ipsum lavacrum; dum hujusmodi proportiones, aut similes relationes deducentur potius a mensura, & quantitate rationali laterum omologorum partium divisarum, quam a figuris sensibilibus.

(*f*) *Et si insuper detrahatur ex ejus latitudine*. Cum in fig. VII. amplificatum sit parvum parallelepipedum fig. VI. erit ejus longitudo *lp* duorum digitorum, ejus latitudo *pr* trium digitorum, pariterque trium digitorum ejus altitudo *pq*, & si abscindatur ab ejus latitudine *rp* per planum *us* quantitas digiti, remanebit parallelepipedum *up* latum duos digitos, longum duos digitos, & altum tres digitos, & hoc vas continebit mensuram ovi & $\frac{2}{3}$ non vero *ovum & duas partes* ovi, ut in textu, quod eruitur etiam ex probatione, quam affert autor sui computi, & ab illis verbis; *reliquum erit ovum, & duæ tertiæ partes ovi*.

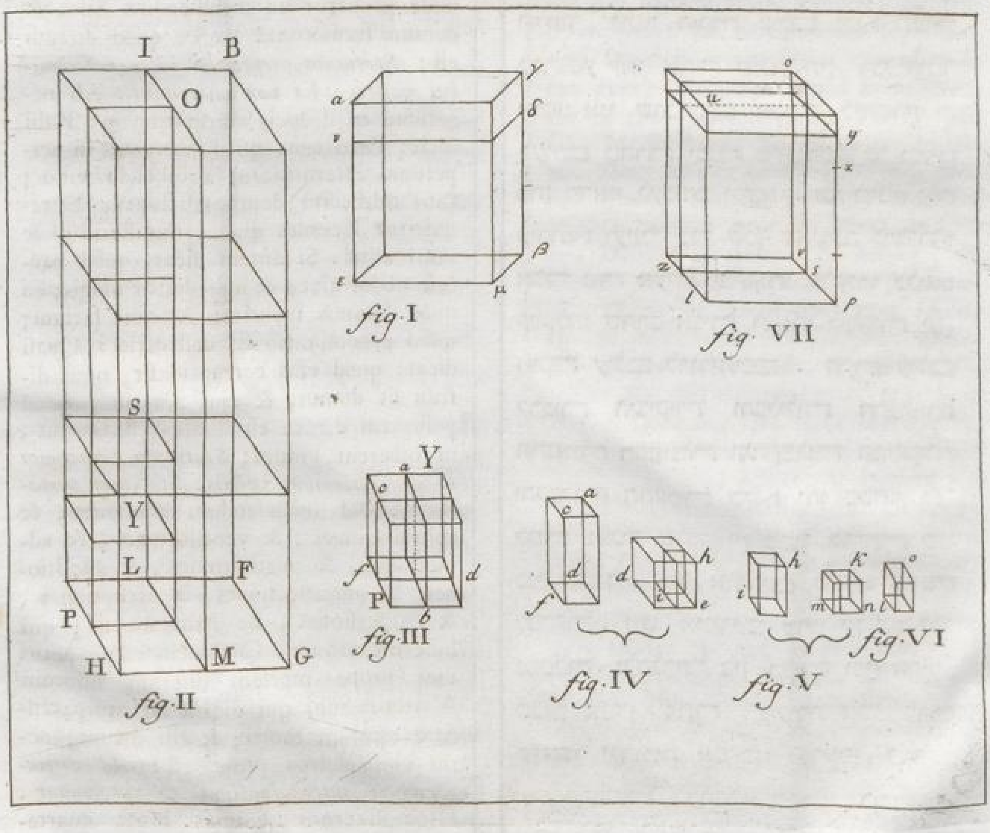
(*g*) *Et si detrahatur ab altitudine trium digitorum decima pars*, nempe tres decimæ partes, i. e. si detrahatur ab altitudine *pq* portio *qy* $\frac{3}{10}$ totius tertii digiti *qx*, vas, sive parallelepipedum *yz* erit quartarius propositus, dum ejus capacitatem metietur productum duorum digitorum in duos digitos, in altitudinem duorum digitorum & dimidii digiti, & quintæ partis digiti, sc. productum *lp* in *ps* & hujus in altitudinem *py* efformatam a $px = 2.$ digitis plus $xy = \frac{1}{2}$ digito plus $\frac{1}{5}$ digiti, quod facit $\frac{7}{10}$ digiti.

(*h*) *Quomodo?* Autor hoc loci illustrat, quod antea indicavit dicens; *detrahatur decima pars*. *Dividantur tres digiti in decem partes*; i. e. dividatur quisque digitus in decem partes, quæ sunt triginta partes; & hæc erit altitudo *pq*. Detrahantur $\frac{3}{10}$ partes; i. e. detrahantur tres decimæ partes, & remanebit altitudo *py* 27. partium. Et ex septem & viginti partibus, ex viginti efformentur duo digiti, ex

ex ſeptem reliquis, ex quinque dimidius digitus, & ex duabus reliquis quinta pars digiti.

(*i*) *Sic fiat in ovo & in duabus tertiis partibus ovi*. Cum ſupra demonſtratum ſit, quod id quod continetur in parallelipipedo *up* ſi menſura ovi & $\frac{2}{3}$ partium ovi, ut inveniatur quanta ſit hæc menſura in quartario *yz* deficiente a parallelipepedo ſola portione altitudinis *yq* = ad $\frac{3}{10}$ digiti; dividatur ovum in triginta partes; ergo $\frac{2}{3}$ partes ovi erunt viginti harum partium, & totum, ſc. ovum & duæ tertiæ partes erunt 50. harum partium. *Detrahatur ex his decima pars*, nempe detrahantur quinque partes decimales; *reliquæ erunt quinque & quadraginta, ex quibus triginta erunt ovum*, & quindecim partes $\frac{1}{2}$ ovi. *Ecce ovum cum dimidio, quod continebitur in vaſe, quod erit duorum digitorum ſuper duos* &c. Conſequentia recte convenit, ſed methodus ab autore occultata, hæc eſt. Cum contineat parallelepipedum *up* menſuram ovi & $\frac{2}{3}$ quæ ſunt $\frac{5}{3}$ ovi, cum ſit vas $8 + \frac{28}{10}$ digitorum cubicorum, cum totum parallelepipedum *up* ſit duodecim hujuſmodi digitorum, fiet regula aurea uti $120 : 108 :: \frac{5}{3} : 1\frac{1}{2}$. *Ecce ovum & dimidium, quod continetur a vaſe duorum digitorum ſuper duos digitos in altitudine duorum digitorum & dimidii & quintæ partis digiti, & hic eſt quartarius legis pro ſantificatione* &c.

** *Digitus cum dimidio*. Hoc loci autor his paucis verbis deſignat quandam proportionem partium, & relationem hujuſmodi, ut declaranda & illuſtranda videatur. Scribit enim, quod quindecim partes ex quinque & quadraginta ovi & dimidii ſint digitus & dimidius. Hoc patet evidenter, quando conſideretur, quod, quamvis trium digitorum altitudo diviſa ſit in 30. partes, & ovum & dimidium ab illa comprehenſum in 50. tamen quod ab eo indicatur, & infertur, ſit in omnimoda proportione. Etenim cum detrahendæ ſint a tribus digitis $\frac{3}{10}$ digiti, ut habeatur quartarii menſura; ſi a 30. partibus, in quas diviſi ſunt tres digiti, detrahantur tres partes, hæ tres partes ſunt in eadem proportione cum dictis 30. partibus, uti quinque partes ovi & dimidii ad 50. ideoque in eadem proportione erunt etiam reſidua 27. & 45. exprimentia relationem altitudinis trium digitorum cum contento ovi & dimidii. Si quiſque digitus eſt 10. partium, & quodque ovum 30. partium, ſi fiat relatio partium ovi cum digitis, dicendum erit triginta partes ovi reſpondere tribus digitis, & conſequenter etiam quidecim partes ovi, i. e. dimidium ovum reſpondere digito & dimidio, ſicut autor ſcribit. *Satis illuſtratus emendatuſque eſt antiquiſſimus & celeberrimus locus* de menſuris Hebræorum.

(*k*) *Sed res in compendium redigatur; cubitus* —— 40. *Sata*. Hæc eſt II. Figura.

(*l*) *Dimidium cubiti ſuper dimidium* —— 40. *Logi*. Hæc eſt III. Figura.

(*m*) *Sex digiti ſuper ſex digitos* —— 30. *Ova*; Hic eſt parvus cubus Fig. IV.

(*n*) *Tres ſuper tres* -------- *Quatuor ova minus quarta parte ovi*. Hic eſt parvus cubus V. Figuræ.

(*o*) *detrahatur tertia pars digiti; reliqua erunt duo ova cum dimidio*. Hoc eſt minimum parallelepipedum VI. Figuræ.

(*p*) *Si detrahatur tertia pars*, i. e. tertia pars latitudinis, *remanebit* —— Vide parallelepipedum *up* VII. Fig.

(*q*) *Detrahatur decima pars*; i. e. detrahantur quinque partes decimales.

(*r*) *Detrahantur tres decimæ partes*; i. e. $\frac{3}{10}$ partes digiti.

נחזור לעניין הפרשה . וידבר יהוה אל אהרן יצאת מצוה זו על אהרן לפי שאין אתה יכול להוציא את אהרן מן הריבור הזה . לאמר . להזהיר לדורות . יין ושכר אל תשת אין לי אלא יין מנין לרבות כל המשכרין כגון שכר ודבש וחלב תלמוד לומר ושכר לא שעל היין במיתה ועל המשכרין באזהרה . לא תשת . אל תשתוהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהן פטור דברי רבי אליעזר . אתה ובניך מה אתה כשר אף בניך כשרין . יצאו חללים ובעלי מומין שאין ראויין לעבודה. בבואכם אל אהל מועד . בשעת העבודה אהל מועד אין לי אלא אהל מועד ומנין לרבות שילה ובית עולמים תלמוד לומר חוקת עולם ולא תמותו משמע לאו אתה שומע הין. רבי אומר אומר אני שהכהנים אסורין לשתות יין לעולם מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא . וכי תימא נייס פורתא ועייל כל שכן שהשינה משכרתו אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו כלומר קלקלתו שחרב הבית תקנתו לשתות יין. חוקת עולם לדורותיכם . חקת עולם לרבות היציקות והבלילות התנופות ההגשות הקמיצות וההקטרות המליקות והקבלות ההזאות שלא יהו בשתוי יין. למה נאמר שתוי יין סמוך למיתת שני בני אהרן . יש אומרים להקיש מיתה למיתה. ויש אומרים שתוי יין היו לכך נסמכה. ולהבדיל בין הקודש ובין החול. מכאן אמרו שתה רביעית אל יורה שנאמר ולהורות את בני ישראל. להורות אלו ההוריות . החקים אלו המדרשות. אשר דבר יהוה אליהם . אלו ההלכות . ביד משה זה המקרא ומנין שאף התרגום תלמוד לומר ולהורות מלמד שנתנו כולם לו למשה בסיני . וידבר משה אל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים . בניו שקולים עמו בכבוד

Revertamur ad subjectum sectionis. *Et locutus est Dominus ad Aharon*. Exiit hoc præceptum pro Aharon, quia tu non potes educere Aharon ab hac allocutione. *Dicendo*. Ad monendum generationes: *Vinum & inebriamentum non bibes:* Rabi Jehuda dicit: *Non bibes:* Non probo nisi de vino, unde probatur ad includendum omnia inebriamenta, e. g. siceram, & mel, & lac? Ex eo quod dictum est: *Et inebriamentum*: Sed propter vinum reus est mortis; & propter inebriamenta præmonetur. *Non bibes:* Ne bibas illud, ut possis inebriari; si vero interrumpat, aut si in illud dederit aquas, vel quantuluncunque, liber est: Verba R. Eliefer: *Tu & filii tui*. Sicut tu legitimus, ita pariter filii tui legitimi: Excluduntur Levitæ, & vitiati, qui non sunt idonei, qui ministrent: *In ingressu vestro in tentorium conventus*. Tempore ministerii tentorii conventus. Non probo nisi de tentorio conventus, unde probatur ad includendum Silo, & domum seculorum? Ex eo quod dictum est: *Statutum perpetuum in generationibus vestris: Et non moriemini*. Ab negatione tu deducis affirmationem: Rabi dicit: Dico ego, quod sacerdotes in perpetuum interdicantur a bibendo vino; Cito ædificetur domus sanctuarii: Et requiritur sacerdos dignus ministerio; & nihil aliud. Si autem dicas, quod paulum obdormiat, & ingrediatur magis; eo quod somnus inebriet: At quid faciam; quod ejus aptatio sit destructio? Quasi dicat: quod ejus corruptio sit, quod diruta sit domus, & ejus aptatio, quod postquam diruta est domus, statuerint, ut biberent vinum: *Statutum perpetuum in generationibus vestris. Statutum perpetuum*. Ad includendum effusiones, & commixtiones, & ventilationes, & admotiones, & pugillationes, & adolitiones, & unguesectiones, & acceptiones, & adspersiones, ne fiant ab iis, qui biberint vinum. Cur memoratur potus vini prope mortem duorum filiorum Aharon? Sunt qui dicant ad æquiparandam mortem morti; & alii dicunt; potus vini idcirco prope est: *Ad distinguendum inter sanctum & profanum*. Hinc dixerunt: Siquis bibat quartarium, ne doceat; Dictum est enim: *Et ad docendum filios Israel: Ad docendum* illos documenta: *Statuta:* Istæ sunt expositiones allegoricæ: *Quæ locutus est Dominus eis:* Istæ sunt constitutiones: *Per manum Mosis: Hic est textus:* Et unde probatur vel Targum? Ex eo quod dictum est: *Et ad docendum:* Docemur, quod

ושקולים עמו בדמימה. הנותרים שקולים
עמו בכבוד ואין האחרונים שקולים עמו
בכבוד. קחו את המנחה זו מנחת יום
השמיני. מאשי יהוה אין להם אלא
לאחר מתנות האישים. ואכלוה מצות
אצל המזבח לא בהיכל. כי קדש קדשים
היא לרבות כל הקדשים. ואכלתם
אותה במקום קדוש לרבות את הלשכות
הבנויות בחול ופתוחות לקודש. כי חקך
וחק בניך הוא לזכרים ולא לנקבות.
מאישי יהוה לאחר מתנות האישים. כי
כן צויתי לומר בשעת אנינה כאשר
צויתי לומר לכם בשעת מעשה. צוה
יהוה ולא מאלי. אני אומר לכם. ואת
חזה התנופה לרבות תנופת הסל.
ואת שוק התרומה לרבות תרומת
תודה. תאכלו במקום טהור מלמד שהן
נאכלין בכל ירושלם. אתה ובניך בחלק
ובבנותיך במתנות. נתנו מזבחי שלמי בני
ישראל לרבות זבחי שלמי צבור שהיו
שם באותו היום שנאמר ושור ואיל
לשלמים וגו׳. שוק התרומה וחזה
התנופה על אשה החלבים יביאו להניף
מלמד שהחלבים למשה. ואת שעיר
חחטאת. דרש דרש משה. מלמד
ששלשה שעירים היו שעיר נחשון ושעיר
חטאת יום שמיני ושעיר ראש חדש.
והנה שורף. האחד נשרף ולא שלשתן.
דרוש דרש שתי דרישות דרש אמר להם
מפני מה לא נשרף זה ומפני לא
נאכלו אלו ואי זה מהם נשרף שעיר
ראש חודש שנאמר ואתה נתן לכם
לשאת את עון העדה. וכן הוא אומר
ושעיר חחטאת אחד לכפר עליכם. ויקצוף
על אלעזר ועל איתמר. מלמד שאף
אהרן היה עמהם בקצפון. הנותרים:
להוציא את פינחס. לאמר. השיבני על
דברי. מדוע לא אכלתם את החטאת
במקום הקודש. אמר להם והלא לא
יצאת חוץ לקלעים אלא במקום הקדש

quod omnia data fuerint Mosi de Sinai. *Et locutus est Mose ad Eleazarum, & Ithamar filios ejus reliquos:* Filios ejus, qui ei comparantur in honore, eique comparantur in silentio: *Reliquos;* qui ei æquales erant in honore, at postremi non erant æquales in honore. *Tollite munus*. Hoc est munus diei octavi: *De ignitis Domini*. Non erat illis, nisi postquam data fuisset pars igni. *Et comedite illud azymum prope altare*. Non in templo: *Quia sanctitas sanctitatum est:* Ad includendum omnes sanctitates: *Et comedetis illud in loco sancto*. Ad includendum conclavia, quæ exstructa essent in profano, & aperta in sanctum. *Quia statutum est tibi, & statutum filiis tuis*. Masculis, non fœminis. *De ignitis Domini:* Postquam pars data esset igni. *Quoniam sic jussus sum:* Dicendo tempore luctus; sicut jussus sum dicendo vobis tempore operis: *Præcepit Dominus:* De meo ingenio non sum locutus vobis: *Et pectus ventilationis*. Ad includendum ventilationem canistri: *Et crus separationis*: Ad includendum separationem sacrificii Eucharistici. *Comedetis in loco puro;* Docemur, quod comederentur in tota Hierosolyma: *Tu & filii tui*: In divisione; *Et filiæ tuæ*: In donis. *Data sunt de sacrificiis pacificis filiorum Israel;* Ad includendum sacrificia pacifica cœtus, quæ ibi essent de ipso die. Dictum est enim: *Et bovem, & arietem pro pacificis &c. Crus separationis, & pectus ventilationis cum ignitis adipum afferent ad ventilandum*: Docemur adipes fuisse Mosis. *Et hircum sacrificii pro peccato requirendo requisivit Mose:* Docemur tres fuisse hircos, sc. hircum Nachson, & hircum sacrificii pro peccato diei octavi, & hircum novilunii: *Et en combustus erat*: Unus non tres fuerunt combusti. *Requirendo requisivit*. Duabus inquisitionibus requisivit: *Dixit illis*. Qua ratione hic non fuit combustus? Et qua de causa non comedistis illum? At quinam fuit combustus? Hircus novilunii. Dictum est enim: *Illudque dedit vobis ad ferendum delictum populi:* Et sic dictum est: *Et hircum sacrificii pro peccato unum ad expiandum pro vobis*. *Et iratus est super Eleazarum, & Ithamar*. Docemur, quod Aharon quoque fuerit cum eis in indignatione. *Reliquos*: Ad excludendum Pinchas: *Dicendo*: Respondete meis verbis. *Qua ratione non comedistis sacrificium pro peccato in loco sancto?* Dixit illis: Ecce nequaquam eductus est extra vela, sed erat in loco sancto: *Nam sanctitas sanctitatum est*. Docemur, de omnibus

היתה . כי קדש קדשים היא למדנו
לכל הקדשים שיצאו לחוץ פסולין.
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה.
מלמד שהכהנים אוכלין וישראל מתכפרין
שנאמר לכפר עליהם לפני יהוה. הן לא
הובא את דמה אל הקודש פנימה.
מלמד שכל חטאת שנכנס דמה לפנים
פסולה באכילה. את דמה. עד שיכנס
כל דמה . פנימה . זו לפני לפנים .
ומנין לרבות אפילו ההיכל תלמוד לומר
אל הקודש. אכל תאכלו אותה בקודש.
כל שנטמאת בפנים שריפתה בפנים
בחוץ שריפתה בחוץ . וידבר אהרן אל
משה. אין דבור בכל מקום אלא לשון
עז שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה.
הן היום הקריבו את חטאתם ואת
עולתם לפני יהוה וגו׳ . שיכול אין
לאסור באנינה אלא הבנים בלבד מנין
לרבות כל האמור בפרשת כהנים
ומוסיף עליהם אחיו ואחותו מאמו ואחותו
הנשואה לכך נאמר באלה . אותו הכהן
אסור באנינה אין הלוים אסורים באנינה
בשיר . אמר לו אהרן הן היום הקריבו
את חטאתם ואת עולותם לפני יהוה
ותקראנה אותי כאלה אפילו קברתי את
אלה עם אלה לא הייתי מבזה קרשי
המקום . ואכלתי חטאת היום . ביום
אני אסור ומותר בלילה . וכן היה רבי
אומר אין אונן אסור לאכול קרשים אלא
מדברי סופרים תדע שהרי אמרו אונן
טובל ואוכל פסחו לערב . וישמע משה
וייטב בעיניו . הורה מיד שאונן אסור
בקרשים. אמר רבי יהודה חנניה בן יהודה
היה דורש כל ימיו קשה היא הקפדה
שגורמת לטעות ומי גורם לקפידות
אלא שטעה.

סליק פיסקא

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר אליהם. דברו אל בני ישראל הרי
משה במשמע. לאמר אליהם. לבנים.
זאת החיה . מלמד שהיה משה רבינו

nibus sanctitatibus, quæ si educerentur, erant illegitimæ: *Illudque dedit vobis ad portandum delictum congregationis*. Docemur quod sacerdotes comederent, & Israelitæ expiarentur: Dictum est enim: *Ad expiandum pro illis coram Domino. Ecce nequaquam illatus est sanguis ejus in sanctitatem interiorem*. Docemur, quod sacrificium pro peccato, cujus sanguis fuisset illatus in adytum, esu esset interdictum: *Sanguis ejus*: Donec inferretur totus ejus sanguis: פנימה: Hoc est adytum. Et unde probatur vel ad includendum templum? Ex eo quod dictum est: *In sanctitatem: Comedendo comedissetis illud in sancto*; Quod intus polluitur, intus comburitur; quod foris polluitur, foris comburitur. *Et locutus est Aharon ad Mosen*: Allocutio ubique non significat nisi proterviam: Dictum est enim *Num.* XXI. 5. *Et locutus est populus contra Deum, & contra Mosen. Ecce hoc die obtulerunt sacrificium suum pro peccato, & holocaustum suum coram Domino &c.* Crederem non fuisse interdictum luctum nisi filiis duntaxat? Unde probatur ad includendum omnia quæ dicta sunt in sectione sacerdotum? Et adjungitur illis ejus frater, & soror ex matre, & soror desponsata. Ex eo quod dictum est: *Sicut ista*. Hoc interdictum est sacerdoti in luctu; at non est interdictum canticum Levitis in luctu. Dixit illi Aharon: Ecce hoc die obtulerunt sacrificium suum pro peccato, & holocaustum suum coram Domino, ac *supervenerunt mihi sicut ista*: Vel si debuissem sepelire istos cum illis, non despexissem sanctitates Dei: *Et si comedissem sacrificium pro peccato hoc die*: In die mihi est interdictum, ac noctu non est mihi interdictum: Et sic dicebat Rabi: Lugens non interdicitur esu sanctitatum, nisi ex verbis scribarum: Scito, quod illi dixerint: Lugens si se lavet, potest comedere Pascha suum vespera. *Cum audisset Mose, placuit in oculis ejus*. Docuit, quod statim lugen interdicatur sanctitatibus. Dixit R. Jehuda: Chananjah ben Jehuda exposuit cunctis diebus suis: Molesta est iracundia, quæ causam præbet erroris: Et quid causam præbuit erroris nisi iracundia?

Finis textus.

Et *locutus est Dominus ad Mosen & Aharon, dicendo eis. Loquimini ad filios Israel*: Ecce Mose comprehenditur in textu. *Dicendo eis*. Filiis: *Hoc est animal*: Docemur, quod Mose magister noster ostenderet Israelitis. De hoc comede-

מראה להם לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו לפי שנאמר לבני נח כירק עשב נתתי לכם את כל יכול הכל בכלל התיר תלמוד לומר זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים. איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר. זאת החיה. מלמד שהחיה בכלל בהמה וכן בהמה בכלל חיה שנאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה. הוציא את שבים. כל מפרסת פרסה. ושוסעת שסע וגו׳ לרבות את השליל. מפרסת פרסה. זו סדיקי. פרסה לשון תקל ופרסין. פריסת מלכותך. שהפרסה נסדקת לשנים. ושסעת שסע בענין וישסעהו כשסע הגדי. פרסות אלו טלפים שאחורי הרגל שהן נשסעות זו מזו לפיכך קורא אותו בלשון שסע אבל שלפני הרגל נפרדות ואינן נשסעות. מעלת גרה בבהמה. זה ראש הגרון שעולה בשעת שמעלת המזון ממעיה ואם נשחטה במדבר ולא הספיק לראות בה אם מעלת גרה היא ואם לאו ופרסותיה סדוקות וגם שסועות שסע רואין כל שאין לה שינים למעלה בידוע שהיא מעלה גרה ואם יש לה שינים למעלה בפנים בידוע שהיא טמאה שהרי אינה מעלת גרה. כל. לרבות טמא הבא מן הטהור שהוא טהור אף על פי שאין מפריס פרסה ולא מעלת גרה. בבהמה. לרבות השליל שבמעיה שהוא ירך אמו ואין בו משום אותו ואת בנו שהרי אינה אשה מעוברת המחוייבת מיתה אין ממתינין לה עד שתלד אלא מתה כשהיא מעוברת שנאמר מות יומת הנואף והנואפת. ואי משום וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה שחיטת אמו מטהרתו שאין קרויה בהמה אלא כשהיא לעצמה אבל כשהיא במעי אמה היא כאבר אחד מן האיברים של בהמה שחיות האבר תלוי באם וכן לענין מעשר יצאת מעוברת בעשירי

medetis, & de hoc non comedetis; quia dictum est Noachidis *Genes.* IX. 3. *Sicut herbam viridem dedi vobis omnia*. Crederem omnia comprehendi in permissione? Idcirco dictum est *Deut.* XIV. 4. *Hoc est jumentum, de quo comedetis; bovem, agnum agnorum, cervum & capream, & bubulum, & rupicapram, & unicornem, & bovem sylvestrem. Hoc est animal*. Docemur, quod fera comprehendatur in jumento, & jumentum in fera: Dictum est enim: *Hoc est animal, quod comedetis ex omni jumento*. Excludit quod est in mari. *Omne dividens ungulam, & findens fissuram &c.* Ad includendum embryonem: *Dividens ungulam*: Hoc est fissum ungula ex eo quod dictum est *Dan.* V. 25. *Ponderavit, & dividendo divisit regnum tuum*. Quod ungula divisa sit in duas: *Et findens fissuram*; Sicuti dictum est *Judic.* XIV. 6. *Et dilaceravit eum quasi hœdum in frusta*. פרסות: Istæ sunt ungulæ, quæ sunt post pedem, quæ finduntur hinc inde, ideoque eas appellat significatu שסע; sed ante pedem disjunguntur, at non finduntur. *Adscendere faciens ruminationem in jumento*: Hæc est summitas gutturis, quod extollitur; quando facit adscendere alimentum ab suo ventre; si vero mactetur in deserto, neque desierit, in ea videre utrum faciat adscendere ruminationem, si minus, si sint ejus ungulæ divisæ, atque etiam fissæ fissura, consideratur, quod si ad superiorem partem non habeat dentes, notum est, quod faciat adscendere ruminationem; si autem habeat dentes ad superiorem partem in facie, notum est quod sit immundum, quia non facit adscendere ruminationem: *Omne*: Ad includendum immundum, quod venit de mundo, quod sit mundum, vel si non dividat ungulam, neque faciat adscendere ruminationem: *In jumento*; Ad includendum embryonem, qui est in ejus utero, quia est latus suæ matris; & in eo non est præceptum: *Ipsum, & ejus filium*; quia mulierem gravidam, quæ sit rea mortis, non expectant, donec pariat, sed occiditur, quando est gravida: Dictum est enim *Levit.* XX. 10. *Interficiendo interficietur adulterans, & adulterata*. Si vero propter id, quod dictum est ibid. XI. 39. *Si vero mortuum fuerit jumentum, quod sit vobis ad comedendum*. Mactatio matris illum purificat; quia non vocatur jumentum, nisi quando per seipsum fuerit; Si vero fuerit in utero matris suæ, consideratur sicut unum de membris jumenti, quia vita

העובר קדש עם אמו שנאמר כל אשר
יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש
ליהוה. וכן לענין תשלומי כפל ותשלומי
ארבעה וחמשה בכל מקום העובר ירך
אמו. וכן לענין קרבנות שלמים ושעירת
נקבה לא הפליגה תורה בין מעוברת
לשאינה מעוברת לשם עונש ואיסור
והקדש כולן דין אחד להן . את זה
תאכלו. לא הוצרכו לפרט את אלו מפני
שיש להן סימני טהרה . את הגמל כי
מעלה גרה הוא . כלומר אף על פי
שמעלה גרה הוא הואיל ואינו מפריס
טמא . הוא למדנו מפריס פרסה הוא
חילוק הפרסה עד למטה שהרי הגמל
למעלה חלוק ולא למטה ואסור . שפן
מין חיה הוא וטלפו כשל חתול וכן
הארנבת טלפיה דומות לחתול. טמאה
היא הוציאה הכתוב בלשון נקבה . יש
אומרים לפי שיש בה מן אנדרגינוס ויש
אומרים שרמיה מצויין לה כעין הנשים.
ואת החזיר . שמחזר כל גופו ואינו
מחזר צוארו . כי מפריס פרסה הוא .
ושסע שסע פרסה הם חילוק הטלפים
מלפנים ומלאחור . והוא גרה לא יגר.
כלומר לא יקבץ מאכלו להעלותו אל פיו
מלשון יגורהו בחרמו ויאספהו במכמרתו.
דבר אחר והוא גרה לא יגר . כלומר
לא יקבץ מאכלו אף על פי שהוא הולך
ועובר באשפה וחוזר ויושב ומראה טלפיו
כלומר ראו שיש בי סימני טהרה אמר
והוא גרה לא יגר ואין מועילו לטהרו.
טמא הוא לכם . להביא כל שאר
בהמות טמאות הסוס והפרד והחמור
למדנו לשאר בהמות מקל וחומר. טמא
הוא לכם . לרבות טהור הנולד מן
הטמא הואיל ויצא מן הטמא טמא
והיוצא מן הטהור טהור. לכם. אתכם
הבדלתי מן האומות לקדשכם לכם נתתי
חוקים ומצות ולא לכל גוי. מבשרם
לא תאכלו. ולא העצמות ולא הגידים

vita membri dependet a matre : Ita pariter respectu decimi, excluditur gravida in decimo, fœtus sanctificatur cum ejus matre : Dictum est enim ibid. XXVII. 32. *Omnium, quæ transeunt sub virgam, decima erit sancta Domino*. Ita pariter respectu ejus, qui restituere debet duplex, & quadruplum, & quintuplum; ubique petransit latus matris suæ. Et similiter respectu sacrificiorum pacificorum, & capellæ fœminæ, non distinguit lex inter gravidam, & eam, quæ non sit gravida, nomine pœnæ, & interdicti, & sanctitatis; In cunctis una est ratio. *Illud comedetis*. Non oportet hæc specificare nisi quod sunt illis signa puritatis: *Camelum, quia adscendere facit ruminationem:* Quasi dicat; vel si faciat adscendere ruminationem, quoniam non dividit ungulam : *Immundus ille*. Docemur, מפריס פרסה quod sit ille qui dividit ungulam usque ad inferiorem partem, quia camelus supra, non infra dividit, idcirco est interdictus : Cuniculum; est species feræ & ejus ungula est similis ungulæ felis. Et similiter leporis ungulæ sunt similes feli. טמאה היא *: immunda illa :* Educit textus genere fœminino: Nonnulli dicunt, quod in ea sit species androgyni; Et alii dicunt : Quod emittant sanguinem sicut fœminæ. *Et porcum* : Quod convertat totum corpus, at non convertat collum : *Qui dividit ungulam, & findit fissuram;* Dividit ungulas ad anteriorem & posteriorem partem : *Sed ipse ruminationem non ruminat*. Quasi dicat : Non colligit ex cibo suo, ut illum faciat adscendere ad os suum, juxta significatum de quo dicitur *Habac.* I. 15. *Traxit illud in sagena sua, & congregavit in rete suum*. Alia expositio : *Sed ipse ruminationem non ruminat*. Quasi dicat : Non colligit cibum suum, vel si incedat & transeat per sterquilinium, & redeat, & ostendat ejus ungulas; quasi dicat; Videte in me esse signa puritatis : Dicit : *Sed ipse ruminationem non ruminat*; Et non inservit ejus puritati. *Pollutus ille vobis*. Ad includendum reliqua omnia jumenta immunda, sc. equum, & mulum, & asinum: Docemur de ceteris jumentis argumento a minori ad majus : *Pollutus ille vobis:* Ad includendum mundum, quod natum sit de immundo; quandoquidem quod natum est de immundo erit immundum, & de mundo erit mundum. *Vobis*. Vos separavi de nationibus, ut vos sanctificarem, dedi vobis statuta, & præcepta, quæ non dedi omnibus gentibus. *De carne eorum non comedetis*. Non autem de

ולא הטלפים שלהם ובנבלתם לא
תגעו . יכול יהו ישראל חייבין מלקות
על מגע נבילות משום שנאמר ובנבלתם
לא תגעו תלמוד לומר אמור אל הכהנים
בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא
יטמא בעמיו . ומה אם טומאת המת
אין ישרא׳ מוהרין עליה אלא הכהנים
נבילה לא כל שכן. אלא מה תלמוד
לומר ובנבלתם לא תגעו ברגל . מכאן
אמרו צריך אדם לטהר את עצמו ברגל
טמאים הם לכם . מה תלמוד לומר
מלמד שמצטרפין זה עם זה לכזית
ואפילו צירן ורוטבן והקופה שלהם. לכם
שלכם יהו מלמד שמותרין בהנאה. שהרי
אדם משתכר בבהמה טמאה כדרך
שמשתכר בבהמה טהורה. אך את זה
לא תאכלו. אך חלק יש לך מעלה גרה
ומפריס שאין אתה אוכל . ואלו הן
הטריפות ששנינו במסכת חולין נקובת
הושט ופסוקת הגרגרת ברובה ניקב
קרום של מוח ניקב הלב לבית חללו .
נפסק חוט השדרה נטלה הכבד ולא
נשתייר ממנה כלום . הריאה שניקבה
או שחסרה רבי שמעון אומר עד שתינקב
לבית הסומפנות. ניקבה הקיבה ניקבו
הדקין . רבי יוסי בר יהודה אומר אף
ניקבה המרה פסולה . הכרס הפנימי
שניקב או שנקרע רוב החיצונה . רבי
יהודה אומר בגדולה טפח בקטנה
ברובה . המסס ובית הכוסות שניקבו
לחוץ נפלה מן הגג ונשברו רוב צלעותיה.
ודרוסת הזאב דרוסת הנץ בעוף הדק
ודרוסת הנס בעוף הגס יכול אפילו
נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של
מוח ולא ניקב הלב לבית חללו נשברה
השדרה ולא נפסק החוט שלה ניטלה
הכבד ונשתייר ממנה כזית המסס ובית
הכוסות שנקבו זה לתוך זה ניטל
הטחול נטלו הכליות נטל לחי התחתון

de eorum ossibus, & nervis, & ungulis. *Et cadaver eorum non attingetis.* Crederem Israelitas fuisse vapulandos ob tactum cadaverum, ex eo quod dictum est: *Et cadaver eorum non attingetis?* Idcirco dictum est *Levit.* XXI. I. *Alloquere ad sacerdotes filios Aharon, & dices ad eos: Pro anima mortui non polluentur in populis suis:* Si de immunditie mortui Israelitæ non præmonentur, sed tantum sacerdotes, de cadavere nonne multo magis? Verum cur dictum est: *Et cadaver eorum non attingetis?* In festo: Hinc dixerunt: Necesse est, ut homo sit mundus in festo. *Polluta erunt vobis.* Cur dictum est? Docemur, quod inter se conjungerentur in quantitate olivæ, vel muria, & jusculum, & decoctum. *Vobis.* Vobis erunt: Docemur, quod liceret ex iis utilitatem percipere; Etenim homo potest lucrari & in jumento immundo, sicut lucratur in jumento mundo: *Verumtamen de hoc non comedetis. Verumtamen.* Dividit: Est tibi jumentum, quod ascendere facit ruminationem, & dividit ungulam, de quo non debes comedere. Et hæc sunt discerpta, quæ legimus in tractatu *Cholin*: Oesophagus perforatus, & guttur abscissum in majori parte, & perforata cerebri medulla, & cor intra concavum suum perforatum, abscissum filum spinæ dorsi, jecur ablatum, ut nihil supersit, pulmo perforatus, vel deficiens: R. Simeon dicit; donec perforatus sit in loco fistulæ: Si perforatus sit ventriculus, si perforata sint intestina tenuia. R. Jose bar R. Jehuda dicit: vel si fuerit perforatum fel, est illegitimum; Si venter interior perforatus sit, aut major pars exterior fissa sit: R. Jehuda dicit; In magno in quantitate palmi, & in parvo in maxima sua parte. Stomachus, & fistula exterius perforata; Si de tecto ceciderit, si maxima pars costarum fracta fuerit, & conculcata a lupo: Conculcatio volucris parvi in volucri parvo, & conculcatio volucris magni in magno. Crederem vel si cranium diminutum sit, at pellicula medullæ non sit perforata, neque sit perforatum cor in loco suo concavo, si spina dorsi confracta sit, sed ipsius filum non sit abscissum; si jecur remotum sit & de eo remanserit in quantitate olivæ; si stomachus & fistula perforati sint ab hoc in illam; si lien remotus sit, si ablati sint renes, si inferior maxilla remota sit, si ejus mater ablata sit, & quod manu Dei sit arefactum, sit legitimum, & manu hominum, sit illegitimum? Idcirco dictum est

ניטלה האם שלה חרותה בידי שמים
כשרה בידי הבריות טרפה . נבלה
וטרפה מה נבלה שאינה בת חיים
אף טרפה שאינה בת חיים יצאת זו
שהיא בת חיים . זה הכלל כל
שכמוה חיה כשרה אין כמוה חיה טרפה
הגלודה שלא נשתייר עליה כסלע עור
טרפה . נקובת הושט במשהוא בין
בציפורן בין במחט בין בקוץ טרפה.
אמר רבא שתי עורות יש לו לושט
החיצון ארום והפנימי לבן ניקב זה בלא
זה כשר והלכה זו בקרקבן של עוף לפי
שהוא מונח ואינו נמתח אבל בושט
הכרם שבצואר הואיל ונמתח חיישינן
שמא יתחברו שני הנקבים ויהיה הנקב
מפולש וטרפה . ופסוקת הגרגרת על רוב
חללה של קנה נסוקה הקנה אם
נשתייר משהו למעלה ומשהו למטה
כשרה וחוט השדרה עד בין הפרשות
והוא דומה לחרות של דקל לפי שבא
מן המוח של ראש ויורד עד האליה
ומתפרש לשלש אחת לירך זו ואחת
לירך זו ואחת לעצם האליה . ואם
נשתייר מן הכבר כזית במקום המרה
וכזית במקום שהיא חיה . וזהו מקום
שהכבד תלוי כשרה נקבה המרה טרפה
ניטלה המרה קורע במקומה וטועמה אם
יש בו טעם מרה כשרה ואם לאו טרפה
מעשה היה ונמצאת המרה בלועה בתוכה
והכשירוה . ניטלה המרה אם יש שם
התלי בידוע שמרה בלועה בכבד וכשרה.
אבל אין התלי שם הרי היא מתירא
וטרפה . נמצאו שתי מרות או שתי
כוסות אם שופכות אחת לאחת
כשרה ואם לאו שתים הן והאוי יתיר.
וכל יתיר כנטול דמי . וכן מחט קטנה

est: *Cadaver & discerptum*. Sicut cadaver, in quo non sit vita, ita pariter discerptum in quo non sit vita: Excluditur istud, in quo est vita. Hæc est regula generalis: Cujus simile vivit, est legitimum, cujus simile non vivit, est discerptum. Si de pelle non remanserit in quantitate sicli, est illegitimum: Si œsophagus perforatus sit quantalacunque mensura, sive ungulis, sive acu, sive spina est discerptum. Dicit Raba: Oesophagus duas habet pelliculas, exteriorem rubicundam, & interiorem albam; si una absque altera fuerit perforata, est legitimum. Si hoc penetret in ventriculum volucris, quia ibi positum est, & non extenditur; Verum in foramine ventris, quod est in collo, quoniam extenditur, dubitare possumus, quod conjungantur duo foramina; & foramen pateat & fiat discerptum. Et guttur abscissum in majori parte concavitatis calami, si findatur calamus, & remaneat quantuluncunque in superiori, & quantuluncunque in inferiori parte, legitimum est: Et filum spinæ dorsi usque ad spatium duarum divisionum, & assimilatur ramo palmæ, quia procedit a cerebro capitis, & descendit usque ad os caudæ, & dividitur in tres partes, alteram ad hoc, & alteram ad illud latus, & tertiam ad os caudæ; Si remaneat de jecore in quantitate olivæ in spatio fellis, & in spatio ubi sit vita; & iste sit locus, unde pendet jecur, legitimum est; Si perforatum sit fel; est illegitimum; si ablatum sit fel, findet in loco suo, & gustet, si in eo fuerit sapor fellis, est legitimum, si minus, est discerptum. Narratur, quod invenerint fel absortum intra illud, atque ipsum legitimum fecerunt: Si ablatum sit fel, si ibi pendeat, certum est, quod fel absortum sit in jecore, & est legitimum: Si vero ibi non pendeat, ecce erit dubium quod sit discerptum: Si inveniantur duo fellia, aut duæ vesiculæ, si altera in alteram diffusa fuerit, est legitimum, si minus, duæ sunt; & hoc est superfluum, & omne superfluum est sicut certe ablatum. Et similiter acus parva, si certe sit perforata, erit discerptum; Si vero fuerit magna, & non fuerit perforata, videtur fortasse non fuisse perforata, & est legitimum. Narratur, quod inventus fuerit acus in ramo jecoris; Et illud discerptum declaravit Mor bar R. Adi, at legitimum pronunciavit Rabina; & constitutio est juxta sententiam Rabina. Si jecur fuerit arefactum, est discerptum; Si jecur fuit vermificatum, est legitimum. Si pulmo,

בירוע שנקבה וטרפה אבל מחט גדולה
ואין הנקב נראה שמא לא ניקבה וכשרה.
ומעשה במחט שנמצא בעובי הכבד וטריף
מר בר רב אדי והכשיר רבינא והלכה
כרבינא . הכבד שיבש טרפה . התליע
הכבד כשרה ריאה שנקלפה בתמרה
אדומה אם אין הרוח יוצא הימנה כשרה.
ריאה שנפרכרת בצפורן טרפה . ריאה
שיש בה גונים הרבה אדומות ירקות
כשרות בהלכות שחיטה תמצא בגונים
יותר מזה . ריאה שיש בה שתי בועות
שסמוכות זו לזו טרפה ואם אחת נראית
כשתים נוקב האחת בקוץ אם שופכת
האחת לחברתה כשרה . ואם לאו הרי
הן שתים אחת מהן היא נקובת מכה
וחברתה סותמת טרפה . שתי אזנות של
ריאה אם נסרכות כסדר כשרה ואם
לאו טרפה . חמשה אזנין לריאה שלשה
מימים ושנים משמאל כשרה ואם
חסרו או יתרו ואין נספרת עם האחרות
טרפה . מחזיר את הריאה כלפי הבודק
אם שלשה מימין ושנים משמט כשרה.
אוזן הריאה שיבשה ואין הרוח נכנס בה
טרפה . ריאה שדומה לכבד כשרה לבשר
טרפה . אטום בריאה שאין הרוח נכנס
בו קורעין באותו מקום כמעט ומניחין שם
תבן או רוק אם מבצבץ כשרה . ריאה
שיש לה קול הברה בשעה שנופחין אותה
בקיץ מניחין אותה בספל מים קרים
ובחורף במים חמין ונופחין בה אם
המים בורחין אילך ואילך בידוע שניקבה
וטרפה ואם לאו לא ניקב קרום העליון
אלא התחתון והרוח מסובב בין הסמפונות
וכשרה . ריאה שנשפכה בקיתון מביאין
לה כלי קוניא ושופכין אותה לתוכו אם
יש בה מאותם הגידים שהם סומפונות
שלה בידוע שנתחתכו ונפסקו וטרפה ואם
אין בה כלום בשרה. ריאה שנערכה ברופן
מפרידין בסכין דק אם אין מבצבצת
הריאה ואין יוצא הרוק הימנה כשרה .
ואם לאו טרפה . והני מילי באזנין אבל
באומות טרפה . בהמה שנפלה מן הגג
ואין ידוע אם דחפתה חברתה או היא
נפלה מאליה חוששין שמא תינקב הריאה.
תרנגולת טרפה ביצתה אסורה . עוף
שנשברו כרעיו למטה מן צומת הנידין
כשרה למעלה מן צומת הנידין טרפה .
מקום צומת הנידים בארכובה מקום

pulmo, qui fuerit excoriatus, sicut est dactylus ruber, si inde non exeat aer, est legitimum: Si pulmo sit unge concisus, est discerptum; Si in pulmone sint multæ membranæ rubræ, virides sunt legitimæ. In constitutionibus mactationis inveniuntur membranæ his plures: Si in pulmone fuerint duæ pustulæ, quarum altera alteri innitatur, est discerptum; si una sicut duæ appareat, perforetur una cum spina, si altera in alteram diffundatur, est legitimum; si minus, tum erunt duæ; si altera perforata, est plaga, & altera clausa, tum est discerptum. Si duæ aures pulmonis adhæreant juxta ordinem, est legitimum, si minus, erit discerptum. Si quinque aures sint pulmoni, tres ad dextram, & duæ ad sinistram, est legitimum; Si deficiant, aut superent, & non numeretur cum aliis, est discerptum: Si se convertat pulmo versus scrutatorem, si fuerint tres ad dextram, & duæ ad sinistram, est legitimum. Si auris pulmonis aruerit, & per eam non transeat aer, est discerptum: Si pulmo sit similis jecori, est legitimum si carni, est discerptum: Si fuerit clausus pulmo, per quem non transeat aer, findent parum in eo loco, ubi ponent paleam, aut sputum, si non ebulliat, est legitimum; Si in pulmone fuerit sonitus strepitus, quando inflatur, in æstate reponunt illum in pelvi aquarum frigidarum, & in hyeme in aquis calidis, & in illum sufflant, si aquæ hinc inde diffugiant, certum est, quod sit perforatus, & erit discerptum, si minus, erit perforata pellicula superior non vero inferior, & ter circumibit inter fistulas, & erit legitimum: Si pulmo effundatur in urceum, adducent vasa plumbea, & in ea illum effundent, si in eo fuerit ex ipsis nervis, qui sunt ejus fistulæ, certum est, quod fuerint incisæ, & abscissæ, & erit discerptum, si nihil fuerit, est legitimum. Si pulmo adhæreat costis, separant cultro acuto, si non ebullit pulmo, neque ex eo prodest sputum, erit legitimum, si minus, erit discerptum: Hæc dicta sunt de auribus, sed in essentia, erit discerptum. Si quadrupes ceciderit de tecto; neque constet, utrum illum impulerit ejus socius, an per se ceciderit; solliciti erunt; fortasse erit pulmo perforatus. Gallina, cujus ovum fuerit discerptum, est interdicta; Si volucri confracta sint genua infra juncturam nervorum, est legitimus, si supra juncturam nervorum, est discerptus: Locus juncturæ nervorum in genibus est locus, ubi nervi conjunguntur, & in volucri

שהגידים צומתים ובעוף כיון שאתה מנפץ צומת הגידין הם ששה עשר חוטין אם נפסק אחד מהם טרפה . בהמה שנשבר בה עצם ויצא לחוץ אם העור והבשר חופה את רובו כשרה ואם לאו פסולה . כל בהמה וחיה שיש בו ספק לישוך נחש תעשה בשפוד אם מתנפלת בידוע שמארס הוא ואסור . השוחט אמה ובתה ביום במזיד מלקין אותו על השני והבשר מותר לערב. ואותו ואת בנו אינו נוהג בעופות . והשוחט ונתנבלה בידו מותר לשחוט בנה אחריה מפני שאינה שחיטה . נשוב לענייננו. את זה תאכלו. ממשמע שנאמר אכול את שיש לו ידענו ל תאכל את שאין לו . ולמה נישנו ליתן עליהן עשה ולא תעשה. מכל אשר במים. לרבות בורות שיחים ומערות . כל אשר לו סנפיר וקשקשת . סנפיר אלו כנפים ששוחין בה במים. קשקשת אלו הקליפין וכן הוא אומר ושריון קשקשים פחות משנים שנאמר קשקשת בימים כלל בימים ובנחלים פרט בימים זה ים הגדול שנאמר ולמקוה המים קרא ימים. נחלים. אלו נהרות אין לי אלא ימים ונחלים שהם בימות הגשמים ובימות החמה, ומנין לרבות כל מים תלמוד לומר בימים . אותם תאכלו לרבות טהור במעי טמא מה שאין כן בבהמה . שהבהמה הנולד מן הטמא טמא ומן הטהור טהור . אבל בדגים היוצא מן הטמא והוא טהור טהור לפי שאין נידוליו בו . וכל אשר אין לו סנפיר אף על פי שעתיד לגדל לאחר זמן הואיל ועכשיו אין לו אסורין . אבל היו לו והוא משירן בשעה שעולה מן המים מותרין כגון אקונס ואתונס וכולן מבוארין במסכת עבודה זרה ובשחיטת חולין. וסימן אחד עוד בדגים כל שאין זנבו שוה לא צד אחד ארוך וצד אחד קצר אסור עד שיהא שוה בשוה ובסימני ביצים כך סימני קרבי דגים כל שבוררת ועגולגלת ראשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה . שני ראשיה חדין שני ראשיה כדין טמאה . חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים משכחת לה טהורה ומשכחת לה טמאה . חלמון וחלבון מעורבין זה בזה בידות שהיא ביצת השרץ. מכל נפש החיה או חית הים

lucri quando frangit juncturam nervorum: nervi sunt sedecim fila, si unus ex illis abscindatur, est discerptum. Si in jumento confractum fuerit os, si pellis & caro majorem ejus partem tegat, est legitimum, si minus, est illegitimum: Omne jumentum & fera, in quo fuerit dubium, quod serpens momorderit, infigatur in veru, si cadat, certum est, quod sit venenatum, ideoque erit interdictum: Si quis consulto mactet eodem die matrem & filiam suam, vapulabit propter secundam, & vesperi ejus caro erit permissa: Et præceptum: *Et ipsam, & ejus filium*: Non observatur in volucribus: Si inter mactandum fiat cadaver in ejus manu; Licet mactare ejus filium post eam. Quia non est mactatio. *Redeamus ad nostrum subjectum. Hoc autem comedetis.* Ex sensu literali constat, quod comedet de eo, quod sibi notum fuerit, & non comedet, quod sibi notum non fuerit: Et cur iterum memorata sunt? Ut de illis exponatur præceptum affirmativum, & negativum: *Ex omni quod est in aqua.* Ad includendum fontes, puteos, & cavernas: *Omne, cui sunt pinnæ, ac squamæ.* סנפיר: Istæ sunt alæ, quibus natant in aquis: קשקשת: Istæ sunt pelles: Et sic dictum est: 1. *Sam.* XVII. 5. *Et Lorica squammata.* Squamæ non sunt pauciores duabus: Dictum est enim: *Squamæ: in maribus. Generale. In maribus, & in fluminibus.* Particulare: *In maribus.* Hoc est mare magnum: Dictum est enim *Genes.* I. *Et congregationem aquarum vocavit maria. Fluminibus.* Isti sunt fluvii: Non probo nisi de maribus, & fluviis, qui fluunt tam hyberno, quam æstivo tempore: Unde probatur ad includendum omnes aquas? Ex eo quod dictum est: *In maribus. Hæc autem comedetis.* Ad includendum mundum, qui sit in utero immundi, quod non observatur in jumento: Quia jumentum, quod natum sit ab immundo, est immundum, si a mundo, est mundum: Sed in piscibus si nascatur ab immundo, erit mundus, quia ab eo non nutriuntur. *Et omne, cui non sunt pinnæ.* Vel si ei creverint in tempore futuro; quoniam nunc non habet, est interdictus: Si vero illi fuerint, easque amittat, quum adscendit ab aqua, erit permissus, e. g. Achunas, & Athunas; & omnes illustrantur in tractatu *Avoda Zarah*, & in mactatione profanorum. Et præterea est in piscibus alterum signum, sc. quando non habuerit caudam æqualem, sed in altero latere sit longior, & in altero brevior, donec

sit

נפש לרבות דגים קטנים שבכדים ושבחביות. ושקץ יהיו לכם לאסור את צירן ואת רוטבן ואת הקופה שלהם. לכם . ללמד שמותרין בהנאה למכרם לגוים . ושקץ יהיו לכם לאסור את עירוביהן כמה יהא בו ויהא אסור שיערו חכמים בבריתא קרוב למאתים דתניא כל גרב שהוא מחזיק מאתים ובו דג טמא צירו אסור . רבי יהודה אומר רביעית בסאתים אף על פי שכל האיסורין שבתורה בששים ציר דג טמא אחד מרביעית הלוג בסאתים שהם בסאתים מאה ותשעים ושנים רביעית למדנו שאיסור ציר דג טמא קרוב למאתים אחד במאה ותשעים ושנים: מבשרם ולא העצמות ולא הסנפירין שלהן. ואת נבלתם תשקצו להביא את היבחושין שסיננן שאסורין . כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים. מה בא ללמדנו שאם אין כלל הוא אסור אבל יש לו במים ואין לו בשעה שעולה מן המים מפני שהוא משירן מותר . ואת אלה תשקצו מן העוף . הסמיך שקץ דגים לשקץ העוף לפי שבבראשית הקדים דגים לעופות ובאן הסמיך עופות לדגים: ואת אלה לפי שהיו הטהורין מרובין על הטמאין בא הכתוב להודיע על הטמאים שהן עשרים כאן לפי שבמשנה תורה הוחלפו מהם והוספו. תשקצו לאסור צירן ורוטבן והקופה ואת ביציהן ואת עורותיהן ואת עירוביהן. מן העוף להוציא החרטום והצפרנים והכנפים והנוצה לא יאכלו לחייב המאכיל כאוכל שקץ הם . באכילה אסורין ובהנאה מותרין. את הנשר . מה נשר דורס ואוכל אף כל ביוצא בו . איה . היא דיה האמורה במשנה תורת. הראה. היא הראה שרואה ביותר . ואת כל עורב למינו להביא עורב העמקי ועורב הבא

sit omnino æqualis: Et sicut sunt signa in ovis, ita pariter sunt signa propria piscibus; Qui habet caput solitarium, & rotundum, si extremitas una crassa, altera acuta; est mundus: Si duæ extremitates acutæ, si duæ extremitates crassæ, est immnndus; Si albumen exterius, & vitellus interius est, invenitur illi similis mundus, & invenitur illi similis immundus. Et vitellus & albumen inter se commiscentur, certum est, quod sit ovum reptilis: *Ex omni anima vivente*; aut fera maris. *Anima*. Ad includendum pisciculos qui sunt in cadis, & in doliis. *Abominatio erunt vobis*: Ad prohibendum eorum muriam, & jusculum, & decoctum. *Vobis*: Docemur, quod liceret ex iis commodum percipere, ut vendi possit gentibus: *Et abominatio erunt vobis*. Ad prohibendum eorum commixtionem: Quanta erit in eo, ut interdicatur? Metiti sunt sapientes in Barajetha: prope ducentum: Etenim extat traditio: Si dolium contineat ducentum, & in eo sit piscis immundus, ejus muria est interdicta. R. Jehuda dicit: Quartarium in duobus satis; Licet omnia interdicta in lege memorata definita fuerint in sexaginta, muria piscis immundat una ex quarta parte logi in duobus satis; quæ sunt in duobus satis centum nonaginta duo quartaria. Docemur, quod interdictum muriæ piscis polluat prope in ducentis, sc. una pars ex centum & nonaginta duobus. *De carne eorum*. Non autem de ossibus & alis eorum: *Et cadever eorum abominabimini*. Ad includendum commixta, quod eorum colationes sint interdictæ. *Omne, cui sunt spinæ & squamæ*. Quid venit? Ut doceamur; si non habeat, consequitur, quod sit interdictus. Si habuerit in aqua, & non habeat, quando adscendit de aqua quia amittit, quod sit permissus: *Hæc vero abominbimini ex avibus*. Proxima est abominatio piscium abominationi avium; quia in creatione præmittit pisces ante volucres. *Et hæc*. Quia comprehenduntur mundi cum immundis; venit textus ad significandum immundos, qui sunt viginti in hoc loco, quia in *Deuteronomio*, mutantur, & augentur. *Abominabimini*: Ad prohibendum eorum muriam, & jusculum, & decoctum, & ova, & pelles, & commixtiones: *Ex avibus*: Ad excludendum rostrum, & ungulas, & alas, & ingluviem: *Non comedetis*: Ut reus sit tam qui facit comedere, quam qui comedit: *Abominatio sunt*. Esu sunt interdicta, at usu sunt permissa: *Aquilam*. Sicut aquila dila-

בראש יונים והזריר והסנונית. ואת בת היענה. יצאת זו ללמד על כל הבצים של עופות הטמאים . יענה . הם היענים אשר במדבר שאינה חוזרת על בניה לעולם. וכן אמר ירמיהו בת עמי לאכזר כיענים במדבר . ואומר ואבל כבנות יענה. אבל התנים אף על פי שהן מניחין ילדיהם עוד חוזרים ומניקים. שנאמר גם תנים חלצו שד היניקו גוריהם ואומר מספד כתנים . שמצערין בניהם :

ואת הנץ למינהו. למינהו ארבעה פעמים כנגד סימני טהרה לא אצבע יתירה ולא זפק וקרקבנו נקלף ואינו דורס ואוכל כיוצא בהם מותר. את הכוס ואת השלך זה השחר השולה את הדגים מן הים. ואת החסידה. הוא העוף הלבן הבא קרוב לחג המצות וכן הוא אומר גם חסידה בשמים ידעה מועדיה . ותור וסיס ועגור ידעו את עת בואנה . ואומר חסידה ברושים ביתה . ואף על פי שיש לה סימני טהרה שקרקבנה נקלף לפיכך נזכרו אלו העופות. מלמד שיש מהן שיש להן סימני טהרה והן אסורין כגון הגמל והשפן והארנבת והחזיר . ועוף טהור נאכל במסורת דור אחר כגון האווז ואווזבר ותרנגולת. כל שרץ העוף ההולך על ארבע כגון הצרעין והזבובין והדבורין. והיתושין. אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע. יכול הכל יהא אסור תלמוד לומר את זה תאכלו מכל שרץ העוף יכול הכל יהא מותר תלמוד לומר ארבה וסלעם וחרגל וחגב . אשר לא כרעים . לא כתיב לו קרי ללמדך שאפילו אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כשר . כרעים ממעל לרגליו שכנפיו וקרסוליו חופין את רובו על ידי הדחק כשר. את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו . למינהו רבה הא כיצד הוי למה מן המפורש מה ארבה מפורש שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולין וכנפיו חופות את רובו . וכל שרץ העוף אשר

dilacerat, & edit; ita pariter omnes illis similes : *Et volucrem* : De quo dictum est in Misna . *Et falconem*; qui videt plusquam satis sit. *Omnemque corvum in specie sua* . Ad includendum corvum vallis, & corvum, qui præcedit columbas, sturnum & hirundinem: *Et filiam struthionis*. בת hoc est ovum struthionis: Veniat hoc ad docendum, de omnibus ovis avium immundarum. *Struthionis* . Isti sunt struthiones, qui sunt in deserto, qui nunquam redeunt ad filios suos : Et sic dicit Jeremias IV. 3. *Filia populi mei*, *quasi struthio in deserto*. Pariterque dictum est *Mich.* I. 8. *Et luctum struthionum*. At dracones licet deserant filios suos, tamen redeuntes lactant eos. Dictum est est enim *Thren.* l. c. *Sed & lamiæ undaverunt mammas, & lactaverunt catulos suos*. Pariterque dictum est *Mich.* l. c. *Planctum quasi draconem*. Qui pro filiis suis anxiantur. *Et ardeam in specie sua* : Quater dictum est : *in specie sua* contra quatuor signa puritatis : Sc. qui non habeat digitum superfluum, neque ingluviem, neque ejus ventriculus excoriatur, neque comedens dilacerat; qui sit his similis, licitus est: *Et cicnum, & lusciniam*. Hic excitat quietem piscium ex mari. *Et ciconiam*. Hic est volucris albus, qui venit prope festum Azymorum : Et sic dictum est *Jerem.* VIII. 7. *Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur, & hirundo & ciconia custodierunt tempus adventus sui* : Pariterque dictum est *Psal.* CIV. 18. *Herodii domus dux est eorum*. Licet sint illi signa puritatis, sc. quod ejus ventriculus excoriatur; idcirco memorantur isti volucres; Docemur, quod sint illis signa puritatis, & sunt interdicti; e. g. *Camelum, & cuniculum, & leporem, & porcum*. Et volucris mundus comeditur ex traditione de generatione in generationem; e. g. anser, & gallus gallinaceus & gallina. *Omne reptile volucrum gradiens super quatuor*. e. g. crabrones, & muscæ, & apes, & culices. *Tantum hæc ex illis comedetis ex omni reptili volucrum gradiente super quatuor*. Crederem omnia fuisse interdicta? Idcirco dictum est : *Hæc ex illis comedetis ex omni reptili volucrum*. Crederem omnia fuisse permissa? Idcirco dictum est : *Locustam, & attacum, & ophiomachum, & bruchum*; *Quibus non sunt genua*. Non scriptum est per accidens: Ut doceare; Licet hoc tempore non habeat, & futurum sit, ut in posterum alat, legitimus erit. *Genua super pedes suos*. Quod si ejus alæ, & tali tegant majorem

לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם אם יש
לו חמש טהור שקץ הוא פרט לעירובו
מכאן אמרו חגבים טהורים לא פסלו את
צירן זה חומר בדגים מבחגבים שדגים
טמאים צירן אסור ובחגבים צירן מותר .
וכן תנינן העיד רבי יצחק על ציר חגבים
טמאים שהוא אסור · ולאלה תטמאו
במה שעתיד לומר לכל הבהמה כל
הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב . אינו
טעון כיבוס בגדים וכל הנושא טעון
כיבוס בגדים . ומה בין טומאת בהמה
טמאה לטומאת נבלת בהמה טהורה אלא
שטומאת נבלת בהמה טמאה טעון קרבן
בביאת המקדש כמו שנאמר בפרשת
ויקרא או נפש אשר תגע בכל דבר טמא
או בנבלת חיה טמאה וגו׳. לכל הבהמה
להביא את השליל . אשר היא מפרסת
פרסה ושסע איננה שוסעת הט אזנך
ושמע אי זו היא בהמה זו שהיא מפרסת
ואיננה שוסעת אם בגמל הא כתיב
ופרסה איננו הפריס ואם בשפן הא כתיב
ופרסה לא יפריס . ואם בארנבת הא
כתיב ופרסה לא הפריסה. ואם בחזיר הא
כתיב בו מפריס פרסה הוא ושוסע שסע
פרסה אלא לא בא הכתוב ללמדך אלא
כלל לכל הבהמה שיש בה אחד מסימני
טהרה הואיל ואין בה שלשת סימני טהרה
הרי נבלתה מטמאה להיות טעון כיבוס
בגדים . ואבר מן החי ממנה מטמאה
ולענין האמור בתורת כהנים בענין ולאלה
תטמאו והלא החזיר מפריס פרסה ושסע
שסע יכול לא תטמא בנבלתו או אבר
מן החי ממנו תלמוד לומר וגרה איננה
מעלה טמאים הם לכם לרבות הציר
היוצא ממנו . דבר אחר טמאים הם
מלמד שהן מצטרפין זה עם זה . הנוגע

rem sui partem per necessitatem, sit legitimus. *Hæc ex illis comedetis. Locustam in specie sua*: In multas species: Quomodo erit? Docendum est ex eo quod expressum est: Sicut in locusta expressum est, quod habeat quatuor pedes, & quatuor alas, & quod tali ejus alæ tegunt majorem sui partem: *Et omne reptile volucrum, qui sunt quatuor pedes, abominandum illud vobis.* Si fuerint quinque, erit mundum: *Abominandum illud*. Excludit ejus commixtionem. Hinc dixerunt: Locustæ puræ non improbant suam muriam: Gravius est in piscibus, quam in locustis; Quia piscium immundorum muria est interdicta, at muria locustarum est permissa. Et sic legimus. Testatus est R. Isaach, quod muria locustarum immundarum sit interdicta. *Et his polluemini*: *His*, quæ dicenda sunt, non autem his, de quibus supra dictum est; sc. de piscibus, volucribus, & locustis: Sed de his quæ dicenda sunt. *Quoad omne jumentum omnis tangens cadaver eorum, pollutus erit usque ad vesperam*: Non debet lavare vestes: Et qui portat cadaver eorum debet lavare vestes. Quodnam est discrimen inter immunditiem animantis immundi & immunditiem cadaveris animalis mundi? Qui polluitur cadavere animalis immundi debet afferre sacrificium propter ingressum sanctuarii, sicuti exponitur in sectione: *Et vocavit: Aut anima, quæ tetigerit quamlibet rem pollutam, aut cadaver animalis immundi. Levit. v. 3. Quoad omne jumentum*: Ad includendum embryonem: *Quod dividit ungulam, & non findit fissuram*: Inclina aurem tuam, & audi. Quodnam est hoc jumentum, quod dividit ungulam, & non findit fissuram? Si est camelus; jam de illo scriptum est: *Et ungulam non dividit.* Si de cuniculo, jam scriptum est: *Et ungulam non dividit*; Si de lepore, jam scriptum est: *Et ungulam non dividit*. Si de porco, jam scriptum est: *Qui dividit ungulam, & findit fissuram.* Sed non venit textus nisi ad te docendum regulam generalem de cunctis jumentis, in quibus sit unum de signis puritatis; quoniam in eo non sunt tria signa puritatis, ecce ejus cadaver pollutum erit, ut requirat lotionem vestium: Et membrum ex eo, dum vivit, abscissum, polluit: & subjectum, quod dictum est in lege sacerdotum, repetitur hoc loco: *Et his polluemini*: Atqui repetit: *Quod dividit ungulam, & findit fissuram*: Crederem quod non pollueretur ejus cadavere, aut membro ex eo dum vi-

בהם יטמא . להביא בהמה טמאה שלא
תהא מטהרתה . וכל הולך על כפיו
מוסיף על ענין ראשון שתהא נבלתם
מטמאה במגע וטעונין כיבוס בגדים במשאן.
הולך על כפיו . זה הקוף והדוב והכלב
והחתול. בכל החיה להביא את הפיל.
כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב .
נאמר למעלן ונאמר למטן אלא שהעליונים
באבר מן החי והתחונים באבר מן המת.
מה אבר מן המת שאין לה חליפין אף
אבר מן החי שאין לה חליפין . והנושא
את נבלתם יכבס בגדיו מלמד שהנושא
מטמא בגדים . טמאים המה לכם הם
מיטמאין ואין מטמאין לא אכלין ולא
משקין ולא כלים במשא והנושא ולא
הנישא לכך נאמר המה מטמאין ולא
אחרים . וזה לכם הטמא . תנן התם
במסכת טהרות אבות הטמאות השרץ
ושכבת זרע וגו' . ותנן במסכת שבת
שמונה שרצים האמורים בתורה הצדן
והחובל בהן חייב לפי שיש להם עורות
וכשהוא חובל בהן בשבת חייב שהוא צובע את
העור. החולד והעכבר הזכירם בפרט לפי שאלה
מטמאין ארם וכלים וזה לרבות שיטמא
דמו כבשרו . החולד והעכבר מה חלד
שהוא בארץ. אף עכבר שהוא בארץ יצא
עכבר שבים שנאמר על הארץ ומנין
אפילו ירד לים שהוא טמא שנאמר השרץ
כשרץ . להביא עכבר שחציו בשר וחציו
ארמה. הנוגע בבשר טמא והנוגע בארמה
טהור. צב. זה השרץ שהוא מכוסה כגון
גביע . למינהו להביא שלמנררא הגרלה
באש יש בריות הגרלות במים עלו ליבשה
מיד מתים והגרלות ביבשה עלו לים
מתים והנרילות באש עלו מן האש מיד
מתים והנרילות באויר נכנסו לאש מיד
מתים עליהם אמר רבי עקיבא יפה אמר
דוד מלך ישראל מה רבו מעשיך יהוה
כולם בחכמה עשית . אלה הטמאים

vit, abscisso? Idcirco dictum est: *Et ruminationem non facit adscendere. Polluta erunt vobis*: Ad includendum muriam ex eo fluentem. Alia expositio: *Polluta erunt*. Docemur, quod inter se conjungerentur: *Qui tetigerit illa polluetur*. Ad includendum jumentum immundum, quod non purificatur. *Et omne gradiens super volas suas*: Addit primo subjecto, quod eorum cadaver tactu polluat, & propter onus debeat lavare vestes: *Gradiens super volas suas*. Hæc est simia, & ursus, & canis, & felis. *Inter omnia animalia*: Ad includendum elephantem; *Omnis tangens cadaver eorum, pollutus erit usque ad vesperam*. Memorantur supra, & memorantur infra, sed superiora polluunt in membro ex vivo abscisso, & inferiora in membro ex mortuo. Sicut membrum ex mortuo est illud, quod non renovatur, ita pariter membrum ex vivo est illud, quod renovatur. *Et qui portat cadaver eorum, lavabit vestimenta sua*. Docemur, quod portans pollueret vestes: *Polluta erunt vobis*: Hæc polluuntur, at non polluuntur cibi & liquores neque vasa onere; *Et qui portat*: Non qui portatur: Idcirco dictum est: *Hæc*; Illa polluta sunt, non alia. *Et hæc erunt vobis polluta*. Legimus in tractatu *Taharoth*: Patres immunditiei sunt reptile, & concubitus seminis &c. Et legimus in tractatu *Schabbath*. Octo reptilia interdicta sunt in lege; felis, & mus: Pro his tenetur, quia habent pelles, si autem ligat cum illis, tenetur, quia tangit pellem: Felis & mus præcipue memorantur, quia polluunt hominem, & vasa: & hoc. Venit ad includendum; Quia ejus sanguis polluit sicut ejus caro: *Felis, & mus*; Sicut felis qui sit in terra, ita pariter mus, qui sit in terra: Excluditur mus, qui sit in mari: Dictum est enim: *Super terram*. Et unde probatur: Vel si descendat in mare, quod polluat? Ex eo quod dictum est: *Reptile sicut reptile*, Ad includendum mus, cujus dimidium sit caro, & dimidium terra: Si tangat carnem, immundus est, si terram, est mundus: *Testudo*. Hoc est reptile, quod se tegit quasi galea. *In specie sua*: Ad includendum salamandram, quæ nutritur in igne: Sunt creaturæ, quæ nutriuntur in aqua, si adscendant in aridam, statim moriuntur; & quæ nutriuntur in arida, si adscendant in mare, moriuntur; & quæ nutriuntur in igne, si adscendant de igne statim moriuntur; & quæ nutriuntur in aere, si ingrediantur in ignem, statim moriuntur.

לכם לרבות עורותיהן : דבר אחר הטמאים לרבות ביצת השרץ . יכול אף על פי שלא ריקמה תלמוד לומר בכל השרץ מה שרץ משריקם אף ביצה משתרקם . כל הנוגע בהם את שאיפשר ליגע טמא עד שתינקב עד כשעורה שכן איפשר לו ליגע כשעורה . כל הנוגע בהם לרבות את ידות הכלים . וכל אשר יפול עליו מהם במותם ולא בחייהם . במותם כשהם לחים יכול בכולם תלמוד לומר מהם . אי מהם יכול במקצתן תלמוד לומר בהם הא כיצד עד שיגע במקצתו שהוא ככולו . שיערו חכמים בכעדשה שכן החומט תחלת בריתו בכעדשה . מכל כלי עץ יכול הסולם וכל הדומין לו תלמוד לומר מכל כלי עץ לא כל כלי עץ אלא דומיא דשק מה שק מיוחד שהוא משמש האדם ואת משמשי האדם לפיכך אני מרבה את השלחן ואת הדולפקי שהן משמשין אדם ואת משמשי האדם יצא סולם וכל פסולי כלי עץ יכול אף השידה והתיבה והמגדל תלמוד לומר שק מה שק מטלטל מלא וריקם אף כל כלי עץ מטלטל מלא וריקם. או בגד כל מקום שנאמר בגד בתורה סתם אינו אלא צמר ופשתים : שנאמר בבגד צמר או בבגד פשתים . או עור יכול אפילו עורות שבים טימא בנגעים טימא בשרצים מה בנגעים פרט עורות שבים אף שקצים פרט עורות שבים . והתם מנא לן דכתיב בכל מלאכת עור יצאו עורות שבים או שק מה שק טוי וארוג אף כל טוי וארוג. יצאו משיחות וחבלים כל כלי להביא הקלע והקמיע והתפילה . אשר

tur. De his dixit R. Akiba; Optime locutus est David rex Israel *Psal.* CIV. 25. *Quam magna sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Ista polluta erunt vobis*. Ad includendum eorum pelles: Alia expositio: *Polluta*. Ad includendum ovum reptilis: Crederem vel si non fuerit delineatum? Idcirco dictum est: *Reptile*: Sicut reptile, postquam delineatum est, ita pariter ovum postquam est delineatum: *Omnis attingens ea*: Impossibile est, ut attingens polluatur, priusquam perforetur in quantitate hordei; quia non est possibile, ut attingat in quantitate hordei. *Omnis attingens*: Ad includendum manubria vasorum. *Et omne super quod ceciderit ex eis in morte eorum*; Non autem in vivis. *In morte eorum*. Quando sunt humida: Crederem in toto? Idcirco dictum est: *Ex eis*. Si *ex eis*: Crederem in eorum parte? Idcirco dictum est: *In eis*. Quomodo? Donec attingat ejus partem, quæ sit sicut ejus totum: Et sapientes metiti sunt in quantitate lentis. Etenim lymax in principio suæ creationis est sicut granum lentis: *Ex omni vase ligni*: Crederem vel scalam, omniaque illi similia? Idcirco dictum est: *Ex omni vase ligni*: Non ex omni vase ligni, sed ex eo tantum, quod simile sit sacco; sicut saccus est peculiaris, quod inserviat homini, & iis quæ inserviunt homini; Idcirco ego includam mensam, & abacum, quæ inserviunt homini, non autem inservientibus homini: Excluditur scala, & omnes extensiones vasorum ligneorum, quæ inserviunt homini, non autem inservientibus homini: *Ex omni vase ligni*. Crederem arcam, capsam, & turrim? Idcirco dictum est: *Sacco*. Sicut saccus transfertur plenus & vacuus, ita pariter omne vas ligni, quod transfertur plenum, & vacuum. *Aut vestes*: Ubicunque dicitur vestis in lege simpliciter, non designat vestem nisi ex lana, & lino: Dictum est enim *Levit* XIII. 47. *In veste lana aut in veste lini*. *Aut pelle*. Crederem vel pelles marinas? Polluit in plagis, & polluit in reptilibus; Sicut in plagis excludit pelles marinas, ita pariter in reptilibus excludit pelles marinas: Et hoc unde probatur? Ex eo quod dictum est; *In omni opere pelliceo*. Excluduntur pelles marinæ. *Aut sacco*: Sicut saccus netur, & texitur, ita pariter omne, quod netur, & texitur: Excluduntur funiculi, & funes: *Omne vas*: Ad includendum fundam, & pittacium, & phylacterium: *Quo fit opus*: Ad includen-

יעשה מלאכה בהם להביא חפוי הכלים. במים יובא כולו כאחת ואף על פי כן וטמא עד הערב. הא כיצד טהור הוא לחולין מבעוד יום ולתרומה עד שתחשך וכל כלי חרש לרבות כלי נתר. אשר יפול מהם. פרט לתרנגול שבלע שרץ ונפל התרנגול לתנור שהוא טהור ואם מת התרנגול טמא התנור. אל תוכו. את יש לו תוך טמא ואת שאין לו תוך טהור פרט לכסא ולספסל. אל תוכו מתוכו הוא מטמא ואין מטמא מאחריו. אל תוכו ולא לתוך תוכו כגון החבית שבתנור ופיה למעלה השרץ בחבית האוכלין שבתנור טהורין. ואותו תשבורו למדנו לכלי חרש שאין לו טהרה במקוה. מכל האוכל אשר יאכל. למדנו לאוכלי בהמה שאין מטמאין באויר כלי חרש שנאמר אשר יאכל. דבר אחר אשר יאכל פרט לאכל סרוח. דבר אחר אשר יאכל מלמד שאין אוכלין מיטמאין פחות מכביצה שכן אין אכילה פחותה מכביצה. אשר יובא עליו מים יטמא יכול אין לי אלא מים ומנין לרבות אף הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב תלמוד לומר ובכל משקה. יכול שאני מרבה אף מי תותים ושאר מי פירות תלמוד לומר מים. מה מים שאין להם שם לווי יצאו מי פירות שיש להם שם לווי. אשר ישתה בכל כלי יטמא. מלמד שאין המים מכשירין ליטמא אלא אם היו בכלים. יצאו בבורות שיחין ומערות. ואם נתקבלו בכלי הרי הן מכשירין לטומאת עצמן. אשר ישתה. פרט למשקה סרוח. דבר אחר אשר ישתה להביא שחישב עליהן לשתיה שהן מכשירין בכל כלי יטמא

dendum opercula vasorum: *Ad aquas adducetur:* Totum simul: Licet ita sit, tamen: *Pollutum erit usque ad vesperam*. Quomodo? Purum erit pro profanis stante die, & pro separatione, postquam obortæ fuerint tenebræ. *Et omne vas testaceum*. Ad includendum vasa nitrea: *In cujus medium ceciderit ex eis*. Excludit gallinam, quæ absorpserit reptile, & ceciderit in furnum, quod sit mundus; si vero moriatur gallina, pollutus erit furnus: *In cujus medium*. Quod habet medium, erit pollutum, quod non habet medium, erit mundum: Excludit sellam, & sedile: *In cujus medium*: In ejus medio polluit, at non polluit in ejus posteriori parte. Non autem in ejus medium, quod sit in ejus medio: e. g. si fuerit dolium in furno, sunt munda: *Et ipsum confringetis*. Docemur, vasis testaceis non fuisse purificationem in lavacro. *Omne edulium*: Docemur, quod edulia jumenti non polluerentur in aere vasis testacei. Dictum est enim: *Quod comeditur*: Alia expositio: *Quod comeditur*. Excluditur edulium fœtidum. Alia expositio. *Quod comeditur*. Docemur, quod edulia non polluerentur, si minora essent quantitate ovi. Quia edulium non est minus quantitate ovi. *Super quod venerit aqua, pollutum erit*. Crederem non posse includere nisi aquas, unde probatur ad includendum rorem, & vinum, & oleum, & sanguinem, & mel, & lac? Ex eo quod dictum est: *Omnis potus*. Crederem posse includere aquas mori, & aquas fructuum? Idcirco dictum est. *Aqua*. Sicut aquæ sunt illæ, quæ non habent epitheton, excluduntur aquæ fructuum, quæ habent epitheton. *Qui potatur in omni vase, pollutus erit*. Docemur, quod aquæ non disponerent ad immunditiem, nisi quando fuerint in vasis: Excluduntur, si fuerint in cisternis, in puteis, & in cavernis; Si vero recipiuntur in vasis, ecce disponunt seipsas ad immunditiem: *Qui potatur*. Excludit potum fœtidum: Alia expositio: *Qui potatur*: Ad includendum: Si cogitet eas potare, quod disponant: *In omni vase, pollutus erit*: Docemur quod potus polluerent vasa: Verba R. Jehuda. R. Jose dicit: Non est pollutio liquorum vasis ex lege, sed ex verbis scribarum. *Et omne super quod ceciderit ex cadavere eorum*: Sive ex membro de vivo, sive ex membro de mortuo: *Ex cadavere eorum*: Non autem ex ossibus, neque ex dentibus, teque ex ungulis, neque ex pilis. *Clibanus*. Quando fuerit integer, non autem

מלמד שהמשקין מטמאין את הכלי דברי רבי יהודה . רבי יוסי אומר אין טומאת משקין לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים . וכל אשר יפול מנבלתם עליו בין באבר מן החי בין באבר מן המת בין מנבלת עצמן . מנבלתם . ולא מן העצמות ולא מן השינים ולא מן הצפרנים ולא מן השער . תנור בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא נתוץ שנאמר תנור וכירים יותץ את שיש לו נתיצה יש לו טומאה כגון כלי חרש ואת שאין לו נתיצה טהור את שצריך נתיצה טמא . דבר אחר תנור וכירים יותץ את שיש לו נתיצה יש לו טומאה כגון כלי חרש ואת שאין לו נתיצה אין לו טומאה פרט לתנור של אבן ושל מתכת וכירה של אבן ושל מתכת והוא הדין לכל כלי אבנים וכלי גללים שאינן מקבלין טומאה . מכאן אמרו במסכת כלים בטהרות כירה של מתכת ושל אבן טהורה וטמאה משום כלי מתכות. טמאים הם מלמד שמותרין לקיימן לצורך אחרת. וטמאים יהיו. יהיו לרבות ידות הכלים מכאן אמרו האבן היוצאת מן התנור טפח ומן הכירה שלש אצבעות חיבור שכל המחובר לטמא טמא לכך נאמר וטמאים יהיו לכם לצרכיכם למי רגלים ולעבודה : אך מעין ובור לפי שאמר תנור וכירים יותץ הוצרך לומר אך מעין ובור חלקו מן הטומאה . מעין שנעשה מעשה בראשית בידי שמים ובור שמעשיו בידי אדם לא שמחובר לקרקע. מקוה מים מלמד שכל דבר טהרתו במי מקוה . יהיה טהור המקוה יהיה טהור ולא המים יכול יש בו אפילו ארבעים סאה תלמוד לומר

tem quando fuerit diffisus: Dictum est enim: *Clibanus, & chytropodes diruantur*: Cui fuerit excisio, erit etiam pollutio, uti sunt vasa testacea; si ei non fuerit excisio, erit mundum. Quod dirui debet, polluitur. Alia expositio: *Clibanus & chytropodes diruantur*: Quod diruitur, polluitur, sicut sunt vasa testacea: quod non diruitur, non polluitur. Excludit furnum lapideum, & metallinum, & chytropodem lapideam & metallinam. Et eadem erit ratio pro omnibus vasis lapideis, & stercoreis, quæ recipiunt immunditiem. Hinc dixerunt in tractatu *Celim* de purificatione chytropodis metallinæ, & lapideæ, quod sit munda, & immunda nomine vasorum metallinorum. *Polluta erunt*. Docemur, quod liceat ea conservare ad aliud opus: *Et polluta erunt*. *Erunt:* Ad includendum manubria vasorum. Hinc dixerunt: Si lapis promineat ex furno, in mensura palmi; & ex chytropode in mensura trium digitorum, est conjunctio; Etenim omne quod conjungitur immundo, est immundum: Idcirco dictum est: *Et polluta erunt vobis*: Respectu eorum, quæ vobis sint opus; sc. propter urinam, & ministerium. *Verumtamen fons, & puteus*. Quia dictum est: *Clibanus, & chytropodes diruantur*: Dicendum erat: *Verumtamen fons, & puteus*: Separati sunt ab immunditie: *Fons*. Qui factus sit per manus Dei in principio; *& puteus*; qui factus sit per manus hominum, sed adhæreat solo. *Congregationis aquarum*. Docemur, quod omnia aqua collecta purificentur. *Mundus erit*. Congregatio erit munda, non autem aquæ; Crederem vel si ibi essent quadraginta sata? Idcirco dictum est: *Congregationis aquarum, mundus erit*. Docemur, quod quadraginta sata non reciperent immunditiem: *Attingens vero cadaver eorum, pollutus erit:* Quid venit ad nos docendum? Docet, vel si fuerit in medio aquarum; Attingens reptile si fuerit in medio aquarum, erit immundus, donec projiciat reptile: Si habeat in ejus manu reptile, & se lavet toto die, nihil ei inservit lotio; Si illud projiciat, statim purificatur. *Cum ceciderit de cadavere eorum*: Est ia eorum cadavere, quod polluit, & est in eorum cadavere, quod non polluit: Excludit terram aridam, quæ non potest habitari. *Super omne semen satum, quod seminabitur, mundum erit illud*: Docemur, quod semina, quæ polluuntur, eorum satio purificet. *Et cum data fuerit aqua super semen, &*

ceci-

מקוה מים יהיה טהור מלמד שארבעים
סאה אינן מקבלין טומאה . ונוגע
בנבלתם יטמא מה בא ללמדינו לימד
שאפילו בתוך המים הנוגע בשרץ והוא
בתוך המים שהוא טמא עד שיזרוק את
השרץ . מכאן אמרו הטובל והשרץ בידו
אפילו כל היום כולו לא עלתה לו
טבילה . זרקו מיד נטהר : וכי יפול
מנבלתם . יש מנבלתם מטמאה ויש
מהם אינה מטמאה פרט ליבשה שאינה
יכולה להישרות . על כל זרע זרוע
אשר יזרע טהור הוא . מלמד שהזרעין
שמטמאין שזרען טהרו . וכי יתן מים על
זרע ונפל מנבלתם בא ללמד על השרץ
שלא יטמא את הזרעים אלא בהבשר
יכול אף על פי שלא חישב עליהן
תלמוד לומר יתן כתיב יתן וקרינן יותן
מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא
ליה. ונפל מנבלתם עליו. לרבות אפילו
ידות כגון ידות האשכלות וכשל
מכברות תמרים . יכול ואפילו בסקן
תלמוד לומר הוא בזמן שהוא עמו
מקבל טומאה פרשו הידות מן האוכלין
אין מקבלין טומאה. וכי ימות מן הבהמה
הרי זו מיתה ודאי . מן הבהמה פרט
לטרפה ששחטה שהשחיטה מטהרתה
מידי נבלה . אשר היא היא מטמא
במשא ואין השרץ מטמא במשא . לכם
להביא בהמה טמאה שמטמאה במשא.
לאכלה להביא בקרבן שמנה תהא
שחיטתו מטהרתו . הנוגע בנבלתה ולא
בעצמות ובגידים ולא בקרנים ולא
בטלפין בזמן שהופרשו מן הבשר. בנבלתה
ולא במפשיט לשטיח כגון נודות הגוים
והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו יכול תהא
נבלת בהמה טמאה מטמאה בגדים
בבית הבליעה תלמוד לומר נבלה וטרפה
לא יאכל לטמאה בה את שאין לו
טומאה אלא באכילה כגון נבלת עוף

ceciderit de cadavere eorum. Venit ad docendum, quoe reptile non polluat semina, nisi carne. Crederem, vel si de illis non cogitaverit? Idcirco dictum est: *Data fuerit*: Scriptum est: *Data fuerit*: Legimus: *Si data fuerit*; Tam recte se habet יתן quam יותן. *Et ceciderit de cadavere eorum super illud*. Ad includendum vel petiolos; e. g. petiolos batrorum, & scopas dactylorum: Crederem, vel eotum bases? Idcirco dictum est: *Illud*: Quando erit cum eo, recipiet immunditiem, si vero ab eduliis separetur, non recipiunt immunditiem. *Cum vero mortuum fuerit de jumento*. Ecce mors certa. *De jumento*: Excludit discerptum, quod mactetur; quod ejus mactatio purificet a cadavere; *Quod sit illud*: *Illud*: Illud polluit onere, at reptile non polluit onere. *Vobis*. Ad includendum jumentum immundum, quod polluit onere: *Ad comedendum*. Ad includendum quod sit proximum octo mensibus, quod ejus mactatio purificet: *Attingens cadaver ejus*: Non autem ossa & nervos, & cornua, & ungulas, quando a carne fuerint separata. *Cadaver ejus*. Non in excoriando ad extendendum, uti sunt utres gentilium. *Et comedens de cadavere ejus, lavabit vestimenta sua*. Crederem quod cadaver jumenti pollueret vestes, dum est in œsophago? Idcirco dictum est: *Cadaver, & discerptum non comedet*. Ad polluendum; quod non sit in eo immundities nisi propter esum, sicut est cadaver volucris mundi: Excluditur jumentum, quod polluit, priusquam comedatur, quia tactu polluit: Dictum est enim. *Attingens cadaver ejus, pollutus erit usque ad vesperam*. Crederem quod cadaver volucris pollueret ex textu, & cadaver jumenti pollueret argumento a minori ad majus, Idcirco dictum est: *Ejus*: In eo tu recipis immunditiem, at non recipis immunditiem propter cadaver jumenti, dum erit in osephago: Si ita est, cur dictum est: *Et comedens de cadavere ejus*? Ut detur mensura attingenti cadaver: Dictum est supra: *Attingens cadaver ejus*: Et infra dictum est: *Et comedens de cadavere ejus*: Sicut comedens in quantitate olivæ, ita pariter attingens in quantitate olivæ: Hinc probatur de cadavere jumenti in quantitate olivæ. Et licet in subjecto immunditiei eduliorum dixerunt sapientes in quantitate ovi, tamen respectu immunditiei cadaveris in quantitate olivæ; Quia de eduliis scriptum est: *Omne edulium, quod comeditur*: Metiri sunt

טהור יצאת בהמת שהיא מטמאה קודם שיאבילנה שהרי מטמאה במגע שנאמר הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב יכול נבלת העוף מטמא מן הכתוב ונבלת בהמה תטמא בגדים בבית הבליעה ואין מטמאה בנבלת בהמה בבית הבליעה אם כן למה נאמר והאוכל מנבלתה ליתן שיעור למגע נבלה נאמר למעלה הנוגע בנבלתה ונאמר למטה והאוכל מנבלתה מה אוכל בכזית אף נוגע בכזית מכאן לנבלת הבהמה בכזית. ואף על פי שלענין טומאת אוכלין אמרו חכמים בכביצה לענין טומאה נבילה בכזית לפי שהאוכלין כתיב מכל האוכל אשר יאכל שיעור אכילה מעולה והיינו בביצה אבל בטומאת נבילה כתיב והאוכל מנבלתה אפילו אכילה פחותה ופחותה מכזית אינה אכילה וכן לענין חמץ בפסח וכן לענין כל חלב וכל דם לא תאכלו בכזית. וכבס בגדיו כולן לאחת יטמא עד הערב לענין אכילת תרומה והנושא אמר רבי עקיבא את שבא לכלל מגע בא לכלל משא ואי זו זו כזית נבלה. וכל השרץ השורץ על הארץ להוציא שבתוך הקטניות כגון הזיזין שבעדשים ותולעים שבתמרים ושבגרוגרות. לא יאכל לחייב המאכיל כאוכל. כל הולך על גחון זה נחש והשלשולים ואת הדומה לדומה. על גחון ואו ארוך רמז לחצי אותיות שבתורה. וכל הולך על ארבע זה עקרב שכן המנחשים אוכלין את הנחשים ואת העקרבים על ידי לחישה תופשין אותם והורגין אותן וזורקין הארס ואוכלין הגוף. כל להביא החופשין. עד כל מרבה רגלים זה נדל. לכל השרץ השורץ על הארץ להביא התולעים שבעקרי זתים ושבעקרי תאנים. לא תאכלו תאכילום לתינוקות. אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ להביא את התולעים שבקטניות שפרשו לארץ וחזרו שהם אסורין. ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם. חסר אלף שאם חסר מטמא עצמו מעט שהוא מטמא הרבה. דבר אחר ונטמתם מלמד שהטומאה מטמטמת את הדעת ומרבה פושפשות באדם. והטהרה והקדושה משרה בו באדם רוח הקודש שנאמר אם ללצים הוא יליץ

sunt edulium ex halocausto in quantitate ovi; at de immunditie cadaveris scriptum est: *Et comedens de cadavere ejus:* Vel si comestio sit minor, & minor quantitate olivæ, non est comestio: Ita pariter respectu fermentati in Paschate, atque ita pariter respectu ejus quod dictum est. *Et omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis*. In quantitate olivæ. *Et lavabit vestimenta sua*. Simul omnia. *Pollutus erit usque ad vesperam*; Respectu comestionis separationis. *Et portans*. Dixit R. Akiba; Quod includitur in genere attingentis, includitur quoque in genere portantis. Et quodnam est? Quantitas olivæ cadaveris. *Et omne reptile reptans super terram*. Ad excludendum, quod in medio leguminum invenitur; e. g. quod invenitur in grano lentis, & vermes, qui sunt in dactylis, & in caricis. *Non comedetur*. Ut teneatur tam qui facit comedere, quam qui comedit. *Et omne gradiens super ventrem*. Hic est serpens & serpiculi & his similes. *Super ventrem*. ואו longa est indicium dimidio literarum quæ sunt in lege. *Et omne gradiens super quatuor*. Quod ita serpentes comedant serpentes, & scorpiones propter humiditatem apprehendant illos, atque interficiant, & spargant venenum, & edant corpus: *Omne*. Ad includendum scarabæos. *Usque ad omne multiplicans pedes:* Hæc est scolopendra. *De omni reptili reptante super terram*. Ad includendum vermes, qui sunt in radicibus olivarum, & in radicibus ficuum. *Non comedetis*. Non facietis comedere pueris. *Ne abominabiles reddatis animas vestras in omni reptili reptante super terram*. Ad includendum vermes, qui sunt in leguminibus, qui separantur de fructu in terram, & redeunt, quod sint interdicti. *Neque polluamini in eis, ut polluti sitis in ipsis*. Deest *Aleph*; si enim deest, polluit seipsum, & parum abest, quin multos polluat. Alia expositio. *Ut polluti sitis*. Docemur, quod immundities quæ polluit mentem, multiplicet investigationes in homine; Si purificetur, & sanctificetur, habitabit in homine Spiritus sanctus. Dictum est enim Prov: III. 34. *Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam*. *Quia ego Dominus Deus vester; sanctificamini ergo, & estote sancti*. Sicut Deus S. B. est sanctus, ita pariter vos estote sancti. *Neque polluatis animas vestras in omni reptili reptante super terram*. Vel si non propaget, & multiplicet; uti sunt reptilia, quæ sunt in leguminibus, postquam

ולענוים יתן חן . כי אני יהוה אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים . כשם שהקדוש ברוך הוא קדוש כך תהיו קדושים . ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. אף על פי שאינו פרה ורבה כגון שבתוך הקטניות לאחר שפירשו והולעים שבגבינה לאחר שפירשו . כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים על תנאי כך העליתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו את המצות שכל המודה בעול המצות מודה ביציאת מצרים . להיות לכם לאלהים . על כרחכם. והייתם קדושים כי קדוש אני . כשם שאני קדוש כך תהיו לי קדושים. זאת תורת הבהמה והעוף . מלמד שצריכין הוראה בישראל להזהיר את ישראל בכל עת . זאת תורת הבהמה והעוף. שוותה הבהמה לעוף לשחיטה מן הצואר . וכל נפש החיה הרומשת. חזר על איסור והתיר. הרומשת במים אלו דגים . ולכל נפש השורצת על הארץ. אלו החגבים . למה בא להבדיל שנאמר להבדיל בין הטמא ובין הטהור . וכי להבדיל בין חמור לפרה אלא להבדיל בין טמאה לך לטהורה לך בין שנשחט רוב הקנה לשלא נשחט רובו . וכמה בין חציו לרובו מלא שערה . ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל. והלא כבר הם מפורשים ולמה בא אלא ללמדך ולהבדיל בין טמיאה טרפה וכשרה לפסולה. אשר לא תאכל ליתן אזהרה לחיה. ברוך שבחר בעמו ישראל וקדשם לשם קדשו ;

quam separentur, & vermes qui sunt in caseo, postquam separentur. *Nam ego sum Dominus educens vos de terra Ægypti*. Hoc pacto feci vos adscendere de terra Ægypti, cum hac conditione, ut acciperetis præcepta. Etenim qui confitetur præcepta, confitetur etiam exitum Ægypti. *Ut sim vobis in Deum*. Vel invitis: *Et sitis sancti, quia sanctus sum ego:* Sicut ego sum sanctus, ita vos quoque estote sancti. *Hæc est lex jumenti, & volucris*. Docemur, quod necessaria sit doctrina in Israel, ut quovis momento Israelitæ præmoneantur. *Hæc est lex jumenti & volucris*. Æquale est jumentum volucri, ut ex collo macterur. *Omnisque animæ viventis*. Redit ad interdictum, & permittit. *Reptantis in aqua*. Isti sunt pisces: *Et omnis animæ reptantis super terram:* Istæ sunt locustæ. Cur venit? Ad dividendum. Dictum est enim. *Ad separandum inter immundum & mundum*. Num ad separandum inrer asinum, & vaccam? Sed ad separandum inter immundum, & mundum, inter illud, quod mactatum sit in majori parte calami, & inter illud, quod non fuerit mactatum in majori parte calami. Quantum erit inter dimidium, & majorem partem? plenitudo pili. *Et inter animal comedendum, & inter animal, quod non est comedendum*. Atqui hæc jam separata sunt: Cur igitur venit? Ad te docendum, & ad separandum inter legitimum, & illegitimum. *Quod non est comedendum*. Ut præmoneatur de animali. Benedictus, qui elegit populum suum Israel, & sanctificavit illum nomine sanctitatis suæ.

Cetera, quæ supersunt de *Pesichta*, in sequenti volumine edenda curabimus.